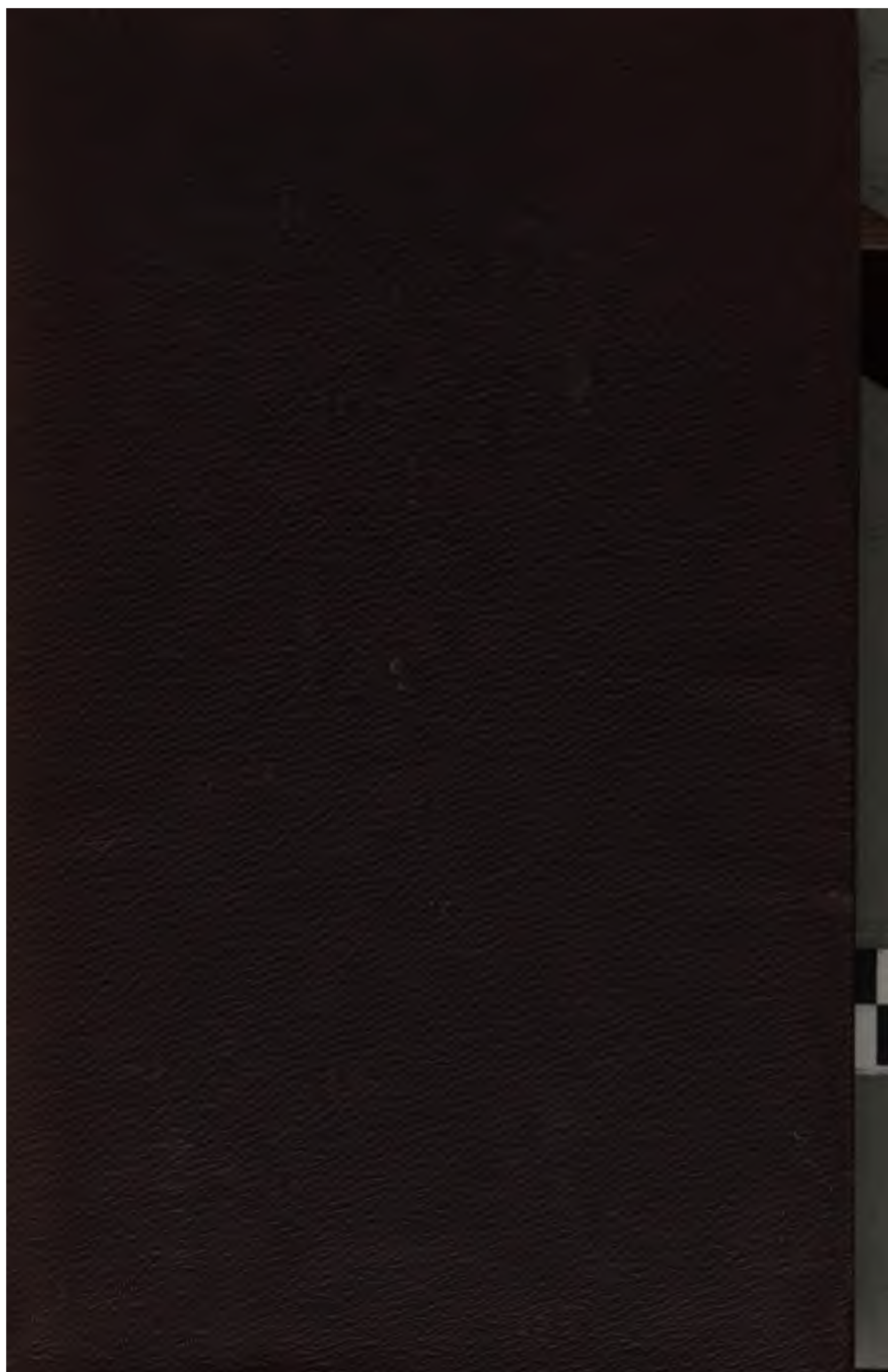
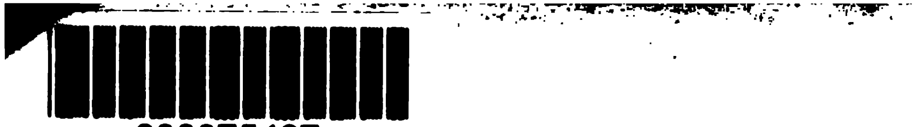

600075487.

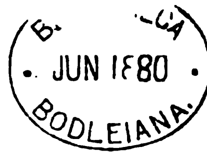
Det norske Folks Historie

fremstillet

af

P. A. Munch.

„Ich werde suchen die Kritik der Geschichte nicht nach dunkeln Gefühlen, sondern forschend, auszuführen, nicht ihre Resultate, welche nur blinde Meinungen stiften, sondern die Untersuchungen selbst in ihrem ganzen Umfange vortragen". — Niebuhr.

Fjerde Deel.

Første Bind.

Christiania.

Chr. Tønsbergs Forlag.

Trykt af H. J. Jensen.

1858.

Det norske Folks Historie.

Fortale.

Da fjerde Deel af „det norske Folks Historie", der skal slutte dette Verks første Række, bliver for vidtløftig til bekvemt at kunne udgjøre et eneste Bind, deles den, ligesom den første, i tvende, og saaledes udkommer da her „fjerde Deels første Bind", der naar indtil Kong Magnus Haakonssøns Død, 9de Mai 1280, det bekvemmeste og naturligste Delingspunkt i Tids-Afsnittet. Det andet Bind, eller Slutnings-Bindet, er beregnet at skulle naa til Kong Haakon Magnussøn den Ældres Død, 8de Mai 1319. Dette er vistnok en Afvigelse fra den oprindelige Plan, i Følge hvilken denne første Række af Verket skulde føres lige ned til Dronning Margretes Tid. Men ved nærmere Overvejelse vil man snart indsee, at Aaret 1319 bliver det bekvemmeste Delingspunkt; med det begynder en langt anderledes ny Tingenes Orden i Norge, end med 1387; der fremstaar ej alene et nyt Dynasti, men, hvad der er af større Betydning, der indtræder en Unions-Tilstand, som danner den umiddelbare Forberedelse til og Grundvold for den egentlige saakaldte Kalmar-Union, og som derfor helst bør behandles i Forbindelse med denne. Hertil kommer desuden, om man endog lod alle andre Hensyn være borte, at det Haab, man billigtviis bør nære om at vigtige, hidtil ubekjendte Aktstykker til Norges Historie i Middelalderen vil kunne opdages ved de Undersøgelser i fremmede Archiver, hvortil det norske Storthing saa liberalt har bevilget mig de fornødne Midler, gjør det ønskeligt, at Bearbejdelsen af den desverre altfor lidet bekjendte og paa gode Kilder altfor magre Periode, da Norge stod under Kongerne af Folkunge-Ætten, udsættes, indtil det har viist sig, hvilke Oplysninger dertil hine Undersøgelser maaskee torde bringe.

Saaledes vil altsaa Verkets første Række slutte med Sverre-Ættens Ophør i den lige nedstigende mandlige Linje i Aaret 1319. Den

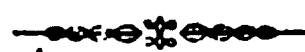
nærmere Redegjørelse for Kilder m. m., som jeg i Fortalerne foran hver Deel plejer at give, forbeholder jeg mig at lade indflyde i Fortalen til sidste Bind. Jeg tilføjer kun, at dette Bind vilde være udkommet tidligere, hvis ikke en længere Upasselighed i nogen Tid havde nødsaget mig til at lade alt Arbejde hvile.

Kjøbenhavn, i Marts 1858.

P. A. Munch.

Indhold.

Syvende Afsnit. Det sejrende Kongedømme i jevnt tiltagende Vælde indtil Kongeættens Uddøen paa Sverdsiden og Foreningen med Sverige.

Syvende Affnit.

Det sejrende Kongedømme i jevnt tiltagende Vælde indtil Kongeættens Uddøen paa Sverdsiden og Foreningen med Sverige.

1. Kongens Stilling og Omgivelser. Landets fornemste Høvdinger.

Ved Hertug Skules Fald var, som vi i forrige Affnit have seet, ej alene al Borger- og Tronkrig ophørt, men endog alt Frø til lignende Krige i Fremtiden tilintetgjort. Der fandtes ikke længer en Eneste, der endog med det ubetydeligste Skin af Ret end sige Haab om Held kunde tænke paa at gjøre Haakon Haakonssøn Tronen stridig. Hans Kongedømme var sikret, medens der tillige efter menneskelige Blik ej var nogen Sandsynlighed for, at Landet snart vilde komme til at rystes af saadanne indre politiske Storme, som dem, det nys havde overstaaet. Kongen var elsket hjemme og højt hædret ude. De sidste Levninger af den Skygge, der havde hvilet over hans Farfader Sverres Navn, vare svundne. Nu erindrede man Sverre kun som den store, geniale Kriger, ypperlige Regent og personligt elskværdige Mand. Det var nu en Hæder, ikke en Skam, at nedstamme fra ham. Vi ville see, hvorledes man nu endog ved Opkaldelser søgte at vedligeholde hans Navn i den kongelige Familie, og at hans Aartid højtideligholdtes i Kirkerne [1]). Og ligeledes var Birkebeinernes Navn ej alene fra et Spottenavn i Tidens Løb blevet et Hædersnavn, men efterat det var gaaet af Brug, og Partikampen endt, omsvævedes det endog af en særegen Glands; de „gamle Birkebeiner" betragtedes næsten som Oldtidens Heroer, som Idealer af Tapperhed og Ridderlighed. Med Gejstligheden stod Haakon paa den bedste Fod [2]). Vel vare, som vi vide, flere vigtige Spørgsmaal endnu ikke

---

[1]) See ovenfor, i 3die B. S. 711.

[2]) Birkebeinernes Skikke og Vedtægter paaberaabes saaledes i Hirdskraa, Cap. 21, 38.

afgjorte, men kun hvilende indtil videre; dog herskede den venligste Forstaaelse mellem ham og Erkebiskop Sigurd, og det er ovenfor viist, hvorledes Pave Gregorius selv, faa Uger før sin Død, (21 Aug. 1241) havde udtalt den største Bevaagenhed for ham, og tydeligt lagt for Dagen, at alle Spor af den tidligere, i sig selv ej synderligt betydende, Misforstaaelse mellem dem vare udslettede. Med Naborigerne, fornemmelig Sverige og Skotland, herskede der vistnok enkelte endnu ikke opgjorte Tvistepunkter, men deels vare disse ikke saa betydelige, at det for deres Skyld, i det mindste for Øjeblikket, kunde synes Umagen værd at yppe Krig, deels var Haakon allerede saa mægtig og anseet, at det var en højst betænkelig Sag, at faa ham til Fiende. Haakon havde saaledes nu langt om længe fuldkommen Ro og Fred til at sørge for sit Riges Opkomst, og yderligere befæste sin Magt og sit Dynasti.

De af Haakons og Dronning Margretes Børn, som paa denne Tid levede, vare **Haakon,** der siden Hyldingen om Vaaren 1240 ogsaa førte Kongenavn som designeret Tronfølger, **Christina,** og **Magnus.** Haakon var fød om Høsten 1232, Christina først i 1234, og Magnus om Sommeren 1238. Desforuden havde Kongen, som det tidligere er nævnt, de tvende naturlige Børn, **Sigurd,** fød omkring 1223, og **Cecilia,** nu gift med Hr. Gregorius Andresson. Sigurd synes at have været en haabefuld Yngling, hvilken man allerede tidligt kunde betro vigtige Hverv [1]). Der findes ikke mindste Spor til at han ytrede nogen Skinsyge mod sine yngre, egtefødde Brødre, hvis Tilværelse berøvede ham den Udsigt til Kronen, som han, hvis de ej vare fødde til Verden, vilde have haft, lige saa lidet som der tales om nogen Uvilje fra Dronningens Side mod hendes Stifbørn. Da de vare fødde før hendes Egteskab med Kongen, skyldtes heller ikke deres Tilværelse nogen Utroskab fra dennes Side, ligesom det derhos lader til, at Dronningen i det hele taget, har været af en blid, stille og elskværdig Charakteer, saa at Kongen, om han end i Førstningen ikke havde stort tilovers for hende, dog siden, under deres lange Samliv, fik hende oprigtigt kjær.

Af de verdslige Høvdinger, der paa denne Tid havde mest at sige i Norge, tilhørte vistnok kun de færreste ret gamle Slægter, der i tidligere Dage havde hørt med til Lendermands-Aristokratiet. De fleste skyldte vel Borgerkrigene deres Ophøjelse, og vare enten selv Birkebeinerhøvdinger, eller Sønner og Sønnesønner af saadanne. Den højbyrdigste Høvding paa den Tid i Norge var upaatvivleligt **Peter Paalsson i Giske,** Lendermand af Titel og kongelig Sysselmand

[1]) Han bragte saaledes, som vi have seet, Faderen Hjelpetropper og kæmpede med i Slaget i Oslo.

paa Søndmøre. Han var den eneste Repræsentant for Arnunge-Ætten i lige nedstigende Mandslinje og saaledes paa mange Maader beslægtet ej alene med Kongehuset, men ogsaa med de fleste ældre Lendermands-Ætter i Landet. Hans Farfader Nikolas Kuvung havde, som ovenfor berettet, været en ivrig Tilhænger af Magnus Erlingssøn, men maa efter dennes Død have sluttet sig til Sverre, da der ingensteds nævnes at han eller hans Søn Paal Flida hørte til Baglernes Parti, og de vare dog alt for mægtige og anseede til at ej dette i saa Fald var blevet omtalt; derimod have vi seet, at Paal og hans Søn Peter en Tidlang vare Tilhængere af Skule Jarl, Paal endog en meget ivrig, hvilket maaskee bedst lader sig forklare af hvad vi ovenfor have udtalt som vor Formodning, at Jarlens Hustru Fru Ragnhild var en Søster af Paal. Bjarkø-Grenen af Arnunge-Ætten var allerede ved den unge Vidkunn Erlingssøns Drab 1183 uddøet paa Mandssiden, og Ætten repræsenteredes nu af dennes Søster Ragnas og den lovkyndige Bjarne Mardssøns Søn **Erling i Bjarkø**, hvis Ætlinger siden naaede en overvættes Anseelse i Landet [1]). Skjønt neppe af saa ældgammel og anseet indenlandsk Æt som Arnungerne, var dog den oftere omtalte **Gregorius Andressøn** paa Grund af den Stilling, hans Familie i de senere Tider havde indtaget, aabenbart mere anseet eller betragtet som mere fornem end nogen anden Lendermand. Han var nemlig Brodersøn af Kong Philip; hans Faders Moder var en Søster af Biskop Nikolas, og Datter af Harald Gilles efterladte Dronning Ingerid i hendes Egteskab med Arne paa Stovreim. Denne Stovreim-Æt betragtedes derfor nu næsten som fyrstelig, og dette var vel ogsaa Aarsagen, hvorfor Gregorius fremfor andre Lendermænd kaldes „Hr. Gregorius" [2]), og blev agtet god nok til at være Kongens Svigersøn. Han var en forstandig, haabefuld ung Mand, og havde hele Borgarsyssel i Forlening efter Arnbjørn Jonssøns Død. Sandsynligviis havde han da sit Tilhold enten i Borg eller paa Valdensholm. Hans Liv og Egteskab med Cecilie blev dog ikke langvarigt, da han døde allerede i 1246. Af en ældgammel Æt, om end kun paa mødrene Side, eller paa en vis Maade repræsenterende baade Reins-Ætten, Sarvik-Ætten og

[1]) At Ragna blev gift med Bjarne Mardssøn, siges udtrykkeligt i Arnmødlingetallet, Fagrskinna Cap. 215. Derimod siges der ingensteds udtrykkeligt, at Erling i Bjarkø var Bjarnes og Ragnas Søn. Men da Erlings ældste Søn hed Bjarne, og det i de fleste Tilfælde var sædvanligt, at Sønnen aller først opkaldte sin Fader, er der overvejende Sandsynlighed for at Erlings Fader hed Bjarne, i hvilket Tilfælde der altsaa kun kan være Tale om Bjarne Mardssøn.

[2]) Saaledes kaldes han i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 244, hvor hans Giftermaal omtales.

Bratsberg-Ætten, var Hertug Skules Frænde og Overvinder, **Aasulv Erikssøn paa Austraat**, Sysselmand paa Nordmøre. Han var, som det tidligere er viist, Sønnedattersøn af Guthorm paa Rein, og gift med Baugeid, Datter af Sigrid, Hertug Skules Søster, i hendes Egteskab med Jon Sigurdssøn paa Austraat, Sønnesøn af Kaare Kongsbroder paa Austraat, og Borghild, Gregorius Dagssøns Søster [1]). Han havde med sin Hustru faaet Austraat, hvilket Hertug Skule, som vi have seet, forgjeves søgte at berøve ham, for at lægge det til Klostret. Uagtet sin høje Byrd og sit nøje Frændskab med Konge-Ætten, ophører han, besynderligt nok, aldeles at blive omtalt efter Hertug Skules Fald. Man maa saaledes formode, at han strax efter er død, eller at han frivilligt har draget sig tilbage fra al Deeltagelse i Landets offentlige Anliggender, eller endelig at den Skrift, der paalagdes ham for Opbrændelsen af Elgeseter Kloster, paa en eller anden Maade har hindret ham derfra. Det ligger nærmest at gjette paa, at han har maattet foretage en Pilegrimsrejse eller et Korstog, hvorfra han ikke er kommen tilbage. Merkeligt nok tales der heller ikke mere om de fleste af hans øvrige Medanførere ved den sidste Kamp mod Hertugen [2]): det bliver saaledes unegtelig højst sandsynligt, at den dem paalagte Pønitense har berøvet Landet deres Tjeneste, og at Kongen selv, for ikke at lægge sig ud med Gejstligheden, maaskee og for ej at saare sin Hustrues Følelser, har maattet vise dem større Kulde end han egentlig ønskede.

Den ypperste Høvding i Gulathingslagen var paa denne Tid sikkert **Gaut Jonssøn** paa Mel, Kongens højt betroede Raadgiver, Lendermand allerede i det mindste siden 1217, og sandsynligviis Sysselmand paa Søndhordland. Her havde allerede hans Farfader Gaut paa Ænes [3]), boet i Harald Gilles og dennes Sønners Dage, og Gaut Jonssøn Fader Jon, saavel som Broderen Munan, havde som de fleste øvrige storættede Mænd, hørt til Heklungernes Parti. Munan Gautssøn havde været en af Magnus Erlingssøns Skibsstyrere i Slaget i Norefjord 1184; maaskee faldt han endog i dette Slag, skjønt han ikke nævnes

[1]) Kaare hørte til Sarvik-Ætten, se ovenfor 2den Deel, Slægttavle No. 15.

[2]) Den eneste som nævnes senere, er Baard Groassøn fra Harbanger, der omtales som Skibsstyrer 1257, se nedenfor (Haakon Haakonssøns Saga Cap. 291). Men det er dog ikke vist, om han deeltog umiddelbart i Elgeseters Brand.

[3]) Her har Flatøbogen atter det Rette, Ænes d. e. Enæs Anner til Kvinnhered i Søndhordland, medens den i Udgaven af Sverres Saga fulgte Text har Ornes (Sverres Saga Cap. 53). Det er tydeligt, at Ættens Besiddelser laa i Søndhordland, og nærmest i Kvinnhered. Se f. Ex. de denne Æt vedkommende Diplomer, anførte i Udgaven af „Bergens Kalvskind," S. 122 fgg.

blandt de faldne. Jon Gautssøns ældre Søn, Arnbjørn Jonssøn [1]), opfostredes af Biskop Nikolas, og blev, som vi have seet, en af Baglernes fornemste Høvdinger, hvilket dog ikke afholdt ham fra, efter at Baglerpartiet havde underkastet sig Kong Haakon, at tjene denne med ubrødelig Troskab og den største Iver: det er ovenfor viist, hvorledes han i Tronkrigenes sidste Tid var forlenet med Borgesyssel og saa at sige var Statholder i Viken. Men den Omstændighed, at han saa tidligt blev dragen ind i Baglernes og Vikverjernes Interesser, synes at have gjort ham fremmed for sin egentlige Hjemstavn, Søndhordland. Her finde vi Gaut Jonssøn, der maa have været hans yngre Broder, boende paa Mel i Kvinnhered, og optrædende som Medlem af Birkebeinernes Parti, medens Arnbjørn endnu hørte til Baglernes: et Tilfælde, der, som vi have seet, ej var saa sjeldent, og paa hvilket vi og have Exempel i Blindheim-Ætten, hvor Gregorius Jonssøn hørte til Birkebeinernes, Ragnvald Hallkelssøn derimod til Baglernes Parti. Gaut var en mægtig Mand, der foruden Gaarden Mel ogsaa sees at have ejet de nærliggende Halteberg og Sæm, ligesom han vel og ejede det før nævnte Ænes og en heel Deel andet Gods der i Egnen, eller i det hele taget hvad der ligger til Grunden for det senere rosendalske Gods. Gaut maa have været en særdeles klog Mand, siden Hertug Skule, der især betragtede ham som sin verste Fiende blandt Kongens Omgivelser, kunde tage Anledning af hans Eenøjethed til at sammenligne ham med Odin, og Snorre Sturlassøn til at besynge denne Lighed i et Vers. For øvrigt skal han have været en stor Ven af Sturlungerne, og det heder udtrykkeligt om ham, at han var gjev i sin Ætt og hele Adferd [2]). Hans Søn, Finn Gauts-

[1]) At Arnbjørn Jonssøn var Søn af Jon Gautssøn, siges udtrykkeligt i Haakons, Guthorms og Inges Saga Cap. 4, og at Gaut Jonssøn ligeledes var Søn af Jon Gautssøn, kan sluttes saavel af Opkaldelsesprincipet, som af at Mel i Kvinnhered, nær ved Ænes, var hans Hjemstavn. Det kunde imidlertid synes noget besynderligt, at to saa fremragende Mænd som Arnbjørn og Gaut ikke nogensinde udtrykkeligt omtales som Brødre. Dog kan det vel forklares deraf, at Arnbjørn aabenbart var meget ældre, og lige fra Barndommen af opdragen paa Østlandet hos Biskop Nikolas. Af den Omstændighed, at Arnbjørn, skjønt den ældste, dog ikke er opkaldt efter sin Farfader, tør man maaskee ogsaa slutte, at han kun var en naturlig Søn, fød medens Jon opholdt sig paa Østlandet, hvorimod Gaut maa have været egtefød. Alt dette saavel som den Omstændighed, at de en lang Tid hørte hver til sit Parti, forklarer nøksom, hvorledes de kunde være ganske fremmede for hinanden, saa at det ikke engang faldt Folk ind at betragte dem som Brødre.

[2]) Dette bevidnes i Arón Hjørleifssøns Saga Cap. 23 (se ovenfor III. S. 931) samt især i Sturlunga Saga X. 15, hvor hans venlige Opførsel mod den hjelpeløse Sturla Thordssøn udførligt berettes, uden al Tvivl efter Sturlas egen Relation.

søn, havde allerede, som det vil sees, opnaaet Lendermandsværdighed i 1247, længe før Faderens Død: et af de tydeligste Tegn paa, hvor anseet Familien var.

I samme Klasse som Gaut Jonssøn stod rimeligviis den gamle **Paal Vaagaskalm** paa Dønnes, aabenbart den fornemste Lendermand paa Haalogaland, og **Simon Kyr**, den forhenværende Baglerhøvding, siden 1218 en lige saa ivrig Tilhænger af Kongen, og Sysselmand i den sydøstlige Deel af Viken [1]). Saavel Paal, som Simon døde i 1245, og der tales ikke om, at de efterlod sig Ætlinger. En anden højbyrdig og anseet Lendermand i Viken var den oftere omtalte **Lodin Gunnessøn**, maaskee Søn af den 1206 i Bergen faldne Baglerhøvding Gunne lange i Skien. Lodin var gift med Ingebjørg Erlingsdatter, der skal have været nær beslægtet med Hertug Skule [2]), og blev ved hende, som der synes, Stamfader til en i de følgende Tider højst anseet Æt. En anden vikverst Lendermand var **Jon Drottning**, aabenbart beslægtet med den Baglerhøvding af samme Navn, som blev dræbt ved Forsøle Kirke 1206 [3]), uden at dog Slægtskabet kan paapeges: snarest skulde man antage ham for at have været en Søn af den ældre Jon Drottnings oftere omtalte Broder, Gunnbjørn Bonde, ogsaa kaldet Jonsbroder. En østlandsk Høvding var ogsaa Hertug Skules Svoger og Lendermand, **Alf af Thornberg**, der i den Tid, Skule var forlenet med den nordlige

---

[1]) Vi have oftere i det Foregaaende seet Simon Kyr omtale som Sysselmand østligt i Viken, og navnlig i Nærheden af Svinesund, hvor han blandt andet var med at dræbe Vesete litle paa Solbjerg (i Idd) 1239, se ovenfor III. S. 941.

[2]) Det er ovenfor III. S. 631 viist, at Sagaens Udsagn, som det lyder i den, Fornm. Sögur S. IX. 308, nemlig at Lodin i 1221 blev gift med Ingebjørg, Skule Jarls Syster, umulig kan være rigtigt, da hun, som bekjendt, blev gift med Alf paa Thornberg, og ved ham blev Moder til Erling unge, Fader til Jarlen Alf Erlingssøn. Da jeg nedskrev hiin Bemerkning, havde jeg endnu ikke haft Adgang til den i det kongelige Bibliothek i Stockholm opbevarede Codex af Haakon Haakonssøns Saga. Denne har paa dette Sted, at Lodin Gunnessøn „fékk Ingibjargar Erlingsdóttur, systur jarls.“ Heraf seer man da, at der ej er Tale om Ingebjørg Baardsdatter. Tillægget „systur jarls“ er imidlertid aabenbart urigtigt, og maa grunde sig paa Skrivfejl eller Misforstaaelse. Man skulde snarest gjette paa at der her skal staa „systrungu“, d. e. Kusine paa mødrene Side, saa at Ingebjørg derved blev en Datterdatter eller Sønnedatter af Lendermanden Erling paa Kviden. At hun skulde være en Datter af ham og at der saaledes skulde læses „móðursystur,“ synes ej at kunne bestaa med Chronologien, med mindre Erling var to Gange gift, og havde Datteren Ragnhild, Skules Moder, omkring 1171, og derimod Ingebjørg, Lodins Hustru, omkring 1200.

[3]) Se ovenfor III. S. 482.

Tredie deel af Landet, synes at have haft Sysfel paa Møre [1]). Hans Gaard, Thornberg (nu Tanberg), laa i den bedst bebyggede Deel af Ringerike, og efter al Sandsynlighed var han af en meget gammel Æt, maaskee beslægtet med den Æt, der beboede Nabogaarden Veigen, og til hvilken Baglerhøvdingen Philip hørte. Alf nævnes ikke mere efter Hertugens Fald; maaskee han strax efter er død, eller at Kongen har haft noget imod ham; hans og Ingebjørgs Søn Erling derimod omtales som Lendermand i Aaret 1263; dennes Søn, opkaldt efter Farfaderen, var den berømte Søkriger og Jarl Alf Erlingssøn, der i det følgende vil blive omtalt.

De øvrige Høvdinger, der nævnes paa denne Tid, synes, som sagt, at have været af ringere, eller i det mindste ikke saa mægtige Ætter, og fornemmelig at skylde Borgerkrigene deres Opkomst. Først og fremst blandt dem maa vi nævne Jon Staal og hans Søn **Brynjulf Jonssøn** paa Hvaal i Sogn. Det er muligt, at Jon har været af en gammel Æt, men da han var en af Birkebeinernes Krigshøvdinger under Sverre, og hverken han eller hans Forfædre tidligere nævnes, er det modsatte sandsynligst. Sverre havde faa trofastere og paalideligere Tilhængere end ham. Hvor længe han levede, vides ikke; sidst omtales han i 1225, da han kom tilbage fra en Pilegrimsrejse til Canterbury, og meldte Kongen Peters Udnævnelse til Erkebiskop. Hans Søn Brynjulf Jonssøn var, ligesom han selv, Lendermand, og var sandsynligviis allerede bleven det før hans Død. Han førte, naar han ikke var hos Kongen, et stort og gjestfrit Huus paa sin Fædrenegaard Hvaal [2]), og vil for Resten temmelig ofte i det følgende blive omtalt som en af Kongens ypperste Mænd. Blandt disse nævnes ogsaa **Agmund Krøkedans**, der i det mindste 1239 havde faaet Sysfel i Orkedalen, men for den Sags Skyld lige fuldt gjerne kan have været fra den sydlige Deel af Landet; navnlig er det ej usandsynligt, at han egentlig havde hjemme paa Grenland, eller i Omegnen af Skien [3]). Saavel hans Navn, som den Omstændighed, at han eller hans Forfædre aldeles ikke nævnes tidligere, synes at betegne ham som en, der selv havde svunget sig op fra de menige Krigeres Rækker. Om han endnu ved den Tid, vi her have for os, var bleven Len-

---

[1]) Se ovenfor III. S. 907.

[2]) Herom handler Sturlunga Saga, VIII. 2. jvfr. Samlinger til det Norske Folks og Sprogs Historie, I. S. 3 og ff.

[3]) Dette sluttes deraf at der i Skien var en Gaard, der hed „Dansen," hvilket man, efter de Tiders Skik, snarest skulde antage dannet efter Gjerens Familienavn, ligesom Pausen i Oslo, Leppen, Guldskoen o. fl. i Bergen. Nu sees det, at Agmunds Sønnesøn kaldtes ligefrem Agmund Dans eller Unge-Dans (Annalerne ved 1302, 1309); „Dans" var altsaa det egentlige Familienavn, og „Krøkedans" kun en Udvidelse deraf.

dermand, er uvist; senere hen ville vi finde ham som en af Kongens dygtigste og til de vigtigste Hverv anvendte Krigshøvdinger. Blandt de mest anseede af disse nævnes derhos den før omtalte **Munan Biskopssøn**, Lendermand paa Hedemarken, men for Resten, som det lader, neppe af nogen høj Byrd, thi den Omstændighed, at hans Fader havde været Biskop, gjør her intet til Sagen; han maa være fød, medens Faderen endnu var underordnet Gejstlig, og uagtet Cølibatsbudet ej var gjennemført i Norge, var det dog paa denne Tid i det mindste ingen Ære, at have en gejstlig Mand til Fader. Man kan saaledes vist regne saavel ham, som Erkebiskop Peters Søn, **Sigurd**, ligeledes kaldet Biskopssøn, og Lendermand, som ham, til de fra forholdsviis Ringhed nys ophøjede Herrers Tal. Dette gjelder ogsaa ganske sikkert den aller først under Haakarlehøsten 1233 omtalte **Gunnar Kongsfrænde**, hvilken Skule Jarl da lige frem lod høre, at han tidligere have befundet sig i en højst underordnet Stilling [1]). Formodentlig har han da, som det tidligere er antydet, enten været en af Kongehusets færøiske Frænder, eller, hvad der er endnu sandsynligere, en af Kong Haakons mødrene Frænder fra Varteig. Til den her omhandlede Klasse af hvad man nu vilde kalde Parvenus, hørte sandsynligviis ogsaa **Baard i Hestbø**, Sysselmand i Rygfylke og i det mindste senere hen Lendermand. Han nævnes nemlig ikke tidligere end 1239, da han, som vi have seet, var Hertugens Sysselmand, men øjeblikkelig ved Efterretningen om at Hertugen havde ladet sig give Kongenavn, viste sin Loyalitet ved at begive sig til Kongen og underkaste sig ham. Da man heller ikke kjender hans Faders Navn, er der største Sandsynlighed for at han ej var af nogen gammel Familie, og at hans Gaard Hestbø paa Finnø snarere er kommen i hans Besiddelse under Borgerkrigene, end at den har været nogen Ættegaard. Andre, meer eller mindre anseede Krigshøvdinger, tildeels Sysselmænd, tildeels ogsaa kun „Sveiterhøvdinger" og Skibsbefalingsmænd, som Paal Gaas, Aslak Guus, Hallvard Guldsko, Lodin Lepp, Ivar Englessøn o. fl., ville i det følgende blive nævnte, man veed ikke det mindste om deres Herkomst, og det rimeligste er at de alle hørte til dem, der selv, eller hvis Fædre tjente sig op som Birkebein-Krigere. Om Ivar Englessøn vide vi, at han omkring 1248 og sandsynligviis tidligere, var Fehirde hos Kongen [2]), og at han blev brugt i flere vigtige Sendelser, ligesom Lodin Lepp.

Den fornemste verdslige Høvding i Landet næst begge Kongerne var **Knut Jarl**. Kongen havde noget efter Hertug Skules Fald givet ham

---

[1]) Se ovenfor III. S. 887.

[2]) Sturlunga Saga VIII. 4. Her staar Gyla-Jarl, hvilket ogsaa synligt er Skrivfejl.

fire Fylker i Thrøndelagen, sandsynligviis Indhered, til Len saavel som Naumdølafylke, hvorhos han havde ladet ham beholde sin tidligere Forlening, Halvdelen af Sogn [1]). Det er allerede forhen nævnt, at Knut siden under sin Underkastelse 1227 viste Kongen ubrødelig Troskab, og, uagtet han havde været gift med Skules Datter, øjeblikkeligt trak sig fra ham, da han begyndte sine sidste Stemplinger mod Kongen [2]). Knut havde nu for Tiden sit meste Tilhold i Nidaros, hvor han var sine Forleninger nærmest. Han beskrives som stor af Vext og smuk at see til, vel oplært i boglig Lærdom derhos begavet med god Forstand og flere sjeldne Indsigter, navnlig i Stenenes hemmelige Kræfter, særdeles beleven og gavmild, men som saa mange norske Høvdinger paa den Tid var han alt for hengiven til Drik, hvorved han omsider endog forkortede sit Liv; han skal desuden, naar han blev beruset, have været meget voldsom og ustyrlig [3]). Det lader ikke til, at Knut giftede sig efter sin Hustrues Død, heller ikke havde han, saa vidt vides, Børn med andre Fruentimmer. Hans Forbindelser med Sverige synes ganske at have været afbrudte, uagtet den Erikske Kongestamme, hvortil han hørte paa mødrene Side, endnu var i Besiddelse af Tronen.

Uagtet Kong Haakon, ligesom hans Forgængere, endnu hyppigt rejste om i Landet, var dog Bergen nu hans egentlige Hovedresidens, som han især forskjønnede med Bygninger, og hvor han navnlig søgte at indrette sit eget Herberge smukt og bekvemt, som det siden skal vises. Bergen kan derfor fra denne Tid af indtil Aarhundredets Slutning kaldes Norges verdslige Hovedstad. Naar Kongen forlod Bergen for længere Tid, var det som oftest for at drage til Viken, hvor især de politiske Forhold i Nabolandene udkrævede hans Nærværelse. Han havde da sædvanligviis sit Tilhold paa Slotsbjerget i Tunsberg, eller i Oslo. Til Nidarós kom han sjelden; deels laa det nu for langt afsides, naar man skulde holde forsvarligt Øje med hvad der skede i Danmark eller Sverige, og i behørig Tid være ved Haanden naar det gjaldt; deels var det vel ikke Kongen, saa godt han end stod sig med Gejstligheden, behageligt, at være lang Tid sammen med den mægtige Erkebiskóp. Saa længe han

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 248. I Sturlunga Saga VIII. 7 staar der ligefrem at Kongen havde sat Knut til Jarl i Throndhjem. Han havde, heder det ved 1246, siddet der tre eller fire Aar, altsaa maa han have faaet Forleningen omtrent ved 1242.

[2]) Merkeligt nok havde Knut, som man seer af den saakaldte Kong Valdemars Jordebog (Langebeks Scr. rer Dan. VII. S. 536) endnu i 1254 Godset Østulfrud i Fjærehered i Halland, som han havde faaet i Len af Kong Valdemar, aabenbart da han besøgte ham med Skule Jarl i 1228, og denne, som det heder, fik halve Halland, se ovenf. III. S. 745.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap, 311, jvfr. Sturlunga Saga VIII. 7.

havde den paalidelige Knut Jarl til at varetage sine Interesser i den Deel af Landet, behøvede han heller ikke selv at være tilstede der.

Allerede ved her ovenfor at omtale de navnkundigste Høvdinger i Norge paa denne Tid have vi ved flere af dem antydet, hvilke Sysler de havde. Nøjagtigt at gjøre Regnskab for, hvorledes Syslerne vare fordeelte, er umuligt. Vi have seet, at Knut Jarl havde Naumdølafylke, halve Throndhjem og halve Sogn, medens Gregorius Andressøn havde Borgesyssel: disse vare, saa vidt vides, de større Forleninger i enkelt Mands Værge, eller et Slags Statholderskaber, overdragne disse Herrer paa Grund af deres høje Byrd. Paa Haalogaland havde vel, som ovenfor nævnt, Paal Vaagaskalm mest at sige, men der maa ogsaa have været andre Sysselmænd, hvis Navn ej kjendes, da Haalogaland var deelt i flere Sysler. Navnlig er det ubekjendt, hvo der nu havde den nordligste Syssel og Finneferden. Hvad den søndre Deel af Throndhjem angaar, da havde som nys bemerket, Agmund Krøkedans rimeligviis endnu Syssel i Orkedalen, Sigurd Biskopssøn paa Nordmøre, Arne Blakk i Naumsdal, Peter Paalssøn paa Søndmøre, Brynjulf Jonssøn og Isak i Bø i den anden Halvdeel af Sogn [1]), Gaut Jonssøn i Søndhordeland, og Baard paa Hestbø i Rygfylke. Men hvo der havde Syssel i Fjordene og Nordhordeland, vides ikke; man skulde her snarest gjette paa Haakons Søn, Sigurd Kongssøn, der altid regnes blandt de ypperste Høvdinger. Lige saa lidet erfares der, hvo der havde Syssel paa Agder. I Viken havde, som oven nævnt, Simon Kyr Syssel, aabenbart paa Sydsiden af Svinesund, eller i den nordre Deel af Ranafylke; Gunnar Kongsfrænde havde, i det mindste i 1249, Elvesyssel eller den sydligste Deel, men derforuden nævnes Lodin Gunnessøn og hans Søn Jon Lodinssøn, Jon Drottning og flere, som Sysselmænd i i Viken [2]). Flere af de sidst nævnte have da formodentlig havt deres Sysler paa Vestfold og i Oslo. Paa Oplandene var Munan Biskopssøn den mest anseede Sysselmand, men foruden ham maa der have været mange andre.

Af Rigets Biskopper var, som vi allerede vide, Erkebiskoppen, Sigurd, i ret god Forstaaelse med Kongen, og maaskee endnu mere Askell i Stavanger, hans forrige Capellan. Man merker heller ikke andet end at Kongen stod i det bedste Forhold til Arne i Bergen. Med Paal i Hamar var Tvisten forlængst bilagt, og nu, siden Hertug Skule var død, var det heller ikke sandsynligt, at den kunde blusse op paany,

---

[1]) Om Isak i Bø se Haakon Haakonssøns Saga Cap. 109, jvfr. ovenfor III. S. 682.

[2]) Se især Haakon Haakonssøns Saga Cap. 285.

thi alt tyder hen paa, at den forrige Misforstaaelse mellem Kongen og Biskop Paal egentlig oppustedes af Skule, som derved søgte at skaffe sig selv Anledning til at yppe Fejde mod Kongen. Hvad Biskop Orm i Oslo angaar, da er det, som allerede i det Foregaaende bemerket, ikke saa usandsynligt at han under Fejden mellem Kongen og Hertugen holdt mest med denne, eller maaskee rettere, endnu nærede nogle af de gamle Baglers Antipathier mod Kong Sverres Huus; men disse Antipathier, om de end fandtes, gave sig dog aldrig Luft i virkelig Handling, og han var saaledes fuldkommen uskadelig. Han døde ogsaa kun fire Aar efter Skules Fald, om Høsten 1244 [1]), just som Kongen opholdt sig i Viken. Om hans Eftermand veed man ikke stort mere end at han hed **Thorkell**, og døde 1248; man kjender ikke det mindste til hans Virksomhed, og saa meget maa ansees vist, at han ikke gjorde Haakon nogen Fortred.

2. Forhandlinger om Kongens Kroning. Pave Innocentius den 4des Forekommenhed mod Kongen.

Under de daværende gunstige Omstændigheder var intet rimeligere, end at Kongen med fornyet Iver optog sine Bestræbelser for at blive salvet og kronet, og derved at faa den sidste Rest af den Plet udslettet, som hans uegte Fødsel, efter den allerede mere og mere overhaandtagende Betragtningsmaade af Forholdene, kastede paa hans Kongedømme. Hidtil havde det, som vi vide, gaaet heel langsomt med denne Sag, da Paven altid først havde forlangt Sagens Omstændigheder drøftede og undersøgte, hvilket vel endog, som det nedenfor vil sees, væsentlig var at tilskrive Gejstlighedens egennyttige Intriger, skjønt det dog vel ogsaa for en Deel skyldtes Hertug Skules og hans Venners hemmelige Medvirkning. Men nu var Skule død, Gejstligheden tilsyneladende forsonet, og saaledes de væsentligste Hindringer bortryddede. Det var maaskee ogsaa i sig selv ret belejligt, at Pave Gregorius den 9de døde just ved denne Tid (21 August 1241). Thi skjønt han vistnok i den sidste Tid havde viist sig som Haakons Ven og Velynder, kunde han dog ikke vel handle imod den af ham selv saa strengt opstillede Regel, og maatte for Consequensens Skyld holde fast ved den engang begyndte Fremgangsmaade, nemlig først at lade Sagen undersøge, hvilket, som vi have seet, tog alt for lang Tid og saa at sige skød den ud i et ubestemt Fjerne [2]). I

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 246.

[2]) Gregor var desuden ved sin Død 1241 henved 94 Aar gammel, fire Aar ældre end Kong Sverre, og havde saaledes personlig oplevet alle dennes Tvistigheder med Innocentius III, der selv var en af Gregors nærmeste Fræn

Gregorius's Sted valgtes, i den paafølgende October Maaned, Godfred af Castiglione, Cardinalbiskop af Sabina, der antog Navnet **Coelestin den 4de**, men han døde allerede i November, førend han endnu var indviet, og Pavestolen stod nu ledig næsten i to Aar, da omsider Sinebald Fiesco, Cardinalpresbyter af St. Lorenzo i Lucina, valgtes til **Pave** den 24de Juni 1243, og besteg Pavestolen under Navn af **Innocentius den 4de.** Innocentius, en af den katholske Kirkes herskesygeste, men tillige talentfuldeste og klogeste Overhoveder, hørte vel som hele Fiesco-Familien i Genua oprindelig til det gibellinske Parti; men det var, som Kejser Frederik den 2den selv skal have ytret, da han erfarede hans Valg, umuligt at en Pave kunde være gibellinsk sindet, og det varede derfor heller ikke længe efter Innocentius's Ophøjelse, inden han stod mere fiendtligt lige over for Kejseren, end nogen af hans Forgængere. Han trængte saaledes til al den Bistand imod ham af de andre Fyrster i den katholske Christenhed, som han paa nogen Maade kunde faa. Haakon var paa den Tid unegteligt den mest anseede af Nordens Fyrster, og hans Hengivenhed maatte det derfor være Innocentius særdeles magtpaaliggende at erhverve, om det end skulde skee ved større end sædvanlig Eftergivenhed og Imødekommen. Haakon benyttede sig og, som vi ville see, paa bedste Viis af disse gunstige Omstændigheder, uden dog i mindste Maade at svige det fleeraarige Venskab, der nu allerede i lang Tid havde bestaaet mellem ham og Kejser Frederik, og som fremdeles holdtes vedlige ved gjensidige Sendelser af Gaver, saaledes navnlig endnu i 1241, da Kongen under sit Ophold i Kongehelle modtog en kejserlig Gesandt, ved Navn Matthæus, der foruden mange andre kostelige Foræringer medbragte fem Blaamænd (Negre eller Arabere) [1]).

Det er forhen omtalt (S. 982) at Abbed Bjørn i Nidarholm efter Hertug Skules Fald maa være bleven løsladt af Kongen, og have faaet hans Tilladelse til at foretage sin paatænkte Rejse til Rom for at føre sin Sag ved Pavestolen imod Erkebiskoppen, der havde suspenderet ham. Han kom ogsaa virkelig afsted, skjønt ikke paa anstændig Viis, da han nemlig som det synes, hemmelig forlod Klostret tilligemed Sakristanen, medtagende Klostrets Segl, som denne hans Medvider og Hjelper havde i sin Varetægt, for siden paa Rejsen at benytte sig deraf til at rejse Penge ved Panteforskrivninger paa Klostrets Ejendomme. Paa lignende

---

der, og i Aaret 1199 havde udnævnt ham til Cardinal. Sverres Forhold til Kirken og Ættens foregivne Illegitimitet maatte derfor endnu være i alt for friskt Minde hos Gregor.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 243.

Maade havde Bjørn allerede, som det ovenfor er berettet, sat Klostret i Pant til Hertug Skule, for at faa Penge til Rejsen, skjønt han tildeels foretog denne i Skules egen Interesse; men disse Penge bleve efter hans Paagribelse atter tilstillede Klostret. Nu derimod drev han det samme Spil endnu frækkere og i en større Maalestok. Da han rimeligviis kom til Rom under den lange Vacance efter Coelestin den 4des Død, og maatte oppebie det nye Pavevalg for at faa sin Sag afgjort, har han naturligviis seet sig saa meget mere nødsaget til at rejse Penge paa hvad Maade skee kunde. Bjørn var imidlertid heldigere i Rom, end man skulde have ventet, thi man seer af det følgende, at han virkelig maa være bleven løst af Bannet, og af Paven paany indsat i Bestyrelsen af Klostret [1]). I hvad Traade han har draget, for at udvirke dette, kan nu ej angives; men det er i alle Fald vist, at han selv var en talentfuld Mand og dygtig Underhandler, som nok forstod at indsmigre sig hos dem, han ønskede at vinde, og det saaledes ikke er at undres over, om han har vidst at erhverve Pave Innocentius's Yndest og faa ham paa sin Side, især da det er aabenbart, at han kom ganske i Forkjøbet for alle sine Modstandere, og at Paven ikke blev underrettet om det sande Forhold, førend det var for silde. Men Bjørn, der vidste hvorledes Sagerne stode i Norge, hvilken Overhaand Kongen nu havde faaet, og hvor nødvendigt det var at have ham paa sin Side under det Uvejr, der ved hans Hjemkomst ventede ham, benyttede ogsaa, som man erfarer, Lejligheden til at stemme Innocentius gunstigt for Kongen, hvilket desuden netop under de forhaandenværende, nys antydede Omstændigheder, der gjorde det ønskeligt for Innocentius at skaffe sig saa stor Bistand mod Kejser Frederik, som muligt, maatte være forholdsviis let. Hvo veed, om ikke ogsaa Kongen selv, da han frigav Abbed Bjørn, underhaanden kan have givet ham det Hverv, at stemme Paven gunstigt for ham, og sat det heldige Resultat af slige Bestræbelser som Betingelsen for sin fuldkomne Tilgivelse og eftertrykkelige Bistand? Det er vanskeligt at sige noget med Sikkerhed herom, da Sagaen kun nævner Begivenhederne, saaledes som de udvortes fremtraadte, uden at berøre de indre Drivfjedre og hemmelige Forhandlinger. Vist er det, at da Bjørn om Vaaren 1244 kom tilbage til Norge, medbragte han, som det heder, et Brev fra Paven „saa fagert som neppe noget Pavebrev hidtil var kommet til Norge" [2]). Brevet er ej længer til, og vi kunne derfor ikke vide, hvor vidt det svarede til hiin prægtige Beskrivelse, men at det var

[1]) I modsat Fald kunde han ikke, som det udtrykkeligt heder, efter sin Tilbagekomst til Norge drage nordefter, for atter at tiltræde Klostrets Bestyrelse.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 246.

særdeles gunstigt, viser noksom det følgende. Da Bjørn kom til Norge, rimeligviis etsteds i Viken, sendte han strax Bud til Kongen, for at bede ham om Fred og Lejde, og hilse ham, at han havde gode Tidender at bringe. Kongen, der Høsten forud havde haft til Hensigt at drage til Viken for at overvintre der, men ved Storm var bleven hindret fra at komme længer end til Stavanger [1]), hvorfra han efter nogen Tids Ophold vendte tilbage til Bergen, stod just, som det synes, i Begreb med at drage til Nidaros, eller var maaskee allerede ankommen hid, da han fik Bjørns Budskab [2]). Han modtog hans Sendebud venligt, og lod ham strax hilse, at han skulde være velkommen, naar han maatte ville indfinde sig hos ham. Bjørn begav sig derfor til Kongen, traf ham i Bergen, just som han var kommen tilbage fra Nidaros, og bragte ham det oven omtalte Brev, tilligemed de venligste, mundtlige Hilsener fra Paven og dennes Velsignelse. Om Haakon endnu havde næret nogen Uvilje mod Bjørn (hvad der dog neppe er rimeligt), faldt det af sig selv, at han nu fuldkommen tilgav ham, og han beholdt ham hos sig, fortælles der, hele Sommeren, sandsynligviis for at raadslaa med den statskloge, og nu i Curiens Anliggender vel indviede Mand om de yderligere Skridt, der vare at foretage til Kroningens Fremme. De skiltes ad først seent ud paa Høsten, da Kongen drog til Viken, for at tilbringe Vinteren der, Abbeden derimod drog nordefter, for at begive sig tilbage til sit Kloster. Han kom dog ikke længere end til Sellø, hvor han blev syg og døde. Derved berøvedes vel Kongen den Bistand, han fremdeles kunde have haft af ham, men desuagtet vandt Kongen unegteligt ved ikke længer at have noget med en saadan Mand at bestille. Thi der kom imidlertid Sager op om ham, der aldeles ødelagde den Smule gode Rygte, han

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 245. Det var maaskee, som tidligere ytret, ved denne Lejlighed, at Kongen skjenkede Stavanger Domkirke hele Byen m. m. (Se ovenfor III. S. 711).

[2]) Her, som overhoved i dette Parti af Sagaen, er der nogen Dunkelhed med Hensyn til Tidsbestemmelsen. Der staar saaledes kun at Haakon opholdt sig „nogen Stund" i Throndhjem, og ikke at han vendte tilbage til Bergen og forblev der om Sommeren, førend han drog til Viken. Men der kan dog ingen Tvivl være om at det forholder sig saaledes, som ovenfor antydet; thi naar det heder, at Bjørn, efter at have tilbragt Sommeren med Kongen, drog videre nordefter for at komme til Munkholmen ved Nidaros, men ej kom længer end til Sellø, saa kan det ej være i Nidaros, at de tilbragte Sommeren sammen, og i Viken kan det heller ikke være, da det udtrykkeligt siges, at Kongen om Høsten drog øster til Viken, efterat have været sammen med Abbeden. Altsaa bliver Bergen det Sted, hvor de tilbragte Sommeren. Sagaens Uklarhed skriver sig vel hovedsageligt derfra, at Bergen altid forudsattes som Kongens fornemste og sædvanlige Residens.

maaskee endnu havde tilbage, og som vilde have skadet Kongen aldeles i den almindelige Mening, hvis han længe havde benyttet sig af hans Tjeneste. Efter Bjørns utilbørlige Afreise fra Nidaros 1241 havde Erkebiskop Sigurd taget Klostret med alt dets Gods under sin Bestyrelse, paastaaende at Munkene kun af Navn og Dragt vare Munke, men for Resten uværdige og uvidende Personer, der ikke engang kjendte St. Benedicts egen Regel [1]), der aabenbart krænkede Klosterstatuterne, ja endog gjorde sig skyldige i Tyveri og Rømning. Munkene, der dog, under Priorens Bestyrelse, virkelig skulle have bestræbet sig for at holde saa megen Orden og opføre sig saa anstændigt som muligt, appellerede til Paven mod Erkebiskoppens haarde Behandling, og denne vovede nu for det første ikke at forvolde dem yderligere Ulejlighed. Prioren skrabede saa vidt Penge sammen, som muligt, og begav sig til Rom. Her fik han ved Ankomsten høre, at Abbed Bjørn og hans Medbejler, Sacristanen, just havde forladt Staden, efter at have udstedt Panteforskrivninger paa Klostret under dettes Segl til et Beløb af 500 Mk. Sølv. Han lod da, som det lader, Appellationssagen ganske fare, men ilede, forfærdet og bedrøvet, efter Bjørn, uden dog at kunne indhente ham, og endnu førend han kom tilbage, erfarede han Bjørns Hjemkomst og dødelige Afgang i Sellø Kloster. Han og Munkene udvalgte nu en ny Abbed (Navnet paa denne opgives dog ej), og Prioren maatte, ledsaget af en Munk, paany begive sig afsted med flere Penge, for at faa Pantebrevene indløste, der nu befandt sig i Hænderne paa nogle af de i Middelalderen for deres Aager og Pengespeculationer saa bekjendte „Koværtske" [2]), der opholdt sig i London. Om Pantsætjelsen var skeet umiddelbart til dem i Rom, og de derefter havde begivet sig til London, eller om Brevene havde gaaet gjennem flere Hænder, førend de kom til dem, er uvist; men den Omstændighed, at Creditorerne vare i London, foranledigede Kongen til at medgive Prioren et Anbefalingsbrev til den som Forfatter af et ypperligt Verk over sin Tids Historie bekjendte Benedictinermunk i St. Albans, **Matthæus af Paris**, der, som han selv i hiint Verk ytrer, stod i den fortroligste og venskabeligste Forbindelse med Kongen. Denne bad ham i Brevet at tage sig saa godt af Prioren, som han kunde, og hjelpe ham til at faa Pantebrevene indløste, hvilket ogsaa lykkedes, uag-

[1]) Saaledes Matthæus af Paris, efter hvis Beretning det meste af dette er taget. Saavel heraf som af Dipl. Norv. I. No. 23 sees, at Nidarholms Kloster paa denne Tid regnedes simpelt hen for et Benedictinerkloster, og ikke kaldtes Cluniacenserkloster.

[2]) Paa Latin Caorsini; nogle udlede dette Navn af Cahors i Frankrige, andre, som det synes med større Rimelighed, af Caorsa i Piemont. Vist er det, at de vare berygtede Aagerkarle.

tet Prioren kun medbragte 300 Mk., saa at han, inden et Aar var hengaaet, kunde vende tilbage med alle Pantebrevene [1]). Disse Oplysninger om Bjørns Ferd vare aabenbart af den Natur, at de ej alene maatte compromittere ham selv, men ogsaa alle dem, der stode i Forbindelse med ham, og Kongen kunde derfor prise sig lykkelig, at Døden ophævede den nu knyttede Forbindelse.

Haakon benyttede sig imidlertid strax af den Fordeel, som Pavens gunstige Brev og venlige Hilsener aabnede ham. Efter at have tilbragt Vintren 1244—1245 i Viken, indkaldte han Erkebiskoppen saavel som Lydbiskopperne til et Møde, der ligesom de øvrige Biskopsmøder synes at have været holdt i Bergen [2]), og anmodede dem her strax om at skrive med ham til Paven, og anholde om dennes Tilladelse til at foretage Kroningen. Biskopperne lagde alt for tydeligt for Dagen, hvor ivrigt og ombyggeligt de endnu fremdeles vare om sig efter at benytte enhver Lejlighed, der tilbød sig, til at udvide Hierarchiets Magt paa Kongedømmets Bekostning. Lejligheden var nu, meente de vel, usædvanligt gunstig, og de handlede følgelig derefter. De optoge vel, heder det i Sagaen, Kongens Anmodning nok saa godt, men snarere, end man skulde have ventet, gave de det endelige Svar, at de gjerne vilde skrive med ham, som han ønskede, hvis han ogsaa til Gjengjeld udvidede Kirkens Rettigheder, ja de forestillede endog til ham, at sværge den **samme Krønings-Ed**, som Magnus Erlingssøn havde svoret, da han blev kronet, og hvilken, som vi vide, gjorde det verdslige Kongedømme til en Forlening af Kirken. Men Kongen svarede hertil med kjendelig Harme: „Kongerne have allerede forundt eder saa omfattende Rettigheder, at jeg neppe kan indlade mig paa, end yderligere at udvide dem, især da I selv oven i Kjøbet have udstrakt dem videre end de egentligen og oprindeligen medføre. Dersom jeg sværger en saadan Ed som Kong Magnus svor, da vilde, forekommer det mig, min Hæder ved Kroningen minke i Stedet for at voxe, thi han og hans Fader brøde sig ikke om, hvad

[1]) Matthæus Paris. udg. af Watts, S. 505, 506. Hvorledes Kongen var bleven kjendt med Matthæus, og var kommen i saa nøje Forbindelse med ham, angives ej; det skulde være af største Interesse at vide det. Maaskee har han blandt andet været etslags Commissionær for at skaffe de nyeste og mest yndede Frembringelser af den fransk-engelske poetiske Literatur.

[2]) Her gjelder ogsaa den tidligere Bemerkning om Sagaens Ufuldstændighed i at angive Tidsbestemmelser ved disse Aar. Man skulde ved første Øjekast tro, at Biskopsmødet stod i Viken, men da det udtrykkeligt heder at Kongen „sad om Vintren (før Mødet) i Viken“ (altsaa ej om Sommeren) og at han siden „sad i Bergen om Vintren efter Mødet“, uagtet hans Rejse til Bergen ej omtales, bliver det omtrent vist, at Bergen var Stedet, hvor Mødet holdtes.

han gjorde, for at faa, hvad han ikke havde Ret til. Med Guds Hjelp skal jeg nok ikke behøve at modtage eller kjøbe af eder, hvad Gud har retteligen kaaret mig til efter min Fader og mine Forfædre, og det skulle I sandeligen vide, at med Guds Naade skal jeg saa frit og ubehindret opnaa Norges Krone, at jeg siden kan bære den uden trykkende Baand eller Betingelser, ligesom andre gode Konger, eller ogsaa skal den aldrig komme paa mit Hoved; jeg oppebier trøstigt den Tid, Gud selv har bestemt til Opfyldelsen af mit Ønske." Videre synes Kongen ikke ved denne Lejlighed at have forhandlet med Biskopperne om Sagen, og Mødet afbrødes saaledes under kjendelig Misstemning paa begge Sider [1]). Kongen henvendte sig derimod umiddelbart til Paven uden at tigge Biskopperne om deres Mellemkomst eller Anbefaling, og sendte Englænderen Abbed Laurentius i Hovedø-Kloster, tilligemed sin Klerk eller Sekretær Bjarne, Canonicus i Nidaros, som sine Befuldmægtigede, for ret til Gavns og for Alvor at drive paa dette Anliggende ved Paveboffet, og udvirke ej alene Pavens Samtykke til Kroningen, men ogsaa Kongens foreløbige Legitimation eller en Erklæring fra Paven, hvorved den Mangel ved hans Byrd, at han ej var egtefød, ophævedes. De medbragte, foruden store Pengesummer, baade Brev og mundtlig Hilsen fra Kongen til Paven, om at denne vilde vise ham den Ære at lade Kroningen forrette ved en af sine Cardinaler [2]).

Paa denne Tid var Pave Innocentius ikke længer i Rom. Det var allerede kommet til aaben Fejde mellem ham og Kejseren, som forgjeves belejrede Viterbo. Paven havde derpaa aabnet Underhandlinger, men medens disse stod paa, ja efter at Frederik allerede havde forpligtet sig til at indgaa en højst trykkende Fred, flygtede Paven med eet, i al Hemmelighed og ganske uformodet, først til Civita vecchia, derfra til Søs til sin Fædrenestad Genua (Juli 1244) og efter nogen Tids Forløb videre til Lyon, hvor han ankom i December. Det faldt af sig selv, at Underhandlingerne nu ganske bleve afbrudte; Innocentius fornyede højtideligt den allerede tidligere over Frederik udtalte Bansættelse, og paa et stort almindeligt Kirkemøde, som han den følgende Sommer holdt i Lyon, og

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 247.

[2]) Dipl. Norv. I. 30. Abbedens Navn staar i Originalregesten., efter hvilket Brevet er afskrevet, in blanco; af Chorsbroderens anføres kun den første Bogstav, B. At Abbeden var Laurentius, siges udtrykkeligt af Matth. Paris. S. 545; og at Chorsbroderen hed Bjørn, kan skjønnes af Overskriften paa Brevet No. 34, som vi nedenfor nærmere komme til at omtale. Det er derfor neppe rigtigt, naar dette B. i Dipl. Norv. No. 30 er udfyldt Bernerum (Bjarne) i Stedet for Beronem (Bjørn).

hvortil og de norske Bisk opper vare indkaldte, uden at dog nogen af dem mødte, erklærede han Frederik affat fra sin hele keiserlige og kongelig Værdighed. Naar han saaledes vovede at kaste Handsken mod Christenhedens mægtigste Fyrste, var det dobbelt nødvendigt for ham at vinde saa mange som muligt af de øvrige for sig, eller i det mindste at sikre sig deres Neutralitet, og allerede af denne Grund er det derfor let at forstaa, at Kong Haakons Andragende maatte finde gunstig Modtagelse hos Innocentius. Men hertil kom ogsaa at Haakon, som det synes, havde indbyndet sig hos Paven ved et nyt Korstogsløfte. Vi erfare nemlig af de senere stedfundne Forhandlinger, at ved Siden af den Forpligtelse, at omvende Norges hedenske Nabofolk til Christendommen, hvormed Pave Gregorius havde tilladt ham at gjøre Fyldest for sit tidligere Korstogs-Løfte, havde han nu atter, sandsynligviis ved Efterretningen om Jerusalems Indtagelse ved Chovaresmierne den 7de Septbr. 1244, lovet at gjøre et virkeligt Korstog til det hellige Land. Og endelig sparede Laurentius, efter Kongens Instrux, ikke paa vegtige Overtalelsesgrunde, men udbetalte — det siges ikke under hvilken Form eller Besmykkelse — til Paven ikke mindre end 30000 Mk. Sølv for Legitimationen og Samtykket til Kroningen [1]). Laurentius, heder det, drev alt dette igjennem, og Valget af ham til Hovedunderhandler viser sig saaledes at være meget vel betænkt. Det heldige Resultat af Underhandlingerne aabenbarer sig noksom i en Række af Breve, som Paven nu fra 30te October til 8de November lod udfærdige. I det første, af 30te Octbr., heder det at Paven paa Grund af den oprigtige Fromhed og Troskab, Kongen viste sig at nære mod Gud og det apostoliske Sæde, elskede ham som en Søn, og var rede til enhver Handling, der kunde glæde ham og skaffe ham Hæder. Derfor havde han nu ogsaa efterkommet hans deels skriftligt, deels gjennem de oven nævnte Sendebud mundtligt ytrede Ønske, og efter Raadslagning med Cardinalerne besluttet at sende **Villjam**, Cardinal-Biskop af Sabina, til Norge som sin fuldmyndige Legat baade for dette Land og Sverige, overdragende ham at udføre den Forretning, hvorved Kongens Hæder og Rigets Gavn befordredes. Fire Dage efter (3die November) udstedtes Fuldmagten for Cardinalen, lydende paa fuldstændig Myndighed som pavelig Legat i Norge og Sverige, og særskilt Beføjelse til at sammenkalde Norges Prælater og verdslige Høvdinger, for efter at have hørt deres Raad paa Pavens Vegne at meddele ham Krønings-Hæderen. Under samme Dag udfærdigedes ogsaa en Kundgjørelse til de gejstlige og verdslige Høvdinger i Sverige og Norge om Cardinal Villjams Sendelse som Legat, med Anmodning om at de vilde modtage

[1]) Dette siges udtrykkeligt af Matth. Parif. S. 545.

ham, „som en Frelsens Engel," og vise ham al tilbørlig Hæder og Lydighed. Ved tvende andre Breve, daterede den 6te November, tog Paven Kong Haakon med Hustru, Børn og Gods under den apostoliske Varetægt, saa længe han maatte være fraværende paa det før omtalte Korstog til det hellige Land, og i et Brev af samme Datum, henvendt til Dronning Margrete, tog han ligeledes hende og alt det Gods, hendes Egtemand Kong Haakon havde givet hende i Morgengave, under sit apostoliske Værn. Heller ikke i disse Breve sparede han paa Complimenter, der vise, hvor magtpaaliggende det var ham at forsikre sig Haakons Venskab. „I Betragtning af de Troens Fortjenester" — heder det i Brevet til Kongen — hvorved du formedelst Christi Naade glimrer, nære vi en særdeles Yndest for dig, og give dig med Glæde hvad der kan bidrage til din Lykke, fast overbeviste om, at jo større den Gunst er, som du modtager af det apostoliske Sæde, med desto mere brændende Iver vil du, naar Tiden dertil kommer, arbejde for Frelserens Ære." Og til Dronningen heder det: „Da du, som vi erfare, med sand Fromhed og en reen Sjæls Tro søger at vinde Yndest for den guddommelige Majestæts Øjne, vise vi dig desformedelst, som billigt er, gjerne enhver Gunst, du retteligen maatte attraa af os, og derfor opfylde vi herved den af dig nu fremførte Begjæring." I et andet Brev, udstedt den følgende Dag, overdrog Paven Kong Haakon bestandig Patronatsret til de Kirker, han eller hans Arvinger maatte opføre i de Landskaber, som erobredes fra Hedningerne ved Landets Grændser. Dette Brev, sammenholdt med Beskyttelsesbrevet af Dagen forud, viser noksom, at Kongen nu virkelig ved Siden af sin ældre Forpligtelse, at christne Landets hedenske Naboer, ogsaa har paataget sig den nye, at gjøre et Korstog til det hellige Land. Men det vigtigste, og rimeligviis for Kongen kjærkomneste Brev af alle dem, som Paven ved denne Lejlighed udstedte, var et, dateret 8de November, altsaa det aller sidste, thi i dette fritog han ham ganske fra Manglerne ved hans uegte Fødsel, og gav sin fulde Tilladelse til hans Kroning, uden at sætte nogen saadan Betingelse, som den Gejstligheden hjemme i Landet selv havde fremsat, men kun udtalende sin Forhaabning om at Kongen vilde vise sig denne Gunst værdig. Dette merkelige Brev lyder saaledes: „Den evige Konges forunderlige Godhed har med mangfoldig Hæder forherliget sin Brud og Dronning, Kirken, men har dog fornemmelig deri gjort den berømmelig og straalende af Lykke, at han har tildeelt den en saadan Magtfylde, at den kan hjelpe ej alene ringere men ogsaa de højest staaende Personer til, hvad der forskaffer dem berømmelig Titel og forøget Magt. Sandelig, at betragte de Fortjenester af reen Fromhed og Tro, hvorved Norges Konger, berømmelig Ihukommelse, have udmerket sig blandt Verdens katholske Fyrster, frembrin-

ger baade hos os og hos Kirken de aandelige Glæders Velbehag. Og derved opstaar der i vort Sind et brændende Ønske om, at du, der er det apostoliske Sæde saa kjær, ogsaa i Forhold til dine udmerkede Fortjenester maa i Overflod nyde dette Sædes Gunst, der i saa rigeligt Maal plejer at tilflyde dem, der ere det hengivne, saa at du og dine Arvinger deraf med Guds Hjelp ville kunne høste stor Hæder og din Lykke tiltage i forønsket Grad. Da nu, efter hvad vi have bragt i Erfaring, din Fader Haakon, Konge i Norge, berømmelig Ihukommelse, selv ugift har avlet dig med en ugift Kvinde, saa er det at vi, af særdeles Velvilje for din Højhed, herved efter Raadslagning med vore Brødre, ifølge vor apostoliske Autoritet dispensere dig med Hensyn til denne Mangel, saa at du, uden at hindres deraf, skal kunne stedes til den kongelige Trones Værdighed og alle Kongedømmets lovlige Handlinger, samt at dine lovlige [1]) Arvinger skulle efterfølge dig i Herredømmet og Værdigheden. Vi haabe at du og de samme Arvinger ville indprente denne saa store Naade fast i eders Erindring, at baade du og de sætte eders Glæde i, særdeles at tækkes alles Skaber ved Stræben efter at føre et dydigt Liv, og hans hellige Kirke ved en stedse tiltagende, oprigtig Fromhed". Uagtet vistnok meget af dette er at betragte som de sædvanlige Floskler, hvormed Brevconcipisterne i det pavelige Cancelli, uden altid at kjende nøje til de særegne Omstændigheder, plejede at indlede Breve af dette Slags, saa er det alligevel merkeligt, at der tales saa ubetinget om de tidligere norske Kongers Fromhed. Her maatte man dog nærmest tænke paa Haakons umiddelbare Forfædre, fornemmelig Sverre; og den fiendtlige Stilling, han indtog lige overfor Kirken, skulde jo dog egentlig have gjort det umuligt, at tale om hine, uden særskilt at undtage ham. Naar nu derimod Haakons Forfædre omtales, som om Sverre aldrig havde existeret, skulde man virkelig være berettiget til at tro at dette er skeet efter Innocentius's udtrykkelige Befaling, og at han saaledes herved middelbart vilde give at forstaa, at den Plet, der i Kirkens Øjne hvilede over Kong Sverres Minde, nu skulde ansees som borttagen. Udtrykkeligt at erklære noget saadant vilde ikke have været passende, og dog var en Rehabilitation af Sverres Minde vissselig nødvendig, for ganske at sætte Haakon paa det Standpunkt, han ved Kroningen søgte at opnaa, et Standpunkt af fuldstændig Legitimitet, ej alene for sin Person, men for sin hele Æt [2]).

---

[1]) I Originalen bruges her Udtrykket „legitimus". Men det er et stort Spørgsmaal, om ikke legitimus paa dette Sted egentlig betegner og burde oversættes med „egtefød."

[2]) Dipl. Norv. I. 30—33. Under 6te November tilmeldte Paven ogsaa Erke-

Hvor magtpaaliggende Paven lod det være sig at vinde Kongens Hengivenhed, sees deraf at han ogsaa ved et særskilt Brev af 6te November betænkte Kongens Klerk, Chorsbroder Bjørn, den ene af Gesandterne, med særdeles Begunstigelser, og, som han udtrykkeligt ytrede, for Kongens Skyld. Vel tales der ogsaa i Brevet om Bjørns „rosværdige Forhold og fortjenstfulde Liv," men dernæst heder det, hvad man tydeligt kan see er Hovedsagen, at Paven „tager Hensyn til sin kjære Søn Kong Haakon, i hvis Klerk han egentlig vil hædre ham selv", og derfor tillader Bjørn, ved Siden af de Beneficier uden Sjælesorg, som han allerede havde, at modtage endnu et, der var forbundet med Sjælesorg, uanseet den Concilbestemmelse, der forbød det. Sandsynligviis havde Kongen allerede lovet ham et saadant til Belønning for vel udført Hverv [1]).

Allerede af det oven omtalte Fuldmagtsbrev seer man for Resten, at Legatens Hverv ikke alene var at krone Kongen, men ogsaa at undersøge Kirkens Tilstand, saavel i Norge som i Sverige, og at treffe de Forføjninger, han til dens Ophjelpelse maatte finde nødvendige. Dette antydes ogsaa i Communicationsbrevet til begge Landes gejstlige og verdslige Øvrigheder, saavel som i Brevet til Kongen af samme Dag. Paven opfordrer Høvdingerne til at adlyde hans Befalinger og Paamindelser, anmoder Kongen om ærbødigt at modtage Legaten og hjelpe til at hans fromme Raad vorde satte i Kraft, o. s. v.; Paven truer endog dem, der maatte vise sig gjenstridige, med at bekræfte den Dom, Legaten maatte fælde over dem, og lade den strengt iagttage, indtil Vedkommende havde givet tilbørlig Satisfaction.

3. Cardinal Villjams Ankomst til Norge. Kongens Kroning.

Med disse Breve kom ud paa Vinteren, altsaa i Begyndelsen af 1247, de kongelige Sendebud hjem til Norge; efter en anden Beretning skulle de endnu være blevne en Stund tilbage, og kun have sendt Bud til Kongen om Cardinalens forestaaende Komme [2]). Kongen, som da

---

biskoppen saavel som Biskopperne i Bergen og Stavanger, at han havde taget Dronningen og hendes Morgengave under sin Varetægt. Dette viser saaledes, at de hende som Livgeding overdragne Gaarde laa i Frostathings- og Gulathings-Lagen.

[1]) Dipl. Norv. I. 34. Her anvendes saaledes den bekjendte, forhadte Clausul non obstante &c., hvilken Innocentius IV. først optog i sine Breve, og som vakte megen Misnøje, see Matth. Paris. S. 542, 547, 571.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 248. Skaalholtsbogen og to andre Codices

befandt sig i Throndhjem, hvor han havde tilbragt Vinteren, gjorde strax de nødvendige Forberedelser. Først og fremst meddeelte han den vigtige Efterretning til Erkebiskoppen, med Anmodning om at han vilde sammenkalde Lydbiskopperne, Abbederne, og de øvrige meest anseede Gejstlige til Bergen den forestaaende Sommer, for at de allerede ved Cardinalens Ankomst kunde være forsamlede til det af Paven antydede Møde og selv indkaldte han til samme Tid og Sted alle Lendermænd, Lagmænd, Sysselmænd og Hirdmænd saavel som de bedste Bønder, anbefalende dem at møde frem i deres bedste Puds og Udrustning. Derhos sendte han Skibe saavel til England, som til andre Lande, for at indkjøbe det fornødne af saadanne udenlandske Artikler, hvoraf der ej fandtes tilstrækkeligt Forraad i Norge, til Cardinalens sømmelige Underholdning og det forestaaende Kroningsgilde. Om Vaaren begav han sig, ledsaget af Knut Jarl og mange andre anseede Mænd, fra Throndhjem til Bergen, for her personligt at lede Forberedelserne til Cardinalens Modtagelse [1]).

Cardinal Villjam, som Paven havde udnævnt til sin Legat i Norden var, skjønt Italiener (Piemonteser) af Fødsel, særdeles skikket dertil. Thi uagtet han ivrigt søgte at fremme Kirkens Vel, og derhos ved sit christelige Sind og sin rene Vandel havde vundet almindelig Højagtelse, forenede han dog hermed en for de Tider sjelden Liberalitet og forstandig Maadeholdenhed. Og dertil kom, hvad der især var af Vigtighed, at han allerede tidligere havde i vigtige kirkelige Hverv tilbragt lange Tidsrum i Europas nordlige Egne, og derved stiftet nøje Bekjendtskab med de nordiske Nationer. Thi allerede i 1224, som Biskop af Modena, blev han af Pave Honorius sendt til Lifland som Legat, ej blot for dette Land alene, men ogsaa, som det i Beskikkelsesbrevet af 31te December heder, for Holsten, Estland, Langeland, Samland, Kurland, Wirland, de „gulandske" Øer, Bornholm, Riga og Gotland [2]); han ankom til Lifland om Vaaren 1225, udviklede en stor og fortjenstfuld Virksomhed der, organiserede saa at sige Landets Bestyrelse, og optraadte næsten som verdslig Statholder, drog om Sommeren 1226 over Gotland [3]) til Preussen, hvor han blev indtil 1228, lærte sig endog det preussiske Sprog,

lode kun komme „Bud fra Lendermændene," Flatøbogen derimod siger at Sendemændene selv kom, urigtigt tilføjende „fra Rom" i Stedet for fra „Byen."

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 249.

[2]) Raynaldi Annales, 1224, No. 38.

[3]) To af ham i Visby paa Gotland den 6te Juli 1226 udstedte Breve ere optagne i Liljegrens Dipl Svec. I. No. 232 233. Det er vistnok urigtigt, naar disse Breve henføres til 1225, se Suhms Historie af Danmark. XI. S. 532.

og udarbejdede en Grammatik deri [1]). Efter hans Tilbagekomst til Italien udnævnte Pave Gregorius ham til sin Pønitentiarius. I 1234 beskikkedes han paany til Legat i de oven nævnte østersøiske Lande, hvor han forblev i flere Aar, og for en stor Deel bidrog til at stifte den merkelige Forening mellem Sverdridderne og de tydske Riddere, ligesom ogsaa Paven ved Skrivelse af 13de Mai 1237, samme Dag, han dekreterede Foreningen, paalagde Villjam at formaa den danske Konge til at indgaa Fred med disse. Efter Valdemars Død var det Villjam, der stiftede endeligt Forlig mellem Kong Erik, hans Efterfølger, om Grændserne mellem de danske Besiddelser i Estland og Riddernes i Lifland. Da Innocentius IV havde besteget Pavestolen, sendte han Villjam, der imidlertid var kommen hjem, tilligemed Erkebiskoppen af Rouen til Kejser Frederik for at aabne Underhandlinger med ham [2]). Fra Slutningen af 1243 til 1245 var Villjam atter som Legat i Preussen. Ved den store Creation af 10 Cardinaler i 1245, var ogsaa Villjam blandt dem, som da ophøjedes, idet han udnævntes til Cardinal-Biskop af Sabina. Villjam kjendte altsaa Norden og dets Folk af egen Erfaring; han havde selv seet, hvilken Leveskik Klimatet og andre Omstændigheder udfordrede, var inde i de politiske Forhold, havde maaskee endog for en Deel tilegnet sig i det mindste det svenske eller det danske Sprog; han havde derhos lært at handle selvstændigt, og ordne et Samfunds saavel verdslige som kirkelige Anliggender, hvoraf det igjen fulgte at han ikke, som saa mange andre eensidige Forfegtere af Kirkens Fordeel, var udsat for, ganske at tabe Lægfolkets billige Fordringer af Sigte, eller utilbørligt at underordne deres Interesser for Kirkens.

Foruden det Hverv, at krone Kong Haakon og undersøge samt, om det behøvedes, at rette paa de kirkelige Anliggender i Norge og Sverige, havde Villjam ogsaa, ligesom tre andre, samtidigt til Tydskland, Italien og Spanien udsendte Legater det Erende, overalt, hvor han kom, at opvække Kejseren Fiender og skrabe Penge sammen til Pavestolen [3]). Han

---

[1]) Alberic af Troisfontaines, II. 527. Der staar her, at Villjam ved sin Forstand og Visdom, ej ved Tapperhed, omvendte mange Hedninger til Troen, lærte for en stor Deel deres Sprog, og med stor Møje oversatte Donatus i hiint barbariske Sprog, hvilket naturligviis vil sige, at han efter det af Donat opstillede Schema skrev en kort Formlære deri.

[2]) Raynaldi annales 1237, 1243, 1244.

[3]) Matthæus Parif. S. 487. Af dette Sted har igjen Matthæus af Westminster gjort et Udtog S. 219. Foruden disse 4 solenne Legater, siger Matthæus Parif., sendte Paven ogsaa underhaanden nogle „sophistiske" til England, fornemmelig, som det synes, Minoritter eller Prædicatorer.

synes at have tiltraadt sin Rejse i Marts eller April Maaned 1247 [1]), og begav sig først til England, hvor han landede i Dover. Førend han betraadte engelsk Bund maatte han dog, som den samtidige og vel underrettede Matthæus af Paris fortæller [2]), aflægge Ed paa at han ej var kommen for at tilføje Kongen eller Riget eller Kirken nogen Skade, men alene skulde rejse fra Dover til Lynn, den Søhavn, hvorfra der i den Tid gik flest Skibe til Norge, og med første gunstige Vind rejse videre. „Thi", heder det, „Legaterne, som overhoved alle pavelige Sendebud, pleje altid at udarme de Lande, som de gjennemrejse, eller paa andre Maader at forurolige dem". Alligevel tog Kongen nok saa naadigt imod Cardinalen, og gav ham Foræringer, da han, efter først at have faaet Tilladelse til at lande, gjorde ham sin Opvartning. Cardinalen skyndte sig virkelig til Lynn. Men i Stedet for at rejse strax derfra, forblev han der i tre Maaneder, sandsynligviis dog kun fordi det medtog saa lang Tid at faa indrettet endeel særegne Kahytter og andre Bekvemmeligheder i det Skib, der skulde føre ham: Luxus-Artikler, som paa den Tid endnu vare heel usædvanlige, og betragtedes med megen Forundring. Disse tre Maaneder benyttede han paa det bedste til at indsamle alle Slags Pengegaver, idet han sendte hemmelige Tiggerbud til Biskopper, Abbeder og Priorer, saa at han i alt fik skrabet henved 4000 Mk. Sølv sammen. Han handlede her ganske efter det ham paalagte Hverv, men Matthæus af Paris, skjønt selv Klostergejstlig, taler dog derom med kjendelig Uvilje, og blandt andet ytrer han, at Villjam „ikke kunde tilbageholde den Romerne medfødde Begjærlighed, men for nogenledes at bedække Alt med Hellighedens Kaabe, holdt hyppige Prædikener til Folket". Da han skulde rejse, og allerede var gaaet ombord i sit vel indrettede og med meget Korn og mange Viinfade ladede Skib, lod han en Dominicanermunk holde Messe ombord paa dette, „medens Mængden beundrede Skibets bekvemme Indretning, hvis Mage man ikke før havde seet, og som mindede om Noahs Ark" [3]). „Og da en gunstig Vind just blæste op, gav han England og

---

1) Naar Mabillon i Vetera Analecta S. 485 (se Suhm X. 42) henfører et Brev, Villjam skriver til Chartreux-Prioren, i hvilket han omtaler sin nær forestaaende Norgesrejse, til 29de Novbr. 1244, da er dette urigtigt, og Brevet at henføre til s. D. 1246, thi før October 1246 var der ikke Tale om Villjams Sendelse til Norge, og i Nov. 1244 var Villjam i Preussen.

2) Matth. Paris. S. 490. Her nævnes foruden Norge og Sverige ogsaa Danmark som et af de Lande, hvortil han havde Beskikkelse. Dette er dog vistnok kun en Uagtsomhedsfejl, bevirket af den Omstændighed, at Legaten paa Tilbagevejen rejste gjennem Danmark.

3) Skibet, en engelsk Snekke (Haakon Haakonssøns Saga Cap. 249) havde ifølge Matth. Paris. diverticula et tristegas, cameras et conclavia, quæ speciali-

og dets gavmilde Englændere sin Velsignelse, og betroede sig, beriget, til Nordhavets Bølger". Men uagtet man saaledes ikke synes at have været videre tilfreds med hans Ophold i England, saa havde man dog ladet det være sig magtpaaliggende at afskrække ham fra at rejse til Norge; som Bevæggrund hertil angives Uvilje mod Norges Konge og Nordmændene, men da der ingensteds ellers paa denne Tid findes Spor af noget spendt Forhold mellem England og Norge, skulde man snarere tro, at det kun har været de samme Fordomme om Norges barske Klima og ringe Culturtilstand, som de, man endnu finder hos saa mange Fremmede, endog af de mere oplyste Klasser, hvilke da, ligesom nu, gjorde sig gjeldende. Thi man søgte at skræmme ham med, at han ingen Hæder vilde faa i Norge, at han neppe vilde kunne faa ordentlig Føde, at Folket var raat, grumt og næsten dyrisk, at Havet var stormfuldt og farligt. Men Cardinalen havde seet for meget af Norden og virkelig raa og barske Folk til at lade sig skræmme herved. „Da jeg var fjernere fra Norge end nu", sagde han, „hørte jeg bedre Skudsmaal om Landet og Folket; man har sagt mig at der findes mange gode Christne i Landet, og at Kongen er en forstandig Mand. Landets Erkebiskop har jeg selv seet, og tykkes det mig, at han saa ud til at være en god Høvding; ligeledes skal, efter hvad jeg har hørt, Lydbiskopperne være forstandige Mænd, og deraf vil igjen meget andet godt følge. Mit Ærende til dem er et dobbelt, og vil, som jeg haaber, nyde tilbørlig Anerkjendelse af alle gode Mænd; nemlig deels at forkynde dem Jesus Christus, Guds sande Søn, deels at krone Kongen med Guds Miskund og efter Pavens Foranstaltning. Skal jeg da end lide nogen Mangel paa Spise og Drikke, saa vil jeg dog ikke ømme mig derved" [1]). Sandsynligviis have dog disse Forespejlinger af den daarlige Kost, der vilde vanke i Norge, bevæget Cardinalen til at forsyne sig saa overflødigt, som Matthæus beretter. Overrejsen synes at have været kort og heldig, thi han landede allerede den 17de Juni ved Utsire. Derfra sendte han nogle Folk forud til Bergen, for at melde Kongen sin Ankomst, og gik selv lidt senere til Sejls; men Vinden var saa god, at han indhentede Sendebudene, og kom omtrent samtidigt med dem seent om Aftenen sejlende ind paa Bergens Vaag [2]). Kongen sendte strax en Deputation til ham for at byde ham velkommen og høre, hvad der stod til Tjeneste. Cardinalen lod alt

ter propter ipsum artificialiter fuerant composita. Jvfr. Matth. af Westminster, S. 214.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 249.

[2]) Af Beretningen i Sagaen Cap. 249 synes man at maatte slutte, at dette var samme Dag, han var ankommen til Utsire, eller Botolfsmessedagen.

komme an paa Kongen, og da det var saa seent paa Aftenen, forblev han om Natten ombord paa sit Skib. Morgenen efter, da Morgentiderne vare sungne, gik Kongen med sin Hird ombord paa sin prægtige, med forgyldt Hoved forsynede Femogtyvesesse, Dragen, og roede ud til Cardinalen, idet ogsaa alle de Sysselmænd, der vare i Byen, fulgte ham med deres Skibe. Ledsaget af alle sine Lendermænd og Hirdstjorer begav han sig ombord til Cardinalen, og man hilsede hinanden fra begge Sider paa det venligste. Cardinalen fulgte derpaa Kongen tilbage til Bryggen, hvor de forsamlede Biskopper, Sæculargejstlige og Munke modtoge ham i højtidelig Procession. Erkebiskoppen var endnu ikke ankommen til Byen.

Siden lod Kongen blæse til Things ude paa Christkirkegaarden, og indfandt sig der med Cardinalen, som holdt en Tale til Forsamlingen. Han begyndte Talen saaledes: „Jeg vil herved gjøre Alle vitterligt, at jeg er kommen hid til Landet med Guds Miskund og efter Pavens Bestikkelse for at forkynde Christi Navn og krone eders Konge. Ikke sendte han i dette Ærende kun en Prest eller anden Gejstlig med liden Myndighed, men derimod en Mand som mig, der er en af Cardinalerne selv, med biskoppelig Værdighed, og saa stor Myndighed til at løse og binde alle Sager, som om Paven selv var her, thi det er hans Ønske at dette skal skee saa meget til Kongens Hæder, som muligt". Derpaa, heder det, talte han den almindelige Tro for Folket, og sluttede med at give det sin Velsignelse. Her fristes man til at spørge, om han talte paa Latin og lod sine Ord oversætte, eller kunde gjøre sig forstaaelig for Mængden. For en Mand, der havde formaaet, endog at tilegne sig det gamle preussiske Sprog kan det vel ej have været synderlig vanskeligt, under det tidligere Ophold i Lifland at lære Dansk eller Svensk, og derfor er der stor Sandsynlighed for, at han kan have prædiket i et af disse Sprog, i hvilket Fald de Tilstedeværende ganske vist maa have kunnet forstaa ham. Der nævnes, vel at merke, ingensteds noget om at han brugte Tolk, og af den hele Beretning om hans Optræden i Norge faar man det Indtryk, at han kunde gjøre sig forstaaelig for Indbyggerne [1]).

Cardinalen og Kongen talede nu oftere sammen, og Kroningen omhandledes som en afgjort Sag; der var ikke Spørgsmaal om andet, end at vise Kongen al optænkelig Ære. Men imidlertid havde Cardinalen ogsaa flere Sammenkomster med Biskopperne, saavel som med Erkebiskoppen, da denne omsider indtraf i Bergen. Og nu, siges der, begyndte Kongen at merke en kjendelig Forandring i Cardinalens Tale. Naar Kronings-Anliggendet kom paa Bane, ytrede Cardinalen sig mere und-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 249, 250.

vigende og forbeholdent end før. Endelig rykkede Cardinalen ud med Sproget i en Samtale, han og Kongen havde i Christkirken. Siden Kongen, sagde han, vilde modtage større Hæder af Kirken end nogen Konge før ham i Norge, saa ventede man ogsaa, at han vilde tilstaa Kirken, hvad andre Konger før ham havde tilstaaet den, ja endog lægge noget til, og at han navnlig vilde sværge den samme Kroningsed, som Kong Magnus havde svoret. Dette var en ligefrem Gjentagelse af den Fordring, Bisperne før havde fremsat og Kongen saa bestemt afviist, og det var let at skjønne, at det var dem, der nu ogsaa havde paavirket Cardinalen. Men Kongen blev urokkelig, og svarede med en Bestemthed og Værdighed, der ikke forfejlede sin Virkning. „Jeg skjønner godt, Herre," sagde han, „at disse Ord mere hidrøre fra Andres Indskydelser end fra eder selv. Hvad Indrømmelser til Kirken angaar, da ville vi gjerne tilstaa den og dens Tjenere samme Frihed her, som den nyder i de Lande, hvor den og Kongedømmet har hver sin Frihed og Ret. Men om nogen af mine Forgængere paa Tronen have tilstaaet den mere, end han selv var berettiget til at tilstaa for sin egen Person, ville vi ej følge deres Exempel, og indrømme noget til Præjudice for os selv eller vore Efterfølgere. Kort sagt, hvis I gjør Kroningen til Gjenstand for nogen Slags Handel, eller fordrer at vi skulle formindske vore Arvingers Ret, da ville vi heller ingen Krone bære, fremfor at paadrage os nogen saadan Ufrihed. I behøver saaledes ikke oftere at bringe denne Sag paa Bane." Den forstandige Cardinal merkede, at han havde ladet sig forlede til at spende Fordringerne for høit, og gav strax efter. „Tag ikke disse mine Ord ilde op, Herre Konge," svarede han; „thi saa skal det være, som I vil." Cardinalen havde dog maaskee neppe været saa føjelig, hvis ikke Kongen, som Matthæus af Paris beretter, ogsaa havde anvendt et mere haandgribeligt Argument, nemlig en yderligere Pengegave af 15000 Mk. Sølv [1]). Dette var en saa betydelig Sum, og maatte komme Paven i hans nærværende Stilling lige overfor Keiseren saa vel tilpas, at den nok var

[1]) Matth. Parif. S. 495. Med de 30000 Mk., som Abbed Laurentius allerede havde udbetalt i Lyon, udgjorde den hele Sum, Kongen lod Paven faa, 45000 Mk. Sterling, altsaa den selv uden Hensyn til Forskjellen mellem den daværende og Nutidens Pengeværdi overmaade store Sum af c. 400000 Spdlr. Men da, efter den sædvanlige Regel for Beregningen af de ældre Penge-Angivelser, enhver i hine Tider nævnt Sum mindst svarer til det Tidobbelte nu omstunder, skulde altsaa Kong Haakon i Alt have udredet til Paven en Sum, der svarer til 4 Mill. Spdlr., og derforuden have bestridt de store Omkostninger ved Kroningsfesten. Det klinger næsten utroligt, at hans eller Landets Ressourcer skulde kunne forslaa dertil, og man fristes til at antage, at Matthæus i sin Harme over de pavelige Udpresselser, dem han ofte skarpt dadler, har taget Munden for fuld, og nævnt for store Summer.

en Deel Eftergivenhed fra Kirkens Side værd, især hvor man havde med en saa retskaffen og i Sandhed kirkelig sindet Fyrste at bestille, som Haakon. Men under alle Omstændigheder vilde vel Cardinalen, saaledes som Sagerne nu stode, have høstet megen Utak af Paven, om han ved utidig Paastaaelighed eller Fordringsfuldhed havde lagt sig ud med Kongen, og derved bragt denne i et spendt Forhold til Pavestolen. Hans hemmelige Instructioner løde ganske vist paa at behandle Kongen med den størst mulige Lempfældighed og Eftergivenhed, og man skulde derfor fristes til at antage, at hiin Fordring kun var et Kunstgreb, anvendt for at udpresse flere Penge. Kort efter lod Cardinalen Erkebiskoppen, Lydbiskopperne og Chorsbrødrene kalde til sig, berettede dem Resultatet af den Samtale, han efter deres Ønske havde haft med Kongen, og erklærede at Kongen, saa vidt han kunde skjønne, havde større Ret paa sin Side, end de, der fremsatte Fordringerne, og at han for Eftertiden frabad sig al yderligere Anmodning om at gaa deres Erende i dette Stykke, da det nu var hans oprigtige Forsæt at krone Kongen med al den Frihed, der tilkom den kongelige Værdighed.

Forberedelserne til Kroningen bleve nu med Iver og Rasthed tilendebragte. Da der taltes om Dagen, paa hvilken Højtideligheden skulde finde Sted, foreslog Cardinalen en af Apostlernes Festdage (altsaa vel f. Ex. Jacobsmesse, 25de Juli, eller Bartholomæusmesse, 24de August); men Kongen erklærede, at han som en Frænde af St. Olaf helst vilde have Ceremonien paa hans Festdag, den 29de Juli, og derved blev det. Da Sommeren var meget regnfuld, saa at det ikke vel var at tænke paa at beverte de forsamlede Gjester under aaben Himmel, var der Spørgsmaal om et passeligt Locale, hvor en saa stor Mængde kunde bevertes under Tag. Thi Kongsgaarden, hvis Udvidelse eller Gjenopførelse af Steen Kong Haakon havde paabegyndt, var endnu, som det synes, ikke fuldfærdig, og man havde derfor lidet Rum at raade over. Nogle foresloge de tvende Træhaller i Kongsgaarden, (sandsynligviis opførte af Kong Inge), men Kongen fandt dem for smaa. Endelig valgte han et stort Skuur, som han havde ladet bygge nede ved Landingsstedet, for at tjene til Naust, 90 Alen langt og 60 Alen bredt. „Her", sagde han, til Cardinalen, der var med ham at tage det i Øjesyn, „foreslaar jeg at holde Gildet, for at vi kunne have desto flere Folk om os." Cardinalen erklærede dette ubetinget for det bedste af alle hidtil fremsatte Forslag, og Kongen lod nu Skuret indrette og smykke til Festen saa prægtigt som muligt, med Tapeter og andre Prydelser. Fra Kongsgaarden til Christkirken indrettedes der en med udspendt rødt og grønt Klæde oventil og paa Siderne dækket Gang, ligesom der i Kongs=

gaardens Gaardsrum var udspendt Telte, saa at man overalt kunde gaa fra den ene Deel af Bygningen til den anden, uden at forulempes af den vedholdende Regn. Medens disse Forberedelser stode paa, indviede Cardinalen, efter Kongens Anmodning, (2den Juli) den nye Apostelkirke af Steen, der skulde træde i Stedet for den ældre af Træ, som Kong Inge havde gjenopført tilligemed Kongsgaarden, efter at Baglerne havde opbrændt den i 1207 [1]). Kong Haakon, der ombyggede eller udvidede Kongsgaarden, har altsaa, som man seer, fornemmelig ladet det være sig magtpaaliggende at ombygge Apostelkirken, Kongsgaardens Capel, siden den allerede var saa vidt færdig, at den kunde indvies, medens de egentlige Vaaningshuse endnu aabenbart vare i den gamle Skik, eller de nye ikke færdigbyggede.

De anseede Mænd, der efter Kongens Indbydelse vare tilstede for at overvære Høitideligheden, vare foruden Landets egne fem Biskopper ogsaa Biskop Henrik af Hole paa Island, Botulfs Efterfølger, om hvilken mere nedenfor; ti Abbeder, Erkediaconerne, Provsterne og de fleste Chorsbrødre fra alle Biskopsstolene; af Lagmænd, foruden Kongens egne Sønner og Knut Jarl, Lendermændene Gaut Jonsson, Lodin Gunnesson, Jon Drottning, Sigurd Biskopsson, Peter i Giske, Gunnar Kongsfrænde, Munaan Biskopssøn, Finn Gautsson og Brynjulf Jonssøn; fem Lagmænd, de kongelige Stallarer, Sysselmændene, Hirdstjorerne med hele Hirden, og de bedste Bønder af hvert Fylke. Ogsaa skal en heel Deel Udlændinger have været tilstede. Merkeligt nok, var Jarlen af Orknø ikke nærværende, uagtet Jon Jarl tidligere havde været tilstede ved Hyldingen, heller ikke nogen af Sydergernes Høvdinger.

Olafsdagen indtraf paa en Mandag. Om Morgenen blev der sunget Tider over hele Byen, hvorfor der blæstes til almindeligt Møde ude paa Christkirkegaarden. Derpaa begyndte Processionen fra Kongsgaarden under den før omtalte af udspendt Klæde indrettede, bedækkede Gang. I Spidsen gik 80 fuldt udrustede Hirdmænd, to og to efter hinanden, for at rydde Veien. Derpaa fulgte Merkesmændene, hver med sit Banner, derpaa Skutilsvendene og Sysselmændene, smukt klædte, fremdeles to og to; end videre flere Lendermænd med prægtige Sverd. Derpaa fulgte fire Lendermænd, der bare imellem sig et Tavlbord, hvorpaa hele Indvielsesdragten og Kongeskrudet hvilede. Efter dem kom Sigurd Kongssøn og Munaan Biskopssøn, bærende hver en Rigesvaand (Scepter) af Sølv, paa den ene et Guldkors, paa den anden en Guldørn. Næst dem gik Kong Haakon den unge, bærende Kronen, og Knut Jarl, bæ-

[1]) Jvfr. ovenf. III. S. 545. Sturlunga Saga VII. 46.

rende Kroningssverdet [1]). Endelig kom Kong Haakon selv, ført af Erkebiskop Sigurd og to andre Biskopper. Ved Porten til Kongsgaarden, hvorfra man synes at være kommen umiddelbart ind paa Kirkegaarden, modtoges Kongen af en Procession af Gejstlige, der strax istemmede Responsoriet „ecce mitto angelum meum", og førte Toget til Kirken. I Kirkedøren stod Cardinalen med tvende Biskopper og sine Klerke; istemmende en ny Sang, fulgte de Kongen op til Alteret. Derpaa blev der sunget Messe, og Kroningen foregik nu med de sædvanlige Ceremonier. Til denne hørte da ogsaa en Kronings-Ed, men da den ikke udtrykkeligt omtales, kan der ej have været noget synderligt ved den at bemerke, og den er saaledes rimeligviis kun aflagt i almindelige Udtryk. Da Messen var til Ende, vendte Kongen tilbage til sit Herberge, fremdeles ledsaget af Erkebiskoppen og de tvende Biskopper, der sang Lovsange til Gud, hvorefter Kongen afførte sig Vielsesklæderne [2]), og iførte sig det egentlige Kongeskrud, idet han fremdeles beholdt Kronen paa Hovedet og bar den hele Dagen. Siden gik han med sit Følge ned til Festhallen. Ved den lille Christkirke mødte han Cardinalen, der sluttede sig til ham, og gik ved hans Side den øvrige Deel af Vejen. Hele Folkeskaren fulgte bagefter. Det til Festhall indrettede Naust saa nu nok saa prægtigt ud; det var overalt behængt med farvet Klæde, og paa Bænkene laa smukke Hynder, betrukne med Peld og guldindvirket Silke. Kongen tog Plads i sit Højsæde, der var anbragt paa den nordre Side ved de indre Stave, paa hans højre Side sad Cardinalen, dernæst Erkebiskoppen, saa Biskoppen af Bergen, derefter de øvrige Biskopper, og fremdeles, lige ned til den Vegg, der vendte ned mod Søen, Abbederne, Priorerne, Provsterne og de øvrige Gejstlige. Paa Kongens venstre Side sad Dronningen, dernæst hendes Moder, Hertuginde Ragnhild, derefter Kongens egtefødde Datter, Christina, og hans naturlige Datter, Fru Cecilia, hvis Mand, Hr. Gregorius, Aaret forud var død; derefter Hertug Skules Datter, Fru Ragnhid, sandsynligviis paa denne Tid Abbedisse i Reins Kloster [3]), saa de øvrige Abbedisser, og endelig de andre fornemme tilstedeværende Damer. Lige overfor Kongens Højsæde var et andet, hvor hans Søn, Kong Haakon den unge sad tilligemed Knut Jarl og Sigurd Kongssøn; til begge Sider fra dem sad Lendermændene. I den sydlige Deel af Hallen stode tretten Rader Borde

[1]) Saaledes Flatøbogen og de øvrige bedre Codices. Cod. Frisianus har „vigslugull", Kroningsringen, hvilket aabenbart er urigtigt.

[2]) Disse bestode fornemmelig i den saakaldte Dalmatica, der egentlig var et gejstligt Klædebond, og derfor kun skulde bæres under selve Kronings- eller Indvielses-Akten. Det var en lang, hvid, linned Talar.

[3]) Se ovenf. III. S. 981.

dækkede langs efter Salen, ved hvilke først Hirdmændene, og dernæst Gjesterne toge Plads. Men ikke nok hermed blev ogsaa en stor Mængde Folk beværtede i Telte, opslaaede rundt omkring Festhallen, fordi de ej kunde faa Rum der inde. Den første Ret blev baaren ind af Lendermændene Munaan Biskopssøn, Brynjulf Jonssøn, Gunnar Kongsfrænde og Sigurd Biskopssøn. Det første Bæger skjenkede Kong Haakon den unge for sin Fader, Knut Jarl for Cardinalen, Sigurd Kongssøn for Dronningen [1]), og Munaan Biskopssøn for Erkebiskoppen.

Førend Maaltidet endnu var til Ende, lod Cardinalen bede om Stilhed, og talte efter en kort Bøn saaledes: „Lovet være Gud, at jeg i Dag har fuldt udført det Ærende, som min Herre Paven har overdraget mig. Eders Konge er nu kronet og fuldkommen hædret, mere end nogen Konge i Norge før ham. Jeg takker Gud, at jeg ikke lod mig afskrække fra at komme hid, saaledes som man forsøgte. Man sagde, at om jeg end fik Mennesker her at see, vilde de dog ligne Dyr mere end Mennesker i deres Adfærd. Nu seer jeg derimod en utallig Skare af Landets Indbyggere, der alle sammen føre sig nok saa vel op. Jeg seer *ligeledes en* heel Mængde Udlændinger og Skibe i et saa stort Antal, som jeg nogensinde har seet forsamlede i een Havn. Jeg tvivler ikke paa, at de fleste af dem have ført gode Sager hid. Man skræmte mig og med, at jeg vilde kun faa lidet Brød eller anden Mad, og daarligt det man fik. Her seer jeg dog ikke andet, end at der er nok af alle Herligheder, saa at baade Huse og Skibe ere fulde. Man sagde, at jeg ikke vilde faa andet at drikke end Blande og Vand; men her seer jeg alle gode Sager, saa meget man vil have. Gud bevare nu vore Konger, Dronningen, Biskoppen, de lærde Mænd og hele Folket, og forunde mig saaledes at tilendebringe min Sendelse hid, at det kan blive eder og os alle sammen til Glæde baade her og hisset". Med disse Ord stod Cardinalen op, og forlod Laget med sine Mænd. Kongen sad efter, indtil Bordene afdækkedes og Mariæ-Minde var sunget. Da anbefalede han sig hos den forsamlede Mængde og takkede den for dens Nærværelse. I tre Dage fortsattes Beværtningen i den store Festhall paa samme Maade, med stor Overflod og megen Pragt. Den samtidige Sturla Thordssøn, der i sit Kvad om Kong Haakon ogsaa har besunget denne Fest, taler i høje Udtryk om de viinfyldte Guldkar, der straalede

[1]) Her har, merkeligt nok, Cod. Fris. en rigtigere Læsemaade end Flatøbogen. Det er tydeligt, at Sigurd Biskopssøn, der før er nævnt blandt dem, som indbare første Ret, ikke havde noget med Iskjenkningen at bestille, men at derimod de fire Herrer, som sad lige over for Kongen, Dronningen, Cardinalen og Erkebiskoppen, skjenkede i, hver for sin Gjenbo.

i de glade Gjesters Hænder, om Viinbægerets gyldne Rand, der berørte Kongsmændenes Læber". Derpaa fortsattes Beværtningen fem Dage i den saakaldte Sø-Hall i Kongsgaarden, hvor saavel Cardinalen og Erkebiskoppen som de andre Biskopper og de fleste øvrige verdslige Høvdinger vare tilstede. Krønings-Højtidelighederne vedvarede saaledes i samfulde 8 Dage, eller fra 29de Juli til 7de August. Større Pragt havde vel Norge neppe nogensinde seet udfoldet, end ved denne Lejlighed [1]).

4. Cardinal-Legatens Bestemmelser paa Rigsmødet i Bergen og øvrige Virksomhed i Norge.

Da Krønings-Højtidelighederne vare til Ende, begyndte Forhandlingerne mellem Cardinalen, Kongen og de øvrige tilstedeværende gejstlige og verdslige Herrer, der dannede det egentlige Rigsmøde. Disse Forhandlinger vedvarede, som det synes, hver Dag fra 8de til 17de Aug., hvilken Dag er den sidste, paa hvilken man finder Bestemmelser, vedtagne paa dette Møde, daterede. Aller først gjorde Biskopperne et Forsøg paa at forøge Kirkens Indtægter, idet de bade Cardinalen anmode Kongen om at vedtage Tiende-Ydelse, ogsaa af sin **Leding** [2]), til Kirken. Det er nemlig ovenfor omtalt, at Ledingen nu paa det nærmeste var gaaet over til at være en virkelig Skat, og den strenge Consequens af Tiendepaabudet kunde saaledes paa en vis Maade synes at tale for deres Fordring. Men Cardinalen, der maaskee fandt, at Gejstlighedens Indkomster allerede vare saa betydelige, som den billigviis kunde fordre, og som i alle Fald hørte grundede Klager over at Biskopperne søgte at udvide deres Indtægter mere end Ret og billigt var, svarede, at dersom de fandt at Kongen burde afgive en Deel af sine Indtægter til Kirken, burde ogsaa de betale tilsvarende Tiende af alt hvad de oppebare; vægrede de sig herved, vilde han ej befatte sig med at fremsætte nogen slig Anmodning til Kongen. Videre blev der ikke talt om den Sag. Bøndernes Klager gik ud paa, at Biskopperne tilegnede sig saavel flere af Kirkernes Ejendomme som den til Kirkerne bestemte Deel af Tienden. Cardinalen, der overbeviste sig om, at det virkelig forholdt sig saa, for-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 254, 255.

[2]) I Sagaen staar der paa dette Sted kun „give noget af Ledingen til den hellige Kirke", og i Cardinalens Svar heder det ligeledes kun, at de Gejstlige i Lighed dermed burde „give hver af sine Indtægter, baade Landskylder og andre Indkomster". Men at her kun er Tale om Tiende-Ydelse, seer man af Gullinskinnas kortere Læsemaade: „Cardinalen bad dem da ogsaa ligeledes at betale Tiende af sine Indkomster".

bød strengeligen dette Uvæsen, og forordnede at hvad der paa saadan Viis ulovligt var Kirkerne frataget, skulde tilbagegives med al Afkastning [1]). Ogsaa den lavere Gejstlighed klagede over, at Bispopperne toge Gjesteholdspenge af dem, endog naar de ikke selv kom paa Visitats i Fylket. Dette erklærede Cardinalen stridende mod Guds og Kirkens Love, og forbød det undtagen i Tilfælde af Sygdom, eller af at en Rejse, foretagen efter Kongens eller Erkebiskoppens Befaling, hindrede dem fra at komme [2]). Ligeledes blev der klaget over, at Biskopperne, naar Kirkerne stode ledige, tilegnede sig Sognepresternes Indkomster. Dette forbød Cardinalen aldeles, og bestemte at vedkommende Biskop i saa Tilfælde skulde beskikke en Raadsmand eller Forstander til at oppebære de Indtægter, som enten maatte tilkomme den vordende Prest, eller blive at anvende til Kirken [3]). Endelig klagede Bønderne over de strenge Bestemmelser om Helligbrøde, for saa vidt som de maatte betale Bøder, naar de enten bjergede Hø eller Korn paa Helligdage, eller fiskede Sild, naar denne paa slige Dage søgte til Land. Hvad Sildefiske angaar, da havde vistnok allerede, som det tidligere er viist, Pave Alexander, sandsynligviis paa Erkebiskop Eysteins og Legaten Stephanus's Forestilling, tilladt at fange Sild naar som helst den gik til Landet, med Undtagelse af de 20 største Helligdage [4]). Men dette var ikke tilstrækkeligt, og desuden manglede der lignende Bestemmelser med Hensyn til Hø- og Korn-Høsten. Kongen selv, saavel som andre anseede Mænd, talte Bøndernes Sag, og det traf sig paa en vis Maade belejligt, at denne Sommer var usædvanlig regnfuld, saa at Cardinalen ret til Gavns kunde overbevise sig om, hvor nødvendigt det var for Bønderne at kunne benytte de faa Godvejrsdage, som forundtes dem; fra Midten af Juni til Slutningen af

---

1) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 255, jvfr. Cardinalens Brev af 17de Aug. 1247, n. g. L. S. 493, saavel som Cod. Arnam. 186 qv. se Finn Jonssøns islandske Kirkehistorie I. 234. Erkeb. Jons Statut af 1281, N. gl. L. III. 240.

2) Haakon Haakonssøns Saga l. c. Her synes der kun at være sigtet til det egentlige Kostholb, (hospitalitas) eller Nattelejer, ikke til Cathedraticum (d. e. Kjendelse til Moderkirken hvor Biskopsstolen er), der allerede i Slutningen af det 12te Aarhundrede var til som en særegen Afgift, siden det heder at Biskop Helge i Oslo gav 1186 Akers Kirke med alle prestelige Indtægter til Nonneklostret, kun med Forbehold af Cathedraticum (Brevskaber i 1622 paa Akershuus Slot). Thi Cathedraticum sees at have været stadigt indfordret, uden Hensyn til om Biskoppen rejste i Visitats eller ej, og det var allerede for længst paabudet over hele Christenheden, pro honore cathedræ, og oprindelig skulde udgjøre 2 Solidi af hver Kirke. (Innocents d. 3dies Brev I. XIV. Ep. 20).

3) Cardinal Villjams Brev af 17de Aug. 1247.

4) Se ovenf. II. 938.

August var det nemlig, som han selv siger i sit Brev [1]), uafladelig Regn, med Undtagelse af fire eller fem Dage, hvor der var Opholdsvejr, men som dog ikke fulgte umiddelbart efter hinanden. Han bestemte derfor med Prælaternes Samtykke, at det uanseet de ældre strenge Bestemmelser skulde være tilladt at fiske Sild, naar som helst den søgte til Land, og ligeledes at bjerge Hø eller høste Korn paa Helligdage, naar Vejret ikke tillod det paa Søgnedage, dog saaledes, at vedkommende Biskop i Tvivlstilfælde skulde afgjøre, om Vejrliget virkelig havde været saa slemt, at hiin Fritagelse burde finde Sted, eller ej [2]).

En højst vigtig Bestemmelse, der med Hensyn til sin Virkning i en vis Retning kan siges at have dannet Slutstenen i det ved Kongens Kroning og Legitimation udførte Verk, var **Ophævelsen af Jærnbyrd**, eller egentlig af **Gudsdomme** i Almindelighed som Beviismiddel for Retten. „Det sømmede sig ikke", sagde Legaten, „for christne Mænd at friste Gud til at give Vidnesbyrd om menneskelige Anliggender" [3]). Vistnok have vi ikke nu længer det Brev eller den skriftlige Erklæring, hvorved Afskaffelsen kundgjordes, men Gudsdommenes Udeladelse i senere Kirkelove vise noksom, at Sagaens Beretning har sin Rigtighed. Gudsdommene havde i den senere Tid været saa misbrugte, at de ikke kunde vække andet end Forargelse, og navnlig have vi seet, hvilken Skade for Landets Fred og Ro kunde opstaa af den Adgang, Kronprætendenter fik til at underkaste sig Jærnbyrd for derved at bevise deres kongelige Fødsel. Jærnbyrdens Afskaffelse i Forening med Kongens Kroning og Legitimation, saavel som det Princip med Hensyn til Tronarvefølgen, hvilket Kongen, ved at bestemme sin ældste egtefødde Søn til sin Tronfølger, med Udelukkelse af den ældre, uegtefødde, praktisk erkl rede gjeldende, nemlig at egte Søn altid er at foretrække for uegte, maatte, for menneskelige Øjne, afskære al Frygt for, at der i Fremtiden skulde kunne opstaa saadanne Tronkrige, som de, man nys havde overstaaet.

Cardinalen gav fremdeles flere Bestemmelser, der mere vedkom den verdslige offentlige og private Ret, end den gejstlige, men som sigtede til

---

[1]) Se nedenfor S. 39.

[2]) Cardinalens Brev N. gl. L. I. S. 453. I Sagaen undtages „de største Højtider", hvilket aabenbart strider mod Ordene i Cardinalens eget Brev. Men denne Afvigelse grunder sig rimeligviis derpaa, at Paven, i sin Bekræftelse af Cardinalens Bestemmelser for øvrigt, dog undtog de største Højtider (se nedenf. S. 40) og at saaledes denne Undtagelse fremdeles var til, da Sagaen blev skreven, ligesom og den ældre Bestemmelse er optagen i Erkebiskop Jons Christenret.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 255.

at værne om Kronens Sikkerhed og Ejendomsretten. Han satte nemlig Bansstraf for alle og enhver, der forsøgte at gjøre Opstand mod Kongen eller at forstyrre Rigets Fred [1]), ligeledes for hver den, der oppebar en Arvedeel, uden at al lovlig derpaa heftende Gjeld var betalt [2]). For at værne om Klosterlivets Reenhed satte han lignende Bansættelsesstraf for den, der krænkede Nonner [3]).

Der er allerede ovenfor talt om den slette Forstaaelse, der allerede nu paa de fleste Steder herskede mellem de Sæculargejstlige og Tiggermunkene, et Uvenskab, som maaskee end mere forøgedes ved den hyppige Anvendelse, Pavestolen fandt for de sidste som hemmelige eller aabenbare Udsendinger, fornemmelig hvor det gjaldt at skrabe Penge sammen, saa at den over denne Pavehoffets Pengegriskhed forbitrede Matthæus af Paris ligefrem ytrer i sit historiske Verk, „at Paven, man skulde næsten tro mod deres egentlige Ønske, havde gjort dem til sine Toldere og Erendsvende [4]), ikke uden Skade og Skam for deres Orden". Paven maatte derfor ogsaa særskilt tage dem under sine Vinger. Ved en Skrivelse af 17de Septbr. 1245 til Prælaterne i alle tre nordiske Riger tog Innocentius Prædikebrødrenes Orden i Forsvar mod de Sæculargejstlige [5]). Det var, som vi have nævnt, i Norge fornemmelig mellem Prædikebrødrene eller Dominicanerne og Chorsbrødrene ved Domkirkerne at Fiendskabet ytrede sig, efter at disse derimod i den første Enthusiasmes Tid saavel i Nidaros, som i Oslo og Bergen havde indrømmet dem Plads for deres Klostre ganske i Nærheden af Domkirkerne og Kannikegaardene: en Liberalitet, som de nu bittert angrede. Dette gave de, navnligt Chorsbrødrene i Bergen, tilkjende paa flere Maader. Det lader til, at de søgte at indsnevre den Dominicanerne indrømmede Tomt, thi allerede ved Cardinalens Ankomst til Bergen klagede de sidste over, at de ikke havde Rum nok, og paa Cardinalens Forestilling udvidede Biskop Arne Tomten noget. Men Chorsbrødrene, ærgerlige herover, benyttede sig af den Omstændighed at Dominicanernes Huus og Have laa lavere end deres, til yderst paa Bakkeheldet at opsætte nogle Træskure, hvilke de brugte til Vandhuse, saa at al Ureenligheden flød ned til Dominicanerne, og voldte den ulideligste Stank. Dominicanerne

1) Brev af 16de Aug. 1247 i N. gl. Love S. 451.

2) Codex Arnamagn. 186 qv., citeret i Finn Jonssons Kirkehistorie I. S. 234.

3) Saaledes have vi gjengivet Stedet efter den norske Oversættelse, N. gl. L. I. S. 452, skjønt Latinen S. 451 bruger Udtrykket de fornicationis crimine interpellare, der vistnok synes betegne noget ganske andet.

4) Telonarii & bedelli, som han udtrykker sig, se Matth. Parif. S. 487.

5) Dipl. Norv. I. No. 29.

klagede paany til Cardinalen, som forlangte at Chorsbrødrene skulde flytte hine Træskure et andetsteds hen. Chorsbrødrene bade dog om at Skurene maatte staa, imod at de forpligtede sig til, aldrig for Eftertiden at anvende dem til hiint Brug. Heri føjede Cardinalen dem, men satte for Sikkerheds Skyld Bans Straf for dem, der senere maatte overtræde Forpligtelsen. Derhos anmodede han i en særskilt Skrivelse Kongen selv om at paasee Forbudets Overholdelse, saa meget mere som det ogsaa var Dominicanernes Begravelsesplads, der paa den oven nævnte Viis vanhelligedes [1]). Man kan vel neppe tvivle paa, at Kongen har efterkommet denne Begjæring. Det er imidlertid let at indsee, at Stemningen mellem Dominicanerne og Chorsbrødrene ikke derved forbedredes, og vi ville i det følgende see nye Klager fremsatte af hine over disse [2]).

Alle de Bestemmelser, som Cardinalen gav paa Rigsmødet, bekjendtgjorde han i Breve, udstedte under hans Haand og Segl. Navnlig sammenfattedes de almindelige Bestemmelser i tvende Breve, et af 16de og et andet af 17de August. Det første er især merkværdigt formedelst den Erklæring, som det i Intimationen indeholder [3]). „Da vi", siger han, „fungerede som pavelig Legat i Norge for at prædike Guds Ord og krone Kongen, holdt vi paa et Møde, hvortil Erkebiskoppen, Lydbiskopperne, de øvrige Prælater og Klerker, saavel som Rigets Baroner (Lendermænd) vare samlede, mange offentlige Prædikener for og Samtaler med Kongen og alle de nys nævnte Mænd, hvorhos der blev forhandlet, ja endog disputeret mellem os om mange Punkter. Men efter at have overvejet alt, fandt vi Norges Riges Kirke i fuldkommen, rolig og fredelig Frihed med Hensyn til Jurisdictionen i alle aandelige Sager, mellem hvem der saa verserede Søgsmaal, og over alle Gejstlige, hvad enten der rejstes Søgsmaal mod dem i gejstligt eller i verdsligt Henseende, paa Grund af Forbrydelse eller Qvasi-Forbrydelse, af Contract eller Qvasi-Contract. Ligeledes fandt vi Norges Riges Kirke frit, ubeskaaret og fredeligt at besidde Patronatsretten i alle Kirker og Capeller, med Undtagelse af tre Capeller, hvorom der var Spørgsmaal mellem Norges Dronning og Biskoppen i Stavanger, og angaaende hvilke der for os blev truffet det Forlig, at Dronningen, saa længe hun lever, og hendes Sønner efter

[1]) Villjams Breve af 13de og 15de August, Dipl. Norv. II. No. 7 og 8.

[2]) Aarsagen, hvorfor der ikke ved denne Lejlighed er Tale om Overlast mod Minoriterne, er vel hovedsagelig den, at Minoriterklostret i Bergen paa denne Tid neppe endnu var oprettet, ligesom det allerede forhen er omtalt, at Minoriternes Klostre saavel i Nidaros, som i Oslo og Bergen laa længere fra Domkirken, hvorved de saaledes ikke vare saa udsatte for hyppige Collisioner med Chorsbrødrene.

[3]) Norges gl. Love, I. S. 450.

hende skulle have Patronatsret over dem, dog at denne Ret ingenlunde skal gaa over til Sønnesønnerne, men derimod tilfalde Stavangers Biskop og Kirke, eftersom samme Kirke og Biskop paa Transactionstiden var i fri og rolig Besiddelse deraf. Ligeledes fandt vi at Biskoppernes og alle Prælaternes Valg skede frit, uden nogen Adspørgelse af Lægmænd, men alene ved de Gejstlige, hvilke Valgretten efter de canoniske Love tilkommer". Af disse Ytringer skulde man ved første Øjekast kunne slutte, at den norske Kirke virkelig var befunden i fri Besiddelse af de tre væsentlige Rettigheder, hvorom der havde været saa megen Tvist mellem den og Kronen, nemlig selvstændig gejstlig Jurisdiction, Patronatsretten, og den frie Valgret. Hvad Jurisdictionen angaar, da er det i det mindste vist, at Christenretterne, saadanne som de endnu vare beskafne, ikke udtalte det Princip, at Gejstlige alene skulde svare for kirkelig Domstol; navnlig gjordes der paa Island i saa Henseende ingen væsentlig Forskjel mellem Gejstlige og Verdslige; Kirkens Fordringer med Hensyn til Patronatsretten vare, om end factisk anerkjendte i Norge, dog endnu ikke paa langt nær gjennemførte paa Island, og hvad Valgretten til Biskopsstolen angaar, da have vi baade seet, og ville i det følgende see Exempler paa, at Kongen fordrede en væsentlig Stemme med i Sagen. Men naar vi nærmere betragte Udtrykkene, ville vi dog finde, at de i Grunden neppe afvige saa meget fra den virkelige Tingenes Orden, som det lader til, eller at de maaskee endog med Flid have været holdte svævende, fordi det nu ikke faldt Cardinalen belejligt at optage den gamle Tvist fra nyt af. Naar der saaledes er Tale om den kirkelige Jurisdiction, siges der ikke reent ud, at Kirken var i anerkjendt fri Besiddelse deraf, men alene i fuld „Frihed med Hensyn dertil". Nu kan det neppe betvivles, at Principet om den gejstlige Jurisdiction som alle Gejstliges rette Værnething allerede var factisk anerkjendt og overholdt i Norge, og dette var for Øjeblikket nok for Cardinalen, der, som vi strax nedenfor ville se, ved denne Lejlighed selv gav den fornødne positive Bestemmelse desangaaende for Eftertiden. Man fandt det derfor heller ikke nødvendigt, i den norske Oversættelse af Cardinalens Brev, der upaatvivleligt er samtidigt affattet for at ledsage den latinske Original, nøjagtigt at gjengive hine Udtryk; det heder her kun: „vi fandt den hellige Kirke i Norge at være i fuldkommen og fuldstændig Fred, og at have al sin Frihed (alt sitt frelsi) i alt hvad der tilkom den at have saavel fra Gejstlighedens som fra Kronens Side" [1]). Fremdeles maa man med Hensyn baade til dette og til de tvende øvrige Punkter lægge Merke til, at her er kun Tale om „Norges Riges Kirke", altsaa ikke om hele den

[1]) Norges gl. Love I. S. 451.

norske Kirke; Island, der endnu ej hørte til „Norges Rige“, kommer saaledes her ej i Betragtning, og Spørgsmaalet med Hensyn til Patronatsretten paa hiin Ø maa følgelig bortfalde. Hvad Valgretten angaar, da har Cardinalen maaskee kun holdt sig til det formelle. Vi ville i det følgende se, hvorledes et Bispsvalg, der i Virkeligheden skede efter Kongens, og mod Gejstlighedens Ønske, dog ifølge Pavens Bud indrettedes saaledes, at der tilsyneladende ingen Spor fandtes af Kongens Indblanding, eftersom Erkebiskoppen, hvem Valget tilfaldt, fik Befaling at vælge Kongens Candidat [1]). En saadan ydre Overholdelse af Formerne var med den Lemfeldighed, hvormed Cardinalen ifølge sin hemmelige Instrux nu gik frem, tilstrækkelig. Men hans udtrykkelige Erklæring om at have fundet alt i sin Rigtighed, affattet i svævende Udtryk, der meget godt kunde modtage en særdeles udvidende Fortolkning, var for Kirkens Repræsentanter et højst værdifuldt Document, der med Tiden, naar Omstændighederne vare gunstige, kunde fremdrages og anvendes med stor Fordeel [2]).

Cardinalen vedbliver saaledes i sit Brev: „Hvorfor vi, paa Grund af alt dette, i en offentlig Prædiken formanede det hele Folk i Kongens, Erkebiskoppens, Lydbiskoppernes og de andre Prælaters Paahør, at dersom Nogen havde nogen Sag mod Erkebiskoppen, skulde han henvende sig til Paven eller hans Legat; havde han nogen Sag mod en Lydbiskop, skulde han klage for Erkebiskoppen, havde han Sag mod en anden Gejstlig, skulde han henvende sig til vedkommende Stiftsbiskop. Rejses der Søgsmaal mod en Lægmand om en gejstlig Sag, skal Klage ske for vedkommende Stiftsbiskop; men opstaar der Søgsmaal mod en Lægmand angaaende en verdslig Sag, da skal Sagsøgeren, hvad enten han er gejstlig eller verdslig, forfølge Sagen for Kongen eller de af Kongen beskikkede Dommere. Hvis nogen, foragtende nævnte Dommere eller Dom, voldelig forsøger, efter egen Myndighed og Vilje at trænge sig ind i en andens Besiddelse af en urørlig Ting eller Rettighed, skal han være excommuniceret“. Dette er altsaa Cardinalens positive Bestemmelse om dette Punkt, den første, der er given i Norges Kirkeret. Brevet slutter med den før omtalte Fastsættelse af Excommunication for Oprør mod

[1]) Nemlig ved Besættelsen af Hamars Biskopsstol efter Biskop Peters Død 1259, see nedenfor.

[2]) Jvfr. Keysers n. Kirkehistorie I. S. 382, 383, hvor der fremsættes den Formodning, at dette Brev af Cardinalen har været et hemmeligt Document, nedlagt i Biskoppernes Hænder til Brug for kommende Tider. I saa Fald maatte den Oversættelse, hvorom der ovenfor er talt, have været forfattet ved Brevets Publication, og ej være samtidig med Udstedelsen. Herimod synes dog flere indre Grunde at tale.

Kongen, Krænkelse af Rigsfreden og Vold mod Nonner, samt endelig med den Erklæring, at Cardinalen med Hensyn til disse og andre af ham for Norges Rige fastsatte Excommunicationsstraffe overdrager vedkommende Stiftsbiskop for bestandigt sin (eller egentlig den ham igjen af Paven forlenede) Fuldmagt, saaledes at enhver, der var forfalden i nogen saadan Bandstraf, men vilde omvende sig og gjøre Bod for sin Synd, kunde faa Absolution af Biskoppen i det Diøces, han tilhørte.

I det andet Brev af 17de August [1]) bekjendtgjorde Cardinalen sine saakaldte „Retterbøder" om Hø- og Kornbjergning samt Fiskeri paa Helligdage, og Forbud mod Underslæb af Kirkernes Indtægter, saaledes som det i det foregaaende er anført. Der findes ogsaa af dette Brev en norsk Oversættelse; denne er forsynet med en Intimation i Kongens Navn, hvorved han bringer de vigtige Bestemmelser til almindelig Kundskab og saaledes middelbart giver dem sin Bekræftelse [2]). En saadan Indledning findes ikke foran Oversættelsen af det foregaaende Brev, hvad enten den nu er udeladt i de Afskrifter, vi have tilbage, eller, hvad der er rimeligere, aldrig har været tilføjet, da det egentlig ikke var Kongens Sag at kundgjøre *eller bekræfte* den Erklæring eller de Bestemmelser, som Brevet indeholder.

Uagtet Paven havde givet Cardinalen udstrakt Fuldmagt, udkrævedes dog hans Bekræftelse med Hensyn til de vigtige Bestemmelser i Brevet af 17de August. En saadan paafulgte ogsaa under 7de September

---

[1]) Norges gl. Love I. 453.

[2]) Sammesteds S. 454. Intimationen lyder saaledes: „Haakon, af Guds Naade Norges Konge, Søn af Kong Haakon, sender Lendermænd og Lærde, Bønder og Bu-Thegner samt alle andre, der see eller høre dette Brev, Guds og sin Hilsen. Vi gjøre eder vitterligt, at disse Retterbøder gav Hr. Biskop Villjam, Pavens Legat, efter vor Bøn og for den almindelige Nødvendigheds Skyld, saaledes som hans Brev lyder, hvilket I nu kunne høre." Begyndelsen til Cardinalens Brev fortjener ogsaa at anføres i sin Heelhed. „Villjam af Guds Naade Biskop af Sabina, det apostoliske Sædes Legat, hilser alle, der se dette Brev, i Jesu Christi Navn. Da vi i Egenskab af Legat befandt os i Norge, erfore vi blandt andre Plager, dette Rige lider — hvilke ere mange, da Landet er et Trængslens og Knaphedens Land, beliggende i de yderste beboede Dele af Jorden, som der staar skrevet", et Menneske fød af en Kvinde lever en stakket Tid og mættes af Uro „— ogsaa Folkets Klage over at det merkeligt fornlempes ifølge en i deres eget Sprog skreven, særegen Bog, der forbyder dem alt verdsligt Arbejde paa Festdage, endog under trængende Nødvendighed. Da der nu, saaledes som vi selv saa og af egen Erfaring om hiint Lands ublide Klima tydeligt overbeviiste os om, ligefra Midten af Juni til henimod Udgangen af August var uophørligt Regnvejr der i Landet, saa at man hverken kunde pleje eller saa bekvemmeligen, maaske med Undtagelse af fire eller fem Dage, der dog ikke fulgte umiddelbart paa hinanden, besluttede vi, bevægede af Folkets Bønner, og med Prælaternes Samtykke, ligesom vi herved fastsætte" o. s. v.

1248, sandsynligviis strax efter at Villjam selv var kommen tilbage til Curien. Men skjønt Paven her i almindelige Udtryk bekræftede alt hvad Cardinalen havde bestemt, navnlig om Fiskeri m. m. paa Helligdagene, undtog han dog udtrykkeligt de allerstørste Festdage. Derved synes altsaa Sagen egentlig at være bragt tilbage til det forrige Punkt, og Cardinalens velvillige Bestræbelse tilintetgjort. Vi se ogsaa den samme Paragraf i den ældre Frostathingslov, der handlede om Pave Alexanders Tilladelse til at fiske Sild paa Helligdage, med Undtagelse af de 20 største Helligdage, uforandret optagen i den Christenret, som Erkebiskop Jon under Kong Haakons Efterfølger udarbejdede og søgte at gjøre gjeldende [1]). Imidlertid maa dog en Lettelse være indtraadt for Bønderne i Sammenligning med den forrige Tingenes Orden. Maaske at Gejstligheden, før Cardinalens Ankomst, i sin Gristhed efter Indtægter endog har tilsidesat Pave Alexanders Bestemmelse og krævet Bod for Helligbrøde, naar som helst der fiskedes paa Søn- eller Helligdage, endog udenfor hine 20 store Højtider, saa at en udtrykkelig Opfriskelse af den Frihed, Pave Alexander tilstod, allerede i sig selv var en stor Velgjerning.

Overhoved bærer Cardinalens hele Fremtræden i Norge Præget af fornuftigt Maadehold og klog Jagttagen af Omstændighederne saavel som de Mænds Personlighed, med hvem han havde at bestille. Han fandt i Kongen en oplyst og forstandig Mand for sig, der oprigtigt var Kirken hengiven og undte den alt muligt godt, saa længe den holdt sig inden de tilbørlige Skranker, men som heller ikke bortgav en Tøddel af, hvad der efter hans bedste Overbeviisning og de da herskende statsretlige Begreber tilkom Kongemagten. Cardinalen skjønnede saaledes let, hvor vidt han torde gaa, og da det under de daværende Forhold ikke var raadeligt at forspilde en Konges Venskab, der ellers kunde vorde Kirken en god Støtte, spendte han ikke Buen højere, end den kunde taale, og drejede af i Tide, naar han merkede, at han var nær ved at gaa for vidt. Hans Nærværelse i Norge bidrog saaledes i høj Grad til at styrke Kongemagten og rodfæste Ideen om Kongens guddommelige Kald og absolute Magtfuldkommenhed.

Medens Cardinalen opholdt sig i Bergen, anraabte ogsaa Munkene i Holms Kloster ham om Hjelp i deres store Nød, da Erkebiskop Sigurd, som vi have seet, havde taget Klostret under sin Bestyrelse og ganske vilde opløse det paa Grund af deres foregivne Uverdighed og Uvidenhed. Cardinalen negtede dem ej sin Bistand. Han kjendte selv, sagde han, ikke det mindste til St. Benedicts Regel, og kunde derfor ikke afgjøre noget i Sagen, men raadede dem at henvende sig til Paven selv med ud-

[1]) Jons Christenret, c. 30, 32. jvfr. ældre Frostathingslov II. 26.

g Bøn om at sende dem en Mand, der kunde reformere deres Orden tilbørligt undervise dem; han skulde medgive dem et Brev til Paven, vri han indstændigt bad denne om gunstigt at bønhøre dem. Dog atte de, tilføjede han, skynde sig hermed, da Erkebiskoppen drev iv- t paa, at faa dem udjagede af Klostret [1]). De fulgte Cardinalens aad, og vi ville i det følgende se, hvorledes hans Anbefaling og li- edes et Brev, Kongen medgav dem, skaffede deres Bøn god Frem- ag. Vi erfare imidlertid heraf, at Forholdet mellem Cardinalen og kebiskoppen ikke kan have været saa særdeles venskabeligt, hvilket det ller ikke kunde være efter at han med saadan Bestemthed havde affær- jet Biskoppernes Anmodning om at skaffe dem nye Indrømmelser af ongen.

Hvorledes Cardinalen ogsaa søgte at faa Islændingerne til at un- rkaste sig Kongen samt hvorledes han lagde et godt Ord ind for nogle nske og tydske Handelsmænd, hvis Skibe just paa den Tid vare blevne bragte, vil i det følgende nærmere blive berettet. Ikke længe efter Mødets Slutning synes han at have gjort sig rejsefærdig. Kongen stil- de en Tyvesesse, to Skuder og en Fragtbyrding til hans Disposition der Gunnar Kongsfrændes Befaling. Ved Affkeden gav Kongen Car- nalen og alle hans Mænd store Gaver, ligesom ogsaa Erkebiskoppen, dbiskopperne, Lendermændene og de ypperste af de øvrige, der havde ltaget i Mødet, rigeligt betænktes. Hvis man bogstaveligt skal tro a Sturla Thordssøns Ord, hvor han i sit Kvad om Kongen berører tte, vankede der Guld-Armringe og Smykker i Mængde, medens Kon- n, som det heder: „sad paa Gavestolen, uskaansom mod Guldet, og en- er fik, hvad hans Hjerte kunde forlange". Det er isandhed en Gaade, orledes Kongen kan have samlet Skatte, der satte ham istand til at stride alle disse umaadelige Udgifter, især da der ikke tales det mindste overordentlige Paalæg eller forøvrigt findes Spor til, at der paa gen skarpere Maade en sædvanligt blev indsamlet Penge. Kongen led- gede Cardinalen med alle sine Skibe ud til Florevaag, hvor de sagde anden det endelige Farvel med megen Kjærlighed paa begge Sider. rdinalen agtede sig nu, efter Bestemmelsen, til Sverige, men Modvind rde Søreisen temmelig langvarig. Han lod lægge ind til Stavanger, or han opholdt sig i nogle Dage; derpaa fortsatte han Rejsen til nsberg, og fra Tunsberg til Oslo. Hvor han opholdt sig, fortæl- der, ordnede han de ham forebragte Sager. Saaledes have vi et rev, udstedt af ham i Oslo den 29de September, hvori han paalæg- r Biskoppen i Oslo at forsvare Munkene i Hovedø Kloster mod alle

[1]) Matth. Parif. S. 504.

Forurettelser [1]). Fra Oslo drog han til Kongehelle, hvor han lod tilsterne et almindeligt Thing, paa hvilket ogsaa mange fra Gøtaland indfandt sig. Her tog han Afsked med Nordmændene, og takkede Gud, heder det, fordi han var kommen til Norge. Dertil havde han ogsaa al Grund, thi han var bleven behandlet med den største Forekommenhed, og foruden de Penge, Kongen havde medgivet ham til Paven, samt andre rige Gaver, medbragte han ogsaa 500 Mk., som han havde faaet indsamlet fra den norske Gejstlighed [2]). For Resten synes han at have vundet Nordmændenes Hengivenhed, ligesom det og heder om ham, som om hans Forgænger, Cardinal Nicolaus, at han var Nordmændenes Ven saa længe han levede [3]). Fra Kongehelle drog han — det maa omtrent have været midt i October — til Sverige, hvor han fornemmelig tog sit Ophold i Østergøtland, først i Linkøping, siden (fra de første Dage af December) i Skeninge, hvor han, som det nedenfor skal nærmere omtales, mæglede Fred mellem Høvdingerne, og i de sidste Dage af Februar 1242 paa det bekjendte store Rigsmøde, søgte at bringe Sveriges forvirrede Kirke-Anliggender i Orden [4]). I den Indledning, der forudskikkes den under Cardinalens Navn udstedte Bekjendtgjørelse af de paa dette Møde vedtagne Bestemmelser, giver han en sørgelig Beskrivelse over Kirkens Tilstand i Sverige, der tager sig forunderligt ud lige over for den Tilfredshed han udtalte med Tilstanden i Nabolandet Norge [5]). Men man erfarer af mange Beretninger, at Forvirringen i Sverige paa denne Tid var meget stor, især formedelst Magnaternes Urolighed og indbyrdes Fejder. Blandt Cardinalens Forordninger paa Skeninge Møde findes ogsaa Paabud om Coelibatet for den svenske Presteſtand. Der tales ikke om, at Cardinalen udstedte eller indskjerpede noget lignende Paabud i Norge, rimeligviis af den Grund, at Pave Gregor allerede under 16de Mai 1237 strengt havde forbudt den Uskik, at Presterne levede i Egteskab, saaledes som det i det følgende nærmere skal berettes. Villjam opholdt sig i Sverige til ud paa Sommeren. I Mai og Juni Maaneder finde vi ham paa Gotland, i Visby, hvor han allerede engang før havde været (i 1225); i Juli var han i Lund i

[1]) Dipl. Norv. I. No. 39.

[2]) Matthæus Parif. S. 495.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 258.

[4]) Cardinal Villjams i Sverige udstedte Breve findes i Liljegrens Dipl. Svec. 1ste B., fra No. 346 incl. Det første af disse er dateret Linkøping den 29de Novbr. 1247, det andet allerede Skeninge den 2den Decbr. Alle de øvrige indtil 360 incl. ere daterede Skeninge, fra Decbr. 1247 til 2den Marts 1248. No. 361, af 6te Marts, er dateret fra „Kongens Slot;" No. 362 og 363 begge fra Visby den 25de Mai og 5te Juni.

[5]) Skening Beslutning, Liljegrens Dipl. l. c. No. 359. Herom mere nedenfor.

Skaane [1]), og er sandsynligviis kommen tilbage til Pavestolen om Høsten samme Aar, saa tidligt, at han selv, som det ovenfor er ytret, kunde udvirke det ovenomtalte pavelige Bekræftelsesbrev af 7de September, og

[1]) Brev af Villjam, dateret Lund, 27de Juli 1248, optaget i Liljegrens Dipl. No. 370. Her er det dog, heel ubegribeligt, henført til 1249, uagtet det udtrykkeligt siges at være udstedt i Pave Innocentius's 6te Aar. Innocentius blev valgt St. Hansdag 1243, og indviet den 28de eller 29de Juni næstefter. Hans Pontificats-Aar løbe saaledes fra 28de eller 29de Juni, og følgelig falder 27 Juli (9 kal. Aug.) af hans 6te Aar ikke i 1249, men i 1248. Det vilde ogsaa have været høist urimeligt, om Cardinalen havde vedblevet at svæve saa længe oppe i Norden, uden at man for Resten havde hørt noget yderligere fra ham. Forunderligt nok henfører Liljegren selv tidligere Brevet No. 315, hvilket han antager udstedt af Innocentius 9de Juli i dennes 2det Aar, til 1244, hvorved han erkjender at det 2det Aar allerede var begyndt før 9de Juli 1244, og saaledes consequent skulde antage det 7de Aar begyndt før 9de Juli 1249. Brevet No. 315 er for Resten ikke af 9de Juli 1244, thi det er udstedt i Lyon, og did kom Paven ikke førend i December s. A., ligesaalidet som Paven nogensinde angiver Dagen anderledes end efter Kalendæ, Nonæ og Idus; naar der saaledes her staar VIIII Iulii, er det tydeligt at *et kalend.* er bortfaldt, og at Dagen skal være 24 Juni, hvorved Aaret bliver 1245. Overhoved hersker der en stor Forvirring i Liljegrens Diplomatar med Hensyn til Dateringen af Innocentius's Breve. I Forbindelse hermed maa vi og omtale Brevet No. 364, hvor Cardinal Villjam omtales, men som er dateret Juledag 1248. Forudsat, at Brevet er egte, og Dateringen rigtig, er det ikke nødvendigt at antage, at Villjam var tilstede ved Udstedelsen. Brevet handler om nogle Afgifter, der med Cardinalens Samtykke tilstodes Rydale Kloster, og dette Samtykke kunde tidligere være erhvervet, eller den egentlige Bestemmelse tidligere være aftalt, medens Brevet kun var en yderligere Bekræftelse af Bestemmelsen, given efter at Cardinalen allerede havde forladt Landet. Men der ere flere Omstændigheder, der gjør Dateringen, ja hele Brevet selv, mistænkelig. Det er udstedt af Kong Erik og Byrge Jarl, hvoraf det skulde følge, at det ikke er ældre end Høsten 1248, thi først da blev Byrge ophøiet til Jarl efter Ulf Fases Død; men paa den anden Side skulde vel Julebag 1248 egentlig betegne 26de Decbr. 1247, da de Svenske, ligesom Nordmændene, i Middelalderen sandsynligviis regnede Aaret fra Christi Fødselsdag. Hertil kommer at de Personer som opregnes: Biskop Kol, Kongens Kantsler, Hr. Karl, Byrge Jarls Broder, Hr. Karl, Byrge Jarls Søn, Hr. Holmger, Hr. Magnus Benedictssøn, samtlige synes at henhøre til Aarene omkring 1190, det vil sige at Byrge Jarl selv da bliver Byrge Brosa, og Magnus Benedictssøn Magnus Minneskjold. Der tales nemlig ingensteds ellers om, at Byrge Jarl den yngre skulde have haft en Søn ved Navn Karl. Hvad Biskop Kol angaar, da var der vistnok omkring 1248 en Biskop af dette Navn i Strengnes, kongelig Kantsler, men der var ogsaa en Biskop i Linkøping af dette Navn, død 1196, altsaa samtidig med Byrge Brosa, Karl Byrge Brosas Broder, Karl Byrge Brosas Søn, Holmger, Dronningens Broder, og Magnus Benedictssøn Minneskjold; hele denne Samtidighed synes at betegne den ældre Kol, som den, der i Brevet er ment. Da det dog er umuligt, at han kunde omtales i et Brev fra 1248, paatrænger næsten den Formodning sig, at Brevet er falskt, opdigtet af en i Chronolo-

sende det til Norge. Efter Tilbagekomsten see vi Villjam atter optræde som den, der havde Myndighed over Riddernes Besiddelser i Lifland og Rusland [1]). Han døde i 1251 i Ny for Hellighed [2]).

5. Forhandlinger i Anledning af Kongens Korstogs-Løfter. Bestræbelser for Christendommens Udbredelse i Finmarken.

I den nærmeste Forbindelse med Kronings-Anliggendet stod det paatænkte, og af Kongen, som vi have seet, lovede **Korstog**. Et saadant var det visselig til alle Tider ubelejligt for Kongen at foretage, men allermest paa denne Tid, da de overvættes Udgifter i Anledning af Kroningen uden al Tvivl maa have udtømt eller i det mindste betydeligt svækket hans Finanser, da der tillige, — en naturlig Følge af den uafladelige Regn — indtraf Uaar og Dyrtid [3]), og da endelig de Begivenheder i Nabolandene, hvilke vi i det følgende komme til at omtale, udkrævede hans Nærværelse hjemme. Men det har vel heller ikke været Kongens Alvor, virkelig at tiltræde Toget. Saadanne Korstogsløfter, aflagte paa det visse, og om end ikke ligefrem med den Beslutning, aldrig at opfylde dem, saa dog i det mindste uden nogen klar Forestilling om, hvorledes de skulde opfyldes, eller bestemt Forsæt, at udføre dem til en vis Tid — saadanne Løfter hørte, efter hvad vi tidlige have viist, just i denne Periode, hvor Korstogsiveren allerede var betydeligt kjølnet, til Dagens Orden, og Pavens vanskelige Stilling tillod ham ikke at anvende synderlig Strenghed med Hensyn til Løfternes Opfyldelse. Dog synes Pave Innocentius virkelig at have troet, at Kong Haakon mente det ligesaa alvorligt, som den fromme Kong Ludvig i Frankrige, thi vi finde at han under 19de November 1247 indrømmede Kongen den velbekjendte Tyvendedeel af alle kirkelige Indtægter i det hele Land, Hamars Bispsdømme undtaget, som en Hjelp til Korstoget. Aarsagen, hvorfor Hamars Bispdømme undtages, var den, at ogsaa Biskop Paal havde taget Korset, og den samme Hjelp ved en under samme Dag udfærdiget Skrivelse blev tilstaaet ham af hans egen Diøces, dog for fem, ikke kun

gien ej bevandret Mand, der nok har vidst, at der i 1248 var en Biskop Kol, kongelig Kantsler (han var desuden bekjendt nok af den Rolle, han spillede ved Herrevadsbro) men som i sin Uvidenhed har forvexlet ham med Kol den ældre, og Byrge Jarl med Byrge Brosa, og saaledes indført i Brevet af 1248 Personer fra c. 1190, Kol den ældres og Byrge Brosas Samtidige. Brevet haves kun i en Vidisse fra det 15de Aarhundrede, og paa svensk. Vi kunne derfor visstnok betragte dette Brev som ikke tilværende. Ogsaa Suhm (Hist. af Danm. X. 117, 118) har Betænkeligheder ved dette Brev.

1) Suhm, X. S. 197.

2) Matth. Paris. S. 546. Raynaldi annales I. 606, No. 13.

3) Se Kongens Brev til Lybeckerne fra Begyndelsen af 1248, Urkundenbuch S. 142, hvorom mere nedenfor.

for tre Aar. Imidlertid forandrede Paven denne sidste Bestemmelse allerede under 8de December derhen, at Kongen ogsaa af Hamars Bispsdømme kunne oppebære hiin Tyvendedeel for tre Aar. Der maa altsaa være kommet noget i Vejen med Biskop Paal, maaske Sygdom. Han døde dog først 4 Aar senere, i Løbet af Vintren 1251—52 [1]).

Det var for Resten ikke Paven alene, der sikkert antog, at Kong Haakon nu endelig vilde gjøre Alvor af at drage ud. Denne Tro nærede ogsaa Kong Ludvig i Frankrige, der just nu var ivrigt beskjeftiget med Udrustningerne til sit Korstog, og han satte megen Priis paa at faa Kong Haakon til Medkæmper. Han tilskrev ham nemlig et særdeles venligt Brev, hvori han opfordrede ham til at gjøre Følgeskab med ham selv paa Toget til det hellige Land; ja han tilbød endog Kong Haakon, „som mægtig og erfaren paa Havet", Befalingen over hele den franske Flaade, tilføjende, at den franske Landhær overhoved skulde rette sig efter hans Vink. Da Kong Haakon havde faaet dette Brev, der blev ham overbragt af den oftere omtalte Matthæus af Paris, hvilken selv beretter herom i sit store historiske Verk [2]), svarede Kongen *mundtligt* — „han havde nemlig", siges der, „fuldkommen Tillid til Matthæus's Discretion —: „Jeg takker særdeles den fromme Konge i Frankrige, der ønsker mit Staldbroderskab paa Toget. Men jeg kjender noget til Franskmændenes Sind, og ligesom Digteren siger: ingen Hersker taaler godt nogen Medhersker", saaledes siger jeg: „ingen Overmodig taaler godt nogen Staldbroder". Mit Folk er heftigt, ubetænksomt, taaler ingen Fornærmelser, men kjender heller ikke Maadehold; opstaar der nu Trætte mellem slige Folk og de overmodige Franskmænd, vil enhver af os være udsat for at lide ubodelig Skade, hvorfor det er

[1]) Dipl. Norv. I. No. 40, 41, Matth. Paris. siger (S. 496) at Kongen fik 1/[illegible] af de kirkelige Indtægter, hvilket dog maa være urigtigt.

[2]) Matth. Paris. l. c., jvfr. Th. Thorvessons Hist. Norv. S. 265, hvor dette Sted hos Matthæus meddeles. Ved første Øjekast kunde det synes, som om Matthæus først overbragte Ludvigs Opfordring til Haakon om at slaa Følge med ham, derpaa vendte tilbage med Haakons mundtlige Svar, og endelig kom tilbage igjen, medbringende Ludvigs aabne Brev. Men ved nøjere Gjennemlæsning vil man se, at det ej forholder sig saaledes, og at Matthæus medbragte begge Breve, saavel den første Opfordringsskrivelse som det aabne Brev. Hvad enten Haakon ledsagede Ludvig eller ej, maatte det sidste være ham lige kjært, ja magtpaaliggende at faa. Det var altsaa ikke nødvendigt, at han først afslog Ludvigs Tilbud. Ludvig har vel endog aldrig hørt noget om Afslaget, men er rejst afsted, i det Haab, at Haakon skulde komme efter. Det er aabenbart, at Matthæus's Samtale med Kongen foregik, da Matthæus i Sommeren 1248 opholdt sig i Norge for at reformere Holms Kloster. At han da inden August Maaned, da Ludvig drog afsted, skulde have kunnet gjøre et Par Rejser frem og tilbage til Frankrig for at besørge Kongens Brevvexling, er ikke sandsynligt.

bedst at enhver af os drager for sig, og udretter, hvad Herren forunder ham. Derimod har jeg allerede tilskrevet Kong Ludvig om, at han vel-villigt ved et aabent Brev vil forunde mig fri Tilladelse til, naar jeg paa Toget kommer forbi hans Rige, og det skulde hænde sig, at enten jeg selv eller nogen af mine Folk bliver syg, eller jeg skulde trænge til Levnetsmidler eller andre Fornødenheder, i Fred at maatte lægge til Land og forsyne mig med hvad jeg behøver". Det attraaede aabne Brev medbragte allerede Matthæus, der dog først nu synes at have rykket frem med det. Matthæus meddeler det i sit Verk heelt og holdent. Det indeholder en Befaling til alle Kong Ludvigs tro Undergivne, Baillis, Maires og Prévôts, at de, for det Tilfælde at Kong Haakon eller noget til hans Flaade hørende Skib skulde lande nogensteds i hans Rige eller de under hans Overhøjhed staaende Lehn, skulde modtage ham og hans Mænd hæderligt, tillade dem at kjøbe Levnetsmidler, og overhoved at forsyne sig med alle Nødvendighedsartikler. Da Kong Haakon havde læst dette Brev, glædede han sig saare meget, siger Matthæus, takkede Overbringeren af en saa smigrende Skrivelse, og betænkte ham med kongelige Gaver. Kongens Glæde gjaldt vel mest det venskabelige Sindelag hos den franske Konge, som Brevet udtalte, thi forøvrigt havde han vist opgjort med sig selv, at han ej vilde drage afsted og derfor heller ikke komme til at benytte sig af Ludvigs gode Tilbud. Ludvig tiltraadte, som bekjendt, i August 1248 alene sit Korstog, der havde et heel bedrøveligt Udfald. Det er ikke usandsynligt, at den krigserfarne Haakons Deeltagelse vilde have kunnet give det en anden Vending; men for Norge var det visselig under alle Omstændigheder heldigst, at Kongen ikke befattede sig dermed. Man hører nu ikke mere tale om Haakons paatænkte Korstog førend i 1252, som det nedenfor paa sit Sted skal vises, og heller ikke da kom det til Udførelse. Men man ser af disse Forhandlinger, hvor stor Haakons Anseelse maa have været.

Den ellers saa myndige Innocentius vilde vel neppe have fundet sig saa taalmodigt i, at Kongen saaledes drog Opfyldelsen af sit Korstogsløfte i Langdrag, hvis han ikke fremdeles havde befundet sig i den Nødvendighed, at maatte lukke Øjet til mangt og meget, for ikke at skabe sig nye Fiender foruden Kejser Frederik og det øvrige hohenstaufiske Parti, der allerede var ham farligt nok. Uagtet Frederik var bleven afsat og excommuniceret paa Kirkemødet i Lyon, havde han dog saa mange og mægtige Tilhængere, og udviklede selv saa megen Kraft og Statskløgt, at de Fiender eller Modkejsere, Paven rejste imod ham, kom til at ligge under. Landgreve Henrik Raspe af Thüringen, hvilken Paven i 1246 fik valgt til Modkonge, døde allerede det følgende Aar, uden at udrette noget. Efter ham valgtes Wilhelm af Holland, der dog ikke ud-

tede kort mere, og efter nogen Tids Forløb maatte ty tilbage til e Arvelande. Men i Mellemtiden, fra Henrik Raspes Død i Februar 47 indtil Vilhelms retsstridige Valg i October samme Aar, synes det rkeligt, som om Innocentius et Øjeblik har tænkt paa at tilbyde Haa-n, om hvis Magt, Dygtighed og Fromhed han maa have haft store anker, den tydske Kongekrone. Matthæus af Paris siger i det mindste, t han havde en saadan Plan for Øje, da han lod ham krone. Be-tningen herom hos den ellers saa nøjagtige Matthæus er nu vistnok nget forvirret og uchronologisk, især da han sætter Vilhelms Valg efter n engelske Jarls Richards, og Pavens Hensigt, at tilbyde Kong Haa-n Tydsklands Krone, efter Vilhelm igjen; men noget sandt maa der dog rre i Beretningen, siden en saa vel underrettet Mand som Matthæus for-ller det, og der lader sig neppe paavise nogen Tid, hvori Paven kan have aft et saadant Forsæt, uden netop i den ovenmeldte Mellemtid mellem enrik Raspes Død og Vilhelms Valg. Offentligt er dog neppe noget adant Tilbud blevet fremsat, men vel kan Cardinal Villjam underhaanden ave følt sig for hos Kongen desangaaende, og ladet Sagen fare, saa-snart han merkede, at Haakon ej vilde indlade sig derpaa. Thi Haakon ar ikke den, som af Ærgjerrighed sveeg sit Venskab med Kejseren, eller ndvikleđe sit Rige i kostbare og unødvendige Fejder. Han erklærede den Forbehold, at han altid var rede til at kæmpe mod Kirkens, men ke mod Pavens Fiender. Det samme erklærede han navnlig, og det ed en drøj Ed, for Matthæus, da denne i 1248 opholdt sig hos ham [1]). rklæringen kunde nu kun sigte til Korstoget, da Vilhelm allerede Aa-et forud var valgt, og Paven virkelig paa denne Tid lod forkynde, „at ver den, som hjalp Kong Vilhelm til at indtage det mod Kirken ulyd-ige Achen, ikke behøvede at drage til Jerusalem eller Cairo, men havde ldkommen affundet sig med sit Løfte, og skulde ovenikjøbet nyde Vel-gnelser og Aflad i Overflod" [2]). Kong Haakon forudsaa vistnok, at aar han først var dragen afsted med en Hær og Flaade, vilde Paven aa større Magt over ham, og altid finde et Paaskud til at holde ham ilbage i Europa og benytte hans Folk mod Kejseren. Om han end vir-elig fra først af havde haft Lyst til at gjøre et Korstog, maatte denne Omstændighed ganske kvæle Lysten, og tillige berolige hans Samvittig-ed, naar han idelig unddrog sig fra at opfylde Løftet. Men han maa ave forstaaet at holde Innocentius's Taalmodighed vedlige med gode øfter og venskabelige Forsikringer. Derhos var ogsaa de Penge, som

[1]) Matthæus Paris. S. 540. jvfr. Th. Torvessøns Hist. Norv. S. 265, hvor Stedet anføres.

[2]) Mencos Chronicon, citeret i Raumers Gesch. der Hohenstaufen IV. S. 191.

deels hans Sendebud havde overbragt, deels Cardinal Villjam havde haft med, en særdeles god Hjelp for Innocentius i denne kritiske Tid [1]). Innocentius skjønnede altfor godt, at Trusler og Magtsprog ikke nyttede med Haakon, og at det allerede var store Ting, naar han, personligt en Ven af Kejser Frederik, ikke reentud tog Parti for denne. Derfor vedblev Innocentius stedse at behandle Haakon med den største Forekommenhed, og Haakon var vist altfor klog til ej at indse Grunden. Han vidste, at han gjerne kunde gaa temmelig vidt, førend Paven vilde foretage noget Skridt imod ham.

Et yderligere Beviis paa Innocentius's Iver for at imødekomme Kong Haakons Ønsker var det, at han under 19de December 1247, efter hans Anmodning, tillod ham selv at vælge Prester saavel til de trende Kirker, der allerede enten af ham selv eller af hans Forgængere vare opførte ved tre af Kongsgaardene, som til de andre, han senere maatte lade opbygge ved de øvrige Kongsgaarde, forudsat, at han af sit eget Gods doterede dem tilstrækkeligt. Erkebiskoppen saavel som Lydbiskopperne fik den udtrykkelige Befaling, at antage de Personer, Kongen til disse Preste-Embeder maatte præsentere, og Biskop Paal i Hamar blev særskilt beordret at se Forføjningen udført [2]). Denne Ret, ytrede Paven, tilstod han Kongen som et Slags Erkjendtlighed, fordi Kongens Forfædre frivilligt havde renonceret paa Patronatsretten over Norges Kirker i Almindelighed. Denne Indrømmelse fra Pavestolen dannede Grundlaget for den senere merkelige Indretning med de 14 kongelige Capeller, hvorom der i det følgende vil blive Tale.

Ogsaa Knut Jarl havde taget Korset, det siges ikke naar, men i alle Fald meget tidligere end Jerusalems Erobring 1244, eftersom der forefindes et af Pave Innocentius kort efter hans Indvielse udstedt Brev (dateret Anagni, 3die August 1243) til Erkebiskop Sigurd, hvori der meddeles denne, at Knut Jarl, i Betragtning af at der for Øjeblikket ikke forestod noget almindeligt Korstog, og han desuden formedelst de slemme Tider ej efter Ønske var istand til at udføre sit Korstogsløfte, havde anholdt om i dets Sted at maatte gjøre et Tog til Ungarn

---

[1]) Raumer, Gesch. der Hohenst. IV. 263., beregner, at Innocentius bestred største Delen af Omkostningerne til Krigen i Italien mod Hohenstauferne ved de fra Haakon erholdte Pengesummer.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 43. Der siges i Brevet, at af de her nævnte trende Kirker vare de to af Steen, hvilket vel middelbart antyder, at den tredie var af Træ. Af disse tvende Steenkirker var den ene, som man godt kan skjønne, den nysopførte Apostelkirke i Bergen. Den anden var rimeligvis Mariekirken i Oslo, der upaatvivlelig var en gammel Steenbygning. Trækirken var sandsynligvis Tromsø Kirke, om hvilken strax nedenfor.

for at staa dette Rige bi mod Tatarerne; hvilken Bøn herved indvilgedes, saaledes at Erkebiskoppen paa Pavens Vegne kunde give Jarlen den fornødne Bemyndigelse, hvis Tatarerne inden et Aar kom tilbage. I andet Fald kunde han ogsaa frakjøbe sig Forpligtelsen ved at betale til det hellige Lands Hjelp, hvad Korstoget, Rejsen iberegnet, vilde have kostet ham, og han skulde lige fuldt nyde den Aflad, der var tilstaaet dem, som personligt begave sig til det hellige Land. De af ham indbetalte Penge skulde opbevares paa et sikkert Sted, indtil de affendtes efter Bestemmelsen, og Paven skulde underrettes om deres Beløb saavel som om Opbevaringsstedet [1]). Da Tatarerne ikke kom tilbage til Ungarn, og Jarlen saaledes ikke gjorde noget Tog derhen, ej heller til Palæstina, maa han vel paa den i Brevet antydede Maade have affundet sig med Kirken.

De Tatarer, som her omtales, ere det ellers under Navnet **Mongoler** vel bekjendte Folk fra det Indre af Nordasien, der i første Halvdeel af det 13de Aarhundrede i talløse Skarer som en fortærende Strøm veltede ind over det østlige Europa, udbredende Forfærdelse og Ødelæggelse overalt, og underkastede sig store Strækninger, hvor Christendom og Civilisation traadtes under Fødder af Hedendom og Barbari. Allerede medens Erobringsrigets Stifter, Dsjingis-Khan, endnu levede, havde de gjort ødelæggende Indfald i det af indbyrdes Stridigheder mellem mange Smaafyrster sønderrevne Rusland, og tilføjet Russerne et forfærdeligt Nederlag ved Kalka (1224); men de havde strax efter draget sig tilbage igjen til det indre af Asien og i længere Tid havde man intet hørt til dem. Imidlertid var Dsjingis død 1227, og efterfulgtes af sin Søn **Oktai**, der tørstede af Begjærlighed efter at udvide sit Rige, og sendte en vældig Hær under sin Brodersøn **Batu** for at erobre Landene mod Vest, medens andre Hære sendtes mod Øst og Syd. Dog viste Batu og Mongolerne sig ikke endnu inden Ruslands Grændser førend i 1237, men de viste sig da og saa meget frygteligere. Intet var i Stand til at modstaa dem. Med ustandselig Kraft trængte de frem; de herligste Stæder ødelagdes, Indbyggerne dræbtes eller mishandledes; i Løbet af de tre Aar indtil 1240 var Størstedelen af Rusland undertvungen, og nu gik det ud over de vestenfor beliggende Riger, Polen og Ungarn. Barbarerne trængte lige ind i Schlesien, men her stillede Hertug Henrik den fromme, understøttet af andre Fyrster, sig imod dem, og kæmpede saa tappert ved Liegnitz (9de April 1241), at uagtet Mongolerne, der havde mangedobbelt Overmagt, tilsidst sejrede, og han selv faldt, følte de dog ingen Lyst til at trænge videre frem paa denne Kant, men vendte sig

[1]) Dipl. Norv. I. No. 27.

sydover, og hjemsøgte Ungarn, hvis Konge Bela den 4de blev aldeles overvunden, og maatte endog holde sig skjult i længere Tid, medens Sejrherrerne med uhørt Grusomhed huserede i hans Rige. Forgjeves henvendte Bela sig til Pave Gregor og Kejser Frederik om Hjelp; uagtet Faren nu var dem selv saa nær, beskjeftigedes de dog alt for meget af deres egne Anliggender til at kunne gjøre noget kraftigt Skridt mod Barbarerne. De indskrænkede sig mestendeels til gode Løfter, Gregorius tilsagde derhos ved en Bulle af 16de Juni 1241 [1]) dem, der efter at have taget Korset droge til Ungarn, og kæmpede mod „Tatarerne", samme Fordele, som om de virkelig droge til det hellige Land. Af dette Tilsagn havde, som vi see, Knut Jarl benyttet sig. Efterretningen om Oktai Khans Død 1241 bevægede imidlertid Batu til at drage østover, saa at det ulykkelige Ungarn fik nogen Lettelse og Kong Bela efterhaanden atter kunde komme i rolig Besiddelse af sit Rige. Men Batu gik dog ikke længer end til Egnene østenfor Volga, hvor han opslog sin Hovedresidens, for derfra med despotisk Magt at beherske det ham tildeelte Rige Kaptsjak, og Rusland var derfor ikke saa lykkeligt som Polen og Ungarn, at Mongolernes Herredømme ophørte ved deres Tilbagetog i 1241. Tvertimod, den største Deel af Rusland var og blev Batu Khan underkastet; endog Novgorod, hvorhen Erobringshæren dog ikke var naaet, maatte finde sig i at betale en aarlig Tribut, for at faa beholde sine Besiddelser paa den siberiske Grændse eller Jugrien, der for Pelsverksfangstens Skyld vare uundværlige. Den daværende Storfyrste, Jaroslav Vsevolods Søn, maatte med sin Søn Constantin og mange Stormænd indfinde sig i Batus Lejr og hylde ham, hvorimod Batu til Gjengjeld belenede ham med Overherredømmet over hele Rusland. Sønnen, Constantin, maatte dog efter Batus Befaling drage endnu videre mod Øst, til den egentlige Stor-Khan Gajuk, Oktais Søn, der igjen, som det hed, var Batus Overherre. Men Rigets uhyre Udstrækning, i Forbindelse med den Omstændighed, at Gajuk endnu var mindreaarig [2]), gjorde dette Overherredømme kun nominelt, og Batu, den vældige Erobrer, herskede som ganske uafhængig Fyrste i Kaptsjak. Fra denne Tid af laa Aaget i over to Aarhundreder over Rusland, og uagtet Mongolerne ikke blandede sig umiddelbart i Landets indre Anliggender, er det dog tydeligt,

[1]) Raynaldi annales 1241, No. 18.

[2]) Gajuk stod under Formynderskab af sin Moder, den talentfulde Turakeina, et christent Fruentimmer, Datter af Presbyteren Johannes, og saaledes de Christne gunstig; endog hendes Søn Gajuk skal have haft et christeligt Capell, hvor der blev sunget Messe. (Plano Carpini, hos Bergeron, S. 18, Rubruquis, sammesteds S. 67.) Heraf udspandt sig de fabelagtige Fortællinger om den mægtige „Prest Johannes", Hersker over et uhyre Rige i Asien.

at Rusland, der hidtil var lige saa civiliseret, som nogen anden østeuropæisk Stat, og under mangehaande Forbindelser med Nabolandene befandt sig i den samme jevnt fremskridende Udviklingstilstand som disse, nu for lang Tid løsreves fra den europæiske Cultur-Udviklings Omraade, og sank ned i det dybe Barbari, hvorfra det endnu ved Peter den stores Regjeringstiltrædelse ikke synderligt havde hævet sig. Navnlig kan man vel antage, at det var under Mongolervældet, at det slaviske Folke-Element i Rusland ganske fik Magten over det gamle germaniske, saaledes at den nordisk-germaniske Mundart, der tidligere havde været de egentlige Russers, det vil sige det herskende Folks, og fornemmelig Fyrsteslægtens Modersmaal, nu aldeles gik til Grunde og forglemtes, saa at slavisk Sprog blev det eneherskende i alle de Egne, hvor ikke mongoliske eller tatariske Horder sloge sig ned.

Uagtet Mongolernes Angreb ikke naaede frem til det egentlige Norden, er det dog let begribeligt, at man ogsaa der med Forfærdelse erfarede deres Fremtrængen, og at man tillige saa Virkningen deraf, idet mange Flygtninger søgte Sikkerhed i Egnene hiinsides Østersøen og Finmarkens Fjelde. En saadan Flytning i Masse synes at have fundet Sted fra det gamle **Bjarmeland** til Finmarken. Thi Sagaen fortæller, at en Mængde Bjarmer, der havde flygtet for den Ufred som Tatarerne (saaledes kaldtes stedse Mongolerne i de Tider) anrettede, tyede til Kong Haakon, og at han christnede dem og gav dem Malangen-Fjord at bebo [1]). Malangen dannede dengang netop Nord-Grændsen for Haalogaland, altsaa for det egentlige Norge; hiinsides den regnedes Finmarken at begynde. Det var altsaa i den nærmest Haalogaland beliggende Deel af Finmarken, at de flygtende Bjarmer fik nedsætte sig. Naar dette skede, siges ikke, men da man af de russiske Aarbøger erfarer, at Mongolernes frygteligste Herjen i Ruslands nordligere Egne skede i Begyndelsen af Aaret 1238, da blandt andre Steder ogsaa det mægtige Wladimir blev indtaget og næsten i Bund og Grund ødelagt, er det ikke usandsynligt, at Efterretningen herom har sat Bjarmerne i Skræk, og at deres Flugt til Norge er at henføre til dette eller det følgende Aar. Kong Haakon lod, som Sagaen beretter, en Kirke opføre paa Tromsø, og christnede det Kirkesogn [2]), det vil sige, det omliggende Distrikt, der efter hans Foranstaltning skulde sogne dertil. Der siges ikke, om dette stod i Forbindelse med Bjarmecoloniens Nedsættelse og Omvendelse til Christendommen, eller om der her alene sigtes til Finnerne ved Balsfjorden og i Sundene der omkring. Sandsynligviis sigtes der baade til Bjarmerne og

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 333.

[2]) Sammesteds.

til Finnerne, da vi have andre Vidnesbyrd for, at Haakon alvorligt bestræbte sig for Finnernes Omvendelse til Christendommen. Han lod nemlig ogsaa, som Sagaen beretter, opføre en Kirke i Ofoten [1]), aabenbart for de til Christendommen omvendte Finner, der vankede om i det Indre af denne Fjord og Nabofjordene, ligesom vi allerede have seet, at Pave Gregorius den 9de i 1241 havde tilladt ham at opfylde sit Korstogsløfte ved at bekrige sit Lands hedenske Naboer [2]), en Benævnelse, der vistnok i Pavens Tanker indbefattede flere Folk end Finnerne, navnlig de hedenske Indbyggere af Finland, især Tavasterne, mod hvilke han nylig havde ladet prædike Korstog i Sverige [3]), men hvorunder dog i alle Fald ogsaa hine maatte forstaaes. Det er saaledes heel sandsynligt, at Bjarmerne i Malangen, tilligemed de Søfinner, der boede længer østligt ved Balsfjorden, Ulfsfjorden og Lyngen, saavel som de i disse Egne omvankende, til Christendommen omvendte Fjeldfinner udgjorde det nye, til Tromsø henhørende Kirkesogn. Da man veed, at Tromsø Kirke senere var et af de 14 kongelige Capeller, er det ikke usandsynligt, at den netop er den Trækirke, som nævnes i det tidligere omtalte Pavebrev af 1247, hvor Patronatsretten til de paa kongelige Ejendomme opførte, af Krongodset doterede Kirker blev Kongen tilstaaet, og at dens Opførelse saaledes falder mellem 1238 og 1247 [4]). Nu var saaledes Tromsø Kirke den nordligste i Norge. Hidtil havde det været Lengjuviks (Lengviks) Kirke, strax sydvestenfor Malangen [5]).

Efter at Begyndelsen til Christendommens Udbredelse saaledes var gjort, og den første christelige Menighed oprettet inden Finmarkens Grændser, synes Omvendelsesverket raskere at være blevet fortsat [6]), ligesom man ogsaa fra denne Tid af kan regne, at Nordmænd begyndte at nedsætte sig langs Finmarkens Kyster paa de for Fiskeri og Handelsdrift bekvemme Steder. Thi det er først fra nu af, at man hører tale om de saakaldte **Bumænd**, den bekjendte sædvanlige Benævnelse i Finmarken

---

1) Sammestedš.

2) Se ovenfor III. S. 1013.

3) Se herom strax nedenfor, S. 54.

4) I Pavebrevet af 1308, hvorved Clemens den 8de sanctionerer Indretningen med de 14 kongelige Capeller, og opregner dem, kaldes Tromsø Kirke ecclesia sanctæ Mariæ de Trums juxta paganos.

5) Denne erklæres udtrykkeligt for den nordligste Kirke i Rimbegla, S. 330, hvilket Sted (Opregningen af Finmarkens- og Haalogalands Øer) maa være affattet tidligere end Opførelsen af Tromsø Kirke.

6) Der fastsættes saaledes i Retterbod af 12te Aug. 1313 (Norges gl. L. III. 107) visse Lettelser for de Finner, der antage Christendommen, hvoraf man synes at maatte slutte, at Omvendelsesverket da var i fuld Gang.

ia de fast bosatte Nordmænd, i Modsætning til de nomadiserende Finer. Ved en saadan Colonisation blev ogsaa Finmarken selv dragen ere umiddelbart under den norske Konges Herredømme [1]).

Det var imidlertid umuligt andet end at disse forandrede Forhold d Norges nordøstligste Grændser maatte affstedkomme Forviklinger og Sammenstød med de tilgrændsende Folk, især Russerne i Novgorod og de dem nderlagte Kareler, der en Tidlang, som det synes, temmelig ustraffet havde reiset om paa Jagt og Fiskeri i hine Egne, og som desuden ved de a Sverige i Nord for den finske Bugt, og fra de Danske og Ridderne Syd for samme Bugt udgaaende, idelige Omvendelses- og Erobrings- og vare komne i et temmelig fiendtligt Forhold til sine romersk-katholske Naboer i Vesten. Vi have allerede i det Foregaaende omtalt gjen-

---

[1]) Bumænd nævnes, saa vidt vides, aller først paa oven anførte Sted i Rimbegla, men her omtales de ikke endnu som boende i selve Finmarken; det heder nemlig „at Malangen skiller mellem Bumænd og Finner". Derimod omtales Bumænd som bosatte imellem Finnerne i den oven anførte Retterbod af 1313, og i den Angivelse af Grændserne for Norges og Ruslands Skatkrævnings-distrikter, der er aftrykt i Norges gl. Love III. 152, og sandsynligviis er samtidig med Fredstraktaten af 1326, paaberaabes der „gamle Bumænds" Vidnesbyrd. Disse „gamle Bumænd" maa altsaa have været enten fødde i Finmarken eller bosatte der i meget lang Tid, det vil altsaa sige, fra anden Halvdeel af det foregaaende Aarhundrede. Professor Keyser har i sin Kirkehistorie S. 391 antaget at de Sambitæ, hvis Land Pave Innocentius i en Bulle af 1252 (hvorom nedenfor) bød at underlægges Kong Haakon, hvis de af ham christnedes, kunne have været Finnerne, der i deres eget Sprog kalde sig Same. Denne Mening kunne vi dog ikke tiltræde, da det forekommer os, at Sambitæ ej kunne være andre end de hedenske Indbyggere af Samland i Preussen, mod hvilke der just nu forberededes et Korstog til de tydske Ridderes Hjelp. Det første Tog af Ridderne selv ind i Samland skede netop om Vinteren 1252—53 (se Voigt, Gesch. Preussens III. 43), og et stort Korstog, der endte med Samlands Erobring, foretoges 1255 af den bøhmiske Kong Ottokar. I den Skrivelse til Ottokar fra Paven, som Raynaldus opfører for dette Aar (No. 61), kaldes Samland Sambia; saaledes benævnes det ogsaa i andre latinske Breve og i det Brev ang. Memels Opbyggelse af 1253, der er aftrykt i Voigts Diplomatarium, No. 93, kaldes Samlænderne ligefrem Sambitæ („usque ad finem castrorum exercitus Lettowiorum et Sambitarum"). Da vi af Raynaldus (1256 No. 15) erfare, at der i 1256 blev prædiket et nyt Korstog mod Preusserne, saavel i Tydskland, som i Danmark, Sverige, Norge og Gotland, (et lignende var allerede prædiket 1243, se Voigt, No. 58) er intet rimeligere end at et lignende Korstog ogsaa kan være blevet prædiket i Norge 1252, eller at de sædvanlige Korstogs-Indulgenser tilstodes dem, der bekrigede Preusserne og hjalp til deres Omvendelse. Noget besynderligt forekommer det, at Paven her kan love Kong Haakon det Landskab, hvis Indbyggere han christnede, da det jo skulde tilhøre Ridderne. Men man maa nøje lægge Merke til det vedføjede Forbehold: „saafremt andre ikke allerede have erhvervet Ret over dem".

sidige Herjetog mellem Svenske og Folkene hiinsides Østersøen, Russerne iberegnede; og hvorledes endog den norske Jarl Erik, Sverres Broder, gjorde et Tog „mod Hedningerne i Austrveg." For at modarbejde Sveriges tiltagende Vælde i det østlige Finland søgte Russerne, skjønt selv christne, endog at forføre de af de Svenske christnede Finlændere til Frafald, og det lykkedes alt for godt, da nemlig de oven nævnte Tavaster ej alene faldt tilbage til Hedendommen, men derhos tilføjede de Prester og andre Christne, der vare iblandt dem, de grummeste og mest oprørende Mishandlinger [1]). Paa den upsalske Erkebiskops Opfordring lod derfor Pave Gregor ved en Skrivelse af 9de December 1237 prædike Korstog imod dem, baade i Sverige, som det heder, og i Nabo-Øerne [2]). Til disse „Nabo-Øer" har Paven maaskee ogsaa, i sin Mangel paa nøjagtig Kundskab om Nordens geografiske Forholde, regnet Norge, thi det er vist nok, at paa det Korstog, der i denne Anledning udgik fra Sverige, var der ogsaa en Deel Nordmænd med [3]). Toget kom i Stand 1240; og der er al Grund til at antage, at det er det samme Tog, som en unøjagtig svensk Krønike urigtigt henfører til 1249, og som anførtes af den mægtige Byrge af Bjelbo [4]). Da det gjaldt at bekæmpe Ondet fra Roden af, rettedes Toget, som det synes, ej strax mod Tavasterne, men lige mod Novgorod, og Korsfarerne styrede derfor ind i den finske Bugt og Nevastrømmen, hvor de gik i Land paa den sydlige Bred. Da var det at den unge Alexander, Storfyst Jaroslavs Søn, Fyrste i Novgorod, ilede til med en Hær og efter en hidsig Kamp vandt den Sejr, (15de Juli 1240) der i senere Tider skaffede ham Tilnavnet „den Nevaiske" (Nevsky). Saa vigtig og betydelig, som de russiske Annaler angive, kan dog neppe Sejren have været, da Slaget ellers vilde have været omtalt i nordiske Skrifter eller Annaler. Tavasterne selv bleve dog fuldstændigt undertvungne og christnede. Men fra denne samme Tid hører man nu hyppigt Tale om Fiendtlighed mellem de under Russerne skatskyldige Kareler og Kong Haakons Syslelmænd [5]). Deels maatte vel Nordmænde-

---

[1]) Strahls Gesch. Ruslands II. S. 45.

[2]) Liljegrens Dipl. Svec. No. 298. Ogsaa hos Raynaldus, 1237, No. 66. Det er i denne Skrivelse, hvor de frafaldne Tavasters frygtelige Grusomheder mod de Christne opregnes.

[3]) Dette siges udtrykkeligt i de russiske Annaler, der overhoved for disse senere Aarhundreders Vedkommende pleje at være meget paalidelige. Se Strahl, S. 45.

[4]) Herom udførligere nedenfor.

[5]) Se længere nedenfor, jvfr. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 271. Naar der her heder, at der i 1251 fra russisk Side blev klaget over de jevnligt indtræffende Fiendtligheder mellem de norske Syselmænd og Karelerne, antyder dette aabenbart, at Fiendtlighederne allerede i længere Tid havde fundet Sted.

nes Deeltagelse i Toget 1240 ansees som en fiendtlig Demonstration mod Novgorod og dets Undergivne, deels er det tydeligt, at Finnernes Omvendelse til Christendommen og Colonisationen at flere Kyst-Egne deels ved Bjarmer, deels ved Nordmænd, maatte gjøre det nødvendigt, til Christendommens og Colonisternes Forsvar at indrette et i disse Egne hidtil ukjendt Opsyn, og møde Karelernes og Russernes uberettigede Besøg med en Strenghed og Mistænkelighed, hvortil der ikke forhen havde været Anledning. Og dette maatte igjen vække Misnøje hos Karelerne og Russerne. Dertil kom nu den Urolighed og forøgede Trang til at søge mod Vesten, som Mongolernes Fremtrængen foraarsagede. Hvo veed endog, om ikke den novgorodske Fyrste har betragtet de til Norge flygtede Bjarmer fremdeles som sine Undersaatter, og gjort Paastand paa at de skulde betale ham Skat? Saa meget er vist, at fra denne Tid af begyndte de idelige og ærgerlige Grændsestridigheder mellem Norge og Rusland, der senere ledede til saa mange Ubehageligheder, og ikke bleve tilendebragte førend i vore Dage, om de endog nu kunne siges at være det.

6. Spendt Forhold mellem Kong Haakon og den skotske Kong Alexander den 2den. Begivenheder i Sydersøerne. Kong Alexanders Død.

Paa denne Tid trak det Uvejr sterkere og sterkere op i Vesten, der omsider ganske skulde berøve Norge et betydeligt Skatland, efter alvorligt at have forbitret og foruroliget Kong Haakons sidste Dage, som det paa sit Sted skal blive berettet. Norges Herredømme over Sydersøerne, eller maaskee end mere deres Uafhængighed af den skotske Konge, maatte, som det allerede tidligere er viist, være denne en Torn i Øjnene, ikke alene formedelst det besynderlige i, at Øer, hovedsageligt befolkede med Skoter, og for Resten i den nærmeste Forbindelse med Skotlands Fastland, ej tillige skulde lyde under Skotlands Trone, men ogsaa, fordi deres egentlige Lensherre, Norges Konge, formedelst den lange Afstand ikke kunde holde Øboerne tilbørligt i Tømme, saa at de ofte ustraffet øvede Fiendtligheder mod skotske Undersaatter, eller modtoge og understøttede skotske Misfornøjede og Oprørere, kort sagt, øvede alslags Udvæsen paa de Kanter, og gjorde megen Fortred i de tilstødende Dele af Riget. Den skotske Konge, Alexander den 2den, der skildres som en stor Høvding og meget ærgjerrig, gjorde derfor flere Forsøg paa at faa Kong Haakon til at affstaa Øerne, saavel med det gode, som ved List og Magt. For det første afferdigede han i det Øjemed om Sommeren 1244 tvende

Biskopper til Norge [1]). Disse skulde først forhøre sig, hvor vidt Kong Haakon godvillig vilde affstaa det Rige i Sydersøerne, som Kong Magnus Barfod „uretfærdigt“ havde berøvet hans Forgænger Edgar Mac Mælkolm [2]). Kong Haakon svarede, at da Magnus Barfod underkastede sig Sydersøerne, herskede Kong Gudrød (Crovan eller Meranagh) over dem, men Magnus betragtede dem dog som sine Arvelande, og den skotske Konge havde i alle Fald ingen Ret til dem; hvilke af disse Øer eller overhoved hvor meget af Skotland Nordmændene skulde have, var derpaa blevet afgjort ved et formeligt Forlig mellem Magnus og Edgar, saa at der altsaa ikke kunde være Tale om nogen Ret til dem fra skotsk Side. Herpaa rykkede Bisskopperne frem med den Forespørgsel, om Kong Haakon vilde sælge Øerne, og bad ham i saa Fald nævne Prisen i brændt Sølv. Kongen svarede, at han ej var saa forlegen for Sølv, at han behøvede at sælge sine Arvelande. Med denne Besked maatte Bisskopperne vende tilbage. Siden efter sendtes som det synes hver Sommer nye Gesandtskaber med samme Anmodning, og Svaret lød altid lige dan. Da tog han, fortæller Sagaen, den lidet kongelige Beslutning endnu under de paagaaende Underhandlinger at samle Folk, for ved Magt at underkaste sig Øerne, og søgte tillige underhaanden at bearbejde Høvdingerne for sine Interesser [3]).

Det er ovenfor berettet, hvorledes Kong Haakon ved det Tog, han havde udsendt til Sydersøerne 1230, havde befæstet Norges Herredømme over Man og de nordvestlige Øer, hvor Kong **Olaf Gudrødsson**, kaldet den svarte, nu regjerede i Fred og Ro, som Kong Haakons trofaste og paalidelige Vasall [4]). Hans Lensforhold til den norske Konge hindrede ham imidlertid ej fra, efter sin Broder og Formand Ragnvalds Exempel, at indfinde sig ved den engelske Konges Hof og tinge sig i hans Tjeneste, i det han overtog Søforsvaret af den engelske og irske Kyst paa begge Sider af Øen Man, imod at forlenes med de samme Kyststrækninger, samt oppebære en aarlig Løn i Penge, Korn

[1]) Haakon Haakonssons Saga Cap. 245. De forskjellige Haandskrifter udtrykke sig her noget afvigende fra hinanden, saa at det i enkelte synes, som om der allerede var kommet Gesandter til Norge om denne Sag før Bisskopperne. Af Cap. 265 jvfrt. hermed, sees det dog, at han holdt paa at sende Gesandter lige til 1249, og da Kong Haakons Forhandlinger med Bisskopperne aabenbart bære Præget af være de første i denne Sag, maa samme Bisskopper ogsaa have været de første, der affendtes. Hvilke disse Bisskopper vare, anføres ingensteds.

[2]) I Sagaen staar her, som tidligere i Magnus Barfods Saga, urigtigt „Mælkolm“, se herom ovenfor II. S. 472—475.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 265.

[4]) Se ovenfor III. S. 771, 772.

og Viin [1]). Han traadte derved i Vasallforhold ogsaa til Kong Henrik hvem han virkelig i den Anledning aflagde den foreskrevne Hylding, og blev af ham slaaet til Ridder; men det var i de Tider ingen Sjeldenhed at een Mand havde Len under forskjellige Lensherrer, og Olafs Stilling som engelsk Vasall synes ikke i mindste Maade at være kommen i Conflict med hans Forpligtelser mod Norge. Det er dog muligt, at dette Skridt har vakt Kong Haakons Mistanke, thi Aaret efter at Forleningen havde fundet Sted, lod han ham kalde til sig, maaskee for at afgive nærmere Forklaringer; der findes nemlig et Brev, udstedt af Kong Henrik den 24de Mai 1236, hvorved han tager Kong Olafs Mænd, Besiddelser og Indtægter i sin Beskyttelse, medens han er fraværende paa en ifølge den norske Konges Befaling foretagen Reise til Norge [2]). Olaf synes virkelig endog at have tiltraadt Reisen til Norge, siden et senere Brev af Kong Henrik, dateret 8de April 1237, og hvori Beskyttelsen fornyes, udtrykkeligt omtaler ham som afreist [3]). Men rimeligviis har Sygdom nødt ham til at vende om igjen, førend han kom til Norge, thi Sagaen nævner intet om at han i 1236 eller 1237 lod sig see her og den 21de Mai, kun sex Uger efter at hiint Beskyrelsesbrev udstedtes, afgik han ved Døden i Holm Peel [4]). Han efterlod fire Sønner, Harald, Ragnvald, Magnus og Gudrød, af hvilke Harald, den ældste, fulgte ham i Regjeringen. Harald var da kun 14 Aar gammel. Strax efter sin Regjeringstiltrædelse reiste han med et stort og glimrende Følge over til Norderøerne for at modtage Indbyggernes Hylding, efterladende sin Frænde Loglenn, hos hvem hans yngste Broder Gudrød opfostredes, som Statholder paa Man. Men medens Harald med Enthusiasme hyldedes af Indbyggerne paa de nordlige Øer, havde Loglenn, som det synes, Planer fore til at sætte Gudrød paa Tronen, thi det berettes, at Harald i October Maaned sendte sin Ven Josef tilligemed de før omtalte Brødre af Slægten Mac Neal, Thorkell, Duggall og Mælmor [5]), over til Man med endeel Tropper fra Norderøerne, og at disse strax sammenkaldte en almindelig Forsam-

[1]) Lønnen var 40 Mk. Sølv, 100 Crannocs (et irsk Maal) Korn og 5 Fade Viin, se Kong Henriks Brev af 11te Juli 1235, hos Rymer I. S. 218, og aftrykt hos Langebek Scr. rer. Dan. III. 230. Her anføres, ligeledes efter Rymer, Henriks Leidebrev for Olaf af 13de April s. A., gjeldende indtil 1ste August, til Sikkerhed under hans Ophold i England; han har altsaa personligt indfundet sig hos Henrik og modtaget Forleningen.

[2]) Brev hos Rymer, S. 227, ligeledes aftrykt hos Langebek, l. c. S. 231.

[3]) Brev hos Rymer, S. 231, Langebek S. 231.

[4]) Den manske Krønike.

[5]) Se ovenfor III. S. 771

ling paa Thingvold, hvor ogsaa Loglenn fremmødte meget mandsterk, af Frygt, som det heder, for Brødrene Mac Neal, med hvem han stod paa en fiendtlig Fod; samt at der nu udspandt sig imellem begge Partier en heftig Ordvexling, som omsider gik over til en virkelig Kamp, i hvilken Loglenns Parti sejrede, og Josef faldt, tilligemed tvende af Mac Neal'erne, Duggall og Mælmor. Vaaren efter landede dog Harald selv med en sterkere Hær ved Ragnvaldsvad, og nu kom Raden til Loglenn at flygte. Han vilde med sin Fosterson Gudrød sejle over til Wales, men led Skibbrud ved et Skjær, og druknede tilligemed Fostersønnen, efter at han først havde frelst sig op paa Skjæret, men siden var vendt tilbage til Skibet for at hjelpe Drengen. Harald satte sig nu i Besiddelse af Man. Imidlertid havde han forsømt at indfinde sig hos sin Lensherre, Kong Haakon, for at hylde ham, ja der siges endog reent ud, at han vægrede sig ved at drage til hans Hof, hvilket antyder, at Kongen maa have ladet en formelig Opfordring udgaa til ham derom. Haakon, der rimeligviis allerede havde været stødt paa hans Fader, og som nu, under sit nærværende spendte Forhold til Hertug Skule, synes at have befundet sig i en meer end sædvanligt pirrelig Sindstilstand, tog ham hans Vægring saa ilde op, at han erklærede ham affat, og sendte tvende Mænd ved Navn Gospatrik og Gilchrist Muirkertachs Søn over til Man for at jage ham bort, tage Øen i Besiddelse, og indkræve den Norges Konge tilkommende Skat. Hvad dette var for Folk, siges ikke, og der findes intet herom i vore Sagaer; sandsynligviis have de været ærgjerrige Høvdinger fra Øerne, der havde begivet sig til Norge og forebragt Kongen overdrevne Beretninger om Haralds foregivne Ulydighed og Mangel paa Loyalitet, for saaledes paa hans Bekostning at skaffe sig selv Fordeel. Det lykkedes dem at jage Harald bort fra Man og tage Øen i Besiddelse. Efter flere forgjeves Forsøg paa at faa den tilbage, bekvemmede han sig endelig til at drage over til Norge, og ydmyge sig for Kong Haakon. Han forblev i Norge over to Aar (1239—1242) og det lykkedes ham i denne lange Tid omsider at finde Naade for Kongens Øjne saa at denne endog gav ham Kongenavn, og forlenede ham og alle hans Efterkommere for Fremtiden med alle de Øer, Man iberegnet, som hans Forgængere Olaf, Ragnvald og Gudrød havde besiddet. Til Bekræftelse herom udstedte han endog et aabent Brev under sit Segl [1]). Besynderligt nok, omtale vore egne Sagaer ikke med et eneste Ord denne Haralds lange Nærværelse i Norge, hvorom der dog ikke kan være nogen Tvivl; det synes dog, som om han maatte have taget Deel med i Krigen mod Skule, og at han ved denne Lejlighed af og til maatte have

[1]) Den manske Krønike, ved de nævnte Aar.

været nævnt. Man skulde saaledes fristes til at formode, at han den længste Tid havde været holdt i Fangenskab, og at Kongen ej har ladet ham slippe ud af dette, førend efter Hertugens Fald, da der ligeledes maa være kommen Efterretning om at Gospatrik var død Aaret forud [1]. Harald vendte nu tilbage fra Norge (1242), landede først ved Norderøerne, samlede her en Flaade, og begav sig med denne til Man, hvor han dog fandt en saa venlig og kjærlig Modtagelse, at han strax sendte Flaaden hjem igjen. Fra denne Tid af herskede Harald i Ro og Fred. Dog synes Kong Haakons Mistanke atter at være bleven vakt imod ham, da Harald ved Paasketider 1246, efter sin Faders Exempel, besøgte Kongen af England i London, der slog ham til Ridder og gjorde ham store Foræringer. [2]). Kong Haakon kaldte ham nemlig i det følgende Aar til sig — det kan neppe have været for at overvære Kroningen, thi Indkaldelsen synes at være udgaaet efter denne, og ikke at være kommen til Harald førend om Høsten [3]). Harald adlød strax, lagde Vejen over England, og kom til Bergen nogen Tid efter at Kongen, som det i det følgende nærmere skal omtales, havde begivet sig til Oslo, for bekvemmere at kunne pleje Underhandlinger med Sverige. Harald rejste strax efter Kongen, traf ham i Oslo, og tilbragte Vintren hos ham [4]). Den Unaade, hvori han muligviis var falden, veg dog i saa Fald snart for den bedste Forstaaelse, og der aftaltes endog et Giftermaal mellem Harald og Kongens Datter Fru Cecilia, Gregorius Andressøns Enke. Brylluppet stod med megen Pragt i Kongsgaarden i Bergen den følgende Sommer (i Juli Maaned), og Kong Haakon skal, forsikres der, have lovet at hædre og hæve ham højere end nogen af hans Forgængere [5]).

Af Fyrsterne af den sumarlidske Linje, der beherskede de Øer, som ligger nærmere ved Skotlands Kyster, og ligeledes havde Besiddelser paa Fastlandet, tales der ikke mere om Duncan af Lorn og hans Broder Duggall Skrøk [6]). Derimod erfare vi, at Duncans Søn **Eogan**, eller, som vore Sagaer kalde ham, Jon [7]), tilligemed hans

[1]) Sammestedš.

[2]) Den manske Krønike sætter dette under 1247, men Matthæus Parisꝭ. (S. 474) henfører det rigtigere til Paaske 1246, hvilket kan sees af et hos Rymer (S. 264) aftrykt Lejdebrev af den engelske Konge for Harald, dateret 9de Januar 1246, gjeldende indtil Pints f. A., om frit at komme til England, opholde sig der, og drage bort igjen.

[3]) Den lanercostske Krønike siger rigtignok at han indkaldtes til Kroningen, men den manske, som i dette Stykke er dens Kilde, har intet derom.

[4]) Den manske Krønike, sammenholdt med Haakon Haakonssøns Saga Cap. 259.

[5]) Den manske Krønike. Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 260.

[6]) Om disse, se ovenfor III. S. 771, 772.

[7]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 260. Matth. Parisꝭ. (S. 516) kalder ham

Frænde Duggall, Søn af Ruaidhri af Cantire, indfandt sig hos Kong Haakon samtidigt med, eller strax efter hiint Bryllup, med Anmodning om at han vilde give dem Kongenavn over den nordre, det vil her sige den nordøstlige Deel af Sydersøerne. Altsaa maa Eogans Fader Duncan og Duggalls Fader Ruaidhri kort forud være døde; hvad Duggall Skrøk angaar, er det uvist om han nogensinde slap løs fra det Fangenskab, hvori han faldt 1230, eller overlevede denne Fejde. Eogan var en brav og hæderlig Mand, der paa bedste Maade søgte at skikke sig i sin vanskelige Stilling, som Undersaat, baade af Norges og Skotlands Konge. Kongen synes derfor heller ikke at have betænkt sig paa at opfylde hans Bøn, men gav ham Kongenavn endnu samme Sommer, ej længe efter Brylluppet. Dette skede i Eldøsund ved Stordøen, hvor Kongen just laa med sin Flaade paa sin Tilbagerejse til Viken, for fremdeles at pleje Underhandlinger med Sverige. Ogsaa Duggall synes ved samme Lejlighed at have faaet Kongenavn, skjønt det ikke udtrykkeligt siges. Det var Bestemmelsen, at de begge tilsammen med det nygifte Kongepar skulde vende tilbage til Sydersøerne om Høsten [1]).

Paa denne Tid herskede der, som det lader, ikke liden Tvist om Besættelsen af den manske eller sydersøiske Bispsstol og den norske Erkebiskops Metropolitanret over dette Bispsdømme, hvilken Erkebiskoppen af York og dennes Undergivne vilde gjøre ham stridig. Biskop Simon, hvilken Erkebiskop Peter havde indviet i Aaret 1226, som det tidligere er berettet [2]), var død i en høj Alder den 28de Februar 1247 [3]). Han havde,

„Oenus", eller, efter Læsemaaden i den londonske Udgave, hvoraf Thormod Torvesøn (261) har citeret dette Sted, Genus. Hans rette Navn i dets latinske Form var Eugenius, saaledes skriver han det selv i flere Diplomer, se Archæol. Scot. II. S. 399, ligeledes skrives det saa hos Fordun, X. 24.

1) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 260.

2) Se ovenfor III. S. 762.

3) At Biskop Simon døde 1247, siges udtrykkeligt i den manske Krønike, lige som det kan sees af den til denne føjede Bispsfortegnelse, hvor det heder, at Bispsstolen efter hans Død stod vacant i henved 6 Aar, thi hans Eftermand, Richard, indviedes ikke førend 1253 af Erkebiskop Sørle, medens denne opholdt sig i Rom, som det siden vil sees. Rigtignok tilføjes det, besynderligt nok, i den manske Krønike, at Simon døde i sit Embedes 18de Aar, hvilket, regnet fra hans Indvielse, Sommeren 1226, bliver 1244, siden hans Død falder i Februar. Men dette maa være en simpel Uagtsomheds- eller Regne-Fejl, der maaske endog vilde kunne berigtiges, om man havde flere Haandskrifter af Krøniken. Thi man kan dog ikke her paaberaabe sig den strax herefter omtalte pavelige Skrivelse af 15de Februar 1244 som Beviis for, at han allerede maatte være død i 1243; Skrivelsen er nemlig, som vi ovenfor i Texten paapege, tydeligt erhvervet i hans Levetid for at haves ved Haanden, naar han engang afgik ved Døden; Febr. 1243 vilde falde i hans 17de Aar,

som der fortælles, paa St. Patriks Ø (Holm Peel) ladet opføre St. Germanus's Kathedralkirke, i hvilken han nu selv blev begravet, og da der tillige fra denne Tid af er Tale om et Domcapitel ogsaa ved Mans eller Sydersernes Bispsstol, maa man antage, at denne Institution skyldes hans Bestræbelser, og stod i den nærmeste Forbindelse med det nye Kirke-Anlæg, saa at han altsaa samtidigt med Kirkens Indvielse har indstiftet Capitlet. Hans Hovedhensigt hermed var for en Deel rimeligviis at rette paa den anomale Stilling, hvori Bispsstolen hidtil befandt sig, idet den ved Pave Anastasius's Bulle af 1154 var lagt under Nidaros Provins, medens dog ingen positive Skridt vare gjorte for at løsne det Baand, der tidligere knyttede den til Furness Abbedi i Yorks Diøces [1]), og derved middelbart gjorde den afhængig af den yorkske Erkebiskop. Naar den først havde faaet et eget Capitel, maatte Valgretten efter de sædvanlige canoniske Regler tilkomme dette. Sandsynligviis har ogsaa Erkebiskop Sigurd opmuntret Biskop Simon til at sætte denne Foranstaltning igjennem. Men Munkene i Furness, der naturligviis nødig vilde give Slip paa den Rettighed, som de tidligere havde besiddet, og som endnu ikke var formelig ophævet, gjorde alt, hvad de kunde, for at beholde den. Endnu førend Biskop Simon var død, henvendte de sig til Pave Innocentius den 4de, strax efter hans Ophøjelse paa Pavestolen [2]), med en Forestilling, der paa en ret listig Maade blandede sandt og falskt mellem hinanden, og som gik ud paa, at deres

---

og Krønikens Udsagn lige fuldt blive urigtigt. De islandske Annaler angive ogsaa hans Dødsaar fejlagtigt, idet de sætte hans Død lige ned til 1249. Fejltagelsen grunder sig vel paa Mangel paa nøjagtig Kundskab om Langvarigheden af Vacancen før Richards Valg. Maaske at nogen saadan Forvirring ogsaa kan have været med i Spillet hos den manske Chronist. Den nys nævnte Biskopsrække fortæller om hans Eftermand Richard, at han døde paa Tilbagerejsen fra Conciliet i Lyon 1274, efter at han i 23 Aar fra sin Indvielse af havde bestyret Biskopsstolen. Denne Angivelse er urigtig, da han ej kan være bleven indviet før 1253, siden Erkebiskop Sørle selv ej modtog sin Indvielse før; og fra 1253 til 1274 er kun 21 Aar. Men tage vi alle de ovenfor angivne Talbestemmelser, 18 Aar for Simon, 6 Aar for Vacancen, og 23 for Richard, tilsammen 47, da faa vi, naar disse lægges til 1226, Simons Indvielses-Aar 1273, hvilket kun er et Aar tidligere end Richards rette Dødsaar. Man kunde næsten formode at en saadan urigtig Fordeling af det hele Tidsrum fra Simons Indvielse til Richards Død har fundet Sted, og at man maaske dertil har anslaaet et Aar for Laurentius.

[1]) Se herom ovenfor, II. S. 862.

[2]) Da den Skrivelse, hvorved Innocentius afgiver sin Bestemmelse er udstedt 15de Febr. 1244, maa Munkenes Forestilling allerede være indløben om Høsten 1243; maaske deres Befuldmægtigede endog længe før hans Ophøjelse havde opholdt sig i Rom, ventende paa Pavevalget.

gamle Rettighed maatte blive bekræftet. „Retten til at vælge Bispen over den manske Kirke," ytrede de, „tilkom ifølge en gammel, anerkjendt og hidtil uhindret iagttagen Vedtægt alene dem, men skjønt de, saa ofte Kirken blev ledig, udvalgte til dens Hyrde en duelig Mand, var dog den Omstændighed, at den Udvalgte, naar han skulde modtage Indvielsen, — hvilken efter Tidernes forskjellige Lejlighed stundom Erkebiskoppen af York, men ellers Erkebiskoppen af Nidaros plejede at foretage, — i sidste Tilfælde maatte fare over et farligt og stort Hav, Aarsag i at der neppe, eller aldrig, fandtes nogen, der vilde modtage Valget, hvoraf Følgen var, at den manske Kirke derved ofte kom til at staa ledig, og derved led største Skade i aandeligt Henseende [1]). De anholdt derfor ydmygst om at Paven vilde raade Bod paa denne Ulempe." Her berørte de, klogt nok, ikke med et eneste Ord, at Mans Bispsstol nu havde et eget Domkapitel, lige saa lidet som at den ved Bullen af 1154 var henlagt under Nidaros; ja de brugte endog, sikkert med vel beraadt Hu, Betegnelsen „ecclesia de Mannia," ikke det i Bullen af 1154 anvendte Navn „insulæ Suthraiæ". Innocentius, der neppe var synderlig bekjendt med de geografiske Forhold i disse fjerne Egne, og end mindre kan have haft nogen klar Forestilling om at „Mans Kirke" og „Sydrøernes Bispsstol" var eet og det samme, lod sig og bevæge til at opfylde deres Begjæring, dog forsigtigviis kun under den Forudsætning, at det virkelig forholdt sig saaledes som de havde angivet, og at Erkebiskop Sigurd intet havde derimod. I saa Fald skulde Valget, naar det var foretaget af Abbeden og Munkene i Furneß, forelægges Erkebiskoppen af York til Bekræftelse, og den Valgte af ham indvies. Vi besidde det Brev, som Paven i den Anledning under 15de Februar 1244 tilskrev Erkebiskop Walter i York, og hvor der tillige tales om et andet, der var afgaaet til Erkebiskop Sigurd. Et tredie er vel ogsaa umiddelbart blevet tilsendt Abbeden i Furneß [2]). Med dette Brev i Baghaanden har da denne og hans Brødre trøstigt oppebiet den gamle Simons Død. Da, heder det i den manske Krønike, valgte Capitlet eenstemmigt Archidiaconen **Laurentius** til hans Efterfølger, og han begav sig til Norge, for at indvies af Nidaros Erkebiskop, hvem det tilkom at forrette Indvielsen. Men, siges der videre, da han kom til Norge, vilde Kong Harald, paa Grund af en mod ham fra Man indløben Skrivelse, ikke samtykke i Valget, førend han var fulgt med ham tilbage, og i hans Overvær udvalgt af hele Gejstligheden og Folket. Skrivelsen, som her omtales, var sikkert en Protest fra Erkebiskoppen af York saavel som

[1]) Der sigtes rimeligviis her til den ovenfor II. 862, omtalte Vacance.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 28.

fra Munkene i Rusſin og Furneſs, der paaberaabte ſig hiint Pavebrev, og man maa viſt antage, at Krønikens Forfatter, der maaſke ikke var ſaa ganſke bekjendt med det rette Forhold, udtrykker ſig noget unøjagtigt, da der neppe nu for Alvor kunde være Tale om et ſaa ucanoniſk Valg, ſom det, Kong Harald ſkal have fordret. Skjønt Laurentius gik Glip af Indvielſen, og Paveſtolen ſtod vacant i henved ſex Aar, viſtnok under heftige Pennefejder fra begge Sider, gik dog, ſom vi ville ſee, Erkebiſkoppen af Nidaros eller Capitlet i Man tilſidſt af med Sejren.

Ved Michelsdags-Tid indſkibede Kong Harald ſig med ſin Dronning, den udvalgte Biſkop, og mange andre anſeede Mænd paa et ſtort Fartøj, for at drage hjem. De unge Konger Eogan [1]) og Duggall ſkulde, ſom ovenfor nævnt, have været med, men det blev ikke noget af, uviſt hvorfor; ſandſynligviis har vel Kongen efter nærmere Overvejelſe fundet det raadeligere, at beholde dem tilbage hos ſig indtil videre. Duggall rejſte ſiden til Kongen og tilbragte Vintren hos ham; Eogan forblev i Bergen. De kunde priſe ſig lykkelige, at de bleve tilbage, thi Skibet, ſom bar Kongeparret og dets Følge, hørte eller ſaa man ikke mere til, uden *for ſaa vidt* ſom nogle Bragſtumper dreve ind til Sydſpidſen af Hjatland, hvoraf man ſluttede, at det maatte være forgaaet i Dynraſt (nu Sumburgh Rooſt), det ſtormende Hav mellem Hjatland og Fridarø. Ikke en levende Sjæl blev frelſt [2]). Efterretningen herom vakte den ſtørſte Sorg paa Sydrøerne, da Harald var meget afholdt [3]), og hans Giftermaal med Kongedatteren havde vakt glimrende Forhaabninger om hans Fremtid. Ogſaa for Kong Haakon maatte det være et haardt Stød, thi ej alene miſtede han en Datter, men den Udſigt, der ved hendes Giftermaal var aabnet til en nærmere Tilſlutning af Sydrøernes Rige til Moderlandet, var nu for det førſte ganſke afſkaaren. Det lader til, at Manværingerne ikke har anſeet Haralds Død for ganſke vis, førend efter at Vinteren var til Ende og Vaaren begyndt, thi ikke førend 6te Mai 1249, fortælles der, tiltraadte hans Broder **Ragnvald** Regjeringen efter ham [4]). Han herſkede ikke længere end i 24 Dage, thi den

[1]) At Eogan, (og rimeligviis ogſaa Duggall,) maa have været temmelig ung, kan ſkjønnes af at hans Navn forekommer i Breve lige fra denne Tid indtil 1304. Se Registrum magni Sigilli Regni Scotiæ, XIV. No. 389, jvfr. Archæologia Scotica II. 399.

[2]) Haakon Haakonsſøns Saga Cap. 260, den manſke Krønike og de islandſke Annaler ved 1298.

[3]) Dette ſiges udtrykkeligt baade i Sagaen og i den manſke Krønike.

[4]) Den manſke Krønike, ved 1249. Muligt imidlertid, at Opholdet ogſaa kan være foraarſaget ved indre Uroligheder, der ſtode i Forbindelſe med Ragnvalds kort paafølgende Drab.

30te Mai blev han i Nærheden af Trinitatiskirken i Russin overfaldt og dræbt af en Ridder ved Navn Ivar, der tilligemed flere andre stod i Ledtog med hans Frænde Harald, Gudrød Ragnvaldssøns Søn, hvilken nu opkastede sig til Konge. Det tilføjes, at han jagede næsten alle de Høvdinger, der havde holdt med Kong Harald Olafssøn, i Landflygtighed, og satte i deres Sted sine egne Tilhængere, der hidtil havde været landflygtige [1]). Heraf maa man slutte, at han ogsaa selv tidligere har deelt deres Skjebne, men nu samlet dem om sig, og ganske uventet landet paa Øen for at efterstræbe Ragnvalds Liv, hvilket saaledes lykkedes alt for godt. Harald beholdt den ranede Magt i et Aars Tid, indtil Kong Haakon, som det i det følgende skal berettes, indstevnede ham til sig.

I Norge betragtedes Kong Haralds Død som vis allerede i Løbet af Vinteren, thi da kom Efterretningen derom, siges der, til Kong Haakon, under hans Vinterophold i Tunsberg, og for at Øerne ikke skulde være ganske uden Høvdinger, sendte han strax Bud til Eogan af Argyll i Bergen, at han snarest muligt skulde reise hjem til Øerne og passe paa Riget, indtil Kongen traf yderligere Foranstaltninger [2]). Eogan begav sig, som det synes, strax afsted, thi han maa være kommen til Øerne i Begyndelsen af 1249 [3]). Det var paa høj Tid, thi Kong Alexander, kjed af de idelige Afslag paa sin Begjæring om at faa Øerne kjøbte, havde allerede, førend hans sidste Gesandt var kommen tilbage fra Norge, begyndt at samle en Hær, og erklærede at han ikke vilde hvile, førend han havde sat sit Banner østenfor Thursesker og underkastet

---

[1]) At der var et Slags Sammensværgelse, sees af det nedenfor paaberaabte Brev fra Kong Henrik 1256. Den lanercostske Krønike siger lige frem, at Ragnvald blev dræbt af „Ridder Ivars Folk". Denne Krønike har ogsaa for 1237 følgende besynderlige Beretning: „Samme Aar døde Kong Alan, Søn af Gudrød, Broder af Ragnvald, 21de Mai, og derpaa fulgte hans Søn Harald i Regjeringen, 14 Aar gammel, og herskede 12 Aar". Her maa der være en Fejltagelse: Harald Gudrødssøn er aabenbart meent, men hvo var hiin Alan? — Den manske Krønike indskyder her (ved 1249) en Beretning om et foregivet Mirakel, hvorved Jomfru Maria frelste en af Harald Olafssøns forrige Venner, Oldingen Donald, der havde taget sin Tilflugt for Harald Gudrødssøns Forfølgelser til Marieklosteret i Russin, men ved svigagtige Løfter om Sikkerhed var lokket ud derfra og kastet i Fængsel, hvorfra han paa en højst uventet, næsten overnaturlig Maade blev reddet. „Dette", tilføjer Chronisten, „have vi skrevet saaledes som vi hørte det af hans egen Mund". Chronisten var altsaa samtidig med Begivenhederne.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 264.

[3]) Et Haandskrift tilføjer her „om Høsten", men det kan ikke forholde sig saa, da Kong Alexander døde allerede i Juli.

sig alt hvad Norge besad vestenfor Solundarhavet eller Vesterhavet [1]; Raden skulde saaledes ogsaa komme til Orknøerne, naar først Sydernøerne vare erobrede. Hans Harme gik først, og især, ud over Eogan af Argyll, fordi han, skjønt skotsk Undersaat, ogsaa havde hyldet den norske Konge som sin Lensherre [2]). Han lod ham kalde til sig, og Eogan kom, dog kun mod et Lejde, for hvis Overholdelse fire skotske Jarler gik i Borgen. Alexander irettesatte ham haardt, og sagde at han havde handlet som en Forræder. Eogan svarede at han nok skulde vide at efterleve sin Lenspligt baade mod Skotlands og mod Norges Konge. Alexander sagde hertil, fremdeles vred, at ingen kunde tjene to Herrer paa een Gang. Eogan meente at det dog nok lod sig gjøre, naar kun begge Herrerne ikke laa i Kamp med hinanden indbyrdes. Men da Alexander netop stod i Beredskab med at paaføre Norges Konge Krig, var det rigtignok nødvendigt for Eogan at tage Parti, og vælge mellem dem begge. Alexander fordrede endog, at han uden videre skulde overlade ham hele det Len, han havde modtaget af Kong Haakon, hvilket fornemmelig synes at have været Øen Mull, med Borgen Cairnburgh og tre andre Kasteller [3]); derimod tilbød han ham til Gjengjeld dobbelt saa store Forleninger i Skotland, og sit Venskab. Alle Eogans Frænder og Venner raadede ham paa det indstændigste til at opfylde Kongens Begjæring. Men den redelige Eogan, der indsaa, at han, om han end havde Ret til, i Krigstilfælde at erklære sig for den skotske Konge, dog ikke uden at bryde sin Eed til Kong Haakon kunde oven i Kjøbet overdrage Alexander de Forle-

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 265. Hvad der forstaaes ved Thursesker vides ikke med Vished, da det umuligt, som nogle have antaget, kan være Klipperne ved det nuværende Thurso, hvilket fordum kaldtes Thorsaa. Snarere maatte det søges blandt Skjærene østenfor Hjaltland og Orknøerne.

[2]) Det efterfølgende er berettet deels efter Haakon Haakonssøns Saga Cap. 265, deels efter Matth. Paris. S. 516, hvor ogsaa Alexanders og Eogans Forhandlinger omtales temmelig udførligt. Sagaforfatterens og Matthæus's Beretninger stemme saa fortrinligt med hinanden, at man tydeligt nok kan se, at begge have været vel underrettede, ligesom man derved og vinder den bedste Forestilling om begges Troværdighed. Kun kan man af Matth. Paris. ikke godt se, at Eogan begav sig personligt til Kong Alexander, hvilket Sagaen saa udtrykkeligt siger, at der ej kan være nogen Tvivl derom.

[3]) Saaledes Sagaen; Matthæus nævner kun „en Ø mellem Orknøerne og Skotland" (det vil sige paa Søvejen fra Skotlands Vestkyst til Orknøerne) hvilken ej kan være andet end Mull, maaske med de nærmest liggende Øer. Navnet Cairnburgh, Kiarnaborg, er i flere Haandskrifter skrevet (eller maaske kun af Udgiverne læst) „Bjarnaborg", ligesom strax nedenfor „Bjarkarey" for „Kjarbarey". Cairnburgh laa ikke umiddelbart paa Mull, men paa en liden Klippe ved dens Vestside, de tre andre vare rimeligviis Duart, Aros og Moy, alle paa Mull. Se Martins Discription &c. S. 255.

ninger, han havde faaet af hiin, men i saa Fald formelig maatte opsige Haakon sin Tjeneste, og tilbagegive Forleningerne til ham selv eller hans Fuldmægtig, afslog Begjæringen, og drog bort. For Sikkerheds Skyld begav han sig lige til Ljodhuus (Lewis). Alexander rustede sig for at sætte efter ham. Eogan, som frygtede hans Overmagt, erklærede sig nu virkelig villig til at opsige Kong Haakon Huldskab og Troskab, men lod kun anholde om Frist, indtil han fik meldt Kong Haakon Opsigelsen, og tilbagegivet ham Forleningerne. Men Alexander var ubønhørlig, og sejlede afsted. Da blev han, medens han med sine Skibe laa ved Kjarbarø, nu Kerrera [1]), i Sundet mellem denne Ø og Fastlandet, pludselig overfalden af en heftig Feber, der endte hans Dage [2]). (8de Juli 1249). Vore Sagaer berette, at St. Olaf, St. Magnus, og St Columba Natten forud havde aabenbaret sig for ham i Drømme, og sagt, at det ikke vilde gaa ham godt, hvis han vedblev sit Forsæt at bekrige Syderøerne. Hans Død gjorde Ende paa Toget; thi hans Mænd havde nu andet at tænke paa; hans Søn og Efterfølger, Alexander den 3die, var nemlig kun syv Aar gammel, og Regjeringen i dennes Mindreaarighed skulde ordnes. Saaledes afvendtes det truende Uvejr for denne Gang, og der hengik 13 Aar, inden Krigen paany blussede op. Imidlertid synes Kong Haakons Herredømme i det hele taget at have været anerkjendt og hans Magt frygtet. Saaledes, da han Aaret efter, (1250) tilskrev Harald Gudrødssøn og kaldte ham til sig, turde denne, der imidlertid ogsaa synes at have gjort den engelske Konge Tilnærmelser [3]), ikke andet end adlyde, og kom til Norge, hvor Kong Haakon, opbragt paa ham, som den der havde tilranet sig et Kongedømme, hvortil han ingen Ret havde, holdt ham fast, og tillod ham ikke at komme tilbage igjen [4]). Samme Aar,

---

[1]) Kerrera (lige over for den lille By Oban) skrives i den manske Krønike „Kerwaray", hos Fordun „Keruera y" (ikke „Kerneray" som det i Udgaven er læst).

[2]) Matth. Parif. l. c. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 265, den manske Krønike ved 1249, Fordun, IX. 63, Wintons Riimkrønike; de melrosiske Annaler. Fordun nævner ogsaa om Alexanders krigerske Hensigter mod Herren til Argyll, men roser fra sit patriotiske Standpunkt hans Færd, og kalder ham en Hader af al Ubillighed, medens Matth. Parif., der nys havde været i Norge, og stod i venskabeligt Forhold til Kong Haakon, siger at Alexander, forført af Begjærlighed, i sit Livs sidste Dage afveg fra Retfærdighedens Sti. Ogsaa Sagaen kalder det „lidet kongeligt", at han beredede sig til Krig, medens han endnu plejede Underhandlinger med Norge.

[3]) Rymer, I. S. 272: Lejdebrev fra Kong Henrik, af 28 Decbr. for „vor kjære og tro Artaldus, Konge af Man", at komme til England og raadslaa med Kongen; Terminen udløb næste Aars Michelsdag.

[4]) Den manske Krønike ved 1250. Merkeligt nok, omtales disse Transactioner med Harald Gudrødssøn og de paafølgende med Magnus Olafssøn aldeles ikke i Haakon Haakonssøns Saga, saa at man heller ikke veed, hvorledes eller paa

fortælles der, landede Eogan af Argyll tilligemed Olaf Gudrødssøns tredje Søn, **Magnus**, i Havnen Ragnvaldsvad paa Man, og sendte en Opfordring til Manværingerne, rimeligviis om at antage Magnus til Konge. Men aldrig saa snart havde Manværingerne hørt Opfordringens Begyndelses-Ord, der løde saaledes: „dette befaler eder Eogan, Øernes Konge", førend de bleve saa opbragte over at Eogan vovede at give sig denne Titel, og at Magnus ikke engang nævntes, at de ikke vilde høre mere, men lod Sendebudene strax vende tilbage. Forbitret besatte Eogan nu med sine Krigsfolk den ved Flodtid omflydte St. Michaels-Ø, og beredede sig til at angribe Manværingerne, hvis de ikke faldt til Føje. Manværingerne forsamlede sig imidlertid bevæbnede paa Stranden, og sendte Bud over til dem, idet de lode dem hilse, at for saa vidt nogle af dem virkelig vare affendte fra Kongen i Norge, og fremviste hans Brev desangaaende, kunde de trygt komme i Land, og Kongens Befaling skulde troligt blive opfyldt. Men de hverken fremviste noget Brev eller værdigedes overhoved at give noget Svar, eller antage noget Fredstilbud. Da stillede Manværingerne sig i Slagorden, idet de nok saa kjekt afventede Angrebet. Dette synes at have vakt nogen Betænkelighed hos Eogan, hvilken, da Ebben kom, gik ombord paa sine Skibe med en Deel af sine Folk. Om Aftenen gjorde en af den forhen omtalte Ridder Ivars Mænd med en talrig Skare af Manværinger et uventet Angreb paa de Tilbageblevne, fældte flere af dem, og dreve de Øvrige ned til Skibene, hvorved mange omkom. Dagen efter sejlede Eogan, meget forbitret, som det heder, bort, og leed undervejs Skibbrud, hvorved mange anseede Mænd i hans Følge omkom. Hvilken Stilling Eogan indtog i Mellemtiden fra 1250 til 1263, i hvilket Aar, eller strax før, han tog Parti med den skotske Konge og gjorde Affald paa sine norske Forleninger, som det i det følgende vil sees, angives ej; man skulde formode at der allerede tidligt er opstaaet nogen Kulde fra hans Side mod Kong Haakon, og at han siden mere har optraadt i Egenskab af skotsk Magnat, end

hvilket Sted Harald Gudrødssøn blev holdt fast. Sandsynligviis blev han vel indsperret i en eller anden Borg længer fra Kysten, som f. Ex. Mjøskastellet eller Valdensholm. Til Man synes han virkelig aldrig at være kommen tilbage, skjønt det af det Brev fra den engelske Konge, der nedenfor omtales, skulde synes som om han var sluppen løs ved 1256. Eogan faldes paa dette Sted i den manske Krønike Johannes filius Dugaldi, i Stedet for filius Dungadi. Fejltagelsen er undskyldelig, da Navnene ligne hinanden saa meget. At det er Eogan, som menes, kan der ej være nogen Tvivl om, da ingen anden end han vilde have funnet falde sig „Øernes Konge". Naar det i de islandske Annaler ved 1249 heder at „Duggall tog Kongedømmet over Sydøerne", ere aabenbart Eogan Dungads Søn og Duggall forvexlede, thi det var Eogan, som tog Kongedømmet, medens Duggall forblev hos Kong Haakon, som det synes lige til 1253.

af norsk Lenskonge, da der findes et Brev af ham, udstedt 1251, hvor han ej kalder sig Konge, ikke engang Herre til Mull eller Cairnburgh, men kun slet og ret „Eogan, Ridder, Søn af Duncan af Argyll" [1]). I Norge synes han ikke tidere at have været. Det heder vel, at han, saavel som Kong Duggall, deeltoge i det Ledingstog, Kong Haakon, som det nedenfor skal berettes, foretog til Gøtaelven i Juni 1253 for i Forening med Byrge Jarl af Sverige at bekrige Danmark, men der er den største Rimelighed for, at Sagaskriveren ved en Forglemmelsesfejl har forverlet ham med Magnus Olafssøn af Man. Thi denne, der i 1252 kom paa egen Haand til Man, og strax med Enthusiasme modtoges og hyldedes af Indbyggerne, begav sig i det følgende Aars Mai Maaned over til Norge, for at hylde Kong Haakon og modtage Kongenavn af ham, og kom saaledes netop betids til at ledsage ham paa Toget [2]). Kong Haakon, siges der, modtog ham med megen Udmerkelse, beholdt ham hos sig Vintren over, og gav ham, sandsynligviis i Julen, Kongenavn over alle de Øer, som hans Forgængere havde besiddet med Arveret, hvorhos han meddeelte ham, ligesom tidligere Broderen, sit Brev og Segl for at de samme Øer til alle kommende Tider skulde tilhøre ham og hans Efterkommere. Saaledes bekræftet i sit Kongedømme, til Forfærdelse, heder det, for hans Modstandere, der saa og hørte det, og nu maatte opgive alt Haab om at støde ham fra Riget, vendte han tilbage til sit Rige, og Kongen, siges der, viste ham ved Afskeden megen Hæder [3]). Det er ikke usandsynligt, at ogsaa Duggall ved denne Lej-

---

[1]) Se Archæol. Scot. II. 399.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 271. Det heder her, at Kongen havde tre Konger i sit Følge, Kong Haakon unge, Kong Jon i Sydersøerne, og Kong Duggall. Det charakteristiske er her de „tre Konger", og da det nu er beviisligt, at Magnus maa have været med, maa en af de nævnte Konger, som urigtigt anført, vige Pladsen for ham, og dette kan da ikke blive nogen anden end Jon. Thi at Magnus kom til Norge i Mai, eller i det mindste først i Juni, sees af den engelske Kong Henriks Lejdebrev for ham og „Familie" (Rymer I. 289) af 30te April 1253, om uhindret at maatte passere gjennem England paa hans Rejse til og Tilbagerejse fra Norge. Er nu altsaa Magnus kommen til Norge, om end ikke førend sidst i Mai eller først i Juni, saa var der enda Tid nok til at komme med paa Toget, da Mødet varede fra 24de til henved 29de Juni. At Magnus strax ved sin Ankomst har opsøgt Haakon, kan ikke betvivles, og det er da lige saa sikkert, at Haakon har taget ham med paa dette Tog, hvor han ret lagde an paa at optræde saa imponerende og vise sig saa mægtig som muligt. Magnus havde vel endnu ikke faaet Kongenavn af Haakon, hvis man strengt skal holde sig til den manske Krønike, der først omtaler dette under 1254, men han var dog hyldet som Konge af Manværingerne, og førte vistnok stedse Kongetitel. Det samme var sikkert ogsaa Tilfældet med Duggall.

[3]) Den manske Krønike ved 1253, 1254.

ligheb har faaet Kongenavn og har fulgt tilbage med Magnus efter at have opholdt sig i Norge siden 1248, thi vi erfare, at Duggall ligeledes var med paa hiint Tog til Gøtaelven 1253; saa længe maa han altsaa være forbleven i Norge. Siden gjenfinde vi ham ej førend i 1263, fremdeles Kong Haakon ivrigt hengiven, medens Eogan derimod nu var skotsk sindet. Det synes nu i nogle Aar at have været forholdsviis roligt paa disse Kanter. At Magnus, ligesom sin Fader og sin Broder, siden (1256) besøgte den engelske Konges Hof for at modtage Ridderslaget, ved hvilken Lejlighed han nød megen Ære og fik herlige Gaver, var ingen Demonstration mod Kong Haakon, og kan kun betragtes som Efterkommelsen af en traditionel Skik i Magnus's Familie, især da det endnu ikke var brugeligt at den norske Konge meddeelte Ridderværdigheden, hvilken dog en Mand i Magnus's høje Stilling ej godt kunde undvære ved sine hyppige Berørelser med skotske og engelske Stormænd. Ved denne Lejlighed lod Kong Henrik et Brev udgaa til alle sine Befalingsmænd, at ingen maatte modtage Harald Gudrødssøn eller Ivar, der skjendigt havde dræbt Kong Ragnvald, eller deres Medskyldige [1]), hvilket viser, at Magnus lod det være sig magtpaaliggende at hevne sin Broders Drab.

Om Forholdene paa Orknøerne i denne Tid veed man lidet eller intet. Magnus, Jon Jarls Efterfølger [2]), døde 1239, og efter ham fulgte en **Gilbigrid** eller **Gilbert**, der ej synes at have været hans Søn, men hans Frænde; denne Gilbert efterfulgtes af sin Søn, der ligeledes heed Gilbert [3]), og efter denne, der døde 1256 [4]), fulgte igjen Sønnen **Magnus**. Det er forhen nævnt, at denne Linje, hvor Navnet Gilbert saa hyppigt forekommer, paa fædrene Side stammede fra Jarlerne af Angus, og at Magnus, Jons Eftermand, tillige sandsynligviis var hans Dattersøn. Saa vidt man kan skjønne, var der fra Kong Haakons Side intet at klage paa de her nævnte Orknøjarlers Troskab, uagtet der nu næsten ikke randt norsk Blod i deres Aarer [5]), og de tillige

---

[1]) Se Kong Henriks Brev af 21de April 1256 (Rymer I. 338). Her siges der at Kong Henrik „omgjordede Magnus med Ridderbeltet" Paaskefesten (16de April). Ogsaa Matthæus Paris. beretter (S. 521) at Magnus blev gjort til Ridder af Kong Henrik Paaskedag 1256.

[2]) Se ovenfor III. S. 778.

[3]) Diplomet om de orknøiske Jarler, se Historia Norvegiæ S. 23.

[4]) Islandske Annaler. Han kaldes her „Gibbon", efter en almindelig skotsk Forkortning for „Gilbert". At det var Gilbert II, ej Gilbert I, der døde 1256, kan skjønnes deraf, at Magnus allerede var Jarl før 1263. Gilbert I har rimeligviis været en gammel Mand; han skulde dog vel ikke have været Magnus's Fader, Gilbert af Angus?

[5]) Selv om de paa mødrene Side, hvad der vel maa antages, stammede fra

som Jarler af Katanes vare den skotske Konges Vasaller. Der nævnes intet om, hvorledes Gilbert den 2den reddede sig ud af de vanskelige Forhold i 1249.

7. Danske og lübeckske Kaperier. Første Handelsforlig med Lübeck. Spendt Forhold med Danmark.

Paa den samme Tid, Kong Haakon kom i et uvenskabeligt Forhold til Skotland, indtraadte der ogsaa en Spending med Danmark, der efterhaanden blev alvorligere og alvorligere, indtil den var paa Nippet at gaa over til formelig Krig. Allerede i Kong Valdemars Levetid omtales en Kamp mellem de Danske og Norske paa Skanør 1237, men som vel kun er at betragte som et tilfældigt Slagsmaal, opstaaet under Sildefisket, og som neppe havde noget at betyde i politisk Henseende. I Danmark herskede efter Kong Valdemar den 2dens Død hans Søn **Erik**, senere kaldet Plogpenning, som Konge, men hans Magt var meget indskrænket ved de Forleninger, der vare blevne hans Brødre tildeelte, idet **Abel** havde faaet Sønderjylland, **Christopher** Laaland og Falster, og **Knut** nordre Halland. Abel var gift med en Datter af den holstenske Grev Adolf den 4de, hvilken, da han i Aaret 1239 gik i Kloster, indsatte ham til Formynder for sine tre mindreaarige Sønner. Hans Magt var saaledes vel saa stor som Eriks egen, hvortil kom at Abel var klog, kraftig og samvittighedsløs, medens Erik var heftig, fremfusende, og opfyldt af vidtsvævende Planer til at gjenvinde sin Faders gamle Erobringsmonarchi. Da han saaledes ogsaa paastod at Holsten skulde erkjende dansk Højhed, og fordrede af Abel, at han som hans Vasall skulde hjelpe til at dette skede, mod sine egne Myndlingers Interesse, vægrede Abel sig, og det var nær kommet til Fiendtligheder mellem Brødrene, da der heldigviis blev meglet Forlig, hvorved Abel frasagde sig Formynderskabet over de unge holstenske Grever. Men da Abel nu fremkom med den urimelige Paastand, at Sønderjylland var hans Fædrenearv, for hvilken han ikke skyldte Erik nogen Lenspligt, kom det dog omsider virkelig til Krig, idet Erik gjorde Indfald i det Slesvigske. Vel sluttedes atter en Stilstand, men Fejden udbrød snart paany, og med Abel toge ogsaa hans Brødre Parti, da de, følgende hans Exempel, ligeledes paastode at deres Len vare frie Arvebesiddelser, for hvilke de ej vare Erik nogen Lenspligt skyldige. Hertil kom nu og, at Erik, som vilde hevne sig paa **Lübeckerne**, fordi de havde afkastet hans Faders Herredømme, og gjort fæl-

Harald Maddadhsson, saa var dog allerede han paa fædrene Side af skotsk Herkomst.

les Sag med hans Fiender, lod de lübeckske Skibe anholde, hvor de forefandtes i danske Farvande, fornemmelig i Sildefisket under Skanør; derved maatte Lübeckerne blive Abels og hans Brødres Forbundne, om de end ikke allerede, hvad der her var Tilfældet, stode i det nøjeste Forbund med de holstenske Grever, hvilke de havde antaget til deres Forsvarsherrer mod en aarlig Afgift. Lübeckerne gjorde Repressalier, fornemmelig herjede de i den østlige Deel af Landet. De danske Farvande bleve derved meget usikre, thi allevegne sværmede danske eller lübeckske Krigsskibe, der ikke engang regnede det nøje med at tage eller plyndre uvedkommende Nationers Skibe. Saaledes toge de Danske i Grønsund nogle norske Skibe og plyndrede dem fuldstændigt, og andenstedes forgrebe ligeledes Lübeckerne sig paa norske Fartøjer. Hvorledes det lykkedes Erik at ydmyge sine Brødre og aftvinge dem Lenshylding, er det her ikke Stedet, nærmere at udvikle. Vi iagttage kun Kong Haakons Skridt i Anledning af de Mishandlinger, de norske Handelsskibe havde lidt. Forbitret over den Krænkelse, der saaledes var tilføjet Norge, og vistnok med Slagsmaalet ved Bergens Brygger for ti Aar siden i friskt Minde, lod han om Sommeren 1247 baade de danske og tydske Skibe, der laa i Bergen, tilhobe beslaglægge, og alt Godset ombord bringe i Forvaring. De fleste af disse tydske Skibe vare maaske fra Lübeck, dog synes det, som om flere af dem ogsaa vare fra andre Byer, thi navnlig omtales en eller flere Vendlandsfarere, det vil sige Skibe fra de saakaldte vendiske Stæder, især deleshed Rostock [1]). Dette traf sig just, medens Cardinal Villjam var i Bergen, eller ogsaa kort før hans Ankomst. Kjøbmændene fra de anholdte Skibe henvendte sig i deres Nød til ham, og bade ham lægge et godt Ord ind for dem hos Kongen, at de maatte faa deres Gods tilbage. Cardinalen opfyldte deres Begjæring, bad Kongen for hans Skyld vise sig naadig mod dem, og forestillede ham, at det jo ikke egentlig var deres Skyld, om Ransmænd fra Danmark og Lübeck havde plyndret norske Kjøbmandsskibe. Kongen sagde da, at for Cardinalens Skyld vilde han gjerne vise sig føjelig, og lade Kjøbmændene faa deres Gods tilbage, men at han dog paa ingen Maade vilde taale den Skade, som Danerne ideligen tilføjede Nordmændene i Ran og Manddrab. Varerne bleve ogsaa virkelig tilbagegivne Kjøbmændene, som vare Kongen meget taknemmelige for denne Eftergivenhed [2]). Der kunde dog af hans nys anførte Ytring være Grund til at tvivle, hvor vidt ogsaa de danske Kjøb-

[1]) Navnet „Vindlandsfar", om disse Skibe er det sædvanlige i den Tids Diplomer, se navnlig Kong Abels nedenfor omtalte Toldanordning af 24de September 1251, se Suhm, X. 970, Lüb. Urkundenbuch S. 160, jvfr. Sartorius Gesch. der Hanse II. S. 52.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 256.

mænd nøde godt af hans Mildhed, thi den antyder aabenbart langt større Harme mod Danerne, end mod Lübeckerne. Vi erfare ogsaa, at han lod sig det være yderst magtpaaliggende, at faa gjenoprettet den gamle gode Forstaaelse og Handelsforbindelse med Lübeck, medens der ikke findes Spor til at han foretog sig lignende Skridt med Hensyn til Danmark; ja der er tvert imod utvetydige Tegn til at hans Stemning mod Danmark vedblev at være høyst uvenlig. Alt dette fremgaar af et Par Breve fra Kongen til Lübeckerne, der endnu ere opbevarede, og hvis Indhold viser, at de ere Dele af en meget ivrig Skriftvexling, der nu i nogen Tid maa være bleven ført mellem ham og det lübeckske Raad angaaende de nys omhandlede Anliggender. Vi ville meddele Indholdet af disse Breve, da de deels tjene til at oplyse Sagens nærmere Sammenhæng i det hele, deels give en klar Forestilling om den Alvor og Bestemthed, hvormed Haakon vidste at staa paa sin Ret og overholde Rigets og sin Værdighed, endog naar han var tilbøjelig til at gjøre Eftergivelser for at gjenoprette Fred. „Vi have," siger han i sin første Skrivelse, der rimeligviis er affattet sidst i 1247 eller først i 1248, „faaet eders Brev, hvor I i heel vidløftige Ord og høflige Talemaader undskylde eder mangelunde, og møde Indvendinger med Indvendinger. (Altsaa havde Raadet i Lübeck tilskrevet Kongen, sandsynligviis efter at de frigivne Kjøbmænd vare komne hjem). Men i denne Sag ansee vi endnu ikke vor egen Ære og vore Undersaatter, der i saadan Mængde og saa hyppigt have lidt Skade af Stæderne, tilstrækkeligt fyldestgjorte, med mindre Fremtiden maaskee lader os erfare noget bedre. Intet er os nemlig kjærere eller behageligere, end at holde Fred og Venskab med dem, der søge Fred og Enighed med os, ikke i smukke Ord og Løfter, men i oprigtig og rosværdig Gjerning. Vi bede eders Forstandighed vel overveje, om det virkelig rimer sig sammen, naar I sige: „vi ønske gjerne at have Fred med eder og eders Undersaatter" og dog taale at vore Kjøbmænd, der bringe sine Varer til eder, saa godt som i eders egne Hænder, — det er nemlig I, der bevogte hiint lille Hav — plyndres af eders Mænd og Lejetropper, ja I have jo modtaget og skjult Rovet og Røverne paa eengang i eders Stad, som om disse i alle Dele havde gjort vel, i Stedet for at vore Kjøbmænd burde kunne drage fredeligt forbi og imellem eder, og begive sig, om det behøves, til eder og eders Borgere som til en Muur og Befæstning. Dersom det kun var af den danske Konges Mænd, at de siden efter plyndredes, vilde vi ikke ulejlige eder med noget Spørgsmaal om den Sag. I have ellers gjort os den Indvending, at nogle af vore Mænd have taget nogle Varer fra eders Medborger Bernhards Skib, der sank udenfor Tunsberg. Det kan dog ikke være eder ubekjendt, hvad der nu engang er blevet Skik og Brug i

Skibbrudstilfælde, hvilket jo rigtignok snarere kunde kaldes en skammelig Misbrug, og som vi inderligt ønskede kunde overalt langs Kysten forandres til det bedre; men hvad nu for Resten de Bernhard fratagne Sager angaar, da have vi, for eders Venskabs Skyld, ladet ham det meste tilbagegive. Naar I sige, at eders Folk ikke faa nyde den dem af vor Naade tilstaaede Frihed, saa er dette vel skeet af den Grund, at man ikke indrømmer eder større Frihed her, end den, vore Folk nyde hos eder. Men da I nu sige og indstændigt forsikre, at I ville forny det forrige Venskab med os, erklære vi herved, at dette ikke er os mindre kjært, og at det er vort oprigtige Ønske, naar I kun ærligt og redeligt holde, hvad I love. Thi I kunne fra vor Side være sikre og trygge paa at vi i vort Rige ikke skulle svigte eders Borgere i deres lovlige Ret, men at I skulle finde os beredvillige til at vise eder al sømmelig Gunst, dersom I blot ville overholde den venskabelige Forstaaelse med os ubrødeligt. Sender derfor om Sommeren, som sædvanligt, eders Skibe til os med de Varer, der ere nødvendige for vort Rige, nemlig Korn og Malt, og tillader ogsaa vore Kjøbmænd at kjøbe dette, saa længe Dyrtiden varer i vort Rige; vi ville igjen heller ikke negte eders Kjøbmænd at kjøbe hos os, hvad de finde sig mest tjenligt. Kun ville vi ikke at vore Kjøbmænd skulle medtage mere lübeckskt Øl, end hvad de behøve til at drikke underveis; thi vort Land gavnes aldeles ikke derved" ¹). Man seer af dette Brev, at Spendingen med Lübeck egentlig var heel ubelejlig for Norge, der ej kunde undvære Tilførselen derfra, især da der, siden Kongen ytrer det, maa have hersket Dyrtid. Kongen og Folket ønskede derfor vist af inderste Hjerte Fred; desto mere maa man beundre den værdige Holdning, Kongen i dette Brev iagttager, thi uagtet han tydeligt lægger sit Ønske for Dagen, nedlader han sig dog ej til at krybe for de stolte Lübeckere, men taler skarpe Alvorsord. Paa dette Brev indløb der, som man seer, intet Svar. Det næste Brev, fra Sommeren efter, lyder nemlig saaledes: „Vi tilskrev eder nu i Vinter om Fred og Enighed mellem os, men siden vi endnu ej have faaet Svar fra eder, skrive vi herved i Korthed til eder, i bedre Forhaabning om, at I ville overholde Fred og Venskab med os, hvorfor vi ogsaa fremdeles sende

¹) Brevet, forfattet paa Latin, er trykt i „Urkundenbuch der Stadt Lübeck" I. B. S. 142, efter Originalen i Lübecks Archiv. Kongens store Segl hænger endnu ubeskadiget ved. Uagtet Brevet er udateret, kan der dog ikke være nogen Tvivl om, at det er fra den ovenfor angivne Tid, thi deels omtales det i det følgende Brev, som er skrevet om Vinteren, og bruger Udtrykket „til Sommeren": deels seer man, at det er Svar paa et Brev fra Lübeck, der maa være skrevet kort efter Uenighedens Begyndelse, da det spendte Forhold endnu synes at være nyt og usant.

vore Kjøbmænd til eder med Varer, der ere eder nødvendige. Vi bede eder derfor ogsaa om at modtage dem med Velvilje, og venskabeligen tage dem under eders Beskyttelse, hvilket vi ogsaa skulle gjøre med eders Kjøbmænd, der maatte komme til os. Vi anholde end videre om at I tilstaa dem uhindret Frihed til at kjøbe, hvad de finde nødvendigt, især Korn, Meel og Byg, skjønt I have negtet andre Kjøbmænd Tilladelse til at udføre disse Varer. Vi ville nemlig, og det er sømmeligt, at dersom Venskabet reent og fuldkomment skal gjenoprettes imellem os, da ogsaa vore og eders Kjøbmænd, der gjensidigt seile til hinandens Havne, frit skulle kunne kjøbe til begge Steders Brug og Nytte, hvad der bedst viser sig at passe for begge" [1]). Altsaa gjorde dog, som man seer, norske Skibe endnu Forsøg paa at seile til Lübeck. Men Forsøgene maa have været uheldige, thi Kong Haakon saa sig omsider nødt til at anmode sin gamle Ven, Keiser Frederik, om hans mægtige Mellemkomst. Thi skjønt affat af Paven, var dog Frederik den latinske Christenheds mægtigste Monarch, og dertil særskilt berettiget til at holde Lübeckerne i Orden, som deres umiddelbare Overherre. Haakon tilskrev Keiseren et Brev, hvori han meldte om de Fornærmelser, Lübeckerne havde tilføiet Norge, og anmodede ham som deres rette Herre om, udtrykkeligen at befale dem at lade Nordmændene nyde Fred. Hvad de Gesandter heed, der overbragte Brevet, siges ikke. Uagtet Keiseren nu af Alderdom, Anstrengelse og Modgang var svækket og syglig, og havde mere end nok med sine egne Anliggender at bestille, opfyldte han dog Kongens Begjæring. Han sendte nemlig en Skrivelse til Lübeck, hvori han gav den forlangte Befaling, og ledsagede den tillige, som man maa antage, med den Trusel, at han vilde overdrage Skytsherredømmet over Staden til Kong Haakon. I det mindste gjorde han Kong Haakon, i en Skrivelse han samtidigt udfærdigede til ham, og som han rimeligvis affendte med de norske Gesandter, der havde bragt ham Haakons Brev, et saadant Tilbud som det her nævnte, tilføiende at han vilde hædre ham høiere end nogen anden Konge i Verden. Skrivelsen indløb om Sommeren 1250. Tilbudet var maaskee mest gjort for at indjage Lübeckerne Skræk, men Kongen optog den i det mindste, alvorligt [2]). Truselen forfeilede ei sin Virkning, thi Lübeckerne bleve, som det synes, strax modfaldne, og sendte Gesandter til Haakon, for at underhandle om Fred og Forlig [3]), hvilket ogsaa kom i Stand, paa hæderlige Vilkaar for begge

[1]) Urkundenbuch S. 144. Originalen, ligeledes paa Latin, er i Lübecks Archiv, men Kongens Segl affaldet.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 275, (Varianterne).

[3]) Dette sees af den her strax efter meddeelte Intimation til selve Tractaten. Gesandternes Formand kaldes i denne J. (Johannes) af Bardwick.

Parter. Det af Kong Haakon i den Anledning udstedte Forligsdocument, dateret Bergen 6te October 1250, er endnu til. Det er den ældste **Handelstractat** mellem Norge og Lübeck, eller overhoved med Tydskerne, der er opbevaret til vore Tider [1]). Den er udstedt i Kong Haakons eget Navn, uagtet han sandsynligviis ikke selv var tilstede ved Afslutningen og Beseglingen, thi den er ogsaa forsynet med hans Søns, Haakon den unges Segl, og Sagaen siger derhos udtrykkeligt, at Kongen allerede om Sommeren drog til Throndhjem, hvor han bestemte sig til at tilbringe og virkelig tilbragte Vinteren, uden at der nævnes noget om, eller endog er sandsynligt, at han seenhøstes gjorde en Skyndereise til Bergen og tilbage igjen til Throndhjem [2]). Det er derfor høist rimeligt, at Kongen har overdraget sin Søn, der snart fyldte sit 18de Aar, allerede var trolovet, og havde faaet sit eget Kongesegl, at besegle Tractaten paa hans Vegne, skjønt han for Resten havde ladet den affatte i sit eget Navn, og rimeligviis selv gjennemgaaet Udkastet. Han ytrer her, at skjønt der hidtil mellem Norges Indbyggere og Lübeckerne havde været mangfoldig Uenighed og gjensidig Tilføielse af adskillige *Fornærmelser*, saa havde det dog, overeensstemmende med Herrens Udsagn i Evangeliet „salige ere de Fredsommelige, thi de skulle kaldes Guds Børn", og i Betragtning af at de ved affendte Gesandter ydmygt havde henstillet til ham, efter sin Vilje og Godtbefindende at afgjøre Sagen, behaget ham og hans Raad saavel som de nævnte Affendinger, at al Tvist herefter skulde være bilagt, ligesom han herved naadigst tilgav dem, og skjenkede dem sin Velvilje, saa at der nu skulde være fast og varig Fred mellem Norges Rige og Staden Lübeck, saavel som mellem Rigets Indbyggere og Stadens Borgere hver for sig. De nærmere Bestemmelser lyde saaledes: Nordmænd og Lübeckere skulle gjensidigt have Ret til at beseile hinandens Havne med deres Varer, og gjensidigt modtage hinanden velvilligt, venskabeligt og fredeligt, saavel hvad Personer som Gods angaar. Hvis lübeckske Borgere angribes eller foruroliges af deres Fiender, skulle de Nordmænd, der maatte være tilstede, være forbundne til at hjelpe dem; den samme Hjelp skulle Lübeckerne i lignende Tilfælde være pligtige at yde Nordmænd. Derhos indrømmede Kongen, at de lübeckske Kjøbmænd, der maatte komme til Norge, skulde nyde saadant

[1]) Den opbevares i det lübeckske Archiv, og er (feilagtigt) aftrykt i Thorkelins Diplomatarium, nøiagtigt i Urkundenbuch I. 145.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 270. Her kan der ikke være nogen Feiltagelse med Hensyn til Tiden, da der siges udtrykkeligt, at det var samme Sommer, som Kong Erik i Danmark blev dræbt, og i Capitel 275, hvor der handles om disse lübeckske Anliggender, henføres de netop til dette samme Aar, da Kong Erik „blev svegen", og i hvilket Keiser Frederik døde.

Privilegium og saadan Frihed, som de til nogen som helst Tid havde nydt bedst i Norge. Hvis nogen gjorde Brud paa denne Fredstractat, skulde ikke dermed Tractaten selv være ophævet, men Fredsbryderen kun drages til Ansvar og lide Straf eller erstatte Skaden tilbørligt. Saa længe Nordmændene endnu selv plejede at fare paa Lübeck, var denne Tractat lige fordeelagtig for begge Parter, men det er aabenbart, at jo mere Nordmændenes active Skibsfart ophørte, og Lübeckerne derimod desto flittigere besøgte Bergen, desto mere udelukkende blev Fordelen paa disses Side, og man kan ikke negte, at de Privilegier, Lübeckerne ved denne Tractat fik, dannede Grundlaget for den uforholdsmæssigt store commercielle Overvegt, de siden erhvervede, og det utaalelige Handelstyranni, som de udøvede. Norge var altsaa dog i Længden den tabende Part, uden at man dog derfor kan kalde Kong Haakon mindre fremsynet, end hans Farfader Kong Sverre, da han holdt sin Tordentale til Tydskerne [1]). Blandt Vidnerne til Beseglingen nævnes foruden Kong Haakon den unge, Junker Magnus, Kongens næstældste Søn, Biskop Arne i Bergen og Biskop Henrik i Hole, der paa den Tid opholdt sig i Norge, Abbed Sigurd i Munkeliv, Abbeden i Jonskloster, Gaut paa Mel med flere Lendermænd, Archidiaconen i Bergen, og endelig Bjarne Mosesson, der kaldes kongelig Gesandt [2]). Denne Titel førte han neppe saa meget fordi han oftere benyttedes til Gesandtskaber, som fordi han just stod færdig til at drage som Gesandt til Lübeck for at faa den nys afsluttede Tractat ratificeret af Raadet, ligesom han og paa Nedrejsen skulde overlevere Abel, der imidlertid, som bekjendt, efter Broderens Drab den 9de Aug. 1250 selv havde besteget Danmarks Trone, et Brev fra Kong Haakon, hvori denne foreslog ham en Sammenkomst til Bilæggelse af den mellem Norge og Danmark herskende Strid [3]).

---

[1]) Se ovenfor, III. S. 202.

[2]) Af alle de her anførte Navne findes kun Begyndelsesbogstavet, men de fleste af Personerne kjendes noksom paa dem. Der nævnes og en „Ph." Kongens Frænde, hvilket neppe kan være nogen anden end Folkungen Philip Laurentsson, Kongens Frænde, Sønnesøn af Philip Jarl, der faldt ved Aker, thi han omtales i det mindste om Vaaren eller Sommeren 1249 som opholdende sig hos Kong Haakon, landflygtig fra Sverige. Alle hine Navne paa bergenske Mænd, blandt Vidnerne, vise noksom, at Brevet virkelig, som der staar, er udstedt i Bergen, og ikke i Throndhjem, hvor Kongen var; man seer ogsaa af Sagaen at Bjarne Mosesson, en af Vidnerne, faa Dage efter rejste fra Bergen til Danmark. Da de to andre Gesandter, Aslatin og Aamunde Haraldsson, ej nævnes blandt Vidnerne, have de vel ej været tilstede, men ere indtrufne i Bergen faa Dage efter Udstedelsen; sandsynligvis ere de da komne fra Throndhjem.

[3]) At Bjarne Mosesson afsendtes med Brev til Kong Abel om Vinteren sidst i 1250, siges i Cap. 270; siden heder det i Cap. 275, at Kongen, efter at have

a Abel hidtil havde været Lübeckernes Ven, var der ogsaa Udsigt til, at m nu vilde følge deres Exempel. Samtidigt afsendte Kongen ogsaa sin Klerk ler maaske Kantsler, Sira Askatin, der ved denne Lejlighed for første Gang ævnes [1]), og Aamunde Haraldsøn, Søn af den oftere omtalte Birkebei-thøvding Harald Stangarfylja, som Gesandter til Kejseren, for, som det der, at modtage det ham gjorte Tilbud, eller nøjere at forhøre sig des-gaaende. Gesandterne rejste alle, som det synes, paa een Gang, ved Vin-rnatstid (14de Oct.), fra Bergen til Danmark, hvor Bjarne afleverede sit rev til Kong Abel; derfra droge de videre, Bjarne, som det var be-mt, til Lübeck, og de andre lige til Italien. Men da de Helligtre-ngersdag 1251 kom til Venedig, fik de høre at den store Kejser var d i Firenzuola i Apulien faa Uger forud (17de December). Det var ledes unyttigt at fortsætte Rejsen, og de vendte strax om, for at be-e sig til hans Søn, Kong Konrad i Schwaben. Paa denne Rejse, der det, bleve de tagne til Fange og satte fast, der siges ikke af

modtaget Kejserens Brev, sendte Gesandter baade til Lübeck og til Kejseren, hville afrejste fra Bergen ved Vinternatstid til Danmark, og fremdeles, at Bjarne Mosesøn kom hjem i 1251, efter at have afgjort Sagen med Lü-beckerne. Ved at sammenholde disse Angivelser sees det altsaa, at Bjarne Mosessøns Sendelse til Danmark og til Lübeck var een og den samme, og at han var den i Sagaen unavngivne Gesandt, der 1250 ved Vinternatstid af-gik til Lübeck. Derfor kunde heller ikke Abel skrive tilbage med ham, men maatte selv affende Folk med Svar paa Kongens Brev. Sagaen omtaler slet ikke Lübeckernes Gesandtskab til Norge og Tractaten i Bergen, men siger kun at Bjarne kom tilbage fra Lübeck, efter med Kongens Raad at have gjort Sagen af med Lübeckerne, saaledes at de og de Norske gjensidigt skulde kunne sejle til hinanden i Fred. Dette er let at forklare deraf, at det af Kongen udstedte Document, hvoraf ovenfor er meddeelt Uddrag, indeholdt Kongens For-pligtelse til Lübeckerne, og som saadant ikke var bestemt til at opbevares i det norske, men i det lübeckske Archiv, hvor det endnu findes; Sturla Thordsøn, der siden skrev Haakons Saga, tildeels „efter Breve", kunde saaledes ikke kjende noget til det, medens man derimod i det norske Archiv havde et lig-nende Forpligtelsesdocument, udstedt af Lübecks Raad til Nordmændenes Sik-kerhed. Det var dette Document, eller, som vi nu vilde kalde det, en Rati-fication af Tractaten, som Bjarne affendtes for at hente, og som han hjem-bragte i 1251.

[1]) Askatin, hvis Titel „Sira" viser at han var gejstlig, brugtes, som det vil sees, allerede af Kong Haakon i mange vigtige Sendelser. I Aarene 1263 og 1264 kaldes han Kantsler, og højst rimeligt er det, at han allerede længe havde beklædt dette Embede. Det er neppe muligt at han, som nogle have anta-get, kan være den samme Askatin, Abbed i Hovedø Kloster, der deeltog i Rigs-mødet 1223. Thi da han som Abbed vel mindst dengang maa have været om-kring 40 Aar gammel, altsaa født c. 1180, vilde han, da han døde 1277, have opnaaet en Alder af henved 97 Aar. Desuden er det ikke rimeligt, at en Abbed skulde forlade sit Kloster for at blive Sækularpræst.

hvem, indtil Konrad lod dem udløse [1]). De indfandt sig siden hos ham, og han tog nok saa venligt imod dem, men, tilføjes der, de opnaaede ej hvad de vilde have udvirket, om hans Fader Keiseren havde levet. Sagen var den, at Konrad havde for liden Magt, og desuden alt for meget med sine egne Anliggender at bestille, til at kunne udrette noget for Kong Haakon. Hermed var da, som det synes, al videre Tale om Haakons Skytsherredømme over Lübeck forbi. Gesandterne kom tilbage til Norge ved St. Hansdags Tider, og bragte Kong Haakon, hvilken de traf i Bergen, Efterretningen om Kejserens Død, hvilken han beklagede saare meget. Bjarne Mosesson var rimeligviis allerede tidligere kommen tilbage fra Lübeck med Ratificationen af Forliget, eller en Gjenpart af dette, udstedt af Raadet i Lübeck. Men endnu før Bjarnes Tilbagekomst havde Kong Abel sendt Brev til Kong Haakon, hvori han lovede at møde ham personligt ved Gøta-Elven den næste Høst. I den Anledning begav Kong Haakon sig mod Høsten til Viken, og indfandt sig til bestemt Tid i Gøta-Elven. Man lovede sig meget af Sammenkomsten, ja der var endog Tale om et Giftermaal mellem Kongens anden Søn, Junker Magnus, og Abels Datter. Men man ventede og ventede forgjeves, og hverken Kong Abel eller nogen anden af de danske Herrer lod sig se. Da sejlede Kongen lige ned til Mustresund i Halland, for at høre sig for, hvor den danske Konge blev af; her traf han en heel Deel vendiske og andre Kjøbmandsskibe, der rimeligviis kom lige fra Skanør, hvor Abel just havde været og udstedt en Toldanordning, nærmest vedkommende Vendlandsfarerne [2]). Af Folkene ombord paa disse Skibe erfarede Kong Haakon saa meget, at Abel slet ikke havde i Sinde at indfinde sig til Mødet [3]). Han vendte derfor tilbage, og sejlede ind til Oslo, hvor han tog sit Vintersæde, og hvor han agtede at holde sin Søns, Kong Haakon den unges, Bryllup med Richiza, den svenske Byrge Jarls Datter. Da Haakon nu saaledes traadte i den nærmeste Forbindelse med Byrge Jarl, Sveriges Styrer, og denne herefter ogsaa tog virksom Deel i de norske Underhandlinger med Danmark, ville vi, inden vi gaa videre i at berette om disse, kaste et Blik paa Forholdene i Sverige og de Berørelser, hvori Haakon hidtil havde staaet med Magthaverne i dette Rige.

---

[1]) Muligt at deres Fængsling staar i nogen Forbindelse med de Foranstaltninger, der nødvendigviis maa have været trufne i Anledning af det skammelige Mordattentat paa Kong Konrad af Biskop Albert i Regensburg og Abbeden i St. Emeran den 28de Decbr. 1250. I den almindelige Forvirring og Forbitrelse kan der være faldet en ugrundet Mistanke paa dem.

[2]) Se Suhms Hist. af Danmark, X. S. 970. Urkundenbuch, S. 160. Brevet er dateret Skanør, den 24de September.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 270.

8. Svenske Begivenheder. Byrge Jarl. Kong Haakons Forlig og nærmere Forbindelse med denne.

I Sverige herskede siden Knut den langes Fald ved Sparsetra 1234 Kong Erik Eriksøn, den sidste Ætling af Erik den helliges Stamme. Men hans Kongedømme var kun et Kongedømme af Navn, da den mægtige Folkunge-Æt, fornemmelig Benedict Folkessøns Linje, nu engang havde erhvervet en Overvegt, der gav den det virkelige Herredømme i Landet. Kong Erik var desuden svag paa Legeme, halt, stammende og klejsende i sin Tale [1]), saa at han ej var synderlig skikket til at optræde offentligt og sætte sig i Respect hos sine Undersaatter, og det faldt derfor næsten af sig selv, at Regjeringen paa hans Vegne førtes af Jarlen, hvis Embede siden Byrge Brosas Tid næsten kan siges at have været arveligt i Folkungernes Æt. Knut Langes Tronkrig var egentlig at betragte som en Krig mellem Medlemmerne af denne Æt indbyrdes, eller mellem Benedicts og Knut Folkessøns Linjer [2]), om Magten, og den ophørte heller ikke ved Knuts Fald, men fortsattes fremdeles, næsten lige saa længe som Kong Erik levede. Da Cardinal Villjam i Slutningen af *1247* kom til Sverige, forefandt han der endnu, som allerede ovenfor nævnt, indvortes Krig og Uro. „Da vi fra Norge ilede til Sverige", saa lyde hans Ord, „fandt vi dette Rige baade i timeligt og aandeligt Henseende næsten overalt forunderligt og ynkeligt hjemsøgt af Uroligheder, thi der herskede en heftig Krig mellem Kongen og nogle Høvdinger, hvoraf der foraarsagedes mange Manddrab, Ildspaasættelser og Ran" [3]). Han nævner her Kongen, som den ene af de krigførende Parter, fordi Krigen førtes i hans Navn, men den egentlige Regent og Hovedmand for det kongelige Parti, eller rettere det Parti, som havde Raadighed over Kongen, var Jarlen Ulf Fase, Søn af Karl den døve, Byrge Brosas Broder. Cardinal Villjam siger selv i samme Skrivelse, hvoraf hine Ord ere anførte, at Jarlen næsten ganske regjerede Landet, og noget lignende ytres i den norske Kongesaga [4]). „Det lykkedes os", siger Cardinalen, „ved vor Herre Christi forunderlige og merkelige Mellemkomst at faa meglet Fred, efter at vi havde plejet mange Underhandlinger mellem de stridende Parter med begges frivillige Samtykke"; og det var under denne Fredstilstand, at det vigtige Møde blev holdt i Skeninge, hvorom der tidligere er talt, og hvis Bestemmelser Cardinal

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 267.

[2]) Se Stamtavlen No. 9. i foregaaende Bind.

[3]) Skeninge Mødes Statuter, Liljegrens Diplomatar I. No. 359.

[4]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 259: „Ulf Jarl Fase var den der mest raadede for Landet i Sverige med Kongen".

Villjam offentliggjorde i det Document, som han indleder med hiin sørgelige Skildring af Tilstanden i Riget. Freden blev dog ikke af lang Varighed, og saa vidt man kan skjønne, maa Kong Knuts Søn, Hr. Holmger, og dennes Stiffader, Hr. Philip Laurentssøn, Dattersøn af hiin Philip Jarl, der opholdt sig ved Kong Sverres Hof og faldt ved Aker 1200, den hele Tid have haft fiendtlige Planer fore, eller indtaget en mistænkelig Stilling [1]. De mægtigste af Folkungerne næst Ulf Jarl, var Byrge

[1]) I den større Riimkrønike staar kun at Holmger (ikke Hollinger, som man saa ofte har læst) flygtede til Gestrikeland, hvorfra Kong Erik lod ham bringe tilbage og henrette; men mellem Sparsetra-Slaget og Holmgers Henrettelse 1248 ligge 14 Aar. Da Haakon Haakonssøns Saga Cap. 262 taler om at Philip Laurentssøn havde været „Holmgers største Støtte", og at han ved Holmgers Henrettelse maatte flygte fra sine Ejendomme, synes man heraf at maatte slutte at der fra Holmgers Side den hele Tid er øvet Fiendtligheder. Paa samme Sted i Haakon Haakonssøns Saga staar der udtrykkeligt (vel at merke i de gode Haandskrifter), at Philip havde været gift med Holmgers Moder Elin, Datter af Peter Strangessøn (móður konungs i Varianten fra Eirspenil er aabenbart kun Fejllæsning for móður hans, som baade Flatøbogen og den stockholmske Codex have). Altsaa er det klart, at Philip Laurentssøn var Holmgers Stiffader, hvilket ogsaa aller bedst forklarer, hvorfor han, skjønt han egentlig hørte til den anden Folkunge-Linje, dog tog sig af ham. Thormod Torvessøn (IV. 276) har paa en højst forvirret Maade, der ingen Mening giver, gjengivet dette Sted, og denne Omstændighed, i Forbindelse med Textudgavernes Slethed, er vel Aarsag i at det her angivne Paarørende-Forhold ej, som det synes, hidtil har været tilbørligt bemerket. Med Hensyn til den nys nævnte Elins, Knut Langes Enkes, og Hr. Philips Hustrues, Herkomst, findes der imidlertid to aldeles forskjellige Angivelser. Haakon Haakonssøns Saga gjør hende, som vi have seet, til en Datter af Peter Strangessøn, hvilken ej kan være nogen anden end den danske Herre af dette Navn, der var gift med Esbern Snares og den svenske Fru Elin eller Helene Guthormsdatters Datter Ingeborg. Riimkrøniken siger derimod, at Kong Knut var gift med en Syster af Kong Erik Eriksøn. Den stemmer kun med Sagaen i at benævne hende Helene. Her maa man dog give Sagaen ubetinget Fortrinnet. For det første viser den sig i alle andre Stykker yderst nøjagtig; for det andet er den forfattet samtidigt med Begivenhederne, og man seer desuden af Annalerne (ved 1259), at Forfatteren, Sturla Thordssøn, personlig kjendte og havde talt med Erkebiskop Folke Jonssøn, der selv hørte til Folkunge-Ætten og kunde give ham de mest authentiske Notitser, ej at tale om de mange Mænd i Norge, der havde seet og kjendt Philip Laurentssøn under hans Ophold i Landet, og kunde berette Sturla om hans Familieforhold. Hertil kommer og den Sandsynlighed, Navnet Elin eller Helene giver Sagaens Ord, thi som Datterdatter af Fru Helene Guthormsdatter er intet rimeligere end at den yngre Helene var opkaldt efter Mormoderen. Fremdeles synes endog chronologiske Grunde at tale mod Riimkrønikens Angivelse. Naar Helene, Knut Langes Enke, skulde være Syster af Erik Eriksøn, eller Datter af Kong Erik Knutssøn og Dronning Richiza, der ej blev gift før 1210, kunde hun altsaa selv ikke være fød forend 1211 eller 1212. Hendes Søn med Knut lange kan da ej være fød forend i det aller tidligste omkring 1228

Magnussøn af Bjelbo, yngre Broder af Eskil Lagmand, Kongens Svoger; han var nemlig gift med hans Syster Ingeborg. De øvrige mest anseede Folkunger af den benedictske Linje vare Ulf Jarls Broder, Hr. Karl, hans Søn, der ligeledes hed Karl; den før omtalte Magnus Broke, Søn af Knut Benedictsøn med Kong Knut Eriksøns Datter, og hans Søn, Knut Magnussøn [1]), samt endelig Byrges Broder Eliv [2]). Af den knutske Linje nævnes derimod Sune Folkesøn, gift

eller 1230. Men i saa Fald maatte han paa den Tid, Faderen faldt, have været et fireaarigt Barn, medens Riimkrøniken og Ericus Olai synes at antage ham myndig og fuldvoxen; han kaldes ogsaa ved sin Død Miles d. e. Ridder, hvilket han neppe kunde være bleven førend han var 20 Aar gammel. Hans Fødsel falder saaledes snarere omkring 1215, da den Datter af Kong Erik, der skulde være hans Moder, enten selv endnu ej var fød, eller kun et spædt Barn. Lagerbring giver her ingen Oplysning, da han, paa de tre Steder, han omtaler Knut langes Slægtskabsforhold (II. S. 311, 338, 467) paa det forunderligste modsiger sig selv. — Hvad Philip Laurentsøn angaar, da have vi ligeledes i Haakon Haakonsøns Saga Vidnesbyrd for, baade at han var en Dattersøn af Philip Byrgesøn Jarl (Cap. 262), og at hans Fader hed Laurents (Cap. 266). Denne kaldes i svenske Slægtbøger, uvist med hvad Ret, Lars af Rumby. Af Brevene i Liljegrens Dipl. No. 895 og 896 seer man, at denne Laurents havde to Sønner, Philip og Peter, og at denne igjen havde tvende Sønner, Philip Petersøn, og Laurentius, Østernes Lagmand. Denne var sandsynligvis den samme, der 1245 bortførte Dronningens Syster Benedicta. Af No. 181 og 182 sees igjen, at Laurentius den ældre havde to Brødre, Peter og Sigtrygg, og at de igjen vare Sønner af en Hr. Benedict Matthæusøn. Den i No. 229 (ved 1224) forekommende Hr. Philip Kathrinesøn, hvilken Benævnelse viser at hans Moder maa have været af fornemmere Æt end han, var sandsynligvis den samme som Philip Laurentsøn, hvis Moder saaledes hed Katharina. Det er almindeligt antaget, at Philip Laurentsøn blev dræbt ved Herrevads Bro 1251, men i de svenske Krøniker staar, at det var Philip Petersøn, og Haakon Haakonsøns Saga Cap. 272, 274 siger heller ikke udtrykkeligt at det var Philip Laurentsøn. Tvert imod, efter at denne er omtalt i Cap. 266 som opholdende sig hos Kong Haakon, heder det i Cap 272, at Kong Knuts Søn Philip og en anden Hr. Philip kom til Kongen; dette synes snarere at vise, at her ogsaa menes en anden end den tidligere nævnte Philip Laurentsøn, om hvem der ingensteds meldes, at han har forladt den norske Konges Hof.

[1]) Om Magnus Broke og hans Søn Knut er der ovenfor talt, III. S. 747. Ogsaa her have de ældre svenske Genealoger, trods Sagaens rene og klare Ord, gjort et unødigt Røre, se Lagerbring VII. S. 466. 3 Chron. hos Langebek I. S. 390 heder det, at Magnus Broke, selv Søn af Knut Eriksøns Datter Sigrid, var gift med sin Cousine Katharina, Erik Knutsøns Datter. Er dette rigtigt, har hiin Katharina dog vel kun været en uegte Datter, se nedenfor S. 88.

[2]) Ved en Misforstaaelse af Udtrykket i Brevet hos Liljegren No. 405, har Lagerbring S. 469 antaget den Eliv, der her nævnes for en Broder af Ulf Jarl, medens

med Kong Sverkers Datter Helena, (han synes dog ikke at have levet paa den Tid, vi her have for os [1]), hans Broder Holmger Folkesson, Knut langes anden Søn Philip, og maaske Hr. Karl Kvesa og hans Brødre, Sønner af en vis Jon Engel, om hvem man veed at han var beslægtet med Folkungestammen, uden at man dog kjender det egentlige Slægtskabsforhold [2]). Kong Erik selv havde i 1243 egtet Katharina Sunesdatter, Hr. Holmger Folkessøns Broderdatter, og var saaledes traadt i Svogerskab med den knutske Linje, uden at dette dog gjorde nogen Forandring i hans Forhold til Ulf Jarl, thi Holmger Folkessøn selv, der paa en vis Maade var Dronningen i Faders Sted, synes altid at have holdt med det mægtigere Parti.

Skjønt der nu var hengaaet 22 Aar siden Kong Haakon gjorde hiint Tog ind i Vermeland, var der dog et stort Parti i Sverige, som aldrig kunde glemme det, og betragtede det som en Fornærmelse, der maatte hevnes. De idelige Uroligheder havde imidlertid optaget de Svenske saaledes, at intet Skridt i dette Henseende var blevet gjort, især da Ulf Jarl var meget venskabeligt sindet mod Nordmændene. Men aldrig saa snart havde Cardinal Villjam faaet meglet Fred, førend denne Sag strax, som det synes, blev bragt paa Bane, og uagtet Ulf Jarl, og sikkert ogsaa Cardinalen, fraraadte paa det indstændigste noget fiendtligt Skridt mod Norge, fik dog de andre mere hevnlystne Herrer drevet igjennem, at der endnu samme Vinter, som Cardinalen opholdt sig i Sverige, sendtes en Gesandt til Kong Haakon, for at spørge, hvad han vilde give i Erstatning for den Ufred, han havde øvet i Vermeland. Gesandten hed Ivar Thorstenssøn af Dal; han indfandt sig hos Kongen, i Oslo, hvor han tilbragte Vinteren efter Kroningen, medens tillige, som ovenfor berettet, Kong Harald af Man opholdt sig hos ham og blev trolovet med hans Datter, Fru Cecilia. Til Ivar Thorstenssøns Forespørgsel svarede Kong Haakon, at det ej var for sin Fornøjelses Skyld eller af Kaadhed, at han havde brændt i Vermeland; han havde vist ikke umaget sig over Eidskogen, dersom ikke Vermerne havde understøttet Ribbungernes Oprørsflok i at øve Ran og Manddrab i Norge, hvorved mangen en brav Mand var kommen af Dage. Men siden Anken frem-

---

det dermod er Eliv, Byrges Broder, se No. 891. I Brevet No. 536 har Liljegren urigtigt læst E. som Ericus i Stedet for Elavus, skjønt der staar udtrykkeligt „Byrgeri quondam ducis germanus".

1) Han levede endnu i 1240, som man seer af Brevet No. 302 hos Liljegren.

2) Se Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 280, jvfr. Liljegren, Brev No. 442, 535. Af No. 538 sees, at Jon Engels Sønner med flere andre vare Frænder af Karl, Ulf Jarls Søn.

sattes fra begge Sider, var det bedst, at Høvdingerne selv kom sammen og underhandlede med hinanden; han foreslog derfor at de førstkommende Sommer skulde holde et Møde ved Elven, hvor begge Rigerne stødte sammen. Dette Svar og Forslag bragte Ivar tilbage, og der blev siden fra svensk Side svaret, at man antog Forslaget, og at Høvdingerne skulde indfinde sig til den angivne Tid. Kong Haakon begav sig om Vaaren tilbage til Bergen, hvor han, som det ovenfor er berettet, højtideligholdt sin Datter Cecilias Bryllup med Kong Harald paa Man. Han lod imidlertid de Mænd tilsige, som han agtede at have med sig paa Toget eller, som det kaldtes, Stevne-Ledingen, ned til Gøta-Elven. Det gjaldt ved denne Lejlighed, at vise sig med en imponerende Styrke. Det traf sig maaskee belejligt for Kongen at de to andre Konger eller Aspiranter til Kongedømmet i Sydererne, Eogan og Duggall, just indfandt sig hos ham, som vi ovenfor have omtalt, for at aflægge ham deres Hyldest og modtage Kongetitel. I Stedet for Harald, der skulde rejse hjem samme Høst, kunde nu begge eller idet mindste en af dem følge ham paa Toget, og vise Svensken, at han ogsaa talte Konger blandt sine Vasaller. Blandt de Tilsagte var derhos Erkebiskop Sigurd og mange Herrer fra den nordlige Deel af Landet; disse skulde drage til Lands til Oslo og slutte sig til det øvrige Tog i Viken. Kongen forlod Bergen kort efter Brylluppet, der stod omtrent midt i Juli, og sejlede sydefter, for at komme til Viken. Det er allerede forhen omtalt, at han i Eldøsund ved Stordøen gav Eogan Kongenavn, og lod ham vende tilbage til Bergen, medens han derimod beholdt Duggall hos sig. I Viken kom, efter Aftalen, meget Folk til ham, de fleste vare til Hest. Hans Flaade bestod af 30 i det hele taget store Skibe, og hans Folkestyrke var betydelig, neppe under 3000 Mand. Erkebiskop Sigurd og de øvrige Herrer nordenfra vare dog endnu ikke ankomne, og Kongen maatte ligge meget længe ved Dyngo [1]) og vente paa dem. Dette var uheldigt, thi derved hindredes han fra at indfinde sig til Mødet paa den aftalte Tid, og heraf fulgte igjen, at Mødet selv ej kom i Stand. Kong Erik havde nemlig samlet en betydelig Styrke i Sverige, og i Spidsen for den, samt ledsaget af Ulf Jarl og sin Svoger, Hr. Byrge, begivet sig til Ljodhuus. Men her var Kong Haakon endnu ikke kommen, og da den svenske Hær kun var daarligt forsynet med Proviant, maatte man om en føje Tid, da Forraadet gik op, føre dem tilbage igjen til Svithjod, uden at oppebie den norske Konge. Hertil kom ogsaa at Ulf Jarl følte sig syg og følgelig lidet oplagt til at pleje politiske Underhandlinger. Han døde kort efter, til Svearnes store Sorg, heder det, og nu

[1]) Dyngo er en liden Ø strax udenfor Tanums Sogn.

fik man andet at tænke paa, end at afgjøre Trætten med Nordmændene. I hans Sted blev Byrge Magnussøn, Kongens Svoger, gjort til Jarl, og han afløste ham ganske som Landets egentlige Regent. Den herskesyge Byrge lod sig det først være magtpaaliggende at sikre sig selv i sin høje Stilling, og derfor lod ogsaa Kongen og han, som det heder, (det vil egentlig kun sige, Byrge alene) den før omtalte Holmger, Knut langes Søn, gribe (der siges ikke hvorledes) og henrette [1]). Hans Stiffader Philip Laurentssøn maatte forlade sine Ejendomme og gaa i Landflygtighed. Da Kong Haakon kom til Kongehelle, var det allerede Høst, og de Svenske forlængst borte. Han blev dog liggende der nogen Tid og afgjorde en Deel nødvendige Sager. Imidlertid maa han have erfaret, hvad der var foregaaet i Sverige, thi han sendte paalidelige Gesandter, nemlig den forhen omtalte Einar Smjørbak, Lagmanden Gunnar Grjonbaks Søn (der siden blev Erkebiskop) og Olaf Provst op i Svithjod til Byrge Jarl, med Forespørgsel om, hvad Bestemmelse Sveakongen vilde tage med Hensyn til den endnu uopgjorte Tvist. De havde dog ogsaa endnu et andet og, som det synes, ganske hemmeligt Ærende til Jarlen, nemlig at foreslaa et Giftermaal mellem hans Datter Richiza og Kong Haakon den unge [2]), da der paa den Maade bedst vilde kunne oprettes Fred og Venskab mellem begge Rigers Styrere. Kong Haakon betragtede altsaa Byrge ligefrem som Sveriges egentlige Regent, og paa det nærmeste som sin Ligemand. Kong Eriks Ægteskab var barnløst, og de Fleste, hvoriblandt Haakon selv, ventede vel allerede, at Byrge, eller dennes ældste Søn, vilde blive Konge i hans Sted. Giftermaalet mellem Haakon den unge og Richiza vilde saaledes forene Sveriges vordende Konge-Æt med Norges. Og Richiza var desuden, som Systerdatter af Kong Erik, udsprungen saavel af det ældre svenske Kongehuus, Erik den helliges Æt, som af det danske: hendes Mormoder, efter hvilken hun var opkaldt, var nemlig Kong Valdemar den 2dens Syster [3]); hendes Mo-

---

[1]) I de stockholmske Minoriters Diarium, indført i Fants Scriptores I. S. 67—82, omtales Byrges Ophøjelse til Jarl, Ulfs Død og Holmgers Henrettelse alt under et Datum, 19de Februar. Angivelsen kan naturligviis kun gjelde een af disse Begivenheder, men den er lige fejlagtig for dem alle, thi Sagaen melder udtrykkeligt, at Ulf Jarl døde om Høsten, at Byrge strax efter blev Jarl, og at Holmger derpaa henrettedes.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 264.

[3]) Se ovenfor III. S. 29. Richiza, Kong Valdemars Syster og Erik Knutssøns, Sveakongens, Hustru, var igjen opkaldt efter sin Mormoder, Richiza eller Sventoslava, Datter af den polske Hertug Boleslav Krziwusti, og gift først med Magnus den sterke, Konge i Gøtaland, dernæst med Volodar, Fyrste af Minsk, sidst med Sverke Kolssøn, Konge i Sverige. Fra denne polske

der var altsaa den daværende danske Konge Eriks og Hertug Abels Sysskendebarn. Efter at have sendt Gesandterne afsted, vendte Kongen tilbage til Tunsberg, hvor han gav sine Mænd Hjemlov; siden drog han ind til Oslo for der at tilbringe Vinteren. Førend Erkebiskoppen rejste hjem til Throndhjem, indviede han tvende Bisper, nemlig **Haakon** til Biskop i Oslo, efter den Vaaren forud afdøde Thorkell, og **Herve** til Biskop i Orknøerne, efter den to Aar forud afdøde Jofrey. Om disse kirkelige Begivenheder vil der nedenfor nærmere blive handlet. Gesandterne kom ikke tilbage førend om Vinteren, men bragte den Besked, at Jarlen havde fundet sig meget smigret ved Giftermaals-Forslaget, og at han fra den Tid af, da de rykkede frem med dette, „var meget lindere end før", og ytrede at han gjerne vilde være Kong Haakons Ven. Han foreslog selv en ny Sammenkomst ved Elven næste Sommer, hvor de personligt kunde tale nærmere med hinanden om denne Sag. Omtrent paa samme Tid, Gesandterne kom tilbage fra Sverige, var det at Kongen erfarede sin Datter Cecilias og Svigersøn Kong Haralds Undergang. Men Sorgen derover, og den fornyede, ja næsten fordoblede Agtpaagivenhed, han nu maatte ofre de sydersøiske Anliggender, afholdt ham dog ikke fra, med uforandret Iver og Kraft at drive paa den belejlige og fordeelagtige Afgjørelse af de svenske Affærer, der nu var sat i Gang. Til Sydersøerne affærdigede han, som vi have seet, Eogan af Argyll; selv udrustede han om Vaaren en prægtig, talrig og stærkt bemandet Flaade, for ret at kunne vise sig med Glands paa det forestaaende Møde, og give sine Forestillinger det behørige Eftertryk. Selv styrede han Olafssuden; hans Søn Kong Haakon styrede det smukke Skib „Dragen", hvorom der allerede forhen er talt. I Følge med Kongen var ogsaa den tidligere omtalte Hr. Philip Laurentssøn, den henrettede Holmger Knutssøns Stiffader, der, forjaget fra Sverige af Kong Erik og Byrge Jarl, nu som Kong Haakons Frænde havde taget sin Tilflugt til ham [1]). Det kunde synes noget underligt, at Kongen tog ham, der maatte være Byrge Jarl saa forhadt, med til den Sammenkomst, han skulde have med denne, men maaskee var det netop hans Hensigt, ved samme Lejlighed at faa ham forligt med Jarlen, og hans Landflygtighed ophævet. Det varede en lang Tid, førend

---

Richiza stammer saaledes det siden i Danmark og Sverige saa hyppigt forekommende Navn Richiza, Regitze, Regisse, Ritze, o. s. v.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 266. Det er ovenfor nævnt, at denne Philip Laurentssøn upaatvivleligt maa være den „Kongen kjære Frænde", der var i Bergen blandt Vidnerne ved Fredstractaten med Lübeck den 6te October 1250; altsaa opholdt han sig da endnu i Norge.

man fik god Vind, men endelig kom man dog afsted, og nu gik det lige til Elven, hvor Kongen ret lod det være sig magtpaaliggende, under Opsejlingen at udfolde al den Pragt, han kunde opbyde. Roningen selv blev ordnet saa, at den kunde tage sig aller bedst ud; alle Skibsprydelser bleve anbragte, Skjold hængt ved Skjold langs Skibsbordene o. s. v. I sit Kvad om Kong Haakon skildrer Sturla Thordssøn Optoget med glimrende Farver. „Ledingen", siger han, (d. e. Flaaden) straalede af Guld, som om Ildbuer brandt over Fyrstens Flaade; Skjoldmaanerne blinkede i tætte Rader over Skibsbordene; Guldet skinnede langvejs, og kappedes med selve Solen i Glands [1])". Da Kongen kom til Kongehelle, erfarede han at Kong Erik og Byrge Jarl tilligemed mange andre Høvdinger vare ankomne til Ljodhuus med en betydelig Styrke. Efterretningen om Kong Haakons Ankomst til Kongehelle med en stor og prægtig Flaade vakte imidlertid de svenske Høvdingers Mistanke og Frygt; de vilde ikke oppebie Nordmændene, og de fleste, tilligemed Kong Erik, droge længere op i Vestergøtland. Kun Byrge Jarl blev endnu i nogen Tid tilbage i Ljodhuus, uden dog at gjøre Mine til at indfinde sig hos Kongen. Snart fik man høre, at ogsaa han skulde have vendt tilbage, og begivet sig op i Vestergøtland. Dette bekræftedes af en svensk Herre, Matthæus Soon [2]), som strax efter fremstillede sig for Kongen med den korte Besked: „Byrge Jarl troede at dette skulde være et fredeligt Møde, men nu, da han hørte at I havde saa stor en Hær, vidste han ej, om dette skulde betyde Fred eller Krig". Mere sagde Matthæus ikke; men begav sig strax bort igjen. Kongen kaldte sine Raadgivere til sig, og eskede deres Mening om, hvad han skulde gjøre. Matthæus's korte Tale og hurtige Bortgang næsten lige saa snart som han var kommen, var dem meget paafaldende. Gunnar Kongsfrænde, der havde Elvesyssel, og var en god Ven af Byrge, med hvem han nu som Befalingsmand over Vestergøtlands nærmeste Nabodistrikt ofte havde Anledning til at komme sammen, ytrede, at Jarlen vist vilde vende tilbage, naar man kun sendte Bud efter ham. Kongen sendte da Gunnar selv og Thorlaug Bose med det udtrykkelige Paalæg, at de ej maatte tale længer med Jarlen, end Hr. Matthæus med Kongen. Gunnar og Thorlaug traf Jarlen i Gøtaland. Han ytrede megen Misfornøjelse med at Kongen var kommen saa mandsterk. Gunnar forestillede ham, at

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 266.

[2]) Sagaen tilføjer om denne Matthæus, at han siden blev uenig med Byrge Jarl. Muligt at han er den Ridder Matthæus, hvorom Pavebrevet af 24de Juli 1254 (Liljegren I. 419) handler. Siden Sagaen kalder ham „Herr Matthæus", maa han have været en meget anseet Mand.

dette aldeles ikke var skeet af nogen svigefuld Hensigt, men alene fordi det nu engang var Skik og Brug for Norges Konger, at fare med store og vel udrustede Skibe. Han bad Jarlen derfor paa det venligste at vende tilbage og tale med Kongen. Jarlen indvendte, at Kong Erik var dragen heelt til Østergøtland og ikke vel kunde vende om igjen. Gunnar svarede, at det ogsaa kunde være det samme med Kongen, Jarlen var dog Landets egentlige Styrer. Da lovede endelig Jarlen, at han skulde vende tilbage til Ljodhuus og oppebie Kongen der en Uges Tid. Da Gunnar og Thorlaug kom til Kongen med denne Besked, raadslog han først med sine Mænd, hvad herved var at gjøre. Man var enig om, at han burde drage Jarlen imøde. Der blev følgelig lettet Anker, og Kongen stevnede op ad Elven med hele Flaaden. Vestgøterne, der saa de mange store og prægtige Skibe drage op, det ene efter det andet, følte baade Beundring og Frygt [1]). De afventede med Ængstelse Mødets Udfald, hjerteligt ønskende, at der maatte blive sluttet Forlig, thi i modsat Fald kunde det hænde at Kong Haakon gjorde Landgang hos dem med sin store Hær og øvede Hærverk i deres Bygder. Da Kongen kom udenfor Ljodhuus, var Jarlen endnu ikke indtruffen. Han lagde sig derfor med sin Flaade lige overfor Byen paa den norske Side, ved den saakaldte Thorskebakke [2]), og oppebiede her Jarlens Ankomst. Denne Gang blev det dog Alvor. Jarlen kom virkelig, og der blev først gjennem Sendebud snart fra den ene, snart fra den anden Part handlet om Giftermaalet og Freden. Endelig berammedes et personligt Møde mellem Kongen og Jarlen. Der blev i den Anledning gjensidigt stillet Gisler, og Jarlen begav sig derpaa over til Kongen. Nu gik alt, som sædvanligt naar Hovedparterne selv underhandle med hinanden, nok saa godt fra Haanden. De vedtoge fuldt og fast, at der skulde herske Fred mellem Nordmændene og Svearne. Den ene skulde ikke lade den andens Fiender faa nogen Hjelp eller Understøttelse i sit Rige. Og til Fredens Bekræftelse blev det omhandlede Giftermaal bestemt. Kong Haakon den unge, endnu kun 17 Aar gammel, fæstede sig Richiza, der vel neppe engang var saa gammel, og Bryllupet blev derfor udsat, indtil Kongen

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 267, og især Sturlas her indtagne Vers.

[2]) Thorskebakke er „Bakken" d. v. s. Elvebredden, hørende til den her beliggende Gaard Thorske, hvilket Navn endnu der paa Stedet udtales saaledes, men derimod paa Kartet og i Mandtalslister er fordærvet til „Torrskog". I Holmbergs Beskrivelse over Bohuslens III. 280 skrives den Thorskog. Gaarden ligger i Vikelands Sogn, lige over for „Gammelløs" (gamle Lødøse), og har nu Jernverk, Mølle, Sagbrug m. m. Man skulde formode, at her ogsaa i Oldtiden, formedelst det lige overfor liggende Ljodhuus's Nærhed, har været et Slags bymæssigt Anlæg, et Slags norsk Forstad til det svenske Ljodhuus.

og Jarlen fandt at Tiden dertil var kommen. Man skiltes derpaa ad i største Venskabelighed. Jarlen drog op til Sverige, Kongen til Tunsberg, og derfra til Bergen, hvor han tilbragte Vinteren (1249—1250 [1]).

Ud paa Vintren, ved Kyndelmessetid (2den Febr. 1250) døde Kong Erik uden at efterlade sig Børn. Den nærmeste til Tronen var Systersønnen **Valdemar**, Byrge Jarls Søn; Valdemars Moder, Fru Ingeborg, var nemlig, som det udtrykkelig siges, berettiget til den hele Arv (det vil sige Privat-Arv) efter ham, og hendes Søn var saaledes ganske vist hans nærmeste mandlige Arving [2]). Men ligesom han var Syster-

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 268.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 269. Dette Udsagn, der visselig, som nedskrevet af den paalidelige, samtidige og om alle Sager fra første Haand underrettede Sturla Thordssøn, maa staa fuldkomment til Troende, saavel som hvad der for Resten berettes om Kronprætendenterne, viser end mere, at Knut langes Hustru ej kan have været Kong Eriks Syster, eller overhoved at Riimkrønikens Udsagn, som derfra igjen er gaaet over til Ericus Olai og de senere Forfattere, om Kong Eriks tvende Systre foruden Ingeborg, nemlig Elin, der blev gift med Knut lange, og Mereta, der blev gift med Nils af Tofta, er aldeles urigtigt, og at Kong Erik derimod i alle Fald kun havde den eneste egtefødde Syster, Ingeborg. Thi kun for dette Tilfælde vilde Arven efter Erik udelukkende tilkomme hende, saa som Mereta og Elin, eller disses Børn, ellers maatte have været lige berettigede til den med hende; og Philip, Knut langes Søn, vilde da ikke som saadan alene, men mere som Eriks anden Systersøn, have været lige berettiget til Tronen med Valdemar. Eller den Omstændighed, at ogsaa han var Kong Eriks Systersøn, maatte dog have været omtalt. Her har altsaa Riimkrønikens Forfatter fulgt et uhjemlet Sagn, eller gjort en uheldig Conjectur, eller maaskee endog opdigtet Forhold, der ej existerede, for at smigre mægtige Ætter, hvis Herkomst derved kunde føres op til Kong Erik. Thi dette Sted hører ikke til den gode gamle Deel af Riimkrøniken. Da nemlig den foregivne Kongedatter Meretas Æt her føres ned til Karl Ulfssøn af Tofta, død 1407, og denne endog omtales som allerede død („han war lagman i Upland i fina daghä"), er det klart, at alt dette først er skrevet i det 15de Aarhundrede, hovedsagelig for at forherlige Sparre-Slægten, til hvilken Karl Ulfssøn hørte. Endog Afstanden mellem Mereta, der, hvis hun var Erik Knutssøns Datter, ej kunde være fød senere end 1216, og den i 1407 afdøde Karl Ulfssøn bliver, om end ikke umulig, saa dog usædvanlig lang. Overhoved synes hele dette første Parti af Riimkrøniken, lige til Byrge Jarls Død, at vært højst fejlfuldt og sandsynligviis senere tilføjet. Allerede Lagerbring har saaledes opkastet grundet Tvivl mod Beretningen om den saakaldte Junker Karl, der skulde have stiftet Folkunge-Opstanden mod Byrge, og siden være falden i et Slag mod Litthauerne. Vi gaa endnu et Skridt videre, idet vi ytre den sterkeste Mistanke om Rigtigheden af Byrge Jarls foregivne Tog mod Tavasterne, Valdemars Valg i hans Fraværelse, Byrges foregivne Vrede derover, og Joar Blaas Svar. De ældre, vistnok yderst kortfattede og mangelagtige, men i det lidet, de meddele, paalidelige svenske Krøniker vide intet om Toget til Finland 1249, lige saa lidet har Haakon Haakonssøns Saga endog den fjerneste Antydning dertil. Sagaen siger: „saa snart Byrge Jarl kom til,

søn af Erik Eriksson, eller Dattersøn af Erik Knutsson, saaledes var Knut, Magnus Brokes Søn, Dattersøn af Knut Eriksson; og endelig meente Philip, Knut langes Søn, at han som saadan ligeledes kunde have Fordringer paa Tronen. Valdemars Slægtskab med den sidst afdøde Konge, i Forbindelse med hans mægtige Faders ivrige Bestræbelser, gjorde dog at han, skjønt mindreaarig, med stor Fleerhed blev tagen til Konge 8 Dage efter Morbroderens Død. De to andre Kronprætendenter bleve, som venteligt var, megen forbitrede over at være blevne tilsidesatte, og Knut Magnussøn begav sig den følgende Vinter til Kong Haakon, for at beklage sig over den Uret, han skulde have lidt, og bede ham om Hjelp til at vinde Riget ved Vaabenmagt. Kongen havde da siden Sommeren opholdt sig i Throndhjem, hvor han agtede at overvintre. Haakon modtog sin Frænde med Venlighed, beholdt ham som sin Gjest, navnlig i et Selskab Nytaarsdag (1251), hvor der var en Mængde fornemme Gjester, som Knut Jarl, Erkebiskoppen, begge de islandske Biskopper, o. fl., og hvor det gik saa prægtigt til, at Kongen endog bar sin Krone [1]). Men paa at understøtte Knut med Vaabenmagt mod Byrge Jarl, og bryde det nys indgangne Venskabs- og Svo-

paastode alle (eller efter en anden Læsemaade „vilde han ikke høre om noget andet end") at hans Søn skulde vælges til Konge". Altsaa var Byrge Jarl selv tilstede ved Valget, om han endog, førend han „kom til", havde været i Finland. Men at han ej kan have været saa langt borte, sees af den paalidelige, saakaldte celsiske Krønike (Fants Scr. I. S. 86), hvor det udtrykkeligt angives at Kong Erik døde 2den Febr., og at Valdemar udvalgtes den 10de. Det synes ikke rimeligt, at Efterretningen om Eriks Død skulde kunne naa ham langt henne i Tavastland paa 8 Dage, end sige at han i den Tid ogsaa skulde kunne komme hjem i Betids til Valget. Har Joar Blaa givet noget Svar, som det i Sagaen anførte, da maa det have været paa Valgforsamlingen, men det synes ikke rimeligt, at der har været Anledning dertil, siden Byrge Jarl ifølge Sagaen selv drev saa ivrigt paa Sønnens Valg. Og skulde det være rimeligt, at Byrge Jarl gjorde et Vinterfelttog mod Tavasterne? Thi fra Mødet ved Thorskebakke kom han vel neppe tilbage til Svithjod førend henimod Høsten; Udrustningerne maatte ogsaa medtage nogen Tid, saa at man neppe kom afsted førend i October; desuden synes Udrustningerne til et saadant Tog at maatte have medtaget hele Sommeren, og gjort Mødet med Kong Haakon umuligt. Da vi nu vide at Korstogsbullen mod Tavasterne er udstedt 1237, synes det rimeligst at Korstoget selv, hvis det har fundet Sted, ogsaa maa have været foretaget meget nærmere den Tid, og kun af Riimkrønikens Forfatter, eller den som sammensmedede Begyndelsen, har været urigtigt henført til 1249 og 1250. Og vi komme da uvilkaarligt til at sætte dette Korstog, paa hvilket Tavasterne ydmygedes og Tavasteborg anlagdes, i Forbindelse med Alexander Nevskis Sejr 1240, saaledes at Byrge ogsaa har villet tage Hevn over Russerne, men med mindre Held end mod Tavasterne. Jvfr. ovenf. S. 54.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 270.

gerskabsforbund vilde Kongen, som venteligt var, ikke indlade sig. Knut fulgte med Kongen, da denne om Sommeren rejste til Bergen; og her, hvor Kongen havde en Mængde Folk om sig, kom nu tillige den anden uheldige svenske Kronprætendent Philip Knutsøn saavel som Philip Petersøn (Brodersøn af Philip Laurentsøn) fra Viken, for ligeledes at bede Kong Haakon om Hjelp til at vinde Riget, men med lige saa lidet Held. Det var en af Hovedbestemmelserne i Forliget med Byrge Jarl, at den ene ikke skulde understøtte den andens Fiender, og dette holdt Kong Haakon sig strengt efterrettelig [1]). De svenske Herrer forlode derfor Norge, og droge til Tydskland, hvor de fik hvervet en heel Deel Lejetropper, deels tydske deels vendiske, og førte dem tilligemed en Deel danske Krigere, der toge Tjeneste hos dem, om Høsten over til Sverige, hvor de nu droge lige op til det egentlige Svithjod imod Byrge Jarl [2]). Dette hindrede ham i, selv at ledsage sin Datter Richiza, hvis Bryllup nu skulde staa, til Norge. Hen sendte derfor i sit Sted twende Biskopper, Laurentius i Skara og Magnus i Vesteraas, tilligemed sin Frænde Hr. Karl, Ulf Jarls Søn; disse trende Herrer, ledsagede af et talrigt og glimrende Følge, førte hende til Oslo, hvor Kong Haakon just var kommen tilbage fra Toget til Gøta-Elven og Halland, efter forgjeves at have ventet paa den danske Konge Abel. Brylluppet stod med megen Pragt, og højtideligholdtes med et prægtigt Gilde, efter hvilket de svenske Herrer anbefalede sig, og ved Affkeden betænktes med sømmelige Gaver [3]). Imidlertid havde det afgjørende Slag fundet Sted i Sverige. De tre misfornøjede Herrer mødte nemlig Byrge Jarl i Spidsen for sin Hær ved Herrevadsbro i Vestmanland, hvor det enten kom til en Kamp, i hvilken de bleve fangne, eller hvor, efter en anden Efterretning, Jarlen ved Svig skal have lokket dem i sin Vold; vist er det, at han lod dem alle tre halshugge, tilligemed en Mængde af deres tydske Krigere, men skjenkede de fleste af deres svenske Tilhængere Livet. Denne Ferd, siger Kong Haakons Saga, bedømtes heel forskjelligt, efter som det var Venner eller Uvenner, som ytrede sig derom, og vist er det, at den er en mørk Plet paa Byrges ellers saa hæderlige Minde [4]).

---

1) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 272.

2) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 273, 274, 276. At en Mængde Tydskere vare med, og siden bleve dræbte, siges og i Krøniken hos Langebek l. c.

3) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 274.

4) Det er Riimkrøniken, der vidløftigt beretter om Byrges og Biskop Kols foregivne Svig mod Herrene ved Herrevadsbro: de svenske Annaler tale kun om at der blev leveret et Slag, hvori Herrene faldt. Sagaens Ord antyde dog lige frem, at Herrerne „kom i Jarlens Vold“, hvormed baade kan menes frivillig Overgivelse og Fangenskab.

Dog kan det ikke negtes, at Sverige derved omsider fik den længe forønskede Fred, og at Spirerne til indvortes Fejder for det første vare kvalte.

9. Fortsatte Underhandlinger med Danmark under svensk Megling.

Den gamle, langvarige Misforstaaelse mellem det norske og det svenske Hof havde saaledes veget Pladsen for det nøjeste Venskab og Forbund. Fælles Interesser lige overfor Danmark lode til at ville knytte Baandet endnu fastere. Kong Haakons Uvenskab med dette Rige var, som vi have seet, ikke bilagt, og han havde desuden ny og særskilt Opfordring til at vredes paa Kong Abel, fordi han var udebleven fra det aftalte Møde ved Gøtaelven, og derved tillige havde afbrudt Underhandlingerne om Kongesønnen Magnus's Giftermaal med Abels Datter Sophia. Byrge Jarl var forbitret over at de oprørske Herrer havde faaet Bistand fra Danmark, han gav endog de Danske Skylden for at have skaffet ham Oprørsflokken paa Halsen og gjort Svearne den største Skade i Ran og Manddrab. For nu i Fællesskab med Byrge Jarl at overlægge om en Angrebsplan mod Danmark, begav Kong Haakon sig om Vaaren 1252 fra Oslo, hvor han havde tilbragt Vintren, øster til Elven, hvor han, rimeligviis efter tidligere Aftale, havde en Sammenkomst med Jarlen, sandsynligt enten i Kongehelle eller Ljodhuus. Her klagede de begge over, hvad de havde maattet døje af de Danske, og bleve enige om, i de næste tolv Maaneder at forberede sig til Krigen. Kong Haakon skulde udruste en Flaade af Norge, og Byrge Jarl 6000 Mand Landtropper af Sverige. De skulde siden, hver med sin Krigsmagt, mødes ved Elven om Vaaren 1253, hvorefter Kong Haakon skulde drage med Flaaden til Øresund, og Jarlen med Landhæren trænge sydover gjennem Halland og Skaane, indtil han atter mødte Kong Haakon ved Øresunds Breder. Hvis Danerne der endnu ikke tilbøde anstændig Godtgjørelse, skulde de nærmere aftale, hvad der fremdeles maatte blive at foretage. Derpaa hævedes Mødet; Jarlen drog op i Landet, og Kongen drog derpaa først til Tunsberg, siden til Bergen, hvor han tilbragte Sommeren og den følgende Vinter. Imidlertid skede der stor Forandring i Danmark. Kong Abel faldt paa et Tog mod Friserne (29de Juni 1252), og hans Broder Christopher besteg Tronen, med Tilsidesættelse af Abels Søn, Hertug Valdemar. Denne Forandring synes merkeligt at have omstemt Byrge, thi han var nu lige saa tilbøjelig til Fred, som han før havde været det til Krig, hvad enten han nu stod i en tidligere venskabelig Forbindelse med Christopher,

og derfor nødig vilde gjøre ham Fortred, eller han frygtede for at Kong Haakon skulde blive for mægtig, eller han overhoved var kommen til den Overbeviisning, at alle Parter, og fornemmelig Sverige, vare bedst tjente med at have Fred, især saa længe han endnu ikke tilstrækkeligt havde befæstet sin Søn paa Tronen. Muligt, at han allerede da tænkte paa det Giftermaal mellem Valdemar og en af Kong Erik Valdemarssøns Døtre, der ogsaa senere kom i Stand. Nok, han var nu afgjort fredelig sindet, og gjorde de aftalte Udrustninger mere i den Hensigt at optræde som Megler, end at paaføre Danmark Krig. Haakon, hvis Hensigter vare alvorligt krigerske, gjorde paa sin Side de største Forberedelser til Toget. Da Vaaren kom, lod han almindeligt Udbud baade af Folk og Levnetsmidler udgaa over hele Landet. At han ogsaa udrustede sine egne Skibe, og opbød Lendermændene med deres Huuskarle, forstaar sig af sig selv. Til Samlingssted for hele den opbudne Styrke synes Hermdesund strax udenfor Ordost at være bestemt. I Nærheden heraf inde ved Ramsholmen havde han givet Gunnar Kongsfrænde, Sysselmanden i Elvesyssel, den Befaling at sætte et Krigsfartøj, større end noget, man tidligere havde seet, under Bygning [1]). Paa Vejen til Samlingsstedet anløb Kongen Tunsberg, hvor han efterlod begge Dronningerne, Margrete og Richiza; derfra stevnede han østover Folden, hvor efterhaanden flere af de opbudne Skibe sluttede sig til ham; de sejlede nemlig endnu ikke i nogen sluttet Flaade, men hvert for sig, efter som dets Udrustning blev færdig. Kongen selv styrede „Olafssuden", Kong Haakon den unge „Dragen", Knut Jarl „Dragsmarken" [2]), Sigurd Kongssøn „Rygjabranden", Peter i Giske „Borgundarbaaden", Agmund Krøkedans „Gunnarsbaaden"; af disse Skibe synes i det mindste „Rygjabranden", og „Borgundarbaaden" efter Navnet at dømme at maatte have været Ledings- eller Skibrede-Fartøjer. Men foruden disse var der og en Mængde andre store Skibe i Flaaden; navnlig førte Baard paa Hestbø et stort Skib. I Kongens Følge var og, som det ovenfor er omtalt [3]),

---

[1]) Hermdesund eller Hermdarsund, har sit Navn af den ikke ubetydelige Ø Hermd, der nu kaldes i daglig Tale Herm eller Hermen, og ved hiint Sund skilles fra Ordost; men paa Karterne skrives Navnet urigtigt „Hermans". Ramsholmen er en mindre Holme i Nærheden, lidt søndenfor, og længer inde ved Ordostlandet (se Holmbergs Beskrivelse over Baahuslen, III. S. 190). Skaalholtsbogen, den stockholmske og Eirspenill læse har „Ravnsholt", hvilket maaskee er rigtigst. Dette Ravnsholt maa da være det nuværende Ramsødd nærved Røsund (fordum Rydjusund) mellem Lyrø og Ordost.

[2]) Navnet viser at Skibet maa være bygget ved Dragsmark i Elvesyssel, hvor Klostret anlagdes.

[3]) Se ovenfor S. 68.

den nys ankomne Kong Magnus Olafssøn fra Man, saavel som Kong Duggall af Sydersøerne, der heelt siden 1248 synes at have opholdt sig i Norge. I Hermdøsund indtraf Hovedmassen af den opbudne Flaade; derfra gjorde Kongen et Besøg ind til Ramsholmen, for at see til Skibet, som Gunnar Kongsfrænde var ifærd med at bygge. Det var netop færdigt til at løbe af Stabelen, hvilket Kongen nu lod skee; han holdt i den Anledning en smuk Tale, og gav det Navnet „Krossfuden". Efterladende Folk for at tiltakle det og bringe det i sejlklar Stand, begav han sig igjen ud til Flaaden, og sejlede med den hele Styrke videre til Ekerøerne. Her lod han de fleste Skibe blive liggende, men gik selv med Kong Haakon den unge, og de fleste af Lendermændene paa let sejlende Fartøjer ind i Elvens søndre Munding, og lagde til ved Lindesholmen, omtrent lige overfor det nuværende Gøteborg [1]). Her bragte han i Erfaring, at Byrge Jarl allerede var ankommen til Gullbergseid [2]) med den svenske Hær. Øjeblikkeligt sendte han derfor sin Søn, Junker Magnus, og Gaut paa Mel i al Hast til Ramsholmen, for at paaskynde Krossfudens Udrustning, og føre den til Ekerøerne, thi uden den vilde han ikke vise sig for Svenskerne. Befalingen blev punktligt udført. Idet det store Skib gled ud af Havnen, holdt Junker Magnus en Tale; det var den første Prøve han gav paa offentlig Veltalenhed, men alle forundrede sig over den Modenhed og Dygtighed, den endnu ikke femtenaarige Yngling lagde for Dagen. Ved Ankomsten til Ekerøerne fik han ogsaa Anledning til at vise en sjelden Aandsnærværelse og Snarraadighed: idet de løb ind i Havnen og kastede Anker, svajede Skibet saa sterkt, at der ved Spillets alt for hurtige Omdrejning gik Ild i Spillkrandsen. Man frygtede for at Ankertouget selv skulde gaa i Brand, og vilde just væde et Tjeld, for at slaa om det, da Junker Magnus greb en Bytte fuld af Øl, som stod i Nærheden, og slog den over Spillet: derved dæmpedes Ilden. Da Krossfuden kom imellem de andre Skibe, saa man først ret, hvor stor den var. Skibsbordet paa den naaede lige saa højt som Tjeldaasene paa de andre, Olafssuden selv ikke undtagen, og den ragede 9 Alen ovenfor Vandgangen. Den var saaledes langt større end noget af de øvrige Skibe, skjønt gamle Mænd forsikrede at de aldrig havde seet saa mange Storskibe i een Krigsflaade. Der stod ogsaa stor Skræk

---

[1]) Lindesholmen, nu kaldet Lindholmen, ligger sydligst paa Hisingen, lige overfor Masthugget, og hører til den oprindelige svenske Deel af Øerne.

[2]) Gullberg, strax nordøstenfor det nuværende Gøteborg, er den samme Højde hvorpaa Gøtalejon senere er anlagt. Hvorfor Egnen deromkring kaldes Gullbergs-Eid, kan ikke godt sees af Karterne; maaskee Formen Gullbergshed, der bruges i de danske og svenske Annaler, hvor dette og lignende Møder omtales, er rigtigere.

af denne Flaade over hele Halland og længer nede i Danmark: man ansaa den for uimodstaaelig, og gruede til at gjøre nærmere Bekjendtskab med den. Haakon kunde ogsaa virkelig optræde med Glands: i hans Følge var der ej færre end tre Konger, nemlig hans Søn Haakon og de oven nævnte sydersiske Konger, en Jarl, tvende Kongesønner, Magnus og Sigurd, en Mængde Lendermænd, af hvilke Peter i Giske, hans Søn Nikolas, Gaut paa Mel og Brynjulf Jonssøn nævnes som de ypperste, den nye Erkebiskop, Sørle, (om hvilken mere nedenfor), der just nu var kommen tilbage fra Rom efter modtagen Indvielse, de fire øvrige Biskopper, og mange andre anseede Gejstlige. Byrge Jarl havde paa sin Side ogsaa et glimrende Følge. Hans Stridsmagt udgjorde efter Aftalen 6000 Mand, og af de Høvdinger, der ledsagede ham, nævnes Hr. Karl Karlssøn, Ulf Jarls Broder, Hr. Karl Ulfssøn, Hr. Holmger, Folke Jarls Søn, Enkedronningens Farbroder, Hr. Karl Kvesa, Søn af Jon Engel [1]) samt endelig den russiske Storfyrste Andrej Jaroslavitsch af Susdal, Alexander Nevskis Broder, der Sommeren forud af Mongolerne var bleven fordreven fra sin Hovedstad Vladimir, og havde taget sin Tilflugt til Sverige [2]). Men imidlertid var der ogsaa kommet Gesandter fra den danske Konge, to Biskopper og 15 Riddere, med et stort Følge [3]), det lader til at Christopher i Hast havde sendt dem, da han hørte, hvilken Fare der truede Landet; de laa længere oppe ved Gullbergseid, og det lader til at Kong Haakon endnu ikke vidste noget om deres Nærværelse. Christopher havde just paa denne Tid Hænderne saa fulde med den farlige Krig, hvori han var kommen med de holstenske Grever angaaende Sønderjylland, hvilket han agtede at inddrage under Kronen, i Stedet for at lade deres Systersønner, Kong Abels Sønner, beholde det, at en samtidig Krig med Norge og Sverige, eller endog kun et enkelt af disse Riger, vilde blive, om ej hans visse Undergang, saa dog til ubodelig Skade for ham og hans Rige. Han

---

[1]) Flere af de her nævnte Personer forekomme som Vidner paa en Overeenskomst i Valby mellem Byrge Jarl og Gudhems Kloster af 11te Febr. 1253, (Liljegren No. 405); samtlige Vidner ere: Kong Valdemar, Fru Ingeborg, Hr. Holmger, Folke Jarls Søn, Hr. Karl, Ulf Jarls Søn, Hr. Eliv, Byrge (ikke Ulf) Jarls Broder, Hr. Knut Danssøn, Hr. Karl Jon Engels Søn (Johannis Angeli filius), Hr. Knut Philipssøn, Peter, Vestgøternes Lagmand og Karl Hjalm. Karl Karlssøn og Karl Ulfssøn nævnes begge i Tractaten med Lübeck af c. 1250, Liljegren No. 846, Urkundenbuch No. 170.

[2]) Vladimir var blevet indtaget af Mongolerne den 24de Juli 1252, se Strahl, Gesch. Rußlands II. 52.

[3]) Besynderligt nok, angives der ikke, hvilke hine tvende Biskopper vare, og af de ufuldstændige danske Kilder kan det ej erfares.

maatte saaledes for enhver Priis søge at afvende Uvejret fra Norden af, om end kun midlertidigt, og hans Gesandter havde derfor, som det lader, faaet en ubegrændset, eller i det mindste ikke nøje bestemt Fuldmagt til at indgaa paa alt, hvad der fra norsk eller svensk Side maatte fordres, naar man blot derved for Øjeblikket kunde slippe for Fiendtligheder fra den Kant, uden at det derfor just var hans Alvor at holde, hvad de maatte love. At de danske Gesandter først havde søgt Byrge Jarl, og, som man af deres Tilholdssted kan skjønne, paa en vis Maade stillet sig under hans Beskyttelse, viser, at der maa have fundet foreløbige Underhandlinger Sted mellem Kong Christopher og ham, hvori Kong Haakon ej har været gjort deelagtig, og at Byrge maa have givet Tilsagn om, saa vidt det stod til ham, at forvandle denne Sammenkomst, hvormed Krigen skulde aabnes, til et Fredsmøde [1]).

Forend Kong Haakon og Byrge Jarl kom sammen, indbød denne sin Svigersøn, Haakon den unge, tilligemed Peter i Gisle og en Deel andre fornemme Mænd, til Gjestebud hos sig, Løverdagen den 21de Juni. Dagen derefter, Søndag, rodde Byrge Jarl med Haakon unge over til Kong Haakon, og de talte nu, siges der mangt og meget med hinanden. Jarlen underrettede Kongen om de danske Gesandters Ankomst, og søgte, som man kan skjønne, at stemme ham for Fred. Dette lykkedes ogsaa, thi to Dage efter (St. Hans Dag) holdtes der et Fredsmøde paa Gullbergseid, hvor baade Kong Haakon og de danske Gesandter vare tilstede, og hvor Byrge Jarl optraadte som Megler. Nordmændene vare ikke ret fornøjede med den Rolle, han spillede, thi under de Forhandlinger, som nu fandt Sted, forekom det dem, som om han vel meget heldede til Danernes Parti. Man maa imidlertid indrømme, at hvilke end Byrges Bevæggrunde til at virke saa ivrigt for Freden kunne have været, saa var det dog vistnok det ønskeligste baade for Norge og Sverige, om den kunde komme i Stand; thi om endog fuld Erstatning erhvervedes for den Skade, de norske Skibe havde lidt af danske Kapere, saa kunde den dog neppe paa langt nær opveje Bekostningen ved et i saa stort Maalestok anlagt Krigstog, som det nærværende, end sige retfærdiggjøre de Ulykker, Krigen vilde bringe over den uskyldige, og allerede af andre Fejder haardt hjemsøgte Deel af det danske Folk. Men det synes ej frit for, at Kong Haakon virkelig har

[1]) Den Omstændighed, at dette Møde begyndte under saa truende Aspecter, er sandsynligvits Aarsag i, at det i den svenske Krønike (hos Fant, I. 24) kaldes „Bellum in Gulberghed". I en anden svensk Krønike (sammesteds S. 52) kaldes det „Concilium regium in Gulberghed", skjønt denne Benævnelse passer bedre paa Sammenkomsten Aaret efter.

næret Erobringsplaner, og til disses Fremme har villet benytte sig af den Nød, hvori Kong Christopher var stedt. Dette viser sig umiskjendeligt af de Fredsbetingelser, som de Danske, trods al den Bistand, Byrge Jarl skulde have ydet dem, maatte underkaste sig, og som Haakon selv, med de forstandigste Mænds Raad, som det heder, fremsatte. De Danske skulde fuldkommen godtgjøre den Skade, Nordmændene i den sidste Ufred kunde bevise at de havde lidt; af Erstatningssummen blev en Deel betalt strax, en Deel skulde betales til Høsten, og Halland hefte som Pant for den, indtil fuld Udbetaling var skeet [1]). Derimod skulde ogsaa Kong Haakon til Høsten betale en Sum Penge til Erstatning for Fornærmelser, Nordmændene havde tilføjet de Danske. Hvorfor man ikke heller liqviderede begge de gjensidige Fordringer imod hinanden, er ubegribeligt, naar det ikke netop skulde være fordi Kong Haakon med Flid søgte et Paaskud til at beholde Halland. Dersom Kong Christopher ikke bifaldt Overeenskomsten, skulde nogle af de danske Riddere sidde som Gisler i Forvaring hos Kong Haakon, andre hos Byrge Jarl, indtil de bleve indløste. Herpaa blev der udstedt Brev fra begge Sider under Biskoppernes og andre højt staaende Mænds Segl, og efter at Kongen og Jarlen havde aftalt deres Forholdsregler for den kommende Tid, drog hver til sit. Haakon ankom til Tunsberg ved Petersmessetid (29 Juni), afskedigede her Ledingstropperne, og begav sig siden til Bergen, hvor han tilbragte Resten af Sommeren. Der tales ikke om, hvor vidt han gjorde noget Skridt til at tage Halland i Besiddelse. Sandsynligviis kunde dette ej skee, førend den danske Konge havde ratificeret Forliget [2]).

Dette var dog lige saa lidet Kong Christophers Hensigt, som han, om han end havde samtykket deri, vilde have været i Stand til at opfylde Betingelserne. De holstenske Grever, understøttede af Markgreverne i Brandenburg, gjorde i September et ødelæggende Indfald i Sønderjylland og indtoge og plyndrede Slesvig, medens Lübeckerne, der ligeledes stode i Forbund med Greverne, gjorde et Angreb paa Skaane, og

[1]) Læsemaaderne ere her ikke ganske overeensstemmende, og Udtrykkene derfor ikke ret klare. Det sees ikke tydeligt, om de Danske skulde have betalt den hele Sum til Høsten, eller ogsaa kun da en Part af den, saaledes at den sidste Deel endnu skulde staa tilbage, og Halland først hefte for denne.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 280. Uagtet der her tales om Halland i Almindelighed, kan dog vel neppe mere end Nordhalland (nordenfor Edre Aa) være meent, da dette maatte være mere end nok, og der i det Følgende ved lignende Forhandlinger sjelden eller aldrig er Tale om mere. Endog Varberg i Norderhalland havde Kong Christopher pantsat til Grev Gunzel i Schwerin, se Suhm X. S. 236.

leverede Kongen et blodigt Slag ved Skanør [1]). Under al denne Forvirring var der ej at tænke paa at sende Gesandter eller udrede Penge til Norge; og da Kong Haakon om Høsten sendte sin Stallare [2]) Aslak Gus til Rigsgrændsen med den aftalte Pengesum for at udbetale den og ligeledes modtage, hvad de Danske skulde betale, lod ingen danske Udsendinger sig see. Aslak begav sig da til Byrge Jarl, der maa have opholdt sig et Steds i Nærheden, og klagede for ham over de Danskes Uefterretteligheb. Men Byrge lod ham vide, at Danekongen (som altsaa maa have sendt Bud til Jarlen derom) ikke vilde indlade sig paa nogen Udbetaling den Høst, men derimod foreslog et personligt Møde med Kong Haakon næste Sommer, for at de da mundtligt kunde afgjøre den Sag. Jarlen understøttede dette Forslag paa det ivrigste, og Aslak vendte saaledes med uforrettet Sag hjem til Bergen. At Kongen antog Forslaget, viser det følgende; han havde egentlig intet andet Valg, siden han nu havde afskediget sin store Hær; siden drog han til Throndhjem, hvor han tilbragte Vinteren (1253—54). Imidlertid lykkedes det flere tydske Fyrster at megle Fred mellem Kong Christopher og Greverne, saaledes at han forpligtede sig til at forlene Abels Sønner med Sønderjylland, naar de bleve myndige, samt at overgive dem deres andet, hist og her i Riget beliggende Arvegods efter Faderen, imod at de frasagde sig al Fordring paa selve Tronen: imidlertid skulde han indtil deres Myndighedsaar vedblive at bestyre Hertugdømmet [3]). Nu, da han altsaa havde faaet frie Hænder fra denne Kant, og desuden vel troede sig sikker paa Byrge Jarls Venskab, var han end mindre tilbøjelig til at underkaste sig de ydmygende Fredsbetingelser, som Kong Haakon havde foreskrevet hans Gesandter. Da Sommeren og den til Mødet bestemte Tid kom, begav Kong Haakon sig, til Elven, og lagde sig fremdeles ved Lindesholmen, medens Byrge Jarl, i Egenskab af Megler, indfandt sig ved Gullbergseid. Kong Christopher kom ligeledes, og, heder det, „hans Trøst var hos Byrge Jarl." Da der taltes om endelig Fred, erklærede Christopher, at hans Underhandlere forrige Sommer havde indrømmet langt mere end de havde faaet Fuldmagt til. Byrge Jarl søgte ivrigt at bringe det til Forlig, og det forekom derfor Nordmændene, som om han tog Parti med de Danske; men desuagtet kunde man ikke komme til

[1]) Suhm X. S. 240, 241.

[2]) Aslak Gus nævnes vistnok ej som Stallare førend i 1263, men hans nærværende Sendelse synes at vise, at han allerede nu maa have beklædt dette Embede.

[3]) Suhm, X. S. 241, 242.

Enighed. Tilsidst reed Danekongen bort i Uvilje, og lod, idet han drog syd igjennem Halland, hver Bro, han kom over, afkaste efter sig [1]). Han frygtede saaledes for at blive forfulgt af Nordmændene, eller ventede et umiddelbart Angreb af dem. Dette var dog vistnok langt fra at være Haakons Hensigt, ligesom han neppe heller var belavet derpaa; han drog nord til Viken, hvor han tilbragte Sommeren, og tog sit Vinterophold i Borgen paa Slotsbjerget ved Tunsberg [2]). Det var hans Hensigt, endnu engang at prøve mindelige Underhandlinger, og, hvis de mislykkedes, at begynde alvorlige Fiendtligheder. Det lader imidlertid ikke til at Kong Haakon selv havde nogen Mistanke til Byrge Jarls Ærlighed.

10. Stridigheder med Rusland om Grændserne ved Finmarken, og Underhandlinger derom med Novgorod.

Medens Kong Haakon saaledes kom i et mere og mere spendt Forhold til tvende Nabomagter, Skotland og Danmark, og de Underhandlinger der samtidigt plejedes med disse tvende Magter, antoge en mere uvenskabelig og opeggende, end fredelig og beroligende Charakteer, havde de nys skildrede Conflicter mellem Nordmænd og Russer samt Kareler i Finmarken ogsaa taget sin Begyndelse, og stillet Norge i et fiendtligt Forhold til Rusland eller egentlig Novgorod: et Forhold, som vel ikke endnu kunde have saa meget at betyde for det egentlige Norges Vedkommende, men som dog maatte udøve en skadelig Indflydelse paa det nys begyndte Omvendelses- og Colonisations-Verk i Finmarken, og siden endog — hvad vi i det følgende ville erfare — bragte Ødelæggelse over Haalogalands hidtil for al ydre Ufred saa længe forskaanede Bygder. Om de indre Forhold i Rusland er der allerede ovenfor talt. Mongolernes Vælde betog vel Riget, som et heelt betragtet, dets Kraft, og standsede dets Udvikling, men dette hindrede dog ikke, at Novgorod, som Ødelæggelsen ej umiddelbart havde berørt, endnu en Tidlang kunde udvikle en ikke ringe

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 281. Dette Møde omtales og i den saakaldte Kong Valdemars Jordebog (Langebek Scr. rer. Dan. VII. 536) hvor det heder: „I Fjære Hered i Sleps Sogn, Aar 1254, da Hr. Kong Christopher mødte Norges Konge og Sveriges Jarl ved sit Riges Grændse, skjødede en Enke i Bothekjærr ved Navn Gundbjør, Kongen 8 Skillings Bol m. m. gjennem Hr. Laurentius Thorbersøn og Jakob Diaconus. Dette har givet Suhm (X. 256) Anledning til at antage, at Mødet holdtes heelt nede i Slep Sogn, hvilket dog hverken er sandsynligt, eller ligger i Ordene. Efter Sagaens Ord synes Mødet at være holdt ved Gullbergseid, thi efter at det heder at Byrge laa her, følge Ordene „der kom ogsaa Kong Christopher".

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 282.

Kraft. Ja det synes endog, som om det bevægede Folkeliv og al den Virksomhed, Mongolerværldets Tryk forjagede fra de fleste øvrige Dele af Landet, nu for en Række af Aar ligesom concentrerede sig i Novgorod, og fornemmelig i Staden selv, der ved sin blomstrende Handel og sine mange Forbindelser med de østersøiske Lande og Stæder havde hævet sig til en høj Grad af Magt og Anseelse, og allerede forlængst havde opkastet sig til en Art af Republik, hvor Fyrstens Højhed kun anerkjendtes af Navn, medens den egentlige Magt udøvedes af Folket selv gjennem Borgermesteren (Possadnik, oprindelig den fyrstelige Lensherre) og Høvdingen for den væbnede Styrke (Tysætski d. e. Tusendmand). Den nedværdigede Tilstand, hvori Fyrsterne kom under Mongolerværldet, gjorde dem, om muligt, end mere afhængige af de stolte novgorodske Borgere, der egentlig kun synes at have anerkjendt deres Højhed, naar de ønskede at benytte sig af dem som Anførere paa Krigstog. I denne Egenskab var det fornemmelig at den unge Alexander Jaroslavitsj, som vi have seet, tilbageslog den svenske Korshær ved Neva 1240, men endnu samme Aar lagde han sig ud med Novgoroderne, og maatte forlade Staden. Imidlertid havde Novgorod efterhaanden udvidet sine Besiddelser til det øverste Norden, eller i de ubyre, af finniske Folkeslag beboede Districter, som Novgoroderne med en fælles Benævnelse kaldte Savolotshie, fordi de laa hiinsides (sa) det Højdedrag (volok), der mod Nordøst og Øst dannede det egentlige novgorodske Districts Grændse, og hvortil saavel Bjarmeland og de jugriske Pelsverksegne mod Nordøst, som Karelen, Finland og tildeels Finmarken mod Nord regnedes. Ligesom Norge betragtede Finmarken, saaledes betragtede Novgorod Savolotshie som sit Skatland; paa begge Steder inddreves Skatten mere med Magt end med det gode, og ligesom Nordmændene efterhaanden begyndte at nedsætte sig i Finmarken, og Kongen søgte at udbrede Christendommen blandt Finnerne, saaledes skede lignende Colonisationsforsøg fra russisk Side i Savolotshie, ledsagede af Bestræbelser for at omvende de hedenske Beboere til Christendommen. Ja, disse Bestræbelser spores maaskee endnu tidligere fra russisk end fra norsk Side, thi allerede i det 12te Aarhundrede omtales russiske Klostre ved Dvina-Floden, og paa samme Tid boede russiske Bojarer, der havde Opsigt med Dvina-Gebetet, ved Matigory og Uchtostrov, medens det hele Strøg fra Dvinas vestlige Biflod Jemza til Søen skal have været beboet af russiske Colonister [1]). Neppe sildigere begyndte Russernes Forsøg paa at christne, og hvad der i den

[1]) Müller, der ugrische Volksstamm, I. 372. I Lehrbergs Untersuchungen S. 112 vises det, hvorledes der allerede i 1169 var Tale om Jemtschanernes Tribut.

Tid var eenstydigt dermed, underkaste sig de nordvestligere Egne; i Aaret 1227 sendte, som man med Vished veed, Jaroslav Vsevolods Søn, Novgorods saakaldte Fyrste, Missionærer til det østlige Karelen, hvis Indbyggere uden synderlig Vanskelighed lode sig døbe; men allerede længe før den Tid finde vi Kareler omtalte som kæmpende i de novgorodske Fyrsters Hære, saaledes f. Ex. i Aaret 1149, hvilket viser, at Novgorods Herredømme over i det mindste en Deel af dette Folk maa føres lige op til hiin Tid. Desforuden læse vi om hyppige Tog, som Russerne i Novgorod lige fra Midten af det 11te Aarhundrede foretoge mod de saakaldte **Jemer**; forstaaes vel end herunder i Førstningen kun et finnisk Folk strax østen- eller nordøstenfor Novgorod [1]), er der dog ingen Tvivl om, at man senere hen med dette Navn betegner hele det sydlige Finlands Indbyggere, der selv kalde sig Hæmer, følgelig ogsaa de før omtalte af Svenskerne saakaldte **Tavaster** [2]). I Aaret 1191 droge Novgoroderne i Forening med Karelerne, til Søs, til Jemernes Land og herjede det; et lignende Tog gjorde Jaroslav i 1227, men denne Gang hevnede Jemerne sig ved Aaret efter at gjøre et ødelæggende Indfald i det novgprodske Gebet. Karelerne havde allerede i Harald Haarfagres Dage herjet paa Kvænland, og russiske saakaldte Kylvinger [3]) vovet at strejfe om endog lige nord i Finmarken, for at handle og røve, naar Lejlighed gaves; det samme har vel været fortsat i de følgende Aarhundreder, og end mere, efter at Karelerne selv erkjendte Novgorods Overherredømme. Hvad Berørelser der kan have fundet Sted mellem Nordmænd og Kareler eller Russer i det lange Tidsrum fra Harald Haarfagres til Haakon Haakonssøns Tider, vides ikke, uagtet de haalogalandske Sysselmænd, der havde Finneferden, rimeligviis saa godt som hvert Aar besøgte Finmarken, og vistnok ikke sjelden kom til dets yderste Grændser. Ganske roligt kan det ej have været, siden det i den ældre Gulathingslovs Optegnelse om Antallet af de Ledingsskibe, ethvert af Norges Fylker skulde udrede, udtrykkeligt heder om Indbyggerne i Haalogalands Nordhalve, „at de have Vagthold øster“ [4]). Imidlertid kan der ej have forefaldt noget Sammenstød af Betydenhed, da dette vel i saa Fald vilde have været omtalt. Finnerne selv maa ogsaa stundom have øvet Fiendtligheder, siden der fortælles, at de engang

---

[1]) Sjøgren, i det Petersburgske Academis Memoirer 1832, S. 335.

[2]) Lehrberg, S. 145 fgg.

[3]) „Kylvinger“ (Kolbæger) betyder maaskee kun „Hirdmænd,“ „Huuskarle,“ af kólfr, hjúkólfr = Huuspersonale.

[4]) Norges gl. Love, I. S. 104.

(omkring 1110) toge Sigurd Ranessøns Gaard, men at Vidkunn Jonssøn kom ham til Hjelp [1]). Hvorledes nu end Forholdene i hiint mørke Mellemrum vare beskafne, er det vist, at Novgorod i Midten af det 13de Aarhundrede regnede ikke alene det nuværende Nordrusland i Syd og Øst for det hvide Hav, men ogsaa en Deel af Finmarken (altsaa af Norges Rige i vidløftig Forstand) til sine Provindser. Man har nemlig endnu flere af de Overeenskomster, som Novgorod i Egenskab af heel eller halv Republik sluttede med sine Fyrster, og i hvilke Republikkens saakaldte „Voloster" eller Provinser stedse opregnes, altid i samme Orden og samme Antal. Den ældste af disse Overeenskomster er fra 1264, og den opregner Volosterne saaledes: Savolotshie (i indskrænket Forstand d. e. Egnene fra Karelen inclusive til Mesen), Ter eller Tre, Perm, Petschora og Jugra [2]). Der er al Anledning til at antage, at ogsaa de ældre, nu tabte Overeenskomster have nævnt de samme Voloster, thi den petschoriske Skat omtales allerede ved 1133 [3]), og i nogle gamle geografiske Antegnelser fra Island, der synes at henhøre til Tiden omkring 1250, staar der udtrykkeligt, at Bjarmeland er *skatskyldigt* under Gardarikes Konge [4]). Ved hiint Ter eller Tre, der opregnes blandt de novgorodske Voloster, forstaaes intet andet end, hvad allerede Ottar i sin Rejseberetning fra 9de Aarhundredes anden Halvdeel kalder „Terfinnernes Land" [5]), det vil sige den store, i det hvide Hav mod Østen fremstikkende Halvø, der begynder omtrent ved Kola i Nord og Kandalax, den inderste Bund af det hvide Hav, i Syd. Men

---

[1]) Se ovenfor II. S. 666. Det er allerede der omtalt, at Sagaens Udtryk taka bú kan tages i forskjellig Betydning, enten blot at „tage Kvæg" eller „indtage (og da naturligviis plyndre eller ødelægge) Gaarden". Den sidste Betydning er vel den rimeligste.

[2]) Lehrbergs Untersuchungen, S. 28.

[3]) Lehrberg, S. 30.

[4]) Antiquitates americanæ, S. 283, jvfr. Werlauffs Symbolæ S. 12. Hovedmassen af disse Optegnelser skyldes vistnok den ovenfor (III. S. 1022) omtalte Abbed Nikolas, der allerede levede i det 12te Aarhundrede, men der er flere Tilsætninger, der aabenbart hidrøre fra Midten af det 13de Aarhundrede. Saaledes Tillægget i 764, efter at Norge er omtalt: „nordenfor Norge er Finmarken, derfra ligger Landet til Nordøst og saa til Øst, indtil man kommer til Bjarmeland, der er skatskyldigt under Gardekongen". Thi samme Codex har og tidligere: „østenfor Norge er Rusland og nordenfor dette er Tatarernes Rige". Denne Bemerkning skriver sig aabenbart fra Tiden omkring 1250, da „Tatarernes" Navn var blevet bekjendt i Norden. At der omkring 1218—20 omtales en „Bjarmernes Konge" (se ovenf. III. S. 596) hindrer ikke at denne Bjarmekonge kunde have været skatskyldig under Novgorod.

[5]) Se ovenf. I. 1. S. 609.

Størstedelen af denne Halvø laa indenfor **Vegestaven**[1]), der i det mindste ligefra St. Olafs Tid regnedes for Norges yderste Grændse mod Østen. Naar altsaa russiske Skatkrævere og karelske Jægere, Fiskere eller Handelsmænd viste sig her, maatte de nødvendigviis komme i Collision med de norske Sysselmænd, der skulde indkræve den norske Konges Skat og paasaa Overholdelsen af hans Eneret til Finnehandelen. Og disse Sammenstød maatte blive endnu hyppigere, efter at Nordmænd, som det ovenfor er viist, havde taget fast Bolig hist og her paa Finmarkens Kyster, og den bjarmske Coloni havde nedsat sig ved Malangen. Da Skatte-Kræverne i disse Egne, hvor Indbyggerne for det meste vare Nomader, selv maatte opsøge de skattepligtige Personer uden nøje at kunne indskrænke sig til bestemte Territorier, og Ydelsen derfor alene blev personlig, uden Hensyn til Sted, er det høist rimeligt, hvad vi ovenfor have antydet, at Novgoroderne ej have anseet de til Norge flygtede Bjarmers Skattepligtighed ophørt med Forandringen af Bopæl og Underkastelsen under Norges Konge, og at de have sendt Folk op til Malangen for at kræve Skat af dem, ligesom de vel under alle Omstændigheder have krævet Skat af alle Kareler, der færdedes i Finmarken, hvad enten nu de russiske Udsendinger traf dem i eller udenfor de egentlige Terfinners Land. Her vare saaledes mange Anledninger forhaanden til Strid og Uenighed. Om Russerne end ikke udstrakte sine Skattekrævninger saa vidt, som det her er formodet, var det dog allerede nok, at de tilegnede sig Terfinnernes Land, og Kong Haakon, der med saadan Omhu vaagede over Rigets Hæder og dets Territoriums Ubeskaarethed, kunde, naar han nærmere blev bekjendt med de finmarkske Forholde — og det var under de nys skildrede Bestræbelser fra hans Side til Christendommens Udbredelse i de Egne uundgaaeligt —

---

[1]) Vegestaven eller Ægestaven, se ovenfor II. 4, omtales stadigt som Norges yderste Grændsepunkt mod Nordøsten i alle ældre Skrifter, der berøre denne Materie, lige ned i det 15de Aarhundrede. Det tør vel imidlertid være et Spørgsmaal om Fleerheden af dem, der nævnte den, selv var paa det Rene med dens Beliggenhed. Saa meget seer man af „Historia Norvegiæ S. 3, at den, da dette Skrift blev forfattet, sandsynligviis i Midten af det 13de Aarhundrede, antoges at skille Norge fra Bjarmeland, ligesom det af den i Anmerkningerne til dette Skrift S. 31 optagne Notits sees at den laa eller antoges at have været beliggende 72 Uger Søs (Sømile) fra Vargehuus, eller $^{2}/_{3}$ saa langt østenfor dette, som Vaagen laa vestenfor. Dette hentyder paa et eller andet Sted i Nærheden af Umba, eller Udløbet af Veleaa, hvorom nedenfor; men det kan ogsaa, for Afstandens Skyld, der her ej kan være nøjagtigt beregnet, gjerne være etsteds paa den sydlige Side, f. Ex. Vigo, som man ogsaa har antaget, og hvilket baade passer med Navnet og Angivelsen som Grændsepunkt mod Bjarmeland.

ikke undlade at gjøre alvorlige Skridt til at bortvise enhver uberettiget Indtrængen over Rigets gamle Enemerker. Hertil kom nu og, at Østkarelerne, der i hiin Tid synes at have boet lige op til det hvide Hav og saaledes vare Finnernes umiddelbare Naboer, virkelig øvede Ran og Manddrab paa norskt Territorium, hvilket da igjen gjengjeldtes af Finnerne og de norske Sysselmænd. Hvor længe disse gjensidige Fiendtligheder nu sidst havde varet, eller hvad Tid de toge sin Begyndelse, siges ikke, men der fortælles kun, at om Vinteren 1250—1251, da Kong Haakon, efter at have sluttet Fred med Lübeckerne, opholdt sig i Throndhjem, kom der et Gesandtskab til ham fra Alexander Jaroslavs Søn, der nu siden 1242 atter var anerkjendt af Novgoroderne som deres Fyrste, med Klagemaal over de Fiendtligheder, som fandt Sted nord i Finmarken mellem de under Novgorod skatskyldige Østkareler, og Kong Haakons Sysselmænd: de havde idelig, heder det, Ufred med hinanden i Ran og Manddrab. Muligt, at disse heftigere Fiendtligheder kun skrive sig fra Nordmændenes Deeltagelse i Korstoget 1240; muligt, at det fiendtlige Forhold kan have nogen Sammenhæng med den nys bilagte Strid med Lübeck, da denne Stad allerede i en lang Række af Aar stod i den nærmeste Forbindelse med Novgorod, hvor den endog havde sit eget Oplagssted eller Qvarteer. Thi hvis Ufreden ved de finmarkske Grændser tidligere havde antaget en saa alvorlig Charakteer, vilde der vel ogsaa tidligere fra en af Siderne have været klaget derover. Formanden for dette Gesandtskab hed „Ridder Michael" [1]). Hans Hverv var ej alene at see til, at faa Fiendtlighederne bilagte og forebyggede for Fremtiden, men og at indlede et Giftermaal mellem Kongens Datter Christina, der nu havde naaet sit 17de Aar, og Fyrst Alexanders Søn Basilius (Vasilij), der vel omtrent har været af samme Alder [2]). De bade derfor om at maatte faa Christina at see, og fremførte Alexanders Ønske om at dette Giftermaal kunde komme i Stand. Paa Giftermaals-Forslaget synes Kong Haakon ikke strax at have givet noget bestemt Svar, derimod blev der holdt flere Forhandlinger angaaende de øvrige Anliggender, og man bragte virkelig en Fred i Stand. Den følgende Vaar, da Alexanders Sende-

---

[1]) Denne Michael var maaskee den samme, der i Overeenskomsten af 1264 nævnes som Posfadnik.

[2]) Den Søn, som her menes, maa have været Vasilij, da Alexanders øvrige Sønner endnu ej have kunnet være vorne. Alexander selv omtales som meget ung, da han 1240 slog de Svenske, og Sønnen Vasilij kan altsaa neppe have været fød mange Aar før den Tid. Imidlertid maa han have været nogenledes fuldvoxen, da Faderen 1252 gik til Horden, thi han slog, heder det, i hans Fraværelse Littauerne. Sagaen kalder ham Holmgardekongens „unge Søn".

bud rejste hjem, sendte Kong Haakon tvende Gesandter, Vigleik, kaldet Provstesøn, og en vis Borgar, i Følge med dem til Novgorod, for at faa Fredsslutningen ratificeret, eller, efter de Tiders Brug, at overlevere Kong Haakons Fredsbrev og modtage ligelydende Gjenbrev fra Fyrst Alexander. De toge Vejen over Bergen og derfra den sædvanlige Søvej til Østersøen og videre over Neva og Ladoga. De ankom om Sommeren til Novgorod, hvor Fyrst Alexander tog meget vel imod dem og hvor Freden nu blev endelig afsluttet. Betingelserne kjendes desværre ikke, da Fredsinstrumentet forlængst er tabt: der siges kun at begge Fyrster satte Fred mellem sig selv og sine Skatlande, saa at den enes Undersaatter ikke skulde gjøre den andens Ufred. Men der tales ikke et Ord om, hvorledes Grændsen for de sammenstødende Skatlande blev bestemt, og hvilke Regler bleve givne for Skatkræverners Vandringer [1]). Det er højst sandsynligt, at allerede nu de Bestemmelser bleve givne, der siden, omkring 1326, løseligt anføres efter „gamle Bumænds og Finners“ Udsagn, som de rette, og fra fordums Tid bestaaende Grændseforhold mellem Norge og Rusland [2]), nemlig at Rusland skulde have Ret til at kræve Skat, saa vidt det kan skjønnes kun af deres egne Undersaatter, Kareler iberegnede, hvor de fandtes, langs Kysten til Lyngstuen (mellem Lyngenfjord og Ulfsfjord) og til Fjelds indtil Maals-Elven, hvis Udspring ligger lige op fra Lyngstuen, medens Norge skulde kunne kræve Skat ej alene af deres egne Undersaatter, alle Finner iberegnede, men endog af Halvkareler eller Halvfinner, naar de kun havde en finsk Moder, lige øster til Trjanema og ind efter Gandvik (det hvide Hav) til Veleaga eller Vele-Aa, i hvis Nærhed maaskee det før omtalte gamle Grændsepunkt „Vegestaven“ er at søge [3]). Ved de her angivne Bestemmelser fritoges vistnok Tromsø Sogn og den nye Coloni ved Malangen fra Besøg af russiske Skatkrævere, og det Princip udtaltes, at af de i Grændse-Egnene hjemmehørende Personer skulde alle Finner ansees som norske, alle Kareler som russiske Undersaatter; men der indrømmedes dog den russiske Regjering Rettigheder inden Norges oprindelige Grændser, der med Tiden kunde fortolkes, og virkelig bleve fortolkede som en fuldkommen Territorialret, uden at Norges Regjering

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 251.

[2]) „Dette ere sande Enemerker mellem Norges Konger og Russekongens Riger, efter som gamle Mænd sige, og end sige i Dag gamle Bumænd og Finner“. N. gl. L. S. 152. I Tractaten af 1327, hvortil hiin Angivelse aabenbart slutter sig, tales der altid om „det gamle Grændseskjel“. Der er altsaa stor Grund til at antage, at Fredsdocumentet af 1251 for en stor Deel har været ligelydende med hiint yngre.

[3]) Dog ogsaa kun maaskee, se ovenfor, S. 102.

fik lignende Friheder inden det russiske Gebet: altsaa fik Sagen herved et Udseende, som om hele det antydede store District mellem Lyngstuen, Trjanema og Beleaa var et Fællesdistrict, hvis Jordbund lige meget tilhørte begge Magter, og som, hvis det engang formelig skulde deles, da maatte blive at dele efter Midten af begge disse Yderpunkter, hvilket nu og desværre paa det nærmeste er indtruffet. Hertil kom og; at Bestemmelserne selv netop vare skikkede til at fremkalde nye Forviklinger, hvilke heller ikke udebleve.

Hvad derimod Kong Alexanders Giftermaals-Forslag angaar, da blev der, som der siges, ikke agtet derpaa, „fordi der var stor Ufred i Holmgaard, og Tatarerne gik østenfra meget ind paa Holmgaardekongens Rige“. Vist er det, at Tatarerne, som vi ovenfor have berettet, i det følgende Aar angrebe Alexanders Broder Andreas i Susdal, der havde været taabelig nok til at ville unddrage sig deres Herredømme, og herjede hele hans Rige, saa at han maatte tage Flugten, først til Estland, siden til Sverige, hvor Byrge Jarl gav ham Tilhold. Men derom kunde man ikke vide noget i Norge, da Kong Haakons Gesandter forlode Rusland, hvilket skede om Vinteren, saa tidligt, at de endnu traf Kongen i Viken, førend han ud paa Vaaren 1252 drog til Bergen [1]). Snarere har Aarsagen, hvorfor Kongen ikke ønskede, eller Gesandterne fraraadede Giftermaalet, været den, at de ved deres personlige Nærværelse i Novgorod kunde overtyde sig om, hvor liden Magt Fyrsten havde, og hvor usikker hans Stilling var. Eller maaskee har intet bestemt Afslag været givet, da Alexander efter Broderens Flugt fik andet at tænke paa end disse Giftermaals-Anliggender, eftersom han da gjorde en Rejse lige til den mongoliske Horde, og af Sartak, Batus Søn, blev forlenet med Storfyrstendømmet Vladimir [2]). Denne Forklaring er for saa vidt rimeligere, som det berettes, at de norske Gesandter medbragte sømmelige Gaver fra Alexander til Kong Haakon, thi dette viser, at de maa have skiltes fra Fyrsten i al Venskabelighed. Den sluttede Fred, tilføjes der ellers, holdtes dog ikke længe, skjønt der ikke tales udtrykkeligt om nye Fiendtligheder ved den russiske Grændse førend under Kong Haakons Efterfølger.

11. Begivenheder i Landet selv. Kong Haakons Virksomhed til Lovgivningens Forbedring og Rigets Opkomst; hans videre Forhandlinger med Paven angaaende Korstogs-Løftet, m. m.

Førend vi følge Kong Haakon under hans videre berømmelige Virk-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 271, jvfr. 277.

[2]) Karamsin, Rusl. Historie, tydsk Overs. IV. S. 57.

somhed til Opretholdelsen af Rigets Hæder og dets Borgeres Velfærd lige over for Udlandet, maa vi kaste et Blik tilbage paa Tilstanden og Begivenhederne indenlands i denne samme Række af Aar, og navnlig paa de borgerlige og kirkelige Forhold. — Norge hjemsøgtes i denne Tid af flere, ikke ringe, Ulykkestilfælde. Den vedholdende Regn i Aaret 1247, og den deraf følgende slette Høst foraarsagede den paafølgende Vinter Mangel og Dyrtid, der blev saa meget føleligere, som Krigen med Danmark og Lübeckerne hindrede tilstrækkelig Tilførsel [1]). I 1249 indtraf et Jordskjelv i Egnen om Gøtaelven, hvorved dennes østre Arm slar et Stykke Land ud, rimeligviis fra Hisingen [2]), og faa Aar efter skede der et endnu mere ødelæggende Jordskred i Orkedalen, hvorved flere Gaarde sank ned i Jorden [3]). Men især vare Ildebrande hyppige. Aaret 1248 var fornemmelig ulykkebringende i dette Henseende, thi ikke mindre end tre Steder, Bergen, Tunsberg og sandsynligviis Nidaros hjemsøgtes af Ildebrand [4]). I Bergen synes Ødelæggelsen at have været størst. Den udbrød Natten til den 4de Juli, uvist hvorledes, midt i Byen (det vil sige den daværende By paa Østsiden af Vaagen), i en Gaard, kaldet Straumen, og da der i lang Tid forud havde været tørt Vejr, greb den rivende om sig. Der blev strax blæst Allarm over hele Byen, og saa snart som Kongen fik at vide hvad der var paa Ferde, klædte han sig i Hast paa, skyndte paa de Mænd, der vare om ham, og lod hele Hirden saavel som alle Byens Borgere blæse ud til at fremmøde bevæbnede, ligesom til Strid [5]). Sin Hird, der var mest at stole paa, anvendte han der, hvor det især kunde behøves, og forordnede selv, hvor enhver skulde staa. Han søgte først at faa standset Ilden indenfor (d. e. søndenfor) Peterskirken, men det var umuligt; han begav sig da med Hirden og Bymændene til den lidt nordenfor beliggende Mariekirke, men ogsaa den, saavel Taget som begge Taarnene, kom i Brand. Da fik Ilden en saadan Magt, at de luende Brande slyngedes — „i hele fem Pileskuds Afstand, ret som en ildsprudende Drage, med et langt Slæb efter sig", siger Matthæus af Paris, der selv var Øjevidne dertil, —

[1]) Om Dyrtiden er der ovenfor talt, S. 44, 72, 73.

[2]) De islandske Annaler, ved 1249.

[3]) Stedet, hvor denne Ødelæggelse foregik, kaldes Raudsvoll; det maa vel have været et Steds i Nærheden af Elven.

[4]) Matthæus Paris. S. 504 nævner udtrykkeligt „in tribus principalibus civitatibus", og da han paa den Tid var i Norge, maa han vel vide Besked derom. Da nu Nidaros aabenbart var mere „principal" end Oslo, synes det, som om hiin er meent. Denne Ildebrand kunde da maaskee og staa i Forbindelse med den Udvidelse af Christkirken, som fandt Sted 1248, se nedenfor.

[5]) Sturlunga Saga, VIII. 5. Saml. til det norske Folks Historie I. 317.

op i Borgen, der nu ligeledes begyndte at brænde. Nu skyndte Kongen sig did med en heel Deel Folk, men forgjeves; uagtet Borgen var opført af svære hugne Stene, blev den dog lagt i Aske og mange Folk omkom i Luerne. Kongen begav sig nu til Sandbro, hvor han fandt en stor Mængde samlet, for at hindre Ilden fra at udbrede sig til Holmen og Kongsgaarden; han satte ved sin Nærværelse og sit Exempel nyt Liv i deres Bestræbelser, viste sig djerv og modig, uden Dumdristighed, og fik ved Forstand og Koldblodighed udrettet, hvad han vilde. Han roede selv ud til en Deel gotiske Kogger, der laa udenfor Bryggen, fik der laant en Mængde store Kjedler, og lod dem fylde med Søvand, bringe op paa Bryggen og siden tømme ud over Ilden, idet han tillige lod flere Huse rive ned og de øvrige beskytte ved vaade Langskibs-Seil. Saaledes lykkedes det endelig at faa Ilden slukket paa denne Kant, men hele Byen indenfor Sandbro var opbrændt, paa nogle faa Huse nær inde ved Vaagsbunden [1]). Matthæus af Paris siger ogsaa, at hele Byen fortæredes, i Alt 11 Kirkesogne, tilligemed nogle, Biskoppen tilhørende Huse; kun de fire Klostre, og Kongsgaarden tillige med Apostelkirken, skaanedes [2]). Dagen efter gik et forfærdeligt Tordenvejr

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 260. Dette Sted har i alle hidtil leverede Oversættelser af Haakon Haakonssøns Saga været misforstaaet. Der staar „al Byen var brændt indenfor Sandbro, „fyrir útan" (d. e. med Undtagelse af) nogle Huse ude ved Vaagsbunden". Ordene „fyrir útan" har man taget som om de stode i Modsætning til det nys foregaaede „indenfor", og oversat saaledes: „Byen var brændt indenfor Sandbro; udenfor denne nogle Huse i Vaagsbunden". Derved faar man ud, at Vaagsbunden skulde være udenfor Sandbro (!)

[2]) De Kirker, der laa paa Østsiden af Vaagen, samt i Vaagsbunden, vare ved Kong Haakons Død, Allehelgens og Katharina Kirker iberegnede, 12; af disse tvende sidste Hospitalskirker veed man dog at Allehelgenskirken allerede existerede paa Sverres Tid, og kun efter Gjenopbyggelsen blev sat i Forbindelse med et Hospital. Det samme var aabenbart Tilfældet med Olafskirken, der tidligere var en almindelig Sognekirke, men af Kong Haakon gjenopbyggedes og sattes i Forbindelse med et Franciscanerkloster. At flere af Kirkerne fortæredes eller i det mindste skadedes i Branden, er aabenbart; det siges udtrykkeligt om Peterskirken og Mariekirken, og ligeledes kan det skjønnes at Olafskirken ødelagdes. Thi naar Matthæus siger at de 4 Klostre skaanedes, kan han ikke mene andre end Munkeliv, Jonsklostret, Dominicanerklostret og Nonneseter; at han tilsammen kalder dem religiosorum domus, uagtet eet var Nonnekloster, gjør intet til Sagen og er kun en sædvanlig latinsk Talebrug, hvor Ord af flere Kjøn nævnes under eet. Disse fire Klostre laa netop udenfor Ildebrandens Omraade, hvilket ej var Tilfældet med Olafskirken: hvis denne havde haft noget Kloster, der fortæredes, vilde dette sikkert have været særskilt omtalt; og omvendt, havde den haft et Kloster, der frelstes, vilde der have været Tale om fem, ej om fire religiosorum domus. Alt dette viser, at Franciscanerklostret ikke var til i 1248, men at Olafskirken var en af hine 11 Sognekirker, og at den maa være bleven fortæret i Branden, siden Kong Haakon lod den opføre igjen: ja dette er

over den ødelagte By. Lynilden slog ned paa flere Steder, først i et Huus, hvor Kongens Søn Junker Magnus, den Gang kun 10 Aar gammel, var inde; Taget blev revet op i nogle Favnes Længde, men heldigviis kom Lynet ikke ind. Siden slog Lynilden ind i et engelsk Skib, der Natten forud var ankommet, og laa udenfor Bryggen; Masten splittedes i tusende Smaastykker, saa at man neppe saa Spor af den, en Splint dræbte en Mand fra Byen, der var kommen ombord for at kjøbe Stads; de øvrige, der vare ombord, skulle efter Sagaens Udsagn ej være komne til Skade, medens derimod Matthæus af Paris, der selv just nylig havde været ombord, men derimod paa den Tid, Ulykken skede, holdt Messe i en Kirke nær ved Stranden, forsikrer at ingen undgik betydelige Saar eller Beskadigelser: han lægger ogsaa til, at alle de Skibe, der laa paa Vaagen, over to hundrede i Tallet, bleve heftigt bevægede [1]). Kun faa Dage efter holdtes Brylluppet i Kongsgaarden mellem Kongens Datter og Kong Harald fra Man, medens sandsynligviis Ilden endnu ulmede under de rygende Gruushobe: et sørgeligt Skue, der neppe kan have undladt at give Bryllupsfesten et uhyggeligt Præg, og vække mørke Anelser, der og gik i Opfyldelse, da det unge Brudepar fandt en saa brad og sørgelig Ende i Dynrasts Bølger. For øvrigt lader det til at Byen med Kirker og andre Bygninger snart kom paa Fode igjen. De nærmere Omstændigheder ved Branden i Tunsberg kjendes ikke; end mindre veed man om den tredie Ildebrand i dette Aar, der ej engang henføres til noget bestemt Sted, saa at vi alene gjetningsviis

just Nøglen til at forklare den tilsyneladende Modsigelse, at Olafskirken allerede omtales paa Sverres Tid, medens det dog udtrykkeligt heder, at Kong Haakon lod den bygge. Her have vi saaledes et bestemt Datum for det tidligst mulige Tidspunkt, da Minoriterklostret kan have været oprettet.

[1]) Matth. l. c., saavel som Sagaen l. c. Sagaen sætter dette Tordenvejr nogle faa Dage efter Branden; Matthæus, som Ojevidne, maa vel foretrækkes, naar han sætter det til næste Dag. De faa ubetydelige Afvigelser mellem Matthæus og Sagaen, der saa let kunne forklares af den Forskjellighed, der altid opstaar i Beretningen om deslige Begivenheder, hvor Forvirring og Forfærdelse er almindelig, kan dog ikke svække Troværdigheden hos nogen af Parterne: tvert imod er det endog beundringsværdigt, hvor samstemmende begge, indbyrdes uafhængigt og til forskjellige Tider nedskrevne, Beretninger ere. Matthæus bemerker, at der samme Aar ogsaa var Ildebrand paa flere andre Steder i Europa, idet nemlig Domkirken i Køln („der er ligesom Moder til og Matrone for alle Tydsklands Kirker") flere Byer og Borge i Frankrige og i Nordmandie, og i England Størstedelen af Newcastle blev Rov for Luerne. Ved at fortælle om Ulykken, som Ilden anrettede paa det engelske Skib ved Bergen, tillægger han, at Kongen, saa snart han fik den at vide, af Kjærlighed til ham selv (Matthæus) lod Skibet faa en bedre og større Mast. Heraf skulde man næsten formode, at det var det samme Skib, med hvilket Matthæus var ankommen til Bergen.

kunne fremsætte den Antagelse, at der her sigtes til Nidaros. Tre Aar senere brandt Tuterø Kloster op (1251), og tre Aar derefter igjen (1254) var der Ildebrand i Oslo [1]). Endelig sluttede Rækken med en ny Ildebrand i Tunsberg om Vaaren 1258, hvilken, som det udtrykkeligt siges, fortærede den største Deel af Byen, og anrettede stor Skade [2]).

Disse hyppige større Ildebrande kom deels af de mangelfulde Sluknings-Indretninger, som man dengang havde, deels ogsaa af den uhensigtsmæssige Bygningsmaade, da de fleste Privathuse vare af Træ, og dertil meget store og tæt sammenpakkede. Naar der engang blev Ildløs i en af disse svære, tætte Tømmermasser, maatte det være næsten umuligt at faa Bugt med den: der var neppe engang Plads for dem, der vilde slukke, til at vende sig paa. Det lader heller ikke til, at man blev klog af Skade, eller siden opførte Husene mere luftigt og frit, thi ogsaa i de følgende Tider finde vi Gaarde i Bergen og Oslo omtalte som indeholdende en Mængde Stuer eller Herberger, og beliggende tæt ved hinanden, kun adskilte ved smale Gaardsrum eller ved endnu smalere Vejter. For Resten synes disse Ildebrande at have givet Kongen rig Anledning til at tilfredsstille sin Byggelyst, saaledes som det i det følgende skal omtales.

En stor Deel af den Tid, der efter Borgerkrigenes Ophør var levnet Kongen fra Underhandlinger med og Udrustninger mod fremmede Magter, synes han at have anvendt paa gjennemgribende **Lovforbedringer.** Norges Love, endnu forskjellige i hvert af de trende store Lagsokn eller Thingforeninger, og næsten ganske i den Skikkelse, de fik paa St. Olafs Tid, efter hvilken de ogsaa sædvanligviis benævntes, svarede vistnok i mange Stykker ej længer til Tidens Fordringer, og i Særdeleshed maatte de gamle Bestemmelser om Frændebøder ansees forældede, ja endog skadelige, da de i Stedet for, som deres oprindelige Hensigt havde været, at forebygge Drab ved den Art af solidarisk Ansvarlighed, som derved paalagdes den hele Slægt for et enkelt Medlem, nu just fremkaldte Ufred og Drab paa sagesløs Mand, for saa vidt man ej længer fandt det absolut nødvendigt at hevne sig paa Fornærmeren eller Drabsmanden selv, men i hans Sted ofte fældede en anden, helst den gjeveste, af hans Frænder, om denne endog var ganske uskyldig i, ja uvidende om hvad hiin havde gjort. Ogsaa meget andet trængte til Revision; navnlig maatte de gamle Christenretter støde Gejstligheden som heel ucanoniske, hvorfor ogsaa Erkebiskop Eystein, som vi have seet, i sit Dioces

---

1) De islandske Annaler.

2) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 296.

fik en ny efter Tidens Fordringer — maaskee endog alt for meget — lempet Christenret indført eller i det mindste stiltiende vedtagen: den forhen omtalte **Guldfjeder** [1]). Det var upaatvivleligt Kongens Hensigt — og vi finde Anordninger dertil, som det nedenfor skal vises — at faa alle de tre forskjellige Lovgivninger sammensmeltede til een fælles for det hele Land, naturligviis med de Forbedringer, der maatte vise sig nødvendige. Men dette kunde ikke skee med eet Slag; det maatte bevirkes gradeviis og lempeligt, i det mindste stemmede en saadan sindig og lempelig Fremfærd bedst med Kongens Sind. Først og fremst henvendte han sin Opmerksomhed paa Frostathingsloven, deels, som man maa formode, fordi den gjaldt i Landets fornemste Deel, deels vel og fordi den i sig selv synes at have været den fuldstændigste af alle tre. Vel foretog han ingen Omredaction af den i og for sig selv, men han foreskrev og fik, som det synes, Tid efter anden, fornemmelig paa Orething 1244 (Frostathing kunde, som bekjendt, holdes paa Orethingets Plads i selve Byen) og paa Frostathing 1260 vedtaget flere vigtige og indgribende Forandringer eller **Retterbøder**, der i egne Afsnit forudskikkedes Lovbogen, ligesom det maaskee og er en Foranstaltning af Haakon, at Lovbogen selv blev afskreven paa ny, og, for at man bedre kunde finde sig til Rette i den, inddeelt i 16 Parter i Stedet for de ældre 8 Bolker [2]).

[1]) Se ovenf. III. S. 247.

[2]) Af det Foregaaende vil det sees, at der ej kan være Tale om Lovforbedringer i Throndhjem førend efter Hertug Skules Død; tidligere end 1240 kunne saaledes ingen Forhandlinger derom sættes. Nu erfare vi, som det nedenfor paa sit Sted nærmere skal vises, af Haakon Haakonssøns Saga Cap. 303, sammenholdt med Haakonarbok Cap. 9 og Cap. 20, at Kong Haakon i 1260 var tilstede paa det egentlige Frostathing, og at han da fik flere vigtige Lovbestemmelser vedtagne, navnlig Kongearven og de Retterbøder, der anføres saavel i Haakonarbok Cap. 20, som endnu fuldstændigere i den første Deel (indtil Lacunen Cap. 13) af Intimationen til den egentlige Frostathingslov. Men derhos seer man af Retterboden af 14de Sept. 1327 (N. gl. L. III. 153), at Kongen enedes med Erkebiskop Sigurd om at paabyde en Christenret, der ej kan være nogen anden end Frostathings Christenret (se ogsaa Keysers Kirkehistorie I. S. 394), ligesom Intimationen til Frostathingsloven i Cap. 22 efter Lacunen omtaler en Forsamling paa Orething, hvor de fra Lacunen indtil hiint Cap. anførte Bestemmelser siges at være blevne oplæste og vedtagne. Da nu det ovenfor omtalte Møde, der nævnes før Lacunen, i Sagaen udtrykkeligt siges at have været holdt paa selve Frostathing (Kongen drog „ind til Frostathing"), saa seer man, at der her i Indledningen er Tale om tvende Møder til forskjellige Tider, og at en nærmere Omtale eller Ankyndigelse af Mødet paa Orething maa have existeret i det tabte Stykke af Intimationen. Nu er det vistnok, som det nedenfor skal vises, muligt, ja endog sandsynligt, at dette Møde, og Lovbogens nye Inddeling allerede er at hen-

Hensyn til den verdslige Lovgivning vare de, der vedtoges 1260, og som vi derfor først naar vi komme til denne Tid nærmere ville omtale; i 1244 blev derimod en Christenret — Frostathingets — vedtagen, ej alene for Frostathinget selv, men og, som det synes for hele Norge. Denne var den Frostathings-Christenret, som vi allerede ovenfor, i Anledning af Stridighederne mellem Kong Sverre og Erkebiskop Erik, have omtalt, og som, efter hvad vi der have søgt at vise, enten ganske eller paa det nærmeste har været eenslydende med den før omtalte „Guldfjeder", eller rettere denne selv, med yderst faa Tilsætninger [1]). Den indeholder, selv i den Skikkelse, vi kjende den, i det mindste een Bestemmelse, der aabenbart hidrører fra Erkebiskop Eysteins Tid, og kun ved en Forglemmelse synes at være ladet uforandret [2]), medens tillige dens fleste Artikler allerede findes ligelydende optagne i hiint Udkast til en Combination af Frostathings- og Gulathings-Christenretter, som man har kaldt Sverres Christenret, fordi den rimeligviis forelagdes til Antagelse paa Biskopsmødet i Bergen

føre til Kong Haakon Sverresson. Men da man intet med Vished veed derom, er det for det første sikrere at henføre det til Haakon Haakonsson, og i saa Fald bliver det rimeligt, at dette Møde da ogsaa er det samme, paa hvilket Christenretten, der selv udgjør 2 af disse Parter, vedtoges, altsaa hvor Erkebiskop Sigurd har været tilstede, og som, uagtet det indtraf meget tidligere end hiint, ved hvilket Erkebiskop Einar udtrykkeligt nævnes, dog i Intimationen selv omtales senere, af den simple Grund, at det Parti af Intimationen, som henhører dertil, har dannet Begyndelsen til de før 1260 existerende Afskrifter af Loven, medens Retterboderne paa Mødet 1260 med dertil hørende Indledning senere ere blevne vedføjede i Spidsen (som man altid seer var Tilfældet med slige Thingbeslutninger) enten, i de ældre Afskrifter, paa løse eller senere tilheftede Blade, eller, i senere Afskrifter, som en Deel af selve Texten. Ligesom der altsaa foran i den nuværende Intimation staar, eller rettere skulde staa: „disse Bestemmelser bleve vedtagne paa Frostathing ved vor Søn Magnus's, Erkebiskop Einars o. s. v. Samtykke", saaledes kan der maaskee etsteds i det bortfaldne have staaet: „Følgende Bestemmelser bleve vedtagne paa Øreþing med Erkebiskop Sigurds (maaskee ogsaa Knut Jarls) og fleres Samtykke". Undersøge vi nu, hvilke Sommere mellem 1240 og Erkebiskop Sigurds Død 1252 Kong Haakon tilbragte i Throndhjem, saa at han kunde overvære Frosta- eller Øreþing, da faa vi kun 1244. Dette passer og godt dermed, at Christenretten endnu paabyder Jærnbyrd, der afskaffedes af Cardinal Villjam 1247. Om Aaret 1244 i det mindste for Christenrettens højtidelige Vedtagelse kan der saaledes neppe være nogen Tvivl.

[1]) Se ovenfor III. S. 247, 248, jvfr. 263—266.

[2]) Dette er Bestemmelsen i II. 10 „om Blodsudgydelse i Christkirken, Mariekirken eller deres Kirkegaard", der, som ovenfor IV. 248 viist, hentyder paa en Tid, da Christkirken og Mariekirken endnu stode paa samme Kirkegaard, hvilket ogsaa i den saakaldte Sverres Christenret med større Omtanke er rettet til „Christkirkegaarden" alene.

1190, ligesom man ogsaa der netop finder et Par af de Artikler af „Guldfjeder", over hvilke Kong Sverre stødte sig, og i hvis Sted han vilde have de ældre Bestemmelser i „Graagaas" bibeholdte. At det efter Kong Sverres Tid kunde lykkes Erkebiskopperne i Nidaros at faa „Guldfjeder" om ikke formeligt vedtagen, saa dog stiltiende anerkjendt som gjeldende Lov, var i og for sig ikke saa besynderligt; thi deels maatte Erkjendelsen af, at den ældre Christenret ikke længer passede til de, ogsaa af Lægmand, almindeligt anerkjendte og vedtagne canoniske Regler, være almindelig [1]), og dertil havde Erkebiskopperne lige fra Forliget med Kong Haakon Sverressøn paa det nærmeste kunnet raade sig selv i deres Diøces, fornemmelig under Skules langvarige Regimente i det nordlige Norge, da det var denne alt for meget om at gjøre, at have Erkebiskopperne paa sin Side, til at han ikke skulde have lempet sig efter dem, og lukket Øjnene til at de udstrakte sin Myndighed videre end tilbørligt. Ved Fredens og Roligheden Gjenoprettelse fandt Kong Haakon derfor vistnok „Guldfjederen", enten uforandret eller i alle Fald kun med yderst ubetydelige Modificationer, saaledes ved Brugen hævdet i Thrøndelagen, at han, om han end havde villet, neppe engang havde kunnet afskaffe den. Men det er ikke engang rimeligt at han har ønsket eller villet det, thi de Bestemmelser, der stødte Sverre, fordi de i hans Tid vare nye, og fordi man nu engang, opirret som man var, satte Sagen paa Spidsen: disse Bestemmelser havde, efter de paa Haakons Tid herskende Synsmaader, ikke længer saa meget at betyde, og den Tid var heller ikke saa særdeles fjern, da Norges Hierarcher endog fandt dem ikke paa langt nær tilstrækkelige til at sikre Kirken den Frihed og Myndighed, som de meente at den kunde og burde gjøre Fordring paa. Og saaledes er det da vel gaaet til, at Kong Haakon samtykkede i at paabyde, og i den nye Afskrift af Frostathings-Lovbogen at lade indføre en Christenret, der var hverken mere eller mindre end Eysteins „Guldfjeder" saa godt som uforandret, ja neppe engang med de Forandringer i Texten, som allerede ældre Concilbestemmelser eller hævdede Vedtægter synes at maatte have gjort nødvendige [2]). Ja det synes endog at have været Kongens og Erke-

[1]) Vi kjende vistnok ikke den ældste Frostathings Christenret, men have al Grund til at antage, at den i det væsentlige har lignet de øvrige ældre Christenretter.

[2]) Hvor ubetydelige Forandringerne maa have været, sees ikke alene af den ovenfor paapegede Omstændighed, at den ældre, allerede af Erkebiskop Eystein nedrevne, Mariekirke omtales i II. 10 som endnu staaende, men tillige af III. 1., hvor de forbudne Slægtskabsgrader i Egteskab regnes til 6te Led paa begge Sider fra Syskende at regne, uagtet, som ovenfor paapeget, Forbudet allerede paa den lateranske Forsamling 1216 indskrænkedes til 4de Led inclusive fra Syskende. Derimod findes ej alene i denne Christenret, men ogsaa

bisskoppens Mening at denne Ret, som nys anført, skulde blive Christenret for hele Riget. Thi deels siges dette udtrykkeligt i en kongelig Retterbod, udstedt i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede [1]), deels viser allerede den oven nævnte Combination af Frosta- og Gulathings-Christenretter, som man under Sverre søgte at faa i Stand, at Trangen til en mere almindelig Christenret endog da maa have været følt, ligesom det i sig selv er aabenbart, at Christenretter, der nu vare saa antiqverede, som Gulathingslagens, Oplandenes og Vikens, nødvendigviis, om end intet udtrykkeligt desangaaende var foreskrevet, hyppigt maatte suppleres eller berigtiges efter en mere tidsmæssig Lovgivning, og ingen var da dertil nærmere end Frostathingsloven, den som allerede gjaldt ved Metropolitan-Sædet. At man for Resten, naar Lovgivningen alligevel skulde revideres, dog ikke, idet man lod Christenretten af-

---

i den saakaldte Sverres Christenret, den Indskrænkning af Altergangen for Lægfolk til i det mindste een Gang om Aaret, i Paasken, der indeholdes i de samme Lateranstatuter § 21 (Decr. Greg. V. 38); dette maa da igjen være indført efter 1215. En anden virkelig Forandring, man kan spore, er den før omtalte i II. 18, hvor den endnu i Sverres Christenret Cap. 35 paabudne Vidrelbeds-Tiende (af tillagt Fæ) forandres til Ydelsen af den Ost, der laves af al den Fredagen før St. Hansdag faldende Melk; men denne Forandring, der sandsynligviis er skeet i Mellemtiden mellem 1190 og 1244, er og udtrykkeligt paapeget ganske saaledes som om en Marginalrettelse her havde fundet Sted i Original-Exemplaret. (At Jærnbyrd, afskaffet af Cardinal Villjam 1247, ligeledes omtales som brugelig, kan her ej komme i Betragtning, da Loven selv, som ovenfor viist, maa være vedtagen senest 1244, altsaa før Cardinalens Ankomst til Norge). Alt tyder saaledes virkelig hen paa, at man uden videre har vedtaget det meste saaledes, som det forefandtes, og ladet det indføre i den nye Lovbog, uden endog at have givet sig Tid til at anbringe alle de Forandringer, der dog allerede ved Concilbeslutninger eller paa andre Maader vare skede. Og hiint Original-Exemplar synes da ganske vist at maatte have været „Gulbfjeder". Om Forandringerne havde været end større og hyppigere, end de nu vise sig at være, vilde de dog med største Lethed have kunnet anbringes i Form af Marginal-Rettelser. Men en anden Sag er (se nedenfor) at denne Christenrets Optagelse i Lovbogen samt Lovbogens Fordeling i Parter maaskee kan skrive sig fra Kong Haakon Sverressøns Dage.

[1]) Se den før omtalte Retterbod, udstedt i Kong Magnus Eriksøns Navn 14de Septbr. 1327: „at den Christenret, som den værdige Herre Kong Haakon den gamle, vor Farfader, og Hr. Sigurd, Erkebiskop i Nidaros, med de bedste Mænds Raad og Samtykke, som dengang vare i Riget forordnede at skulle gjelde („over hele Norge", tilføjer en Codex udtrykkeligt) „den skal nu gjelde alle Mand imellem". Tidligere omtales denne Christenret baade i Retterbod af 14de Mai 1290 og i en anden af 28de Juli 1316 som den „gamle, forhen gjeldende", og det virkelig, som det lader, for hele Riget.

skrive i den nye Lovbog, har ladet dette skee med alle de Forbedringer, den allerede havde modtaget, men derimod har bibeholdt den med flere forældede Bestemmelser, lader sig forklare af samme Grund, hvorfor den verdslige Lovgivning ligeledes er bleven gjengiven uforandret: man gav sig ikke Tid til at omredigere Texten, men foretrak at angive Lovsforandringerne i Form af Retterbøder, opregnede i Intimationen, ganske i den Orden, hvori de paa Mødet selv bleve vedtagne: derved faldt de desto bedre i Øjnene, og det stod da enhver, der ejede en Lovbog, selv frit for at anmerke Rettelserne paa de tilhørende Steder i Loven. Nu have vi vistnok ingen saadan Bekjendtgjørelse om Forandringerne i Christenretten, men deels maa det erindres, at Intimationen til Frostathingsloven har et stort Hul, og at saaledes netop de kirkelige Retterbøder kunne høre til det tabte; deels er det heel sandsynligt, at Erkebiskoppen kan have bekjendtgjort de kirkelige Retterbøder særskilt, med en egen Afskrift af Christenretten. Den saakaldte Kong Haakons og Erkebiskop Sigurds Christenret, eller Frostathings-Christenret, fremstiller os saaledes den kirkelige Lovgivning og de kirkelige Forhold nærmest som de endnu vare paa Erkebiskop Eysteins Tid. Og muligt er det endog, som vi allerede have antydet, at den egentlige Vedtagelse saavel af den, som af den med ny Inddeling forsynede Lovbog allerede hidrører fra Kong Haakon Sverressøns Tid.

Af de Artikler, vedrørende de verdslige Forhold, der forekomme i den Deel af Intimationen til Frostathingsloven, der er samtidig med Lovens nyere Inddeling, og saaledes maaskee henhører til 1244, maaskee endog er meget ældre, er især een merkelig, der vidner om, med hvor mange Vanskeligheder den nye Lagmands-Institution endnu havde at kæmpe [1]). „Vi have", siger Kongen [2]), „ofte hørt, at flere, der ere ganske vist skyldige, dog ikke ville indfinde sig hos Lagmanden, skjønt de ere lovligen stevnte, og mange ville ikke bryde sig om Lagmandens Orskurd, naar han har sagt Lov. Vi troede dog i den Hensigt at have indsat Lagmændene og tillagt dem Indtægter af vort eget Gods og vor Fædrenearv, at enhver nu efter St. Olafs Lovgivning og Lagmandens Orskurd skulde ville bringe sin Sag til Ende. Derfor fastsætte vi nu en Bod af tre Mark for hver den, der ikke vil indfinde sig hos Lagmanden, skjønt han er sandskyldig og lovligt stevnt; saa og for dem, der ikke agte Lagmandens Orskurd." Formodentlig have de fleste mere anseede Mænd endnu meent, hvad der ogsaa i Forstningen var den beskedne Hensigt med

---

[1]) Det forstaar sig af sig selv, at de følgende Ytringer blive langt lettere at forklare, hvis denne Kundgjørelse henføres til Haakon Sverressøns Tid.

[2]) Frostathingslovens Indl. 16.

Institutionen, at den egentlig kun var til for at spare den simple og ubemidlede Mand langvarigt Ophold, byrdefulde Rejser og dertil svarende Bekostning. Men det var en uundgaaelig Følge af de statsretlige Principer, der nu søgtes gjorte gjeldende, at Kongens Dommermyndighed, udøvet gjennem hans beskikkede Embedsmænd, udstraktes til alle Undersaatter, høje og lave. Vi finde derfor ogsaa nu Lagmændenes Stilling at blive mere og mere anseelig, og deres Embeder omsider, i det følgende Aarhundredes Begyndelse, at regnes blandt de fornemste i Landet, saa at Indehaverne endog synes næsten at have været selvskrevne til de højere Rangtitler [1]), medens det derimod tidligere netop synes at have været Principet, at en Lagmand ingen saadan Titel skulde bære, men altid i bogstavelig Forstand kunne kaldes Bonde [2]): aabenbart fordi han ikke ved sin højere Rang skulde give de Folk, mellem hvilke han oprindelig var sat til at skifte Ret, Anledning til Mistillid; en Betragtning, der senere hen, da hans Jurisdiction udstraktes til alle Klasser, maatte bortfalde [3]).

En anden af disse Artikler er ogsaa ret merkelig, fordi den viser, hvorledes den Lyst til at fare som Handelskarl, der nu er saa udbredt i Norge, allerede i hiin Tid havde taget saadan Overhaand, at Kongen ansaa det nødvendigt at sætte Grændser for den ved et særeget Forbud. „Det er os bekjendt", siger han, „at intet er vort Rige saaledes til Skade, som den Mislighed, at man ikke kan faa Arbejdsfolk i Herederne, fordi nu alle ville fare i Kjøbferd og ingen arbejde for Bønderne. Vi forbyde derfor strengeligen enhver at fare i Kjøbferd, der ejer mindre Gods end til tre Marks Værdi. Dette Forbud skal gjelde fra Paaske til Michelsmesse hvert Aar, men fra Michelsmesse og hele Vinteren siden fare enhver i Fred med det, Gud har givet ham, stort eller lidet". Forbudet synes at gjelde lige saavel Indenlands-Handel som Fart til fremmede Lande [4]).

En Deel Bestemmelser om Audner eller Ødegaarde, opryddede i affides eller mere højt liggende Egne, saavel som andre Rydningspladse, hvilke nu samtlige underkastedes de sædvanlige communale Byrder og Skatte-Ydelser, vise ikke alene, at ej ubetydelige Strækninger i de senere Tider maa have været opryddede i det nordlige Norge, og Fol-

---

1) F. Ex. Hr. Hauk Erlendsson, Ridder og Lagmand c. 1315.

2) Saaledes Dagfinn Bonde, der skjønt Stallare, Syselmand og saa godt som kongelig Statholder i Bergen dog ej fik Lendermandsnavn. Lige saa Gunnar Grjonbak, der selv kaldte sig Bonde, og hvis Søn Einar, senere Erkebiskop, var i Bøndernes Tal, da han gav Haakon unge Kongenavn.

3) Om Lagmændene, se for øvrigt ovenfor III. S. 190.

4) Frostathingslovens Indl. 20.

kemængden følgelig have formeret sig, men for saa vidt det heder, at den, der baade høster Hø og Korn af en Audn eller Ødegaard, skal præstere Leding, seer man heraf, hvorledes Ledings-Præstationen allerede var paa Overgangen fra at være personlig til at blive reel, hvilket ogsaa var en naturlig Følge af den sjeldnere Brug, man gjorde af virkeligt Ledings-Opbud [1]).

Merkeligt er det, at ved flere af de administrative Forholdsregler, som foreskrives eller antydes af Kongen i disse Kundgjørelser, spille endnu „Aarmændene" en ikke ubetydelig Rolle. Heraf maatte man slutte, at Kongsgaardenes Bestyrere endnu kaldtes Aarmænd, og at de fremdeles ved Siden af Sysselmændene repræsenterede Kongemagten. Men Sagen er formodentlig den, at kun Benævnelsen er bibeholdt fra den ældre Lovgivning, medens Sysselmændene egentlig ere meente. Thi Sysselmændene nævnes slet ikke, uagtet deres Embede paa Kong Haakons Tid allerede længe havde hørt blandt de bestaaende Indretninger og derfor nødvendigviis synes at maatte have været nævnt, naar der er Tale om Sagsøgning, Tilsigelse af Rideskyds, o. a. d. [2]).

[1]) Frostathingslovens Indl. 17, 18, 19. Den, som kun driver en Audn paa Hø, ej paa Kornavl (som slaar og ikke saar) skal kun præstere Budbyrd og Fattiges Flytning (kun de communale Byrder). Men naar han „baade saar og slaar", da skal han og præstere Leding efter forstandige Mænds Skjøn (§ 17). Dog vidner det atter om Forpligtelsens personlige Charakteer, naar det i § 18 heder „at Kongen har fritaget den Lejlænding, der selv opfører Husebygningen paa en Audn, for Ledingen for tvende „Rev" i de første fer Aar.

[2]) Herved bemerkes dog, hvad der egentlig gjelder om hele dette Parti af Indledningen til Frostathingsloven, eller hvad der vedtoges og udstedtes paa Ørething, altsaa tillige Lovens Inddeling i 16 Parter og Christenretten, at da vi formedelst den før omtalte Lacune mellem § 13 og 14 ikke have Begyndelsen til denne Række af Kundgjørelser og Retterbøder, kunde det, naar Alt kommer til Alt, være muligt, at alt dette egentlig skriver sig fra Haakon Sverressøn, ved dennes Forlig med Erkebiskop Erik, og at Kong Haakon Haakonssøns Samraad eller Overeenskomst med Erkebiskop Sigurd kun har gjeldt Christenrettens Udstrækning ud over Frostathingslagen til hele Riget. Der er meget, som gjør denne Antagelse sandsynlig, og ikke mindst den Omstændighed, at Aarmændene endnu nævnes med Udelukkelse af Sysselmændene, samt at Lagmands-Institutionen endnu synes at omtales som ganske ny, og som om det for en stor Deel var den Konge, i hvis Navn Kundgjørelsen udstedtes, der fra først af havde indsat Lagmændene. Man kunde endog føle sig fristet til at gjette paa Sverre selv, hvis man ikke maatte antage det usandsynligt, at han havde optaget Christenretten, saadan som den forefindes, i sin Lovbog. Hvad der fremdeles i høj Grad synes at tale for en saadan Antagelse, er deels den ovenfor paapegede Bibeholdelse af de før Lateranmødet 1215 gjeldende forbudne Led, deels den merkelige Omstændighed, som vi strax nedenfor paapege, at et gammelt Brudstykke af Frostathingsloven fremstiller Saktallet aabenbart i en langt ældre og uhjelpsommere Form, end det findes i de øvrige Haandskrifter, medens dog Sideoverskriften paa hiint Brud-

Til Forebyggelse af Ættedrab maatte det særdeles bidrage, at de Bøder, hvormed Drab og Legemsfornærmelser endnu tildeels kunde afsones, enten ikke sattes saa høit, at Vedkommende mistvivlede om at kunne udrede dem og derfor slet intet betalte, eller at Beregningsmaaden og Fordelingen ej var alt for indviklet, da det ellers let kunde hænde at enkelte Medlemmer af Ætten, der troede sig berettigede til at tage Bøder, men enten ingen havde faaet, eller fandt at de ej havde faaet nok, i saa Fald ansaa sig berettigede til at tage Hevn paa egen Haand. Det gjaldt saaledes at simplificere de saakaldte **Saktal** saa meget som muligt. Vi have allerede seet [1]), hvorledes en saadan Simplification synes at være indskudt i den ældre Gulathingslov ved Siden af den ældre, mere indviklede, Beregning. Et senere, endnu simplere indrettet Saktal, beregnet af den af os oftere omtalte Lagmand **Bjarne Mardssøn** fra Haalogaland, der nævnes mellem Aarene 1198 og 1223, findes, som ovenfor viist, tilføjet Gulathingslagen, hvilket maaskee antyder, at det har skullet gjelde for det hele Land, da Bjarne Mardssøn som Haalogalænding ellers intet havde med Gulathingslagen at bestille. Ogsaa i *Frostathingsloven* sees et ældre, mere indviklet Saktal at være ombyttet med et nyere og simplere, der i flere Henseender har meget tilfælles med hiint [2]); men da dette nyere dog endnu omtaler „thybaaren Søn" [3]), medens deri-

stykke viser, at det har hørt til den i de 16 Parter inddeelte Lov, følgelig er yngre end den her omhandlede Kundgjørelse. Thi er da den Text, efter hvilken Loven er trykt i N. gl. Love 1. B., saavel som de fleste øvrige Brudstykker, fra Kong Haakons Tid, hvad man vel maa antage, (skjønt ogsaa det yngre Saktal aabenbart er ældre end 1220, se nedenfor) bliver det ikke usandsynligt, at hiint Brudstykke med det ældre Saktal er en 50 til 60 Aar ældre. Fuldkommen Visshed faa vi nu neppe i denne Sag, da dette ej kunde skee uden at man fandt et Haandskrift, hvori hiin Lacune var udfyldt — hvortil der ej er nogen Udsigt. — Jeg har derfor ikke vovet at fremsætte den her ytrede Mening i Texten, skjønt jeg dog næsten er moralsk overbeviist om dens Rigtighed. Thi hvad der ovenfor er ytret om Kongens og Erkebiskop Sigurds Samvirkning, enten paa Frosta- eller Ørething, om Sommeren 1244, kan, som ogsaa før antydet, alligevel være rigtigt, om det end kun vedkommer Christenretten. Og at den gamle Christenret da blev paabuden for hele Riget, uden at man endnu havde givet sig Tid til at forandre dens Text, er ikke besynderligere, end at den og kunde blive paabuden 1290, 1316 og 1327. Maaskee man saaledes netop kan betragte Haakons og Sigurds Paabud som det første i Rækken af alle disse interimistiske Christenrets-Paabud.

1) Se ovenfor III. S. 970.

2) At det Saktal, der findes i Frostathingslovens Text, saadan som den nu kjendes, ikke er det oprindelige, sees aller bedst af det før omtalte gamle Brudstykke, aftrykt i N. gl. L. II. S. 520, der virkelig er et Stykke af det ældre Saktal, og ikke stemmer med Textens. Det sees ogsaa af denne selv, IV. 6, 9, hvor der ligefrem omtales en Mangel ved det ældre Saktal, som nu ved disse Artikler rettes.

3) Frostathingsloven VI. 5, 10, 14, 17, 21, 24, 28, 31, 35, 38.

mod Bjarne Mardssøns Saktal ingen saadanne Reminiscenser fra Trællevæsenet indeholder, maa man dog antage at dette er det yngste, og saaledes, hvad nys antydedes, efter al Rimelighed bestemt til at gjelde for hele Riget. Det synes ogsaa allerede aabenbart at gaa ud paa, at samle den hele Bodsprœstation under eet, saaledes at der ej mere er Tale om, at Drabsmandens Frænder skulle umiddelbart udrede en Deel af Boden til lige nær beslægtede Frænder af den dræbte, men at der kun fastsættes en Sum, det være sig 6, 5, 4 eller 3 Mkr. Guld, for hvilken alene Drabsmanden er ansvarlig, og som den Dræbtes Frænder dele med sig efter en bestemt Proportion. Om Drabsmanden selv udreder hele Summen, eller hans Frænder ere ham dermed behjelpelige, bliver da ligegyldigt, eftersom man dog kun har ham at holde sig til. Da Bjarne Mardssøn ej omtales som Lagmand i 1198, men derimod i 1223, da han i denne Egenskab var tilstede paa Rigsmødet i Bergen, bliver det rimeligt, at hans Saktalsberegning nærmest tilhører denne Tid, og at den er skeet efter Kongens og Skule Jarls Foranstaltning. Endog det yngre Saktal i Frostathingsloven maa saaledes hidrøre fra en tidligere Periode.

Det var dog ikke Kong Haakons Hensigt at blive staaende ved de her omtalte Forandringer. Foruden at bringe det hertil, at een fælles Lovgivning gjaldt over hele Riget, var det navnlig hans alvorlige Hensigt, ganske at faa afskaffet det indviklede Ættebods-System, der kun begunstigede Drab og private Fejder, indskrænkende Boden alene til hvad Drabsmanden selv erlagde til den nærmeste Arving, saavel som Thegngildet til Kronen: en Foranstaltning, hvorved Drabsager, i Stedet for, som før, kun at være private, nu paa det nærmeste bleve offentlige, og Begyndelsen saaledes gjordes til et mere ordnet Justitsvæsen. Men en saa gjennemgribende Forandring kunde ikke skee med eet, og Kong Haakon oplevede heller ikke mere end at see en Forberedelse dertil bevirket. Dette skede dog ikke førend i 1260, saa at vi først senere komme til at omtale det. Men man kan ikke tvivle om, at han den hele Mellemtid har været utrætteligt virksom for at bearbejde Gemytterne og bringe de her omhandlede, tidsmæssige Lovsforbedringer til Veje.

Med Hensyn til Gulatinget gjorde Kong Haakon, uvist naar, den Forandring, at Thingstedet henlagdes fra det egentlige Gula, ved Eivindvik Kirke, til Øen Guløy, lidt længer inde i Fjorden, hvor han ogsaa til Thingalmuens Tarv lod opføre en Kirke. Aarsagen til denne Forandring er nu ej saa let at indsee; maaskee Communicationen har været noget bekvemmere, eller at Øen har afgivet bedre Plads [1]).

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 333. Derfor heder det og i den yngre Gu-

Kong Haakons Saga giver ham udtrykkeligt det Lov, at ingen af Norges Konger siden St. Olafs Dage styrkede Christendommen som han [1]), og herpaa have vi allerede seet Beviser nok i hans Bestræbelser for at udbrede Christendommen i Finmarken, som overhoved i den Eftergivenhed mod Kirken og dens Tjenere, som han lagde for Dagen i alle Tilfælde, hvor disse ikke vilde gaa Kronens Rettigheder for nær. Saaledes finde vi, at han indstændigt har indskærpet Vikens Beboere at betale deres Tiende ordentligt, efter de gamle Bestemmelser og guddommelige Love, „af al den retmæssige Indtægt, Gud forunder Mennesket i denne Verden, for at man derved kan kjøbe sig den tiende Deel af Himmerige, hvortil Mennesket i Førstningen var skabt, men hvorved det siden blev bortstødt ved Djevelens Tilskyndelse". I dette Brev indskærpes ogsaa den ordentlige Ydelse af en anden Afgift, som det udtrykkeligt siges at hele Almuen i Viken (der tilføjes dog ikke naar) havde paataget sig. Den bestod i en talt Pening for hvert Kreatur, som man heller vilde have i sin Gaards-Besætning end undvære; de to Tredie-dele af denne Afgift skulde gaa til St. Olafs Helligdom i Throndhjem, og kaldtes derfor sædvanligviis **Olafsskot**; den tredie tilfaldt St. Hallvard i Oslo, og kaldtes saaledes **Hallvardsskot**. Efter al Sandsynlighed er denne Afgift vedtagen under Kong Haakons Regjering og ved hans Foranstaltning [2]).

Det er allerede oftere omtalt, at Kong Haakon lod mange Kirker opføre, og at han navnlig efter den store Ildebrand i Bergen synes at have grebet sig særdeles an i saa Henseende. Han lod nemlig, som Sagaen beretter, opføre Olafskirken med Klostret, Katharina-Kirken ved Sandbro med tilhørende Hospital, og i det mindste paabegynde Allehelgenskirken i Vaagsbunden [3]). Da alle disse tre Kirker laa i det Strøg,

lathingslov, Thingfarebaalken Cap. 1: vi skulle have vort Lagthing „paa Guls i det rette Thingsted", ej som i den ældre „her i Gula".

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 333.

[2]) N. gl. L. I. S. 459. Man maa her nærmest gjette paa en af de Perioder, hvor Kongen tilbragte længere Tid i Viken, enten allerede under Ribbunge-fejden, eller senere under de hyppige Forhandlinger med Sverige og Danmark.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 333. I Langes Klosterhistorie, anden Udg. S. 329 er den Mening fremsat, at der ved „Olafskirken og Klostret" paa dette Sted i Sagaen rimeligviis menes Dominicanernes Kirke og Kloster, stiftet, som vi have seet, omkring 1230, og førende et Segl, hvori de hellige Konger Olaf og Erik fremstilledes. Men dette er dog ikke sandsynligt, da man nemlig ellers aldrig finder „Olafskirken" nævnt, uden at den Kirke derved forstaaes, der senere blev Minoriter-Kirke, og nu er Domkirken. At der

der fortæredes af Branden 1248, og da i det mindste Olafskirken og Allehelgenskirken omtales tidligere, bliver det, som tidligere paapeget, næsten utvivlsomt, at i alle Fald de to sidste Kirker ere blevne et Rov for Luerne, men siden paa Kongens Bekostning opførte, da han havde særegne Hensigter med dem, idet Olafskirken nu blev Kirke for et af de første Minorit- eller Franciscaner-Conventer, der stiftedes i Norge, altsaa ved Kong Haakons egen Foranstaltning, og Allehelgenskirken maaskee allerede strax ved Gjenopførelsen bestemtes til Kirke for et paatænkt, og af Haakons Søn og Eftermand virkelig stiftet Fattighuus. Til Katharinakirken, der visstnok ikke var til før Branden, har der vel været skaffet Plads ved Omreguleringen af Tomterne i Nærheden af Sandbro, hvor Ilden synes at have raset voldsomst. Katharina-Hospitalet, hvortil Kong Haakon — uvist om strax eller paa sit Yderste [1]) — skjenkede hele 240 Maanede-Maters Bol

i et Par yngre Diplomer nævnes et „St. Olafs Huus ved Kongsgaarden", hvor Sjælemesser holdtes, kan ej være af nogen Vegt, deels fordi Diplomerne selv ere af problematisk Beskaffenhed, deels fordi det i alle Fald maatte være høist besynderligt at benævne Dominicanerklostret som beliggende „ved Kongsgaarden", da det dog laa langt nærmere ved Bispops- og Kannikegaardene (se ovenf. S. 35) uden engang at støde op til hiin. Det er den foregivne Vanskelighed i at forlige Sagaens Ord, at Kong Haakon „opførte Olafskirken" med den Omstændighed, at „Olafskirken" allerede tidligere omtales, som rimeligviis har fremkaldt hiin Gisning. Men Vanskeligheden bortfalder ganske, naar man kun erindrer, at den ældre Olafskirke i Vaagsbunden brandt ned 1248, hvilket, som ovenfor viist, Matthæus Paris. næsten endog reent ud siger. Da vi nu finde Minoriter i Bergen allerede omtalte 1264, hvilket viser at Klostret maa være stiftet af Kong Haakon, og da vi tillige see, at han maa have interesseret sig for denne Orden, siden han og stiftede et lignende Kloster i Tunsberg, medens vi derimod ej have Spor af at han tog sig noget særdeles af Dominicanerne, hvis Indførelse i Norge snarere var Biskoppernes og Chorsbrødrenes ubetænksomme Verk, bliver det utvivlsomt, at det er Franciscanerkirken, hvortil Sagaen her sigter.

[1]) Til Allehelgenskirken, heder det i Sagaen udtrykkeligt, gav Kongen 120 Mm.s Bol i sin sidste Sygdom, men det kan ikke sees af Sagaens Ord, om han først da tænkte paa at forbinde den med et Hospital, eller allerede tidligere havde fattet denne Plan. (Se for øvrigt Langes Klosterhistorie S. 260). Derimod synes Kongen allerede fra først af at have haft i Sinde at combinere et Hospital med Katharinakirken (se Sagaen), saa at Fundationsgaven maaskee allerede før hans Død kan have været skjenket, om han end ikke selv oplevede at see det Hele fuldendt. Det maa for øvrigt merkes, at Kong Magnus, Haakons Eftermand, ej alene forandrede Faderens Plan med Katharina Hospital, idet han gjorde det til et Fattighuus for Fruentimmer, (se Dipl. Norv. II. No. 16), men ogsaa 1266 flyttede selve Kirken med det maaskee endnu ikke færdigbyggede (ja maaskee ej engang paabegyndte) Hospital til Vaagsbunden, ganske nær ved Allehelgenskirken. Mere herom paa sit Sted nedenfor. Naar man kun har Annalernes Ord (efter det bedste Haandskrift) for Øje, at Kong Magnus lod Katharinakirken opbygge 1266, nær ved Allehelgenskirken, og

(omtrent 66⅔ Marker Bol eller Skpd. Tunge), var bestemt for de **Spedalske**, — en Sygdom, der vistnok allerede i lang Tid havde raset i Norge, men som maaskee nu først havde antaget en saa foruroligende Skikkelse, at der fra den offentlige Veldædigheds Side ansaaes nødvendigt at treffe Forholdsregler, om ikke til dens Udryddelse, saa dog til dens ulykkelige Offeres Pleje. I **Tunsberg** stiftede Kongen ligeledes et Hospital (St. Stephans), hvortil han skjenkede ikke mindre end 30 Merkers Bol [1]), og et Minoriter- eller Franciscaner-Kloster. Endelig oprettede han et Augustiner- eller maaskee Præmonstratenser-Kloster, indviet Jomfru Maria, i det smukke, skovrige **Dragsmark** i Lanehered i Elvesyssel, ogsaa kaldet **Marieskogs-Kloster**, og funderede det med 50 Merkers Bol; til dets Kirke benyttedes, uvist hvorfor, den allerede i Tunsberg ved Franciscanerklosteret opførte eller paabegyndte Bygning, hvis Materiale saaledes maa være flyttet over Folden til det nye Kloster-Anlæg [2]). Der tales og om, at Franciscanerklostret i Kongehelle oprettedes under Haakons Regjeringstid, men da intet sikkert derom berettes, faar det staa ved sit Værd. Foruden disse mere storartede Kirke- og Kloster-Anlæg lod han ogsaa den store, prægtige Kirke opføre paa **Agvaldsnes**, hvoraf der endnu er Levninger tilbage, der vise dens fordums Pragt. Denne, saavel som de tre oven nævnte Hospitalskirker, regnedes siden blandt de kongelige Kapeller, hvortil den før omtalte Apostelkirke i Bergen, og rimeligviis Mariekirken i Oslo, saavel som Tromsø Kirke allerede hørte. Tiden for disse Bygningsarbejder kan vistnok ikke nøjagtigt angives; imidlertid bliver det dog efter det foranførte temmelig vist, at de for Bergen falde strax efter Branden 1248, naar man undtager Apostelkirken, der allerede tidligere tilligemed Kongsgaarden var opført og indviet, og for

---

sammenligner dette med Sagaens Udsagn, at Kong Haakon lod gjøre Katharinakirke ved Sandbro, seer man at der her er Tale om to forskjellige Bygningsarbejder, og man behøver ikke at forklare den tilsyneladende Modsigelse dermed, at et „Sandbro" ogsaa skulde være at søge i Vaagsbunden. Thi, skjønt Udtrykket Sandbrú litla etsteds forekommer, seer man dog noksom af Bergens Bylov, at der kun var een Sandbro, naar det gjaldt at betegne Strøgene i Byen, og i det mindste ingen Sandbro i Vaagsbunden.

1) Flatøbogens Læsemaade „ccc (300—360) Mk. Bol." er urigtig, se Kong Magnus Erikssøns Brev af 1320, Dipl. Norv. II. 139.

2) Se Langes Klosterhistorie S. 453, 473. „Dragsmark" kaldtes denne lille Skov, (der i Brev No. 882 hos Liljegren udtrykkeligt benævnes locus amoenus) efter det smale og lave Eid mellem Lanesund og Gudmaren, over hvilket Baade kunde drages; thi saadanne Eid kaldtes og kaldes endnu „Drag" (saaledes Drageid paa Stadland). Sagnet om en Drage, der skulde have haft sit Tilhold der, viser sig saaledes at være lavet i en Tidsalder, da den danske Skriftsprogform „Drage" var bleven sædvanlig i Stedet for det norske Dreke eller Drake, og saaledes kunde gjøre Fejltagelsen mulig.

Tunsberg deels efter Branden i samme Aar, deels og især efter den nye store Ildebrand i 1258.

Det synes ogsaa for en stor Deel at kunne tilskrives Kongens Indflydelse og Anseelse, at det oftere omtalte Nidarholms Kloster, der ved Abbed Bjørns uforsvarlige Ferd var bragt sin Undergang nær, blev frelst og reformeret. Vi have seet, hvorledes Munkene, hvilke Erkebiskop Sigurd vilde udjage, henvendte sig til Cardinal Villjam om Hjelp, og at denne raadede dem at anraabe Paven selv om at staa dem bi, og sende en kyndig Mand, der kunde reformere deres Kloster og undervise dem bedre. De fulgte hans Raad, og Abbeden selv, ledsaget af Prioren, begave sig til Curien, forsynede med Anbefaling saavel fra Cardinalen som fra Kongen. Paven viste sig naadig mod dem, og bød dem selv udvælge sig en Reformator. Efter en Dags Betænkning og Raadslagning med andre erfarne Mænd nævnte de for Paven, som den der efter deres Mening var mest skikket til dette Hverv, den oftere omtalte Matthæus af Paris, Munk i St. Albans Kloster i England, da for det første, som de sagde, ingen Klostre af deres Orden var i bedre Skik end de engelske, og af disse igjen intet fortrinligere end St. Albans Kloster; og for det andet Matthæus selv var en særdeles god Bekjendt og Ven af Kongen, der af den Grund maaskee lettere vilde være at formaa til, naar det behøvedes, at anvende sin Magt til at tæmme Gjenstridige. Man maa formode at dette Valg af Matthæus allerede før Udrejsen har været aftalt mellem Kongen og Abbeden. Paven samtykkede i Valget, og udfærdigede strax en Skrivelse til Abbeden i St. Albans om at han skulde afgive Matthæus til denne Sendelse. Dette skede; Matthæus kom til Norge, og udførte heldigt sit Hverv. Men da dette netop, som vi tidligere have seet, skede i 1248, hvor Matthæus var Øjevidne til Bergens Brand, og da vi ligeledes erfare, at han medbragte Breve og Hilsener fra den franske Konge til Kong Haakon, er det aabenbart, at Matthæus selv samtidigt med Gesandterne maa have været i Frankrige, og rimeligviis saavel ved Pavehoffet i Lyon, som ved Kong Ludvigs Hof. Det er ogsaa i sig selv højst sandsynligt, at Abbeden og Prioren have lagt Vejen til Pavehoffet over England, for at raadslaa med Matthæus, der allerede et Par Aar forud havde gjort dem en saa væsentlig Tjeneste ved at faa Bjørns Pantebreve ud af de Koværskes Kløer, og at han med sin Abbeds Samtykke har gjort Følge med dem til Lyon, for at hjelpe dem ved sin Indflydelse og sine gode Raad. Denne gode Bistand havde de saaledes middelbart især Kongen at takke, thi han virkede baade paa Cardinalen, paa Matthæus, og paa Paven selv. Hvor længe Matthæus opholdt sig i Norge, vides ej, men det synes ikke at kunne have været i saa særdeles kort Tid. Da

han var Vidne til Ildebranden i Bergen, var han aabenbart nylig ankommen, og maa senere have begivet sig til Nidaros. Hans Ophold i Norge og nøjagtige Optegnelser om hvad han hørte og saa, skylde vi de mange højst vigtige Oplysninger, Norge vedkommende, der findes i hans fortrinlige Verk over Samtidens Historie [1]).

Naar man læser om al denne Liberalitet mod og Omhyggelighed for Kirken og dens Tjenere, som Haakon lagde for Dagen, begriber man nok at han maatte være særdeles yndet af Paven, om denne end ikke havde haft særegne Grunde til at bevare hans Venskab. Dette Venskab vedligeholdt sig ogsaa uforandret, saa længe Innocentius levede, ja fortsattes endog under Innocentius's Eftermand Alexander den 4de (Rainald, Cardinalbiskop af Ostia), og det uagtet der fremdeles var Tale om Korstog, som Haakon skulde foretage, men aldrig udførte, skjønt det dog synes, som om Kong Haakon paany har givet et Tilsagn om personligen at begive sig til det hellige Land. Vi støde nemlig atter paa et Beskyttelsesbrev, som Pave Innocentius den 12te December 1252 fra Perugia (han var i 1251 atter vendt tilbage til Italien) udstedte for Kong Haakon med Hustru, Familie, Rige og Gods, medens han var fraværende paa det Korstog, hvorved han „til det hellige Lands Frelse ej alene vilde forlade sit Fædreland men ogsaa udsætte sin egen Person". Efter almindelig Sædvane overdrog Paven ved en samtidig Skrivelse nogle anseede Prælater i Kongens Rige, denne Gang Erkebiskoppen af Nidaros saavel som Biskopperne af Oslo og Bergen, at see denne Beskyttelse vel overholdt, og uden Persons Anseelse at anvende Excommunications- og Interdicts-Straf mod dem, der under Kongens Fravær vovede at fornlempe hans Rige eller Gods. Det klinger mildest talt forunderligt, i denne Skrivelse at see Kongen omtalt af Paven som „saa ædel, saa herlig, hvis Forfædre Kirken glæde sig over altid at have kunnet tælle blandt sine hengivne Tilhængere" [2]). At disse Breve bleve udstedte under og i Anledning af den efter Erkebiskop Sigurds Død til hans Eftermand udnævnte Sørles Ophold i Rom, er tydeligt nok, men hvad der har fremkaldt dem, om Kongen har anmodet Sørle om at tilveje-

[1]) Der har været ytret Tvivl, hvor vidt Forfatteren Matthæus af Paris er den samme som den Broder Matthæus, hvis Sendelse til Norge han omtaler. Men Identiteten synes aabenbar; thi deels staar der udtrykkeligt, at den Matthæus, der sendtes til Norge, kaldtes „Matthæus de Parisiis", deels siger Forfatteren selv, at han overbragte Kong Ludvigs Breve til Haakon, altsaa var i Norge. Han kan dog neppe have været den af Keiser Frederik affendte Matthæus, som omtales ovenfor S. 12; thi han kom fra Tydskland eller Italien, ikke fra Frankrige og England.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 47, 48.

bringe dem, eller om de kun betragtedes som Høflighedsbeviser fra Pavens Side, er vanskeligt at sige. Det sidste skulde man næsten formode, naar man seer hen til, at Paven faa Uger i Forveien (18de November 1252) ved en anden Skrivelse, paa Kongens Søn havde givet sit Samtykke til, at „de Folk, der kaldtes Sambiterne", maatte, hvis de ved Daaben indlemmedes i Christendommen, blive hans Herredømme underkastede saafremt Andre ikke allerede havde erhvervet Ret over dem [1]). Disse „Sambiter" ere Indbyggerne af Samland, den fornemste Provinds i det gamle Preussen [2]), og Hedendommens samt Uafhængighedens meest haardnakkede Forsvarere mod de tydske Riddere. De Opraab, der fra Pavestolen udgik til de Troende om at staa Ridderne bi, havde ogsaa naaet Norge. I Aaret 1243, medens Legaten Villjam, dengang ikke endnu Cardinal, opholdt sig i Preussen, befalede Pave Innocentius, ved en Skrivelse fra Anagni, af 1ste October, Priorerne og Brødrene af Prædike- eller Dominicaner-Ordenen paa hans egne Vegne at tilsikre alle dem i Kongeriget Bøhmen, Erkebiskopsdømmerne Magdeburg og Bremen, Biskopsdømmerne Regensburg, Passau, Halberstadt, Hildesheim og Verden, samt i Danmark, Polen, Pommern, Gotland, Norge og Sverige, der maatte tage Korset for at staa de Christne i Lifland og Preussen bi, samme Indulgens og samme apostoliske Protection, som ellers var tilstaaet dem, der droge til Jerusalem [3]). Et Korstog mod Preusserne blev saaledes da virkelig paa en vis Maade prædiket i Norge. Men af hvad vi tidligere berettede, synes det ikke rimeligt, at Kong Haakon dengang har lyttet dertil. Derimod er det ikke usandsynligt, at Cardinal Villjam, der havde tilbragt saa mange Aar i Lifland og Preussen, der selv saa at sige havde været med at skabe den preussiske Kirke, og derfor tog den inderligste Deel i dens Fremgang, under sin Nærværelse i Norge har bragt disse Anliggender paa Bane, opmuntret Haakon til at staa Ridderne bi, mindet ham om den tidligere Tilladelse, Pave Gregorius havde givet ham til at bekrige sit Lands hedenske Naboer i Stedet for at drage til det hellige Land, og maaskee endog aabnet ham Udsigt til at erhverve Besiddelser hiinsides Østersøen, ligesom de Danske havde erhvervet Besiddelser i Estland. Haakon kan maaskee have lyttet hertil, ligesom han og lyttede til Keiser Frederiks Tilbud om Skytsherredømmet over Lübeck, saa meget mere, som det uvenskabelige Forhold, hvori han stod til Danmark, kan have ladet ham ansee et fast Tilhold paa Østersøens Sydside som et ønskeligt Støttepunkt for Krigs-Operationer. Samland var endnu u-un-

[1]) Dipl. Norv. I. No. 45.

[2]) Se ovenf. S. 53.

[3]) Voigts Diplom. Pruss. No. 48.

dertvunget, og hvis det lykkedes ham at overvinde dets stridbare Beboere og tvinge dem til at antage Christendommen, kunde han vel ogsaa vente at faa en Deel af deres Land anviist sig til Ejendom. I anden Halvdeel af Aaret 1252 havde Ridderne netop besluttet at gjøre Hoved-Angreb paa Samland [1]). Det er derfor i sig selv højst sandsynligt, at de have forespurgt sig hos Kong Haakon, om han vilde komme dem til Hjelp, og at han har givet et betinget Løfte herom, samt at han for det Tilfælde at et saadant Tog fra hans Side kom i Stand, foreløbigt har ladet sig det, han maatte kunne erobre, overdrage af Paven. Under den Mangel paa offentlige Aktstykker fra disse Tider, som desværre hersker i Norges Historie, kan man ikke vide, hvad Brevverling herom der kan have været i Gang. Hvo veed, om ikke det store Tog til Danmark, han udrustede i 1253, ogsaa, om det var kommet i Stand, og han med en Flaade havde viist sig i de danske Farvande, vilde have gjeldt Samland? Men den Fredsmegling, Byrge Jarl tilvejebragte, og som medførte en fuldkommen Indstilling af alle Krigsforetagender for Øjeblikket, maatte ogsaa lade en mulig Plan til at bekrige Preusserne gaa overstyr. Ridderne havde desuden om Vintren 1252—53 allerede gjort et Tog til Samland, der løb saa uheldigt af, at man neppe den paafølgende Sommer kunde have Lyst til at gjentage det [2]). Paven befalede nu Prædikebrødrene paany at prædike Korset mod Hedningerne i Lifland og Preussen, og rimeligviis er dette da ogsaa skeet i Norge, uden at der erfares noget om, at en eneste Nordmand tog Korset [3]). Derimod gjorde, som bekjendt, Kong Ottokar af Bøhmen med flere andre Fyrster i Aaret 1255 et Korstog ind i Samland, hvis Indbyggere, bukkende under for Overmagten, ganske maatte falde til Fode og lade sig døbe [4]). Da var imidlertid Pave Innocentius død. Hans Eftermand, Alexander den 4de, lod Dominicanerne endnu engang prædike Korstog i Tydskland og hele Norden, for at de øvrige, endnu ikke undertvungne Dele af det gamle Preusserland kunde betvinges og Indbyggerne christnes, men der nævnes intet om, at nogen Nordmand tog Korset [5]).

---

[1]) Voigts Gesch. Preussens, III. S. 41 ff.

[2]) Voigt, Gesch. Preussens, III. S. 44

[3]) Raynaldus, ved Aar 1253, No. 26. Voigt, III. 50.

[4]) Voigt, Gesch. Pr. III. S. 75 fgg.

[5]) Dipl. Norv. I. 54. Raynaldus, ved 1256, No. 15. Voigt, Gesch. Pr. III. S. 105. Hvis der er noget i den svenske Riimkrønikes Beretning om at den svenske Folkunge Karl (maaskee Karl Ulfsøn) drog til Preussen og siden faldt i Kampen mod Littauerne, torde det maaskee have været i Anledning af denne Opfordring, og han faldt muligviis enten i den ellers ikke af de tydske Chronister omtalte

Derimod see vi, at da Pave Alexander, for ret at overvælde Hohenstauferne, og navnlig den talentfulde Manfred af Tarent, der efter Kong Konrads Død opretholdt Ættens Magt i Nedre-Italien, bestemte at Korstogsløfter til det hellige Land kunde fyldestgjøres, naar man i dets Sted drog til Neapel og Sicilien for at bekrige Manfred eller overhovet at staa den engelske Kongesøn Edmund bi, hvilken allerede Pave Innocentius havde overdraget begge Siciliernes Krone. Han henvendte sig i saa Henseende særskilt til Kong Haakon, og overdrog Erkebiskoppen af Canterbury saavel som sin Capellan og Fuldmægtig, Subdiaconen Rostand, højtideligt at fritage saavel Kongen, som alle andre, der i Norge maatte have taget Korset, fra deres Løfte om at drage til Jorsaleland, naar de i Stedet derfor ledsagede den engelske Konge paa hans forehavende Tog til Sicilien [1]). Af dette Tog blev der intet, og Haakon, som vist ikke under nogen Omstændighed havde ladet sig bevæge til den Uklogskab at deeltage deri, aller mindst mod sin Ven Kejser Frederiks Søn, slap saaledes for en udtrykkelig Vægring, medens Skylden for Udsættelsen og omsider den hele Plans Gaaen overstyr kun faldt paa den engelske Konge. Om videre Forhandlinger i Anledning af Kong Haakons Korstogsløfter tales der ikke. Sandsynligviis er Sagen nu ganske bleven stillet i Bero. Det vilde ogsaa have været til ubodelig Skade for Landet, om Kong Haakon var bleven bortreven fra sin utrættelige Virksomhed til Landets ydre Hæder og indre Velvære, for fjernt fra Norge at føre et Riget selv uvedkommende Kamp, der neppe engang, om den var heldig og hæderlig, vilde have efterladt synderlige Spor, hvad enten den førtes mod Vantroende eller andre fremmede Nationer.

Medens Kong Haakon med en forstandig Liberalitet tog sig af Kirken og dens Forherligelse, sørgede han ikke mindre for at omgive Kongedømmet med ydre Pragt, og for allehaande andre Foretagender, der sigtede enten til Rigets Sikkerhed eller til Næringsvejenes og anden nyttig Virksomheds Ophjelpelse. Især synes hans Opmerksomhed at have været henvendt paa **Viken**, hvis Vigtighed som Rigets frugtbareste og bedst befolkede Landskab maatte være indlysende. Han lod saaledes, fortælles der, mange øde Øer i Viken opbygge; blandt dem nævnes udtrykkeligt **Ekerøerne** ved Indløbet til Gota-Elvens søndre Arm, hvilke han lod oprydde, bebygge og forsyne med en Trækirke; **Gulløen**, en

Strid, der i de islandske Annaler for 1259 betegnes med „Guds Riddere svegne i Samland", eller i en sildigere Kamp mod de frafaldne Preusser: i et Diplom fra 1268 omtales han som død, men hvor længe, erfares ej.

[1]) Breve hos Rymerus, I. S. 320.

nu med Hisingen landfast Ø omtrent lige overfor Kongehelle [1]), og endelig **Marstrand** [2]). Sandsynligviis var det hans Agt, at oprette Kjøbstæder i det mindste paa Ekerøerne og ved Marstrand; men kun det sidste Kjøbstadsanlæg har haft Varighed: Marstrand er endnu en ret blomstrende By, medens Anlægget paa Ekerøerne ikke har kunnet hæve sig videre end til at blive et lidet Strandsted, navnlig ved Kalvsund, mellem den egentlige Ekerø og Bjørkø. Alle disse Bestræbelser for Vikens Opkomst synes man nærmest at maatte henføre til Aarene mellem 1248 og 1258, da Kongen opholdt sig saa hyppigt i Viken i Anledning af de svenske og danske Anliggender, og netop, som vi erfare, oftere laa med sin Flaade ved Ekerøerne. Til denne Tid maa man ogsaa henføre flere vigtige Befæstnings-Anlæg, han foretog i Viken, hvor det gjaldt at sikre sig mod Overfald ej alene af de Danske, men og, da Nordmændene, som vi have seet, ej vare saa ganske fornøjede med Byrge Jarls Holdning, mod de Svenske, for det Tilfælde at Jarlen skulde finde sin Regning ved at tage Danmarks Parti. Det gjaldt fornemmelig at have en Borg, der tillige kunde tjene som Grændsefæstning ved Kongehelle, hvilken nu i lang Tid ikke havde været beskyttet af nogen Borg, siden Kastellet i Byen selv var blevet forandret til et Kloster. Kong Haakon lod opbygge en Borg paa den lille **Ragnhildarholm** i Elven lige ud for Byen [3]). Man seer, at den var færdigbygget før 1257. Ruinerne af denne Borg vise, at den var af Steen,

---

[1]) Om Gulløen er der allerede talt noget ovenfor, II. S, 765, 891—894. Sporene af den smale Flodarm, der adskilte den fra Hisingen, sees endnu fra Sletten, lige overfor Ulvesund, udenfor Ytterby, til en Aamunding lige syd for Ragnhildholmen. En Gaard ved Navn Gullø ligger endnu skraas overfor Ytterby; paa Øen findes ogsaa de nuværende Gaarde Sletten, Bramby og Hamburg. Armen, der adskilte den fra Hisingen, var da, som ovenfor antydet, den „østre Kvisl".

[2]) Marstrand kaldes i Sagaen og Diplomer „Mástrandir", (Málstrandir er kun en slet Læsemaade). Navnet betegner „Maagestrandene". Ovenfor (III. 728) er det viist, at Marstrand omtales første Gang som Handelshavn 1227. Der nævnes da endnu intet om Byanlæg, uden at der vistnok heraf ligefrem følger, at Anlægget da endnu ej var paabegyndt, men Tiden hertil synes dog ej ret at være kommen, førend Kongen havde faaet frie Hænder for Borgerkrigene, og opholdt sig hyppigere i Viken. Men der har vistnok allerede tidligere, paa Grund af den gode Havn, været enkelte Huse der.

[3]) Man maa her altid erindre, at Byen ikke er det nuværende Kongelf, lige overfor Baahuus-Fæstning, men gamle Kongehelle, mellem Ytterby og et Stykke østenfor Kastellgaarden. Lige overfor denne, eller det forrige Kloster, ligger den lille Ragnhildarholm, eller, som den nu kaldes, Rangleholmen, ligeledes som Gulløen, næsten landfast med Hisingen. Det er forhen (III. S. 163) antydet, at Ragnhildholmen maaskee kan have tilhørt, og faaet Navn

og maaskee omgiven med Volde og Grave. I **Tunsberg** gjorde han betydelige Befæstnings-Anlæg. Han lod hele Bjerget bebygge, og forsyne med en Ringmuur, over hvis Porte der anbragtes Kasteller, navnlig det saakaldte Gautekastell over Danekleven [1]). Ogsaa **Valdensholmen**, Arnbjørn Jonssøns forrige Borg, lod han, efter en enkelt Beretning, bebygge, det vil sige befæste i en mere udvidet Maalestok [2]). Fremdeles lod han i Oslo opføre en Borg paa **Vaakeberg**, hvortil han ogsaa lod henflytte Nikolaikirke, der endnu i 1240, da Kongen kæmpede med Hertug Skule, stod i den søndre Deel af Byen, ikke langt fra Geitebroen, ved Sammenstødet af Østre-Stræde og Øre-Strædet [3]). Kastellet paa Holmen i Mjøsen, ved Ringsaker, var allerede, som det er viist, tidligere opført, øjensynligt for at skaffe Kongens Mænd et fast Punkt, hvorfra de kunde holde Opsigt med den daværende, Skule Jarl hengivne, Biskop Paal i Hamar, saavel som overhoved med Jarlens hemmelige eller aabenbare Tilhængere paa Oplandene. Den var altsaa nu, efter Borgerkrigenes Ophør, mindre nødvendig, men sees dog en Tidlang at have været vedligeholdt, og anvendt som Statsfængsel — en Anvendelse, hvortil ogsaa de øvrige oven nævnte Be-

---

efter hiin Enke Ragnhild, i hvis Huus Kong Magnus Erlingssøn boede, da han sidste Gang var kommen fra Danmark, i 1184.

[1]) I Sagaens Text staar der, „at han lod gjøre en Muur omkring Tunsberg", hvilket af enkelte har været taget i den Betydning, som om det gjaldt hele Byen. Dette kan dog ikke forholde sig saa, da det vilde have været baade et usædvanligt, og dertil alt for vidløftigt Arbejde, at omgive hele Byen med en Muur, ligesom man vel da ogsaa havde fundet Spor deraf eller hørt noget dertil. Det er øjensynligt kun „Bjerget" i egentlig Forstand, som her menes, og efter hvilket da vistnok ogsaa Byen oprindelig har faaet sit Navn. Ogsaa i Peder Claussøns Oversættelse nævnes udtrykkeligt kun „Bjerget", hvilket maaskee viser at hans Text har været nøjagtigere affattet.

[2]) Det maa dog bemerkes, at Flatøbogen intet taler om Valdensholm. Da dog de andre Codices ere enige om at Kong Haakon „husede den", maa det vistnok forholde sig saaledes, men man maa da og (se ovenf. III. S. 552) antage at den allerede tidligere var bebygget og befæstet af Arnbjørn Jonssøn.

[3]) Vaakeberg, ogsaa skrevet „Vaalkaberg", er egentlig endnu tilbage i Navnet „Aakeberg", saaledes som det ogsaa er antaget ovenfor, III. S. 368; men Strøget har dog vistnok været regnet lige op til det nuværende Enerhaugen, thi her maa Borgen have været beliggende, som et mere commanderende Sted, medens det Punkt, hvor Bodsfængslet nu ligger, og som ligeledes regnes til Aakeberg, maa have været optaget af Nonneklostrets Bygninger. Hvor længe Borgen paa Vaakeberg stod, vides ikke. Det er denne, der omtales blandt Statsfængslerne i Hirdskraa Cap. 36 ved 1273, ligesom Valdensholm, Tunsberg, Mjøskastellet og Kongehelle (d. e. Ragnhildholmen); men sandsynligvis har Anlægget af Akershuus gjort den overflødig.

fæstninger brugtes [1]). Til Ophjelpelse af Tunsbergs Skibsfart lod Kong Haakon Skeljasteinsgrunden (nu Piren) mellem Fastlandet og Nøtterø udgrave, saa at man kunde sejle der med hele Kogger, medens man forhen neppe kunde komme igjennem med Smaabaade. Canalen blev senere desværre ej vedligeholdt, saa at Sundet nu er lige saa ufarbart som før, og Jarlsø (Jersø), strax østenfor, maa tjene til Havn for de Skibe, der skulle anløbe Tunsberg og ej ville gaa heelt uden om Tjømø. Da man i Beretningen om Kong Haakons og hans Mænds Sejladser paa denne Kant ej finder Jarlsø omtalt efter 1240, men derimod erfarer, at Skibe gik til eller fra Tunsberg østover Folden ved 1253, synes hiin Udgravning af Skibsløbet at maatte være foretagen i Mellemtiden. Ligeledes forskjønnede Kongen Tunsberg ved at lade en Kongsgaard opføre i Nærheden af Laurentii Kirke, altsaa ved Foden af Slotsbjerget. Kongsgaarden i Oslo, der var nedbrændt i Ildebranden 1223, havde Kongen, som det tidligere er viist, strax efter ladet gjenopbygge, saa at den rimeligviis var næsten allerede færdig i 1228 [2]).

Der var ikke saa megen Anledning til Udførelse af offentlige Arbejder i den nordlige Deel af Landet. Her var Trangen til Befæstninger ej saa stor, og hvad Throndhjem angaar, da havde dette en lang Tid været udenfor Kongens umiddelbare Bestyrelse. Dog nævnes det, at han lod indrette et Virke ved Agdenes tilligemed Bryggekar: Meningen heraf er vel den, at han lod de Arbejder udbedre og maaskee udvide, som Kong Eystein Magnussøn allerede for henved halvandet Aarhundrede tilbage havde ladet udføre [3]); og ved Nidaros lod han Sverresborgen paa Steenbjergene, der havde ligget i Ruiner siden Baglerne ødelagde den i 1197, paany opføre med de nødvendige Huse og en Ringmuur. Ligeledes forsynede han Kongsgaarden med en Hall af Træ saavel som et Capell. Hans Arbejder til Bergens Forskjønnelse og Befæstning tilhøre, som vi allerede have viist, især den tidligere Deel af hans Regjering, navnlig Fredsaarene fra 1227 — 1231. Her lod han Sverres Borg, der i 1207 var nedreven af Baglerne, opføre paany. Den var, som vi ovenfor have seet, allerede færdig i 1232, siden man da kunde anvende den til Fængsel for Jon Jarls Drabsmænd; siden ødelagdes den igjen ved Ildebranden 1248, men opførtes prægtigere end forhen, med dobbelt Muur, Vigskaard og en Yderborg. Kongsgaarden, som han ogsaa lod ombygge af Steen, og forsynede med to smukke Steenhaller, blev,

---

[1]) Se nys nævnte Sted i Hirdskraa, N. gl. L. II. S. 430.

[2]) Se ovenfor III. S. 669.

[3]) Se ovenf. II. 605.

som man maa antage, ikke fuldstændigt færdig førend omkring 1250, siden den nye Apostelkirke, dens Capell, ej blev indviet førend i 1247, og Gaardens daværende Bygninger ikke afgave Plads nok til det store Kronings-Gjestebud. Dette hindrer vel ikke, at en Deel af Bygningen tidligere kan have været beboelig, men da vi vide, at allerede Kong Inge havde ladet Kongsgaarden, rimeligviis af Træ, opføre efter Ødelæggelsen i 1207, er det dog sandsynligst, at det kun er denne som menes, naar der er Tale om Kongsgaarden i Bergen før 1247. Den fuldfærdige Kongsgaard var omgiven med en Steenmuur, og forsynet med Kasteller over begge Porte [1]). Den nye Apostelkirke, der rimeligviis opførtes paa samme Sted hvor den forrige havde staaet, var ligeledes af Steen, som det udtrykkeligt angives. Alle disse nye, betydelige Bygnings-Anlæg i Christkirkens Nærhed maa have givet denne Deel af Byen, især fra Søen af, et prægtigt Udseende, saa at enhver Fremmed, der nærmede sig, strax maatte faa en Forestilling om, at han kom til en kongelig Residens.

Endelig drog Kongen Omsorg for at gjøre de Rejser, han selv og hans Efterkommere maatte foretage til Lands mellem Viken og Throndelagen — saa godt som de eneste Landrejser, hvorom der i den Tid kunde være Tale — lettere og bekvemmere ved at indrette gode Qvarterer og Vejtslehaller paa Kongsgaardene i passende Afstande. Hvor Kirker ej fandtes lige i Nærheden, blev der da heller ikke glemt at bygge Capeller ved Siden af Vejtslehallerne. Saaledes byggedes een Vejtslehall paa Husebø i Skaun (Stange) paa Hedemarken; den næste paa Ringsaker, den tredie paa Vidheim i Øyer, den fjerde paa Steig i Fron, den femte paa Hov i Breidebygden, den sjette, med tilhørende Capell, paa Thofte i Dovre, og den syvende, ligeledes med tilhørende Capell, paa Lo i Opdal, hvilken Gaard, der hidtil ej havde været Kongsgaard, han i dette Øjemed tilkjøbte sig [2]). Disse Qvarterer kunde sand-

---

[1]) Af denne Kongsgaard er, som bekjendt, den nuværende Magasinbygning paa Bergenhuus Fæstning endnu en Levning; det er den Deel, der indeholdt een af de nævnte tvende Steenhaller. Ogsaa af det urigtigt saakaldte Walkendorffs Taarn synes meget endnu at hidrøre fra Kong Haakons Tid.

[2]) Alt dette, saavel som de øvrige her nævnte Bygningsforetagender, omtales fornemmelig i sidste Capitel (333) af Kong Haakons Saga. Naar det i Aalls Oversættelse af dette Capitel heder, at Kong Haakon lod indrette en Vejtslehall paa Borgen i Mjøsen, da er dette en Fejltagelse; det staar ikke i Sagaens Text, som kun siger at Kongen lod indrette en Vejtslehall paa Ringsaker; d. e. Ringsaker Gaard ved Kirken; dette Qvarteer for Kongen paa Rejsen til Nidaros omtales udtrykkeligt i Biskop Arnes Saga Cap. 75, hvor der ej med mindste Vink hentydes til Kastellet i Mjøsen. Vidheim i Øjer kaldes nu Vedum, og ligger tæt ved Kirken; Hov ligger i Sødorps

synligviis benyttes af hans Mænd, naar de rejste i hans Ærende, ja hvo veed, om ikke ogsaa andre Rejsende kunde tage ind og mod passende Betaling faa den nødvendige Fortæring og Pleje der; i det mindste heder det om Hov i Breiden, at Kongen lagde Jordegods dertil, hvilket halv om halv antyder at dette betragtedes som en Art af Stiftelse eller almeennyttig Indretning [1]).

12. Erkebiskop Sigurds Virksomhed. Forskjellige Biskopsskifter.

Erkebiskop Sigurd, der næst efter Eystein er den af Norges Erkebiskopper, som længst beklædte sit Embede, udviklede ligeledes paa sin Side en betydelig Virksomhed, og forstod ved skjønsom Benyttelse af de særegne Forhold, under hvilket han levede, at bringe den norske Kirkeforfatning betydeligt fremad mod det Maal, hvortil han saavel som hans Forgængere stræbede, og som man i de fleste andre katholske Lande tildeels allerede havde naaet. Hans Embedstid er derfor et særdeles vigtigt Tidsrum i den norske Kirkes Historie. Det var umuligt, at han under sin kirkelige Virksomhed ikke stundom, som vi have seet, skulde støde an mod Kongens Interesser, og derfor vel ogsaa nu og da komme i et mindre venligt Forhold til ham. Men disse Spendinger bleve dog ikke langvarige, deels fordi Kongens eget Sindelag med Hensyn til Kirken var saa godt og oprigtigt, at dens Tjenere ikke uden himmelraabende Ubillighed kunde stille sig paa et virkelig fiendtligt Standpunkt mod ham, deels fordi Sigurd selv i det hele taget synes at have været en maadeholdende, billigt tænkende og fredelskende Mand; deels endelig vel ogsaa, fordi den overvættes Forekommenhed og Føjelighed, Pave Innocentius viste Kongen, gjorde det mindre raadeligt for Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper at lægge sig ud med ham. Den alvorligste og langvarigste Spending mellem Kongen og Erkebiskoppen, saavel som de øvrige Biskopper, synes at have været under de Forhandlinger, der gik umiddelbart foran Kroningen, da Biskopperne dreve deres Fordringer saa vidt, at Kongen besluttede at gaa dem reent forbi, og bede Paven om at sende en Cardinal for at krone ham. Vi have seet, hvorledes Biskopperne gjorde et sidste Forsøg paa at faa deres Vilje frem efter at Cardinal Villjam var kommen, og at det et Øjeblik var lykkets dem at faa ham paa sin Side, men at Kongen strax bragte ham paa andre Tanker, og

Sogn, øvre Fron; Lo ligger, som bekjendt, omtrent $^3/_4$ Mill søndenfor Opdal; Thofte og Steig ere oftere omtalte.

[1]) Det er ikke usandsynligt, at Kongen ogsaa, siden han sørgede for Overtæret, har taget sig af Bejværsenet, men noget udtrykkeligt nævnes ikke derom.

at han siden efter afgjort var paa Kongens Side, saa at hans Holdning lige overfor Biskopperne endog næsten kan siges at have været stram og uvenlig. Under de tidligere Ufredstider mellem Kongen og Hertugen havde Erkebiskoppen viist en rosværdig Iver for at vedligeholde Freden, uden i mindste Maade at begunstige Hertugen, ja han heldede da, som vi have seet, aabenbart til Kongens Parti. Dette var vel i og for sig selv ikke egentlig at rose ham for, da Kongens Sag var den retfærdige, men man maa dog tage i Betragtning, at han tidligere vistnok havde staaet i det venskabeligste Forhold til Skule, da denne var Thrøndelagens Regent, og at han upaatvivleligt skyldte ham, der lod sig det være saa magtpaaliggende at vinde Gejstligheden for sig, mange Forbindtligheder, der gjorde, at et Brud med Hertugen maatte være ham yderst smerteligt. Mere afgjort tog han Biskop Paals Parti i dennes Tvist med Kongen, dog uden at lade sig forlede til Overdrivelser eller uoverlagte Skridt. Den Spending, som var indtraadt mellem ham og Kongen angaaende Kronings-Anliggendet, synes at være ophørt af sig selv, da Sigurd saavel som de øvrige Biskopper merkede, at de derved kun selv vilde komme til at drage det korteste Straa.

Det forstaar sig af sig selv, at Erkebiskop Sigurd ikke var den Mand, der ved nogen som helst Forsømmelse lod sig sine eller sin Kirkes Friheder og Rettigheder fraliste eller frahævde. Saaledes sørgede han strax efter sin Tiltrædelse for, at Pave Gregorius stadfæstede alle de Friheder, som Pave Hadrian IV og andre Paver, saavel som Konger og Fyrster havde indrømmet Norges Kirker [1]). I 1250 ansøgte han, med Capitlet, Pave Innocentius om at Nidaros Kirkes Privilegier, hvis Originaler begyndte at lide af Ælde, maatte blive afskrevne paany og af Paven bekræftede. Paven samtykkede ogsaa heri, og overdrog Abbeden af Tuterø, Prioren af Elgeseter, og Dominicanernes Prior i Nidaros at besørge Afskriften, (og for saa vidt enkelte Breve vare paa norsk, oversætte dem paa Latin) samt senere at indsende denne i bekræftet Form til Rom, for at den kunde forsynes med pavelig Stadfæstelse [2]). Faa Aar i Forvejen (1244) havde Erkebiskoppen foranstaltet en Fortegnelse optagen over alle de Ejendomme, der laa til Capitlets Præbender, saaledes at disse opførtes hver for sig med tilliggende Gods, hvorhos hver Præbendarius derhos tilholdtes at føre sin egen særskilte Landskyldsbog: en Foranstaltning, hvorved Forvirring og Sammenblanding af de forskjellige Præbenders Gods for Fremtiden vilde undgaaes, og i det hele en større Orden tilvejebringes [3]).

[1]) Dipl. Norv. I. No. 20, 21.
[2]) Dipl. Norv. I. No. 44, 45.
[3]) Dipl. Norv. II. No. 43, jvfr. Keysers norske Kirkehistorie I. S. 417.

Vi have allerede seet Beviser paa, hvorledes Erkebiskop Sigurd med Myndighed, ja næsten endog vel megen Myndighed, søgte at hævde sit Embedes Rettigheder lige overfor Colleger og andre gejstlige Autoriteter; saaledes f. Ex., da han saa ivrigt stræbte at faa Holms Kloster opløst og inddraget under Biskopsstolen, en Bestræbelse, hvori baade Cardinalen og Kongen vare ham hinderlige ved den kraftige Anbefaling, som de lode blive de stakkels Munke til Deel [1]. Den saakaldte **Pallie-Hjelp** (subventio pallii), eller Afgift af Lydbiskopperne til enhver ny tiltrædende Erkebiskop for at bestride Udgifterne ved hans Rejse til Pavestolen og Erhvervelse af Pallium, var maaskee vedtagen før Sigurds Tid [2], dog finder man den ej tidligere udtrykkelig omtalt, end i et Brev fra Pave Gregorius af 1237 [3], hvori han samtykker i Foranstaltningen, saa at det ej er usandsynligt, at denne først sattes igjennem af Sigurd. Man kan heller ikke tvivle paa, at han med Kraft har sat sig imod den yorkske Erkebiskops Agitationer for at faa Sydersøernes Biskopsstol henlagt til den yorkske Provins, og det lykkedes ham, da vi netop fra hans Tid af finde Sydersøerne i kirkeligt Henseende langt fastere knyttede til Norge end forhen, og dette engere Forhold endog vedligeholdt en Tidlang efter at de i verdslig Henseende vare adskilte fra Norge. Vi have fremdeles seet, hvorledes han vidste at faa Retten til at besætte de islandske Biskopsstole fratagen Islands egen Gejstlighed, og overdragen Metropolitankirken i Nidaros, samt hvorledes denne Ret benyttedes til at indsætte Nordmænd i hine vigtige Embeder, og derved meget at fremskynde Øens Underkastelse under Norge. Da der første Gang var Tale om Indførelsen af Tiggermunke-Ordener ved Oprettelse af Dominicanerklostre ved de tre vigtigste biskoppelige Besiddelser, har han rimeligviis været fuld af den samme Iver, som de øvrige Sæculargejstlige paa den Tid, men ogsaa senere ganske vist angret den, saa at den Beskyttelse, Cardinal-Legaten lod blive de klagende Dominicanere til Deel, neppe har undladt at forvolde ham Ærgrelse. Om han oplevede Franciscanerklostrenes Oprettelse, er uvist, men saa meget seer man, at disse skyldte Kongens, ikke Sæculargejstlighedens Iver deres Tilværelse i Norge.

Af en Mand som Sigurd var det at vente, at han ogsaa i det ydre søgte at give sin Kirke en til dens indre Kraft og Fasthed svarende Glands. Derfor gjorde han Begyndelsen til en storartet Udvidelse og Ombyggelse af Christkirken i Nidaros, idet han 1248 lagde Grunden til det nye, store Langhuus af Kirken, der endnu, uagtet det for største

[1] Se ovenfor S. 40, 41.

[2] Se ovenfor III. S. 1015.

[3] Raynaldus, ved 1237, No. 67, XIII. S. 457.

Delen ligger i Ruiner, vækker alles Beundring ved sin ædle Architectur og rige, skjønne Forsiringer. For saa vidt allerede et mindre Langhuus var opført af Olaf Kyrre, hvilket næsten maa antages, da har Sigurd ladet dette nedrive; men usandsynligt er det ej, at det havde lidt saa meget af Ildebranden i 1248, at dets Nedrivelse og Opførelse fra nyt af blev en Nødvendighed [1]). Vi have tillige seet at Erkebiskop Sigurd allerede tidligere, endnu i Pave Gregorius's Levetid, gjorde et bestemt Skridt til at faa Erkebiskop Eystein canoniseret, dog uden at dette lykkedes ham [2]), siden Forsøget senere maatte fornyes. Der var i denne Tid ogsaa Tale om en anden Helgen i Norge, nemlig en afdød Diaconus i Bergen ved Navn Villjam, hvis Hellighed, som det heder, aabenbaredes 1243, uden at det dog lader til, at den fik nogen almindelig Anerkjendelse [3]).

Om Erkebiskop Sigurds Bestræbelser for at gjennemføre Coelibatsbudet i sin Provins have vi allerede ovenfor talt [4]). Man seer at han allerede strax efter sin Embedstiltrædelse lod sig denne Sag være højst magtpaaliggende, siden det Brev, Pave Gregorius i den Anledning udfærdigede, er dateret saa tidligt som 16de Mai 1237.

Erkebiskoppen havde, som man erfarer, mødt mange Hindringer hos den underordnede Gejstlighed, der protesterede mod Forbudet, paaberaabte sig en foregiven Tilladelse af Cardinal Nikolaus, uden dog at kunne godtgjøre denne ved noget som helst skriftligt Document. Derfor henvendte Erkebiskoppen sig til Paven, der naturligviis ikke erkjendte nogen saadan Undskyldningsgrund som den anførte, og befalede Erkebiskoppen at anvende de Straffe og Tvangsmidler, Kirken foreskrev, for at see Budet overholdt. Dette var vel, som vi tidligere have antydet, Grunden, hvorfor Cardinal Villjam ikke i Norge, som i Sverige, fandt sig foranlediget til at bringe denne Sag særskilt paa Bane. Den var allerede rimeligviis i god Gang, og større Strenghed vilde kun have opirret Gemytterne. For Resten ledede den, som vi ville see, i Norge, som andensteds, til større Uvæsen og Forargelse end forhen, idet Presterne i Stedet for deres tidligere Hustruer nu fik de saakaldte Følgekoner eller

---

1) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 264. Der staar kun: samme Sommer havde han (Sigurd) ladet sætte Christkirkens Grundvold saa langt vester som den nu (d. e. 1265) er. Dette kan enten betyde, at hele denne Deel af Kirken grundlagdes fra nyt af, eller og, at den, allerede paabegyndt fra Øst af, fuldførtes af Sigurd.

2) Dipl. Norv. I. 23. Se ovenfor III. S. 748, jvfr. Keyser, N. Kirkehistorie I. S. 354, 355.

3) Islandske Annaler, ved 1243.

4) Se ovenfor S. 42, jvfr. Keyser, l. c. S. 412, 413, samt 385, 386.

Huusholdersker (focariæ), med hvilke de sædvanligviis førte et høist anstødeligt Liv [1]). Men saa meget var vistnok udrettet, at det stærkeste Baand, der hidtil knyttede Geistligheden til de øvrige Samfundsklasser, nu var overskaaret, og de Geistliges Interesser aldeles skilte fra Lægmændenes.

Det var at vente, at der under en saa lang Embedstid, som Sigurds, maatte indtreffe mange Biskops-Skifter ved de andre Suffragan-stole. Enkelte af disse Skifter ere forhen omtalte, nemlig de der indtraf paa Island efter Biskopperne Gudmunds og Magnus's Død 1237, Forhandlingerne paa Sydøerne efter Simons Død, Biskopsskiftet i Hamar 1231, da Hallvard døde og Paal valgtes i hans Sted, og i Oslo 1244, da Orm døde og Thorkell blev hans Efterfølger. Thorkell døde igjen i Begyndelsen af 1248 [2]), hvorefter Haakon, der før var Skole-mester, d. e. Bestyrer af Dom-Skolen i Oslo, blev valgt til hans Efterfølger, og indviet, som vi have seet, samme Aars Høst i Viken, sandsynligviis i Oslo, da Erkebiskop Sigurd var kommen tilbage fra det paatænkte Møde ved Rigsgrændsen, som skulde holdes mellem Kong Haakon og den svenske Konge og Jarl, men som dengang intet blev af [3]). Haakon synes at have staaet i stor Yndest og nydt megen Tiltro hos Kongen, der brugte ham i høist vigtige Sendelser. Han hørte, merkeligt nok, selv til de gifte Geistliges Tal; i det mindste havde han en anerkjendt Søn, Thore, der siden blev en af Rigets mest

---

1) Mod disse focariæ ivres allerede paa det lateranske Kirkemøde 1215, og de omtales baade i latinske Breve og under det norske Navn fylgjukona allerede i norske Breve tidligt fra det 14de Aarhundrede (focaria, immo fornicaria) samt maaskee endnu tidligere paa Island. Ordet fylgjukona blev saa hyppigt, at det siden endog, sammendraget til „Fylkje" (ogsaa skrevet „Fykkje", da det udtales med det tykke „l"), svensk flicka (ganske paa samme Maade som det danske „Frænke" af „Frændkone") er gaaet over til at betegne „Kjæreste", „Pige" i Almindelighed, dog det norske Ord i det mindste, og maaskee oprindelig det svenske, med et mindre agtelsesfuldt Anstrøg.

2) Thorkell døde rimeligviis i Tunsberg, siden han begroves i Laurentii Kirke, se Saml. til det norske Folks Historie I. S. 554.

3) Se ovenfor S. 85, Haakon Haakonssøns Saga Cap. 264, Annalerne, ved 1248. Haakon synes at have været hjemmehørende i Egnene om Oslo; thi af et Brev udstedet 1264, hvori han skjenker Chorsbrødrene i Oslo endeel Jordegods „for gammelt Kammeratskabs Skyld", og for at de skulle holde hans og hans Moders Aartid, nævner han blandt andet Bjerke paa Follo og Solberg i Oslo Hered saaledes at man maa antage dem for hans Ættegaarde; en anden Deel af Solberg havde han, som man seer, kjøbt af Syselmanden Aamunde Haraldssøn. Man skulde næsten formode at hans Moder da endnu var i Live, hvoraf igjen følger, at han maa have været temmelig ung ved sin Udvælgelse til Biskop. Han blev siden efter i 1265 udvalgt til Erkebiskop.

ansete Mænd [1]); dog er det muligt at denne er fød, medens Faderen endnu var Lægmand. Samtidigt med Haakon indviedes ogsaa, som ovenfor nævnt, en ny Biskop til Orknøerne i den 1246 afdøde Jofreys Sted. Jofrey havde længe formedelst Lamhed været ude af Stand til at forestaa sit Embede, hvorfor Pave Gregorius allerede i 1237 havde befalet Erkebiskop Sigurd at suspendere ham [2]). Hvad der i den Anledning blev foretaget, vides ikke. Maaskee har der været sat ham en Coadjutor ved Siden. Da han var død 1246, valgte Capitlet i Kirkevaag eenstemmigt en af sin egen Midte, **Henrik**, til hans Efterfølger. Men da han var Søn af en Prest, udenfor Egteskabet, og saaledes efter de canoniske Regler ej uden pavelig Dispensation kunde modtage den biskoppelige Indvielse, indgik saavel Erkebiskoppen og Biskopperne, som Cardinal Willjam og Kongen til Paven med Bøn om, at han vilde meddele en saadan. Sandsynligviis rejste Henrik selv til Pavehoffet med disse Anbefalingsskrivelser, og Paven gav ham ogsaa Dispensationen under 9de December 1247 [3]). Imidlertid maa denne paa en eller anden Maade være bleven tilbageholdt usædvanligt længe; det rimeligste er, at han selv under sit Ophold udenlands er bleven syg eller paa anden Maade forhindret fra at komme tilbage, thi den Biskop, der om Høsten 1248 indviedes til Orknø sammen med Biskop Haakon til Oslo, var ikke Henrik, men en vis **Herve** eller **Hjørve**, om hvem intet for øvrigt vides, men som efter Navnet at dømme næsten skulde antages at være en Nordmand [4]). Herve døde dog endnu samme Aar, maaskee førend han forlod Norge, saa at han endog af enkelte ej opføres i Biskopsrækken; og nu

---

[1]) Det er den bekjendte Thore Kantsler, ogsaa kaldet Hr. Thore Biskopssøn, hvorom vi i det Følgende oftere komme til at tale.

[2]) Raynaldus, for 1237, No. 67; XIII. S. 457. Denne Suspension omtales her under eet med Biskop Gudmunds, dateret 11te Mai 1237 (se ovenfor III. S, 879) og er derfor vistnok ogsaa af samme Datum.

[3]) Dipl. Norv. I. No. 42.

[4]) Denne Herve antages sædvanligvijs for at være den samme som Henrik. Men det kan dog ikke forholde sig saaledes, da ej alene Haakon Haakonssøns S. som paa dette Sted kalder ham Hervi eller Hervir, senere flere Gange nævner Biskop Henrik (f. Ex. Cap. 329), men Annalerne, og navnlig den ypperlige Cod. regius, udtrykkeligt omtale Biskop Hervi baade som indviet og senere afgaaet ved Døden i 1248, medens derimod Biskop Henriks Død omtales ved 1269. Den ældste Biskopsfortegnelse nævner ogsaa udtrykkeligt „þá Jófreyrr, þá Hjörfi, þá Heinrekr". Den yngre Fortegnelse udelader vistnok Herve, men aabenbart af den oven anførte Grund, at han døde saa kort efter Indvielsen og neppe engang tiltraadte Embedet, hvortil ogsaa kommer, at Henrik virkelig tidligere var udvalgt. Sammenhængen hermed lader sig nu neppe tilfulde opklare; vi have ovenfor opstillet, hvad der synes at være den rimeligste Forklaring. Se Norsk Tidsskr. V. 43.

fulgte **Henrik**, der levede til 1269, men naar og hvor han indviedes, vides ikke. Hvorledes Biskop Botulf i Hole allerede i 1243 forlod Island, og den driftige, myndige norske Gejstlige **Henrik Kaarsson** efter hans Død 1246 udnævntes til hans Eftermand, vil i det følgende nærmere blive omtalt, ligeledes de Bispsskifter, der fandt Sted paa det fjerne Grønland. Paa Færøerne døde den ovenfor omtalte Biskop **Sørkve**, der overvar Rigsmødet i Bergen 1223, i Aaret 1237; hans Eftermand heed **Bergsvein**, der døde 1243; efter ham fulgte igjen en vis **Peter** [1]), der ej indviedes førend i 1246, men man veed ikke mere om disse Biskopper, end det blotte Navn. Den sidste norske Lydbiskop, der døde under Sigurds Embedstid, var Paal i Hamar; hans Død indtraf i 1251, efter at han rimeligviis, som ovenfor antydet, allerede i længere Tid havde været noget svagelig [2]). Sigurd oplevede ikke at indvie hans Eftermand, thi han døde allerede den 6te Marts 1252, efter at have bestyret Erkebiskopsstolen i noget over 21 Aar. I hans Sted valgte Chorsbrødrene endnu samme Aar ingen af deres egen Midte, men derimod en Chorsbroder i Hamar, ved Navn **Sørle** [3]). Aarsagen hertil vides ikke, med mindre den skulde lade sig forklare af et Brev, Sørle endnu som Erkebiskops-Emne, altsaa før sin Indvielse, udstedte i Nidaros [4]), hvorved han indstiftede fælles Bordhold for Domkirkens Chorsbrødre, og dertil skjenkede Gaard og Grund, saavel som den biskoppelige Tiende af Korskirken, Olafskirken og Clemenskirken i Nidaros By samt af Peterskirken paa Stein (Bynesset). Dette seer nemlig næsten ud som om Chorsbrødrene havde gjort disse Indrømmelser til Betingelse for Valget. Maaskee det og tør staa i Forbindelse med nogle Vanskeligheder, som Biskop Haakon i Oslo med sit Capitel havde voppet i Anledning af Hamars Biskopsstols Besættelse efter Paals Død. Hamars Capitel havde nemlig til hans Eftermand udvalgt en af deres egen Midte, ved Navn **Thord** [5]), ved hvis Qvalificationer der dog maa have været

---

[1]) Den mindre Biskopsrække, l. c. nævner i Stedet for Peter „Nikolas", hvilket vistnok er urigtigt.

[2]) Annalerne, ved 1251. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 276. I Texten efter Cod. Fris. staar her, at Paal døde om Vintren 1251—52, og at Kongen „holdt Julen i Hamar". I Skaalholtsbogen staar der, at Paal allerede var død om Vaaren 1251, og at Kongen holdt Julen i Oslo. Det sidste er vel det rigtigste; dog kommer det her mest an paa, hvad Flatøbogen har. Jvfr. ovf. S. 45.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 276. Paa Latin kalder Sørle sig Serlo; hans Navn skrives ofte paa Norsk Solli.

[4]) Dipl. Norv. II. No. 9. Udstedelsesdagen anføres her ikke.

[5]) Dette er rimeligviis Navnets norske Form; i det latinske Brev, hvor han om-

nogen Mangel, siden han ej siges at være formeligt kaaret, men kun forlangt — (postulatus) den sædvanlige Talemaade i saadanne Tilfælde — og maatte nu begive sig til Rom, for at faa pavelig Bekræftelse. Men Biskop Haakon og hans Chorsbrødre gjorde Indsigelser mod Valget, fordi Capitlet i Hamar ved denne Lejlighed havde afveget fra „en gammel, hævdet, og hidtil fra umindelige Tider uanfegtet overholdt Skik", ifølge hvilken Biskoppen og Chorsbrødrene i Oslo skulde være tilstede ved ethvert Biskopsvalg i Hamar, hvorimod man nu havde foretaget Valget uden i mindste Maade at tage Hensyn til dem eller spørge dem ad [1]). Om det virkelig forholdt sig rigtigt med hiin foregivne Skik, er et stort Spørgsmaal; da Capitlet i Oslo omtrent 25 Aar senere atter bragte denne Sag paa Bane, kunde det ej godtgjøre sin paastaaede Ret, og dets Fordring blev kjendt ugyldig, ligesom siden efter Erkebiskop Jørund, selv forhenværende Chorsbroder i Hamar, erklærede 1305, at man ej for ham havde kunnet paavise nogen saadan Rets Tilværelse fra umindelige Tider [2]). Man skulde saaledes virkelig fristes til at tro, at den er opstaaet under Biskop Nikolas's næsten uindskrænkede Vælde i Bagler-Herredømmets Tid, og at han har tiltaget sig den [3]). Thi da Hamars Biskopsstol oprettedes, hørte denne Deel af Oplandene, som vi ovenfor have søgt at vise, rimeligviis til Nidaros Biskopsdømmes Omraade [4]). Det er derfor ikke usandsynligt, at Chorsbrødrene i Nidaros have kunnet ville gjøre en lignende Fordring gjeldende, og maaskee derfor med Flid have valgt Sørle, selv en Chorsbroder fra Hamar. Ogsaa Kongen blev forbitret paa Chorsbrødrene i Hamar, fordi de ikke havde søgt hans Samtykke til Valget, hvilket den ældre Eidsivathingslov foreskrev, men hvad der rigtignok nu efter de ogsaa i Norge vedtagne Grundsætninger ej længer syntes at skulle behøves. Sørle er sikkert kommen til Rom med den bestemte Hensigt, at virke for Thords Dispensation og Erkjendelse. Men Paven maa have fundet de Grunde, der talede imod

tales (Liljegrens Dipl. I. No. 417) kaldes han Theodorus, med hvilket Navn man ofte plejede at gjengive det norske Thord.

[1]) Se Pavens nedenfor omtalte Brev af 23de Octbr. 1253, Dipl. Norv. I. No. 49.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 105.

[3]) Se ovenfor, III. S. 297.

[4]) Se ovenfor, II. S. 615, 867. Vi have der søgt at vise, at den Omstændighed, at den største Deel af Oplandene omkring 1115 egentlig hørte til Eysteins, ikke til Sigurds Part af Landet, rimeligviis har været Aarsag i at Oplandene, som det lader, ikke strax henlagdes til Oslo Biskopsstol, hvilket antydes derved at den første Biskop i Oslo kaldtes Vikverjernes Biskop. At Landets Deling mellem Kongerne har haft Indflydelse paa Dioeces-Inddelingen, synes umiskjendeligt, saaledes ved Søndmøres Henlæggelse til Nidaros.

ham, alt for vigtige, thi han casserede Valget, og anvendte derimod sin Provisionsret til at udnævne en anden Biskop, Dominicaneren **Peter**, om hvem man ej engang veed, hvor vidt han var Nordmand eller ej. Sørle mødte ingen Vanskeligheder med Hensyn til sit eget Valg; Paven indviede ham i Begyndelsen af 1253, og bekræftede samtidigt, eller strax efter, ved en Bulle, dateret Perugia den 25de Februar 1253, Nidaros Erkestol i alle de Metropolitanrettigheder, hans Formænd fra Hadrian den 4de af havde tilstaaet den [1]). Formodentlig har Sørle netop legitimeret disse Rettigheder ved de før omtalte Afskrifter og Vidisser, som Paven paa Erkebiskop Sigurds Anmodning havde forlangt sig tilsendte, og som maaskee Sørle selv har medbragt. Hvad end Pave Innocentius tidligere kan have ladet sig indbilde om Retten til at udnævne og indvie Mans Biskop, saa kunde nu ej længer nogen Fejltagelse i saa Henseende finde Sted, thi ej alene blev Sydersernes Biskopsdømme atter udtrykkeligt nævnt blandt dem, der hørte under Nidaros Provins, men, hvad der havde endnu mere at betyde, Erkebiskop Sørle indviede i Rom, lige under Pavens egne Øjne, og derfor med hans Vidende og Samtykke, den efter Laurentius's Død af Capitlet paa Man udvalgte nye Biskop, ved Navn **Richard**, en Englænder, der ogsaa, som det synes, uden Vanskelighed siden tog sin Biskopsstol i Besiddelse, og forestod den til sin Død, i den lange Tid af 21 Aar [2]). Ved samme Lejlighed indviede Sørle ogsaa den nys nævnte Biskop Peter, der fulgtes med ham tilbage til Norge. Her indtraf de om Sommeren 1253, og ankom til Tunsberg, just som Kongen med sin store Flaade og de øvrige Biskopper var dragen afsted til Gøtaelven for at bekrige Danmark. Dronning Margrete, der tilligemed Dronning Richiza var bleven tilbage i Tunsberg, lod ham strax faa en letsejlende Skude for at sejle efter Kongen, og man erfarer intet om, at deres Møde med denne var andet end venskabeligt [3]). Kongen brugte endog siden, som vi ville see, Biskop Peter i en særdeles vigtig og ansvarsfuld Sendelse. Af Krigen blev der, som sagt, intet, og alle Deeltagerne i Toget vendte tilbage mod Slutningen af Juni Maaned. Da drog vel ogsaa Sørle og Biskop Peter hver til sit; vi erfare ogsaa, at den første endnu samme Aar bekræftede den oven omtalte Indstiftelse til Chorsbrødrenes Bedste [4]). Uagtet Hamars Capitel ikke havde faaet sin Vilje frem, skrev dog Biskop Haakon og hans Chorsbrødre et Brev til

[1]) Dipl. Norv. III. No. 3.

[2]) Den manske Biskopskrønike. Her er Tiden dog angivet til 23 i Stedet for 21 Aar, se ovenfor S. 61. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 276.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 279.

[4]) Dipl. Norv. I. No. 49.

Paven, hvori de bade ham om at hiint Capitels Fremfærd ikke maatte være dem til nogen Præjudice for Fremtiden; en Erklæring, som Paven ogsaa i almindelige Udtryk gav under 23de October 1253 [1]). Derimod ansaa han sig foranlediget til at tage Hamars Capitel i Beskyttelse mod Kongen og alle de øvrige, der vare misfornøjede med at det ej havde indhentet Kongens Samtykke til Thords Valg. Han skrev under 2den Januar til Biskop Peter [2]), at han ej maatte tillade nogen at forulempe Capitlet overhoved eller Chorsbrødrene enkeltviis, eller at gjøre dem Skade paa deres Beneficier og Gods, men at han skulde tvinge alle dem, der vovede saadant, med Kirkens Straf uden Appel, dog Kongen alene undtagen. Heraf maa man da slutte, at Munaan Biskopssøn og andre ivrige Tilhængere af Kongen paa Hedemarken have truet Chorsbrødrene med at lade dem undgjelde for deres Egenmægtighed. Det lader dog ej til at være kommet til nogen alvorlig Conflict, ellers havde vel Sagaen indeholdt noget derom. Den stakkels Chorsbroder Thord, der forgjeves havde paataget sig den store Møje og Bekostning at drage heelt til Rom i Haab om at blive Biskop, forbarmede Paven sig over ved at overdrage ham Roko Kirke paa Hedemarken, der havde staaet saa længe vacant, at Collationen deraf tilkom Paven. Dog, besynderligt nok, gav Paven ikke Biskop Peter, men derimod Biskop Laurentius af Skara i Sverige, (ved Skrivelse af 11te Februar 1254) det Hverv, paa sine Vegne at indsætte Thord i samme Kirke [3]). Sandsynligviis har Peter ej villet befordre sin forrige Medbejler.

Sørles Virksomhed som Erkebiskop var meget kortvarig; han døde nemlig allerede den 1ste Mai 1254 [4]). Capitlet i Nidaros valgte nu eenstemmigt den oftere omtalte **Einar Smjørbak**, Søn af Lagmanden Gunnar Grjonbak, til hans Efterfølger. Einar var paa denne Tid ikke hjemme, men opholdt sig i Paris, sandsynligviis ved Universitetet; man skulde formode, at han først for kort Tid siden havde bestemt sig for den

[1]) Dipl. Norv. III. No. 4. 5. De ved denne Lejlighed tilstedeværende Chorsbrødres Antal var ej mindre end 15.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 50. Vi have her fulgt den i Diplomatariet optagne Rettelse, hvorved Brevet er stilet til (N. N.) episcopo Amarensi. Men i Afskriften staar Arusiensi, hvilket har bragt Suhm (X. 264) til at antage det stilet til Biskoppen i Aarhuus. Snarere er det dog, hvis denne Læsemaade er rigtig, Biskoppen i Vesteraas; og muligt at dette virkelig ogsaa forholder sig saaledes, da vi see Paven henvende sig til en anden svensk Biskop i et hermed sammenhængende Anliggende.

[3]) Liljegren, Dipl. Sveo. I. No. 417. Her kaldes Kirken „Ecclesia Sti. Michaelis de Noko", dette sidste Navn er aabenbart Fejllæsning for Roko.

[4]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 281 (Philippi og Jacobi Dag anføres her udtrykkeligt som hans Dødsdag); de isl. Annaler.

Huusholdersker (focariæ), med hvilke de sædvanligviis førte et høist anstødeligt Liv [1]). Men saa meget var vistnok udrettet, at det stærkeste Baand, der hidtil knyttede Gejstligheden til de øvrige Samfundsklasser, nu var overskaaret, og de Gejstliges Interesser aldeles stilte fra Lægmændenes.

Det var at vente, at der under en saa lang Embedstid, som Sigurds, maatte indtreffe mange Bispops-Skifter ved de andre Suffraganstole. Enkelte af disse Skifter ere forhen omtalte, nemlig de der indtraf paa Island efter Bisopperne Gudmunds og Magnus's Død 1237, Forhandlingerne paa Syderøerne efter Simons Død, Bispopsskiftet i Hamar 1231, da Hallvard døde og Paal valgtes i hans Sted, og i Oslo 1244, da Orm døde og Thorkell blev hans Efterfølger. Thorkell døde igjen i Begyndelsen af 1248 [2]), hvorefter Haakon, der før var Skolemester, d. e. Bestyrer af Dom-Skolen i Oslo, blev valgt til hans Efterfølger, og indviet, som vi have seet, samme Aars Høst i Viken, sandsynligviis i Oslo, da Erkebiskop Sigurd var kommen tilbage fra det paatænkte Møde ved Rigsgrændsen, som skulde holdes mellem Kong Haakon og den svenske Konge og Jarl, men som dengang intet blev af [3]). Haakon synes at have staaet i stor Yndest og nydt megen Tiltro hos Kongen, der brugte ham i høist vigtige Sendelser. Han hørte, merkeligt nok, selv til de gifte Gejstliges Tal; i det mindste havde han en anerkjendt Søn, Thore, der siden blev en af Rigets mest

---

[1]) Mod disse focariæ ivres allerede paa det lateranske Kirkemøde 1215, og de omtales baade i latinske Breve og under det norske Navn fylgjukona allerede i norske Breve tidligt fra det 14de Aarhundrede (focaria, immo fornicaria) samt maaskee endnu tidligere paa Island. Ordet fylgjukona blev saa hyppigt, at det siden endog, sammendraget til „Fylkje" (ogsaa skrevet „Fykkje", da det udtales med det tykke „l"), svensk flicka (ganske paa samme Maade som det danske „Frænke" af „Frændkone") er gaaet over til at betegne „Kjæreste", „Pige" i Almindelighed, dog det norske Ord i det mindste, og maaskee oprindelig det svenske, med et mindre agtelsesfuldt Anstrøg.

[2]) Thorkell døde rimeligviis i Tunsberg, siden han begroves i Laurentii Kirke, se Saml. til det norske Folks Historie I. S. 554.

[3]) Se ovenfor S. 85, Haakon Haakonssøns Saga Cap. 264, Annalerne, ved 1248. Haakon synes at have været hjemmehørende i Egnene om Oslo; thi af et Brev udstedet 1264, hvori han skjenker Chorsbrødrene i Oslo endeel Jordegods „for gammelt Kammeratskabs Skyld", og for at de skulle holde hans og hans Moders Aartid, nævner han blandt andet Bjerke paa Follo og Solberg i Oslo Hered saaledes at man maa antage dem for hans Ættegaarde; en anden Deel af Solberg havde han, som man seer, kjøbt af Sysselmanden Aamunde Haraldssøn. Man skulde næsten formode at hans Moder da endnu var i Live, hvoraf igjen følger, at han maa have været temmelig ung ved sin Udvælgelse til Biskop. Han blev siden efter i 1265 udvalgt til Erkebiskop.

paa Aaret, at Innocentius da allerede var angreben af den Sygdom, som endte hans Liv i Neapel, den 6te December 1254. Einar fik saaledes kun at bestille med Alexander den 4de, hvilken Cardinalerne henved tre Uger efter, fremdeles i Neapel, valgte til hans Efterfølger. Han forelagde Alexander sit Valg til Prøvelse og Stadfæstelse, og af ham modtog han, sandsynligviis sidst i Februar eller først i Marts 1255 [1]), Indvielsen, i eller ved Neapel, hvor Alexander opholdt sig omtrent til Midsommerstid. Paven stadfæstede derpaa, efter Gregorius den 9des Exempel, den før omtalte af de norske Lydbiskopper fattede og af Capitlerne bifaldte Bestemmelse om Palliehjelpen [2]), ligesom han ogsaa efter Skik og Brug, i særskilte Skrivelser daterede Neapel 11te og 12te Marts, til Capitlet i Nidaros, Geistligheden i Nidaros Biskopsdømme, de øvrige Indbyggere i samme Biskopsdømme, Lydbiskopperne, og endelig Kongen, meldte at han efter behørig Prøvelse havde stadfæstet Einars Valg, mod hvilket der i canonisk Henseende intet var at indvende, og som i ham var faldet paa en baade med Hensyn til sin Lærdom og sine Sæder udmerket Mand. Kongen bad han særskilt at modtage ham med venlig Mine, og formedelst den Ærbødighed, han skyldte Pavestolen, at lade ham og hans Kirke nyde Godt af sin kongelige Yndest [3]). Muligt, at denne sidste Anmodning hørte til de sædvanlige ved slig Lejlighed, og ikke indeholder mere end hvad der hørte til den vedtagne Curialstil; men usandsynligt er det dog ikke, at Einar, der nu maatte have erfaret, at man ved hans Valg ganske havde gaaet Kongen forbi, og at han saaledes var kommen i et mindre behageligt Forhold til denne, med Flid har udbedet sig et saadant Anbefalingsbrev som det oven anførte, for derved, om det skulde behøves, at formilde ham. Einar lagde, som man maa formode, Tilbagevejen fra Italien over Frankrige og England, og landede om Sommeren ved Alden i Søndfjord [4]). Intet havde nu været

---

[1]) Da den første Skrivelse, hvori Einar tituleres som Erkebiskop, er den om Palliehjelpen, af 10de Marts, maa hans Indvielse være foregaaet tidligere; men at den ogsaa kun er foregaaet kort forud, sees deraf, at de Skrivelser, hvori Paven tilmelder Capitlet m. m. Valgets Stadfæstelse, ere daterede den 11te og 12te Marts; thi disse kunne ej have været udfærdigede længe efter Indvielsen. Der er desuden en Skrivelse fra Paven af 27de Februar, udfærdiget til Erkepresten og Capitlet i Nidaros (Dipl. Norv. III. No. 5) hvori han, rimeligviis efter Einars Anmodning, stadfæster Erkebiskop Sørles Foranstaltning om fælles Bordhold m. m.; da Einar her slet ikke omtales, skulde man næsten formode, at han ved dette Brevs Udstedelse endnu ej var indviet. Indvielsen ligger i saa Fald mellem 27de Febr. og 10de Marts.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 52.

[3]) Dipl. Norv. I. No. 53.

[4]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 283. Den Omstændighed, at han ikke lan-

lgte **Henrik**, der levede til 1269, men naar og hvor han indviedes, des ikke. Hvorledes Biskop Botulf i Hole allerede i 1243 forlod Is-nd, og den driftige, myndige norske Gejstlige **Henrik Kaarssøn** efter ans Død 1246 udnævntes til hans Eftermand, vil i det følgende nær-ere blive omtalt, ligeledes de Biskopsstifter, der fandt Sted paa det erne Grønland. Paa Færøerne døde den ovenfor omtalte Biskop **Sorkve**, der overvar Rigsmødet i Bergen 1223, i Aaret 1237; hans ftermand heed **Bergsvein**, der døde 1243; efter ham fulgte igjen en s **Peter**[1]), der ej indviedes førend i 1246, men man veed ikke mere n disse Biskopper, end det blotte Navn. Den sidste norske Lydbiskop, r døde under Sigurds Embedstid, var Paal i Hamar; hans Død ind-af i 1251, efter at han rimeligviis, som ovenfor antydet, allerede i engere Tid havde været noget svagelig [2]). Sigurd oplevede ikke at idvie hans Eftermand, thi han døde allerede den 6te Marts 1252, ef-r at have bestyret Erkebiskopsstolen i noget over 21 Aar. I hans Sted algte Chorsbrødrene endnu samme Aar ingen af deres egen Midte, men erimod en Chorsbroder i Hamar, ved Navn **Sørle**[3]). Aarsagen her-il vides ikke, med mindre den skulde lade sig forklare af et Brev, Sørle idan som Erkebiskops-Emne, altsaa før sin Indvielse, udstedte i Nidar-s [4]), hvorved han indstiftede fælles Bordhold for Domkirkens Chors-rødre, og dertil skjenkede Gaard og Grund, saavel som den biskoppelige iende af Korskirken, Olafskirken og Clemenskirken i Nidaros By samt Peterskirken paa Stein (Byneset). Dette seer nemlig næsten ud som n Chorsbrødrene havde gjort disse Indrømmelser til Betingelse for algte. Maaskee det og tør staa i Forbindelse med nogle Vanskelighe-er, som Biskop Haakon i Oslo med sit Capitel havde yppet i Anled-ing af Hamars Biskopsstols Besættelse efter Paals Død. Hamars apitel havde nemlig til hans Eftermand udvalgt en af deres egen Midte, ed Navn **Thord**[5]), ved hvis Qvalificationer der dog maa have været

---

1) Den mindre Biskopsrække, l. c. nævner i Stedet for Peter „Nikolas", hvilket vistnok er urigtigt.

2) Annalerne, ved 1251. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 276. I Texten efter Cod. Fris. staar her, at Paal døde om Vintren 1251—52, og at Kongen „holdt Julen i Hamar". I Skaalholtsbogen staar der, at Paal allerede var død om Vaaren 1251, og at Kongen holdt Julen i Oslo. Det sidste er vel det rigtigste; dog kommer det her mest an paa, hvad Flatøbogen har. Jvfr. ovf. S. 45.

3) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 276. Paa Latin kalder Sørle sig Serlo; hans Navn skrives ofte paa Norsk Solli.

4) Dipl. Norv. II. No. 9. Udstedelsesdagen anføres her ikke.

5) Dette er rimeligviis Navnets norske Form; i det latinske Brev, hvor han om-

nogen Mangel, siden han ej siges at være formeligt kaaret, men kun forlangt — (postulatus) den sædvanlige Talemaade i saadanne Tilfælde — og maatte nu begive sig til Rom, for at faa pavelig Bekræftelse. Men Biskop Haakon og hans Chorsbrødre gjorde Indsigelser mod Valget, fordi Capitlet i Hamar ved denne Lejlighed havde afveget fra „en gammel, hævdet, og hidtil fra umindelige Tider uanfegtet overholdt Skik", ifølge hvilken Biskoppen og Chorsbrødrene i Oslo skulde være tilstede ved ethvert Biskopsvalg i Hamar, hvorimod man nu havde foretaget Valget uden i mindste Maade at tage Hensyn til dem eller spørge dem ad [1]). Om det virkelig forholdt sig rigtigt med hiin foregivne Skik, er et stort Spørgsmaal; da Capitlet i Oslo omtrent 25 Aar senere atter bragte denne Sag paa Bane, kunde det ej godtgjøre sin paastaaede Ret, og dets Fordring blev kjendt ugyldig, ligesom siden efter Erkebiskop Jørund, selv forhenværende Chorsbroder i Hamar, erklærede 1305, at man ej for ham havde kunnet paavise nogen saadan Rets Tilværelse fra umindelige Tider [2]). Man skulde saaledes virkelig fristes til at tro, at den er opstaaet under Biskop Nikolas's næsten uindskrænkede Vælde i Bagler-Herredømmets Tid, og at han har tiltaget sig den [3]). Thi da Hamars Biskopsstol oprettedes, hørte denne Deel af Oplandene, som vi ovenfor have søgt at vise, rimeligviis til Nidaros Biskopsdømmes Omraade [4]). Det er derfor ikke usandsynligt, at Chorsbrødrene i Nidaros have kunnet ville gjøre en lignende Fordring gjeldende, og maaskee derfor med Flid have valgt Sørle, selv en Chorsbroder fra Hamar. Ogsaa Kongen blev forbitret paa Chorsbrødrene i Hamar, fordi de ikke havde søgt hans Samtykke til Valget, hvilket den ældre Eidsivathingslov foreskrev, men hvad der rigtignok nu efter de ogsaa i Norge vedtagne Grundsætninger ej længer syntes at skulle behøves. Sørle er sikkert kommen til Rom med den bestemte Hensigt, at virke for Thords Dispensation og Erkjendelse. Men Paven maa have fundet de Grunde, der talede imod

---

tales (Liljegrens Dipl. I. No. 417) kaldes han Theodorus, med hvilket Navn man ofte plejede at gjengive det norske Thord.

[1]) Se Pavens nedenfor omtalte Brev af 23de Octbr. 1253, Dipl. Norv. I. No. 49.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 105.

[3]) Se ovenfor, III. S. 297.

[4]) Se ovenfor, II. S. 615, 867. Vi have der søgt at vise, at den Omstændighed, at den største Deel af Oplandene omkring 1115 egentlig hørte til Eysteins, ikke til Sigurds Part af Landet, rimeligviis har været Aarsag i at Oplandene, som det lader, ikke strax henlagdes til Oslo Biskopsstol, hvilket antydes derved at den første Biskop i Oslo kaldtes Vikverjernes Biskop. At Landets Deling mellem Kongerne har haft Indflydelse paa Diøces-Inddelingen, synes umiskjendeligt, saaledes ved Sundmøres Henlæggelse til Nidaros.

ham, alt for vigtige, thi han casserede Valget, og anvendte derimod sin Provisionsret til at udnævne en anden Biskop, Dominicaneren **Peter**, om hvem man ej engang veed, hvor vidt han var Nordmand eller ej. Sørle mødte ingen Vanskeligheder med Hensyn til sit eget Valg; Paven indviede ham i Begyndelsen af 1253, og bekræftede samtidigt, eller strax efter, ved en Bulle, dateret Perugia den 25de Februar 1253, Nidaros Erkestol i alle de Metropolitanrettigheder, hans Formænd fra Hadrian den 4de af havde tilstaaet den [1]). Formodentlig har Sørle netop legitimeret disse Rettigheder ved de før omtalte Afskrifter og Vidisser, som Paven paa Erkebiskop Sigurds Anmodning havde forlangt sig tilsendte, og som maaskee Sørle selv har medbragt. Hvad end Pave Innocentius tidligere kan have ladet sig indbilde om Retten til at udnævne og indvie Mans Biskop, saa kunde nu ej længer nogen Fejltagelse i saa Henseende finde Sted, thi ej alene blev Sydersøernes Biskopsdømme atter udtrykkeligt nævnt blandt dem, der hørte under Nidaros Provins, men, hvad der havde endnu mere at betyde, Erkebiskop Sørle indviede i Rom, lige under Pavens egne Øjne, og derfor med hans Vidende og Samtykke, den efter Laurentius's Død af Capitlet paa Man udvalgte nye Biskop, ved Navn **Richard**, en Englænder, der ogsaa, som det synes, uden Vanskelighed siden tog sin Biskopsstol i Besiddelse, og forestod den til sin Død, i den lange Tid af 21 Aar [2]). Ved samme Lejlighed indviede Sørle ogsaa den nys nævnte Biskop Peter, der fulgtes med ham tilbage til Norge. Her indtraf de om Sommeren 1253, og ankom til Tunsberg, just som Kongen med sin store Flaade og de øvrige Biskopper var dragen afsted til Gøtaelven for at bekrige Danmark. Dronning Margrete, der tilligemed Dronning Richiza var bleven tilbage i Tunsberg, lod ham strax faa en letsejlende Skude for at sejle efter Kongen, og man erfarer intet om, at deres Møde med denne var andet end venskabeligt [3]). Kongen brugte endog siden, som vi ville see, Biskop Peter i en særdeles vigtig og ansvarsfuld Sendelse. Af Krigen blev der, som sagt, intet, og alle Deeltagerne i Toget vendte tilbage mod Slutningen af Juni Maaned. Da drog vel ogsaa Sørle og Biskop Peter hver til sit; vi erfare ogsaa, at den første endnu samme Aar bekræftede den oven omtalte Indstiftelse til Chorsbrødrenes Bedste [4]). Uagtet Hamars Capitel ikke havde faaet sin Vilje frem, skrev dog Biskop Haakon og hans Chorsbrødre et Brev til

---

[1]) Dipl. Norv. III. No. 3.

[2]) Den manske Biskopskrønike. Her er Tiden dog angivet til 23 i Stedet for 21 Aar, se ovenfor S. 61. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 276.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 279.

[4]) Dipl. Norv. I. No. 49.

Paven, hvori de bade ham om at hiint Capitels Fremfærd ikke maatte være dem til nogen Præjudice for Fremtiden; en Erklæring, som Paven ogsaa i almindelige Udtryk gav under 23de October 1253 [1]). Derimod ansaa han sig foranlediget til at tage Hamars Capitel i Beskyttelse mod Kongen og alle de øvrige, der vare misfornøjede med at det ej havde indhentet Kongens Samtykke til Thords Valg. Han skrev under 2den Januar til Bisskop Peter [2]), at han ej maatte tillade nogen at forulempe Capitlet overhoved eller Chorsbrødrene enkeltviis, eller at gjøre dem Skade paa deres Beneficier og Gods, men at han skulde tvinge alle dem, der vovede saadant, med Kirkens Straf uden Appel, dog Kongen alene undtagen. Heraf maa man da slutte, at Munaan Biskopssøn og andre ivrige Tilhængere af Kongen paa Hedemarken have truet Chorsbrødrene med at lade dem undgjelde for deres Egenmægtighed. Det lader dog ej til at være kommet til nogen alvorlig Conflict, ellers havde vel Sagaen indeholdt noget derom. Den stakkels Chorsbroder Thord, der forgjeves havde paataget sig den store Møje og Bekostning at drage heelt til Rom i Haab om at blive Bisskop, forbarmede Paven sig over ved at overdrage ham Noko Kirke paa Hedemarken, der havde staaet saa længe vacant, at Collationen deraf tilkom Paven. Dog, besynderligt nok, gav Paven ikke Bisskop Peter, men derimod Bisskop Laurentius af Skara i Sverige, (ved Skrivelse af 11te Februar 1254) det Hverv, paa sine Vegne at indsætte Thord i samme Kirke [3]). Sandsynligviis har Peter ej villet befordre sin forrige Medbejler.

Sørles Virksomhed som Erkebisskop var meget kortvarig; han døde nemlig allerede den 1ste Mai 1254 [4]). Capitlet i Nidaros valgte nu eenstemmigt den oftere omtalte **Einar Smjørbak**, Søn af Lagmanden Gunnar Grjonbak, til hans Efterfølger. Einar var paa denne Tid ikke hjemme, men opholdt sig i Paris, sandsynligviis ved Universitetet; man skulde formode, at han først for kort Tid siden havde bestemt sig for den

---

[1]) Dipl. Norv. III. No. 4. 5. De ved denne Lejlighed tilstedeværende Chorsbrødres Antal var ej mindre end 15.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 50. Vi have her fulgt den i Diplomatariet optagne Rettelse, hvorved Brevet er stilet til (N. N.) episcopo Amarensi. Men i Afskriften staar Arusiensi, hvilket har bragt Suhm (X. 264) til at antage det stilet til Bisskoppen i Aarhuus. Snarere er det dog, hvis denne Læsemaade er rigtig, Bisskoppen i Vesteraas; og muligt at dette virkelig ogsaa forholder sig saaledes, da vi see Paven henvende sig til en anden svensk Bisskop i et hermed sammenhængende Anliggende.

[3]) Liljegren, Dipl. Sveo. I. No. 417. Her kaldes Kirken „Ecclesia Sti. Michaelis de Noko", dette sidste Navn er aabenbart Fejllæsning for Roko.

[4]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 281 (Philippi og Jacobi Dag anføres her udtrykkeligt som hans Dødsdag); de isl. Annaler.

gejstlige Stand, siden han tidligere, hvor han omtales, ej nævnes med nogen gejstlig Titel [1]), men snarere som Lægmand; saaledes have vi seet, hvorledes han i Egenskab af Bonde gav Haakon den unge Kongenavn 1240. Imidlertid var han dog gejstlig paa den Tid, han blev valgt Medlem af Capitlet [2]). Formodentlig har hans anseede, om just ikke fornemme, Herkomst og hans Indflydelse i Thrøndelagen været Aarsag til hans Valg. Uden at anholde om Kongens Samtykke, ja endog, som det synes, uden at lade ham vide noget om Valget i det hele taget, sendte Chorsbrødrene strax trende af sin egen Midte, Erkepresten Ottar [3]) og Mester Haakon, til Paris med Brev til Einar, for at melde ham Valget. De skulle ogsaa have forebragt ham, at det var skeet med Kongens Vilje. Det var netop i den Tid, da Kong Haakon opholdt sig i Viken for at møde Kong Christopher, og havde fuldtop at bestille med de danske Anliggender: det er saaledes ej at undres over, at hiint Valg kunde foregaa i Throndhjem og Deputationen til Einar sendes afsted, uden at han fik mindste Nys derom. Einar rejste, maaskee i god Tro, umiddelbart fra Paris til Rom, for at modtage Indvielsen. Naar han ankom til Rom, vides ikke; men det maa have været mod Høsten eller Slutningen af Aaret, da Pave Innocentius, efter indgaaet Forlig med Manfred af Tarent enten allerede havde forladt Rom, for at begive sig til det siciliske Rige, eller i det mindste stod færdig til Rejsen. Siden var han saa optagen med de sicilianske Anliggender, at han ej for det første kunde faa Tid til at indvie Einar [4]). Eller maaskee ogsaa denne er ankommen saa seent ud

---

[1]) Han omtales saaledes (se foran S. 84) endnu i 1249, da Kongen sendte ham som Gesandt til Sverige, ikke med Titlen Sira eller Mester, hvilke dog ellers vare de sædvanlige Titler for Gejstlige, især Chorsbrødre.

[2]) I Pave Alexanders Skrivelse af 12te Marts 1255 staar der udtrykkeligt, at Einar var Chorsbroder (tunc ecclesiæ vestræ canonicum), Dipl. Norv. I. No. 53.

[3]) At Ottar, der i Haakon Haakonssons Saga Cap. 281 slet og ret kaldes „Mester Ottar", var Erkeprest, sees af det før omtalte Brev af 1253, hvorved Erkebiskop Sørle bekræftede sin tidligere gjorte Fundats af fælles Bordhold for Capitlet. Dipl. Norv. III. No. 4.

[4]) Forliget mellem Innocentius og Manfred skede i September 1254; i October var Innocents i Capua og kort efter i Neapel. Hvis Capitlet i Nidaros, som rimeligt var, udvalgte Einar i Løbet af Mai, har Deputationen, der meldte ham Valget, vel ikke naaet ham førend sidst i Juni; hans Afrejse fra Paris krævede vel og Forberedelser, der medtog nogen Tid, og saaledes er han da vel neppe kommen til Rom førend hen i September, maaskee og i October Maaned. Nu skulde Valget først prøves og godkjendes, og dertil forslog neppe Tiden for Innocents. Men maaskee endog, som ovenfor antydet, Einar ikke ankom førend strax før eller efter Innocents's Død. At det var Alexander den 4de, der prøvede og bekræftede Valget, siger denne selv i sin Skrivelse af 12te Marts.

paa Aaret, at Innocentius da allerede var angreben af den Sygdom, som endte hans Liv i Neapel, den 6te December 1254. Einar fik saaledes kun at bestille med Alexander den 4de, hvilken Cardinalerne henved tre Uger efter, fremdeles i Neapel, valgte til hans Efterfølger. Han forelagde Alexander sit Valg til Prøvelse og Stadfæstelse, og af ham modtog han, sandsynligviis sidst i Februar eller først i Marts 1255 [1]), Indvielsen, i eller ved Neapel, hvor Alexander opholdt sig omtrent til Midsommerstid. Paven stadfæstede derpaa, efter Gregorius den 9des Exempel, den før omtalte af de norske Lydbiskopper fattede og af Capitlerne bifaldte Bestemmelse om Palliehjelpen [2]), ligesom han ogsaa efter Skik og Brug, i særskilte Skrivelser daterede Neapel 11te og 12te Marts, til Capitlet i Nidaros, Gejstligheden i Nidaros Biskopsdømme, de øvrige Indbyggere i samme Biskopsdømme, Lydbiskopperne, og endelig Kongen, meldte at han efter behørig Prøvelse havde stadfæstet Einars Valg, mod hvilket der i canonisk Henseende intet var at indvende, og som i ham var faldet paa en baade med Hensyn til sin Lærdom og sine Sæder udmerket Mand. Kongen bad han særskilt at modtage ham med venlig Mine, og formedelst den Ærbødighed, han skyldte Pavestolen, at lade ham og hans Kirke nyde Godt af sin kongelige Yndest [3]). Muligt, at denne sidste Anmodning hørte til de sædvanlige ved slig Lejlighed, og ikke indeholder mere end hvad der hørte til den vedtagne Curialstil; men usandsynligt er det dog ikke, at Einar, der nu maatte have erfaret, at man ved hans Valg ganske havde gaaet Kongen forbi, og at han saaledes var kommen i et mindre behageligt Forhold til denne, med Flid har udbedet sig et saadant Anbefalingsbrev som det oven anførte, for derved, om det skulde behøves, at formilde ham. Einar lagde, som man maa formode, Tilbagevejen fra Italien over Frankrige og England, og landede om Sommeren ved Alden i Søndfjord [4]). Intet havde nu været

---

[1]) Da den første Skrivelse, hvori Einar tituleres som Erkebiskop, er den om Palliehjelpen, af 10de Marts, maa hans Indvielse være foregaaet tidligere; men at den ogsaa kun er foregaaet kort forud, sees deraf, at de Skrivelser, hvori Paven tilmelder Capitlet m. m. Valgets Stadfæstelse, ere daterede den 11te og 12te Marts; thi disse kunne ej have været udfærdigede længe efter Indvielsen. Der er desuden en Skrivelse fra Paven af 27de Februar, udfærdiget til Erkepresten og Capitlet i Nidaros (Dipl. Norv. III. No. 5) hvori han, rimeligviis efter Einars Anmodning, stadfæster Erkebiskop Sørles Foranstaltning om fælles Bordhold m. m.; da Einar her slet ikke omtales, skulde man næsten formode, at han ved dette Brevs Udstedelse endnu ej var indviet. Indvielsen ligger i saa Fald mellem 27de Febr. og 10de Marts.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 52.

[3]) Dipl. Norv. I. No. 53.

[4]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 283. Den Omstændighed, at han ikke lan-

rimeligere, end at han strax havde begivet sig til Kongen og gjort ham sin Opvartning, saa meget mere som Kongen allerede om Vaaren var vendt tilbage fra Tunsberg, hvor han havde tilbragt Vintren, og nu opholdt sig i Bergen [1]). Men i dets Sted begav han sig lige til Throndhjem. Rimeligviis frygtede han for at Modtagelsen vilde blive mindre venlig, og havde vel heller ikke selv den bedste Samvittighed. Da Kongen erfarede hans Ankomst til Throndhjem, fandt han det, som venteligt var, højst besynderligt at han ej havde villet fremstille sig for ham, og dulgte ikke sin Misfornøjelse herover. Ved Efterretningen herom fandt Einar det raadeligst at gjøre sin Forseelse god igjen; han begav sig ufortøvet til Bergen, og fandt nu, som det fortælles, en venlig Modtagelse hos Kongen; dog har han vel ved det første Møde gjort ham en passende Undskyldning.

Rigtigt venskabeligt synes imidlertid, som det i det følgende vil erfares, Forholdet mellem Kongen og Erkebiskoppen ej at være blevet, og det er umiskjendeligt, at Kongen stedse har næret nogen Mistanke mod ham, dog, merkeligt nok, ikke just formedelst Einars Optræden i kirkeligt Henseende, men snarere fordi det forekom Kongen, som om han lagde vel megen og nærgaaende Iver for Dagen i hans Sønners Interesser.

Samme Aar, som Erkebiskop Sørle, døde ogsaa den alderstegne Askell, Biskop i Stavanger, Kongens forhenværende Capellan og gode Ven, paa hvis Bøn han, som det allerede ovenfor er omtalt, stadfæstede Kong Magnus's Gave af hele Stavanger By til St. Svithuns Kathedralkirke, paa den Betingelse, at hans Farfader Kong Sverres, hans Fader Kong Haakons, og hans eget Navn skulde skrives i Kirken, og at der hver Søndag hele Aaret igjennem skulde bedes for deres Sjæle [2]). Skjønt Gaven allerede var skjenket af Kong Magnus, var den dog ikke derfor mindre betydelig fra Haakons Side, da det udtrykkeligt siges, at den i den sidste Tid (rimeligviis heelt fra Magnus Erlingssøns Dage), ej var kommen Svithuns Kirke til Gode. Det er paa sit Sted viist, at denne Gave sandsynligviis er at henføre til Aaret 1243 [3]). Til Askells Eftermand valgtes en Thorgils, om hvis tidligere Livsforhold man intet

---

dede sydligere end et Steds ved Søndfjord, paa Vestkysten, viser næsten med Vestemthed, at han da kom med Skib fra England.

[1]) Jvfr. ovenfor, S. 98.

[2]) Se ovenfor, S. 14. Kongen kalder ham i dette Brev udtrykkeligt sin gode Ven, hvilket ogsaa godt rimer sig sammen med at han var hans Capellan, førend han blev Biskop, saaledes som det udtrykkeligt siges i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 86, se ovenfor III. S. 655.

[3]) At det maa være ældre end 1245 sees deraf at Paal Vaagaskalm, der nævnes som en af Vidnerne, døde i dette Aar.

veed, men som under sin hele Embedstid synes at have været i den bedste Forstaaelse med Kongen [1]).

13. Erkebiskop Einars mislykkede Forsøg paa at faa Tronfølgen og Magtens Deling ordnet til Haakon den unges Fordeel. Haakon den unges Gesandtskab til Spanien. Gesandtskab og Giftermaalsforslag fra Kongen af Castilien.

Om Vaaren 1254 døde Kong Haakons ældste, men udenfor Egteskabet fødde Søn, Hr. **Sigurd**, i sin bedste Alder, kun lidet over 30 Aar gammel [2]). Det slaar ikke fejl, at Kongen har taget sig hans Død nær, thi han synes at have været en brav ung Mand, paa hvem han i vanskelige Tilfælde kunde stole [3]), og som dertil uden Knurren fandt sig i den Indrømmelse, Kongen gjorde det nye, af Gejstligheden opstillede Princip, at kun egte Fødsel berettigede til Tronen, idet han ej lod ham, men sin yngre, egtefødde Søn Haakon hylde som sin tilkommende Efterfølger, og give Kongetitel. Imidlertid er det klart, at Sigurds Død for saa vidt maa have været betimelig, som den bortryddede den væsentligste Grund til fremtidige Tronstridigheder. Om Kongen end, ved at foretrække Haakon for Sigurd, i Gjerningen havde viist, at han anerkjendte hiint Princip, saa var det dog endnu ikke vedtaget af Folket i Almindelighed. Efter de ældre Love og Vedtægter var Sigurd lige saavel arveberettiget til Tronen, som nogen af hans egtefødde Brødre, ja som ældre end de kunde han endog siges at have et Fortrin for dem. Førend Haakon den unge endnu var fød, var han upaatvivleligt af Kongen bestemt til at være hans Tronfølger, og betragtedes vistnok af de fleste, der ej havde svoret til Skule Jarls Fane, som saadan [4]). Haakon unges Ophøjelse til Tronfølger tilintetgjorde saaledes hans glimrende Udsigter for Fremtiden, og det fortjener ikke liden Ros, at han fandt sig saa taalmodigt deri, som man af Sagaens Taushed om det

---

[1]) De islandske Annaler. Sagaen nævner senere Thorgils, men taler ej om hans Udnævnelse.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 282. Sigurd omtales, som vi have seet, allerede først i 1225, han var altsaa i det seneste fød 1224, men snarere lidt før; dog kan man heller ikke sætte hans Fødsel mange Aar i Forvejen.

[3]) Saaledes i Slaget i Oslo 1240, se ovenfor III. S. 967. Af den Omstændighed, at Sigurd i Aaret 1253 førte Skibet Rygjabranden, skulde man fristes til at antage, at han da havde faaet Rysylke i Forlening; dog vides intet derom med Sikkerhed.

[4]) Det slaar ikke Fejl, at de Dispositioner, ham vedkommende, som Kongen ved Tiltrædelsen til Vermelandstoget 1225 traf, og hvorom han underrettede den troe Dagfinn Bonde (se ovenfor III. S. 682), netop angik Tronfølgen.

modsatte maa slutte. Men derfor var det ikke sagt, at jo et eller andet Parti efter Kongens Død kunde finde paa at gribe til Vaaben for ham, eller at ikke hans egen Ærgjerrighed kunde vaagne og bringe ham til at træde frem med Fordringer paa Tronen eller en Deel af Riget, i hvilket Tilfælde han da maatte kunne gjøre Regning paa at faa en Deel Tilhængere paa sin Side — og da var Borgerkrigen der paany. Muligheden af en saadan Ulykke for Landet bortfaldt nu ganske ved hans Død. Han synes ej at have været gift, eller i alle Fald at have efterladt Børn, da ingen saadanne omtales. Kongens egtefødde Sønner, Kong Haakons og Junker Magnus's, Arveret til Tronen var saaledes sikret mod enhver Fare, og Principet om Egtefødselens Forret kunde ligeledes siges at være befæstet, da det ej havde mødt nogen Protest fra Sigurds Side, ligesom det ifølge de herskende Synsmaader ej var at antage, at nogen Konge herefter, om han efterlod uegte Børn ved Siden af egte, vilde undlade at stille disse saa langt over hine, at der ej kunde blive Tale om noget Medbejlerskab mellem dem. Men endnu var der ikke truffet nogen Foranstaltning om Kongedømmets og Kongerigets Udelelighed. Efter de hidtil gjeldende Vedtegter var den yngre Broder lige saa vel berettiget til Kongedømmet som den ældre, hvilket altsaa gjorde en Deling nødvendig. Visstnok havde man ikke i lange Tider haft noget saadant Tilfælde, at en Konge ved sin Død efterlod flere Sønner, men den sidste Gang, da det indtraf, nemlig da Harald Gille efterlod Sønnerne Sigurd, Inge og Magnus, var der ej Spørgsmaal om andet end at dele Kongedømmet, og da Eystein siden kom til, fik ogsaa han sin Part [1]). Paa samme Maade var Kongedømmet blevet deelt mellem Magnus Barfods Sønner, Eystein, Sigurd og Olaf, saavel som tidligere mellem Harald Sigurdssøns Sønner Magnus og Olaf, samt siden endog mellem hver af disses Sønner, Magnus og Haakon. Naar altsaa tidligere Exempler eller Vedtægter skulde følges, i det Tilfælde at Kong Haakon ved sin Død efterlod begge sine Sønner i Live, maatte Junker Magnus være berettiget til Kongenavn og Deel i Kongedømmet ved Siden af sin ældre Broder. Men dette kunde da igjen give Anledning

[1]) Egentlig kunde man her ogsaa regne Delingen mellem Magnus Sigurdssøn og Harald Gille, skjønt den var noget uregelmæssig, thi enten skulde Haralds Afkald paa Tronfølgen gjelde, og han i saa Fald intet have faaet af Riget, eller det gjaldt ikke, og da skulde Magnus, som Brodersøn, ikke Broder, intet have faaet. Men Haralds Afkald og Erkjendelse af Magnus's Eneret til Tronen maatte næsten med Nødvendighed medføre at denne, da Afkaldet hævedes, dog ikke ganske udestængtes, og saaledes var da Magnus at betragte som repræsenterende sin Faders Linje.

til Borgerkrig, eller maatte i det mindste bidrage meget til at svække Rigets Kraft og Anseelse. Forstandige Mænd, der ønskede Rigets Vel, kunde derfor umuligt andet end ønske et saadant Tilfælde fjernet, og det kunde ikke skee paa anden Maade, end at der enten vedtoges en ny Successionslov, hvorved Rigets Udelelighed forkyndtes og Førstefødselsretten indførtes i sin fulde Strenghed, saaledes at den yngre Søn ej engang var berettiget til den mindste Deel af Riget, — eller at den ældre Søn nok kjendtes udelukkende berettiget til Kongedømmet, men at en mindre Deel dog anvistes den yngre til et Len, hvoraf han sømmeligt kunde underholde sig og sine. Den første Foranstaltning var ej godt tænkelig, af to Grunde: først fordi man da vilde have savnet et passende Underhold for Junker Magnus, hvilket i hine Dage ej godt kunde indrettes anderledes end i Form af en Forlening; dernæst fordi man, ved ikke engang at tilstaa ham nogen saadan, vilde komme til at berøve ham alt for meget af den Ret, hvortil han unegtelig var fød. Vilde man sætte en saadan Successionsorden igjennem, maatte man i det mindste oppebie en Tid, naar der kun fandtes een Kongesøn, og der saaledes ikke var nogen yngre Broder, hvis Ret kunde krænkes. Den her skildrede Nødvendighed af at bestemme og sikre Tronfølgen endnu medens Kongen var i Live, laa især Erkebiskoppen, men vistnok ogsaa mange flere med ham, paa Hjertet; og man kan efter det nys udviklede ikke undre sig over, om de nærmest havde Ordningen mellem Kong Haakon og Skule Jarl for Øje, saaledes at den ældste af Brødrene skulde ene bære Kongenavn og føre Overherredømmet over det hele Rige, medens den anden med Hertugstitel skulde faa en Deel deraf til Len.

Erkebiskoppen benyttede sin Nærværelse i Bergen til at bringe denne vigtige Sag paa Bane. Han og Kongen afhandlede overhoved, siges der, mange Sager med hinanden, og alle Samtaler førtes nok saa venskabeligt imellem dem [1]). Blandt andet rykkede Erkebiskoppen da ogsaa frem med det Forslag, at Kongen allerede i sit levende Live vilde treffe en Bestemmelse om Rigets Deling mellem sine Sønner, der kunde være passende for disse, og som baade de selv og Folket høitideligt kunde vedtage, saa at der siden, efter hans Død, ikke opstod nogen Trætte. Erkebiskoppen synes allerede strax indtrængende at have foreholdt Kongen Nødvendigheden af, at kun een bar Kongenavn, eller af det egentlige Kongedømmes Udelelighed. Kongen vilde ikke afgjøre denne Sag paa egen Haand, og havde heller ikke, som man kan see, synderlig Lyst dertil, aabenbart fordi han ikke engang selv endnu ganske kunde losrive sig fra den Forestilling, at han gjorde sin yngre Søn Uret ved at

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 284.

anvise ham en mere underordnet Stilling end den ældre, ej at tale om at han maaskee virkelig nærede en Forkjærlighed for Magnus; maaskee ogsaa fordi han, som saa mange, nødig vilde stille sig sin Død saa klart og nær for Øjnene, at han allerede nu med Hensyn dertil skulde gjøre nøjagtige Dispositioner. Han kaldte imidlertid sine Venner og Raadgivere til sig, og æskede deres Mening om Sagen. Meningerne vare meget deelte. Nogle ytrede, at Magnus burde lade sig nøje med Hertugstitel og Tredjedelen af Riget; andre, at han vel ikke burde bære Kongenavn, men at dog en Halvdeel af Riget tilkom ham; andre holdt endnu saa fast ved det gamle Lighedsprincip, at de erklærede det for en Uretfærdighed, naar ikke alt sammen, Kongedømmet saavel som Riget, blev deelt ligt mellem Brødrene: ja de vilde ikke engang have noget at bestille med en Foranstaltning, hvorved der gjordes nogen som helst Forskjel mellem Brødrene. Erkebiskop Einar og de øvrige Venner af Kong Haakon den unge, der vistnok bekjendte sig til den første Mening [1]), og som i alle Fald ikke vilde at Magnus skulde have Kongenavn, bade nu Kongen om at træffe en endelig og formelig Bestemmelse, ved at udstede et af ham selv og de andre Høvdinger beseglet Document. Heraf maa man altsaa slutte, at Erkebiskoppens Mening maa være bleven den sejrende, siden han i modsat Fald neppe vilde have haft noget Document oprettet. Men Kongen kunde, da det kom til Stykket, ikke overtale sig dertil. Han hørte de forskjellige Raad med Venlighed, men sagde dog tilsidst, „at Sagen maatte staa i Guds Haand; han fik skifte mellem dem". Saaledes blev ingen Bestemmelse tagen, og intet Document oprettet. Kort efter rejste Erkebiskoppen tilbage til Throndhjem. Han skiltes, siges der, fra Kongen i al Venskabelighed. Men der er dog tydelige Tegn til, at Kongen havde fundet sig ubehageligt berørt ved hans Forslag, hvad enten han nu mistænkte ham for ene at ledes af en utilbørlig Forkjærlighed

[1]) Der siges ikke udtrykkeligt, om Erkebiskoppen hørte til dem, der vilde at Magnus kun skulde nøje sig med Tredjedelen af Riget, eller til dem, der undte ham Halvdelen, dog ej med Kongenavn. Imidlertid kan der ikke være nogen Tvivl om at han bekjendte sig til den første Mening. Thi deels lægges der saa megen Vegt paa hans specielle Venskab for Haakon den unge, hvoraf man da maa slutte, at han, som dennes øvrige Venner, har ønsket Foranstaltningen saa fordeelagtig for Haakon unge som muligt. Deels lader Sagaens Cap. 291 Kongen senere (i 1257) ytre til Erkebiskoppen, at denne ved den oven omhandlede Lejlighed havde tilraadet, at Haakon ene skulde bære Kongenavn, Magnus derimod kun være Hertug. Da nu i Cap. 284 Hertugstitlen kun omtales i Forbindelse med det første Alternativ, hvorved Magnus skulde nøje sig med Tredjedelen af Riget, bliver det i alle Fald sandsynligt, at Sagaskriveren ogsaa senere har haft dette for Øje, hvor han omtaler Hertugstitlen. Vel maa man ogsaa antage, at den Titel, Magnus skulde komme til at bære som Herre over det halve Rige, var en Hertugs, men dette siges dog ikke med tydelige Ord.

for Haakon unge (og Historien viser mange Exempler paa at Konger have næret Skinsyge og Mistanke mod deres bestemte Tronfølgere, om disse endog vare deres egne Sønner), eller han i det hele taget fandt Forslaget noget nærgaaende. Kongen vilde dog vel neppe have været saa tilbøjelig til at see Erkebiskoppens Fremtræden i et ugunstigt Lys, hvis ikke Maaden, hvorpaa han var valgt, og hans mindre høflige Ferd ved Ankomsten allerede havde stemt Kongen uforbeelagtigt mod ham. Her i det mindste var dog Erkebiskoppen sikkert uskyldig, og hans Undladelse af at gjøre Kongen sin Opvartning ved Ankomsten kom, som vi ovenfor have antydet, vistnok mere af en vis Frygt for at møde ham, efter hvad der var passeret, end af nogen Mangel paa tilbørlig Ærefrygt.

Kong Haakon den unges og Dronning Richizas Egteskab var rimeligviis ved denne Tid allerede blevet velsignet med Børn, idet hun fødde en Søn til Verden, der i Daaben fik Navnet **Sverre Magnus** efter Oldefaderen [1]). Det var første Gang, at man i den kongelige Familie havde vovet at opkalde Kong Sverre; at det nu skede, er det bedste Beviis paa, at den sidste Skygge var svunden, som hvilede over Sverres Navn. De bedste Udsigter vare altsaa nu for Haanden til Ættens Vedligeholdelse. Haakon den unge maa ellers nu have nydt temmelig megen Frihed eller selvstændig Myndighed, siden vi erfare, at han den selvsamme Sommer, hvorom her er Tale (1255) sendte et Gesandtskab heelt til **Spanien**, ganske, som det synes, i sit eget Navn, uden at hans Fader, i det mindste aabenlyst, havde noget dermed at bestille. Det gjaldt rigtignok ej om vigtige Statssager, men kun om at bringe Kongen af Castilien Foræringer; imidlertid traadte dog den unge Konge derved selv i umiddelbar Forbindelse med en fremmed Monarch, og det vil i det følgende sees, at dette Gesandtskab dog havde temmelig vigtige Følger, om ej for Riget, saa dog for den kongelige Familie. Kongen i Castilien var paa den Tid den berømte **Alfonso den 10de**, kaldet den Vise, der i Aaret 1252 havde besteget Tronen, og senere hen (i April 1257), af et Parti blandt de tydske Valgfyrster udkaaredes til tydsk Konge, efter at et andet Parti havde udvalgt Richard af Cornwall og Poitou, den engelske Konges Broder. Alfonso var navnkundig over hele det vestlige Europa for sin Lærdom og store Forstand, og det er derfor ej at undres over, at man ogsaa ved det norske Hof ønskede at vise ham nogen Opmerksomhed.

---

[1]) Da Haakon unge og Richiza allerede bleve gifte om Høsten 1251, er der den største Sandsynlighed for, at deres Søn og eneste Barn, Sverre, blev fød sidst i 1252 eller først i 1253. Han omtales første Gang i Aaret 1258, og kaldes da „Junker Sverre", hvilket maaskee antyder, at han ikke længer var et blot og bart Spædbarn.

Imidlertid er det ogsaa heel muligt, at der har været sendt lignende Gesandtskaber til andre sydeuropæiske Hoffer. Gesandterne, hvis Formand var en Prest ved Navn Elis, skulde nemlig overbringe Kong Alfonso en Deel Jagthøge eller Falke, saavel som andre norske Sager, der i Spanien vare Sjeldenheder; og da nu et Gesandtskab med samme Slags Gaver i Aaret 1262 afgik lige til Sultanen i Tunis, som i det følgende skal sees, ligger den Slutning nær, at ogsaa andre Hoffer betænktes med slige Foræringer, om det end ikke udtrykkeligt omtales i Sagaen. Falkejagten var paa den Tid i højeste Mode, og den Mængde fortrinlige Falke eller Jagthøge, som Norge frembragte, gav de norske Konger rig Lejlighed til at gjøre sig andre Fyrster forbundne ved at sende dem disse i deres egne Lande sjeldnere Fugle. De havde allerede, som det synes, i Løbet af det foregaaende Aarhundrede, skjønt det siges ikke naar, faaet den Bestemmelse vedtaget, at de skulde have Forkjøbsret til alle Jagthøge eller Falke, der fangedes: en Rettighed, som tillige udstraktes til Erkebiskoppen, ligesom Kongerne endog, i det mindste senere, fik Ret til selv at lade fange Falke hvor som helst, endog i private Skove [1]). De saaledes opkjøbte eller fangede Falke forvaredes, i det mindste i de senere Tider, og rimeligviis allerede fra den første Tid, da man begyndte med dette Væsen, ved Kongernes Fehirdsle eller Skatkammer under Fehirdens Opsyn, og man havde vel saaledes for det meste altid et Forraad ved Haanden at tage af, naar man vilde vinde en eller anden Fyrste ved en kjærkommen Foræring, eller fandt det nødvendigt at sende en Gjengave for hvad man selv havde modtaget [2]). De norske Falke vare ogsaa i hele den senere Deel af Middelalderen over-

---

[1]) I de ældre Love før 1274 staar der intet andet om Ret til Falke og Høge, end at de tilkomme Landsdrottnen; om Kongens Forkjøbsret staar der intet. Derimod heder det i Magnus Haakonssøns Landslov af 1274: (VII, 52): „Alle Gaashøge og Valer (Falke), der verpe i Bjergene, ejer Landsdrottnen; men vil han sælge dem, da skal han først tilbyde Kongen dem; denne kan og lade fange Falke i hver Mands Skov, han vil, i hele Norge". Denne Bestemmelse kan aabenbart ikke være ganske ny i denne Lov, thi saaledes bleve sjelden nye Bestemmelser indførte. Men nu heder det allerede, som ovenfor viist (III. S. 274), i Pave Coelestins Beskjermelsesbulle for Norges Erkestol af 1194, at det skal fremdeles være Erkebiskoppen tilladt, til Kirkens Nytte at kjøbe Falke, ligesom hans Forgængere. Da nu Erkebiskop Erik, til hvis Fordeel Bullen var given, kun havde to Forgængere, Jon og Eystein, er det klart, at Retten, eller Udstrækningen af Regalet til Erkebiskoppen, maa være given ved Erkestolens Oprettelse 1152; men altsaa var det allerede da et Regale, skjønt det ej er optaget i Lovene, der i dette, som i andre Stykker, vise sig at være aldeles uforandrede saaledes som de rimeligviis vare paa St. Olafs Tid.

[2]) Se Saml. til N. Folks Hist. V. S. 100, 103, 157, 158 og Brev hos Rymer af 6te Mai 1240.

ordentligt søgte, og Norges Konger havde i dem et særdeles virksomt, skjønt lidet bekosteligt, Middel til at gjøre sig fremmede Monarcher forbundne.

Haakon den unges Gesandter bleve ogsaa særdeles vel modtagne i Spanien, og forbleve der i Herlighed og Glæde indtil hen i det følgende Aar. Da de vendte tilbage, sandsynligviis over Frankrige og England, lod Alfonso Gesandter følge med dem, for, som det i Sagaen heder, at slutte den nøjeste Forbindelse med Kong Haakon den ældre, og til Bekræftelse af dette Forbund at foreslaa et Giftermaal mellem Kong Haakons Datter **Christina** og en af hans Brødre. Dette var det andet Giftermaalsforslag, der gjordes med Hensyn til Christina; at det skede fra et saa fjernt Land som Spanien, viser noksom, i hvilken Anseelse Kong Haakon paa den Tid maa have staaet. Ved første Betragtning forekommer det noget besynderligt, at Alfonso skulde finde det nyttigt at forbinde sig nærmere med Kongehuset i et saa langt bortliggende Land. Det besynderlige bortfalder dog, naar man betragter de nærmere Omstændigheder. Alfonso havde allerede i længere Tid haft et aarvaagent Øje med de tydske Anliggender. Som Dattersøn af den hohenstaufiske Konge Philip af Schwaben havde han gjort Fordring paa dette Hertugdømme, og hans Fordring var bleven iøvrigt understøttet af Pave Alexander [1]). Sandsynligviis arbejdede han i 1256 allerede sterkt, skjønt hemmeligt, paa at blive valgt til tydsk Konge og romersk Kejser. Haakons Ry maa allerede forlængst have naaet ham fra Frankrige; han maa have hørt noget om, at Pave Innocentius engang havde tænkt paa at tilbyde Haakon selv den tydske Krone, og nu, da der, som vi have seet, var Tale om at Kong Haakon skulde gjøre et Tog til Sicilien, paa hvilket han maatte komme til at anløbe Spanien, slaar det ikke fejl, at baade Paven har anbefalet ham i de sterkeste Udtryk til Alfonsos Velvilje, og at Alfonso selv har fundet det nyttigt at sikre sig hans Venskab, eller at han, om han end ikke ventede Haakon til Spanien, dog i det mindste har haft Indtrykket af at han var en af Nordeuropas mægtigste Konger, især til Søs, og at en Forbindelse med ham vilde være yderst ønskelig, især hvis det gjaldt at lægge andet end Penge i Vegtskaalen for at erhverve den romerske Kejserkrone. Disse maa have været Hovedgrundene, der ledede Alfonso, i det mindste er det vanskeligt at udfinde andre. At han, som flere spanske Historieskrivere have berettet, først skulde have bejlet til Christina for sig selv, fordi hans Hustru Violante af Aragon ej fødde ham Børn, og han derfor ønskede at tage Chri-

[1]) Raynaldus, ved 1255, No. 53: her meddeles et Brev fra Alexander til Schwaberne, dateret 4de Febr. 1255, hvori han opfordrer dem til at underkaste sig Alfonso, der har mødrene Arveret (materna successio) til deres Land.

stina i hendes Sted, men at Violante ved Christinas Ankomst til Spanien befandtes at være frugtsommelig, saa at der ej blev noget af Skilsmissen, men Christina, mod sit Ønske, maatte egte hans Broder Philip: — dette er alt sammen kun ukritiske og vildfarende, men for historisk Sandhed udgivne Hypotheser, grundede paa en urigtig Tidsregning. Man har nemlig henført Frieriet til Christina og hendes Giftermaal til 1254 i Stedet for til 1256—1258, da Alfonso allerede havde tre Børn, to Døtre og en Søn, med Dronning Violante[1]).

[1]) Det lader sig nu vanskeligt eftervise, hvad der kan have været Aarsag til at de spanske Historieskrivere have henført Christinas Ankomst til Spanien og Giftermaal til Aaret 1254, men vist er det, at det er skeet meget tidligt, siden allerede Sanchez (Sanctius) har det (B. IV. S. 371), og tillige, hvad der nødvendigt hænger sammen dermed, at Alfonso skulde have bejlet til Christina for sig selv. Sandsynligvis have de Original-Annaler, de spanske Forfattere fulgte, været saa kortfattede eller utydelige, at man ej er bleven klog paa, i hvilket Aar Frieriet skede. Muligt at Fejlen skriver sig derfra, at Anales de Cardeña, hvilke saavel Zurita i sine Anales de Aragon som Ferreras i sin Synopsis, VI. S. 253, citere, have for Christinas Ankomst til Spanien Era de mccxcii i Stedet for mccxcv (den spanske Tidsregning efter Æra har altid 38 Aar mere end Aarstallet efter Christi Fødsel, saaledes at 1292 svarer til 1254, og følgelig 1295 til 1257). Man har nemlig ikke sjelden Exempler paa, at u ogsaa i Talangivelser, er skrevet i Stedet for v, og da ligger Forvexlingen med .ii. meget nær. Dette er den rimeligste Gisning, hvilken ogsaa fremsættes i nogle Bemerkninger, denne Materie vedkommende, hvilke jeg paa Forespørgsel velvilligt har erholdt fra det kongelige spanske historiske Academi i Madrid. Naar nu de ældre Forfattere, der ikke nærede mindste Tvivl om at Aarstallet for Christinas Ankomst til Spanien var 1254, alligevel saa af Diplomer, at Philip, Kongens Broder, hvilken Christina egtede, endnu var udvalgt Erkebiskop af Sevilla indtil hen i Februar 1258, (se nedenfor, hvor der handles om Christinas Giftermaal), troede de vel at maatte forklare Sagen paa hvad de antoge for den rimeligste Maade, men begik netop derved den groveste Fejl. Hertil kommer nu ogsaa, at flere Forfattere nævne Danmark i Stedet for Norge, som det Land, til hvis Konges Datter Alfonso bejlede, uagtet Cardenna-Annalerne kun nævne Norge. Saaledes har allerede Sanchez (l. c.) „rex Daciæ"; han fortæller endog at Christina med Følge landede ved Sevilla, uagtet hun rejste over Land. Zurita (Anales de Aragon I. S. 165) nævner derimod rigtigt Norge (el rey de Nuruega). Mariana (I. S. 635, 637) gaar endnu videre, og tillægger Alfonso lige fra først af bedragerske Hensigter; efter at have sagt at Alfonso, da hans Hustru Violante troedes at være ufrugtbar, lod bejle til den danske Konges Datter, tilføjer han: „det var formedelst den store Afstand en let Sag at skuffe dette Folk." siden fortæller han, at Christina døde ej længe efter Giftermaalet af Sorg og Krænkelse over at hun ej fik Kongen selv til Mand. Gil Gonzalez Davila, der i sit Teatro eclesiastico de las iglesias de Esp., (Madrid 1647, II. Pag. 50) omhandler disse Sager, fortæller end yder mere, at da det ved Christinas Ankomst viste sig, at Dronning Violante var i velsignede Omstændigheder, blev Kongen „meget skamfuld over at have faaet hende til at drage saa lang Vej forgjeves", og bad derfor sin Broder Don Philip om at egte hende, lovende ham en Deel af Riget til Underhold: hvilket ogsaa Philip gjorde, men at Kongen ej holdt sit Løfte, hvoraf der flød stor Skade for Riget. Han kalder dog

Hvorledes Alfonsos Gesandter virkelig ankom til Norge i Følge med Elis Prest om Høsten 1256, og hvorledes Kong Haakon modtog Kong Alfonsos Tilbud, skal nedenfor paa sit Sted nærmere blive berettet. Vi vende atter tilbage til de danske Anliggender, der nu omsider nærmede sig sin Afgjørelse.

14. Fiendtligheder med Danmark. Nordre-Halland herjet. Kong Haakon den unges Død.

Vi have seet, hvorledes Kong Christopher ved Sammenkomsten med Kong Haakon og Byrge Jarl i Aaret 1254 vægrede sig ved at godkjende det Forlig, som hans Befuldmægtigede Aaret forud havde sluttet med Kong Haakon ved Gullbergseid, og at han skiltes fra Kong Haakon i Vrede, ja endog, som det synes, i den Tro, at Kong Haakon vilde sætte efter ham og tage ham til Fange. I det følgende Aar (1255) hører man intet om nogen Fornyelse af Underhandlingerne, men heller ikke om nogen Krig, uden for saa vidt som det lader til, at danske og norske Kjøbmandsskibe stundom have tilføjet hinanden Skade [1]). Sagen er vel for det første bleven staaende uforandret paa det Punkt, den var kommen, uden at nogen af Parterne vilde gjøre det første Skridt til Forlig; Kong Christopher var desuden i Aaret 1255 og første Halvdeel af 1256 optagen af sine Stridigheder med Biskopperne, især med den i 1254 udvalgte, myndige Erkebiskop Jakob i Lund, og Kong Haakons Opmerksomhed var, som vi ville see, i den Tid meget henvendt paa Island. Imidlertid kunde han dog vel have fundet Tid eller Leilighed til at gjøre et Tog mod Danmark, dersom han endelig havde villet. Men enten maa Byrge Jarl have affnakket ham dermed, eller han har fulgt Begivenhederne paa Island med saa spendt Opmerksomhed, at han ikke engang har villet forlade Bergen, hvorhen han allerede om Vaaren havde begivet sig fra Tunsberg paa det nye store Skib, Krofs-Suden. Han har maaskee ogsaa haft det Haab, at Kong Christopher, naar han nærmere fik tænkt over Sagen, og plage-

Christinas Fader el Rey de Noreña. Ligeledes heder det i Indices rerum ab Arragoniæ regibus gestarum (Schott III. 89), der ophøre med Aaret 1410 og altsaa vel ere fra denne Tid, at Christina var filia regis Norvegiæ; men Norge har for Nedskriveren været et saadant terra incognita, at han tilføier „Abroditas quidam existimant", hvilket synes at antyde, at han antager Nordmændene for de samme som Abotriterne. Besynderligt nok, findes der nu intet i de spanske Archiver, denne Sag vedkommende. Dette er, paa min umiddelbare Henvendelse med Forespørgsel herom til det kongelige spanske historiske Academi, udtrykkeligt blevet mig forsikret. Uden Haakon Haakonssøns Saga vilde man vanskeligt have faaet nogen Rede i denne Sag, der nu er klar nok.

[1]) Matth. Paris. S. 643, jvfr. nedenfor.

des for meget af Ubehageligheder indenlands, skulde blive fredeligere stemt. Dette var imidlertid langt fra at være Tilfældet, og Christopher havde desuden nu saa meget mindre Tilskyndelse til at holde det af Biskopperne sluttede Forlig, som flere af Biskopperne vare hans afsagte Fiender. Da Vintren og en Del af Vaaren gik, uden at man endnu hørte det mindste fra Christopher, sendte Kong Haakon, der ogsaa havde tilbragt Vintren i Bergen, henved Paaske sin vel betroede Mand Thorlaug Bose med flere med Brev til Erkebiskop Jakob i Lund, for at anmode ham om skriftligt at forespørge sig hos Kong Christopher, hvor vidt denne nu agtede at godkjende Forliget af 1253. Heraf maa man næsten slutte, at Erkebiskoppen som daværende Biskop i Roeskilde har været en af de danske Underhandlere i 1253. Thorlaug og hans Følge fandt en venlig Modtagelse hos Erkebiskoppen, der strax opfyldte Kongens Ønske, og tilskrev Christopher, der paa denne Tid opholdt sig i Roeskilde. Dette var ikke længe efter at Erkebiskoppen havde holdt det bekjendte Provincial-Concilium i Vejle, over hvilket Kongen blev saa forbitret, og det var derfor ikke under disse Omstændigheder at vente, at noget Brev fra Erkebiskoppen skulde gjøre nogen formildende Virkning paa ham. Tvert imod, han holdt Erkebiskoppens Mænd fast, og sendte derimod Folk til Skaane, for at gribe de norske Gesandter og bringe dem til ham. Erkebiskoppen fik dog i Tide hans Anslag at vide, advarede Thorlaug, og skaffede ham Heste, hvorved han selv og endeel af hans Ledsagere undkom over den svenske Grændse; nogle bleve hemmeligt tilbage hos Erkebiskoppen. Thorlaug rejste nu gjennem de svenske Landskaber til Viken, og derfra til Bergen, hvor han ankom Pindsedag (4de Juni). Han fortalte hvorledes det var gaaet ham, og bragte den Hilsen fra Erkebiskoppen, som denne neppe ugjerne havde medgivet ham, at Kong Haakon ej maatte indbilde sig at Christopher agtede at holde en Tøddel af Forliget, eller betale en eneste Skilling af de lovede Pengesummer. Haakon ytrede ikke stort hertil, men hans Beslutning var snart fattet. Nu var Tiden kommen til at handle, og vise Danekongen, hvad han udsatte sig for. I al Hast lod han Olafssuden gjøre flot, og det Rygte udsprede, at han agtede sig til Throndhjem. Men da Skibet var lagt ud under Fenring (Askøen) forkyndte han, at Rejsen skulde gaa til Viken, og sendte Folk og Breve i Forvejen til Sysselmændene, med Forbud mod at den saakaldte Øreflaade denne Sommer, som ellers, afgik til Danmark; han bød, at de Handelsmænd, der plejede at fare paa Danmark, indtil videre skulde afholde sig derfra, og i det mindste vente ved Ekerøerne, Rigets sydligste Punkt, indtil han selv traf nærmere Bestemmelse. Da Kongen kom til Viken, styrede han først til Tunsberg, og lod herfra udgaa Udbudsbreve til alle Lendermænd og Sysselmænd i

Viken. Snart samlede der sig da en betydelig Stridsstyrke om ham, med hvilken han stevnede syd til Ekerøerne. Man regnede, at han ej havde færre end 360 Skibe, og den samlede Besætning paa disse, hvor smaa end mange af dem kunne have været, synes neppe at kunne sættes lavere end 10000 Mand. Hele denne Styrke kan dog ikke have været fra Viken alene; man seer ogsaa, at Lendermænd og Sysselmænd fra det norden- og vestenfjeldske, som Agmund Krøkedans, Baard paa Hestbø og Gissur Thorvaldssøn, der for Øjeblikket var Sysselmand i det Throndhjemske, som det nedenfor nærmere skal berettes, vare blandt de Høvdinger, der deeltoge i Toget. Fra Ekerøerne sendte Kongen Agmund Krøkedans, Arnbjørn Pose, Baard i Hestbø, Aslak Gus, Paal Gaas og Aamunde Haraldssøn med to Tredjedele af Hæren heelt syd til Glumsteen for der at gjøre Landgang og herje; de øvrige, under Jon Drottning, Jon Lodinssøn, Thord Kakale (Sighvat Sturlassøns Søn, der nu var Sysselmand i Skien) og flere vikske Sysselmænd skulde gjøre lignende Landgang ved Getkjerr, længere nordligt [1]). Paa begge Steder skulde Landgangen skee samtidigt Bartholomæusdag (24de August), der i dette Aar faldt paa en Thorsdag. Imidlertid bleve dog begge Afdelinger samlede, indtil man kom til Mustresund, hvor man forefandt nogle Danske, der for største Delen bleve dræbte. Her skiltes Afdelingerne ad; den ene styrede efter Bestemmelsen ned til Glumsteen, den anden til Getkjerr, medens Kongen selv vendte tilbage til Ekerøerne. Den Afdeling, der skulde til Getkjerr, lagde først ind i Baardsfjord og brændte et Kirkesogn, siden lagde den til ved Getkjerr, hvor man forefandt en Hob af Egnens Indbyggere, der vilde sætte sig til Modverge. Disse bleve snart drevne tilbage med betydeligt Tab, og nu blev Egnen vidt og bredt herjet. Ifølge Sagaen og Sturla Thordssøns Kvad skulle store Ødelæggelser have været anrettede, idet Bygderne brændtes og mange Folk bleve dræbte, saa at alle de, der kunde, søgte at frelse sig ved Flugten. Omtrent paa samme Maade gik det til ved

---

[1]) Glumsteen ligger, som det allerede tidligere er nævnt, i Nærheden af Vardberg noget nordenfor Falkenberg. Beliggenheden af Getkjerr kjendes derimod ikke nøje, da Navnet ej længer er brugeligt eller i det mindste ikke har været paavist i Verker der indeholde Hallands Topografi. Man har antaget det for at være Geterøen strax udenfor Vardberg, men neppe med Rette, da det er aabenbart, at det maa have ligget paa Fastlandet. Det er tydeligt nok, at det er det samme Sted, som kaldes lucus caprinus hos Saxo, S. 554, men heraf bliver man ikke mere klog paa Stedets Beliggenhed. Ved nøjagtige Local-Undersøgelser vilde det dog vist endnu kunne opdages. At det er at søge nordenfor Glumsteen, er let at skjønne. Sandsynligviis er det ikke langt fra Baardsfjord (nu Baadsfjord ved Vikkerdal) der først blev anløbet af denne Afdeling, der skulde til Getkjerr.

Glumsteen, med den Forskjel, at Nordmændene der i Førstningen ingen Modstand mødte, men under Herjen og Brænden Thorsdag Aften og hele Fredagen trængte lige ned til Edre-Aaen og lagde Byen Falkenberg i Aske [1]). Om Løverdagen vendte de tilbage til deres Skibe ved Glumsteen, fremdeles herjende, hvor de kom frem. Den følgende Nat udbrød der en voldsom Storm, hvorved nogle af Skibene kom løs og dreve paa Grund; disse maatte man opgive, men Besætningen reddede sig med alt Godset over paa de andre Skibe, der vare bedre fortøjede. Imidlertid havde Indbyggerne forsamlet sig i et stort Antal, dræbte nogle Nordmænd, der endnu svœrmede oppe i Land, kom om Søndagen ned til Kysten, bemægtigede sig de Skibe, der vare drevne paa Grund, gjorde dem flot, tændte store Baal paa dem, og lod dem saa drive ud mod den norske Flaade, da Vinden just var slaaet om, og nu blæste fra Land. Men Nordmændene roede op imod de brændende Fartøjer, og fik dem ved Baadshager stødte til Side, saa at de ingen Skade anrettede. Derpaa forlode de Glumsteen og droge atter nordefter, men lagde paa Vejen ind i Strøms- (Kongsbakke-) Fjorden, og brændte Byen Aranes (nu Kongsbakka). Da alle de udsendte Skibe kom tilbage til Ekerøerne, blev Byttet, der maa have været temmelig betydeligt, deelt under Kongens Opsigt. Derpaa holdt Kongen Raad med sine Mænd, hvad man videre skulde tage sig fore. Man besluttede at sende et nyt Gesandtskab, bestaaende af tvende Dominicanermunke, Broder Simon og Sigurd Aamundesøn, Prior i Nidaros, til Danekongen, for at spørge ham, om han ikke nu var villig til at slutte Fred. Christopher befandt sig unegtelig i stor Forlegenhed; hans Strid med Gejstligheden var endnu ikke bilagt, og de ringeste af Bønderne, de saakaldte Kotkarle eller Kotbønder, vare paa flere Steder i Riget, fornemmelig i Skaane og Sjælland, i voldsomt Oprør mod deres verdslige og gejstlige Herrer [2]). Alligevel vilde han ikke høre noget om Fred med Kong Haakon, og gav kun ondt af sig, fordi denne havde ladet herje i hans Rige, saa at Gesandterne maatte vende tilbage med uforrettet Sag, og give Kongen den Besked, at det ikke for det første tegnede sig fredeligt. Kong Haakons Fremgangsmaade var vistnok heller ikke skikket til at vække fredelige og forsonlige Tanker hos Danekongen, og den strider imod vore nuværende Begreber om hæderlig Krigførsel, men i de

---

[1]) I Sagaen staar kun „den der liggende Kjøbstad", men dette kan ikke være nogen anden end Falkenberg.

[2]) Suhm, Hist. af Danm. X. S. 287—290. Denne Bondekrig synes netop at have raset i Sommermaanederne, dog angives Tiden paa Aaret ej nøjagtigt, og Begivenheden selv omtales paa en besynderlig kort, næsten forblommet Maade, som „clava ferit"; „lex clavarum", „Kotkarle vare galne med Kølver e. a. d.

Tider var det nu engang Skik og Brug at føre Krig paa den Maade; man kjendte ingen andre Tvangsmidler til at faa en Fiende bragt til Fornuft, end ved saadanne Ødelæggelser, som dem, Haakon lod anrette i Halland, og man kan derfor ikke bebrejde ham saa meget, at han i dette Stykke ej ansaa sig forpligtet til at bære sig anderledes ad, især da det nu virkelig gjaldt at slaa et kraftigt Slag for at bringe den langvarige Ufred tilende. Den hele Plan synes for øvrigt at være godt anlagt, idet han aabenbart kom ganske uforvarende paa de Danske, og derfor mødte saa liden Modstand. Det ufredelige Svar fra Danmark bevirkede, at Kong Haakon nu, da han forlod Ekerøerne og afskedigede Ledingstropperne, lod sin Søn, Kong Haakon den unge, blive tilbage ved Elven med 10 store Skibe, for at vogte Grændsen. Derimod drog han selv først til Tunsberg, og efter et kort Ophold der videre langs Kysten til Bergen. Da han paa Vejen kom til Øster-Agder, mødte han Elis Prest, der just var kommen tilbage fra Spanien i Følge med de spanske Gesandter, og som det synes havde begivet sig østover för at opsøge Kongerne og melde dem dette. Elis sagde, at Gesandterne, hvis Formand var en Gejstlig ved Navn Ferdinand [1]), havde vigtige Budskaber fra Kong Alfonso. De laa i Randøsund, hvor Kongen strax efter traf dem, og selv modtog deres Ærende, hvis Indhold vi ovenfor have omtalt. Han vilde dog ikke strax give noget bestemt Svar, hvilket ogsaa var heel rimeligt, da det maatte være en betænkelig Sag for ham at sende sin Datter bort i et fjernt Land, uden at det engang var afgjort, hvilken Mand hun skulde have til Egte. Og derfor lod han gjøre de fornødne Anstalter til at de kunde tilbringe Vintren i Tunsberg, forbeholdende sig næste Vaar, naar han atter kom til Viken, at tage sin Bestemmelse efter forstandige Mænds Raad. Det synes noget underligt, at han ikke tog dem med til Bergen. Men rimeligviis vare de saa forkomne af den lange Søreise, — især da det udtrykkeligt siges at deres Formand, Ferdinand, var ilde plaget af Søsyge, — at de ikke orkede at gjøre den lange Sejlads om Neset og Jæderen, men foretrak den kortere Indenskjærsfart til Tunsberg. Kongen fortsatte sin Rejse til Bergen, hvor han tilbragte Vintren [2]).

Kong Haakon den unge var imidlertid, som sagt, bleven tilbage ved Gøtaelven for at holde Øje med Danerne. De fornemste Skibsstyrere,

---

[1]) I Sagaerne kaldes han Sira Ferant; Titlen Sira viser at han var Prest, og da Navnet Ferdinand i samtidige spanske Diplomer altid skrives Ferrando, er det tydeligt nok, at Sagaens „Ferant" er det samme Navn. Et Par Codd. har Ferans, hvilket har foranlediget Th. Torvessøn (IV. 273) til at kalde ham Frants.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 285 287.

han havde om sig, vare Agmund Krøkedans, Vesete af Helle, Simon Staur, Lodin Gunnesøn [1]) og Presten Helge røde; to af hans Skibe vare bemandede med Gjester. Han tog sit Stade i Strømsund [2]), og sendte derfor Bud til alle de Egne af Halland, som ikke vare blevne herjede, at de, hvis de vilde undgaa saadan Medfart, som de andre, maatte kjøbe sig derfra ved at udrede et vist Antal Kvæg, hvert Hered flere hundrede Stykker. Da der herskede stor Forfærdelse blandt Indbyggerne over de Ødelæggelser, Nordmændene allerede havde anrettet, foretrak de at efterkomme Haakons Paabud, fremfor atter at gjestes af Fienden, og saaledes indkom der en Mængde Kvæg til Flaaden; enkelte Bygder eller Personer udrededе, i Stedet for det dem paalagte Antal Kvæg, en tilsvarende Værdi i Vox, Lærred og brændt Sølv. Hermed gik Tiden hen, indtil Martinsmesse (11te Novbr). Der stod saadan Skræk af Kong Haakon, at endog Sjælænderne troede det nødvendigt at være paa sin Post, og holdt sig samlede under Vaaben langt ud paa Vintren. Saa længe blev imidlertid den unge Konge ikke liggende i Strømsund, men begav sig lidt før Juul med nogle af Skibene til Tunsberg, efterladende Agmund Krøkedans og de Syslemænd, der hørte hjemme paa den Kant, med de øvrige. I Tunsberg, hvor Haakon unge tilbragte Julen, kunde han nu selv tale med de spanske Gesandter og høre deres Erende. Hans Ophold der blev dog ikke langvarigt, thi Julen var neppe forbi, førend der kom Bud fra Agmund, at han maatte skynde sig tilbage til Gøtaelven, da han havde hørt at Danerne truede sterkt med et Angreb. Haakon var strax rede, og begav sig paa Vejen allerede to Dage efter Juul (9de Januar 1257). Han fik saa haardt Vejr, at han kun med Møje naaede Havn ved Spjer i Hvaløerne; for at komme hurtigere lod han sig derfra ro ind til Fastlandet, og rejste videre over Land paa Vejtsler lige til Elven, hvor han naaede Kongehelle tidligere end sine Skibe, som han havde forladt ved Spjer. Han tog sit Stade i Borgen paa Ragnhildholmen [3]), og blev der indtil Fasten. Da kom der Brev fra hans Fader, at han skulde begive sig ind til Oslo, og oppebie ham der, for i Forening med ham og flere at overlægge

[1]) Det er Girsvenil som kalder ham Lodin Gunnesøn. De øvrige have „Lodin Staur", hvilket vel maa være Skrivfejl, forbi Simon Staur strax foran nævnes.

[2]) Beliggenheden af Strømsund kjendes ikke med Sikkerhed. Saa meget sees der, et det maa have ligget nær ved Hallands Kyst. Paa Kartet over det ældre Halland i Langebek, Scr. R. D. VII., kaldes Kongsbakkafjorden „Strømsfjord".

[3]) Dette er saaledes første Gang, Ragnhildholmens Kastell nævnes; da det er først i Marts 1257, maa det allerede have været færdigt senest i Løbet af 1256.

om, hvad Svar man skulde give de spanske Gesandter. Sandsynligviis har Faren for et Angreb fra Danmark nu været mindre, siden Haakon unge strax (Askeonsdag den 21de Februar) begav sig til Oslo. Da han havde opholdt sig her en Maaneds Tid, kom der Bud til ham fra hans Svigerfader Byrge Jarl, at han saa hurtigt som muligt maatte indfinde sig hos ham. Maaskee at dette kun var en Indbydelse til et venskabeligt Paaskebesøg, maaskee og, at Byrge vilde paa ny forsøge at megle Fred .mellem Norge og Danmark; det er kun besynderligt, at man ikke hører noget til et saadant Forsøg fra hans Side flere Maaneder tidligere. Man maa derfor antage at han dengang har været henne paa andre Kanter af Riget. Haakon fandt, at han gjerne kunde opfylde Svigerfaderens Begjering, da hans Fader endnu ikke var kommen fra Bergen. Han rejste først, som det synes, over Land til Tunsberg [1]), og blev paa denne Rejse noget upasselig, men kom sig snart igjen; fra Tunsberg drog han til Søs over til Elven og ind til Kongehelle, hvor han ankom i Begyndelsen af Timmelugen (1—7de April); derfra drog han til Ljodhuus, hvor han forefandt sin Svoger Kong Valdemar, der maaskee havde begivet sig derhen alene for at møde ham, og modtog ham med den største Venlighed. De rede begge siden i Følge med hinanden op til Lena i Vestre Gautland, hvor Byrge Jarl ventede dem [2]). Saasnart Byrge Jarl havde erfaret, at hans Svigersøn Kong Haakon var kommen til Sverige og agtede sig til ham, samlede han sine Mænd og bad dem at modtage Haakon og hans Følge saa venskabeligt som muligt. Han forbød ogsaa, tilføjes der, strengeligt, ja endog under Dødsstraf, at spotte Nordmændene, eller at kalde dem enten „Bagger" eller noget andet lignende Navn. Det er her den første Gang, at dette Skjeldsord eller Ogenavn paa Nordmændene i Sverige eller Danmark udtrykkeligt omtales, men det maa sikkert have været brugt og kjendt længe før den Tid, og det er en stor Fejltagelse, naar flere have villet udlede dette Navn af „Bagler". Byrge Jarl, Kong Valdemar og Kong Haakon tilbragte Julen sammen i Lena, og de svenske Fyrster viste Haakon den største Udmerkelse. Navnlig fortælles der, at ved Messen den første Paaskedag førte Byrge og Valdemar ham mellem sig op til Alteret, og toge Plads paa hver sin Side af ham under Communionen. Ved Afskeden, der synes at have fundet Sted strax efter Paasken, skjenkede de ham herlige Gaver, og man skiltes ad paa begge Sider i største Kjærlighed. Haakon begav sig atter til Kongehelle, hvor han opholdt sig i nogle Dage,

[1]) Isen tillod vel ikke nogen Søreise, og Sagaen omtaler heller ikke nogen saadan.

[2]) Ved Kongsgaarden Lena blev Sverke Karlssøn overvunden af Erik Knutssøn i 1208, se ovenfor III. S. 529.

medens han forberedte Tilbagerejsen til Oslo. Imidlertid fornøjede han sig ved at ride paa Jagt, med Høge eller Hunde. En Dag var han saaledes over paa Gulløen, hvor han rimeligviis forkjølede sig i den skarpe Vaarluft; thi Natten efter blev han syg, og Sygdommen tiltog under Sejladsen nordefter saa betænkeligt, at han ikke engang kunde fortsætte Rejsen lige ind til Oslo, men maatte lade sig paa en Skude ro over til Tunsberg, hvor han tog ind i Olafsklostret [1]), og lagde sig der til Sengs. En Læge, der havde ledsaget det spanske Gesandtskab, gik til ham, og tilsaa ham under Sygdommen. Men ingen Midler hjalp, og allerede den 5te Mai endte den unge haabefulde Konge sine Dage, til stor Sorg for alle hans Omgivelser og alle andre, der kjendte ham. Han skal nemlig have været meget elskværdig og tækkelig i Omgang, derhos var han smuk af Udvortes [2]), temmelig høj, med vakkert Ansigt og Haar, sterk og smidig i alle Slags Legemsøvelser. Især berømmes han for at have været den flinkeste Rytter, der paa hans Tid fandtes i Norge. Det var vel ogsaa ved Uforsigtighed under den megen og heftige Riden paa Jagten, at han paadrog sig den Sygdom, der lagde ham i Graven. Hans Liig blev bragt ind til Oslo, og begravet i Hallvardskirken ved Siden af Kong Sigurd Jorsalafares Grav [3]). Han efterlod den før omtalte Søn, Sverre, der endnu kun var et lidet Barn.

---

[1]) Der staar kun „Rugklivet", men da hermed neppe betegnes noget Tiggermunkekloster, bliver det følgeligt det oftere omtalte St. Olafs Præmonstratenserkloster, hvor Haakon lod sig pleje.

[2]) Matthæus Parif. kalder ham S. 643 „adolescens speciosus".

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 288. Det er forhen omtalt, at Haakon den unge allerede havde sit eget Kongesegl, som han navnlig brugte ved Beseglingen af Fredstractaten med Lübeck 1250, se ovenfor S. 76. Seglet er, som sædvanligt paa de Tider, dobbeltsidet; Fremsiden viser ham siddende paa en Trone med mindre Krone (Garland) paa Hovedet, Sverd i højre, og et Scepter, formet som Dobbeltkors, i venstre Haand, samt med Omskrift SIGILLVM DOMINI HACONIS ILLVSTRIS REGIS NORVVEGIE. Bagsiden fremstiller ham til Hest med lukket Hjelm, Skjold og Sverd, samt en Omskrift, der efter Tidens Brug er affattet i et Hexameter: HACO PRECLARVS PROBVS ARMIS PECTORE GNARVS. Det er afbildet i Thorkelins Diplomatarium, T. II. Hans Dødsdag angives i nogle Codices til 2 Dage efter Vitalis, altsaa 30te April, i andre (de fleste og bedste) til 2 Dage efter Korsmesse, altsaa 5te Mai. Imidlertid er det underligt nok, at Vitalisdagen i hine Codd. udtrykkeligt nævnes, og man fristes virkelig til at antage, at der maaskee i de Haandskrifter, der regne efter Korsmesse (3die Mai) burde staa 2 Dage før Korsmesse (1ste Maj), thi da blev der kun een Dags Forskjel mellem begge Angivelser.

15. Stort Tog til Danmark. Kongedatteren Christina sendes til Spanien. Junker Magnus faar Kongenavn. Fredsslutning med Danmark.

Kong Haakon den ældre havde imidlertid tilbragt Vinteren i Bergen, ivrigt beskjeftiget med at forberede en ny og omfattende Krigs-Expedition til Danmark, hvis Konge fremdeles viste sig saa fiendtligt stemt mod ham. Han lod Udbudsbreve udgaa over hele Norge og Leding opbyde lige fra Haalogaland til de sydligste Dele af Landet, dog, som det udtrykkeligt tilføjes, saaledes at Nævningerne vare mindre, jo nordligere et Landskab var beliggende; følgelig slap Haalogaland med den mindste Contingent. Han havde derhos ladet bygge et stort og smukt Krigsskib, som han kaldte Mariesuden, og som gik af Stabelen om Vaaren [1]); endelig havde han stevnet Erkebiskoppen og alle Lydbiskopperne til at møde ham i Viken og gjøre ham Følge paa Toget, dog ej, som det lader, for at deeltage i Striden, men for at gaa ham til Haande og understøtte ham ved de Underhandlinger, der maatte blive aabnede; han ønskede derhos at høre deres Raad med Hensyn til de spanske Gesandters Erende. Da han var færdig med alle Forberedelser, gik han til Sejls, for at begive sig til Viken. Endnu vidste han intet om Sønnens Død: han erfarede denne sørgelige Nyhed først, da han kom til Agder, og tog sig den, som man kan begribe, meget nær. Dog lod han sig ikke overvælde af Sorgen, men vedblev lige fuldt og med uforandret Omtanke at besørge de vigtige Anliggender, der nu vare for Haanden. Man skulde ogsaa næsten formode, at Haakon var den af hans Sønner, som han gjorde mindst af, og at han havde en vis Forkjærlighed for Magnus, især da Haakon, foruden at være Tronfølger, ifølge sin Førstefødsel, ved sit Giftermaal med Richiza af Sverige maaskee var dragen mere ind i Byrge Jarls Interesser, end hans Fader egentlig syntes om. Noget bestemt eller udtrykkeligt siges for Resten ikke herom; man kan kun ane det, tildeels af den Ulyst, Kong Haakon, efter hvad vi have seet, røbede til at skifte Riget uligt mellem begge sine Sønner.

Da Kongen kom til Tunsberg, oppebiede han Erkebiskoppen og kaldte ligeledes de fleste andre mest anseede og forstandige Mænd til sig for at raadslaa om det spanske Giftermaalsforslag. De fleste fandt dette særdeles tilraadeligt, og saaledes fattedes da den Beslutning, at samtykke i Gesandternes Andragende, og lade Christina drage til Spanien, ledsaget af et sømmeligt Gesandtskab, dog under den Betingelse, at hun

[1]) I Haakon Haakonssøns Saga Cap. 289 fortælles der, at der gik Ild af Lunnerne, da Mariesuden løb af Stabelen, hvilket endog omtales i Sturlas Kvad. I Peder Claussøns Oversættelse tilføjes der, at det ansaaes for et heldigt Varsel.

tilsammen neppe kan have været ringere end 20000 Mand. Af disse store Anstrengelser og Udrustninger, Haakon gjorde, seer man altsaa, at Fredens Gjenoprettelse med Danmark maa have ligget ham alvorligt paa Hjertet, og at det fiendtlige Forhold, der nu i nogle Aar havde hersket mellem Rigerne, maa have været ham og Nordmændene meget ubelejligt. Dog kan man vel, som allerede ovenfor bemerket, ikke ganske fritage ham for ogsaa at have haft noget mere end den blotte Fred for Øje. Han maa visselig have tænkt paa at komme i Besiddelse af Halland, eller i det mindste den nordlige Deel deraf, hvilken han allerede, som ovenfor viist, ved Fredsmødet 1253 havde ladet sig overdrage til Pant, som hans Svigerfader Skule havde haft i Forlening, efter hvilken vi og i det følgende ville see en norsk Konge udstrække Haanden, og paa hvilken Norges Konger endog synes at have paastaaet et Slags Ret, uvist med hvad Hjemmel [1]). Dette forklarer aller bedst, hvorfor Byrge Jarl i Sverige var saa ivrig for at megle Forlig, og efter Nordmændenes Mening syntes at helde alt for meget til den danske Side. Han kunde ikke see med Ligegyldighed paa at Norges Konge, der allerede besad Kysten lige ned til Gøta-Elven, ogsaa skulde blive Herre over Strækningen søndenfor, og saaledes beherske hele Udløbet: han vilde da være i Stand til, naar det skulde være, ganske at stænge Vestgøterne ude fra Havet, og standse al Skibsfart paa Gøta-Elven.

Elfeyerne var ogsaa denne Gang Samlingsstedet for Flaaden. Paa Vejen did hendte det Uheld, at et Skib fra Hardanger, der styredes af Thor Greipssøn og den før omtalte Baard Groesøn, kom til at sejle ind paa Erkebiskoppens Skib, saa at hele Stavnen paa dette og de Skjolde, hvormed den var behængt, gik af og faldt i Vandet, medens Vindfløjene hagede sig fast i Sejlet paa det andet Skib og blev hængende, da de atter kom klar af hinanden. Erkebiskoppen lod sætte en Baad ud, og den afbrudte Stavn saavel som Skjoldene fiske op, samt

[1]) Se ovenfor II. S. 4 og 497. Det er her allerede omtalt, hvorledes Glumsteen, merkeligt nok, i den legendariske St. Olafs Saga Cap. 40 nævnes som Grændsepunkt (landamæri) for Norges Rige i videste Forstand. Norges Grændsepunkter opregnes der, efter hvad det lader, saaledes som de maa antages at have været paa Affattelsens Tid, og denne falder, efter hvad der i Fortalen til Udgaven, S. V., er viist, i anden Halvdeel af 12te Aarhundrede. Vi have ligeledes (II. S. 4) opstillet den Formodning, at Magnus Barfot i 1096 har ladet sig hylde i Nordre Halland. Vi ville siden see, hvorledes Kong Haakon, Sønnesøn af Kong Haakon Haakonssøn, tilkjøbte sig Nordre-Halland af den danske Grev Jakob, 1305. Ved alt dette kan neppe blot og bar Erobrings- eller Udvidelses-Lyst have været med i Spillet; der maa og, især efter den Tids herskende Anskuelser, have været virkelige eller indbildte Krav, man vilde gjøre gjeldende.

berg neppe engang ved Krigen ganske vare afbrudte, og de udrettede dog nu saa meget, at Kong Christopher sendte Absalon, Dominicaner-Provincial for hele den saakaldte danske Provinds [1]), til Kong Haakon for at bede ham indstille alle Fiendtligheder, indtil de begge havde haft en Sammenkomst, hvor de kunde raadslaa om Fred og slutte Forlig efter gode Mænds Raad. Haakon raadførte sig herom med sine Mænd, der fandt, at man ikke burde sætte nogen Lid til Danekongens Ord, siden han ikke havde holdt det tidligere Forlig. Kongen valgte en Middelvej: han lod Broder Absalon drage tilbage med den Besked, at han vel under enhver Omstændighed vilde sejle til Danmark med sin Flaade, men afholde sig fra Fiendtligheder, indtil det havde viist sig, om Danekongen havde meent det oprigtigt med sit Fredstilbud eller ej. Med Absalon sendte han, som Gesandt i sit Navn, den før omtalte Broder Sigurd, Dominicaner-Prior i Nidaros, der allerede før havde været i hans Ærende hos Kong Christopher.

Kong Haakon og hans Mænd synes at have haft en særegen Grund til ej at ville have noget at bestille med den Sammenkomst, Broder Absalon foreslog. Dette vil lettelig skjønnes, naar man lægger Mærke til, hvad der imidlertid foregik i Danmark. Den langvarige Trætte mellem Kong Christopher og Erkebiskop Jakob rasede just nu paa sit højeste. Blandt de Anklepøster, Kongen fremsatte mod Erkebiskoppen, var ogsaa den, at han skulde have staaet i hemmelig Brevvexling med Norges Konge, Landets Fiende. Denne Beskyldning havde Kongen allerede fremført i Marts Maaned det forrige Aar, paa et Møde, han da afholdt med flere verdslige Herrer, fornemmelig de pommerske Lens-Fyrster, i Vordingborg, og den kunde saaledes ikke sigte til, at Erkebiskoppen, saaledes som det ovenfor er omtalt, havde modtaget Kong Haakons Gesandter og siden advaret dem for Christophers Efterstræbelser, thi dette skede senere end hiint Møde [2]). Men Erkebiskoppen oplyste selv sidenefter, at han, endnu førend Christopher var bleven Konge, var kommen

[1]) Han kaldes i Sagaen „Provincial for alle Prædikerklostre i den norrøne Tunge"; Forfatteren, som halv Nordmand, har her ikke villet bruge Benævnelsen „den danske Tunge", hvilket dog vilde have været en nøjagtigere Oversættelse af den officielle latinske Benævnelse Provincia de Dacia.

[2]) Se Forhandlingerne mellem Kong Christopher og Erkebiskop Jakob, Langebeks Scr. R. Dan. V. S. 586. Denne Beretning synes at være samtidig, og indeholder mange værdifulde Notitser, men, besynderligt nok, har den flere urigtige Datum-Angivelser, saaledes f. Ex. naar den siger (S. 584), at Septuagesimasøndag 1256 var 8 Dage før Cathedra Petri, altsaa 15de Februar; denne Dag var ikke engang en Søndag, men en Onsdag, og Septuagesima var 12te Febr.; ligeledes (S. 585) naar det heder, at Fredag efter Invocavit f. A. var 15de Marts; thi ogsaa denne var en Onsdag, medens hiin Fredag var 10de Marts.

i et nøje Venskabsforhold til Kong Haakon, der havde vist ham megen Velvilje, og paastod, „at han aldrig, enten offentligt eller hemmeligt, havde tilskrevet ham noget Brev, der stred mod Fædrelandets Interesser, ligesom man heller ikke paa den Tid egentlig kunde sige, at Norges Konge var Danmarks Fiende, siden der ved Byrge Jarls Megling var sluttet Forlig, og det laa i begge Rigers Interesser at overholde Freden, da de gjensidigt trængte til hinandens Naturproducter" [1]). Saaledes ræsonnerede imidlertid ikke Kong Christopher, og da det af Erkebiskoppens Ytringer tydeligt fremgaar, at han virkelig har staaet i Brevverling med Kong Haakon, det være sig nu om blotte private Anliggender eller, hvad det er rimeligere, om de bedste Midler til at forebygge Krigen, var det i sig selv ganske rimeligt, at Kong Christopher fra sit Standpunkt af ej kunde finde sig deri. Om Høsten samme Aar, da Kong Haakon herjede i Halland og dertil Bønderne i Sjælland og Skaane rimeligviis allerede vare i fuld Opstand, kom der ved Christophers Dronning, Margretes, og hendes Fader, den pommerske Hertug Jambirs Megling i største Hast et Forlig i Stand i Lund mellem Kongen og Erkebiskoppen, hvilket man troede skulde udelukke enhver Anledning til yderligere Trætte [2]). Men Enigheden varede ikke længer end til det følgende Aars Paaske, da Kongen holdt Thing i Lund, hvor Trætten blussede op med fornyet Styrke. Kongen, forbitret over at Erkebiskoppen ej vilde godkjende den gamle skaanske Kirkelov eller Skraa, fratog ham og hans Klerker alle de Friheder, der tidligere vare dem tilstaaede af Kronen, og inddrog alle de Forleninger, Erkebiskoppen hidtil havde haft. Erkebiskoppen bansatte den Klerk, der havde bekjendtgjort Kongens Forføjning, og ophidsede tillige, som det lader, de allerede forhen oprørske Bønder til nye Voldsomheder. Kongen henvendte sig nu til Byrge Jarl, for at faa ham til at megle. I det mindste blev der mellem Kongen og Jarlen aftalt en Sammenkomst i Eretorp ved Fjælbem i Halland ikke langt fra Halmstad, til en af de første Dage i Juni Maaned [3]), „for at raadslaa om deres hemmelige Anliggender", og til denne indstevnedes ogsaa Erkebiskoppen at møde. Ved at sammenholde Tidsbestemmelserne seer man, at denne Sammenkomst aftaltes netop i den Tid, da Kong Haakon syslede med sine Udrustninger i Tunsberg, og den Formodning ligger saaledes nær, at en af Hensigterne med Mødet ogsaa har været den, paany at benytte Byrge Jarls Megling for at faa en endelig Fred bragt i Stand mellem Danmark og Norge, og at det

---

[1]) Langebek, l. c. 598.

[2]) Langebek, l. c. S. 586, 588, 596. Fredagen før Vitt og Modestí Dag, 8de Juni, omtales netop S. 596 som om den var den sidste Dag eller en af de første i Mødet.

var dette Møde, hvortil Broder Absalon skulde indbyde Haakon, da han af Christopher sendtes til ham. Men vi have seet, hvor lidet tilfreds Haakon og Nordmændene vare med Byrge Jarls tidligere Meglingsforsøg, og man kan derfor ej fortænke Haakon og hans Mænd i, at de dennegang ej vilde have noget at bestille med ham, men at Haakon foretrak at underhandle paa egen Haand, ikke som før, ved Rigsgrændsen, men midt i selve de danske Farvande, med en vældig Flaade færdig til at lystre hans Vink: da vilde hans Ord have langt anden Vegt, end ved de forrige Underhandlinger. Og saaledes gav han da Broder Absalon den ovennævnte Besked. Kong Christopher og Byrge Jarl holdt ligefuldt deres Sammenkomst i Eretorp, men Forhandlingerne synes nu kun at have drejet sig om Tvisten mellem Kongen og Erkebiskoppen. Denne havde, saa ubeleiligt det end faldt sig for ham, indfundet sig tilligemed mange andre Gejstlige og Lægmænd, og der holdtes vidtløftige Forhandlinger; men da Byrge Jarl ikke kunde andet end give Erkebiskoppen Medhold i flere vigtige Punkter, og Kongen ikke vilde vige et Haarsbred, kom der intet Forlig i Stand [1]), og man skiltes fra hinanden med uforrettet Sag. Forvirringen i Riget blev saa meget større, som de fornemste gejstlige og verdslige Herrer ogsaa toge Parti, nogle med Kongen, andre med Erkebiskoppen. Paa dennes Side stode Bisskop Peder i Roeskilde, dennes Broder Bisskop Johannes (Jens) i Odense, Fyrst **Jaromar** af Rügen, m. fl.; med Kongen holdt Bisskopperne af Viborg, Børglum, og Slesvig, foruden mange andre [2]). Og under al denne Forandring viiste Kong Haakon sig med sin Flaade i de danske Farvande.

Sturla Thordssøn beskriver Kongens Sejlads og hans Flaades Storhed og Prægtighed i Udtryk, der viser, at den maa have afgivet et ualmindeligt glimrende og imponerende Skue. Først og fremst udmerkede det nye Skib, Mariesuden, sig. Det havde 30 Rum, forgyldt Dragehoved og Hale, og Sejl indvævede med smukke Figurer: dertil var det meget hurtigsejlende, saa at alle vare enige om at det var det smukkeste og bedste Skib, der nogensinde havde været bygget i Norge. Ogsaa mange af de andre Skibe vare herligt smykkede, saa at det lignede Ildsluer, naar Solstraalerne tilbagekastedes af de forgyldte Hoveder, Vejrfløje og Skjolde langs Siderne [3]). Under Sejladsen fra Tunsberg stødte ogsaa en heel Mængde Skibe til fra Egnene østen Fjorden, saa at den samlede Flaade omsider udgjorde 375 Skibe [4]), hvis Bemanding

---

[1]) Langebek, l. c. S. 588.

[2]) Suhm, Hist. af Danmark X, S. 327.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 291.

[4]) Sammesteds, Cap. 293.

tilsammen neppe kan have været ringere end 20000 Mand. Af disse store Anstrengelser og Udrustninger, Haakon gjorde, seer man altsaa, at Fredens Gjenoprettelse med Danmark maa have ligget ham alvorligt paa Hjertet, og at det fiendtlige Forhold, der nu i nogle Aar havde hersket mellem Rigerne, maa have været ham og Nordmændene meget ubelejligt. Dog kan man vel, som allerede ovenfor bemerket, ikke ganske fritage ham for ogsaa at have haft noget mere end den blotte Fred for Øje. Han maa visselig have tænkt paa at komme i Besiddelse af Halland, eller i det mindste den nordlige Deel deraf, hvilken han allerede, som ovenfor viist, ved Fredsmødet 1253 havde ladet sig overdrage til Pant, som hans Svigerfader Skule havde haft i Forlening, efter hvilken vi og i det følgende ville see en norsk Konge udstrække Haanden, og paa hvilken Norges Konger endog synes at have paastaaet et Slags Ret, uvist med hvad Hjemmel [1]). Dette forklarer aller bedst, hvorfor Byrge Jarl i Sverige var saa ivrig for at megle Forlig, og efter Nordmændenes Mening syntes at helde alt for meget til den danske Side. Han kunde ikke see med Ligegyldighed paa at Norges Konge, der allerede besad Kysten lige ned til Gøta-Elven, ogsaa skulde blive Herre over Strækningen søndenfor, og saaledes beherske hele Udløbet: han vilde da være i Stand til, naar det skulde være, ganske at stænge Vestgøterne ude fra Havet, og standse al Skibsfart paa Gøta-Elven.

Eker-øerne var ogsaa denne Gang Samlingsstedet for Flaaden. Paa Vejen did hendte det Uheld, at et Skib fra Hardanger, der styredes af Thor Greipssøn og den før omtalte Baard Groesøn, kom til at sejle ind paa Erkebiskoppens Skib, saa at hele Stavnen paa dette og de Skjolde, hvormed den var behængt, gik af og faldt i Vandet, medens Vindfløjene hagede sig fast i Sejlet paa det andet Skib og blev hængende, da de atter kom klar af hinanden. Erkebiskoppen lod sætte en Baad ud, og den afbrudte Stavn saavel som Skjoldene fiske op, samt

---

[1]) Se ovenfor II. S. 4 og 497. Det er her allerede omtalt, hvorledes Glumsteen, merkelig nok, i den legendariske St. Olafs Saga Cap. 40 nævnes som Grændsepunkt (landamæri) for Norges Rige i videste Forstand. Norges Grændsepunkter opregnes der, efter hvad det lader, saaledes som de maa antages at have været paa Affattelsens Tid, og denne falder, efter hvad der i Fortalen til Udgaven, S. V., er viist, i anden Halvdeel af 12te Aarhundrede. Vi have ligeledes (II. S. 4) opstillet den Formodning, at Magnus Barfot i 1096 har ladet sig hylde i Nordre Halland. Vi ville siden see, hvorledes Kong Haakon, Sønnesøn af Kong Haakon Haakonssøn, tilkjøbte sig Nordre-halland af den danske Grev Jakob, 1305. Ved alt dette kan neppe blot og bar Erobrings- eller Udvidelses-Lyst have været med i Spillet; der maa og, især efter den Tids herskende Anskuelser, have været virkelige eller indbildte Krav, man vilde gjøre gjeldende.

atter fastgjøre saa godt det efter Omstændighederne kunde skee. Da man var ankommen til Skerøerne, og Kongen hørte om Paasejlingen, beklagede han den meget. Nogle af de Tilstedeværende sagde da, at Skaden dog nok ikke var saa farlig, og da dette blev forebragt Erkebiskoppen, blev han saa ærgerlig, at han selv lod Stavnen tage fra igjen og kaste i Vandet, saa at den laa og drev omkring der paa Stranden. Dette viser noksom, hvor lidet venlig Forstaaelse der var mellem Kongen og Erkebiskoppen, skjønt de ellers overholdt den ydre Anstændighed; derimod var der stor Kjærlighed mellem Erkebiskoppen og Kongens Søn, Junker Magnus; han var hartad den eneste, med hvem Erkebiskoppen plejede nogen Omgang, ellers viiste han sig tilbageholden mod de fleste andre [1]).

Dog fik Kongen snart Lejlighed til at overbevise sig om, at Erkebiskoppen ikke meente det saa ilde, som han maaskee forestillede sig. Han stod nu i Begreb med at foretage et Krigstog til fremmed Land, paa hvilket mangt og meget kunde hænde; Nødvendigheden af at tage en Bestemmelse med Hensyn til Tronfølgen var indlysende. Vel var der nu, efter Haakon den unges Død, mindre Usikkerhed end forhen, thi Junker Magnus var egentlig selvskreven til Tronen fremfor Haakon den unges efterladte Søn, Junker Sverre, efter den gamle Vedtægt, at Broder, saa længe en saadan fandtes, gik forud for Søn, især naar denne var fød førend Faderen endnu var kommen i Besiddelse af Tronen. Men sikrest var det dog, i Følge de paa den Tid herskende Anskuelser, naar Tronfølgeren allerede havde faaet Kongenavn og var bleven hyldet i den regjerende Konges levende Live. I Betragtning heraf kaldte Kongen de fornemste Mænd, der sædvanlig dannede hans Raad, til sig, og foreholdt dem, om de ikke fandt det tilraadeligt, at han nu lod Magnus hylde som Konge og Tronfølger i Stedet for sin ældre Broder, der saa sørgeligt var bleven Landet berøvet i sin bedste Ungdomsalder. Erkebiskoppen, der naturligviis var tilstede, greb dette Forslag med største Iver, og talte med særdeles Varme for det. Herover kunde Kongen ikke tilbageholde sin Forundring. „Hr. Erkebiskop", sagde han, „da vi ved en tidligere Lejlighed handlede om Landeskifte mellem mine Sønner, raadede I saa ivrigt til at Kong Haakon alene skulde bære Kongenavn efter min Død, men Junker Magnus nøje sig med Hertugstitel. Saavel I, som flere fandt det da underligt, at jeg ikke vilde gjøre nogen formelig Bestemmelse i den Retning, men ømmede mig ved at skifte ulige mellem

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 291. Den her nævnte Baard Groesøn, der tilligemed Thore Greipssøn siges at være fra Hardanger (þeir Hardengrir), havde, som ovenfor viist, været med paa det sidste Tog til Throndhjem mod Hertug Skule, og dette er den første Gang, han nævnes efter den Tid.

mine tvende jevnbaarne Sønner, foretrækkende da, som ellers, at lægge min Sag i Guds Haand. Nu er den bortkaldt, hvem I alle vilde have ophøjet paa den andens Bekostning; denne derimod, som I og flere af mine Raadgivere, vilde unde mindre Hæder end han var fød til, er endnu i Live, og nu føre I et langt andet Sprog". „Jeg negter ikke, Herre", svarede Erkebiskoppen", at jeg fraraadede at have mere end een Konge ad Gangen her i Norge, og jeg undte ingen Kongenavnet bedre end Haakon, thi han var den ældste, og jeg havde desuden selv givet ham det. Men nu, da Gud har bortkaldet ham, under jeg ingen Kongenavnet bedre end Junker Magnus". Denne Tale fandt almindeligt Bifald, og saaledes blev det bestemt, at der, inden man drog videre, skulde holdes almindeligt Thing, for at Junker Magnus paa dette kunde faa Kongenavn og hyldes. Vistnok skulde denne Akt egentlig skee paa Ørething, men da man, som det heder, fandt det betænkeligt, at Riget skulde være uden Konge, medens Kong Haakon var borte, hævede man sig over hiin Formalitet. Desuden var jo her Folk fra alle Kanter af Riget tilstede i stor Mængde.

Hyldingsthinget holdtes St. Hans-Dag, der tillige var en Søndag. Paa hvilken af Elerøerne man havde udseet Plads dertil, siges ikke, men saa meget synes man at maatte antage, at det er holdt oppe i Land, ej ombord paa Skibene. Erkebiskop Einar gav ogsaa Magnus Kongenavn, skjønt han dog ikke længer kunde regnes blandt Bønderness Klasse, som før, og Magnus aflagde den sædvanlige Hyldingseed, at han vilde overholde Lov og Ret mod sine Thegner: et Løfte, som heller ikke nogen Konge har holdt samvittighedsfuldere end han. Eden aflagdes paa det saakaldte lignum vitæ, der maa have været et Stykke af det hellige Kors, maaskee det samme, der ifølge de islandske Annaler i Aaret 1234 kom til Nidaros, men som ej kan have været det, Sigurd Jorsalafare bragte til Landet, da dette allerede efter Vendernes Angreb paa Kongehelle 1136 flyttedes til Nidaros, saaledes som det fra først af var bestemt [1]). Hiint Lignum vitæ har maaskee Erkebiskop Einar selv medbragt. Efterat Magnus havde aflagt sin Hyldingseed, modtog han Troskabseden, først af Knut Jarl (der altsaa maa have været med paa Toget), derpaa af Lendermændene og Skutilsveinene, og endelig af 12 Bønder fra hvert Fylke. Paa denne Dag havde Kongen Magnus, alle Biskopperne, Lendermændene og Hirdstjorerne hos sig til Gjestebud; Erkebiskoppen var, skjønt han havde deeltaget i Hyldingsakten, hindret fra at overvære Gjestebudet ved en Skade, han havde faaet i Armen: man fristes til at tro at han søgte Paaskud til at udeblive, fordi han stod sig mindre godt med

[1]) Se ovenfor II. S. 770.

Kongen. Siden uddeelte den unge Konge store Gaver, saaledes som det var Skik og Brug, endog til sin Fader, hvilket dog egentlig maa have været for et Syns Skyld. Erkebiskoppen gav han et ypperligt Langskib paa flere end 20 Rum, foruden andre Foræringer; ogsaa mod de øvrige Herrer viiste han stor Gavmildhed, saa at han derved strax vandt megen Yndest [1]). Tilsidst tog han sig en Hird og et stort Følge, idet han dertil fornemmelig udvalgte dem, der havde staaet i hans afdøde Broder Haakons Tjeneste. Efter Bestemmelsen skulde han forblive i Landet for at vogte og styre det, medens hans Fader var borte: derfor vendte han nu tilbage til Tunsberg, medens Kong Haakon med den store Flaade lettede Anker fra Elerøerne, og fortsatte Toget sydefter med gunstig Vind [2]).

Kong Haakon styrede gjennem Øresund, og ankom Tirsdagen den 26de Juni udenfor Kjøbenhavn, hvor han lagde sig med hele den store Flaade i det saakaldte Refshaledyb (nu Kongedybet) [3]). Synet af de talrige, vel udrustede Skibe vakte megen Forfærdelse blandt de Danske. Saa stor en fremmed Flaade havde man hidtil ikke seet i Landet, og man ængstede sig saare for, hvorledes det vilde gaa, dersom Kongerne ikke forligede sig. Fredagen efter (den 29de Juni) kom Kong Christopher til Byen med en betydelig Hær og mange fornemme Herrer, hvoriblandt Erkebiskop Jakob, tre Biskopper, Fyrst Jaromar og flere. Kong Haakon lod nu melde, at han vilde forunde Kong Christopher sex Dages Frist til at underhandle, førend han begyndte Fiendtligheder. Der aabnedes ogsaa Underhandlinger, skjønt endnu ikke umiddelbart mellem Kongerne selv; men, heder det i Sagaen, der var meget, som fejlede i at Kongernes Fordringer kunde mødes, og mange af Nordmændene opmuntrede Kong Haakon til, strax at begynde at herje. Men han havde engang givet sit Ord, og vilde intet høre om at begynde Fiendtligheder, førend de sex Dage var omme. Erkebiskop Einar var især ivrig for at faa meglet Fred, og de øvrige Biskopper understøttede ham troligt heri,

[1]) Man skulde af Sagaen formode, at Magnus ogsaa havde haft de fornemste Mænd i Selskab hos sig (i boði) og da givet dem Foræringer, skjønt det ikke siges med udtrykkelige Ord, uden hos P. Claussøn. Eller maaskee man uden Videre bør læse „messudaginn hafði Magnus k. Hákon k. í boði sinu", o. s. v., saa at det var Magnus, der holdt Selskabet. Thi Tiden var meget knap.

[2]) At Vinden var gunstig, sees af Rejsens Hurtighed.

[3]) Refshaledybet kaldtes dette Skibsløb efter den saakaldte Refshale, eller Banke, paa hvilken der laa en Borg ved Navn Refshaleborg; nu er der Skansen Tre Kroner. Efter Refshalebanken har maaskee den lige overfor liggende Strand eller Øre faaet Navn af Refshale-Øre, Hale-Øre, Haløre, hvilket Navn senere, da der rejste sig en By paa Stedet, afløstes af Navnet „Kjøbenhavn", se Nordisk Universitetsskrift, II. Aarg. 25 fgg.

ja endog, dersom man skal tro et enkelt Haandskrift, Erkebiskop Jacob [1]), dog maa dette i saa Fald kun have været for et Syns Skyld, thi vi have strax efter Sagaens udtrykkelige Vidnesbyrd for, at han slet ikke var glad i Fredsslutningen, hvad ogsaa hans videre Handlinger noksom vise. Man begyndte først paa begge Sider nøjagtigt at beregne al den Skade, den ene Part troede at have lidt af den anden, for at man siden gjensidigt kunde liqvidere mod hinanden. Men, heder det i Sagaen, det gik nu, som det altid plejede at gaa mellem Nordmændene og Danerne, naar de skulde beregne gjensidig tilføjet Skade, at hver af Parterne tyktes at have lidt størst Afbrek. Det maatte vel ogsaa være saa godt som umuligt, at komme til nogen Vished i denne Sag, siden der, som vi have seet, efter den vel underrettede Matthæus's udtrykkelig Beretning, skal have forefaldt flere Fegtninger mellem begge Landes private Handelsfartøjer. Den Ulempe, Nordmændene havde lidt fra dansk Side, maa fornemmelig have bestaaet i private Handelsskibes Opbringelser, om hvilke Sagaen ej engang taler, thi ellers synes det virkelig heel vanskeligt at forstaa, hvorledes den Skade, Nordmændene havde anrettet ved det sidste Herjetog i Halland og Landets Brandskatning ved Haakon den unge, endog paa langt nær vilde have kunnet opvejes af hvad Danerne maatte have øvet mod Nordmændene. For at gjøre Ende paa Sagen, foreslog Erkebiskop Einar nu for Kong Haakon, at Opgjøret skulde overlades Kongerne selv, saaledes at disse vurderede ej alene deres egen, men ogsaa deres Undersaatters Skade. Haakon havde intet herimod, men imidlertid havde han gjort alt færdigt til at begynde Fiendtligheder, og anviist enhver Afdeling af sin Hær, hvor den skulde gaa i Land og herje, hvis det ikke kom til noget Forlig. Da Erkebiskop Einars Forslag fremsattes for Kong Christopher, erklærede ogsaa han sig villig til at gaa ind derpaa, dog kun under den Betingelse, at han fik fremsætte sin Beregning og Paastand først. Heri samtykkede Kong Haakon, da han fandt, som sandt var, at den, der havde det sidste Ord, ogsaa tillige havde den afgjørende Stemme. Da Kong Christopher nu overlagde med sine Raadgivere om, hvorledes han paa bedste Maade kunde angive og vurdere den Skade, hans Undersaatter havde lidt, fandt man at dette havde store Vanskeligheder. Imidlertid nærmede Øjeblikket sig, da Fristen var ude, og den veldige norske Hær skulde gjøre Landgang for at anrette store Ødelæggelser vidt og bredt paa Kysten. Den almindelige Ængstelse var

[1]) Et enkelt Brudstykke af en Saga-Afskrift har her: „begge Erkebiskopper gjorde sig mest Umage for at faa Forliget bragt i Stand". Men dette maa være aldeles fejlagtigt, hvad Jacob angaar. Matthæus Parisf. siger vel udtrykkelig (S. 643) at Freden fornemmelig kom i Stand ved Biskoppernes Bestræbelser, men dette kan kun sigte til Einar og de øvrige Biskopper.

stor, og Kong Christopher kunde ikke længer forsvare at trodse sit Folks øvrige Ønske om at gjenoprette Freden. Da tog han, efter sine Venners Raad, den uventede, men kloge Beslutning, heller at være den første til at vise Ædelmod, end at vanskeliggjøre Forliget ved smaalige Beregninger. Han erklærede, at han baade for sig selv og sine ganske eftergav Nordmændene, hvad de havde forbrudt mod de Danske. Og da Kong Haakon hørte dette, kunde han ikke paa sin Side være bekjendt at staa tilbage for Christopher i Ædelmodighed: han gjorde ligeledes Afkald paa Erstatning fra de Danske for Nordmændenes Vedkommende; og Freden, med hvis Afslutning det havde holdt saa haardt, kom saaledes, bartad paa en utrolig Maade, men til største Glæde for alle, undtagen Erkebiskop Jakob og Fyrst Jaromar, i Stand i en Haandevending. Ja hvad mere er, det haardnakkede Fiendskab, der havde fundet Sted mellem begge Konger, forandredes til det nøjeste Venskab og Defensiv-Forbund. De kom personligt sammen, idet Kong Haakon først var til Gjestebud hos Kong Christopher i hans Telt, og Kong Haakon siden, den følgende Dag, bevertede den danske Konge ombord paa sit Skib. Christopher, der endnu var en temmelig ung Mand, sagde da, at han skulde være Kong Haakon i Søns, Kong Haakon ham i Faders Sted, og det blev afgjort, at de gjensidigt skulde understøtte hinanden, naar som helst det behøvedes. Man kan ikke undre sig over, at Erkebiskop Jakob og hans Venner, der maaske nu netop havde ventet at kunne faa Kongen ydmyget, ej syntes om en saadan Tractat, der saa godt som ganske var stilet mod dem. Der siges ellers, at Kong Haakon skal have gjort et forgjeves Forsøg paa at faa Kong Christopher og Erkebiskop Jakob forligte. Det er i sig selv heel rimeligt, at han kan have prøvet derpaa; det falder næsten af sig selv, at denne Sag maatte komme paa Bane; men noget udtrykkeligt berettes ej derom. Ligeledes fortælles der, at Kong Haakon allerede nu skal have anholdt hos Christopher og faaet hans Tilsagn om hans afdøde Broder Kong Eriks Datter Ingeborgs Haand for sin Søn Kong Magnus, men heller ikke for dette Udsagn, hvor sandsynligt det end er, kan der opvises nogen udtrykkelig Hjemmel [1]).

[1]) Alt dette siges af Huitfeld (l. S. 248) der desuden ved at fortælle, at Kong Haakon søgte at forlige Kong Christopher med Byrge Jarl, samt at Kong Haakon gav den danske Ridder Stig Anderssøn sin Datter Ingeborg til egte. Begge Dele ere urigtige, thi Christopher og Byrge Jarl vare de ypperste Venner og behøvede derfor ikke at forliges, og Kong Haakon havde ingen Datter ved Navn Ingeborg. Huitfeld citerer vistnok „den norske Krønike“ som Hjemmel, og siger at Stig Andersøn der kaldes „Sti Hvitlader“, men her maa han, hvor ubegribeligt det end synes, have taget Fejl af et Sted, hvor den virkelige Stig Hvitaleder, der var gift med Knut Lavards Datter, omtales; overhoved hersker der i Fremstillingen af alle disse Begivenheder hos

Det er let at forstaa, at der under Kongernes Samtaler maatte blive afhandlet mangt og meget der stod i Forbindelse med de Anliggender, der havde bragt dem sammen, og at de navnlig maa have ønsket at besegle deres nys stiftede Venskab ved et Giftermaal mellem Medlemmer af begge Kongeætter. Christopher havde paa denne Tid selv ingen Datter af den Alder, at hun paa lang Tid kunde blive gift med Magnus, der allerede var 19 Aar gammel, og saaledes med det første maatte tænke paa at indgaa Egteskab. Kong Eriks Datter Ingeborg var derimod paa denne Tid allerede i det mindste halvvoxen. Hvorledes dette nu end forholder sig, saa er det aabenbart, at Venskabet og Forbundet mellem Kongerne var oprigtigt meent. Om Haakon kan have næret Erobringsplaner med Hensyn til Halland, maa han nu ganske have slaaet dem af Hovedet. Begge Konger gav hinanden store Foræringer; saaledes tilbød Haakon den danske Konge enten Mariesuden, eller i dens Sted tre andre Skibe af hans Flaade, hvilke han vilde vælge. Christopher modtog Gaven, men vilde endnu ikke gjøre noget Valg, dette forbeholdt han sig senere, og skulde da sende Kong Haakon Bud derom. De skiltes ad i al Kjærlighed, og Kong Haakon vendte med vel forrettet Sag tilbage til Norge, hvor alle bleve glade ved hans Hjemkomst, der vist nok indtraf langt tidligere end de havde ventet. Han drog først til Tunsberg, hvor han gav Krigsfolket Hjemlov, og forkyndte, at han og hans Søn vilde tilbringe denne Vinter i Throndhjem, hvor de nu med Tryghed kunde ophølde sig, siden der ikke truede nogen Fare fra Danmark. De tiltraadte ogsaa Rejsen nogen Tid efter; ikke over Land, men til Søs, rundt Kysten. Med Kongen fulgte paa hans eget Skib Dronningerne Margrete og Richiza [1]).

Huitfeld en fuldstændig Forvirring, især i Chronologien. Saaledes siger han at der om hiint paatænkte Forlig mellem Kong Christopher og Byrge Jarl under den norske Konges Megling skulde holdes et Møde i Halland, men ved at læse hans Beretning om Forhandlingerne paa dette Møde seer man at dette er intet andet end Mødet ved Fjælhem, der holdtes først i Juni, tidligere end Kong Haakons Ankomst til Danmark den 28de Juni.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 293. Kong Haakons Nærværelse i Danmark dette Aar omtales ogsaa i enkelte danske Krøniker, navnlig Ryklosters Annaler; forøvrigt tales der yderst lidet om denne Sag, og hvad der meddeles er baade forvirret og ufuldstændigt. Af Interesse er det at sammenholde hermed Kong Christophers Brev fra Kjøbenhavn af 9de Juli 1217, aftrykt i Thorkelins Dipl. Arn. I. S. 217, der er beseglet af Dronning Margrete, Erkebiskop Jakob, Biskop Nikolaus af Viborg, Kongens Kantsler, Biskop Peter af Roeskilde, Hertug Valdemar af Jylland, Grev Ernst af Gleichen, Enkegrevinde Ingerd af Regenstein, m. fl.; thi man kan skjønne at alle disse Personer have været tilstede ved det nys afholdte Fredsmøde, men at flere andre, hvoriblandt Jaromar og en af Biskopperne, allerede vare afrejste, medens Kongen og de øvrige vare blevne tilbage i Kjøbenhavn.

16. Uroligheder i Danmark. Kong Christophers Død. Kong Haakon kommer Enkedronningen til Hjelp.

Det varede ikke længe førend Kong Christopher saa sig nødt til at tage Kong Haakon paa Ordet. Hertug Valdemar i Sønderjylland, Abels Søn, døde samme Aar [1]), som Freden med Norge sluttedes, og da hans yngre Broder Erik vilde tiltræde Hertugdømmet som Arvelen, formeente Christopher ham dette, idet han fremdeles intet vilde høre om Lenets Arvelighed, men drog til Sønderjylland med en anseelig Krigsmagt, for atter at inddrage det under Kronen og besatte alle Slotte og Len med sine Mænd. Den unge Hertug Erik kunde ingen Modstand gjøre, og begav sig til sine Morbrødre, de holstenske Grever. Men disse, der ligesaa lidet nu som forhen vilde taale, at der vederfores deres Frænder hvad de ansaa for Overlast, grebe til Vaaben og faldt ind i Jylland, som de herjede, enten endnu i dette samme Aar eller i Begyndelsen af det næste. Paa samme Tid begyndte Erkebiskoppen og Fyrst Jaromar at yppe aabenbar Feide mod Kongen. Det er tydeligt nok at Erkebiskoppen, der harmedes over Tabet af sine Forleninger, havde sat sit Haab til, at ingen Fredsslutning skulde komme i Stand paa Mødet i Kjøbenhavn, for at han da maaskee kunde faa den mægtige Kong Haakon paa sit Parti. Da dette Haab mislykkedes, var han nødt til at handle paa egen Haand, og han saavel som hans tro Tilhænger Jaromar greb derfor Leiligheden, da Kongen var kommen i ny Feide med de holstenske Grever. Erkebiskoppen og Jaromar forbandt sig med flere andre Misfornøiede, og kastede aabenbart Stridshandsken. Jaromar og Erkebiskoppens Broder, Andres Erlandssøn, droge efter Erkebiskoppens Foranstaltning og understøttede med Penge af ham, til Bornholm, der var en af de Erkestolen i Lund tilhørende Forleninger, som Kongen havde inddraget; de beleirede og indtog Borgen paa Øen, og lod mange af Kongens Mænd, der havde forsvaret den, dræbe, hvorefter Jaromar, som det synes, begav sig til Sjæland og herjede, medens Andres blev tilbage som Befalingsmand paa Bornholm [2]). Kommer nu hertil at

---

[1]) At Valdemar døde efter Fredsslutningen til Kjøbenhavn sees deraf, at han er en blandt Medbeseglerne af det før omhandlede Brev, udstedt den 8de Juli.

[2]) Ogsaa med Hensyn til disse Begivenheder er der megen Forvirring, hvad Chronologien angaar, fornemmelig paa Grund af de danske Kilders Ufuldstændighed, og de Misforstaaelser, hvori ældre ukritiske Forfattere, navnlig Huitfeld, have gjort sig skyldige. Vor Saga fortæller udtrykkeligt i Cap. 295, at Kong Haakon og Magnus tidligt om Vaaren 1258 begav sig over Land fra Throndhjem til Gøtaelven for at møde Byrge Jarl, da Danekongen havde æsket norsk og svensk Hjelp, eftersom Jaromar gjorde Ufred i Sjæland, og de holstenske Grever herjede Jylland. Kong Haakon mødte Byrge Jarl,

Bondeopstanden fremdeles rasede, saa skjønnes det let, at Kong Christophers Stilling maatte være heel mislig, og at han ej kunne undlade at benytte den Lejlighed der nu stod rede for ham til at skaffe sig Understøttelse mod sine Fi-

talte med ham, vendte tilbage til Tunsberg, opholdt sig der i nogle faa Dage, og drog derfra til Bergen, hvor han endnu ankom ved Himmelfartstider (2den Mai). Altsaa maa nødvendigviis hine Fejder, der bragte Christopher til at æske norsk og svensk Hjelp, have fundet Sted enten aller først i 1258 eller sidst i 1257. Vel ytrer Suhm (X. 354) Betænkeligheder ved at antage Sagaens Udsagn om Jaromars Ufred paa Sjæland, fordi ingen af de danske Krøniker omtaler noget saadant førend efter Erkebiskoppens Fængsling 1259, hvorimod han dog tilføjer, at hvis Sagaen nævnte Bornholm i Stedet for Sjæland, vilde han tro at Jaromar var dragen didhen allerede i 1257—58, ikke i 1260, som de danske Krøniker have. Men her er det vel at merke, at dette ej siges i „alle de danske Krøniker". Det er Huitfeld, som siger det (S. 259), men uden anden Hjemmel end den før omtalte, senere i Langebeks Scr. rer. Dan. V. optagne Fremstilling af Forhandlingerne mellem Kong Christopher og Erkebiskoppen, hvis Chronologi han, som vi allerede af hans Beretning om Mødet med Byrge Jarl have seet, aldeles forvirrer. Blandt Aktstykkerne til denne Fremstilling er der og et Straffebrev fra Pave Urban IV. til Erkebiskop Jacob, hvor det heder (l. c. S. 610): „skjønt du havde aflagt Kong Christopher Hyldingseed, saa betænkte du dig dog ikke paa at begaa Majestætsforbrydelse, men stiftede en Sammensværgelse mod samme Konge med andre mægtige Mænd, og sendte en Hær under din Broder Anders samt Fyrst Jaromar til Bornholm o. s. v., — der siges ligeledes at du, skjønt du tidligere havde været med at udvælge Kong Christophers Søn Erik til Konge, siden vægrede dig ved at ville krone ham" — o. s. v. Dette viser dog, at Angrebet paa Bornholm maa have fundet Sted førend der paa Rigsdagen i Odense 1258 var Tale om Eriks Kroning; i alle Fald maa det være skeet i Christophers Levetid, hvilket fremgaar af Udtrykket „samme Konge". Toget til Bornholm er altsaa skeet enten sidst i 1257 eller først i 1258, og intet er da rimeligere, end at Jaromar ogsaa ved samme Lejlighed har hjemsøgt Sjæland. Thi at de danske Krøniker intet have om dette, er ej besynderligere, end at de intet have om Kong Haakons Krigstog til Halland, og at Sagaen igjen intet nævner om Bornholm, finder let sin Forklaring deraf at hvad der skete paa denne afsides Ø ej har været anseet vigtigt nok til at berettes. Den fortæller i det mindste intet om Bornholms-Affæren senere, uagtet den dog nævner Jaromar. Vi have imidlertid haft, og ville fremdeles faa saa mange Anledninger til at overbevise os om dens Nøjagtighed, især hvad Chronologien angaar, endog hvor der er Tale om fjernere Lande end Danmark, at der ikke er mindste Grund til ved nærværende Lejlighed at tvivle om Rigtigheden af dens Angivelse, især naar denne, som vi her see, aabenbart stemmer med de authentiske Aktstykker. Og derfor antage vi, som ovenfor fremsat, at Jaromar hjemsøgte Sjæland baade i 125⁷/₈ og i 1259, og at Toget til Bornholm allerede skede i 125⁷/₈. Herved ville ogsaa de følgende Begivenheder, navnlig Erkebiskoppens Fængsling, bedre kunne forklares. Imidlertid er det besynderligt nok, at det strax ligesom stilnede af igjen med den aabenbare Krig i Danmark. Sandsynligviis har de holstenske Grevers Indfald i Jylland denne Gang kun været kortvarigt, og Jaromar kun i Forbigaaende herjet paa Sjæland, medens der for det første ikke var noget yderligere at gjøre i Anledning af Begiven-

ender. Han sendte derfor Bud, saavel til Kong Haakon som til Byrge Jarl, efter Hjelpetropper. Heraf sees at Byrge Jarl maa have indgaaet en lignende Forsvarstractat med ham, som den, Haakon nys havde sluttet, men det siges ingensteds, naar det var skeet. Maaskee det var ved den sidste Sammenkomst i Halland, skjønt man ej erfarer, at der ved denne Lejlighed handledes om andet end Trætten med Erkebiskop Jacob. Kong Christophers Budskab maa have været meget paatrængende, thi Kong Haakon oppebiede ikke engang den blidere Aarstid, da han kunde drage til Søs, men rejste med sin Søn, Kong Magnus, til Lands over Dovre, i det værste Førefald, for snarest mulig at treffe Byrge Jarl og aftale det fornødne med ham. Men da Kong Haakon kom sammen med Byrge, sandsynligviis i Kongehelle eller ved Ljodhuus, synes Bladet i Mellemtiden at have vendt sig noget, saa at Christopher ej længer trængte til øjeblikkelig Hjelp. Thi det besluttedes kun, at de i Løbet af Aaret hver skulde udruste en Hær paa 4800 Mand (eller mere, hvis nogen af dem havde Lyst) og komme Kong Christopher til Hjelp med denne Styrke, naar han maatte behøve det. Der var ikke meer Tale om nogen øjeblikkelig Udfart, og Byrge Jarl maa vel derfor imidlertid have faaet Bud fra Christopher om, at Hjelpen ikke strax var paatrængende nødvendig, men at han kun ønskede et sikkert Tilsagn om at den skulde staa til hans Tjeneste, naar han maatte behøve den. Ved dette Møde handledes og, siges der, om mange andre Sager, vedkommende begge Rigers Interesser. Blandt andet bestemtes der, at Haakon den unges Enke, Fru Richiza, skulde vende tilbage til Sverige og blive hos sin Fader. Alt skede i største Venskabelighed, og den gode Forstaaelse, nu som herskede mellem dem, tiltog, siges der, jo længere den varede. Mødet synes ellers at have været temmelig langvarigt, da der berettes, at Fru Richiza lige derfra fulgte med sin Fader op i Sverige. Thi da hun umuligt kan have rejst over Land med Kongerne, men maa have været i Følge med Dronning Margrete [1]), der tog Sø-Vejen fra Throndhjem, først til Bergen og siden til Tunsberg, kan hun ikke være indtruffen ved Elven førend en god Stund efter Kongernes Ankomst. Det forstaar sig, om det end ikke sagdes udtrykkeligt, at Kong Haakon meget anstændigt affandt sig med

hederne paa Bornholm, som Erkebiskoppens Mænd nu engang havde faaet i deres Vold. Herom kan Christopher lettelig have underrettet Byrge Jarl, eller han kan have meldt det til ham og Haakon, medens de vare samlede ved Elven.

[1]) Margrete, siges der, sejlede fra Throndhjem til Bergen paa et Skib, kaldet Sandavomben; i Bergen gik hun ombord paa Mariesuden og sejlede med den til Tunsberg. Dette viser, at Kong Christopher maa have udbedet sig den ved sine Sendebud.

hende. Hendes Søn, den unge Junker Sverre, blev dog tilbage hos Farfaderen, der holdt meget af ham. Richiza egtede siden (1262) den meklenburgske Fyrste Henrik af Werle, med hvem hun havde flere Børn. Dog vedblev hun at kalde sig Dronning [1]).

Det første truende Uvejr synes, som sagt, at maatte være gaaet over for Kong Christopher, uagtet vi intet bestemt erfarer derom af de magre mangelagtige danske Krøniker, der omhandle disse Aars Begivenheder. Vist er det, at ingen Hjelpetropper i dette Aar sendtes til Danmark, enten fra Sverige eller Norge. Kong Haakon og Byrge Jarl lode kun Kong Christopher melde, at de skulde komme ham til Hjelp, naar det behøvedes; derhos sendte Kong Haakon ham Mariesuden, hvilken Dronning Margrete havde ført fra Bergen, og som Christopher sandsynligviis gjennem de Gesandter, han afærdigede til Norge om Vinteren, havde udbedet sig. Kong Christopher takkede særdeles venligt for den smukke Gave og de gode Løfter. Det kan heller ikke for Øjeblikket have staaet saa slet til for ham, siden vi erfare, at han ej alene tugtede de oprørske Bønder, men ogsaa sammenkaldte en Rigsdag i Odense for at lade sin Søn krone, hvilket dog hindredes af Erkebiskoppen, der selv udeblev, og forbød ogsaa de øvrige Biskopper under Bans Straf at komme. Dette, saavel som al den øvrige Ulempe, Erkebiskoppen havde forvoldt, foranledigede Christopher til at oplægge Raad med sine nærmeste verdslige Venner om at fængsle Erkebiskoppen og flere af hans Tilhængere, for saaledes, om muligt, endelig at skaffe sig Ro i Riget, uanseet at et saadant Skridt tvertimod kunde affstedkomme megen Forvirring, da Erkebiskoppen paa det før omtalte Møde i Vejle netop havde faaet det bekjendte Statut vedtaget, der ogsaa senere af Paven var bekræftet [2]), at dersom nogen Biskop inden Riget efter Kongens Befaling fængsledes eller paa anden Maade leed større Overlast, skulde hele Riget belægges med Interdict [3]). Men til den Tid maatte vel Christopher netop regne paa at have Kong Haakon og Byrge Jarl i Baghaanden. Kong Haakon drog paa Tilbagevejen fra Elven først til Tunsberg, hvor han mødtes med Dronning Margrete og tilbragte en kort Tid, derfra tog han Vejen til Bergen, hvor han ankom omtrent ved Christi Himmelfartsdag (2den Maj), og tilbragte den største Deel af Sommeren, idet

[1]) Se Suhm X. 850. Her anføres et Diplom., i hvilket Richizas Sønner, Junkerne til Werle, kaldte hende Dronning af Sverige; Dronningtitlen havde hun fra Norge, og Tillægget „af Sverige" antyder saaledes kun hendes Herkomst.

[2]) Dette er det bekjendte Statut, almindelig benævnt efter Begyndelses-Ordene: Quum ecclesia Daciana (adeo gravi persecutioni sit exposita).

[3]) Pave Alexanders Bekræftelse paafulgte i Novbr. 1257.

han afgjorde mange vigtige Anliggender. Det var denne samme Vaar, at hiin store Ildebrand indtraf i Tunsberg, hvorom vi ovenfor have talt, og som lagde største Delen af Byen i Aske [1]). Hvad der især optog Kongen i Bergen, var, som det lader, de islandske Anliggender, hvorom mere i det følgende. Kong Haakon tilbragte ogsaa Vinteren (1258—1259) i Bergen, og den følgende Vaar blev der endelig Alvor af Udrustningen til Danmark, eftersom Kong Christopher da paany sendte Bud til Kong Haakon og Byrge Jarl, at de efter deres gode Løfte maatte komme ham til Hjelp. Kong Christopher havde nemlig, den 5te Februar, ladet Erkebiskoppen gribe paa hans Gaard Gisleborg i Skaane, og føre over til Fyen, hvor han blev kastet i haardt Fængsel paa Borgen Hagenskov. Hans Frænder, Biskopperne af Roeskilde og Odense, lode strax, i Medhold af Vejle-Statutet, Interdict udgaa i deres Biskopsdømmer, og de begave sig begge bort, Biskop Peder af Roeskilde til Fyrst Jaromar paa Rügen, og Biskoppen af Odense til sit Slot paa Als, hvor han var de holstenske Grever saa meget nærmere; begge oplagde Raad med Rigets Fiender, og især ophidsede Biskop Peder den rügiske Fyrste til atter at gribe til Vaaben for Erkebiskoppen, og komme den betrængte Kirke til Hjelp. Jaromar var mere end villig dertil, og det er ikke usandsynligt, hvad en senere Forfatter [2]) angiver, at han tillige troede nu at have fundet en bekvem Lejlighed til at løsrive sig fra det danske Herredømme. Han ankom til Kjøbenhavn med en meget stor Hær strax efter Paaske [3]), indtog Byen og Slottet, og herjede Sjæland paa det frygteligste, medens Kong Christopher maatte ile til Jylland for at møde et Angreb af de holstenske Grever. Under disse Omstændigheder var det rimeligt, at han sendte Bud til Kong Haakon og Byrge Jarl om snarlig Hjelp. Kong Haakon var ogsaa strax rede til at indfrie sit Løfte, lod sine Skibe sætte paa Søen, stevnede Lendermændene og Sysselmændene til sig, og udbød Leding, dog neppe, som man maa formode, af hele Landet, da de nordligere Egne vistnok vare for langt bortliggende til at deres Skibe og Krigsfolk kunde indfinde sig tidsnok. Endda, ville vi see, kom han senere til Danmark end paaregnet. Da Skibene fra den vestlige Kant af Landet vare samlede, begav Haakon sig afsted med dem, for at drage til Tunsberg, hvor alt Krigsfolket fra Viken, der vistnok vilde udgjøre den største Deel af hans Hær, skulde indfinde sig. Men undervejs, udenfor Jæderen, mødte

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 296.

[2]) Cranz, Vandalia, VII. 28.

[3]) Fredag efter Paaske, altsaa 18de April, ifølge de esromske Annaler, Langebeks Scr. r. D. S. 246.

han to danske Riddere, der bragte ham den Besked, at Kong Christopher var død i Ribe den 29de Mai [1]), men at Enkedronningen, Margrete og de øvrige kongeligsindede Høvdinger ikke des mindre lode Kong Haakon anmode om at komme hende og hendes umyndige Søn, Kong Erik, til Hjelp. Kong Haakon overlagde med sine Venner om, hvad han skulde gjøre. Nogle meente at han nu var løst fra sin Forpligtelse, og ikke behøvede at drage til Danmark. Men Kong Haakon vilde ikke bryde det Ord, han engang havde givet, fortsatte Rejsen til Tunsberg, oppebiede her Skibene fra Viken, og drog med en stor og vel bemandet Flaade ned til Kjøbenhavn. Ogsaa Byrge Jarl havde foretaget Udrustninger, men kom ikke videre end til Bleking, hvor rimeligviis Efterretningen om Kong Christophers Død har mødt ham, og bevæget ham til at indstille Toget [2]).

Kong Haakon kunde ogsaa gjerne have sparet sig den store og bekostelige Udrustning, thi da han kom til Kjøbenhavn og talte med Dronningen, hvilket ikke kan have skeet forend i Juli, var den værste Fare forbi [3]). Dronningen og hendes Høvdinger havde allerede strax efter Christophers Død aabnet Underhandlinger med de holstenske Grever om en foreløbig Stilstand, for i det mindste at vinde Tid til at lade sin Søn krone, og et Forlig var kommet i Stand paa det Vilkaar blandt flere, at Erik, Abels Søn, skulde beholde Sønderjylland som Hertugdømme. Jaromar, der ved en pavelig Skrivelse formelig opfordredes til at befrie Erkebiskoppen, og som tillige havde haft den unge Hertug Erik, der anholdt om hans Datters Haand, i Følge med sig, holdt sig mest i den sydlige Deel af Sjælland, hvor han havde slaaet de af Dronningen til Landværn opbudne Bønder ved Nestved (14de Juni) og lagt denne Stad i Aske; men ved Efterretningen om Haakons Ankomst tog han strax Flugten over til den vendiske Kyst [4]). Rimeligviis

---

[1]) Det Rygte gik, at Christopher var bleven forgiven af Arnfast, Abbed i Rykloster, enten i et Gjestebud, eller og, som nogle sagde, i Hostien. Endogsaa Pave Urban IV sigter i sit Brev til Erkebiskop Jakob af 1264 ligefrem Arnfast for at have forgivet Kongen (Langebek Scr. r. D. V. 611).

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Kap. 298.

[3]) Da Kong Haakon allerede ved Jederen, førend han kom til Tunsberg, erfarede Kong Christophers Død, hvilken Efterretning da mindst maa have været 14 Dage gammel, og han vel neppe tilbragte kortere Tid i Tunsberg end 14 Dage eller maaskee 3 Uger, kan han ej engang have tiltraadt Afrejsen fra Tunsberg førend i Juli, og er da kommen til Kjøbenhavn omtrent midt i denne Maaned, over 4 Uger efter Slaget ved Nestved.

[4]) Dagen, da Nestvedslaget holdtes, angives i de nestvedske Annaler hos Langebek I. S. 371 til St. Basilii Dag den 14de Juni. Nogle Annaler, som Ryklosters (l. c. I. 168), Esroms (l. c. S. 246) Strals (l. c. II. [illegible]

han afgjorde mange vigtige Anliggender. Det var denne samme Vaar, at hiin store Ildebrand indtraf i Tunsberg, hvorom vi ovenfor have talt, og som lagde største Delen af Byen i Aske [1]). Hvad der især optog Kongen i Bergen, var, som det lader, de islandske Anliggender, hvorom mere i det følgende. Kong Haakon tilbragte ogsaa Vinteren (1258—1259) i Bergen, og den følgende Vaar blev der endelig Alvor af Udrustningen til Danmark, eftersom Kong Christopher da paany sendte Bud til Kong Haakon og Byrge Jarl, at de efter deres gode Løfte maatte komme ham til Hjelp. Kong Christopher havde nemlig, den 5te Februar, ladet Erkebiskoppen gribe paa hans Gaard Gisleborg i Skaane, og føre over til Fyen, hvor han blev kastet i haardt Fængsel paa Borgen Hagenskov. Hans Frænder, Biskopperne af Roeskilde og Odense, lode strax, i Medhold af Vejle-Statutet, Interdict udgaa i deres Biskopsdømmer, og de begave sig begge bort, Biskop Peder af Roeskilde til Fyrst Jaromar paa Rügen, og Biskoppen af Odense til sit Slot paa Als, hvor han var de holstenske Grever saa meget nærmere; begge oplagde Raad med Rigets Fiender, og især ophidsede Biskop Peder den rügiske Fyrste til atter at gribe til Vaaben for Erkebiskoppen, og komme den betrængte Kirke til Hjelp. Jaromar var mere end villig dertil, og det er ikke usandsynligt, hvad en senere Forfatter [2]) angiver, at han tillige troede nu at have fundet en bekvem Lejlighed til at løsrive sig fra det danske Herredømme. Han ankom til Kjøbenhavn med en meget stor Hær strax efter Paaske [3]), indtog Byen og Slottet, og herjede Sjælland paa det frygteligste, medens Kong Christopher maatte ile til Jylland for at møde et Angreb af de holstenske Grever. Under disse Omstændigheder var det rimeligt, at han sendte Bud til Kong Haakon og Byrge Jarl om snarlig Hjelp. Kong Haakon var ogsaa strax rede til at indfrie sit Løfte, lod sine Skibe sætte paa Søen, stevnede Lendermændene og Sysselmændene til sig, og udbød Leding, dog neppe, som man maa formode, af hele Landet, da de nordligere Egne vistnok vare for langt bortliggende til at deres Skibe og Krigsfolk kunde indfinde sig tidsnok. Endda, ville vi see, kom han senere til Danmark end paaregnet. Da Skibene fra den vestlige Kant af Landet vare samlede, begav Haakon sig afsted med dem, for at drage til Tunsberg, hvor alt Krigsfolket fra Viken, der vistnok vilde udgjøre den største Deel af hans Hær, skulde indfinde sig. Men undervejs, udenfor Jæderen, mødte

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 296.

[2]) Cranz, Vandalia, VII. 28.

[3]) Fredag efter Paaske, altsaa 18de April, ifølge de esromske Annaler, Langebeks Scr. r. D. S. 246.

han to danske Riddere, der bragte ham den Besked, at Kong Christopher var død i Ribe den 29de Mai [1]), men at Enkedronningen, Margrete og de øvrige kongeligsindede Høvdinger ikke des mindre lode Kong Haakon anmode om at komme hende og hendes umyndige Søn, Kong Erik, til Hjelp. Kong Haakon overlagde med sine Venner om, hvad han skulde gjøre. Nogle meente at han nu var løst fra sin Forpligtelse, og ikke behøvede at drage til Danmark. Men Kong Haakon vilde ikke bryde det Ord, han engang havde givet, fortsatte Reisen til Tunsberg, oppebiede her Skibene fra Viken, og drog med en stor og vel bemandet Flaade ned til Kjøbenhavn. Ogsaa Byrge Jarl havde foretaget Udrustninger, men kom ikke videre end til Bleking, hvor rimeligviis Efterretningen om Kong Christophers Død har mødt ham, og bevæget ham til at indstille Toget [2]).

Kong Haakon kunde ogsaa gjerne have sparet sig den store og bekostelige Udrustning, thi da han kom til Kjøbenhavn og talte med Dronningen, hvilket ikke kan have skeet forend i Juli, var den værste Fare forbi [3]). Dronningen og hendes Høvdinger havde allerede strax efter Christophers Død aabnet Underhandlinger med de holstenske Grever om en foreløbig Stilstand, for i det mindste at vinde Tid til at lade sin Søn krone, og et Forlig var kommet i Stand paa det Vilkaar blandt flere, at Erik, Abels Søn, skulde beholde Sønderjylland som Hertugdømme. Jaromar, der ved en pavelig Skrivelse formelig opfordredes til at befrie Erkebiskoppen, og som tillige havde haft den unge Hertug Erik, der anholdt om hans Datters Haand, i Følge med sig, holdt sig mest i den sydlige Deel af Sjælland, hvor han havde slaaet de af Dronningen til Landværn opbudne Bønder ved Nestved (14de Juni) og lagt denne Stad i Aske; men ved Efterretningen om Haakons Ankomst tog han strax Flugten over til den vendiske Kyst [4]). Rimeligviis

[1]) Det Rygte gik, at Christopher var bleven forgiven af Arnfast, Abbed i Rykloster, enten i et Gjestebud, eller og, som nogle sagde, i Hostien. Endogsaa Pave Urban IV sigter i sit Brev til Erkebiskop Jakob af 1264 ligefrem Arnfast for at have forgivet Kongen (Langebek Scr. r. D. V. 611).

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 298.

[3]) Da Kong Haakon allerede ved Jederen, førend han kom til Tunsberg, erfarede Kong Christophers Død, hvilken Efterretning da mindst maa have været 14 Dage gammel, og han vel neppe tilbragte kortere Tid i Tunsberg end 14 Dage eller maaskee 3 Uger, kan han ej engang have tiltraadt Afreisen fra Tunsberg førend i Juli, og er da kommen til Kjøbenhavn omtrent midt i denne Maaned, over 4 Uger efter Slaget ved Nestved.

[4]) Dagen, da Nestvedslaget holdtes, angives i de nestvedske Annaler hos Langebek I. S. 371 til St. Basilii Dag den 14de Juni. Nogle Annaler, som Rykloster (l. c. I. 168), Esroms (l. c. S. 246) Strals (l. c. III. 312) hen-

begav han sig bort ved det blotte Budskab om, at Kong Haakons Flaade nærmede sig [1]), thi ellers vilde det synes underligt, at Dronningen ikke længer skulde trænge til Kong Haakons Hjelp; paa denne Maade kan det ogsaa bedst forklares, at Dronningen ved Haakons Ankomst var i Kjøbenhavn, hvilken Stad dog tidligere var i Jaromars og Hertug Eriks Vold. Da Dronningen ved sin første Sammenkomst med Kong Haakon i Kjøbenhavn meldte ham, at der var sluttet Forlig med de holstenske Grever, og at man ej længer trængte til hans Hjelp, kunde han ikke tilbageholde sin Misfornøjelse med, at man saaledes havde ulejliget ham forgjeves, og han ytrede endog, at de Danske ikke havde handlet ærligt imod ham. De vare dog undskyldte, da det øjensynligt havde varet vel længe med Kongens Udrustninger, saa at han ikke kunde indtreffe i Danmark da det egentlig gjaldt; heller ikke kan hans Nærværelse siges at have været overflødig, da det dog aabenbart var den, som befriede Sjæland fra Jaromars Ødelæggelser. For øvrigt viiste han og Enkedronningen hinanden al Venskabelighed, og gave hinanden gjensidigt Foræringer. Det vilde ogsaa have været utilbørligt, om man ikke havde paaskjønnet hans gode Vilje, selv om han var kommen noget for seent. Medens Kong Haakon laa for Kjøbenhavn, lod han over ved Malmø tage en Kogg, tilhørende Erkebiskoppens Broder Jens Erlandsøn, Befalingsmand paa Helsingborg; Besætningen bestod af Folk, der havde været i Følge med Fyrst Jaromar, og Kong Haakon lod dem fremstille paa et almindeligt Bymøde, for at de Danske kunde betragte dem og dømme, om de vare Kjøbmænd eller Ransmænd. De erklæredes for de værste Ransmænd, og bleve deels halshugne, deels paa anden Maade afstraffede. Koggen, paa hvilken de havde været, beholdt Kong Haakon, og brugte den siden til at føre sine Heste paa. Kong Haakon forlod ikke Kjøbenhavn førend om Høsten [2]),

---

føre Næstvedslaget til 1260, men aabenbart med Urette. Næstved-Annalerne maa her fornemmelig være at lide paa; de vise sig ogsaa i andre Henseender at være særdeles nøjagtige.

[1]) I Sagaen staar der udtrykkeligt, at Jaromar flygtede over til Vendland, da han hørte at Kong Haakon var kommen i Danmark, hvilket ej behøver at forklares som eenstydigt med at han var kommen, men alene at hans Flaade havde viist sig i de danske Farvande. Ligeledes seer man, at Jaromar maa have været borte, da Haakon lod tage Jens Erlandssøns Kogg, thi det hedder om Besætningen, at „den havde været med Jaromar“.

[2]) At han drog fra Kjøbenhavn om Høsten, siges udtrykkeligt i Sagaen Cap. 298, og da man til Høsten neppe endnu regner August, maa hans Afrejse fra Kjøbenhavn sættes til September Maaned. Men allerede 11te August var Erkebiskoppen paa fri Fod, hvilket sees af hans Originalbrev fra Lund af det Datum, aftrykt hos Thorkelin, Dipl. I. S. 312; man har ogsaa et andet Brev af ham, dateret Roeskilde 7de September (Suhm X. 397). Dette

da Erkebiskop Jakob rimeligviis allerede var sat paa fri Fod. Dette er maaskee endog skeet efter Kong Haakons udtrykkelige Raad og Ønske, da det vistnok maatte forekomme ham, den oprigtige Ven af Kirken, betænkeligt, ja endog formasteligt, at holde en saadan Mand fængslet, ligesom ogsaa hans Frigivelse var den eneste Maade til at faa det Interdikt hævet, der hvilede over Riget, og som maa have fyldt alle fromme Gemytter med Uro og Bedrøvelse. Kong Haakons Nærværelse i Danmark har saaledes dog vistnok bidraget ikke saa lidet til, i det mindste for en Tid, at gjenoprette Orden og Rolighed i Landet. Da han omsider vendte tilbage til Norge, tog han, som det synes, Veien lige til Bergen, hvor han ogsaa tilbragte den følgende Vinter (1259—1260).

18. Kongedatteren Christinas Reise til Spanien og hendes Giftermaal med Infanten Don Philip.

Forinden vi gaa videre i at omhandle de politiske Begivenheder under Kong Haakons Regjering, ville vi berette om Kongedatteren Christinas i flere Henseender merkelige Reise til Spanien, der i Sagaen beskrives saa udførligt, at man næsten maa formode at en af dem, der vare med, har efterladt skriftlige Optegnelser, som Sagaskriveren siden benyttede. Dog havde han Leilighed nok til ogsaa at lade sig mundtligt underrette derom af dem, som selv havde været med, thi da Sagaen forfattedes kun syv Aar efter deres Tilbagekomst, maatte de paa den Tid endnu have alt i friskt Minde, hvad ogsaa Beretningens nøiagtige Overeensstemmelse med, hvad man andenstedsfra veed om Forholdene i Spanien, noksom viser. Kongedatteren ankom, som vi allerede ovenfor have berettet, til Yarmouth i England, hvor Kong Henriks Søn Edward, der siden fulgte ham i Regjeringen, tre Aar forud havde egtet Eleonora, en Syster af de castiliske Kongesønner, mellem hvilke hun skulde vælge. Der tales dog intet om at hun aflagde noget Besøg ved det engelske Hof, eller gjorde Bekjendtskab med sin tilkommende Svigerinde. Tvert imod lader det til, at hun kun har anløbet Yarmouth, og derfra fort-

viser, at de fortrinlige Ryestved-Annaler saavel som de øvrige have Ret, naar de udtrykkeligt sige at Erkebiskoppen slap ud 1259, men at Huitfeld og flere feile, der lade ham sidde fængslet til 1261. Naar saaledes Erkebiskoppens Frigivelse indtraf, medens Kong Haakon laa for Kjøbenhavn med en mægtig Flaade, for at understøtte Dronningen, er det umuligt andet, end at han maa have været tagen paa Raad med ved en saa vigtig Sag, ja det synes endog, som om han maa have haft en væsentlig Stemme derved, eller rettere have foranlediget den, deels fordi han tidligere havde staaet i Venskabsforhold til Erkebiskoppen, deels fordi han maatte erkjende hans Frigivelse for den første Betingelse for Rolighedens Gjenoprettelse i Landet.

sat Rejsen umiddelbart til Nordmandie [1]). Da de kom did, — rimeligviis til Rouen, hvor hun ofrede et Sølvkar ved Messen, vilde Ivar Englesøn, siges der, drage Søvejen, medens Sira Ferdinand, Thorlaug Bose og de, der havde Erende til den franske Konge, først vilde begive sig til ham; med dem fulgte Kongedatteren, der saaledes gjorde den øvrige Deel af Rejsen over Land; til det hele Følge anskaffedes ikke færre end 70 Heste foruden dem, de før havde. Kong Haakon maa vel altsaa have medgivet Thorlaug Bose et Budskab, eller i det mindste en Hilsen til Kong Ludvig, og sandsynligviis har det allerede fra først af været aftalt, at Christina fra Nordmandie af skulde drage over Land. Haakon og Kong Ludvig havde, som vi vide, allerede længe staaet i venskabelig Forbindelse med hinanden. Ludvig var desuden nær beslægtet med den castilliske Konge og hans Brødre [2]). Dog indfandt Christina sig ikke personligt hos ham; det laa maaskee for meget ude af hendes Vej [3]); men Thorlaug og Ferdinand fremstillede sig for ham, og bleve venligt modtagne. Da han hørte at Kongedatteren var i Følge med dem, fraraadede han dem at lægge Vejen om Gascogne, der stod under den engelske Konge, med hvem han just paa denne Tid, som det synes, befandt sig i et ikke saa ganske venskabeligt Forhold [4]), men bad dem heller tage den østre Vej, gjennem hans eget Rige; han beskikkede endog en af sine Mænd til at følge dem paa Rejsen og medgav ham sit aabne Brev og Segl, hvorved hans Befalingsmænd tilholdtes at vise hende og hendes Følge al Gjestfrihed og yde dem al den Bistand, de maatte forlange. Paa denne Maade eskorteredes de den hele Vej lige til Narbonne, hvis Befalingsmand (Vicomte Aimery?) viste hende saa stor Opmærksomhed, at han den Dag befordrede hende og hele det store Følge paa sin egen Bekostning. Fra Narbonne droge de den sædvanlige Vej (over Perpignan og Figueras), der beskrives som meget bjergrig og besværlig (nemlig over Pyrenæerne) til

[1]) Der staar: „de fore syd om Søen fra England til Nordmandie". Derhos seer man af hvad der fortælles om at Ivar Englesøn drog til Søs, at de maa have beholdt sine egne Skibe.

[2]) Ludvigs Moder Blanca var en Datter af Alfonso den 8de, Alfonso den 9des Oldefader. Altsaa var Ludvig Syskendebarn til Alfonsos Fader, Kong Ferdinand den 3die.

[3]) Christinas Ankomst til Frankrige maa vel have fundet Sted i September Maaned. Paa den Tid opholdt Kong Ludvig sig, ifølge Rer. Gall. Scr. VIII. i den østlige Deel af Landet.

[4]) Han lod netop paa denne Tid (Mai eller Juni 1257), fortæller Matth. Paris. S. 640, Nordmandiets Borge sætte i Forsvarsstand og alle upaalidelige Befalingsmænd give Plads for sikre, ligeledes paa Grændsen mod Tydskland, fordi han ej ret troede Freden, og frygtede et pludseligt Overfald; man var i Frankrig, heder det, bange for at knuses mellem England og Tydskland, som imellem to Møllestene.

Gerona i Catalonien. Allerede ved den catalonske Grændse, hvor de saaledes kom ind i Kongen af Aragons Omraade, bleve de særdeles forekommende modtagne, og da den Greve [1]), der førte Befalingen i Gerona, hørte at Christina nærmede sig, reed han hende imøde næsten to Mile, ledsaget af Biskoppen og henved 300 Mand, og førte hende i højtideligt Optog ind i Byen, idet han selv holdt i Bidslet paa hendes Hest, og Biskoppen reed paa den anden Side, lige til de naaede Herberget, hvor de Fremmede skulde tage ind. Hun forblev der i tre Dage, vel beværtet af Greven. Siden fortsatte hun Rejsen til Barcelona [2]), hvor Kong Jacob (Jayme) af Aragon selv reed hende mere end tre Mile imøde, ledsaget af tre Biskopper og en talrig Skare, førte selv hendes Hest ved Tøjlen ind i Byen, og bevertede hende og hendes Mænd i to Dage. Overhoved havde han engang for alle bestemt, at hun og hendes Følge skulde nyde frit Underhold gjennem hele hans Rige, og forordnede, at naar hun kom til en Stad, skulde de fornemste Mænd, Baronerne og Ridderne ride hende imøde og gjøre hende sin Opvartning. Sandsynligvijs tog hun den sædvanlige Vej over Lerida og Zaragoza, da Rejsen gjaldt Burgos og Valladolid. Den 23de December ankom hun til en en castilisk Stad, kaldet Sarre, hvor hun blev modtagen af Kongens Frænde Don Luis [3]), en Søn af den før omtalte, i 1237 afdøde Johan af Brienne, Konge af Jerusalem og Kejser af Constantinopel, med Berengaria, Kong Alfonsos Faster, der med sine tre Sønner allerede i længere Tid opholdt sig i Spanien, og nu befandt sig i Burgos, maaskee for at modtage Christina. Hendes Søn Don Luis var dragen

[1]) Han kaldes i Sagaen Jarl.

[2]) Nogle Haandskrifter have „Barzalon", andre „Barbalon". Rimeligst er det, at her menes Barcelona, skjønt en Stad ved Navn Babalona ligger strar nordenfor.

[3]) I Sagaen, i det mindste i de nuværende Haandskrifter, staar der om Don Luis, at han var Broder til Kongen af Spanien. Men dette er aabenbart Afskriverfejl i Stedet for „Frænde" (Forkortningen br. i Stedet for fr.). Thi Kong Alfonso havde ingen Broder ved Navn Ludvig; heller ikke nævner Sagaen selv nogen saadan senere hen, hvor den lader Kongen opregne sine Brødre for Christina. Derimod er den Luis, som her menes, aabenbart Don Luis, Greve af Belmont, Søn af Kejser Johan af Brienne og Berengaria eller Berenguela, Alfonsos Faster: fra 1255 af forekommer han regelmæssigt tilligemed sine Brødre Alfonso og Johan blandt Underskriverne af de kongelige castiliske Privilegier. Det er dog ogsaa muligt, at Nordmændene kunne have misforstaaet Benævnelsen primo hermano (Fætter) som om dette var d. s. s. hermano, Broder; Don Luis og hans Brødre kaldes udtrykkeligt primos hermanos til Alfonso hos Ferreras, Synopsis VI. S. 252. Han har maaskee, som ovenfor antydet, ledsaget sin Moder Berengaria til Burgos, og selv rejst forud til Sarre, for at modtage Christina. Maaskee og at Berengaria havde sit Tilhold i Burgos, og at Luis just paa den Tid har været hos hende. Nogen anden Luis end denne kan her ej være meent.

forud til Sarre [1]), hvorfra han med Biskop Peter af Astorga reed Christina imøde. Dagen efter (Juleaften) ankom Christina til Burgos, hvor hun blev modtagen paa det bedste og fik Qvarteer anviist for sig og hele sit Følge i det Kloster, hvor Keiserinde Berengaria opholdt sig [2]), sandsynligviis Benedictinerklostret St. Juan. Christina tilbragte de tre Juledage der i Staden og ofrede tredie Juledag ved Messen et kosteligt Sølvkar, Mage til det, hun havde ofret i Rouen. Dette, siges der, vakte almindelig Beundring. Fjerde Juledag forlode de Staden, da Kong Alfonso, som opholdt sig i Palencia, gjerne ønskede at treffe sammen med hende Nytaarsdag. Ved Afreisen sendte Keiserinden 7 Fruentimmersadler til hende og hendes Damer, samt et Stykke kosteligt guldindvirket Tøj, kaldet Baldakin, som hun selv skulde bære. Den Dag, da hun ventedes til Palencia, reed Kong Alfonso med et talrigt Følge ud imod hende, modtog hende som sin egen Datter, og førte selv hendes Hest ved Tøilen ind i Staden. Tre Dage efter, den 3die Januar, drog Kongen selv med hende til Valladolid, hvorfra Kongens Søn, som det heder — han var da kun et toaars Barn [3]) — kom dem imøde med en „utallig Mængde Riddere, Baroner, Erkebiskopper, Lydbiskopper og Affendinger baade fra Christne og Hedninger" (det vil sige Mohammedanere) [4]). Kongen lod hende anvise en sømmelig Bolig i Staden,

[1]) Stedet kaldes i Haandskrifterne Sarre, Sarri eller Sarti (Flatøbogen). Man har antaget det for at være Soria, hvilket dog er umuligt, da Soria ligger 12 til 15 norske Mile fra Burgos, og saa langt kunde Damer umulig reise til Hest paa tre Dage, end sige paa een. Det er tydeligt, at „Sarre" maa have ligget ganske nær ved Burgos, ikke engang en fuld Dagsreise derfra. Her maa vi derfor med størst Rimelighed gjette paa den lille By Sarrasin, omtrent en norsk Miil søndenfor Burgos, hvor det netop var rimeligt, at Don Luis var dragen Christina imøde for at modtage hende paa sin Moders Vegne. Maaskee har der i Sagaens oprindelige Text staaet „Sarsi".

[2]) Muligt, at Berengaria havde sit stadige Tilhold der i Klostret. Sagaen kalder hende, noget uegentligt, Kongens Syster; hun var vistnok Syster til en spansk Konge, det vil sige til Alfonsos Fader, men ej til ham selv.

[3]) I Sagaen staar „Kongens Søn". Dette kan ikke vel tages i anden Betydning end at det maa have været Kongens egen Søn, thi da der netop strax efter er Tale om hans Brødre, vilde enhver af disse have været betegnet som saadan. Men der er heller intet i Veien for at antage, at Barnet Ferdinand, der paa denne Tid vel ikke kan have været mere end 2 Aar gammel, da han ej nævnes i Breve forend Januar 1256, dog i egen Person er bragt med i Processionen, ligesom han altid nævnes i Privilegierne.

[4]) Blandt de Høvdinger, der ved denne Tid undertegne som Vidner paa Alfonsos Kongebreve, forekomme og de arabiske Fyrster Abu Abdalla Abenasar Konge i Granada, Abenmafon, Konge af Niebla, og Mohammed Aben Mohammed Aben Hut, Konge i Murcia, alle tre „Vasaller af Kongen". Det er sandsynligviis disse og deres Følge, der forstaaes ved de „Hedninger", der vare i Toget, thi da de nævnes i Breve saavel af October 1257 som af Februar

og naar som helst han eller Dronning Violante besøgte hende, førte de hende selv til Sæde. Overhoved blev der viist hende saa megen Hæder, som der sjelden eller aldrig plejede at vederfares nogen Udlænding, og det var et almindeligt Sagn blandt Nordmændene, at siden Kong Sigurd Jorsalafares Tid havde ingen Ferd været gjort fra Norge til fremmede Lande med saa megen Glands, og paa hvilken man havde nydt saa megen Hæder af udenlandske Høvdinger, som denne. Hertil maa vel og Christinas egen Personlighed have bidraget. Hun var i sin Ungdoms Blomst, fyldte netop sit 24de Aar, besad vistnok, som Faderen og hele hendes Æt, ypperlige Evner, havde ved Faderens intelligente Hof upaatvivleligt modtaget en mere end almindelig Dannelse, og forstod derfor ganske vist at optræde med Anstand og indtage sine Omgivelser. Det bedste Beviis derpaa fik man kort efter, da der indløb et Brev til Kong Alfonso fra hans Svigerfader Kong Jayme af Aragon, der selv havde gjort hendes Bekjendtskab, og bad om, at han nu maatte faa hende til Egte. Hans anden Dronning, Violante, Datter af Kong Andreas II af Ungarn, var nemlig død 1251, og han var vel nu allerede 53 Aar gammel, men dog, som man maa antage, i sin fulde Manddomskraft. Hvorledes han kunde finde paa at bejle til hende, er ellers næsten en Gaade, da han jo dog maatte vide, at hun var kommen til Spanien for at egte en af Alfonsos Brødre. Men da det udtrykkeligt siges i Sagaen, kan der ej være Skygge af Tvivl derom, og man kan da blot tage sin Tilflugt til den Formodning, at han ved Mødet i Barcelona har syntes meget godt om hende, og troet at den første Bestemmelse nok kunde lade sig forandre, naar han ønskede det. Og, merkeligt nok heller ikke Alfonso synes at have haft noget imod at føje sin Svigerfader, da der fortælles, at han lod det komme an paa Christina og Nordmændene, hvad Svar man skulde give Don Jayme; ja han skal endog have anbefalet ham, som „en god Dreng og stor Høvding". Men Christinas norske Raadgivere fandt ham for gammel, og derfor blev der intet af dette Giftermaal. Kong

1258, maa de have opholdt sig ved Hoffet eller i Kongens umiddelbare Nærhed. Overhoved vil man vel i Listen paa de gejstlige og verdslige Herrer, der undertegnede de Kongebreve af October 1257 og Februar 1258, der meddeles i Memorial hist. esp. I. S. 124, 127, paa det nærmeste have Fortegnelsen over alle de „Riddere, Baroner, Erkebiskopper, og Lydbiskopper", der mødte Kongedatteren. Her nævnes udtrykkeligt Infanten Don Ferdinand; derhos Kongens Brødre, Sancho, Philip og Frederik, Alfonso de Molina; en heel Mængde Erkebiskopper og Biskopper, Kejserinde Berengarias Sønner, nemlig Alfonso Grev Do, Luis, Greve af Belmont, og Johan, Greve af Montfort; de tre nys omtalte arabiske Fyrster; Don Pedrivanez, Mester af Calatrava, Don Martin Nunnez, Mester af Tempelordenen, Gaston Vicomte af Bearn, Ruy Vicomte af Limoges, Ruy Lopez de Mendoza, Storadmiral o. fl.

Alfonso gav nu Christina Valget mellem tre af sine Brødre, Don Frederik, Don Sancho og Don Philip, og skildrede hende deres Egenskaber: Frederik, den ældste, var en tapper Mand og dygtig Ridder, der holdt god Justits i sit Len, men var ivrigt hengiven til Jagten, hvorved han, som det synes, formedelst et eller andet Uheld havde faaet en Skade i Læben [1]); de to andre vare bestemte til den gejstlige Stand, idet Sancho var udvalgt Erkebiskop af Toledo, Philip udvalgt Erkebiskop af Sevilla; Sancho var allerede en dygtig og vel oplært Gejstlig (han var endog kongelig Kantsler), men Philip havde ingen Lyst til den gejstlige Stand, han yndede mere Ridderspil og Jagt med Høge og Hunde efter Bjørne og Vildsviin, og var lystig og venlig i Omgang: hans Udseende behøvede ej at beskrives, da han opholdt sig ved Hoffet, saa at Christina og Nordmændene dagligt kunde see ham [2]). Kongen omtalte ogsaa sin fjerde Broder Henrik, der i Alder fulgte næst efter Frederik, og negtede ikke at han var „den bedste Ridder" af dem alle fire, men sagde dog, at der ej kunde blive Tale om ham, da han havde gjort Opstand og ført Avindskjold baade mod hans Fader og mod ham selv [3]). Det var tydeligt at see, at Kongen helst ønskede hun skulde vælge Philip, og da han tillige behagede hende selv, saavel som alle Nordmændene bedst, saa valgte hun ham. Der siges ikke at Philip gjorde nogen Indvending, og uagtet han, som sagt, var bestemt for den gejstlige Stand, udvalgt til Erkebiskop af Sevilla samt derforuden til Abbed i Valladolid og Covarrubias (dog sikkert kun for at besidde disse Prælaturer som Præbender), var dette dog ikke til nogen Hinder; han frasagde sig Erkebiskopsstolen, og trolovede sig Dagen efter (den 6te Februar) med Christina [4]). Den første Bøn, hun gjorde ham,

---

[1]) I Sagaen staar: „derfor har han Skaar i Læben"; dette kan neppe sigte til andet end en Skade, paadragen ved et Ulykkestilfælde, thi hvis her menes naturligt Hareskaar, maatte man antage den Forestilling herskende, at de, der havde denne Fejl, vare af Naturen bestemte til Jagten.

[2]) Om Philip fortæller Gil Gonzalez Davila l. c. S. 50, at han foruden at være udvalgt Erkebiskop i Sevilla besad Abbedierne Covarrubias og Valladolid og var Canonicus i Toledo, at han havde været underviist af Erkebiskop Rodrigo Ximenez Rada, og havde siden studeret i Paris under Albertus Magnus, samt at han bestyrede Sevilla Kirke med Tilsyn og Raad af Biskop Raimund i Segovia.

[3]) I de spanske Kilder tales der ikke om Don Henriks Opstand førend i 1259, da han skal have forenet sig med den nys omtalte Abenmafon, Fyrste af Niebla, mod Kongen, (Ferreras VI. 252), men dette hindrer ikke, tvert imod sandsynliggjør, Muligheden af at han ogsaa tidligere har vakt Uroligheder.

[4]) At Don Philip ikke kan have frasagt sig Erkebiskopsdømmet, af hvilket han vel drog gode Indtægter, eller overhoved have forladt den gejstlige Stand, førend umiddelbart før Trolovelsen, sees deraf, at han i et Privilegium, som Kong Alfonso i Valladolid den 5te Februar 1258, altsaa Dagen før Tro-

var den, at han vilde lade bygge en Kirke til Ære for St. Olaf, hvilket han strax lovede, som overhoved alt, hun bad ham om. Brylluppet blev holdt Søndag efter Paaske (31te Marts) med megen Pragt. Onsdagen efter indtraf to af Kong Haakons Svende, Thoralde og Bjarne, som han havde affendt, uvist i hvad Ærende: de berettede om hvad Kongen i Mellemtiden siden Christinas Afreise havde taget sig for, og fornemmelig vel om Junker Magnus's Ophøjelse til Kongeværdigheden og Fredsslutningen med Danmark. Saa vidt man kan skjønne, blev der oprettet et Slags Forbund mellem Kong Alfonso og Haakon; i det mindste gav Alfonso dennes Gesandter det Tilsagn, at han kunde regne paa hans Understøttelse mod hvilken som helst Magt, hvormed han havde Ufred, undtagen mod Kongerne af Frankrige, Aragon og England, og Kong Haakon, eller rettere vel Gesandterne paa hans Vegne, lovede til Gjengjeld at understøtte Kongen af Spanien undtagen mod Danmark, Sverige eller England. Det er aabenbart, at dette Forbund maa have sigtet til Kong Alfonsos Planer med Hensyn til Keiserværdigheden, og det er maaskee ikke saa usandsynligt, at de nys nævnte, senere indtrufne Sendebud have bragt yderligere Instruxer derom. Han rustede sig, siges der, til et Tog mod Hedningerne (d. e. Maurerne), og ønskede meget at Kong Haakon vilde opfylde sit Korstogsløfte ved at staa ham bi ved denne Leilighed [1]. Matthæus af Paris siger, at han i det samme Aar tænkte paa et Tog til Italien, men hindredes derfra ved et Angreb, som Maurerne gjorde paa Cordova [2]. Det er saaledes høist sandsynligt, at de Udrust-

---

lovelsen, tilstod Cordova, endnu undertegner som „Electo de Sevilla", se Memorial hist. Esp. I. S. 127, hvor dette Brev er aftrykt. Thi det forstaar sig, at han som trolovet ikke længer kunde føre denne Titel. Vi finde og i et noget senere Privilegium af Alfonso, udstedt i Valladolid den 10de April 1258, samt optagen i samme Samling (S. 135) Sevillas Erkestol udtrykkeligt omtalt som vacant; og endelig findes i et Kongebrev, udstedt i Segovia den 15de September 1258, Infanten Don Philip kun slet og ret kaldt saaledes, ikke ved nogen anden Titel. Disse uimodsigelige diplomatariske Oplysninger vise paa det mest iøinefaldende, hvor nøiagtig vor Saga er i sine Angivelser, og hvor godt vi kunne stole paa den, ogsaa i andre Beretninger. Hvis de spanske Historieskrivere havde haft et saadant Indblik i denne lille Episode af deres eget Lands Historie, som den, Sagaen giver, vilde de ikke kunne have begaaet saa grove chronologiske Feil og overladt sig til saa urimelige Gisninger, som dem, vi ovenfor have omtalt. For øvrigt sees det, at Don Philip ikke selv undertegner i hiint Brev af 10de April, hvoraf man maa formode, at han strax efter Brylluppet har begivet sig bort fra Hoffet til et eller andet Len eller Herresæde.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 296.

[2]) Matthæus Paris. S. 653. Ferreras, (VI. 253) taler om Uroligheder hjemme, der foraarsagede at der ei blev noget af Toget til Italien, og at

ninger, om hvilke Sagaen taler, egentlig gjaldt Italien, og at det var til et Tog i dette Land, for at erhverve Keiserkronen, at han egentlig ønskede Kong Haakons Bistand, men at han for de norske Gesandter, der vel kunne have nævnt om Haakons Ulyst til at have noget med de tydske Anliggender at skaffe, kun foregav at han agtede at bekrige Maurerne. Naar Kong Haakons Tropper først vare komne til Spanien, var det tidsnok at aabenbare den sande Hensigt med Toget. Denne Formodning give de ovenfor berørte ufuldstændige Antydninger temmelig Grund til at antage, og vi forstaa heraf, hvorfor Forbundet med Kong Haakon maatte være Alfonso saa ønskeligt. Maurernes Angreb paa Cordova gjorde hans Foregivende til virkelig Sandhed. Han viiste for øvrigt de norske Gesandter stor Liberalitet, thi foruden at han den hele Tid holdt dem frit paa sin Bekostning, forærede ham dem og en Sum af 960 Mark reent Sølv til Reisepenge [1]).

Gesandterne synes at have forladt Spanien ikke længe efter Bryllupet. Men de vendte ikke alle strax tilbage til Norge. Ivar Englesøn og Thorlaug Bose med flere droge til Jerusalem, og paa denne Reise døde Ivar; Thorlaug derimod kom lykkeligt tilbage igjen til Norge, hvor Kongen fremdeles brugte ham i Gesandtskaber. De øvrige begave sig vel hjemover, men ad forskjellige Veje. Broder Simon, Lodin Lepp og Aamunde Haraldssøn droge til Vands lige fra Spanien paa et Handelsfartøj (Ivar Englesøn benyttede sandsynligviis det norske Skib, hvorpaa han var ankommen, lige til Jorsaleland), og ankom til Bergen ud paa Sommeren 1258 [2]). Biskop Peter synes at have indskibet sig i Flandern, og kom til Norge lidt senere end hine. Formodentlig have da og flere af de Damer, der fulgte med Christina, under Biskop Peters Beskyttelse vendt tilbage til Norge.

Biskop Peter og de øvrige Gesandter aflagde, som det forstaar sig, en udførlig Beretning for Kong Haakon om hele deres Reise, og hvorledes alt var tilgaaet. De kunde ikke noksom berømme den venlige og hæder-

---

Forholdet mellem ham og hans Brødre, navnlig Don Henrik, var misligt, men der anføres ingen Hjemmel, og dette tør maaskee saaledes og være en selvgjort Gisning, som saa meget andet i den spanske Historie.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 296.

[2]) I Haakon Haakonssøns Saga staar der først, at Gesandterne kom hjem om Høsten, men siden, at Biskop Peter endnu om Sommeren kom tilbage til Hamar; altsaa maa de dog være komne hjem ud paa Sommeren, hvilket og er det rimeligste, hvis de have forladt Spanien i April. Sandsynligviis have de vel, under Opholdet i Spanien, benyttet Lejligheden til at forrette deres Andagt i St. Jago de Compostella. Thorlaug Bose nævnes som kongelig Gesandt til Danmark i 1262, og er vel længe inden den Tid kommen tilbage fra Jerusalemsreisen.

lige Modtagelse, der var bleven Christina til Deel, saavel som den Gavmildhed, Kong Alfonso havde viist mod dem. De meldte da ogsaa om det indgangne, eller nærmere paatænkte Forbund, saavel som om Kong Alfonsos Ønske at Kong Haakon vilde staa ham bi i den foregivne Kamp mod Maurerne; men Haakon var allerede nu kommen over den Tid, da han ansaa sig bunden ved sit Korstogsløfte. Kong Haakon viste sig ellers erkjendtlig mod Biskop Peter for hans vel udførte Erende, og gav ham gode Gaver, da de skiltes ad, og Peter vendte tilbage til Hamar.

Der har været talt meget om den store Virkning, som det nærmere Bekjendtskab, Nordmændene paa denne Reise fik med Udlandets mere forfinede Skikke, Sæder og Literatur skal have udøvet paa Forholdene hjemme, idet man ogsaa i Norge nu skal have faaet en mere forfinet Smag og have begyndt at efterligne Udlandets Riddervæsen med Ridderspil, Skjoldemerker, og alt det øvrige Tilbehør, medens den gamle Sagaliteratur blev fortrængt af franske Ridderromaner og anden lignende udenlandsk Læsning. Dette forholder sig dog ikke saaledes. Norge var paa denne Tid ikke en saadan Afkrog, eller saa afsondret fra alle Forbindelser med Udlandet, at det, de norske Gesandter saa og hørte paa denne Ferd, skulde have været dem saa særdeles paafaldende, og have overrasket dem saaledes ved sin Nyhed, at man derfra skulde kunne datere en formelig Omveltning i den herskende Smag og Levemaade. Tvert imod have vi seet Exempler nok paa det levende Samkvem, der allerede længe fandt Sted mellem Norge og alle de øvrige europæiske Lande. Vi have hørt om de Gesandtskaber, Kong Haakon sendte til og modtog fra Tydskland, Frankrig og Italien, og om de Pilegrims- og Korstogs-Reiser, der bleve foretagne til Jerusalem, Rom og St. Jago i Spanien. Men vi kunne være overbeviiste om, at for hver en saadan Reise, der i vore ældre Skrifter er omtalt, blev der maaskee Hundreder af Reiser foretagne, om hvilke Sagaer og Annaler intet berette, saa at der vel neppe gik noget Aar hen, i hvilket ikke flere Nordmænd, høie og ringe, havde været paa de her nævnte Steder. Vi vide, i hvilket nøie Handelssamkvem og anden Forbindelse Norge stod med det nordmanniske England, hvor dog Riddervæsenet med tilhørende Skikke, Indretninger og Literatur blomstrede saa rigt, som nogensteds i Europa. Og vi have endelig allerede i de før omtalte „Strengleikar" og andre Oversættelser fra den franske Ridderliteratur [1]) seet, hvorledes denne alt i Begyndelsen af Kong Haakons Regjering var vel bekjendt og yndet i Norge, men uden at fortrænge den nationale, hvis Forfald eller rettere Fortrængsel ved anden Læsning er at søge i

---

[1]) Se ovenf. III. S. 1027.

sildigere Tider og tilskrive ganske andre Aarsager, end den her foregivne [1]). Faa Aar efter, i 1262, see vi Lodin Lepp, ledsaget af en vis Haakon Esvsil, paany rejse til Syden, denne Gang lige til Sultanen af Tunis, med Falke og andre norske Rariteter. Saaledes stod Norge, i det mindste under Kong Haakons Regjeringstid, i den mest levende Forbindelse med de fjerneste Egne [2]).

Christinas og Philips Egteskab blev ikke langvarigt. Hun døde nemlig allerede i 1262, 28 Aar gammel [3]), og det lader ikke til, at hun fødte ham Børn. De spanske Historieskrivere, der have opfundet den Fortælling, at hun havde været bestemt for Kongen selv, men maatte lade sig nøje med hans Broder, fuldstændiggjøre den ogsaa ved at tilføje, som ovenfor nævnt, at Harme over skuffede Forventninger og krænket Ærgjerrighed fremskyndte hendes Død. Saaledes kan det dog, efter hvad vi nu have seet, ikke forholde sig [4]). Men derimod tør det nok være muligt, at hendes Egteskab med Don Philip var ulykkeligt, og at der saaledes dog ligger noget til Grund for hiint Udsagn. Philip havde jo visselig ikke egtet hende af Kjærlighed, men alene for at føje sin Broder, han har maaskee behandlet hende ligegyldigt eller uvenligt, saa at hun i det fremmede Land, langt fra Frænder og Venner, uden nogen Beskytter at holde sig til, har følt sig ene og forladt, og tilbragt sørgelige Dage. Nogle Aar efter hendes Død (1270) finde vi Don Philip i aabenbar Opstand mod sin Broder [5]); det er ikke usandsynligt, at Forholdet mellem dem allerede tidligere var mindre godt, og at dette maaskee paa

---

[1]) Christinas Rejse til Spanien er senere gjort til Vehikel for Indledningen til den saakaldte Blómstrvallasaga, der behandler Episoder af den tydske Sagnkreds om Didrik af Bern m. m. Men Forfatteren har vist sig aldeles ukyndig i Historien og Sagaens rette Sammenhæng. Han lader den Fyrste, der sendte Gesandter fra Spanien til Norge, være Kejser Frederik; Gesandtskabet kom i Haakons 20de Regjeringsaar (altsaa 1237); i Spidsen for Christinas Følge var en Bjarne af Nidaros „er mestr hefir verit fyrir Noregi"; de tre af Kejserens Brødre, mellem hvilken hun valgte, vare Villjam, Henrik og Herman; hun valgte den sidste, og ved Bryllupsgildet hørte Hr. Bjarne det Æventyr, som siden berettes, læses paa Tydsk, samt bragte det siden til Kongen i Norge. Alt dette maa være opdigtet; Forfatteren har kun løseligt hørt noget om Christinas Giftermaalshistorie, og fejler i alle Enkeltheder. Se Blómstrvallasaga, udgivet af Th. Möbius.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 313.

[3]) De islandske Annaler, ved dette Aar.

[4]) Saaledes Mariana, l. c., Florez, Reinas Catolicas, II. S. 592.

[5]) Ferreras, VI. S. 285. Efter Davila skulde Don Philip have gjort Opstand, fordi Kong Alfonso ikke holdt det Løfte, han gav Philip, da denne egtede Christina, nemlig at overlade ham en Deel af Riget. Men det lader ikke til at dette Foregivende grunder sig paa positiv Hjemmel.

den ene Side kan have bidraget til at gjøre Philip keed af den Hustru, hans Broder af politiske Grunde havde paatvunget ham, medens det paa den anden maatte gjøre det vanskeligere for Alfonso at tage sig saaledes af hende, som han ellers maaskee havde villet. Don Philip giftede sig faa Aar efter Christinas Død paany med Eleonora af Castro, Datter af Don Rodrigo Fernandez de Castro, Vicomte af Cabrera [1]). Don Philip afgik ved Døden i Sevilla den 28de November 1274, og skal efter en Beretning ligge begraven tilligemed sin anden Hustru, der døde Aaret efter, i Sognekirken i Villasirga [1]), efter en anden i Klostret San Felices de Amaya, der endnu er til i Burgos. Stedet, hvor Christina Haakonsdatter blev begraven, kjendes derimod ikke med Sikkerhed. Nogle mene at hun blev begraven i Covarrubias Klosterkirke, hvor der findes en smuk Marmor-Liigsteen, om hvilken det er almindeligt Sagn der i Egnen, at en dansk Konge skal hvile derunder [2]). Da ingen dansk Konge nogensinde døde eller begroves i Spånien, medens vi derimod have seet, hvorledes man allerede temmelig tidligt begyndte at kalde Christina en dansk Kongedatter, torde hiin Mening have meget for sig, saa meget mere som Philip, efter hvad vi have nævnt, tidligere indehavde Covarrubias Kloster som Præbende, og maaskee vedblev at beholde det i denne Egenskab, eller som et Slags Forlening, endog efter at hån ved sit Giftermaal var traadt ud af den gejstlige Stand. Een Erindring have vi endnu tilbage fra Christina Haakonsdatter: det er et smukt indbundet Psalter med tilhørende Kalendarium, der nu findes i det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. Ved Slutningen af Kalendariet staar der tilskrevet med en temmelig gammel Haand: „Dette Psalter ejede Jomfru Christina Haakonsdatter". Andre Paategninger vise, at det i anden Halvdeel af det 14de Aarhundrede tilhørte den mægtige Hr. Erling Vidkunnssøns Datter, Fru Ingebjørg af Giske, der var gift med Hr. Sigurd Hafthorssøn, Kong Haakon Magnussøns Dattersøn; og at Fru Ingebjørg igjen forærede den til sin Svigerdatter, Fru Sigrid Erlendsdatter fra Losna, der først var gift med hendes Søn Haakon Sigurdssøn, siden med en svensk Mand ved Navn Magnus Magnussøn [3]). Bo-

---

[1]) Skriftlig Meddeling fra det kgl. spanske historiske Akademi. Villasirga (egentlig Villa Alcazar de Sirga) skal ligge 2 „leguas" fra Carrion de los Condes.

[2]) Berganza, Antiguedades de Esp. II. Pag. 155. Covarrubias er en liden By, der ligger omtrent 3 norske Mile sydøstenfor Burgos.

[3]) Bogen fører nu det No. 1606 qu., i den ældre Haandskriftsamling paa det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. De her nævnte Paaskrifter, der ere tilføjede ved Slutningen af Kalendariet, lyde nøjagtigt saaledes: som følger. Først med en ret god og øvet Haand fra c. 1400: Hustru Sigridh Erlendz dotter a mik vel matu sia mik — (Slige Angivelser af en Bogs Ejer: „N.

gen har rimeligviis fremdeles holdt sig blandt Giske-Ættens senere Descendenter, indtil Godset adsplittedes. Den tilhørte senere den bekjendte Peder Syv. Da den nys nævnte Fru Ingebjørgs Fader, Hr. Erling Vidkunnssøn, var en Sønnesøn af Margrete Nikolasdatter i Giske, hvis i Aaret 1254 afdøde Farfader, Peter Paalssøn i Giske — saafremt ellers vor tidligere opstillede Formodning er rigtig — var kjødeligt Søskendebarn til Dronning Margrete, er det ikke usandsynligt at Christine ved sin Afreise har foræret Bogen til sin Slægtning Margrete Nikolasdatter som en Afmindelse, og at den saaledes er kommen til at tilhøre denne mægtige Æt.

19. En ny Tronfølgelov og andre vigtige Lovforbedringer vedtagne paa Rigsmøde i Throndhjem. Uenighed mellem Kongen og Erkebiskoppen om Besættelsen af Hamars Biskopsstol.

Da Kong Haakon om Høsten 1259 var kommen tilbage fra sit Danmarkstog, tilbragte han Vinteren (1259—1260), som det ovenfor er nævnt, i Bergen. Samme Vinter døde Biskop Peter i Hamar [1]), og Spørgsmaalet om Besættelsen af den ledige Biskopsstol gav Anledning til nye Ubehageligheder mellem Erkebiskoppen og Kongen, saaledes som vi i det følgende skulle berette. Da Vintren var omme, drog Kong Haakon med sin Søn Kong Magnus til Gøta-Elven, og holdt et nyt

N. á mik, vel máttu sjá mik, ere fra hiin Tid meget almindelige: Bogen selv indføres som talende, og undertiden følge endnu flere Riim). Dernæst, med en meget uøvet Haand og northographisk Skrift: þana saltar ate jvnfru kristinu doter hakvna.k. gaf frv ingibior Ellin doter sem gefc gvd henne vel at niota saltarens ok halfv bet . . . as. . r. . . . (halfu betr ástar?) mans sins. Naar man i et Brev fra Haakon Sigurdssøn 1391—92 (Dipl. Norv. I. No. 537) læser, at han i 1391, da hans Hustru Sigrid laa i Barselseng med Datteren Ingebjørg, deres første Barn, blandt andre Gaver forærede hende „et guldforsiret Psalter som hans Moder (Fru Ingebjørg Erlingsdatter) ejede“ kan man vanskeligt lade være at tænke paa dette Psalter, skjønt det rigtignok i hiin Paategning staar at Fru Ingebjørg selv forærede Sigrid det; men dette kunde vel og forstaaes saaledes at hun havde ladet Sønnen frembringe Gaven til Svigerdatteren, og at Haakon Sigurdssøn i hiint Document ej brød sig om at forklare det egentlige Forhold ganske omstændeligt. Paategningen kunde da være skeet af Fru Ingebjørgs egen Haand, hvilket den northographiske Bogstavering synes at bestyrke. At hun tilføjede „dette Psalter aatte (ejede) Jomfru Christina Haakonsdatter“ skede vel for at forhøje Bogens Affectionsværd. Det er en fuldkommen Misforstaaelse, der strider imod Paategningens tydelige Ord, naar enkelte have villet forklare den som om Christina skulde have skjenket den til Fru Ingebjørg; thi „Fru Ingibjörg“ staar tydeligt nok i Nominativ, og hun levede 100 Aar senere end Christina.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 299. Islandske Annaler, ved 1260.

Møde med Byrge Jarl. Paa dette Møde, siges der, gik det meget venskabeligt til mellem dem. Jarlen og hans unge Sønner var til Gjestebud hos Kongen, foruden mange andre anseede Mænd; de knyttede endog, som det heder, en Venskabsforbindelse saa fast, at ikkun Døden skulde kunne adskille dem, ligesom de ogsaa aftalte, at de den førstkommende Vaar eller Sommer skulde holde et lignende Møde. Efter al Rimelighed blev denne Sammenkomst holdt og den næste aftalt i Anledning af de Uroligheder, som atter begyndte eller tegnede sig til at begynde i Danmark; thi Erkebiskop Jakob gjorde her fremdeles Kvalm, og i Løbet af Aaret skal Fyrst Jaromar, der foregaaende Aar ved Kong Haakons Nærmelse skræmmedes bort, paany have viist sig i Danmark og herjet frygteligt i Skaane, hvor han omsider, efter et vistnok ikke paalideligt Sagn, skal have fundet sin Død for en Kvindes Haand [1]). Men Kong Haakon havde desuden andre, høist vigtige Anliggender paa Hjertet, til hvilke det var nødvendigt, eller i det mindste trygt, at sikre sig mod enhver Hindring fra Byrge Jarls Side. Tiden var endelig kommen, da en **Konge-Arvelov**, grundet paa de nu almeengjeldende Principer, fornemmelig om den egte Fødsels absolute Forret, kunde istandbringes og vedtages uden at støde an mod Nogens Interesser, da Magnus var eneste Søn, og ingen uegte Descendenter af Kongehuset fandtes, som kunde gjøre ham Rangen stridig. Alligevel er det ikke usandsynligt, at Byrge Jarl, som Morfader til den unge Junker Sverre, kunde ansee sig forpligtet til at varetage dennes Rettigheder, og protestere mod enhver saadan Ordning af Tronfølgen, at Sverre og hans Descendenter vilde blive udelukte, hvis Magnus efterlod egtefødde Sønner, og hans Linje vedligeholdt sig uafbrudt. Kong Haakon maa derfor have anseet det

---

[1]) De annalistiske Optegnelser herom ere høist mangelagtige; af ældre Kilder er der kun to (Chron. i Scr. rer. Dan. V. 229 og 571), der sige at han blev dræbt af en Kvinde (den sidste tilføier turpiter); naar Petrus Olai siger at han blev kvalt (Scr. rer. Dan. I. 186), og Huitfeld (S. 260) at han blev stukken med en Kniv, da er vel dette kun deres egen Gisning, ligesom det egentlig ogsaa kun er Huitfeld, der overhoved veed noget om, at Jaromar i dette Aar viste sig i Danmark. Men da han, som tidligere viist, urigtigt henfører Bornholmstoget til dette Aar, torde det vel og hænde, at den hele Tale om noget Tog, som Jaromar i 1260 skulde have foretaget til Danmark, samt om hans Drab i dette Land, er urigtig, især da de ellers paalidelige Nyklosters- og Esromsklosters-Annaler feilagtigt henlægge Jaromars før omtalte Sjælandstog og Nestvedslaget til 1260 i Stedet for 1259: en Feiltagelse, der igjen kunde have bragt Huitfeld til at antage to Indfald af Jaromar i tvende paa hinanden følgende Aar i Stedet for eet. Muligt altsaa, at Jaromar slet ikke var i Danmark 1260, og at han døde hjemme i sit eget Fyrstendømme. For Resten er hans Død i 1260 vis, saavel af de islandske Annaler, som af flere Diplomer, se Suhm X. 410.

uomgængeligt nødvendigt at erhverve Byrge Jarls Samtykke til en saadan Ordning af Arvefølgen, at Junker Sverre først efter Magnus's Død kom i Besiddelse af Tronen, thi hvorvel dette var i Overeensstemmelse med norsk Vedtægt, og allerede godkjendt ved Magnus's Ophøjelse til Kongeværdigheden, er det ikke derfor sagt, at Byrge Jarl skulde ville erkjende nogen Afvigelse fra den ellers almindelige Regel, at ældste Søns ældste Søn gaar foran ældste Søns yngre Broder, især da han, hvis Sverre endnu som Barn kom paa Tronen, derved selv kunde komme til at faa større Indflydelse i Norge. Kong Haakon tænkte derhos, som man af det følgende kan slutte, paa at bringe Magnus's Giftermaal i Orden saa snart som muligt efter at Tronfølgen var fastsat, og hvad enten det nu allerede var foreløbigt aftalt ved Fredsslutningen til Kjøbenhavn, at Magnus skulde faa Ingeborg, Kong Erik Valdemarssøns Datter til Egte, eller Kong Haakon først nu kastede sine Øjne paa hende, maatte det være ham magtpaaliggende at stemme Byrge Jarl gunstigt for denne Plan, da ogsaa han havde en lignende fore med Hensyn til sin Søn Kong Valdemar. Af hvad der ovenfor efter Sagaens udtrykkelige Ord berettes, maa man slutte at Byrge Jarl maa have været Venligheden og Føjeligheden selv. Men da vi i det følgende ville erfare, at hans Forhold, netop med Hensyn til Magnus's Giftermaal, var højst besynderligt, for ikke reent ud at sige mistænkeligt, kunne hans gode Forsikringer til Kong Haakon derfor ikke have haft stort at betyde. Om Kong Haakon har gjennemskuet ham eller ej, nævnes ikke, men i alle Fald synes han saa vidt muligt at have overholdt Venskabelighedens ydre Former. Fra Mødet med Jarlen vendte Haakon og Magnus tilbage, først til Tunsberg, hvor han havde den Sorg at miste en af sine stadigste Ledsagere og Raadgivere, Biskop Henrik i Hole, om hvilken der i det følgende vil blive handlet udførligere. Fra Tunsberg begave Kongerne sig til Bergen, og derfra til Throndhjem, hvor han gjerne vilde indtreffe til Olafsvaketid, sandsynligviis for i god Mag at kunne forberede de vigtige Anliggender, der nu skulde forhandles paa Frostathing. Thi foruden at Konge-Arven, som det ovenfor er meldt, skulde fastsættes, var der og flere og vigtige Forbedringer i den private Lovgivning, der nu skulde ordnes og vedtages, ej alene for Frostathingslagen, men for det hele Land, hvisaarsag Kongen lod tilsige de øvrige Biskopper og Prælater, Lendermændene, Stallarerne, Lagmændene og Hirdmændene, at indfinde sig i Throndhjem saa talrigt som muligt til et Rigsmøde, der skulde sættes i Forbindelse med Frostathinget [1]. Under disse Omstæn-

---

[1]) I Haakon Haakonssøns Saga Cap. 303 staar der kun, at Kong Haakon om Sommeren 1260 foor til Frostathing, og der afgjorde Kongs-Sager (d. e. offentlige

digheder maatte det falde ubelejligt nok, at Kongen befandt sig paa en spendt Fod med Erkebiskoppen, der dog ved de forestaaende Forhandlinger maatte have en saa væsentlig og afgjørende Stemme. De havde ikke seet hinanden siden Sommeren 1257, da Magnus fik Kongenavn. I 1258, og rimeligviis ogsaa i 1259, vilde Einar, som det udtrykkeligt siges, ikke begive sig sydover til Kongen, fordi de sidst havde skilts ad som Uvenner. Og just som de nu skulde mødes, gjorde Erkebiskoppens Forhold i Anledning af Hamars Bispestols Besættelse Kongen saa opbragt paa ham, som han ikke i lang Tid synes at have været paa noget Menneske. Chorsbrødrene i Hamar havde ikke kunnet blive enige om Valget, og da den canonisk bestemte Tid af tre Maaneder var gaaet hen, uden at nogen ny Biskop var bleven valgt, tilfaldt Provisionsretten Erkebiskoppen. Denne var vel forekommende nok til atter at overlade Chorsbrødrene Valget, men udpegede dog som en Mand, han gjerne ønskede valgt, en Chorsbroder ved Navn Lodin, hvilken ikke var Kongens Ven, saa at hans Ophøjelse paa Bispestolen maatte være Kongen meget imod. Alligevel blev han valgt, og dette maa, som man kan beregne, just være indtruffet ganske kort Tid førend Kongen rejste til Throndhjem, saa at han ved Sammenkomsten med Erkebiskoppen maatte have, hvad han ansaa for en ham af denne tilføjet Fornærmelse, i friskt Minde. Man fik ogsaa strax ved hans Ankomst til Nidaros see Beviis nok paa,

---

Anliggender). Men i Hákonarbók Cap. 9 staar der udtrykkeligt, at Kongearveloven blev vedtagen „med Samtykke af Kong Magnus, Erkebiskop Einar, alle de andre Lydbiskopper, Lendermænd og lærde Mænd, Stallarer, Lagmænd og alle haandgangne Mænd, der da vare tilstede, samt alle Frostathingsmænd“. Uagtet Ordene „som da vare tilstede“ nok kunde tages som om de kun gjaldt de haandgangne Mænd, synes de dog med størst Rimelighed at maatte udstrækkes til alle de gejstlige og verdslige Stormænd, som siden nævnes, især da der udtrykkeligt staar „alle Lendermænd“. Ligeledes nævnes i Cap. 30, hvor det samme Møde omtales, „Lydbiskopperne, lærde Mænd, Lendermænd o. s. v.“. Man kunde maaskee tage det i den Forstand at Kongen foreløbigt havde raadført sig med hine Mænd, førend Sagen kom fore paa Frostathing, men dette ligger dog ikke egentlig i Ordene, og det var heller ikke Skik og Brug, hvorimod vi nu allerede have seet Exempler paa at slige almeenvigtige Anliggender, som de her nævnte, netop behandledes paa almindelige Rigsmøder, for at faa dem debatterede og vedtagne for hele Riget under eet. At Sagaen intet nævner om noget saadant Møde, har intet synderligt at betyde, thi den er just her meget kortfattet. Og vist er det, at der er intet, enten i Sagaen, eller i Diplomer, der strider mod Antagelsen af et saadant Møde, som f. Ex., at en Biskop paa den Tid skulde have opholdt sig andensteds, e. a. d. Sagaen omtaler neppe engang Biskopperne paa denne Tid; vi erfare f. Ex. slet ikke af den, at Biskoppen i Bergen siden 1256 heed Peter.

hvor opbragt han var. Da hans Skib skulde lægge op i Nid-Elven, blev det af Strømmen drevet hen mod Øren lige over for Bakke, og kom paa Grund. Erkebiskoppen var strax paa Ferde, roede til, og gjorde ivrige Anstalter for at faa Skibet flot, men Kongen frabad sig Hjelp af ham, og lod kun sætte Støtter under det, for at det ej skulde kantre, naar Fjæren indtraadte. Ved Flodtid blev det flot og kom løst, saa at Kongen kunde lægge ind til Byen. Her blev han modtagen af Erkebiskoppen med en højtidelig Procession. Men paa den ene Side af Erkebiskoppen gik den før omtalte Lodin, der just var kommen til Byen [1]), enten, ifølge Kongens Indkaldelse til Biskopperne, eller, hvad der var rimeligt, for at lade sig indvie; Synet af ham maa have været Kongen særdeles modbydeligt. Efter den Tids Skik og Brug skulde baade han og Erkebiskoppen kysse Kongen. Dette skede ogsaa, og denne fandt sig vel deri som en uundgaaelig Ceremoni, men, heder det, Lodins Kys var ikke synderlig hjerteligt. Kongen havde ikke været længe i Byen, førend han og hans Søn Magnus havde en Sammenkomst med Erkebiskoppen angaaende Biskopsvalget i Hamar. Kongen protesterede aldeles imod Lodins Valg, Erkebiskoppen vilde derimod ikke høre om andet end at Lodin skulde være Biskop. De kunde ikke komme til Enighed. Trætten blev overhaands heftig, og da Erkebiskoppen ikke vilde give efter, appellerede Kongen omsider til Paven, hvorover igjen Erkebiskoppen blev yderst forbitret. Kong Magnus og andre fælles Venner af Kongen og Erkebiskoppen søgte nu at megle Fred, medens Lodin fandt det raadeligst at drage sig tilbage, og frasige sig Valget. Den, som Kongen ønskede til Biskop, var hans Klerk **Gilbert**, der tidligere havde været Archidiaconus paa Hjaltland, og hvis Navn viser at han maa have været en Skotte. Omsider lykkedes det Kong Magnus at bringe en Sammenkomst i Stand mellem sin Fader og Erkebiskoppen, ved hvilken Sammenkomst ogsaa den nys nævnte Gilbert, saavel som Biskop Richard af Sydersøerne [2]), der sandsynligviis havde indfundet sig til det forestaaende Møde, vare tilstede; og da Kongen fremdeles holdt paa, at Gilbert og ingen anden skulde have Biskopsstolen, gav Erkebiskoppen endelig efter og valgte ham. Men da Sagen nu engang var appelleret til Paven, sendtes Gilbert selv til den pavelige Curie med Breve baade fra Kongen

---

[1]) Siden det udtrykkeligt siges, at Lodin „var kommen til Byen", maa man slutte at han var Chorsbroder i Hamar, ej i Nidaros; i den stockholmske Codex staar ogsaa udtrykkeligt „kórsbróðir í Hamri".

[2]) I Udgavens Text staar „Biskup af Suðrheimum", hvilket sidste øjensynligt maa være Skriv- eller Læsefejl for „Suðreyjum"; hvad der ogsaa staar i den stockholmske Codex, og rimeligviis ogsaa i Flatøbogen og Skaalholtsbogen.

og Erkebiskoppen, hvori de meldte at de begge ønskede ham udnævnt. Dermed var denne Sag for det første afgjort [1]).

Uenigheden angaaende dette Valg hindrede dog ikke Kongen og Erkebiskoppen fra hæderligt at virke sammen paa Rigsmødet og Frostathinget til den offentlige og private Rets Forbedring, saaledes som vi ovenfor have antydet. Maaskee at Trætten om Hamars Biskopsstols Besættelse ogsaa allerede var bilagt, da de øvrige Deeltagere i Rigsmødet indtraf til Byen, og Forhandlingerne kunde tage sin Begyndelse. Hvorledes disse førtes, er ikke optegnet, men vi kjende Resultaterne. Paa Frostathinget, hvor enten Kongen efter forud afholdt Rigsmøde begav sig hen og, som det siges, ordnede Kongens Sager, eller hvor maaskee endog Rigsmødet selv holdtes, blev Kongearvefølgen bestemt ved en skriftligt optegnet Akt. Denne Akt findes endnu optagen i det første Udkast til en efter Norges Lovgivning lempet Lovbog for Island, der sædvanligviis, skjønt neppe med Rette, tillægges Kong Haakon; efter den meddele vi den her, da det i flere Henseender er af Interesse at kjende dens Udtryk nøjagtigt. „Den", heder det, „skal være Konge i Norge, som er Norges Konges **ældste egtefødde Søn**, odelbaaren til Land og Thegner. Er ikke egtefød Søn til, da skal Kongens Søn være Konge, om han end ikke er egtefød, og er ingen af disse til, da skal den være Konge i Norge, som er odelbaaren og nærmest i Arv, men derhos af Kongernes Ætt. Efter Kongens Frafald skal Konge-Emnet (Tronarvingen), alle Biskopper, Abbeder, Hirdstjorer og Lagmænd med hele Hirden være selvstevnede at søge nord til hans Frænde, den hellige Kong Olaf, og nævne Hirdstjorerne med sig tolv af de forstandigste Bønder i hvert Biskopsdømme, og have begivet sig paa Rejsen inden den første Maaned efter at de have spurgt Kongens Død. Derpaa skal Konge-Emnet lade tilstevne Orething, og skal der tages til Konge, samt sværge sine Thegner Lov og Ret, hvorimod de skulle tilsværge ham Land og Thegner. Nu om Nogen lader sig anderledes tage til Konge end det her er sagt, da har han forbrudt Fæ og Fred, være i Pavens og alle hellige Mænds Forbud, og ikke værdig til at begraves ved nogen Kirke; saa og hver den, der er med ham heri. Men hvis Hirdstjorerne eller Hirden forsømme denne Ferd, da ere de Landraademænd (Højforrædere) mod Kongen, undtagen hvis fuld Nødvendighed hindrer dem; enhver opnævnt Bonde, der ikke foretager denne Ferd, skal bøde 40 Mrk. til Kongen. Kongen selv skal efter skjønsomme Mænds Raad afgjøre, hvor

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 299, 302.

vidt der kan siges at have været uundgaaelig Nødvendighed forhaanden i Udeblivelsestilfælde eller ikke. I denne Ferd fare enhver paa sin egen Bekostning, men Kongen skal dog godtgjøre alle dem deres Udlæg, der ikke have kongeligt Gods under Hænder" ¹).

Man gjenkjender her øjeblikkelig meget af den Bestemmelse med Hensyn til Kongearven og Fremgangsmaaden i Tronledigheds-Tilfælde, som Erkebiskop Eystein og Erling Jarl fik vedtagne paa Rigsmødet i Bergen 1164 ²), men det væsentligste er dog, som man seer, forandret. Her er ikke mere Tale om Kronens Ofring til St. Olaf, ikke om Prælaternes og de verdslige Stormænds Ret til at prøve og godkjende Troncandidaternes Adkomster. Høvdingerne paa Tronfølgermødet saavel som de tolv Bønder af hvert Bispedømme have intet andet at bestille end at hylde Kongen. Derimod seer man det Princip nu højtideligt vedtaget, der allerede udtales i hiin ældre Arvelov, men med denne selv var blevet tilsidesat, at egte Fødsel saavel som Førstefødselsret har et ubetinget Fortrin. At den mandlige Linje skulde have absolut Forret for den kvindelige, var allerede ældgammel Vedtægt. Kongedømmets Udelelighed var altsaa sikret. Derimod indlod man sig ikke paa, som senere, nøjagtigt i fjernere og fjernere Led at bestemme Arvegangen, men henviste kun til den gjeldende Lov om Privat-Arv. Hvor vidt nu Junker Sverre Haakonssøn ved denne Lov kunde ansees udelukket fra Tronarven eller ej, kommer an paa hvorledes Ordene „Norges Konges ældste egtefødde Søn" skal forklares. Thi „Norges Konge" kan her være den sidste afdøde Konge, eller en anden, tidligere afdød, retmæssig Konge. I denne sidste Mening have Ordene sikkert for Junker Sverres Vedkommende været tagne, thi det synes ikke rimeligt, at hans Faders tidlige Død skulde have berøvet ham hans ellers ubestridelige Ret til Tronen. Om der end paa den Maade kom til at bestaa tvende kongelige Linjer ved Siden af hinanden, meente man vel, at dette dog ikke vilde have synderligt at betyde, da der jo alligevel alene kunde blive Spørgsmaal om eet Individ, og man havde da altid den ældste at holde sig til.

„Denne Akt", siger hiint Lov-Udkast, „lod Kong Haakon sætte i Bogen paa Frostathinget, nemlig hvo der efter ret Arv har at være Konge i Norge efter den hellige Kong Olafs Lov, med Raad og Samtykke af sin Søn Kong Magnus, Erkebiskop Einar og alle de andre Lydbiskopper, Lendermænd og lærde, Stallarer, Lagmænd og alle haandgangne Mænd, hvilke da vare tilstede, samt alle Frostathingsmændene" ³). Uag-

¹) Hákonarbók. Cap. 20.

²) Se ovenfor II. S. 934.

³) Haakonarbok, l. c.

tet Paaberaabelsen af St. Olafs Lov her er noget uegentlig, kan man dog sige, at den foruden i det væsentlige at holde sig til den gamle Privat-Arvelov, ogsaa udtaler det fra Kong Olafs Tid strengt overholdte Arvelighedsprincip i den mandlige Linje. De Forhandlinger, denne Sag vedkommende, der skede paa det egentlige Frostathing, have aabenbart kun bestaaet deri, at den allerede af Høvdingerne vedtagne Bestemmelse er bleven forkyndt for Frostathingsmændene og af disse samtykt, som det hed, med Thingtag eller Vaabentag. Thi siden, tilføjes der, „forkyndte Kong Magnus det samme paa Thingene i alle Landets Dele, hvor alle Norges Mænd saaledes samtykkede deri for sig og sit Afkom med ret Thingtag".

Men foruden denne vigtige, til den offentlige Ret hørende Akt, som ved denne Lejlighed vedtoges, og som Kong Magnus siden forkyndte paa de andre Thing, bleve og, som vi allerede have antydet, flere vigtige og indgribende Retterbøder eller Forbedringer i den private Lovgivning vedtagne. Disse Forbedringer, der efter den tidligere omhandlede Skik indførtes for sig selv, med en egen, i Kongens Navn forudskikket Indledning foran i Lovbogen, og sædvanligviis kaldtes „den nye Lov i Bogen" [1]), indtil hans Søn, Kong Magnus, fik en fuldstændig Lovreform tilvejebragt, udgjorde, kan man sige, den første væsentlige Begyndelse til dette store Lovrevisions-Værk. De synes hovedsageligt at skyldes Kong Haakons egen Omtanke og Fædrelandssind, skjønt sikkert ogsaa hans Raadgivere, og ikke mindst Erkebiskop Einar, havde Deel deri, ligesom det naturligviis ogsaa om dem heder, at de „bleve vedtagne efter Samraad med Kong Magnus, Erkebiskop Einar, Lydbiskopperne, Lendermændene, de lærde Mænd, Lagmændene og de forstandigste Mænd i Landet". For en stor Deel gik de ud paa at hemme det af os allerede oftere omtalte Hang til Blodsudgydelse, der i Stedet for at modarbejdes af den hidtil bestaaende Lovgivning om Drabsbøder, hvilket dog umiskjendeligt var dennes Hensigt, tvert imod befordredes derved. Om Tilstanden i dette Henseende giver den nys nævnte Indledning, hvorved Retterbøderne paabydes, saavel som de Motiver, der hist og her anføres ved Retterbøderne selv, Oplysninger, der vække intet mindre end hyggelige Forestillinger, medens man dog paa den anden Side maa erkjende, at man ej kunde vente stort andre Forhold saa kort Tid efter en langvarig Borgerkrigs-Tid, hvor Lidenskaberne fik frit Spillerum og borgerlig Orden som oftest traadtes under Fødder. „De Fleste", saaledes begynder Kongen sin Indledning, „vide noksom, hvor megen og mangfoldig Skade de fleste Mænds Ætter her i Landet have faaet af Manddrab og de bedste

---

[1]) Haakon Haakonssøn Saga Cap. 332.

Mænds Aflivelser, hvilket har været mere sædvanligt her end i de fleste andre Lande. Og fordi det først er betænkeligt og farligt med Hensyn til Gud, og derhos paafører Folkene selv baade Frændetab og Pengespilde, ligesom det og er en Skam at man i Lande, hvor bedre Sæder herske, skal spørge at slig Ustik hersker her mere end andensteds: saa have vi i Samraad med Erkebiskoppen, Lydbiskopperne, Lendermændene, de lærde Mænd, Lagmændene og andre af de forstandigste Mænd i Landet overtænkt, hvorledes Manddrabene kunne formindskes. Og synes det os først og fremst i sin Orden, at den hellige Kong Olafs Lov staar ved Magt saaledes som han har bestemt, skjønt det hidtil formedelst Begjærlighed efter Gods ikke tilbørligt har været overholdt, at den, der dræber sagesløs Mand, skal have forbrudt Fæ og Fred, og være utlæg og ugild, hvor han treffes, baade for Kongen og Frænder" [1]). Dersom Manddraberen i sin Utlegd eller Fredløshed faldt for Kongens Sverd eller for den Dræbtes Frænder, skulde hans Frænder, for saa vidt han ejede Gods, udrede Fjerdeparten af Bøderne af dette, men kunde da og fordre Trygd og Forlig af den Dødes Frænder; forlod han Norge, skulde hans Frænder udrede Fjerdedelen, og hvis han døde udenlands, uden selv at efterlade Formue nok, Halvparten af Bøderne [2]). Det var, som man seer, Privathevnen, Kongen fremdeles især søgte at forebygge. Vel vare Begreberne endnu ikke saa rensede, at han ganske kunde afskaffe den, men han søgte dog saa meget som muligt at indskrænke den. Det nys nævnte Ansvar for den bortrømte Manddraber var altsaa nu det eneste, der paalaa Frænderne. Det bestemtes end videre, at hvis Kongen gav den, der var bleven utlæg formedelst Drab paa sagløs Mand, Landsvist, det vil sige benaadede ham, mod Erlæggelsen af en vis Pengesum, kaldet **Fredkjøb**, og han derhos betalte de tilbagestaaende Drabsbøder (Halvparten skulde allerede strax efter Drabet udredes af hans Gods, eller hvis dette ej strak til, af hans Frænder) skulde den Dræbtes Frænder ej have Ret til at dræbe ham; denne Ret indtraadte kun, naar han ikke vilde betale [3]). Derfor maatte heller ikke den Utlæges Arving, der tog hans Ejendomme i Besiddelse efter ham, sælge disse, saa længe hiin endnu var i Live, og hvis han fik Landsvist, skulde alt tilbagegives ham, baade urørligt og rørligt Gods, undtagen den oppebaarne Landskyld, der tilkom Brugeren [4]). Dersom Nogen vanærede en af de syv Kvinder, hvis Beskjemmelse Lovbogen tillod at

---

1) Frostathingsloven, Indl. Cap. 3, 4.

2) Frostathingsloven, Indl. 1. Haakonarbok Cap. 20.

3) Frostathingsloven, Indl. 5. Haakonarbok Cap. 17.

4) Frostathingsloven, Indl. 4, 5. Haakonarbok, Cap. 16, 17.

hevne med Døden, skulde Udøvelsen af denne Hevn fremdeles ikke medføre Utlegd [1]). Dersom Nogen saarede eller paa anden Maade mishandlede sagesløs Mand, og denne selv eller hans Frænder strax hevnede Fredsbrudet, førend lovligt Tilbud om Bøder fremkom fra Fornærmeren, laa han paa sine Gjerninger; men dersom han gjorde et saadant Tilbud og stillede fuldkommen Sikkerhed for dets Opfyldelse, da blev den anden utlæg, om han vovede at forgribe sig paa ham [2]). Men fremfor alt gjaldt det at afskaffe den af os før omtalte Uskik, at en dræbt Mands Frænder ofte ikke vilde hevne sig paa Drabsmanden selv, om de end kunde, men derimod til Gjengjeld dræbte den bedste Mand af dennes Æt, om han endog var aldeles uskyldig, eller, som det heder, „hverken vidende, villende eller vedværende Drabet". „Da", heder det, „den Onde derved netop nyder godt af sin Slethed og Uselhed, men den Uskyldige maa undgjelde for at han er en brav og anseet Mand; samt da mangen Mand heraf har lidt stort Ætteskaar, og vi selv mistet vore bedste Thegner i Landet, fastsætte vi herved Ubodemaal og Al-Gjemaal for hver den, der hevner sig paa andre end den der selv dræber eller anstifter Drabet" [3]), med andre Ord: et saadant Drab erklæredes for Nidingsverk, der straffedes med uigjenkaldelig Fredløshed og Forbrydelse af al Gjendom, løst og fast til Kongen. Lignende Straf bestemtes eller maaskee rettere indskjærpedes for at løbe bort med anden Mands Kone, hugge Haand eller Fod af Nogen med koldt Blod, ikke i Kamp, saavel som for større Tyverier [4]). Derimod viste Kongen stor Liberalitet i at nedsætte Kronens Sag-Øre eller de den tilkommende Bøder indtil en Tredjedeel af det oprindelige Beløb. Alle de forrige 40 Merkers Bøder sank saaledes ned til det siden saa hyppigt forekommende Beløb, „8 Ertuger og 13 Merker". Herfra var ikke engang Thegngildet, eller den Kongen tilkommende Bod for en Thegns Drab undtaget. Thi uagtet den vistnok, som vi have seet, allerede paa Kong Sverres Tid og maaskee en rum Tid forud kun udgjorde 40 Mkr., saa synes dog dette kun at have været en Vedtægt uden bestemt Lovhjemmel, hvorimod, ved sædvanlige Drab, der ej vare Nidingsdrab, alt hvad Drabsmanden ejede i Land og Løsøre, skulde tilfalde Kronen, paa Odelsjord nær, der kun forbrødes ved Nidingsverk. Men Kong Haakon bestemte udtrykke-

---

[1]) Frostathingslovens Indl. 7. De syv Kvinder ere Hustrue, Moder, Datter, Syster, Stifmoder, Sønnekone, Broderkone.

[2]) Frostathingslovens Indl. 6.

[3]) Frostathingslovens Indl. 8, Haakonarbok, Cap. 20. Nyere Landslov X. Rb. 4. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 332. Magnus's nyere Landsl. X, Rb. 2.

[4]) Frostathingslovens Indl. 9, 10. Haakonarbok Cap. 20; nyere Landslov X. Rb. 4. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 332.

ligt, „at skjønt alt hvad Drabsmanden ejede i Land og Løsøre forhen faldt under Kongen, undtagen Odelsjord, skulde Kongen efterdags ikke tage mere Thegngilde end 8 Ertuger og 13 Mkr. Sølv i løst eller fast; og hvis fast Ejendom udrededes i dette Thegngilde, skulde Arvingerne, hvis det var deres Odel, have Løsningsret dertil i 10 Aar [1]). Fremdeles gav Kongen strenge Bestemmelser med Hensyn til Sysselmændenes Embedsførsel. Man seer af disse Bestemmelser saavel som deres Motiver, at Sysselmændene allerede havde gjort sig skyldige i stor Embedsforsømmelse saavel som i tilsvarende Anmasselse og Underslæb. „Ofte", heder det, „har det hændt sig, at utlæge Folk have pludselig viist sig (nedfaldet) i Bygderne og at Bønderne have maattet bøde til Sysselmændene for at have huset og hælet dem, saa at dette har været Sysselmændene til Vinding men Bønderne til Pengetab, medens derimod de, hvis Gjerninger skulde have paadraget dem fortjent Straf, ere slupne bort. Derfor ville vi herefter at de kongelige Ombudsmænd ikke mindre end de andre, der i Loven nævnes, skulle være pligtige til, med Bøndernes Bistand at afstraffe dem, der begaa slige Udaadsverk, som nu ere opregnede; og hvis nogen længer farer med saadant Bedrageri for Vindings Skyld, det være sig Sysselmand eller Aarmand, at han ikke afstraffer Udaadsmændene, naar han kan komme til, skal Sysselmanden derved være selvsagt fra den Hæderspost, han beklædte paa vore Vegne, og derforuden bøde 12 Mkr. Sølvværdi; ligesaa Aarmanden, hvis han ej besørger Afstraffelsen. Boden tilfalder halvt Kongen, halvt Bønderne" [2]). Man maa saaledes slutte at Sysselmændene benyttede sig deraf, at Lovbogen kun nævnte „Aarmænd" som executive Ombudsmænd, til at unddrage sig alle de mere byrdefulde og mindre behagelige eller indbringende Functioner, der paalaa disse, medens der dog rimeligviis factiskt ikke længer existerede Aarmænd, eller i det højeste kun yderst faa: hvoraf Følgen var, at der slet ikke fandtes nogen, som vilde besørge Forbryderes Afstraffelse, og at Bygderne derved foruroligedes af Utlæge. Men ved den her givne Bestemmelse udtalte Kongen tydeligt, at Sysselmændene med Hensyn til alle executive Functioner paa Kronens Vegne ganske traadte i Aarmændenes Sted. Derhos forbød han enhver kongelig Ombudsmand at paalægge almindelige Afgifter eller fordre twungne Gjestebud; hvis nogen af Høflighed bød Ombudsmanden til sig, eller viste ham Tjenester, var det hans egen Sag; men nogen Ret hertil besad Ombudsmanden ej [3]).

---

[1]) Nyere Landsl. X. Rb. 5.

[2]) Frostathingslov, Indl. Cap. 12.

[3]) Nyere Landsl. X. Rb. 6.

Disse Retterbøder, hvortil og kom strenge Forbud mod Meneed og Omgang mod Naturen, findes nu vistnok i sin Fuldstændighed kun indførte i den ældre Frostathings-Lovbog, men Indledningen selv er stilet til hele Norges Indbyggere; og i et kort Indbegreb af de vigtigste, der meddeles i den nyere Landslov, given af Kong Haakons Søn Magnus, siges der udtrykkeligt, at de bleve givne for det hele Land [1]). De ere altsaa vist-

[1]) De i Frostathingslovens Indledning in extenso optagne Retterbøder findes desværre ikke længer fuldstændigt i det nyere nogenlunde hele Haandskrift, hvorefter Loven er udgiven, men afbrydes ved den ovenfor omtalte Lacune, Art. 13. De 12 Artikler, som staa at læse forud for denne, ere: 1. Indledningen, samt Forbud mod Drab paa sagesløs Mand; 2. om at herefter ej længer alt Jordegods og Løsøre skal betales i Thegngilde; 3.—4. om Bøder efter den aflivede Drabsmand; 5. Om Landsvist og Fredkjøb m. m.; 6. om Hevn og Forlig for Saar eller Legemsfornærmelser; 7. om Hevn for vanærede kvindelige Paarørende; 8. Om Drab af andre end Gjerningsmanden; 9.—10. Om Tyveri og Bortløben med andres Koner; 11. om Omgang mod Naturen; 12. om Syselmænds Forsømmelighed og Pligter. Den 13de Artikel, hvoraf kun de to første Linjer findes, handler om Manddrab. I Haakonarbok Cap. 20 findes strax efter den forudskikkede Indledning, at disse „særegne Bestemmelser" (einkamál) bleve vedtagne paa Frostathing, først oven nævnte Art. 8, om Drab af andre end Gjerningsmanden; dernæst Art. 9 og 10, om Tyveri og Bortløben med andres Koner; derimod findes Art. 1 foran i Cap. 14, Art. 2 i Cap. 15, Art. 3 og tildeels Art. 4 i Cap. 16, Art. 5 i Cap. 17, hvorved det dog under Art. 2, Cap. 15 er udtrykkeligt bemerket, at den formildede Bestemmelse om Thegngilde skyldes Kong Haakon, der gav den paa Fleres Bøn. De øvrige Artikler forekomme ikke i Haakonarbok. Derimod meddeler, som tidligere bemerket, Kong Magnus's nyere Landslov i 10de Afdeling, eller Retterbods-Afdelingen, de fer vigtigste af Kong Haakons Retterbøder, nemlig a) om Nedsættelsen af Bøderne til $\frac{1}{3}$, b) om Drab af andre end Angjeldende, c) om Lemlæstelser, d) om Tyveri og Bortløben med gifte Koner, e) om Lettelse med Hensyn til Thegngilde, f) om ulovlige Paalæg. Af disse Retterbøder findes den vigtige om Bødernes Nedsættelse, og den om Lemlæstelser, ikke i Indledningen til Frostathingsloven; men her er al Grund til at antage, at de have staaet paa det Blad eller de Blade, der mangle efter Begyndelsen af Artiklen; ved Bestemmelsen om Thegngilde er ogsaa den Omstændighed, at uagtet den ellers næsten Ord til andet stemmer med Art. 2 i Frostathingsloven, staar der udtrykkeligt, at Thegngildet nedsættes til 8 Ert. 13 Mk., medens Frostathingsloven samt Haakonarbok kun sige „saa meget som Skik og Brug er". Sandsynligviis har da Bestemmelsen om Bødernes Nedsættelse, der maa have været en af de sidste, indeholdt nogle Ord om at denne Nedsættelse ogsaa skulde gjelde Thegngildet, og ved Redactionen af Udtoget har man paa hiint Sted indtaget Forandringen. Eller det kan nok være muligt, at Bestemmelsen om Bødernes Nedsættelse er skeet sildigere end det her omhandlede Møde paa Frostathing, nemlig paa det Thing, Kongen holdt i Bergen strax før sin Udfart 1263, og hvor han, som det udtrykkeligt siges, ordnede mange Landet vedkommende Anliggender og indrømmede Bønderne i det mindste een Lettelse, (se Haakon Haakonssøns Saga Cap. 317). Men om saa er, at Nedsættelsen først da har fundet Sted, saa slutter den sig dog saa nøje til hvad der allerede var antaget paa Frostathing, at den i det

nok og, efter som Kong Magnus fik dem oplæste og samtykkede paa de øvrige Thing, blevne indførte i de dertil hørende Lovbøger, af hvilke vi dog ikke nu besidde noget ganske fuldstændigt Haandskrift; af Eidsiva-Loven findes kun et ubetydeligt Brudstykke, og det eneste complette Haandskrift, vi have af Gulatbingsloven selv, har dog, som man seer, indeholdt flere Tillæg ved Enden, der i Tidens Løb ere tabte. Saaledes kan man vel ikke ligefrem paavise Retterbøderne i andre Lovbøger end Frostatbingslagens, medens der alligevel er saa godt som Visbed for at de maa have været tilføjede i Haandskriftet af Gulatbingsloven, sikkert paa nogle af de borteblevne Blade. De velgjørende Virkninger af disse vigtige og for Landets tidsmæssige Udvikling uundgaaelig nødvendige Forandringer undlode vist ikke at spores meget snart, om end ikke Kong Haakon selv oplevede dem. Naar man ret sætter sig ind i, hvordan Tilstanden, især med Hensyn til den personlige Sikkerhed, maa have været før den Tid, og hvad den siden var, vil man nok kunne fatte, hvilken Velgjerning Kong Haakon ved disse Retsforbedringer beviste sit Folk. Men en stor Deel af Erkjendtligheden skyldes ogsaa de brave, veltænkende Mænd, der virkede med ham til det gode Formaal, og blandt dem indtager sikkert Erkebiskop Einar den mest fremragende Plads.

Under Kongernes Ophold i Throndhjem, ja maaskee endog forend deres Afrejse fra Bergen, besluttedes det og at gjøre Alvor af Kong Magnus's Giftermaal. Der affendtes et Gesandtskab for at anholde om den danske Kongedatter Ingeborgs Haand. I Spidsen for Gesandtskabet stod en Broder **Nikolas**, sandsynligviis Dominicaner. Under de daværende Forhold i Danmark, da Kongen, Ingeborgs Søskendebarn, var et umyndigt Barn, og man saaledes endnu ikke ret vidste, hvo der var hendes egentlige Værge, eller som det i vore ældre Love kaldtes, Giftingsmand, troede man at handle sikrest i at henvende sig umiddelbart til hendes Morfader, Hertug Albrecht af Saxen-Lauenburg [1]), om ej for andet, saa

mindste kan ansees som et Supplement dertil. Derhos have vi ovenfor seet, at Haakonarbok, skjønt den i Cap. 20 indtager den Indledning, der handler om Mødet paa Frostathing, dog ikke i dette Capitel opregner alle de her vedtagne Retterbøder, men anfører enkelte af dem tidligere. Dette viser, at man ikke kan slutte saa meget fra den Omstændighed, at enkelte Retterbøder udelades paa eet Sted, medens de indtages paa et andet. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 332, der i Korthed omtaler Retterbøderne, har, som man tydeligt kan see, nærmest fulgt Udtoget, skjønt den ikke taler noget om Nedsættelsen af Bøderne.

[1]) Albrecht havde i sit første Egteskab med Agnes af Østerrig Datteren Juthe, der 1239 blev gift med Erik Valdemarssøn, og efter hans Død med Burchard Borggreve af Magdeburg. Anden Gang var han gift med Helene af Braun-

dog for at høre, hvad han vilde gjøre ved Sagen. Til ham rejste derfor Gesandterne, og fremførte deres Erende. Men han vilde intet dermed have at gjøre: „min Datterdatter", sagde han, „er dansk af Fædreneæt, og Danerne (det vil altsaa sige den danske Formynderregjering) raade for hendes Giftermaal." Strax efter lod han sine tvende ugifte Døtre prægtigt smykkede træde ind, og forestillede dem for Gesandterne med de Ord: „for dem raader jeg, hvis nogen bejler til dem". Det lader dog ikke til at Gesandterne toge nogen Notits af dette Vink. De vendte strax tilbage, først til Danmark, uden, som det synes, her at henvende sig til nogen; siden til Norge, hvor de altsaa endnu ingen Besked kunde give [1]). Kongerne havde imidlertid forladt Throndhjem, og taget Vinterophold, Haakon i Bergen, og Magnus i Stavanger; han var nemlig allerede ved Kongens Hjemkomst fra Danmark efter Fredsslutningen i Kjøbenhavn bleven forlenet med Rygfylke [2]). Naar han foretog den før omtalte Rejse til de øvrige Lagthing, for at kundgjøre de paa Frostathing antagne Beslutninger, og faa dem samtykte, siges ikke; det kan dog neppe være skeet endnu i dette samme Aar, thi Thingtiden var sikkert forbi, inden han og Faderen forlode Throndhjem. Det er heller ikke let blandt de nærmest følgende Aar at paapege et eneste, hvori det med Rimelighed kunde være skeet. Baade i 1261 og 1262 tilbragte Kong Magnus, som det vil sees, Sommeren og Thingtiden i Viken, saa at han da i alle Fald ej kan have været paa Gulathinget.

20. Junker Sverres Død. Kong Magnus's Giftermaal og Kroning.

Under sit Vinterophold i Bergen (1260—1261) havde Kong Haakon den Sorg, at hans Sønnesøn, Junker Sverre, døde [3]). Han tog sig, siges der, dette meget nær; men ellers kan det ikke negtes, at vistnok mangt et Frø til Ubehageligheder, maaskee endog til indvortes Uroligheder, derved kvaltes. Kort efter Sverres Død droge Kongerne Haakon og Magnus tilsammen over Sogn og Fillefjeld til Oplandene for

---

schweig, og havde med hende flere Døtre, af hvilke rimeligviis de yngste, Agnes og Helene, vare de, hvilke han forestillede de norske Gesandter. Sagaen ytrer om ham, at han var en stor Høvding, og siger rigtigt, at har var en af de tydske Valgfyrster, samt kejserlig Rigs-Drottsete (Truchseß). Han døde i Slutningen af det samme Aar, Gesandten havde været hos ham, se Suhm X. 422.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 204.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 293.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 303.

siden at begive sig til det aftalte Møde med Byrge Jarl ved Gøta-Elven. Paa Ringsaker sluttede Erkebiskop Einar, der just kom nordfra, sig til dem, og fulgte med dem til Tunsberg: et Tegn paa, at Forholdet mellem ham og Kongen nu var bedre end før. I Tunsberg traf de Broder Nikolas, der just var kommen tilbage fra sin Gesandtskabsreise til Tydskland, og berettede hvorledes det var gaaet ham hos Hertug Albrecht. De besluttede ifølge denne Beskeed strax at henvende sig til den danske Formynderregjering, i hvilken, foruden Enkedronningen selv, Grev Ernst af Gleichen synes at have havt mest at sige; han var gift med Ingeborg, en Datter af Æsbern Snares Datter af samme Navn og den før omtalte Peder Strangessøn [1]). Broder Nikolas maatte derfor paany drage afsted, og tilligemed ham Sira Askatin, Kongens Kantsler. Hvorfor man havde saadant Hastverk, var sandsynligviis fordi man ikke ret troede Byrge Jarl, thi ogsaa han havde enten anholdt eller agtet at anholde om Jomfru Ingeborgs Haand for sin Søn Kong Valdemar, og herom kunde man i Norge neppe være uvidende. Medens Gesandterne vare i Danmark, begave Kongerne sig til Gøtaelven, for efter Aftale at treffe Byrge Jarl. Men Byrge Jarl indfandt sig ikke, og efter at have ventet en Stund paa ham, vendte de tilbage til Tunsberg for at oppebie Sira Askatins og Broder Nikolas's Tilbagekomst fra Danmark. Byrges Udeblivelse var maaskee, eller blev rimeligviis i det mindste udlagt som et Tegn paa en mindre venskabelig Stemning mod Kong Haakon. Thi vel havde han nu, som man af de følgende Begivenheder kan slutte, store Udrustninger fore, der udkrævede hans Nærværelse, men derfor kunde han dog vel have fundet Tid til at holde sig den tidligere Aftale efterrettelig. Han havde desuden nu Planer, der aldeles maatte stride mod Kong Haakons Politik. Ei alene ønskede han, som vi have seet, et Giftermaal mellem sin Søn Kong Valdemar og Jomfru Ingeborg, men selv tænkte han, der siden 1254 var Enkemand, paa at egte Kong Abels Enke, Dronning Mechthild, en Søster af de holstenske Grever. Da vi siden efter erfare at Erkebiskop Jakob gjorde sig overordentlig Flid for at bringe dette Giftermaal i Stand, hvorved Byrge Jarl, som Hertug Eriks Stiffader og de holstenske Grevers Svoger, ganske vilde blive dragen ind i disses Parti, ligger den Slutning meget nær, at han først har søgt at paavirke Byrge Jarl selv, og bragt Sa-

[1]) Se ovenfor, S. 80. Ernst af Gleichen var saaledes en Svoger først af den svenske Konge Knut lange, siden af Philip Laurentssøn, hvilke begge vare gifte med Helene, en anden Datter af Peter Strangessøn og Ingeborg Æsbernsdatter. De danske Diplomer nævne Grev Ernst hyppigt, men man kan dog ikke deraf see, at han egentlig var en af Rigsformynderne, hvilket man maa slutte af den Maade, hvorpaa Sagaen omtaler ham.

gen paa Bane for ham, især da det lader til, at Erkebiskoppen i Begyndelsen af dette Aar opholdt sig en Tid i Sverige [1]), for at undgaa det Uvejr, han havde paadraget sig ved sin fiendtlige Optræden mod den unge Konge og alle dem, der havde været med at lade ham krone, (Juledag 1259). Han havde nemlig ladet Kongen, Enkedronningen og alle de øvrige lyse i Ban, som forfaldne dertil ved den blotte Overtrædelse af hans tidligere, med Bans Trusel ledsagede, Protest [2]). At Byrge Jarls Forhold til Haakon, Kong Eriks Ven, ikke var som man efter de tidligere givne Forsikringer havde Grund til at vente, og at Nordmændene mistænkte ham, er tydeligt af det følgende. Aslatin og Nikolas bragte et gunstigt Svar fra Enkedronningen, Grev Ernst og Kongedatteren. Der synes ikke engang at have været Tale om et foreløbigt Jaord, men Svaret lød kun, at naar Kongerne vilde sende et sømmeligt Gesandtskab for at afhente hende midt i Juli Maaned [3]), skulde man paa sin Side sørge for at hun strax kunde drage afsted, udstyret paa det bedste. Dette vidner unegteligt om, at den foreløbige Aftale om Giftermaalet allerede tidligere maa have været truffen.

Da Tiden kom, udrustede Kongerne Gesandtskabet, der synes at have været særdeles glimrende. I Spidsen stod Biskop Haakon i Oslo; de øvrige Gesandter vare Agmund Krøkedans, hans Søn Borgar, Paal Gaas og Lodin Staur. Biskoppen havde en Tyveseße, Agmund og Paal hver sin store Drage; Skibenes Antal var i Alt syv, og Mandskabet talrigt og udsøgt. De styrede til Horsens i Jylland, hvor Kongedatteren opholdt sig i et nærliggende Kloster, maaske Rind Nonnekloster ved Skanderborg Sø [4]). Men man havde nu i Danmark faaet andet at tænke paa end at bortgifte Kongedatteren. Krigen med de holstenske Grever var atter brudt ud i fuld Lue. Da Hertug Erik efter Kongens Kroning fornyede sin Anmodning om at blive forlenet med Sønderjylland som arveligt Len, men Dronningen og de som forestode

---

[1]) I de magre danske Annaler omtales vel Erkebiskop Jakobs saakaldte Landsflygtighed til Sverige ikke førend i 1262; men Ribes Capitels Brev af 13de Mai 1261, meddeelt af Suhm X. 417, viser dog, at Erkebiskoppen paa den Tid var ude af Landet, og da det ej er rimeligt at han var i Tydskland, maa det altsaa vel være Sverige, hvor han ogsaa nu opholdt sig. Her havde han desuden flere Venner i sine Slægtninger.

[2]) Pave Urbans Straffebrev, Langebek Scr. rer. Dan. V. 610.

[3]) En halv Maaned før Olafsvaka den 29de Juli, altsaa 15de Juli. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 305.

[4]) Se Daugaards danske Klosterhistorie, S. 421. Vel kunde ogsaa Visking Kloster her være meent (l. c. S. 420), men Rinds Kloster synes at have været det anseeligste, og altsaa det, hvor det er rimeligst at de søgte hende.

Regjeringen i Kongens Navn fremdeles ikkun vilde indrømme ham det paa Livstid, stræb han til Fiendtligheder, og fik strax Understøttelse af sine Morbrødre i Holsten. De Kongelige samlede ligeledes en Hær, og trængte ned til det sydligste af Sønderjylland, hvor Dronningen, den unge Konge og rimeligviis Grev Ernst samt alle de øvrige, der havde noget at sige i Regjeringsanliggender, befandt sig just paa den Tid, da de norske Gesandter landede ved Horsens. Disse traf saaledes ikke en eneste, til hvem de kunde henvende sig. De sendte Bud op til Klostret, for at erfare af Kongedatteren selv, om hun vidste, hvor vidt der var truffet Forberedelser til hendes Afrejse. Hun svarede, at efter hendes Vidende var intet skeet, men hun affærdigede strax en af sine Tjenere til Lejren i det Slesvigske, for at melde Dronningen Gesandternes Ankomst, og høre om hun maaskee vilde foranstalte det fornødne. Dronningen lod svare, at hun for Øjeblikket intet kunde gjøre ved denne Sag formedelst Krigen mod Hertugen og Greverne. Og vist er det, at Krigen nu maatte ganske optage hende og de Herrer, der stode ved hendes Side, thi sandsynligviis stode allerede begge Hære saa godt som lige over for hinanden paa Lohede søndenfor Slesvig, hvor det den 28de Juli [1]), altsaa kun tretten Dage efter Gesandternes Ankomst (hvis denne ellers skede til aftalt Tid), og vistnok kun faa Dage efter at Jomfru Ingeborgs Bud indtraf i Lejren, kom til et Slag, hvori den danske Hær leed et stort Nederlag, og Dronningen selv tilligemed den unge Konge faldt i Fiendernes Hænder. Da de norske Gesandter saaledes kunde skjønne, at der ikke var nogen Besked at faa, men at de maatte handle efter egen Conduite, besluttede de med Hensyn til de farlige og trængende

---

[1]) Dagen angives enten som Vigilien før St. Olafs Dag eller som Pantaleons Dag; begge Angivelser betegne 28de Juli. Hos Ditmar, ved 1261, staar St. Olafs Dag, 29de Juli, men dette maa være en Fejltagelse eller Skjødesløsheds-Fejl. Naar de norske Gesandter ankom til Horsens den 15de Juli, maatte der dog vel mindst gaa en Dag hen med Budsendingen til Klostret og tilbage. Sendte nu Ingeborg Dagen efter (den 17de) Bud til Dronningen, har vel ikke dette Bud kunnet tilbagelægge Vejen i ringere Tid end et Par Dage, altsaa fra 17de til 19de Juli; omtrent ved denne Tid, eller henved 8 Dage før Slaget, er vel altsaa Kongedatterens Bud indtruffet. Tilbagerejsen tog vel lige saa lang Tid: den 21de eller 22de Juli er vel saaledes Fæstermaalet blevet sluttet og Rejsen aftalt; mere end i det højeste tre Dages Frist har vel ej været bestemt til Forberedelsen, og Afrejsen har da maaskee fundet Sted omkring den 25de Juli, hvilket passer ret godt med Ankomsten til Tunsberg 2den August. Har Søreisen, hvad der er meget muligt, kun varet et Par Dage, kan man gjerne sætte det hele flere Dage tildigere, hvilket i sig selv er det rimeligste, da Gesandterne snarere ere indtrufne efter den bestemte Tid, end før, og Beretningen selv øjensynligt tyder hen paa at en afgjørende Katastrofe var ganske nær for Haanden ved Hæren.

Omstændigheder at vove et raskt Skridt. De begave sig personligt op til Klostret, fik Kongedatteren i Tale, og bade hende om at beslutte sig til Afrejsen paa egen Haand, overladende Resten til Guds Styrelse og deres saavel som Kong Haakons Omsorg. Hun havde i Førstningen mange Betænkeligheder, og indvendte især, at hun ikke var belavet paa en saa hurtig Afrejse. Men Biskoppen svarede, at det havde ingen Fare: de vare selv forsynede med alt, hvad der udfordredes. Sandsynligviis havde Gesandten nu ogsaa taget flere Damer med, for at de kunde være hende til Opvartning. Omsider lod hun sig overtale. Kong Haakon fæstede hende højtideligt, og der bestemtes en Dag til hendes Afhentning, hvis der imidlertid ikke indløb nogen Bestemmelse fra Dronningen. Man seer ogsaa af det følgende, at hun lovede, ikke at fortælle nogen af sine Omgivelser, undtagen maaskee nogle faa paalidelige og fortrolige Venner, hvad der nu var i Gjære. Det er vel uvist, om Biskop Haakon og de øvrige Gesandter endnu havde hørt noget om Slaget paa Lohede, men der var en anden Grund, hvorfor de hastede med at faa Kongedatteren afsted: Byrge Jarl var med en betydelig Flaade ankommen til Øresund, og laa udenfor Kjøbenhavn [1]), hvad enten det nu var for at hjelpe Dronningen, eller snarere for at iagttage Begivenhederne og befordre sine egne Planer; han havde hørt at de norske Udsendinger vare komne til Jylland, og anmodet dem om at oppebie ham. Da de vidste at han havde anholdt om Ingeborgs Haand for Kong Valdemar, troede de ham kun daarligt, og vilde for enhver Priis skynde sig bort, inden han kunde afskjære dem Tilbagerejsen. Da den bestemte Dag kom, lod Biskop Haakon sine Folk bevæbne sig, satte nogle til at passe paa Skibene, og gik selv med de øvrige Gesandter og det meest udsøgte Mandskab i sluttet Trop og med fuldkommen krigersk Holdning, som til en Kamp, op til Klostret, thi Vejen var ikke ret kort og Egnen folkerig; de frygtede at Indbyggerne, naar de erfarede deres Ærende, skulde ville angribe deres forholdsviis lidet talrige Skare. Men alt gik godt. Da de kom til Klostret, var Jomfruen strax færdig, og begav sig paa Vejen med sine Riddere og Svende, samt 8 Damer, medens Prioren var alt for bange for den væbnede Hob til at vove alvorlige Indvendinger. Det hele gik saa stilt og hurtigt for sig, at de Danske ikke vidste noget deraf, førend hun allerede var kommen paa Vejen. Endog Ridderne, der ledsagede hende, fik ikke flere Klæder med sig, end de gik og stod i. Det var saa godt som en Bort-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 306. Om Byrge Jarls Søtog til Øresund og Kjøbenhavn 1261 tales der ogsaa i de eskromske Annaler, Scr. rer. Dan. I. 246. „I dette Aar kom Byrge Jarl til Kjøbenhavn med en stor Hær".

førelse. De gik strax ombord, sejlede afsted og nærmede sig ikke nogensteds Kysten, førend de løb ind til Tunsberg den 2den August [1]). Imidlertid havde Kongerne forladt Byen, og begivet sig, Haakon til Bergen og Magnus til Stavanger. Biskoppen afsærdigede derfor ufortøvet et Brev til Kong Haakon, hvori han meldte ham Kongedatterens lykkelige Ankomst og berettede hvorledes alt var gaaet til, og hvorledes man af Mistillid til Danerne havde fundet det raadeligere at føre hende til Norge med et ubetydeligt Følge og i al Simpelhed, end at vente indtil hun var bleven udrustet og udstyret saaledes som det egentlig sømmede sig for hendes høje Byrd: paa Ejendomme i Danmark manglede det hende for øvrigt ikke. Kong Haakon ytrede særdeles Tilfredshed med Biskoppens Klogskab og Beslutsomhed [2]), og glædede sig overmaade ved at høre, at Jomfru Ingeborg af sin egen frie Vilje havde overvundet alle Betænkeligheder og gjort Følge med dem. Han lod strax gjøre Forberedelser til Brylluppet, hvilket Magnus stundede efter at holde saa snart som muligt; de ypperste Mænd i Landet bleve indbudne, Knut Jarl, Biskopperne og alle Høvdinger. Erkebiskoppen var allerede i Bergen. Han havde været i Følge med Kong Magnus lige fra Tunsberg til Stavanger paa dennes eget Skib, og Venskabet mellem dem var saa stort, at de holdt fælles Bord hele Sommeren: nu havde han ledsaget Kong Magnus til Bergen, hvorhen denne ved Efterretningen om Jomfru Ingeborgs snarlige Ankomst strax begav sig, for at kunne være tilstede ved hendes Modtagelse [3]). Biskop Haakon og Jomfru Ingeborg blev ikke længe i Tunsberg, hvorhen de vel alene havde begivet sig i den Tanke at Kongerne endnu vare der, men fortsatte efter en 8, 14 Dages Tid Rejsen til Bergen. Denne blev meget langvarig formedelst Modvind, og medtog hele tre Uger; ikke førend 5te September [4]) ankrede

---

[1]) Dagen angives i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 306, Olafsvaka-Aften (?) ildere, altsaa Dagen før 3die August.

[2]) Det lader næsten til at Biskoppen, ved Tiltrædelsen af Rejsen til Danmark, har været belavet paa alvorlige Farer, thi de ovenfor, S. 135 Not. 3, omtalte Gaver, som han skjenkede til Chorsbrødrene i Oslo, gav han, som han siger, i Aaret 1261, da han rejste til Danmark efter Dronning Ingeborg, omtrent som om han før Afrejsen vilde beskikke sit Huus eller gjøre de fornødne Dispositioner for sin muligt indtreffende Død, medens han var borte paa Rejsen.

[3]) Dette staar vel ikke udtrykkeligt, men da det siges at Magnus og Erkebiskoppen rejste sammen til Stavanger, og man dog ved Ingeborgs Ankomst til Bergen finde dem her, maa det have gaaet til som oven anført.

[4]) Tre Dage før Mariemesse sildere, heder det i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 309; da denne er 8de Sept., skede Ankomsten til Laxevaag den 5te. Da de vare noget over tre Uger undervejs fra Tunsberg, maa de have forladt denne

Skibet, som førte dem, i Laxevaag, da Storm hindrede dem fra at løbe lige ind til Byen. Begge Kongerne saavel som Erkebiskoppen og de ypperste af de allerede talrigt forsamlede Bryllupsgjester vilde strax ro ud og byde dem velkommen, men Veiret var for haardt, og de maatte lægge ind igjen; først længer ud paa Dagen lykkedes det dem at komme ud, og da var der et særdeles glædeligt Møde. Saavel den gamle som den unge Konge modtoge Bruden med den største Kjærlighed, og Kong Haakon ytrede siden, at vel havde han forhen haft de bedste Tanker om hende og foresat sig at modtage hende med aabne Arme, men at han nu, efter at have seet hende, var dobbelt glad i hende, og vilde vise hende endnu større Hæder end han fra først af havde tænkt. Efter alt hvad man kan skjønne af hvad der hist og her ytres, maa hun og have været særdeles elskværdig, ligesom det overhoved lader til, at alle disse fire Døtre af Kong Erik Valdemarssøn vare smukke af Udvortes [1]). Der maa have staaet stort Ry af hendes Skjønhed og Ynde, siden Kong Magnus øjensynligt var saa utaalmodig efter at faa hende at see, og stundede saa særdeles efter Brylluppet; og den Kjærlighed, som man tydeligt kan see at Kong Magnus bar til hende lige fra det første Møde, viser at de store Forventninger ikke skuffedes ved det nærmere personlige Bekjendtskab. Men ogsaa om Kong Magnus's Elskværdighed maa der have været megen Tale, og man maa have priist den Kongedatter lykkelig, der fik ham til Egte, thi ellers vilde vel neppe Jomfru Ingeborg have vist sig saa redeboen til at følge med de norske Gesandter, og sætte sig ud over saa mange Hensyn. Det er klart, at Giftermaalet laa hende lige saa meget paa Hjertet, som Magnus, og det lader ikke til at hun mere end Magnus i det senere Samliv havde nogen Anledning til at angre det. Hvo skulde vel have troet at en under saa heldvarslende Forhold og med saa stor gjensidig Kjærlighed stiftet Forbindelse skulde afføde langvarige og blodige Krige, der udtømte begge Rigers Kræfter, og ved sine Eftervirkninger bragte dem paa Undergangens Rand?

Det blev bestemt, at Jomfru Ingeborg ikke skulde holde sit Indtog i Kongsgaarden førend ved Brylluppet; hun og Biskop Haakon fik derfor

---

By omtrent 14de August; deres Ophold der varede altsaa 12 Dage; denne Tid kunde Kongedatteren vel behøve til at udhvile sig efter Reisen og forberede sig bedre til det forestaaende Møde med Kongerne, ligesom Biskop Haakon ogsaa maatte lade det Brev, hvori han bebudede sin Ankomst, faa noget Forspring.

[1]) Ingeborgs ulykkelige Syster Jutha beskrives især som „en Engel fra Himlen", se den svenske Rimkronike, hvor det ogsaa tidligere heder om Kong Eriks fire Døtre (i Kroniken forhøjes deres Antal urigtigt til fem) at de alle vare „væne".

deres Qvarteer anviist i Munkeliv Kloster. Kong Haakon forelagde Magnus Valget, om han ønskede at det store Naust skulde gjøres i Stand til Brylluppet, ligesom forhen til Kroningen, eller om han vilde at det skulde staa i Kongsgaarden. Magnus svarede at de Haller, som nu fandtes i Kongsgaarden, men som endnu ikke vare i Stand for 14 Aar siden, da Kroningsfesten holdtes, vare saa smukke, at man ikke kunde ønske sig bedre Locale [1]). Saaledes lod Kongen da de tre Haller i Kongsgaarden, eller, som de kaldtes, Steenhallen, Træhallen og Julehallen, smykke og indrette paa det bedste til Bryllupsfesten. Alle disse Forberedelser maa have skeet med megen Iver og Travlhed, siden man blev saa hurtigt færdig, at Brylluppet allerede kunde holdes Søndagen den 11te September, kun fex Dage efter Jomfru Ingeborgs Ankomst. Men sandsynligviis har Kongen dog vel ogsaa ladet meget besørge, førend han fik Bud fra Biskop Haakon om det heldige Udfald af hans Sendelse, thi Bestemmelsen var jo, at Sønnens Brud skulde hentes, og han maatte derfor under alle Omstændigheder være belavet paa at hun skulde komme og Brylluppet holdes. Mange af Indbydelserne synes ogsaa at maatte have udgaaet tidligere, thi ellers vilde det være ubegribeligt, at en saa stor Mængde Folk i den Hast skulde kunne være bragt sammen; man regnede nemlig i alt de egentlige Gjesters Antal til over 1900 Mennesker, Tjenerskabet ej heri indbegrebet.

Erkebiskoppen selv forrettede Vielsen. Derpaa begyndte Bryllupsgildet, og varede i tre Dage. I Steenhallen [2]) bevertedes Kongerne selv, Erkebiskoppen, Lydbiskopperne, Knut Jarl, Lendermændene og Hirden. I Træhallen bevertedes begge Dronningerne, de øvrige Damer, Klosterfolkene og den unge Dronnings Følge. I Julehallen, hvor Agmund Krøkedans og Erling Alfsøn vare Verter, sad Kjøbmænd, Bymænd og Udlændinger. Der var Overflødighed paa alt, ogsaa af Viin, især i den Hall, hvor Kong Haakon selv førte Forsædet, thi han forkyndte her, at Enhver kunde vælge hvad Drik han vilde, da der var lige saa fuldt op af Viin som af andre Drikkevarer. Men den Omstændighed, at dette udtrykkeligt bemerkes, viser dog at Viin endnu ikke paa denne Tid i Norge plejede at vanke i nogen Overflødighed ved Gjestebud. Det var et almindeligt Sagn, at prægtigere Gjestebud end dette ikke havde staaet i Norge. Ej engang det store Kroningsgilde 1247 synes at have kunnet maale sig dermed [3]).

[1]) Dette bekræfter da nokfom, hvad der allerede ovenfor S. 129, 130 er ytret, at de vigtigste Arbejder ved Kongsgaardens Udvidelse eller Ombyggelse ikke skede førend efter Kong Haakons Kroning, omkring 1250.

[2]) Dette maa være den endnu tilværende Gildehall, der bruges som Kornmagasin.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 308, 309.

Bryllupsgildet blev ogsaa virkelig forlænget til, eller i det mindste afløst af et Kroningsgilde. Kong Haakon havde, som det lader, ved Gesandternes Affærdigelse til Danmark efter Jomfru Ingeborg lovet eller rettere givet dem Fuldmagt til at love hende [1]), at hun, saaledes som det allerede var blevet brugeligt i Danmark med Dronninger, efter Vielsen til Magnus skulde blive kronet tilligemed sin Mand, hvilket ej alene var at betragte som en større Æresbeviisning for hende, men ogsaa ligesom gav Egteskabet selv og følgelig de i dette Egteskab fødde Børns Legitimitet en højere Sanction. Men da nu Sagen kom paa Tale, og Kong Haakon raadførte sig derom med sine Venner og Raadgivere, var der flere, som ytrede Betænkeligheder og Frygt for, at Kong Magnus ved Kroningen maaskee vilde blive overmodig og lade sig friste til at sætte sig op mod sin Fader. Da tog Biskop Haakon og de andre Herrer, der havde ledsaget ham til Danmark, kraftigt Ordet, erindrede Kongen om at det var et Løfte, han engang havde givet, at lade begge krone, og bad ham indstændigt at holde det. Mange andre, blandt dem sikkert ogsaa Erkebiskoppen, hvis han ellers var tilstede (hvad der maaskee kunde være tvivlsomt), forenede deres Bønner med Gesandternes. Alligevel var Kongen endnu en Stund tvivlraadig, og man vidste ikke, hvad Udfald Sagen vilde faa, da Kong Magnus selv henvendte sig til sin Fader og sagde: „tro ikke deres Ord, som sige at jeg skulde blive overmodig eller ville sætte mig op mod eder, om I lader mig vederfares en Ære, som ingen Norges Konge hidtil har tilstaaet sin Søn; I veed jo, at jeg i alle Dele har været ydmyg og føjelig imod eder, og det tænker jeg at jeg fremdeles skal blive". Man kan vel ogsaa vanskelig nævne nogen Tronfølger, mod hvem en Mistanke, som den her ytrede, var mindre grundet; man maatte dog nu, i hans 21de Aar, have haft saa mange Anledninger til at lære det blide Sind og den retsindige Tænkemaade, som fremlyser af alle hans Handlinger, efter at han selv var kommen til Regjeringen, at kjende, at der ingen Grund burde være til at betvivle hans Loyalitet og sønlige Ærefrygt for Fremtiden. Denne Overbeviisning synes ogsaa at have slaaet Kong Haakon selv, da Sønnen nu ærbødigt og bønligt nærmede sig ham, og holdt ham sin hidtil førte Vandel for Øje. „Det er sandt, Kong Magnus", svarede han, næsten med et Slags Anger eller Undseelse over at han havde givet Mistanken et Øjeblik Rum — „det er sandt, at I have opført eder mod os som en

[1]) Dette fremgaar saa godt som udtrykkeligt af Biskop Haakons Ord, der strax efter meddeles. Han har naturligvis betragtet det som en Æressag, at det Løfte, han havde givet Kongedatteren, ogsaa blev opfyldt, og anseet sig selv højligt compromitteret, om det skulde brydes.

herlig Søn, og det vilde være en Skam, om vi ikke undte eder den høieste Ære, som med Guds Miskund kan blive eder til Deel". Dermed var Sagen afgjort, og det unge Kongepars Kroning bestemtes allerede til Korsmessedagen den 14de September, der faldt paa en Onsdag og saaledes var Dagen umiddelbart efter den tredie Bryllupsdag [1]). Forberedelserne bleve i Hast gjorte, og man søgte saa nøje som muligt at iagttage de Ceremonier, der vare fulgte ved Kong Haakons egen Kroning, og som rimeligviis havde været foreskrevne af Cardinal Villjam. Aarle om Morgenen blev der sunget Tider over hele Byen, og da Tiderne vare sluttede, begav alt Folket sig op i Kongsgaarden. Den største Deel af Hirden iførte sig sin Rustning før, ligesom forrige Gang, at rydde Vejen til Christkirken; derpaa begyndte Processionen, først gik Hirden, derpaa de, der bare Merkerne, saa Sysselmændene og Skutilsveinerne, derefter Lendermændene, derefter 4 Lendermænd, bærende et Tavlbord med Kongeskrudet og Kroningsdragten mellem sig over deres Hoveder; derpaa kom Erling Alfssøn og Brynjulf Jonssøn med de to Rigsvonder (Sceptre), saa Knut Jarl med Kronen, og ved Siden af ham Gaut Jonssøn med Kroningssverdet. Knut Jarl var meget syg, saa at to Stallarer maatte understøtte ham. Tilsidst kom Kongerne selv. Ved Gaardsporten kom Biskopperne, Abbederne og den øvrige Gejstlighed imod dem i Procession, og istemmede Sangen (ecce mitto angelum meum), idet de gik ind i Kirken og op til Alteret. Her blev der nu sunget Messe, og efter Messen foregik den egentlige Salving og Kroning. Kong Haakon selv og Erkebiskoppen med tre andre Biskopper omgjordede Magnus med Kroningssverdet. Da han var kronet, førte Erkebiskoppen ham til hans Sæde, og derefter kronedes Dronning Ingeborg; da hun ikke var med i Processionen, maa hun vel, med Damerne, have indfundet sig i Kirken tidligere. Der opholdt sig just paa denne Tid i Norge, saaledes som vi nedenfor omstændeligen skulle berette, et Par skotske Gesandter, hvoriblandt en Ridder Missell. Denne betragtede Højtideligheden fra sin Plads oppe over Choret med stor Forundring, da det nemlig ikke var Skik og Brug at krone de skotske Konger [2]). Det Hele gjorde

[1]) Flatøbogen, som ellers plejer at være saa nøjagtig, fejler dog, merkeligt nok, her, idet den nævner Thorsdagen (fimta dag) som Kroningsdagen. Det maa være fejlagtigt, da de andre Haandskrifter eenstemmigt have Onsdag og Korsmessedag, der i 1261 faldt paa en Onsdag. I Sturlungasaga X. 10 staar der urigtigt at Magnus blev kronet Olafsmessedag fyrre, (29de Juli), hvilken indtraf førend Ingeborg endnu var ankommen til Norge. I X. 21 staar der atter at Magnus blev kronet Olafsmessedag, men det tilføjes dog, at Dronning Ingeborg kronedes Korsmessedagen. Magnus's Kroningsdag maa vel være bleven forvexlet med hans Faders.

[2]) Saaledes staar der udtrykkeligt i Sagaen, skjønt Forfatteren oftere taler om de

et saa stærkt Indtryk paa ham, at han brast i Graad. Da den unge Konge omgjordedes med Sverdet, ytrede han: „man havde sagt mig, at det ikke var Skik og Brug her til Lands at dubbe nogen til Ridder, men det maa jeg bekjende at aldrig saa jeg nogen Høvding dubbet saa højtideligt, som Kong Magnus" [1]). Da Dronning Ingeborg var bleven kronet, gik Kong Haakon hen til den Stol, paa hvilken Kong Magnus sad. Magnus vilde rejse sig, men Kong Haakon lagde Haanden paa hans Axel, sigende: „i Dag skal du ikke rejse dig for mig, min Søn, men føre dig saa stolt op som muligt, og ikke bøje dig for noget Menneske. Nu er den Dag kommen, som jeg saa gjerne ønskede at opleve, da jeg seer mit eget Kjød og Blod saaledes hædret; det er langt fra mig, at misunde dig denne Hæder, og jeg æskede kun Raad herom, fordi jeg ønskede at høre, hvad andre vilde sige dertil: det viste sig da, at de, der fraraadede dette, vare de samme, som just heller ikke tidligere søgte at virke til det bedste Forhold mellem mig og eders forrige Frænder, hvilket Gud forlade dem". Saa vidt man kan skjønne, var dog ikke denne Erklæring af Kong Haakon ganske overeensstemmende med Sandheden. Det er aabenbart, at han virkelig et Øjeblik havde heldet til deres Mening, der fraraadede Kroningen, men at han strax efter oprigtigt angrede det, og nu søgte at skyde al Skylden paa sine Raadgivere. Da Messen var til Ende, fulgte Erkebiskoppen og de andre Biskopper Kong Magnus hjem til hans Bolig, afsyngende Lovsange, som forhen; her afførte han sig med Erkebiskoppens Bistand Kroningsklæderne, og iførte sig Kongedragten. Dernæst gik man til de prægtigt opdækkede Borde, og Kong Magnus bar Kronen hele den Dag. Med Gjestebudet uddeelte Kongerne rige Gaver, først til Erkebiskoppen og de andre Høvdinger, siden til de øvrige, navnlig til Kong Magnus's Mænd, og derpaa havde Kong Magnus et særskilt Gjestebud for de danske Mænd, der havde ledsaget Dronning Ingeborg. Han gav dem alle kongelige Foræringer, saa at de vendte tilbage til Danmark meget vel

ældre skotske Kongers Kroning, og navnlig om Forhandlingerne i Anledning af Alexander den 3dies saakaldte Kroning, da der stredes om, hvor vidt det gik an at „krone" nogen Konge, der ikke i Forvejen var creeret til Ridder. Men naar man nærmere gjennemlæser Forduns Beretning, seer man, at der kun er Tale om Salving og Hyldning, og ikke om den egentlige Kroning.

[1]) Den Akt at creere En til Ridder, hvilket her ovenfor kaldes „at dubbe" (hvilket egentlig betyder at slaa til Ridder, af det angliske dubban), bestod baade i Skotland og England i „Omgjordelse med Ridderbeltet" (cingere balteo militari); og derfor var det ganske i sin Orden, at Missell betragtede Kong Magnus's Omgjordelse med Sverdet som en Riddercreation, især da det i Skotland ansaaes nødvendigt, at den, som kronedes, i det mindste da maatte creeres til Ridder, om det ej var skeet før.

tilfreds med deres Rejse. Nogle Svende saavel som enkelte af Damerne bleve dog efter Ingeborgs Ønske tilbage hos hende.

Noget efter Brylluppet forlod Magnus Bergen, for med sin unge Hustru at drage tilbage til sit Len, Nyfylke. Hans faderlige Ven Erkebiskop Einar fulgte ham ned til Skibet, og sagde ved Affkeden disse Ord: „hidtil, naar jeg sagde eder Farvel, gik det mig nær, men ikke denne Gang, da jeg glæder mig ved at have viist eder al den Tjeneste, der tilhører eders kongelige Værdighed. Først gav jeg eder Kongenavn, siden viede jeg eder til Dronningen, og nu sidst har jeg viet eder, saavel som Dronningen, under Kronen. Eet staar kun tilbage, hvilket Gud ikke lade mig opleve, det er at stande ved eders Grefte". Magnus takkede Erkebiskoppen for hans venlige Ord og al beviist Tjeneste. Ogsaa med Kong Haakon synes Erkebiskoppen nu at være kommen paa en bedre Fod end før; Kongen maa have indseet, at han meente det vel, og at hans Kjærlighed til Tronfølgeren var oprigtig, ikke paatagen af egennyttige og rigsfarlige Hensyn [1]). Strax før eller efter Brylluppet havde Dronning Ingeborg ogsaa faaet sin „Mund" eller Livgeding anviist, nemlig nogle Forleninger i Borgesyssel [2]); deres Udstrækning angives ej; sandsynligviis har det været hele Borgesyssel.

Knut Jarl havde, som ovenfor nævnt, været meget syg under Bryllups- og Kronings-Festen, saa at han blot med Nød og neppe havde kunnet deeltage i Processionen. Strax efter lagde han sig til Sengs og døde efter nogen Tids Sygeleje, omkring 54 Aar gammel [3]). Hans Moder, Fru Christina, var død syv Aar tidligere (1254) [4]), uvist om i Norge eller Sverige; det er ikke usandsynligt, at hun efter sin anden Mands Død, med hvem hun ikke synes at have haft Børn, begav sig til sin Søn Knut Jarl i Throndhjem og henlevede sine sidste Dage paa sine Godser der under hans Beskyttelse. Disse Godser tilfaldt nu ham; et af dem var en Marks Bool i Gaarden Fisken (nu Fiske) i Surndal paa Nordmøre, hvilket han skjenkede Chorsbrødrene i Nidaros til Erstatning for en Marks Bool i Heggin (Hegge) i Sparboen, hvilket Hertug Skule havde givet dem for sin Datter, Knuts Hustru Fru Ingerids Sjæl, men som ikke var kommet i Chorsbrødrenes Besiddelse [5]). Vi have allerede tidligere talt om Knut Jarls statelige Udseende og hans for den

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 312.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 313.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 311. Knut Jarl maa, som vi have seet, være født c. 1207.

[4]) De islandske Annaler, ved 1254.

[5]) Dipl. Norv. II. No. 10.

Tid hos en Lægmand sjeldne Indsigter, men paa den anden Side ogsaa om hans fordærvelige Tilbøjelighed til Drik, der fremskyndede hans Død. Fra den Tid, da han heldigt var kommen fra sin Ungdomsstreg, at sætte sig i Spidsen for Ribbungerne — hvilket dog mere var at tilskrive hans rænkefulde Moder, end ham selv, som da var ganske ung og uerfaren — havde han viist Kong Haakon en ubrødelig Troskab, hvilken ikke engang det nærmere Forhold, hvori han traadte til Hertug Skule som dennes Svigersøn, havde kunnet rokke. Han blev, som vi have seet, efter Hertug Skules Død forlenet med fire Fylker i Thrøndelagen, hvor han den længste Tid synes at have opholdt sig. Som Jarl holdt han en temmelig betydelig Skare af Hirdmænd og Huuskarle, og Ulempen af flere saadanne indbyrdes uafhængige Hofholdninger, der stundom kom i Uenighed med hinanden indbyrdes — hvorpaa vi allerede have seet Exempler i det foregaaende, — udeblev heller ikke her, naar de kongelige Hirdmænd og Huuskarle i større Mængde vare tilstede i Byen. Om et Par saadanne Slagsmaal have vi en Beretning; de fandt Sted om Vintren mellem 1251 og 1252, da den unge, djerve Islænding Thorgils Skarde, Bødvar Thordssøns Søn, om hvilken vi det følgende ville komme til at fortælle mere, opholdt sig i Nidaros hos sin Ven Eystein hvite, en kongelig Hirdmand, der ofte plejede at besøge Island. I Eysteins Huus samlede der sig en heel Deel kongelige Hirdmænd og Gjester, og den højbyrdige Thorgils, der selv ogsaa var Hirdmand, betragtedes paa en viis Maade som den fornemste iblandt dem, eller teede sig i det mindste som deres Formand. En Aften sad Knut Jarl og Thorgils tilligemed en heel Deel andre Folk sammen i en Stue og drak. Det faldt saa godt som af sig selv, at de tillige bleve noget drukne, i det mindste Knut Jarl, og i denne Tilstand talte han heel foragteligt om Snorre Sturlassøn og de øvrige Islændinger, der havde holdt med Hertug Skule; de vare alle tilhobe, sagde han, daarlige Folk. Thorgils svarede, at hans Frænder tvert imod allesammen havde været Mænd, der blot manglede Jarletitlen for at kunne maale sig med Jarlen selv. Herover blev Jarlen meget vred; det ene Ord tog det andet, og tilsidst kunde han ikke styre sig, men sprang op bandende, og greb en Øxe. Thorgils sprang ligeledes op og drog Sverdet, men de øvrige stimlede skareviis imellem, og forebyggede derved at de gjorde en Ulykke paa hinanden. Kort efter gik Thorgils bort, og da Jarlen havde sovet Rusen ud om Natten, angrede han, som det synes, sin Heftighed. Efter at have hørt Morgentiderne, lod han Thorgils indbyde til sig, og da Thorgils, der i Førstningen ej vilde gaa, efter Eystein hvites Raad kom til ham, modtog Jarlen ham meget venligt, og alt løb nok saa godt af imellem dem. Alligevel blev der kjendeligt nogen Uvilje tilbage paa begge Sider. Noget senere kom en af Jarlsmændene i Klam-

meri med en kongelig Gjest; denne sidste lagde voldsom Haand paa ham, og da Gjesten om Aftenen kom tilbage til sit Herberge, raadede alle ham ufortøvet at søge Beskyttelse i Kirken eller paa et Sted, hvor flere af Kongens Mænd vare samlede, da Jarlen ganske vist vilde hevne den hans Mand tilføjede Fornærmelse. Det viste sig ogsaa snart, at de havde spaaet ganske rigtigt, thi just som Gjesten, der tøvede noget vel længe, skulde gaa ud af sit Herberge, var allerede Jarlsmændene der, grebe ham, mishandlede ham, og bragte ham til Jarlen. Denne vilde strax have ladet ham dræbe, men da Natten allerede var begyndt, og det betragtedes som utilladeligt at lade nogen Mand aflive ved Nattetid, blev han sluttet i Jern og sat i Fængsel under streng Bevogtning til næste Dag. En Kjæreste, han havde, kom med Graad og Skrig løbende til Eystein hvites Gaard, og bad Thorgils saavel som de øvrige tilstedeværende Kongsmænd at frelse ham, hvis det var muligt. Thorgils havde gjerne strax begivet sig paa Vejen med de faa Folk, der vare nærværende, for at befri ham med Magt, men Eystein hvite forestillede ham det umulige i, med ikke større Styrke baade at faa Manden ud af Fængslet, og siden at forsvare sig mod Jarlsmændene; han fulgte Eysteins Raad, at give lidt Tid og sende Bud efter flere af Kongsmændene, indtil de vare mandsterke nok. Da et tilstrækkeligt Antal var samlet, stormede Skaren, med Thorgils i Spidsen, til Fængslet. Bevogterne stillede sig for Døren og vilde sætte sig til Modværge, men da Thorgils gav en af dem et vældigt Slag med Oxehamren, og ligeledes nogle af de andre fik haard Medfart, flygtede de bort, saa at Thorgils uhindret kunde bryde Døren op. Han gik nu ind, tog den Fangne i sine Arme og bar ham ud, brød Jernene af ham og førte ham hjem med sig til Eystein hvites Gaard. Da Jarlen fik dette at vide, blev han, som rimeligt var, overvættes vred, lod alle sine Hirdmænd, haandgangne Mænd og andre Tilhængere blæse sammen, og stevnede med vajende Banner og hele sin væbnede Trop ud igjennem Gaderne hen til Eystein hvites Gaard. Her havde Thorgils imidlertid forberedet alt til et alvorligt Forsvar, forskandset sig saa godt det lod sig gjøre, og foreholdt sine Kammerater at de maatte værge sig kjekt, saa at Kongen skulde spørge at han havde tapre Folk, ikke Uslinger, i sin Tjeneste. Da Jarlen kom til Gaarden, fandt han Thorgils og hans Mænd paa Forskandsningen, færdige til at tage imod ham. „Er det dig Thorgils", spurgte Jarlen, „der med dine Kammerater har vovet at gjøre saa stort Hervirk her, slaa mine Mænd, bryde Fængslet op, og voldelig befrie en Mand, der selv har forskyldt sin Død?" Thorgils fragik ej, at han havde befriet Manden, men meente at det, denne havde gjort, ikke engang var værd at tale om, end sige fortjente Døden; men nu traf det sig godt, at

Jarlen kunde prøve, om Islændingerne vare saa vege og usle Karle, som han hiin forleden Aften havde sagt. Det var alt for uforskammet, sagde Jarlen, at Mænd af ikke højere Rang end Thorgils vovede at sammenligne sig med ham selv og hans Lige, eller endog sætte sig over dem; efter en heel Strøm af Beskyldninger mod Thorgils bød han sine Mænd angribe. Thorgils bad ham kun komme: han skulde nok faa en Uferd, saa han længe skulde huske det, førend han fik Manden fat. Det gik imidlertid langsomt med Angrebet, thi blandt Jarlens egne Mænd var der mange, som havde Frænder og Venner blandt de forsamlede Kongsmænd. Dertil kom at Eystein hvite var saa almindeligt afholdt, at enhver højst nødigt vilde gjøre ham Fortred. Flere søgte allerede at megle Fred, men Jarlen var endnu saa rasende, at han vilde lade sætte Ild paa Gaarden, og Thorgils gik frem med draget Sverd, sigende at Jarlen skulde faa det at smage, hvis han kom nærmere. Man forestillede nu Jarlen, hvor farligt det vilde være for ham at øve saa stort Herverk mod kongelige Thegner og paa kongelig Grund [1]), og han lod sig saa vidt formilde, at han lovede at afholde sig fra alle Fiendtligheder, hvis Thorgils overlod ham Selvdom. Men det afslog Thorgils reent ud, og bad Jarlen begynde Striden eller pakke sig bort. Eystein foreslog, at Thorgils skulde henskyde Sagen ved Kongens Dom. Thorgils erklærede sig betingelsesviis villig hertil, nemlig saaledes at Sagen skulde staa uafgjort, indtil begge Parter fik Kongen i Tale. Dette, sagde Eystein, var ikke Skik og Brug. „Jeg seer nok", sagde Thorgils, „at du vil gjerne bringe det til Forlig". „Jeg anseer ogsaa Freden for bedst", sagde Eystein, „men det er derfor ikke min Mening at du skal give utilbørligt efter; før skal alt hvad der findes her i Gaarden være opspiist og opdrukket, førend du skal lade dig paatvinge Forligsvilkaar af Jarlen". Nu blandede Eysteins Hustru Jorunn sig i Sagen, og bad Thorgils for det Venskabs Skyld, hun og Mand havde viist ham, ikke ved alt for stor Paastaaelighed at bringe dem i nogen Ulejlighed. Thorgils lod sig overtale, og der blev sluttet Forlig paa det Vilkaar, at Sagen strax skulde indankes for Kongens Dom. Kongen tilbragte, som vi have seet, denne Vinter i Oslo, og var længer ud paa Vaaren deels nede ved Gøtaelven, deels

---

[1]) I mange af Haandskrifterne staar der „i Kongsgaarden"; da der her, som man tydeligt seer, kun er Tale om Eystein hvites Gaard, og man ikke vel kan antage at denne med Hustru og Familie boede i selve Kongsgaarden, der snarere har været Jarlens Residens, samt da det udtrykkeligt heder, at Jarlen med sin Trop, stevnede „ud ad Gaderne til Eysteins Gaard", maa man formode at den Gaard, Eystein beboede, kun har tilhørt Kongen, og maaskee har været benyttet til Standqvarteer for flere af hans Mænd, naar han ikke selv var tilstede.

i Tunsberg [1]). Her har altsaa formodentlig Thorgils truffet ham, da han ved Paaskketider og, som det synes, strax efter Slagsmaalet, opsøgte ham. Hvorledes Kongens Dom lød, siges ikke, men det berettes kun, at Kongen var meget tilfreds med Thorgils's Forhold; altsaa har vel ogsaa Dommen været til Thorgils's Fordeel [2]). Men naar man læser om saadanne Scener, der meget let kunde have ledet til stor Blodsudgydelse og Ødelæggelse for en stor Deel af den blomstrende By, kan man rigtignok forstaa, at Kongen kunde have Betænkeligheder ved at lade sin Søn Magnus krone, thi da han ansaa det som en Selvfølge heraf, at Magnus ogsaa derved vilde faa en mere uafhængig Stilling end hidtil, kunde han nok befrygte, at en fiendtlig Aand lettere kunde opstaa mellem begges Omgivelser. Der findes for Resten ingen Spor af at enten dette eller andre lignende Slagsmaal, der muligviis, ja endog sandsynligviis ere indtrufne mellem Kongens og Knut Jarls Folk, have fremavlet nogen vedvarende Uvilje mellem Kongen og Jarlen selv, eller svækket dennes Troskab.

Kong Haakon lod Jarlen begrave med alle de Hædersbeviisninger, der tilkom hans høje Rang, i Christkirken i Bergen ved Siden af hans Fader [3]).

Allerede for flere Aar tilbage, i 1256, var Biskop Arne i Bergen død; om hans Eftermand vide vi ikke stort mere, end at han heed Peter, og, saa vidt man kan see, ikke spillede nogen fremragende Rolle [4]). Det var altsaa denne Peter, der med de øvrige tilstedeværende Biskopper fungerede ved Kroningen.

21. Byrge Jarls og Kong Valdemars Giftermaal. Underhandlinger om Udleverelsen af Dronning Ingeborgs Besiddelser. Kong Magnus's Søn Olaf fødes til Verden.

Det er forhen nævnt, at Byrge Jarl om Sommeren 1261, paa samme Tid, som den danske Enkedronning og hendes Søn bleve fangne ved Lohede, og den danske Kongedatter Ingeborg drog til Norge for at egte Kong Magnus, indfandt sig i Øresund og udenfor Kjøbenhavn med en stor Flaade, mere, som det synes, for at iagttage Forholdene og indtage en Stilling, hvor han kunde beherske dem, end for ligefrem at staa Dronningen bi. Om dette end havde været hans Hensigt, saa maatte dog Efterretningen om Udfaldet af Slaget paa Lohede overtyde ham om, at der for Øjeblikket intet var at udrette ved Vaabenmagt til Dronnin-

[1]) Se ovenfor S. 91.

[2]) Sturlunga Saga VIII. 8.

[3]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 311.

[4]) De islandske Annaler, ved 1256.

gens og Kongens Bedste. Han havde, hvad man af de norske Gesandters ængstlige Iver for at undslippe ham maa slutte, haft til Hensigt at benytte sig af Lejligheden for at faa Jomfru Ingeborg, Kong Magnus's bestemte Brud, i sin Magt, paa det at hun kunde egte hans Søn Kong Valdemar; da dette mislykkedes, bejlede han paa Valdemars Vegne til Sophie, Dronning Ingeborgs Syster. Sandsynligviis har han og under sit Ophold ved Kjøbenhavn plejet Underhandlinger om det af Erkebiskoppen ivrigt paadrevne Giftermaal mellem ham selv og Kong Abels efterladte Dronning Mechthild. Thi aldrig saa snart havde Erkebiskoppen erfaret sit Partis Sejr paa Lohede, førend han ilede til Nordborg paa Als, hvor Kong Erik og den ligeledes fangne Biskop af Slesvig vare bragte hen, fik Biskoppen, der hidtil havde nydt anstændig Behandling, sluttet i Jern, og opbød derpaa alle sine Overtalelsesgaver for at faa Dronning Mechthild til at overvinde de Betænkeligheder, hendes tidligere aflagte Kyskhedsløfte vakte hos hende mod at række Byrge Jarl sin Haand [1]). De vare ogsaa snart overvundne, thi Giftermaalet mellem Byrge Jarl og Dronning Mechthild kom i Stand endnu samme Aar, og Festermaalet eller den foreløbige Aftale maa da rimeligviis allerede have været sluttet førend Byrge Jarl endnu havde forladt Danmark. Dronning Margrete var imidlertid bragt til Hamburg, hvorfra hun tilskrev Hertug Albrecht af Braunschweig, og anmodede ham om at komme hendes Parti til Hjelp og paatage sig Rigsstyrelsen i Danmark, medens hun og hendes Søn vare fangne. Albrecht opfyldte hendes Begjæring, og bekrigede de holstenske Grever, uden dog at udrette stort; siden begav han sig til Danmark, hvor han paa Dronningens Vegne maa have givet Samtykke til Kong Valdemars og Jomfru Sophies Giftermaal, siden det berettes, at han endnu den følgende Vinter i egen Person ledsagede Jomfru Sophie lige til Jønkøping, hvor Brylluppet holdtes med megen Pragt. Albrecht skal ogsaa have gjort sig megen Umage for at faa Byrge Jarl eller de Svenske overhoved til at virke for Dronning Margretes og Kong Eriks Frigivelse. Men forgjeves, og i det Forhold, hvor Byrge nu var kommen til de slesvigske og holstenske Fyrstefamilier, bliver denne Kulde mod Margrete for hans Vedkommende heel begribelig [2]). Da der ikke

[1]) Pave Urbans Straffebrev, Scr. rer. Dan. V. S. 610. Da Byrge Jarl vistnok blev liggende i Øresund, indtil han havde modtaget Efterretningen paa Slaget paa Lohede, og rimeligviis endog nogle Dage længer, bliver det højst sandsynligt, at Erkebiskoppen meget travlt har rejst frem og tilbage mellem ham og Dronning Mechthild, der synes at have opholdt sig hos sin Søn Hertug Erik paa eller ved Als.

[2]) Se Suhm, X. S. 441—443, 453. Ved at gjennemlæse den svenske Rimkrønikes Beretning om Valdemars Giftermaal med Sophie seer man noksom,

var nogen Hjelp hos Byrge Jarl at faa, henvendte Hertug Albrecht sig til de brandenburgske Markgrever, og ved deres Mellemkomst udrettede han saa meget, at Dronning Margrete kom paa fri Fod, og vendte tilbage til Danmark. Strax efter fulgte Hertug Albrecht, hvilken hun fremdeles overlod Rigsstyrelsen, og som hun endog, efter en Krønikes Udsagn, gjerne skal have villet faa til Mand [1]). Kongen forblev endnu i nogen Tid fangen, dog ej længer, som før, hos Hertugen af Sønderjylland, men derimod hos de nys nævnte brandenburgske Markgrever, der modtoge ham som et Slags Pant for en stor Pengesum, de havde til Gode hos Hertug Erik.

Saaledes vare Forholdene i Danmark, da der om Vintren, efter at Bryllupet havde staaet mellem Kong Valdemar i Sverige og Jomfru Sophie, aftaltes en Sammenkomst mellem Kong Haakon og Byrge Jarl, for at raadslaa om hvad Skridt der var at gjøre for at faa de Ejendomme udleverede, der tilhørte begge de unge Dronninger, Systrene Ingeborg og Sophie. Efter al Rimelighed var det Byrge Jarl, der fra først af havde bragt denne Sag paa Bane, thi den Stilling, han nu havde indtaget lige over for den danske Regjering, var mindre venskabelig end forhen, og det synes ikke rimeligt, at Kong Haakon skulde have gjort det første Skridt til at sikre sig Byrge Jarls Medvirkning i et Anliggende som dette. Mødet skulde, som sædvanligt, holdes ved Elven. Tidligt om Vaaren begav derfor Kong Haakon sig tilligemed Kong Magnus, der havde tilbragt Julen hos ham, fra Bergen til Viken, medens begge Dronningerne bleve tilbage, da den unge Dronning befandt sig i velsignede Omstændigheder. Men da Kongerne kom til Tunsberg, forefandt de her Sendebud fra Byrge Jarl, der meldte, at han formedelst uforudseede, men uopsættelige Forretninger, der krævede hans Nærværelse andensteds, ikke kunde indfinde sig til Mødet, hvorimod han foreslog, at han og Kong Haakon hver for sig sendte Mænd til Danmark, for at komme paa det Rene med, hvilke Ejendomme alle de fire Systre, saavel de gifte, Ingeborg og Sophie, som de ugifte, Agnes og Jutha, egentlig besad, og for at høre hvad Udvej Dronning Margrete vilde gjøre til at lade hine faa hvad der tilkom dem, saa at et ordentligt Skifte kunde komme i Stand mellem de gifte og ugifte. Hvad der beskjeftigede Byrge Jarl saa særdeles, siges ikke; usandsynligt er det ej, at han udeblev ikke saa

hvor nefterrettelig den er for denne tidligere Periode, thi ikke nok med at den lader Byrge Jarl raadslaa med sin Hustru Ingeborg (der dog var død for flere Aar siden, om Frieriet, lader den endog Sophies Fader Kong Erik (Erik Valdemarsson, dræbt allerede 1250!) selv bortgive sin Datter.

[1]) Suhm, X. S. 455.

meget af Nødvendighed, som fordi han gjerne vilde bringe det dertil, at Kong Haakon optraadte som den eneste tilsyneladende virksomme i denne Sag; derved vilde baade Umagen dermed, og, for saa vidt man i Danmark fandt dette Skridt nærgaaende, Uviljen derfor falde paa de norske Konger. Disse fulgte dog Jarlens i sig selv fornuftige Raad, og affærdigede til Danmark et Gesandtskab, bestaaende af Paal Gaas, Andres Plytt og Thorlaug Bose, for at anstille de fornødne Undersøgelser om Størrelsen og Beliggenheden af Dronning Ingeborgs Ejendomme, samt om muligt, faa et Skifte tilvejebragt. Kong Haakon drog derpaa ind til Oslo, og Magnus over til Sarpsborg, for at tilsee de Len, som hans Fader ved Brylluppet havde givet Fru Ingeborg. Paa denne Rejse anstrengede Magnus sig saaledes ved heftig Ridning, at han blev syg, og maatte vende om, for at begive sig til Oslo; da han nærmede sig Byen, mødte Biskop Haakon ham med en Procession, og fra det Øjeblik, fortælles der, blev det bedre med ham [1]). Da han havde kommet sig, vendte han og hans Fader tilbage til Bergen, hvor de indtraf ved Himmelfartsdagstider og tilbragte Sommeren, i hvis Løb han og hans Fader havde den store Glæde, at den unge Dronning Ingeborg fødde en Søn til Verden, som i Daaben fik Navnet **Olaf**, sikkert efter Kong Olaf den hellige [2]). Omtrent paa samme Tid kom Thorlaug Bose tilbage fra sin Sendelse til Danmark, og meldte, at det hidtil ikke var lykkets ham eller hans Colleger at udvirke noget Skifte, men at Paal Gaas og Andres Plytt vare blevne tilbage hos Hertugen, for endnu at forsøge, hvad de kunde udrette. Under dette Ophold i Bergen var det og, at Kongen, som det ovenfor er berettet, affærdigede Lodin Lepp og Haakon Espil til Sultanen af Tunis med mange Falke og andre i Syden sjeldne Sager. Om Høsten droge begge Kongerne saavel som deres Dronninger til Throndhjem, for at tilbringe Vintren der, dog blev den nys fødde Kongesøn, Olaf, tilbage under Pleje af Nonnerne i Nonneseter Kloster, formodentligt fordi hans spæde Alder ikke vilde kunne taale en saa lang og angribende Rejse paa den Tid af Aaret. Siden kom endelig ogsaa de øvrige Gesandter tilbage fra Danmark, og Andres Plytt begav sig strax til Throndhjem, hvor han ankom noget før Juul. Han bragte den Besked, at Dronningen og Hertugen aldeles ingen Forberedelser havde gjort til at lade Dronning Ingeborg hendes Ejendomme overdrage, lige saa lidet som de havde foranstaltet noget Skifte mellem de fire Systre.

---

1) Haakon Haakonssøns Saga Cap 313.

2) Da Kong Magnus og Dronning Ingeborg holdt Bryllup i første Halvdeel af September 1261, kan Olaf i det allertidligste ikke være fød forend i Midten af Juni 1262.

Dog havde man faaet Rede paa, hvor store Ejendommene vare, og hvor de laa. Saa vidt kan man skjønne, vare de alle beliggende i Jylland [1]).

Men den vigtigste Efterretning, som Kong Haakon i Løbet af dette Aar modtog, var den, at Størstedelen af **Islands** Befolkning, nemlig Nordlændingerne, Søndfjordingerne og Vestfjordingerne efter mange Storme havde underkastet sig hans Herredømme. Dog for ret at forstaa hvorledes dette gik til, maa vi vende tilbage til det Punkt, hvor vi i det foregaaende forlode Islands Historie, og i sin Heelhed samt i den rette Følge betragte de merkelige Begivenheder, der gik umiddelbart forud for Landets Underkastelse under Norges Krone.

22. Begivenheder paa Island. Partiernes Stilling. Anseede Mænd.

Vi have seet, hvorledes Gissur Thorvaldssøn og Kolbein unge efter Snorre Sturlassøns Drab samt Urøkja Snorressøns forræderske Tilfangetagelse og paafølgende Bortførelse til Norge spillede Mester paa Island, saaledes at Gissur var den egentlige Herre paa Sønderlandet, Kolbein derimod paa Nordlandet og i Vestfjordene. Det var kun de mere afsides liggende Østfjorde, der endnu i nogle Aar holdt sig, om ikke ganske saa dog for en stor Deel, uberørte af de voldsomme politiske Storme, der rystede den øvrige Deel af Landet. For ret at faa en Klemme paa alle forrige Thingmænd og Tilhængere af Sighvat Sturlassøn i Eyjafjorden, havde Kolbein efter Sighvats Fald paa Ørlygsstad listigt ladet hans store Ejendomme, saavel som hans Løsøre, fradømme hans Arvinger, som om han ulovligt skulde have besiddet dem, og fordele blandt de større Bønder, deels i Liqvidation paa foregiven gammel Gjeld, deels ved Salg; thi derved kom det til at ligge i deres egen Interesse at holde sammen med ham mod Thord Sighvatssøn, for det Tilfælde at han kom tilbage til Landet for at hevne sin Faders og Broders Drab, og indfordre sin Fædrene-Arv. Selv tilbyttede Kolbein sig for et Syns Skyld

[1]) Dette synes man at kunne slutte deraf at Ingeborg selv tidligere havde opholdt sig i Jylland; af Brevet i Thorkelins Dipl. II. S. 102, sees det og at hendes Systre Agnes's og Juthas Gaarde have ligget ved og omkring Horsens; da nu den hyppige Tale om Ejendommens Udskiftning lader formode, at de alle laa i een Klynge, eller oprindelig under eet vare tilfaldne alle fire Systre, maa de saaledes samtlige være at søge i Omegnen af Horsens. Som Agnes's og Juthas Gaarde nævnes her Skandorp (Skandrup) Thryvad, Byrsting, Flø, Hyldeslev, Medalby, Rostved, Agestorp, af hvilke Skandrup i det mindste ligger ved Skanderborg Sø. Udgjorde disse 8 Gaarde to Parter, har vel Ingeborgs Part svaret til det Halve.

Sighvats forrige Hovedgaard, Grund, af hans Enke Halldora og hendes yngste Søn Tume imod Gaarden Tveraa i Skagafjorden, hvor de nu maatte tage deres Bolig; han frygtede nemlig for at lade dem vedblive at bo i Eyjafjorden, blandt deres gamle Venner, men troede at være sikret mod enhver Fare, naar han havde dem i Skagafjorden, under sin egen Opsigt, og omringede af Fiender, hvis Øjne vogtede paa dem. Med tilsynceladende Ædelmodighed overlod han igjen Grund til Sigrid, Sighvats Datter, og hendes Mand Styrme, sigende at det sømmede sig bedst at de indtoge hendes Faders Plads, men Sagen var egentlig den, at han nødig vilde have dem boende paa Bjarnastadalid, hvor de før havde holdt til, da de her bekvemt kunde udspejde hans Skridt og give hans Fiender hemmelig Underretning derom; paa Grund derimod var dette vanskeligere. Flytningen var dem intet mindre end behagelig, da de nu engang vare fast bosatte paa deres forrige Gaard, men her nyttede ingen Modsigelse, og de maatte rippe op [1]). Lignende Uretfærdigheder og Undertrykkelser have vel og været begaaede mod mange Andre, om hvilke Sagaen ej taler. Alle de Undertryktes og fornemmelig det forrige Sturlungepartis Haab hvilede nu paa **Thord Sighvatssøn Kakale**, den ældste og dygtigste af Sighvat Sturlassøns tvende endnu levende Sønner. Men han opholdt sig endnu nødtvungen i Norge, da Kong Haakon hidtil ikke havde tilladt ham at rejse. Den Politik, som vi allerede tidligere have seet Kong Haakon lejlighedsviis følge, saa vidt muligt stedse at holde een eller flere af de mægtigste islandske Høvdinger tilbage hos sig i Norge, deels som et Slags Gissel for hans eget Parti, deels og som et Slags Skræmsel for Modpartiet, idet han da til enhver Tid kunde true med at slippe ham løs imod det — denne Politik synes Haakon allerede nu at have bragt i System. Klog var den vistnok, men ganske ærlig eller hæderlig kan man ikke kalde den, og den kan alene finde sin Undskyldning, om ikke sit Forsvar, deri at den virkelig bidrog til at hindre de Blodsudgydelser, der altid vare en nødvendig Følge af at tvende omtrent lige mægtige Partihøvdinger fejdede mod hinanden; ligesom man heller ikke maa glemme, at den Betragtningsmaade af Landets Underkastelse under en sterk Kongemagt, der kunde standse Anarchiet og holde de overmægtige Partihøvdinger i Tømme, at den ikke var et Onde, men tvert imod Landets eneste Redning, allerede synes at have vundet megen Indgang hos de mere Velsindede og Fredelskende i Landet. Kong Haakons vel bekjendte Retsindighed og elskværdige Personlighed kunde ogsaa umuligt andet end stemme alle brave Islæn-

[1]) Sturlunga Saga VII. 2.

dinger til hans Fordeel, og betage Tanken om at staa under hans Herredømme alt ubehageligt eller hadefuldt. Her var kun Valget om at lyde en eller flere voldsomme, uretfærdige Smaatyranner hjemme, eller at staa under en eneste human Herre i et andet Land; mellem den Krænkelse, at maatte ydmyge sig for og lade sig tyrannisere af Ligemænd, eller, tilligemed disse Tyranner selv, at erkjende en Fyrstes Herredømme, hvis ophøjede Stilling udelukkede enhver Tanke om Lighed og derved gjorde Underkastelsen selv saa meget mindre modbydelig.

De mest anseede Medlemmer af Sturlunge-Familien, som havde overlevet Snorres Drab, vare, foruden Thord Sighvatssøn og Urøkja, der ved den Tid ikke opholdt sig paa Øen, vare uimodsigeligt Thord Sturlassøns Sønner, men de udmerkede sig alle ved et roligere og fredeligere Sind end de øvrige Sturlunger. Den ældste af dem, og eneste egtefødde, var den allerede oftere omtalte **Bødvar** paa Stad, eller, som han og kaldtes, **Stada-Bødvar**; de øvrige vare Frillesønner, men af disse havde, som vi allerede oftere have haft Anledning til at erfare, **Sturla** naaet en ikke ringe Grad af Anseelse, uagtet han aldrig drev det til at blive nogen særdeles riig eller mægtig Mand; hans Hu, saavel som Broderen, **Olaf Hvitaskalds**, stod mest til boglige Sysler og Skaldekunst, hvori de begge, og fornemmelig Sturla, endog kunde maale sig med Farbroderen Snorre selv. Hvad der vel og for en stor Deel bidrog til at Bødvar paa Stad mindre virksomt tog Deel i de almindelige Fejder, var den Omstændighed, at han var gift med Kolbein unges Syster Sigrid, thi derved knyttedes han med lige saa sterke Baand til det kolbeinske, som til det sturlungske Parti, og maatte saaledes finde sig bedst tjent med at være neutral. Han havde derimod tre Sønner, **Thorgils**, **Sighvat** og **Gudmund**, der tegnede sig til at slægte Sturlungerne saavel som Mødrene-Ætten paa [1]), fornemmelig Thorgils, hvilken vi allerede nys forhen have omtalt, og som vi i det følgende ville see at spille en betydelig Rolle paa Øen. Han var fød 1226, og fik Tilnavnet Skarde, fordi han fra Fødselen af havde Hareskaar. Sighvat Sturlassøns Green repræsenteredes nu, næst af Thord Kakale, kun af den unge Tume, der tilfældigviis var undgaaet Blodbadet paa Ørlygsstad. Da han førte samme Navn som sin ældste Broder, der blev dræbt paa Hole 1221 [2]), maa han være fød efter hans Død og opkaldt efter ham, thi det er ikke rimeligt, at Forældrene vilde have givet tvende samtidigt levende Brødre eet og samme Navn, især naar det var saa

---

[1]) Se Sturlunga Saga, VIII. 1. Thorgils angives her at være 15 Aar, da Gissur Thorvaldssøn nødte hans Fader til at stille ham som Gissel, 1241.

[2]) Se ovenfor III. S. 845.

særegent som dette. Sturla Sighvatssøn efterlod en Søn, ved Navn Jon, samt et Par Døtre, men alle disse Syskende saavel som Moderen Solveig Sæmundsdatter opholdt sig allerede paa andet eller tredie Aar udenlands [1]). Urøkja Snorressøn levede vel, som det allerede er nævnt, til 1245, men ikke paa Island; her havde han udspilt sin Rolle, da han ved Gissurs Forræderi 1242 blev tagen til Fange og ført til Norge, som han ej fik Lov til at forlade. Den eneste mere anseede Islænding, der nu kunde siges at repræsentere Snorre Sturlassøns Linje, var Einar, Søn af Thorvald i Vatnsfjord og den letfærdige Thordis, Snorres Datter. Men han var fød i 1227, Aaret før hans Fader blev indebrændt [2]), og saaledes paa denne Tid endnu kun 15 Aar gammel.

Det var i den vestre Deel af Vestfjordene, mellem Borgarfjorden og Hvammsfjorden, at Thord Sturlassøns Linje havde sit fornemste Tilhold. Stad, hvor Bødvar Thordssøn boede, laa paa Snæfellsnes. Einar Thorvaldssøns Ættegaard var, som vi vide, Vatnsfjord i Isafjorden i den nordvestlige Deel af Landet, og han optraadte derfor siden som et Slags Høvding for Isfjordingerne. Den anden mægtige Ætt paa den Kant, Eyre-Ætten i Arnarfjorden, eller Ravn Sveinbjørnssøns Ætt, repræsenteredes af hans Datter Steinuns og hendes i Aaret 1234 af Urøkja dræbte Mands, den kjække Odd Olessøns, Søn, Ravn, fød 1225, og opkaldt efter Morfaderen. Ravn var endnu kun en 16aarig Yngling, men blev siden efter en af de mægtigste Mænd paa Øen. Han boede nu med sin Moder paa Eyre, og havde en ikke ringe Støtte i sin Svoger, Svarthøvde Dugfussøn, der tilligemed sine Brødre Bjørn Drumb, Bjørn Køgil og Kolbein Gran havde været ivrige Tilhængere af Sturla Sighvatssøn, og kæmpet tappert paa hans Side ved Ørlygsstad. De skulde, som ovenfor nævnt, have forladt Island efter Forliget til Hvitaa-Bru, men Skibet, hvorpaa de vilde begive sig til Norge, blev af Storm drevet tilbage til Island, saa at der ikke blev noget af deres Udenlandsrejse. Endnu en tro og formaaende Tilhænger af Sturlungepartiet paa de Kanter var den gamle Gisle Markussøn i Bø paa Raudasand, gift med en Datterdatter af Hvamm-Sturla og saaledes nøje besvogret med Sturlungerne; han var den gjæveste Bonde vestenfor Arnarfjorden, og havde al sin Tid troligen fulgt først Sighvat, siden Sturla. Det var Gisle, der efter sin Svoger Eyvind Prests Raad havde dennes unge Søn Kolbein i Tankerne, da han efter Kolbein unges Befaling tilligemed de øvrige Bøn-

[1]) Jon rejste 1239, Solveig og Døtrene 1240, Sturlunga Saga VI. 25.

[2]) Sturlunga Saga V. I. jvfr. ovenfor III. S. 858.

der i Vestfjordene skulde sværge ham Troskabsed, for ved denne Reservation at berolige sin Samvittighed, naar han trods Eden greb den første Lejlighed, som tilbød sig, til atter at tage Sturlungernes Parti og begynde Fejde mod Kolbein.

I den sydligste Deel af Vesterlandet, eller Borgarfjorden, havde Sturlungerne ligeledes Frænder og Tilhængere i de anseede Brødre, der forhen ere omtalte, Thorleif i Garde og Bødvar i Bø, Brodersønner af Gudny Bødvarsdatter, Hvamm-Sturlas Hustru [1]. De havde i sin Tid, da Fiendskabet stod paa mellem de enkelte Linjer af Sturlunge-Ætten indbyrdes, staaet paa Snorres Parti og været afsagte Fiender af Sturla Sighvatssøn, men nu havde Nøden og Trængselen forenet alle Sturlunga-Ættens Levninger i een fælles Interesse, og deres Venner og Frænder dannede derfor ogsaa nu et eneste Forbund. Imidlertid befandt Bødvar i Bø sig i en lige saa slem Stilling som Bødvar paa Stad, efterdi ogsaa han var gift med en Syster af Kolbein unge, ved Navn Herdis, og derved følte sig bunden til begge de stridende Partier.

Saaledes vare Forholdene i Vestfjordene beskafne, hvor Kolbein unge nu besad Magten og havde ladet Bønderne sværge sig Troskabsed, uden at de dog vare ham videre hengivne. Paa Nordlandet, hvor han selv havde sit Hjem i Centralbygden, Skagafjorden, og var yndet, herskede han endnu mere uindskrænket. Paa Sønderlandet havde Jon Loftssøns engang saa mægtige Æt forlængst tabt sin store Indflydelse, om endog dens enkelte Repræsentanter, som Halfdan, Harald, Villjam, og Philip Sæmundssønner, fremdeles hver for sig kunde være rige nok, og anseede formedelst deres høje Byrd. Sønderlandets mægtigste Mand og egentlige Herre var, som vi vide, Gissur Thorvaldssøn, og derfor var ogsaa Haukadals-Ætten, i sig selv gammel og anseet, den fornemste. Gissurs ældre Broder Teit, Prest og Lovsigemand, var af en rolig og fredelig Charakteer, og tog ikke synderligt Deel i Fejderne, men nød dog stor Anseelse for sin Viisdom. Mere fremtrædende og stridbar var Gissurs Systendebarn Hjalte, Biskop Magnus's Søn, hvilken Gissur ved sin Bortrejse 1242 satte til et Slags Statholder i sit Sted, med den Befaling, at han og Kolbein gjensidigt skulde understøtte hinanden.

Paa Østerlandet var det især den oftere omtalte Svinafells-Æt, i den sydlige Deel af Øen, som havde Magten. Til den hørte hiin Sigurd

[1]) Deres Slægtskabsforhold til hende sees især af Landnamsbogen, Isl. Sögur S. 309. Der var og en tredie Broder, Markus paa Mel, hvem man maaskee skylder den Bearbejdelse af Landnamsbogen, som man har kaldet Melabok, se Udgaven af Isl. Sögur I. S. IV.

Ormssøn, Kolbein Tumessøns Svoger og Stiffader, som vi tidligere have omtalt. Sigurds Broder Sigmund var Fader til hiin Jon Sigmundssøn, der først var gift med **Thora Gudmundsdatter**, en Syster af Gissur Thorvaldssøns Moder, siden med Halldora, Arnor Thorsteinssøns Datter, af Skagafjord-Ætten, og Datterdatter af Biskop Brand [1]). Jon Sigmundssøns Søn af første Egteskab var **Orm Jonssøn** paa Svinafell, hvilken vi allerede ovenfor ved flere Lejligheder have haft Anledning til at nævne; uagtet hans Ferd stundom synes at have været noget egennyttig og beregnet, yndede han dog Fred og lovlig Orden mere end hans fleste øvrige Samtidige, og var derfor almindelig agtet og afholdt [2]). Han døde af Følgerne af en uforsigtig Aareladning om Sommeren 1241, kort før Snorre Sturlassøns Drab [3]), og efterlod tre Sønner, af hvilke den ældste, **Sæmund**, arvede Godordet over Sida-Strøget, saavel som hans fornemste Besiddelser. En Søn af Jon Sigmundssøn i hans andet Egteskab var den allerede forhen omtalte, anseede Gejstlige **Brand Jonssøn**, siden 1247 Abbed i Thykkebø eller Ver, og siden efter, som det paa sit Sted skal omtales, Biskop i Hole. Orms og Brands Syster Steinun var gift med den herskesyge **Agmund Helgessøn** i Kirkebø. De her nævnte Mænd kunne sige at have været de mest anseede paa Østerlandet. Uagtet de vare nær beslægtede baade med Haukadals- og med Skagfjordinge-Ætten, optoges de dog, som det vil sees, mest af deres egne Anliggender, uden endnu at tage synderlig Deel i de større Partistridigheder, der rystede Landet. Dette Forhold vedligeholdt sig længe for Østerlandets Vedkommende, og var Aarsagen til at dets Underkastelse under Norges Krone skede senere end i de øvrige Landsdele.

Biskopperne i Landet vare fremdeles Nordmændene **Sigvard Thettmarssøn** i Skaalholt og **Botolf** i Hole, af hvilke Botolf synes at have været

[1]) Slægtskabsforholdet med Skagafjord-Ætten er angivet i Stamtavlen No. 16 til foregaaende Bind.

[2]) Orm Svinfellings Transaction først med Kol Arnessøn og siden med Sturla Sighvatssøn 1238 om at fratage Kol hans Gods m. m. (se ovenfor, III. S. 984 fgg.) gjør ingen af Parterne Ære. Men man kan ikke bedømme de daværende Islændingers Tænke- og Handle-Maade efter vore Tiders Maalestok. At Orm for en Pengesum lovede at dræbe en fredløs Mand, der havde forgrebet sig paa Kol Arnessøn, var i hiin Tid en Transaction, der betragtedes lige med enhver anden Overeenskomst om at udføre et tilladeligt Arbejde for en betinget Sum Penge, og naar Kol siden ikke vilde betale Summen, var det en Misligholdelse af Contracten, som Orm vistnok efter de flestes Mening med fuld Ret og uden mindste Skam kunde og burde paatale.

[3]) Sturlunga Saga, VII. 48, jvfr. VI. 30. Han døde 3 Dage før Mariemesse sidere, altsaa 5te September. Efter nogles Sigende skulde Agmund Helgessøn, hans Svoger, havde aarelabt ham og truffet Pulsaaren; maaskee med Flid: Agmunds senere Ferd synes at bestyrke det.

lige saa stiffærdig og utilbøjelig til at blande sig i politiske Sager, som Sigvard var virksom og ivrig, især hvor det gjaldt at befordre Norges Interesser. I Aaret 1243 forlod han endog Island for aldrig mere at komme tilbage, overladende Udførelsen af de egentlige bisfoppelige Forretninger i Hole Biskopsdømme til sin Collega Sigvard, der saaledes for en Tid var Ene-Biskop i Landet, medens den hele økonomiske Forvaltning af Biskopsgodset overtoges af Kolbein Kaldaljos, en Søn af den før nævnte Arnor Thorsteinssøn af Skagafjord-Ætten, og Morbroder til Abbed Brand Jonssøn. Hvorfor Botolf forlod Island, angives ikke; man skulde næsten gjette paa, at Biskop Sigvard foranledigede det, for selv at kunne faa desto friere Hænder; men man maa dog tillige erkjende, at de Voldsscener, der da fandt Sted paa Øen, nok kunde fylde en fredelig sindet Mand med Afsmag, og bringe ham til at søge et roligere Opholdssted. Botolf døde i Norge, tre Aar efter at han havde forladt Island [1]).

28. Thord Kakale vender tilbage til Island og fremstaar som de faldne Sturlungers Hevner. Hans Omreise i Vestfjordene, Tog til Sønderlandet og Stilstand med Bønderne der.

Det er ovenfor berettet, hvorledes Gissur Thorvaldssøn i Aaret 1242, efter at have overlistet og fanget Urøkja ved Hvitaa-Bru, begav sig til Norge samtidigt med ham for at underkaste den af Kolbein unge afsagte Voldgiftsdom Kong Haakons yderligere Kjendelse, og hvorledes Kongen da, saa vidt man af enkelte Antydninger kan slutte, saa langt fra ubetinget at give ham Medhold, tvert imod selv maa have tilkjendt sig Snorre Sturlassøns Efterladenskab, eller i det mindste en betydelig Deel deraf, som Bod for Højforræderi, da nemlig Snorre ved at blive Kongens haandgangne Mand og Lendermand derved ogsaa havde underkastet sig alle en Undersaats og Vasalls Forpligtelser. Vi ville i det følgende see, hvorledes Kongen flere Aar derefter

[1]) Hvor lidet Botolf blandede sig i Dagens Politik, sees deraf at hans Navn neppe engang forekommer i Sturlunga-Saga, uden hvor der handles om Forliget til Hvitaa-Bru. Hans Bortreise fra Island 1243 og Død 1246 erfares kun af de islandske Annaler. Den oven nævnte Kolbein Kaldaljos's Fader og Brand Jonssøns Morfader var en Brodersøn af Arnor Asbjørnssøn, hvis Søn Kolbein var Farfader til Kolbein og Arnor Tumessønner, saaledes som det er antydet i foregaaende Bind Stamtavle 16. Da Kolbein Kaldaljos, uagtet han levede saa langt ned i Tiden, dog stod i samme Led fra den fælles Stamfader, som Kolbein den ældres Fader Tume, maa han paa denne Tid have været meget gammel, og enda maa hans Farfader have været meget yngre end Broderen Arnor.

ligefrem gjorde Fordring paa den hele Arv efter Snorre, og at denne Fordring af nogle blev anerkjendt, af andre blev bestreden. For Kongen var det af yderste Vigtighed, ved Erhvervelsen af virkelige Besiddelser at vinde det første egentlige Fodfeste paa Øen, og vænne Indbyggerne til at see Kongemagtens Attributer, Kongsgaarde og Krongodser, ved Siden af deres egne Ejendomme; ej alene kunde han ved at bortforlene dem til sine Tilhængere skaffe disse, naar det gjaldt, en passende Underholdning, men Bortforleningen selv var atter en kongelig Regjerings-Act, der viste Øens Indbyggere, at en Kongemagt nu havde rejst sig imellem dem. Sandsynligviis har Gissur Thorvaldsson viist sig noget utilbøjelig til at anerkjende denne Kongens Fordring eller paa andre Maader mishaget ham, siden han ikke strax vendte tilbage til Island, men forblev i Norge henved tre Aar, hvilket vil sige det samme som at Kongen ikke tillod ham at forlade Landet, medens han derimod nu endelig bønhørte Thord Sighvatsson Kakale, og tillod ham at vende tilbage til sit Fædreland, efter fem Aars Fraværelse, eller, hvad man lige saa godt kan kalde det, Landflygtighed. Hvad Overeenskomst der sluttedes mellem Kongen og Thord før dennes Afrejse, eller paa hvilke Betingelser han fik drage hjem, nævnes ikke, uagtet dog synes som om en saadan Overeenskomst maa have fundet Sted. Ved den brave Aron Hjørleifssøns Bestræbelser var Thord nu kommen paa en god Fod med Kongen, og optagen i hans Hird [1]). Der tales i det Følgende, efter at Thord endnu engang havde været hos Kong Haakon, om Løfter, han havde gjort denne, der sees at have været af samme Slags, som de, Broderen Sturla tidligere havde paataget sig, nemlig at virke for Islands Underkastelse under den norske Krone; ligeledes see vi, at han underlagde sig Snorre Sturlassøns forrige Besiddelser, hvoraf man maa slutte at han har været forlenet med dem. Men i Sturlungasagaen nævnes der intet om, naar hiint Løfte blev givet, og det rimeligste er derfor unegteligt, at Løftet allerede er givet eller Overeenskomsten sluttet ved hans første Overrejse i 1242.

Sandsynligviis var det fra Bergen, at Thord Kakale nu satte ud for efter saa mange Aars Forløb at gjensee sin Fædreneø, hevne sine Frænder, og maaskee virke for Kong Haakons Interesser. I Følge med ham,

---

[1]) Dette staar ikke med tydelige Ord i Arons Saga, men maa sluttes deraf, at Thord først virkelig havde anholdt om at blive Hirdmand, hvilket Kongen dengang, som Thord selv troede, efter Arons Indskydelser, havde negtet, og at Kongen siden, da Aron havde indlagt Forbøn for ham og anholdt om at Kongen vilde tage en Beslutning, der kunde være Thord til Hæder, svarede, „at han vilde føje sig efter hans Bøn, og at Thord kunde blive ved hans Hof". Dette kan ikke forklares paa anden Maade end at Thord blev Hirdmand.

paa samme Skib, var ogsaa hans Svigerinde Solveig Sæmundsdatter, Sturla Sighvatssøns Enke, og hendes Søn Jon; foruden flere Islændinger, der tilhørte det sturlungske Parti. Det er ovenfor omtalt, at Dugfussønnerne, der ifølge Forliget til Hvitaa-Bru skulde have forladt Island om Høsten, af Storm bleve drevne tilbage; dette var i Rutafjorden, vestligst paa Nordlandet, og de begave sig til deres Faders Gaard Hjardarholt i Laxaadalen, hvorfra Bjørn, en af dem, selv anden drog nordefter, for at gjøre Kolbein unge sin Opvartning, og berette ham, hvorledes de ved et utilregneligt Uheld hindredes fra at komme bort, og for saaledes at bede ham om Fred, indtil de kunde gjøre et nyt og heldigere Forsøg. Men paa Vejen til Skagafjorden mødte de en vis Jon, der kom øst fra. Thorstein Hjaltessøn, Bjørns Ledsager, spurgte om han kunde fortælle dem noget Nyt. Jon fortalte dem da den vigtige Nyhed, at der just var ankommet et norskt Skib til Gaase i Eyjafjorden, paa hvilket Thord Sighvatssøn og flere andre Islændinger befandt sig ombord, men tilføjede, at han selv var affendt af Kolbein unge til Storbønderne i Vestfjorden, med den Befaling, at hvor som helst Thord maatte vise sig iblandt dem, skulde de gribe ham og sende ham fangen til Kolbein. Thorstein bad ham at drage videre, da han og Bjørn selv agtede sig til Kolbein. Men neppe var Jon ude af Syne, førend Bjørn sagde: „siden jeg har erfaret denne Nyhed, agter jeg ikke at ride længer nord, men strax at vende om; jeg veed nemlig med Vished, at mine Brødre øjeblikkelig, de erfare Thords Ankomst, ville slutte sig til ham, hvor og saa snart de kunne komme til, og det samme gjør jeg, hvad jeg saa end har lovet Kolbein". Thorstein sagde at han fik gjøre som han vilde, men ytrede for Resten ikke stort; Bjørn vendte om, kom tilbage til Hjardarholt ved Nattetid, og vækkede strax sine Brødre, der ej bleve mindre glade end han ved at erfare Thords Ankomst, og sagde at han havde handlet aldeles som han burde.

Thord havde landet ved Gaase Løverdagen den 6te September, og nogle af Kolbeins Gaardsfolk, som tilfældigviis vare tilstede, skyndte sig strax, saa hurtigt som deres Heste kunde bære dem, vester til Skagafjorden, for at berette Kolbein at hans Dødsfiende var kommen. Som sædvanligt naar et Skib ankom, indfandt der sig mange Folk fra Omegnen for at handle, blandt dem ogsaa flere anseede Bønder, der havde været fortrolige Venner af Sighvat Sturlassøn; ligeledes kom hans Moder Halldora og mange af hans Frænder. Men den øjeblikkelige Glæde over Gjensynet forbitredes snart ved Tanken om hans Fiende Kolbeins overvættes store Magt. Ingen af de mægtigere Bønder, ikke engang Thords Frænder, vovede at erklære sig for ham, og Almuen, heder det, var saa ræd, at ingen engang vovede at tale med ham uden

aabenlyst, og saaledes at alle hørte det; ikke at tale om det ubehagelige Forhold, hvori mange nu formedelst Kolbeins oven omhandlede, listige Kneb befandt sig til Thord, med hvis Arvegods de indesad. Da Thord saa, at ingen Bistand her var at vente, fik han sig Heste og reed i Følge med en Prest Snorre ind til Grund, hvor hans Syster Sigrid og hendes Mand Styrme nu boede. Aldrig saa snart var han kommen hid, førend Abbeden i Thveraa saavel som en anden Mand kom til ham og sagde, at han maatte see til at komme bort saa snart som muligt, thi naar Kolbein erfarede hans Ankomst, vilde han strax sende Folk ud for at gribe eller dræbe ham. De fleste tilstedeværende raadede nu Thord til at søge Hjelp hos sin Svoger Halfdan Sæmundssøn paa Kelde, paa Sønderlandet, da Steinvar, Halfdans Hustru og Thords Syster, var bekjendt som en dygtig og mandhaftig Kvinde, der nok vilde kunne faa sin Mand overtalt til at yde ham kraftig Bistand. Thord havde intet andet Valg end at følge dette Raad; ledsaget af Snorre Prest og en Vejviser, rede de først østlig over Vadleheiden, og derpaa over Sand (Sprengesand?) samt videre indtil de kom til Kelde, hvor han blev modtagen med aabne Arme. Han havde ikke været der mange Dage, førend han anmodede sin Svoger, og sin Syster om en Samtale i Eenrum, og meddeelte dem sin Beslutning, at tage Hevn over sin Faders og Frænders Drabsmænd, samt at gjenoprette Ættens Besiddelser. Men da dette ej kunde skee, uden at han fik tilstrækkelig Hjelp, henvendte han sig nu herom til sin Svoger, der, som han haabede, baade vilde og kunde hjelpe ham bedst af alle. Steinvar tog strax Ordet og sagde at der ikke kunde være Tvivl om, at hendes Mand nu vilde vise hvad han formaaede, og bistaa Thord af al Magt. „Hidtil", sagde hun, idet hun henvendte sig til Halfdan, „har du ikke viist dig fra nogen synderlig krigersk Side, ligesom jeg heller ikke har opmuntret dig til at blande dig i store Fejder, men nu erklærer jeg, at der bliver intet godt Forhold mellem os, hvis du ikke hjelper min Broder Thord; vægrer du dig derved, saa skal man faa det forunderlige Syn at see, at jeg tager Vaaben i Haand og samler Krigs-Folk, men overlader dig Nøgleknippet til Buur og Kjelder". Halfdan taug, indtil hendes heftige Ordstrøm standsede; derpaa sagde han: „saa vidt jeg skjønner, er det nok andet end bare Hidsighed, som her udfordres, hvis det, Thord har i Sinde, skal faa nogen Fremgang; jeg kjender bedst mig selv, og veed, at jeg ikke duer til at blande mig i store Fejder, hvorhos jeg ogsaa allerede er noget til Aars; det forekommer mig, som om de, der tage Parti med Thord, ville faa næsten alt Landets Folk imod sig, og derfor gad jeg gjerne først see, hvad Hjelp Thord faar andensteds af Frænder og Venner, førend jeg bestemmer mig. Kommer han da hid tilbage med nogen klækkelig Styrke, skal heller ikke jeg undslaa mig".

Steinvar opmuntrede ham fremdeles til at tage Parti strax, men maatte dog tilsidst give efter for hans Forestillinger, hvis Fornuftighed vistnok ogsaa Thord selv indsaa. Det blev da besluttet efter fælles Overlæg, at Thord først skulde drage til Vestfjordene og see til, om han der kunde faa Hjelp; thi af Bønderne i Vestfjordene, sagde Halfdan, var der mange, som havde meget at kræve Regnskab for, baade af Kolbein og af Sønderlændingerne, og som derhos havde langt mere Smag for Ufred og Fejde end han og hans Mænd. Saaledes drog da Thord vestover. I Følge med ham blev hans Broder Tume, der ved Efterretningen om hans Ankomst strax var ilet til Kelde, hvor de gjensaa hinanden med udstrømmet Glæde, derhos sluttede ogsaa nogle andre sig til Flokken, der i alt kom til at udgjøre 30 Mand. Blandt dem var den sterke og forstandige Østerlænding Nikolas Oddssøn, hvilken Halfdan og Steinvar medgave Thord som personlig Ledsager.

Saasnart Kolbein unge havde faaet Nys om Thords Ankomst, sendte han en Skare af 30 Mand, anført af sine Gaardsfolk, for at gribe ham. De kom til Gaase, og gjennemsøgte alle Markedsboderne med blanke Vaaben i Hænde, men forgjeves: i deres Harme over ikke at finde Thord grebe de en af Nordmændene, ved Navn Leif, som de vidste var en Ven af Thord, toge Vaabnene fra ham og truede med at hugge Foden af ham, men de øvrige Nordmænd forsikrede at han var uskyldig i Thords Bortkomst, og saaledes maatte de slippe ham løs. Derimod benyttede de Lejligheden til at røve fra to islandske Kjøbmænd indtil en Værdi af 30 Hundreder. De vendte tilbage til Kolbein og meldte ham, at Thord havde taget Vejen over Sand. Kolbein sendte strax Bud syd over Fjeldet til Hjalte Biskopssøn, Gissurs Fuldmægtig, berettede ham om Thords Ankomst, og bad ham tage sig vare. Thord kunde dog endnu ikke tænke paa at angribe ham, men drog derimod ad afsides Veje, saaledes at Hjalte ikke engang vidste noget deraf, over Thjorsaa og vester gjennem Hererderne først til Borgarfjorden og derfra til Dale, hvor Tume slog sig ned hos en vis Sverting paa Hvamm, medens Thord fortsatte Rejsen længere vestover til Saurbø, for at opsøge sin Frænde Sturla Thordssøn paa Stadarhool. Rygtet om hans Nærværelse udbredte sig nu overalt i Vestfjordene, og de fleste Medlemmer af Urøkjas forhenværende, nu adsplittede, Parti sluttede sig endog uopfordret til ham, først og fremst Dugfussønnerne Bjørn Køgil og Kolbein Gran. Thord havde endnu ikke synderlig personligt Kjendskab til Sturla, men fandt dog, som hans Nærfrænde, en god Modtagelse hos ham. Da han havde tilbragt en Nat i hans Huus, rykkede han ud med sin Anmodning til ham, om at han vilde yde ham Hjelp. „Det er mig berettet", sagde Thord, „at du er den mægtigste og forstandigste af mine Frænder her paa denne Kant, ligesom jeg og har hørt, at Voldsscenerne paa Orlygsstad ikke have gaaet

nogen mere til Hjertet end dig; du har forhen altid plejet at staa mine Frænder bi, naar de havde deres Ret at forfegte, og jeg haaber at du nu ogsaa vil vise mig det samme Venskab; man har desuden sagt mig, at du blev saa forbitret over den Maade, hvorpaa man skilte dig og Urøkja fra hinanden, at du nok kunde have Lyst til at bistaa den, der hevnede denne Skjændselsdaad". Sturla sagde at han, saavel som de bedste Mænd der i Egnen, befandt sig i en vanskelig Stilling, fordi de havde aflagt Kolbein Troskabseed. Men Thord sagde at denne Eed, som nødtvungen, ikke var bindende. Sturla havde alt for megen Lyst til at tage Parti, til at han ikke skulde lade sig slaa af dette Argument, og han tilsagde derfor Thord foreløbigt sin Bistand; men han vilde dog ikke aabenlyst slutte sig til ham, førend han kom tilbage fra sin videre Rejse til de nordvestlige Fjordegne [1]). Thord drog da videre. Da han kom til Hage paa Bardestrand, hvor hiin Eyvind Prest boede, der havde givet sin Svoger Gisle det fiffige Raad at have en anden Kolbein i Tankerne end Kolbein unge, naar han aflagde Eden, lod han sende Bud efter Gisle og alle de mest anseede Bønder paa de Kanter. De indfandt sig ogsaa, og Thord henvendte sig nu til dem, og først og fremst til Gisle, som den fornemste, med den Begjæring, at de vilde gribe til Vaaben for ham og følge ham syd til hans Svoger Halfdan, for at de tilsammen enten kunde tilkæmpe sig sin Ret, eller falde med Ære. Gisle svarede, at vel var han saa gammel, at han egentlig burde holde sig borte fra alslags Fejde, men her var den rene Nødvendighed for Haanden; her gjaldt det for alle at vise sig som Mænd og staa Thord ærligen bi; den Eed, han havde svoret Kolbein, hindrede ham ikke i mindste Maade fra at optræde som hans Fiende; han skulde strax lade sine fire Sønner drage med Thord, og lovede derhos selv at opmuntre Almuen, hvor han kunde, til at tage Thords Parti. Thord takkede ham for hans Iver, men undrede sig noget over, at han ej selv vilde være med. Fra dette Møde paa Hage fortsatte Thord sin Rejse til Eyre i Arnarfjorden, hvor Steinunn Ravnsdatter boede med sine Sønner, og hvor ligeledes hendes Svigersøn Svarthøvde Dugfussøn for Tiden opholdt sig. Da han kom til Eyre, traf han ikke Svarthøvde og hendes ældste Søn Ravn hjemme, da de tilfældigviis vare dragne nord til et Bryllup i Dyrafjorden. Men han lod endnu samme Nat sende Bud til dem med den Anmodning, at de vilde møde ham paa Gaarden Sande, hvor Ravns Lejlænding Baard boede. De efterkom strax Anmodningen, og da Thord kom frem med sin Begjæring om at de vilde staa ham bi, svarede Svarthøvde øje-

[1]) Sturlunga Saga VII. 1—3. Tidligere, i VI. 37, tales der om at den før nævnte Sverting paa Hvamm skal have ledsaget Thord til Sturla, og bestræbt sig ivrigt for at stifte Venskab mellem begge Fætterne, „hvilket ogsaa var saare let“.

blikkeligt, at han og hans Brødre lige siden Sturlas Drab kun havde ventet paa at Nogen vilde træde op som hans Hevner, og at Thord derfor blot behøvede at udtale Ordet, for at de alle skulde være lige saa villige som skyldige til at hjelpe ham. Baard sagde, at han for sin Part fandt sig bedst tjent med at handle paa samme Viis som Folkene paa Eyre. Ravn havde endnu intet ytret. „Men den unge Mand, som der staar“, sagde Thord: „hvo er han, hvorfor har han intet at sige?“ „Jeg er Ravn Oddssøn“, sagde han. „Nu vel“, svarede Thord, „vil du da slaa dig til os?“ „Jeg er endnu kun ung og lidet vant til slige Foretagender“, svarede Ravn — han var dengang 16 Aar gammel — „hidtil har jeg ikke været paa Tog med Høvdinger, og veed ikke om jeg er haardfør nok, da jeg neppe har traadt mine Børnesko“. Thord forestillede ham, at hvis nogen havde Skjel til at optræde som Kolbeins Fiende, saa var det Ravn, formedelst hans Morbrødres Drab; næst Sighvat og hans Sønner vare ingen gjævere Mænd end Ravnssønnerne faldne ved Ørlygsstad. Ravn var let at overtale, eller havde vel egentlig allerede taget sin Beslutning: det passede sig ikke, sagde han, baade at have liden Evne til at yde Hjelp, og at anvende dette lidet til Thords Skade. Saaledes var da ogsaa han vunden. Hidtil havde Thords Underhandlinger og Overtalelser haft et forønsket Udfald. Men ikke saa, da han kom længer nordpaa, og, benyttende sig af den bekvemme Omstændighed, at de fornemste Mænd fra Fjorden vestenfor Isa-Fjorden just vare samlede ved hiint Bryllup i Dyrafjorden, fremtraadte iblandt dem, og opfordrede dem til at gjøre fælles Sag med ham imod Kolbein. Her var nemlig Urøkja, hvis Interesser han ansaaes for at repræsentere, mindre end vel anseet; deels erindrede man hans Voldsomhed fra tidligere Dage, da han holdt til i Vatnsfjord; deels havde man i friskt Minde et skammeligt og forræderskt Mord, Urøkja Aaret forud havde begaaet paa den almindelig afholdte Illuge, den sidste voxne gjenlevende Søn af Thorvald Snorressøn [1]). Bønderne i Isafjorden havde dengang endog villet angribe Urøkja, og da dette ikke lykkedes, havde flere af dem henvendt sig til Kolbein og skjenket ham deres Venskab. Thord holdt en lang

[1]) Om Illuges Drab handles der udførligt i Sturlunga Saga VI. 26, 27. Urøkja anmodede Illuge om at møde ham paa Gaarden Holt i Anundsfjord, da han ønskede at tale med ham. Illuge kom, skjønt han forundrede sig over Anmodningen, da han og Urøkja nys havde været sammen paa Thorskefjordthing, uden at Urøkja da havde talt med ham. Ved at see Urøkjas Følge, merkede Illuge Uraad, men nu var det for silde. Urøkja kaldte Illuge til sig og gik med ham afsides ved Kirkegaarden, ledsaget af et Par Mænd; de øvrige bad han holde sig tilbage. Da Urøkja var kommen omkring Kirkegaardshjørnet, greb han Illuge og stillede sig foran ham, med de Ord: nu skal jeg lønne dig, at du har lagt Planer mod mit Liv; i det samme kløvede Thorarin, en af Urøkjas Ledsagere, hans Hoved.

Tale, hvoraf det hovedsagelige var, at han bad alle de Tilstedeværende om at gribe til Vaaben for ham, og det med saa kort Frist, at de, saafremt de fulgte Opfordringen, skulde indfinde sig bevæbnede i Saurbø inden Allehelgensdag. Det var Dagen efter Michelsmesse, eller 30te September, at Thord holdt denne Tale [1]), han gav dem saaledes kun en Maaneds Frist. Hans Tale og djerve Optræden for den store Forsamling gjorde i det hele taget et godt Indtryk; man fandt at han var en forstandig Mand, naar Heftigheden og Overmodet ikke løb af med ham, som det var Tilfældet i Førstningen. Men om de end havde synts nok saa godt om ham, var dog de flestes Afhængighed til Kolbein for stor, til at de allerede nu skulde have enten kunnet eller villet tage Thords Parti. De, som Høsten forud havde svoret Kolbein Troskabsed, svarede, at det umuligt gik an for dem at krige mod Kolbein, saa længe ikke denne brød sine Forpligtelser til dem, og at det derfor ikke engang kunde nytte at bede dem om at gribe til Vaaben for ham; i alt andet skulde de derimod være hans Venner. Det er vel ikke saa usandsynligt, at Thord dog tilsidst havde faaet dem overtalte, hvis han havde søgt at vinde dem enkeltviis, og med det gode; men her løb netop hans Overmod og Heftighed af med ham: han fordrede strengt, at Bønderne i Vestfjordene enten skulde erklære sig for eller imod ham, og hvis han da i sidste Fald dog kom sejrrig tilbage fra det Tog, han havde fore, skulde han nok vide at tage tilbørlig Straf over alle dem, der nu vare de værste til at gjøre Vanskeligheder. Slig Tale kunde ikke andet end sætte ondt Blod. Bønderne sagde, at han havde nok af Fiender at tage Hevn over, om han ikke ogsaa udstødte Trusler mod dem. Thord svarede, at de ikke behøvede at minde ham om, hvad der laa ham tungt paa Hjertet: det ene Ord tog det andet, og Enden blev, at han skiltes fra Forsamlingen i største Uvenskab. Om Aftenen vendte han tilbage til Sande, hvor Bonden, den før nævnte Baard, overlod ham hele sin Gaard og Huusholdning til Disposition: en Liberalitet, som alle fandt overordentlig storartet.

Thord søgte derpaa, men med lige saa lidet Held, at skaffe sig Bistand fra de ydre Fjorde og Steingrimsfjorden. Bønderne havde overalt paa disse Kanter svoret Kolbein Troskabsed, og denne Ed afgav i det mindste et Paaskud for dem til at besvare Thords Anmodninger med Nej. Da traadte en Dag en løs og ledig Person, af ringe Herkomst, men flink og frejdig, ved Navn Asbjørn Gudmundssøn, ind til ham, og spurgte, hvad det skulde betyde, at han kun henvendte sig til de egent-

[1]) Thord var, som det angives i Cap. 4, kommen til Eyre Aftenen før Michelsdag; Dagen efter, Michelsdagen selv, der indtraf paa en Søndag, var Sammenkomsten med Svarthøvde og Ravn paa Sande; den følgende Dag var altsaa Besøget i Dyrafjorden.

lige Bønder om Hjelp, og ikke vilde benytte andre. „Jeg", sagde han, „tilbyder mig at gjøre dig Følge og haaber at være dig til større Nytte end hvilken som helst Bonde. Skaf mig kun nogle Folk til Hjelp, skal jeg prøve paa at kræve Bønderne op". Thord modtog hans Tilbud og stillede Dagen efter 9 Mænd under hans Befaling, kaldende dem „Gjester", i Lighed med Gjesterne ved det norske Hof; med denne Flok drog Asbjørn afsted ud efter Steingrimsfjorden, fra Gaard til Gaard. Paa de fleste Gaarde vare Bønderne selv borte, da de havde faaet Nys om hvad der var i Gjære, og skjult sig; men de Mænd, der fandtes, maatte følge med, hvad enten de vilde eller ej. Det synes noget besynderligt, at en saa ubetydelig Skare, som Asbjørns, skulde saaledes kunne have tvunget Folk til at drage af Gaarde mod deres Vilje; men det er tydeligt nok at han og hans Kammerater have været haandfaste, vel bevæbnede og bestemte Karle, mod hvem de Arbejdsmænd og Tjenestefolk, der fandtes paa Gaardene, ikke vovede at kny; desuden var der vel heller ikke saa faa af disse, der gjerne fulgte med af Lyst til Eventyr og Bytte. Saaledes drog Asbjørn frem, altid forøgende sin Skare, indtil han kom til Husavik. Her boede en Bonde ved Navn Høgne, der ligeledes var borte. Asbjørn lod hans Kone gribe og tvang hende til at følge med, i Haab om at Høgne nu nok vilde komme efter. Det varede heller ikke længe førend Høgne kom, selv 14de, og forlangte at Asbjørn skulde slippe hans Kone løs. Asbjørn erklærede sig villig dertil, hvis han og hans Følge vilde slutte sig til deres Trop. Høgne og hans Ledsagere vilde intet høre derom, og truede Asbjørn haardelig for hans Frækhed. Asbjørn bad dem komme og angribe, om de torde; da de betænkte sig derpaa, sagde Asbjørn, at han skulde lære dem, en anden Gang ikke at sætte efter Thords Mænd, greb et Spyd, kastede det efter Høgne og traf ham øverst i Laaret: det var et dybt og farligt Saar. Dette var det første Blod, som flød i den Fejde, der nu begyndte. Nogle af Høgnes Ledsagere bleve saa forfærdede, at de virkelig sluttede sig til Troppen; de øvrige bare den saarede Høgne hjem. Thord havde imidlertid begivet sig fra Steingrimsfjorden til Saurbø, da Allehelgensdag nærmede sig, paa hvilken de af ham opbudne Mænd skulde komme sammen. Paa Vejen derhen mødte han Asbjørn, der kom vestenfra med sin Flok; begge Flokke, hans egen og Asbjørns, forenede sig nu, og fulgte ham til Stadarhool, hvor han indtraf Dagen før Allehelgensdag. Men uagtet alle hans og Asbjørns Bestræbelser var dog den Styrke, de havde faaet samlet, saa ubetydelig, at Sturla Thordsøn ved at see den rystede paa Hovedet og erklærede at hverken han eller de mange andre, der befandt sig under samme Vilkaar, kunde indlade sig paa at bryde deres Eed uden anderledes lovende Udsigter. „Men", sagde han,

„det varer vist ikke længe, førend Nordlændingerne selv bryde deres Forpligtelser til mig, og da skal jeg ikke unddrage mig; jeg skal ogsaa, om du vil, nu ride med dig syd til Borgarfjorden". Thord svarede ikke stort hertil, dog modtog han Sturlas Tilbud, og reed først, ledsaget af ham, til Hvammsfjorden, hvor Tume sluttede sig til Troppen, saavel som hans Systersøn Teit Styrmesson, der var kommen nord fra Grund selv syvende; siden stevnede han til Dale, og kaldte her de bedste Mænd i Flokken sammen for at raadslaa om, hvad der videre var at gjøre. Først blev Mandskabet talt, og befundet at udgjøre henved 240 Mand. Med en saa ubetydelig Styrke, der desuden var daarligt bevæbnet, indsaa man, at det ej var at tænke paa at drage til Nordlandet mod den mægtige Kolbein. De fleste raadede derimod Thord til at stevne til Sønderlandet, hvor man ligeledes havde mange Regninger at opgjøre, men hvor der neppe fandtes saa mange Folk til Forsvar. Underveis, foreslog man, kunde man aflægge et Besøg hos Loft Biskopssøn paa Husafell i Hitardal [1]), og forsyne sig med de nødvendige Vaaben af hans store Beholdning. Dette Forslag behagede Thord særdeles, da ingen, som han sagde, bedre fortjente en Ydmygelse, end Loft, der længe havde været en Modstander af hans Frænder, og iøvrigt taget Deel i Anslagene mod Sighvat og Sturla. Saaledes besluttede man da at lægge Vejen om Hitardal. Da Thord kom op paa Hejden, hvorfra man kunde see ned i Dalen, sendte han Teit Styrmessøn forud med femten Mand, og befalede ham at tage Loft til Fange, uden for Resten at tilføje ham noget Ondt, men passe nøje paa, at ikke en eneste af Gaardsfolkene undkom. Teit besatte Gaarden, men traf ikke Loft hjemme, da han just var reden bort til en Gaard i Nærheden, hvor han om Aftenen fik Underretning om, hvad der var paa Ferde, og derpaa strax skyndte sig ned til Søen, fik sig en Baad, og roede syd over Fjorden til Garde, hvor han i nogen Tid holdt til hos Thorleif Thordssøn. Thord kom til Husafell noget efter Teit, tilbragte Natten der, og lod om Morgenen alle de Vaaben, de forefandt, samle; en heel Mængde Skjolde forvaredes i Kirken, men bleve nu bragte ud. Ligeledes lod han alle de Heste, man kunde faa drevet sammen, borttage. Han fortsatte derpaa Toget over søndre Reykjadal, hvor en vis Thord Bjørnssøn sluttede sig til ham; længer ud paa Dagen sagde Sturla Thordssøn ham Farvel, efter at de havde haft en Samtale med hinanden, og drog hjemover. Thord drog videre over Skardshejden til Laugardal, og videre til Gissur Thorvaldssøns Gaard, det før omtalte

[1]) Det er maaskee ikke overflødigt at tilføje, at Hitardal ligger sydligst i Thorsnesthing, paa Grændsen mod Tveraathing eller Borgarfjords-Distriktet.

Tunga eller Biskopstunga lidt nordenfor Skaalholt [1]). Hans Moder Thora Gudmundsdatter forestod Gaarden, men alt Bohave og Forraad var bragt ind i Kirken, saa at man ikke forefandt noget som helst spiseligt uden en Ringe med Fløde. Nogle af hans Mænd vilde derfor slagte en Deel Kvæg, men Thord forbød dem det, da det vilde tage for lang Tid: Krigsmænd, sagde han, maatte vide at nøje sig med den Spise, som til enhver Tid var for Haanden. Man kan see, at han ikke for intet havde været blandt Hirdmændene i Norge og hørt om de gamle Birkebeiners Disciplin. Han fik nu vide, at Hjalte Biskopssøn havde samlet en Deel Folk nede i Floen, og bød derfor hver Mand sadle sin Hest; det var nemlig hans Hensigt at angribe Hjalte, og han befalede allerede dem, der bedst kjendte Vejen, at ride forud. Men hans Broder Tume sagde at sligt ikke var at tænke paa, og at de, der var af samme Mening som han, skulde følge ham øst over Aaerne. Skaren deelte sig da i to Folk, af hvilken den ene samlede sig om Tume, den anden om Thord; men efter flere fornuftige Mænds Forestillinger lod Thord sig bevæge til at give Slip paa den dumdristige Angrebsplan, og heller følge med Tume østover, hvor de dog havde Udsigt til at faa nogen Understøttelse. Han kom om Aftenen til Kelde, hvor han nu atter opfordrede sin Svoger Halfdan til at yde ham Bistand. Men Halfdan søgte fremdeles Udflugter. Det hjalp saa alligevel ikke noget, om han greb til Vaaben, sagde han. Thord bad ham da kun at skaffe Folk, saa kunde han jo selv sidde hjemme. Halfdan sagde, at han først maatte tale med sine Brødre herom. Steinvar, Huusfruen, var meget vred, men det hjalp ikke. Thord maatte drage bort med uforrettet Sag. Han stevnede nu til Breidabolstad i Fljotslid, hvor den af os tidligere omtalte Orm Bjørnssøn, Gissur Thorvaldssøns Brodersøn og paa en Maade Snorre Sturlassøns Stifsøn, boede. Orm havde, som vi vide, haft Deel med i Raadslagningerne mod Snorre, skjønt han ikke havde villet deeltage umiddelbart i hans Drab [2]). Men han hørte dog til deres Tal, over hvilke Thord havde at søge Hevn, og da det desuden var nødvendigt at skaffe Flokken Underholdning, medens det dog ikke gik an at røve fra Venner eller sagesløse Folk, var det ej andet end rimeligt, at han, naar Lejlighed gaves, lod sine Fiender betale Gildet, og saaledes for en Tid slog sig ned paa Breidabolstad, hvor han tog for sig, som om han var

[1]) Søndre Reykjadal ligger paa Sydøstsiden af Borgarfjorden; fra den har Thord saaledes taget en Fjeldvej til den øvre Deel af Aarnes-Thing, hvor han kom ned til Laugardal et Par Mile vestenfor Geyser, og derfra drog til Tunga; om denne Gaard se ovenfor III. S. 1006.

[2]) Se ovenfor III. S. 1001, 1002. Som Søn af Hallveig Ormsdatter kunde Orm, saavel som Broderen Kløing, kaldes Snorres Stifsøn.

hjemme. Orm havde, ved Efterretningen om at han nærmede sig, taget Flugten øster til Klostret i Ver.

Da Hjalte Biskopssøn hørte at Thord havde sat sig fast paa Breidabolstad, reed han selv nord over Fjeldet for at raadslaa med Kolbein unge, men bød Bønderne at holde sig samlede under Vaaben i Skaalholt saa mandsterke som muligt, og fik Biskop Sigvard til at drage hen til Thord for at aabne Underhandlinger, dog mest, som det synes, for at vinde Tid, indtil Kolbein kunde komme nordenfra med Undsætning. Biskoppen kom til Breidabolstad, med Steinvar i sit Følge, og anholdt paa de forsamlede Bønders Vegne om midlertidigt Forlig. Thord vilde nødigt indlade sig derpaa, i det mindste vilde han ikke gaa ind paa Biskoppens Forslag, at sex Mænd fra hver Side skulde træde sammen og afgjøre Betingelserne; skulde et Forlig komme i Stand, sagde han, saa maatte Afgjørelsen i alle Fald overdrages Halfdan og Steinvar alene. Biskoppen sagde, at hertil kunde han hverken svare Ja eller Nej paa Bøndernes Vegne, førend han havde hørt deres nærmere Bestemmelse, og vendte tilbage til Skaalholt, men lovede paa en bestemt Dag at sende Bud om, hvad de besluttede sig til. Et saadant Bud kom ogsaa, men to Dage efter den aftalte Tid, og med den Besked at Bønderne ikke vilde gaa ind paa de af Thord fremsatte Betingelser. Thord begav sig da strax til Kelde med hele sin Flok, for at raadslaa med Halfdan og Steinvar, og faa Understøttelse af dem til et Angreb paa Bondeflokken i Skaalholt. Halfdan var ikke hjemme, men reden ned til Odde; did sendte Thord strax Kolbein og Bjørn Dugfussønner efter ham, men Steinvar lod alle deres Landbønder kalde sammen og bød dem holde sig færdige til at følge Thord og Halfdan. Da Dugfussønnerne traf Halfdan og fortalte ham, hvorledes Sagerne stod, sagde han at det ikke var raadeligt for Folk, der ej havde des kraftigere Opfordring dertil, at fare løs paa hellige Steder [1]) og angribe Bønderne; han vilde hverken selv følge med Thord eller tillade nogen af sine Mænd det; Thord fik selv see til, hvorledes han kom ud af det med Bønderne. Han lod strax de af Steinvar sammenkaldte Folk tilsige, at de skulde drage hjem, hver til sit. Da Kolbein og Bjørn kom tilbage med denne Besked fra Halfdan, blev Thord yderst vred, og sagde at han lige fuldt vilde angribe Bønderne og see, hvorledes det løb af. Da havde han just faaet sikker Efterretning om at Bønderne vare omtrent 700 Mand sterke, og havde forskandset sig paa Skaalholts Kirkegaard. Hans egen Flok udgjorde, som det viste sig ved Optællingen, strax man kom over Thjorsaa, kun 220

[1]) Skaalholt Kirke med den paa dens Grund liggende Biskopsgaard nød naturligviis den samme Fredhellighed, som Kathedralkirkerne andensteds.

Mand, og mange forestillede ham, hvor ufornuftigt det var at binde an med en saadan Overmagt. Men Thord svarede hertil, at skulde han faa nogen Fremgang, kom han nok ofte til at prøve Ting, der vare lige saa fortvivlede og urimelige som denne. Han fortsatte Toget. Ikke langt fra Skaalholt mødte han Biskoppen, der fornyede det forrige Tilbud paa Bøndernes Vegne. Thord svarede i Vrede, at Biskoppen kun søgte at gjøre ham Fortred. Biskoppen truede nu med at sætte Thord og hans Mænd i Ban, hvis de rede ind paa Biskopsstolens Enemerker. Thord svarede at han først og fremst skulde vise Bønderne bort, og at det ej passede sig at drage slige Voldsmænd ind paa Kirkegaarden; det var ikke mange Dage siden de havde brudt en Kirke op, hentet fer Mænd ud, som havde søgt sin Tilflugt der, og ladet dem alle sammen dræbe. Biskoppen vilde nu skynde sig i Forvejen, for at melde Bønderne Thords Ankomst, men de forreste af Thords Mænd standsede ham, indtil Thord selv kom efter; Thord bød dem strax lade ham ride i Fred, men fulgte selv strax efter ham. Da han kom til Geilerne (de smale Veje) i Nærheden af Skaalholt, lod han sine Mænd stige af Hestene og gjøre sig færdige til Angreb, men sendte Ravn Oddssøn og Teit Styrmessøn op til Biskopsgaarden, deels for at høre om Bønderne ikke havde betænkt sig, deels ogsaa for at erfare, hvor sterkt de havde forskandset sig, og om det var forbundet med store Vanskeligheder at angribe dem. De fandt Biskoppen i sit fulde Skrud, omgiven af 30 Klerker; han sagde, at han øjeblikkelig vilde bansætte Thord og alle hans Mænd, hvis han underlod sig at gjøre noget Angreb. Men da traadte, merkeligt nok, den forstandige og velmenende Teit Thorvaldssøn, Gissurs egen Broder, frem og bad Biskoppen ikke endnu at gribe til saa yderlige Forholdsregler; han forestillede ham, hvor meget der talede til Thords Undskyldning, hans nærmeste Frænders Drab og Tabet af alt hvad han ejede, og hans vanskelige Stilling for Øjeblikket, hvor han skulde underholde en talrig Flok, uden at han dog havde andet at gribe til, end hvad han kunde tage fra sine Fiender, naar han ikke vilde røve fra sagesløse Folk: man kunde jo dog ikke fortænke ham i at han søgte sin Ret med de Midler, der stode til hans Raadighed. Disse Forestillinger, især fra Teits Mund, gjorde sterkt Indtryk paa Bønderne, som nu bleve forsonligere stemte, og gave Biskoppen og Teit uindskrænket Fuldmagt til at underhandle paa deres Vegne. Disse Mænd begave sig derfor hen til Thord, ledsagede af Ravn og Teit Styrmessøn, som underrettede Thord om, at Bønderne vare saa vel forskandsede, at hvis det kun var det mindste Tag i dem, vilde det holde meget haardt at angribe dem. Dette gjorde nogen Virkning, især paa Tume, der ivrigt raadede til Forlig, hvilket da omsider kom i Stand saaledes, at Biskoppen og Steinvar skulde afgjøre Betingelserne, og hvor

de ej kunde enes, skulde Steinvar alene raade. Bønderne skulde ikke øve Fiendtligheder mod Thord, førend Gissur kom tilbage til Landet: da skulde Forliget uden videre være hævet, men kom Gissur ikke, skulde det fremdeles staa ved Magt. Herpaa gave Thord og Bønderne hinanden Haandsal. Thord forblev paa Breidabolstad, indtil Biskoppen og Steinvar afsagde Voldgifts-Kjendelsen. Dette skede paa Biskops-Tunga, hvor Thord til den Ende begav sig hen. Den lød paa, at alle de større Bønder i det hele District, der laa under Gissur Thorvaldssøn, skulde tilsammen udrede fem Hundreder, og alle de ringere, for saa vidt de betalte Thingfarekjøb (eller efter nyere Udtryksmaade „stode i Skattemandstallet)“, tilsammen tre Hundreder [1]. Derved fik Thord dog en Tærepenge for sig og sin Flok, og, hvad mere er, det anerkjendtes herved, at Retten var paa hans Side. Altsaa var der nu sluttet en foreløbig Separatfred eller Stilstand mellem Thord og Sønderlandets Bønder. Havde han end ikke faaet Tilhængere her, saa havde han dog bundet saa meget, at denne Deel af Landet indtil videre var neutral under Kampen mellem ham og Kolbein. Det var merkeligt nok, at han med sin ubetydelige Styrke kunde drive det dertil, men hans faste, krigerske Holdning, ja endog hans Heftighed synes at have indjaget Bønderne Respect [2]).

Thord forlod nu Sønderlandet og begav sig tilbage til Borgarfjorden. Men imidlertid havde Kolbein ikke været ledig paa Nordlandet, men samlet store Skarer baade fra de østlige og vestlige Hereder i Fjerdingen, tilsammen 700 Mand. Hjalte Biskopssøn vilde, at man skulde drage den saakaldte Kjøl til Sønderlandet, men Kolbein beregnede rigtigt, at Thord nu allerede maatte være dragen vestover, og meente derfor at man gjorde rettest i at lægge Vejen over de vestlige Hejder, nemlig den saakaldte Tvidøgra (To-Døgers-Hejden) [3]), hvorved de vilde komme lige

[1]) Efter Beretningen „sex Alen for Øren“ vilde dette udgjøre 160 Ører (Sølvspecier), eller efter de nuværende Værdiforhold omtrent svare til 1700 Spdlr.

[2]) Sturlunga Saga, VII 6—8.

[3]) Uagtet „Dægr“ nu ofte bruges i Betydningen „Døgn“ (24 Timer), er dog den rette, gamle Betydning ½ Døgn, eller 12 Timer; Tvidøgra betegner saaledes en Heid, som man brugte en Dag og en Nat til at overfare. En Levning af den gamle, rigtige Brug af Ordet er det, naar „Jevndøgn“ af Almuen kaldes „Jamdøger“, det vil sige et Døgn hvor hvert Døgr, Dagen og Natten, ere lige lange. „Jevndøgn“ er egentlig meningsløst. Den her omhandlede Heid, Tvidøgra, ligger mellem Gnupsdalen, (saaledes kaldes den øverste Deel af den Dal, gjennem hvilken Midfjord-Aaen strømmer ned til Midfjorden, en Arm af Rutafjorden paa Nordlandet) og Hvitaa-Dalen, øverst i Borgarfjords- eller Tveraathings-Districtet. En af de øverste Gaarde i denne Dal er Gilsbakke.

ned i Borgarfjorden, og saaledes være sikrere paa, ikke at forfejle deres Fiende. Nordlændingerne vare meget ærgerlige over at maatte drage ud ved Vintertid, og ønskede alle Ulykker over Hjalte, som ikke havde kunnet hjelpe sig selv; ogsaa Kolbein meente, at Sønderlændingerne nok kunde have jaget Thord bort, hvis de havde haft Mands Mod og Hjerte. Snart fik man end mere Aarsag til at forbande dette Tog. Paa Toget over Tvidøgra-Hejden faldt der om Morgenen først en tæt og vedholdende Slud, saa at alle bleve gjennemvaade; ud paa Dagen blev der en heftig Nordenvind med bidende Frost og Snedriv saa sterkt, som man sjelden havde seet Mage til; snart vidste man ikke længer, hvor man var, og den iisnende Kulde gjorde det umuligt for mange at holde fast paa deres Vaaben. Nogle omkom strax, andre skamfrøs deres Lemmer; Elendigheden var grændseløs. Kolbein bad dem forsøge, om det hjalp at de tog Tag med hinanden, for saaledes maaskee at varme sig noget, men det lader ikke til, at dette virkede synderligt. Omsider lettede Vejret nogenledes, saa at man kunde see, hvor man var; de, som endnu vare uskadte, toge da de forkomne paa Ryggen, og saaledes slæbte man sig, efter en frygtelig Dag og Nat, ned til Gilsbakke øverst i Borgarfjord-Districtet, hvor man ankom lidt før Dag. Her lod Kolbein Folkene udhvile sig, og fortsatte Dagen efter Toget ned til Reykjaholt med dem af sine Folk, der befandt sig nogenledes vel; men en Deel maatte ligge tilbage, aldeles ude af Stand til at drage videre [1]).

Da Thord paa sit Tog fra Sønderlandet kom ned i Reykjadal, blev det strax meldt, at Kolbein allerede var kommen til Reykjaholt med en betydelig Styrke. Thord gjorde derfor Holdt nede i Dalen og holdt Raad med sine bedste Mænd om, hvad man skulde gjøre. De heftigste og dristigste vilde at man skulde ride lige til Reykjaholt og angribe Kolbein, uden at endse Overmagten; de fleste af hans Folk, meente de, vare saa forkomne af Kulde, at de ikke duede stort til at slaas. Men de forstandigere fraraadte det som alt for voveligt, og sagde at man heller burde søge at komme dem forbi længer mod Vest; det var allerede Ære værd at kunne ride saa nær forbi Kolbeins store Flok, uden at komme i Kamp med den. Thord valgte dette fornuftige Raad, og fortsatte sit Tog ud igjennem Dalen, samt videre til Thingnes, og over Nordraa (ved hvilken Lejlighed han faldt i, og paa et hængende Haar var druknet) til Stavaholt samt ned til Myre, idet han paa forskjellige Steder efterlod Vagter for at holde Øje med Kolbein, om han skulde komme efter. Kolbein havde faaet Melding om Thords Ankomst, medens denne endnu

1) Sturlunga Saga, VII. 9. De islandske Annaler. Ifølge disse skulle dog kun tre Mænd være ihjelfrosne paa Tvidøgra.

var i Reykjadal; han lod strax sine Mænd stige til Hest, og satte efter ham saa hurtigt han kunde. Han kom til Thingnes faa Øjeblik efter at Thord havde forladt Gaarden; man fandt endog de Heste ganske vaade, der vare faldne i Vandet, da Isen brast. Man spurgte Bonden paa Gaarden, Børk Ormssøn, hvad Vej Thord havde taget, men han vilde intet sige, uagtet man truede ham paa Livet, og hans Gaard blev plyndret fra øverst til nederst. Det var hans Hensigt at holde Flokken op, for at Thord skulde faa noget Forspring, og dette lykkedes ham tildeels ved denne ædelmodige Opofrelse. Fristen var dog ikke lang. Da Kolbein kom til Stavaholt, fik han fuldstændig Efterretning om Thords Bevægelser, og reed efter ham af alle Kræfter. Thord havde efterladt Svarthøvde og to af hans Brødre saavel som et Par andre Mænd paa Stavaholt for at holde Udkig; de søgte, saa vidt muligt, at komme i Forvejen for Kolbein, for at advare Thord. Kolbein søgte at indhente dem, og saaledes blev der en formelig Kapridning, hvorved dog Thords Mænd i Længden kom til kort. Hestene styrtede under Bjørn Dugfussøn og hans Ledsager Thord Bjarnessøn; de maatte derfor deels løbe, deels sidde op bagpaa hos Svarthøvde og Baard, en anden af Udkigsmændene; saaledes agede Kolbein altid nærmere ind paa dem. Etsteds var der en Bakke, som et Øjeblik skjulte dem for deres Forfølgere, her kastede Svarthøvde sig af Hesten og bad sin Broder sætte sig op i hans Sted, da det ikke længer nyttede at være to om een Hest; selv skulde han nok altid vide at klare sig. Bjørn erklærede, at han aldrig vilde ride fra sin Broder, men Svarthøvde hørte ikke paa hvad han sagde, og løb i Følge med Thord Bjarnessøn ned efter Aaen, til nogle Snefanner, hvor de gravede sig ned. Bjørn, som nu intet andet Valg havde, end enten at benytte Svarthøvdes Hest, eller lade sig tage til Fange, betænkte sig ikke længer, men tog Hesten og reed tilligemed Baard, det forteste de kunde, efter Hoved-Flokken. En af de bagerste i denne var Ravn Oddssøn, der havde en udhvilet Hest; ham bad de nu skynde sig af alle Kræfter forud til Thord, og sige ham, at Kolbein var lige i Hælene paa dem, saavel som at Svarthøvde og Thord Bjarnessøn sandsynligviis vare faldne i Fiendens Hænder. Ravn fandt Thord gaaende tilfods, ledende Hesten efter sig; men da han hørte, i hvilken Fare de vare stedte, satte han sig op og reed frem igjennem nogle Skovveje, indtil de kom til en liden Bakke, der skjulte dem for deres Forfølgere. Her bød han alle sine Mænd stige af og stille sig i Orden, for at styrte ind paa Kolbeins Flok, naar den nærmede sig. Han satte, som man seer, fremdeles sit Haab til dristige og pludselige Overfald. Men, heder det i Sagaen, det gik her, som sædvanligt, at flygtende Mænd ej let lade sig standse. Thord saa til sin Ærgrelse, at endog mange, der hidtil havde klaget over at deres Heste vare trætte, nu floge paa

og rede afsted som gale; han bad dem i det mindste ikke ride saa affindigt, og sendte en Mand forud med den Befaling, at de i alle Fald ikke skulde ride forbi den nærmeste Gaard, Alftaartunga [1]). Denne Gang blev han adlydt, dog rimeligviis mest af den Grund, at de fleste ikke var i Stand til at komme længer. Da han selv kom ind paa Gaarden, hvor han atter havde til Hensigt at oppebie Kolbein og vove en Dyst, fraraadte en af hans Mænd ham det paa det indstændigste, da det var tydeligt nok at forudsee, at Mængden af hans Folk strax vilde tage Flugten, medens han og de faa bedre Mænd, der havde Æresfølelse nok til at forblive hos ham, ganske vilde ligge under for Overmagten. Han kunde ikke andet end give disse Forestillinger Medhold, og besluttede sig til at drage videre; men sagde at de, hvis Heste vare udmattede, lige saa godt først som sidst kunde søge Fristed i Kirken paa Gaarden. Strax stimlede henved tredive Mand derind. Thord søgte med de øvrige hen til Broen over Alftaa; det tog nogen Tid ud, inden alle kom over, og aldrig saa snart havde de naaet den anden Bred, førend hele Flokken adsplittede sig, og hver tog sin Vej. Thord bad dem endelig at holde sig sammen, men forgjeves; tilsidst havde han kun 60 Mand, sine egne nærmeste Venner, tilbage. For Sikkerheds Skyld lod han Broen kaste af efter sig. Forfølgerne vare saa nær efter dem, at et Par af Thords Mænd, der havde redet forbi Kirken, men siden betænkte sig, og vilde løbe ind i den, ikke naaede saa langt, men bleve dræbte paa Kirkegaarden. Kolbeins Mænd løb til Kirkedøren, for at see hvem der var derinde, men da han selv kom til, sagde han at de bare sig dumt ad, som nu gave sig Tid til sligt i Stedet for at sætte efter Thord, der maaskee allerede havde faaet saa stort Forspring, at de ej kunde indhente ham. Alle Mand styrtede nu ned til Aaen, men det tog lang Tid inden de kom over, da Broen var afbrudt, og imidlertid naaede Thord og hans Følge lige til Hitaraa, og kom over denne [2]). Medens Teit Styrmesson og Kolbein Gran her standsede lidt for at vande deres Heste, kom de hurtigste af Kolbeins Mænd ned til den anden Side af Aaen, men vendte strax tilbage, da Thord gjorde Mine til at angribe dem; siden kom Hovedstyrken efter, men Thord havde da allerede faaet tilstrækkeligt Forspring. Imidlertid vare Forfølgerne ikke længere borte, end at alle de af Thords Flok, hvis Heste bleve udmattede — og det var ikke saa faa — faldt i deres Hænder; de bleve alle afvæbnede, nogle ogsaa mishandlede.

[1]) Denne Gaard ligger ved Alftaa, der falder i Faxafjorden et Par Miles Vej vestenfor Borgarfjorden.

[2]) Hitaraaen løber parallel med Alftaa omtrent en Miils Vej længer mod Nordvest, og ligger allerede inden Grændsen for Thorsnesthing.

Under hele Forfølgelsen søgte Thord at foregaa med et godt Exempel paa Rolighed og Koldblodighed; for det meste reed han sidst, og vilde aldrig ride saa fort som de andre; man talte til ham herom, og skyndte paa, nogle sloge endog paa hans Hest, saa utaalmodige vare de. Omsider skjønnede Kolbeins Mænd, at det ikke kunde nytte at forfølge ham længer, og vendte tilbage. Det var mindst fem til sex Mile, at de saaledes uden Ophør havde forfulgt ham, i det værste Føre og streng Kulde; man havde neppe, som det lader, givet sig Tid til at tage den nødvendige Føde, i det mindste levnedes der ikke Thord eller hans Mænd Tid dertil, og deres Forfatning maa have været høist beklagelig. Thord stevnede til Myklaholt, hvor Gudmund Olafsøn, en ivrig Tilhænger af Sturlungerne, boede [1]), og gav sig nogle Timers Ro; men Gudmund fraraadede ham dog at blive der længe, og Thord, som indsaa at han havde Ret, steeg atter til Hest, reed op igjennem Kerlingeskardet, og ned til Helgafell [2]), fik sig en Baad og lod sig ro ud til Fagerø [3]), hvor han ankom Løverdag Morgen den 29de November. Alle forundrede sig over at han og hans Folk med de samme Heste og i saa utrolig kort Tid kunde have tilbagelagt Vejen i saadant Uføre heelt fra Sønderlandet til Helgafell. Thi han reed over Thingvolden paa Sønderlandet Thorsdag Middag, og kom til Helgafell Fredag Nat. Afstanden fra Thingvoldene til Helgafell, Omvejene iberegnede, er mindst 13 Mile. Deraf, siges der, sluttede man, at Thord maatte være bestemt til at udføre noget stort.

Kolbein unge havde ikke selv deeltaget i Forfølgelsen hiinsides Alftaa, men var bleven tilbage paa Alftaartunga, hvor han om Morgenen lod holde Standret over dem, der havde søgt Fristed i Kirken; man fratog dem deres Vaaben og Heste, og paa to af dem blev Haanden afhuggen; de øvrige fik beholde Liv og Lemmer. Siden vendte Kolbein tilbage til sin Gaard Flugumyre i Skagafjorden. Den raske Svarthøvde og hans Ledsager Thord frelste sig, men paa den æventyrligste Maade. De laa stille under Sneen, indtil Kolbeins Mænd vare komne forbi; da stode de op, gik til nærmeste Gaard, fik sig Heste, og rede til Stavaholt, hvor Svarthøvdes Fader Dugfus var inde i Kirken. De bankede paa Kirkedøren; Dugfus kom selv ud til dem, og blev nok saa glad ved at see sin Søn i god Behold, men sagde dem tillige, at 30 Mand af Kolbeins Flok laa paa Gaarden. De skyndte sig strax afsted, og søgte Tilflugt

[1]) Myklaholt ligger en tre Miles Vej nordvestenfor Hitaraa, paa Sydsiden af den Halvø, hvis yderste Deel optages af Snefjeldsjøklen.

[2]) Helgafell Kloster ligger, som bekjendt, paa Nordsiden af nys nævnte Halvø, ved Breidafjorden.

[3]) Fagerø ligger ude i Breidafjorden, et Stykke udenfor Døgurdarnes, lige overfor Helgafell.

paa en affidesliggende Gaard inde i Skoven. Her troede de sig saa sikre, at de gik i Bad og lagde sig til at sove, hvad de vel kunde trænge til. Men de havde ikke sovet længe, førend man vækkede dem med den Besked, at en Flok af Kolbeins Mænd kom ridende til Gaarden. I Hast sprang de op, stødte Brynjerne og Staalhuerne ind i Ovnen, og løb ud; Thord søgte til Skoven, Svarthøvde til Hestene, og reed afsted saa fort han kunde. Fienderne satte efter ham og troede allerede at have ham i sin Vold, da de havde faaet ham ud paa en brat og høj Fjeldhammer. Men Svarthøvde stødte Hesten ud over Skrenten, og styrtede sig selv efter; der laa saa megen Løsfne under, at hverken han eller Hesten kom til Skade; Forfølgerne vovede ikke at gjøre ham det Spring efter, og vendte tilbage: saaledes slap han fra dem. Siden, da de vare borte, vendte han tilbage til Gaarden og tog sine Vaaben, hvorpaa han reed vestover til Saudafell, og foor siden ud til Fagerø. Ogsaa Thord undkom fra Forfølgerne til sin Gaard Eskeholt, men blev siden fældet af Orm Bjørnssøn, fordi han havde været med ved hans Broder Kløings Drab [1]).

24. Thord Kakale dømmes fredløs. Fejde paa Vesterlandet.

Den paafølgende Vinter var alt roligt, men Kolbein unge holdt dog den hele Tid en Skare Folk under Vaaben, og fordeelte derhos sterke Vagtposter paa forskjellige Steder, navnlig paa Oos i Midfjorden nær ved Grændsen mod Vestfjordene; denne Post blev til et sandt Røverrede, da Befalingsmanden, Thorarin Valte, trak mange slette Folk til sig, der ranede og begik andre Voldsomheder rundt omkring i Egnen. Thord Kakale opholdt sig paa Fagerø indtil Juul, men siden hist og her paa Fastlandet, og havde en Sammenkomst med Brødrene Bødvar paa Stad og Sturla Thordssøn, hvorved han især henvendte sig til Bødvar med Anmodning om Hjelp. Men Bødvar undskyldte sig med sit Svogerskab til Kolbein, og sagde at man dog først maatte forsøge, om ikke et mindeligt Forlig kunde bringes i Stand. Han tilbød selv sin Tjeneste som Megler, og da Thord modtog Tilbudet, begav han sig nord til Flugumyre, efter at Thord havde nævnt ham de Vilkaar, han vilde modtage. Thord opholdt sig imidlertid først hos sin Ven Vaard paa Sande, siden paa et Par andre Gaarde ved Breidafjorden, indtil han endelig, ved Faredagstid, opslog sin Bopæl paa Myre i Dyrafjorden. I Begyndelsen af Fasten (1243) fik han Bud fra Bødvar, at han skulde komme til ham paa Helgafell, og høre, hvad Svar

---

[1]) Sturlunga Saga, VII. 11—20.

han bragte fra Kolbein. Thord rejste strax derned, visnok med de bedste Forhaabninger. Men disse skuffedes snart, thi Bødvar meldte ham, at Kolbein ikke havde villet gaa ind paa nogen af hans Betingelser. De, som Kolbein lod fremsætte, vare af den Beskaffenhed, at Thord umuligt kunde modtage den. Thord sagde at Bødvar havde ladet sig besnakke, og vendte tilbage igjen til Myre, ikke bedre faren end før. Vaaren nærmede sig, og han maatte tænke paa nye Udrustninger. Man fortalte at Kolbein vilde udruste Skibe og drage til Søs til Vestfjordene. For at ikke ogsaa de nærmeste Fartøjer i disse skulde falde i hans Hænder, saavel som for at kunne møde ham paa Søen, sendte Thord den forhen omtalte, raske Asbjørn Gudmundssøn med 20 Mand, fremdeles under Navn af Gjester, til Steingrimsfjorden og de saakaldte Strande, med den Befaling at tage alle de større Skibe, de forefandt, og bringe dem til Dyrafjorden. Asbjørn udførte hans Befaling, og fik fat paa fire eller efter en anden Beretning syv Skibe, men plyndrede derhos saa hensynsløst, og begik saa mange Voldsomheder, ja Grusomheder mod dem, der ikke strax vare villige til at give Slip paa Skibe, Vaaben eller andet Gods, at han derved snarere skadede Thords Sag end gavnede den; blandt Almuen opstod almindelig Forbitrelse, og Thord selv ytrede ved hans Tilbagekomst megen Misfornøjelse. Derimod var man vel snarere tilfreds med, at en anden af Thord udsendt Trop overfaldt den nys omtalte Røver, Thorarin Balte, og tog ham af Dage [1]).

Rygtet om, at Kolbein agtede at udruste Skibe mod Thords Tilhængere i Vestfjordene, var ganske rigtigt; han samlede alle de større Fartøjer, han kunde faa fat paa, og sendte dem vestover under Anførsel af sin Svoger, Brodde Thorleifssøn; selv vilde han drage derhen over Land med en betydelig Styrke, for at Thord, ængstet og forfulgt baade til Lands og Vands, ikke længer skulde finde noget Tilhold der. Men først vilde han overvære Althinget, for der at faa Thord erklæret fredløs, thi med desto større tilsyneladende Ret kunde han siden forfølge ham, eller endog, om han fik ham i sin Magt, lade ham dræbe. Til den Ende havde han allerede i Løbet af Vinteren sendt nogle Mænd til Thora Gudmundsdatter, Gissurs Moder, paa Tunga, og ladet dem modtage hendes Fuldmagt til at sagsøge Thord, Dugfussønnerne, Ravn Oddssøn, Teit Styrmessøn, og flere andre, i alt femten, fordi de Høsten forud, saaledes som det ovenfor er berettet, havde aflagt hende hiint uvelkomne Besøg. Da der ingen var paa Thinget til at svare paa Thords og hans Ledsageres Vegne, medens derimod Kolbein og Hjalte stillede sig med en stor Skare Folk lige ved Dommerne, lod det

[1]) Sturlunga Saga, VII. 12—14.

sig ej hindre, at Fredløshedsdommen afsagdes, men den opvakte almindelig Misfornøjelse; man fandt at Kolbein havde gjort alt for meget Væsen af en Ubetydelighed, og Thord selv og hans Venner kaldte denne „Sekt" eller Domfældelse en „Fløde-sekt", fordi det var notorisk, at de ikke havde nydt andet under deres Aften- og Natte-Ophold paa Tunga end hiin Fløde, som de forefandt, medens de derimod med største Samvittighedsfuldhed havde overholdt Kirkefreden, skjønt de vidste at Kirken var fuld af alskens gode Sager [1]). Saa vidt man kan skjønne, blev de fredløsdømte oven i Kjøbet satte i Ban af Biskoppen [2]). Kolbein, Hjalte og Orm Bjørnssøn rede umiddelbart fra Thinget med 700 Mand til Vesterlandet og Dalene ved Breidafjorden. Sturla Thordssøn var da just paa Sælingdalstunga [3]). Kolbein maa vel have fundet, at han allerede havde plejet for meget Venskab med Thord; han sendte derfor en Deel Folk hen med den Befaling at tage ham af Dage. Sturla blev dog i Tide advaret og undkom til Saurbø, medens Kolbeins Mænd søgte efter ham overalt i Huset, saavel som i Kirken, med dragne Sverd, og ranede alt hvad de kunde faa fat paa. Siden drog Kolbein med hele Flokken til Saurbø, men Sturla var imidlertid kommen ud til Krossund, hvor han traf Dugfussønnerne med flere, og nu ikke længere vægrede sig ved at tage aabenlyst Parti for Thord, men lovede at fare sydefter og samle alle de Folk, han kunde faa fat paa. Men da Dugfussønnerne efter nogle ubetydelige Fegtninger med Kolbeins Mænd kom tilbage til Fagerø, der fremdeles var deres Standqvarteer, erfarede de til deres Ærgrelse, at Sturla den hele Tid havde siddet stille uden engang at gjøre mindste Forsøg paa at samle Folk. Saa stor Overvindelse kostede det den stille, fredeligt sindede Mand at kaste sig ind i en blodig Fejde, skjønt han dog nu endog havde et Attentat mod sit eget Liv at hevne. Efter hans Raad blev der sendt skyndsomt Bud efter Thord, der imidlertid havde samlet indtil 30 Skibe, med hvilke han laa paa Vagt yderst ved de nordvestlige Fjorde for at passe paa Brodde Thorleifssøn, der allerede havde viist sig med 8 Skibe i Isafjorden. Thord havde i Førstningen tænkt paa at angribe ham, men da Teit Styrmessøn forestillede ham, at Broddes Mandskab, der mestendeels bestod af Fiskerfolk og Arbejdsmænd, ikke vilde gjøre synderlig Skade, saa at man ej burde ense dem, foretrak han at drage sydover til Breidafjorden, hvor Mængden af hans Venner befandt sig. Det viste sig ogsaa, at Teit havde Ret, og at Brodde ikke var synderlig farlig; thi efter kort Tids Forløb sejlede han

---

1) Sturlunga Saga, VII. 15.

2) Dette maa man slutte af hvad der nedenfor berettes, S. 271.

3) Sælingdalstunga, Bolle Thorleikssøns og senere Snorre Godes Hjem, hørte til Laxaadals-Strøget inde ved Hvammsfjorden.

hjem igjen til Nordlandet, idet han kun gjorde lidt Herverk hist og her paa Kysterne nordenfor Isafjorden, men ikke dræbte en eneste Mand. Thord var saaledes allerede paa Vejen til Breidafjorden, da Udsendingerne fra Fagerø mødte ham med hans lille Flaade ved Flatø. Thord befalede strax sine Mænd at lade hvert eneste Skib fuldt med Kastestene, og holdt en Tale til dem, hvori han opfordrede dem til at stride som mandeligst, hvis det kom til noget Sammenstød mellem dem og Fienden. Derpaa sejlede han videre til Fagerø. Kolbein og hans Mænd kunde fra Landet af see Skibene, idet de sejlede syd under Øerne. Da Thord kom til Fagerø, sendte han efter Sturlas Raad Teit Styrmesson til sin Fætter Bødvar, for endnu engang at anraabe ham om Hjelp, og lagde sig imidlertid med sine Skibe ved en Ø, kaldet Holmslaterø. Her kom vistnok Bødvar i Følge med Teit, men han vægrede sig fremdeles ved at understøtte Thord mod sin Svoger. Thord blev liggende ved Øen i nogle Dage; hans Styrke udgjorde da henved 400 Mand. Imidlertid anrettede Kolbeins Mænd de største Ødelæggelser i Laxaadalen og Omegnen af Hvamm, plyndrede Gods og Kvæg, og lemlæstede mange Mennesker; især synes Hjalte Biskopsson at have faret grumt frem. Indbyggerne søgte at frelse sig og sit Kvæg saa godt de kunde, ved at søge op paa de mest afsidesliggende Fjelde [1]). Men derved skadede Kolbein selv sin Sag, thi efter slige Mishandlinger maatte Vestfjordingerne ansee sig løste fra deres Troskabseed til ham, og ved at tage Parti med Thord tilfredsstillede de nu kun deres personlige Lyst til at hevne lidte Fornærmelser. Mod Thord kunde han, uden Flaade, intet udrette. Saaledes maatte han, uden at have udført noget synderligt, vende tilbage til Skagafjorden, og Thord, saavel som alle hans Mænd, kunde uhindret drage hjem, hver til sit.

Strax efter denne Fejde ved Breidafjorden havde Tume Sighvatssøn, understøttet af tvende af Dugfussønnerne med flere, seet sit Snit til at foretage et uventet Overfald paa Gaarden Ølvesvatn sydvestligt paa Sønderlandet, hvor Snorre Sturlassøns Drabsmand Simon Knut boede, og havde Thorstein Gudnesøn hos sig, om hvem det ogsaa heed at han skulde have givet Snorre Banesaar. De fandt Simon i Badstuen, som han havde fyldt med Røg for at de ej skulde opdage ham; han blev strax ført ud og halshuggen. Thorstein fandt de oppe paa et Sel; de skjenkede ham Livet, men dømte ham til at miste Haanden. I deres Følge var en Nordmand ved Navn Sigurd Vegglag, der tidligere havde været Kjertesvend hos Hertug Skule, men siden havde ledsaget Snorre til Island som hans Tjener, og været tilstede ved hans Drab

[1]) Sturlunga Saga, VII. 15.

i Reykjaholt. Han bad om at maatte give Thorstein Hugget, sigende at da han stod og saa til, hvorledes de dræbte hans Herre, havde han lovet at lade en eller anden af Morderne undgjelde derfor, hvis han fik Lejlighed dertil. Thorstein rakte først den venstre Haand frem; men Bjørn Dugfussøn bad ham kun komme med den højre: det var med den, han havde udgydt Snorres Blod, og den skulde han derfor nu miste. Sigurd hug da Haanden af, og efter at have taget alt det Løsøre og alle de Heste, de forefandt, vendte de tilbage igjen. Man seer af denne Beretning, hvor savnet Snorre maa have været af sine Venner og nærmeste Omgivelser [1]).

25. Thord gjør flere forgjeves Forsøg paa at angribe Kolbein i hans Hjem. Mislykkede Underhandlinger. Kolbeins Uordholdenhed.

Det var nu, heder det i Sagaen, klart, at Striden mellem Thord og Kolbein ikke vilde faa Ende, førend den ene havde bukket under for den anden, og derfor blev der for det første ikke forsøgt nogen ny Megling. Thord, som af paalidelige Folk erfarede, at Kolbein sad roligt hjemme i Skagafjorden og ikke for Øjeblikket ventede noget Angreb, besluttede at benytte sig af denne hans Tryghed til at forsøge et Overfald, og lod i al Stilhed samle Folk og Heste, uden at Nogen havde Anelse om, hvor han agtede sig hen, førend han tidligt, en Søndag Morgen den 9de August, med en Skare paa henved 180 Mand kom til Fljotstunga øverst i Hvitaadalen, hvorfra de om Aftenen satte op til Arnarvatnsheiden, over hvilken Vejen gik til Vatnsdalen. Her skulde der just Dagen efter være et stort Møde af Folk fra Midfjord og Hunafjord, hvor Alle stode i den Formening at Thord var langt henne i det yderste af Vestfjordene, og at der ikke var nogen Fare paa Ferde. Uagtet Thord egentlig agtede sig lige til Skagafjorden, vilde han dog ikke undlade at benytte sig af Lejligheden til at hevne sig paa flere af de Vatnsdølinger, der havde været i Følge med Kolbein og Gissur ved Ørlygsstad, navnlig den anseede og almindeligt afholdte Thorstein Jonssøn paa Hvamm og hans Svigersøn Mørd Eirikssøn, om hvem det heed, at han selv skulde have saaret Sighvat og Sturla, og siden gjort sig til deraf. Thord deelte sin Flok i tre Hobe, og førte selv den ene til Hvamm, hvor han omringede Gaarden og tog Thorstein til Fange. Thorsteins unge Søn Eyjulf undkom ved en Prests Hjelp, men Svigersønnen, Mørd, der og var tilstede, blev dødeligt saaret. Thorstein bad om Grid, men Thord

[1]) Sturlunga Saga, VII. 16.

svarede at han ikke kunde vente bedre Grid, end den, han og hans Venner havde undt Sighvat Sturlasøn paa Ørlygsstad. Thorstein sagde, at hvis det havde kommet an paa ham, vilde Sighvat netop ikke være bleven dræbt; hvis Thord nu vilde skjenke ham Livet, skulde han være beredt til at give ham al sømmelig Oprejsning. Da nu ogsaa Thorsteins Hustru Ingunn saavel som mange af de Tilstedeværende bade for ham, lod Thord sig formilde, og skjenkede Thorstein Livet. Derimod lod han Mørd, der efter nogles Sigende nok kunde være bleven helbredet ved tilbørlig Lægehjelp, fuldstændigt aflive: han kunde ikke glemme ham, at han havde rost sig af at „Odden paa hans Spyd var bleven afbrukken paa den gamle Godes Been". Siden Eyjulf Thorsteinssøn var undkommen, og, som man nok kunde begribe, havde taget Vejen til Skagafjorden, kunde man ikke længer haabe at komme uforvarende over Kolbein, og Thord vendte derfor tilbage igjen. Thorstein maatte følge med et Stykke paa Vejen, men fik dog snart Tilladelse til at vende tilbage igjen, mod at sværge Thord Troskabs-Eed, og de skiltes ad, heder det, som Venner. Vi ville ogsaa i det Følgende see Thorstein og hans Søn Eyjulf paa Thords Parti. De to andre Skarer af Thords Mænd fore meget voldsommere frem end han, dræbte og saarede flere, og plyndrede paa mange Steder. Han selv derimod søgte at hindre Plyndringer, naar han kunde, og lagde i Særdeleshed Vind paa, at Kirker og Kvinder bleve skaante, følgende den gamle Vedtægt blandt Birkebeinerne, der endog udtrykkeligt som saadan findes optagen i Hirdskraa [1]).

Uagtet Vinteren med sterke Skridt nærmede sig, vilde den utrættelige Thord dog endnu gjøre et Forsøg mod Kolbein, og lod det Bud udgaa rundt om i Vestfjordene, at hver vaabenfør Mand skulde møde frem. Til Samlingssted bestemtes Saurbø. At han, uden at være i Besiddelse af nogen egentlig officiel Myndighed, kunde paabyde Bønderne saadant, viser allerede, hvor hans Magt dog maa være bleven befæstet og udvidet; og end tydeligere Begreb faar man derom ved at erfare, at han allerede i faa Dage havde faaet henved 400 Mand sammen, og at han tilsidst, som vi ville see, talte ikke færre end 1400 Mand under sit Banner. Visstnok maa man antage, at Kolbeins sidste fiendtlige Besøg i Vestfjordene maa have vakt Manges Forbitrelse, og bestemt Flere, der hidtil havde Betænkeligheder, til at tage Parti; men at samtlige Bønder godvilligt skulde underkaste sig et saadant virkelig hyrdefuldt Herredømme, og det uagtet den, der udøvede det, dog egentlig kun var deres fødde Ligemand: det bliver dog i ethvert Tilfælde høist merkeligt, og viser nokson, hvorledes Forholdene nu havde foran-

[1]) Sturlunga Saga, VII. 19. Hirdskraa, Cap. 39.

bret sig paa Island. Thi i den gamle Tid, da Godordene vare fordeelte paa mange Familier, og Mænd som Snorre Gode, Gudmund den mægtige, Gissur hvite, Hjalte Skeggessøn og andre herskede med lige stor Anseelse hver i sit District, var et saadant næsten tvunget Opbud ikke vel tænkeligt. Man seer, hvorledes Frihedsaanden nu allerede havde tabt sig, og hvor vel Gemytterne vare forberedede til Underkastelse under Kongemagten, der paa Island snarere bragte Frihed end Tvang, saa trykkende hvilede de senere Magnaters Herredømme over Landet. Ogsaa Sturla Thordssøn greb nu endelig for Alvor til Vaaben for Thord, og da denne siden med sin Flok drog til Borgarfjorden, for derfra at stevne over Fjeldene mod Kolbein, kom ogsaa Thorleif i Garde og Bødvar i Bø til ham, hver med en betydelig Skare. Det var dog ikke disse Mænds Hensigt at følge ham paa Tog i andre Hereder, og det sagde de ham uforbeholdent, men de tilbøde sig næste Sommer at ride med ham til Things og understøtte ham der paa det kraftigste for at han kunde opnaa hvad hans Ære fordrede. Thord, som maa have indseet Vanskeligheden af at underholde den hele samlede Skare, der nu skal have beløbet sig til tolv Hundreder eller, nøje beregnet, 1440 Mand, og som vel, i Bevidstheden om sin voxende Magt, nu havde bedre Udsigt til at skaffe sin Sag en forønsket Udgang paa Thinget, end før, modtog deres Tilbud med Taknemmelighed. Dog holdt han Flokken endnu nogen Tid samlet, fordi man bragte i Erfaring, at Kolbein unge havde vist sig øverst oppe i Heredet, ved Fljotstunga, med 30 Mand, og man saaledes havde Grund til at antage, at han nærmede sig med en heel Krigsmagt. Men det viste sig, at han kun havde gjort en Skyndereise syd over Fjeldet for at recognoscere, og strax efter atter havde taget Vejen nordover. Thord lod derfor alle Flokkene opløse sig, og fulgte tilbage med Sturla til Vestfjordene. Men, tilføjes der i Sagaen, alle de, der havde været i denne Ferd med Thord, tyktes nu at kunne skjønne, at han maatte blive den største Høvding, hvis han kun bevarede sit Liv, og man fandt det højst beundringsværdigt, at han havde kunnet bringe saa store Flokke sammen i saa fattige Bygder. Thord førte sig nu ganske op som en Fyrste. Han gjorde et stort Julegjestebud paa Myre, hvortil han indbød de bedste Mænd i Vestfjordene, og hvor saavel han som hans Mænd fornyede den ældgamle Skik at aflægge højtidelige Løfter. Thord selv aflagde det Løfte, at han aldrig skulde lade nogen Mand, der havde søgt Fristed i en Kirke, tage ud af denne, hvor meget han end havde udestaaende med ham [1]). Dette viser atter Thords humane Sindelag, og den umiskjendelige Indvirkning, Hirdlivet

[1]) Sturlunga Saga, VII. 19.

og Hird-Traditionen i Norge havde udøvet paa ham. Ved Afskeden gav han mange af Gjesterne Foræringer, og da, heder det i Sagaen, vare alle mere venskabeligt sindede mod ham end før. Et besynderligt Indtryk gjør det at vide, at Thord i hele denne Tid endnu var under Fredløsheds-dommen, og at han altsaa, hvis Lov og Dom havde været agtet, skulde have været en Skogarmand, og maaskee have maattet stride lige saa møjsommeligt for sit Liv som Gisle Sursson og Grette Asmundsson i gamle Dage. Vel var den Dom, som havde overgaaet ham, uretfærdig, og burde aldrig have været affagt, men den var dog alligevel en med Bibehold af alle lovlige Former forkyndt Dom, og burde altsaa have være adlydt, indtil den paa lige saa lovformelig Maade ophævedes. Gisles og Grettes Domfældelser vare lige saa uretfærdige, men bleve dog overholdte i deres fulde Strenghed. Hvad Thord og hans Tilhængere angaar, da synes de neppe at have ofret Dommens Tilværelse en Tanke. Saa opløst og i Bund og Grund ødelagt var nu Retstilstanden i Landet. Lov og Ret var bogstaveligt kun til for Fattigmand. Høvdingerne havde ingen anden Lov end deres egen Vilje, og deres eneste Ret var Næveretten. Kong Haakon kunde vistnok være undskyldt, om han ikke ansaa det for nogen Synd at frelse det islandske Folk fra en saadan ulykkelig Tilværelse.

Efter Julen gjorde Thord endnu engang Forberedelser til et Tog mod Kolbein; han begav sig til Isafjorden, og lod sine Venner opfordre til at indfinde sig hos ham der, for siden at ledsage ham til Skagafjorden. Men heller ikke af dette Tog blev der noget, skjønt Omstændighederne syntes ret gunstige. En ulægelig Skade, hvoraf Kolbein længe havde lidt, tærede sterkt paa hans Kræfter. Denne Skade havde han faaet Vaaren efter Sejren paa Ørlygsstad, da han just havde ladet den Gjeldsdom affige, hvorved Sighvats Gods i Eyjafjorden fradømtes de lovlige Arvinger. Han var meget let og yndede meget alle Slags Legemsøvelser; saaledes vilde han hoppe over et Gjerde, men Fødderne hang i, saa at han faldt med Hovedet og Brystet mod Jorden, hvorved især dette sidste blev forslaaet; det svulmede op og der gik Hul i Hævelsen, som aldrig ret vilde gro til [1]). Om Vintren 1243—44 var han daarligere end nogensinde, han laa længe til Sengs, og var oftere næsten opgiven. Maaskee har han nu paa Sygelejet følt nogen Anger over sin haarde Fremfærd mod Thord, maaskee han og kun har faaet et Nys om dennes Forehavende, og villet afværge det, saa længe han ikke selv var i Stand til at føre Vaaben; maaskee han og ved samme Lejlighed har villet sætte Nordlændingernes Troskab og deres Villighed til endnu

---

[1]) Sturlunga Saga, VI. 19.

at udholde en lagvarig Krigstilstand for hans Skyld paa Prøve: de merkelige Skridt, han nu foretog sig, og som vi her ville berette, give alle tre Gjetninger Rum. I Løbet af Vintren — det maa enten have været strax før eller strax efter Juul — stevnede han alle de fornemste Bønder paa Nordlandet sammen til et Møde paa Geldingaholt, og holdt en lang Tale for dem, hvori han gjennemgik den hele Fejde mellem ham og Thord lige fra dens Oprindelse, og opregnede hvor mange Mænd der paa begge Sider vare faldne, samt endelig tilbød sig, for at skaffe dem Fred, at forlade Landet, overlade Thord hele sit Herredømme, og paa den Maade gjøre ham Fyldest for hans Faders og Broders Drab; de vilde saaledes nu faa Thord og hans Naade at holde sig til. Men herom vilde de intet høre, deels, som de sagde, fordi de ikke ønskede at tjene nogen anden end Kolbein, saa længe han levede, deels og fordi de frygtede for at Thord vilde tage alt for haard Straf over dem for hvad de havde forbrudt imod ham. Siden de altsaa ikke vilde gaa ind paa dette Forslag, sagde Kolbein, maatte de da finde sig i at ligge ude i bevæbnede Flokke hele den øvrige Deel af Vintren, for at forsvare Passerne til Skagafjorden, Vatnsdalen og Videdalen, samt tillige være rede til, paa første Vink om Thords Nærmelse at møde frem Mand af Gaarde til fuld Almenning. Hertil erklærede de sig villige, hvor hvordefuldt det end maatte falde dem. Imidlertid viste Kolbein sig for saa vidt endnu fredeligt findet, som han anmodede den før omtalte Thorstein Hjaltessøn om at drage til Thord paa hans Vegne for at foreslaa en Stilstand indtil næste Thing. Thorstein erklærede sig villig til at fare, hvis han fik en brav Mand med sig, og da Kolbein overlod ham selv Valget, valgte han den norske Skibsfører Eyvind Bratt, der denne Vinter opholdt sig paa Island [1]). Før Afrejsen havde Thorstein og Eyvind en Samtale med Kolbein, for at faa vide, hvad Vilkaar de kunde byde Thord, og Thorstein bad ham endelig for Guds Skyld byde saadanne Vilkaar, at Thord kunde være bekjendt at modtage dem. Kolbein sagde da, at de kunde byde billigt Forlig. Men ved „billigt Forlig", indvendte Thorstein, kunde Thord umuligt forstaa andet end at han skulde faa sine Ejendomme igjen. Paa dem vilde Kolbein dog ej give Slip uden efter Lov og Dom; han havde faaet dem med Lov og Ret, sagde han. Videre Besked fik Thorstein og Eyvind ikke, førend de rede bort, men Kolbein blev i Følge med dem til Jøkulsaa, og ved Afskeden spurgte Thorstein ham, om han ikke vilde tillade at man gjorde Thord noget gunstigere Tilbud, dersom det skulde vise sig, at han alle-

[1]) Eyvind nævnes allerede oftere i det Foregaaende som tilstedeværende paa *Island og deeltagende i Begivenhederne*; se ovenfor III. S. 1000.

rede var paa Vejen fra Vestfjordene med sin Flok. Kolbein svarede, at Thorstein jo selv havde hørt hvad der var forhandlet paa Mødet, og at han endnu stod ved sit Tilbud, at overlade Thord hele Nordfjerdingen og selv drage bort, kun paa det Vilkaar, at han tilsikrede alle Indbyggerne Liv og Lemmer uskadte. Thorstein bad ham at gjentage dette Tilbud for Eyvind Bratt, der var redet noget i Forvejen, men Kolbein sagde at han ikke skjøttede om at andre skulde vide det, aller mindst en Austmand; thi Austmændene plejede at være saa lidet varsomme med hvad de sagde, og dette Tilbud maatte man aldeles ikke rykke frem med, uden naar man saa at Ufred ikke paa anden Maade kunde undgaaes. Thorstein og Eyvind opsøgte nu Thord, og fandt ham i Dale, paa Gaarden Skard. De fremførte Kolbeins første Forslag, om Stilstand og „billigt Forlig". Thord svarede at han ikke vilde vide af nogen af Delene; hans Ejendomme og Godord i Eyjafjorden behøvede og vilde han ikke lade sig tildømme af nogen som helst, thi de tilhørte ham allerede med fuld Ret. Da Thorstein og Eyvind nu troede at skjønne, at Thord agtede sig umiddelbart derfra mod Kolbein, og at endogsaa Sturla Thordssøn vilde gjøre fælles Sag med ham, troede Thorstein at Øjeblikket var kommet til at rykke ud med Kolbeins sidste Tilbud, hvilket han da ogsaa fremførte. Eyvind sagde, at herom havde han ikke hørt et eneste Ord. Men Thorstein tilbød sig at aflægge Ed paa, at Kolbein virkelig havde givet ham Fuldmagt til at byde det paa hans Vegne. Thord kunde nu ikke tvivle paa at det havde sin Rigtighed; Tilbudet var alt for godt til uden videre at forkastes, og efter Overlæg med sine Venner, der ogsaa højligen raadede ham til at antage det, samtykkede han, og vedtog Stilstand indtil Paaske-Ugens Udgang. Men Thorstein maatte love, inden Langefastens Ende at sende Thord Bud, hvis Kolbein gjorde nogen Vanskeligheder ved at holde Forliget. Men da Thorstein kom tilbage til Kolbein, og fortalte ham, hvorledes hans Ærende var løbet af, satte han en forbauset Mine op, og sagde at han ikke havde mælt et eneste Ord om at afstaa Thord hele Nordlændinge-Fjerdingen. Det hjalp ikke, hvad Thord forsikrede og protesterede; Kolbein vedtog Stilstanden, men vægrede sig frækt ved at godkjende det Forlig, Thorstein havde sluttet paa hans Vegne. Thorstein rejste yderst ærgerlig hjem, sagde at det var sidste Gang, han skulde fare som Underhandler for Kolbein, og sendte ufortøvet Bud til Thord om at Kolbein fragik alt sammen. Herved var nu for Øjeblikket intet at gjøre; Thord havde ladet sin Skare adsplitte sig, og Kolbein havde virkelig faaet det truende Uvejr afledet. Men det synes dog, som om han burde have tabt i alle retsindige Mænds Agtelse. Alligevel lader det til, at Misbilligelsen mere rettede sig mod Thorstein, der uheldigviis ikke kunde føre Vidner angaaende den Samtale, han

og Kolbein ved dennes listige Tilstilning havde ført i Cenrum. Hvor vidt Kolbein fra først af har pønset paa Svig, er vanskeligt at sige; vi skulde dog være tilbøjelige til at tro, at han, medens han endnu befandt sig paa Sygelejet, og en Tid derefter, saa længe han følte sig svag og afkræftet, endnu havde de bedste Forsætter, men at disse tabte sig, og gave Rum for træske, egennyttige Planer i samme Forhold, som hans Kræfter vendte tilbage [1]).

26. Kolbein gjør et nyt Tog til Vestfjordene. Tume Sighvatssøns Drab. Thords mislige Stilling.

Om Vaaren synes Kolbein at være bleven nogenledes frisk. Men hans Krigslyst og Forbitrelse mod Sturlungepartiet var nu ogsaa lige saa heftig, som nogensinde, og han forberedede et nyt ødelæggende Tog mod Vestfjordene, ved hvilket man især skulde lægge an paa at overfalde og dræbe de fornemste fiendtlige Høvdinger. Navnlig havde Kolbein et ondt Øje til Sturla Thordsson, fordi han nu havde taget bestemt Parti med Thord, og han haabede tillige at kunne fælde Thord Kakales Broder, den unge, uforsigtige Tume, der, keed af at opholde sig paa det eensomme Fagerø, havde taget sin Bosig paa Reykjaholt ved Kroksfjorden, hvor flere urolige Hoveder, navnlig den før omtalte Asbjørn Gudmundsson, som Thord var bleven keed af, fordi han blev alt for vigtig og kjephøj, samlede sig til ham. Til Kroksfjorden, ved hvilken baade Reykjaholt og Stadarhool, Sturlas Gaard, ligge, hiint paa Nordsiden, dette paa Sydsiden, var der ikke langt over fra Rutafjorden. Tume havde selv, efter Asbjørns Opfordring, benyttet sig heraf og gjort et Tog over til Rutafjorden og faret heelt voldsomt frem, men uden dog at udrette synderligt af Betydenhed, og Asbjørn selv omkom paa Vejen ved uforsigtigt at ride ud paa en svag Iis, der brast under ham [2]). Om Vaaren, strax efter Paaske-Ugen (altsaa efter 10de April) reed Kolbein hjemmefra med en heel Deel Eyfjordinger og Skagfjordinger, til hvilke der ogsaa, efter som han kom længer og længer vestover, sluttede sig Mænd fra Hunafjordens og Rutafjordens Hereder, indtil Skaren voxede til 360 Mand. Paa Stad i Rutafjorden deelte Kolbein sin Skare i to Flokke, af hvilke han sendte den ene for at opsøge Sturla Thordsson, enten paa Stadarhool i Saurbø eller paa Sælingdalstunga i Laxaadalen, og tage ham af Dage, saavel som Bjørn Drumb; selv drog han med den anden vester mod Reykjaholt for at overrumple Tume. Gils-

[1]) Sturlunga Saga VII. 22.

[2]) Sturlunga Saga VII. 20, 21.

fjordbotnen, det inderste af Kroksfjorden, aftaltes som Samlingssted paa Tilbagetoget. Førend begge Afdelinger skiltes ad, bad han den, der drog sydefter, at fare saa krigerst frem som muligt, og mindes Thords Vatnsdalstog. Imidlertid havde man opdaget dem fra den vestlige Side af Rutafjorden, og der sendtes Ilbud om deres Komme til Sturla. Denne lod sig strax ro ud til Øerne, medens andre skyndte sig vester til Tume, og advarede ham. Tume besluttede ligeledes at søge Tilflugt paa Øerne og lod et Fartøj sætte frem, men troede dog, at det endnu ikke havde nogen Nød, og sendte Bjørn Køgil med et Par andre ind i Kroksfjorden for at holde Udkig til Hest, og passe paa, naar Fienden nærmede sig. Men det lykkedes Kolbein at overraske Udkigsmændene selv, der synes at have været mindre paapasselige end de burde, da de endog gik til Sengs om Natten paa nærmeste Gaard, i Stedet for at holde sig ude, til Hest. De bleve alle tre dræbte, dog Bjørn først efter et fortvivlet Forsøg paa at undkomme. Det lykkedes saaledes Kolbein at komme til Reykja-Hole og overrumple Tume, førend denne endnu havde forladt Gaarden. Man saa herfra tydeligt hans Skare nærme sig, men saa *ubegribeligt* trygge vare de fleste, at uagtet Fruentimmerne paastode, det var Ryttere, sagde dog alle Mandfolkene at det kun var en Flok Kvæg; ifølge den Tids Overtro, der vel endnu ikke ganske har tabt sig, meente man derfor siden at Tume og de øvrige maatte være „fejge," d. e. allerede ved en uundgaaelig Skjebne bestemte til da at ende sit Liv. Uagtet de alle kom ud, førend Fienderne naaede frem til Gaarden, havde de dog ikke Besindelse til at slutte sig sammen og søge Værn paa et dertil bekvemt Sted, men løb hver til sin Kant, nogle til Kirken, andre til Stranden, og bleve saaledes enkeltviis dræbte, skjønt hver for sig værgede sig kjekt. Tume blev saaret og tagen til Fange. Han tilbød sig at forlade Landet, dersom Kolbein vilde skjenke ham Livet, men herimod protesterede Skagfjordingerne paa det bestemteste, og han blev halshuggen (19de April 1244)[1]). Kolbein tilbragte Natten paa Reykja-Hole, hvor alle Heste og alt Løsøre blev ranet. Videre fortsatte han ikke sin Ferd, men tiltraadte Tilbagetoget. Imidlertid havde den anden Afdeling under de voldsomste Mordscener paa de Gaarde, de kom forbi, trængt frem lige til Laxaadalen,

[1]) Saaledes angives Dagen i det islandske Nekrologium, Langebeks Scr. III. S. 509. I Sturlunga Saga staar det og, at det var en Tirsdag, og 19de April faldt i 1244 paa en Tirsdag, men i Udgavens Text S. 52 staar der, einni nátt fyrir Jónsmessu biskups, hvilket er urigtigt, hvis det skal oversættes „een Nat før Bisskop Jons Messe" (23de April), da Dagen derved vilde blive 22de April, der var en Fredag; man bør altsaa her kun forklare det „en Nat før Jonsmesse".

hvor de brøde ind paa Sælingdalstunga saa pludseligt, at Sturla Thordssøns Hustru Helga Thordsdatter, der var bleven tilbage, med Nød og neppe undkom til Kirken med sin fire Ugers gamle Søn. De saarede en Mand der paa Gaarden, og plyndrede og ødelagde til en Værdi af i Alt 20 Hundreder. Siden rede de til Saurbø, for ogsaa at søge efter Sturla paa Stadarhool, men da de ikke fandt ham, opsøgte de Kolbein, og vendte med ham tilbage til Rutafjorden, hvor de narrede en Mand, der hørte til Thords Parti, ud af et Bedehuus, i hvilket han havde søgt sin Tilflugt, og hug den ene Fod af ham. „Efter dette Verk", heder det i Sagaen, „reed Kolbein hjem til Flugumyre, og var meget tilfreds med sin Ferd, der ogsaa blev anseet for den største Hærferd". De havde i Alt dræbt 13 Mennesker, og saaret en Mængde [1]).

Tume havde øjeblikkelig, da han fik Budskabet om at der var Ufred i Vente, sendt Bud til sin Broder Thord og underrettet ham om den Fare, der truede; Thord havde ogsaa strax indskibet sig med sine Mænd for at komme ham til Hjelp: han troede nemlig at det var lykkets Tume at frelse sig i Kirken, og at Kolbein kun holdt denne omringet. Men han var ikke kommen langt, førend han erfarede den sørgelige Nyhed, og fik tillige det Bud fra Tumes Enke, Thurid Ormsdatter, at hun med sin Søn Sighvat havde begivet sig til Flatø, og snarest muligt ønskede at tale med ham. Hun ønskede nemlig at faa et Skifte oprettet mellem sig eller rettere Sønnen Sighvat og Thord, thi Fejden havde hidtil saaledes optaget Brødrene Thord og Tume, at de ej havde kunnet tænke paa at skifte Levningerne af deres Fædrenearv imellem sig; tvertimod lader det til, at deres Ejendom har været betragtet som en eneste fælles Krigskasse, og man maa formode at Tume ogsaa har stillet sin Hustrues ikke ubetydelige Formue til Thords Disposition. Thord indfandt sig strax hos Svigerinden, og viste en for de Tider sjelden Uegennyttighed og Ridderlighed, idet han tilbød hende, paa Sønnens Vegne, alle de Ejendomme, han og Tume havde besiddet tilsammen der vester, og som saaledes uden Hinder kunde tiltrædes, forbeholdende sig alt hvad man kunde faa fravristet Kolbein, altsaa Besiddelserne i Eyjafjorden, der først skulde vindes med væbnet Haand, saavel som Godordene. Dette var vel i sig selv meget mere, end Besiddelserne der vester, men saaledes som Sagerne nu stode, var det heel uvist, om Thord nogensinde vilde kunne erholde endog den ubetydeligste Deel deraf. Thurid modtog derfor Tilbudet med stor Taknemmelighed, og betragtede det som et Tegn paa særdeles Velvilje fra hans Side [2]). Man seer dog heraf, hvilken Tillid Thord

[1]) Sturlunga Saga VII. 23—26.

[2]) Sturlunga Saga VII. 26.

maa have haft til Forsynet og sin gode Sag, trods alle Uheld; thi egentlig var Tumes Fald et af de største Uheld, der kunde ramme ham, da der var mange, som kun for Tumes Skyld havde sluttet sig til ham, og nu faldt fra, hvortil ogsaa kom, at det nys omtalte Skifte øjensynligt berøvede ham den pekuniære Styrke at virke med, der hidtil havde staaet til hans Tjeneste. Han saa sig ikke engang i Stand til at vedblive med at holde Huus paa Myre, men hævede det hele Huusvæsen, og følte sig meget bekymret og nedtrykt. Da tilbød Ravn Oddsøn ham at indrette sig paa hans Ættegaard, Eyre, som om den var hans Ejendom, og Thord modtog dette Tilbud med stor Taknemmelighed [1]). Det er overhoved merkeligt at see, hvor broderligt Thord og de ypperste af hans Staldbrødre understøttede hinanden med Gods og Ejendom, og vare beredte til de største gjensidige Opofrelser, saa at man næsten kan sige, at de havde fælles Kasse. Saaledes havde, som det allerede ovenfor er omtalt, Baard paa Sande stillet sit Huus til Thords Raadighed; Thord forærede ham senere til Gjengjeld de saakaldte Svevn-Øer i Breidafjorden; da Thord flyttede fra Fagerø, bad hans Svoger Baard paa Ballaraa ham at tage sin Bolig hos ham, og befale ganske som om han var hjemme [2]). Ogsaa paa Myre, der rigtignok synes at have hørt til Thords og Tumes Fædrenegods, vare Beboerne strax rede til at oplade Thord alt sammen, og boede hos ham som hans Gjester, indtil han ved Ravns Liberalitet kunde nedsætte sig som midlertidig Herre paa Eyre. Med saadanne Tilhængere kunde nok Thord med Tiden haabe at naa Maalet, om end mangt og meget nu saa mørkt ud. Blandt de Skuffelser, han maatte prøve, var ogsaa den, at Brødrene Thorleif paa Garde og Bødvar i Bø svigtede det Løfte, de forrige Aar havde gjort ham, at ville ride med ham til Things og hjelpe ham til at fremme hans Sag. Da han sendte Bud til dem, for at høre deres nærmere Bestemmelse, erklærede de reent ud, at de ikke vilde følge med ham, saa bange vare de for at binde an med Kolbein. Sturla Thordsøn sagde da, at under disse Omstændigheder kunde det ikke nytte Thord at ride til Things, hvor Kolbeins og Sønderlændingernes forenede Styrke vilde langt overgaa alt, hvad han kunde skaffe til Veje, dog erklærede han sig for sit Vedkommende rede til at yde Thord al den Hjelp, han kunde. I denne fortrykte Stilling maatte der være en velkommen Overraskelse for Thord at modtage et Budskab fra Eyfjordingerne om, at de vare rede til at tage Parti med ham og staa ham bi, hvis han kom til de Egne med nogenlunde rimelig Styrke. Kolbeins Herredømme var nemlig nu blevet saa tryk-

[1]) Sturlunga Saga VII. 27.

[2]) Sturlunga Saga VII. 11, 12.

kende, og de Mishandlinger, Ran og Manddrab de maatte døje af ham og hans Mænd, saa hyppige, at de ikke godt kunde holde det længer ud, men satte deres eneste Haab til Thord som deres Befrier [1]).

27. Thords og Kolbeins Søtog mod hinanden. Søslaget paa Floen.

Da Erfaringen havde viist Thord, at det ej lod sig gjøre for ham at trænge lige frem til Skagafjorden, end sige til Eyjafjorden, over Land, besluttede han at prøve et Søtog, og lod til den Ende alle de største Fartøjer i Vestfjordene udruste. Her var der naturligviis ikke Tale om formelige Langskibe; et eneste saadant fandtes neppe i hele Island, og selv de største af de Fartøjer, man benyttede, vilde i Norge kun have været regnede til de saakaldte Letteskibes eller Skuders Tal. For Folk, der havde seet Kong Haakons og Hertug Skules Flaader, maatte derfor vistnok hele Udrustningen, hvor Ti-æringer spillede samme Rolle som Tyvesesserne i Norge, have et yderst fattigt Udseende; men det var dog meget, at han paa den fattige Kant af Landet, hvor han havde sit Tilhold, enda kunde faa en saadan Udrustning bragt i Stand. Thord gjorde alt for at bevæbne sine Mænd saa fuldstændigt og forsvarligt som muligt; det gjaldt nemlig at optræde paa en Maade, der kunde give Eyfjordingerne Mod til at forene sig med ham. Han havde efterhaanden ladet opkjøbe en heel Deel gode Vaaben, Sverd, Spyd, blanke Brynjer og Staalbuer i Norge [2]); disse kom nu godt tilpas. Han fik i alt femten Skibe, af hvilke han selv styrede en stor Skude, bemandet med hans Huusfolk og andre udvalgte Mænd; paa et af Fartøjerne vare de saakaldte Gjester, altsaa havde man her ogsaa en Gjesteskude i det Smaa; paa de øvrige var der Mænd fra Bardestrand, Arnarfjorden, Dyrafjorden, Anundsfjorden og Isafjorden, altsaa egentlig kun fra en Deel af det yderste, nordvestlige Strøg, hvor Thord den længste Tid havde haft sit Tilhold. Hvor smaa Fartøjerne maa have været, seer man deraf, at hans hele Folkestyrke ikke udgjorde mere end 210 Mand, hvorved der kun kommer 14 Mand paa hvert Skib, hvis de alle havde lige mange; nogle havde vel flere, andre igjen saa meget færre. Det klinger næsten løjerligt, at en af disse Skuder førte det fra de norske Tronkrige bekjendte, meget sigende Navn „Ognarbranden". Det forstaar sig, at Befalingen over disse Fartøjer var fordeelt mellem Thords fornemste og paa-

[1]) Sammesteds, Cap. 26.

[2]) Sturlunga Saga VII. 30. Maaskee han ogsaa før sin Afrejse havde forsynet sig med et Forraad; Sagaens Ord tillade at antage det.

lideligste Tilhængere, som Dugfussønnerne, Ravn, Baard paa Sande, Nikolas Oddssøn o. fl; paa hvert Fartøj satte Thord desuden et Par af sine Hjemmefolk, som han kunde stole paa. Sturla Thordssøn overdrog han at forsvare Herederne i hans Fraværelse, for det Tilfælde at Nordlændingerne imidlertid skulde gjøre noget Angreb. Han styrede derpaa med sin lille Flaade nord over Isafjordsdybet til de ubeboede Hornstrande, Vestfjerdingens nordligste Punkt [1]), hvor de laa vejrfaste halvtredie Dag uden at kunne faa de nødvendige Levnetsmidler; derfra roede de sig møjsommeligt frem til Trekyllesvik, hvor de ankom Onsdagen den 22de Juni, og hvor Nøden tvang dem til at fange og slagte en heel Deel Kvæg fra Græsgangene der i Nærheden. St. Hansdag kaldte han sine Mænd sammen til et Møde ude ved Trekylles ø [2]); her kom en vis Asgrim Bergthorssøn fra Steingrimsfjorden til ham og sagde, at Kolbein ligeledes samlede en Flaade og desuden agtede at sende en Skare vester over Land. Men Thord sagde at dette maatte være et løst og ugrundet Rygte, i alle Fald vilde Kolbein neppe kunne udruste større eller bedre Søstyrke end den, han forrige Sommer havde sendt til Isafjorden. Thord havde vel heller ikke den bedste Tro til Asgrim, der tidligere paa hans Opfordring havde vægret sig ved at gribe til Vaaben for ham. Da Asgrim havde forladt dem, holdt Thord en lang Opmuntringstale for sine Folk, hvori han mindede dem om hvad de havde at hevne, bad dem at bruge sig som de bedst kunde, og indskærpede dem, ikke at sprede sig ad, men stedse at lægge alle sammen ind til een Havn, hvor man da samlede skulde gjøre Landgang og øve Herverk. Vel vare de endnu ikke saa mandsterke, men naar de først kom til Eyjafjorden, tvivlede han ikke paa at de vilde faa Forsterkning. Man forsynede nu Skibene med det nødvendige Forraad af Haandstene, og fortsatte derpaa Sejladsen øster over Floen.

Asgrim havde dog sagt alt for sandt. Thi Kolbein, der synes at være bleven tidligt underrettet om Thords Forehavende, samlede alle de

---

[1]) Hornstrandene have sit Navn efter Forbjerget Horn, af fremmede Søfarende sædvanligvis kaldet Cap Nord.

[2]) Trekyllesvik og Trekylles-Ø ligger paa Østsiden af den store mod Nordvest udgaaende Halvø, der dannes af Breidafjorden med dens indre Partier, Kroksfjord og Gilsfjord, i Vest, og Floen i Øst. Paa den østlige Side af Floen, omtrent lige overfor Trekyllesvik, er Halvøen og Nesset Skage, paa hvis østlige Side Skagafjorden gaar ind. Det Parti af Floen, eller den store Bugt mellem Skage og Trekyllesvik, kaldes i sin vestligere Deel Strandafloen, efter „Stranderne“, der er Navnet paa det hele Strøg fra Horn til Steingrimsfjorden. Længer østligt kaldes den Hunafloen, efter Hunafjorden, som baade er den største, yderste og østligste af de tre Fjorde, Bugten i sin inderste Deel danner, nemlig Hunafjord, Midfjord og Rutafjord.

største Skibe paa Nordlandet, han kunde overkomme, sammen i en Udhavn paa Østsiden af Skagen, og udrustede dem paa det bedste, for at møde Thord; ogsaa Eyfjordingerne maatte være med, saa nødigt de vilde. Da hele Styrken var samlet, sendte han sin Frænde, den højst anseede Brand Kolbeinssøn [1]), med 240 Mand afsted for landvejs at søge til Vesterlandet, ganske som Asgrim havde sagt. Med den øvrige Deel af Mandskabet, der udgjorde 450 Mand, bemandede han Skibene, som han selv vilde anføre. Han havde 20 Skibe, hvilket Antal i Forhold til Mandskabet viser, at de maa have været større eller i det mindste sterkere bemandede end Thords, thi der kommer 22 Mand paa hvert. Kolbeins eget var næsten saa stort som et Havskib, og forsynet med et Kastell ved Masten. Alle hans Skibe vare skjoldbængte, og ingen der paa Landet, heder det, havde før seet Skibe saaledes udstyrede til Kamp. Han var altsaa Thord i enhver Henseende meget overlegen, saavel i Skibenes Antal, som i deres Størrelse og Bemanding. Det var St. Hans Dag om Aftenen, at han gik til Søs. Just som man skulde lette Anker, kom der Sendebud til ham fra Sønderlandet og bragte ham den heel uventede Efterretning, at **Gissur Thorvaldssøn** var kommen hjem fra Norge, og ønskede at tale med ham. Men Kolbein bad dem sige ham, at han nu ikke kunde indstille Toget, som han stod i Begreb med at tiltræde. Kolbein sejlede ud fra Skagafjorden, forbi Skagen, og agtede sig lige ud til Horn, da han ikke havde nogen Anelse om, at Thord allerede var ham saa nær. Thord var just midt paa Floen, da man fra hans Skibe opdagede Kolbeins Flaade langt ude. I Førstningen vidste man ikke hvad det var, og En gjettede endog paa at det var Selhunde paa Drivis, men snart skjønnede man dog det Rette. Uagtet Fiendernes øjensynlige Overmagt raadede dog de fleste til at ro ud mod dem og binde an med dem, saa kamplystne og modige, eller rettere dumdristige vare de. Dog anraabte Thord forinden, efter forstandige Mænds Raad, Gud om Bistand, og Jomfru Maria og St. Olaf om deres Forbøn, og aflagde til den Ende det højtidelige Løfte, at han og de øvrige skulde vandfaste alle Fredage i et heelt Aar fra den Dag, samt holde sædvanlig Faste hver Løverdag indtil Vintren, og derhos lade kjøbe Sjæle-Messer for Kong Harald Sigurdssøn [2]) i tolv Maaneder. Da dette var bekræftet med Haandtag, roede de trøstigt ud mod Kolbein, der ved at see dem nærme sig gav Befaling til at lade Sejlene falde og tenge Skibene

---

[1]) Brand Kolbeinssøn var en Søn af den gamle Kolbein Kalbaljos, eller, som han og kaldtes, Stadar-Kolbein, forbi han ejede Gaarden Stad i Skagafjorden.

[2]) Heraf seer man, med hvilken Kjærlighed Islændingerne maa have bevaret Harald Sigurdssøns Minde.

sammen. Det var tidligt om Morgenen, strax efter Solopgang, altsaa i hiin nordlige Bredde ikke længe efter Midnat, Løverdagen den 25de Juni, i den østlige Deel af **Floen**, nærmere Skagen. Da Thord kom i Skudmaal fra Kolbeins Skibe, lod han ogsaa sine lægge i Orden og tenge sammen. Derpaa gik han hen i Forstavnen af sit Skib, og talte, siges der, med klar og mandig Stemme til Eyfjordingerne og de øvrige Mænd fra Herederne nordenfor Yxnadalsheid, tilbydende dem Grid med mange venlige, gode og opmuntrende Ord. Men da Kolbeins Venner hørte dette, og med Rette frygtede for at mange af Krigerne i deres Flaade, hvis Frænder vare faldne paa Ørlygsstad for Kolbeinsmændenes Haand og endnu laa ubødte, skulde lade sig bevæge til Frafald, raabte En af dem højt: „ti stille, din Djevel; vent aldrig noget Forlig; det skal gaa dig som din Broder Tume paa Reykja-Hole, ja saa meget værre, som du selv stiller dig frem til Maal for vore Spyd!" I det samme blev der istemt Hærskrig, og Kolbeins Mænd begyndte Striden ved at sende en Regn af Spyd og Stene over paa Thords Fartøjer. Fra Thords Side blev man dem ikke Svar skyldige, og snart kom man *hinanden saa* nær, at man fra begge Sider begyndte at bruge *Stavnljaaer*, for at hale Fartøjerne over til hinanden. Og nu blev der i henved 8 Timer kæmpet med en Heftighed og Forbitrelse, hvis Lige man hverken havde seet i Tronkrigene i Norge eller hidtil i Fejderne paa Island. Paa begge Sider var Mandskabet godt udrustet; Thord og hans bedste Mænd bare de gode Angrebs- og Forsvars-Vaaben, han havde skaffet sig fra Norge, andre havde Ringbrynjer; Kolbeins Mænd gave dem heller ikke noget efter i Bevæbning. Men Thord havde et langt større Forraad af Stene, og derhos vare alle hans Mænd kjekke, haandfaste Krigere, medens der blandt Kolbeins Folk var en heel Deel, der ikke duede stort; derfor havde Thord, uagtet sin langt ringere Folkestyrke, i Begyndelsen afgjort Overvegt. Thords Mænd begyndte allerede at entre Kolbeins Skib, og bleve kun med Anstrengelse drevne tilbage. Men da lod Kolbein, der formedelst sit svagelige Legeme ikke selv kunde blande sig mellem de stridende, men stod oppe paa Kastellet paa sit Fartøj og commanderede, en Deel af sine Skibe løse sig af Tengslerne og ro omkring for at falde Thord og hans Mænd i Ryggen. Dette lykkedes fuldkommen. Thords Mænd kæmpede saa ivrigt, at de ikke vidste af, førend Fienderne vare komme bag paa dem. Dette afgjorde Dagens Lykke. Thord havde ikke Folk nok til at sætte imod begge de fiendtlige Afdelinger, og medens han vendte sig mod det sidste ubelejlige Angreb, entrede et af de fiendtlige Skibe og med egen Haand spiddede Anføreren mod Masten, halede Kolbeins Mænd hans eget Skib til sig, saa at det ryddedes, og Besætningen maatte frelse sig over paa

de nærmeste. Eyfjordingerne synes ikke at have gjort mindste Mine til at forene sig med ham, af Frygt for Kolbeins Overmagt. Flere af Thords Skibe bleve tagne, og da Mandskabet søgte over til de andre, bleve de saa overfyldte, at de vare nær ved at synke. Thord vilde alligevel ikke fly, men kæmpede med mageløs Udholdenhed og Tapperhed, først paa Svarthøvdes Skib, dernæst paa den saakaldte Ognarbranden, hvor han stillede sig aller fremmest i Stavnen og selv opfordrede Nordlændingerne til at binde an med ham, om de torde. Man greb, hvad man fik fat paa, og brugte det som Vaaben. Bolører og Haandører kastedes fra det ene Skib til det andet; man brugte Sæl- og Hval-Harpuner, Sejlbomme, Aarer, Bænke, o. s. v.; med saadant Raseri blev der stredet. Men nu begyndte flere af Thords Skibe efterhaanden at liste sig bort, og det, hvorpaa han selv befandt sig, var saa lekt, at man uagtet idelig Øsen dog neppe kunde holde det fra at synke. Alligevel bad han sine Mænd, da man meldte ham det, ikke gjøre ham og sig selv den Skam at fly fra Striden. De bade ham da selv at see efter; men da han nu gik agter til Østerrummet, benyttede de sig af dette Øjeblik til at hamle tilbage, og lægge fra. Dette var Tegnet til almindelig Flugt, og saaledes var Slaget til Ende. Kolbeins større Skibe var tunge under Aarerne; han maatte derfor oppebie Havgulen for at kunne sejle, og hindredes derved fra umiddelbart at forfølge de flygtende. Tre af Thords Skibe bleve liggende efter, af Mangel paa Folk, de øvrige kom uhindret til Land ved Aarnes i Trekyllesfjorden, og de trætte Krigere kunde endog tage sig nogen Hvile. Her undersøgte de deres Tab. Af deres Flok vare forholdsviis kun faa faldne, men de fleste af dem vare saarede, nogle endogsaa meget haardt. Derimod vare en stor Mængde af Kolbeins Mænd — som det siden viste sig over 80 —, dræbte og end flere saarede [1]). Derfor var Thord heller ikke saa misfornøjet med Slagets Udfald, som man skulde have ventet. Han lod sine Mænd kalde sammen der paa Stranden „til Huusthing", og takkede dem i en lang og smuk Tale for deres gode Bistand. Han ytrede endog, at fra denne Dag af havde hans og Kolbeins Lykke vist skiftes om, saa stort et Folketab, som Kolbein ganske sikkert maatte have lidt. Han forordnede, at da de havde mistet for mange Sejl og Aarer, til at det kunde nytte dem at prøve paa at undkomme til Søs for Kol-

[1]) Saaledes Sturlunga Saga VII. 32. Nogle yngre Haandskrifter af de isl. Annaler angive, at efter hvad man antog, skulde der være faldne tilsammen 120 Mand, (Isl. Ann. S. 116), men dette er aabenbart for meget, og man skulde næsten fristes til at antage at Haugsnesslaget her er forverlet med Floaslaget. Af Thords Flok faldt der, med nogle, som siden, efter at være faldne i Fiendens Hænder, bleve aflivede, neppe flere end i det højeste syv eller aatte.

dein, der upaatvivleligt strax vilde forfølge dem, naar han fik Vind, skulde Skibene ryddes og alt hvad der fandtes ombord, bringes ind i nærmeste Kirke, hvor ogsaa de, der vare for haardt saarede til at kunne udholde en møjsommelig Fjeldrejse, skulde tage sin Tilflugt, for saa vidt de kunde vente sig Grid af Kolbein. Kolbein Gran og nogle andre, der ligeledes vare slemt saarede, men dog taalte lidt mere, sendte han til Steingrimsfjorden; med de øvrige begav han sig over en Fjeldhals nord til Ufeigsfjorden. Men ogsaa disse vare saa udmattede af Blodtab og Anstrengelse, at de lagde sig fore og ikke vilde fare længere. Han maatte derfor lade det komme an paa, om Kolbein indhentede dem eller ej, og blive der om Natten, uagtet man allerede Aftenen forud havde seet de fiendtlige Skibe nærme sig. Dagen efter (Søndag Morgen den 26de), besluttede han sig til at afskedige dem, og lade dem søge hver til sit, som de bedst kunde, paa den Betingelse at de igjen skulde komme til ham, hvis Kolbein viste sig vestenfor Horn. De fleste toge da til Fjelds, og gik over til Isafjorden eller andre vestlige Fjordegne. Thord takkede dem endnu engang ved Afskeden for deres gode Hjelp. Selv drog han nordenom langs Kysten, og kom tre Dage efter til Holt i Anundsfjorden [1].

Kolbein havde imidlertid med gunstig Vind begyndt at forfølge de Flygtende, og landede i Trekyllesvik, hvor hans første Gang var til Kirken. Denne skaanede han ikke, som Thord, men lod den bryde op og alt det deri forvarede Gods plyndre; vel blev ingen af Folkene dræbte, men det er tydeligt nok, at hvis Thord ikke havde sørget for at faa dem, mod hvilke Kolbein var mest opbragt, skaffede anden Steds hen, vilde Kirkens Hellighed ikke have gavnet dem stort. Paa Fjeldet lod han en af Thords Mænd dræbe, der, udmattet af sine Saar, var bleven liggende tilbage; hans Syster havde en Tidlang været Kolbeins Frille, men det kunde ikke frelse ham. Thords efterladte Skibe lod Kolbein deels brænde, deels udruste og bemande, thi det var hans Hensigt at drage lige til Vestfjordene, og, som han sagde, at ødelægge disse saa til Gavns, at Thord ikke tidere skulde kunne rejse Ufredsflokke derfra. Vold og Ødelæggelse betegnede ogsaa hans Vej. Hvad der især ansaaes som uhørt, og vakte almindelig Forbitrelse, var, at han endog lod de Hvaler tage og tildeels opbrænde, som Kystboerne havde fanget, og hvoraf de for en stor Deel skulde have deres Livs Ophold. „Thord og hans Tilhængere skulle ikke kunne ernære sig deraf, for siden at øve

[1] Sturlunga Saga VII. 28—32. Her anføres, hvad der ellers er en Sjeldenhed i denne Saga, flere Vers af et Kvad, som Ingjald Gudmundsson, en Thords Anførere, selv digtede om Slaget den følgende Vinter.

Ufred mod os", sagde han. Kolbein kom lige til Isafjorden, hvor han tog ind paa Ædø hos Thordis Snorredatter og hendes Søn Einar Thorvaldsson, hvilke paa hans Befaling maatte sende Bud til alle de større Bønder nordenfor Isafjord, at hvis de vilde beholde Liv og Gods, skulde de indfinde sig paa Ædø og sværge Kolbein Troskabs-Ed. Og der stod saadan Skræk af Kolbein, at mange virkelig efterkom Opfordringen; andre derimod søgte til Fjelds med deres Gods og Kvæg. Thord, der ved Efterretningen om Kolbeins Ankomst havde sendt Ilbud rundt omkring i Fjordene for at samle Folk, kunde ingen faa nordenfor Dyrafjord, og opgav derfor alle videre Forsøg derpaa, men begav sig først til Eyre, siden til Fagerø. Kolbein gjorde dog intet Forsøg paa at forfølge ham, men nøjedes med det, han allerede havde udrettet, og vendte tilbage til Skagafjorden, hvor han tilbragte nogen Tid i Stilhed paa Flugumyre. Thord slap saaledes endda nogenlunde taaleligt fra Nederlaget paa Floen.

Brand Kolbeinsson havde imidlertid ikke udrettet stort med sin Afdeling. Da han hørte at Thord var kommen til Strandene og agtede sig over Floen, blev han siddende i Midfjord, for at see hvor Thord vendte sig hen, inden han drog videre. Sturla Thordsson, der, som ovenfor nævnt, skulde besørge Landforsvaret af Vestfjordene, samlede 240 Mand, hvoriblandt ogsaa nogle, som hans Broder Bødvar sendte ham under Anførsel af sin Søn Thorgils Skarde, og skyndte sig til Haukadalsskardet, der fører fra Laxaadalen til Rutafjorden. Her fik de høre, at Brand troede sig temmelig tryg nede i Midfjorden, og ikke tog sig tilbørligt i Agt. Den unge 18aarige Thorgils Skarde, der nu, som det synes, for første Gang var ude i Felten, og havde Lyst til at udmerke sig ved en rask Vaabendaad, opmuntrede ivrigt til at fare lige løs paa Brand og overrumple ham, men en anden af de tilstedeværende Høvdinger vilde ikke paa nogen Maade fare med Ufred i fremmede Hereder, og reed, efter megen Frem- og Tilbagesnakken, endog bort med sine Mænd. Da opløste hele Flokken sig, og Sturla maatte vende tilbage. Imidlertid var det blevet Brand meldt at Sturla var i Nærheden med en Skare Folk, og dette var nok til at faa Brand og hans Mænd til at forlade Midfjorden, og vende tilbage til Skagafjorden for at forsterke sig. Strax efter indløb Efterretningen om Søslaget og dets Følger, saa at et nyt Tog vestover nu var overflødigt [1]).

[1]) Sturlunga Saga VII. 28.

28. Gissur Thorvaldssøns Tilbagekomst. Kolbeins Forlig med Thord og Død. Thord bliver Herre i Eyjafjorden.

Imidlertid var, som det allerede ovenfor er omtalt, **Gissur Thorvaldssøn** kommen tilbage til Island. Hvad han i disse tvende Aar havde foretaget sig i Norge, hvor han havde opholdt sig, hvad der bevægede Kong Haakon til at lade ham faa Tilladelse til at rejse, og hvilke Betingelser han satte ham: om alt dette nævne Sagaerne intet, og man kan her ene og alene gjette sig frem. Saa meget seer man af det følgende, at Gissur fremdeles optraadte som Kongens Mand og den, der virkede, eller i det mindste skulde virke, i hans Interesser. Og derfor er det vel rimeligt, at Kong Haakon, som maa have fundet, at Thord alene havde sine egne Interesser for Øje, og ikke vilde eller maaskee ikke engang kunde varetage de kongelige, nu har fundet det paa Tide at sende Gissur ud, for at drive Sagen med Kraft. Han har maaskee ogsaa med Forfærdelse hørt om de Voldsomheder, der øvedes paa Øen, fornemmelig af Kolbein og hans Tilhængere, og derfor paalagt Gissur, først og fremst at bringe Fred og Ro til Veje. Det berettes udtrykkeligt, at Erkebiskop Sigurd i Aaret 1245 enten virkelig satte Nordlændingerne (altsaa Kolbein og hans Tilhængere) i Ban, eller i det mindste truede dem dermed [1]). En foreløbig Trusel herom har maaskee Gissur Thorvaldssøn medbragt. I det mindste giver dette os Nøglen til at forklare den fredelige Stemning, der nu aabenbart besjælede Gissur, saavel som Kolbeins pludselige Omskiftning i sit Sindelag mod Thord. Anderledes kan man neppe forklare de Bestræbelser for at slutte Forlig, der nu, som det vil sees, fandt Sted fra Kolbeins Side, uden nogen tilsvarende fredelig Tilnærmelse fra Thords, da denne snarere viste sig mere fiendtligt stemt mod ham end nogensinde. Skulde maaskee Biskop Botulf, der 1243 vendte tilbage til Norge, have skildret Tilstanden paa Øen med mørke Farver, og foreslaaet Kongen at sende Gissur ud? Skulde Kolbein, da han fik Bud om at Gissur var kommen hjem og ønskede at tale med ham, just som han stod i Begreb med at sejle ud til Søslaget paa Floen, af den Grund have vægret sig ved at møde Gissur, at han frygtede for at de Erender, denne bragte med fra Kongen og Erkebiskoppen, maaskee kunde være hans krigerske Hensigter i Vejen, og han derfor heller vilde opsætte at mødes med ham, indtil han havde faaet udrettet, hvad han vilde? Usandsynligt er det ikke. Saasnart Gissur, der landede ved Eyre paa Sønderlandet, var kommen hjem, var et af hans første Skridt at indgaa Forlig med Jon, Sturla Sighvatssøns Søn, altsaa med Hen-

[1]) Islandske Annaler ved 1245.

søn til dennes Drab paa Ørlygsstad, og den hele Sag, heder det, blev lagt i Kong Haakons Dom, det vil da sige, at Kongen skulde bestemme de endelige Forligsvilkaar. Dette maa nødvendigviis have været aftalt mellem Kongen og Gissur, eller rettere været Gissur paalagt af Kongen før hans Afrejse fra Norge, og man kan næsten allerede heraf slutte, at Gissur maa have haft lignende Paalæg med Hensyn til Thord, samt Befalinger i saa Henseende til Kolbein. Gissur samlede siden en stor Skare Folk og drog med den til Vesterlandet, til Breidafjord-Dalene, rimeligviis for at give sine paatænkte Underhandlinger med Thord behørigt Eftertryk. Da Thord var kommen til Fagerø, som det ovenfor er berettet, fik han dette at vide af Sturla, og lod strax samle saa mange Folk, som muligt, i Borgarfjorden og de sydlige Dele af Vesterlandet; ved Efterretningen herom trak Gissur sig tilbage, da han formodentlig indsaa, at det endnu ikke for det første nyttede at forsøge Fredsunderhandlinger med ham. Thord tænkte paa intet mindre end at tage øjeblikkelig Hevn over Kolbein. Efter at have tilbragt nogle Uger roligt paa Eyre, reed han i August Maaned tilligemed Sturla sydefter til Dalene, samlede henved en 120 Mand, og ilede med disse nord gjennem Haukadalsskardet for at overrumple Kolbein i Skagafjorden. Allerede i Midfjorden saa man imidlertid Folk ride af alle Kræfter til Fjelds og østover, øjensynligt for at advare Kolbein, og flere af Thords Mænd meente derfor at det var farligt at drage videre, og at man snarest muligt burde vende om. De bade Sturla tale herom til Thord. Han undslog sig, fordi man tidligere havde dadlet hans alt for snare Tilbagetog fra Haukadalsskardet, da man kunde have overrumplet Brand Kolbeinssøn. De fortsatte derfor Toget indtil ned i Vatnsfjorden; da sagde Thord selv, at det var bedst at vende om, saasom han kunde see at de vare misfornøjede. Det vilde heller ikke have nyttet ham at drage videre, thi Advarsler havde naaet Kolbein, og denne havde samlet 360 Mand, med hvilke han kom til Midfjord strax efter at Thord havde forladt Egnen. Men hvad der nu, som sagt var foregaaet med Kolbein eller ej, hvad enten Gissur havde sendt ham Bud, eller hans Svagelighed atter stemte ham mere for Freden, saa gjorde han nu, da man mindst skulde have ventet det, et oprigtigt Forsøg paa at gjenoprette denne, idet han sendte en af Thords egne Tilhængere, som han havde taget til Fange, til ham med Forslag om Grid eller Vaabenstilstand, for at begynde Underhandlinger. Thord antog Forslaget, og Stilstanden blev sluttet, først kun til Vinternat, siden, som man kan skjønne, for hele Vintren. Der plejedes nu ivrige Underhandlinger, som dog i Førstningen ikke ledede til noget Resultat, da Kolbein fremdeles vægrede sig ved at give Slip paa de Godord, som Sighvat havde haft. Men endelig kom det dog, ved Fleres Megling,

blandt hvilke sikkert ogsaa Gissurs, om Vaaren til en Overeenskomst imellem dem, hvorved det bestemtes, at alt deres Mellemværende skulde underkastes Kong Haakons Dom, og at de til den Ende begge to den forestaaende Sommer skulde begive sig over til Norge. Kolbein skulde udrede til Thord 60 Hundreder i Rejsegodtgjørelse, og dette fremskaffedes ogsaa ganske rigtigt til Hvitaa, hvor Thord, som det synes, agtede at indskibe sig med den forhen nævnte Eyvind Bratt, der var afsejlet fra Island Høsten forud, men formedelst Storm havde maattet gjøre Venderejse og lægge op i Hvitaa, hvor Skibet maatte blive liggende hele den følgende Vinter [1]).

Men Kolbeins Sygdom gjorde en uventet Forandring i alt dette. Da det leed ud paa Vaaren, blev han saa daarlig, at han maatte lægge sig til Sengs og følgelig ikke kunde tænke paa at rejse. Han lod da sende Bud efter Gissur, og meddeelte ham, da han kom, at han agtede at overdrage ham og Brand Kolbeinssøn alle sine Godord. Men Gissur svarede, at det nu ej var ham belejligt at overtage dem, hvorimod han var beredt til at staa Brand bi efter bedste Evne. Man maa antage, at Gissur ikke vilde udsætte sig for de uophørlige Angreb af Thord, som vilde blive Følgen af at denne ikke fik sine længe forholdte fædrene Godord i Eyjafjorden tilbage; eller og havde han, ifølge den af os tidligere fremsatte Formodning, maatte give Kong Haakon det Løfte, ikke at indlade sig i nogen umiddelbar Kamp med Thord. Ogsaa Brand maa have erklæret, at han ikke agtede at befatte sig med Godordene i Eyjafjorden. Thi Resultatet af disse Overlægninger ved Kolbeins Dødsleje blev, at man sendte Bud til Thord, og tilbød ham hele hans Fædrenearv saavel som Høvdingdømmet over alle Hereder nordenfor Yxnadalsheiden, altsaa Eyjafjorden med de østligere beliggende Thingsokn, imod at han tilsagde Grid og indgik Forlig. Brand derimod skulde have alle Herederne vestenfor Yxnadalsheiden, altsaa Skagafjorden, Hunafjorden, Midfjorden og Rutafjorden, hvor de fleste Godord allerede tilhørte ham, skjønt han havde midlertidigt overladt Kolbein dem, og hvor han derhos var meget populær. Brand og Gissur skulde gjensidigt understøtte hinanden. Ved denne Raadslagning var ogsaa Brands Fader Kolbein Kaldaljos, saavel som dennes Dattersøn, Brands Syskendebarn, Abbed Brand Jonssøn [2]) tilstede. At Thord modtog Tilbudet, forstaar

---

[1]) Sturlunga Saga VII. 35.

[2]) Naar Abbed Brand Jonssøn her, saavel som tidligere, ved Beretningen om Forliget ved Hvitaa-Bru, kaldes Abbed, da er dette egentlig en Anachronisme, da Brand ikke indviedes til Abbed førend i 1247, i hvilket Aar hans Formand Arnor frasagde sig sin Post. Men vi følge her Sagaskriverens Exempel, og det tør maaskee hænde, at Brand allerede flere Aar før sin Indvielse, som en høibyr-

sig af sig selv, og siges derfor ikke engang udtrykkeligt i Beretningen om disse Forhandlinger. Kolbein døde kort efter (22de Juli 1245), kun 35 Aar gammel, meget beklaget og savnet af sine Venner og Bekjendte. Derpaa blev der sammenkaldt et Møde fra alle de Hereder, der skulde tilfalde Brand, og paa dette blev han højtideligt anerkjendt, eller, som det heder, valgt til Høvding over dem. Man indvilgede ham og, fortælles der, merkeligt nok, alle de Indtægter, Kolbein havde oppebaaret af de samme Hereder, navnlig Saudetolden. Disse Afgifter traadte vel i Stedet for den forrige Hov-Told, der oppebares af Goderne under Hedendommen, men som det lader, vare de betydeligt forøgede siden den Tid: ogsaa et Skridt nærmere mod de monarchiske Institutioner [1]).

Efter denne uventede Forandring til det Bedre i Thords Stilling var der naturligviis ikke længer Tale om nogen Overrejse til Norge, men han lod Svarthøvde rejse i sit Sted for at forhandle de af Kolbein erholdte Varer, og begav sig selv til Eyjafjorden, efter først at have højtideligholdt Ravn Oddssøns Bryllup med hans Broderdatter Thurid, Sturla Sighvatssøns Datter. Hans Venner fra Eyjafjord tilsagdes at møde ham i Midfjord. Han ledsagedes af Sturla Thordssøn, Thorleif i Garde o. fl., og havde i alt et Følge af 90 Mand. I Midfjord forefandt han Evfjordingerne, 80 Mand sterke, og de rede alle tilsammen videre til Evjafjorden, hvor de ankom den 10de August. Tilfældigviis kom just den samme Dag et Skib fra Norge sejlende ind paa Fjorden, og bragte den Efterretning, at Urøkja var død i Norge St. Hans-Dag. Thord begav sig strax til sin Ættegaard Grund, og havde Søndagen efter (den 13de August) et Møde paa Kristnes med alle Heredsmændene, paa hvilket de aflagde ham Troskabsed og tilbagegave ham alle de Ejendomme, der havde tilhørt hans Fader Sighvat. Hvorledes de lode sig bevæge dertil; om de bleve holdte skadesløse, og da paa hvilken Maade, eller af hvem, siges ikke, men det lader dog til at det hele gik nok saa venskabeligt for sig, og man maa derfor næsten fristes til at tro, at Brand godtgjorde dem af Kolbeins Bo. Strax efter, den følgende Mariemesse (15de August), holdt han et prægtigt Gjestebud paa Grund, hvortil han fra det nys nævnte Skib havde forsynet sig med en Mængde Øl, der ikke altid var at faa paa Island. De Mænd, der havde fulgt ham vestenfra, gav han ved Afskeden store Gaver. Han havde nu paa det nærmeste naaet sit Maal, Gjenerhvervelsen af sine fædrene Besiddelser, og hans Ædelmodighed mod Svigerinden, Thurid Ormsdatter, kom ham nu til Gode. Men hans

———

dig og formaaende Mand, har været udseet til Abbed Arnors Efterfølger og bestyret Klostret, samt derfor sædvanligviis kaldtes Abbed.

[1]) Sturlunga Saga S. VII. 36.

Ærgjerrighed stræbte endnu videre. Han vilde blive Herre over hele Nordlandet, ja maaskee endog, om det kunde lade sig gjøre, over den hele Ø. Og dette berøvede ham om en føje Tid den Popularitet, som han nu umiskjendeligt havde erhvervet sig.

29. Thord Kakales Herskesyge og Strid med Brand Kolbeinssøn om Herredømmet paa Nordlandet. Haugsnes-Slaget. Thord og Gissur underkaste sig Kongens Dom og drage til Norge.

I Førstningen var det nu heel fredeligt paa Island. Thord tilbragte Høsten og Vintren paa Grund, og Brand paa sin Gaard Stad i Skagafjorden, hvor han holdt et prægtigt Huus, og hvor alle Kolbeins forrige Følgesvende samlede sig om ham. Men snart viste det sig, at Thords Ærgjerrighed endnu ikke paa langt nær var tilfredsstillet, og at to saa mægtige Høvdinger, som han og Brand, hver omringede af en heel Skare urolige Tilhængere, der indbyrdes hadede hinanden til det yderste, ikke kunde bo nær ved hinanden uden at komme i Uenighed paany. Hvad Thord angaar, da synes han endog at have søgt Anledning til at velte sig ind paa Brand. Anledningen tog han af nogle Lystigheder med Dans og andet Fjas, som Brands Mænd havde om Vintren, hvorved der forefaldt Ytringer og andre Hentydninger, som Thord, da de forebragtes ham, ansaa fornærmelige. Det var vel heller ikke ganske frit for, at disse Ytringer eller Hentydninger virkelig vare rettede mod Thord og hans Mænd, thi Brand selv ansaa det nødvendigt at irettesætte sine Mænd derfor, og bede dem tie stille med saadant, da det ellers kunde afstedkomme megen Skade. Men saa farligt var det dog vel ikke, hvis Thord selv ej havde grebet Lejligheden til at yppe Kiv. Dette begyndte dermed, at han eller hans Mænd fremkom med Fordringer paa flere Gaarde i selve Skagafjorden, og erklærede det for Brud paa det sluttede Forlig, hvis de ikke bleve dem opladte. Da Brand, som man kunde vente, gjorde Vanskeligheder herved, paastod Thord at der burde sluttes et nyt Forlig, og ytrede at intet Forlig var tilbørligt, eller saadant som man kunde vente overholdt, naar han ikke derved fik sig **hele Nordlændinge-Fjerdingen** overdragen [1]). Han vilde heller ikke give Slip paa Borgarfjorden, paaskydende at Thorleif i Garde, den mægtigste Mand i den Egn, ikke længer var hans fuldkomne Ven [2]). Allerede

[1]) Dette siges ikke udtrykkeligt i Sagaens Beretning, men kan sees af Brands strax nedenfor omtalte Brev.

[2]) Saaledes heder det i Brands Brev, uagtet intet derom tidligere ytres. Man skulde heraf formode, at Kongen har villet overdrage Borgarfjorden

efter Juul kunde man sige, at der var aabenbart Fiendskab mellem begge Hereder, Eyjafjorden og Skagafjorden, uagtet der, som det heed, var sluttet den Overeenskomst angaaende hine Fordringer paa Godserne i Skagafjorden, at tolv af de bedste Mænd i Landet skulde afgjøre Sagen ved Voldgift paa første kommende Althing, til hvilken Tid der og stilledes gjensidig Grid. Denne Aftale med tilhørende Grid synes kun at have været et Proformaværk, som man ikke agtede stort [1]). Thord lod i al Stilhed sine Tilhængere og Venner fra Vestfjordene kalde til sig og Folk af sine Omgivelser, der paaskode at rejse i deres private Ærender. Saaledes samlede der sig efterhaanden en Mængde til ham, Teit Styrmesson, Ravn Oddsson, Bjørn Trumb, o. fl. Dette kunde naturligviis ikke i Længden undgaa Skagfjordingernes Opmerksomhed, og allerede tidligt i Fasten sendte Brand ved paalidelige Bud et Brev til Gissur Thorvaldsson, hvori han beskrev ham, hvorledes Sagerne stode, og bad ham snarest muligt komme med en klækkelig Folkestyrke til Skagafjorden, for ved sin Magt og Anseelse at indjage de urolige Hoveder i Eyjafjorden Skræk og forebygge Blodsudgydelse. Han anmodede ham ogsaa, efter Kongens Bud at overtage Bestyrelsen af Borgarfjorden, hvor det vilde blive dem særdeles bekvemt at holde til i Forening. Han klagede fremdeles over, at endog Biskop Sigvard nu havde begyndt at helde til Thords Side, da han nemlig, efter Thords skriftlige Anmodning om atter at maatte stedes til Kirkegang med sex af sine Mænd, strax havde overdraget en Prest, højtideligt at indføre Thord i Kirken [2]),

til en anden end Thord, om end just ikke til Thorleif, hvem Kongen fra tidligere Dage havde meget imod. Thords Udsagn om ham skal vel forklares derhen, at han, da Thorleif var mægtig, for sin egen Sikkerheds Skyld maatte have Bestyrelsen over Borgarfjorden, da han derved lettere kunde hindre hlin fra at gjøre ham Fortred.

[1]) Man var vel saa meget mere forberedt paa alvorlig Ufred, som der om Vinteren 1245—46 saaes en Komet (Sturlunga Saga VII. 39).

[2]) Saaledes hedder det udtrykkeligt i Brands Brev, Sturlunga Saga VII. 40, uagtet der ej fortælles, naar Thord blev bansat. Men da det ovenfor udtrykkeligt berettes, at Biskoppen paa Teits Anmodning ikke bansatte Thord ved hans Tog til Skaalholt 1242, og der senere ikke forefaldt noget nyt Sammenstød mellem Thord og Biskoppen, der kunde have fremkaldt Bansættelse, saa kan man neppe gjette paa nogen anden Anledning dertil, end, saaledes som det ogsaa ovenfor, S. 248, er skeet, ved Thords og hans 15 Venners Fredløsdommelse. Thi det var i sig selv rimeligt, at Skogarmanden, der „ikke maatte fødes eller færges", ogsaa tillige udstødtes af det kirkelige Samfund, og Biskoppen greb dengang vist gjerne Anledningen dertil. Nu, da Fredløshedsdommen ved Forliget maatte ansees hævet, var det ogsaa rimeligt at Excommunicationen hævedes. Da flere af de 15 fredløse Mænd, bleve hjemme i Vestfjordene, saa at maaskee netop 6 vare tilbage hos Thord, blive ogsaa dette Tal en Bestyrkelse paa det ovenfor antagne.

og, hvad mere var, skulde have lovet Thord paa hans Begjæring at holde Gissur fra at komme Skagfjordingerne til Hjelp. Gissur lovede ogsaa at komme. Imidlertid havde dog Thord været hurtigere paa Ferde end han og maaskee Brand selv havde nogen Formodning om. Gissurs Svar kom til Brand i Paaske-Ugen. Men allerede fjerde Paaskedag havde Thord et Møde med samtlige Bønder i Heredet paa sin Gaard Grund, og erklærede der sin Agt, at angribe Skagfjordingerne, og, som han kaldte det, søge Oprejsning for lidte Fornærmelser. Ingen sagde Nej dertil; hans egne Folk ytrede endog den største Glæde derover. Fire Dage derefter var han allerede paa Vejen, og kom Tirsdag Aften den 17de April til Silvrastad i Skagafjorden med 5 til 600 Mand. I Spidsen for hans nærmeste Ledsagere var nu hiin Eyjulf Thorsteinssøn, hvis Fader Thorstein Jonssøn fra Hvamm i Vatnsdalen tre Aar i Forvejen var bleven overfaldt af Thord, og som selv dengang med Nød og neppe undkom. Thords Hær tilbragte Natten ude paa Sletten ved Silvrastad [1]), og satte Spydene fast i Jorden. Om Natten blæste der op en heftig Vind, saa at det hvinede i dem: af denne Lyd vaagnede mange, troede Fienden var kommen, og gav sig til at slaas med hinanden indbyrdes i Mørket, saa at endog een faldt, og mange bleve saarede. Efter dette Uheld fortsatte de Toget ned imod Brand, der imidlertid havde samlet en Styrke paa 720 Mand, og stillet sig ved Vidimyre, en Miils Vej vestenfor Flugumyre. Nogle Gejstlige søgte at megle Forlig, og bragte det dertil, at der sattes en kort Grid, for at man kunde begynde at underhandle; men da Thord ikke vilde høre om andet end Selvdom, og Skagfjordingerne derimod vilde have Gissur og en af Thord opnævnt Mand til at dømme, bleve Underhandlingerne afbrudte. Brand tilbragte Natten paa Vidimyre, hvor ogsaa han havde et Uheld, nemlig at hans egen Broder og henved 30 Mand faldt i Afmagt og bleve ukampdygtige; den følgende Morgen tidligt satte de over Blanda, og stillede sig i Fylking paa et Nes nær ved Flugumyre, kaldet Haugsnes, der dannes af Blanda og den deri faldende Djupadalsaa. I denne, som de troede, temmelig faste Stilling oppebiede de Thords Angreb. Nordmanden Eystein hvite, hvilken vi allerede tidligere have omtalt som Formand og kongelig Hirdmand, var den, der fylkede Brands Hær og rimeligviis valgte Stillingen.

Thord tilbragte Natten paa det nær liggende Ulfsstad, og drog derfra mod Brands Hær. Men i Stedet for at angribe denne i Fronten,

[1]) Silvrastad saavel som Haugsnes m. m. ere i samme Dal og ikke langt fra de samme Steder, hvor Forliget til Flatatunga 1234 og Slaget paa Ørlygsstad 1238 stode, se ovenfor III. S. 912, 990. Vidimyre og Flugumyre ligge paa hver sin Side af Blanda, hiint i Vest, dette i Øst.

efter Juul kunde man sige, at der var aabenbart Fiendskab mellem begge Hereder, Eyjafjorden og Skagafjorden, uagtet der, som det heed, var sluttet den Overeenskomst angaaende hine Fordringer paa Godserne i Skagafjorden, at tolv af de bedste Mænd i Landet skulde afgjøre Sagen ved Voldgift paa først kommende Althing, til hvilken Tid der og stilledes gjensidig Grid. Denne Aftale med tilhørende Grid synes kun at have været et Proformaverk, som man ikke agtede stort [1]). Thord lod i al Stilhed sine Tilhængere og Venner fra Vestfjordene kalde til sig ved Folk af sine Omgivelser, der paastøde at rejse i deres private Erender. Saaledes samlede der sig efterhaanden en Mængde til ham, Teit Styrmessøn, Ravn Oddssøn, Bjørn Trumb, o. fl. Dette kunde naturligviis ikke i Længden undgaa Skagfjordingernes Opmerksomhed, og allerede tidligt i Fasten sendte Brand ved paalidelige Bud et Brev til Gissur Thorvaldssøn, hvori han beskrev ham, hvorledes Sagerne stode, og bad ham snarest muligt komme med en klækkelig Folkestyrke til Skagafjorden, for ved sin Magt og Anseelse at indjage de urolige Hoveder i Eyjafjorden Skræk og forebygge Blodsudgydelse. Han anmodede ham ogsaa, efter Kongens Bud at overtage Bestyrelsen af Borgarfjorden, hvor det vilde blive dem særdeles bekvemt at holde til i Forening. Han klagede fremdeles over, at endog Biskop Sigvard nu havde begyndt at helde til Thords Side, da han nemlig, efter Thords skriftlige Anmodning om atter at maatte stedes til Kirkegang med sex af sine Mænd, strax havde overdraget en Prest, højtideligt at indføre Thord i Kirken [2]),

til en anden end Thord, om end just ikke til Thorleif, hvem Kongen fra tidligere Dage havde meget imod. Thords Udsagn om ham skal vel forklares derhen, at han, da Thorleif var mægtig, for sin egen Sikkerheds Skyld maatte have Bestyrelsen over Borgarfjorden, da han derved lettere kunde hindre hiin fra at gjøre ham Fortred.

[1]) Man var vel saa meget mere forberedt paa alvorlig Ufred, som der om Vinteren 1245—46 saaes en Komet (Sturlunga Saga VII. 39).

[2]) Saaledes heder det udtrykkeligt i Brands Brev, Sturlunga Saga VII. 40, uagtet der ej fortælles, naar Thord blev bansat. Men da det ovenfor udtrykkeligt berettes, at Biskoppen paa Teits Anmodning ikke bansatte Thord ved hans Tog til Skaalholt 1242, og der senere ikke forefaldt noget nyt Sammenstød mellem Thord og Biskoppen, der kunde have fremkaldt Bansættelse, saa kan man neppe gjette paa nogen anden Anledning dertil, end, saaledes som det ogsaa ovenfor, S. 248, er skeet, ved Thords og hans 15 Venners Fredløsdømmelse. Thi det var i sig selv rimeligt, at Skogarmanden, der „ikke maatte fødes eller færges", ogsaa tillige udstødtes af det kirkelige Samfund, og Biskoppen greb dengang vist gjerne Anledningen dertil. Nu, da Fredløshedsdommen ved Forliget maatte ansees hævet, var det ogsaa rimeligt at Excommunicationen hævedes. Da flere af de 15 fredløse Mænd, hørte hjemme i Vestfjordene, saa at maaskee netop 6 vare tilbage hos Thord, bliver ogsaa dette Tal en Bestyrkelse paa det ovenfor antagne.

og, hvad mere var, skulde have lovet Thord paa hans Begjæring at holde Gissur fra at komme Skagfjordingerne til Hjelp. Gissur lovede ogsaa at komme. Imidlertid havde dog Thord været hurtigere paa Ferde end han og maaskee Brand selv havde nogen Formodning om. Gissurs Svar kom til Brand i Paaske-Ugen. Men allerede fjerde Paaskedag havde Thord et Møde med samtlige Bønder i Heredet paa sin Gaard Grund, og erklærede der sin Agt, at angribe Skagfjordingerne, og, som han kaldte det, søge Oprejsning for lidte Fornærmelser. Ingen sagde Nej dertil; hans egne Folk vtrede endog den største Glæde derover. Fire Dage derefter var han allerede paa Vejen, og kom Tirsdag Aften den 17de April til Silvrastad i Skagafjorden med 5 til 600 Mand. I Spidsen for hans nærmeste Ledsagere var nu hiin Eyjulf Thorsteinssøn, hvis Fader Thorstein Jonssøn fra Hvamm i Vatnsdalen tre Aar i Forvejen var bleven overfaldt af Thord, og som selv dengang med Nød og neppe undkom. Thords Hær tilbragte Natten ude paa Sletten ved Silvrastad [1]), og satte Spydene fast i Jorden. Om Natten blæste der op en heftig Vind, saa at det hvinede i dem: af denne Lyd vaagnede mange, troede Fienden var kommen, og gav sig til at slaas med hinanden indbyrdes i Mørket, saa at endog een faldt, og mange bleve saarede. Efter dette Uheld fortsatte de Toget ned imod Brand, der imidlertid havde samlet en Styrke paa 720 Mand, og stillet sig ved Videmyre, en Miils Vej vestenfor Flugumyre. Nogle Gejstlige søgte at megle Forlig, og bragte det dertil, at der sattes en kort Grid, for at man kunde begynde at underhandle; men da Thord ikke vilde høre om andet end Selvdom, og Skagfjordingerne derimod vilde have Gissur og en af Thord opnævnt Mand til at dømme, bleve Underhandlingerne afbrudte. Brand tilbragte Natten paa Videmyre, hvor ogsaa han havde et Uheld, nemlig at hans egen Broder og henved 30 Mand faldt i Afmagt og bleve ukampdygtige; den følgende Morgen tidligt satte de over Blanda, og stillede sig i Fylking paa et Nes nær ved Flugumyre, kaldet **Haugsnes**, der dannes af Blanda og den deri faldende Djupadalsaa. I denne, som de troede, temmelig faste Stilling oppebiede de Thords Angreb. Nordmanden Eystein hvite, hvilken vi allerede tidligere have omtalt som Formand og kongelig Hirdmand, var den, der fylkede Brands Hær og rimeligviis valgte Stillingen.

Thord tilbragte Natten paa det nær liggende Ulfsstad, og drog derfra mod Brands Hær. Men i Stedet for at angribe denne i Fronten,

---

[1]) Silvrastad saavel som Haugsnes m. m. ere i samme Dal og ikke langt fra de samme Steder, hvor Forliget til Flatatunga 1234 og Slaget paa Ørlygsstad 1238 stode, se ovenfor III. S. 912, 990. Videmyre og Flugumyre ligge paa hver sin Side af Blanda, hiint i Vest, dette i Øst.

som man havde gjort Regning paa, tog han en Omvej, hvorved han kom ovenfra nogle Højder ned mod den ene Arm af Skagfjordingernes Hær. Dette afgjorde næsten allerede Dagens Skjebne, thi da Brand og hans Mænd nu maatte gjøre en Vending mod Fienden, kom der Uorden i deres Rækker, og da Sammenstødet skede, løsnede snart deres Fylking, „som om man skyder en løs Vegg til Side". Hertil kom nu og Forræderi, thi en Mand i Brands Hær, der var gift med en Slegtning af Thord og derfor var ham hengiven, tog, efter som det forud hemmeligt var aftalt, pludselig Flugten med sin Søn og en heel Deel andre. Exemplet smittede, især paa dem, der vare fra de vestligere Hereder paa Nordlandet. Derimod kæmpede Brand og Skagfjordingerne selv med den yderste Tapperhed, og uagtet de i Længden ikke kunde staa sig mod Overmagten, anrettede de dog et stort Mandefald i Thords Hær. Han var selv nær ved at blive dræbt af en stor, sterk og tapper Kæmpe, ved Navn Jon Krappe, der uden at ense sit eget Liv kun havde Øje for Thord og idelig satte ind paa ham, indtil et vældigt Steenkast knuste hans Bryst og derved endte hans Liv. Brands nærmeste Venner og Ledsagere omgave ham i en sluttet Trop, og forsvarede ham med opofrende Hengivenhed saa længe de kunde, men de faldt omsider een for een, og Brand maatte tage Flugten. Da var allerede Flugten almindelig i hans hele Hær. Men Sejrherrerne forfulgte de Flygtende og nedlagde mange af dem; Kolbein Gran indhentede Brand og førte ham fangen tilbage til Valpladsen. Kolbein opsøgte Thord og meldte ham, at han havde Brand i sin Vold. „Hvi dræber I ham ikke", spurgte Thord, hvis Lidenskabelighed nu ikke synes at have kjendt nogen Grændse. Kolbein svarede, at han troede at Thord maaskee kunde ønske at tale med ham først. Thord, som havde sat sig for at hvile lidt, stod da op og vilde gaa hen til ham. Men Ravn Oddsson sagde: „gaa ikke derhen, Thord, hvis du ej vil skjenke ham Livet". Da blev Thord siddende, og sendte en Mand hen, som kløvede hans Hoved. Denne grumme Handling er en hæslig Plet paa Thords Minde, thi Brand var en i enhver Henseende udmerket Mand, maadeholden og fredeligt sindet; hans Ønske var kun at vedligeholde Ro og Fred i Landet. Endog en af Thords egne Tilhængere, Skalden Ingjald Geirmundsson, der havde været med i Floa-Slaget og gjort et Kvad derom, digtede et Mindekvad over Brand, hvori han berømmede ham som en af Landets ypperste og braveste Mænd, og udtalte det Haab, at hans Sjæl skulde finde evig Hvile i Paradiis [1]). Hvad der saaledes kunde opbringe den ellers saa humane Thord imod ham, er

[1]) Sturlunga Saga VII. 42.

næsten ubegribeligt. Han havde rigtignok været med Gissur og Kolbein paa Orlygsstad, men uden at tage nogen synderlig fremragende Deel i Kampen, og havde i det mindste ikke forgrebet sig paa Sighvats og Sturlas Personer, saa at Thord visselig ikke derfor behøvede at tage en saa blodig Hevn over ham. Men Sagen var den, at han stod Thords Ærgjerrighed i Vejen, og denne havde nu saaledes løbet af med Thord, at man neppe kjender ham igjen. (19de April 1227).

Dette saakaldte Sammenstød paa Haugsnes (Haugsnessfundr) var det blodigste Slag, som hidtil havde staaet paa Island. Af Brands Hær faldt 70, af Thords 40, derforuden bleve mange saarede. Den nys nævnte Skald nævner endog 100 Mand som faldne alene paa Brands Side. Brand var kun 35 Aar gammel, da han faldt; hans gamle 70aarige Fader Kolbein tog sig hans Død saa nær, at han næsten ikke kunde nyde Søvn eller Spise; tilsidst maatte han lægge sig til Sengs og døde endnu samme Sommer. Thord reed lige fra Valpladsen til Flugumyre, hvor han tog sit Qvarteer, og lod kundgjøre almindelig Grid for hver den, der vilde komme til ham og underkaste sig Forlig. Heraf benyttede alle de sig, der havde deeltaget i Slaget, saavel som mange andre: de kom og aflagde ham Troskabs-Eed, hvorefter han tog alle Herederne under sig, og vendte derpaa tilbage til Eyjafjorden [1]).

Thord havde saaledes virkelig opnaaet sit Ønske, at blive Herre over hele Nordlandet. Men endnu varede denne Herlighed ikke længe; thi Gissur Thorvaldsson, der havde ladet for lang Tid gaa hen, inden han gjorde Alvor af at opfylde sit Løfte og komme Brand til Hjelp, samlede nu strax, da han hørte den store Nyhed, en Deel Folk, i Alt henved 480, og begav sig med denne Skare til Skagafjorden, hvor han tog ind til Brands Enke, Jorunn, paa Stad, og lovede hende og Brands Sønner sit Venskab og sin Bistand. Her flokkede nu Skagfjordingerne sig til ham, og tilsagde ham Troskab og Lydighed, uden at ænse deres tvungne Eder til Thord. Altsaa var Skagafjorden atter i Virkeligheden løsreven fra Thords Herredømme. Thord samlede vel, ved Efterretningen herom, en betydelig Skare for at drage imod Gissur, men hans Folk havde ikke længer saadant Mod paa at slaas som forrige Gang, og da nu tillige mange fredeligt sindede Folk lagde sig imellem, kom det omsider til et Forlig, hvorved baade Gissur og Thord forpligtede sig til at undergive deres Sag Kong Haakon til Afgjørelse, og til den Ende personligt at begive sig til Norge i Løbet af den anstundende Sommer. Dette Forlig blev besvoret af 12 Mænd fra begge Sider, uden at dog Gissur og Thord selv kom sammen. Denne Gang blev

[1]) Sturlunga Saga VII. 39—42.

det Alvor af Forligets Opfyldelse. Sit Rige eller Forstanderskab overdrog Thord i sin Fraværelse til sin Svoger Halfdan Sæmundssøn, der tilligemed Steinvar og deres Børn i den Tid skulde have deres Bolig paa Grund; derpaa indskibede han sig med nogle faa Ledsagere i Eyjafjorden [1]). Gissur indskibede sig ligeledes med nogle Venner ved Eyre eller Orebakke paa Sønderlandet. Begge ankom om Høsten til Norge, og opsøgte strax Kongen [2]).

30. Thord Kakale og Gissur i Norge. Thord sendes efter Cardinal Villjams Raad til Island som kongelig Agent.

Kong Haakon opholdt sig paa denne Tid i Bergen, hvor han havde tilbragt over et Aar siden hiint Biskopsmøde, paa hvilket der forhandledes om hans forestaaende Kroning [3]). Men da Thord og Gissur kom til ham, stod han just paa Rejsen til Throndhjem, hvor han agtede at tilbringe den følgende Vinter [4]). De maatte saaledes følge med ham derhen, og her berammede han et Møde, sandsynligviis en Hirdstevne, for at høre, hvad enhver af dem havde at forebringe, inden han afsagde sin Kjendelse. Thord havde til denne Sammenkomst ladet opsætte en udførlig, skriftlig Fremstilling af den hele Strid mellem Haukdølerne eller Gissurs Parti og Sturlungerne lige fra først af: den blev oplæst paa Mødet, og det viste sig deraf, hvor store Tab han havde lidt i Frænders og Venners Drab [5]). Da Oplæsningen var til Ende, spurgte Kongen Gissur, hvad han hertil havde at sige. Gissur svarede: „jeg har vel ikke skraasat (opskrevet) min Beretning, men kan dog svare et og andet herimod, skjønt jeg maa indrømme, at den nys oplæste Fremstilling er aldeles sandfærdig". Han fremsatte nu sine Indvendinger, hvortil Thord igjen svarede, og alle som hørte derpaa, maatte give dem det Lov, at de aldrig havde hørt to stridende Parter fremstille deres Mellemværende saa uforbeholdent og samstemmende; ingen af dem nedlod sig til at modsige den anden, eller benegte Rigtigheden af hans Foregivende [6]). Man syn-

[1]) Blandt disse Ledsagere var Nikolas Oddssøn og Skalden Ingjald, der saaledes lige fuldt var Thords Ven og Tilhænger, uagtet han digtede Æresqvad over Brand.

[2]) Sturlunga Saga, Cap. 43, 44.

[3]) Se ovenfor S. 16.

[4]) Se ovenfor S. 22.

[5]) Det er ikke usandsynligt, at han hertil havde benyttet Sturla Thordssøns Hjelp, og at meget af denne Fremstilling siden er benyttet til Sturlunga Saga.

[6]) Sturlunga Saga, VII. 44, jvfr. VIII, 6.

tes imidlertid at kunne merke, at Kongen gav Gissur mest Medhold. Grunden dertil troede man var den, at i samme Mon som han havde forvundet Misfornøjelsen over Snorres overilede Drab, vendte ogsaa Harmen over hans og hans Partis Færd tilbage. Desuden kunde Thords seneste Optræden og Haugsnes-Slaget ikke være skikket til at stemme Kongen venligt for ham. De indlode nu deres Sag til Kongens Dom. Men han søgte kjendeligt at udhale Sagen, og vilde ingen Dom afsige den Vinter. Sandsynligviis var det allerede nu hans Plan, at lade Sagen nærmere drøfte paa det Møde, der skulde holdes i Bergen i Anledning af Kroningen. Maaskee gav ogsaa Forberedelserne til denne ham saa meget at bestille, at han ikke kunde befatte sig med stort andet. Da han om Vaaren drog til Bergen, ledsaget af Knut Jarl og mange andre gjæve Mænd, vare ogsaa Gissur og Thord med. Strax efter Ankomsten til Bergen blev der endnu engang talt om Sagen; men da Thord nævnte om Erstatning for Snorre Sturlasøns Drab, tog Kongen Ordet og sagde, at dette var en Sag, hvorfor han selv, ikke Gissur, havde at bøde, men at Gissur kunde besvare Thords øvrige Ankeposter. Dette syntes ligeledes at vidne om en Tilbøjelighed hos Kongen til at ville give Gissur Fortrinet.

Men Udfaldet blev dog anderledes. I nogen Tid blev der intet gjort ved Sagen, og Thord og Gissur opholdt sig begge ved Kongens Hof, hvortil de vare berettigede, eller endog forpligtede, hiin som Hirdmand, denne endog som Skutilsvein [1]). Da kom Cardinal Villjam og kronede Kongen, som det ovenfor er berettet. Ved denne Højtidelighed vare saaledes baade Thord og Gissur nærværende. Ved de Forhandlinger, der siden efter fandt Sted, kom ogsaa Island og dets Anliggender paa Bane. Kongen greb begjærligt denne Lejlighed til at faa sin Bestræbelse at underkaste sig Øen godkjendt af Kirken, og dette holdt heller ikke vanskeligt, thi den Anskuelse var allerede herskende ved den pavelige Curie, at ethvert Folk burde lyde en Kejser eller Konge, og at Republiker vare herreløse Ting, som Kirken gjennem sit Overhoved Paven kunde overdrage til hvem den fandt for godt; denne Pavens Rettighed var ogsaa almindeligt anerkjendt. Cardinal Villjam gav Kongens Fordring paa Overherredømmet over Island sit fuldkomne Medhold, og udstedte, i Egenskab af Pavens Fuldmægtig, en Skrivelse til Landets Indbyggere, hvori han ligefrem bød dem at underkaste sig Kong Haakon, udtrykkeligt paaberaabende sig det nys an-

[1]) At han allerede blev Skutilsvein i 1229, er ovenfor omtalt, III, S. 866.

førte Princip, idet han erklærede det for upassende, at Islands Folk ikke lige saavel lød under en Konge som ethvert andet Folk i Verden. Der blev nu ogsaa i den afdøde Botolfs Sted udnævnt og indviet en ny Bisskop til Hole, den før omtalte Henrik Kaarssøn, Nordmand ligesom Sigvard og Botolf, en Mand af ualmindelig Nidkjærhed og Kraft, og som øjensynligt netop blev sat paa denne Post for at virke i Kong Haakons Interesser. Thord var klog nok til at søge Bisskop Henriks Venskab, hvilket det ogsaa ganske lykkedes ham at vinde, og Henrik søgte igjen at stemme Cardinalen gunstigt for Thord. Kong Haakon lod Gissur og Thord atter fremstille deres Sag i Cardinalens Nærværelse, og da Cardinalen hørte, hvor mange Frænder Thord havde mistet i Striden med Gissur, traadte han, siges der, ganske paa hans Side, og fandt at Thord havde lidt stor Overlast. Det kan nu vistnok heller ikke negtes, at Gissur havde faret haardt frem mod Sturlungerne, og at det for Cardinalen, der umuligt paa den korte Tid kunde have sat sig tilbørligt ind i de indviklede islandske Forhold, maatte synes, som om Thord havde langt mere Ret paa sin Side, end den blodbestænkte Gissur. Men Bisskop Henriks Forestillinger have dog sikkert bidraget meget til fra først af at stemme ham gunstigt for Thord, og til at fremkalde det Raad, som han nu gav Kongen. Han vilde nemlig, som der siges, ikke høre om andet, end at Thord skulde sendes ud til Island for at overtage Bestyrelsen, medens Gissur derimod skulde blive tilbage; derſom Freden i Landet skulde blive af Varighed, maatte kun, meente han, een Mand forvalte det Hele. Saaledes blev det nu ogsaa afgjort, uden at der affagdes nogen egentlig Dom mellem Gissur og Thord. Gissur maatte til sin store Sorg blive tilbage, og Kongen overdrog ham imidlertid en Syssel i det Throndhjemske, sandsynligviis i Gauldalen. Thord og Bisskop Henrik sendtes derimod ud med Cardinalens Skrivelse, og med det Ærende til Indbyggerne fra Kongen, at de skulde underkaste sig hans Herredømme og vedtage at betale ham Skat. Med Thord og Bisskoppen fulgte ogsaa Aron Hjørleifssøn, der efter langvarig Landflygtighed længedes efter at see sit Fædreneland igjen, og som Thord baade efter Kongens udtrykkelige Paalæg og paa Grund af det Venskab, han selv nærede for ham, lovede at tage sig af paa det Bedste, hvilket Løfte han ærligt holdt. Derimod maatte Thords Frænde, den unge Thorgils Bødvarssøn Skarde, der allerede siden 1244 opholdt sig i Norge, blive tilbage hos Kongen som et Slags Gissel for Thords Troskab. Paa samme Tid, siges der, holdt Kongen ogsaa mange andre mægtige Mænds Sønner tilbage i Norge. Heri fulgte han ganske Olaf den hel-

liges Politik, idet han derved desto lettere troede at faa Island skatskyldigt under sit Herredømme [1]).

31. Thord Kakales Herredømme paa Island og Tilbagekaldelse til Norge.

Thord og Biskop Henrik rejste endnu inden Sommerens Udgang over til Island, uden dog, som det synes at drage i samme Skib. Thord landede ved Vestmanna-Øerne [2]), og begav sig først til Kelde paa Sønderlandet, hvor han traf sin Svoger Halfdan og Syster Steinvar, der ikke længe havde kunnet holde ud paa Grund, fordi Thords Mænd, der ligeledes skulde have Tilhold paa Gaarden, vare dem alt for uregjerlige; siden reed han nord over Fjeldet til Grund, og efter et kort Ophold her drog han ud, for i Kongens Navn at underlægge sig Landet, idet han begyndte med Borgarfjorden. Her havde allerede, som det oftere er nævnt, Kongen ladet Snorre Sturlassøns betydelige Efterladenskab i faste Ejendomme og tillige, som det synes, Godord, erklære hjemfaldne under sig eller Kronen, og, saa vidt man kan skjønne, forlenet Thord med dem allerede ved hans første Udfart til Island i 1242; om han end senere havde frataget ham denne Forlening og overdraget den til Gissur, saaledes som vi ovenfor have antaget, saa faldt det dog af sig selv, at den nu først og fremst maatte blive ham gjengiven som en Hoved-Grundvold, paa hvilken han skulde bygge sin hele Virksomhed i Kongens Interesse. Han underlagde sig derfor — og det lader ikke til, at han mødte den mindste Modstand, — hele Heredet, hvis Bestyrelse han overdrog Thorleif i Garde, efter først at have ladet ham tilsværge sig Troskabsed. Bessastad m. m. tog han under sin umiddelbare Forvaltning saavel som Reykjaholt, hvor han agtede at tilbringe Vintren (1247—48). Dog aflagde han først Sturla Thordssøn et Besøg paa Stadarhool, rimeligviis for herfra at lade Underkastelses-Bud udgaa til Indbyggerne i de nordlige Egne af Vestfjordene, og det følgende Aar (1248), i Fasten, da han var vendt tilbage til Reykjaholt i Følge med Sturla, kom ogsaa baade Ravn Oddssøn og Einar Thorvaldssøn fra Vatnsfjorden til ham, og tilsagde ham Lydighed paa alle de øvrige Vestfjordingers Vegne. Biskop Sigvard indfandt sig

1) Sturlunga Saga, VII. 46, 47. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 257; jvfr. ovenfor S. 41.

2) Paa Vestmanna-Øerne medtog Thord et stort Parti Viin, som Svarthøvde havde opkjøbt for ham i Norge, da han, saaledes som det ovenfor er berettet, drog derover med Eyvind Bratt i 1245. Svarthøvde havde opholdt sig et Aar i Norge, og kom hjem, just som Thord forlod Island 1246. Han efterlod derfor Vinen paa Vestmannaøerne indtil videre. Man seer heraf, at Thord agtede at føre et stort Huus, og beverte godt.

snafledes hos ham. Forlimingen tillod der ikke uvenlige Ord imellem dem, men da Thord sendte en Vaaren til Skaalholt Kirke for sin Faders og Moders Sjæle, tog han ... Hen med Paaske vendte Thord tilbage til Nordlandet og gjennemreiste ... Fjerdingen, hvis Indbyggere uden mindste Modstand underkastede sig hans Herredømme; der var ikke meget Tale om at kræve Bøder af ham for Brand Koheinssøns Drab. Nu var Raden til Sønderlandet, hvor Gissur havde sine Venner og Tilhængere. Ud i Sommeren kom, reed Thord med en talrig Skare til Althinget, hvor denne Gang de fleste Stormænd i Landet vare forsamlede og sluttede sig til Thord, med Undtagelse af Gissurs Mænd. Endog den mest agtede, nemlig Sæmund Ormssøn paa Svinafell, Herre over Sida, og et Par andre Østfjordinger, der endnu havde staaet udenfor Partierne, søgte Thords Beskyttelse. Dette var saa meget mere mærkeligt, som Sæmund var nær beslægtet med Gissur Thorvaldssøn. Thord raadede derfor saa godt som uindskrænket paa Thinget, og lod sin Frænde, den ovenfor omtalte Olaf Thordssøn Hvitaskald, vælge til Lovsigemand. Derpaa henvendte han sig i haarde Udtryk til Sønderlændingerne, og spurgte dem, om de, siden det nu var at de ikke vilde lyde ham, dog ei i det mindste vilde yde ham Bøder for hans Faders Drab. De gave ingen Agt paa hans Ord; han truede dem da med, at deres Trods skulde komme dem dyrt at staa, og forlod Thinget. Om Høsten, da Skibsfarten var sluttet og det havde vist sig, at Gissur ej kom til Landet i dette Aar, gjorde Thord Trusten til Virkelighed; han reed syd over Kjølen til Sønderlandet med et stort Følge, og nu gik det ud over alle Gissurs Thingmænd, der maatte baade sig for ham og endnu oven i Kjøbet finde sig i, at han paalagde dem en Pengebod, hvilken de foretrak at udrede fremfor at gaa ham aabenbart til Haande. Kun faa vovede at tage til Gjenmæle imod ham, hvor forbittrede de end vare over at maatte lide slig Behandling, og den følgende Sommer (1249), da Thord atter indfandt sig paa Thinget, fandtes der ikke Spor af Opposition, og Sønderlændingerne udredede de dem paalagte Bøder, vistnok med Harme og hemmelig Knurren, men uden aabenbar Modsigelse. Saaledes havde Thord virkelig i Løbet af et Par Aar drevet det til at blive Eneherre i Landets trende vestlige Fjerdinger, samt derhos at erhverve betydelig Indflydelse i den østlige, hvor han knyttede den mægtige Sæmund Ormssøn end nærmere til sig ved at give ham sin Broder Sturlas Datter Ingunn til Egte. Naar vi betragte denne Thords raske Fremgang, kunne vi umuligt andet end tilskrive Kongens, og hvad der maaskee var mere, Cardinalens i Pavens Navn udstedte Opfordring den største Indflydelse i saa Henseende. Vel havde Thord allerede før sin Afreise beherstet Vesterlandet og en kort Tid ligeledes raadet for hele Nordlandet, men Skagfjordin-

gerne, Kolbeins og Brands forrige Thingmænd, havde dog strax ved Gissurs Ankomst til Egnen løsrevet sig, og underkastet sig ham. At de nu saa godvilligt, som det lader, gave sig under Thord, kan ej udelukkende tilskrives hans Magt og Gissurs Fraværelse, thi de maatte dog altid kunne have gjort en temmelig langvarig Modstand, om de dertil havde haft Mod eller Lyst; man kan derfor ikke vel antage andet, end at hine Opfordringer, forkyndte og kraftigt understøttede af Biskop Henrik, have udrettet det Meste, og fornemmelig hos Thords Uvenner overvundet den Modbydelighed, de fleste af dem havde for at underkaste sig ham, ved at gjøre dem det begribeligt, at det ikke egentlig var ham selv personligt, hvem de tilsagde sin Lydighed, men Kongen, der af ham kun repræsenteredes. Paa Sønderlandet, Vestlandet og Østlandet maa ligeledes Biskop Sigvard have agiteret ivrigt, og foreholdt de trodsige Sønderlændinger, at Thord paa en Maade nu selv stod i Gissurs Sted, saa at det derfor ikke i Længden vilde kunne nytte dem at gjøre ham Modstand. Fra denne Tid af kunne vi saaledes regne den egentlige Begyndelse til Kong Haakons virkelige Herredømme paa Øen, og den første, om end kun middelbare og indskrænkede, Erkjendelse af hans Overhøjhed. Og for denne havde han altsaa Paven og Cardinalen væsentligt at takke. Naar man tager dette i Betragtning ved Siden af de øvrige Fordele, Kong Haakon opnaaede i Norge selv ved Cardinalens Nærværelse og Foranstaltninger, kan man enda ikke sige, at de mange Penge, Kongen udbetalte til ham og Pavestolen, vare bortkastede til Unytte [1]).

Virkningen af Cardinalens Myndighed og de tvende Biskoppers ivrige, om end ikke i Sagaerne synderligt omtalte, Agitationer spøres ogsaa deri, at de af ham ved Mødet i Bergen paabudne kirkelige Reformer antoges paa Island, for saa vidt de passede til dette Lands Kirkeforfatning. Navnlig blev **Jærnbyrden** her, lige saa vel som i Norge, ganske afskaffet [2]). Bestemmelsen, at hver den, som med Vold gaar ind i anden Mands faste Ejendom eller Rettighed, ved selve Gjerningen er forfalden i Bans Straf, synes endog nærmest at være affeet paa selve Island [3]).

Men Thords Ærgjerrighed og Herskesyge begyndte nu atter at fremtræde i en saa foruroligende Grad, at den vakte almindelig Misfornøjelse, og skilte ham endog ved Biskop Henriks Venskab. Der skulde

---

[1]) Sturlunga Saga, VII. 47.

[2]) Islandske Annaler. At ogsaa de øvrige Bestemmelser udstraktes til Island, sees aller bedst deraf, at de ere indtagne i islandske Lovbøger. Se Finn Jonssøns Kirkehistorie I. S. 235.

[3]) Se ovenfor S. 38.

ikke meget til at skjønne, at Thord egentlig kun sørgede for at befæste sin egen Magt, uden Hensyn til Kongens Interesser, der nu for saa vidt faldt sammen med Indbyggernes Ønsker, som begge Parter attraaede Fred og Lovlighed, og afskyede al Undertrykkelse, medens Thords Herredømme derimod hvilede som et tungt Aag over Landet, og han selv, ifølge det gamle vel bekjendte Voldshersker-Princip: „væk Splid, saa raader du bedre", snarere befordrede end standsede Fejder mellem de Høvdinger, der endnu ikke formeligt vare faldne ham til Fode. Et Beviis herpaa fik man i den Maade, hvorpaa han blandede sig ind i en Strid, der af en temmelig ubetydelig Aarsag var opstaaet mellem den nys nævnte Sæmund Ormssøn paa Svinafell og Agmund Helgessøn paa Kirkebø. Sæmund ærgrede sig nemlig over at Agmund, der var gift med hans Faster Steinunn, i Betragtning af hans Ungdom og sit Svogerskab til hans afdøde Fader Orm søgte at tilrive sig Bestyrelsen af Heredet, hvilken Sæmund meente tilkom ham, som den egentlige Høvdings Søn; derfor tog den heftige og forfængelige Sæmund Anledning af det ubetydeligste til at lade Agmund føle sin Uvilje, og vise at han ikke agtede at lade sig spille paa Næsen. Efter at have stevnet Agmund, hos hvem hans unge Broder Gudmund endnu var til Opfostring, for Rettens Fornegtelse, gjorde han voldelig Indførsel hos et Par af hans Undergivne, der begge tyede til Agmund og klagede deres Nød for ham, uden at han endnu gjorde noget derved. Da Thinget kom, vilde Sæmund, der indfandt sig heel mandsterk, endog anklage Agmund og hænde Dom over ham, men hans Farbroder Abbed Brand fik ham dog affnakket dermed. Paa dette Thing var det, at Sæmund, som nys berettet, holdt sig saa ivrigt til Thord, aabenbart for at sikre sig hans Bistand mod Agmund, og strax efter var det, at han egtede Thords Broderdatter Ingunn. Thord, hos hvem Brylluppet stod, bad Sæmund udtrykkeligt ikke at lade sig gaa paa af Agmund eller bøje sig for ham, saa stor Folkestyrke og mægtigt Svogerskab, som han nu havde. Disse Ord kunde ej udlægges anderledes, end at Thord derved tilsagde ham sin Bistand, om den skulde behøves. Med Hovedet fuldt af dette førte Sæmund sin unge Kone hjem, gjorde et stort Selskab, hvortil han og indbød sin Broder Gudmund fra Kirkebø, og havde mange hemmelige Samtaler med ham. Følgen af disse viste sig snart, da Gudmund meldte Agmund, at han ikke længer ønskede at opholde sig hos ham, men vilde have sin Arv udbetalt. Agmund havde ingen Lyst til at føje ham heri, men gjorde det dog tilsidst paa sin Kone Steinunns Bøn; hvorefter Gudmund med hele sin betydelige Arvepart begav sig til Sæmund, og tog sin Bolig hos ham. Strax efter Julen (1249) samlede Sæmund 80 Mand, og drog med dem, saavel som Gudmund, der blev med, uagtet hans Moder

Alfhild paa det indstændigste bad ham ikke at vise en saadan Utaknemmelighed mod sin Fosterfader [1]), til Kirkebø, for at overfalde Agmund. Denne blev dog i Tide advaret, bevæbnede sig med alle sine Gaardsfolk og tog sit Stade i Kirken, hvor Sæmund ej vovede at angribe ham; en af dem fandt desuden Lejlighed til at undkomme og løbe hen til de nærmeste Nabogaarde, hvorfra der snart kom en saa betydelig Skare til Agmunds Hjelp, at Sæmund med uforrettet Sag maatte drage bort. Agmund vilde have forfulgt ham, hvis ikke Steinunn, hans Hustru, havde hindret det. Strax efter begav han sig til Thord Kakale, og klagede for ham over Sæmunds Ferd. Man skulde nu have ventet, at Thord, efter hans sidste Ord til Sæmund, ikke vilde have givet Agmund Medhold. Men tvert imod: han opmuntrede Agmund til at holde Stand, saa meget mere som han var rigere og mere yndet af Bønderne end Sæmund: skjønt Sæmund nu var i Svogerskab med ham, vilde han dog ikke, sagde han, staa ham bi i nogen Uretfærdighed. Han indbød endog Agmund til at forblive hos ham, saa længe han vilde, og Agmund blev der hele Vinteren [2]). Dette var dog vissselig at give begge Parter Medhold, og Thord kan ingen anden Hensigt have haft dermed, end at sætte dem op mod hinanden indbyrdes, og derved svække deres Magt, for at han selv kunde udvide sit Herredømme paa deres Bekostning og vinde Fodfæste ogsaa i Østfjordene. Vi ville strax nedenfor see, at denne Venskabelighed mod Agmund var vistnok hyklet. Med Biskop Henrik, som advarede Thord og foreholdt ham, at dette ikke var den rette Maade at opfylde sine Forpligtelser til Kongen, kom han snart i et spændt Forhold, der omsider gik over til aabenbart Uvenskab, saa at Biskoppen endnu om Sommeren 1249 forlod Island, og ved sin Ankomst til Norge fremførte de sterkeste Klagemaal over ham, som den der kun befordrede sine egne herskesyge Planer, uden i mindste Maade at sørge for Kongens Fordeel. Det var, sagde han, ikke at tænke paa, at Kongens Ønsker med Hensyn til Island kunde gaa i Opfyldelse, saa længe Thord havde saa meget at sige. Biskoppen maa endog længe før sin Afrejse fra Island skriftligt have oversendt Klager til Kongen, thi allerede den samme Sommer, han rejste, ja endog, som det synes, førend han endnu havde forladt Landet, indløb der et Brev fra Kongen til Thord med alvorlige Bebrejdelser, fordi han havde lagt mere Vind paa at bringe Landet under sig, end under Kongen [3]). Bre-

[1]) Hun narrede ham endog ind i et Kammer, under Paaskud af at han burde skifte Klæder, og slog Døren i Laas efter ham; men han fik fat paa en Steen, og slog den op igjen.

[2]) Sturlunga Saga, VII. 50.

[3]) Sturlunga Saga, VII. 47.

det indeholdt ogsaa en Befaling til ham, at han skulde komme over til Norge. Hertil kunde Thord naturligvis ikke have nogen Lyst, da han maatte være temmelig sikker paa, at Kongen for det første ej vilde lade ham slippe tilbage, og at det saaledes i det mindste for en Tid vilde være forbi med hans Magt og Anseelse. Men paa den anden Side var han Kongens eedsvorne Hirdmand, og forpligtet til at adlyde ham; Snorres Exempel var afskrækkende, og viste at Kongens Arm kunde ramme endog den mægtigste Mand paa Island, især nu, da han kun behøvede at lade Gissur slippe løs. Han vovede dog paa, endnu at forblive et Aar i Landet. Men, som det synes, for dog at gjøre noget, hvorved Kongens Planer tilsyneladende befordredes, og derved ogsaa hans Unaade maaskee kunde formildes, besluttede han at tvinge de anseede Sæmundssønner, Philip og Harald, til at begive sig til Norge og underkaste sig Kongen. Dette var at forbedre en allerede slet Sag ved en endnu slettere Handling, thi Philip og Harald vare stille, rolige Mænd, der ikke sad nogen til Fortrængsel, og de vare desuden Brødre af Thords egen Svoger, Halfdan Sæmundssøn. Ogsaa Aron Hjørleifssøn, der nu ved Thords Bistand havde faaet sin Fredløshedsdom ophævet, lod sig bruge dertil. En Nat reed Thord, ledsaget af Aron og mange andre, til Hvaal, hvor Philip boede, tog ham med skaanselløs Voldsomhed til Fange [1]), og aftvang ham det Løfte, at han endnu samme Sommer skulde forlade Øen. Umiddelbart derfra sendtes Aron til Harald Sæmundssøn i Odde, for at faa ham til at følge med til Thord, der imidlertid begav sig til Kelde. Harald, som havde den bedste Tro til Aron, der endog forsikrede, at han, om det behøvedes, skulde tage ham i Forsvar, fulgte med; men da han kom til Thord, fordrede denne, at han skulde forlade Landet. I Stedet for at tage hans Parti, taug Aron stille, og Harald maatte aflægge Løftet, ligesom Broderen. Kort efter begav Thord sig til Things. Her havde han, som før, næsten uindskrænket Raadighed. Men denne Indflydelse benyttede han ej til at understøtte Agmund, som man efter hans tidligere Forsikringer til ham skulde have ventet. Muligt, at han frygtede Sæmund, der var omgiven af et talrigt Følge, og hvis Magt nys endog var forøget ved Erhvervelsen af nogle flere Godord, han havde frataget et Par Frænder; snarere synes dog Thord den hele Tid at have spillet under Dække med ham og kun at have villet ledet Agmund ud paa en glat Iis. Thi vist er det, at han reent ud slog Haanden af Agmund. Agmund

[1]) En af Thords Ledsagere, den raa Rane Kodraanssøn, vilde endog slaa Philip med en Pidsk, men Philips Kone Thordis holdt en Kappe for og hindrede *Slaget fra at ramme ham.* Sturlunga Saga, VII. 51.

vovede ikke engang at vise sig paa Thinget, men holdt sig skjult, og da Sæmund nu fornyede den Anklage imod ham, som han paa forrige Thing efter Abbed Brands Forestillinger havde taget tilbage, fremstod der ingen til at svare paa Agmunds Vegne, og han dømtes fredløs. Sæmund begav sig umiddelbart fra Thinget til Kirkebø for at holde Feransdom efter Agmund. Efter Omstændighederne viste han her nogen Humanitet mod sin Faster Steinunn, for saa vidt han lod hende beholde Halvparten af Boet, efter at Kirkens Ejendom var fraskilt, samt derforuden alle de enkelte Stykker, hun paaviste som sine, uagtet hans Mænd ogsaa vilde fratage hende disse. Men hvad der blev bortført som Agmunds Part, var allerede heel betydeligt, nemlig 30 Køer, unge Gjeldfæ til 12 Køers Værd, 4 Plogøxne, 100 voxne Sauder, 50 Beder, 70 aarsgamle Sauder, 20 Heste, 25 Sviin, 50 Gjæs, 12 Skjolde, 12 Spyd, 6 Staalbuer, 6 Brynjer og 10 Kister, samt endeel Sengklæder. Da man drog af Gaarde med dette, græd Steinunn, og nogle af Sæmunds Folk gjorde sig lystige derover. Han satte dem til Rette derfor, men Steinunn svarede, at hun ænsede ikke Godset, der var dem vel undt, hvis de endelig behøvede det, men hun græd ved at tænke paa hvad der vilde følge ovenpaa alt dette. Hun gik derpaa til Kirken, bad for dem alle, og anraabte Gud om, at han vilde være saa naadig, hvis det skulde komme til aabenbare Fiendtligheder mellem hendes Mand og hendes Brodersønner, da ikke at lade hende opleve dem. Hendes Bøn gik i Opfyldelse, thi hun døde allerede Paaskeaften 1252, efterat hendes Broder, Abbed Brand, havde faaet meglet et Forlig mellem Sæmund og Agmund, saaledes som det i det følgende skal berettes [1]).

Thord Kakale begav sig fra Thinget hjem til Grund, og forberedede sig til sin Afrejse, som han ikke længer torde opsætte. Han indbød alle sine Venner til sig til et festligt Afskeds-Gilde, og ordnede her, hvorledes det skulde forholdes med Bestyrelsen af Herederne under hans Fraværelse. Eyjafjorden overdrog han til en af sine ivrige Tilhængere, men for Resten, som det synes, en raa og voldsom Kriger, ved Navn Rane Kodraansson; han skulde bo paa Grund. Eyjulf Thorsteinsson, der var bleven gift med en uegte Datter af Sturla Sighvatsson, skulde styre Skagafjorden og derhos, som man maa antage, Herederne strax vestenfor; Thorleif i Garde skulde forestaa Borgarfjorden, og endelig, — hvad man af det følgende kan slutte, uagtet det ikke udtrykkeligt siges — Ravn Oddsson og Sturla Thordsson, der begge vare tilstede ved Gjestebudet, Vestfjordene, samt derhos have Tilsyn med Thorleif i Garde. Sæmund Ormsson, der ogsaa var en af Gjesterne — det bedste Tegn paa at han og Thord vare

[1]) Sturlunga Saga, VII. 55, 56.

ypperlige Venner —, skulde fremdeles forestaa sine Godord paa Østerlandet, der ved Thords Bistand og listige Politik vare blevne betydeligt forøgede; og de maatte alle love ham at understøtte hinanden indbyrdes, om det skulde behøves. Ligesaa bestemtes det, at de ikke under nogen Forevending skulde give Slip paa de dem overdragne Herskaber, uden naar han selv kom tilbage og fordrede det, eller personligt tilskrev dem derom. Efter derpaa at have taget en venlig Afsked med dem alle, og skjenket dem gode Gaver, gik han ombord, og seilede afsted, vistnok i den Tro, at hans Fraværelse ikke vilde blive langvarig, at hans Magt var for vel befæstet paa Island til at kunne rokkes, og at hans Ophold i Norge nu, siden han havde faaet de anseede Sæmundssønner bragte i Kongens Vold, snarere vilde bringe ham Hæder og Udmerkelse, end Ubehageligheder [1]).

Heri bedrog han sig dog høiligen. Thi Kongen, som aldrig havde haft nogen synderlig Forkjærlighed for ham, og alene gjort ham til en saa stor Mand efter Biskop Henriks Anbefaling, fæstede ikke mindre Lid til Henriks Ord, da denne dadlede ham og skildrede ham som en ærgjerrig, herskesyg Mand, til hvem man aldrig i Fremtiden kunde have nogen Tillid. Kongen havde derimod bevidnet Biskoppen sin høieste Tilfredshed med den Iver, han havde udviist i hans Anliggender, og beholdt ham hos sig den hele Vinter, hvorved der var Leilighed nok for Biskoppen til at vedligeholde den ugunstige Stemning, Kongen nærede mod Thord. Heller ikke var der nogen af dennes Venner tilstede, som kraftigt kunde tage hans Parti. Aron Hjørleifssøn var paa Island, og reiste først, som det synes, tilbage til Norge med Thord selv. Da Sæmundssønnerne kom til Norge [2]), forstaar det sig af sig selv, at heller ikke disse gave Thord noget godt Lov, og Kongen var sikkert for retskaffen til ikke at erkjende, at hans Fremfærd mod dem var uforsvarlig, saa meget den end for Resten sigtede til hans Fordeel. Saa vidt man kan skjønne, søgte han og at gjøre den mod dem begaaede Uretfærdighed god igjen, og knytte dem til sig ved Venlighed. Han modtog dem venskabeligt: de maatte vistnok

---

[1]) Sturlunga Saga, VII. 52.

[2]) Tiden, da Sæmundssønnerne kom til Norge, angives forskjelligt. Annalerne nævne 1249, men Sagaen siger udtrykkeligt (VII 51), at det var samme Aar, Thorgils og Biskop Sigvard reiste, altsaa 1250. Dog heder det siden i Cap. 53, at de opholdt sig to Vintre hos Kongen, og da det er vist, at de reiste hjem 1251, viser dette atter hen paa 1249. Fortællingen i Sagaen er imidlertid saadan, at 1249 ikke passer, og man maa derfor antage, at Tiden ej er nøjagtigt betegnet, men Meningen kun den, at de tilbragte over et heelt Aar i Norge. Thi saa meget er vist, at de maa være komne hid temmelig tidligt om Sommeren 1250, i det mindste forend Overfaldet paa Hvaal for Thingtiden, altsaa vel først i Mai.

overdrage deres Godord til ham — det var allerede Aftalen hjemmefra og Hensigten med deres Rejse — men efter at de havde opholdt sig hos ham paa det andet Aar, gav han dem Tilladelse til at drage hjem, og tilbagegav dem endog, som det heder, deres Herredømme, hvilket dog neppe er anderledes at forstaa, end at de nu modtoge det som Len af ham. Han lovede derhos, siges der, at forøge deres Hæder, hvilket vel skal betyde, at han vilde give dem større Forleninger: ogsaa dette viser, at de have gaaet Kongen til Haande, og fundet sig i at blive hans Lensmænd. Men den kongelige Naade kunde ingen Forandring gjøre i den Harme, de maatte føle over Thords Ferd imod dem. Gissur Thorvaldssøn har vel heller ikke undladt at benytte enhver Lejlighed, der gaves, til at virke i sine egne Interesser og sværte Thord. Han havde Tid nok dertil, thi vel gjorde han med flere Venner strax efter Thords Afrejse i 1247 en Pilegrimsrejse til Rom og Lyon, hvor han fik fuldkommen Absolution af Pave Innocentius for alle sine Synder [1]), men den øvrige Tid indtil 1250 tilbragte han udelukkende i Norge, og havde da som Sysselmand og Skutilsvein vistnok hyppig Anledning til at tale med Kongen og dem, der formaaede noget hos ham. Thord fandt saaledes ved sin Ankomst til Norge Kongen heel forudindtagen imod sig, og det baadede ikke hans Sag, at Biskop Sigvard samtidigt havde indskibet sig paa Sønderlandet og rejst over, thi ogsaa han maatte regnes blandt hans Modstanderes Tal.

32. Kong Haakon sender Gissur, Thorgils Skarde og Finnbjørn Helgessøn til Island som Befalingsmænd. Thord Kakale holdes tilbage i Norge. Uroligheder paa Island. Ormssønnernes Drab.

Thord Kakale og Biskop Sigvard ankom til Norge om Høsten, efterat allerede Kong Haakon havde begivet sig til Throndhjem for at berede sig til Vinterophold der, saaledes som det tidligere er fortalt. De begav sig strax derhen, og forefandt hos ham en heel Samling af anseede islandske Høvdinger, navnlig Biskop Henrik, Gissur Thorvaldssøn, Sæmundssønnerne, den unge Thorgils Skarde, Jon Sturlassøn, og Finnbjørn Helgessøn, en Broder af den ovenfor omtalte Agmund Helgessøn i Kirkebø [2]). Af disse var det kun Thorgils Skarde og Jon

[1]) Sturlunga Saga, VII. 61. Der staar, at Gissur „gik syd til Rom" og var hos Paven; da denne paa den Tid boede i Lyon, maa Gissur have været paa begge Steder, hvilket og i sig selv er heel rimeligt, især da han, som det i det følgende vil sees, lader til at have skaffet sig Giftermaals-Tilladelse. Blandt hans Følge var ogsaa den ved Snorres Drab virksomme Arne Beisk.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 270, jvfr. Sturlunga Saga VII. 61, VIII, 8. Naar Jon Sturlassøn var kommen til Norge, siges ei; han omtales i 1247 som opholdende sig paa Island.

Sturlasøn, der kunde regnes for Tilhængere af Thord, hvis Nærfrænder de vare, men Jon, hans Brodersøn, synes at have været en ubetydelig Personlighed, og den ærgjerrige Thorgils, der som Søn af hans Fætter Bødvar paa Stad ikke var ham fuldt saa nær beslægtet, synes allerede at have lagt Planer til sin egen Forfremmelse, uafhængige af Thords Interesser. Thorgils havde været heldig nok til, strax efter sin Ankomst til Norge 1244, at blive nøje bekjendt med den mægtige Brynjulf Jonssøn paa Hvaal, der siden fulgte med ham til Bergen og anbefalede ham til Kongen. Ogsaa Aron tog sig ivrigt af ham, og anholdt om Hirdmandstitlen for ham; denne opnaaede han vel ikke strax, og maatte endog, som vi have seet, nødtvungen blive tilbage hos Kongen som Gissel for Thord Kakales Troskab, hvorover han ikke undlod, af og til at ytre Utaalmodighed, men ikke des mindre vidste han dog at vinde baade Kongens og Dronningens Yndest, i Særdeleshed efter Ildebranden i Bergen 1248, hvor han udmerkede sig ved sin Iver og Dristighed under Slukningen [1]). Ved Thords Ankomst til Throndhjem i 1250 kunde Thorgils saaledes betragtes som Kongens erklærede Yndling, en Yndest, Thorgils ogsaa gjengjeldte med den største Hengivenhed og ubrødeligste Troskab, og sandsynligviis havde Kongen allerede i længere Tid kastet sine Øjne paa ham, som fortrinligt skikket til at sendes ud til Island i Stedet for Thord, dog ej som øverste Befalingsmand, men kun som kongelig Lensmand i Borgarfjorden. Hvad Finnbjørn Helgessøn angaar, da maatte han vel, som Agmunds Broder, snarere helde til Gissurs end til Thords Side: han synes at have været vel anskreven hos Kongen, der maaskee ved hans Hjelp haabede at skaffe sig et saadant Fodfæste paa Østerlandet, som han allerede havde erhvervet i Borgarfjorden og tildeels paa Nordlandet. Foruden de her nævnte Mænd var der ogsaa en heel Deel andre, mere eller mindre anseede Islændinger i Følge med enhver af dem, som deres Venner eller Undergivne. Saaledes var der paa den Tid næsten, kan man sige, en heel islandsk Coloni i Throndhjem, mellem hvis enkelte Medlemmer der dog just ikke var det bedste Forhold, efter som de hørte til det ene eller til det andet Parti, og da Hovedmændene uophørligt intrigerede mod hinanden og søgte at vinde Tilhængere, herskede der altid en vis Urolighed i deres Lejr, og de samme Kjevlerier fortsattes her i en mindre Maalestok og paa fredelig Viis, som paa Island foregik

[1]) Thorgils's Ophold hos Brynjulf og senere hos Kongen, beskrives udførligt i Sturlunga Saga, VIII. Beretningen om Livet paa Hvaal er især læseværdig, fordi den giver en ypperlig Forestilling om Omgangstone, Skikke og Sæder i de fornemme Mænds Huse paa de Tider. Den hele Fortælling om Thorgils's Ophold og Hændelser i Norge er meddeelt i Oversættelse af R. Keyser i Saml. til det norske Folks og Sprogs Hist. I. S. 305 fgg., hvortil vi her henvise. I Beretningen er der for Resten nogle chronologiske Unøjagtigheder.

i det Store [1]). Denne betydelige Samling af islandske Høvdinger med Følge paa eet Sted synes ikke ganske at have været Tilfældets Værk, men tildeels at have været foranstaltet af Kongen, for at han kunde raadslaa med dem under eet om de fremtidige Foranstaltninger med Hensyn til Landets Bestyrelse og Fredens Vedligeholdelse. Alle bejlede til Kongens Gunst, for snarest muligt at faa Hjemlov; derved havde han dem saa meget bedre i sin Magt, og saa vidt man kan skjønne, søgte han ogsaa at holde dem behørigt i Skak mod hinanden, for at de altid des bedre skulde føle deres Afhængighed af ham. At enhver af disse Mænd, eller i det mindste de ypperste af dem, havde ladet sig optage i hans Hird og derved vare komne i et personligt Lydighedsforhold til ham, kan man ansee som vist, uagtet det ikke udtrykkeligt fortælles om dem alle.

Ved de Raadslagninger, der nu synes at have fundet Sted [1]), tog Biskop Henrik lige saa varmt Gissur Thorvaldssøns Parti, som han tidligere havde talt for Thord, og fremkom derimod med store Bebrejdelser imod denne, hvis hele Virksomhed han erklærede unyttig og skadelig, da han kun havde sine egne, ikke Kongens Interesser for Øje. Raadslagningerne fortsattes paa forskjellige Møder ogsaa efter at Kongen om Vaaren (1251) var dragen til Bergen, hvorhen altsaa den store Skare af Islændinger fulgte ham, og Thords Sag tog en saa slem Vending, at han vistnok temmelig snart angrede at han havde forladt Island. Der var ikke længer Tale om at sende ham ud som Eneherre, ja han fik ikke engang Tilladelse til at vende tilbage til Øen; hvorimod det blev afgjort i Løbet af Sommeren, at for det første Gissur Thorvaldssøn, Thorgils, og Sæmundssønnerne skulde drage ud i Følge med Biskop Henrik [2]). Gissur fik nu Bestyrelsen over det meste af Nordlændingefjorden i Thords Sted, og skulde vel derhos optræde som Kong Haakons Hovedagent; Sæmundssønnerne fik, som det tidligere er berettet, deres forrige Herredømme paa Sønderlandet tilbage som kongelig Forlening, med Tilsagn om at deres Hæder skulde blive forøget; det er endog ikke usandsynligt, at de strax fik et Slags større Raadighed over Sønderlandet, hvilket Kongen nu, som det lader, med Flid ønskede unddraget Gissurs Bestyrelse. Thorgils Skarde fik Borgarfjorden med det særdeles Hverv, at indtale under Kongen alle Snorre Sturlassøns faste Ejendomme i og udenfor denne. Biskop Sigvard og Jon Sturlassøn skulde for det første blive tilbage, den sidste rimeligviis

[1]) Der var, heder det i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 270, megen „sveitardráttr", d. e. bogstaveligt „Følgedragning", Bestræbelse for at drage Folk til sig eller i sin Skare.

[2]) Der tales udtrykkeligt i det følgende om flere „Stevner", der holdtes.

til Sikkerhed for Sturlungepartiets Lydighed, hiin neppe af anden Grund end den, at han ønskede at opholde sig nogen Tid i sit Hjem og udhvile efter sine byrdefulde Forretninger, hvilket han trygt kunde gjøre, da han før sin Afrejse havde indsat den paalidelige Abbed Brand til sin Vicar.

Men Høststormene gjorde en uventet Forandring i den hele Anordning. Sæmundssønnerne rejste først fra Norge; de havde en haard Overrejse, kom endelig ind før Michelsmessetider under Sønderlandets Kyst, men fik her en saa forfærdelig Storm at Skibet brast under dem, og de selv med den øvrige Besætning, paa fire Mand nær, druknede. Gissur, Thorgils og Biskop Henrik, der noget senere indskibede sig tilsammen paa eet Fartøj, bleve ved Modvind drevne tilbage under Norges Kyst, lede Skibbrud, og maatte tilbringe endnu en Vinter i Norge, for det første i Throndhjem. Det var under dette Vinterophold her, at Thorgils havde den Dyst med Knut Jarl, om hvilken det i det foregaaende er talt [1]). Da Vaaren kom, begave de Skibbrudne sig atter til Kongen, som dengang opholdt sig i Viken, og der blev nu gjort nogen Forandring i den tidligere Bestemmelse, idet Gissur nu fik beholde sit forrige Herredømme paa Sønderlandet, imod at afgive den østligste Deel af Nordlændinge-Fjerdingen ved Skjalvandafljot eller det saakaldte Thingeyjar-Thing, til Finnbjørn Helgessøn, de skulde tage sin Bolig paa Grenjadarstad. Gissur, Thorgils og Finnbjørn skulde være forpligtede til gjensidigt at understøtte hinanden. Thord Kakale blev affunden med den kongelige Syssel i Gauldalen, uden dog derved at kunne trøste sig over Tabet af sin Magt og Omstyrtningen af alle de Dispositioner, han før sin Afrejse havde truffet til Bedste for sine Venner [2]).

Disse havde imidlertid allerede faaet en Forsmag paa, hvor vanskeligt det vilde være for dem at holde Stand mod det fiendtlige Parti, hvis de ikke vare langt mere aarvaagne og handlede mere i Fælleskab, end det lod til at nogen af dem egentlig skjøttede om. Agmund Helgessøn viste sig atter paa Østerlandet, og tænkte seent og tidligt paa at hevne den ham af Sæmund tilføjede Fornærmelse, uanseet at Abbed Brand fik meglet et Forlig mellem dem, hvorved man troede alt Fiendskab hævet. Agmund tog heller ikke i Betænkning at hykle det venskabeligste Sindelag mod Sæmund, uagtet han uafladeligt pønsede paa Svig; det gik saa vidt, at han efter sin Hustru Steinunns Død om Vaaren 1252 tilskrev Sæmund et Brev, hvori han i de bevægeligste Udtryk talte om at Stein-

[1]) Se ovenfor S. 215. Sæmundssønnernes Død henføres i et Nekrologium til 25de September, 4 Dage før Michelsmesse.

[2]) Sturlunga Saga VII. 53. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 273. De islandske Annaler. Thords Syssel var vel den samme, som Gissur før havde haft, se ovenfor S. 278.

unn paa Dødslejet havde bedet om, at de fra nu af troligen vilde holde Venskab og godt Svogerskab med hinanden, hvorhos han med mange fagre Ord bad Sæmund at tage noget Hensyn til den Fodermangel, som dette Foraar herskede i Egnen, og ikke ride med for stort Følge om til sine Thingmænd. Uagtet Sæmund tidligere havde troet at merke Uraad med Hensyn til Agmunds Sindelag, havde dog Abbed Brand, der selv var ført bag Lyset af Agmunds tilsyneladende Oprigtighed, beroliget ham saaledes, at han nu ikke nærede Skygge af Mistanke, og saaledes med Lethed overlistedes af Agmund, der Fjortendedags-Dagen efter Steinunns Død [1]) lagde sig i Baghold for ham, tog ham til Fange med hans attenaarige Broder Gudmund og et Par andre Mænd, og lod begge Brødrene strax halshugge [2]). Dette vakte almindelig Forbitrelse, især for Gudmunds Skyld, der var meget afholdt og Eyjulf Thorsteinssøn, Ravn Oddssøn, Sturla Thordssøn og Thorleif i Garde havde i den Anledning et Møde, hvorved fornemmelig Eyjulf og Ravn, Sæmunds Svogre, beklagede det skede, og raadsloge om, hvorledes man skulde faa det hævnet, uden dog at bestemme sig til noget større Foretagende i Fællesskab, førend det havde viist sig, at Thord ikke selv kom hjem. De vedtoge imidlertid, og lovede hinanden gjensidigt, at forsvare de Herskaber, de forvaltede, imod Gissur, om han skulde komme hjem, og hvilken som helst anden. Alligevel troede de at bemerke, at Thorleif i Garde ikke viste nogen synderlig Iver; de fik ogsaa senere et Slags Bekræftelse derpaa ved et Brev, som indløb fra ham til Eyjulf, just som denne havde et stort Gjestebud hos sig; han meldte der, at det neppe kunde nytte at angribe Agmund, da han boede saa nær Kirken, at han naar som helst med Lethed kunde søge sin Tilflugt i den. Paa Thinget samme Sommer var det lykkets Odd Thorarinssøn, en af Agmunds Venner og Brodersøn af Abbed Brand, at faa Nane Kodraanssøn, Befalingsmanden i Eyjafjord, dømt fredløs Skogarmand for hans Brutalitet ved Overfaldet paa Philip Sæmundssøn, og det uagtet Eyjulf Thorsteinssøn var tilstede paa Thinget med 720 Mand: han har altsaa enten ikke turdet, eller ikke villet tage sig af den voldsomme Nane. Gissur Thorvaldssøns ældste Søn Hall havde nu ogsaa naaet Ynglingsalderen, og viste hvad man kunde vente sig af ham, i det han lod en af

[1]) Steinunn døde, ifølge Sturlunga Saga VII. 56, Løverdag før Paaske (30te Marts), Ormssønnerne bleve dræbte Løverdag efter Paaske (13de April). Til denne Dag henføres og deres Drab i et Nekrologium.

[2]) Sturlunga Saga VII. 56, 57. Beskrivelsen over Ormssønnernes Drab er særdeles omstændelig og rørende, og maa ganske vist være nedskreven efter et Øjevidnes Beretning.

Thord Kakales forrige Følgesvende aflive paa Bessastad. Hall indfandt sig selv med sine Brødre Isleif og Ketilbjørn samt en betydelig Skare Folk paa Thinget, og nær var det kommet til Slagsmaal mellem dem og Eyjulf, hvis ikke et Par anseede Mænd havde faaet de forsamlede Bønder til at lægge sig imellem. Kort efter det nys nævnte Gjestebud hos Eyjulf havde Sturla Thordsson en Drøm, hvori han syntes see sin Fader Thord komme til sig, og melde, at et Skib var landet i Eyjafjorden, og at der ombord paa det var en Skovbjørn, der tilhørte Bødvar paa Stad. Dette, meente Sturla, kunde ikke betyde andet, end at Thorgils Skarde var kommen til Landet, eller i det mindste snart vilde komme, og det anede ham, at der nu forestod store Forandringer. Heraf kan man slutte saa meget, at Thords Venner, i alle Fald de forstandigere, som Sturla, vare ængstlige til Mode, og ikke ventede sig noget godt af Fremtiden [1]).

33. Biskop Henriks, Gissur Thorvaldssons, Thorgils Skardes og Finnbjørn Helgessons Tilbagekomst til Island. Thorgils's Forsøg paa at underlægge sig Borgarfjorden. Gissur anerkjendt af Skagfjordingerne.

Biskop Henrik, Gissur Thorvaldsson, Thorgils Skarde og Finnbjørn Helgesson tilligemed mange andre Islændinger, hvoriblandt ogsaa Aron Hjørleifsson, indskibede sig alle tilsammen hos den oftere omtalte throndhjemske Skibsfører Eystein hvite, og landede i Eyjafjorden, ved Gaase, den 16de August [2]). Thorgils begav sig strax til sin Fader Bødvar paa Stad, hvor han lod alle sine Paarørende og Venner kalde sammen og det kongelige Bestikkelsesbrev oplæse for dem; de føjede sig derefter, og vare strax rede til at gjøre ham Følge til Borgarfjorden, som han efter Kongens Befaling skulde tage i Besiddelse. Hans egen Fader Bødvar fulgte med. Først tog man ind paa Stafaholt, hvor Bødvars Broder Olaf Hvitaskald da boede, og sammenkaldte et Møde af alle Heredsbønderne, tilligemed Høvdingen Thorleif i Garde, til et Sted i Nærheden. Her paa dette Møde traadte Olaf frem og indledede Forhandlingerne med at ønske Guds Naade over Forsamlingen, og dernæst bede alle de nærværende at modtage de Breve og Budskaber, en saa ypperlig Herre, som Haakon, sendte dem, med sømmelig Ærbødighed. Dernæst rejste Thorgils sig, og forkyndte at han havde ladet denne Forsamling tilkalde for at den skulde høre et Kongebrev, der skulde blive oplæst. Han udbad sig Taushed under Oplæsningen; siden kunde man

1) Sturlunga Saga VII. 59, 60.

2) Sturlunga Saga VIII. 9. jfr. VII. 6. 1.

overlægge om Svar. Han holdt Brevet i Haanden, fremviste Indseglet, og bad derpaa Thorleif i Garde opnævne en Mand til at læse det højt. Thorleif vægrede sig derved. Der var nok af dem, sagde han, der havde Lyst paa dette Hered, men faa til at svare paa Kongens Budskab; man burde heller vente til en anden Dag, naar Sturla Thordsøn og Ravn Oddsøn vare nærværende, og man kunde overlægge i Forening med dem; han tvivlede ikke paa, at Kongen havde overdraget Thorgils Heredet, men des mere paa, at Kongen havde nogen Ret dertil; dog vilde han ikke selv indlade sig paa at afgive noget formeligt Svar, da han ej var Snorres Arving; han maatte kun, som den, der skulde varetage Thords Interesser, ytre, hvad han nu havde fremført. Mange af de andre gave ham Medhold, og sagde at Kongen ej havde mindste Ret til at befatte sig med Snorre Sturlasøns Gods. Thorgils sagde at han lige fuldt agtede at lade oplæse ej alene eet, men to eller maaskee tre Kongebreve endnu førend de skiltes ad; han vilde ikke gjøre som Thorleif havde gjort, at undertrykke og hemmeligholde de til ham sendte Kongebreve. Thorleif følte sig, som det synes, truffen ved denne Beskyldning, hang med Hovedet og svarede lidet eller intet. Siden lod Thorgils sin Svoger Thord Hitnesing oplæse Kongebrevet. Der opstod en lang Taushed, som først blev brudt af Olaf Hvitaskald, idet han mindede dem om, at det ej var Skik og Brug blandt hæviske Mænd at tie stille til kongelige Budskab. Thorleif svarede noget forknyt, at han ikke tænkte paa at forholde Kongen Heredet eller rejse nogen Ufredsflok mod hans Fuldmægtig, han vilde kun intet udtrykkeligt Samtykke give dertil. Hans Broder Bødvar i Bø sagde at det egentlig var ham ligegyldigt, hvo der raadede. Andre protesterede ligefrem; en, ved Navn Hauk af Alftanes, paastod fremdeles at man ikke burde befatte sig med Sagen, førend Ravn og Sturla vare tilstede. Men Thorgils svarede kort og godt, at dette ikke var noget, som vedkom ham; hans Ord havde ingen Vegt, medens det derimod torde hænde at man ved Tid og Lejlighed siden havde hans Gjenstridighed i Erindring. Efter denne Trusel vovede ingen at komme med nogen Indvending, skjønt paa den anden Side heller ikke noget ivrigt Samtykke blev givet til den kongelige Befaling. Thorgils's Myndighed kunde saaledes endnu ikke siges at være fuldstændigt anerkjendt, om han end selv betragtede den som saadan [1]). Han rykkede nu frem med det andet Brev, og lod det oplæse. Det var hverken mere

[1]) I en kortere Antydning af denne merkelige Transaction, der findes i Sturlunga Saga, VII. 61, staar der udtrykkeligt, at Heredsmændene i Borgarfjorden toge ved Thorgils, skjønt temmelig uvenligt. Affaaelsen af Reykjaholt samt Opkrævningen af Sandetold (hvorom nedenfor) tyder ogsaa paa, at Thord gererede sig som Herre i Districtet, men vi ville dog i det følgende see, hvor vanskeligt han havde for at gjøre sin Myndighed gjeldende.

vættes fiendsk, og Sturla heller ikke saa venskabeligt stemt, som man iføl deres Frændskabsforhold kunde have Ret til at vente, hvorfor han bu tage sig i Vare. Men kort derefter kom der en nok saa ven Hilsen til Thorgils fra Ravn og Sturla, at de gjerne ønskede at ha en Samtale med ham, hvortil de bestemte Dag og Sted, samt tilsag Grid, anmodende ham om et lignende Tilsagn. Thord indfandt sig Mødet, hvor ogsaa, foruden Ravn og Sturla, Kolbein Gran og Ni las Oddssøn vare tilstede. Fra begge Sider var Modtagelsen me venlig, og Ravn spurgte Thorgils ivrigt om Nyt fra Norge. M medens Ravn og Thorgils talte sammen, tog Sturla Thord Hitnesi til Side og spurgte ham, hvordan Forstaaelse der egentlig var mell Gissur og Thorgils; om man maaskee nu kunde forsøge paa at f denne Forbindelse opløst, og Thorgils bragt over paa deres Side. Tho svarede, at sligt ej var at tænke paa: Thorgils vilde ikke for nogen Pri bryde sit Løfte til Kongen, om han just ikke havde saa meget tilove for Gissur; men derimod, tilføjede Thord, var der flere som syntes det vilde klæde Sturla bedre at holde Venskab og Frændskab med Brodersøn Thorgils, end at staa i Forbund med hans Fiender. Stu undskyldte sig med at Thorgils havde viist sig saa overhaands an sende og vanskelig at komme til Rette med ved deres Sammenkomst p Helgafell. I det samme hørte de, at Ravn og Thorgils bleve høj stede, og ilede til: Thorgils havde gjort Fordring paa nogle Ejendomm som Nikolas Oddssøn havde faaet af Snorres Efterladenskab med Hustru, der var en Søsterdatter af Snorre ¹). Ravn sagde, at det sku ikke staa paa med en saadan Ubetydelighed som disse Gaarde, naar Tho gils kun vilde slutte sig til deres Parti, medens hans Venskab m Gissur kun vilde bringe ham Skam og Skade. Thorgils bad ham spa sine Advarsler, men derimod selv vogte sig for at gjøre ham imod, det ikke vilde bekomme ham vel; hvad Kongen havde overdraget ha vilde han kræve, hvad enten den, der sad inde dermed, heed Ravn ell Nikolas. Nikolas svarede at han ikke agtede at give Slip paa, hv han havde i sin Varetægt, for noget Menneske, forend Thord kom hje og Sturla og Ravn lovede ham deres Bistand. Et Par af Thorgils Venner foresloge, at alene Sturla og Thorgils som Frænder skulde t med hinanden. Thorgils sagde at han ikke vilde være Ven af andre e dem der viiste ham Venskab, ikke Frænde til andre end dem der vi Frændskab. En af de Tilstedeværende ytrede sin Forundring ov forstandige Mænd ikke kunde indsee, hvor galt dette bar i Veje

¹) Hans Hustru heed Gyda, hun var en Søster af Egil Salmundssøn, datter af den før omtalte Salmund Austmand, der havde havt Tilhold p ...ald, og Snorres Søster Helga.

Sturla lod forstaa, at der nok siden vilde komme Sager op, som godtgjorde at han og hans Venner havde haft Ret i at betragte Thorgils om deres Fiende. Hvad han her sigtede til, var noget, som Kolbein Gran havde forebragt ham, maaskee i god Tro, maaskee og for at opidse ham og hans Venner saa meget mere mod Thorgils, nemlig at enne skulde have lovet Kong Haakon at dræbe Sturla, ligesom Gissur Thorvaldssøn havde dræbt Snorre Sturlassøn [1]). Thorgils svarede at an nok skulde vide at møde enhver Beskyldning naar man ikke reent d løj paa ham. Derpaa afbrød Sturla Samtalen, som han sagde ledede til intet, og hver gik til sit. Thorgils vendte tilbage til Reykjaolt, ikke betvivlende, at han nu i Ravn havde en virkelig Fiende, men den dog at frygte for noget Overfald af ham eller hans Venner. Han od gjøre Forberedelser til Julehelgen, og nøjede sig med at lade holde Vagt vestenfor Hvitaa [2]).

Ikke længe efter kom en Bekjendt af ham, der havde været baade i Vestfjordene og nu sidst hos Gissur, til ham med et Brev fra den oven nævnte Anund Biskopsfrænde, hvori denne meldte ham, at han efter hans Bøn havde iagttaget Gissur, og fundet, at Thorgils gjorde bedst at holde sig til Vens med ham, uden dog at stole alt for meget paa am; for Resten vilde han ikke sige noget til hans Forklejnelse: for Gissur vilde ingen Efterretning være behageligere end den, at Thorgils havde været den første til at bestaa en Dyst med Vestfjordingerne. Overbringeren af Brevet forsikrede, at disse bestemt havde noget i Gjære, siden det var saa uroligt paa alle Kanter; Kolbein og Svarthøvde vare sendte vester i Fjordene: nogen egentlig Folkesamling kunde han ikke sige han var bleven var, men Thorgils burde dog ikke des mindre være paa sin Post. Thorleif synes dog ikke at have fulgt dette kloge Raad.

At Ravn, Sturla, og de øvrige Høvdinger der vester virkelig ønskede paa at overfalde baade Thorgils og Gissur, er allerede ovenfor berettet, og kort før Juul droge de afsted med 80 Mand. Kolbein, Svarthøvde, Nikolas Oddssøn, Einar Thorvaldssøn fra Vatnsfjord, o. fl., vare alle sammen med. De havde listigt ladet udspejde Thorgils's

---

[1]) Beskyldningen var, som vi ville see, visselig usand, og det er maaskee i Erkjendelsen deraf, og med en vis Ærgrelse over at have fæstet Lid dertil, at Sturla Thordssøn siger i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 276 om Kolbein Gran, der dog hørte til hans Parti: „Thord Kakale sendte ud til Island Kolbein Gran, og denne tyktes just ikke at bidrage stort til at forlige Gemytterne, da han var kommen hjem."

[2]) Sturlunga Saga, VIII. 10.

eller mindre end et Brev fra Kongen udelukkende til Thorleif, som her fik strenge Irettesættelser, fordi han havde siddet Kongens tidligere Brev overhørig; han truedes med alvorlig Straf, dersom han ikke understøttede Gissur og Thorgils efter bedste Evne. Thorleif bød ej længer nogen Trods, men erklærede sig villig til at bøde efter gode Mænds Skjøn, fordi han, som han sagde, var kommen senere til Kongen, end denne havde bestemt ham Tiden. Videre trængte Thorgils ikke for dette Sinde paa Bønderne om Anerkjendelse, men Egil Salmundssøn, Snorres Systersøn, der for Tiden boede i Reykjaholt, maatte efter gjentagen Anmodning og saa godt som tvungen afstaa Thord Besiddelsen af denne Gaard, hvorhen Thord efter Mødet begav sig. Dette var hans første Optræden blandt Borgfjordingerne. Den var intet mindre end skikket til at vinde ham selv eller Kongens Sag Tilhængere [1]).

Anderledes gik det Gissur, der var bleven beskikket til Forstander for Hereder, hvor han allerede besad Indbyggernes Hengivenhed. Saasnart han var landet, begav han sig med Finnbjørn og Abbed Brand, der havde modtaget ham ved Ankomsten, vester til Skagafjorden, tilstevnede et talrigt Møde, og lod her Kongebrevene oplæse; og alle de Tilstedeværende, naturligviis med Undtagelse af Eyjulf Thorsteinssøn, samtykkede med Glæde i at antage Gissur til Høvding. Eyjulf, som havde indfundet sig paa Mødet med sit Følge, men som nu paa denne Maade blev afsat fra Befalingen over Skagafjorden, ytrede ikke stort, da dette ej vilde have nyttet til noget, men arbejdede siden desto ivrigere, aabenbart og hemmeligt, mod Gissur. Paa dette samme Møde er vel ogsaa rimeligviis Finnbjørn Helgessøn bleven anerkjendt som Forstander for de nordøstlige Hereder. Han reed i det mindste strax nord til Reykjadal og opslog sin Bolig paa Grenjadarstad. Hvor vidt Evfjordingerne nu strax underkastede sig Gissur eller ej, eller om der overhoved var Eyfjordinger tilstede ved Mødet, vides ikke. Rane Kodraanssøn boede vel endnu, trods sin Fredløshed, paa Grund, som Thord Kakales Fuldmægtig, men det synes ikke rimeligt, at Eyfjordingerne længer end nødvendigt skulde have skjøttet om at erkjende ham som Høvding for det hele District. Dog lader det til, at Gissur for det første ej befattede sig med Eyjafjorden, hvor Thord Kakale havde sine fleste Tilhængere og Besiddelser, og at Rane saaledes en Tidlang har vedligeholdt sin Myndighed [2]). Fra

[1]) Sturlunga Saga, VII. 9.

[2]) Endnu i 1253 finde vi ham paa Grund i Eyjafjorden „som den der forestod Thord Kakales økonomiske Anliggender“ (Sturl. Saga IX. 2), medens derimod Eyjulf, som vi ville see, maatte rippe op fra Skagafjorden. Rane omtales tidligere i samme Aar som mægtig og farlig (VIII. 16).

Skagafjorden drog Gissur, ledsaget af Biskop Henrik, umiddelbart til Sønderlandet, over Hejderne, men sendte dog i Forvejen Bud til sine Sønner, at de skulde møde ham halvvejs, oppe i Hvinverjadal [1]), med 70 Mand. Selv medbragte han 60 Mand fra Skagafjorden. Han havde ikke seet sine Sønner paa flere Aar, og de vare imidlertid voxede op til smukke, haabefulde Ynglinger; Hall var 19, Isleif 16, og Ketilbjørn 14 Aar; det var derfor et særdeles glædeligt Gjensyn, da de mødtes. Han afskedigede nu sit Følge fra Skagafjorden, og begav sig ned til sin Gaard Kaldadarnes paa Sønderlandet, hvor han tilbragte Vintren, og, merkeligt nok, nu først holdt formeligt Bryllup med sin Hustru Gro Alfsdatter, da han tidligere, som det synes, ej havde kunnet faa Gejstlighedens Tilladelse dertil, rimeligviis formedelst Slægtskab; han har derfor maaskee selv under sit Besøg ved Pavehoffet erhvervet sig Dispensation. Nu var saaledes intet i Vejen; baade Abbed Brand, og, som det synes, Biskop Henrik, vare tilstede ved Brylluppet [2]).

34. Thorgils Skardes forgjeves Bestræbelser for at beholde Herredømmet i Borgarfjorden. Han overfaldes og fanges paa Stavaholt, indgaar nødtvunget Forlig, men bryder det.

De af Kongen indsatte Befalingsmænd havde saaledes tiltraadt deres Poster, om man kan bruge dette Udtryk; men den eneste, der sad virkelig fast i Sadlen, og havde nogen betydelig Magt, var Gissur. Finnbjørn kunde fra sit indskrænkede, afsidesliggende Distrikt ikke virke stort, og maatte ganske være afhængig af den mægtige Gissur. Thorgils vilde have kunnet formaa meget, hvis hans Distrikt havde været ham hengiven, men Stemningen her var ham jo, som vi have seet, saa fiendtlig som muligt, og han vilde vel neppe engang have kunnet holde sig der et Øjeblik, hvis han ikke havde omgivet sig med en talrig Skare, til hvis Underhold hans Indtægter ej vare tilstrækkelige. Denne usikre Stilling gjorde ham det imidlertid nødvendigt at holde sig inde med Gissur, som Kongen havde befalet, uagtet han naturligviis som Sturlung ikke kunde have noget tilovers for ham, ja snarere maatte frygte og hade ham. Da han derfor ud paa Høsten hørte at Gissur paa en Rejse omkring Sønderlandet var kommen til Kjalarnes-Kanten, benyttede han sig heraf til at opsøge ham, og traf ham i Vidø-Kloster, hvor alt, som

[1]) Om Hvinverjadal, se ovenfor I. 1. S. 536. Det var en ubeboet Fjelddal øverst oppe paa Hejden mellem Skagafjorden og Sønderlandet.

[2]) Sturlunga Saga, VII. 61.

vættes fiendsk, og Sturla heller ikke saa venskabeligt stemt, som man ifølge deres Frændskabsforhold kunde have Ret til at vente, hvorfor han burde tage sig i Vare. Men kort derefter kom der en nok saa venlig Hilsen til Thorgils fra Ravn og Sturla, at de gjerne ønskede at have en Samtale med ham, hvortil de bestemte Dag og Sted, samt tilsagde Grid, anmodende ham om et lignende Tilsagn. Thord indfandt sig til Mødet, hvor ogsaa, foruden Ravn og Sturla, Kolbein Gran og Nikolas Oddssøn vare tilstede. Fra begge Sider var Modtagelsen meget venlig, og Ravn spurgte Thorgils ivrigt om Nyt fra Norge. Men medens Ravn og Thorgils talte sammen, tog Sturla Thord Hitnesing til Side og spurgte ham, hvordan Forstaaelse der egentlig var mellem Gissur og Thorgils; om man maaskee nu kunde forsøge paa at faa denne Forbindelse opløst, og Thorgils bragt over paa deres Side. Thord svarede, at sligt ej var at tænke paa: Thorgils vilde ikke for nogen Priis bryde sit Løfte til Kongen, om han just ikke havde saa meget tilovers for Gissur; men derimod, tilføjede Thord, var der flere som syntes at det vilde klæde Sturla bedre at holde Venskab og Frændskab med sin Brodersøn Thorgils, end at staa i Forbund med hans Fiender. Sturla undskyldte sig med at Thorgils havde viist sig saa overhaands anmassende og vanskelig at komme til Rette med ved deres Sammenkomst paa Helgafell. I det samme hørte de, at Ravn og Thorgils bleve høirøstede, og ilede til: Thorgils havde gjort Fordring paa nogle Ejendomme, som Nikolas Oddssøn havde faaet af Snorres Efterladenskab med sin Hustru, der var en Søsterdatter af Snorre [1]). Ravn sagde, at det skulde ikke staa paa med en saadan Ubetydelighed som disse Gaarde, naar Thorgils kun vilde slutte sig til deres Parti, medens hans Venskab med Gissur kun vilde bringe ham Skam og Skade. Thorgils bad ham spare sine Advarsler, men derimod selv vogte sig for at gjøre ham imod, da det ikke vilde bekomme ham vel; hvad Kongen havde overdraget ham, vilde han kræve, hvad enten den, der sad inde dermed, heed Ravn eller Nikolas. Nikolas svarede at han ikke agtede at give Slip paa, hvad han havde i sin Varetægt, for noget Menneske, førend Thord kom hjem, og Sturla og Ravn lovede ham deres Bistand. Et Par af Thorgils's Venner foresloge, at alene Sturla og Thorgils som Frænder skulde tale med hinanden. Thorgils sagde at han ikke vilde være Ven af andre end dem der viste ham Venskab, ikke Frænde til andre end dem der viste ham Frændskab. En af de Tilstedeværende ytrede sin Forundring over at saa forstandige Mænd ikke kunde indsee, hvor galt dette bar i Vejen.

[1]) Hans Hustru heed Gyda, hun var en Søster af Egil Salmundssøn, og Datter af den før omtalte Salmund Austmand, der havde hast Tilhold paa Reykjaholt, og Snorres Søster Helga.

Sturla lod forstaa, at der nok siden vilde komme Sager op, som godtgjorde at han og hans Venner havde haft Ret i at betragte Thorgils som deres Fiende. Hvad han her sigtede til, var noget, som Kolbein Gran havde forebragt ham, maaskee i god Tro, maaskee og for at ophidse ham og hans Venner saa meget mere mod Thorgils, nemlig at denne skulde have lovet Kong Haakon at dræbe Sturla, ligesom Gissur Thorvaldsson havde dræbt Snorre Sturlasson [1]). Thorgils svarede at han nok skulde vide at møde enhver Beskyldning naar man ikke reent ud løj paa ham. Derpaa afbrød Sturla Samtalen, som han sagde ledede til intet, og hver gik til sit. Thorgils vendte tilbage til Reykjaholt, ikke betvivlende, at han nu i Ravn havde en virkelig Fiende, men uden dog at frygte for noget Overfald af ham eller hans Venner. Han lod gjøre Forberedelser til Julehelgen, og nøjede sig med at lade holde Vagt vestenfor Hvitaa [2]).

Ikke længe efter kom en Bekjendt af ham, der havde været baade i Vestfjordene og nu sidst hos Gissur, til ham med et Brev fra den ovennævnte Anund Biskopsfrænde, hvori denne meldte ham, at han efter hans Bøn havde iagttaget Gissur, og fundet, at Thorgils gjorde bedst i at holde sig til Vens med ham, uden dog at stole alt for meget paa ham; for Resten vilde han ikke sige noget til hans Forklejnelse: for Gissur vilde ingen Efterretning være behageligere end den, at Thorgils havde været den første til at bestaa en Dyst med Vestfjordingerne. Overbringeren af Brevet forsikrede, at disse bestemt havde noget i Gjære, siden det var saa uroligt paa alle Kanter; Kolbein og Svarthøvde vare sendte vester i Fjordene: nogen egentlig Folkesamling kunde han ikke sige han var bleven var, men Thorgils burde dog ikke des mindre være paa sin Post. Tharleif synes dog ikke at have fulgt dette kloge Raad.

At Ravn, Sturla, og de øvrige Høvdinger der vester virkelig pønsede paa at overfalde baade Thorgils og Gissur, er allerede ovenfor berettet, og kort før Juul droge de afsted med 80 Mand. Kolbein, Svarthøvde, Nikolas Oddsson, Einar Thorvaldsson fra Vatnsfjord, o. fl., vare alle sammen med. De havde listigt ladet udspejde Thorgils's

---

1) Beskyldningen var, som vi ville see, visselig usand, og det er maaskee i Erkjendelsen deraf, og med en vis Ærgrelse over at have fæstet Lid dertil, at Sturla Thordsson siger i Haakon Haakonssons Saga Cap. 276 om Kolbein Gran, der dog hørte til hans Parti: „Thord Kakale sendte ud til Island Kolbein Gran, og denne tyktes just ikke at bidrage stort til at forlige Gemytterne, da han var kommen hjem."

2) Sturlunga Saga, VIII. 10.

Veje [1]), saa at de vidste god Besked om, at han Onsdagen den 17de December selv femtende gjestede Olaf Hvitaskald paa Stavaholt. Intet kunde falde belejligere for dem, da et Overfald paa Reykjaholt, hvor der var saa mange Folk samlede, vilde have haft større Vanskeligheder. Olaf Hvitaskald, skjønt Thorgils eller rettere Kongens Interesser meget hengiven, kunde dog ikke godt føre Vaaben mod sin egen kjødelige Broder Sturla. Thorgils og hans Mænd tilbragte en lystig Aften paa Stavaholt. Blandt meget andet taltes der og om Rygterne fra Vestfjordene, men Olaf sagde at han intet havde merket, saa at der vist ikke var nogen Fare. Man lagde sig i god Ro til Sengs, og de flestes Vaaben bleve hængte op paa Veggen, da ingen troede at de vilde faa Brug for dem. Tilfældigviis laa kun Thorgils's Vaaben saaledes at han strax kunde faa dem fat. Snart laa alle i den dybeste Søvn. Det var klart Maaneskin, Barfrost og fast Iis baade paa Vande og Myrer. Ud paa Natten vaagnede nogle af Thorgils Mænd og hørte en sterk Dundren, ligesom af Hestetrampen paa Iis — Dørene stode nemlig aabne, fordi Huusfruen, som var beskjeftiget med at brygge Øl, og ikke vilde ulejlige Gjesterne med Røg, havde ladet gjøre Ild til Kjedlerne ude paa Gaardspladsen, saa at man idelig maatte gaa ud og ind. Man vækkede Thorgils, men han sagde at det kun var Hestene som bleve redne til Vands, og lagde sig strax til at sove igjen. Strax efter hørtes Dønnen langt sterkere end før, saa at Husene skalv, og i samme Øjeblik blev der raabt ind i Stuen, at en stor Skare Folk kom ridende ind paa Gaarden med Vaaben i Haand. Da blev der en stor Forvirring; alle fore op, og kunde i Mørket neppe engang finde sine Klæder, end sige Vaabnene; Thord Hitnesing, Thorgils's Sengkammerat, fik fat paa et Skjold, som han rakte ham; og Sverdet havde han hos sig. Det første, Angriberne gjorde, var at besætte den Dør, der var nærmest Kirken; her styrtede de ind med Raab og Banden, og Ravn, som først tog til Orde, sagde at de, der vare saa kjephøje ved det sidste Møde, nu kunde komme frem og ikke krybe i Skjul. Thorgils svarede, at hvis Angrebet gjaldt ham, var dette heller ikke hans Agt, men han ønskede kun at vide, om han selv og hans Folk skulde faa beholde Livet, og hvad overhoved denne Ufred skulde betyde. Ravn sagde, at han ingen Grid vilde love. Da der nu blev bragt Lys ind, spurgte Thorgils efter Sturla, som han ikke strax fik Øje paa. Sturla traadte frem, og

[1]) Der fortælles saaledes, at en af Bønderne i Nærheden, ved Navn Thorstein, der var i Forstaaelse med Thorgils's Fiender, havde gjort sig Erinde paa Reykjaholt, foregivende at bringe noget Vaadmaal til Thord Hitnesing, og var forbleven der saa længe, indtil det hele Følge var draget af Gaarde og han vidste hvor de skulde hen.

gav sig tilkjende. Thorgils spurgte ham, om han vilde give ham og hans Mænd Grid. Men Ravn tog Ordet og sagde, at Sturla ikke skulde raade for Griden, heller ikke skulde Thorgils nyde anden Grid end den, han havde tiltænkt sin Frænde Sturla. I det samme rejste Huusbonden, Olaf Hvitaskald sig, og talte Ravn og Sturla haardt til Rette; han truede dem med at bede Gud og St. Nikolaus, hvem Kirken med tilhørende Gaard var indviet, at hevne deres Frekhed, og sagde at det passede sig bedre for Sturla at stille sig foran Thorgils til hans Forsvar, end at staa mellem hans Fiender. Sturla erkjendte Olafs gode Vilje, men kunde dog ikke nu, sagde han, handle anderledes. Flere af Thorgils's Mænd fik nu Grid, men den djerve Berg Aamundessøn, hans fleeraarige Ven og Ledsager, erklærede at han ej vilde modtage Livet, hvis ikke ogsaa Thorgils fik beholde det. Thorgils spurgte nu atter Ravn og Sturla, hvad der var Aarsagen til at de overfaldt ham med saadan Hadskhed. Og nu rykkede Ravn ud med den Beskyldning, at han skulde have lovet Kong Haakon at dræbe Sturla, ja endog edeligt forbundet sig dertil. Thorgils erklærede dette for en Usandhed; det var lige saa langt fra Kong Haakon, sagde han, at ville paalægge ham et saadant Nidingsverk, som fra ham selv at ville paatage sig det. Ravn sagde, at det var frekt af ham at ville benegte det, naar Kolbein og Are Ingemundssøn, som selv vare her nærværende, kunde bevidne det. Er det muligt, spurgte Thorgils, at Kolbein og Are kunne sige noget saadant? De vedbleve at forsikre det. Berg og flere af Thorgils's Mænd paastode, at det var den største Løgn, og forundrede sig over, at man havde kunnet finde paa sligt. Thorgils sagde at det ikke nyttede at modsige dem, naar de havde Magten. Han stod imidlertid med Sverdet i Haanden, færdig til at modtage den første, der vovede at lægge Haand paa ham; Ravn sagde derfor, at hvis han satte sig til Modværge, fik han ingen Grid; den eneste Maade, hvorpaa han kunde frelse Livet, var at overgive sig paa Naade og Unaade, og lade ham og Sturla bestemme alle Forligsvilkaar. „Selvdom indrømmer jeg hverken dig, Ravn, eller Sturla, eller nogen anden Mand her paa Island", var Thorgils's Svar, „saa længe Kong Haakon lever; jeg forlanger Kongens Dom i vor Sag". Derpaa vilde naturligviis de andre ikke indlade sig, og med de Ord: „det nytter lidet om vi to, Thord og jeg, vilde give os til at kæmpe mod den Mængde bevæbnede Mænd, som omringe os", kastede han Vaabnene fra sig, sprang frem af Sengerummet, og lod sig gribe. Han og Thord bleve bragte ind i et Kammer og Døren tillaaset udenfra, medens Ravn og Sturla raadsloge om, hvad der nu skulde skee. Thorgils dulgte ikke for Thord, hvor sørgeligt han fandt det, om han nu skulde dø, uden at have udført Bedrifter, hvorom Historien siden vilde tale, ja uden

engang at kunne hevne den ham nu tilføjede Ydmygelse. Thord trøstede ham med, at det var bedre, hvis han nu skulde dø, at have saa lidet paa sin Samvittighed som muligt, fik han derimod beholde Livet, kunde han jo gjøre, som han syntes. Imidlertid kom hans Farbroder Guthorm ind, heel bedrøvet; paa Thorgils's Spørgsmaal, om han vidste hvad Høvdingerne havde besluttet, svarede han at det desværre ikke saa ud til, at man vilde skjenke ham Livet, i det mindste ikke paa andet Vilkaar; end at han skulde forlade Island for aldrig mere at komme tilbage. „Hvo skal da", siger Thorgils, „hevne min Skam? nej, her paa Island vil jeg lægge mine Been, enten det bliver nu eller senere". Endelig indfandt Kolbein og Svarthøvde sig hos ham med det Budskab fra Ravn og Sturla, at han skulde faa beholde Livet, hvis han edeligt lovede at gjøre fælles Sag med dem og hjelpe dem at overfalde Gissur. Men han svarede, at han kunde ikke kjøbe sit Liv ved Handlinger, der siden vilde paadrage ham Skam og Skjendsel. Med denne Besked gik de ud; men saa snart de vare borte, bad Thord ham paa det indstændigste at love, hvad det skulde være, for kun at beholde Livet: alt andet var lettere at kjøbe end dette; han behøvede jo ikke siden at holde mere af det nødtvungne Forlig end hvad han fandt for godt. Strax efter vendte Kolbein og Svarthøvde tilbage med Olaf Hvitaskald, der ligeledes bad Thorgils opfylde Ravns og Sturlas Begjæring; han bad ham mindes, hvor megen Skam og Skade Gissur havde tilføjet deres Æt; det vilde jo desuden ikke hjelpe Gissur det aller mindste, om Thorgils lod sig aflive for hans Skyld; hvor langt bedre var det da ikke, lige saa godt først som sidst at slutte sig til sine Frænder, staa Last og Brast med dem, og siden modtage Æresbeviisninger af dem? Thorgils havde endnu Betænkeligheder, men de andre forenede deres Bønner med Olafs, og omsider bad han, at Ravn og Sturla vilde komme ind, for at han kunde tale med dem selv. De kom, og med dem en heel Deel andre, saa mange som Stuen kunde rumme. Olaf bad begge Parter for Guds Skyld see til at blive enige. Nikolas Oddssøn spurgte, om han kunde indestaa dem for at de ej vilde angre det; men endog Kolbein Gran sagde nu, at de, der ikke havde noget godt Ord at lægge ind, burde gaa sin Vej eller tie. Guthorm erklærede det for uhørt, om de her skulde øve Nidingsverk mod en Frænde, der endnu intet Ondt havde gjort dem, medens Ættens svorne Fiende (Gissur) gik fri. Thorgils bad nu Ravn og Sturla sige, hvad deres egentlige Fordring var. Ravn sagde, at Sturla kunde sige det; han havde hidtil ligesom villet skyde sig under ham, og lade ham staa for det hele; men saaledes burde det ikke være; thi man skulde ikke siden kunne sige andet, end at begge havde lige Deel i hvad der var skeet. Sturla maatte altsaa frem, og efter nogen Overlægning

med Ravn og Olaf opregnede han følgende Forligsvilkaar: „Thorgils skulde umiddelbart derfra følge dem paa Toget mod Gissur med sine Mænd; han skulde slutte edeligt Forbund med dem, og ikke skilles fra dem uden ved Døden, førend Ufreden var til Ende; ligesom overhoved den hele Flok skulde blive samlet, indtil man enten sejrede eller faldt; var man heldig og vandt noget, skulde det deles ligt mellem dem alle tre." Thorgils svarede, at disse Vilkaar nok kunde være antagelige, hvis han ikke derved kom til at bryde sin Eed mod Kongen, og hvis man tillige havde bestemt ham nogen Godtgjørelse for det nærværende Overfald, thi hvad Gissur angaar, da havde han just ikke saa meget til overs for ham eller saa sterke Forpligtelser til ham, at han jo gjerne kunde forene sig med hans Fiender. Han viste sig saaledes allerede noget medgjørligere, og da nu baade hans egne Venner og mange af det modsatte Parti trængte ind paa ham, gav han omsider efter, og Forliget blev sluttet. Ravn, Sturla og Thorgils svore hinanden gjensidigt Troskabseed. Derpaa skyndte man sig, alt hvad man kunde, at komme afsted, thi Tiden var knap, hvis man vilde benytte den næste Nat til at overrumple Gissur; man havde allerede tøvet vel længe. Thorgils skulde efter Aftalen strax være med, men spurgte Ravn og Sturla, om han ikke først maatte ride hjem om Reykjaholt, for der at udruste sig, da han ikke var forberedt paa nogen længere Ferd; han skulde da støde til dem paa Blaaskogaheiden, strax ovenfor Thingvallevandet. Anmodningen var rimelig, og de kunde ikke vel negte den, skjønt de vilde nødig til; han skiltes da fra dem, og reed, saa hurtigt han kunde, over Hvitaa og op til Reykjaholt, medens de andre droge sydefter. Paa Reykjaholt havde allerede Egil Salmundssøn, Gaardens forrige Besidder indfundet sig, tilligemed Nordmanden Eyvind Bratt, begge ivrige Tilhængere af Sturlungerne og affagte Fiender af Gissur; da de hørte, hvad der var skeet, og at Thorgils nu skulde drage med Ravn og Sturla mod Gissur, bleve de meget glade, og Egil lod i al Skyndsomhed Hestene sko og alt andet gjøre rede til Toget, medens Thorgils og hans Mænd gik til Bords. Da Maaltidet var til Ende, men Hestene endnu ikke rigtigt færdige, gik Thorgils og Thord i Bad. Her, da de vare alene, spurgte Thorgils, om Thord syntes han burde holde Forliget. Thord spurgte igjen, hvad han da vilde gjøre, om han brød det. Thorgils svarede at han i saa Fald tænkte paa at ride nord over Fjeldet til Biskop Henrik. Paa Thords videre Spørgsmaal, om han fandt Forligsvilkaarene stridende mod den Eed, han havde svoret Kong Haakon, svarede han ligefrem ja; han kunde ikke holde dem, sagde han, uden at bryde denne Eed. I saa Fald, sagde Thord, var det da langt mere hans Pligt at holde den Eed, han frivilligt havde svoret Kongen til sin egen Hæder, end den, han nødtvungen havde maattet sverge for

at redde sit Liv. Heri var Thorgils strax enig med ham, og det blev da besluttet, at de skulde ride nord til Biskoppen. De klædte sig paa, tog sine Vaaben, og stege til Hest. Da de vare komne et Stykke fra Gaarden, meddeelte han sine Mænd Beslutningen, som vandt alles Bifald. De satte nu afsted, alt hvad de kunde, op ad Reykjadalen, til Kalmanstunga, og derfra over Tvidegrahejden ned til Gnupsdal, ved Midfjord-Aaen, hvor de ankom Fredag Aften (20de December); derfra rede de fremdeles over Fjeldhalsene fra Dal til Dal, idet de kun undte sig liden Søvn; de kom om Søndagen til Videmyre i Skagafjorden, hvor de oppebiede en af Følget, hvis Hest var bleven halt, og indtraf endelig Mandag ved Middagstider paa Hole, just som Biskoppen gik til Aftensang; det var nemlig Thorlaksmesse, den 23de December. Biskoppen modtog dem paa det bedste, dog uden at spørge dem om Nyt; da gik En hen til ham og hviskede nogle Ord til ham: Biskoppen spurgte derpaa, om de ikke agtede at overholde den for Højtidsdagen forordnede Faste. „I Kveld ikke" svarede Thorgils. „Men I ville dog vel ikke nyde Kjød i Kveld," sagde Biskoppen. „Vi have allerede spiist Kjød idag," var Thorgils's Svar. „Saa skaf dem Kjød baade godt og digert," sagde Biskoppen til sine Folk. Da Biskoppen kom tilbage fra Aftensangen, fortalte Thorgils ham i Eenrum den hele Sammenhæng, hvormed Biskoppen var meget vel tilfreds. Og hvad Samvittighed Thorgils maaskee end kan have gjort sig over Edsbrudet, saa blev dog vist alle Betænkeligheder bortryddede, da Biskoppen den første Juledag, efter endt Prædiken, forkyndte den forsamlede Mængde omstændeligt, hvad der var foregaaet mellem Thorgils, Ravn og Sturla, erklærede disse trende saavel som alle dem, der ydede dem Bistand, for Landsforrædere, og lyste dem i Forbud eller den mindre Excommunication, forbeholdende sig, som han sagde, at sætte dem i formeligt Ban, naar han hørte om flere slette Handlinger, de maatte begaa [1]). Han bød tillige alle dem, der agtede hans Ord, at staa Thorgils bi, anviste ham Ærespladsen ved sin Side, da man gik til Bords, og indbød ham til at blive der med alle sine Mænd hele Julen. Bedre Medhold kunde Thorgils ikke ønske sig, og han maatte nu betragte sig som fuldkommen løst fra sin Ed [2]).

Ravn og Sturla havde ventet en god Stund oppe paa Blaaskogahejden i den Tanke at Thorgils vilde komme. Men i Stedet for Thorgils kom en af hans Folk, og meldte at de ikke maatte vente ham.

[1]) Om Forskjellen mellem den mindre Excommunication eller Forbud og den større eller Ban, se Keyser „den norske Kirkes Historie". I. S. 191.

[2]) Sturlunga Saga VIII. 11—15. Ved Juleselskabet hos Biskoppen var ogsaa baade Aron Hjørleifssøn tilstede og Nordmanden Eystein hvite med sin Hustru Jorunn; de vare alle tre Biskoppens Gjester den Vinter.

Thorgils havde selv affendt denne Mand, da han bekjendtgjorde sin Beslutning at drage nordover. Der blev en stor Forbauselse og Forstyrrelse. Nogle sagde at Thorgils havde sveget dem, andre, at man ej kunde fortænke ham deri, men den som især fik Skylden, var Sturla. Sturla følte dog ligesom en Steen lettet af sit Hjerte, ved at vide sin Brodersøn i Sikkerhed; han sagde, saa nogle faa hørte det, at om han end havde vidst forud, at Udfaldet vilde blive dette, saa vilde han dog heller have valgt det fremfor at være Skyld i sin Frændes Drab. Nogle vare saa forbitrede, at de vilde banke det uskyldige Bud, som havde meldt dem Thorgils's Flugt, men han passede sit Snit under den almindelige Forvirring og løb afsted. Sturla sagde, at de fik tale hvad de vilde, men nu var der andet at bestille end at sidde og holde Snak; de andre fandt ogsaa, at man allerede havde tøvet for længe; de stege da til Hest, og rede videre saa hurtigt som muligt. Men de fik et forfærdeligt Vejr, med Slud og Storm, og da de kom ned ad Hejden, mødte nogle Spejdere, de havde sendt i Forvejen, dem med den ubehagelige Efterretning, at Olvus-Aaen, som de maatte over, for at komme til Kaldadarnes, var ufarbar formedelst Meen-Iis. De maatte derfor opgive ethvert Haab om at kunne overrumple Gissur, og vendte om igjen i det frygtelige Uvejr. Paa Tilbagevejen over Hejden døjede de usigeligt ondt, og kom om Søndagen ned til Revkjaholt, hvor Egil, Gaardens forrige Beboer, nu havde indtaget sin forrige Stilling, og modtog dem med aabne Arme. De tilbragte en Dag der, og fik imidlertid Visshed om at Thorgils havde taget Vejen nord over Tvidøgra. Det var naturligviis nu forbi med Thorgils's Herredømme over Borgarfjorden, og Ravn, som allerede før hans Ankomst til Landet havde haft mest at sige der, skjønt Thord Kakale havde beskikket Thorleif i Garde til den egentlige Forstander, synes nu at have underkastet sig Heredet, og det endog med en vis Haardhed. Han og Sturla rede siden videre vestover, og lod deres Mænd fare hjem, hver til sit, heel ilde tilfreds over ikke at have udrettet mere paa dette Tog, hvortil Planen var saa godt lagt, og Begyndelsen saa heldig. De troede sig nu intet Øjeblik sikre for Thorgils's Hevn, og Ravn blev derfor paa Stadarhool hos Sturla om Vintren med en Styrke, der aldrig var ringere end 80 Karle, til stor Byrde for Omegnen, da man saa godt som maatte rane fra Bønderne for at skaffe Underhold til dem alle [1]).

Thorgils gjorde imidlertid et Forsøg paa, om det ikke skulde

[1]) Sturlunga Saga, VIII. 15, jvfr. VII. 62.

kunne lykkes ham, som Kolbein unges Systersøn, at hage sig fast i Skagafjorden, og derved skaffe sig et Slags Erstatning for Tabet af Herredømmet over Borgarfjorden. Rigtignok stod Skagafjorden nu under Gissur, men vi have allerede seet, at Thord ikke havde saa meget tilovers for denne; han troede vel og at finde, at Gissur ikke havde understøttet ham saa kraftigt, som han kunde og burde. Biskoppen selv understøttede hans Plan, og ledsagede ham tredie Juledag til Flugumyre, hvor der til næste Dag sammenkaldtes et Heredsmøde; her berettede Biskoppen, hvad Skjebne Thorgils havde haft, og Brodde, Kolbeins Svoger, traadte frem, bad Bønderne mindes deres Kjærlighed til Kolbein, og sagde at det nu var Raad til at faa det Ønske opfyldt, han saa ofte havde hørt dem ytre, nemlig at faa en Høvding af Kolbeins Æt. Der blev talt frem og tilbage om Sagen, uden at man dog kom til nogen Beslutning; Planen gik saaledes for det første overstyr, og Selskabet vendte tilbage igjen til Hole. Siden fik man Bud fra Gissur, at denne havde været vel underrettet om den Fare, der truede ham, saa at Ravn og Sturla, om de end vare komne over Aaen, ikke vilde have kunnet gjøre ham noget. Han lod ogsaa Biskoppen hilse, at han endelig maatte passe paa at Skagfjordingerne bleve ham tro. Dette behagede ikke Thorgils, da det ganske krydsede hans Plan; han vovede dog ikke at sige noget til Biskoppen, men raadførte sig herom med sin Ven Aron, der opholdt sig denne Vinter hos Biskoppen, som det ovenfor er meldt. Aron gav ham det Raad, at ride for hver Mands Dør i Skagafjorden med 30 Mand, og saaledes tiltvinge sig Herredømmet. Men herpaa vilde dog Thorgils ikke indlade sig. Siden efter kom der Bud, at Ravn og Sturla skulde være i Vente med en Hær af 360 Mand vestenfra, og Rane Kodraansson og Eyjulf ligeledes med en Flok østenfra, for at faa Thorgils i sin Vold. Ved Biskoppens, Broddes og Paal Kolbeinssøns Indflydelse fik man i Hast samlet en Deel Folk for at møde dem, men siden viste det sig, at det, i det mindste hvad Ravn og Sturla angik, var blind Allarm. Bønderne, som saaledes vare uleiligede til ingen Nytte, forlangte Hjemlov, og afgjorde imellem sig, at de for en anden Gangs Skyld alene vilde forsvare Heredet, men ikke drage i et fremmed Hered. Alligevel foreslog Aron Hjørleifsson for Thorgils, førend Flokken endnu havde opløst sig, at han burde benytte Leiligheden og ride lige løs paa Rane Kodraansson, for i det mindste at skaffe sig denne Fiende af Halsen, og da Thorgils indvendte at det ikke nyttede, siden Bønderne just havde truffet hiin Aftale, erklærede Aron ham reent ud for modløs, en Beskyldning, Thorgils slog hen i Spøg, og som han heller ikke fortjente. Men Bønderne havde nu engang ikke Lyst til at slaas for hans Skyld, uden i høieste Nødvendighed. Nogle bade

ham endog forlade Heredet, da man ellers ikke vilde lade dem i Fred. Biskoppen, som indsaa, at der under disse Omstændigheder ej var at tænke paa for Thorgils at vinde noget Herredømme i Skagafjorden, og som vel heller ikke skjøttede om at lægge sig ud med Gissur for hans Skyld, tilbød sig nu at underhandle paa hans Vegne med Ravn og Sturla om Forlig, for at han atter, om muligt, kunde komme til Borgarfjorden. Thorgils modtog Tilbudet — han havde egentlig intet andet Valg — og det blev tillige bestemt, at Biskoppen skulde sammenkalde et Møde af Bønderne i Heredet, og tale Thorgils's Sag, om det lod sig gjøre. Thord Hitnesing skulde paa Thorgils's Vegne ledsage Biskoppen, men Thorgils selv blive tilbage i Skagafjorden. Biskoppen tiltraadte strax Rejsen, skjønt det var Vintertid og ikke godt at komme frem. Fra Rutafjorden sendte han Bud til Ravn og Sturla, at de skulde møde ham i Borgarfjorden, og da han var kommen over Hejden og ned til Reykjaholt, sendte han ligeledes Bud til Skaalholt efter Abbed Brand, for at ogsaa han skulde være tilstede ved Mødet. Ravn og Sturla lovede strax at komme, selv femtende, og betingede sig, at heller ikke Biskoppen maatte komme mandsterkere, derimod maatte gjerne saa mange af Heredsbønderne indfinde sig, som vilde. Mødet skulde holdes paa det sædvanlige Sted, nemlig ved Aamorsvadet paa Vestsiden af Hvitaa, Kyndelmissedag.

Til bestemt Tid indfandt Biskoppen sig paa Pladsen, skjønt Hvitaaen var stor og vanskelig at komme over, ligeledes samlede der sig en heel Deel Bønder, efter forudgangen Opfordring, og flere kom siden til. Strax efter indtraf ogsaa Ravn og Sturla, men gjorde Holdt et Stykke derfra, og vare ej at bevæge til at komme nærmere, førend de havde forvisset sig om at Thorgils ikke laa skjult i Nærheden for at spille dem et Puds. Da gik de hen til Biskoppen og hilsede ham, men han taug, thi de vare endnu under kirkeligt Forbud. Efter at man havde talt lidt om ligegyldige Sager, spurgte endelig Biskoppen, hvad Forlig de vilde byde Thorgils. De svarede at det ej var deres Sag at byde noget, men kun at høre paa hvad Biskoppen bød; de havde ikke sendt Bud efter Biskoppen og forlangt Mødet, men han efter dem. Biskoppen sagde nu til Thord Hitnesing, at han skulde fremsætte Thorgils's Betingelser. Disse vare, sagde Thord, at han vilde have Borgarfjorden i Fred og til uhindret Raadighed, saavel som alt, hvad Kongen havde overdraget ham til Forvaltning, samt derforuden Erstatning for Overfaldet paa ham i Stavaholt efter sex Mænds Dom, lige mange opnævnte fra hver Side. De svarede, at man ikke maatte indbilde sig, at de skulde ville opgive Borgarfjorden, eller noget andet, dem af Thord overdraget District, førend denne selv tilskrev dem derom; **de erkjendte ikke nogen Ret for Kongen til at forordne om Heredernes Forvaltning.** Nordmanden Eystein

hvite, der var med i Bispoppens Følge, kunde her ikke bare sig for at udbryde: „sligt vovede I nok ikke at sige, dersom I sad saa nær ved Kongen, som I nu sidde ved Bispoppen: det sømmede sig bedst for eder, at overgive alt til Kongens Forgodtbefindende, og selv at forlade Landet". Men de bade Eystein holde sin Mund; han kunde være nok saa brav Kjøbmand, men med Forligsmegling havde han intet at skaffe; Thorleif i Garde var af Thord sat over Heredet med deres Samtykke, og denne Forføjning vilde de forsvare. Nu indtraf ogsaa Abbed Brand og Bødvar i Bø med nogle Bønder; da Abbeden af Biskop Henrik havde faaet at vide, hvorledes Sagerne stode, bad ogsaa han Ravn og Sturla at unde Thorgils et godt Forlig for den Overlast, han havde maattet lide paa Stavaholt. De indvendte, at han havde brudt Freden i Heredet, og slaaet og mishandlet Bønderne. Dette, meente Abbeden, maatte da blive Bøndernes egen, ikke Ravns og Sturlas Sag. Ogsaa Bødvar i Bø ytrede, at man havde behandlet Thorgils alt for haardt, og at der vel endnu torde være dem, som vilde svige ham, om de kunde. Ravn, som merkede at dette sigtede til ham, foor op, og spurgte om dette var alt hvad man havde at sige angaaende Forliget. Bispoppen svarede, at han intet mere havde at sige. Nu begyndte et Slagsmaal mellem en af Ravns Mænd og Thord, der gjenkjendte ved hans Side et Sverd, som tilhørte ham, og som den anden havde bemægtiget sig paa Stavaholt. Denne maatte give Slip paa Sverdet, men først efter megen Modstand, og under heftige Ordvexlinger paa begge Sider, der endte med at Ravn lovede ved Tid og Lejlighed at lade Thord undgjelde for dette. Under saadanne Omstændigheder var der ej at tænke paa Forlig, og man skiltes paa begge Sider i heftig Vrede. Bispoppen kom kun med yderste Nød over Hvitaa, der imidlertid var endnu mere opsvulmet. Abbeden fulgte ham til Reykjaholt, hvor de den følgende Dag, Blasiusmesse, holdt en højtidelig Gudstjeneste, ved hvilken Abbeden selv prædikede. I sin Prædiken berørte han til Slutning det Kirkeforbud, Bispoppen havde lyst over Ravn og Sturla, og erklærede at han i alle Dele godkjendte det og vilde have det iagttaget, dog saaledes at Presterne skulde kunne tage dem til Skrifte og tillade dem Kirkegang i Tiden mellem Skjærthorsdag og Althinget, saafremt de tilstode Thorgils passende Forlig. Ved denne Forkyndelse fik Forbudet egentlig først noget at betyde; det gjaldt nemlig hidtil kun for Henriks Bispopsdømme eller Nordlændingefjerdingen, hvortil Ravn og Sturla ej hørte, og hvor de for Tiden intet havde at gjøre; nu derimod udstraktes det af Brand, midlertidig Bestyrer af Skaalholts Bispopsdømme, ogsaa til dette, altsaa til de tre øvrige Fjerdinger, og de vare følgelig udestængte fra Kirkegang over det hele Land.

Biskoppen kunde saaledes ikke ved sin Hjemkomst til Hole bringe Thorgils nogen tilfredsstillende Efterretning, og Thorgils, som merkede at hans Ophold der med mange Folk forvoldte Biskoppen alt for store Udgifter, skjønt den gjestfrie Mand selv ikke lod sig forlyde med noget, besluttede at drage bort, og modtog derfor med Glæde Abbed Brands Tilbud, at flytte til ham paa Skaalholt indtil videre. Da han havde været der en Stund, fik han det saaledes ordnet med sin Fader Bødvar, at denne flyttede til en af sine andre Gaarde, Eyre, vestenfor Helgafell [1]), men overlod Thorgils Stad, hvor han hidtil havde boet, og hvor Thorgils nu om Vaaren opslog sin Bolig, idet han tildeels maatte laane sig frem hos Bønderne for at skaffe sig den nødvendige Besætning. Han maatte nu for det første ganske slaa Tanken om at blive Herre i Borgarfjorden af Hovedet. Et Slags Forsøg paa at vise sig som saadan gjorde han ved Althinget, idet han sendte en Fuldmægtig i sit Sted for at fare med Reykholtingernes og Jøklemændenes Godord, som det heed, det vil sige repræsentere ham som Bestyrer af disse tvende borgarfjordske Godord, men uagtet Gissur selv og hans Sønner vare paa Thinget med 700 Mand, drev dog Thorleif, der havde faaet Understøttelse af Ravn, det til at nævne alle Dommene for de borgarfjordske Godord, og det uagtet Ravn ikke engang var tilstede paa Althinget, men kun havde understøttet Thorleif med Folk, og med sin mægtige Indflydelse. Gissur svigtede Thorgils aabenbart. Saaledes havde Thorgils for det første udspillet sin Rolle, og maatte holde sig saa godt han kunde paa Stad, uden at deeltage stort i Dagens politiske Begivenheder.

35. Partierne forandre Stilling. Gissur forligt med Ravn og Sturla. Hemmeligt Forlig mellem Sturla og Thorgils.

Aarsagen, hvorfor Gissur tog sig saa lidet af Thorgils, tvert imod det Løfte, han havde givet Kongen, var vel for en stor Deel, at han ikke i sig selv havde noget tilovers for, eller nogen Tillid til ham, som Sturlung, og derhos nu senest maatte finde hans Bestræbelser for at gjøre sig til Herre i Skagafjorden højst nærgaaende; men fornemmelig maa man dog tilskrive det den Omstændighed, at Gissur slet ikke meente det alvorligt med at befordre Kongens Sag, men alene havde modtaget hans Beskikkelse for derved des lettere selv at skaffe sig selv Magten. I

[1]) Dette maa ej forvexles med Eyre i Arnarfjorden, Ravns Gaard; det er Eyre paa Sydsiden af Breidafjorden.

samme Mon som han følte, at dette lykkedes ham, blev han ogsaa ligegyldigere for Kongens Interesser, eller tog saa at sige Masken af, og Thorgils havde vel den hele Tid forekommet ham alt for ivrig. Af denne Grund begyndte ogsaa den gode Forstaaelse mellem Gissur og Biskop Henrik at aftage. Biskoppen, der ligesom Thorgils var Kongens Sag hengiven, men meget klogere, havde ikke vanskeligt for at gjennemskue Gissur, og derved opstod en Kulde, som temmelig snart gik over til formeligt Uvenskab. Det første Spor dertil saa man, da Biskoppen, som det allerede er berettet, søgte at hjelpe Thorgils til Herredømmet i Skagafjorden; det næste maaskee, da han søgte at forlige ham med Ravn og Sturla, Gissurs Fiender. Gissur søgte derimod siden efter, som vi ville see, at faa Ravn og Sturla over paa sit Parti mod Thorgils: det bedste Beviis paa, at han nu ikke længer havde andet end sine egne Interesser for Øje. Men han ventede klogeligt, indtil Thorgils ved sin Fremfusenhed havde gjort sig selv uskadelig for det første [1]). Han havde midlertid indseet Nødvendigheden af at opslaa sin Bolig i Skagafjorden, hvis han vilde være sikker paa at beholde Herredømmet der, enten for sine aabenbare Fiender Eyjulf Thorsteinssøn og Rane Kodraanssøn, eller for Thorgils's Tilhængere. Til den Ende havde han allerede strax efter Julen kjøbt Kolbeins forrige Hovedgaard, **Flugumyre**, af hans Enke Helga Sæmundsdatter, eller rettere af Biskoppen, hvem hun havde overdraget den, og nedsat sig der om Vaaren, overdragende sit Forstanderskab paa Sønderlandet til sine Sønner, Hall og Isleif. Eyjulf Thorsteinssøn lod han sige, at han ikke ønskede ham boende i Skagafjorden; og Eyjulf vovede ikke andet end at fortrække; han nedsatte sig paa Madrevalle i Hørgaardal, hvor Biskoppen overlod ham Gaarden, der egentlig tilhørte den der staaende Kirke, til Beboelse: et endnu tydeligere Tegn paa Biskoppens forandrede Sindelag mod Gissur [2]). Paa Flugumyre indrettede Gissur sig meget prægtigt, og førte et stort Huus. Han reed, som nys nævnt, meget mandsterk til Thinget, medens kun faa Høvdinger indfandt sig fra de vestlige Hereder, ikke engang Lovsigemanden, Olaf Hvitaskald, der frasagde sig sit Embede, som det heed, for Vanhelses Skyld. Sturla og Ravn kom heller ikke, af Frygt for Ufreden, som man sagde; og Gissur lod lyse Søgsmaal mod dem og alle de øvrige, der havde været med dem paa Stavaholtstoget, fordi de havde efterstræbt hans Liv. Til Lagmand i Olafs Sted lod

---

[1]) Sturlunga Saga, VIII. 16—18.

[2]) Sturlunga Saga, IX. 1. Dette Madrevalle er den samme store Gaard paa hvilken Gudmund den mægtige boede for 250 Aar tilbage, og som af ham er bleven navnkundig. Senere (i 1296) oprettedes et Kloster der.

han udvælge sin Brodersøn Teit Einarssøn[1]), hvilket næsten vækker Tanken om, at det ikke var Sygdom alene, som bragte Olaf Thordssøn til at takke af; thi ved Forhandlingerne paa Stavaholt, om hvilke Gissur vistnok var vel underrettet, havde Olaf viist sig Thorgils alt for hengiven, og, hvad mere er, alt for beredvillig til at forsone ham med Tanken om at understøtte et Overfald paa Gissur, til at denne kunde være vel stemt imod ham og ønske hans Vedbliven i Lagmands-Embedet. Men hiin Demonstration imod Ravn og Sturla skede dog nok hovedsageligt for at gjøre dem noget bange, og følgelig mere medgjørlige; thi endnu i Løbet af Sommeren, strax efter Althings-Tiden, begyndte Gissur at indlede Forsøg med dem om Forlig, og de gjorde heller ingen Vanskeligheder, saa at det virkelig kom til et Møde mellem dem paa Breidabolstad i Rutafjorden, hvor begge Partier indfandt sig hver med 30 Mand. Fra begge Sider synes man at have været lige begjærlige efter at komme til Enighed, thi Forliget, siges der, kom yderst let i Stand; Betingelserne bleve endnu ikke afgjorte, da man enedes om at overlade dette til Abbed Brand. Og for at Forliget endog kunde blive til et virkeligt Forbund, bejlede Hall, Gissurs Søn, til Sturlas smukke, kun fjortenaarige Datter Ingebjørg, hvis Haand ogsaa strax blev ham lovet, og Brylluppet bestemt at skulle staa paa Flugumyre Vinternat, til hvilken Fest det faldt af sig selv, at Ravn baade af Gissur og Sturla blev indbuden. Altsaa havde den kloge Gissur forstaaet at opløse det farlige Forbund, der hidtil havde bestaaet mod ham mellem Vesterlandets Herrer og Rane Kodraanssøn saavel som Eyjulf Thorsteinssøn, uden derfor at have maattet ty til Thorgils's Hjelp. Partiernes Stilling paa Øen var forandret. Gissur havde opgivet Kongens, og Ravn og Sturla Thord Kakales Sag for at møde hinanden paa Halvvejen og forbinde sig med hinanden til Udvidelse af deres egen Magt. Eyjulf Thorsteinssøn og Rane holdt endnu fast ved Thords Sag af personlig Hengivenhed for ham, men ligeledes uden at have Kongens Gavn nærmest for Øje. De eneste oprigtige Tilhængere af Kongen var Thorgils, Biskop Henrik og Abbed Brand. Hvad Stilling Finnbjørn Helgessøn indtog, vides ikke; han synes at have holdt sig rolig i sin Udkant, hvorfra han maaskee agiterede i den nordlige Deel af Østfjerdingen. Det vilde vel ellers ikke have tynget stort i Vegtskaalen, om han havde taget Parti.

Thorgils synes imidlertid at have haft særdeles vanskeligt for at komme ud af det paa Stad, paa Grund af den Mængde Folk, han

[1]) Sturlunga Saga, VIII. 18, 19. Teits Fader Einar var en Søn af Thorvald Gissurssøns første Egteskab med Jora Klængsdatter.

skulde underholde; og de Forholdsregler, han maatte gribe til, for at skaffe sig det nødvendige, vare af den Natur, at de maatte vække almindelig Misfornøjelse. Hans Venner ønskede derfor meget, at han kunde komme paa en bedre Fod med Ravn og Sturla, og hans Svoger, Thord Hitnesing, opsøgte endog denne sidste, for at indlede Underhandlinger. Sturla, der var fredeligt sindet og i Grunden intet heller ønskede end at staa paa en god Fod med sin Familie, lyttede gjerne dertil; hans største Betænkelighed rejste sig egentlig kun deraf, at han vidste, Thorgils vilde forlange svære Bøder for Overfaldet, og dette var hans svage Side, da han altid trykkedes af Pengemangel. Alligevel erklærede han sig villig til at holde en Sammenkomst med Thorgils længere ud paa Sommeren; Tiden skulde siden nærmere bestemmes. Det traf sig nemlig saa belejligt, at Ravn Oddssøn hele Sommeren skulde opholde sig i de nordvestlige Fjordegne, indtil Bryllupstiden paa Flugumyre nærmede sig; ellers havde Sturla ikke vovet at indlade sig med Thorgils, af Frygt for Ravns Vrede, og selv nu skede det med den yderste Forsigtighed og i dybeste Hemmelighed. Der var vistnok dem, som ogsaa foresloge Thorgils at forlige sig med Ravn, og tilbøde deres Megling, forestillende ham hans liden Evne til at prøve Kræfter med Storfolk, men herom vilde Thorgils endnu intet høre. Thorgils gjorde imidlertid et Forsøg paa at lade Borgfjordingerne føle sin Vrede, idet han gjorde et Skyndtog til Reykjaholt og søgte efter sin Frænde Egil Salmundssøn, paa hvem han var opbragt, baade fordi han atter havde taget Gaarden i Besiddelse, og fordi han nu skjønnede at han havde spillet under Dække med hans Fiender. Dog kunde han ej finde ham, hvorimod han fandt den samme Mand, som tidligere havde bragt Ravn og Sturla Efterretninger om hans Besøg paa Stavaholt hiin uheldige Aften, og lod til Straf hugge Haanden af ham. Ligeledes overfaldt han en Prest paa Gaarden Sidumule i Nabolaget, som han ogsaa havde mistænkt for at have staaet i Ledtog med hans Fiender, og lod hans Søn dræbe. Ved saadan uklog Ferd kunde han ikke andet end opirre Gemytterne mod sig [1]). Strax efter fandt den aftalte Sam-

[1]) Sturlunga Saga, VIII. 19—24. Her fortælles (Cap. 21) et Træk af Thorgils, der stiller hans Ridderlighed i et klart Lys, saa at vi derved endog for en stor Deel forsone os med hans Voldsomhed og Ubesindighed. Han reed en Dag, for Moro Skyld, med sit Følge til det varme Bad paa Lysehval, hvor en vis Vestar Torvessøn boede. Dennes smukke Kone Joreid stod just og vaskede. Thorgils tog hendes Haand og begyndte at kjase med hende; da Vestar saa det hjemme fra Huset, greb han forbitret et Sverd og styrtede ud mod Thorgils; dennes Folk grebe ham dog strax og vilde mishandle ham, men Thorgils sagde, at de skulde lade det være, da Manden havde viist at han havde Hjertet paa rette Sted, idet han vilde hevne en Forhaanelse, som han troede var ham tilføjet; dette havde dog langt fra været hans (Thorgils's)

nenkomst Sted mellem Thorgils og Sturla, fremdeles i al Hemmelig-
ied, paa en Holme nordligst i Farefjorden [1]), hvor kun tre Mænd vare
ilstede paa hver Side. Her fralagde Thorgils sig ganske den Beskyld-
ning, at han skulde have villet efterstræbe Sturlas Liv, og heller ikke
ar Sturla længer paastaaelig i dette Stykke, saa at Thorgils tydeligt
ok kunde see, at han oprigtigt ønskede Forlig. Thorgils foreslog at
Presten Paal Hallssøn, en Broder af Sturlas Svigermoder Joreid
Hallsdatter [2]), skulde afsige Forligsbetingelserne, men Sturla, som ikke
nskede at gjøre flere end højst nødvendigt vise paa, at han var kommen
aa en god Fod med Thorgils, overlod denne Selvdom. Thorgils be-
emte en temmelig høj Bod for Stavholtferden, ti Hundreder for Sturla
lene og fem for hver af de Mænd, han havde haft i Følge med sig;
ette var saaledes i alt 210 Hundreder. Sturla sagde intet herimod, men
dvarede Thorgils for hans Fiender, og kyssede ham, idet han sagde
am Farvel. Men ved Afskeden tog Thorgils hans Haand og sagde:
„nu har du, Frænde, indrømmet mig, hvad min Ære fordrede, nemlig
Selvdom; jeg har ogsaa paalagt dig en Bod, der vel er stor, men ikke
overdreven; dog, da jeg veed, at du ikke har flere Penge, end du vel be-
høver, vil jeg ikke at denne Gjeld skal staa os imellem, og eftergiver dig
en derfor ganske, saa at hverken jeg eller mine Arvinger skulle kunne
ordre den, hvorledes end vort Forhold senere bliver". Sturla takkede
am særdeles for dette Frændskabs- og Venskabs-Stykke, og de indgik
ndog et Forbund med hinanden om at understøtte hverandre gjensidigt
f al Magt. Derpaa vendte Sturla tilbage, efter at have besøgt den før
mtalte Paal Prest, for at kunne foregive, at den hele Rejse kun var
oretagen i dette Øjemed [3]).

Ved denne besynderlige, hemmelige Overeenskomst, der i Ordets
gentlige Forstand kan kaldes en Familietractat, havde Sturla og Thor-
gils sluttet et personligt Venskabs- og Forsvars-Forbund, der, saa vidt
nan kan skjønne, ikke skulde have noget med deres politiske Forhold at be-
tille. I det mindste opgav ikke Thorgils derved sin Hengivenhed for Kon-
gen eller kølnede hans Iver for at befordre Kongens Interesser, lige
aa lidet som Sturla opgav sin Forbindelse med Ravn og Gissur. Men
Sagen var den, at de blotte personlige Bestræbelser for nogenledes at

Mening: han bad Vestar endelig ikke at tro noget saadant, og skjenkede ham en Øxe som Tegn paa sin Agtelse for hans Raskhed.

[1]) Dette var en af de saakaldte Eldholmer søndenfor Havfjord-Aaen ved Hnap-padal strax nordvestenfor Hitardal.

[2]) Om Joreid Hallsdatter og Ingemund Jonssøns Forsøg paa at bortføre hende, se Sturlunga Saga IV., jvfr. ovenfor III. 855, Noten.

[3]) Sturlunga Saga, VIII. 24.

holde sig oppe hos de mindre mægtige Høvdinger trængte de mere overordnede politiske Hensyn ganske i Baggrunden. Ogsaa for Thorgils gjaldt det, først at skaffe sig et sikkert Fodfæste, forend han paany stred til at agitere for Kongen. Den eneste, der havde været i Stand dertil, om han havde villet, var den mægtige Gissur, men han havde nu kun sin egen Magts-Udvidelse for Øje. Dette indsaa nu ogsaa de øvrige Høvdinger ganske klart, og man seer tydeligt, at ingen af dem, ej engang de, som skulde være nærmere forbundne med ham, havde noget tilovers for ham, men at han, om end ikke hadedes, saa dog i det mindste frygtedes af alle, og at det hos de fleste mere var denne Frygt, eller de særegne Omstændigheder, hvori de befandt sig, der hindrede dem fra at tage aabenbart Parti mod ham, end Hengivenhed for ham selv eller Fælligskab i politiske Anskuelser. Afsagte Fiender vare paa denne Tid egentlig kun Gissur Thorvaldssøn og Eyjulf Thorsteinsson, saavel som Ravn Oddssøn og Thorgils Skarde. Efter disse Hovedmænds indbyrdes Stilling til hinanden rettede de øvrige Forhold sig. Sturla, hvis Familiehengivenhed drog ham til Thorgils, medens han for en stor Deel var afhængig af Ravn, vovede derfor ikke offentligt at være sig sit Forlig med hiin bekjendt, saa meget mere som han derved maaskee ogsaa vilde have gjort sig mistænkt hos Gissur. At Sturla søgte nærmere Familieforbindelse med Gissur, kom øjensynligt for en stor Deel deraf, at han følte Ravns Overlegenhed og Herredømme i Vestfjordene som en trykkende Byrde, og derfor gjerne søgte Lejlighed til at skaffe sig andre, mægtige Venner, hvis Indflydelse kunde gjøre ham mere uafhængig; derfor nærmede han sig og saa meget hellere Thorgils, skjønt endnu kun hemmeligt. Ravn derimod, som var Vestfjordenes egentlige Herre, kunde derfor ikke med Ligegyldighed betragte hans voxende Magt, og hans Forligsslutning med Gissur var kun en Eftergiven for Øjeblikkets Nødvendighed, uden at være oprigtigt meent. Endelig vare Thorgils og Gissur selv, som vi have seet, langt fra at kunne kaldes gode Venner og Forbundne, skjønt det endnu ikke var kommet, og paa Grund af Forholdene ikke engang ret vilde kunne komme, til Fiendtligheder imellem dem. Hvad der saaledes bestemte Høvdingernes indbyrdes Forhold, og anviste enhver sin Plads, var altsaa fornemmelig Egennytte og indbyrdes personlige Antipathier; naar man undtager de faa Træk af Familiehengivenhed, varmere Følelse og Ædelmod, som Sturla Thordssøn og Thorgils Skarde lagde for Dagen i deres Forhandlinger med hinanden, møde vi ellers kun kold, beregnende Egoisme og allehaande slette Tendenser; overhoved faar man det meest afskrækkende Billede af Sædeligheds-Tilstanden i Landet. Tro og Love agtedes ikke mere; Redelighed traadtes under Fødder, alles Hænder vare løftede imod hinanden indbyrdes: kort:

Anarchiet herskede i den fuldeste Udstrækning og med alle sine uadskillelige Følger. Vi ville strax see endnu mere iøinefaldende Beviser derpaa.

36. Eyjulfs hemmelige Planer mod Gissur. Ravns Troløshed. Brylluppet og Branden paa Flugumyre.

Eyjulf Thorsteinssøn var, som vi vide, Gissur Thorvaldssøns afsagte Fiende, og kunde isærdeleshed ikke glemme ham, at han havde jaget ham fra Skagafjorden. Han brandt af Længsel efter at tage Hevn for dette, og da vi finde, at han mere og mere nærmede sig Biskop Henrik, og at der snart endog dannede sig et særdeles nøje Venskab mellem dem, skjønt der nys forhen havde været et saa heftigt Fiendskab mellem dem, kan man vanskelig tilbageholde den Formodning at han og Biskoppen temmelig tidligt have aftalt Planer mod Gissurs Liv; flere Omstændigheder bestyrke dette. Desuden ophidsedes Eyjulf mod Gissur af sin Hustru Thurid, der fordrede at han skulde tage Hevn over hendes Fader Sturlas Banemand [1]), saavel som af Kolbein Gran og Are Ingemundssøn, der nu havde taget deres Tilhold hos ham. Man synes temmelig tidligt at være kommen overeens om at benytte den Lejlighed, det forestaaende Bryllup paa Flugumyre tilbød, til at prøve et lumsk Overfald paa Gissur, og med Hensyn hertil lagde man nu sine Planer. Brylluppet skulde staa Søndagen den 19de October, og Gissur gjorde overordentlige Forberedelser dertil, for at det skulde blive saa prægtigt som muligt. Han indbød en Mængde Bønder fra Skagafjorden og Eyjafjorden, foruden dem, der skulde komme med Sturla og Ravn vestenfra, og med hans Sønner søndenfra. Hall havde aflagt et Besøg hos sin Trolovede, der opholdt sig hos Mormoderen Joreid paa Sælingdalstunga og udstyredes rigeligt, saavel af hende, som af Faderen Sturla, hos hvem Hall ligeledes ved samme Lejlighed tilbragte nogle Dage i bedste Velgaaende. Efterhaanden begyndte de Indbudne at samle sig i Skagafjorden, uden dog strax at begive sig til Flugumyre, hvor de først skulde komme Løverdag Aften. Ravn tog ind paa Videmyre. Her fik han et Besøg af Eyjulfs Bro-

[1]) Thurid var en uegte Datter af Sturla; hendes Moder var Vigdis Gilsdatter, Sturlunga Saga IV. 36. Vigdis, som senere var gift med en anden Mand ved Navn Ufeig, opholdt sig med ham hos Eyjulf, da ogsaa de paa Gissurs Befaling havde maattet flytte fra Skagafjorden. En smuk Helligdag, fortælles der, da Eyjulf og de øvrige sad ude paa Gaarden og talte sammen, spurgte Eyjulf Svigermoderen for Spøg: „hvorfor mon Gissur ikke vilde have dig boende i Skagafjorden?“ Datteren Thurid, hans Hustru, tog strax Ordet og svarede: „fordi han troede enhver gammel Kjerling ligere til at hevne min Fader end dig, der mangler Mands Mod og Hjerte“. Eyjulf svarede intet, men blev blodrød.

der Asgrim, der uden videre aabenbarede ham, at Eyjulf og Rane Kodraanssøn agtede at overfalde Gissur og hans Sønner umiddelbart efter Brylluppet og brænde ham inde, om de ikke kunde faa ham fældet paa anden Maade. Asgrim anmodede Ravn i deres Navn om at gaa i Ledtog med dem, saaledes at han med sine Mænd paa et givet Tegn skulde styrte over Gissur inde i Huset, medens de andre angrebe udenfra. At Gissurs Fiender saaledes vovede at henvende sig til Ravn, der ej alene nys havde sluttet Forlig med Gissur, men nu endog var en af hans Gjester, viser noksom at de kjendte sin Mand, og ikke tvivlede om at hans Had til Gissur var sterkere end hans Redelighed. Maaskee at der endog havde fundet foreløbige, hemmelige Tilnærmelser Sted mellem Eyjulf og Ravn, og at man nu kun nærmere rykkede ud med Sproget. Ravn misbilligede vel, siges der, en saa rædsom Plan, og vilde selv, som Gissurs Gjest, ikke have noget dermed at skaffe, men han lovede dog at holde reen Mund, hvilket jo i Virkeligheden var det samme som at understøtte Mordbrænderne. Gissur viste denne Gang ikke sin sædvanlige Forsigtighed. Han synes at have følt sig aldeles tryg i Bevidstheden om sin Magt og det heldige Udfald af sine Underhandlinger, ligesom det ogsaa lader til, at hans Glæde over det gode Giftermaal, hans Søn gjorde, og den Fred og Enighed, som denne Forbindelse vilde oprette mellem de to hidtil saa fiendtlige Ætter, Haukadals-Ætten og Sturlunga-Ætten, var aldeles ufstrømtet og derfor maaskee forledede ham til at betragte alt med mindre mistænkelige Blik end sædvanligt. Løverdag Aften indtraf Gjesterne, i alt meget over 120, og fandt den herligste Modtagelse [1]). Da alle vare komne til Sæde, stod Gissur op, bevidnede sin Glæde over at see Landets bedste Mænd forsamlede under hans Tag i Fred og Enighed, efter at de mange og store Stridigheder, som forhen havde herstet imellem dem, nu heldigviis vare bilagte; han henvendte sig særskilt til Sturla og Ravn, idet han udtalte det Haab, at Forliget, som nys var sluttet mellem dem, vilde blive godt overholdt, og at dette Gjestebud fuldkommen vilde besegle det gode Forbund og Svogerskab; for Sikkerheds Skyld vilde han dog, tilføjede han, sætte Grid mellem alle de Tilstedeværende, og saaledes fremsagde han nu den gamle højtidelige Gridsformular. Den følgende Dag, som var den egentlige

[1]) I Sturlunga Saga berettes vidløftigt, hvorledes Bænkene vare ordnede, og hvorledes Gjesterne vare skikkede til Sæde. Der er meget, som i mindre Maalestok minder om Kroningsgildet 1247, og man seer i det mindste, at den gamle Skik med de to Rader Bænke i Skaalen og Ildsted i Midten nu var aflagt. Her var der sex Rade Bænke og enda en Deel Stole, langt fra Kirken. Man havde Lamper eller Lysekroner, hængende i Taget. Skaalen var 26 Alen lang, 12 Alen bred.

Højtidsdag, sad Isleif, Gissurs anden Søn, og Ravn ved Siden af hinanden, drak sammen af eet Sølvkar, og kyssede hinanden for hver Gang de drak hinanden til. Og dette kunde Ravn gjøre uden at lade sig merke med det mindste, uagtet han vidste, at Fienderne allerede lurede i Nærheden, og at den unge Isleif, som han kyssede og viste saa megen Venlighed, om faa Dage maaskee vilde ligge begraven under det nedbrændte Huses Ruiner. Man havde i Sandhed allerede drevet det vidt i Falskhed og Forstillelseskunst der paa Øen. Sturla derimod vidste om intet, og var aldeles uskyldig; Fienderne havde ikke vovet at henvende sig til ham. Gjestebudet, der beskrives som det bedste, der i de Tider havde været holdt paa Øen, vedvarede endnu om Mandagen; da kom den forhen omtalte Are Ingemundssøn, og berettede Ravn fuldstændigt Mordbrændernes hele Plan, uden at dog Ravn derved fandt sig opfordret til at aabenbare noget; det eneste, han ytrede, og hvorved han maaskee troede sin Samvittighed frelst, var, at han ved Afskeden, da han Mandags Aften silde reed af Gaarde, og Gissur forærede ham et Par gode Heste, bad ham tage sig ivare. Men da Gissur spurgte ham, om han da vidste noget bestemt, han skulde tage sig ivare for, gav Ravn kun et undvigende Svar, og reed bort. Gissur viste sig i den glade Stemning, som nu besjælede ham, ogsaa meget venlig mod Are, uagtet han hørte til hans Fienders Parti, bad ham at besøge sig og sagde at de nok skulde komme til Forlig. Ogsaa Are fandt sig paa Grund heraf foranlediget til ligesom at lette sin Samvittighed, idet han gav Gissur det tvetydige Svar: „tvivl aldrig om, at vi skulle aflægge dig et Besøg; i alle Fald skulle hverken jeg eller Kolbein Gran være hos Eyjulf, hvis dette ikke skeer." Men hverken Gissur eller nogen anden forstod Hentydningen. Ravn havde til en af Gjesterne ladet sig forlyde med, at der snart vilde spørges Ufred, men ingen grundede nærmere derover. De fleste Gjester rede bort om Tirsdagen, blandt dem ogsaa Sturla. Isleif skulde ogsaa have rejst, men hans Heste vare endnu ikke færdige.

Eyjulf og Rane havde imidlertid samlet Folk, i alt 42, hvoriblandt tredive i Ringbrynjer. Det forstaar sig, at Kolbein Gran og Are vare med, derimod vægrede hans Broder Bjørn og flere samvittighedsfulde Mænd sig derved. Det var mange, som endnu ikke vidste at Toget gjaldt Flugumyre, og at man tænkte paa Mordbrand; derfor bleve flere heel ilde tilmode, da Eyjulf, efter at de vare komne ned i Skagafjorden, bekjendtgjorde sit Forehavende; mange, heder det, fandt det slemt baade at følge med og at vende tilbage. Det lykkedes dem Tirsdags Nat at komme ind paa Gaarden, førend de tvende udsatte Vagtmænd bleve dem var; den ene løb bort til en Gaard i Nabolaget for at gjøre Allarm og faa Folk til, den anden styrtede ind i Huset og kaldte alle Mand

til Vaaben, men blev haardt saaret af Kolbein Gran, som stillede sig i Døren, ligesom ogsaa de andre Udgange i en Hast bleve besatte. Gissur og hans tre Sønner saavel som tolv andre Mænd fik fat paa sine Vaaben, ligesom de ogsaa fik stængt alle Udgangsdørene, paa een nær, saa godt, at Fienderne ikke kunde bryde dem op; saaledes havde de kun een Udgang at forsvare, og værgede sig her saa tappert, at Angriberne ingen Vej kunde komme. Da Eyjulf merkede dette, tog han sin Tilflugt til det sidste Middel, Ildspaasættelsen. Huset stod snart i lys Lue, og Røgen var nær ved at kvæle dem, som vare derinde. Gissur og flere maatte lægge sig næsegruus ned paa Gulvet for at drage Aande; een, som laa ved hans Side, hørte da, siges der, at han bad til Gud om Hjelp saa højtideligt, som han aldrig før havde hørt nogen Bøn udtalt. En af Gissurs Mænd, Gissur Glade, stod i et venskabeligt Forhold til Kolbein Gran, og de havde aftalt, at de gjensidigt skulde give hinanden Grid, om den ene kom i et saadant Forhold til den anden, at der kunde blive Tale derom. Kolbein mindedes nu dette Løfte og bød ham Grid. Gissur sagde at han ej vilde modtage nogen Grid, uden at han kunde tage endnu en med. Han tænkte vel paa Gissur Thorvaldssøn selv. Kolbein svarede at han kunde vælge hvem han vilde, kun ikke Gissur og hans Sønner. Bag Gissur Glade stod imidlertid Gissur Thorvaldssøn, understøttet af sin Hustru Groa, og benyttede disse faa Øjeblik til at køle sig noget af og drage frisk Luft; han tænkte endog paa at benytte Lejligheden til at passe sit Snit og løbe ud, men det lykkedes ham ej, og han gik længer ind for at forsøge sin Lykke paa et andet Sted, efter at have sagt Groa et ømt Farvel. Imidlertid kom ogsaa den unge Brud, Ingebjørg Sturlasdatter, til, smuk og statelig at see til, skjønt kun i sin Natdragt. Groa blev glad ved at see at hun var i Live, og sagde at de skulde dele Skjebne med hinanden; men da Kolbein Gran hørte Ingebjørg nævne, tilbød han hende strax at gaa ud. Hun vilde ikke, sagde ligeledes hun, hvis hun ikke fik Lov til at tage endnu en med. Dette negtede Kolbein hende, men Groa bad hende at modtage Tilbudet alligevel; selv vilde hun lede efter en liden Dreng, sin Systersøn, som hun savnede. Medens Ingebjørg endnu betænkte sig, løb Kolbein Gran ind i det brændende Huus, tog hende paa sine Arme og bar hende til Kirken. Sandsynligviis havde han vel og ladet Groa slippe ud, men imidlertid blev Ilden saa sterk, at hun ej kunde frelses. Dog var der nogle, som paastode at en af Mordbrænderne stødte hende ind i Ilden, da hun vilde ud; man fandt i det mindste siden hendes Liig strax ved Udgangsdøren. Hall Gissurssøn vilde ogsaa løbe ud af den samme Dør, for hvilken man nu havde sat et Bord. Han hoppede over Bordet, men fik i det samme et dybt Hug i Hovedet og et

andet i den venstre Fod, saa den næsten gik af. En Munk fra Theraa, der havde været med i Brylluppet, og faaet Lov til at slippe ud, tog et Skind, lagde det under ham, og slæbte ham derpaa til Kirken, hvor han dog kun levede faa Timer. Umiddelbart efter Hall vilde den gamle Arne Beisk, Snorre Sturlassøns Banemand, løbe ud, men blev hængende med Fødderne i Bordet og faldt. Paa Spørgsmaalet, hvo det var, navngav han sig strax, da han, som han sagde, ikke agtede at bede om Livet, naar Hall laa blødende af Ulivssaar. „Hvo mindes nu ikke Snorre Sturlassøn!" raabte Kolbein Gran, og gav ham Banesaar, idet ogsaa Are Ingemundssøn og flere hugg til ham. I det samme faldt Skaalen ned, og blandt de mange som begroves under de brændende Bjelker, var ogsaa Isleif og Ketilbjørn, Gissurs to andre Sønner. Imidlertid havde Gissur selv frelst sig paa en vidunderlig Maade. Ledsaget af sin Frænde Gudmund Ofse, der sagde at han ikke vilde skilles fra ham, kom han til det saakaldte Skyrbuur eller Melkeboden, der endnu ej havde fattet Ild. Her bad han Gudmund forlade ham, da han nu lettere troede at kunne hjelpe sig alene, end selv anden. Gudmund føjede ham deri, kom ud i Selskab med en Prest, og fik beholde Livet. Gissur kastede Brynjen og Staalhuen af sig; ved at see sig om i Buret opdagede han et stort Kar med Skyr (tyk Melk) der stod paa Stokke, og nede i Jorden under det, næsten skjult deraf, et mindre fuldt med Syre (suur Kjeldermelk). I dette mindre Kar steeg han ned, efter at have kastet Sverdet op i det større, saaledes at Melken ganske dækkede det; der var saa vidt Rum under dette, at han kunde faa klemt sig imellem, og satte sig da i sine bare Linklæder, paa Hug, ned i den kolde Syre, der naaede ham lige op til Brystet. Han havde ikke siddet længe, førend han hørte Folk nærme sig; han kunde endog høre dem tale om, at hvis de fik ham fat, skulde Rane, Kolbein og Are Ingemundssøn give ham Banesaar. Strax efter kom de ind med Lys, og ledte højt og lavt; tre eller fire Gange stak de endog med Spyd ned i Karet, hvor han sad, og strejfede ham deels paa Hænderne, som han holdt for Maven, deels paa Knæerne; enkelte paastode, at Spydet havde rørt ved noget, hvad det nu var, andre negtede det, men tilsidst, efter to Gange saaledes at have ransaget det hele Buur, gik de bort igjen, uden at have opdaget ham. Han fortalte siden, at uagtet han tidligere skalv saaledes af Kulde nede i Syren, at det skvalpede i hele Karet, skalv han dog ikke det mindste, saa længe de ledte efter ham. Saadan Magt havde Selvbevarings-Driften. Strax efter lavede Mordbrænderne sig til at drage bort; det var allerede i Dagningen, og man kunde hvert Øjeblik vente at Herredsfolkene vilde komme til. Nogle faa af Gissurs Mænd fik endnu Grid, hvorpaa de stege til Hest og rede af Gaarde.

Den, som reed sidst, vendte sig om, og saa en Mand blive ledet til Kirken, i hvilken han troede at kjende Gissur, han vilde derfor at man skulde ride tilbage for at undersøge dette; men de andre sagde, at han maatte tage Fejl, og Raadet blev ikke fulgt. Det var virkelig Gissur, thi han havde formedelst Kulde ikke kunnet holde det længer ud i Syren, og maatte derfor søge til Kirken tidligere end det egentlig var tjenligt for hans Sikkerhed. Men hans Fienders alt for store Tryghed frelste ham. Han var meget forkommen af Røg og Kulde, men man anvendte alle mulige Midler for at varme ham, saa at han snart kom sig. Han bar ogsaa sin Ulykke med rolig Fatning, skjønt han var haardelig prøvet, thi hans Hustru, som han elskede højt, og hans tre haabefulde Sønner vare dræbte eller indebrændte; han stod ganske alene tilbage, uden Hustru, uden Børn; dertil var hans hele prægtige Gaard, den ypperste i hele Skagafjorden nedbrændt i Bund og Grund med mange Kostbarheder. Man regnede i Alt, at der omkom 25 Mennesker ved Branden. Dog var han nær bleven overvældet af sine Følelser, da han den følgende Dag, ledsaget af Paal Kolbeinssøn paa Stad og en heel Deel andre Bønder, begav sig til Brandstedet for at lede efter de Omkomne, og Levningerne af hans Hustru Groa og hans Søn Isleif bleve baarne ud til ham. Af Groa var kun Brystet tilbage; Isleif var næsten ubrændt men ligesom stegt inde i sin Brynje. „Her, Paal Frænde," sagde han, „kan du see min Søn Isleif og min Hustru Groa," og vendte sig bort i det samme, men Paal merkede at Taarerne trillede ligesom Haglkorn ned over hans Ansigt.

Denne Begivenhed gjorde megen Opsigt, og der rejste sig stor Forbitrelse over Mordbrænderne. Thi om man vel ellers ikke yndede Gissur, saa fandt man dog den lumske Maade, hvorpaa de havde gaaet frem, yderst skjendig. Havde de end, naar galt skulde være, virkelig faaet udryddet Gissur med hele hans Huus, saa kunde man dog have sagt, at alt Stof til fremtidig Ufred for det første var bortryddet, men selv heraf kunde de ikke rose sig, siden det var lykkets Gissur at undkomme, thi det var let at skjønne at han nu ikke vilde lade Sverdet hvile. Et uhyggeligt Indtryk gjør det under disse Omstændigheder at see, hvorledes Bisloppen ved sin Ferd tydeligt gav tilkjende, at han billigede Foretagendet, om han end ikke, hvad vi dog, som oven bemerket, ansee for det rimeligste, ligefrem fra først af havde været med at sætte det i Gang. Thi Mordbrændernes første Fart umiddelbart fra Brandstedet var lige til Hole, hvor Biskoppen modtog dem med aabne Arme og strax gav dem Absolution for deres Handling. Her traf de ogsaa Ravn Oddssøn, der nu ganske tog Masken af og slog sig sammen med dem, ja endog paa en vis Maade stillede sig i Spidsen for dem som Anfører. Endnu

medens de vare paa Hole, erfarede de at Gissur var i Live; flere vilde endnu ikke tro det, men da de bleve fuldkommen overbeviste om at det virkelig forholdt sig saa, bleve mange, som det fortælles, tause og alvorlige, og Ravn sagde, at det nu gjaldt at tage sig ivare. Gissur havde imidlertid samlet Folk, og nogle foreslog ham endog strax at sætte efter Mordbrænderne og angribe dem paa Hole, men han svarede, at om han end aldrig skulde faa hevnet sig, vilde han dog ikke forgribe sig paa Bispsstolen. Denne Gissurs Agtelse for Kirkens Hellighed, i Forbindelse med den Medlidenhed, hans store Ulykke vækker hos os og den Harme, vi føle over Mordbrændernes Ferd, bidrager unegtelig til at stemme os gunstigere for ham end hidtil, og lader uvilkaarligt hans tidligere Ferd mod Sturlungerne, især mod Snorre, træde noget i Baggrunden. Hans hele Optræden og Handlemaade synes nu mindre egennyttig og mere ridderlig end før, maaskee fordi den uhyre Sorg virkelig til en vis Grad havde lutret hans Sind, maaskee og fordi han stod ene i Verden, og ikke længer havde Sønner, der kunde arve og vedligeholde det Herredømme, som det ved hans Bestræbelser maatte lykkes ham at grundlægge [1]).

37. Gissur søger at hevne sig, sættes i Ban, og drager til Norge.

Det forstaar sig af sig selv, at Gissurs første Skridt, da han kom nogenlunde til Kræfter, var at samle Folk og drage ud for at opsøge og straffe Mordbrænderne. Med 600 Mænd, hvoraf mange fra Sønderlandet, gjorde han et Tog over til Eyjafjorden, og plyndrede paa Mordbrændernes Gaarde og navnlig paa Madrevalle, hvor han blev siddende en heel Uge, og hvor alt det Kvæg, Eyjulf ejede, blev slagtet [2]); men han fik kun een Mordbrænder, og det ikke engang en af Anførerne, tagen af Dage: de øvrige, tilligemed Ravn, flygtede til den ude i Eyjafjorden liggende Riisø. Herfra indledede de Underhandlinger gjennem Abbed Eyjulf i Tveraa, og Andres, Sæmund Jonssøns Søn, og tilbød at undergive den hele Sag Kong Haakons Dom. Til nogen endelig Bestemmelse kom det dog ej, men der blev sluttet Stilstand med Grid for

[1]) Sturlunga Saga, IX. 1—5. Branden paa Flugumyre er her særdeles godt beskreven. En Oversættelse deraf findes i „Norsk Folkekalender" for 1848.

[2]) Ogsaa paa Geldingaholt i Skagafjorden, hvor Eyjulfs Syster nu boede, havde Gissur i nogle Dage slaaet sig ned med 300 Mand, fortæret alt, hvad der fandtes af Madforraad og slagtet alt Kvæget. Paa en Gaard i Eyjafjorden, hvor der ligeledes blev plyndret, heder det „at der var Rigdom og Velstand da man kom, men Mangel og Fattigdom da man drog bort."

Vinteren, og til større Sikkerhed blev det afgjort, at Høvdingerne for Nordbrænderflokken i den Tid ej skulde forblive paa deres Gaarde, eller have fuldkommen Frihed til at slutte sig sammen naar de vilde, men derimod fordeles til Ophold paa Steder, der laa temmelig fjernt fra hinanden indbyrdes, uden at maatte forlade disse, førend Tilladelse dertil blev given. Saaledes skulde Eyjulf være hos Finnbjørn paa Grenjadarstad, Rane paa den lille Flatø, yderst i Skjalvandebugten, Kolbein Graa hos den før omtalte Thorvard Thorarinssøn, der nu boede paa Hov i Vaapnafjord, og endelig Ravn, der nu ganske regnedes i Nordbrændernes Tal, hos sin Kones Morbroder, den nys nævnte Andres Sæmundssøn, der boede paa Skard, sydligt paa Øen. Denne Bestemmelse blev ogsaa tagen til Følge, og en Deel af Vintren, som Gissur tilbragte paa Gaarden Aas, paa Hegranes, gik derfor roligt hen. Lidt før Juul havde Gissur ogsaa en Samtale med Thorgils Skarde, der paa Abbed Brands Anmodning gjorde en kort Rejse til Hole for at lade sig skrifte af Biskop Henrik i Anledning af sit Tog til Sidemule og det der begangne Drab; han og Gissur mødtes, siges der, paa Flugumyre, og de talte længe og ret venskabeligt sammen og skiltes ad i al Sømmelighed, uden dog at vise hinanden fuldkommen oprigtig Tillid. Dog havde de nu ganske fælles Fiender og maatte derfor ogsaa i det væsentlige have fælles Interesser [1]).

Noget efter Juul (1254) bragte Gissur i Erfaring, at Nordbrænderne ikke samvittighedsfuldt overholdt det Tilsagn, de havde givet, og at navnlig Kolbein Graa efter et kort Ophold i Vaapnafjorden atter var kommen tilbage til Eyjafjorden, hvor han havde sit Tilhold paa en af de øverste Gaarde. Denne Efterretning var Gissur egentlig kjærkommen, thi han kunde derved ligeledes ansee sig løst fra sit Tilsagn, og saaledes atter skride til at søge Hevn. Han samlede ogsaa i Hast en Deel Folk, kom ganske uventet over til Eyjafjorden, brød ind paa flere Gaarde, og fik fat paa fer af Nordbrænderne, som han alle lod dræbe; tilsidst fandt han Kolbein Graa selv paa Gaarden Espehol, hvor han havde skjult sig bag de paa Veggen hængende Tapeter, og fik ham tagen af Dage efter et overordentligt tappert Forsvar. Foruden Kolbein blev ogsaa endnu en af Nordbrænderne, der tilfældigviis var kommen til Gaarden, aflivet. Da Eyjulf og de øvrige Nordbrændere fik alt dette at høre, oplø̈ftede de et stort Raab, og paastod at Gissur havde brudt Stilstanden. Gissur derimod meente at netop de andre havde brudt den. Men Biskop Henrik tog Nordbrændernes Parti, og satte Gissur og alle dem, der havde været med ham, i Ban som Gridnidinger (Forligsbrydere), saaledes at der ej

[1]) Sturlunga Saga, IX. 7.

skulde ringes eller synges Messe, hvor de vare tilstede. Gissur gjorde vel Biskoppen Forestillinger, og beklagede sig over at han saa ivrigt kunde holde ned Nordbrænderne, men Biskoppen blev ved sit, og for at undgaa alt or store Ubehageligheder fandt Gissur det omsider raadeligst at drage over il Sønderlandet med de fleste af dem, der havde deeltaget i Toget til Eyjafjorden. Han opslog atter sin Bolig paa Kaldadarnes [1]).

Gissurs Bortrejse fra Skagafjorden var Tegn for Nordbrænderne il atter at slutte sig sammen, og gjøre et Tog til Skagafjorden for at evne sig paa Gissurs Venner; da de nu ingen af dem kunde treffe, naatte de indskrænke sig til at plyndre, og vendte derpaa tilbage til Eyjafjorden, hvor de dog ikke opløste sin Flok, men toge allesammen sit Tilhold paa Grund. Under saadanne Omstændigheder kunde Gissur ikke ade Skagafjorden og sine Interesser der uden Forsvar, men henvendte ig til den oftere omtalte **Odd Thorarinssøn**, Thorvards Broder og Abbed Brands Brodersøn, om midlertidigt at overtage Bestyrelsen af Skagafjorden i hans Navn. Gissur talte allerede da om at drage til Norge og henvende sig til sin Herre, Kong Haakon, der vist, som han sagde, vilde give ham Ret [2]). Odd vilde nødig paatage sig det ansvarsfulde Hverv, men gav dog omsider efter for Gissurs Overtalelser, og fulgte, lidt før Paaske, med ham nord til Skagafjorden, hvor Bønderne toge vel imod em, og hvorfra de endog gjorde et Tog til Eyjafjorden, uden dog at aa fat paa nogen af Nordbrænderne. Efter at have indsat Odd til sin Fuldmægtig og anviist ham Flugumyre, der saaledes allerede da maa ære blevet bebygget igjen efter Branden, til Bolig, vendte Gissur tilage til Sønderlandet, og gjorde de nødvendige Forberedelser til at sagøge Nordbrænderne paa Althinget. Allerede førend sin Rejse til Skaafjorden havde han ved Andres Sæmundssøns Foranstaltning haft en Sammenkomst med Ravn, dog ikke i anden Hensigt end reent ud at svige am, da han indfandt sig med 40 Mand i Stedet for 12, som Afalen lod. Ravn saa sig derfor nødt til at sverge Gissur Troskabseed, nen rigtignok ogsaa med det stiltiende Forsæt at bryde den ved den

[1]) Sturlunga Saga, IX. 6, 8.

[2]) Sturlunga Saga, IX. 11. Det vil nedenfor sees, at Gissur dog egentlig bestemtes til at forlade Landet ved Biskopperne Henriks og Sigvards forenede Bestræbelser. Sturlunga Saga udtrykker sig ikke her med tilbørlig Klarhed, og synes at lade Bestemmelsen, at ville drage til Norge, være kommen til Modenhed hos Gissur allerede førend Biskop Sigvard kom til Landet, da han udnævnte Odd til sin Fuldmægtig. Dette er aabenbart urigtigt, hvilket allerede kan sees deraf at Gissur forberedte og drev et Søgsmaal paa Althinget. At han indsatte Odd i sit Sted i Skagafjorden var ej fordi han agtede sig udenlands, men fordi han selv paa Grund af Bansættelsen ej kunde opholde sig i Biskop Henriks Biskopsdømme.

første den bedste Lejlighed. Gissur dulgte heller ikke sin Ærgrelse over at han havde ladet ham slippe saa let [1]). Ravn skyndte sig, saa hurtigt han kunde, hjem til Saudafell, hvor han, for at skaffe sig Fred for det første, indledede Underhandlinger med Thorgils, og indgik endog et Forlig med ham, hvori han for sig og sine underkastede sig Thords Selvdom angaaende Stavaholtsferden. Men det var heller ikke hans Hensigt at holde dette Forlig længere end han fandt det fordeelagtigt.

Odd Thorarinssøns første Foretagende efter at have overtaget Bestyrelsen over Skagafjorden, var at foranstalte en Expedition mod Rane Kodraanssøn, der nu havde søgt sin Tilflugt ude paa Grimsø. Det lykkedes ham at overrumple Rane og fælde ham efter et tjekt Forsvar (29de Mai 1254). Siden gjorde han et Tog over til Eyjafjorden mod Eyjulf Thorsteinssøn, men uden at kunne faa ham fat, dog fandt Eyjulf sig derved foranlediget til at drage til Vestfjordene, og forene sig med sin Svoger Ravn. Paa Althinget, der strax efter holdtes, blev Gissurs Søgsmaal fremmet, og Eyjulf med femten Mordbrændere dømt fredløse. I Fredløshedsdommen indbefattedes ogsaa Eyjulfs Fader, Thorstein Jonssøn i Hvamm, fordi han havde vidst om det paatænkte Overfald, men ikke aabenbaret det [2]).

Imidlertid var der, som man let kan forstaa, indløbet heel foruroligende Beretninger til Norge om Begivenhederne paa Island, og Biskop Henrik undlod vistnok ikke at skildre Gissurs Ferd paa den ufordeelagtigste Maade. Det var rimeligviis en Frugt heraf, at Kong Haakon i Løbet af Sommeren sendte Biskop Sigvard tilbage til Island med det særdeles Hverv, at drive hans Anliggende paa Althinget, og medgav ham mange Skrivelser, hvorved saavel Gissur, som en heel Deel andre, rimeligviis de fleste af hans Modstandere, indstevnedes til at møde for Kongen i Norge [3]). Denne Gang sendte Kongen ogsaa en verdslig Agent med ham fra Norge, nemlig en vis Sigurd Silkeauga, rimeligviis en Hirdmand, der stilledes ved Biskoppens Side for at see ham paa Fingrene [4]). Det var første Gang, at Kongen bragte denne Fremgangsmaade i Anvendelse; siden skede det hyppigere. Biskop Sigvard

[1]) Han kunde ikke begribe, sagde han senere, hvad der dengang gik af ham, thi det havde været hans bestemte Hensigt at lade Ravn gribe, og enten blinde eller gilde. Sturlunga Saga, IX. 9.

[2]) Sturlunga Saga, IX. 12.

[3]) Det er dog muligt at et af Brevene har bekræftet Eyjulf i Besiddelsen af Eyjafjorden, i det mindste paaberaabte Eyjulf sig, som det nedenfor (S. 336) vil sees, Kongsbrev desangaaende.

[4]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 283.

landede ved Sønderlandet, dog først, som det synes, efter Thingtiden [1]). Saa snart Biskop Henrik erfarede hans Ankomst, reed han strax syd over Hejderne til ham, og satte ham vistnok endnu mere op mod Gissur, end han allerede var det forud. Det forstod sig vel af sig selv, at den Bansættelse, Biskop Henrik havde lyst over ham, nu ogsaa udstraktes til Skaalholts Biskopsdømme, og da Bansættelser nu havde langt andet at betyde, end i Biskop Gudmunds Tid, bragtes Gissur derved i den største Forlegenhed. Begge Biskopper trængte saaledes ind paa ham, og truede ham saa haardt, at han ingen anden Udvej saa for sig, end at adlyde Kongens Bud; hans Afrejse skulde skee fra Orebakke, i de første Dage af August; det lader endog til, at han skulde sejle bort paa det samme Skib, som havde bragt Biskop Sigvard til Landet. Han beskikkede derfor sit Huus og ordnede sine Anliggender saa godt skee kunde. Odd Thorarinssøn befræftede han i Bestyrelsen af Skagafjorden; Forvaltningen af sine Fædrenebesiddelser paa Sønderlandet overdrog han til en af sine Venner, Thord Arnthorssøn Tott, der nys havde egtet hans Halvbroder Einars Datter Herdis; han paalagde dem begge, baade Odd og Thord, gjensidigt at understøtte hinanden mod Eyjulf og Ravn. Disse tænkte endnu før Gissurs Afrejse at overrumple ham, og drog i det Øjemed afsted fra Saudafell med 70 Mand, — saa aabenbart viste Ravn at han ikke agtede det nys sluttede Forlig, — men da de hørte at han var nede ved Orebakke og strax skulde affejle, torde de ikke vove sig saa langt ind i det vel befolkede Hered, og vendte tilbage igjen. Ikke længe efter affejlede Gissur, ledsaget af nogle faa Venner. Odd Thorarinssøn, der nogle Uger forud var kommen til Sønderlandet, skiltes ikke fra ham førend Skibet gik til Sejls. Da var det blevet aftalt imellem dem, at Odd skulde føre det egentlige Overtilsyn med alt hvad der vedkom Gissur der paa Øen [2]).

Gissur landede ved Hørdelands Kyst, og da han her fik høre, at Kongen var paa Østlandet, — han havde denne Sommer været nede ved Elven, og haft den frugtesløse Sammenkomst med Kong Christopher, hvorom der ovenfor er berettet, men var nu i Tunsberg, hvor han agtede at tilbringe Vintren — forlod han Skibet, fik sig en Byrding, og sejlede østefter for at begive sig til ham. Skibet, hvorpaa han var kommet, fortsatte derimod Rejsen til Bergen, hvor Thord Kakale just

---

[1]) Der tales nemlig om Thinget og Mordbrænderness Fredløshedsdømmelse førend der nævnes noget om Biskop Sigvards Ankomst til Landet, ligesom der heller ikke ytres et Ord om at denne viste sig paa Thinget. Sturlunga Saga IX. 12, 13.

[2]) Sturlunga Saga, XI. 13, 15. Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 282.

var tilstede, og saaledes fra første Haand kunde faa de sidste Nyheder derfra at vide. Der fortælles, at han og nogle flere kort efter kom forbi en Stue, hvor der var en Deel Folk inde, og hvor een af dem, en Islænding, just fortalte om Kolbein Grans Drab, men paa en overordentlig partisk Maade, idet han søgte at forkleine Mordbrænderne saa meget som muligt, og udtrykkeligt sagde om den tapre Kolbein, „at alle havde undret sig over hvor lidet han var for sig.“ Da Thord hørte sin faldne Ven saaledes bagtalt, kunde han ikke længer bare sig, men styrtede ind med de Ord: „nu ville vi see hvor meget du er for dig,“ og slog til den uredelige Fortæller med en Øxe saa at han faldt i Svime [1]). Strax derefter rejste han øster til Tunsberg, hvor det nu var nødvendigt for ham at være personligt tilstede og modarbejde Gissurs Indflydelse. Denne havde fundet en venlig Modtagelse hos Kongen, som altsaa dog ikke kan have haft saa meget imod ham, hvortil det vel heller ikke bidrog saa lidet, at den forfærdelige Overlast, han havde lidt paa Flugumyre, i samme Mon maatte vække Medfølelse for ham hos alle veltænkende Mennesker, som Mordbrændernes grusomme Ferd maatte vække Afsky. Den kloge Gissur undlod vist heller ikke at gjøre sig sin Martyrdom saa fordeelagtig som mulig. Da Thord kom til Tunsberg, fandt han derfor Kongen meget unaadigt stemt imod sig — han hørte jo selv til Mordbrændernes Parti, om han end ikke personligt havde kunnet deeltage i deres Udaad. Thord dulgte heller ikke sin Harme; han taalte ikke engang Gissurs Nærværelse, og holdt derfor til oppe paa Slotsbjerget, medens Gissur boede nede i Byen. Dog varede det ikke længe førend ogsaa denne Nærhed blev ham utaalelig. Han traadte en Dag frem for Kongen og bad ham indstændigt at sende Gissur andensteds hen, thi skulde de længer være i By sammen, sagde han, vilde det ikke gaa godt. „Kan du da vente,“ spurgte Kongen, „at jeg saaledes kun paa dit Ord skal jage min Frænde Gissur fra mig? eller kanske du ikke engang vilde være i Himmerige, naar ogsaa Gissur skulde være der?“ „Jo jeg vilde nok gjerne, Herre,“ var Thords Svar, „dog helst saaledes at det var dygtigt langt imellem os.“ Da maatte Kongen smile; siden, ud paa Sommeren, da han vendte tilbage til Bergen (1255), gav han dem hver sin Sysel, og klogeligt i en betydelig Afstand fra hinanden, Gissur i det Thrond-

[1]) Sturlunga Saga, XI. 54. Ifølge Haak. Haakonss. Saga Cap. 282 skulde Gissur selv have været i Bergen, og der haft et heel uvenligt Møde med Thord; men Sturlungasagas omstændelige Beretning synes her at maatte have Fortrinet, især da den nærmere oplyses ved det her meddeelte, charakteristiske Træk af Thord. Sturla Thordssøn, Kongesagaens Forfatter, maa altsaa her have været fejlagtigt underrettet, eller gjort sig skyldig i en Misforstaaelse. Han har maaskee henført Gissurs og Thords Møde til Bergen, i Stedet for til Berget ved Tunsberg.

hjemske, Thord i Skien. Det var hans Hensigt, atter at holde dem begge tilbage i Norge indtil Videre, og forsøge paa at fremme sin Sag uden deres Hjelp [1]). Til sin Udsending valgte han derimod den tidligere omtalte **Ivar Englessøn**, sin Fehirde, og altsaa en højt anseet Mand. Han skulde nu ved Biskoppernes Hjelp virke for Kongens Sag, og søge at drive hans Planer igjennem. Han var saaledes den anden Nordmand af verdslig Stand, som Kongen i dette Erende sendte derover, dog ikke længer kun sideordnet eller underordnet Biskopperne, men med selvstændig Myndighed. Kongen maa altsaa nu have overbeviist sig om, hvad der og i sig selv var naturligt, at kun en verdslig Mand, der stod udenfor Partierne, og som aldrig selv kunde aspirere til noget uafhængigt Herredømme over Øen, var i Stand til at besørge hans Erender med fuldkommen Uinteresseretbed. Dette havde han vistnok før ventet af Biskopperne, men deels var disses verdslige Myndighed for ringe, deels bragte deres kirkelige Interesser dem som oftest i Stillinger, hvor de vanskeligt kunde undgaa at tage Parti, og derved fristes til at sætte Hovedplanen til Side for Øjeblikkets Hensyn [2]).

38. Voldsomme Uroligheder paa Island. Odd Thorarinssøn tager Biskop Henrik til Fange, men maa selv bukke under for sine Fiender.

Det viste sig ogsaa strax efter Gissurs Afrejse, hvor lidet Biskoppernes Autoritet nu formaaede til at forebygge Borgerkrigen, der nu i et Par Aars Tid rasede vildere end nogensinde paa Øen. **Odd Thorarinssøn**, der var vendt tilbage til Skagafjorden og med Enthusiasme modtagen af Bønderne som deres Formand, lod sig det først og fremst være magtpaaliggende, at bringe den nys affagte Fredløsshedsdom i Udøvelse; dertil hørte ogsaa Optagelse af de Dømtes Gods, og under dette Paaskud gjorde han et Skyndtog til Hvamm i Vatnsdalen, hvor han lod drive en stor Mængde Kvæg bort for Thorstein Jonssøn, men rigtignok, vel at merke, uden foregaaende Formaliteter eller den saakaldte Feransdom, ligesom ogsaa meget af det bortdrevne Fæ strax blev slagtet og fortæret, eller paa anden Maade anvendt. Dette havde altfor meget tilfælles med virkeligt Ran, og som saadant betragtede ogsaa Biskop Henrik det. Han sendte Bud til Odd, og bød ham at give det ranede til-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 283. Sturlunga Saga, IX. 54. Sandsynligviis fik Thord Skiens Sysſel endnu medens Kongen opholdt sig paa Østlandet.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 283. Islandske Annaler. Ivar Englessøns Sendelse omtales slet ikke i Sturlunga Saga.

dage. Da Odd vægrede sig, lyste han ham højtideligt i Band (Mariemesse sidre, 8de September). Ikke længe efter passede Odd paa, da Bisskoppen skulde indvie en Kirke paa Gaarden Fagranes, temmelig langt ud i Fjorden, og begav sig derhen med 25 Mand under Paaskud af at skulle kjøbe Skreid. Da han kom til Gaarden, besatte han med sine Mænd den Stue, hvori Bisskoppen var, traadte frem for ham, og tilbød sig at forlade Heredet med sine Mænd imod at Bisskoppen ophævede Bansættelsen og tillige forbandt sig til, ikke at tillade Nordbrænderne at komme i Heredet og gjøre Bønderne Skade. Tilbudet var under de nærværende Forhold al Ære værd. Men Bisskoppen svarede desuagtet, deels at han ikke kunde indestaa for Nordbrændernes Handlinger, deels at Odd skulde erstatte Thorstein Jonssøn Ranet og drage bort til Østfjordene. Da forgik Taalmodigheden Odd og hans Folk. En af dem udbrød, „at det var let at skjønne, hvor Bisskoppen vilde hen, han havde jo desuden ikke sørget over at Folk bleve indebrændte paa Flugumyre". Bisskoppen svarede: „desto mere sørger jeg over at din Sjæl skal brænde i Helvede". Den anden, og en af hans Kammerater, greb nu Bisskoppen, for at føre ham bort; Odd forbød vel at lægge Hænder paa ham, men erklærede ham dog for sin Fange og bragte ham hen til Flugumyre, hvor han lod ham sætte i Forvaring i Levningerne af et Virke, som Kolbein unge havde ladet opføre. En saadan Begivenhed som denne havde man ikke seet siden Bisskop Gudmunds Dage, men den gjorde nu langt mere Opsigt, og vakte langt større og mere almindelig Forfærdelse, saa at Odd snart kom til at angre sit ubesindige, skjønt efter den Opførsel, Bisskoppen havde viist imod ham, heel undskyldelige Skridt. Heredsmændene forsamlede sig, over to Hundrede Mand sterke, og de tilstedeværende Nordmænd, der ikke synes at have været saa faa, sluttede sig ligeledes til dem, for at komme deres Landsmand Bisskoppen til Hjelp. De truede Odd med et formeligt Angreb, hvis han ikke strax slap Bisskoppen løs. Odd, som neppe havde ventet at Sagen vilde tage denne Vending, da han væsentligt havde haft Heredsbøndernes eget Bedste for Øje, og som ikke var mandsterk nok til at kunne udholde noget Angreb, maatte give efter, og sætte Bisskoppen paa fri Fod uden noget Vilkaar. Tvert imod fandt han det raadeligst at forlade Heredet med sine Mænd og drage til Østfjordene, hvor han en Tidlang opholdt sig paa sin Gaard Valthjofsstad, højst mismodig og ærgerlig over sit Uheld [1]).

Imidlertid havde Bisskop Henrik, medens han var fangen og førend han endnu saa nogen Udvej til snarlig Befrielse, fundet Lejlighed til at underrette Eyjulf og Ravn om sin Nød, og at bede dem om at komme

[1]) Sturlunga Saga, XI. 15. Islandske Annaler.

ham til Hjelp. De satte sig strax i Bevægelse, og henvendte sig endog til deres fordums Fiende Thorgils Skarde med Anmodning om at gjøre fælles Sag med dem for at befri sin Ven Biskoppen. Thorgils erklærede sig villig til at være med, paa den Betingelse, at de skulde lade ham faa Herredømmet i Skagafjorden. Dette lovede de, forudsat at Biskoppen og Bønderne intet havde derimod, og man kunde faa Odd dræbt eller forjaget; og nu gjorde Thorgils sig strax rede, idet han derhos sendte Bud efter Sturla Thordsøn for at faa ham med. Sturla brød strax op og samlede Folk. Ravn havde tillige sendt Bud efter Thorleif med Borgfjordingerne og Einar Thorvaldsøn i Vatnsfjord med Isfjordingerne, hvilke ogsaa indfandt sig, foruden mange andre Høvdinger og Flokke fra hele Vesterlandet, saa at man i alt havde henved 1000 Mand [1]). Med denne betydelige Styrke drog man nordefter. Men allerede i Vatnsdal fik man høre, at Biskoppen igjen skulde være kommen paa fri Fod, og deres Ferd saaledes egentlig overflødig; da man imidlertid ikke endnu var vis paa om Efterretningen var rigtig, holdt man Skaren fremdeles samlet, og drog lige til Skagafjorden. Men paa Vejen opstod der heftige Trætter mellem Ravn og Thorgils, hvis tidligere Fiendskab var for sterkt og seneste Forlig alt for lidet oprigtigt til at de burde have vovet det Forsøg at slaa sig sammen paa et Krigstog. Thorgils vilde ikke tillade Ravns og Eyjulfs Mænd at rane fra sine Venner; derover blev Ravn vred, brugte Grovheder mod Thorgils og opdiskede gamle Sager: Thorgils blev ham heller ikke Svar skyldig, og lod sig endog forlyde med at Lejligheden neppe var bedre til at opgjøre deres Mellemværende end nu. Sturla tog Thorgils's Parti, og kom derved ogsaa i Ordvexling med Ravn. Imidlertid forebyggedes dog aabenbart Slagsmaal, og man ankom uden videre Fataliteter til Skagafjorden. Men her havde Ravn og Eyjulf selv en Privatsammenkomst med Biskoppen, og Følgerne heraf viste sig et Par Dage efter paa et Møde, som var tilstevnet, for at Thorgils kunde modtage Heredsbøndernes Anerkjendelse som deres Høvding. Thi førend Forhandlingerne begyndte, kom Biskoppen og talte nogle Ord med Thorgils, og strax efter traadte denne frem, og forkyndte, højst opbragt og med megen Heftighed, at det ham givne Løfte var skammeligt brudt: man vilde ikke tillade ham at slaa sig ned i Skagafjorden. Ravn spurgte haanligt, hvem han mest gav Skylden. „Eyjulf," svarede Thorgils, „men vi skulle faa at see, hvorledes det tilsidst løber af imellem os." Derpaa lod man Flokkerne

[1]) De fleste Haandskrifter nævne her nemlig 8 Hundreder (960) Mand; den trykte Text har 13 Hundreder, hvilket vilde være 1560. Dette er dog vistnok for meget.

fare hver til sit. Thorgils gjorde endnu et Forsøg, idet han forespurgte sig hos Asbjørn Illugessøn, en af de mest anseede Skagfjordinger, der var ham personligt hengiven, hvad Bistand han kunde regne paa blandt Bønderne, hvis han paa egen Haand søgte at udføre sit Forehavende. Men Svaret blev lidet trøstende. Frygten for Ravn og Eyjulf var overvejende, og Thorgils maatte vende tilbage med uforrettet Sag, medens Eyjulf ledsaget af Ravn atter drog hjem til Madrevalle i Eyjafjorden, fremdeles i den venskabeligste Forstaaelse med Biskoppen, skjønt han og hans Folk vare langt fra at opføre sig som de burde [1]).

Odd Thorarinssøn kunde ikke længe holde sin Uvirksomhedstilstand ud, men rejste henimod Juul til Thore Tott paa Sønderlandet, og opfordrede ham til, efter Aftale og Gissurs Forskrift at staa ham bi til Gjenerhvervelsen af Herredømmet over Skagafjorden. Det var hans Hensigt, netop nu, i den slemmeste Vintertid, at drage nord over Hejderne, for at komme saa meget mere uforvarende over sine Fiender; Thore Tott var ogsaa strax rede, og allerede femte Dag Juul satte de afsted. Men de døjede forfærdeligt ondt oppe paa Fjeldet af Kulde og Snedriv, saa at en af Folkene endog omkom, og de naaede ikke Skagafjorden før Helligtrekongersdag. Odd lod strax samle Folk rundt om i Heredet, og slog sig imidlertid ned paa Geldingaholt, hvor det anden Gang gik ud over Huusfruens, Eyjulfs Systers, Gods. Men det varede saa længe, førend det tilstrækkelige Antal blev tilvejebragt, at Ejulf og Ravn, der for Øjeblikket holdt til paa Grund, fik Nys om hans Ankomst og Foretagende. De besluttede at forekomme ham, samlede i Hast en heel Deel Folk, drog over Hjaltadalshejden, og kom om Natten mellem 13de og 14de Januar (1255) til Geldingaholt, uden at Odds Folk blev dem var, førend de kom ridende lige ind paa Tunet. Thore Tott undkom, næsten som et Underverk, til Kirken; Odd satte sig kjekt til Modværge, og forsvarede sig længe, da han var den færdigste Fegter af alle sine Samtidige der paa Øen, men han maatte dog tilsidst bukke under for Overmagten, og blev dræbt uden engang at faa en Prest til at skrifte for, skjønt han udtrykkelig forlangte det. Foruden ham faldt aatte af hans Mænd. Hans Liig blev af hans egne Folk bragt op til en afsides Kirke, hvortil der ej hørte nogen Begravelsesplads, og jordet udenfor Kirkegaarden, saasom den over ham hvilende Bansættelse endnu ikke var hævet. Hans Død beklagedes meget, da han besad mange udmerkede Egenskaber og ikke var meer end 25 Aar gammel. De fleste, navnlig hans Farbroder Abbed Brand, fandt ogsaa at Biskop Henrik havde gaaet for strengt til Verks mod ham, og det kan ej negtes, at hvis Biskoppen ej have begunstiget hans Venner og ønsket hans Fald, vilde det neppe have

[1]) Sturlunga Saga, IX. 15—17.

aet ham saa ilde. Fem og tyve Aar efter blev hans Been efter Bi-ɔp Arne Thorlakssøns Foranstaltninger opgravne og førte til Skaal-lt, efterat Bansættelsen højtideligt var bleven ophævet [1]).

Odds Broder, Thorvard Thorarinsson i Vaapnafjord, havde vel e været i nogen synderlig god Forstaaelse med ham, men ansaa sig g forpligtet til at søge Hevn for hans Drab, og henvendte sig derfor n Vaaren skriftligt til Thorgils Skarde, der var hans Tremenning [2]), n han ikke skulde være villig til at gjøre fælles Sag med ham mod ns Drabsmand. Efter at have raadført sig herom med Sturla og dre af sine Venner, gav Thorgils det Svar, at han ej var uvillig til opfylde hans Begjering, men vilde dog ikke give noget bestemt Løfte rend han havde talt mundligt med ham; denne Samtale maatte skee r vester, da han ikke for den Sags Skyld vilde ride af Heredet. Imid-ctid havde Ravn og Eyjulf erfaret at der var gaaet Budsendinger ellem Thorgils og Thorvard, og de troede kraftigst at forebygge enhver derligere Samvirken mellem dem ved at drage mandsterke over til Bor-arfjorden og tage sit Stade der. Dette skete kort før Althinget. De-es Nærværelse vare Bønderne til meget Besvær, og især blev Eyjulf eget forhadt, hvis Voldsomhed og Overmodighed havde forskaffet ham genavnet „Offe". Der var endog fra Eyjulfs og Ravns Side Tale n at overfalde Thorgils; men det blev intet af, og da de siden saa at erken Thorvard, Thorgils eller Sturla drog til Things for at paa-le Odds Drab, troede de at Faren var over og rejste til Nordlandet jen, idet de kun paalagde Nikolas Oddssøn i Kalmanstunga og Egil Reykjaholt om at holde Øje med, hvad der foregik i Heredet. Men nidlertid vidste Thorvard at drive Sagen saa hemmeligt og dog saa ftertrykkeligt, at det hele foreløbigt ordnedes og Sammenkomsten aftal-s, uden at Eyjulfs og Ravns Venner rigtigt erfarede hvad der var Gjære, skjønt de nok merkede noget, men troede snarere, at det jaldt Thorleif i Garde end Høvdingerne paa Nordlandet. Thorgils tte det udtrykkeligt som Betingelse, hvis han skulde være med, at han ed denne Lejlighed fik det saa meget attraaede Herredømme over Skagafjorden. Thorvard maatte derfor love, ikke at indrømme Eyjulf og Ravn Fred paa ndet Vilkaar, end at de reent ud afstode Skagafjorden til Thorgils, saa t han sidenefter kunde beholde den i Ro. Derpaa samlede Thorgils

[1]) Sturlunga Saga, IX. 18—20. Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 283. Jvfr. Arne Biskops Saga, Cap. 23 og islandske Annaler, ved 1279.

[2]) Hvorledes man fik dette Slægtskab ud, kan ikke godt sees, thi Thorarin, Odds og Thorvards Fader, var en uegte Søn af Jon Sigmundssøn, og nedstammede saaledes ikke fra Haukadals- eller Skagafjords-Ætten.

Folk, idet han foregav, at han kun vilde ride hen for at møde Sturla, hvilken han allerede før havde underrettet om Forehavendet og bedet holde sig færdig til at følge med. Da Sturla, som strax var rede, havde forenet sig med ham, søgte de først at faa Thorleif i Garde fat, for at hindre ham fra at gjøre dem Skade og lade ham undgjelde for sit fiendtlige Sindelag imod dem, men de fandt ham ikke, da han just havde forladt Bø, hvor han var i Besøg hos sin Broder Bødvar, før deres Ankomst hid. De gjennemsøgte Gaarden, skjønt Thorgils rigtignok gjorde Undskyldninger hos Bødvar, med hvem han stod paa en meget venskabelig Fod, og som ej alene tilgav ham den Ulejlighed, han gjorde ham, men endog ytrede megen Utilfredshed med at Thorleif sluttede sig saa nøje til Ravn og Eyjulf, og tilbød sin Medvirkning, om han kunde faa ham omstemt. Derfra begav Thorgils sig til Reykjaholt, i hvis Nærhed, oppe under Fjeldene, Mødet med Thorvard skulde finde Sted. Paa Reykjaholt saa det i Førstningen ud til at ville komme til voldsomme Optrin, da Egil flygtede til Kirken og Thorgils truede med at røve alt hvad der fandtes, men omsider sluttedes ved Sturlas Medvirkning fuldkomment Forlig og Venskab mellem Frænderne, og Egil lovede endog Thorgils at advare ham imod al Fare, der maatte true ham, skjønt han dog siden undskyldte sig for at være med paa det forestaaende Tog, paa Grund af sit tidligere venskabelige Forhold til Ravn [1]). Kort efter reed man op til Raudsgil, det aftalte Sted, hvor Thorvard allerede oppebiede Thorgils [2]). I Følge med ham var ogsaa hans Frænder, Finnbjørn Helgessøn (der altsaa fremdeles blev det gissurske Parti tro), dennes Broder Agmund Helgessøn, og flere, i alt 100 Mand. Det var nemlig Bestemmelsen, at hvis Thorvard og Thorgils kunde blive enige om alle Vilkaar, skulde man umiddelbart derfra drage nordefter. Abbed Brand og Bødvar i Bø indfandt sig, som det synes, temmelig uventet, strax efter. Thorvard forelagde nu Thorgils det Spørgsmaal, om det var hans Alvor at understøtte ham, og bad ham betænke, baade hvad han skyldte sit Frændskab til Odd, og hvad han havde at lade Ravn og Eyjulf undgjelde for. Det sidste Argument var vel det, der havde mest at betyde for Thorgils. Han svarede dog, at han fandt Sagen noget betænkelig, og først ønskede at overlægge derom

---

1) Sturlunga Saga, IX, 23, 24.

2) Mødet var bestemt til Margretemessedag, der ellers i Kalendarierne er den 20de Juli. Men paa Island, hvor denne Dag bestemtes til Thorlaks Translationsfest, flyttedes Margretemesse til 13de Juli. Derved lader det sig forklare, at der her kan tales om Margretemesse, flere Dage før Slaget paa Thveraa-Øre, der dog, som det vil sees, holdtes den 19de Juli, eller Dagen før den egentlige, rette Margretemesse.

med Abbed Brand, Sturla og andre af fine Venner. Disse traadte nu til Side med ham. Abbedens Ytringer og hele Holdning ved denne Raadslagning ere høist charakteristiske: de vise hvorledes Brands Følelser som højbaaren islandsk Høvding og Farbroder af den Dræbte næsten overvældede hans Pligtfølelse som Gejstlig, og dertil Klostergejstlig; og hvilken Kamp der foregik i hans Indre. Da Thorgils havde underrettet ham om Thorvards Plan, svarede han noget hurtigt, som om han ikke vovede at betænke sig: „jeg vil fraraade dig og alle mine Venner og Frænder at fare med Ufred i andre Mænds Hereder, men hverken Thorvard eller du maa derfor tro at jeg ikke tager mig nær af min Frænde Odds Drab, og at han siden blev puttet ned i en Urd som en Melrakke eller en Tyv, kun er det mig paa Grund af min Stilling negtet at tage nogen Deel i Drabs-Anslag eller nogen som helst Ufred. Men tror du at det nu engang ikke er muligt for dig at holde dig rolig, saa kan det jo ikke være verre for dig at gjøre Følge med andre, end at være ene om det; hvad siger du, Bødvar?" Bødvar ytrede at han gjerne saa at Ravn og Thorgils kunde blive gode Venner, men at han derimod undte Eyjulf alt hvad han kunde faa, saaledes som han nys havde opført sig i Borgarfjorden. Sturla fandt at det var voveligt at drage i langt bortliggende Egne med saa liden Styrke, men ønskede dog at høre, hvad Thorgils havde betinget sig, hvis han kom til at understøtte Thorvard. „Hele Skagafjorden og de øvrige Hereder østenfor Rutafjorden, hvis vi slutte Forlig med Eyjulf og Ravn," svarede Thorgils. „Jeg under jo visselig dig, Thorgils," sagde Abbeden da, „heller vor Arvebesiddelse, Skagafjorden, end dem, der nu raade derover, men jeg vil dog ikke tilskynde dig til denne Ferd, da den forekommer mig at have sine Vanskeligheder; dog — Guds Vilje skee!" Med disse Ord stod han hurtigt op. Da var han ganske rød som Blod i sit Aasyn, og idet han gik bort, sagde han: „det er haardt, at see vore gjeve Frænder ligge bodløse for Bondesønner; det samme vilde ogsaa min Broder Orm synes, hvis han levede." Da Thorvard nu med fordoblet Iver trængte ind paa Thorgils, lovede ham Guld og grønne Skove og ubrødelig Troskab, erklærede endelig Thorgils sig villig til at føje ham, hvis ogsaa Sturla vilde være med til det sidste. Sturla svarede at han var rede til at følge Thorgils, som han havde lovet, hvorhen det saa var, men kunde fremdeles ikke dølge sine Betænkeligheder ved at drage saa langt bort med ikke større og ikke bedre bevæbnet Styrke, især da de Borgfjordinger og Dale-Mænd, som vare med, ikke vare at lide paa. Men Thorgils sagde: „naar du bliver med, Frænde, gaar det nok godt; jeg trænger saa højlig til dine Raad, da du ansees for den viseste Mand: det bør desuden tilskynde dig noget at du har Bøder at kræve for din Svigersøn Hall, der blev brændt inde paa Flugumyre, og endnu ligger

afgjøres ved Voldgiftsmænd, lige mange opnævnte fra hver Side, dog saaledes at Dommen ej skulde lyde paa Forjagelse fra Landet eller fra Heredet, ja ikke endog paa Tabet af de Herskaber, Thord Kakale havde overdraget dem. Thorvard svarede hertil, at han ikke var uvillig til Forlig og billig Afgjørelse, men fordrede ubetinget at Eyjulf skulde forlade Landet og give Slip paa sit Forstanderskab over de nordlige Hereder, hvorimod Ravn kunde beholde hvad han havde der vester, kun paa den Betingelse at han ej skulde lade sig finde søndenfor Gilsfjord, altsaa med andre Ord at han kun skulde holde sig i den nordvestlige Halvø af Landet. Abbeden svarede, at det aldrig var at tænke paa, at Eyjulf skulde ville gaa ind paa noget saadant, da han endog paastod at have skriftlig Beskikkelse af Kongen til at raade for Skagafjorden (hvorvidt det virkelig forholdt sig saa, er vel et stort Spørgsmaal, skjønt det ej er umuligt at Biskop Henrik kan have udvirket det); dog, tilføjede han, havde han og Ravn ytret at de ej vare uvillige til at skyde hele Sagen under Kongens Dom, saaledes at enten begge eller een af dem endnu i Sommerens Løb skulde drage til Norge, forudsat at ligeledes enten Sturla eller Thorgils, eller begge to gjorde det samme: Thorvard fik da svare for sin egen Sag. Men ogsaa dette forkastedes. Thorvard ytrede jo rigtig nok at han ikke havde saa meget imod at drage til Norge, men Thorgils erklærede at han ej forlod Landet, uden paa Kongens eget Bud, og Sturla, at han ikke vidste at have forbrudt sig saaledes at han behøvede at gaa i Landflygtighed. Abbeden fraraadede dem at indlade sig i Kamp, da deres Fiender vare saa meget bedre bevæbnede og mandsterkere end de. Men Sturla sagde, at det maaskee ikke vilde blive saa farligt endda, det bares ham for at Eyjulf nu stod nær ved sit Livs Ende. Thorvard og Thorgils svarede ogsaa at de med Guds Bistand vilde vove en Dyst. Abbeden vendte nu tilbage til Ravn og Eyjulf med denne Besked, men ingen af dem vilde gaa ind paa saadanne Betingelser; de vidste desuden at Overmagten var paa deres Side, og havde derfor det bedste Haab om Seiren, saameget mere som de hidtil altid havde været heldige. De bad derfor Abbeden hilse Thorvard og Thorgils, at de skulde møde dem paa Grunden eller **Øren** strax nordenfor **Lille-Tveraa** [1]), og lade Vaabnene

---

[1]) Dette maa ikke forvexles med Store Tveraa, længer oppe, efter hvilken den bekjendte Gaard, først Vigaglums, siden Einar Eyjulfssøns, Bolig havde sit Navn, og hvor Klostret siden anlagdes, hvorfor den nu kaldes Munkatveraa. I den store Eyjafjords-Aa falder der to Bifloder eller saakaldte „Tveraaer" østenfra; den yderste, kaldet den lille, er den, hvorom der her er Tale, og forener sig med Hovedaaen en Fjerdingvej ovenfor eller søndenfor Thorunnarø. Den inderste, eller store Tveraa, ved hvilken Klostret ligger, er en Mils Vej derfra.

afgjøre deres Mellemværende. Thorgils og Thorvard modtoge denne Hilsen med Glæde. Ravn glædede sig ikke mindre, da Abbeden kom tilbage og berettede dette, men Eyjulf begyndte dog nu at ytre nogen Betænkelighed; thi hidtil, sagde han, havde de nok sejret ved pludselige Angreb eller Overfald, men det var en anden Sag at stride mod Storbønder i sluttet Fylking. Han lovede Ravn at kæmpe tappert ved hans Side og ikke flygte fra ham, hvor stor Faren end monne være, og ytrede det Haab at Ravn lige saa lidet vilde flygte fra ham. Ravn lovede det, og sagde at det var en Skam at lade sig jage paa Flugt, naar man havde saa gode Tropper.

Thorvard og Thorgils brøde nu op fra Øen, efter at den første endnu engang havde holdt en kort Opmuntringstale; man aflagde ogsaa det Løfte til Gud og den hellige Thorlak, hvis Sommer-Festdag var den følgende Dag, at alle de, der kom i god Behold fra Slaget, skulde faste Dag og Nat før Thorlaksmesse næste Sommer, og synge Psalmer; ja nogle lovede endog at faste hele deres Liv; derpaa gik de til Skrifte. Da de kom til Tveraa-Øren, valgte Sturla deres Stilling paa et Sted, hvor der var rigeligt Forraad af Steen til at kaste paa Fienden, og dog ganske jevnt. Derpaa stillede man sig i Fylking, Thorgils's Mænd, under hans Svoger Thord og en anden Høvding, paa venstre Side, Sturla og Helgessønnerne i Midten, og Thorvard med Østfjordingerne paa højre Side. Thorgils forbeholdt sig med ni udvalgte Mænd at stride der, hvor han fandt, at det helst kunde gjøres fornødent. Abbeden forsøgte endnu engang at megle Forlig, men Thorgils sagde at det ikke nyttede, hvorpaa Abbeden kaldte de Munke og andre Gejstlige, der vare i Følge med ham, til sig, og reed derfra. Strax efter kom Ravn og Eyjulf med sin Hær ned fra Højderne, stillede den i Fylking, istemte Hærskrig, og begyndte Angrebet. Kampen var heftig og haardnakket. Ravn angreb Thord og Vestfjordingerne med stor Hidsighed, men blev dreven tilbage, og vendte sig derfor først mod Helgessønnerne, siden mod Thorvard, og vexlede personligt Hug med ham, saaledes at de begge bleve noget saarede. Men ogsaa her maatte han vige, og trods sit nys aflagte højtidelige Løfte tog han dog Flugten med alle sine Mænd, og det endog med saadan Ilfærdighed, at han satte lige til Fjelds over til Skagafjorden, og ikke standsede førend paa Geldingaholt. Eyjulf havde imidlertid kæmpet med stor Tapperhed og Udholdenhed i Midten af Fylkingen, altsaa med Sturla; men et voldsomt Steenkast, han fik i Brystet, lammede hans Kræfter, og da nu Ravns Mænd toge Flugten, og Exemplet smittede paa hans egne, maatte ogsaa han see til at frelse sig. Men da han skulde stige op paa Hesten, blev han indhentet af en Østfjording, Jorund Gest, som rev ham omkuld og gjenkjendte ham. I det samme kom Thorvard til og naglede ham ved et

Spydstik gjennem Munden og Nakken til Jorden. Thorvard havde saaledes opnaaet sit Ønske, at hevne Broderens Død, og hans Sejr var fuldkommen. Men den havde ikke været vunden uden Thorgils's og Sturlas kraftige Understøttelse og Tapperhed. Thorgils udmerkede sig især, som sædvanligt, men ogsaa Sturla gik i Førstningen saa dristigt frem foran Fylkingen, at Thorgils maatte advare ham. Han svarede: „lad mig see for min egen Baad, som det kan falde!" Thorgils stillede sig ved hans Side og sagde at de skulde være sammen. Mandfaldet var ikke synderligt stort. Paa Ravns og Eyjulfs Side faldt der 8 eller 9, paa Sejrherrernes 7 eller 8, men mange bleve saarede. Blandt disse var Svarthøvde, der havde faaet et svært Saar tvers over Ansigtet, og blev tagen til Fange, men fik Grid af Thorgils, der overhoved viste sig meget mild imod dem, der faldt i hans Hænder. Finnbjørn Helgesøn havde faaet et Stik i Halsen, der i Førstningen syntes heel ubetydeligt, men siden blev ondartet, og senere om Høsten endte hans Dage [1]).

Dagen efter, Thorlaksmessedag, (20de Juli) stevnede Høvdingerne Heredets Bønder til et Møde ved Djupadalsaa, hvor Thorvard traadte frem og forlangte, at man skulde antage ham til Forstander. Men uagtet Thorgils og Sturla understøttede ham, vilde dog ikke Bønderne have noget med ham at bestille. De svarede, at de ingen Høvding vilde have, og aller mindst en saa voldsom Mand som Thorvard; de vilde see Tiden an, og oppebie, hvad Kong Haakon og Thord Kakale bestemte. Thorvard maatte for denne Gang ganske lade Sagen fare, og fulgte med Thorgils og Sturla til Skagafjorden, høist ærgerlig over sit daarlige Held. I Skagafjorden blev der nu ligeledes stevnet Møde ved Vallalaug (Badet paa Valle), da Thorgils der vilde gjøre Bønderne et lignende Forslag om Antagelse. Men da han før Mødet bad Thorvard, i Følge givet Løfte at hjelpe ham med at sætte dette igjennem, begyndte Thorvard at gjøre Vanskeligheder, sagde at hans Ord ingen Vegt havde der i Fjorden, o. s. v. Finnbjørn, som var tilstede, erindrede ham om hvad han skyldte Thorgils, og hvad han havde lovet ham; Thorgils svarede hertil at han skulde holde alt hvad der stod i hans Magt, dog, føjede han til, havde Thorgils heller ikke understøttet ham ret ivrigt paa Mødet i Eyjafjorden. Han undte saaledes ikke Thorgils bedre Lykke i Skagafjorden, end han selv havde haft i Eyjafjorden. Man begav sig imidlertid til Mødet, hvor de fleste Bønder indfandt sig, og hvor Thorgils fremsatte sin Anmodning til Bønderne, at de vilde tage ham til Høvding som Kolbeins nærmeste Arving. Brodde Thorleifsson svarede ligesom Bønderne i Eyjafjorden, at han helst ikke vilde tjene nogen Høvding,

[1]) Sturlunga Saga, IX. 25—34. Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 283.

men lagde dog til, at skulde han endelig tjene en, ønskede han ingen heller end Thorgils. Sturla og Asbjørn Illugesøn talte paa det ivrigste for Thorgils. Men just som Forhandlingerne stod paa, kom der en Prest, udsendt af Biskop Henrik, og oplæste et Brev, hvori der stod at han lyste Thorgils, Thorvard og alle deres Ledsagere i Ban, fordi de havde kæmpet mod Eyjulf og Ravn; han forbød hver og een i Heredet at modtage Thorgils, under Bans Straf. Saa fuldstændigt havde Biskop Henrik gjort Mordbrænderen Eyjulfs Sag til sin egen. Bønderne vovede nu slet ikke at befatte sig med Thorgils, men denne sagde at han ikke lod sig skræmme derved; han skulde nok prøve sin Lykke, naar Lejlighed gaves, uden at ense hvad Biskoppen sagde. Mødet blev imidlertid hævet, uden at Thorgils fik sin Vilje sat igjennem, og da der strax efter indløb Budskab om at Ravn skulde have faaet Hjelp af Thorleif i Garde og samlet en betydelig Styrke vester i Dalene, vovede Thorgils ikke at blive der længer, men drog vestover, efter at han forgjeves havde opfordret Thorvard til at følge med. Finnbjørn derimod gjorde ham Følge. Da Thorgils kom til Vestkysten, fik han høre at Rygtet var overdrevet: Ravn havde mødt Thorleif paa Arnavatnsheiden og opfordret ham til at følge med sig nord mod Thorgils, men Thorleif havde vægret sig ved at drage ud af Heredet, og Ravn havde derfor begivet sig hjem til Saudafell. Thorgils og Sturla rede ligeledes hjem, hver til sit, og skiltes med stor Kjærlighed fra hverandre. Men en Maaneds Tid derefter brød Thorgils atter op, fik Sturla i Følge med sig, reed i Mulm og Mørke om Natten over til Midfjorden, og derfra nord til Skagafjorden, hvor han, trods Biskoppens strenge Forbud mod at holde Samkvem med ham, fik Asbjørn Illugesøns Tilladelse til at slaa sig ned paa hans Gaard, Vidvik, og siden stevnede et nyt Møde paa Vallalaug, hvor Bønderne fremmødte talrigt, og denne Gang, efter Broddes ivrige Opfordring, med stor Fleerhed antoge ham til Høvding. Brodde foreholdt dem blandt andet, at Misforstaaelsen mellem Thorgils og Biskoppen neppe vilde vare længe, og at de for øvrigt vilde finde det meget vanskeligt at blive Thorgils kvit, om de end nok saa meget ønskede det. Efter Broddes Forslag blev det derhos vedtaget at yde ham Saudetold, der ogsaa temmelig ordentligt blev præsteret, og Thorgils blev indtil videre boende paa Vidvik, hvor der nu var megen Lystighed og Glæde, med Leeg og Dans, uden at man brød sig stort om at Biskoppen lod Kirken lukke i Laas og Interdict lyse over Gaardens Beboere. Der fortælles, charakteristisk nok, at blandt de mange Gjester, som en Søndag kom for at holde Morskab, var endog en Prest fra Hole, der om Formiddagen havde forrettet Gudstjenesten ved en Kirke i Nabolaget, men nu dansede paa Vidvik saa det var en Lyst at see til, ja vakte endog

almindelig Beundring ved sin Færdighed. Dog tilføjes der, at da han kom tilbage til Hofe, viste Biskoppen ham haanligt ud af Kirken og vilde ikke see ham for sine Øjne. Da Thorgils hørte dette, bad han ham komme til sig, men Biskoppen foretrak heller at tage ham til Naade igjen, skjønt han aldrig siden var saa venlig mod ham som før [1]).

Lidt senere kom Thorvard, ledsaget af Finnbjørn, der nu var meget daarlig af sit Saar, og foreslog Thorgils at de skulde i Forening drage til Biskoppen og see til at blive løste af Bannet. Thorvard var nu særdeles venlig mod Thorgils, thi han trængte til hans Bistand. Thorgils var naturligviis strax villig dertil, og de rede i Følge med hinanden over til Eyjafjorden, hvor de haabede at treffe Biskoppen paa Madrevalle. Men da Biskoppen hørte at de nærmede sig, forlod han Madrevalle, og drog ind til Tveraa Kloster, hvor han gik ind i Kirken og siden lod den læse. Thorgils og Thorvard rejste efter ham til Tveraa, med 30 Mand i sit Følge. Abbeden kom ud imod dem, nok saa venlig, men sagde at Biskoppen ikke vilde tale med dem og ønskede at de strax skulde ride bort. De bade ham dog forsøge, om han ikke kunde faa Biskoppen til at tilstede dem en Samtale, tilføjende, at de vel lovede ham fuldkommen Sikkerhed, men heller ikke vilde drage bort førend de havde talt med ham; Biskoppen fik da være i Kirken saa længe indtil han blev keed deraf. Ved Abbedens og andres Overtalelser lod da endelig Biskoppen sig bevæge til at gaa ind i Stuen, men han var meget ublid, og da Thorgils og Thorvard kom ind og hilste ham, svarede han ikke. Thorvard begyndte da Samtalen saaledes: „Herre, vort Ærende hid er at lægge alt, hvad vi maatte have forbrudt mod Kirken og Guds Ret, under eders Dom, samt derefter modtage Absolution; men hvad derimod de Sager angaar, der svæve mellem os og andre Lægmænd, da ville baade jeg og Thorgils have dem undtagne fra eders Dom, lige saa lidet som vi ville have nogen Indblanding fra eders Side angaaende Hereds-Bestyrelsen, thi vi indsee ikke hvad denne vedkommer eder. Dog dersom I, Herre, tror at burde paalægge os nogen Skrift, da vide vi, at I har Ret dertil, og at det tilkommer eder at give os Absolution for hvad der i Sommer er skeet: i den ville vi taalmodigt finde os. Dette er mit Tilbud for dette Sinde". „Dette er ogsaa mit Tilbud", sagde Thorgils, „og derforuden vil jeg for vort forrige Venskabs Skyld lempe mig saa meget efter eder, som jeg kan, uden at gaa mig selv alt for nær; dog paa Heredet giver jeg ikke Slip, og jeg kan ikke tilbageholde min store Forundring over, hvor hastigt eders Sind har vendt sig, siden vi vare de aller bedste Venner. Efter mit bedste Skjøn er jeg

[1]) Sturlunga Saga, IX. 36.

aldeles sagesløs med Hensyn til eder baade i Ord og Gjerning, og haardt forekommer det mig derfor, at I truer Bønderne saa strengt, hvis de kun give mig eller mine Mænd Mad, eller skaffe os friske Heste. Kanskee det ikke tør vare saa længe, førend I eller Eders Venner finde, at dette ikke har været nogen heldig Beslutning, og førend der er flere end jeg og mine, som føle sig ilde tjente dermed". Men Biskoppen var saa opsat, at ethvert Ord var spildt paa ham. Han udbrød i en Strøm af de groveste Ukvemsord, og sagde blandt andet, at Thorgils og hans Mænd ikke skulde have Ret til at nyde, hvad Bønderne gave ham, ikke til at træde paa Jorden, ikke til at see Himlen, kort ikke til noget som helst, undtagen til Helvede. Thorgils forstummede aldeles, og Biskoppen henvendte sig nu til Finnbjørn, mod hvilken han ligeledes fremførte Beskyldninger. Finnbjørn svarede dertil først paa egne Vegne; siden forestillede han Biskoppen, hvor upassende og ufornuftigt det var at tiltale Thorgils saaledes som han havde gjort; han ytrede sin Forundring over at han kunde vise saadan Forkjærlighed for „Guldhalsene", der nu en Tid havde regjeret i Hereder ne med Ran og Voldsgjerninger, og lade dem staa ved sin Side i Kirken, naar det var vitterligt, at de havde indebrændt mange, ja endog ladet en heel Deel uskyldige, fattige Folk omkomme, kvalte af Røg [1]); thi alle og enhver vidste jo dog, at Mordbrændere baade i Guds og Menneskernes Lov ere de, over hvilke den største Fordømmelsesdom udtales. Han lod endog forstaa, at Biskoppen af mange ansaaes for Medvider i nogle af deres Misgjerninger. Biskoppen foer op i heftig Vrede, og sagde at Djevelen talte af hans Mund; „du taler", sagde han, „kun om deres Forbrydelser og om Branden, men nævner intet om hvad de før havde maattet døje af Drab og andre Forhaanelser". Thorgils sagde, idet Biskoppen gik bort: „jeg vil hverken lægge Haand paa eder, Herre, eller rane noget fra Biskopsstolen, men saa meget skal I vide, at jeg agter ikke stort eders Vilje i Heredet, hvis I ikke agter min Vilje nu". Derpaa steeg Thorgils og hans Mænd til Hest, og reed bort. Thorvard derimod bad Biskoppen endnu engang om Forlig, og Biskoppen svarede ham nu ikke længer Nej, men henviste ham til sine Ombudsmænd, tilsigende ham og alle hans Mænd Absolution, hvis han reed af Heredet og ikke yderligere understøttede Thorgils. Thorvard, hvis Forhold mod Thorgils den hele Tid havde baaret Egennyttens Præg, lod sig ikke dette sige to Gange, men forligede sig strax med Biskoppen og drog til Østfjordene. Finnbjørn skulde have fulgt med, men hindredes ved sit Saar, fik Absolution,

[1]) Her sigtes til at ni Fattigfolk ved Branden paa Flugumyre kvaltes af Røg i det saakaldte Gjestehuus.

og døde kort derefter, (29de September). Uagtet man nok kan forstaa, hvorfor Bisskop Henrik tog Eyjulf og de øvrige Nordbrænderes Parti, bliver det dog lige saa ubegribeligt for os, som for Thorgils selv, at han kunde betages af en saa overvættes Forbitrelse mod denne, med hvem han nys havde staaet paa en saa fortrolig Fod. Der synes noget at maatte være forefaldt, hvorom Sagaen ikke taler, og som ikke engang Thorgils selv ret fik at vide, der bragte Bisskoppen til at glemme sig selv saaledes; maaskee kan der have været ham forebragt Usandheder om hvad Thorgils skulde have sagt eller gjort; Bisskoppens senere Forhold mod ham, da han var kommen til Besindelse og bedre Eftertanke, synes at bestyrke dette. Imidlertid havde Thorgils dog opnaaet at blive Herre over Skagafjorden, og ikke længe efter kom der et Bud til ham fra Ravn, at denne nu havde forligt sig med Sturla, og ligeledes ønskede at forlige sig med Thorgils, hvorfor han lod ham indbyde til et Møde i Vatnsdalen. Thorgils efterkom Opfordringen, og et Slags Forlig blev virkelig sluttet, men ikke synderlig oprigtigt fra nogen af Siderne [1]).

Bisskoppen vedblev endnu i nogle Uger at vise sig uforsonlig. Han truede endog med at paalægge hele Heredet Interdict for Thorgils's Skyld, og Thorgils truede til Gjengjeld at hevne sig paa hans Mænd, da endelig Brodde Thorleifssøn lagde sig imellem, foreholdt Bisskoppen det ufornuftige i hans Fremgangsmaade, og fik ham til at tilstaa Thorgils en Sammenkomst. Ved denne Sammenkomst var Brodde tilstede, og bragte det ved sine Forestillinger dertil, at et Forlig kom i Stand. Thorgils underkastede sig Bisskoppens Selvdom i alt hvad han kunde have forseet sig mod Kirken og Gejstligheden; Bisskoppen skulde løse Thorgils og hans Mænd af Bannet, og holde Heredsmændene til Troskab og Lydighed mod ham, hvorimod denne skulde understøtte Bisskoppen til Haandhævelse af Kirkens og Bisskopsstolens lovlige Ret, og begge Parter skulde være hinandens Venner. De bleve nu førte ind i Kirken og fik Absolution, hvorefter Bisskoppen skriftede dem; noget senere, da Thorgils vilde drage bort, sagde Bisskoppen, at han nu strax vilde affige sin Kjendelse, hvilket Thorgils fandt vel tidligt, men dog føjede sig i. Bisskoppen opregnede da en heel Deel Punkter, hvori Thorgils skulde have forbrudt sig, og som denne ikke i alle Stykker fandt overeensstemmende med Sandheden; men da Bisskoppen var færdig med Opregningen, viste han sig, mod Thorgils's Forventning, saa ædelmodig, at han eftergav ham det Hele, hvorover Thorgils naturligviis blev meget behageligt overrasket, takkede ham paa det bedste, og indbød ham til sig, naar det faldt ham belejligt. Dette synes at bestyrke, hvad vi nys antydede, at Bisskoppen maa have

[1]) Sturlunga Saga, IX. 37—41.

været opsat mod Thorgils af hans Fiender ved falske eller overdrevne Indgivelser, hvis Urigtighed han nu omsider indsaa, uden dog at ville ydmyge sig saa vidt, at tilstaa at han var ført bag Lyset. Fra nu af, i den korte Tid, Biskoppen forblev paa Island, herskede det samme Venskab mellem dem, som før. Biskoppen lod først Kirken i Vidvik lukke op og Messe holde der, siden, om Vaaren 1256, da Thorgils var flyttet til Aas i Hegranes, besøgte Biskoppen ham, som han havde lovet, og blev modtagen med et prægtigt Gjestebud, hvorved Thorgils skjenkede ham herlige Gaver, tre Heste, tre Hundreder i Værd, en Guldring og en god Bog. Noget tidligere havde Thorgils ogsaa besøgt sin Frænde Sturla, og ved denne Lejlighed gjort sig meget populær blandt de bedste Bønder der Vester, som indbøde ham til sig, og viste ham den største Hæder. Hans Magt og Anseelse var nu i jevnt Tiltagende [1]).

Ved alle disse Forhandlinger, lige siden Gissur Thorvaldssøns Bortrejse 1254, hører man ikke det mindste til Biskop Sigvard, der saaledes, tvert imod sin tidligere Sædvane, maa have iagttaget en fuldkommen Uvirksomhed i alle politiske Anliggender. Heller ikke hører man stort til Ivar Englessøn, der om Høsten 1255 ankom til Island [2]). Derimod siges der udtrykkeligt, at han tilbragte Vintren 1255—1256 i Skaalholt hos Biskop Sigvard, og fandt at denne lagde mindre Vind paa at fremme Kongens Ærende, end han havde lovet. Da Vaaren kom, begav Ivar sig nord til Skagafjorden, for at forsøge, om han kunde udrette mere hos Biskop Henrik og Thorgils. Disse toge sig ogsaa langt ivrigere af Sagen. De stevnede alle Bønderne i hele Nordfjerdingen sammen til et almindeligt Thing i Skagafjorden, og understøttede Ivar paa det bedste, da han meddeelte Bønderne Kongens Budskab og anmodede dem om at vedtage at betale ham Skat. Deres forenede Indflydelse var saa stor, at baade Skagfjordingerne, Eyfjordingerne og de fleste øvrige Bønder i Nordfjerdingen foreløbigt lovede dette, og saaledes erkjendte sig for Kong Haakons Undersaatter. Det blev dog; som

[1]) Sturlunga Saga, IX. 43.

[2]) Det er ikke usandsynligt, at det nærmest har været de Efterretninger, Aron Hjørleifssøn bragte til Norge, som bestemte Kongen til at sende Ivar ud. Aron havde allerede om Høsten 1253, før Flugumyre-Affæren, indskibet sig tilligemed Are Ingemundssøn og flere hos Eystein hvite, for med ham at vende tilbage til Norge, men Skibet forliste strax udenfor Flatø, Eystein, hans Hustru og hele Besætningen, paa Aron, Are og endnu een Mand nær, omkom, og Aron tilbragte ogsaa den følgende Vinter hos Biskoppen, medens Are, som vi have seet, sluttede sig til Ravn og Eyjulf. Ogsaa hele Aaret 1254 og Vintren derefter forblev Aron paa Island: han drog ikke til Norge førend 1255. Han døde ikke længe efter, og Kongen holdt selv Tale ved hans Grav. (Arons Saga Cap. 27).

vi ville see, for det første ved Løftet, og Ivar selv var ikke ret tilfreds med Udfaldet af sin Birksombed. Han ytrede at han vist havde kunnet udrette mere, hvis ikke fornemmelig Gissurs Venner (paa Sønderlandet), men dog ogsaa nogle af Thords Tilhængere (vester), havde lagt ham Hindringer i Veien. Sandsynligviis var Ivar tilstede i det store Gjestebud, som Thorgils om Vaaren gjorde for Biskop Henrik, thi saa vidt man af Sagaens Ord kan skjønne, beredede Biskoppen sig ikke længe efter dette til at forlade Island, og hiint store Thing for Nordfjerdingen, hvor Ivar røgtede Kongens Ærende, maa altsaa være holdt tidligere. Hvad der bevægede Bisko Henrik til at reise bort, siges ikke. Paa Legemssvaghed kan man ikke gjette, thi han synes endnu at have været en rask og rørig Mand; men det er høist rimeligt, at især de sidste Begivenheder paa Island havde givet ham Afsmag paa Opholdet der, og da han nu virkelig havde bragt det, eller hast betydelig Deel i at bringe det dertil, at Størstedelen af hans Bispedømme underkastede sig Kong Haakon, har han vel meent som saa, at hans Hverv paa Island var tilendebragt, og at han nu med god Samvittighed kunde forlade det, for at henleve sine øvrige Dage i Ro og Fred hjemme. Saavel han som Ivar afreiste i Løbet af Sommeren, og de have sandsynligviis seilet over i det samme Skib [1]. Thorgils viste sig fremdeles som Biskoppens gode Ven, hjalp ham med alt, hvad han behøvede til Reisen, fulgte ham til Skibet og skiltes fra ham under gjensidige Venskabs-Ytringer. Bisko Henrik, der havde overdraget Bisko Sigvard Bestyrelsen af sit Bispedømme, kom ikke mere til Island, men forblev i Norge, og, som det synes, stadigt om Kongens Person som hans Ven og Raadgiver, især, som man maa formode, angaaende de islandske Anliggender. Han døde, saaledes som det allerede tidligere er berettet, om Sommeren 1260, i Tunsberg, kort efter at Kongen var kommen tilbage fra Sammenkomsten med Birger Jarl ved Göta-Elven. Han blev begraven ved Olafsklostrets Kirke, og Kongen talte selv ved hans Grav, „berømmende ham i mange fagre Ord efter hans Fortjeneste". Han havde viist sig som Kongens nidkjære, ufortrødne Ven, om han end ikke altid var heldig nok i sine Foranstaltninger til at gribe det Rette. Det var aabenbart, at Kongen væsentligt skyldte hans Bestræbelser, at en heel Fjerdedeel af Island nu formeligt havde erkjendt hans Herredømme. Var dette endnu kun for et Syns Skyld, og havde det end ingen umiddelbare paatagelige Resultater, saa var dog altid Anerkjendelsen selv en vigtig statsretlig Grundvold, hvorpaa for Fremtiden mere kunde bygges; et stort Slag var altsaa vundet. De yderligere Skridt, som Kongen med Hensyn hertil foretog

[1] Jon Englesson fulgte i det følgende Aar Jomfru Christina til Spanien, og døde siden paa Reisen til det hellige Land, se ovenfor S. 186.

›e fire Aar, Biskop Henrik levede hos ham, skyldes sikkert især den=
s Raad og Indskydelser.

Den første Frugt af disse var rimeligviis den, at Kongen om Som=
ren 1256 sendte en anden Ivar, ved Navn Ivar Arnljotsson, sand=
ligvis een af sine Hirdmænd, over til Island med Budskab og aabent
ev, hvori han formeligt overdrog Thorgils Bestyrelsen af Eyjafjorden
ıvel som alle de østenfor beliggende Herreder, lige til Østfjerdingens
:ændse. Skagafjorden med de vestlige Hereder adlød allerede Thor=
s; saaledes herskede han nu over hele Nordlændingefjerdingen. Hans
ıdest tiltog Dag for Dag, thi nu, da han ikke længer fandt nogen
odstand, fik han bedre Lejlighed til at lægge sine mange elskværdige
ider for Dagen. Om Høsten 1256 gjorde han et overmaade stort
jestebud, hvortil han indbød alle de bedste Heredsbønder. Her blev
: beværtet ypperligt, og Gaver uddeelte med saadan Ødselhed, at ikke
eneste af de talrige Gjester drog tomhændet bort. Formedelst dette
ilde, siges der, blev han ogsaa meget hædret af Bønderne, af hvilke
fleste nu til Gjengjeld indbøde ham til sig, saa at han om Vintren
rmeligt rejste omkring paa Vejtsler og fik de herligste Gaver: i Here=
: herskede den største Glæde, og Bønderne syntes at de havde favnet
ımlen selv, siden de havde faaet en saadan Høvding, der forekom dem
være den gjenfødde Kolbein unge, hvis Minde var dem uforglemme=
t. Saa lykkelig følte man sig neppe i Vestfjordene, hvor Fiendska=
t mellem Ravn og Sturla atter brød ud, og hvor den første om Vaa=
ı 1256, ledsaget af Eyjulfs Broder Asgrim, endog overfaldt Sturlas
ıard Stadarhool i Haab om at treffe ham selv der, hvilket dog ikke
:kedes dem. Ravn var fremdeles den mægtigste i Vestfjordene, men
ıde dog ikke længer maale sig med Thorgils, der nu uimodsigeligt var
ens meest formaaende og meest populære Mand ¹).

40. Thord Kakales Død og Thorgils Skardes Drab.

Thord Kakale og Gissur Thorvaldsson opholdt sig imidlertid frem=
les i Norge, hver i sin Sysel, og det fortælles udtrykkeligt om Thord,
han gjorde sig meget afholdt i sin, nemlig Skida= eller Skiens=Sysel.
e deeltoge begge, som kongelige Syselmænd, i Kongens Tog til Hal=
ıd om Sommeren 1256, og udmerkede sig meget ²). Thord var
ındt dem, der gjorde Landgang og herjede ved Getkjerr, saaledes som
ı ovenfor er nævnt. Efter endt Felttog vendte han tilbage til Skien,
or det lader til at han havde flere af sine Venner og Landsmænd hos
, i det mindste var Kolfinna Thorvaldsdatter fra Vatnsfjorden, Snorre

¹) Sturlunga Saga IX. 41—44. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 284.
²) Sturlunga Saga IX. 54, X. 20. Jvfr. ovenfor S. 154.

Sturlassøns Datterdatter, paa den Tid i Besøg hos ham. Som han seent en Aften langt ud paa Høsten sad og drak med sine Mænd, kom der Bud fra Kongen, med Brev til ham, i hvilket Kongen lod ham vide, at han nu agtede at give ham Orlov ud til Island, og der at gjøre ham til den største Mand. Herover blev der da almindelig Glæde; Thord sagde at det var den kjæreste Efterretning han kunde modtage, og at han var Kongen saare taknemmelig for hans Naade. Den glade Tidende blev hilset med fornyet Bægerklang, og Thord erklærede, at naar han først var kommen hjem, skulde aldrig nogen faa ham fra Island igjen. For os synes det underligt, at han i en anseet og formaaende Stilling, i en af Norges frugtbareste og yndigste Egne, og hvor han dog kun hørte sit Modersmaal om sig, skulde længes saaledes tilbage til sin fjerne, barske Ø; men Fædrelandskjærligheden overvandt ogsaa hos ham, som hos de fleste, alle andre Hensyn, og derhos stod den lokkende Udsigt for hans Øje, at blive den første og mægtigste Mand paa Øen. Han afbrød omsider den almindelige Lystighed ved at sige, at han ikke befandt sig ganske vel, og lod sig bringe til Sengs. Men han rejste sig ikke mere fra Lejet, thi Sygdommen tog meget snart en slem Vending, og gjorde efter faa Dages Forløb Ende paa hans Liv (11te October). Hans sidste Øjeblik maa dog have været forsødede ved det sikre Haab, at han, hvis han overstod Sygdommen, snart skulde gjensee sit Fædreland, og det maatte tillige have været en Tilfredsstillelse for ham, at vide sig saa elsket og hædret af sine Omgivelser: man var enig om, at faa Islændinger havde været saa personligt elskværdige, som han. Han blev ogsaa begraven med megen Højtidelighed, sandsynligviis ved Skiens Kirke [1]). Unegtelig er han, skjønt langtfra pletfri, dog en af de reneste og ædleste Charakterer blandt hele den brogede Mængde, der under den bevægede Sturlunge-Tid paa Island udfolder sig for vore Blik. Hvad der bevægede Kongen til atter at skjenke ham sin Naade, siges ikke udtrykkeligt. Han havde vistnok udmerket sig i Halland, men det havde ogsaa Gissur, og dette maatte tynge lige saa meget i Vegtskaalen for den ene, som for den anden. Snarere maa man formode, at Biskop Henrik har raadet Kongen at sende ham ud, for at danne en Modvegt mod Thorgils, skjønt det synes, som om dette maatte lede til ny og blodig Borgerkrig, da de For-

[1]) Sturlunga Saga IX. 54. Thords Dødsdag angives i Nekrologiet hos Finn Jonssen, Tab. 1., aftrykte i Langebeks Script. rer. Dan. II. S. 516. Der siges af enkelte nyere, at Kongen skulde have tænkt paa at gjøre Thord til Jarl over Island: herom ytrer dog Sagaen ikke et eneste Ord, og den Idee, at udnævne en Jarl over Island, opstod sikkert ikke hos Kongen førend umiddelbart før Gissurs Ophøjelse til denne Værdighed.

leninger, Thorgils nys havde faaet, Eyjafjorden m. m., netop vare de, til hvilke Thord betragtede sig arveberettiget.

Efterretningen om Thords Død kom neppe til Island førend med de norske Skibe den følgende Vaar. Imidlertid vedblev Thorgils Skardes Vælde usvækket, eller rettere, var fremdeles i Tiltagende. Han tilbragte Vintren paa sin Fædrenegaard Stad, paa Snefjeldsnes, satte Bo saavel paa Myklebø i Skagafjorden, som paa Audbrekka i Hørgaardal, ved Eyjafjorden, og drog om Sommeren, i Forening med Sturla og flere Venner, til Althinget, hvor Thorvard Thorarinssøn kom østfra, og lod sine Skarer støde til hans, saa at de tilsammen i en sluttet Trop rykkede ind paa Thingpladsen. Paa Thinget raadede Thorgils næsten aldeles; siden efter tog han sig saa eftertrykkeligt af Sturla mod Ravn Oddssøn, at denne omsider indgik et ordentligt Forlig, baade med Sturla og med ham selv. Thorleif i Garde havde allerede tidligere forligt sig med Thorgils, og var nu hans gode Ven. Ogsaa Biskop Sigvard anholdt om og fik hans kraftige Bistand i en Trætte med Thord, en Søn af Andres Sæmundssøn, og Sagen afgjordes i det hele taget til Biskoppens Tilfredshed, skjønt Thorgils hidtil ikke havde haft meget at sige paa Sønderlandet. I Vestfjordene, hvor Thorgils noget efter Forliget med Ravn aflagde et Besøg, var hans Anseelse og Yndest saa stor, at Bønderne kappedes om at bede ham til sig, og skjenke ham Gaver og tilbyde ham Hjelp [1]). Der var maaskee ingen af dem, som hidtil havde stræbt efter Herredømmet paa Øen, der med Hensyn til Popularitet var kommen dette Maal nærmere, end Thorgils, og man skulde have ventet, at de Betænkeligheder formedelst tidligere Forpligtelser til Thord Kakale, der maaskee endnu afholdt flere af dennes forrige Tilhængere og Undergivne fra at slutte sig til Thorgils, ved Efterretningen om Thords Død vilde være blevne bortryddede, og at overhoved denne Begivenhed vilde have fjernet den sidste Hindring, der endnu stod imellem Thorgils og hans Maal. Men tvert imod blev Thords Død den nærmeste Anledning til Thorgils's Undergang. Af det Foregaaende have vi allerede erfaret nok til at overbevise os om, at Thorvard Thorarinssøn aldrig havde meent det oprigtigt med sit foregivne Venskab

[1]) Sturlunga Saga IX, 43—49. Vi erfare ved denne Leilighed, af Beretningen om Biskoppens Trætte med Thord Andressøn, at Biskoppen havde en voxen Søn, kaldet Thomas Biskopssøn, der synes at have været bosat paa Sønderlandet, siden der tales om at Thord Andressøn skulde have røvet fra ham. Hvis altsaa Sigvard ikke allerede havde den Søn før sin Indtrædelse i den geistlige Stand, saa har han, uagtet sin biskoppelige Strenghed, ikke været stort sædeligere end de fleste andre Geistlige paa den Tid. Thomas maa dog vel være fød i Norge, førend Sigvard blev Biskop.

for Thorgils, men alene nærmet sig ham og søgt hans Forbund for at skaffe sine egne Planer Fremgang. Thorvard var lumsk og egennyttig; hans egen Broder, den ærlige og højhjertede Odd, havde ikke kunnet komme ud af det med ham, men de havde staaet paa en spendt Fod med hinanden, og Thorvard hevnede hans Drab aabenbart ikke af Sorg derover eller af Pietet for hans Minde, men deels fordi det nu engang efter de Tiders Tænkemaade var en Æressag, deels fordi han derved havde Udsigt til at faa betydelige Bøder, skaffe sig Indflydelse, og ydmyge flere af sine personlige Fiender. Saaledes søgte han da at faa Thorgils med sig, sluttede det nøjeste Forbund med ham, og forstod listigt at skyde ham foran sig, som om han var den egentlige Leder af et Foretagende, der dog meget nærmere vedkom ham selv. Men da Maalet var opnaaet, begyndte allerede det tilsyneladende Venskab fra Thorvards Side betydeligt at kølne, og han viste sig, som vi have seet, lidet ivrig i at opfylde de Forpligtelser, han havde indgaaet. Uagtet den fælles Bansættelse, hvori baade han og Thorgils vare indsluttede, fremdeles nødte ham til at gjøre fælles Sag med ham, da det gjaldt at tale Biskoppen til Rette, var dog Thorgils aldrig saa snart borte, førend han greb Lejligheden til at forlige sig med Biskoppen paa egen Haand, uden Hensyn til Thorgils, og det uagtet denne jo egentlig havde paadraget sig Bansættelsen for hans Skyld [1]). Saa ligefrem og umistænksom Thorgils synes at have været, kan dog denne Thorvards Stræben efter egen Fordeel vanskeligt have undgaaet ham; han maa ved flere Lejligheder have følt sig ubehageligt berørt deraf, og Forholdet mellem dem kan derfor ej have været fortroligt. Vi have ogsaa seet, at Abbed Brand allerede gjennem Svogeren Thord advarede Thorgils mod Thorvard. Paa Thinget 1257 forenede de vel, efter en tidligere Aftale, deres Skarer, men her opstod dog den første aabenbare Trætte imellem dem, idet Thorgils forsvarede en med ham besvogret Mand ved Navn Jon, der havde været med ved Overfaldet paa Odd Thorarinsson, og som Thorvard derfor vilde faa dømt fredløs. Thorvard maatte give efter, men ytrede megen Harme over Thorgils's Egenmægtighed [2]).

Imidlertid var Thord Kakales Død bleven bekjendt paa Island, og da han ikke havde været gift, og saaledes ikke efterlod egtefødde Børn, var hans Søster Steinvar, Halfdan Sæmundssons Hustru, hans nærmeste Arving. Jon Sturlasson var nemlig allerede død i Aaret 1254.

[1]) Vistnok sluttede ogsaa Finnbjørn hvad man kunde kalde en Separatfred med Biskoppen, men med ham var det en anden Sag; han stod allerede paa Gravens Rand og maatte saa at sige til enhver Priis skaffe sig Absolution.

[2]) Sturlunga Saga, IX. 45.

Hun tog ogsaa strax Œttegaarden Grund i Besiddelse, uden at Thorgils, saa vidt man kan see, gjorde nogen Indvending. Men strax efter Thinget havde hun en Sammenkomst med Thorvard, der var gift med hendes Datter Solveig, og overdrog ham ikke alene Grund, men ogsaa alle andre Arvefordringer i Eyjafjorden efter Thord, og navnlig Fordringen paa Herredømmet [1]). Hertil havde hans Hu, som vi vide, længe staaet. Thi det er nys berettet, hvorledes han umiddelbart efter Slaget paa Thveraa-Ore søgte at overtale Eyfjordingerne til at underkaste sig ham, og allerede da støttede han sig vel fornemmelig til sit Svogerskab med Thord Kakale, hvis Statholder eller Fuldmægtig han vel vilde være. Men vi have seet, at Eyfjordingerne ikke vilde anerkjende ham som saadan, og henskøde Afgjørelsen til Kongen og Thord selv, medens Thorvard meente, at Thorgils ikke med tilbørlig Varme havde talt hans Sag. Desto mere forbitret maatte han blive, da Thorgils formeligt fik Eyjafjorden overdragen af Kongen, og fra denne Tid af har han vel betragtet ham som sin Fiende, uagtet han endnu en Stund ikke lod sig merke med noget. Muligt, at han hemmeligt gjennem Svigermoderen Steinvar har henvendt sig til Thord, eller at denne af egen Tilskyndelse paa sit Dødsleje har bestemt Thorvard til sin Efterfølger med Tilsidesættelse af Thorgils, hvem han nu umuligt kunde være god; men hvor rimeligt dette end kan være, er det dog ikke nødvendigt at antage det, thi deels faldt det under enhver Omstændighed af sig selv, at Thorvard ikke lod noget Middel til at vinde Herredømmet i Eyjafjorden ubenyttet, deels var Steinvar selv saa forbitret paa Thorgils, at hun ingen Tilskyndelse behøvede til at lægge ham alle de Hindringer i Vejen, hun kunde; hun skal endog, da hun overdrog Thorvard hine Besiddelser og Fordringer, have lagt til, at han nu maatte see at hævde dem som han havde Mands Mod og Hjerte til [2]).

Om Høsten 1257 begav Thorvard sig til Eyjafjorden og tog Grund i Besiddelse. Strax efter kom Thorgils tilbage fra sit Besøg paa Vester- og Sønderlandet, og begav sig ligeledes til Eyjafjorden, maaskee netop ved Efterretningen om at Thorvard havde slaaet sig ned der. Thorvard fremkom nu med sin Fordring paa Herredømmet og bad Thorgils give Slip derpaa. Thorgils vægrede sig derved, saasom han baade havde Kongebrev og Bøndernes Samtykke til at raade derover. Og desuden var hans Popularitet nu saa stor, at Bønderne foretrak ham

---

[1]) Sturlunga Saga, IX. 45, 50

[2]) Steinvar, der var sin Broder Thord saa lovrigt hengiven, maatte som en Følge deraf tidligere have holdt med Mordbrænderne, og nu ganske være paa Ravns, eller Thorgils's Modstanderes, Parti.

for den uelskværdige Thorvard. Denne henvendte sig flere Gange til Thorgils i samme Anledning, men altid med lige daarligt Held, og ved enhver saadan Sammenkomst var Thorgils desuden langt mandsterkere end han, saa at det ikke kunde nytte at bruge Magten. Det var tydeligt nok, at Thorvard ærgrede sig til det yderste, men han var for klog til at indlade sig i nogen Ordvexling, og disse forskjellige Møder løb derfor tilsyneladende nok saa vel af. Dog forefaldt der stundom mistænkelige Omstændigheder. Saaledes efter det sidste Møde, da Thorvard allerede var et Stykke borte, og den umistænksomme Thorgils strax sendte saa mange af sine Folk bort i forskjellige Erender, at han kun beholdt nogle faa tilbage hos sig; man saa da Thorvard og hans Mænd standse og ligesom betænke sig en Stund, om de skulde vende tilbage eller ej, men dog tilsidst at drage videre: Thorgils's Mænd paastode, at det upaatvivleligt havde været deres Agt at overfalde ham, hvis de havde troet det raadeligt, men Thorgils sagde at han ikke vilde høre tale om noget saadant. Han vendte tilbage til Skagafjorden, hvor han fremdeles levede højt, og holdt prægtige Gilder, fornemmelig et Julegjestebud, hvor atter Gaver i Mængdeviis bleve uddeelte ved Affkeden. Strax efter Julen drog han igjen paa en Forretningsrejse til Eyjafjorden, uagtet hans Venner fraraadede ham det paa det indstændigste og advarede ham for Thorvard. Han var døv for alle Advarsler, og svarede at han ikke vilde tænke anderledes om Thorvard, end han ønskede at andre skulde tænke om ham selv. Han troede sig desuden saa meget mere sikker med Hensyn til Thorvard, som denne, efter Sigende, stod i Begreb med at foretage en Rejse til Vestfjordene, for at have en Sammenkomst med Ravn Oddssøn. Da Thorgils kom til Eyjafjorden, indfandt Thorvard sig hos ham og fornyede sin Fordring, men med samme Udfald som før; dog tilbød Thorgils ham nu et Distriet paa en anden Kant af Nordlandet, kun ikke i Eyjafjorden; men Thorvard svarede stødt, at naar han ej fik Eyjafjorden, kunde det være det samme. Da de skiltes ad, tog Thorvard Veien ud over i Fjorden, for, som det heed, strax at drage til Mødet med Ravn. Men en af Mændene i hans Følge vendte under et eller andet Paaskud tilbage, gav sig i Tale med Thorgils, og lokkede ud af ham, at han agtede at overnatte hos sin Svoger Gudmund paa Gaarden Ravnagil, en Miils Vej nordenfor Grund. Berg Aamundessøn, Thorgils's Ven, ytrede at Thorgils heller burde ride til Thveraa Kloster og overnatte der, da han ikke havde de bedste Tanker om Thorvards Ærlighed; men Thorgils lo ham ud, og drog til Ravnagil. Her blev han meget venligt modtagen, men da der ej var Plads til alle hans Mænd, fordeeltes disse paa de nærmeste Gaarde i Nærheden. Om Aftenen bad Verten ham vælge, hvad man skulde have til Morskab, enten Dans,

eller Forelæsning af Sagaer. Thorgils valgte det sidste, og da han hørte, at man blandt andre Sagabøger der paa Gaarden havde en, der indeholdt den hellige Thomas Beckets Historie [1]), bad han om at maatte faa høre den, da han altid, som han sagde, havde elsket ham fremfor andre hellige Mænd. Sagaen blev læst, indtil man kom til Erkebiskoppens Drab i Kirken, hvor det i Legenden heder, at Kronen blev huggen af ham. Her bad Thorgils Forelæseren at standse, da han blev noget søvnig, sigende at dette var en fager Død. Senere ud paa Aftenen, da man skulde gaa til Sengs, spurgte Berg og Gudmund om man ej skulde udstille Vagter til Hest, men Thorgils svarede at det ikke behøvedes, og der blev heller intet deraf. Den Mistanke, hans Omgivelser nærede mod Thorvard, var dog, som man allerede af det foregaaende kan skjønne, intet mindre end ugrundet, og det var ej alene Thorvards Agt at benytte denne Lejlighed til at rydde Thorgils af Vejen, men han havde ogsaa truffet Forberedelsen dertil med en djevelsk Omhyggelighed. Ej alene havde han gjort Thorgils sikker og faaet udlokket af ham, hvor han vilde tilbringe Natten, men han havde ogsaa sørget for, at en af hans hemmelige Medvidere, en vis Halldor Skravare (Snakker) befandt sig paa Ravnagil som Spion; han skulde underrette Thorvard om, hvor vidt et Overfald kunde voves eller ej, og i første Tilfælde skulde han sørge for ubemerket at faa Skaaderne fra Dørene, og tillige angive Stedet, hvor Thorgils laa. Den skjendige Plan lykkedes ogsaa fuldkommen. Thorvard drog ikke længer bort, efter at han havde sagt Thorgils Farvel, end til hiinsides den første Bakke, der skjulte ham for denne. Her tilkjendegav han for sine Mænd, at da ethvert Kar, som Ordsproget lyder, kan blive saa fuldt at det løber over, kunde han heller ikke længer taale, at Thorgils fortrængte ham fra hvad han kaldte sin retmæssige Hæder; han agtede denne selvsamme Nat, som nu forestod, at overfalde og dræbe ham, og bad sine Mænd gjøre sine Sager til Gavns, saa at Thorgils ikke under nogen Omstændighed skulde slippe levende derfra. De, som ikke vilde være med paa denne Ferd, kunde sige fra med det samme. Ingen vægrede sig, uden den før omtalte Jørund Gest, der erklærede dette for det skjendigste Nidingsverk, hvori han som Kong Haakons haandgangne Mand og Thorgils's Hirdkammerat ikke kunde være bekjendt at tage Deel. Han blev derfor tilbage; de øvrige rede i al Stilhed lige til Ravnagil,

[1]) Denne Saga, kaldet Thomas Erkebiskops Saga, er allerede ovenfor omtalt, III. S. 38. Flere af de Brudstykker, der endnu forefindes af Haandskrifter, der have indeholdt Thomas's Saga, ere neppe yngre end Thorgils Skardes Tid. Vi have her et af de flere Exempler paa, hvorledes Legende-Sagaerne mere og mere, om just ikke fortrængte de nationale historiske Sagaer, dog bleve lige saa yndede som disse, og fuldkommen indtoge Plads ved Siden af dem.

hvor Halldor havde gjort sine Sager saa godt, at de ingen Hindring mødte, men stode midt i Stuen, førend man vidste Ord deraf. Halldor, som havde siddet paa Sengekanten hos Thorgils og snakket ham i Søvn, viste strax, hvor han laa, og han vaagnede først, da en af Thorvards Mænd gav ham et Hugg over Brystet. Han greb alligevel Sverdet og søgte at forsvare sig, men det gik i Stykker, saa at han var ganske vaabenløs. Da han nu fra alle Kanter fik Hug og Stik, spurgte han Thorvard, om han maatte faa Grid, men Thorvard svarede at han ej fik anden Grid end den, han nu selv kunde see, og slæbte ham med Fleres Hjelp ved Beltet ud af Stuen. Idet Thorgils kom forbi det Rum, hvor en Prest laa, forlangte han at skrifte, men det blev ham negtet, og saa snart man havde faaet ham udenfor, gjennemborede Thorvard ham selv med sit Sverd, men lod dog endnu til Overflod en anden af sine Mænd hugge ham i Hovedet. Hugget traf den øverste Deel, saa at han virkelig paa en Viis kunde siges at have faaet samme Død, som Erkebiskop Thomas, og som han nys før havde fundet saa smuk. Foruden ham bleve ogsaa Asbjorn og Berg dræbte; de øvrige fik beholde Livet, men paa Gaarden blev der plyndret og stjaalet meget. (22de Januar 1258). Thorgils's Mænd, der havde ligget paa Nabogaardene, kom først til ud paa Morgenen den følgende Dag, da Thorvard forlængst var borte med sin hele Skare. Der blev sendt Bud til Abbeden i Tveraa, der med Forfærdelse og Bedrøvelse hørte hvad der var skeet, og strax begav sig til Mordstedet med sine Munke og Prester. I hans Nærværelse blev Liget undersøgt og svøbt; man fandt at det havde 22 Saar, hvoraf dog kun 7 havde blødt. Siden lod Abbeden det føre til Tveraa og hæderligt begrave ved Klostret. Og mangen Mand, siges der, stod ved Thorgils's Grav med stor Sorg. Thorvard havde intet Gavn af sit Verk, thi baade Venner og Fiender af Thorgils vare enige om at han havde opført sig som en Niding, og at man aldrig havde haft Exempel paa en sortere Utaknemlighed end den, han her havde viist. Thorvard gjorde et nyt Forsøg paa at faa Eyfjordingerne til at anerkjende ham for deres Herre, men de vilde endnu mindre vide af ham end før, og han havde endog Vanskelighed for at faa saa mange Folk til at blive hos sig paa Gaarden, som var nødvendigt til hans Sikkerhed. Ud paa Vaaren gjorde Thorgils's Broder Sighvat i Forening med Sturla Thordssøn et Tog til Eyjafjorden for at overfalde Thorvard og hevne Thorgils's Drab, hvilket vel ogsaa havde lykkets dem, hvis ikke Thorvard tilfældigviis havde været borte; men han vovede dog ikke andet end at tilbyde Forlig, og sluttede under Abbed Eyjulfs Megling en foreløbig Overeenskomst, ifølge hvilken han forpligtede sig til at forlade Heredet, indtil Sagen kunde blive afgjort ved en

endelig Voldgiftskjendelse, afsagt af et lige Antal Mænd paa begge Sider. Han begav sig derfor bort til Østfjordene, og opnaaede aldrig sit Ønske, at blive Herre paa Nordlandet [1]).

Thorgils Skarde var, da han faldt, kun 32 Aar gammel, og kunde altsaa endnu efter al Rimelighed have haft en lang og glimrende Livsbane for sig, hvis Forræderi ikke før Tiden havde afkortet hans Dage i hans kraftigste Ungdoms-Alder. Nogen oprigtigere og ivrigere Tilhænger end ham havde Kong Haakon neppe paa Island, i det mindste neppe blandt de daværende mægtige Høvdinger. Han synes under sit Ophold i Norge at være bleven saa gjennemtrængt af Beundring for Kongen som Regent og af Kjærlighed til ham som Menneske, at han i Liv og Død var ham hengiven. Ingen Islænding før eller efter ham virkede saa ufortrødent og opofrende for Kongens Sag; og aabenbart ikke fordi han derved ventede selv at blive den fornemste næst Kongen; men kun fordi Kongens Ønske var ham en Lov, og vel ogsaa fordi han ikke kunde tænke sig det uden som den største Lykke for sit Fædreland, om det kom under en saadan Fyrstes Herredømme. Dette stemmer vistnok ikke med de nuværende gængse Begreber om Patriotisme; men man holde sig kun ret klart for Øje, hvordan Islands Tilstand paa den Tid var i Sammenligning med Norges, og man vil kunne forstaa, hvorledes virkelige, oprigtige Patrioter kunne betragte en monarkisk Forfatning under Norges Konge som Landets eneste Frelse.

Dette Aar, i hvilket Thorgils Skarde blev dræbt, var ogsaa i flere andre Henseender merkeligt ved store Ulykker, som timedes i Landet. Den hele Vinter, fra Mariemesse sidre det foregaaende Aars Høst indtil efter Paaske, rasede en Smitsot i Midfjorden, hvoraf 400 Mennesker døde. Sommeren efter Thorgils's Drab blev Lovsigemanden Teit Einarssøn dræbt i Østfjordene, der siges ikke hvorfor eller hvorledes. To store Skibe, paa hvilke en Mængde anseede Islændinger agtede sig over til Norge, forliste, det ene, Holmedølen, udenfor Islands sydvestlige Kyst og kun Halvdelen af dem, der vare ombord, reddedes, de øvrige omkom, blandt dem Are Ingemundssøn og flere af Mordbrænderne saavel som af de saakaldte Fagranesmænd, der havde været med at tage Biskop Henrik til Fange [2]). Det andet Skib, kaldet Graabussen, ført af Eyjulf Audge, strandede ved Finmarken, og alle de af Besætningen, der

[1]) Sturlunga Saga, IX. 50—52. Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 248.

[2]) Sturlunga Saga, XI. 53, jvfr. 55. De Kirkesogn, der hjemsøgtes af Sygdommen, angives saaledes i Annalerne: Nup, Bakke, Mel, Hvamm, Hole, Tjørn.

ikke druknede, bleve dræbte af Finnerne, paa to Fruentimmer nær, der først 16 Aar efter kom til Norge, hvoraf man næsten maa slutte, at de have været holdte i et Slags Fangenskab [1]).

41. Gissur Thorvaldsson udnævnes til Jarl paa Island. Hans tvetydige Holdning. Hallvard Guldsko sendes to Gange over til Island, og bringer de enkelte Fjerdinger til at underkaste sig Norges Konge.

Efterretningen om Thorgils Skardes Drab maa være kommen til Norge med de første Skibe, der om Vaaren 1258 droge over fra Island. Den naaede rimeligviis Kong Haakon, da han kort før Pintsetid var kommen tilbage fra sit nye Møde med Byrge Jarl, og de islandske Anliggender udgjorde nu vistnok ingen uvæsentlig Deel af de Sager, som han under dette Sommerophold i Bergen skal have besørget og bragt i Orden [2]). Siden Snorre Sturlassøns Død og i Særdeleshed siden Thorgils Skardes Fremtræden havde hans Sag øjensynligt haft god og sikker, om end ikke rivende Fremgang. Hertil bidrog ikke det alene, at saa mange af Høvdingerne vare hans haandgangne Mænd, og at man nu lagde en ganske anden Vegt paa Haandgangne-Forholdet end før, saa at endog den Islænding, der indgik det, i dette Henseende ansaaes at have underkastet sig og sine Besiddelser norsk Ret; men fornemmelig, at Begrebet om Kongedømmets Indstiftelse ved Gud og dets absolute Magtfuldkommenhed nu ogsaa, tilligemed Datidens hele Cultur, Tænkemaade, Forestillinger og Fordomme, havde slaaet saa dybe Rødder i Folke-Opinionen paa Island, at endog de, der ivrigst opponerede mod Kongens Myndighed til at treffe Forføjninger angaaende Bestyrelsen af Hereder paa Øen, neppe følte sig ganske trygge herved eller beroligede i sin Samvittighed, hvor vidt de ogsaa virkelig heri handlede Ret, medens andre derimod, som vi have seet, ligefrem gave at forstaa, at man maatte modtage og besvare Kongens Budskab med Ærbødighed, og at det var en utilbørlig Handling at undertrykke eller foragte hans Breve. Kongespejlet, og vistnok ogsaa andre Skrifter, hvor Kongedømmet forherligedes, var en yndet Læsning paa Island; i Prædikener taltes om Kongers og Kejseres Myndighed, som

[1]) Islandske Annaler. Sturlunga Saga siger kun, at Graabussen omkom med hver eneste Sjæl ombord, uden at nævne noget om Finmarken. Men dette Sted i Sturlunga Saga er vel ogsaa skrevet før de oven omtalte 16 Aar, da de tvende Fruentimmer kunde berette, hvorledes det var gaaet; i Mellemtiden hørte man intet fra Skibet og troede vel derfor at det var sunket med Mand og Muus.

[2]) Se ovenfor S. 176, jfr. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 296.

gjeldende overalt, hvor der fandtes christne Folk [1]); hertil kom nu det før omtalte pavelige Budskab fra Cardinalen: kort, alt bidrog til at svække Uafhængigheds-Aanden og give Kongens Stræben efter Herredømmet over Den Retmæssighedens Præg. Allerede var det, som vi oftere have seet, Høvdingernes sidste Tilflugt, i deres indbyrdes Trætter, uanseet til hvad Parti de hørte, at henskyde sin Sag under Kongens Dom. Den nærmeste Anledning hertil var vistnok det nys omtalte Hirdmandsforhold, der baade med Hensyn til Kongen og til Hirdmændene selv indbyrdes lige saa fuldt ansaaes som bestaaende paa Island, som i Norge ved Kongens Hird; og naar Kongen søgte at gjøre sin Inddragnings- eller Confiscations-Ret gjeldende paa Island, saa var det ogsaa nærmest under den Forudsætning, at hans Hirdmænd havde underkastet sig den. Men denne Synsmaade maatte naturligviis virke overmaade meget til at udbrede Forestillingen om Kongens Ret til at udøve Myndighed i det hele taget, i Særdeleshed da den bekjendte Bestemmelse om Thegngilde endog kunde give Kongen et Slags Erstatnings-Fordring hos dem, der ej vare hans haandgangne Mænd, naar de i de uophørlige Fejder havde dræbt en saadan. Ikke at denne Ret strengt taget endnu fandtes, men de statsretlige Begreber vare i hiin Tid neppe saa opklarede, at man formaaede tilfulde at indsee det: der maatte dog altid herske en vis Tvivl og Usikkerhed, om man, naar det kom til Stykket, egentlig var berettiget til at negte Kongen den lovlige Bod for en Hirdmands Drab. Saaledes kunde det da gaa til, at ogsaa de, der ej vare Hirdmænd, kunde underkaste sig Kongens Dom paa samme Maade, som naar man tilbød en mægtig og anseet Modstander Selvdom; at Kongen stundom kunde ansee sig og af andre virkelig ansaaes berettiget til at fordre Bøder og Erstatnings-Udredsler af hele Hereder, med hvilke han følgelig thingede gjennem sine Befuldmægtigede; at han kunde erklære opsætsige eller utro Hirdmænds Godset forfaldne under Kronen, og derved selv erhverve Besiddelser eller Fordringer paa Besiddelser i Landet; kort sagt, at hans Magt i Landet selv blev et **Factum**; at man, uden endnu i Almindelighed ligefrem at

[1]) Saaledes især i den ovenfor omtalte Samling af Homilier eller Prædikener, der i det mindste er skreven paa Island, om end enkelte af Prædikenerne selv maaskee kunne være forfattede anden Steds; at alligevel nogle af disse virkelig ere forfattede paa Island, sees af Indholdet, hvor Island og islandske Forhold udtrykkeligt nævnes; og det kan saaledes neppe betvivles, at de alle mere eller mindre ere lempede efter islandsk Tænkevis. Naar der altsaa her tales om Kongers og Kejseres Myndighed som gjeldende overalt i Christenheden, viser dette utvetydigt, at ogsaa Islændingerne i det mindste tildeels erkjendte den.

erkjende ham for Landets Overherre, dog paa den anden Side heller ikke ganske vovede at benegte hans Myndighed i visse Tilfælde. Der dannede sig umiskjendeligt en vis Forestilling om at han dog, naar det kom til Stykket, havde noget, og ikke endda saa lidet, at sige paa Øen: en Forestilling, der vel var svævende og uklar, men som dog var der, og som mere og mere levede sig ind i Bevidstheden. Hertil kom nu ogsaa, at Høvdingernes Herredømme, hvad vi allerede have seet flere Exempler paa, var højst trykkende for Hereder. De store Afgifter, der skulde svares, de mange Krigerskarer, der næsten altid skulde underholdes, de svære Pengestraffe, som den sejrrige Høvding næsten altid paalagde det Hered, der, maaskee kun nødtvunget, tidligere havde underkastet sig hans overvundne Fiende: alt dette maatte gjøre de mindre mægtige Bønder overvættes kede af den nuværende Tingenes Orden, og de maatte ansee det som et uvurdeerligt Gode, at en ny, overlegen Myndighed kunde gjøre sig saa gjeldende i Landet, at de hidtilværende Høvdinger fik lidet at sige, at Fejderne og Udsugelserne ophørte, og Fred og Ro gjenoprettedes. De maatte ansee dette Gode opnaaet for en meget billig Priis, om de underkastede sig Kong Haakon og vedtoge at betale ham Skat, thi denne Skat maatte blive en Ubetydelighed i Sammenligning med de Byrder, der nu trykkede dem. Og Friheden besad de dog alligevel ikke. Det hjalp ikke dem, om Høvdingerne, deres Plage-Aander, vare uafhængige af Kongen, naar de selv tyranniseredes af dem: Kongens Myndighed, for saa vidt som den kraftigt kunde haandhæves, vilde netop bringe dem Frihed. Og paa denne Maade kan man da let forklare, hvorledes det virkelig kunde lykkes Thorgils Skardes, Biskop Henriks og Ivar Englessøns forenede Bestræbelser at faa Kongens Herredømme anerkjendt paa Nordlandet. Her var der ikke længer nogen Høvding, der kunde maale sig med Thorgils eller optræde med nogen Myndighed. Naar altsaa Thorgils selv forfegtede de kongelige Interesser, var det Øjeblik indtraadt, hvor de mindre mægtige Bønders Interesser og Ønsker kunde komme til Orde og tages til Følge. At Kongens Myndighed ikke erkjendtes sønder og vester i Landet, kom deraf, som Sagaen selv siger, at Gissurs og Thords Venner vare ham imod, det vil sige at Gissurs Befuldmægtigede paa Sønderlandet søgte at opretholde hans Magt, uden at tillade Bønderne at komme til Orde, og at Ravn og Sturla paa Vesterlandet, skjønt indbyrdes uenige, dog endnu ikke havde nogen Tanke om at give Slip paa deres egen nedarvede og senere forøgede Høvdinge-Myndighed enten til Bedste for Kongemagten, eller endog kun for at skaffe Bønderne en behageligere Tilværelse.

Saaledes vare Forholdene beskafne, da Kongen fik Efterretning om *Thorgils* Skardes Fald, og vistnok efter Overlæg med sine Raadgi-

vere, og navnlig med Biskop Henrik, bestemte sig til det merkelige Skridt, at sende **Gissur Thorvaldssøn** til Island med Titel af **Jarl.** Han havde, som man tydeligt kan see, personlig Yndest for Gissur, og regnede ham som sin Frænde [1]); Gissur havde ledsaget ham baade paa Toget til Halland i 1256 og paa det store Tog til Kjøbenhavn i 1257; hvilket han endog forherligede i et Kvad, og efter Thord Kakales Død 1256 havde Kongen, siges der, viist ham end større Hæder end før. Men hans Udnævnelse til Jarl kan alligevel ikke ganske betragtes som en Belønning for udviste Tjenester eller kun som et Tegn paa kongelig Yndest: Kongen tænkte aabenbart derved at benytte sig af Gissurs Forfængelighed til at knytte ham fastere til sig, i det hans Charakteer af kongelig Statholder og Agent derved blev aldeles notorisk og iøjnefaldende, saa at Islændingerne selv vidste, hvad hans Ærende var, og hvad de af ham kunde vente sig, medens han da selv paa sin Side ikke godt kunde træde tilbage og give sig Mine af at ville opretholde Øens Uafhængighed; thi til et saadant Skridt maatte Broen nu for ham ganske betragtes som afkastet. Det merkeligste ved denne Jarle-Udnævnelse er dog dette, at Kongen og hans Raadgivere nu ansaa **Tiden moden til en saadan Forføjning.** De maa nu have anseet Underkastelses-Sagen saa vidt fremmet, og Kongens Myndighed saa vidt anerkjendt paa Øen, at en virkelig Generalstatholder med Jarletitel kunde sendes derhen, uden at man vilde finde det utidigt og latterligt, og man regnede saaledes allerede Island i Skatlandenes Tal, ligesom Orknøerne. Imidlertid var dog aabenbart den Stilling, Kongen havde tiltænkt Gissur, langt anderledes end den, Orknø-Jarlerne indtoge. Disse vare virkelige Lensfyrster, i hvis Bestyrelse af Lenet Kongen ikke blandede sig. Gissur skulde først og fremst søge at stifte Fred i Landet, og bringe alle Bønderne til at vedtage at yde Kongen Skat; men, naar dette var skeet, skulde han vistnok kun herske i Kongens Navn og paa hans Vegne oppebære Skatterne, dog ikke som Vasal paa Livstid, end mindre arveligt, men kun som en Statholder, der kunde controlleres og naar som helst tilbagekaldes, altsaa paa det nærmeste saaledes som Sysselmændene i Norge, der vel ogsaa paa en vis Maade vare forlenede med deres Sysler, men langt fra saaledes som virkelige Vasaller [2]). Naar Kongen vilde udnævne en Jarl til Island, kunde Valget ikke godt falde paa nogen anden end Gissur, hvis tidligere Forbindelse paa Nordlandet nu maatte kunne skaffe ham en lige saa let Anerkjendelse der, som forhen, medens

[1]) Gissur var nemlig, som Slægttavlen i forr. B. No. 11 viser, Datterdatterssøn af Jon Loftssøn.

[2]) I Hirdskraa Cap. 15 omtales og de Betingelser, under hvilke den islandske Jarl udnævntes, som forskjellige fra dem, Orknø-Jarlerne vare underkastede.

han allerede paa det nærmeste var Herre over Sønderlandet, saa at den Opposition, der hidtil udgik her mod Kongens Interesser fra hans Venner, derved ganske antoges at ville ophøre. Der vilde kun blive Tale om, med det Gode eller med Magt at vinde Ravn og Sturla paa Vesterlandet, og hvad Østfjordene angaar, der hidtil formedelst deres afsides Beliggenhed ikke havde taget Deel i de almindelige Fejder og øvrige politiske Begivenheder, kunde man vel være temmelig sikker paa at de vilde følge efter, naar de øvrige Fjerdinger havde underkastet sig. Her var desuden Thorvard Thorarinssøn, med hvem man nok paa en eller anden Maade kunde haabe at blive færdig, først og fremst fordi han ved Drabet paa Kongens Hirdmænd Thorgils og Berg efter den nys omtalte Synsmaade skyldte Kongen Erstatning, men dernæst vel ogsaa fordi hans Slægtskab med Abbed Brand kunde give Haab om at han ej vilde blive ganske umedgjørlig. Det var i Bergen, at Kongen udnævnte Gissur til Jarl, idet han overdrog ham Sønderlandet, Nordfjerdingen og Borgarfjorden, imod at Gissur overtog den nys omtalte Forpligtelse, at stifte Fred i Landet, og faa alle Indbyggerne til at erklære sig skatskyldige. Dog forstod det sig vel af sig selv, at hvis dette lykkedes ham, skulde hans Naadighed udstrækkes til hele Øen: mindre Herredømme end dette, naar Øen først var kommen under Kongen, var neppe passende for en Jarl, og Udsigten dertil maatte desuden være den væsentligste Spore for Gissur til at vise sig ivrig i Udførelsen af sit Hverv. Gissur pralede af, at det ej skulde være ham vanskeligt at sætte Kongens Vilje igjennem. Kongen overlod sig dog ikke til alt for sangvinske Forhaabninger i dette Stykke, og havde desuden lært de islandske Høvdingers Herskesyge og Ustadighed for nøje at kjende, til at han ubetinget skulde stole paa Gissur. Han stillede ved hans Side, for at controllere ham, en af sine Hirdmænd, ved Navn **Thoralde hvite**, og sendte desuden endnu samme Aar, saavel som de følgende, andre paalidelige Mænd ud til Øen med forskjellige Skibe, for at holde Øje med ham, og iagttage, hvorledes han udførte sit Hverv. For øvrigt viste Kongen Gissur i det Ydre den største Hæder. Han skjenkede ham store Gaver, satte ham i Højsædet hos sig, lod sine Skutilsvende skjenke for ham aldeles som for sig selv, og gav ham et Merke eller Banner og en Ludr, til Tegn paa hans fyrstelige Værdighed. Kongen har vistnok ønsket at Gissur skulde optræde med saa megen Bram som muligt, for at Islændingerne kunde vænne sig til at see Fyrstehof iblandt sig, og derved end mere blive fortrolige med Monarchiets Attributer.

Gissur havde en lang Overrejse til Island. Han anløb først, ri-

¹) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 297. Sturl. Saga, X. 1. 20.

meligviis formedelst Storm eller Modvind, Syderøerne, og tilbragte der nogen Tid [1]); siden fortsatte han Rejsen, og ankom seenhøstes til Ørebakke. Paa Overrejsen skal han selv have forestaaet Sejladsen eller bestemt Kursen. Hvad Virkning Efterretningen om hans Ophøjelse til Jarl gjorde paa Islændingerne, siges ikke: der staar kun, at hans Frænder og Venner bleve glade ved at faa ham tilbage efter fire Aars Forløb. Overraskende maa den dog upaatvivleligt have været for dem. Da det var saa seent paa Aaret, begav han sig ikke for det første til Nordlandet, men opslog sin Bolig paa Kaldadarnes, hvor han nu ret levede paa en stor Fod, overeensstemmende med sin nye Værdighed; han havde forberedt sig dertil ved at føre et stort Forraad af Drikkevarer med sig fra Norge. Allehelgensdag tog han sig en formelig Hird, saaledes som det hørte til Jarleværdigheden; tredive Mænd gik ham til Haande, deels som Hirdmænd, deels som Gjester. Han sparede ikke paa gode Løfter og Overtalelser, for at vinde sine Landsmænd for Kongens og sine egne Interesser, ja han tillod sig endog Overdrivelser og vitterlige Usandheder. Saaledes sagde han, at Kongen ej alene havde forundt ham større Hæder, end nogen anden Mand paa Island, men og hermed forbundet flere andre særegne Fordele, nemlig at denne Titel ikke skulde medføre nogen Bekostning og at ingen Skat for dens Sags Skyld skulde blive Landet paalagt; ligeledes, at de, der gik ham til Haande som Hirdmænd, Gjester eller Skutilsveiner, skulde nyde den samme Titel hos Kong Haakon i Norge. Derved lode virkelig flere anseede Mænd, der maaskee ellers havde holdt sig tilbage, sig bevæge til at gaa ham til Haande og sværge Kongen Troskabseed. Den følgende Vaar begav han sig til Nordlandet, først til Skagafjorden, hvor han fandt den bedste Modtagelse, derfra til Eyjafjorden, hvor Abbed Eyjulf gjorde en Vejtsle for ham, og hvor han ligeledes uden nogen Modstand synes at være bleven anerkjendt som Herre. Han kjøbte Gaarden Stad af Paal Kolbeinssøn, og Skagfjordingerne enedes paa Vaarthinget om, at enhver, der svarede Thingfarekjøb, skulde yde ham et voxent Faar i Saudetold, for, som det heed, at hjelpe ham til at sætte Bo.

Gissur tænkte først og fremst paa at befæste sin egen Magt, og heri havde han vistnok Ret, for saa vidt som han ikke godt kunde udrette noget for Kongen, førend han selv havde sikret sig den fornødne Myndighed. Kun varede det, som Kongen senere fandt, alt for længe, førend han blev færdig med sine egne Anliggender og kunde begynde at røgte Kongens. Først og fremst var det ham om at gjøre, ganske at blive Herre paa

[1]) I Sturl. Saga, X. 20 staar der, urigtigt, at Gissur tilbragte Vintren paa Syderøerne og ej kom til Island førend Sommeren efter. Annalerne, og andre Steder i Sagaen selv, vise nokſom at han kom til Island 1258.

Sønderlandet, i hvis sydøstlige Deel Odda-Ætten hidtil havde gjort ham Rangen stridig. Dens mægtigste Repræsentant var nu Thord, Søn af Andres Sæmundssøn, og mellem ham og Gissur var der allerede den første Vinter, Gissur tilbragte paa Sønderlandet, slet Forstaaelse. Sandsynligviis har vel Gissur allerede da fordret Oddeverjernes eller Rangæingernes Underkastelse, eller disse i Gissurs anerkjendte Stilling som norsk Jarl fundet Grund nok til at være ham fiendtlige. Da Oddeverjerne vare farlige Modstandere, kunde Gissur ikke undvære Hjelp, og han benyttede sig klogt af den Omstændighed, at Sturla Thordssøn og Sighvat, Thorgils Skardes Broder, havde Hevn at søge for dennes Død, til at vinde dem ved at love dem sin Bistand hertil. De indfandt sig paa Althinget, for at søge Thorvard domfældt; ogsaa Gissur kom, og skjønt Thord Andressøn var der med en betydelig Skare — Ravn derimod blev hjemme — saa lykkedes det dog Sighvat ved Gissurs og Sturlas forenede Indflydelse at faa Thorvard erklæret fredløs. Sturla og Sighvat gik endog Gissur til Haande, imod at han lovede dem at see Hevnen over Thorvard fremmet. Da Gissur var kommen tilbage til Nordlandet, sendte Thord et Brev til Brand Kolbeinssøns unge Sønner, sine og Gissurs fælles Frænder, hvori han opfordrede dem til at forene sig med ham om at rydde Gissur af Veien, saa meget mere som han, ved at beherske Skagafjorden, forholdt dem deres saakaldte Arveret hertil. Men de vægrede sig derved, især efter deres Moders Tilskyndelse, og Planen røbedes. Nu samlede Gissur en Hær saavel fra Nordlandet, som Sønderlandet, i alt 960 Mand, og sendte tillige Bud efter Sturla, som strax indfandt sig med en betydelig Skare. Med hele denne Styrke brøde de ind i Rangaarvalle-Heredet, og anrettede saa store Ødelæggelser, at Thord maatte slutte en Stilstand, ifølge hvilken Sagen næste Sommer skulde afgjøres, og Thord imidlertid som Gissel opholde sig hos Gissur om Vintren (1259). Der var tillige, som man af det følgende seer, Tale om at Rangæingerne skulde underkaste sig ham og Kongen. Mellem Gissur og Sturla var Venskabet nu paa det bedste. Der aftaltes et Giftermaal mellem Ingebjørg, Sturlas Datter, hvis korte Egteskab med Gissurs Søn Hall havde faaet en saa sørgelig Ende, og Thord, Søn af Thorvard paa Saurbø, en af de mest anseede Bønder i Eyjafjorden. Brylluppet skulde staa hos Gissur, der som hendes forhenværende Svigerfader paa en vis Maade stod hende i Faders Sted. Det blev vel intet af, at Thord den Vinter opholdt sig hos Gissur, men Freden overholdtes dog. Ved Brylluppet, der holdtes senere om Høsten, og hvor baade Sturla og Sighvat vare tilstede, udnævnte Gissur Sturla endog til sin **Lendermand**, med Løfte om Borgarfjorden, foruden andre Hædersbeviisninger, og de skiltes ad med stor Kjærlighed. Sighvat, som

ligeledes havde ventet sig Forfremmelse, men skuffedes heri, og som allerede da syntes at merke, at Gissur tog det noget lunkent med den videre Hevn over Thorvard og Fredløshedsdommens Fuldbyrdelse, dulgte ikke sin Harme, paastod at Gissur havde narret ham til at gaa ham til Haande, og reed misfornøjet bort.

Endnu samme Sommer, fortælles der, bragte Kongen i Erfaring, at Gissur skulde have lagt liden Vind paa at fremme hans Anliggender. Dette er vel blevet Kongen meldt af hans Udsendinger, som vistnok have været meget paavirkede af Sighvats Venner til Skade for Gissur. Det er sandt nok, at han ikke havde gjort Kongens Anliggender til Gjenstand for et formeligt Forslag paa Althinget, og Undladelsen heraf har vel især staaet de kongelige Udsendinger for Hovedet, men det er vel et Spørgsmaal, om Gissur endnu kunde handle anderledes end han gjorde, eller om Tiden dertil var moden. Imidlertid bestemtes Kongen herved til, det følgende Aar (1260), at sende tvende Nordmænd, den før omtalte Ivar Arnljotsføn, og en Paal Liinseyma, over til Island med et Brev under hans Segl, som de skulde oplæse paa Althinget, og hvori Forslaget eller Opfordringen var fremsat. De kom i rette Tid, og Brevet blev læst, men, siges der, optaget paa en højst forskjellig Maade. Gissur selv var tilstede, og gav sig Mine af at understøtte Opfordringen, dog ej paa en saadan Maade, som de norske Udsendinger syntes om, eller som Brevet forudsatte; det var dem paafaldende, at netop de af Sønderlændingerne, der regnedes for Jarlens Venner og Undergivne, vægrede sig ivrigst ved at betale Skat, ej at tale om dem, der hørte hjemme østenfor Thjorsaa. Og Enden blev, at Opfordringen forkastedes, og at Udsendingerne endnu samme Sommer vendte tilbage med uforrettet Sag. Men umiddelbart efter Thinget, maaskee endnu førend Nordmændene vare dragne bort, reed Gissur heel mandsterk østover Aaen til Thingskaale, hvor det aftalte Møde mellem ham og Rangæingerne skulde holdes; han havde ogsaa i sit Følge Thord Andresføn, der nu ej havde vovet andet end at stille sig som Gissel; i Spidsen for Rangæingerne stod derfor Loft Halfdansføn og Bjørn Sæmundsføn. Om Forhandlingerne selv meldes der intet, lige saa lidet som hvad Erstatning Thord vedtog at give for det paatænkte Overfald, men der fortælles (hvis det ellers forholder sig rigtigt), at Rangæingerne allerede nu underkastede sig, og svore saavel Kong Haakon som Gissur Jarl Troskabseed, samt derhos, at Thord Andresføn denne Gang virkelig ledsagede Gissur hjem til Skagafjorden, og, som det synes, ikke forlod ham førend efter det følgende Thing [1]). Hermed meente vel Gissur nogenlunde at have affundet sig med sit Løfte til Kongen. Da Udsendingerne kom tilbage og berettede

[1]) Se for Resten herom nedenfor.

hvad der var skeet, ytrede Kongen, at Gissur i alle Fald ikke havde udrettet mere end hvad han havde lovet; hermed vilde han vel have tilkjendegivet at Resultatet ikke svarede til den Forventning, han ved sine pralende Løfter havde vakt.

Vinteren hengik, som det synes, i Rolighed. Gissur holdt sig stille, og gjorde ikke engang mindste Mine til at straffe Thorvard, hvor forbitret Sighvat end var. Denne henvendte sig endog til sin Fiende Ravn om Hjelp, men forgjeves. Gissur troede at finde Spor til, at Thord Andressøn under Opholdet hos ham søgte Lejlighed til at svige ham, men lod sig dog ikke merke med noget, og hvad nu end Thord kan have haft i Sinde, saa fik han dog intet udført.

Biskop Henrik var allerede død strax efter de nys nævnte Udsendingers Afrejse, saa at Kongen ikke længer kunde nyde godt af hans Raad. Men han handlede fremdeles efter den Plan, som han allerede, vistnok efter Overlæg med Biskop Henrik, havde udkastet, at sende paalidelige Mænd til Island for at see Gissur paa Fingrene og opfriske hans Iver. Denne Gang valgte han til sin Udsending den dygtige Hirdmand **Hallvard Guldsko**[1]), der synes at have faaet en meget udstrakt Fuldmagt, og heller ikke svigtede Kongens Tillid. Han landede i Hvitaa, begav sig strax til Jarlen, og overbragte ham Brev og mundtlig Hilsen fra Kongen, at han nu engang maatte gjøre Alvor af at opfylde sine Løfter. Hallvard, heder det, fremførte Kongens Ærende for ham med Djervhed, og Jarlen svarede ikke andet end vel, sigende at det skulde skee, som Kongen havde sagt. Thingtiden var for Resten forbi, og der kunde altsaa intet skee paa Althinget i dette Aar, men Hallvard tog sit Vinterophold i Reykjaholt, og var imidlertid ikke uvirksom, men søgte at virke paa Høvdingerne enkeltviis, og stifte Fred mellem dem. Det lykkedes ham, uden at Gissur eller Ravn vidste det mindste deraf, at faa et Forlig bragt i Stand mellem Sighvat og Thorvard, hvorved dog ogsaa Sturla og flere andre Høvdinger vare behjelpelige, medens, besynderligt nok, Biskop Sigvard snarere søgte at lægge Vanskeligheder i Vejen for en Sammenkomst mellem begge Parter, end at befordre den. Sammenkomsten fandt ikke desto mindre Sted om Vaaren, i Fastetiden, og begge Parter enedes om at voldgive Sagen til sex Mænds Afgjørelse, tre fra hver Side: de trende fra Sighvats Side vare Hallvard, som havde været Thorgils's fordums Ven og Kammerat, Sturla, og Egil i Reykjaholt. Sturla forkyndte Dommen, der gik ud paa betydelige Bøder for Thorgils's, Bergs og Asbjørn Illugessøns Drab, men Thorgils's Fredløshed ophævedes, og han slap at forlade Landet; thi som den egentlige Drabsmand be-

[1]) Han maa have været bosat i Bergen, thi det er efter ham at Gaarden „Guldskoen" paa Bryggen har sit Navn.

tragtedes en vis Jon Usle, der havde givet Thorgils hiint Saar i Hovedet; han blev dømt til at forlade Landet og aldrig at komme tilbage igjen. Thorvard ytrede dog frivilligt, at han agtede sig udenlands inden tre Aar; han udredede Bøderne fuldstændigt og redeligt, takkede Voldgiftsmændene, ytrede oprigtig Glæde over at være bleven forligt, og gav Sighvat og hans Broder Gudmund skjønne og værdifulde Gaver. Efter Datidens Maade at betragte Forholdene paa havde han nu virkelig aftvættet den paa ham hvilende Plet. Derhos erfarer man af det følgende, at han lovede Hallvard Guldsko at understøtte Kongens Sag i Østfjordene, og paa det først kommende Althing at indfinde sig med Østfjordingerne for at antage Kongens Bud. Paa anden Betingelse havde vel heller ikke Hallvard hjulpet ham til det attraaede Forlig ¹).

Fremdeles sees det, at Hallvard vandt Ravn Oddsøn. Beretningen herom er noget dunkel og mangelagtig, men det kan dog ej betvivles, at det virkelig forholder sig saa. Der staar nemlig, at Hallvard kom ud til Island med Breve fra Kongen, og at Borgarfjorden da blev fratagen Gissur og overdragen Ravn. Men der berettes dog ikke det mindste om, naar Ravn, der hidtil havde været en af de mest haardnakkede til at modsætte sig Kongens Ønske, i Mellemrummet mellem Thorgils's Fald og Hallvards Ankomst skulde have sluttet sig saa nøje til Kongens Parti, at det kunde falde denne ind, allerede paa Forhaand at overdrage ham en Forlening. Man kan derfor ikke forstaa hine Ord anderledes, end at Hallvard havde skriftlig eller mundtlig Fuldmagt til, om han kunde vinde Ravn, da at give ham Borgarfjorden, og følgelig at tilbyde ham Borgarfjorden som Belønning, hvis han vilde understøtte Kongens Sag, og fornemmelig i dette Øjemed fremmøde mandsterk paa næste Thing. Man seer af det følgende, at Ravn lod sig vinde ved denne Lokkemad. Paa Borgarfjorden havde han allerede længe haft Lyst, ja endog virkelig, som vi tidligere have seet, udøvet en vis Indflydelse der. Siden Thorleif i Gardes Død 1257 synes det imidlertid, at være lykkets Sturla at gjøre sig til Herre der; han havde allerede siden 1255 opslaaet sin Hovedbopæl der i Heredet ²), da hans Broder Olaf Hvitaskald var død i 1259, maa han efter ham have arvet dennes Gaard Stavaholt ³), tilligemed hans øvrige Be-

¹) Sturlunga Saga, X. 4.

²) Han havde nemlig, som der i Sturl. Saga fortælles (IX. 22), først bosat sig i Hitardal, som han kun med stor Vanskelighed fik den forrige Ejer til at aftræde, derpaa (IX. 43) i Svignaskard.

³) Olafs Død 1259 omtales kun i Annalerne. Man vil erindre fra det foregaaende, at han boede paa Stavaholt paa samme Maade, som Snorre og hans Efter-

siddelser. Derfor har vel endog Sturla udtrykkeligt gjort Løftet om en formelig Overdragelse af Herredømmet i denne Egn til den Betingelse, paa hvilken han sluttede sig til Gissur og stod ham bi, og dette Løfte blev ham derfor ogsaa virkelig, som vi have seet, til Deel fra Gissurs Side, da denne ved Brylluppet viste sig saa overhaands venlig imod ham, og udnævnte ham til sin Lendermand. Men en saadan nøje Tilslutning til Gissur maatte just nu være ham til større Skade end Gavn. Thi det var saa langt fra, at Gissurs Opførsel var skikket til at bortrydde den Mistanke mod hans Oprigtighed, som var den væsentligste Grund til Hallvards Sendelse, at denne meget mere i Løbet af Vinteren maatte indsee, at han, trods alle gode Løfter og Forsikringer, i Grunden modvirkede Kongens Ønske i Stedet for at befordre det, og at det egentlig kun var ham om at gjøre at skaffe sig selv Enevældet paa Øen. Hallvard havde i Begyndelsen af Vinteren en Sammenkomst med Jarlen, ved hvilken denne, som det lader, havde lovet at skaffe flere, hidtil gjenstridige Bønder, til at sværge Kongen Troskabseed; nogle kom ogsaa og aflagde Eden, men visnok ikke paa langt nær saa mange, som Hallvard havde ventet; strax efter begav derimod Gissur sig til Nordlandet, og havde flere Møder med Bønderne, hvorved han nu ikke længer kunde lægge Dølgsmaal paa, hvad han virkelig havde lovet Kongen, nemlig at faa Indbyggerne til at erkjende hans Herredømme og erklære sig skatskyldige; men han benyttede tillige Efterretningen om Hallvards Ankomst til at indjage dem større Skræk end fornødent, enten for at tilvende sig selv Fordele, eller for at gjøre Kongen forhadt; han bad dem nemlig overveje, hvad Raad man skulde gjøre for de Fordringer og Trusler, Kongens Mænd, som han sagde, fore med — sandsynligviis har han endog forespejlet dem, at Kongen vilde sende en Krigsflaade til Island —; han sagde at Kongen fordrede en uhyre Penge-Udbetaling (maaskee til Bod fordi de endnu ikke havde opfyldt deres tidligere Løfte om at betale Skat), og bragte det dertil, at Bønderne i deres Angst lovede at udrede den, idet nogle vedtoge at give to Hundreder, nogle eet Hundrede, nogle 12 Ører, o. s. v. Men da Hallvard erfarede dette, misbilligede

---

følgere paa Reykjaholt, det vil sige saaledes at Godset egentlig tilhørte Kirken, men ved en saakaldet Maaldage eller Overeenskomst var overdraget den verdslige Høvding til Beboelse og Bestyrelse. Paa denne Maade besaddes de fleste af de Høvdingegaarde, hvorom her og i det foregaaende er Tale, og dette forklarer den Lethed, hvormed snart den ene, snart den anden kunde faa en Gaard i Besiddelse, og sætte Bo der, thi han behøvede kun at slutte en Maaldage med Presten. Vi ville i det følgende see, hvorledes Afskaffelsen af dette Uvæsen, der allerede i det foregaaende (III. 250, 814) er omtalt, vakte voldsomme Storme.

han fuldstændigt Jarlens Ferd, og erklærede at det ingenlunde var Kongens Mening at pine saa voldsomme Udbetalinger af Bønderne: at han blot ønskede deres Løfte om Lydighed og en aarlig Skat, ikke større at de uden i noget Henseende at trykkes kunde udrede den, og at han derimod til Gjengjeld lovede dem flere Fordele og Forbedringer i deres Lovgivning. Fra dette Øjeblik kan man sige at Hallvard havde aabenbart brudt med Jarlen. Han traadte derfor nu i de ivrigste Underhandlinger med hans Fiender, for at vinde dem og sikre sig deres Hjelp ved det forestaaende Althing. Saaledes begav han sig da til Vestfjordene, og fremførte, som der siges, Kongens Ærende for Indbyggerne. Og ved denne Lejlighed maa det da have været, at Hallvard, saaledes som det ovenfor er antydet, i Kongens Navn fratog Gissur eller Sturla Borgarfjorden, og overdrog den til Ravn. Thi tidligere havde der, som sagt, ej været nogen Lejlighed dertil; Ravn var da endnu Kongedømmets ivrigste Modstander paa Øen. Nu derimod gik han over til at blive Hallvards højre Haand under dennes fortsatte Virksomhed for Kongens Sag, og det maa ganske vist tilskrives ham, at Vestfjordingerne, hvis fornemste Herre han var, alle tilhobe lovede at komme til Thorsnesthing om Vaaren og sværge Kongen Undersaats-Eed. Hallvard sendte fra Vestfjordene et Brev til Jarlen, hvori han paa det bestemteste udtalte hiin Misbilligelse og fordrebede Eftergivelse af de utilbørlige Paalæg. Jarlen, der vel blev noget bange, stevnede strax Bønderne til Hegranesthing, hvor han lod nogle Mænd sværge Kongen Underkastelses-Eed; men derved blev det og for det første. Ravn tog Borgarfjorden i Besiddelse, uden at Sturla vovede at modsætte sig det, ja han maatte endog samtykke i, at Ravn opslog sin Bolig paa Stavaholt: han dulgte imidlertid ej sin Misnøje, og gav den blandt andet Luft i et Vers, hvori han ytrede, at Gissur Jarl havde faret med Tant, og lovet ham mere end han kunde holde. Sturla var nu kommen i en fuldkommen falsk og intet mindre end behagelig Stilling. Det er aabenbart, at Hallvard havde Mistanke til ham, deels fordi han havde sluttet sig saa nøje til Gissur, deels fordi han allerede tidligere, i sin Optræden mod Thorgils Skarde, havde viist sig som en ivrig Uafhængighedsmand. Han stod sig ikke synderlig godt med Ravn, der heller ikke gjorde sig nogen Samvittighed af at modtage Borgarfjorden, og dertil var Venskabet heller ikke saa overvættes stort mellem Sturla og Gissur, saa godt det end i den sidste Tid havde ladet; dette viser allerede hans nys omtalte Vers. Dersom Sturla havde været en lige saa driftig og stridbar Mand som Ravn, havde Hallvard maaskee lige saa gjerne nærmet sig ham og valgt ham til sin Støtte, som denne, mod hvem han fra først af ej kunde være bedre stemt. Men hvad der egentlig var Sturlas Ros, skadede ham her,

at han var mere stille og fredelig, end krigslysten, mere Civilist, end Stridsmand, og fastere i sine Grundsætninger, end den herskesyge Ravn, der gjerne tog hvad Parti det skulde være, naar han derved selv kunde opnaa Magten. Hallvard fandt sig derfor bedre tjent med at søge Ravns Venskab, end Sturlas, og Sturla saa sig skuppet til Side som et mindre brugbart Redskab. Han havde ikke engang den Trøst at kunne holde sig borte fra Deeltagelse i de paafølgende Forhandlinger, men maatte følge Strømmen, og med de øvrige Vestfjordinger understøtte Kongens Sag, hvor meget dette end stred imod hans Overbeviisning, og det uden engang at faa nogen Tak derfor, og uagtet han derved maatte paadrage sig Gissurs Misnøje. For Gissurs Modstandere synes det at have været nok at vide, at Hallvard ej var ham gunstig, til at komme denne saa meget ivrigere i Møde. De vare aabenbart skinsyge paa Gissur, hvis Jarleværdighed stak dem i Øjnene; de ønskede vel heller ikke at have ham, deres forrige Ligemand, til deres uindskrænkede Overherre; de følte vel, at det nu virkelig var forbi med Øens Uafhængighed, og at de kun havde Valget mellem Gissur som Fyrste og Selvhersker i sit eget Navn, og Kong Haakon som Overherre paa billige Vilkaar. Saaledes erfarer man, at ogsaa Odde-Folkene, baade Halfdanssønnerne og Andressønnerne, ja endog Thorvard Thorarinssøn, gave et Slags Løfte om at understøtte Hallvard [1]).

Af hiint Høvdingsmøde paa Thorsnesthing blev der intet, da Ravn Oddssøn, der siges ej hvorfor, ikke begav sig derhen, hvorfor heller ikke Hallvard indfandt sig der. Derimod blev Sagen henskudt til Althinget, og da Tiden hertil nærmede sig, samlede alle de største Mænd i Vestfjordene store Flokke sammen, ligesom ogsaa Halfdanssønnerne og Andressønnerne opfordredes til at møde frem med al den Styrke de kunde skaffe fra Egnen østenfor Thjorsaa. Thorvard lovede at komme med Østfjordingerne. Man følte nu paa alle Sider, at Islands Skjebne paa dette Thing vilde blive afgjort. Det var nu kun Gissur, til hvem Uafhængighedens Venner kunde sætte sit Haab. Men mod Hallvards ivrige, nu aabenlyst drevne Agitationer kunde Gissur kun stille hemmelige Intriger, thi ogsaa han maatte lade, som om han var Kongens Sag hengiven: han befandt sig derfor i en højst ufordeelagtig Stilling, og det var allerede paa Forhaand øjensynligt, at han maatte komme tilkort. Imidlertid samlede han alle de Folk, han kunde; i Følge med ham var Eyjulf Thorsteinssøns Broder Asgrim, der havde indgaaet

[1]) Der tales vel kun om at de lovede at komme til Althinget, men dette Løfte kunde de dog ej give, uden at der først har været aabnet Underhandlinger, og Forbund indgangne mellem dem og Hallvard eller Ravn.

Forlig med ham, og efter en Pilegrimsreise til Rom var kommen hjem til Island med samme Skib som Hallvard Guldsko, og medhavende et Brev fra Erkebiskop Einar, hvorved Grenjadarstad Kirkegods blev ham overdraget; han kunde saaledes ansees for at have efterfulgt Finnbjørn Helgesøn [1]). Med sine egne og Asgrims Skarer havde Gissur ikke færre end 1440 Mand. Ravn samlede ogsaa en heel Deel Folk i Vestfjordene, og reed til Things med Hallvard Guldsko, ledsaget af Einar Thorvaldsøn fra Vatnsfiord, Vigfus Gunnsteinsøn, Sturla Thordsøn, og næsten alle de bedste Bønder fra Vestfjordene. De havde vistnok ikke mere end 720 Mand med sig til Things, altsaa kun Halvdelen af hvad Gissur bragte; heller ikke indfandt Oddefolkene og Thorvard sig, saaledes som de havde lovet, men Hallvard ytrede, at man ogsaa havde samlet andre Flokke vestenfor Heiderne og agtede at bringe dem til Things for at understøtte Kongens Anliggende, om dette ikke ellers med det Gode blev fremmet. Maaskee var dette kun et Skræmmeskud, men hvorledes det end forholder sig hermed, saa forfeilede det ikke sin Virkning paa Gissur, der blev virkelig bange og ei engang vovede at bruge sin store Styrke til at byde Trods. Tvert imod besluttede han, efter Overlæg og Raadslagning med sine Venner, selv at gribe Initiativet med sine Undergivne, og forelagde følgelig baade Nordlændingerne og Sønderlændingerne Kongens Forslag, idet han, som det heder, ei alene med gode Ord bad dem at gaa ind derpaa, men tillige erklærede dem, at han vilde ansee det for det samme, som om de søgte at skille ham selv ved Livet, hvis de ei samtykkede deri. Nordlændingerne, der allerede engang før havde givet deres Samtykke hertil, vare lettest at overtale. Med Sønderlændingerne holdt det haardere; dog lode ogsaa disse sig omsider overtale. Nu blev Lagretten ordnet, og tolv af de fornemste Bønder fra Nordlandet, tre af hvert Vaarthing [2]), saavel som et tilsvarende Antal Bønder fra Gissurs Deel af Sønderlandet, tilsvore Kong Haakon og Kong Magnus følgende Eed, der tillige indeholdt de gjensidige Betingelser:

„Vi tilstaa eder, Kong Haakon, Norges Konge, Land, Thegner og „evindelig Skat, 20 Alen for hver Mand, som betaler Thingfarekjøb.

---

[1]) Sturlunga Saga. IX. 10.

[2]) Navnene paa dem, der svore for Nordlandet, angives: de vare, for Thingeyarthing Asgrim Thorsteinssøn, Hall Tyst og Gudrek; for Eyiafjorden (Vadle-Thing) Hall paa Madrevalle, Thorvard af Saurbø, Gudmund fra Ravnagil; fra Skagafjorden (Hegranes-Thing) Geir auðge, Kalf og Thorgeir, Brand Kolbeinssøns Sønner; for Hunavatns-Thing eller Egnene vestenfor Vatnsskard, som de kaldtes, Bjarne paa Audkulustad, Sigurd af Hvamm, Illuge Gunnarssøn. Sturlunga Saga, X. 11, 21, 26.

„Disse Penge skulle Reppstyrerne opkræve og bringe til Skibet samt „overlevere Kongens Ombudsmand, siden have de intet videre Ansvar „derfor. Sex Skibe skulle i hver af de to næste Sommere gaa fra Norge „til Island, men fra den Tid af skal dette ordnes paa den Maade, „Kongen og Landets bedste Bønder finde tjenligst for Landet. Arve„parter skulle oplades til islandske Mænd i Norge, hvor længe de end „have staaet, saa snart de rette Arvinger komme til, eller deres lovlige „Ombudsmænd. Landøre-Ydelsen skal ganske ophøre. Islandske Mænd „skulle i Norge have saadan Ret, som den bedste, de nogensinde der have „nydt, og som I selv have tilbudt os i eders Breve, ligesom I og „skulle holde Fred over os saa godt som Gud giver eder Styrke til. „Jarlen ville vi have over os, saa længe han holder Troskab mod eder „og Fred blandt os. Denne Overeenskomst skulle vi og vore Arvinger „overholde med fuldkommen Troskab mod eder, saa længe I og eders „Arvinger overholde den mod os; men vi skulle gjensidigt være løste „fra alle Forpligtelser, hvis den efter de bedste Mænds Skjøn bliver „brudt. Hertil lægger jeg Haand paa den hellige Bog og det skyder „jeg til Gud, at jeg tilsværger Kong Haakon og Magnus Land og Thegn„ner og evindelig Skat paa de gjensidige Betingelser, jeg nu har opreg„net. Gud være mig saa sandt huld, som jeg holder denne Eed, gram „om jeg bryder den" [1]).

Disse Betingelser ere af særdeles Vigtighed, da de nemlig ere de samme, som siden lagdes til Grund for den endelige Overeenskomst for det samlede Land, hvilken dog ikke kom i Stand førend 40 Aar derefter, under Kong Haakons Sønnesøn [2]). Hvor vidt Betingel-

[1]) Norges gl. Love I. 461. Denne Eed eller Overeenskomst for Nord- og Sønderlandet er her aftrykt efter et Brudstykke, der synes at have været indtaget i den senere Act af 1302, se næste Note.

[2]) Se Annalerne ved dette Aar. Hertil hører ogsaa aabenbart den i Norges gl. Love I. 460 under Litr. A indtagne Act, skjønt den der er henført til Kong Haakon Haakonsson. At dette ej kan være saaledes, men at den maa henføres til hans Sønnesøn, Kong Haakon Magnusson den yngre, vise flere Omstændigheder med fuldkommen Evidens. For det første kunde der ikke være Tale om nogen saadan almindelig Underkastelse af hele Islands Almue under Norges Konge, som den her omtalte, førend i 1264, da ogsaa Oddaverjerne og Østfjordingerne havde underkastet sig, men da var Kong Haakon død, og man havde erfaret hans Død paa Island, se Magnus Haak. Saga S. 157. For det andet kaldes Kongen „Haakon den kronede"; men denne Titel plejede Islændingerne ikke at give Kong Haakon Haakonsson, derimod seer man af Overeenskomsten No. 62 i Norges gl. Love III. S. 145, at de netop plejede at kalde hans Sønnesøn saaledes. Fremdeles tales der, saavel i hiin Act, som i denne, om „Skat og Thingfarekjøb, som Lovbogen vidner"; men denne Lovbog er ingen anden end den saakaldte Jonsbok, eller K. Magnus Haakonssøns

ferne vare opstillede af Gissur eller af Hallvard vides ikke; det første er vistnok det rimeligste, siden Gissur paa en vis Maade forekom ham, men paa den anden Side var dog vel ogsaa Kongens Løfter og Fordringer saa nøje angivne i hans tidligere Breve, at Hallvard selv ikke kunde have opstillet Punkterne stort anderledes. Formularen indeholdt ingen udtrykkelig Reservation af, at blot Indfødde skulde være Befalingsmænd i Landet, men henholdt sig kun i Almindelighed til Kongens Løfter. Der

Lovbog af 1280, Thegnskylda Cap. 1. End videre erklæres alle Udenrigsstevninger at skulle ophøre, men saavel af Biskop Arnes Saga som af Annalerne seer man at de frisst væk fandt Sted lige saa vilkaarligt som før, indtil Kong Haakon Magnussøns Tid. Det samme gjelder og med Bestemmelsen om at der kun skulde være islandske Lagmænd og Sysselmænd. Man erfarer, at der sendtes norske Lagmænd indtil Aaret 1301, men at der netop fra 1302 af kun udnævntes Islændinger dertil. Desuden, naar det i selve Clausulen hedder: „Islændinger skulle Lagmændene og Sysselmændene være her i Landet, af deres Æt, som i fordums Tid (at fornu) have opgivet Godorðene", saa er det umiskjendeligt, at denne Opgivelse af Godorðene omtales som en gammel Begivenhed, der i det mindste ligger en Generation tilbage; hvorhos der neppe kunde være Tale om „Lagmænd og Sysselmænd" paa Island, førend de Love vare vedtagne, som hjemlede Tilværelsen af disse norske Embeder i Landet. Overhoved bliver det ved Sammenligning af Stykket II. 460 A med III. S. 145 klart, at de kun ere forskjellige Udtog af et og samme Hoved-Document, og at de indbyrdes supplere hinanden. Det sidste er fuldstændigere i Begyndelsen, men mere fortfattet i det følgende, det første omvendt. Den gamle Edsformular af 1262 er her, som man seer, lagt til Grund og for en stor Deel heel optagen. Den er i sin fulde Udførlighed bleven indført i det før omtalte vidløftige Aktstykke, hvoraf der nu kun findes Begyndelsen og Slutningen tilbage, aftrykte under B i N. gl. L. II. 461, men denne Slutning stemmer Ord til andet med Slutningen af Akten i III. 145. Dette giver os fuldstændigt Nøglen til Forklaring af det Hele. Overeenskomsten i 1302 maa oprindelig have været meget udførlig, og have optaget alle de ældre Aktstykker, med Tilføjelse af alt hvad der senere vedtoges; hine Brudstykker, mellem hvilke endog hele 2 Blade synes at mangle, have netop indeholdt alt dette in extenso. Men der har tillige været foranstaltet forskjellige, mere eller mindre nøjagtige, Uddrag deraf; eet saadant Uddrag er Stykket II. 260. A, et andet er Stykket III. 145; hiint har mest af Begyndelsen, dette mest af Slutningen. Paa denne Maade forklares aabenbart alt bedst og naturligst. Hr. Jon Sigurdssøn har neppe Ret, naar han i sit indholdsrige lille Skrift om Islands statsretlige Forhold henfører den første med alle dens Bestemmelser til 1262. Navnlig forholder det sig ikke saa, at Tillægget „som Loven bestemmer" i Udtrykket „Skat og Thingfarekjøb som Loven bestemmer", kun gjelder Thingfarekjøbet (isl. st. Forh. S. 8, Not.) thi saavel Redactionen i III. 145 som Artiklen i Loven selv viser at Tillægget gjelder begge Dele. Heller ikke kunde der egentlig endog blive Tale om nogen Clausul om Godorðene i 1262, førend norsk Ret var vedtagen, thi indtil da vedblev det gamle System, og det forudsattes i 1262, at Høvdingerne skulde vedblive at øve deres patrimoniale Jurisdiction.

kunde heller ikke endnu vel blive Tale om noget saadant, saa længe den islandske Ret selv ikke var omformet efter norskt Mønster, thi indtil da dannede Goderne eller Høvdingerne et uundværligt Hjul i Statsmaskineriet, og da den hele Overeenskomst mellem Kongen og Islændingerne egentlig kun bestod af partielle Transactioner med de enkelte Høvdinger hver for sig, faldt det af sig selv, at disse for det første maatte beholde Magten; de vare selv contraherende Parter, paa hvis Myndighed eller Competence endog den hele Contracts Gyldighed hvilede; der skede ingen anden Forandring i deres Stilling, end at de nu skulde lyde Kongen, holde deres Myndighed af Kongens Haand, og ikke have Lov til at bekrige hinanden indbyrdes. Først da norsk Ret var bleven indført paa Island, som det i det følgende skal vises, og de norske Konger i Kraft deraf vilde indtrænge norske Befalingsmænd og Lagmænd i Landet, var det Tiden for de gamle Høvdingers Sønner og Descendenter at indlægge en alvorlig Protest. Men ogsaa først da alle disse Spørgsmaal vare ordnede til begge Parters Tilfredshed, kunde Island siges ganske at være gaaet over til at blive et Led af Norges Rige. Indtil da bestod dets Sammenhæng med Norge kun i et temmelig løst, prekært, personligt Contractsforhold mellem Kongen og Høvdingerne. At faa dette forandret til en virkelig Realforbindelse, var de norske Kongers vigtigste Opgave og Hovedpolitik med Hensyn til Island i den Række af Aar, der fulgte nærmest efter de nys skildrede Begivenheder.

Skatten kunde ikke være synderlig trykkende. Man seer af den efter norsk Ret formede Lovbog [1]), som siden vedtoges paa Island, at de 20 Alen (3½ Øre) skulde erlægges af hver fuld Bonde, for ham og alle hans Huusfolk, saa at intet mere i alt udredes, saa og af hver eenslig Mand eller Kvinde, som ejede 10 Hundreder eller derover; dog tilfaldt kun Halvdelen af denne Sum Kongen; den anden Halvdeel oppebares af Befalingsmanden og indbefattede tillige Thingfarekjøbet. Dette udrededes forhen til Goderne efter Overeenskomst med disse [2]), og betydelige Udsugelser kunde saaledes derved finde Sted; det var altsaa en Binding, at denne Ydelse nu sattes paa en fast Fod. Hvad Bestemmelsen om at sende sex Skibe til Island angaar, da viser den aabenbart, hvor meget Landet var gaaet tilbage, og hvor i Særdeleshed dets selvstændige Skibsfart var aftagen under de senere Tiders Borgerkrige: Skibsfarten var nu saa godt som udelukkende i Nordmændenes Hænder; den Maade, hvorpaa Ankomsten af et norskt Skib til Island i disse Tider omtales, øjensynligt som om det var en vigtig Begivenhed, og den

---

[1]) Jonsbok, Thegnsk. Cap. 1.

[2]) Graagaas, Thingskapath. Cap. 4. Vigslode Cap. 25.

lange Tid, der, efter flere Antydninger at dømme, ofte gik hen, inden man paa Island erfarede hvad der var skeet i Norge, og omvendt, viser, hvor faa Gange om Aaret slige Skibe plejede at komme; stundom heder det endog udtrykkeligt, at intet Skib kom i et heelt Aar [1]). Det var derfor vistnok vel betænkt af Islændingerne at sikre sig i det mindste sex Skibes aarlige Udsendelse med Tilførsel af udenlandske Nødvendighedsvarer. Saaledes maa nemlig denne Artikel forstaaes. Det var naturligviis intet i Vejen for, at ogsaa flere Skibe, udrustede af norske Handelsmænd, kom til Øen, men Kongen skulde indestaa for, at der i alle Fald i de to først kommende Aar ikke kom færre end sex. Imidlertid skjønnes det let, hvorledes denne Bestemmelse, der uforandret blev bibeholdt i senere Overeenskomster, siden i Tidens Løb kunde afføde et Monopol, eller Berettigelse for Kongen til at drive Enehandel paa Øen. — Spørgsmaalet om Islændingers Ret til Arv, falden i Norge, havde allerede, som vi have seet, været Gjenstand for en Bestemmelse i Overeenskomsten med Kong Olaf den hellige, men det hændte sig stundom at en Arv stod saa længe hen, at den kunde betragtes som forladt og følgelig droges ind under Kronen; dette forebyggedes ved oven anførte Clausul. — Landørerne havde altid været en for Islændingerne meget forhadt Afgift, som nu maatte bortfalde, naar de skulde være Kongens Thegner lige saavel som Nordmændene, og det kan vist antages, at mange af dem endog kun af denne Grund bleve gunstigt stemte for Underkastelsen. — Hvad Islændingernes „bedste Ret" i Norge angaar, da sigtes her ligeledes til Overeenskomsten med Kong Olaf, ifølge hvilken de skulde have Haulds-Ret. For øvrigt seer man, at Fredens Overholdelse laa Høvdingerne meget paa Hjertet, og at dette endog ved Siden af Troskaben mod Kongen gjordes til en Betingelse for deres Villighed til at anerkjende Jarlen over sig [2]).

Odde-Verjerne eller Høvdingerne for den Deel af Sønderlandet, der ligger østenfor Thjorsaa, havde, som ovenfor nævnt, ikke indfundet sig paa Thinget, lige saa lidet som Thorvard med Østfjordingerne: saaledes var det kun Nordlændingerne og Sønderlændingerne vestenfor Thjorsaa, som her svore Kong Haakon formelig Troskabseed. Nu sluttede ogsaa Gissur Forlig med Ravn, og de tilsagde hinanden gjensidig Trygd, idet han og Ravn saavel som dennes Søn Sturla, der maa have været omtrent 15 eller 16 Aar gammel, i Overvær af Biskop Sigvard, Abbed Brand og næsten hele Thing-Almuen gave hinanden Haandslag foran Kirkedøren paa Althinget. Derpaa reed Jarlen fra

[1]) F. Ex. i 1187, se de isl. Annaler.

[2]) Overeenskomsten med St. Olaf af 1222, se N. gl. Love I. S. 437, jvfr. ovenfor I. 2. S. 696.

Thinget syd til Laugardal, idet han endnu i nogen Tid holdt Flokken sammen, rimeligviis af Frygt for Oddeverjerne. Men Biskoppen, Hallvard og Ravn begave sig til Borgarfjorden, hvor de havde et Møde med Vestfjordingerne paa Tveraa- eller Thingnes-Thing, og hvor disse nu aflagde den samme Eed, som de skulde have aflagt paa Thorsnes-Thing, og hvis Formular uden al Tvivl var eenslydende med Nordlændingernes og Sønderlændingernes. Om de allerede forhen vare sammenkaldte, eller først sammenkaldtes efter at Høvdingerne havde forladt Althinget, erfares lige saa lidet, som hvorfor der ej blev noget af Eedsaflæggelsen paa Thorsnes-Thing. Maaskee Aarsagen hertil, naar det kommer til Stykket, kun har været den, at Ravn og Hallvard have fundet det mere betryggende at kalde dem til Thingnesthing i Borgarfjorden, hvorfra der ej var saa langt til Althinget, og lade dem samle sig der, netop under Althingstiden, for at have dem saa meget nærmere ved Haanden, om noget skulde komme paa, og at saaledes Hallvards Trusel paa Althinget dog enda ej var saa ganske uden Grund. Men alligevel bliver det vanskeligt at begribe, hvorfor de da ikke lige saa godt lode dem samle sig paa Althinget selv, og aflægge Eden i Forening med de øvrige. Men vist er det, at Vestfjordingerne her paa Thingnes-Thing gik, som det heder, under samme Eder som de andre. Eden aflagdes først af Formændene, Ravn, Sighvat Bødvarssøn, Sturla Thordssøn, Einar Thorvaldssøn og Vigfus Gunnsteinssøn, og tre Bønder med hver af dem; lige saa og af tre Bønder paa Borgarfjordingernes Vegne [1]).

Altsaa havde nu Høvdingerne over alle Hereder paa Island, lige fra den saakaldte Helkundeheid nordøstligst ved Langenes, mellem Nordlandet og Østerlandet, til Thjorsaa paa Sønderlandet, hyldet Kong Haakon. Strax efter forlod Hallvard Guldsko Landet, ledsaget af Sighvat Bødvarssøn og Sturla, Ravns Søn; han traf Kongen i Bergen, og uagtet han ej kunde bringe Efterretningen om Islands fuldkomne Underkastelse, havde han dog i et eneste Aar udrettet saa meget, at man ej længer kunde være i Tvivl om, at det egentlige Maal med det første vilde blive naaet; Kongen beviisnede ham derfor ogsaa sin bedste Tak. Ligeledes tog han særdeles venligt mod Thorgils's Broder Sighvat, gjorde ham til sin Hirdmand, og viste ham megen Hæder. I Følge med Hallvard var ogsaa Abbed Brand, efter hvilken Erkebiskop Einar havde sendt Bud. Det var nemlig hans Hensigt at overdrage ham den siden Biskop Henriks Død ledigt staaende Bispestol i Hole. Brand begav sig strax til Throndhjem,

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 311. Sturl. Saga, X, 11, 21, 26. Isl. Annaler.

blev venligt modtagen af Erkebiskoppen, og tilbragte Vinteren deels hos ham deels hos Kongen; om Vaaren, i Fasten, havde Erkebiskoppen en Samtale med Chorsbrødrene i Christkirken, og kom overeens med dem om at Brand skulde vælges, hvilket ogsaa samme Dag skede, ligesom ogsaa Kongerne, der den Vinter opholdt sig i Throndhjem, bekræftede Valget. Brand var den første Islænding, hvem siden Gudmunds Tid en islandsk Biskopsstol var betroet, men han havde allerede, baade som Abbed og som Bestyrer af Skaalholts Biskopsstol, saa utvetydigt lagt sin Iver for de norske Interesser for Dagen, at man her uden Fare kunde afvige fra den ellers vedtagne Politik. Han indviedes den 4de Marts samtidigt med den før omtalte **Gilbert**, der nys var kommen tilbage fra Curien med Pavens Befaling, at han skulde udvælges til Biskop i Hamar, saaledes som det i det følgende nærmere skal berettes [1]). Biskop Peter i Bergen og Biskop Thorgils i Stavanger assisterede ved Indvielsen. Samme Aar vendte Brand tilbage til Island, sandsynligviis før Althinget, ligesom det ogsaa maa antages, at Hallvard Guldsko fremdeles var i Følge med ham: i alle Fald sendtes han ud strax efter, for at fuldføre sit Verk, og bringe de øvrige Dele af Landet til Underkastelse, hvilket ogsaa ganske lykkedes ham.

Disse Slutnings-Forhandlinger om Erkjendelsen af den norske Konges Højhed ere i de forhaandenværende Kilder kun mangelagtigt fortalte, saa at man maa gjette sig til meget. Uagtet de ikke naaede sin Fuldendelse førend efter Kong Haakons Død, ville vi dog omtale dem her, for at kunne berette dette vigtige Anliggende i sin Heelhed uden at afbryde Traaden. Aarsagen, hvorfor Oddeverjerne ikke indfandt sig til Thinget i 1262 efter Løfte, synes at have været en paany indtruffen Spænding mellem dem, i Særdeleshed Andressønnerne, og Gissur, hvilket vel og bevægede Gissur til, efter Thinget 1262 endnu at holde sin store Flok samlet i Laugardal, som det ovenfor er berettet. Men alligevel fik man nu, rimeligviis ved Biskop Brands Hjelp, Oddeverjerne bragte til at følge Nordlændingernes og Vestfjordingernes Exempel og aflægge Underkastelses-Eden til Kong Haakon for deres Deel af Sønderlandet, eller Districtet østenfor Thjorsaa [2]). Sandsynligviis skede dette paa Al-

[1]) Sturl. Saga, X. 27. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 315.

[2]) Annalerne, ved 1263. Vi have her og i det Foregaaende med Hensyn til denne og den foregaaende Edsaflæggelse fulgt Sturl. Saga og Annalerne, fordi de, saaledes som vi nu have dem for os, saa bestemt ordne Begivenhederne paa denne Maade, at man ikke egenmægtigt tør afvige derfra. I Sturl. Saga, X. 7, 8, tales der først om, hvorledes Thord Andressøn om Sommeren 1259 oplagde Raad mod Gissurs Liv, men forgjeves, og hvorledes Gissur derpaa, som ovenfor berettet, drog med en stor Skare, understøttet af Sturla Thordssøn, til Rangaarvalle, som han herjede, indtil der stiftedes

thinget, ligesom Nordlændingernes og de andre Sønderlændingers Underkastelse Aaret forud, eller ogsaa paa Thingskaale. Altsaa havde nu hele Sønder-

---

midlertidigt Forlig, ifølge hvilket Thord skulde tilbringe den følgende Vinter hos Gissur, hvoraf der dog intet blev, hvorimod Ingebjørg Sturlasøns Bryllup stod senere, to Dage før Martinsmesse, paa Stad hos Gissur, der ved denne Lejlighed gjorde Sturla til Lendermand og lovede ham Bergarfjorden. Derpaa heder det i Cap. 9, at Gissur, anden Sommer han opholdt sig paa Stad, altsaa 1260 (han havde besat sig der Vaaren 1259) havde Møde paa Thingskaale med Rangæingerne, der nu svore ham og Kongen Troskabseed, hvorefter Thord Andressøn fulgte med ham nordefter og tilbragte den følgende Vinter hos ham. Det samme, lige fra Gissurs Ankomst til Landet, indtil Rangæingernes Troskabseed, gjentages i Cap. 20 og 21, og umiddelbart derefter fortælles der at Hallvard Guldsko kom ud det næste Aar: altsaa er det aabenbart, at hiint Møde paa Thingskaale og Rangæingernes Troskabseed henføres til 1260. Annalerne have ogsaa for 1259: „Gissur plyndrede paa Rangaarvalle“, og for 1260 omtale de Mødet paa Thingskaale saavel som Rangæingernes Troskabseed. Men nu fortælles der i Sturl. Saga Cap. 22—25 om nogle Affærer mellem Gissur og Thord Andressøn, som endte med dennes Tilfangetagelse og Henrettelse 27de Sept. 1264. At Aarstallet er rigtigt, sees deels af Annalerne, deels deraf, at Sagaen selv siger at Henrettelsesdagen var en Løverdag, hvilket kun passer paa 1264. Men Capitlet begynder med at Thord „reed fra Thinget øster over Aaerne“, efter at have skilts fra Gissur „nok saa anstændigt paa Thinget“, og at han reed hjem til sin Gaard Valle, „hvor der dog nu var smaat imod før“. Dette synes dog virkelig at hentyde paa, at Thord havde været længe hjemmefra, men derimod sammen med Gissur; og heraf maatte man altsaa slutte, at Gissur just nu lod ham drage bort efter at have haft ham hos sig om Vinteren, med andre Ord, at hiint Vinterophold var fra 1263 til 1264, ikke fra 1260 til 1261 Men var det altsaa i 1263, at Thord fulgte hjem med Gissur, saa bliver det ogsaa i dette Aar, at Rangæingerne svore Gissur og Kongen Troskabseed, og da vi nu virkelig af Annalerne erfare, at en saadan Eed blev svoren 1263, synes det unegteligt rimeligere at antage, at dette er den samme Eedsaflæggelse, som ogsaa ovenfor omtales, end at lade Rangæingerne to Gange sværge Troskabseed, engang i 1260, en anden Gang i 1263, hvilket jo ellers bliver nødvendigt. Det er ogsaa at lægge Mærke til, at man ikke egentlig seer nogen videre Spor eller Følge af deres foregivne tidligere Troskabseed i 1260: der tales ikke mere derom, og derimod seer det i 1262 og 1263 ud som om de aldrig før havde indladt sig paa noget saadant. Da Sturlungasagas Text paa dette Sted er meget forvirret, kunde det nok være muligt, at en Begivenhed fra 1263 urigtigt er henført til 1260. Annalernes Maade at omtale Sagen paa i 1260 viser tydeligt, at Sturl. Sagas Ord her ere udskrevne; de give altsaa her ikke noget uafhængigt Vidnesbyrd. Derimod seer man tydeligt nok, at den første Fejde med Rangæingerne og Ingebjørgs Giftermaal skede i 1259: under Forudsætning af, at Rangæingernes Forlig er at flytte ned til 1263, maa der altsaa i Mellemtiden have været en langvarig Spænding mellem Gissur og Oddefolkene. Dette er i sig selv ikke saa usandsynligt. At Gissur intet raskt Skridt foretog, kunde forklares deraf, at de norske Udsendinger gave ham andet at tænke paa. Men hvor rimelig den her opstillede Gisning end forekommer os, have vi dog ej vovet at optage den mod Sagaens og Annalernes udtrykkelige Ord.

landet erkjendt sig skatskyldigt under Kong Haakon. Nu stod kun Østfjordene tilbage. Her havde endnu Thorvard Thorarinsøn mest at sige, uagtet den egentlige Arving til Herredømmet var Orm Ormssøn, den yngste Søn af Orm Jonssøn paa Svinafell, fød strax efter Faderens Død 1241, og derfor endnu kun et Barn, da hans ældre Brødre bleve dræbte 1252. Han var nu fuldvoxen og myndig, og Thorvard havde vel saaledes strengt taget ikke længer nogen Ret til at optræde som øverste Høvding. Hvad der bevægede ham til at udeblive fra Althinget 1262, uagtet han havde lovet at komme, vides ikke; maaskee frygtede han, da det kom til Stykket, baade Ravn og Hallvard, den sidste især fordi han var Kongens Repræsentant, og saaledes havde at kræve ham til Regnskab for Hirdmændene Thorgils Skardes og Bergs Drab. Men ved sin Farbroder Biskop Brands Overtalelser lod han sig omsider overtale til at give efter og underkaste sig. Ved Allehelgens-Messe-Tid 1263 gav han Brand det edelige Løfte, at han til næste Sommer skulde drage over til Norge og søge Kongens Naade, hvilket Løfte han ogsaa opfyldte [1]). Det lader derhos til, at han ved samme Lejlighed afstod sin Magt til sin Fætter Orm Ormssøn, thi denne optræder nu som Østfjordingernes eller Sidemændenes Høvding, og i denne Egenskab svor han ogsaa, den følgende Sommer, rimeligviis paa Althinget (1264), Underkastelses- og Skatskyldigheds-Eden for Østfjordingerne [2]), i Forening med andre udvalgte Bønder fra hvert Vaarthing. Ogsaa dette maa vistnok for en stor Deel tilskrives Orms og Thorvards Farbroder Biskop Brands kraftige Bestræbelser, skjønt han ikke oplevede at see det endelige Resultat af dem, da han allerede bortrykkedes om Vaaren (den 26de Mai 1264), førend Althinget endnu traadte sammen [3]). Maaskee det ogsaa hjalp noget, at Efterretningen om Kong Haakons Død imidlertid var kommen til Island, thi der siges udtrykkeligt, at Islændingerne villigere underkastede sig hans Søn Magnus, end ham. Maaskee antoge de Magnus for at være mildere eller mindre streng. Endnu om Sommeren 1264 kunde Hallvard Guldsko vende tilbage til Norge, og bringe Kong Magnus den glade Efterretning, at hele Islands Befolkning nu havde underkastet sig ham. Han ledsagedes af Thorvard, der overgav sig ganske til Kongens Naade og opgav i hans Hænder den Magt, han endnu maatte besidde, til Bod for Drabet paa Thorgils og Berg [4]). Kongen tilgav ham, og tillod ham det følgende Aar at vende tilbage til Island.

[1]) Annalerne, ved 1263.

[2]) Annalerne, ved 1264.

[3]) Dagen angives i et Nekrologium.

[4]) Magnus Haakonssøns Saga Cap. 3.

Saaledes var da omsider Maalet, hvorefter Kong Haakon saa længe havde stundet, nogenledes opnaaet: Island havde underkastet sig Norges Konge, og derved indgaaet en **Personal-Union** med Norge. Men den blotte Personal-Union var, som vi allerede ovenfor have antydet, ikke alt hvad der tilsigtedes; den var blot det Grundlag, hvorpaa det yderste og endelige Øjemed, en **Real-Union** i verdslig, som den allerede var der i gejstlig Henseende, kunde naaes, saaledes at Island underkastede sig norsk Lov og Ret, og kom til at udgjøre en integrerende Deel af Norges Rige, hvorvel som særskilt Skatland. At tilvejebringe dette Resultat var derfor nu herefter de norske Kongers fornemste Bestræbelser, og det kostede endnu mange Anstrengelser og medførte mange Storme, inden det opnaaedes. Alligevel var Tilstanden paa Island, allerede fra Underkastelsen i 1262 af, langt roligere og bedre end før. De store blodige Borgerkriges Tid var forbi, og de større Høvdinger, der vare heldige nok til at have oplevet Forandringen, kunde dog nu i Almindelighed, med faa Undtagelser, være ligesaa sikre paa at dø Straadød og beholde Liv, Lemmer og Ejendom, som de tidligere havde maattet være forberedte paa engang enten at falde i Slag eller at blive aflivede eller i det mindste lemlæstede og berøvede deres Gods paa deres mægtigere Fienders Befaling. Folket maa have følt en overordentlig Lise ved endelig at kunne aande nogenledes frit. Derfor var Stemningen paa Island nu neppe saa nedtrykt, som flere have forestillet sig. Det var saa langt fra, at Forandringen kunde føles som et Tab af Friheden, at den meget mere af den talrigere Deel af Befolkningen maatte føles som Afkastelsen af et utaaleligt Aag. Man sporer heller ikke at Folkelivet nu blev mattere, eller videnskabelig Sands og Liv paa Øen ringere end hidtil, uden for saa vidt man maa erkjende, at Islændingernes egentlige originale Forfatterperiode og Skaldekunstens Blomstringstid var forbi. Men dette var den allerede længe før Underkastelsen under Norge, og de politiske Begivenheder havde intet dermed at skaffe, men snarere de kirkelige Forhold og Tidsaanden i det hele taget, der, berørt af hine, her, som i Norge, tog en anden Retning, og vendte sig fra det originale og nationale mod det laante og fremmede. Vi ville nedenfor nærmere komme til at omhandle denne Sag, hvor vi tale om de literære Forhold; her forlade vi for det første de islandske Begivenheder, for at berette om de lignende, og ligeledes med Held kronede Bestræbelser, som Kong Haakon gjorde for at faa den lille Coloni paa Grønland til at underkaste sig hans Herredømme.

42. Begivenheder paa Grønland. Indbyggerne underkaste sig Kong Haakon og tilsværge ham Skat og Thegngilde.

Om Begivenhederne paa den fjerne og fattige grønlandske Coloni veed man kun meget lidet siden Einar Sokkesøns Drab 1133 og de Uroligheder, som stode i Forbindelse dermed [1]). Alt hvad vi vide, indskrænker sig til Biskopsskifterne saavel som til Beretningerne om at et eller andet Skib forliste i Grønlands Ubygder. Biskop Arnalds Eftermand var Jon Knut, som det tidligere er viist [2]); efter hans Død 1187, rimeligviis i Norge, vilde Erkebiskop Eystein, som det ovenfor er nævnt, udnævne Ingemund Thorgeirssøn, den senere saa bekjendte Biskop Gudmunds Farbroder, til hans Efterfølger, men Ingemund frabad sig det [3]). Aarsagen, hvorfor Eysteins Valg faldt paa Ingemund, var sikkert den, at dennes Æt lige fra gammel Tid havde drevet Sejlads paa Grønland og underholdt en viss Forbindelse dermed. Ættens Stamfader var den af os tidligere omtalte Are Maarssøn, der mod Slutningen af det 10de Aarhundrede kom til det saakaldte Hvitramannaland, og som var nær beslægtet med Grønlands Opdager, Erik rødes, Hustru [4]). En Broder af Ingemund Thorgeirssøn ved Navn Einar var omkommen paa en Rejse til Grønland, i Ubygderne [5]), og dette blev ogsaa Ingemunds Skjebne, da han paa Skibet Stangerfolen i Aaret 1189 vilde vende tilbage fra Norge til Island; Skibet, fortælles der, kom til Grønlands Ubygder — sandsynligviis har det dog vel ligget i Planen at anløbe Grønland — og man hørte i lang Tid ej mere dertil, førend i 1202, henved 14 Aar efter, da Skibet fandtes, og syv af Besætningens Liig opdagedes i en Hule: et af dem var Ingemunds; det var endnu ufortæret,

1) Se ovenfor II. S. 757—760.

2) Se ovenfor II. S. 862

3) Se ovenfor III. 206, jvfr. 820. Vi gribe her Lejligheden til at berigtige, hvad der ytres i Noten sammesteds, at Udtrykket „Mariukirkja at Stadi" skulde betegne Stadsbygdens Kirke; thi ved Sammenligning af flere Steder, hvor der tales om at En var prestr at stadi, stadarprestr, sees det, at herved kun menes Vicarius eller Capellan, midlertidig Prest; det var altsaa ikke til Stadsbygden, men til Mariekirken i selve Nidaros, at Ingemund udnævntes til Prest.

4) Om Are Maarssøn m. m. se ovenfor, I. II. S. 359.

5) Se Biskop Gudmunds Saga Cap. 1. Sturlunga Saga II. 39. Den sandfærdige Styrkaar fra Grønland, heder det, berettede at Skibet, hvorpaa Einar sejlede, strandede i Ubygderne, og at Mandskabet havde deelt sig i to Partier, der indbyrdes sloges om Provianten, da den før gik op for det ene end for det andet; at Einar selv tredie kom bort, tog Vejen over Isklerne, og døde, da de kun havde en Dagsrejse til nærmeste Bygd.

og ved Siden laa en Vortavle, hvorpaa han med Runer havde optegnet, hvorledes det var gaaet ved Skibets Forliis [1]). Det er ovenfor omtalt, at Erkebiskop Eystein, da Ingemund afslog at modtage Udnævnelsen til Grønlands Biskop, indviede dertil en vis **Jon**, der kaldtes **Sverresfostre**, rimeligviis fordi han var en Yndling af Kong Sverre, eller af ham var bjulpen frem; hdn kaldes ogsaa Jon Smyril. Denne Jon afreiste i 1183, og overvintrede i Østfjordene paa Island; han forlod Island rimeligviis den følgende Vaar, og ankom altsaa nogen Tid efter til Grønland; men i Aaret 1202 forlod han Grønland igjen for at drage lige til Rom, uvist i hvilket Erende. Han overvintrede atter paa Østfjordene, hvor han traf sammen med Islands tvende Biskopper, Paal og Gudmund, ligesom han ogsaa besøgte Paal i Skaalholt. Han lærte, siges der, Islændingerne at lave Viin af Krækebær, efter den Anviisning, Kong Sverre i sin Tid havde givet ham [2]). Biskop Jon døde 1209, uvist om paa Grønland eller i Norge [3]). Hans Eftermand var **Helge**, Søn af en vis Agmund Ravakoll, med hvem Thorgeir, Biskop Brands Søn, i Aaret 1185 sejlede til Norge [4]), heraf kan man vel slutte, at Agmund var en Farmand, og at Sønnen Helge, ligesom tidligere Ingemund, udsaaes til Biskop i Grønland, netop fordi han saaledes hørte til en Farmands-Familie. Man veed for Resten ikke mere om Helge, end at han døde 1230 [5]), hans Eftermand var en vis **Nikolas**, der indviedes i Aaret 1234, men ikke kom til Grønland førend 1239, og døde 1242 [6]). Disse lange Mellemrum mellem grønlandske Biskoppers Død og deres Eftermænds Udnævnelse, saavel som mellem Udnævnelsen og Embeds-Tiltrædelsen, viser, hvor hyppigt afbrudt og i det hele taget ubetydelig Forbindelsen mellem Grønland og Norge maa have været. Mellem Island og Grønland var den endnu ubetydeligere, og dertil skede der forholdsviis ikke faa Forliis i denne vanskelige, farefulde

---

[1]) Sturl.-Saga III. 7. Biskop Gudmunds Saga. Jvfr. ovenfor III. 206, 820. Samme Aar, Ingemund afsejlede fra Norge, kom og, heder det, en vis Aasmund Kastanrasse fra Finsboderne og Korsøerne (paa Østkysten af Grønland) til Breidafjorden paa Island med et Skib uden Jernsøm, med 13 Mands Besætning, men forliste Aaret efter. Sturl. Saga III. 7. Annalerne.

[2]) Se ovenfor III. S. 206, 393, 825. Sturl. Saga III 5. Biskop Paals Saga Cap. 9. Annalerne omtale som en merkelig Begivenhed, at der i 1203 var 3 Biskopper paa Island.

[3]) De islandske Annaler.

[4]) Se ovenfor III. S. 205. Sturl. Saga III. 3.

[5]) Isl. Annaler.

[6]) Annalerne, ved disse Aar. Flatø-Annalerne henfører Nikolas's Død til 1240, men Annales regii, de bedste, til 1242.

Fart. Der maa have været lange Tider, hvor den lille Coloni ganske har været afskaaren fra den øvrige civiliserede Verden, og kun anviist paa sig selv; da Korn ikke avledes i Landet, kunde der være Tider, hvor man savnede endog det til den hellige Natverd nødvendige Brød, ej at tale om Viin [1]). Hertil sigter vel følgende Erklæring, som Pave Gregorius i Aaret 1237, netop i Tiden mellem Biskop Nikolas's Indvielse og Afreise, meddeelte Erkebiskop Sigurd paa dennes Forespørgsel, og som maaskee endog Nikolas i egen Person kan have hentet: „da du forespørger dig, hvor vidt man, naar der i nogle af dine Suffraganers Kirker er Mangel paa Korn, kan meddele Folket i Sakramentet en simpel Oblat af hvilken som helst Materie, for ved denne uskyldige Skuffelse i Frombedens Tjeneste nogenledes at berolige det; saa og, hvor vidt man kan give det Øl eller en anden Drik i Stedet for Viin, da Viin neppe eller aldrig findes i hine Egne: meddele vi dig herved det Svar, at ingen af Delene maa skee, saa som i dette Sakrament den synlige Form skal være Brødets af Korn og Vinens af Druer, indviet efter Indstifterens Ord ved Presten, hvorefter der ikke er nogen Tvivl om, at de da indeholde virkeligt Kjød og Blod: derimod kan man give Folket simpelt hen velsignet Brød, saaledes som Skik og Brug er i enkelte af hine Egne" [2]). Da man ikke engang paa Island eller Færøerne, eller nordligst i Haalogaland, kan tænke sig en saadan Brødmangel, som den, der her forudsættes, men alene paa Grønland, synes virkelig saavel Forespørgselen som Svaret kun at have gjeldt denne Coloni, og Sagen at være bleven gjort anhængig af Nikolas, da han opholdt sig i Norge for at modtage Indvielsen. Det slaar ikke Feil, at ogsaa han, ligesom de fleste af hans Forgængere, nærmest har været valgt til Embedet enten fordi han allerede forhen havde været paa Grønland, eller i det mindste havde nærmere Forbindelser med Landet, saa at han kjendte dets Tarv, og saaledes ogsaa vidste, til hvilken Yderlighed man kunde komme, naar der i flere Aar ingen Tilførsel havde været. Mod Brødmangelen kunde Paven, som vi see, ikke give noget Raad, eller paapege noget Surrogat for Brødet; hvad derimod Mangelen paa Viin angaar, da sees det at han tillod, naar saadan fandtes, i Stedet for den sædvanlige, foreskrevne Indvielse af begge Species, kun at indskrænke sig til den simple Velsignelse af Brødet.

Alt dette giver en temmelig klar Forestilling om, hvilken sørgelig

---

[1]) Kongespeilets Skildring af Grønland, Cap. 17—19, se ovenfor I. 2. S. 362. Her staar der udtrykkeligt: „Mængden i Landet veed ikke hvad Brød er, saa aldrig Brød".

[2]) Dipl. Norv. I. No. 16. Jvfr. Keyser. n. Kirkeh. I. S. 412.

Tilværelse den lille grønlandske Coloni i det hele taget havde at friste, og hvor mange Vanskeligheder den havde at kæmpe med, blot for at kunne bestaa. Men den var nu engang bleven stiftet der, og Indbyggerne behagede sig i at danne en egen liden Stat for sig selv, med eget Hovedthing, egen Bispsstol (skjønt den rigtignok siges i Kongespejlet kun at udgjøre en Trediedeel af et Bispsdømme [1]), ja endog med tvende Klostre, det ene et Augustinerkloster i Ketilsfjord, indviet St. Olaf, det andet et Benedictiner-Nonnekloster i Ravnsfjord. Begge vare rimeligviis stiftede omkring 1200, maaskee fra Norge af, og synes, ligesom overhoved de kirkelige Stiftelser paa Grønland, at have haft forholdsviis ret gode Emolumenter [2]). Den Handel, som blev dreven med Landets Naturproducter, der alle hørte til det sjeldnere og kostbarere Slags, var ellers ret fordeelagtig. Vel havde den Lyst til at gjøre Opdagelsesrejser til fjernere Egne, der udmerkede de første Colonister, tabt sig, og om Farter til Viinland var der ikke mere Tale, dog droge, som det synes, Grønlands mægtigere Bønder hvert Aar til de inderste, nordlige Egne af Baffinsbugten, deels for at samle Drivtømmer, deels, og fornemmelig, for at fange Selhunde, der her fandtes i større Mængde og af bedre Slags end længer sydpaa. Til disse Farter, hvori dog ogsaa Nordmænd hyppigt synes at have deeltaget, havde de egne store og sterkt byggede Skuder. Disse nordlige Stationer, med et fælles Navn kaldte **Nordsæderne** (Nordrsetur), synes at have været paa forskjellige Steder fra Bjørnø (Disko) af indtil den saakaldte **Kroksfjord** og **Kroksfjordheid**, der efter en løs Angivelse omtrentligt kan beregnes til at have ligget under 75 Grader nordlig Brede, og altsaa rimeligviis at søge ved det nu saakaldte Lancaster-Sund [3]). Handelen paa Grønland synes, som det allerede tidligere er nævnt, fornemmelig at være dreven fra Norge af, og dets Forbindelse med Norge saaledes at have været hyppigere end med det langt nærmere Island. Allerede dette maatte være nok for Kong Haakon til at gjøre Ønsket om Herredømmet over Grønland levende hos ham; hertil kom nu ogsaa det i Særdeleshed efter hans Kroning udtalte, og af Cardinal Villjam i Pavens Navn godkjendte Princip, at ethvert Folk skulde lyde en Konge, og da natur-

---

[1]) Kongespejlet, S. 43.

[2]) Se Grønl. hist. Mindesmerker III. S. 254, 255. Det er især den Omstændighed at Kongespejlet ikke omtaler disse Klostre, som bringer os til at sætte dem efter 1200. Kirkebø Benedictinerinde-Kloster paa Island stiftedes ej før 1186, og Flatø Augustinerkloster ikke før 1172; for det fjerne Grønland maa vi vel regne nogle Tiaar silbigere. At i det mindste Olafsklostret var stiftet fra Norge, synes dets Indvielse til St. Olaf at vise.

[3]) Se „Grønlands hist. Mindesmerker" III. 234—236, 881—885.

ligviis helst den Konge, med hvis Rige det for Resten stod i nærmest Forbindelse, eller med hvis Undersaatter det var i nærmest National-slægtskab. For Kongens Forfængelighed havde det vel ogsaa noget eget tillokkende, at kunne kalde sig Herre over det yderste Norden. Paa samme Tid, som Thord Kakale og Biskop Henrik sendtes til Island for at paaskynde dette Lands Underkastelse, sendtes derfor ogsaa den Aaret forud til Biskop Nikolas's Eftermand indviede Olaf, om hvis Herkomst og tidligere Stilling for Resten intet andet vides, end at han ej var fød Grønlænding, til Grønland i samme Ærende, det vil da sige ved Siden af hans gejstlige Hoved-Syssel. Rimeligviis har han ogsaa medbragt et Brev fra Cardinalen eenslydende med det til Islands Indbyggere. Det lader ikke til, at Olaf i Førstningen tog sig videre af Sagen; maaskee han endogsaa mødte Modstand, thi endnu ti Aar derefter havde Grønlændingerne ikke underkastet sig Kong Haakon. Men om Høsten 1261, samtidigt med eller strax efter Kong Magnus's Giftermaal og Kroning, kom trende, som man maa formode norske, Farmænd og Skibsstyrere, Odd af Sjalt [1]), Paal Magnussøn og Knarrar-Leif, fra Grønland efter fire Aars Fraværelse, og meldte at Grønlændingerne nu havde vedtaget ej alene at yde Skat til Kongen, men ogsaa at erlægge Bod til Kronen eller Thegngilde for alle Manddrab, hvad enten den dræbte var norsk eller grønlandsk, og hvad enten Drabet var skeet hjemme i Bygden eller oppe i Nordsæderne. Denne Underkastelse var endnu fuldstændigere end Islændingernes; thi for det første synes den at have været fælles vedtagen af det hele Folk, medens Island kun deelviis underkastede sig, for det andet havde Grønlændingerne allerede strax ved Siden af Skatteydelsen ogsaa vedtaget Thegngildet, der rigtignok synes at maatte være uadskilleligt forbundet med Erkjendelsen af den saakaldte Thegnskylda, eller Undersaatsforholdet til Kongen, men hvortil Islændingerne dog endnu ikke udtrykkeligt havde forpligtet sig, og som heller ikke blev formeligt vedtaget førend i 1269 [2]), som det siden skal vises. Hvorledes Sagen blev dreven paa Grønland, om de nys nævnte Mænd havde faaet noget Hverv af Kongen, og saaledes selv virket dertil, eller om de blot meldte, hvad de under deres Ophold der havde været Vidne til, vides ikke. Det synes som om denne Underkastelse ikke har vakt liden Glæde eller Opsigt ved Hoffet, hvortil det vel ogsaa bidrog, at den skede tidligere end Islands, og saaledes var den første større Tilvæxt, Kongen paa denne Maade vandt til sit Herredømme. Man pralede nu af, at Kongens Magt strakte sig lige op under Nord-

---

[1]) Sjaltar, Sjölt, nu Sjold, efter hvilken den forhenværende saakaldte Sjolds Skibrede havde sit Navn, er en Gaard i Birkelands Sogn ved Bergen.

[2]) Se Annalerne ved dette Aar, samt Biskop Laurentius's Saga.

Stjernen. I et Kvad, som Sturla Thordssøn ikke mange Aar efter digtede om Kong Haakon, og som vistnok udtalte de samme Ord, hvormed Kongens Omgivelser lykønskede ham til de nye Erhvervelser, heder det: „du har Lyst til at forøge dit Rige over hele den kolde Sone lige til Nordstjernen, til alle gode Mænds Glæde; hidtil har ingen anden Konge end du erhvervet Herredømmet der; Nationerne prise din Hæder længere vid end Solen skinner“ [1]). Ligesom den spanske Konge i sin Tid gjorde sig til af, at Solen ikke gik ned i hans Lande, saaledes berømmede altsaa Kong Haakons Hofmænd ham for at hans Rige strakte sig videre end Solens Straaler kunde naa.

43. Kong Haakons sidste Forhandlinger med Pavestolen. Nye Korstogs-Opraab. Norges Vælde til Søs.

Idet vi nu atter optage Traaden af Fortællingen om de Begivenheder, som enten forefaldt i Norge selv, eller hvori Kong Haakon umiddelbart tog Deel, ville vi, førend vi gaa over til den sidste store og betydningsfulde Akt af hans virksomme og daadrige Liv, hans Vesterhavstog, med nogle Ord omtale hans seneste Forhandlinger med Pavestolen og Forhold til Gejstligheden overhoved. Der udgik fremdeles Korstogs-Opraab, om det end ikke lader til, at man længere tog Kongen paa Ordet efter de af ham tidligere givne Løfter. Det sidste Korstogs-Opraab, vi ovenfor have omtalt som udgaaet til Norden i Almindelighed, gjaldt Preussen og Lifland, idet Pave Alexander, ved Brev af 11te Marts 1256 til Broder Absalon, Dominicanernes Provincialprior i Provinsen Dacia, befalede ham at lade sine undergivne Ordensbrødre i alle tre nordiske Riger prædike Korset til de Christnes Undsætning mod de hedenske Preussere og Liver, med den sædvanlige Ret til at meddele de Indulgenser m. m., der ellers tilstodes Korsfarere til det hellige Land [2]). Det spændte Forhold, hvori Kong Haakon paa den Tid stod til Danmark, de senere Forvirringer i Danmark selv, og endelig den norske Secculargejstligheds onde Øje til Dominicanerne, forklarer noksom, hvorfor dette Opbud ikke kunde gjøre synderlig Fremgang i Norge, ja maaskee ikke engang blev prædiket, uagtet Broder Absalon vist ikke undlod at drive paa Sagen, navnlig da han om Vaaren eller

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 311. Det her anførte Vers udgjorde vel en Deel af det Kvæde, som Sturla i Aaret 1263 digtede om Kong Haakon, førend endnu hans Død var bleven bekjendt i Norge, saaledes som det nedenfor skal omtales.

[2]) Se ovenfor S. 125.

Sommeren 1257 sendtes af Kong Christopher til Kong Haakon, for at anholde om Vaabenstilstand og Fredsmøde [1]). Vi have ligeledes seet, at Pave Alexander i 1255 søgte at benytte sig af Kong Haakons tidligere Korstogsløfte for at faa ham til at kæmpe for de pavelige Interesser i Nedre-Italien, saavel som at dette upaatvivleligt stod i Forbindelse med den spanske Konges ivrige Tilnærmelser [2]); men at Kong Haakon holdt Stand mod alle Overtalelser, og hverken ved Løfter eller Smiger lod sig forlede til at gjøre store, bekostelige Udrustninger og drage langt hen i fjerne Lande for at skaffe andre, ham uvedkommende, Fyrster Riger og Lande paa sin fordums Ven Kejser Frederiks, eller hans Ætlingers Bekostning. Hvad der her især stod saavel Paven som de andre sydeuropæiske Fyrster for Hovedet, og som fornemmelig bragte dem til at søge Haakons Venskab, var unegteligt det Ry, der gik af hans mægtige Flaade, og af Nordmændenes Tapperhed og Færdighed i at stride til Søs, hvori det lader til at man har anseet dem alle andre daværende Nationer overlegne. Dette fremgaar aabenbart af Kong Ludvig den 9des Skrivelse til Haakon i 1248, som vi ovenfor have omtalt, hvori den franske Konge ej alene anmodede ham om at gjøre ham Følge paa det forestaaende Tog til det hellige Land, men endog tilbød ham „som mægtig og erfaren paa Havet" Befalingen over den franske Flaade, der skulde deeltage i Toget [3]). Det tør vel hænde, at man for en Deel kan have overført uklare Erindringer fra den gamle Vikingetid om Nordmannernes Vælde til Søs paa de senere Nordmænd, hvilke man antog for lige saa stridbare og dristige Sømænd som hine; men saa meget er vist, at om denne Overførelse i sig selv ikke var fuldkommen berettiget, gav dog den Stilling, Kong Haakon nu indtog i Norden, og overhoved i hele Nordeuropa, god Anledning dertil; han havde virkelig nu en Flaade, saa stor, vel rustet og vel bemandet, som neppe nogen Fyrste i hele Europa for Øjeblikket havde; den kunde i Hast samles og bringes paa hvad Punkt det skulde være; med den havde han to Gange spillet Mester i Danmark, første Gang da han tvang Kong Christopher til at slutte Fred, og anden Gang, da det blotte Rygte om hans Nærmelse befriede Sjæland fra Vendernes Ødelæggelser, og i det hele taget bidrog til at gjenoprette Fred og Orden i Landet. Vi ville ogsaa snart i det følgende see, hvilken Ængstelse det blotte Rygte om hans forestaaende Ankomst med en Flaade til de vestlige Farvande vakte endog i England.

---

[1]) Se ovenfor S. 162.

[2]) Se ovenfor S. 126. 140, 185, 186.

[3]) Se ovenfor S. 45.

Denne Anseelse, hvori han stod, fornemmelig som Herre over en vældig Sømagt, var vel ogsaa en af de væsentlige Grunde til den Forekommenhed og Eftergivenhed, den pavelige Curie ufravigeligt viste mod ham, og den bekræfter noksom, hvad ogsaa Hollands Exempel senere tilfulde har viist, at en mindre Stat, der paa Grund af sin Beliggenhed og Folkets særegne Beskaffenhed er i Stand til at underholde og bemande en betydelig Flaade, derved kan komme til at opnaa en Magt og Anseelse blandt andre Stater og spille en politisk Rolle, der aldeles ikke staar i Forhold til dens Folkemængde og øvrige Hjelpekilder: en Rolle, Norge ogsaa kunde have vedblevet at spille, hvis ikke, som allerede tidligere omtalt, Tidens Aand og Omstændighederne havde medført, at Søkrigsvæsenet tilsidesattes for Riddervæsenets Affødning, Kampen til Lands og Anvendelsen af lejede Landtropper; men mod hvilken ærefulde Stilling intet nu omstunder hindrer vort Fædreland i at stræbe, ja som det endog meget mere er anviist paa i det mindste tilnærmelsesviis at indtage, naar kun Nationens indre Kræfter faa udvikle sig frit, naturligt, og i den med dens Charakteer og særegne Beskaffenhed bedst overeensstemmende Retning.

Tatarernes eller Mongolernes nye Fremskridt under Mandschu, Gajuks Efterfølger (1251—1259) og i den nærmeste Tid strax efter hans Død, idet de ej alene udbredte sig over Syrien og Mesopotamien, men tillige truede Ungarn og herjede Polen, vakte store Bekymringer hos Pave Alexander. Han havde udskrevet et stort almindeligt Kirkemøde, der skulde holdes i Rom 14 Dage efter Paaske 1261, og til hvilket vistnok ogsaa den norske Gejstlighed var indkaldt. Men Frygten for at dette kunde gjøre noget Afbræk i de Udrustninger, der nu maatte ansees uomgængeligt nødvendige mod hine Christenhedens fælles Fiender, bevægede ham til at udsætte Kirkemødet indtil videre, og derimod at tilskrive alle christne Konger, Hertuger, Erkebiskopper, Biskopper, og andre Fyrster, at de med Raad og Daad maatte forsvare sig og Christendommen mod Barbarerne, samt nøje overlægge om, hvilke Midler hertil vare de tjenligste, og hvorledes man kunde faa samlet en stor Hærmasse imod dem paa det bekvemmeste Sted. Naar de vel havde overvejet dette, skulde de inden 6te Juli sende Befuldmægtigede og Sendebud til det apostoliske Sæde for der videre at raadslaa om denne Sag. Med andre Ord, det tidligere udskrevne Concilium udsattes til nys nævnte Dag, og Forsvaret mod Tatarerne bestemtes til Hovedgjenstand for de vordende Forhandlinger[1]. Men allerede over en Maaned før den bestemte Samlingstid afgik Pave Alexander ved Døden, den 25de Mai 1261, og det

[1]) Raynaldus, ved 1261, No. 4—6.

varede hele tre Maaneder, inden Cardinalerne kunde blive enige om, hvo der skulde vælges til hans Efterfølger. Endelig valgte de, den 29de August, Pantaleon, Patriarch af Jerusalem, der kronedes den 4de September næstefter, og antog Navnet **Urbanus den 4de.** I Mellemtiden vare mange Befuldmægtigede ankomne fra forskjellige Lande, men da Cardinalerne havde saa meget at bestille med Valg-Anliggendet, at de ej kunde beskjeftige sig med andet, lode de Sendebudene drage hjem igjen, for ej at forvolde dem unyttigt Ophold, udsættende den Sag, for hvis Skyld de vare komne, indtil en ny Pave var valgt. Der var nu heller ikke saa megen Hast paa Ferde, da Ungarerne endnu førend Alexander var død havde tilføjet Mongolerne et stort Nederlag og derved standset Faren for det første. Ogsaa fra Norge var der kommet Sendebud, skjønt efter den bestemte Tid, sandsynligviis endog efter at det nye Pavevalg havde fundet Sted. Til disse Sendebud sluttede sig rimeligviis ogsaa den til Biskop i Hamar udseede Archidiaconus Gilbert, der allerede Aaret forud havde forladt Norge med Skrivelse fra Kongen og Erkebiskoppen til Paven om, at de begge ønskede hans Udnævnelse til denne Bispsstol. Sendebudene medbragte ligeledes Breve fra begge Konger, hvori disse blandt andet tilmeldte Paven, at der nu i hele Norge indsamledes Bidrag til det omhandlede Anliggendes Fremme. Pave Urbanus modtog Gesandterne venligt, men da han, som han sagde, i denne første Tid efter sin Ophøjelse paa Pavestolen følte sig saaledes betynget af Sorger og Bekymringer, at han ikke havde kunnet skjenke den Sag, hvorfor de vare komne, behørig Opmerksomhed, besluttede han sig til at sende dem tilbage, idet han dog medgav dem en Skrivelse til Kongerne, hvori han, fremstillende hele Sagens Gang, paa det varmeste anbefalede dem den og formanede dem til at lade sig finde raske og redebonne til alt hvad der kunde tjene til dens Fremme. Da denne Skrivelse er dateret i Viterbo den 9de Juni 1262 [1]), maa de norske Sendebud saaledes have opholdt sig indtil paa den tiende Maaned ved Curien, og Gilbert naturligviis endnu længer. Sandsynligviis fulgte Gilbert med dem tilbage [2]). Pave Alexander havde, som man maa antage, ikke gjort noget

[1]) Dipl. Norv. I. No. 55.

[2]) Han var nemlig, som det sees, indtruffen noget før 4de Marts 1263, paa hvilken han indviedes. Skjønt det heder i Cod. Frisianus, dog ej i Flatøbogen, at han da var „nykommen fra Curien", behøver man dog ikke derfor at antage, at han var kommen umiddelbart før Indvielsen; hine Ord vilde passe, om han endog var kommen i Julen, eller ved det forrige Aars Udgang. Det er heller ikke sagt at han strar ved Ankomsten til Norge begav sig til Nidaros. Erkebiskoppen har maaskee endog udsat hans Indvielse, for at den kunde skee

ved hans Sag, hvorfor han maatte oppebie Urbanus's Valg; denne medgav ham en Skrivelse, hvori det vel overdroges Erkebiskoppen at vælge den nye Biskop i Hamar, men dog med det Tillæg, at han efter Kongens Ønske skulde vælge Gilbert. Dette skede da, og Gilbert indviedes, som det tidligere er berettet, den 4de Marts 1263 tilligemed Biskop Brand til Hole af Erkebiskop Einar, med Bistand af Biskopperne Peter af Bergen og Thorgils af Stavanger, i Christkirken i Nidaros, sandsynligviis ogsaa i Overvær af begge Kongerne, som den Vinter opholdt sig i Throndhjem. Erkebiskoppen, siges der, var i denne Tid sygelig, og besøgte kun sjelden Kongen, men alt løb dog nok saa vel af mellem dem, især ved Kong Magnus's Bestræbelser.

Imidlertid prædikedes der flittigt Korstog mod hine Christenhedens Fiender, og Pave Urban overdrog fremdeles Dominicanernes Provincialprior for Dacien Overopsigten hermed i hans Provins. Skjønt Kong Haakon ikke egentlig lagde nogen Hindringer derimod, syntes han dog slet ikke om at dette Hverv ikke heller var overdraget til dertil skikkede Mænd i hans eget Rige. Han har rimeligviis fra tidligere Dage haft noget imod Broder Absalon, ligesom Forholdet mellem Danmark og Norge paa denne Tid, om end tilsyneladende fredeligt, dog ikke var videre venskabeligt, fornemmelig paa Grund af de Vanskeligheder, som gjordes ved Opladelsen af de Ejendomme, der tilhørte Dronning Ingeborg. Heri har vel ogsaa Erkebiskoppen og den øvrige norske Sæculargejstlighed, der havde saa meget imod Dominicanerne, givet ham Medhold, og for en stor Deel bidraget til, at han virkelig afærdigede Sognepresten til Strandvik, Agmund [1]), til Paven i dette specielle Erende, med et Brev, hvori han udtalte sin Forundring over at Paven ej havde overdraget Hvervet til en norsk Gejstlig, og anholdt om at dette nu maatte skee, saa meget mere som baade han selv og hans Undersaatter for øvrigt vare villige og rede til at hjelpe og bistaa den, hvem dette Erende blev til Deel. Pave Urban viiste sig lige saa føjelig mod Haakon, som hans Forgængere. Han tilbagekaldte det Broder Absalon givne Hverv, og overdrog det derimod til Erkebiskop Einar, idet han tillige ved en særskilt Skrivelse [1]) befalede Norges øv-

samtidigt med Brands. Under disse Omstændigheder kan man godt antage, at Gilbert og de norske Befuldmægtigede tilsammen have forladt ham i Juli 1262. Sturlunga Saga X. 27 siger derhos udtrykkeligt, at da Erkebiskop Einar i Fasten (efter 11te Febr.) raadslog om Brands Valg, var Gilbert og de øvrige, som havde faret med ham, komne fra Curien. Disse vare rimeligviis Gesandterne til det paatænkte Kirkemøde.

[1]) I Afskriften af det pavelige Brev, Dipl. Norv. I. No. 58, kaldes han Admundus, men da et Navn som Admund er aldeles ukjendt i Norsk, og man heller ikke her kan tænke paa Edmund, da dette Navn maatte være Pavestolen be-

rige Biskopper og Gejstlige i denne Sag at være ham og dem, han maatte tage til Medhjelpere, lydige og hjelpsomme. Da de Skrivelser, som Paven i denne Anledning udfærdigede, ere daterede saa sildigt som 21de og 23de October 1263 [1]), fandt de, som det i det følgende vil sees, hverken Erkebiskoppen eller Kong Haakon i Live, og Sagen bortfaldt af sig selv. Dette var det sidste virkelige Korstogs-Anliggende, som beskjeftigede Kong Haakon, og overhoved nogen norsk Konge; thi Korstogs-Prædikener brugtes siden kun som et Middel til at skaffe Pavestolen Penge ved de dertil indsamlede frivillige Bidrag saavel fra Lægfolket som den tvungne Afgift af de gejstlige Indtægter. Den kongelige Gesandt, Agmund, benyttede sig for øvrigt efter Evne af Lejligheden til at skaffe sig selv Fordele, idet han forestillede Paven, at flere Præbender i Oslo Kirke skulde have staaet saa længe vacante, at Collationen deraf ifølge Lateranconciliets Beslutning tilkom Pavestolen, og derfor, som man kan skjønne, anholdt hos Paven om at maatte faa en af dem. Heri føjede ogsaa Paven ham, af Consideration for Kongen, som han sagde, og overdrog Biskop Gilbert, saavel som en Mester Andres, Chorsbroder i Stavanger, at indsætte ham deri, uden at bryde sig om, hvad Biskop Haakon eller Capitlet kunde anføre til Indvending. Brevet herom er dateret den 28de October, altsaa samme Dag som den sidste af de oven nævnte to Skrivelser. Om den havde nogen Følge, vides for Resten ikke. Da den naaede Norge, var Biskop Gilbert rimeligviis endnu ikke kommen tilbage fra Vesterhavstoget, paa hvilket han ledsagede Kongen. Om dette merkelige Tog, det vældigste, der nogensinde er udgaaet fra Norge, maaskee kun med Undtagelse af Kong Harald Sigurdssøns Krigstog til England, og som var det Foretagende, hvormed Kong Haakon sluttede Rækken af sine store og berømmelige Bedrifter, skulle vi nu berette.

44. Alexander III, Konge i Skotland, lægger Planer til Sydersernes Erobring. Underhandlinger i den Anledning. Skoterne angribe Sydersrne. Kong Haakon beslutter et Krigstog til Skotland.

Det er ovenfor nævnt, hvorledes Skotlands Konge, Alexander den 2den, havde bestræbt sig paa det ivrigste for at faa Syderøerne lagte under sit Scepter, og, da dette ikke lykkedes ham ved Underhandlinger og Tilbud af Pengesummer, allerede var i Begreb med at begynde Krig,

kjendt, bliver det rimeligst, at man har skrevet Admundus, der mere nærmer sig Edmundus, i Stedet for det uvante „Agmundus“.

[1]) Dipl. Norv. I. No. 56, 57. Skrivelsen til Erkebiskoppen er af 23de, til Gejstligheden af 21de Octbr.

da Døden overraskede ham ved Kjarbarø den 8de Juli 1249 [1]), og Fiendtlighederne for det første indstilledes af dem, der styrede paa hans syv- eller aatte-aarige Søn **Alexander den 3dies** Vegne. I den lange Mindreaarighedstid laa de skotske Magnater for det meste i Fejde med hinanden indbyrdes om, hvilket Parti der skulde føre Formynderskabet; man havde derfor ikke Tid til at beskjeftige sig med de sydervøiske Anliggender, og den norske Konges Autoritet blev derfor temmelig urokket paa Øerne. Saaledes var der heller ikke blevet noget af, at Eogan af Argyll, eller Kong Jon, som han kaldtes, formelig sagde sig fri fra det norske Lensforhold og hyldede den skotske Konge, hvortil han af Frygt for den Krig, hvormed Alexander den 2den truede, havde erklæret sig villig; han erkjendte vistnok nu, som det allerede ovenfor er viist, Nødvendigheden af, i Tilfældet af en aabenbar Krig mellem Norge og Skotland, da at tage Parti med det sidste Rige, hvor han havde de største Besiddelser, men den mod Forventning indtrufne og temmelig langvarige Fredstilstand sparede ham endnu en Tidlang for at gjøre noget bestemt Skridt, uagtet han for øvrigt neppe lagde Dølgsmaal paa, at han heldede til den skotske Side, og derfor ogsaa, som vi have seet, optraadte mere i Egenskab af skotsk Magnat end af norsk Underkonge. Han synes derfor heller ikke længer af Nordmændene at have været regnet som den egentlige Konge i denne nordlige Deel af Øerne; thi der er nu for det meste kun Tale om „Kongen", ikke om „Kongerne", og denne Konge var Eogans Frænde, den før omtalte **Duggall** Søn af Ruaidhri (Dugald Mac Rory), der var Kong Haakon særdeles hengiven og ubrødelig tro. Duggalls Søn **Erik** opholdt sig endog i Norge og ved Haralds Hird [2]), sandsynligviis, efter de Tiders Skik, som et Slags Gissel for Faderens Troskab, dog vel mere for Formens Skyld, end fordi det virkelig behøvedes. Paa Man herskede Kong **Magnus Olafssøn**, der ligeledes var Kong Haakon tro. Saaledes stode Tingene hen, indtil Kong Alexander var bleven voxen, og gift med Margrete, en Datter af den engelske Konge Henrik den 3die. Han opnaaede vel ikke den egentlige Myndighedsalder førend i 1262, men det forstod sig dog af sig selv, at han, da det lakkede mod denne Tid, og allerede i sig selv var fuldvoxen, udøvede stor Indflydelse paa Regjerings-Anliggenderne. Navnlig optog han ivrigt sin Faders Plan, at lægge Sydersøerne til det skotske

---

[1]) Se ovenfor S. 66.

[2]) Dette sees deraf, at han i 1263 nævnes blandt Kongens nærmeste Omgivelser. Saavel af Navnet som af den Omstændighed at han senere optræder næsten udelukkende som norsk Høvding, og forblev i Norge efter Sydersøernes Afstaaelse, skulde man formode at han endog er bleven opdragen i Norge.

Rige. Underhandlingerne med Norge i dette Øjemed aabnedes i Aaret 1261, idet der nemlig, strax efter at Kongerne Haakon og Magnus havde sendt Biskop Haakon m. fl. for at hente den danske Kongedatter, og imidlertid selv vare dragne til Bergen, ankom to Gesandter fra Kong Alexander, en Archidiaconus og den forhen nævnte Ridder **Missell**. Hvad deres egentlige Erende var, siges ikke, men det maa vel især have været det samme som de foregaaende Gesandters, nemlig at underhandle om en mindelig Afstaaelse af Øerne, samt ved Siden heraf at handle om Erstatning for de smaa Fornærmelser, som norske og skotske Undersaatter paa disse Kanter synes at have tilføjet hinanden. Men, siges der, Kongen kom under Vejr med, at de mere fore med fagre Ord end med Oprigtighed. De søgte ogsaa tilsidst at snige sig bort uden foregaaende Tilladelse af Kongen, tvert imod al Vedtægt baade i ældre og nyere Tider, og havde allerede sat Sejl til, da man merkede at de havde absenteret sig, og Kongen i Hast sendte Brynjulf Jonsson efter dem. Han indhentede dem, og bragte dem tilbage. Kongen lod dem nu vide, at de til Straf fordi de havde villet tilsidesætte Gesandters almindelige Sædvane, og drage bort uden Orlov, skulde tilbringe hele Vinteren i Norge. Paa denne Maade var det, at Missell blev et ufrivilligt Vidne til Kroningshøjtideligheden. Saa snart Efterretningen herom kom til Skotland, blev der gjort store Ophævelser derover; Kong Alexander beklagede sig for sin Svigerfader, Kongen af England, og denne tilskrev under 23de Marts 1262 Kong Haakon, saavel om at sætte Gesandterne paa fri Fod, som angaaende de øvrige Punkter, der nu vare paa Bane mellem ham og Kong Alexander [1]). Der blev ogsaa klaget over, at Gesandterne skulde være blevne haardt behandlede, eller, som man udtrykte sig, ikke overeensstemmende med kongelig Anstændighed. Denne Beskyldning var dog aabenbar usand, hvilket man allerede kan see deraf, at Missell var tilstede ved Kroningsfesten og det endog, som det synes, paa en af de bedste Pladse, ligesom der vel heller ikke kan være nogen Tvivl om, at han var Kongens Gjest i Bryllups- og Kronings-Gildet [2]). Der nævnes ikke udtrykkeligt, naar de bleve sendte hjem, men man seer kun, at dette maa være skeet i Løbet af Sommeren 1262, thi der findes et andet Brev fra Kong Henrik til Kong Haakon, dateret 15de November 1262 [3]), hvori han erkjender Modtagelsen af en Skrivelse fra Kong Haakon, der melder ham at han havde ladet Gesandterne drage frit og uhindret hjem, og at det lige saa lidet

[1]) Rymeri foedera, I. S. 407.

[2]) Se ovenfor S. 212.

[3]) Rymeri foedera I. S. 422.

havde været hans Hensigt at paaføre den skotske Konge Krig, som det forholdt sig saaledes at Gesandterne ikke skulde være blevne vel og anstændigt behandlede. Men da Kong Haakon skrev dette Brev til den engelske Konge, og endnu mere da denne skrev hiint Svar, havde rigtignok Omstændighederne højligen forandret sig, og saa fredeligt stemt, som Kong Haakon tidligere var, saa nødvendig ansaa han nu en Krig at være. Thi om Sommeren var der indløbet et Brev fra Kong Duggall, der berettede at Villjam, Jarl af Ross [1]), tilligemed flere andre skotske Høvdinger, havde gjort et voldsomt Angreb paa Øen Skye, og faret frem med den frygteligste Grumhed; de havde brændt baade Kirker og Gaarde, dræbt en Mængde Mennesker, baade Kvinder og Mænd, ja endog spiddet spæde Børn paa Spydsoddene; der tilføjedes og, at Kong Alexander agtede at underlægge sig alle Sydrøerne [2]), saa sandt han fik beholde Livet. Heraf seer man, at dette Tog var skeet efter hans Befaling, ja at det endog er at betragte som det første Skridt til Udførelsen af den nys nævnte Erobringsplan, hvilket ogsaa bekræftes deraf, at der enten blev aftvunget Øens Indbyggere Gisler, eller at flere af dem bleve bortførte for at benyttes som saadanne; vi erfare nemlig at tvende af disse Gisler fra Skye i Løbet af 1263 holdtes forvarede paa Inverness Slot [3]). Man behøver just ikke derfor at antage, at Alexander billigede de forøvede Grusomheder. Men hans Myndighedsalder var just nu indtraadt, og han vilde vel gjerne benytte sig af sin Magt til at opnaa det længe attraaede Maal, paa samme Tid som han ogsaa tog Represalier for Gesandternes Anholdelse. Kong Haakon blev, som man kan vente, særdeles oprørt over det skede, og besluttede strax at hevne det paa det eftertrykkeligste, saa at Lysten skulde forgaa den skotske Konge til, nogensinde herefter at udstrække Haanden efter de norske Besiddelser. Han forelagde dog ogsaa Sagen for sit Raad; men hvilke Meninger end her ytredes, siges der — og man maa heraf slutte, at mange raadede til fredelige Underhandlinger —, blev det dog dertil, at Kongen vilde have Krig. Hans Ytring i Brevet til Kongen af England, at det ikke havde været hans Hensigt at bekrige Kongen af Skotland, var lige fuldt aldeles rigtig, og man behøver ikke derfor, med flere skotske Forfattere [4]), at beskylde Haakon for Tvetungethed; endog det blotte Udtryk, at det ej havde været hans Hensigt, det

[1]) Se Skene, the Highlanders, II. S. 225.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 314.

[3]) Alexander den 3dies Chamberlains rolls, i Advoc. library, se Archæol. Scot. II. 363. Laurents Grant, Sheriff af Inverness, beregner her i sit Regnskab for 1263 tre Halvpence om Dagen i Underhold for 2 Gisler fra Skye.

[4]) Lord Hailes, Annals of Scotl. I. S. 212, Arch. Scot. II. 401.

vil sige, at han oprindelig havde tænkt at gaa fredeligt til Værks, viser noksom, at han først, da han skrev Brevet og naturligviis maatte have modtaget den forfærdelige Beretning fra Kong Duggall, var kommen paa andre Tanker. Derfor tilbød ogsaa den engelske Konge i det nys omtalte Brev sin Megling. Han takkede Kong Haakon paa det Venligste for hans Mildhed mod Gesandterne, og da han, som han sagde, nødigt vilde, og heller ikke fandt det sømmeligt, at der skulde opstaa nogen Tvist mellem begge Konger, men derimod helst saa, at de tidligere mellem begges Forfædre indgangne Venskabsbaand kunde staa urokkede, lovede han at anvende al sin Indflydelse hos den skotske Konge til at denne gav behørig Erstatning for al den Skade, der af ham eller hans Mænd maatte være tilføjet Kong Haakon eller hans Undersaatter. Dette Brev kom dog nu for silde, og rimeligviis havde heller ikke Kong Haakon stor Tiltro enten til Kong Henriks Oprigtighed, eller hans Indflydelse hos Svigersønnen. Han skal ogsaa, som det nedenfor vil sees, have faaet Breve fra de Misfornøjede i Skotland om at komme dem til Hjelp. Strax efter Juul, altsaa i Begyndelsen af 1263, lod Kong Haakon Udbuds-Breve udgaa over det hele Rige, og opbød saavel de haandgangne Mænd, Lendermændene og Sysselmændene med deres Huustropper, som Leding, baade af Folk og Levnetsmidler, saa meget som han troede at Landet kunde taale. Bergen bestemtes til Samlingssted for Hæren, og Tiden til Begyndelsen af Sommeren.

Der blev nu almindelig Travlhed og Bevægelse over det hele Land. Kong Haakon forlod Throndhjem allerede ved Midfastetid, kort efter begge de før omtalte Biskoppers Indvielse, og drog over Dovrefjeld syd til Østlandet, for efter en tidligere Aftale at have en Sammenkomst ved Paasketid med Byrge Jarl i Ljodhuus, enten nu for at raadslaa fremdeles om Arvesagen, eller for at forsikre sig om hans fredelige Sindelag for den Tid, han selv var borte paa Toget. Men da han kom til Ljodhuus, var Jarlen allerede borte [1]; der blev saaledes intet af Sammenkomsten. Kongen vendte tilbage nord i Viken, og begav sig siden til Bergen, hvor han ankom ved Korsmessetid, den 3die Mai, og drev nu ivrigt paa Udrustningerne. Magnus havde noget senere end han, nærmere Paaske, forladt Throndhjem med begge Dronningerne, som han lod blive tilbage i Bergen, hvorpaa han begav sig til Stavanger, og gjorde de nødvendige Foranstaltninger med Hensyn til Udrustningerne i sit Len, Rygfylke; da han var færdig hermed, drog han til sin Fader i Bergen. Dag for Dag samlede der sig nu betydelige Troppemasser til Byen, baade Lendermænd og Sysselmænd med deres Folk; de fleste haand-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 314—36.

gangne Mænd i Landet, foruden store Skarer af Ledingsmænd. Kongen sendte tvende Mænd, der begge hørte hjemme der vester, nemlig Jon Langlivssøn, sandsynligviis en Dattersøn af Harald Jarl [1]), og Henrik Skot, hvis Tilnavn viser hans skotske Herkomst, til Sydrøerne for at skaffe paalidelige Lodser eller Vejvisere paa den vanskelige Sejlads i de trange Sund og Fjorde mellem de mange Øer paa Skotlands Vestkyst; disse Lodser skulde møde Flaaden paa Hjaltland. Jon og Henrik opsøgte Kong Duggall og underrettede ham om Flaadens nær forestaaende Ankomst; formodentlig var det ogsaa til ham, at de efter Kongens Befaling skulde henvende sig om Vejvisere. Maaskee havde de ogsaa Kongens Ordre til at kalde Magnus Jarl paa Orknøerne over til Norge, siden vi see denne blandt de Høvdinger, der afsejlede fra Bergen samtidigt med Kongen. Det var høist naturligt, om Kongen i denne kritiske Tid ønskede at have ham hos sig, for at sikre sig hans Troskab og klare det vanskelige Forhold, hvori han stod som den skotske Konges Vasall for Katanes; thi nu, da Krigen var nær ved at udbryde, gik det ikke an at tjene to Herrer, som Eogan af Argyll tidligere sagde, og han maatte nødvendigviis bestemme sig for een af dem. Men muligt er det ogsaa, at allerede de Skridt, den skotske Konge gjorde med Hensyn til Katanes, bestemte Jarlen til ubetinget at kaste sig i Kong Haakons Arme, og uopfordret at begive sig til ham. Vi erfare nemlig, at Kong Alexander havde aftvunget Katanes 21 Gisler, der holdtes forvarede i Inverneß, ligesom de tvende fra Skye [2]), og dette lader formode, at han maa have truet Katnesingerne med Krig, ja maaskee endog

[1]) Se ovenfor III. 456. Harald Maddadhssøn havde en Datter Langliv, der endog engang, som det heed, skulde egte Sæmund Jonssøn; da Sønner aldrig nævntes efter deres Mødre, uden naar disse vare høibyrdigere end Fædrene, maa man slutte at Langliv, Jons Moder, var af høj Æt, og da man nu tillige af den Omstændighed, at Jon fik Skotten Henrik til Collega, seer, at man med Flid valgte Folk fra de Egne, eller at Jon selv maa have været en Vesterlænding, slutte vi temmelig sikkert, at Jarledatteren var hans Moder. Henrik Skot maa ikke forverles med Henrik Skot den ældre, Kong Inges Hofmand, se ovenfor III. S. 555.

[2]) Se de før omtalte Uddrag af Alexander den 3dies Chamberlains Rolls. Sheriffen af Inverneß beregner for 21 Gisler fra Katanes, hver 1 Penny dagligt, for de to fra Skye, hver 1½ Penny daglig, hvilket, tilligemed Udgifterne for deres Vogtere, udgjør 30 Pund 13 Shill. 4 Pence. (Tiden udgjør altsaa henved 44 Uger). Man seer heraf, at Gislerne fra Skye have kostet mere end de fra Katanes at underholde, formodentlig vare de da af højere Byrd. Af Antallet paa de katnesiske Gisler sees og, at det ikke kan have været Jarlen, men Indbyggerne selv, der stillede dem; at saaledes den skotske Konge har traadt i umiddelbar Forbindelse med Indbyggerne, for at sikre sig deres Troskab uden Hensyn til, hvilket Parti Jarlen tog. Dette var saaledes aabenbart en fiendtlig Demonstration mod Jarlen.

virkelig sendt Krigsfolk til Landskabet for at underkaste det et Slags militær Occupation. Dette kunde nok vække Jarlens Harme. Men da man dog maa formode, at han som Skotlænding baade paa fædrene og mødrene Side, beslægtet med de mægtigste Ætter af Skotland og selv lige saa meget skotsk som norsk Vasall, havde sterkest Sympathi for Skotland, og at det saaledes ej kan være Forkjærlighed, der bragte ham til at erklære sig for Haakon, maa man ansee dette hans Valg som Tegn paa, at han frygtede Haakon og hans Flaade mere end Alexander, eller at han har betragtet Norge som det mægtigste af begge Riger. Dog kan man rigtignok ikke vide, om ej ogsaa muligviis de Partihensyn, der i det af Magnat-Factioner uophørligt splittede Skotland spillede en saa betydelig Rolle, ogsaa her kunne have gjort sig gjeldende; om han ikke muligviis kan have hørt til det Parti, der var fiendtligt sindet mod de mægtige Comyner, hvilke nu i længere Tid havde haft den største Indflydelse, og om han ikke endog kan have rejst over til Norge med Breve fra hine Misfornøjede. Skoterne tænkte paa at foretage et nyt Angreb paa Syderøerne ogsaa denne Sommer, men Kong Duggall bragte ud, at der snart vilde komme en Flaade fra Norge paa 40 Skibe. Dette gjorde Skoterne noget ængstlige til Mode, saa at de for det første indstillede det paatænkte Angreb [1]).

Da de opbudne Skarer paa det nærmeste vare komne sammen, kaldte Kongen dem til et almindeligt Thing oppe paa Bakkerne, hvor saaledes en betydelig Krigsmagt forsamlede sig. Her bekjendtgjorde han først og fremst sin Beslutning at drage vest over Havet og hevne de Voldsgjerninger, Skoterne havde øvet mod hans Rige. Kong Magnus tilbød sig at drage i hans Sted, saa at han selv kunde blive tilbage; hans Fader takkede ham med mange fagre Ord for hans gode Vilje, men sagde dog, at det vel blev det bedste, at han selv anførte Toget, da han var ældre og mere erfaren, og desuden vidste bedre Besked om Forholdene der vester. Derimod overdrog han Magnus Regjeringen i Norge for den Tid, han var borte. I en Folkevise, som vi nedenfor nærmere skulle omtale, og som efter al Sandsynlighed er samtidig, heder det at Kongen bød sin Søn Magnus at være hjemme og „raade for Bergen og Vargøhuus", at Magnus undskyldte sig med sin Ungdom og Faakundighed til at forestaa en saa stor Almue, men at Kongen svarede: „du kan ikke lide den salte Sø og saa den sterke Bølge" [2]). Dette er vel neppe blevet sagt, men der maa dog have gaaet Rygte om at Ordene faldt saaledes, og det røber temmelig tydeligt den almindelige Tro om Kong Magnus, at han ikke var synderlig krigersk. Heri tog man vel heller ikke Feil,

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 317.

[2]) Visen, Str. 7 og 8. Merkeligt er det, at Vargøhuus allerede her omtales.

og det kunde vel ogsaa hænde sig, at flere yngre, umodne Mænd derfor nærede mindre Agtelse for Magnus, end han fortjente. Paa dette Thing anordnede Kongen ogsaa mangt og meget, der vedkom Landets indre Forhold; navnlig bestemte han, at Sysselmændene ikke skulde paatale Sager, uden de aller største, saa længe han var borte: dette viser, at han ikke troede at hans Fraværelse vilde blive langvarig, thi det vilde ikke kunne have gaaet an, at Sagerne henstode et heelt Aar upaatalte; han gjorde saaledes ganske sikkert Regning paa at komme hjem igjen til Høsten [1]). Muligt, at det først var ved denne Lejlighed, at den før omtalte Nedsættelse af Bøderne fandt Sted, dog er det rimeligere, at det skede paa Rigsmødet i 1260, saaledes som vi ovenfor have antaget [2]), da man snarest skulde formode, at han paa dette Thing i Bergen udelukkende har indskrænket sig til Foranstaltninger, der stode i Forbindelse med Toget, og med Rigsstyrelsen i hans Fravær. Af Gejstlige bestemte han sig til at medtage ikke færre end tvende Biskopper, Gilbert af Hamar og Thorgils af Stavanger, den første sikkert fordi han ved sine tidligere Forbindelser i de vestlige Lande og overhoved ved sit Kjendskab til Forholdene der kunde være meget nyttig; fremdeles Kansleren, Sira Askatin, Thorleif, Abbeden i Holms Kloster, samt flere Prester, Klerker og Munke. Formodentlig var det efter Gilberts eget Andragende, at han den 6te Juni, under Udrustningerne, udstedte et Brev til alle Indbyggerne i Hamars Bispedømme, hvori han paalagde dem at yde deres Tiende ordentligt, og præstere Biskoppen hvad der tilkom ham, navnlig Ride-Skyds, idet han indskærpede Sysselmænd og haandgangne Mænd at understøtte Biskoppens Ombudsmænd og straffe de vrangvillige [3]). Ligeledes var det vel omtrent paa denne Tid, at han sendte Hallvard Guldsko anden Gang til Island.

Kongen bestemte at de erfarne Lendermænd Gaut Jonssøn paa Mel og Nikolas paa Giske, Søn af Peter Paalssøn, der var død om Vaaren 1254 [4]), skulde blive tilbage hos Magnus som hans Raadgivere. Ellers synes de fleste Lendermænd og øvrige anseede Mænd at være blevne med paa Toget. Det Skib, hvorpaa han selv vilde sejle, heed Christsuden [5]); han havde, som det synes, nylig ladet det bygge i Ber-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 137.

[2]) Se ovenfor S. 200.

[3]) Norges gl. Love, I. S. 462. De Principper, Kongen her udtaler om alle christne Kongers Forpligtelse til at fremme Guds Budord med al den Magt, der er dem forlenet, og saaledes ogsaa med Hensyn til Tienden, ere ret merkelige.

[4]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 282. Annalerne, ved 1254.

[5]) At det heed Christsuden, sees af de isl. Annaler S. 148. Der staar udtrykkeligt (ved 1276): „det Skib, Kong Magnus kaldte Christsuden og som hans

gen, og ganske af Eeg; det var meget stort, med forgyldt Dragehoved, Hals og Hale. Han lod det nu sætte i fuldfærdig Stand. Da han var færdig dermed, lagde han med den største Deel af Flaaden ud til Eidsvaag, og begav sig derpaa selv tilbage til Byen, hvor han endnu blev i nogle Dage; derpaa sejlede han ud til Herdle-Vær, hvor hele Flaaden samlede sig og ventede paa Vind, med Undtagelse af nogle Skibsstyrere, der endnu ikke havde tilendebragt deres Udrustninger. Allerede førend han forlod Bergen, havde han sendt Lendermændene Ragnvald Urka, Erling Ivarssøn, den før omtalte Andres Nikolassøn, Hallvard Raud og flere andre forud med 8 Skibe, fornemmelig, som det synes, for at understøtte Kong Magnus i Man, og anspore hans Iver. De laa imidlertid en Tidlang stille yderst ved Havet, uden at kunne faa Vind, saa at de i Virkeligheden kom senere afsted end Hovedflaaden. Men de skyndte sig saa meget mere, da de først fik Bør. Ragnvald kom rigtignok med nogle Skibe ikke længer end til Orknøerne, da han undervejs paa Havet blev skilt fra de øvrige, men disse sejlede lige gjennem Dynrast søndenfor Hjaltland, forbi Barrø-Fjorden, og saa ikke Land, førend de kom forbi det saakaldte Sulesker, en nøgen Klippe et Stykke vestligt for Orknøerne [1]), derfra styrede de lige ind under Dinrnes paa Skotlands nordvestre Kyst, gjorde her Landgang, brøde et Kastell ned, hvis Besætning tog Flugten, brændte siden over 20 Gaarde, og fortsatte derfra Sejladsen til Sydernøerne, hvor de fandt Kong Magnus. Dette var den første Vaabenbedrift, som i denne Krig forefaldt fra norsk Side [2]).

45. Kong Haakons Flaade og dens Bemanding. Frygten i England for hans forestaaende Komme.

Den Flaade, Kong Haakon nu havde faaet samlet i Herdle-Vær, maa have været overmaade vældig og prægtig at see til. Sturla Thordssøn, som rigtignok ikke selv saa den samlet, men som dog maa have talt med Mange, der kunde give den mest levende Beskrivelse over den,

Fader Kong Haakon havde vester over Havet". Dette kan dog neppe forstaaes saaledes, som at Magnus først da skulde have kaldt det Christsuden, og Haakon givet det et andet Navn. Sandsynligviis er det gaaet af Stabelen, medens Magnus var i Bergen under Udrustningerne, saa at han da kom til at give det Navn, ligesom han tidligere paa Faderens Vegne, havde givet Korssuden Navn.

[1]) Barrø-Fjorden (ikke Tharø-Fjorden) er den store Bugt eller Fjord paa Sydvestsiden af Hjaltland, saaledes kaldet efter Barrø eller Burra. Sulesker fører endnu dette Navn (Souli-Skerry). Det omtales ogsaa i Dipl. Norv. II. S. 518 som et Deportations-Sted.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 318.

skildrer den i et Digt, kaldet Ravnsmaal, med glimrende Farver. „De kampdjerve Skarer", siger han, „søgte den herlige, tapre Konge lige fra Finnbygderne, medens Jordbeltets (Havets) Vover bare hans sejrsæle Skib heelt fra Gøta-Elven; ingen Fyrste saa paa eet Sted flere Hærmænd samlede; den ædle Konge kunde lukke Landenes Udstrande med Hærskibe og Skjolde. Øges Ild (Guldet) straalede paa den navnkundige Herskers fra de til at stride over Havets Bølger afrettede Søheste; Sverdenes altid straalende Sol skinnede fra de prægtige Skuder om den vise Sejrvinder". Og senere heder det om Sejladsen, da den prægtige Flaade skred ud paa Havet: „Guldet straalede mod den klare Himmel af de blanke, om Skibene fæstede Skjolde; den gavmilde Fyrstes Skibsflokkes Ferd over Havstrømmene lignede Lyn" [1]). Maa man nu end regne noget fra, og skrive det paa det højtravende Digtersprogs Regning, saa er dog saa meget uden for al Tvivl, at Udrustningen har været overordentlig stor og prægtig. Hvor mange Skibe Kongen førte fra Norge, siges ikke, men senere berettes det, at da hele Flaaden var samlet i Sydersøerne, udgjorde den paa det andet Hundrede af Skibe, altsaa flere end 120, og dertil de fleste store og vel bemandede [2]). Vel forholdt det sig neppe saaledes, som det etsteds siges, at denne Flaade skulde være større og vældigere end nogen anden, der var udgaaen fra Norge, thi den Flaade, som Kong Harald Sigurdssøn førte til England, maa dog have været større, siden den udgjorde 240 Skibe foruden Smaaskuder og Transportskibe; men derimod tør det vel hænde sig, at Kong Haakons Skibe i Gjennemsnit vare større og sterkere bemandede end Haralds. Den skotske Historieskriver Fordun, der plejer at være meget nøjagtig i sine Beretninger fra denne Tid, angiver Antallet af Haakons Skibe til 160, og Krigernes Antal til 20000 [3]). Denne Angivelse stemmer godt med Sagaens, og er derfor sikkert rigtig; men derved kommer i Gjennemsnit 125 Mand paa hvert Skib, hvilket maa ansees som en usædvanlig sterk Bemanding, naar man tager i Betragtning, at mange af Skibene vare Ledingsskibe. Folkestyrken var altsaa denne Gang omtrent lige saa stor som paa Kong Haralds Tog, kun var Skibenes Antal noget mindre [4]). Og i alle Fald var Udrustningen saa vældig, at den neppe synes at staa i noget

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 318, 319.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 319.

[3]) Fordun, X. 15. (II. S 97). „Rex Aco Norvegiæ venit apud Novum castrum de Are cum piraticis suis navibus octies viginti, habentibus intra se viginti millia hominum belligerorum. Antallet 160 er netop „ind paa det andet Hundrede", som Sagaen siger.

[4]) Jvfr. ovf. II. S. 322.

ret Forhold til Krigens Aarsag og angivne Hensigt; man kan vanskelig værge sig mod den Formodning, at der ogsaa stak dybere, mere omfattende Planer derunder. Den Opfordring, som vi i det følgende ville see at Irerne lode udgaa til Kong Haakon om Hjelp mod Englænderne, og den Beredvillighed, hvormed Kong Haakon lyttede til deres Bøn, og maaskee, hvis Omstændighederne havde føiet sig saaledes, virkelig havde opfyldt den, retfærdiggjør Formodningen. Heller ikke var man lidet ængstlig i England, da det rygtedes, at Kong Haakons mægtige Flaade snart var i Vente. Man var slet ikke sikker paa, om ikke Uvejret ogsaa kunde vende sig mod de engelske Besiddelser, og vel fornemmelig mod Irland. Ængstligheden overdrev Faren. I et Brev, som en vis R. af Nevill, der ganske nylig var udnævnt til Befalingsmand nordenfor Trent, skrev til Kongens Kansler omtrent paa denne Tid, beder han indstændigt om at der maatte blive gjort Udveje til de fornødne Penge til forsvarlig Bevogtning af de ham anbetroede Districter og Slotte, nævnlig Bamborough; det siges nemlig for vist, skriver han, at **baade Kongen af Danmark** og Kongen af Norge have landet ved de skotske Øer med en svær Mængde Skibe, og man veed ikke, hvor de agte sig hen, saa at vi paa de Kanter have Fare at befrygte [1]). Dette var sandsynligviis skrevet endnu før Kong Haakons virkelige Ankomst, men kort efter at Kong Duggall havde udspredt Rygtet om at han var i Vente; og man seer heraf noksom, i hvilken ængstlig Spænding Beboerne af de nærmeste Egne i England befandt sig. De norske Krigers Forventning om Sejr, Ære og Bytte har vel i samme Forhold været levende. Der gives endnu en Folkevise om dette Tog, der vel i sin nærværende Skikkelse synes at være optegnet i Danmark, men som dog bærer umiskjendelige Tegn paa at være bleven til i Norge, og visselig strax efter Togets Ende [2]), da Smerten over de skuffede Forventninger endnu var levende,

---

[1]) Rymeri foedera I. S. 429. Dagen angives ikke, saaledes kan man ikke vel vide, om Brevet er skrevet før eller efter Haakons Ankomst. Thi den Omstændighed, at det omtaler Kong Haakon som ankommen, gjør her intet til Sagen; man seer tydeligt, at der her kun meddeles et løst Rygte.

[2]) Visen findes hos Andr. Vedel, der siger i Fororbet, at den „haver været brugelig her i Riget" hvilket vel maa betyde Danmark, skjønt han vel ogsaa kan have meent Norge og Danmark tilsammen. Muligt, at han har faaet Afskriften fra Norge, og i saa Fald rimeligviis fra Thelemarken, hvor disse Viser høre hjemme. At den oprindelig er forfattet i Norge, sees af en Mængde Omstændigheder, men fornemmelig af en Linje i Str. 13, hvor det heder: „her er feger mader i vorum (læs vore) Ferd" (d. e. hor er feigr maðr í várri ferð); hvilket er paa det nærmeste reent norsk, og kunde ikke engang paa Haakons Tid være skrevet i Danmark. At Visen er samtidig med Kong Haakon, sees af Begyndelsen: „Det er nu skeet udi vor Tid". De Forvarsler, som anføres, den Omstændighed, hvormed der tvæles ved en enkelt, ellers ubekjendt Mand, Olaf Arnfinnssøn, død ombord, samt endelig endog de enkelte

saa at der gaar en sørgelig Tone gjennem det hele, men man føler dog, at det netop er i denne sørgelige Tone at Skuffelsen giver sig Luft, og at Hæren, i hvis Midte Visen rimeligviis er bleven til, drog ud fra Norge med de mest glimrende Forhaabninger og i den gladeste Stemning. Om Tilrustningerne heder det i Visen:

Byder han (Kong Haakon) ud over Norges Rige
Saa mangen velbyrdig Mand,
Baade med Skib og Verje god,
Han agter sig til Skotland.

Byder han ud over Norge saa vide
Saa mange som Sverd kunde bære,
Var nogen iblandt som mindre var,
Han havde Lov hjemme at være.

Og om Udsejlingen fra Bergen siges der:

Saa lagde de ud fra Bergens By,
Og ud fra Berger Bro,
Silkesejl var slagen til Raa
Og under var Bonetten blaa [1]).

De lagde ud fra Bergens By,
Og ud af Vaagen saa silde.
Og alt det Folk paa Bryggen sad,
Saa modige Taarer de fælde.

Paa Kongens Skib skal der især have været udsøgte Folk, ligesom der og var mange anseede Mænd. Sagaen opregner de fornemste af dem, men da flere hverken før eller senere nævnes, og man saaledes ikke kjender videre til dem, ansee vi det unødvendigt, her at meddele den tørre Navneliste. Vi nævne kun enkelte af de mere bekjendte [2]). I Forrummet vare Abbed Thorleif, Kansler Askatin med

Unøjagtigheder, der findes, f. Ex. at Flaaden skulde være kommen forbi Lindesnes, viser at Forfatteren eller Forfatterne have været mindre dannede, menige Folk, der ikke havde noget Overblik over det hele, men mest lagde Mærke til Enkelthederne, eller med andre Ord, at Visen ganske svarer til lignende Soldaterviser, digtede af menige Krigere, i vor Tid. Men derfor afspejler den vel og saa meget bedre den almindelige Stemning. Af den før omtalte Omstændighed, at Flaaden siges at komme forbi Lindesnes, hvor dog Dyrnes maa være meent (se nedenfor), skulde man slutte at Forfatteren eller Forfatterne hørte hjemme paa Østlandet, rimeligviis i Thelemarken, og ej regnede det saa nøje med Geografien

[1]) Dette er misforstaaet i de danske Udgaver, der have „og under var Bone det blaa".

[2]) Fortegnelsen findes i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 319. Da det for Re-

flere Gejstlige, Stallaren Aslak Gus, o. fl.; i Krapperummet Sighvat Bødvarssøn, Thorgils Skardes Broder, der deeltog i Toget og stod i megen Yndest hos Kongen, Erik, Kong Duggalls Søn, hvilken vi forhen have omtalt, Høskuld Oddssøn, der nævnes i det følgende som en temmelig højtbetroet Mand, samt flere Hirdmænd; i det saakaldte Tredjerum Lendermanden Brynjulf Jonssøn og Fehirden Andres Plytt, forudenflere af Kongens Herbergsmænd; i Stavnen vare flere Skutilsveiner. I Gjennemsnit var der fire Mænd i hvert Halvrum; hvis altsaa Skibet, som man maa formode, var en Tredivesesse, eller mindst en Femogtyvesesse, bliver Antallet af Folk i de egentlige Aare-Rum henved 240, hvortil komme de, der var udenfor Aare-Rummene; altsaa var Besætningen vel i det hele over 300 Mand. De Lendermænd, som sejlede afsted i Følge med Kongen, vare foruden Andres Plytt og Brynjulf Jonssøn, Finn Gautssøn paa Mel, Erling Alfssøn paa Thornberg, Systersøn af Hertug Skule, Erlend Raude, Baard i Hestbø, Eilif i Naustdal, Andres Pott, Agmund Krøkedans, og sandsynligviis flere. Erling Ivarssøn, Andres Nikolassøn, Hallvard Raud og Ragnvald Urka vare, som det ovenfor er nævnt, affejlede nogle Dage før; Jon Drottning, Kolbein Aslakssøn, Nikolas Tart og flere vare endnu ikke færdige, og saa tilbage i Bergen, men da de først kom afsted, styrede de lige mod Vest og fik derfor et Forspring for Kongen, saa at de endog kom sammen med de først affendte. Nikolas Tart saa ikke engang Land, førend han kom til Ljodhuus, og blev siden i Følge med hine; de øvrige skiltes fra dem under Sejladsen [1]). Orknøernes Jarl, Magnus Gilbertssøn, var, som vi tidligere have omtalt, paa denne Tid hos Kongen; han gjorde Følge med ham, og Kongen havde skjenket ham et godt Langskib. Dette synes at vise, at Forstaaelsen mellem ham og Kongen var saa god som man kunde ønske sig den.

46. Kong Haakons Afreise fra Norge, Ankomst til Skotland, og Krigsbedrifter ved Cantire og Bute.

Tre Nætter før Seljumannavaka, altsaa den 5te Juli [2]), sejlede

sten siges, at det kun var udvalgte Folk, som befandt sig ombord paa Kongens Skib, kan man vel antage at denne Liste indeholder, hvad der kunde kaldes Blomsten af Norges daværende Aristokrati, i det mindste dets yngre og midlere Generation. Derfor blive disse Navne altid af Vigtighed.

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 318, 319.

[2]) Saaledes Flatsbogen. De øvrige have tre Nætter efter Seljumannavaka.

Kong Haakon ud fra Herdle-Vær med Størstedelen af sin Flaade. Vinden var gunstig, Vejret smukt, og Flaaden, siges det, glimrende at see til. Efter to Dages Sejlads naaede allerede de fleste af Skibene Hjaltland [1]) hvor Haakon blev liggende næsten 14 Dage i Breids-Sund (Bressasund ved Lerwick), mest, som man maa antage, for at oppebie de Skibe, som enten vare blevne efter, eller under Sejladsen havde fjernet sig fra Hovedflaaden, dog har han vel ogsaa forsterket sig med Folk og Skibe fra Hjaltland. Her i Breidssund kom Jon Langlivssøn til ham fra Sydersøerne, og medbragte rimeligviis de i Sejladsen gjennem hine Farvande kyndige Mænd, som han skulde hente. Han bragte ogsaa Kongen den Efterretning, at Eogan af Argyll nu havde skiftet Sind og svoret den skotske Konge Troskab. Eogan havde, som vi vide, allerede længe haft dette i Sinde, men Kongen vilde dog ikke tro det, førend han selv overbeviste sig derom. Fra Breidssund sejlede Kongen syd over Dynrast til Orknøerne, hvor han lagde sig med Flaaden i Ellidavik, det nuværende Elwick, paa Hjalpandesø (Shapensey) lige over for Kirkevaag [2]). Her blev han igjen liggende i nogle Dage, og holdt et Krigsraad om, hvorledes Angrebet paa Skotland skulde indrettes. Hans Plan var at dele Hæren i to Dele, og strax sende den ene mindre, for største Delen bestaaende af Ledingsfolk, til Breidafjorden (Morayfirth) for at herje paa Østsiden af Skotland, medens han selv med den større oppebiede de endnu ikke ankomne Skibe, for med disse, de øvrige Storskibe, og Orknøingernes Skibe, at drage til Sydersøerne. Men da dette blev bekjendtgjort for Mængden, erklærede Bønderne og Ledingsfolkene, at de ingensteds vilde fare, uden at Kongen var med. Og større var ikke hans Myndighed over dem, end at han maatte føje sig derefter, saa at altsaa den vistnok ikke ilde betænkte Plan ganske blev opgiven. Saadant som dette var Skyggesiden ved Ledingsvæsenet. Det frelste den skotske Konge fra en stor Fare. St. Olafs Dag (29de Juli) indtraf i dette Aar paa en Søndag; Kongen lod i den Anledning holde højtidelig Messe i et paa Land opslaaet Telt, og bevertede siden Almuen ombord paa sit Skib. Medens han laa her, indtraf Ragnvald Urka, der, som det forhen er omtalt, var bleven skilt fra sit øvrige Følge undervejs fra Norge,

---

[1]) Det Sagn, Visen meddeler, om at Skibet under gunstig Vind skulde have staaet stille, fordi der var fejg Mand ombord, synes, som det paa sit Sted skal vises, at angaa Rejsen fra Sydersøerne til Orknøerne, skjønt Lindesnes nævnes i Forbindelse dermed.

[2]) Elwick ligger paa Sydvestsiden af Shapensey, omtrent een norsk Mill fra Kirkevaag. Man kan ikke see lige ind i Vigen fra Kirkevaag, da et Nes (Carness) ligger imellem, dog seer man tydeligt Taarnet paa den nye, store Herregaard, som den nuværende Ejer, Mr. Balfour, har opført der.

og var kommen ind til en af de ydre Øer blandt Orknøerne. Han blev nu i Følge med Kongen, der strax efter Olafsdagen sejlede fra Ellidavik forbi Dyrnesmulen til Ragnvaldsø, hvor han lagde sig i Ragnvaldsvaag [1]), og atter blev liggende i nogle Dage, nemlig til St. Laurentii Dag eller 10de August. Deels lader det til at han vilde oppebie at Orknøingerne bleve færdige med deres Udrustninger, deels vilde han ogsaa udskrive Contributioner af Katnesingerne, der ved at underkaste sig Kong Alexander og stille ham Gisler havde viist sig fiendtligt sindede mod Nordmændene. Han sendte Folk over til Katanes og lod Indbyggerne vide, at han herved paalagde dem at yde en Contribution, der neppe var ubetydelig; underkastede de sig den og udredede den, skulde de nyde Fred, hvis ikke, maatte de vente at see sit Land herjet. Katnesingerne vedtoge strax Udredelsen, og Kong Haakon beskikkede Mænd til at modtage det forlangte, der vel hovedsageligt bestod i Kvæg og anden Proviant. Man kan neppe antage, at dette skede, uden at Kongen havde raadført sig med deres forrige Herre Magnus Jarl, altsaa med dennes Samtykke eller efter hans Ønske. Jarlen var vel ogsaa ærgerlig paa Katnesingerne, fordi de havde sat deres Undersaatspligt mod den skotske Konge højere end deres Forpligtelser til ham. Imidlertid havde de dog neppe tænkt saa meget paa Pligt eller Hengivenhed, som kun paa at bøje sig for Overmagten; det samme var Tilfældet nu, og man maa højligt beklage de stakkels Folk, der saaledes kom til at ligge mellem to fiendtlige Magter, og kun havde Valget mellem enten at krænke deres Undersaatsforhold til deres egentlige Landsherre, Kongen, eller at lægge sig ud med deres umiddelbare Overherre, Jarlen. Af den Omstændighed, at de nu havde givet efter for den bydende Nødvendighed, og ene og alene søgt at frelse deres Land fra at herjes og brændes, og sig selv fra Mishandlinger, ved at udrede Contributionen til Norges Konge, tog Kong Alexander siden Anledning til at sende dem en Hær paa Halsen, og aftvinge dem svære Bøder, som det i det følgende vil sees. Medens Kong Haakon laa i Ragnvaldsvaag, indtraf en Solformørkelse, af det saakaldte ringformige Slags; nyere Beregninger have viist, at denne Formørkelse indtraf den 5te August 1263 omtring Kl. 1, 21 Minutter E. M., og netop var ringformig i Strøget om Ragnvaldsvaag [2]).

---

[1]) Ragnvaldsvaag ligger paa Vestsiden af Ragnvaldsø, det nuværende South-Ronaldsey, strax indenfor Hora, det gamle Haugseid, bekjendt af Thorfinn Hausakljuvs Gravhøj.

[2]) Se Archæol. Scot. II. S. 363, 364, jvfr. Formørkelses-Tabellen i l'art de vérifier les dates.

Dette er et af de mange Vidnesbyrd om, hvor nøjagtig Kong Haakons Saga er, og det tjener tillige til, om det skulde behøves, at bortfjerne enhver Skygge af Uvished om Aaret, hvortil Haakons Tog skal henføres. St. Laurentii Dag (10de August) sejlede Haakon fra Ragnvaldsvaag. Han havde nu hørt, at Jon Drottning og Kolbein Aslaksøn vare komne til Syderøerne med de Skibe, der ved hans Afrejse fra Herdle-Vær endnu laa tilbage i Bergen. Det var maaskee denne Efterretning, i Forbindelse med hvad han hørte om Søgans Frafald, der bestemte ham til at skynde sig videre, thi Orknøingerne vare endnu ikke færdige med deres Udrustninger, og han bød derfor dem, saavel som Jarlen, at komme efter snarest muligt. Vinden maa have været særdeles god, thi endnu samme Dag sejlede Kongen forbi Hvarv, det nuværende Cap Wrath, Skotlands nordvestlige Spidse, og lagde om Aftenen ind i en Havn, som vore Forfædre kaldte Halsevik eller Asleifarvik, og som rimeligviis er en af de flere mindre Bugter søndenfor Cap Wrath [1]). Derfra sejlede han den følgende Dag over til Ljodhuus (Lewis), og siden, rimeligviis Dagen derefter (12te August) til Raunøerne (Rona og Raasa) østenfor Skye, samt ind i Skidsund, d. e. Sundet mellem Skye og Fastlandet, hvor han lagde sig ved en liden Holme, kaldet Kerlingarstein, eller, som den nu kaldes, Cailleach-stone [2]). Her kom Kong Magnus af Man til ham, i Følge med de ovenfor omtalte Høvdinger Erling Ivarssøn, Andres Nikolassøn, Hallvard Raud og Nikolas Tart. Fra Skidsund styrede Kongen til Mylarsund, eller Sundet mellem Mull og Morven. Undervejs mødte han Kong Duggall, der kom paa en letsejlende Skude og bad Kongen skynde sig efter ham saa hurtigt som muligt. Duggall førte Flaaden til Kjarbarø (Kerrera), hvor den Styrke, han havde samlet fra Syderøerne, laa. Her var saaledes den hele store Flaade forsamlet, og det er nu, at Sagaens Forfatter anslaar den til ind paa det andet Hundrede for det meste store og vel bemandede Skibe, eller, som den skotske Historieskriver angiver Antallet, et hundrede og ferti Krigsfartøjer.

Imidlertid undlod den skotske Konge eller Regjering ikke at træffe Forsvars-Anstalter. Besætningerne i flere Borge eller Slotte, hvor man

---

1) Et Stykke søndenfor Cap Wrath, der af Gaelerne synes at være kaldet Parph, er der en Fjord kaldet Loch Alsynt, der ej maa forvexles med den strax søndenfor liggende Indsø, Loch Assynt; af dette Alsynt kunde nok Halsø-Vik være en norvagiserende Fordrejelse.

2) Ordet cailleach betyder paa Gaelisk en Kjærling, gammel Kvinde. Indløbet til Skidsund, mellem Øen Skye og Lochalsh, kaldes Kyle-Haken, hvilket Navn af nogle antages at være en Levning fra Kong Haakons Tog, som om Sundet skulde have været kaldet Haakonskilen. Dette er dog ikke sandsynligt.

fornemmelig kunde vente Angreb af Fienden, bleve forsterkede, Fæstningsverkerne istandsatte og Vaabenforraadet forøget, som i Invernes ved Morayfjorden og i Ayr og Wigtoun paa den sydvestlige Kant af Landet; endog Stirling, skjønt det ligger paa Østsiden, blev ikke forsømt, da Landet her paa denne Kant kun er smalt over fra Vestsiden. Der blev og, som det lader, i Hast samlet og bygget Fartøjer. Slottet ved Ayr synes især at have været Hovedpunktet for Udrustningerne. Her blev der bygget Skibe, en heel Deel Levnetsmidler indkjøbte, eller uden videre tagne fra Indbyggerne i Omegnen, for siden at erstatte dem; der blev bygget Kastemaskiner og støbt flere hundrede Kastebolter, ligesom der og blev holdt stadigt Udkig efter de norske Skibe [1]). Merkeligt nok, vægrede Borgerne i Ayr sig ved at gjøre Tjeneste i Castellet, da Sheriffen, Walter Jarl af Menteth, anmodede dem derom efter Kongens egen Befaling. Han maatte melde tilbage, at de slet ikke vare at formaa dertil, og i deres Sted leje 120 Krigere [2]). Dette er saa meget merkeligere, som Staden af Kong Alexanders Farfader Villjam havde faaet Landstrækninger overdragne paa det udtrykkelige Vilkaar, at de skulde forsvare Castellet. Men enten har nu Borgernes Frygt for den vældige norske Flaade

[1]) Se den før omtalte Chamberlains Rolls, citerede i Archæol. Scot. II. S. 389, 390, 391. Her heder det i Regnskabet fra Alexander Cumyn, Jarl af Buchard, Baliv af Invery (sandsynligviis Invernes): Item for Mad til tjenestegjørende Krigere (servientes, d. e. sergeants), garnisonerende paa Slottet, efter Kongens Befaling, i fer Maaneder, paa den Tid, da Norges Konge var her, 104 Sh. Samme Jarl af Buchan var ogsaa Sheriff i Wigtoun; i hans Regnskab, Slottet her vedkommende, opføres 40 Mk. til Reparation af Slottet, hvorhos Kongen eftergiver 10 Mkr. af Regnskabet, for at Arbejdet saa meget snarere kan fuldføres, i Anledning af den norske Konges Komme. I John Lambertons, Sheriffen i Stirlings, Regnskab, staar der: „Item til Folk, der holdt Vagt i Slottet paa den Tid, da Norges Konge var paa de Kanter, 35 Sh. 6 Pence“. I Sheriffen af Ayrs, Walter Jarl af Menteths Regnskab for 1263: „Til de Udsendinger, der udspejdede den norske Konges Bevægelser, 3 Gange, 24 Sh. 8 Pence“. Ligeledes anholder Jarlen om Refusion af 60 Pd. 15 Sh. 8 Pence, udlagte til at bygge Skibe ved Ayr, og 7 Mk. i Udlæg for at have ladet skjære 200 Aarer; til 4 Mand, der i 23 Uger passede paa Kongens Skibe, opføres 16 Sh. 9 P. Af Levnetsmidler paa Slottet sees at være kjøbt Salt for 20 Sh., 10 „celdræ“ Havremeel for 10 Pd., 6 „celdræ“ Korn for 9 Pd. 3 Sh.; ligeledes opføres 18 Pd. 16 Sh. 5 Pence i Erstatning til endeel Folk fra Kyle og Carrik, fra hvem man havde taget Kvæg, og som havde indeholdt dette Beløb af den Landskyld, de havde at yde fra Mortensmesse, fremdeles for 46 Stykker Kvæg, tagne til Kongens Tjeneste ved Brewewill, 9 Pd. 4 Sh., altsaa dog kun 4 Sh. pr. Stykke.

[2]) Sammesteds, S. 389. Jarlen anholdt om Refusion af Udlæg, han havde haft til de 120 Soldater, dog saaledes, at Borgerne, om muligt, skulde nødes til at betale det.

været saa stor, at de ej saa sin Frelse i andet end at afholde sig fra alle fiendtlige Demonstrationer, eller de maa have heldet til det mod den skotske Konge, eller rettere hans Omgivelser, fiendtligt stemte Parti. Der gik endog senere det Sagn, at endeel misfornøjede skotske Stormænd skulde hemmelig have tilskrevet Kong Haakon, og bedet ham komme til Skotland, lovende at de skulde hjelpe ham mod deres egen Konge. Fordun, der beretter dette, erklærer det for mindre sandsynligt, men et andet Sagn, den samme Sag angaaende, som han ligeledes anfører og erklærer for sandsynligere, er, som det i det følgende skal vises, endnu langt mindre rimeligt, og strax derefter siger han dog, at der visselig gaves flere af Grændseboerne, der streve til Haakon, og ophidsede ham mod deres rette Herre [1]). Naar man overvejer, hvor skarpt de skotske Magnat-Partier vare udprægede, hvor fiendtligt de stode over for hinanden, og hvor liden Samvittighed de gjorde sig af at begynde Borgerkrig, er det ikke det mindste underligt, om de Misfornøjede paa denne Tid skulde have villet benytte sig af Kong Haakons Nærværelse i Spidsen for en vældig Hær til at kunne styrte deres Modstandere, og at de ogsaa have haft Tilhængere blandt Borgerne i de enkelte Byer. Senere seer man lignende Splittelser mellem Magnaterne endog under Wallaces og Bruces Frihedskrige. Og fornemmelig maatte flere af Smaaherrerne i den vestlige Deel af Landet kunne gjøre Regning paa, ved Kong Haakons Hjelp, at erhverve enten fuldkommen Uafhængighed af den skotske Krone, eller større Frihed end Kong Alexander var tilsinds at ville tilstaa dem. Saaledes nævnes der udtrykkeligt tvende Høvdinger, sandsynligviis af Sumarlides Æt, Angus Mac Donald, Herre til Ila og en Deel af Cantire, og Murchard, Herre til en anden Deel af Cantire, fra hvilke det ansaaes nødvendigt at tage deres Sønner som Gisler, for derved, som man haabede, at sikre sig deres Troskab, hvilket dog ikke lykkedes [2]). Ligeledes var der en Ruaidhri, der paastod at have Arveret til Øen Bute, og som allerede tidligere havde grebet til Vaaben og dræbt mangen Mand, som der siges, hvorfor han var bleven erklæret fredløs i Skot-

---

1) Fordun, Cap. 16, 17 (II. S. 99, 101) jvfr. Wyntoun VII, 215, fgg.

2) Se Chamberlains Rolls, l. c. S. 367. I Jarlen af Menteths Regnskaber mellem Aarene 1263 og 1266 opføres „til Udgift i Anledning af Angus Macdonalds Søn, som Gissel, i 26 Uger, tilligemed hans Amme og en anden Pige, 79 Sh. 10 Pence, og i C. af Montealto (Monatt), Sheriffen i Forfars's Regnskab for 1264: „til Udgifter for Murchards Søn, i 24 Uger, 21 Sh. Det er tydeligt nok af de 23 og 26 Uger, der stemme med den i de foregaaende Regnskaber omtalte Krigstid, at her ikke sigtes til Tiden efter disse Høvdingers nye Underkastelse i 1264, men til Tiden fra Midten af August, da Kong Haakon laa med den norske Flaade paa disse Kanter.

land. Han indfandt sig hos Kong Haakon, med sine to Brødre, gik ham til Haande, og svor ham Troskabs-Eed. Man kan saaledes neppe tvivle paa, at i det mindste han var en af hine Misfornøjede, der havde tilskrevet Haakon. Hvo veed derfor, om ikke Magnus Jarl, som oven antydet, kan have været Overbringeren af flere saadanne Breve? De diplomatiske Forhandlinger og øvrige Brevvexlinger, der gik forud for Toget eller dreves samtidigt dermed, berøres kun yderst sparsomt og overfladisk saavel i vor Saga som i de skotske Kildeskrifter, der begge hovedsageligt dvæle ved de blotte ydre Begivenheder, og da Actstykkerne selv for største Delen ere tabte, kunne vi her kun gjette os frem efter enkelte Vink og Antydninger.

Vi erfare fremdeles, at den skotske Konge, eller hans Befalingsmænd paa disse Kanter havde bemægtiget sig Øerne Arran, Bot (Bute), og lagt Besætning i Rothsay-Slot, samt maaskee ogsaa, saa vidt man kan skjønne, i en af Borgene sydligt paa Cantire, sandsynligviis Donaverty [1]). Dette var dog rimeligviis allerede skeet samtidigt med det oven nævnte Angreb paa Skye i Aaret forud.

Fra Kjarbarø gjorde Kong Haakon sine Dispositioner til at Fiendtlighederne samtidigt kunde begynde paa flere Steder. Han lod 50 Skibe under Kongerne Duggall og Magnus, Brynjulf Jonssøn, Ragnvald Urka, Andres Pott, Agmund Krøkedans og Vigleik Provstesøn gaa til det nær liggende Cantire-Eid, for at herje der; femten Skibe sendte han under Erlend Raud, Andres Nikolassøn, Simon Stutt, Ivar Unge og Guthorm Sydersing sønden om Cantire til Bute, for at indtage denne Ø; selv drog han med den øvrige Deel syd til Gudø (Gigha) strax vestenfor Cantire, og lagde sig der, uden endnu, som det lader, selv at foretage noget, men kun for det første oppebiende, hvad Virkning hine Angreb vilde have. Det er umiskjendeligt, at hans Hensigt med at lade hiin store Styrke gaa til Cantire-Eidet, for at herje baade der og rimeligviis i de nærmeste Egne af Knapdale, fornemmelig var at indjage de oven nævnte Herrer af Cantire Skræk, og tvinge dem til Underkastelse; derforuden haabede han vel at Eogan af Argyll, hvis Besiddelser i Lorn stødte lige til disse Egne, derved skulde bringes til at indtræde i sit gamle Lydighedsforhold under Norges Krone. Eogan indfandt sig ogsaa virkelig hos Kongen, efter først at have begivet sig ombord paa Biskop Thorgils's Skib, og sandsynligviis stillet sig under hans Varetægt; men det var kun for at opsige Kongen sin Lydighed, og bede ham tage de Forleninger, han havde givet ham, tilbage, da han nu havde svoret Kong Alexander Troskabs-Eed. Haakon bad ham betænke sig, og beholdt ham endog hos sig en Stund, i Haab om at kunne faa ham omstemt, men forgjeves. Eogan sagde at

[1]) Borgens Navn angives ikke i Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 320, 326, men Donaverty (egentlig Dunabardyn) som den sydligste af Borgene paa Cantire, er vel ogsaa den, der her menes.

han nu havde større Forleninger af Skotlands, end af Norges Krone, og derfor gjerne gav Slip paa de sidste, over hvilke han bad Kong Haakon forføje efter Behag. Flere søgte at lægge til værste for ham hos Kongen, men dette nyttede dem dog ikke, thi han maatte erkjende, at Eogan i det mindste handlede aabent og redeligt, og efter de Tiders Maade at bedømme Forholdene paa ganske havde Retten paa sin Side. Derimod kom der Bud fra Kong Duggall, at Murchard og Angus i Cantire havde ladet ham melde, at de vilde underkaste sig Kong Haakon og opgive ham deres Besiddelser, dersom disse maatte blive forskaanede for Plyndring. Kongen lod svare, at han skulde indstille Plyndringen til næste Dags Middag, men inden den Tid maatte de personligt have fremstillet sig. De kom allerede den følgende Morgen, overgave ham deres Lande, svore ham Troskabseed, og stillede ham Gisler, hvorimod han lovede dem at de skulde blive indesluttede med i Fredstractaten, om en saadan kom i Stand med den skotske Konge ¹). Dette var nødvendigt, fordi det ellers vilde gaa ud over deres Sønner, som de havde stillet den skotske Konge til Gisler; denne Omstændighed var vel ogsaa Aarsag i, at de biede til det yderste, førend de gjorde noget Skridt til at underkaste sig Kong Haakon. Kongen tilbagegav Angus Jla, men som norsk Len, Murchard beholdt sandsynligviis sin Deel af Cantire. Dog slap de, eller deres Undergivne, ikke for en svær Contribution, nemlig af 1200 Stykker Kvæg, og desuden havde endeel af de Skarer, der vare sendte til Ejdet for at herje, virkelig begyndt Fiendtligheder, brændt de nærmeste Bygder, og dræbt nogle Folk. De vilde just til at herje i Hovedbygden, da der kom Bud fra Kongen om at de skulde holde inde med Fiendtlighederne, paa Grund af at Landsherrerne nu havde underkastet sig. De vovede ikke andet end at adlyde, men ytrede dog megen Misnøje med, saaledes at berøves Udsigten til at vinde rigt Bytte. Det Bytte, de havde vundet, bragte de ombord, og stødte siden til Hovedflaaden ved Gudø ²). Den skotske Ridder, som førte Befalingen i Borgen sydligst paa Cantire, vovede ikke at oppebie nogen Belejring, men begav sig personligt hen til Kongen, og erklærede sig rede til at overgive den. Kongen lod den besætte af endeel Nordmænd under Befaling af Guthorm Backakolf. Ogsaa Abbeden i Cistercienserklostret Sandal paa Østsiden af Cantire havde indfundet sig hos Kongen, og bedet om Beskyttelsesbrev for sit Kloster med hvad dertil hørte, hvilken Begjæring Kongen strax havde opfyldt. Da siden den oftere omtalte Dominicanermunk Broder Simon, der ledsagede Kongen paa dette Tog, var død efter et længere

---

¹) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 320.

²) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 321.

Sygeleje, blev hans Liig begravet i dette Klosters Kirke, og Munkene lagde endog et Teppe over hans Grav, sigende at han var hellig [1]).

Kongen sendte nu, da Vinden var mindre gunstig for de større Skibe, Andres Pott med endeel mindre let sejlende Fartøjer for at paaskynde Indtagelsen af Rothsay. Men allerede undervejs mødte Andres nogle, som kom derfra, og meldte at Slottets Besætning havde overgivet sig imod fri Afmarsch. Blandt Sejrherrerne var ogsaa den ovenfor omtalte Ruaidhri, der paastod at have Arveret til Bute. Da de bortdragende vare komne et Stykke paa Vejen, satte Ruaidhri efter dem, indhentede dem, og dræbte ni af dem, idet han sagde at han for sin Part ikke havde lovet dem nogen Grid. Saa vidt man kan see, blev ikke denne Nidingsdaad straffet som den burde, tvert imod forlenede Haakon siden efter Ruaidhri med Bute. Fra denne Ø, der ligger ganske tæt ved Fastlandet og behersker Indløbet til Clyde-Fjorden, gjorde Nordmændene Strejftog ind i Landet, og brændte flere Landsbyer og Gaarde. Ruaidhri strejfede om paa sin egen Haand, og anrettede end større Ødelæggelser end de Norske [2]).

Medens Kong Haakon laa her ved Gudø, hvorfra der kun er et kort Stykke Vej over til Irlands Nordkyst, var det, at der, som vi ovenfor have nævnt, kom Udsendinger til ham fra Irerne, der lode ham melde, at de vare beredte til at give sig under ham, hvis han vilde komme og befrie dem fra Englændernes trykkende Herredømme. Den nærmere Sammenhæng hermed kjendes ikke; man veed saaledes ikke, fra hvilken Kant af Irland denne Anmodning nærmest gik ud, eller hvor vidt der just nu var indtruffet noget særdeles i Landet selv, som kunde give Anledning dertil. Men man behøver kun at vide, at Irerne til enhver Tid hadede deres engelske Herrer og intet heller ønskede, end at kunne afkaste deres Aag, for at finde det begribeligt, at den blotte Efterretning om at den mægtige norske Konge var ankommen med en betydelig Flaade for at krige mod den engelske Konges Svigersøn, var Anledning nok for dem til at bygge allehaande Forhaabninger derpaa, saa meget mere som de vidste, at Norges Konger tidligere havde søgt at vinde Besiddelser paa Irland, og navnlig Kong Haakons nuværende Tog maatte vække levende Erindringer om Magnus Barfods Tog for over 160 Aar tilbage. Man behøver ikke engang at opstille den For-

[1]) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 320. Cistercienserklostret kaldes her, som sædvanligt i vore Sagaer, et Graamunkeklostr, uden at dog Navnet nævnes; men da der ikke var andre Klostre paa hele Cantire end Sandal eller Sadal, er det klart, at det er dette, som menes.

[2]) Haakon Haakonssøns Saga, Cap. 321.

modning, at det var Østmændenes Efterkommere, som saaledes henvendte sig til ham. Disse, for det meste Byboere og i Nationalitet mere beslægtede med Englænderne end med Irerne, maa, som det synes, i de henved hundrede Aar, der vare henrundne siden Dublins Erobring, om ej ganske have smeltet sammen med dem, dog i de fleste Stykker have faaet fælles Interesser med dem lige over for Nationalbefolkningen, og det er derfor ikke engang rimeligt, at de skulde have villet paakalde Haakons Hjelp mod de Engelske, om de end havde vovet det. Det maa have været de egentlige Irer, fornemmelig de i Ulster, det nærmeste District, Efterkommerne af de gamle saakaldte Konger af O'Lochlan eller af HyNial-Ætten, eller andre lignende. Kongen lyttede virkelig til Opfordringen, og sendte for det første en sydersisk Mand, ved Navn Sigurd, over til Irland med nogle let sejlende Fartøjer, for nærmere at undersøge Forholdene, og høre, hvad Irerne havde at byde ham [1]). At Kongen netop dertil valgte denne Sigurd, hvilket neppe kan have været af anden Grund end fordi han som Syderøing forstod det irske Sprog, bestyrker, at det var de indfødde Irer, ikke Østmændene, som havde henvendt sig til Kongen. Siden efter sejlede Kongen med hele Flaaden syd forbi Cantires Sydspidse (Moul of Cantire, Satiresmule), og lagde ind til den store Ø Arran, der ogsaa synes at have været en af dem, som den skotske Konge allerede havde taget i Besiddelse, men som Haakon nu, saa vidt man kan skjønne, med største Lethed erobrede [2]), hvis det ellers ikke allerede var erobret af den samme Afdeling, der var sendt forud til Bute. Ved denne Lejlighed viste hele den norske Flaade sig ogsaa udenfor den ovenfor nævnte Stad Ayr, uden dog at lande; han ankrede i Herøsund eller Sundet ved Arran, hvorved forstaaes det nu saakaldte Lamlash Harbour, eller Bugten mellem Arrans Østkyst og den tæt udenfor liggende lille Ø St. Mælios-Ø, som vore Forfædre kaldte Malasø, Melasø, og hvilket Navn nu er fordrejet til Lamlash. Fra Arran lagde Kongen siden ind til Bute [3]).

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 322.

[2]) Fordun l. c. siger udtrykkeligt, at Kongen tog (cepit) Arran.

[3]) Det er Fordun, som siger at Haakon viste sig udenfor Ayr (Novum Castrum de Are), se Noten her strax foran, S. 396., og dette var da ogsaa ganske rimeligt, naar han sejlede sydøst om Arran, og lagde sig i Lamlash Harbour. Dette siges udtrykkeligt saavel hos Peder Claussøn, som i det oftere omtalte stockholmske Haandskrift: „Kongen lagde til ude ved Herøerne, dernæst laa han i Sundet mellem Herø (Arran) og Melasø". Denne lille Ø, har sit Navn efter Eremitten St. Mæliosa eller Malise, der her boede i en Hule, hvortil der i hele den katholske Tid blev gjort Valfarter; Buchanan kalder den Molassa, Sagaens Text „Melasey". I Hulen selv findes endnu mange, tildeels ældgamle, Tegn og Mærker, ind-

Hermed ophørte Krigsforetagenderne for det første, og den norske Flaade blev i lang Tid liggende uvirksom. Thi saa snart den havde viist sig indenfor Cantire og ankret ved Arran, aabnede den skotske Konge, der maa have ligget med sin Hær i Nærheden, Underhandlinger. Synet af Kong Haakons vældige Flaade her lige ved Indsejlingen til Clyde-Fjorden, som den ganske beherskede, maatte nok vække Betænkelighed hos ham. Han sendte, siges der, det ene Gesandtskab efter det andet, bestaaende deels af Dominicaner-, deels af Franciscaner-Munke, for at handle om Fred. Kong Haakon viste sig heller ikke uvillig dertil, og det første Skridt, han i dette Øjemed gjorde, var, at han, medens han endnu laa ved Arran, gav Eogan af Argyll, som han hidtil havde beholdt hos sig, Tilladelse til at drage bort i Fred, og oven i Kjøbet skjenkede ham gode Gaver, paa det Vilkaar, at han skulde gjøre alt hvad der stod i hans Magt, for at bringe Freden i Stand. Eogan lovede det, og forpligtede sig til at indfinde sig hos Haakon, naar denne sendte ham Bud. Dette har altsaa været et Slags Frigivelse paa Æresord. Ingen synes heller at kunne have været bedre skikket til Fredsmegler, end Eogan, der selv havde største Fordeel af at Freden gjenoprettedes, saasom han derved kunde beholde sine Forleninger under begge Kroner. Der tales dog intet om, hvad han udrettede. Maaskee var det hans Verk, at der **sluttedes en Stilstand**, der skulde gjelde indtil den opsagdes fra en af Siderne. Kongerne sendte hinanden gjensidigt Freds- eller Stilstands-Brev, der ved Opsigelsen skulde tilbagesendes. Derpaa affærdigede Kong Haakon, fremdeles endnu fra Arran, et formeligt Gesandtskab til Kong Alexander, bestaaende af Biskop Gilbert af Hamar, Biskop Henrik af Orknø, Andres Nikolassøn, Andres Plytt

---

gravne paa Klippesiderne af de forskjellige Besøgere; blandt andet findes en Runeindskrift, med de sædvanlige i Norge brugelige Runer fra det 12te eller 13de Aarhundrede, lydende: Nikulos aHæne ræist; d. e. Nikolas paa Hæn ristede (disse Runer); man kan her ikke andet end komme paa den Tanke, at Indskriften hidrører fra en af Nordmændene i Haakons Flaade, der, ligesom vist mange andre af hans Kammerater, benyttede den gode Lejlighed til at besøge den merkelige Hule, om end kun for at adsprede sig noget under den kedsommelige Stilleliggen i Havnen. Denne Nikolas kunde være fra Hæn eller Hen i Raumsdalen, hvor Hens Annexkirke til Gryten staar. (Annaler fra Nord. Oldk. og Hist. 1850 S. 282—287). Buchanan siger, at Haakon landsatte sine 20000 Mand ved Ayr, men dette er kun en Misforstaaelse af Forduns Ord. Disse blive i Behold, om Haakon ikke engang lagde bi udenfor Ayr, men kun sejlede langs Østsiden af Arran, thi da maatte man dog altid see den fra Ayr, og maaskee har den endog passeret ganske nær ved Øst-Kysten. Fordun fejler ellers, naar han siger at dette skede circa festum Petri ad vincula, den 1ste August, thi ikke førend 10de August sejlede Haakon fra Ragnvaldsvaag til Asleifarvik. Snarere var det omkring 1ste Septbr, end omkring 1ste Aug., at Kongen sejlede forbi Ayr til Arran, se nedenfor S. 410.

og Paal Sure. Disse traf Kong Alexander i Kjøbstaden Norar eller Noar [1]). Han tog meget venligt imod dem og ytrede den største Beredvillighed til at indgaa Forlig, men sagde, at han dog først maatte raadføre sig med sine højt betroede Mænd om de nærmere Betingelser; naar dette var skeet, skulde han strax sende Kong Haakon Bud. Med denne Besked vendte Gesandterne tilbage igjen til Kongen, der imidlertid havde begivet sig til Bute. Dagen efter kom den skotske Konges Gesandter. Kong Haakon forelagde dem en skriftlig Fortegnelse paa alle de Øer vestenfor Skotland, som han tilegnede sig, og som synes at have været alle Øerne, kun med yderst faa Undtagelser. Men Kong Alexander havde ligeledes medgivet sine Gesandter en Fortegnelse paa dem, han ej vilde afslaa, og dette var Øerne indenfor Cantire, eller ved Indløbet til Clydefjorden, fornemmelig Arran, Bute, og Kumrøerne. Dette kunde ogsaa lade sig høre, thi det maatte være højst ubelejligt og utaaleligt for den skotske Konge, at vide disse Øer, der beherskede Indgangen til en dyb Fjord, hvorfra man kunde komme lige ind i Hjertet af Landet, i en fremmed Magts Hænder, og man maa erkjende, at det var en betydelig Nedstemmen af Fordringerne, naar han opgav Fordringen paa alle de andre Øer, som han for saa kort Tid siden havde viist sig saa lysten efter at erhverve. Men Sagen var den, at han ikke meente det oprigtigt med de foregivne Freds-Underhandlinger. For ham gjaldt det kun at hale Tiden ud, indtil at Høststormene, der paa den Kant ere saa voldsomme, begyndte, og enten ødelagde Kong Haakons Flaade, eller nødte den til at drage bort. Herom synes han endog at have givet sine Gesandter de behørige Instruxer, thi uagtet der nu kun stod saa lidet imellem, og det endogsaa er sandsynligt, at Kong Haakon omsider vilde have givet efter for den skotske Konges billige Fordring, saa blev der dog intet Forlig af, og de skotske Gesandter vendte omsider tilbage, uden at noget var udrettet. Da Vejrliget allerede begyndte at blive haardere, lagde Kongen den 8de Septbr., længere ind, mellem store Kumrø og Landskabet Cuningham, strax søndenfor Flekken Largs, vel ogsaa for at true med en Landgang paa Fastlandet, hvis der ej blev Alvor af Fredsslutningen. Dog ankom der fremdeles Sendebud fra Kong Alexander, forsikrende at denne ønskede Fred, og der blev berammet et nyt Møde, et Stykke ind i Landet (ved Kilbirnie?),

---

[1]) Saaledes i et Sagabrudstykke, „Norar" hos P. Claussøn og i den stockh. Codex; dette kan umuligt være Nairn strax østenfor Inverneß, som flere have paastaaet, thi deels seer man at Kong Alexander var ganske nær ved Krigsskuepladsen, deels vilde vel neppe de norske Gesandter have vovet sig derhen tvers igjennem Højlandene. Hele Sammenhængen viser, at det maa søges langt nærmere, og vi maa da netop gjette paa Ayr, der kaldtes „den nye Borg ved Ayr", Newton of Ayr, og maaskee i daglig Tale New Ayr.

hvortil der paa Haakons Vegne indfandt sig Bisköpper og Lendermænd, og fra skotsk Side en Deel Riddere og Munke. Der blev talt meget længe, frem og tilbage, uden at man kunde komme til Enighed, og da det leed ud paa Dagen, samlede der sig en saa foruroligende Mængde Folk fra Omegnen til det Sted, hvor Mødet holdtes, at de norske Gesandter ikke længer troede sig sikre, men droge ned til Skibene og vendte tilbage til Kong Haakon, meldende ham, hvorledes det var gaaet dem. De fleste tilskyndede nu Kongen at opsige Stilstanden og begynde Fiendtligheder paany, saa meget mere som man allerede begyndte at lide Mangel paa Levnetsmidler, da man nemlig i al denne Uvirksomheds-Tid ikke havde kunnet herje. Kongen sendte derfor en af sine Hirdmænd, ved Navn Kolbein Ridder, til Skotekongen for at overbringe denne hans Stilstandsbrev og fordre Kong Haakons tilbage, samt foreslaa ham, at de selv skulde møde hinanden med hele deres Styrke paa begge Sider, og da først tales mundtligt ved, idet de tillige havde deres bedste Mænd paa Raad med sig, for om muligt at opnaa Forlig, men, hvis dette ikke lykkedes, at holde et Slag og lade Gud raade for Sejren. Da Kolbein fremsatte dette Forslag for Kong Alexander, ytrede han at han ikke var saa utilbøjelig til at levere Kong Haakon et Slag, dog gav han ingen bestemt Erklæring. Tilsidst blev Kolbein keed af at vente, afleverede Kong Alexanders Brev, fik Kong Haakons i Stedet, og vendte tilbage igjen til Kong Haakon. Saaledes var nu Stilstanden opsagt, og for at Kolbein ingen Overlast skulde lide paa Tilbagevejen, lod Skotekongen ham ledsage af tvende Munke. Kolbein meldte Kong Haakon, hvorledes det var gaaet ham, og tilføjede at Eogan af Argyll indstændigt havde fraraadet Kong Alexander at stride mod Nordmændene. Kong Haakon blev meget ærgerlig over alle disse Udflugter, og bad Munkene, der vendte tilbage, at hilse deres Konge, at han nok snart skulde prøve Styrke med ham [1]).

47. Fiendtlighederne begynde paany. Egnene om Clydefjorden herjes. En heftig Storm forvolder Haakons Flaade betydelig Skade. Trefning ved Largs. Kong Haakons Tilbagetog til Orknøerne.

Kong Haakon skred saaledes paany til Fiendtligheder, og sendte ikke mindre end 60 Skibe, deels norske, deels sydorøiske, under Anførsel af Kong Duggall, hans Broder Alan, Angus af Ila og Murchard af Cantire, samt

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 322. Ogsaa her er P. Claussøn udførligere og tydeligere.

Vigleik Provstesøn og Ivar Holm, ind i Skibe=Fjorden (Loch Long), for at herje de rige Egne mellem Clyde og Forth, medens han selv beredede sig til at gjøre Landgang ved Largs og møde den skotske Hovedhær. De oven nævnte Anførere løb ind i Loch Long, og lode derfra deres Baade drage over det smale Tarbet=Ejd til den nordlige Deel af Indsøen Loch Lomond, i Landskabet eller Jarldømmet Lennox [1]). Denne Indsø, med dens mange veldyrkede Øer og smilende Breder, har altid været regnet blandt Skotlands smukkeste Steder, ligesom det hele Landskab allerede paa den Tid var vel bebygget og folkerigt. Det leed nu stor Overlast, thi de norske og sydervøiske Krigere ødelagde ej alene Øerne, men ogsaa hele Bygden rundt om Vandet med Ild og Sverd, og Alan Mac Ruaidhri, Duggalls Broder, strejfede endog næsten tvers over hele denne smale Deel af Skotland til den anden Side, dræbte en Mængde Folk, tog mange hundrede Stykker Kvæg, og øvede ellers meget Hærverk. Det var saaledes ikke overflødigt, at man ogsaa havde sørget for at forsterke Stirlings Besætning, skjønt det ligger paa Østsiden, inderst ved Forth=Fjorden; thi sandsynligviis var det kun denne Besætning, der afholdt Alan fra at trænge lige frem til Edinburgh. Siden vendte Nordmændene tilbage til deres Skibe. Men her bleve de overfaldne af en heftig Storm, den samme, der ogsaa hjemsøgte Hovedflaaden, og rasede i to Dage (1ste og 2den October), saaledes som det nedenfor skal berettes. Ikke færre end ti Skibe dreve paa Land for dem og knustes. Derhos blev den ene af deres Anførere, Ivar Holm, pludselig syg og døde. Alan kom dog heldigt til Skibene med det røvede Kvæg, som han deelte ligt mellem Nordmændene og Sydervøingerne [2]).

Det var just nu kort efter Jevndøgns=Tiden, og Høststormenes Tid, som Skoterne med saa megen Længsel imødesaa, var allerede begyndt. Mandagen efter Michelsmesse, der selv faldt paa en Løverdag, udbrød der ved Kumrø, hvor Hovedflaaden laa, en forfærdelig Storm med Regn og Ilinger (1ste Octbr.). Den begyndte allerede om Natten, længe førend det endnu var lyst. En stor Kogg (Transportskib) kom drivende lige ned forud mod Kongens Skib, slog Gallionen af, og hagede sig fast i Ankertouget; i al Hast maatte alle skynde sig op, kaste Klæderne paa sig og slaa Tjeldingerne ned; Kongen lod Koggens Ankertoug kappe, hvorved man blev klar af den, idet den drev ud mod Øen, men paa Kongens Skib maatte man hele den øvrige Deel af Natten ligge uden Tjeld. Da det dagede og Floden begyndte, vendte Vinden sig, og Koggen drev ind paa Land, hvor den blev staaende; ligeledes drev et af Krigsskibene, saavel

[1]) I Sagaen kaldes Loch Lomond „Lokulofni" (egentl. Loch Lowmund), og Egnen deromkring eller Lennox, „Lofnath" (i ældre Skotsk Lofnach eller Levenar).

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 323.

som et Proviantskib, paa Land. Stormen tiltog fremdeles, saa at Kongens Skib drev for fem Ankere, og han selv fandt det raadeligst at forlade det. Han lod sig ro over til Øen i en Baad med sine Prester og Klerke, og synge Messe for sig, siden ingen menneskelig Magt lod til at kunne hjelpe. De fleste troede endog, at der var Troldom med i Spillet, og at Skoterne havde ladet dem hexe Uvejret paa. Kongeskibet drev fremdeles, og standsede ikke, førend det aattende Anker var udkastet. Ogsaa de øvrige Skibe begyndte at drive; flere maatte kappe Masterne eller drive som Vrag, fem af dem dreve ind mod Kysten, tre saaledes at de stode ganske fast. Besætningen paa disse befandt sig nu i en højst mislig Stilling. Thi den skotske Hovedhær var ikke langt borte. Ifølge et Sagn der i Egnen, som synes at være fuldkommen troværdigt, havde den nu lejret sig paa et Sted, kaldet Camphill, ved Landevejen, der fører fra Kilbirnie til Largs [1]). Fra den lave Strand ved Largs hæver Landet sig temmelig brat, og end længer mod Øst ere større Højder, fra hvilke Skoterne udmerket godt kunde iagttage alle den norske Flaades Bevægelser. Saa snart de bleve var, at Skibene dreve mod Land og kom paa Grund, sendte de endeel lettere Tropper ned mod Stranden, for at bemægtige sig de strandede Skibe. Skoterne begyndte at skyde paa disse. Nordmændene, der vare ombord, forsvarede sig, saa godt de kunde; endeel af dem gik op i den store Kogg og værgede sig derfra. Skoterne søgte snart til, snart fra. Der faldt kun faa, men mange bleve saarede. Da Kong Haakon fra Øen saa sine Mænds Nød, og Stormen tillige lagde sig noget, sendte han dem nogen Undsætning i sin egen Skibsbaad tilligemed flere andre Baade, og begav sig selv, tilligemed Thorlaug Bose, ud til sit Skib igjen paa en Kjertesvends-Skude. Denne betimelige Undsætning frelste Nordmændene. Skoterne toge strax Flugten, saa at de Norske kunde tilbringe Natten paa Land. Morgenen efter (Tirsdag den 2den October) i Dagningen lod Kongen Mandskabet paa sit eget Skib, saavel som endeel af de øvrige, væbne sig og ro i Land, for at redde Koggen, og bringe den værdifulde Ladning i Sikkerhed. Han fulgte selv med for at have Opsigt med Arbejdet, og ledsagedes af Lendermændene Agmund Krøkedans, Andres Nikolassøn, Erling Alfsøn, Andres Pott, Erlend Raud, Thorlaug Bose og Paal Sure. Da man kom til Koggen, merkede man at Skoterne havde været der om Natten, og plyndret endeel; Resten blev nu losset i Baadene. Men førend man endnu var færdig hermed, saa man den skotske Hovedhær nærme sig. Den var saa stor, at alle antoge, at

---

[1]) Se Dillons lærerige og grundige Afhandling, ledsaget med Kart, i Archæol. Scot. II., hvilken vi her i alt, hvad der angaar Localiteter og andre Enkeltheder, hvorom Sagaen ingen Oplysning giver, have fulgt.

Kong Alexander selv var med. Hvor vidt det virkelig forholdt sig saa, erfares ikke af de skotske Beretninger, kun erfarer man saa meget, at den egentlige Befalingsmand over Skoternes Hær var Alexander af Dundonald, Skotlands Stewart, Farfader til den Walter Stewart eller Stuart, som ved at egte en Datter af Kong Robert Bruce blev Stamfader til den stuartske Konge-Æt [1]). Man beregnede at Skoterne havde henved 600 Ryttere, hvis Heste vare forsynede med Brynjer, flere af dem vare endog spanske Stridsheste, heelt bepandsrede [2]); derforuden havde de en stor Mængde Fodfolk, vel bevæbnede, fornemmelig med Buer og Sparther (irske Hugspyd). Nordmændenes Antal kunde i det hele taget udgjøre 1000 Mand, af hvilke 240, under Agmund Krøkedans, havde besat en nær liggende Høide [3]), de øvrige stode nede paa den sandige Strandbred. Kong Haakon tænkte selv at anføre sine Folk, men de vilde ikke paa nogen Maade vide ham udsat for en saadan Fare, og han forføjede sig derfor tilbage til Skibene under Øen. Skoterne, der rimeligviis kom ned ad Landevejen, vendte sig først mod den Høide, hvor Agmund Krøkedans stod. Andres Nikolassøn, der frygtede for at den lille Hob kunde blive omringet, ilede op paa Højen til Agmund og raadede ham at drage sig ned til de øvrige, men i god Orden og uden at lade sine Folk sprede sig hid og did som Flygtende. Agmund fulgte hans Raad. Nordmændene trak sig baglængs ned fra Høiden, og værgede sig saa godt de kunde med sine Skjolde mod Skoterne, der satte haardt ind paa dem med Steenkast; men jo længere de kom ned af Bakken, desto større Fart fik de, saa at de, der stode nede paa Fjæren, troede at de flygtede. Derved opstod en pludselig Skræk blandt disse; de stimlede til Baadene for at komme afsted jo før jo heller, endog Lendermanden Andres Pott sprang i Hast over to Baade ud i den tredje og satte fra Land. De andre raabte til dem, at de dog endelig maatte vende tilbage igjen, men kun faa adløde dette Raab, og Baadene bleve saa overfyldte, at de fleste af dem sank, og flere Folk druknede. De, som ikke kom ud i Baadene, flygtede sydover langs Stranden; nogle løb op i Koggen. Skoterne indhentede dem, og nedlagde enkelte hist og her. Flere Gange raabte Anføreren dem tilbage og vilde bringe dem i Orden, men forgjeves; de som vendte om, bleve ogsaa til-

---

1) Fordun, X. 16.

2) Saaledes bør visselig spænskum essum öllum fordyktum oversættes. Ess, Ers, er de danske Kæmpevisers „Ørs", Stridshest.

3) Denne Høide, siger Dillon i sin Afhandling, kan ikke være nogen anden end Høiden ved Haily, hvor Vejen fra Kilbirnie forener sig med Strandvejen; Slaget nede paa Sanden maa have staaet mellem „Crescent" og „Brisbane Place", strax søndenfor Gogo Burn, hvorfra Nordmændene efter Sagnet skulle have været drevne sydover til Kelburn og Keppingburn.

deels dræbte, blandt dem Kongens Hirdmand Haakon af Stein. Endelig, da de Flygtende vare komne bag om et af de opdrevne Langskibe, forefandt de en anden Flok af deres Egne, med hvilke de nu forenede sig og søgte at holde Stand, idet de sluttede sig om Anførerne Agmund Krøkedans, Andres Nikolassøn, Thorlaug Bose og Paal Sure. Her blev der en meget haard Kamp, thi der var nu vel ti Skoter for een Nordmand. Den tapreste af Skoterne var en ung, høibyrdig Ridder i glimrende Rustning, ved Navn Peter af Curry [1]). Han reed kjekt lige ind imod Nordmændenes Fylking, tvers igjennem den og tilbage igjen til sine egne Mænd; dette synes han at have gjentaget flere Gange, indtil Andres Nikolassøn mødte ham, og gav ham et vældigt Hug i Laaret, saa at han styrtede ned af Hesten, og døde strax efter. Nordmændene toge hans smukke Vaabenbelte; han havde ogsaa en forgyldt Hjelm, besat med Ædelstene, og et prægtigt Harnisk, men det lader ikke til, at Nordmændene fik Tid til at tage disse. Kampen rasede fremdeles med Heftighed, og der faldt Folk paa begge Sider, især blandt Skoterne, som dog, formedelst deres større Antal, en Tidlang havde Overhaand. Kong Haakon vilde gjerne have sendt sine Mænd Hjelp, hvis Stormen ikke havde hindret det, dog lykkedes det Ragnvald Urka og Eilif af Naustdal at komme til Land med endeel friske Tropper, saavel som dem, der tidligere havde flygtet ud i Baadene. Ragnvald veeg imidlertid strax tilbage til Skibene, men Eilif fornyede Kampen med den største Tapperhed, saa at ogsaa de øvrige Nordmænd, der hidtil havde ligget under for Overmagten, fattede nyt Mod, og Skoterne efterhaanden bleve drevne tilbage, først op paa Høien, siden videre, indtil de endelig ganske toge Flugten, og søgte op i Fjeldene, idet enhver søgte at frelse sig som han bedst kunde. De gjorde heller ikke, som det synes, noget yderligere Forsøg paa at hevne Nederlaget og erobre de strandede Skibe, uagtet Nordmændene efter Kampen begave sig ud til Flaaden, som de kun med Vanskelighed naaede formedelst Stormen. Morgenen efter sendte Kongen Folk i Land for at hente de Faldnes Liig, hvilket ligeledes synes at have skeet uden at Nordmændene i mindste Maade forstyrredes. Det lader til at den slagne skotske Hær ganske havde forladt Egnen. Sandsynligviis var der nu kommen Efterretning om den anden norske Afdelings Landgang i Lennox og Alans Hærferd hen ad Stirling til, hvilket vel kunde bevirke, at Anførerne fandt det nødvendigt, snarest muligt at komme de haardt hjemsøgte Egne til Hjelp [2]), og saaledes ilede derhen over Paisley og Glasgow.

---

[1]) Saaledes Fordun. Sagaen kalder ham Perus, hvilket er en Fordreielse af den franske Form Piers. Wyntown kalder ham „Perrys".

[2]) Dillon antager, at Nordmændene maa have sluttet en Convention med Skoterne,

Kongen lod alle de Faldne føre til Kirke og begrave, sandsynligviis paa Bute. Hvor mange de i alt vare, vides ikke. Kun de fornemste af dem nævnes, foruden Haakon af Stein, nemlig en anden Hirdmand, ved Navn Thorgils Gloppa, Karlshoved, en anseet Bonde fra det Throndhjemske, Hallkell, en riig Bonde fra Fjordene, og tre Kjertesvende, der heed Thorstein Baat, Jon Ballhoved og Hallvard Bunjard. Skoterne havde taget deres Landsmænds Liig, efter som de faldt, og bragt dem ind i Skoven, saa at man ikke kunde see, hvor mange der vare faldne. Den følgende Dag (Thorsdag den 4de October), lod Kongen lette Anker paa sit eget Skib og lagde ud under Øen. Samme Dag kom den Afdeling tilbage, der havde herjet om Skibefjorden og Loch Lomond, og ligeledes lidt stor Skade af Stormen som ovenfor berettet. Dagen efter (Fredag) var Vejret godt, og Kongen lod derfor en Deel Gjester ro i Land og sætte Ild paa de strandede Skibe. Samme Dag lettede han Anker med hele Flaaden, og lagde atter ud til Lamlash

---

for at faa Tilladelse til at begrave de Døde i Fred. Men dette grunder sig paa den Fejltagelse, at Skoterne skulde have sejret og været Herrer over Valpladsen, medens det derimod af den paalidelige og aldrig overdrivende Sagas Beretning sees, at de tilsidst ej alene bleve slagne, men endog adspredte sig i vild Flugt. Han ytrer derfor og selv siden sin Forundring over, at Skoterne ikke strax ødelagde Skibene, og ikke siden modsatte sig Kong Haakons Mænd, da de landede i dette Øjemed, og det uagtet han ved en fejlagtig Beregning af Dagen faar dette til at skee den 12te Octbr., i Stedet for den 5te. Sagen er simpelt hen den, at den skotske Hær ikke længer var der; den var enten adsplittet, eller havde trukket sig tilbage længer ind i Landet, af den ovenfor anførte Grund. At Ligene af de faldne Nordmænd neppe, som Dillon antager, bleve begravne ved Largs Kirke, sees deels af den melrosiske Krønike, der udtrykkeligt siger at Kongen lod sine Saarede og Faldne bringe ombord, deels af Sagaens Ord, der udtrykkelig antyde en Afhentning. „Om Morgenen fore de i Land efter de Mænds Liig, som faldne vare o. s. v." De Gravhøje og Gravmindesmerker, der i betydelig Mængde findes ved Largs, synes efter Beskrivelsen snarere at tilhøre det fjerne Hedenold, end Midten af det 13de Aarhundrede. Overhoved have de fleste skotske Antiqvarer og Historikere med Hensyn til Slaget ved Largs aldeles, som det lader, staaet i den Formening, at Kong Haakon var en hedensk Viking, og Toget selv „det sidste Vikingetog". De tale om „simple Obelisker, Steenkister, Grav-Urner", fundne ved Largs, som Levninger fra dette Slag (Ann. for nord. Oldk. og Historie 1846, S. 341, Not). Dr. Wilson siger derfor i sin skotske Archæologi S. 525: „en Gjennemlæsning af gamle og nye statistiske Indberetninger fra de forskjellige Kirkesogn ved Kysterne af Ayrshire og Argyllshire er tilstrækkelig til at vise, at Kong Haakons Slag har været en saa ufejlbar Kilde til at forklare Opdagelsen af Steenkister, Gravhøje, Dysser og Gravlevninger af hvilket som helst Slags, som om det skulde være et aldeles beviist Factum, at ingen lige fra Noahs Dage til vor Tid var død paa den Kant, uden i Slaget ved Largs"!

Havn, hvorfra han siden lod den paa Toget til Lennox afdøde Ivar Holms Liig bringe ind til Bute og begrave der [1]).

Saadan var Sammenhængen med det bekjendte **Slag ved Largs,** hvilket vel var overordentlig ærefuldt for Nordmændene, der havde sejret mod en mangedobbelt Overmagt, men dog hverken var af den Vigtighed og Betydning, eller havde det Udfald, som de fleste skotske Historieskrivere have tillagt det. Sagaens Beretning derom indeholder saa mange indre Beviser paa Nøjagtighed og Sanddruhed, at vi fuldkommen kunne stole paa den; den grunder sig paa Ojevidners og Deeltageres Vidnesbyrd, medens derimod de skotske Fortællinger alle ere optegnede i en sildigere Tid, og kun støtte sig til ufuldstændige Annal-Notiser, udfyldte med løse Sagn. Det var i det mindste fra norsk Side intet Hovedslag, kun en Trefning mellem en enkelt Afdeling, og den skotske Hær. Kongen havde vistnok lidt stor Skade af Stormen, saaledes at hans Folk endog, som vi have seet, troede at der var Trolddom med i Spillet, og Skoterne derimod gave deres Skytsbelgeninde, den hellige Dronning Margrete, Æren for at være kommen dem til Hjelp [2]). Men hvor stor Skaden end var, saa kunde den dog i sig selv ikke have saa meget at betyde; thi i det høieste vare kun fire Skibe ganske tilintetgjorte, de øvrige havde maaskee lidt meget, men vare dog frelste, og kun en liden Deel af Mandskabet var dræbt eller omkommet. Det kan umuligt forholde sig saaledes, som Fordun siger, „at Skibene stødte mod hinanden, eller mod Landet og paa Skær, saa at Folk i Tusendviis styrtede i Havet og opdyngedes af de salte Bølger, medens de, som uskadte kom i Land, strax bleve angrebne af de Skotske, overmandede, drevne paa Flugten, og ud i Havet, hvor de druknede, blandt hvilke Tusender af Dræbte der ogsaa var en fornem Nordmand, Kong Haakons Frænde, en mægtig og tapper Mand, hvis Tab Kongen begræd" [3]). Hvis noget saadant havde hændt, da vilde nok Sagaen have talt ganske anderledes derom. Den vilde have beklaget Tabet af saa mange

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 324—326. Fordun, X. 15, 16. Han angiver her fremdeles urigtig Dagen, nemlig Mariemesse sidere, 8de Sept., samme Dag, Haakon lagde sig under Kumre; den melrosiske Kronike har derimod rigtigt 3die Dag efter Michelsmesse.

[2]) Se Fordun, l. c. Fordun anfører endog en Drøm, som den skotske Ridder John Wemys skal have haft, nemlig at den hellige Dronning Margrete aabenbarede sig for ham med sin Mand og sine Sønner, sigende at hun ilede til Largs for at forsvare Riget, der af Gud var hende anbefalet.

[3]) Maaskee her sigtes til Visens „Olaf Arnfinnssøn", se nedenfor S. 420, 424. Stuart-Ætten roste sig af, at Alexander Stuart i Slaget ved Largs med egen Haand skulde have dræbt „Elsfrid", Kong Haakons Frænde og fornemste Anfører, se Wharton, Angl. sacr. I. 687.

Krigere; der vilde og have opstaaet en Sorg og Forfærdelse i Norge, hvorom hverken Sagaen, Annalerne eller Sagnet havde tiet. Skoterne vare drevne paa Flugten af en Haandfuld Nordmænd, og Kong Haakon havde egentlig udrettet hvad han vilde. Om Stormen og Ødelæggelsen ikke var indtruffen, vilde han dog sikkert alligevel med det første have trukket sig tilbage, siden Vinteren var for Døren; Stormen havde kun den Virkning, at dette maatte skee noget før, fordi hans Skibe trængte til Udbedring, og at hans Held ikke blev saa fuldkomment som det ellers vilde have været, om han i godt Vejr kunde have landet med sin hele Hær, overvældet den skotske Konge og tvunget ham til at slutte en ydmygende Fred, eller om han i det mindste kunde have herjet Egnen, vundet rigt Bytte, og skaffet sig et nyt Forraad af Levnetsmidler, som han nu tiltrængte, og hvorved han maaskee havde været i Stand til at forlænge sit Ophold der. Hans Tab var heller ikke større, end at han kunde tænke paa umiddelbart derfra at drage over til **Irland**. Thi medens han endnu laa i Lamlash Havn, kom Sigurd Sydervig med Følge tilbage fra Irland, og overbragte ham det Tilbud fra Irerne, at de vilde underholde hele hans Hær den forestaaende Vinter, hvis han vilde komme og befrie dem fra deres engelske Herrer. Han havde stor Lyst dertil, men hele Hæren vilde nødigt, og da Vinden var ugunstig, og man leed Mangel paa Levnetsmidler, holdt han et Thing, hvori han bekjendtgjorde at han vilde vende tilbage til de nordligere Øer, og gav endog flere Tilladelse til at seile hjem til Norge [1]). Men han kunde ikke et Øjeblik have hengivet sig til en saadan Tanke, som den, at drage til Irland og binde an med de Engelske, hvis han, som Fordun siger, havde mistet Folk i Tusendviis. Det synes heraf endog næsten som om det snarere var Mangel paa Proviant, end den Skade, Stormen havde tilføjet ham, der nødte ham til at drage bort. Man kan godt forstaa, hvorledes Skoterne, der fra Højden af vare Vidner til den Virkning, Stormen udøvede paa den norske Flaade, og den Forvirring, der opstod, kunde forestille sig Skaden større end den virkelig var; det tør nok til enkelte Tider have seet ud, som om der ikke vilde blive et eneste Skib heelt tilbage; og Nordmændenes Tilbagetog faa Dage efter, uagtet de havde sejret, bestyrkede dem maaskee i den Tro, at Skibene havde lidt langt større Skade, end det virkelig var Tilfældet. Kong Haakon skal ifølge en skotsk Beretning [2]) selv have sagt, at det ej var menneskelig Magt, men Guds Haand, der drev ham bort. Men ogsaa dette tyder snarere hen paa, at han skulde have overvundet Skoterne, end omvendt,

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 326.

[2]) Den melrosiske Krønike.

og disse Ord vilde have passet, om endog den ødelæggende Storm slet ikke var indtruffen, og han kun havde befalet Tilbagetoget, fordi Vinteren nærmede sig.

Kong Haakon forlod altsaa disse Farvande som Sejrherre, og det forholder sig aldeles rigtigt, som Sagaen ytrer, at han paa dette Tog havde gjenvundet alle de Besiddelser, Kong Magnus Barfot i sin Tid havde erobret. Han styrede ogsaa med dem, som han fandt for godt, uden at nogen gjorde ham Retten dertil stridig. Bute overdrog han til Ruaidhri, og Arran til Murchard [1]). Kastellet paa Sydspidsen af Cantire, som Guthorm Bakkakolv havde haft Befaling over, gav han Kong Duggall, hvis Ættebesiddelser laa her. Fra Lamlash drog han, den samme Vej, han var kommen, sønden om Arran til Sandø, og forbi Cantires Sydspidse til Gudø [2]), og derfra til Islasund, hvor han blev liggende i to Nætter (12te til 14de October), og udskrev af Øen Islas Indbyggere en Contribution af 360 Stykker Kvæg, hvoraf dog noget skulde udredes i Smør og Ost; fra Islasund sejlede han Sondag den 14de October videre mod Nord, men fik atter en saa heftig Storm med Sotaager, at kun faa af Skibene beholdt Sejlene hele; dog kom han i Behold til Kjarbarø. Her lod han sende Bud efter Eogan, som dog ikke indfandt sig, tvert imod fik Kongen vide, at Eogans Mænd havde hugget Strandhug paa Mull, og dræbt saavel nogle af Øens Indbyggere, som to eller tre Nordmænd. Saaledes havde da Eogan nu aabenbart taget Kong Alexanders Parti. Fra Kjarbarø sejlede Kongen til Mull-Kalv, hvor han blev liggende i nogle Dage. Her skiltes han fra Duggall og hans Broder Alan, hvilke han nu overdrog de Besiddelser, som Eogan for havde haft. Kong Magnus af Man og de øvrige Sydersøinger vare tidligere dragne hjem. Fra Mull-Kalv sejlede Kongen til Raunøerne, hvor han fandt de Skibe liggende, som han havde givet Tilladelse at drage hjem til Norge, men som endnu ikke vare komne videre; der laa ogsaa Bonden Balte fra Hjaltland tilligemed nogle Folk, han havde sendt forud til Orknø, rimeligviis for at melde sin nær forestaaende Ankomst. Fra Raunøerne vilde han sejle lige mod Nord, men Modvind nødte ham til at lægge ind i Vestrefjord (Loch Snizort) paa Skye, og forblive der i nogle Dage, saa at han maatte udskrive Contribution af Øens Indbyggere. Endelig fik han saa vidt Bør, at han kunde drage videre, og kom forbi Hvarv (Cap Wrath). Men strax efter, da han kom udenfor Diurnes, blev det blikstille, saa at han maatte lægge

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 326.

[2]) Han laa den første Nat (Tirsdag den 9de October) under Arran, anden Nat (Onsdag den 10de) under Sandø strax sydøstligt ved Satiresmule, tredie Nat (Thorsdag den 11te) under Gudø.

ind i en Fjord, som Sagaen kalder Goafjord eller Gjaafjord, og som neppe kan være nogen anden end den temmelig dybe Fjord Loch Eribol. Det er sandsynligviis til hiin Fart forbi Diurnes, og det der indtrufne Blikstille, at den før omtalte Vise sigter, naar der fortælles, at

„der de komme for Lindesnes
og Bølgen legte af Bunde,
alt stod Skibet i bliden Bør,
som det havde standet i Grunde".

Kongen, heder det, spurgte nu, om der var nogen læg eller lærd, der kunde „sige ham af denne Ferd", men fik ingen Besked, thi Nikolas af Ridarnes [1]) skjønnede det vel, men vilde intet sige:

„her er feigr madr i vaarre Ferd
Gud lade Kongen det ikke vide!"

Kongen erfarede det dog selv, thi den „feige Mand" var hans Yndling Olaf Arnfinnssøn, der var bleven heftigt syg:

„Det var Helled Haakon Konning
saa saare han græmmede sig;
hvor er Olaf Arnfinnssøn [2]),
hvi er han ikke hos mig?"

„Svarede der den liden Smaadreng
og han stod Kongen fraa:
Olaf ligger i Bunken (Lasten) syg
saa saare ilde han maa".

„Og det var Helled Haakon Konning,
han ganger for Olaf at stande;
Hure da lider dig, Olaf Arnfinnssøn,
Og hure gaar dig i Haande?"

„Jeg har saa ondt i Bryste min',
Mig tykkes mit Hjerte mon svide;
den gode Gud som alt haver skabt,
Han give, denne Nat maa lide".

---

[1]) I Visen staar „Nilaus Rødernes". Her sigtes vistnok til Ridarnes, senere Rødernes, Redenes Gaard ved Arendal, efter hvilken Redenes Amt nu har sit Navn.

[2]) I Visen skrives Navnet Olaf Andfindssøn.

„De vaagede over Olaf Arnfinnssøn
og vel udi Nætter to,
Men det var Helled Haakon Konning,
sin Bane monne han der faa".

„Og det var Olaf Arnfinnssøn
Han gav der op sin Aand.
Det var Helled Haakon Konning,
Holdt hannem Vorlys i Haand".

Man seer her tydeligt, at der sigtes til Begivenheder efter Krigstoget, og at Olaf Arnfinnssøns Død maa være indtruffen ikke længe før Kongens egen; der peges endog hen paa, at Kongen skulde have paadraget sig sin egen Dødssygdom ved at vaage over Olaf; derhos spørger han, hvorledes det gaar med hans Haand, hvoraf man maa slutte at Olaf var bleven saaret paa Toget. Visens Omkvæd lyder ogsaa „og saar er min Haand af den Brynje". Kongen blev netop „to Nætter" liggende i Goafjord, nemlig fra Ankomsten, Løvdag den 27de October, til Mandagen den 29de. At der her nævnes „Lindesnes", maa alene tilskrives enten Viseforfatterens Ukyndighed, eller, hvad der er rimeligere, senere Forvanskninger; der kan meget godt oprindelig have staaet „Tyrnes". Hvo denne Olaf Arnfinnssøn var, vides for øvrigt ikke, thi Sagaen omtaler ham ej; man seer kun, at han maa have været Kongens Yndling, maaskee en af hans Frænder, hvis Stilling ikke for øvrigt var saa fremtrædende, at der i en slet og ret historisk Beretning kunde være Anledning til at omtale ham, men som derimod lige fuldt kan have spillet en betydelig Rolle i de Meniges Øjne, blandt hvilke Visen maa antages at være bleven til, saa meget mere som man seer, at hans Sygdom og Død betragtedes som et ulykkeligt Forvarsel, og sattes i umiddelbar Forbindelse med Kongens egen, ikke længe efter paafulgte, dødelige Afgang. Han maa have staaet i Ry for Kjekhed og Raskhed, siden Kongen gjorde saa meget af ham; det heder tidligere, at da Kongen før Udrejsen fra Norge saa ud „over alle de Led", og ikke opdagede Olaf, spurgte han hvor han var, og hvorfor han ej fulgte med; hvortil „den liden Smaadreng" svarede: „Olaf han kommer udi samme Stund, I lader vore Fæste løs slaa". Det er meget muligt, at hele denne lille Episode ikke engang er bleven bekjendt paa hele Flaaden, men har indskrænket sig til nogle faa Skibe. Tvivles kan dog neppe paa, at det er en virkelig Begivenhed, der i det mindste senere betragtedes som varslende. Under de to Dages Ophold i Goafjord indtraf ogsaa en anden Ubehagelighed. Kongen havde om Søndagen den 28de, der tillige var Simons og Judæ Dag, hørt Messe, da

hans Folk bragte ham nogle Skoter, som de havde grebet. Han gav dem alle fri, og sendte dem op i Bygden, paa een nær, mod det Løfte, at de skulde komme ned til ham igjen med en Deel Slagt, derfor blev hiin ene tilbageholdt som Gissel. Senere ud paa Dagen roede ni Mand fra et af Skibene til Land for at hente Vand. Men ikke længe efter hørte man et Skrig. En Deel Folk roede til, og saa nu at Skoterne havde overfaldt hine; da de vare ganske vaabenløse, kunde de ikke tænke paa at forsvare sig, og heller ikke kunde de komme bort, da Baaden var fjæret op; Skoterne havde saaledes dræbt syv af dem, og kun to, der haardt saarede havde styrtet sig i Vandet, bleve tagne op og frelste af deres Landsmænd. Ved at see Nordmændene nærme sig, flygtede Skoterne til Skogs, og Nordmændene toge deres faldne Kammeraters Liig med sig. Kongen tog dog ingen Hevn over Gisselen, men lod ham sætte i Land og slippe løs [1]).

Mandagen den 29de October sejlede Kong Haakon fra Goafjord over Pettlandsfjorden. I denne urolige Fjord var Søgangen saa voldsom, at et Skib fra Ryfylke forgik med hele Besætningen. Jon af Hestbø [2]) drev østover, og var nær kommet i den saakaldte Svelg [3]), en Hvirvel eller Malstrøm, der endnu frygtes af de Søfarende, men slap dog heldigt fra den, og lod nu, siden han havde forfejlet Øerne, Coursen staa lige til Norge. Kongen kom om Natten til et Sund strax nordenfor Aasmundsvaag paa Vaage (maaskee ved Flatø), og lagde siden ind i Ragnvaldsvaag. Her samlede ogsaa de fleste øvrige Skibe sig til Hovedflaaden, for saa vidt som de ikke allerede havde taget Vejen hjem til Norge, thi en Deel havde virkelig faaet Hjemlov, og mange rejste endog uden Tilladelse. Kongen havde nemlig ytret, at han, saa snart han var kommen til Øerne, vilde sejle hjem til Norge, og derfor tænkte vel flere som saa, at det ikke var saa farligt, om de sejlede paa egen Haand. Men da Vejret blev haardere, og gunstig Vind aldrig vilde komme, besluttede Kongen at overvintre paa Orknøerne med tyve Skibe. Alle de øvrige fik Tilladelse til at drage hjem. Dog maatte Lendermændene blive hos ham, undtagen Eiliv af Naustdal, der allerede var sejlet østover; ligeledes bleve de fleste andre mere anseede Mænd tilbage hos ham. Det var dog vel neppe det stormfulde Vejr og den sildige

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 327.

[2]) Denne Jon af Hestbø har maaskee været en Søn af Lendermanden Baard i Hestbø, der ogsaa var med paa Toget.

[3]) Svelgen kaldes nu Swelchie, og antages at være i Nærheden af de saakaldte Pentland-Skerries. Om denne „Svelg" havde vore Forfædre det Sagn, at den frembragtes ved Frodes Kvern „Grotta", der her var sunken ned, og altid gik rundt og malede Salt, se ovenfor I. 1. S. 219.

Aarstid alene, som bragte Kongen til at tage den Beslutning, at overvintre paa Orknøerne. Han vilde sikkert ogsaa være i Skotlands umiddelbare Nærhed, for at forsvare de Erhvervelser eller rettere Tilbage-Erobringer, han paa Toget havde gjort, om Skotekongen muligviis endnu om Vinteren, eller tidligt den følgende Vaar, førend endnu Skibe kunde komme fra Norge, skulde ville gjøre nye Erobringsforsøg. Derimod kan man ikke antage, at det var hans Hensigt at gjøre noget nyt Tog til Syderøerne, hvis Kong Alexander lod dem være i Fred. Der nævnes heller ikke det mindste om noget saadant. Han havde udrettet hvad han vilde: alle Øerne tilligemed Cantire adløde nu hans Herredømme. Det var ikke hans Plan, at gjøre Erobringer, men kun at beholde, hvad han havde og hvad der fra Magnus Barfots Tid retmæssigt hørte under Norges Krone. Det hørte ikke til hine Tiders Statskunst, at sætte sig i Besiddelse af Landstrækninger, for siden kun at benytte dem som „materielle Garantier", og uden at tænke paa i Længden at beholde dem. Øjemedet med Toget var altsaa i Kongens og hans Mænds Øjne opnaaet. Det faldt dem vist ikke ind at betragte Toget som forfejlet, eller det ved Largs forefaldne som et Uheld i anden Forstand, end at Skibenes Beskadigelse og Stranding medførte et betydeligt Pengetab; thi Slaget med Skoterne var en fuldstændig og for Nordmændene meget glimrende Sejr. Det vilde sikkert have forundret dem saare meget, om de havde kunnet læse, hvad Skoterne siden skreve om dem, at de skulde have lidt et Nederlag, og mistet Tusender af Folk. Selv vidste de intet om en saadan Nod, men betragtede sig som Sejrherrer, der fuldstændigt havde udført hvad der her skulde skee, og som derfor ikke havde mere der at gjøre [1]).

Kongen lod nu skrive Breve til Norge om Regjeringens Ordning i hans Fraværelse, og lod derpaa, strax efter Allehelgensdag (1ste November), sit Skib føre over til Medallandshavn (Midland Harbour) [2]), hvor det tilligemed flere skulde sættes paa Land. Han blev den Dag tilbage paa Ragnvaldsø, og begav sig derfra lige ind til Kirkevaag, upaatvivleligt over Skalpeid. Skibsstyrerne havde nu meget travlt med at tilsee sine Skibe, der skulde sættes op, deels i Medallandshavn, deels inde ved Skalpeid. Kong Haakon selv reed Løverdagen den 10de November ud til Medallandshavn, skjønt han allerede var meget syg, tilbragte Natten ombord paa sit Skib og lod den følgende Dag, der tillige var St. Martins Dag, synge Messe for sig paa Land. Han be-

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 328.

[2]) Denne Havn er sydligst paa Roøsø ved Houston, lige overfor Hoy, og dannes af en liden Holme, kaldet Houston Holm.

hans Folk bragte ham nogle Skoter, ſom de havde grebet. Han gav dem alle fri, og ſendte dem op i Bygden, paa een nær, mod det Løfte, at de ſkulde komme ned til ham igjen med en Deel Slagt, derfor blev hiin ene tilbageholdt ſom Gisſel. Senere ud paa Dagen roede ni Mand fra et af Skibene til Land for at hente Vand. Men ikke længe efter hørte man et Skrig. En Deel Folk roede til, og ſaa nu at Skoterne havde overfaldt hine; da de vare ganſke vaabenløſe, kunde de ikke tænke paa at forſvare ſig, og heller ikke kunde de komme bort, da Baaden var fjæret op; Skoterne havde ſaaledes dræbt ſyv af dem, og kun to, der haardt ſaarede havde ſtyrtet ſig i Vandet, bleve tagne op og frelſte af deres Landsmænd. Ved at ſee Nordmændene nærme ſig, flygtede Skoterne til Skogs, og Nordmændene toge deres faldne Kammeraters Liig med ſig. Kongen tog dog ingen Hevn over Gisſelen, men lod ham ſætte i Land og ſlippe løs [1].

Mandagen den 29de October ſejlede Kong Haakon fra Goafjord over Pettlandsfjorden. I denne urolige Fjord var Søgangen ſaa voldſom, at et Skib fra Ryfylke forgik med hele Beſætningen. Jon af Heſtbø [2]) drev øſtover, og var nær kommet i den ſaakaldte Svelg [3]), en Hvirvel eller Malſtrøm, der endnu frygtes af de Søfarende, men ſlap dog heldigt fra den, og lod nu, ſiden han havde forfejlet Oerne, Courſen ſtaa lige til Norge. Kongen kom om Natten til et Sund ſtrax nordenfor Aasmundsvaag paa Vaage (maaſkee ved Flatø), og lagde ſiden ind i Ragnvaldsvaag. Her ſamlede ogſaa de fleſte øvrige Skibe ſig til Hovedflaaden, for ſaa vidt ſom de ikke allerede havde taget Vejen hjem til Norge, thi en Deel havde virkelig faaet Hjemlov, og mange rejſte endog uden Tilladelſe. Kongen havde nemlig ytret, at han, ſaa ſnart han var kommen til Oerne, vilde ſejle hjem til Norge, og derfor tænkte vel flere ſom ſaa, at det ikke var ſaa farligt, om de ſejlede paa egen Haand. Men da Vejret blev haardere, og gunſtig Vind aldrig vilde komme, beſluttede Kongen at overvintre paa Orknøerne med tyve Skibe. Alle de øvrige fik Tilladelſe til at drage hjem. Dog maatte Lendermændene blive hos ham, undtagen Eiliv af Nauſtdal, der allerede var ſejlet øſtover; ligeledes bleve de fleſte andre mere anſeede Mænd tilbage hos ham. Det var dog vel neppe det ſtormfulde Vejr og den ſildige

[1]) Haakon Haakonsſøns Saga Cap. 327.

[2]) Denne Jon af Heſtbø har maaſkee været en Søn af Lendermanden Baard i Heſtbø, der ogſaa var med paa Toget.

[3]) Svelgen kaldes nu Swelchie, og antages at være i Nærheden af de ſaakaldte Pentland-Skerries. Om denne „Svelg" havde vore Forfædre det Sagn, at den frembragtes ved Frodes Kvern „Grotta", der her var ſunken ned, og altid gik rundt og malede Salt, ſe ovenfor I. 1. S. 219.

Aarstid alene, som bragte Kongen til at tage den Beslutning, at overvintre paa Orknøerne. Han vilde sikkert ogsaa være i Skotlands umiddelbare Nærhed, for at forsvare de Erhvervelser eller rettere Tilbage-Erobringer, han paa Toget havde gjort, om Skotekongen muligviis endnu om Vinteren, eller tidligt den følgende Vaar, førend endnu Skibe kunde komme fra Norge, skulde ville gjøre nye Erobringsforsøg. Derimod kan man ikke antage, at det var hans Hensigt at gjøre noget nyt Tog til Syderøerne, hvis Kong Alexander lod dem være i Fred. Der nævnes heller ikke det mindste om noget saadant. Han havde udrettet hvad han vilde: alle Øerne tilligemed Cantire adlødе nu hans Herredømme. Det var ikke hans Plan, at gjøre Erobringer, men kun at beholde, hvad han havde og hvad der fra Magnus Barfots Tid retmæssigt hørte under Norges Krone. Det hørte ikke til hine Tiders Statskunst, at sætte sig i Besiddelse af Landstrækninger, for siden kun at benytte dem som „materielle Garantier", og uden at tænke paa i Længden at beholde dem. Øjemedet med Toget var altsaa i Kongens og hans Mænds Øjne opnaaet. Det faldt dem vist ikke ind at betragte Toget som forfejlet, eller det ved Largs forefaldne som et Uheld i anden Forstand, end at Skibenes Beskadigelse og Stranding medførte et betydeligt Pengetab; thi Slaget med Skoterne var en fuldstændig og for Nordmændene meget glimrende Sejr. Det vilde sikkert have forundret dem saare meget, om de havde kunnet læse, hvad Skoterne siden skreve om dem, at de skulde have lidt et Nederlag, og mistet Tusender af Folk. Selv vidste de intet om en saadan Nod, men betragtede sig som Sejrherrer, der fuldstændigt havde udført hvad der her skulde skee, og som derfor ikke havde mere der at gjøre [1]).

Kongen lod nu skrive Breve til Norge om Regjeringens Ordning i hans Fraværelse, og lod derpaa, strax efter Allehelgensdag (1ste November), sit Skib føre over til Medallandshavn (Midland Harbour) [2]), hvor det tilligemed flere skulde sættes paa Land. Han blev den Dag tilbage paa Ragnvaldsø, og begav sig derfra lige ind til Kirkevaag, upaatvivleligt over Skalpeid. Skibsstyrerne havde nu meget travlt med at tilsee sine Skibe, der skulde sættes op, deels i Medallandshavn, deels inde ved Skalpeid. Kong Haakon selv reed Løverdagen den 10de November ud til Medallandshavn, skjønt han allerede var meget syg, tilbragte Natten ombord paa sit Skib og lod den følgende Dag, der tillige var St. Martins Dag, synge Messe for sig paa Land. Han be-

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 328.

[2]) Denne Havn er sydligst paa Roessø ved Houston, lige overfor Hoy, og dannes af en liden Holme, kaldet Houston Holm.

hans Folk bragte ham nogle Skoter, som de havde grebet. Han gav dem alle fri, og sendte dem op i Bygden, paa een nær, mod det Løfte, at de skulde komme ned til ham igjen med en Deel Slagt, derfor blev hiin ene tilbageholdt som Gissel. Senere ud paa Dagen roede ni Mand fra et af Skibene til Land for at hente Vand. Men ikke længe efter hørte man et Skrig. En Deel Folk roede til, og saa nu at Skoterne havde overfaldt hine; da de vare ganske vaabenløse, kunde de ikke tænke paa at forsvare sig, og heller ikke kunde de komme bort, da Baaden var fjæret op; Skoterne havde saaledes dræbt syv af dem, og kun to, der haardt saarede havde styrtet sig i Vandet, bleve tagne op og frelste af deres Landsmænd. Ved at see Nordmændene nærme sig, flygtede Skoterne til Skogs, og Nordmændene toge deres faldne Kammeraters Liig med sig. Kongen tog dog ingen Hevn over Gisselen, men lod ham sætte i Land og slippe løs [1]).

Mandagen den 29de October sejlede Kong Haakon fra Goafjord over Pettlandsfjorden. I denne urolige Fjord var Søgangen saa voldsom, at et Skib fra Ryfylke forgik med hele Besætningen. Jon af Hestbø [2]) drev østover, og var nær kommet i den saakaldte Svelg [3]), en Hvirvel eller Malstrøm, der endnu frygtes af de Søfarende, men slap dog heldigt fra den, og lod nu, siden han havde forfejlet Øerne, Coursen staa lige til Norge. Kongen kom om Natten til et Sund strax nordenfor Aasmundsvaag paa Vaage (maaskee ved Flato), og lagde siden ind i Ragnvaldsvaag. Her samlede ogsaa de fleste øvrige Skibe sig til Hovedflaaden, for saa vidt som de ikke allerede havde taget Vejen hjem til Norge, thi en Deel havde virkelig faaet Hjemlov, og mange rejste endog uden Tilladelse. Kongen havde nemlig ytret, at han, saa snart han var kommen til Øerne, vilde sejle hjem til Norge, og derfor tænkte vel flere som saa, at det ikke var saa farligt, om de sejlede paa egen Haand. Men da Vejret blev haardere, og gunstig Vind aldrig vilde komme, besluttede Kongen at overvintre paa Orknøerne med tyve Skibe. Alle de øvrige fik Tilladelse til at drage hjem. Dog maatte Lendermændene blive hos ham, undtagen Eiliv af Naustdal, der allerede var sejlet østover; ligeledes bleve de fleste andre mere anseede Mænd tilbage hos ham. Det var dog vel neppe det stormfulde Vejr og den sildige

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 327.

[2]) Denne Jon af Hestbø har maaskee været en Søn af Lendermanden Baard i Hestbø, der ogsaa var med paa Toget.

[3]) Svelgen kaldes nu Swelchie, og antages at være i Nærheden af de saakaldte Pentland-Skerries. Om denne „Svelg" havde vore Forfædre det Sagn, at den frembragtes ved Frodes Kvern „Grotta", der her var sunken ned, og altid gik rundt og malede Salt, se ovenfor I. 1. S. 219.

Aarstid alene, som bragte Kongen til at tage den Beslutning, at overvintre paa Orknøerne. Han vilde sikkert ogsaa være i Skotlands umiddelbare Nærhed, for at forsvare de Erhvervelser eller rettere Tilbage-Erobringer, han paa Toget havde gjort, om Skotekongen muligviis endnu om Vinteren, eller tidligt den følgende Vaar, førend endnu Skibe kunde komme fra Norge, skulde ville gjøre nye Erobringsforsøg. Derimod kan man ikke antage, at det var hans Hensigt at gjøre noget nyt Tog til Sydersøerne, hvis Kong Alexander lod dem være i Fred. Der nævnes heller ikke det mindste om noget saadant. Han havde udrettet hvad han vilde: alle Øerne tilligemed Cantire adløde nu hans Herredømme. Det var ikke hans Plan, at gjøre Erobringer, men kun at beholde, hvad han havde og hvad der fra Magnus Barfots Tid retmæssigt hørte under Norges Krone. Det hørte ikke til hine Tiders Statskunst, at sætte sig i Besiddelse af Landstrækninger, for siden kun at benytte dem som „materielle Garantier", og uden at tænke paa i Længden at beholde dem. Øjemedet med Toget var altsaa i Kongens og hans Mænds Øjne opnaaet. Det faldt dem vist ikke ind at betragte Toget som forfejlet, eller det ved Largs forefaldne som et Uheld i anden Forstand, end at Skibenes Beskadigelse og Stranding medførte et betydeligt Pengetab; thi Slaget med Skoterne var en fuldstændig og for Nordmændene meget glimrende Sejr. Det vilde sikkert have forundret dem saare meget, om de havde kunnet læse, hvad Skoterne siden skreve om dem, at de skulde have lidt et Nederlag, og mistet Tusender af Folk. Selv vidste de intet om en saadan Nød, men betragtede sig som Sejrherrer, der fuldstændigt havde udført hvad der her skulde skee, og som derfor ikke havde mere der at gjøre [1]).

Kongen lod nu skrive Breve til Norge om Regjeringens Ordning i hans Fraværelse, og lod derpaa, strax efter Allehelgensdag (1ste November), sit Skib føre over til Medallandshavn (Midland Harbour) [2]), hvor det tilligemed flere skulde sættes paa Land. Han blev den Dag tilbage paa Ragnvaldsø, og begav sig derfra lige ind til Kirkevaag, upaatvivleligt over Skalpeid. Skibsstyrerne havde nu meget travlt med at tilsee sine Skibe, der skulde sættes op, deels i Medallandshavn, deels inde ved Skalpeid. Kong Haakon selv reed Løverdagen den 10de November ud til Medallandshavn, skjønt han allerede var meget syg, tilbragte Natten ombord paa sit Skib og lod den følgende Dag, der tillige var St. Martins Dag, synge Messe for sig paa Land. Han be-

---

1) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 328.

2) Denne Havn er sydligst paa Rossø ved Houston, lige overfor Hoy, og dannes af en liden Holme, kaldet Houston Holm.

hans Folk bragte ham nogle Skoter, som de havde grebet. Han gav dem alle fri, og sendte dem op i Bygden, paa een nær, mod det Løfte, at de skulde komme ned til ham igjen med en Deel Slagt, derfor blev hiin ene tilbageholdt som Gissel. Senere ud paa Dagen roede ni Mand fra et af Skibene til Land for at hente Vand. Men ikke længe efter hørte man et Skrig. En Deel Folk roede til, og saa nu at Skoterne havde overfaldt hine; da de vare ganske vaabenløse, kunde de ikke tænke paa at forsvare sig, og heller ikke kunde de komme bort, da Baaden var fjæret op; Skoterne havde saaledes dræbt syv af dem, og kun to, der haardt saarede havde styrtet sig i Vandet, bleve tagne op og frelste af deres Landsmænd. Ved at see Nordmændene nærme sig, flygtede Skoterne til Skogs, og Nordmændene toge deres faldne Kammeraters Liig med sig. Kongen tog dog ingen Hevn over Gisselen, men lod ham sætte i Land og slippe løs [1]).

Mandagen den 29de October sejlede Kong Haakon fra Goafjord over Pettlandsfjorden. I denne urolige Fjord var Søgangen saa voldsom, at et Skib fra Rynfylke forgik med hele Besætningen. Jon af Hestbø [2]) drev østover, og var nær kommet i den saakaldte Svelg [3]), en Hvirvel eller Malstrøm, der endnu frygtes af de Søfarende, men slap dog heldigt fra den, og lod nu, siden han havde forsejlet Øerne, Coursen staa lige til Norge. Kongen kom om Natten til et Sund strax nordenfor Aasmundsvaag paa Vaage (maaskee ved Flato), og lagde siden ind i Ragnvaldsvaag. Her samlede ogsaa de fleste øvrige Skibe sig til Hovedflaaden, for saa vidt som de ikke allerede havde taget Vejen hjem til Norge, thi en Deel havde virkelig faaet Hjemlov, og mange rejste endog uden Tilladelse. Kongen havde nemlig ytret, at han, saa snart han var kommen til Øerne, vilde sejle hjem til Norge, og derfor tænkte vel flere som saa, at det ikke var saa farligt, om de sejlede paa egen Haand. Men da Vejret blev haardere, og gunstig Vind aldrig vilde komme, besluttede Kongen at overvintre paa Orknøerne med tyve Skibe. Alle de øvrige fik Tilladelse til at drage hjem. Dog maatte Lendermændene blive hos ham, undtagen Eiliv af Naustdal, der allerede var sejlet østover; ligeledes bleve de fleste andre mere anseede Mænd tilbage hos ham. Det var dog vel neppe det stormfulde Vejr og den sildige

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 327.

[2]) Denne Jon af Hestbø har maaskee været en Søn af Lendermanden Baard i Hestbø, der ogsaa var med paa Toget.

[3]) Svelgen kaldes nu Swelchie, og antages at være i Nærheden af de saakaldte Pentland-Skerries. Om denne „Svelg" havde vore Forfædre det Sagn, at den frembragtes ved Frodes Kvern „Grotta", der her var sunken ned, og altid gik rundt og malede Salt, se ovenfor I. 1. S. 219.

Aarstid alene, som bragte Kongen til at tage den Beslutning, at overvintre paa Orknøerne. Han vilde sikkert ogsaa være i Skotlands umiddelbare Nærhed, for at forsvare de Erhvervelser eller rettere Tilbage-Erobringer, han paa Toget havde gjort, om Skotekongen muligviis endnu om Vinteren, eller tidligt den følgende Vaar, førend endnu Skibe kunde komme fra Norge, skulde ville gjøre nye Erobringsforsøg. Derimod kan man ikke antage, at det var hans Hensigt at gjøre noget nyt Tog til Sydernøerne, hvis Kong Alexander lod dem være i Fred. Der nævnes heller ikke det mindste om noget saadant. Han havde udrettet hvad han vilde: alle Øerne tilligemed Cantire adløde nu hans Herredømme. Det var ikke hans Plan, at gjøre Erobringer, men kun at beholde, hvad han havde og hvad der fra Magnus Barfots Tid retmæssigt hørte under Norges Krone. Det hørte ikke til hine Tiders Statskunst, at sætte sig i Besiddelse af Landstrækninger, for siden kun at benytte dem som „materielle Garantier", og uden at tænke paa i Længden at beholde dem. Øjemedet med Toget var altsaa i Kongens og hans Mænds Øjne opnaaet. Det faldt dem vist ikke ind at betragte Toget som forfejlet, eller det ved Largs forefaldne som et Uheld i anden Forstand, end at Skibenes Beskadigelse og Stranding medførte et betydeligt Pengetab; thi Slaget med Skoterne var en fuldstændig og for Nordmændene meget glimrende Sejr. Det vilde sikkert have forundret dem saare meget, om de havde kunnet læse, hvad Skoterne siden skreve om dem, at de skulde have lidt et Nederlag, og mistet Tusender af Folk. Selv vidste de intet om en saadan Nød, men betragtede sig som Sejrherrer, der fuldstændigt havde udført hvad der her skulde skee, og som derfor ikke havde mere der at gjøre [1]).

Kongen lod nu skrive Breve til Norge om Regjeringens Ordning i hans Fraværelse, og lod derpaa, strax efter Allehelgensdag (1ste November), sit Skib føre over til Medallandshavn (Midland Harbour) [2]), hvor det tilligemed flere skulde sættes paa Land. Han blev den Dag tilbage paa Ragnvaldsø, og begav sig derfra lige ind til Kirkevaag, upaatvivleligt over Skalpeid. Skibsstyrerne havde nu meget travlt med at tilsee sine Skibe, der skulde sættes op, deels i Medallandshavn, deels inde ved Skalpeid. Kong Haakon selv reed Løverdagen den 10de November ud til Medallandshavn, skjønt han allerede var meget syg, tilbragte Natten ombord paa sit Skib og lod den følgende Dag, der tillige var St. Martins Dag, synge Messe for sig paa Land. Han be-

---

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 328.

[2]) Denne Havn er sydligst paa Rossø ved Houston, lige overfor Hoy, og dannes af en liden Holme, kaldet Houston Holm.

hans Folk bragte ham nogle Skoter, som de havde grebet. Han gav dem alle fri, og sendte dem op i Bygden, paa een nær, mod det Løfte, at de skulde komme ned til ham igjen med en Deel Slagt, derfor blev hiin ene tilbageholdt som Gissel. Senere ud paa Dagen roede ni Mand fra et af Skibene til Land for at hente Vand. Men ikke længe efter hørte man et Skrig. En Deel Folk roede til, og saa nu at Skoterne havde overfaldt hine; da de vare ganske vaabenløse, kunde de ikke tænke paa at forsvare sig, og heller ikke kunde de komme bort, da Baaden var fjæret op; Skoterne havde saaledes dræbt syv af dem, og kun to, der haardt saarede havde styrtet sig i Vandet, bleve tagne op og frelste af deres Landsmænd. Ved at see Nordmændene nærme sig, flygtede Skoterne til Skogs, og Nordmændene toge deres faldne Kammeraters Liig med sig. Kongen tog dog ingen Hevn over Gisselen, men lod ham sætte i Land og slippe løs [1]).

Mandagen den 29de October sejlede Kong Haakon fra Goafjord over Pettlandsfjorden. I denne urolige Fjord var Søgangen saa voldsom, at et Skib fra Rygfylke forgik med hele Besætningen. Jon af Hestbø [2]) drev østover, og var nær kommet i den saakaldte Svelg [3]), en Hvirvel eller Malstrøm, der endnu frygtes af de Søfarende, men slap dog heldigt fra den, og lod nu, siden han havde forfejlet Øerne, Coursen staa lige til Norge. Kongen kom om Natten til et Sund strax nordenfor Aasmundsvaag paa Vaage (maaskee ved Flato), og lagde siden ind i Ragnvaldsvaag. Her samlede ogsaa de fleste øvrige Skibe sig til Hovedflaaden, for saa vidt som de ikke allerede havde taget Vejen hjem til Norge, thi en Deel havde virkelig faaet Hjemlov, og mange rejste endog uden Tilladelse. Kongen havde nemlig ytret, at han, saa snart han var kommen til Øerne, vilde sejle hjem til Norge, og derfor tænkte vel flere som saa, at det ikke var saa farligt, om de sejlede paa egen Haand. Men da Vejret blev haardere, og gunstig Vind aldrig vilde komme, besluttede Kongen at overvintre paa Orknøerne med tyve Skibe. Alle de øvrige fik Tilladelse til at drage hjem. Dog maatte Lendermændene blive hos ham, undtagen Eiliv af Naustdal, der allerede var sejlet østover; ligeledes bleve de fleste andre mere anseede Mænd tilbage hos ham. Det var dog vel neppe det stormfulde Vejr og den sildige

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 327.

[2]) Denne Jon af Hestbø har maaskee været en Søn af Lendermanden Baard i Hestbø, der ogsaa var med paa Toget.

[3]) Svelgen kaldes nu Swelchie, og antages at være i Nærheden af de saakaldte Pentland-Skerries. Om denne „Svelg“ havde vore Forfædre det Sagn, at den frembragtes ved Frodes Kvern „Grotta“, der her var sunken ned, og altid gik rundt og malede Salt, se ovenfor I. 1. S. 219.

Aarstid alene, som bragte Kongen til at tage den Beslutning, at overvintre paa Orknøerne. Han vilde sikkert ogsaa være i Skotlands umiddelbare Nærhed, for at forsvare de Erhvervelser eller rettere Tilbage-Erobringer, han paa Toget havde gjort, om Skotekongen muligviis endnu om Vinteren, eller tidligt den følgende Vaar, førend endnu Skibe kunde komme fra Norge, skulde ville gjøre nye Erobringsforsøg. Derimod kan man ikke antage, at det var hans Hensigt at gjøre noget nyt Tog til Sydernerne, hvis Kong Alexander lod dem være i Fred. Der nævnes heller ikke det mindste om noget saadant. Han havde udrettet hvad han vilde: alle Øerne tilligemed Cantire adløde nu hans Herredømme. Det var ikke hans Plan, at gjøre Erobringer, men kun at beholde, hvad han havde og hvad der fra Magnus Barfots Tid retmæssigt hørte under Norges Krone. Det hørte ikke til hine Tiders Statskunst, at sætte sig i Besiddelse af Landstrækninger, for siden kun at benytte dem som „materielle Garantier", og uden at tænke paa i Længden at beholde dem. Ojemedet med Toget var altsaa i Kongens og hans Mænds Ojne opnaaet. Det faldt dem vist ikke ind at betragte Toget som forfejlet, eller det ved Largs forefaldne som et Uheld i anden Forstand, end at Skibenes Beskadigelse og Stranding medførte et betydeligt Pengetab; thi Slaget med Skoterne var en fuldstændig og for Nordmændene meget glimrende Sejr. Det vilde sikkert have forundret dem saare meget, om de havde kunnet læse, hvad Skoterne siden skreve om dem, at de skulde have lidt et Nederlag, og mistet Tusender af Folk. Selv vidste de intet om en saadan Nod, men betragtede sig som Sejrherrer, der fuldstændigt havde udført hvad der her skulde skee, og som derfor ikke havde mere der at gjøre [1]).

Kongen lod nu skrive Breve til Norge om Regjeringens Ordning i hans Fraværelse, og lod derpaa, strax efter Allehelgensdag (1ste November), sit Skib føre over til Medallandshavn (Midland Harbour) [2]), hvor det tilligemed flere skulde sættes paa Land. Han blev den Dag tilbage paa Ragnvaldsø, og begav sig derfra lige ind til Kirkevaag, upaatvivleligt over Skalpeid. Skibsstyrerne havde nu meget travlt med at tilsee sine Skibe, der skulde sættes op, deels i Medallandshavn, deels inde ved Skalpeid. Kong Haakon selv reed Løverdagen den 10de November ud til Medallandshavn, skjønt han allerede var meget syg, tilbragte Natten ombord paa sit Skib og lod den følgende Dag, der tillige var St. Martins Dag, synge Messe for sig paa Land. Han be-

---

1) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 328.

2) Denne Havn er sydligst paa Rossø ved Houston, lige overfor Hoy, og dannes af en liden Holme, kaldet Houston Holm.

stemte nu nøje, hvor hans Skib skulde sættes op, og bad sine Folk overhoved at forsyne Skibene vel. Derpaa reed han ind til Skalpeid og derfra til Kirkevaag, hvor han efter Biskoppens Indbydelse tog ind hos ham med alle dem af sit Følge, som han plejede at have ved sit Bord. Kongen og Biskoppen holdt begge, hver for sig, Bord for sine Mænd i Hallen, men Kongen holdt selv til ovenpaa, og spiste for det meste der. De Krigsfolk, han beholdt tilbage hos sig, fordeelte han til Indqvartering i Gaardene rundt om paa Øerne, saaledes at disse formeligt bleve optegnede, og efter denne Liste visse Ørers Land anviist enhver Lendermand eller Skibsstyrer, til Underhold for ham selv og hele hans Skare. Andres Plytt skulde forestaa Kongens eget Bordhold og beverte Hirdmændene, Gjesterne og Kjertesvendene, foruden de Folk, han selv holdt. Alle disse Bestemmelser bleve tagne til Følge, da Arbejdet med Skibenes Opsætning var til Ende, og enhver Høvding forføjede sig til det ham anviste Sted. De Lendermænd, der forbleve i Kirkevaag, vare Brynjulf Jonssøn, Erling Alfssøn, Ragnvald Urka, Erling i Bjarkø, Jon Drottning og Erlend Raud. De øvrige vare fordeelte hist og her paa Landet [1]).

48. Kong Haakons sidste Sygdom og Død. Hans Personlighed, Charakteer, Fortjenester af Landet.

Men den Tid nærmede sig nu sterkt, da Kong Haakon skulde bortkaldes fra sit virksomme, daadrige, og for Norge velsignelsesrige Liv. Han var allerede i en fremrykket Alder, og havde om Sommeren haft mange Anstrengelser, Bekymringer og vaagne Nætter. Heller ikke nu kunde han unde sig tilbørlig Ro, men blev hvert Øjeblik kaldet, snart af den ene, snart af den anden, der havde noget at tale med ham om. Tilsidst maatte hans Legeme give efter for denne Overanstrengelse, og han blev alvorligt syg. Vi have ovenfor seet, at de menige Krigere, efter Visen at dømme, tildeels synes at have sat hans Sygdom i Forbindelse med hans Sorg og Baagen over Olaf Arnfinnssøn. Det er ikke usandsynligt, at han kan have taget sig en falden Vens eller Frændes Tab meget nær, saaledes at det bidrog til at forværre hans Sygdom, og at maaskee ogsaa den skotske, ovenfor berørte Fortælling om at en fornem og mægtig Frænde af ham skulde være falden ved Largs sigter hertil. Men Sagaen veed dog intet derom at berette. Allerede hiin Løverdag, da han reed ud til Medallandshavn, som det nys er fortalt, følte han

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 327.

sig meget syg, og maatte ved Tilbagekomsten til Kirkevaag lægge sig til Sengs. Dog tiltog ikke Sygdommen i Førstningen synderlig heftigt. Da han havde ligget i tre Uger, følte han sig noget lettere, og stod op; den første Dag kunde han gaa omkring i Værelset, den anden (Søndagen den 2den December), kunde han gaa til Biskoppens Kapell og høre Messe, og den tredie kunde han endog gaa over fra Biskopsgaarden til Magnuskirken, og omkring St. Magnus's Skriin. Den Dag tog han ogsaa et Karbad og lod sig rage. Men den følgende Nat blev han betydeligt værre, og stod ikke mere op fra Lejet. Da han merkede, at dette vilde blive hans Helsott, gjorde han alle de ved slig Lejlighed sædvanlige Dispositioner; han lod skrive Breve til Kong Magnus om Rigsstyrelsen saavel som om hvad der skulde gives til de Mænd og Indretninger, som han vilde understøtte; med andre Ord, han gjorde sit Testamente. I dette, som vi nu ikke længer have, betænkte han vistnok Gejstligheden og gejstlige Stiftelser rigeligt, siden det udtrykkeligt berettes, at han paa sit Yderste skjenkede 120 Maanedematers Bol til Allehelgenskirken i Bergen, ligesom det vel ogsaa er sandsynligt at de fleste af de Dotationer til gejstlige Indretninger, som vi ovenfor (S. 120—122) have omtalt, ere blevne givne paa hans Dødsleje, eller indførte i Testamentet. Det laa ham meget paa Hjerte, at hans Hirdmænd skulde faa deres Lønning ordentligt udbetalt paa den forestaaende Lønningsdag, Nytaarsdagen. Det lader endog til, at han bestemte en Extra-Godtgjørelse for enhver af dem, saaledes at hver Hirdmand i alt skulde have 1 Mk. brændt, og Gjesterne, Kjertesvendene og andre Tjenestemænd hver en halv Mark. For det Tilfælde, at der ikke skulde være rede Penge nok dertil, befalede han at man skulde tage det nødvendige af hans uforgyldte Sølvtøj, hvilket han til den Ende alt sammen lod veje. For at adsprede sig i Sygdommen lod han sig forelæse af Bøger, baade Nat og Dag, naar han ikke kunde sove, først af latinske Bøger, fornemmelig Bibelen; men siden, da det anstrengte ham for meget at følge Meningen, valgte han norske Bøger, først Helgensagaer, og da Forraadet af dem var udlæst, Norges Kongesagaer lige fra Halfdan svarte, den ene efter den anden, efter Tidsfølgen [1]). Den 12te December, Dagen før Luciemesse, fik han den sidste Olje, i Overvær af de tre Biskopper, Abbed Thorleif og mange andre Gejstlige. Før Salvingen kyssede de af hans Mænd, der vare tilstede, ham til Afsked; han

[1]) Det er højst sandsynligt, at disse Kongesagaer have været Snorre Sturlasøns Redaction, thi før hans Tid havde man neppe nogen Halfdan svartes Saga, med mindre man vil antage, at den, der nu findes i Flatøbogen, er en ældre Redaction; men saa vidt man kan skjønne, er denne, saavel som den paafølgende Harald Haarfagres Saga, snarere en Omredaction af Snorres.

havde endnu Talens fulde Brug, og hans Fortrolige spurgte ham derfor, medens det endnu var Tid, om han havde nogen anden Søn i Live end Kong Magnus, men han forsikrede højt og tydt, at han ingen havde. Da man i Forelæsningen af Kongesagaerne var kommen til Sverres Saga, lod han ogsaa begynde paa denne; den blev ligeledes læst Nat og Dag, saa ofte som han var vaagen. Lørdags Aften silde leed det saaledes med ham, at han mistede Mælet, men Forelæsningen vedblev alligevel; og henimod Midnat, da Sverres Saga var udlæst, udslukkedes ogsaa Kongens Liv, 15de December 1263. Da var kun Lendermændene Brynjulf Jonsson, Erling Alfsson, Jon Drottning og Ragnvald Urka tilstede, tilligemed nogle af de opvartende Tjenere, men der blev strax sendt Bud efter Biskopperne og Presterne, der, saa snart de kom, istemte Sjælemesser. Derpaa forlode alle Kammeret, med Undtagelse af Biskop Thorgils, Brynjulf Jonsson, og to andre; de tvættede Liget, ragede Skjegget, og ydede al den øvrige Hjelp, der ved slig Lejlighed var sædvanlig, og tilkom en saa berømmelig Herre, som Kong Haakon. Dagen efter, Søndag, blev Liget, iført prægtige Klæder og med den mindre Krone eller Garland paa Hovedet, lagt paa Parade oppe i Lofthallen [1]), med al den øvrige Pragt og de Ceremonier, der tilkom en kronet Konge. Kjertesvende stode med brændende Voxkjerter rundt omkring, saa at det var lyst i hele Hallen; derpaa kom Biskopperne, alle de Gejstlige i Byen og alle de haandgangne Mænd ind, for endnu engang at betragte deres kjære Herres Træk, og siden stedtes Folket til Adgang. Liget, fortælles der, „var lyst og tækkeligt at see til, der var endog en smuk Rødme i Kinderne som om det var levende, og man havde i sin store Bedrøvelse en stor Trøst af at see, hvor fagert den Afdødes Legeme var". Siden blev der sunget højtidelige Sjælemesser. Dagen efter, Mandag, blev Liget baaret over til St. Magnus-Kirken, hvor det blev staaende Natten over, idet Hirden holdt Vagt over det; om Tirsdagen blev det lagt i Kiste, saaledes prydet som det dengang var Skik og Brug med kronede Kongers Liig, og nedsat i Jorden i Choret, lige foran Trinene udenfor St. Magnus's Skriin, hvor da, som sædvanligt, den optagne Gulvflise atter blev lagt ned, og et Teppe bredet derover. Det var imidlertid ikke Bestemmelsen, at Liget skulde blive liggende paa Orknø. Han havde selv i sin sidste Sygdom forordnet, at hans Liig skulde føres over til Norge, for at begraves i Christkirken ved Siden af hans Fader, Farfader og øvrige Frænder. Dette holdt man sig og efterretteligt.

[1]) Det er ikke usandsynligt, at dette er den samme Hall, hvoraf der endnu findes Levninger i det halv nedfaldne Biskops-Slot, der i sin Tid maa have været meget prægtigt.

Paa en Hirdstevne bestemtes der, at der hele Vinteren skulde holdes Vagt over Kongens midlertidige Grav. Imidlertid forestod Andres Plytt, efter som Kongen havde forordnet, Hofholdningen; i Julen holdt han og Biskoppen det sædvanlige Gilde, og Lønningerne blev fuldstændigt udbetalte. Da den haardeste Vintertid var forbi, og Vejret begyndte at blive roligere, blev det store Kongeskib, Christsuden, sat frem, i Hast tiltaklet og lagt ind til Skalpeid for at føre Kongens Liig tilbage til Norge. Aske-Onsdag den 15de Marts blev Kisten tagen op, og ledsaget af Hirdmændene fort ud til Skalpeid, og bragt ombord paa Skibet. Befalingen over dette førte Biskop Thorgils, Erling Alfsson og Andres Plytt; tillige indskibedes alle de Hirdmænd, der havde fulgt Kongen fra Norge. Skibet lettede Anker den følgende Lørdag (8de Marts), men de fik haardt Vejr og Modvind, saa at de ikke kunde styre lige ind til Bergen, men maatte søge Havn syd i Silevaag paa Jederen [1]). Derfra sendte de Brev til Kong Magnus, og underrettede ham om deres Ankomst. Dog fik han vel ikke nu den aller første Efterretning om Faderens Død, skjønt rigtignok Kong Alexander i Skotland, der dog var Orknøerne saa nær, ej erfarede Dødsfaldet førend sidst i Januar. Da Vejret blev føjeligt, lagde de ud fra Silevaag, og ankom til Laxevaag udenfor Bergen den 20de Marts. Dagen efter, St. Benedicti Messe, roede Kong Magnus, ledsaget af Biskop Peter i Bergen, ud til Skibet, der nu blev ført ind til Bergen og lagt ved Kongsgaarden. Derpaa blev Liget bragt op i Sommerhallen, og Morgenen efter (den 22de) baaret ud til Christkirken, ledsaget af Kong Magnus, begge Dronningerne, begge Biskopperne og den øvrige Gejstlighed, hele Hirden og Byens Folk. Liget blev jordet i Christkirkens Chor, og Kong Magnus selv holdt en smuk Tale, hvori han med mange og fagre Ord takkede de Tilstedeværende for deres Opmerksomhed [2]).

Men her var det visselig ikke simpel Opmerksomhed alene, der ytrede sig, eller en tilvant Ceremoni, som iagttoges, thi alle følte smerteligt Kong Haakons Tab. Han var Nationens Yndling. Det maatte være alle klart, at han ved sin overlegne Personlighed havde skaffet Norge Ro, Fred og Orden i Stedet for Borgerkrig og Lovløshed, og fra Afmagt og Ubetydelighed hævet det til at indtage en fremragende Plads blandt Nordeuropas Riger. Stod han maaskee end i Klogskab tilbage for sin Farfader Sverre, i Krigskyndighed og Raandfuldhed for Harald Sigurds-

---

[1]) Navnet udtales nu Selvaag; det ligger strax nordenfor Gaarden Haa. Man kan her neppe tænke paa Silevaag i Søndhordland, siden der staar „syd i Silevaag".

[2]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 329, 330.

søn, i glimrende Personlighed for Olaf Tryggvesøn, i sværmerſk Iver for Olaf den hellige, saa havde han dog saa meget af alle fire Kongers mest udmerkede Egenskaber, at han i det hele overtraf dem alle. Sikkert og roligt, med klart Blik, velmenende og urokkelig Retskaffenhed gik han frem og arbejdede ufortrødent til sit eneste Maal, Folkets Lykke og Velvære, og selv naar han arbejdede paa Kongemagtens Udvidelse, var dette aabenbart ikke af egoistiske Grunde, men deels fordi Tidsaanden medførte det, deels fordi det efter hans Anskuelse, erhvervet i den politiske Skole, hvori han var opdragen, var den sikreste Maade til at skaffe Folket Ro og hindre Undertrykkelser. „Sjelden har det baadet den ringe Mand, at der var flere Herskere paa een Gang", heder det i Hirdskraaen [1]), der, udgiven af hans Søn, visselig afspejler hans, eller man kan sige hans hele Æts, Grundsætninger. Efter denne Grundsætning handlede Haakon, og havde baade Klogskab, Kraft og Udholdenhed, man kan vel ogsaa sige Lykke nok til at naa Maalet, men derhos ogsaa tilstrækkelig Leve-Alder til, efter at Maalet var naaet, at see sit Verk trives og befæstes, den af ham fremkaldte Tilstand bære Frugter, Folket føle sig lykkeligt og tilfreds, og Riget tiltage i Magt og Anseelse. Deri var han heldigere end Olaf den hellige, med hvem han for Resten af alle de nys nævnte Konger har mest tilfælles; Olaf saa ikke sit eget Verks Frugter, men bortrykkedes, førend det endnu ganske var til Ende; Haakon saa en heel ny Generation opvore og naa Manddoms-Alderen, efter at den nye Tingenes Orden, der skyldtes ham, var begyndt. Men han foor vistnok ogsaa frem med større Lempe, og havde ikke saa vanskelige Elementer at kæmpe imod, ingen saa ubekvem Materie at skabe af, som Olaf den hellige.

Vi have allerede seet mange Exempler paa den Ærbødighed og Hengivenhed, som Kong Haakon altid nærede for Kirken, uden dog nogensinde at tilsidesætte sin kongelige Værdighed og sin retmæssige Myndighed, om hvilken han tvert imod med største Omhyggelighed, næsten endog med Skinsyge, søgte at værne. Men denne Skinsyge eller Ængstlighed vidner desto mere om, hvor oprigtig hiin Ærbødighed og Hengivenhed maa have været, siden den desuagtet gjennem alle Storme kunne vedvare urokket. Hans Saga har derfor vist ganske Ret, naar den siger, at ingen Konge i Norge før ham, med Undtagelse af Olaf den hellige, lagde mere Vind paa at styrke Christendommen i Norge end Haakon. Men i Betragtning saavel af den Tidsalder, hvori Haakon levede, som af den Omstændighed, at Kirkens Anliggender ikke saaledes for ham vare eller kunde være eet og alt, som for Olaf den hellige,

[1]) Hirdskraaen, Cap. 14. Norges gl. Love, II. S. 403.

maa vi ogsaa antage at andre end reent religiøse Motiver bragte ham til at gjøre saa meget for de mange gejstlige eller halv gejstlige Indretninger, der middelbart eller umiddelbart skyldes ham. Gejstligheden var paa den Tid den højere Civilisations Bærer og al Videnskabeligheds Indehaver, og da Kongen ønskede at civilisere sit Folk, og forbedre dets Moralitet, medens han personligt yndede Kunster og Videnskaber, troede han vel at sørge bedst for alt dette, ved at virke for Gejstlighedens og især for gejstlige Stiftelsers Velvære. Folket trængte til at tages i en alvorlig Skole, for at Levningerne af Borgerkrigs-Tidens Raahed kunde tilintetgjøres, og efter de Tiders Forhold var dette nærmest Gejstlighedens Sag. Men vi have ofte nok seet Exempler paa, hvor godt han vidste, ogsaa i dette Stykke at holde Maade, hvorledes han i sine mange og store Indrømmelser aldrig gik videre, end hvad der ifølge de almindeligt vedtagne Grundsætninger for Grændserne mellem den gejstlige og verdslige Myndighed med Sømmelighed kunde fordres, og hvorledes de, der fordrede mere, eller blandede sig i hvad der ej vedkom dem, ikke alene kom til kort, men ogsaa stundom paadroge sig hans langvarige Unaade. Saaledes f. Ex. Erkebiskop Einar, der deels ved sin første Optræden efter Hjemkomsten fra Rom, deels ved sit maaskee mere uforsigtige end ilde meente Forhold til Kongens Sønner vakte en Uvilje hos ham, der var saa sterk, at den ikke nogensinde ganske tabte sig [1]).

I nøje Forbindelse med Haakons Iver for Folkets aandelige og sædelige Velvære saavel som den Varme, hvormed han omfattede Kirkens Interesser, staar den overvættes Virksomhed, han udfoldede i at forsyne Landet med en Mængde Bygninger, baade til gejstligt og verdsligt Brug. Han byggede, som vi have seet, mange Kirker og Klostre, grundlagde Stæder, lod almeennyttige Arbejder udføre; der maa paa hans Tid, især efter Fredens Oprettelse og i hans Hovedresidens Bergen, have været en merkelig Travlhed og Rørelse i dette Stykke. Dog havde han vistnok ogsaa ved mange af sine Bygningsverker Kronens Glands og Værdighed for Øje, ligesom han vel og ofte kun byggede, fordi han havde Lyst dertil eller behagede sig deri. Men man kan dog ikke paavise noget eneste Bygningsarbejde af dem, der med Sikkerhed tillægges ham, som egentlig overflødigt eller et blot og bart Pragtstykke. De mange Befæstninger, han lod opføre, vare beregnede paa at sikre Landet saavel mod udenlandske Fiender, som mod indenlands Vold; thi disse Befæst-

[1]) Endogsaa ved Kongens og Erkebiskoppens sidste Samvære i Throndhjem bemerker Sagaen, som vi have seet, at det gik nok saa godt af imellem dem, fornemmelig ved Kong Magnus's Bestræbelser. Dette viser noksom, at Forstaaelsen i sig selv var slet.

ninger vare tillige Statsfængsler for Ugjerningsmænd, og den Omstændighed, at der nu virkelig havdes Fængsler, kunde igjen gjøre en større Humanitet i Straffelovgivningen mulig, idet man ej længer ved Dødsstraf og grusomme Lemlæstelser behøvede at sikre sig mod Forbryderne. Vi have ovenfor nævnt, hvilke disse Befæstninger vare. Hertil kan man maaskee føje Vargøhuus, siden det nævnes i hiin Folkevise som existerende før Kong Haakons Død. Det var ogsaa, under de ovenfor skildrede Grændsestridigheder og andre Sammenstød med Russerne, nødvendigt at have et fast Punkt der nordpaa, hvorfra Sysselmanden og Grændsevogterne kunde holde Øje med hvad der skede, og være paa rede Haand, naar deres Nærværelse udfordredes. Vi see heri den samme Iver for at vedligeholde Kronens Besiddelse ubeskaarne, der ogsaa aabenbarede sig i Kong Haakons Forhandlinger med Skotland og sidste Tog til de vestlige Farvande. Besiddelserne ved Skotlands Vestkyst vare neppe saa meget værd; men det ansaaes for en Æressag at forsvare hvad berømmelige Forfædre havde vundet, og han havde neppe kunnet udruste en saa stor Flaade og Hær, hvis ikke Foretagendet havde været populært.

Man kan vistnok ikke sige Kong Haakon fri for den Lyst, de fleste talentfulde Fyrster have deelt med ham, Lysten til at udvide deres Magt og Besiddelser; men hos Haakon fremtraadte den visselig paa den mildeste og tilgiveligste Maade. Thi selv hvor denne Tragten synes mest ubeføjet, som f. Ex. med Hensyn til Island, saa viser der sig dog tydeligt ved Siden af den blotte Lyst til at lægge et heelt Land til sit Rige ogsaa en umiskjendelig Stræben efter at gjøre Ende paa de Voldsomheder, der herskede paa Øen, og skaffe den Fred og Ro. Vi see tillige at han stundom kunde hengive sig vel meget til Heftighed, og give sin Vrede Rum, navnlig da han i sin Overilelse bød Gissur Thorvaldssøn at dræbe Snorre Sturlasson; men disse Pletter bliver dog smaa eller falde næsten reent bort i Sammenligning med det hele Billede af Maadehold, Retsindighed og Velvilje, som hans Ferd ligefra Ungdommen til hans sidste Dage giver os. Allerede som Barn have vi seet, hvorledes han intet vilde høre om at stille sig i Spidsen for en Opørsflok mod Kong Inge, uagtet han meget godt vidste, at dennes Adkomst til Kronen ikke kunde maale sig med hans. Hans Ferd imod den danske Konge og Enkedronning under hans sidste Regjeringsaar viser en lignende Samvittighedsfuldhed og streng Pligtfølelse. Det havde f. Ex. i 1259 staaet ham, ligesom Byrge Jarl, frit for at ansee sig løst fra sin Forpligtelse til at komme det danske Hof til Hjelp, da Kong Christopher var død, men Haakon troede, at hans Nærværelse ikke des mindre kunde gjøre Nytte, og han indfandt sig ved Kjøbenhavn, skjønt der al-

deles intet derved for ham var at vinde, men kun store Omkostninger at bestride, ved at holde sin Flaade saa meget længer samlet.

Denne hans Retsindighed bidrog vel ogsaa for en stor Deel ved Siden af hans Magt og Krigsry til at gjøre ham saa agtet, endog meget fjernt fra Norge. Ingen norsk Konge har nydt en saadan Anseelse og været saa højagtet af sin Samtid, som han. Vi have seet, hvorledes Paverne, fornemmelig fra Innocentius den 3die af, viste ham større Opmerksomhed og Føjelighed end maaskee nogen anden Monarch i den katholske Christenhed. Den store Kejser Frederik den 2den var hans særdeles Ven; den franske Kong Ludvig, den spanske Kong Alfonso lod sig det, som vi have seet, være magtpaaliggende at forbinde sig med ham; den novgorodske Storfyrste søgte at komme i Svogerskab med ham; endog med Sultanen i Tunis traadte han i Forbindelse. Norges Navn var paa den Tid sikkert mere udbredt og bekjendt for fjerne Nationer, end det endog nu omstunder er, og det skyldtes vistnok ene og alene Haakons Personlighed.

Kong Haakon var fød om Sommeren 1204, altsaa havde han før sin Død fyldt sit 59de Aar, og gik i det 60de. Han opnaaede saaledes en højere Alder end nogen norsk Konge før ham lige siden Harald Haarfagre. Siden Sommeren 1217, altsaa i 46 Aar, havde han baaret Kongenavn; og fra 1223 kan han siges at have regjeret som myndig Konge, men i tolv Aar herskede han kun over de to sydlige Lagdømmer, medens Skule Jarl raadede for Frostathingslagen og Haalogaland; i de fem følgende Aar var Forholdet svævende, indtil det omsider endte med aabenbar Fejde; først efter Skules Fald herskede Haakon alene, og i uforstyrret Ro. Men denne hans Eneherredømmes Tid, fra 1240 til 1263, var dog længere, end de fleste øvrige norske Kongers Regjeringstid, naar man ej regner deres Umyndigheds-Aar med. Denne længere Levetid skyldte vel Kong Haakon for en stor Deel sin ordentligere og sædeligere Levemaade. Thi de fleste tidligere Konger havde vistnok ført et Liv, der gjorde dem til Oldinger, medens de efter Aarene kun skulde være Ynglinger. Da Kong Haakon havde ladet sin ældste Søn, Haakon, give Kongenavn, kaldte man dem, for at adskille dem fra hinanden, Kong Haakon den gamle og Kong Haakon den unge. Men Tilnavnet „den gamle" vedblev endog efter Kong Haakon den unges Død, i det mindste betegnes Kong Haakon saaledes oftere i senere Skrifter, deels vel paa Grund af hans lange Regjeringstid, deels for at adskille ham fra hans Sønnesøn Kong Haakon Magnussøn, sædvanligen kaldet „den kronede".

Haakon beskrives som en Mand af middels Højde, velvoxen, herdebred og smal i Livet, temmelig høj i Sædet, med store og smukke Øjne, i det hele taget af Statur og Vært som hans Farfader Kong

Sverre. Han var, siges der, blid, naar han var i godt Lune, men barsk, naar han var vred, ualmindelig munter, livlig og rask i sine Bevægelser. Mod fattige og trængende Folk var han altid venlig; hvor betynget hans Sind end kunde være, saa svarede han dog i det mindste dem altid blidt, naar de henvendte sig til ham. Naar han var sammen med Fyrster, vidste han ypperligt at iagttage sin Værdighed; paa Thing var han særdeles veltalende, og vidste saa godt at rette sin Omgang efter Omstændighederne, at forstandige Mænd, der kom som Gesandter til ham fra andre Fyrster, sagde at de ikke havde seet nogen Fyrste, der bedre forstod paa een Gang baade at være Kammerat, Konge og Herre [1]). Hans Dannelse maa have været større end de fleste Fyrsters paa hans Tid, thi han havde i sin Barndom modtaget en fuldkommen Klerke-Lærdom, og at denne maa have været temmelig grundig, viser, hvad der nys er berettet, at han paa sit sidste Sygeleje kunde lade sig forelæse af latinske Bøger. Rigtignok blev det ham i Slutningen vanskeligt at følge med Meningen, men det var dog meget, at han endnu i sit 60de Aar kunde erindre det meste af den boglige Lærdom, han havde modtaget i sine Børneaar. Hvilket literært Liv der maa have været ført ved hans Hof, og hvor meget han selv opmuntrede, ja endog fremkaldte literære Foretagender, have vi allerede i det foregaaende viist.

Kong Haakon fandt ogsaa en Historieskriver for sine egne Bedrifter, der var disse Bedrifter værdig. Denne Historieskriver var, saa forunderligt det end kan synes, hverken mere eller mindre end den ivrige islandske Uafhængighedsmand **Sturla Thordssøn.** Beretningen om hvorledes det gik til, at han for en Tid kom bort fra Island og blev en Kongetjener i Norge, er højst merkelig og oplysende om Tidens Forhold. Sturla havde, som ovenfor berettet, maattet afslaa det nys erholdte Herredømme over Borgarfjorden til Ravn Oddssøn, men var ikke lidet ærgerlig derover. Hans ene Søn Snorre, der nu var bleven voxen, en høist voldsom, ustyrlig ung Mand, flyttede just paa den Tid til Borgarfjorden, maaskee netop for at ulejlige Ravn, der havde opslaaet sin Bopæl paa Stavaholt; det varede ikke længe, førend Snorres og hans mange Kammeraters Voldsomhed blev saa stor og utaalelig, at Ravn saa godt som jagede dem bort. Herover blev Sturla selv forbitret, og da Snorre tilligemed en heel Deel flere fik et Tog i Stand, for at overfalde Ravn, fulgte han ogsaa selv med, skjønt han rigtignok havde fraraadet det, og spaaet at det vilde ende værst for dem selv. Hans Spaadom gik ogsaa i Opfyldelse. Ej alene mislykkedes ganske Toget mod Ravn, men denne gjorde selv med overlegen Styrke et Tog til Vestfjordene, fik Snorre i

[1]) Haakon Haakonssøns Saga Cap. 332.

sin Magt, og bragte Sturla i saadan Knibe, at han maatte forpligte sig til, samme Sommer at forlade Landet. Det skede ogsaa, skjønt Sturla var meget ængstlig for, hvorledes Kong Haakon vilde modtage ham. Det var ham en stor Trøst, da han paa sin Rejse til Ørebakke, hvor han skulde indskibe sig, mødte sin Svoger Thord og af denne fik at vide, at Kong Haakon var dragen til Skotland, og at Kong Magnus nu tilligemed Dronningen og Gaut paa Mel stode for Styrelsen. Han haabede nok, at han skulde vinde deres Gunst. Paa Ørebakke traf han Gissur Jarl, men fik heller ikke hos ham nogen Trøst; tvert imod var Gissur uvenlig imod ham, maaskee fordi han ikke havde været ivrig nok til at staa ham bi mod Hallvard Guldsko. Faa Omvexlinger i Skjebne vare pludseligere og større end den, der nu var skeet med Sturla. For ikke mange Maaneder tilbage havde han været en mægtig Høvding, hvis Vink mange lystrede; nu havde han intet tilbage af sin Magt, neppe engang de nødvendige Penge til Underhold, var forjagen fra det Land, blandt hvis Herskere han nys havde været regnet, og skulde næsten som en Lykkeridder søge sit Underhold i et andet Land, hvor han neppe nogensinde før havde været, hvor han saaledes maatte føle sig fremmed og forladt, og hvis Konge desuden var sterkt forudindtagen imod ham. Sturla havde en hurtig Overrejse, og landede ved Bergen, hvor Kong Magnus endnu var. Han gjorde strax sin Opvartning hos Gaut paa Mel, der hidtil havde viist sig som de fleste Sturlungers Ven og Patron. Som saadan viste han sig ogsaa mod Sturla, thi saa snart han havde hørt hvo han var, sagde han, at hans Huus og Bord stod ham, som de andre Sturlunger, aabent; og dette tog man paa den Tid i den udstrakte Betydning, at den Indbudne skulde flytte ind og være stadig Gjest. Sturla lod sig det ikke sige to Gange, men flyttede til Gaut, hvem han nu paa det fuldstændigste underrettede om Aarsagen til sin Ankomst. Gaut fortalte ham igjen, hvor han var bleven svertet hos Kongerne, især hos Haakon, men lovede dog, som man seer, at gjøre sit Bedste for at skaffe ham den unge Konges Naade. Kort efter tog han ham med sig til Kongen. Da de kom ind, og begge hilsede, gjengjeldte Kongen Gauts, men ikke Sturlas Hilsen, derimod spurgte han Gaut, hvad det var for en Mand, han havde med sig. Gaut svarede: „det er Skalden Sturla Thordsøn, der nu er kommen for at søge eders Naade, og som jeg, Herre, holder for en forstandig Mand". „Han vilde vel neppe være kommen hid, om han havde raadet sig selv", sagde Kongen, „men han faar prøve sin Lykke, naar min Fader kommer hjem". „Saa vidt jeg veed", svarede Gaut, „har han et Kvæde at føre baade eder og eders Fader". „Det forstaar sig", sagde

Kongen, „at jeg ikke lader ham dræbe, men i min Tjeneste kommer han ikke". Han maatte saaledes gaa hjem med Sturla. Men at have udrettet [illegible], og vendte fra Forhandlingen efter at han skulde være bleven saa forfordeelagtig fremstillet hos Kongen, medlertid mærkede han vel at det endda var noget, at Kongen lod ham beholde Livet. Sturla mærkede at det ikkun maatte være Naade, der havde frelst ham (det vil da sige gennem [illegible]), og fremstillet han som den, der var Spilleren i den hele Opførsel paa Island. Han lod det dog ikke blive ved det første Forsøg, men gik Dagen efter atter ud til Kongsgaarden, og fik Kongen endelig overtalt til at tage Sturla med blandt Besætningen paa sit Skib, hvormed han netop skulde drage sydover. Sturla sagde at han just ikke længtes efter at komme fra Hjem, men maatte nødtvungen føie sig efter Kongens Villie. Han blev anviist paa Mandskabslisten, og begav sig ombord den Dag, da Skibet skulde afgaa. Han kom temmelig sildigt, medbringende sin Madsæk og Kiste; der var kun faa andre komne, og han satte en [illegible] for sig selv fremme paa Dækket. Endelig kom Kongen og Dronningen med deres hele Følge. Sturla hilste dem, bukkede og bød ham velkommen, men Kongen svarede intet og skred agter til Lyftingen. De seilede hele Dagen; om Aftenen, da man lagde i Havn og alle toge deres Madposer frem, var der ingen, som indbød Sturla til at spise med sig. Han sad en Stund, ene og forladt, da en af Kongens Tjenere kom til, og spurgte om han ikke havde Mad eller Drikke med. Sturla sagde Nei. Da gik Tjeneren agter til Kongen, hviskede til ham, og kom tilbage med den Befaling fra Kongen, at Sturla skulde være Spisekammerat med tvende Hirdmænd, Thorarin og Erlend, der havde de besynderlige Tilnavn, hiin af „Mund", denne af „Mage" (Mave), hvilket synes at vise, at de vare berygtede som Fraadsere. Formodentlig skulde det være for Løjers Skyld, at Kongen netop anviste Sturla paa at dele deres Mundforraad. De tog heller ikke synderlig venligt imod den uventede Bordfælle. Da man skulde gaa til Sengs, spurgte Stavnboen om der ikke var Nogen, der kunde fortælle en fornøjelig Historie. De fleste taug; da sagde han: „men du, Sturla Islænding, vil ikke du fortælle os noget?" „Jo gjerne," svarede Sturla, og fortalte nu den saakaldte „Huldarsaga" bedre og omstændeligere end man nogensinde før havde hørt den fortælle. Alle trængte sig derfor om ham, for ikke at tabe et Ord. Dronningen, som fra Lyftingen blev denne Trængsel var, spurgte hvad den skulde betyde. Der blev svaret at alle vilde høre det Eventyr, Islændingen fortalte; hun spurgte hvad det var for et: „den handler, sagde man, om en stor Troldkone, [illegible] er særdeles fornøjelig, og dertil fortæller han den udmerket godt." [illegible]ngen bad hende ikke at agte paa dette, men sove. Hun svarede: „jeg

tror bestemt at denne Islænding er en brav Mand, og slet ikke saa bredefuld som man har skildret ham." Kongen svarede intet. Dagen efter var Vinden ugunstig, saa at man maatte ligge stille. Da Spisetid kom og man sad og drak, lod Kongen bringe Sturla Sendinger fra sit eget Bord. Herover bleve hans madlystne Bordfæller særdeles glade, og sagde at hvis dette gik oftere paa, vilde de have større Nytte af ham end de havde tænkt. Da Maaltidet var til Ende, lod Dronningen Sturla bede at komme til hende og bringe Æventyret om Troldkonen med. Hun troede vel altsaa, at han havde det optegnet og læste det op af Bogen. Sturla gik strax agter til Løftingen og hilsede Kongeparret; Kongen gjengjeldte ikke synderlig venligt hans Hilsen, Dronningen derimod meget blidt og belevent. Hun bad ham nu fortælle Æventyret, og han begyndte strax. Han holdt temmelig længe paa dermed, og forkortede saaledes flere Timer, der ellers nok vilde have været heel kedsommelige for det høje Herskab. Da han var færdig, takkede Dronningen og mange andre ham, og ytrede at han maatte være en viis og vel forfaren Mand. Kongen svarede intet, men smilede dog, og da Sturla deraf troede at spore en Forandring til det Bedre i Kongens Stemning mod ham, tog han Mod til sig, og spurgte om han vilde høre to Kvæder, han havde digtet, det ene om ham, det andet om hans Fader. „Lad ham kvæde", sagde Dronningen, thi han skal jo være saadan en ypperlig Skald; Kvædet maa derfor vist være udmerket". Kongen sagde da at han for det første kunde kvæde det, han havde digtet om ham selv. Sturla kvad det til Enden. Dronningen sagde strax: „jeg holder for at dette Kvæde er godt digtet". „Men kan du da virkelig opfatte Meningen", spurgte Kongen. „Jeg vilde gjerne at I skulde tro det, Herre", sagde Dronningen halv undvigende. „Ja jeg vidste før at Sturla forstod sig godt paa at digte", sagde Kongen. Stort kunde Dronningen vist ikke forstaa af den indviklede Drottkvæde-Poesi, som hun maaskee nu hørte for første Gang i sit Liv, men Sturla har vel fremsagt Kvædet med en smuk, klangfuld Stemme, og saa meget kunde hun vel skjønne, at der forekom smukke Ord til hende og om hendes Fader, den hellige Kong Erik [1]). Sturla hilsede nu Kongen og Dronningen, og gik atter forud til sit Rum. Om Aftenen, da Kongen skulde gaa til Sengs, lod han Sturla kalde. Da Sturla kom, og spurgte hvad Kongen vilde ham, tog denne et stort Sølvbæger, fuldt med Viin, drak lidt deraf, og gav det siden til Sturla med de Ord: „Viin skal man til Ven drikke" [2]). Gud være lovet, at det nu er saa-

[1]) Versene, hvori disse Ord forekomme, staa i Haakon Haakonssøns Saga Cap. 310.

[2]) Dette er et Ordspil, der kun fremtræder tydeligt i det ældre Sprog, hvor Ordene

ledes", svarede Sturla. „Ja, saa skal det være", sagde Kongen, „og nu vil jeg høre det Kvæde du har digtet om min Fader". Sturla kvad det. Det var digtet i det velklingende, højtidelige Versemaal, kaldet Rynhenda, ligesom Arnors berømte Kvad til Kongerne Magnus og Harald; det begyndte, som det synes, med hans Kroning og endte med at prise Kongens Anseelse lige til det fjerne Serkland, efter at der i det næst sidste Vers er talt om at Kongen har udvidet sit Herredømme lige til Nordpolen [1]). Digtet selv er rigt paa smukke Billeder, og maa ansees som et af de ypperste Kvad af dette Slags, som den ældre poetiske Norrønaliteratur har at opvise. Da det var til Ende, roste ogsaa alle det, især Dronningen, og Kongen udbrød i sin Beundring: „Jeg troer bestemt, du kvæder bedre end selve Paven"! Og nu endelig indlod Kongen sig nærmere med Sturla, spurgte ham om Aarsagen til hans Komme, og fik fuldstændig Underretning om hans sidste uheldige Sammenstød med Ravn. „Jeg veed, Herre", saaledes sluttede Sturla sin Beretning, „at jeg har været svertet og beløjet hos eders Fader og eder selv af mine Uvenner; nu trænger jeg som alle andre til Guds Miskund og eders Hjelp, Herre, og jeg anbefaler saaledes min hele Sag ganske til eders Naade". Kongen sagde venligt: „nu har jeg hørt dine Kvad, Sturla, og mener at du er en ypperlig Skald; det vil jeg nu lønne, idet jeg byder dig at være hos mig i al Venskabelighed og god Fred; naar min Fader kommer hjem, faar du afgjøre dit Udestaaende med ham, men jeg skal lægge et godt Ord ind for dig". Dronningen takkede Kongen meget for denne Godhed, og sagde at Sturla vist var fuldkommen fortjent dertil. Kongen anviste da Sturla særdeles anstændige Tærepenge, og da især Dronningen fremdeles viste sig meget naadig imod ham, fulgte de øvrige Hoffolk Exemplet, saa at Sturla snart var særdeles afgjort. Det varede ikke heller længe, førend Kongen fattede stor Hengivenhed for ham, og ofte raadførte sig med ham, vistnok især om de islandske Anliggender. Og saa snart Efterretningen indløb om Kong Haakons Død, gav Magnus ham det Hverv, at udarbejde hans Faders Saga. Denne, heder det, udarbejdede han efter Kong Magnus's egen Anviisning, og saaledes som de forstandigste Mænd sagde ham fore. I Sagaen selv siges der (Cap. 275), at den blev skreven, da Magnus havde

---

vín (Viin) og vinr (Ven) ligne hinanden. Kongens Ord lød, „vín skal til vinar drekka".

[1]) Det er dette Vers, hvis Indhold vi ovenfor tildeels have anført, S. 382. At det Kvad, hvorom her handles, netop er dette, sees af hvad vi ogsaa nedenfor nærmere paapege, at Digteren her henvender sig umiddelbart til Kong Haakon, hvilken han altsaa maa have troet at finde i Live da han digtede Kvadet.

været Konge i Norge to Vintre siden hans Fader Haakon drog vest over Havet. Disse to Vintre vare 1263—64 og 1264—65; i dette Aar blev Sagaen altsaa færdig, førend Sturla, som vi i det følgende ville see, rejste tilbage til Island i Kongens Ærende om Sommeren. Tiden, han brugte til at skrive den, var saaledes ikke lang, kun omtrent et Aar. Og dette er merkeligt nok, naar vi see hen til dens Udførlighed og sjeldne Nøjagtighed, hvorpaa vi allerede i det foregaaende have haft saa mange iøjnefaldende Beviis. I dette Henseende, hvad Nøjagtighed og Sanddruhed angaar, indtager den uimodsigeligt den første Rang blandt alle norske Kongesagaer. Men det er heller ikke at undres over, at Sturla kunde fortælle alt saa nøjagtigt og troværdigt, da han jo baade selv var samtidig med Begivenhederne, og dertil havde Deeltagerne og Øjevidnerne at raadføre sig med. Der er heller ingen Tvivl om, at han benyttede alle de Documenter og Actstykker, der fandtes i det kongelige Archiv; i det mindste fortælles der, at han senere satte Kong Magnus's Saga sammen efter Breve og hans egen Anviisning, og der er ikke mindre Grund til at antage at han benyttede de offentlige Brevskaber ved Udarbejdelsen af Kong Haakons Saga. Sproget i denne er simpelt, klart og flydende, Fremstillingen livlig og underholdende, om den end ikke besidder den særegne Kraft og Lune, der udmerker Sverres Saga. Den er streng chronologisk, og gjennemgaar Aar for Aar Kongens Bedrifter. Kun i de nærmeste Aar efter Hertug Skules Fald, da Kongen saa at sige begyndte en ny Regjerings-Epoche, er den mindre omstændelig og nøjagtig, eller gaar i det mindste over en temmelig lang Tidsperiode i usædvanlig Korthed: man maa tro, at enten Kilderne netop paa det Sted have været noget magre, eller at der var en Deel Begivenheder, som han med Flid afholdt sig fra at fortælle. Ligeledes er Sagaen i egentligste Forstand kun Kong Haakons Saga, ikke Norges Historie i den Tid, han herskede. Derfor berøres, som vi allerede ovenfor have omtalt, Hertug Skules Bedrifter og Livsomstændigheder ikke uden for saa vidt de gribe ind i Kong Haakons Levnetshistorie. Hertugens hele Regjeringsvirksomhed i den Tid, han beherskede det nordlige Norge, og alle de, tildeels vel endog temmelig merkelige Begivenheder, der da forefaldt i Thrøndelagen, ere saaledes, da vi ikke besidde nogen „Hertug Skules Saga" begravne i evig Forglemmelse [1]).

Efter at Sturla nu engang fra at være en Friheds- og Uafhængigheds-Mand var gaaet over til at blive en af Kongegunst afhængig Hofmand, benyttede han sin store Digtergave flittigt til Kong Haakons Forherligelse. Foruden den nys omtalte Draapa, som han allerede maa have udar-

[1]) Sturl. Saga, X. Cap. 12—18.

bejdet paa Island, førend han erfarede Kong Haakons Bortrejse, i den Hensigt at kvæde den for Kongen selv, (hvorfor han ogsaa i Kvadet henvender sig til denne, som om han var personligt tilstede), digtede han ikke færre end trende andre Draaper om Kong Haakon, alle temmelig lange og meget smukke. Den ene af dem, i den gamle Versart Fornyrdalag, er en fuldstændig Efterligning af de gamle Arve-Draaper; der gjennemgaar Kongens hele Liv, ligefra det første til det sidste. Den anden, kaldet „Ravnsmaal", i den særdeles velklingende, men vanskelige Digtart „Toglag", beskriver i glimrende Farver Kong Haakons Vesterhavs-Tog, og den tredie, i det sædvanlige Drottkvæde-Versemaal, omhandler ogsaa Kongens Bedrifter, saavidt man kan slutte af de forhaandenværende Brudstykker, fra først til sidst. Af alle disse fire Draaper anfører Sturla selv en Mængde Vers hist og her i Sagaen, øjensynligt for at efterligne de gamle Sagaskrivere, der anførte Skaldevers som Hjemmel for deres Udsagn. Om saadan virkelig Hjemmel kan der naturligviis ikke her være Tale, hvor Sturla var Forfatter baade af Versene og Texten. At han digtede saa mange forskjellige Kvad om Kong Haakon, ligesom han og skal have digtet mange Kvad om Magnus, kom vel neppe saa meget af nogen indre Trang til at udtale sin Beundring for en Konge, han egentlig snarere havde hadet eller i det mindste frygtet, end elsket, som det skede efter højere Opfordring, ved visse højtidelige Anledninger inden Hoffet. Og egentlig gjør det derfor et nedslaaende Indtryk, at see en Mand, der hørte til sit Fædrelands fornemste Slægter, og selv havde hersket der næsten som en Fyrste, i sit femtiende Aar som en Lykkeridder ydmygt at maatte bejle om de Kongers Gunst, hvis Herredømme han hidtil havde forsmaaet, og at blive en beskikket Hofpoet, hvis rige Digtertalent stilledes til de høje Vedkommendes Raadighed, uden Spørgsmaal om indre Kald eller Begejstring fra hans Side. Dette var vistnok mange ringe og fattige Islændingers Levevej, men den højbyrdige, fordums mægtige Sturla Thordssøn var dog for god dertil. Imidlertid maa vi lykønske Norge, at en af dets ypperste Konger fik en saadan Historieskriver. Sturla digtede og et mindre Kvad, eller en saa kaldet Flokk, om Byrge Jarl, og fik til Belønning af ham nogle prægtige Klædningsstykker [1]).

Det er allerede ovenfor berørt, at der heller ikke fra Kong Haakons Regjeringstid findes Mynter, som med Sikkerhed kunne henføres dertil,

---

[1]) Disse Klædningsstykker kaldes Kumpás af baldikinn eðr kyrtill halfermaðr, baldikinn ok skarlat ok ágætt kaprún; ved det første forstodes et med regelmæssige Figurer broderet Stykke Baldakin, ikke et „Compas" som flere have troet. Sturlunga Saga X. 18.

uagtet der ikke kan være Tvivl om, at saadanne maa have været til. Det er muligt, at enddeel Bracteater, der forefindes, tilhøre ham, men med Vished kan det ikke paastaaes.

49. Folkets Tilstand og Vilkaar, Skikke og Sæder under Kong Haakons Regjeringstid.

Vi have i det Foregaaende seet mange Beviis paa, at der i den sidste Periode af Haakons Regjeringstid, da Borgerkrigene vare tilendebragte og de Saar, som de havde slaaet, vare lægede, maa have hersket megen Velvære og Tilfredshed blandt Folket. Endog de store Pengesummer, som Kong Haakon ved forskjellige Lejligheder udgav, og de betydelige Udrustninger, han saa sig istand til at gjøre, vidner om, at der maa have været etslags Overflod i Landet, thi ellers vilde vel neppe de kongelige Kasser have været saa vel forsynede. Afgifterne maa have været ordentligt og fuldstændigt betalte. Hvor stor Folkemængden var paa hiin Tid, kan man efter de forhaandenværende Data heel vanskeligt, i det høieste kun tilnærmelsesviis og usikkert, bestemme, for saa vidt den før omtalte Angivelse af, hvor mange Folk der skulde stilles ved fuld Almenning, kan afgive nogen Maalestok [1]). Dette var 33600 Mand, men kun for Skibredeeller Kyst-Districterne; hvad der kunde eller skulde stilles fra de andre Districter Oplandene, Jemteland m. m., regnedes ikke hertil. Ansees nu hiint Tal for i Gjennemsnit at repræsentere en Tiendedeel af Befolkningen [2]), og regne vi for de indre Districter to Trediedele af Antallet for hine, bliver det hele dog kun 560000 Mennesker; og det er vel heller ikke sandsynligt at Norge paa den Tid havde stort flere. Men Europas øvrige Lande vare i Forhold omtrent ligesaa tyndt befolkede, eller maaskee end mere, i Forhold til hvad de ere nu. Navnlig maa man antage at dette var Tilfældet med England, der først i den aller sidste Tid har faaet sin overordentlige Tilvert i Befolkningen, og ligeledes med Sverige og Danmark. Disse Landes Beskaffenhed gjør det sandsynligt, at forholdsviis større Dele af dem endnu vare bevoxede med Skov og uopryddede, end i Norge, hvor Fordelingen af Fjeld- og Dal- eller Slette-Land er saa skarpt udpræget, og derfor de til Oprydning og Bebyggelse skikkede Egne

[1]) Se ovenfor II. S. 982. Angivelsen synes, sammenlignet med den i den ældre Gulathingslov, at maatte henføres til det 13de Aarhundrede, se ovenfor II. S. 982.

[2]) Som bekjendt, kunde man gaa lige til hver 7de Mand: da man dog neppe nogensinde gik saa vidt, kan man vel med største Sandsynlighed regne hver tiende.

baade ere færre og bestemtere afgrændsede, saa at de for største Delen allerede fra den ældste Tid vare betegnede som saadanne, og tagne i Brug. Dog synes man af de tidligere omtalte Tillægs-Lovbestemmelser, hvad enten de nu skrive sig fra Kong Haakon Sverressøn eller Haakon Haakonssøn, at kunne slutte, at flere Strækninger, især i det nordlige Norge, maa have været opryddede i Slutningen af det 12te og 13de Aarhundrede; og Befolkningen var selv vistnok i stadigt Tiltagende gjennem hele det 13de og første Halvdeel af det 14de Aarhundrede indtil den store Pest. Til denne Befolkning i selve Norge maa man for øvrigt ogsaa regne Befolkningen paa Færøerne, Hjaltland, Orknøerne og Sydерøerne, og efter 1264 ogsaa paa Island og Grønland, for at faa det fuldstændige Antal paa alle dem, der erkjendte Norges Konge for sin Overherre. Men Antallet af denne Befolkning, lagt til hiin, formaar neppe at naa det tiende Hundredetusende.

Skikke, Sæder og Omgangstone hos alle disse Mennesker maa under Kong Haakons langvarige Regjering og ved de hyppige Forbindelser, hvori Norge nu stod med Udlandet, have undergaaet en ikke ringe Forandring, i det mindste ved Hoffet, i de højere Kredse, samt i og ved Byerne. Vi have seet, hvilken Pragt og Luxus der herskede ved Kong Haakons Kroning; dette var nu vistnok en overordentlig Lejlighed, men allerede af Beskrivelsen over, hvorledes det gik til og saa ud i Dronningens Sovekammer, da Kongen meldte hende hendes Faders Oprør, seer man at kostbare Stoffer endogsaa i det daglige anvendtes baade til Klædedragt og Bohave; Kongen benyttede, som man seer, i Regelen Bordtøj af Sølv, tildeels forgyldt; Viin begyndte allerede mere og mere at blive den sædvanlige Drik ved fornemme Mænds Gjestebud. Paa Landet derimod, i mere afsides liggende Egne, kunde det dog ogsaa gaa simpelt og gammeldags nok til, endog hos højfornemme Mænd, dog vel især, naar disse selv hørte til hvad man kunde kalde den gamle Skole. Dette seer man af hvad der fortælles om Thorgils Skardes Ophold i Sogn, den første Vinter, han tilbragte i Norge (1244—1245). Thorgils Skarde var først hos en Mand ved Navn Erik, paa hvis Skib han var kommen fra Island, og som siden indbød ham til sig i Sogn; men i et Selskab hos Erik blev han kjendt med Lendermanden Brynjulf Jonssøn paa Hvaal, den fornemste Mand i Heredet, og flyttede efter dennes Indbydelse til ham; han havde nemlig allerede før erklæret, at han helst vilde være hos den fornemste. Hos Brynjulf gik det meget herligt til i alle Maader, og der blev drukket meget i Julen, dog ikke Viin førend Nytaarsdag, og ud paa Aftenen, ellers kun Øl. I dette Selskab bleve de fleste berusede, og der forefaldt heftige Slagsmaal, ganske paa gammel Viis, saa at man ved at læse herom skulde tro at man befandt sig i Egil Skallagrimssøns Ti-

der; Thorgils selv slog til en Mand, der var i Huset hos Brynjulf, med et stort Drikkehorn, rigt beslaget med Sølv og besat med Stene, saa at han faldt og Hornet gik itu. Endnu omtales Gulvene som belagte med Halm, hvilket viser, at der i det mindste her kun maa have været Jordgulv, og hvad der er end besynderligere, er, at Brynjulfs „Frelsinger" omtales, som om der endnu skulde findes Frigivne: da dette neppe er muligt, maa man formode at Ordet „Frelsinger" her har en anden Betydning, eller at det endnu i lang Tid efter Trælevæsenets Ophør vedblev at bruges som en Benævnelse for Lejlændinger, fordi disse tidligere sædvanligviis havde hørt til de Frigivnes Klasse. Under enhver Omstændighed viser det, hvor ubetydelig endnu paa den Tid den selskabelige Skranke var mellem Herrer og Tjenere; det samme sees ogsaa deraf at Brynjulf Jonssøn, skjønt Lendermand, dog satte en af sine egne Slægtninger til at opvarte Thorgils som Skosvend, og at Thorgils ikke undsaa sig ved at banke ham nu og da. Endog ved de private Drikkelag kunde det, som man af denne Beretning seer, endnu gaa særdeles voldsomt og raat til. Dette var end oftere Tilfældet i de offentlige Skytningsstuer, hvor endog de fornemste Folk, og fornemmelig Kongens Hirdmænd, ofte kunde sidde og drikke den hele udslagne Dag indtil langt ud paa Natten, skjønt det udtrykkeligt var forbudet; ofte kom de, som vi allerede flere Gange have seet Exempler paa, i de vildeste Slagsmaal. Saaledes nævnes Aarsagen til Kong Haakons Uvilje mod Thord Kakale i Begyndelsen af dennes første Ophold i Norge at have været den, at han havde været i Slagsmaal med nogle af Kongens Hirdmænd paa en Skytningsstue, hvor man sloges med Horn og Lysestager, og ikke holdt op, førend andre lagde sig imellem, og fornemmelig Thords Modstandere vare blevne ilde tilredte [1]). Endog Knut Jarl selv undsaa sig ikke for, paa den Maade at give sig i Klammeri med andre Drikkebrødre. Men man seer, at Kongen var yderst misfornøjet med al saadan Sviir og Voldsomhed, og straffede dem, der overlode sig dertil, i det mindste med sin Unaade. Det er vel for øvrigt ikke saa usandsynligt, at de her omtalte offentlige Drikkestuer eller Skytningsstuer allerede paa den Tid, især i Bergen, fornemmelig holdtes af de tydske Handelsmænd, der forsynede Landet med Viin og tydsk Øl; ligesom man vel og har Grund til at antage, at det især var disse, der befattede sig med at udlaane Penge paa Pant, saaledes som vi læse i Beretningen om Thord Kakales mislige Forfatning, da han opholdt sig i Bergen, førend endnu Aron Hjørleifssøn havde taget sig af ham. Han solgte eller pantsatte den ene Kostbarhed efter den anden, indtil han omsider sendte sin prægtige Skarlagenskappe, besat med hvidt Pelsverk, paa Torvet for at gaa den samme Vej, da Aron fik det at vide, og lod

[1]) Sturl. Saga, VIII. 2, jvfr. Saml. til det n. Folks og Spr. Hist. I. S. 305.

den indløse [1]). Saadanne Forhold som disse kan man vel deels tilskrive det Forbud, Kong Magnus senere lod udgaa mod Aager, saaledes som vi nedenfor nærmere skulle berette, deels ogsaa den Uvilje, som i det mindste Massen af Bergens Befolkning allerede paa den Tid nærede mod de tydske Handelsmænd, og som gav sig Luft i heftige Slagsmaal, af hvilke sikkert kun de færreste omtales i Sagaerne. De tydske, især lübeckske, Handelsmænd synes allerede saa temmeligt at have bemægtiget sig Herredømmet ved Penge- og Vare-Omsætningen, og i Forhold dertil at have antaget et overmodigt og fornærmeligt Væsen. Mange af dem bleve sikkert allerede nu siddende i Bergen Vinteren over, for at udsælge de om Høsten indførte Varer, lejede sig da ind i de store Privatgaarde ved Bryggen, og udsolgte her deres Viin og Bjor (Bier, tydsk Øl) saavel i større Partier, som i smaat, navnlig i Skytningsstuerne. For de indfødde Kjøbmænd vare de især en Torn i Øjnene; og dette fiendtlige Forhold kan man for en stor Deel tilskrive den Fejde, hvori Norge kom med Lübeck i Aarene 1248—1250, og som det dog endnu lykkedes Kong Haakon at bilægge ved en taalelig Fred [2]).

Det var maaskee for en stor Deel med stadigt Hensyn til den nys skildrede Raahed i selskabelige Sammenkomster, at Kong Haakon søgte at bringe **literær Underholdning** ved slige Lejligheder i Mode, idet han lod udenlandske Digt og Fortællinger oversætte, for at de siden kunde forelæses ved Hoffet. Slige Exempler pleje altid at virke, og i Norge virkede de vel saa meget mere, som man allerede fra gammel Tid havde sat Priis paa at høre Sagaer fortælle og digte Kvæder. Paa Island var dette Slags Underholdning altid meget yndet, og det behøver derfor ikke at betragtes som en Efterligning af norsk Skik, naar der, som vi ovenfor have seet, ved den selskabelige Sammenkomst paa Ravnagil Aftenen før Thorgils Skardes Drab forelagdes ham Valget, om man skulde fornøje sig med Dands, eller ved Forelæsning. Af hvad vi nys have berettet om Sturla Thordssøn og den Fornøjelse, han skaffede Hirdmændene og Dronningen ved at fortælle Æventyret om Huld Troldkone, saavel som ogsaa af andre Omstændigheder, kan man slutte at saadanne Æventyr-Sagaer, eller, som Kong Sverre kaldte dem, Lygesagaer, dengang vare meget yndede. Der findes endnu mange saadanne Æventyr-Sagaer, som synes at hidrøre fra det 12te og 13de Aarhundrede, og i hvilke vistnok virkelige gamle Oldsagn mere eller mindre have været optagne og benyttede, men som dog i sin Heelhed sikkert ere opdigtede for Underholdnings Skyld, uden mindste Fordring paa at de skulle have noget historisk Verd. Saadanne ere Sagaerne om Ketil Høing, Grim

---

[1]) Arons Saga Cap. 24. Jvfr. ovf. III. S. 993, 994, Not.

[2]) Se ovenfor, S. 70—78.

Lodenkind, Orvar-Odd [1]), Aan Bogsveige, Aasmund Kappabane, Romund Greipssøn o. fl.; alle disse Personer ere gamle Sagnfigurer, tildeels endog historiske Personer, men deres saakaldte Sagaer vise sig ved første Øjekast at være opdigtede, og kun hist og her udspækkede med de gamle, egte Sagn. Disse Digtninger ere naturligviis af yderst forskjelligt Værd, nogle bedre, nogle slettere; den bedste af dem alle, trods sine mange historiske Umuligheder, er Sagaen om Fridthjof den frøkne, af hvilken vi tidligere have meddeelt et Udtog [2]). For denne har neppe engang noget Oldsagn ligget til Grunden, men Forfatteren synes kun at have kjendt det i de gamle sognske Konge-Genealogier forekommende Navn Fridthjof, og dertil at have knyttet den hele Fortælling, for Resten en af de smukkeste romantiske Digtninger, den hele nordeuropæiske Middelalder-Literatur kan opvise. Der gives og en Fortælling om Fridthjofs foregivne Fader Thorstein Vikingssøn, men som staar langt tilbage for hiin. At Forfatterne til de fleste af disse Æventyrsagaer vare Nordmænd, synes mange Omstændigheder at bestyrke, navnlig det nøje Kjendskab, som ofte lægges for Dagen til geografiske Forholde i Norge eller overhoved paa Fastlandet. Nogle vare vel ogsaa forfattede paa Island, hvor man ligeledes beskjeftigede sig med at digte ej alene Æventyrsagaer, men ogsaa tilsyneladende historiske Familiesagaer og romantiske Kjærlighedsnoveller.

Vi have ovenfor seet, at ogsaa **Dands** brugtes paa denne Tid som selskabelig Morskab, endog paa Island, hvor stundom selv Prester ej kunde bare sig for at deeltage deri. Sandsynligviis foregik denne Dands, som ovenfor nævnt, saavel i Norge og paa Island, som i Danmark, efter Sang af Viser. Siden Thord Kakale kunde føle sig saa fornærmet over de Dandsegilder, der holdtes hos hans Modstander Brand Kolbeinssøn (se ovenfor S. 271), maa man formode at de til Dandsen affungne Viser have været Smædeviser. Ellers var vel de dertil anvendte Viser fornemmelig Kæmpeviser, saaledes som vi ovenfor have antydet [3]).

Kong Haakons mange Søtog efter Thronkrigenes Ophør opfriskede unegteligt for en Tid den gamle Søkriger-Aand i Landet, især da der ikke længer førtes nogen Krig indenlands, og saaledes ej var Anledning til at kæmpe til Lands, end sige til Hest, hvilket derimod allerede var blevet det sædvanlige i Sverige og Danmark. Vi ville i det følgende

[1]) At Ørvarodd er en ældgammel Sagnfigur, sees baade af Saxo og af Hervarar-Saga. Men man behøver endog kun at have de latinske formede Navne i Ørvarodds Saga, for at skjønne at denne tilhører en sildig Periode. Den foregaar tildeels i Rusland, og ved denne Lejlighed gives der i Cap. 30 en Udsigt over Ruslands Inddeling, der ganske tilhører Tiden omkring 1200. Rusland, siges der, bestaar af Moramar (Murom), Raadstova (Rostov), Surtsdal, Holmgard (Novgorod), Palteskja (Polotsk), Kønugaard (Kijev).

[2]) Se ovenfor I. 1. S. 315.

[3]) Se ovenfor II. S. 1033.

see, hvorledes der fremdeles udgik Søtog efter gammel Skik fra Norge, lige hen imod Aarhundredets Slutning, hvilket dog vist ikke havde fundet Sted, dersom ikke Kong Haakons Krigstog havde givet den nationale Maade at kæmpe paa og i det hele taget Folkets krigerske Aand et nyt Opsving. Imidlertid sporede man dog det nye Systems Indvirkninger i flere Henseender. Allerede Sverre havde givet Exemplet med Lejetropper, og om man end ikke finder udtrykkeligt omtalt, at saadanne have været anvendte i de paafølgende Tronkrige, saa havde man dog Exemplet for sig i Sverige, hvor blandt andet de misfornøjede Folkunger førte en Lejehær af tydske og vendiske Tropper med sig, da de mødte Byrge Jarl ved Herrevadsbro [1]). Ja man seer endog at Nordmændene selv, saavel som de Danske, lode sig leje til at kæmpe i fremmede Lande, og at udenlandske Fyrster sendte Folk til Norden for at hverve Krigere. Der fortælles saaledes udtrykkeligt, at da den engelske Konge Henrik den 3die i Aaret 1242 agtede at bekrige Frankrige, lod han hverve Soldater (soudoyers) i Tydskland, i Danmark og i Norge [2]). De, som han fik fra Norge, have vel for en stor Deel været Levningerne af Hertug Skules Parti eller Baarbelgerne, der vistnok ikke, hvor mild Kong Haakon end kan have været, følte sig vel til Mode hjemme i Landet; man kan ogsaa tænke sig, at flere af Haakons egne Krigere, ligesom hine Birkebeiner og Bagler, der efter Fredsslutningen 1208 gjorde Toget til Sydrøerne, betragtede Freden kun som en Uvirksomheds-Tilstand og derfor gjerne grebe Lejligheden til at komme ud. De mange **Borge**, der rejste sig i Kong Haakons Tid, og hvori der maatte underholdes stadig Besætning, vare i sig selv Efterligninger af fremmede Mønstre, og for Besætningerne blev der saaledes ogsaa givet strenge Artikler, ganske i Lighed med de udenlandske Borg-Love. En saadan Borgskraa have vi endnu tilbage i den saakaldte **Borgara-Ret**, (ved „Borgarar" forstaaes naturligviis her de Krigere, der danne Garnisonen), om hvilken det siges at den værdige Kong Haakon lod den sætte sammen, og bød, at den skulde anholdes og iagttages i alle „Huus" (d. e. Borge) i Norge. Der staar rigtignok ikke tilføjet, hvilken Kong Haakon dette var, men da Afskriften selv ikke er yngre end 1325, og Kongen desuden ikke kaldes „den kronede", hvilket var det sædvanlige Tilnavn for Kong Haakons Sønnesøn, er der al Grund til at antage, at det er ham, der menes, saa meget mere som det i sig selv er det rimeligste, at Skraaen blev given af den samme Konge, under hvilken

---

1) Se ovenfor S. 90.

2) Chroniques de St. Denys; Rerum Gall. Scr. XXI, P. 112: Le roy Henry fist faire ses garnisons pour passer mer, et manda sodoyers en Alemaigne, et en Danemarch et en Norvée.

Borgene selv bleve til. Artiklerne ere meget strenge, og synes at tyde paa at de Folk, hvilke de gjaldt, maa have været vilde og urolige Karle, der blot ved slig Strenghed kunde holdes i tilbørlig Tøjle. Heraf maa man slutte, at mange af dem, eller maaske de fleste, have været Udlændinger, sandsynligviis Tydskere. Dette synes ogsaa at fremgaa af flere fremmede Udtryk i selve Skraaen, der for Resten er paa godt Norsk. Man seer, at Befalingsmanden kaldtes **Foged** (fólguti, rettere fógeti), aldeles ligesom den tydske „Burg-Vogt"; Besætningen inddeltes i Mænd „á vápn", der betragtedes som Officierer, og **Hirddrenge**, der maa have været menige Krigere; nogle vare ogsaa Skytter [1]), det vil sige Armbryst-Skytter; for saa vidt der havdes Kastemaskiner, forestode de vel ogsaa Brugen af disse. Skytterne vare vel fornemmelig Udlændinger, da Armbrystet eller Laasbuen ikke var noget nationalt norsk Vaaben, derimod tør det vel hænde at flere af Mændene á vápn, eller Officiererne, vare Nordmænd og kongelige Hirdmænd; i det mindste finde vi senere, som det vil sees, Titelen á vápn (aa Vaaben, Væbner) brugelig som det første Trin til Riddertitlen, da denne var traadt i Stedet for Skutilsveinstitlen, saaledes at, ligesom man tidligere maatte blive Hirdmand førend man blev Skutilsvein, maatte man nu blive Væbner førend man blev Ridder. Borg-Retten bød, at hver den, der begik Manddrab, skulde miste Livet; stak eller hug han til en Mand, skulde han miste Haanden. Den som drog Sverd eller Kniv mod sin Kammerat i vred Hu, skulde ligge i Stokken syv Dage paa Vand og Brød, den som kaldte en anden Tyv eller med andre Ukvemsord, skulde i alle „Borgarernes" Nærværelse bede ham om Tilgivelse og sige at han løj som en Skalk. Men hvis en Hirddreng slog en Væbner, skulde han miste sin Haand, og kaldte han en Væbner Tyv e. a. d., skulde han stinges gjennem sin Arm. Dette var nemlig Subordinations-Forseelse. Den som stjal til en Ertogs Verd, skulde kagstryges og jages ud af „Huset". Den som stjal til en Ores Verd, skulde miste Øret og ligeledes jages ud; den som stjal til to Ores Verd skulde hænges. Den Væbner, som forsømte sin Vagt, medens Fienden laa for Huset, skulde have tabt sine Vaaben og Ejendele inden Huset, til Fordeling mellem hans Kamerater; i Fredstid slap han med at bøde en Tønde Bjor (tydsk Øl). Enhver Hirddreng, der forsømte Vagt i Belejringstid, skulde ligge en Maaned i Stokken paa Vand og Brød; skede det i Fredstid, skulde han dukkes under Vand fuldt paaklædt. Kvindefred skulde iagttages efter Lovens Bydende. Hvo som steg over Planker eller krøb

[1]) „Skytte" kaldes her ikke skyti, men skytta, hvilket aabenbart minder om det tydske „Schütze".

igjennem paa hvilket som helst Sted, hvor der ikke var ordentlig Udgang, skulde, om det end var aabent, miste sin Hals, lige saa hver den, der sendte Bud til Fienden, eller talte med den beleirende Fiende uden Fogdens Tilladelse. Den, som var Skyld i nogen Ildsvaade, skulde selv gribes og kastes i Ilden [1]). — Det synes lidet rimeligt, at Nordmænd, der selv aldrig i sit Hjem havde prøvet nogen saa streng Tugt, som den, Hirdbrengene her vare underkastede, frivilligt skulde have gaaet under den; man nødes saaledes til at antage, at Massen af disse enten vare Udlændinger, eller Nordmænd, der længe havde sværmet om udenlands i Leiehære, og saaledes tilegnet sig de der herskende Sædvaner og Grundsætninger, der vistnok ikke vare af de bedste. Det falder af sig selv, at disse „Borgere" have været betragtede som Kongens private Tjenere, lønnede af ham og ansvarlige for ham alene, i endnu højere Grad end de haandgangne Mænd. Hvis deres Antal havde været større, kunde man i egentlig Forstand have kaldt dem en staaende Hær, der i en samvittighedsløs Konges Hænder vilde have været et farligt Vaaben mod den Folkefrihed og Selvstændighed, som endnu var tilbage. Men heldigviis kan der neppe have været saa mange af dem, og de, som fandtes, vare spredte omkring i Landet. Dog see vi heri umiskjendeligt Overgangen til et nyere, fra den tidligere Nationalskik i Norge fuldkommen afvigende, System, der fremdeles bidrog til at gjøre Folket selv ukrigerskt og derfor umyndigt.

50. Kong Magnus Haakonssøns Tronbestigelse og fredelige Sindelag. Krigen med Skotland endes med Freden til Perth. Man og Syderøerne afstaaes imod en aarlig Penge-Udredelse.

Efterretningen om Kong Haakons Død traf hans Søn, **Magnus**, som allerede kronet Konge og i fuldkommen Besiddelse af Regjeringen. Da der nu tillige ikke fandtes en eneste, der endog med den ubetydeligste Skygge af Ret kunde optræde som Kronprætendent, foregik Tronskiftet uden mindste Rystelse, og saa at sige umærkeligt. Nogen ny Hylding behøvedes ikke her, da han ej alene var bleven hyldet som Konge, først i Ferøerne 1257, siden paa Øretbing 1258, men derefter formeligt var bleven kronet i 1261. Han gjorde derfor heller ikke nogen ny Hyldingsreise om i Landet, men blev siddende i Bergen den hele Sommer

[1]) Denne „Borgara-Ret" er aftrykt i Norges gl. Love, 3die B. S. 144. Den er der gisningsviis henført til Kong Haakon Magnussøn, men af de oven anførte Grunde sees det, at den i det mindste med ligesaa stor Ret kan henføres til Kong Haakon Haakonssøn, især da denne jo under enhver Omstændighed maatte give Artikler for sine Borg-Besætninger.

efter at han havde erfaret sin Faders Død. Kong Magnus, født den 3die Mai 1238, var altsaa paa denne Tid 24½ Aar gammel og aldeles fuldmyndig. Han besad vel ikke sin Faders Kraft og ubetvingelige Mod, men i Indsigter og oprigtig og redelig Villie til det Gode stod han ikke tilbage for ham, og enhver af hans Handlinger lægger nøksom for Dagen, at hans Riges og Undersaatters aandelige og timelige Vel fremfor alt og til enhver Tid laa ham alvorligt paa Hjertet. Allerede hans Fader havde ført Krig mere fordi Omstændighederne nødte ham dertil, end fordi han nærede nogen særdeles Tilbøjelighed for Krigerlivet; tvert imod seer man tydeligt, at Haakons største Hu stod til fredelig Virksomhed og mindelig Bilæggelse af alle Fejder. Dette fredelige Sind var endnu mere fremtrædende hos Magnus. Hans Fader undslog sig ej for Krig, naar det gjaldt at værne om hvad der ansaaes for Rigets Ære; derfor havde han paa sin gamle Alder gjort det store Tog til Skotland, hvis Resultater endog under de gunstigste Omstændigheder neppe vilde have kunnet opveje Omkostningerne og al den anden Ulempe, det medførte; men Æren troedes at fordre det, og efter de da almindeligt herskende Synsmaader maa man give Haakon Ret. Men vi ville see, hvorledes Magnus's fredelige Sind, og inderlige Overbeviisning om at Fred og Ro var det største Gode han kunde give sine Undersaatter, bragte ham til at frigjøre sig for slige conventionelle Æres-Hensyn, og hvorledes han omsider besluttede sig til heller at opgive de omtvistede, for Norge saa lidet nyttige Sydersøer, end at føre en langvarig Krig, hvis Udfald dog tilsidst vilde være tvivlsomt nok. Det er maaskee endog ikke saa usandsynligt, at Kong Haakon selv paa sit Dødsleje har indseet det unyttige i længer at ville ofre Folk og Penge paa at bevare et vaklende Herredømme over hine fjerne, urolige Egne, og at han selv i det Brev, han lod skrive til sin Søn, har raadet ham dertil.

Dette bestyrkes maaskee deraf, at de Lendermænd og øvrige Befalingsmænd, der vare blevne tilbage i Orknøerne, allerede tidligt om Vaaren paa egen Haand, og saa vidt man kan skjønne, uden at have indhentet Kong Magnus's Samtykke, sendte Gesandter til den skotske Konge, for at høre, hvorvidt han nu skulde være tilbøjelig til at slutte Fred. Imidlertid vil det nedenfor sees at denne Sendelse maaskee ogsaa havde en ganske anden Hensigt, der, naar den blev bekjendt, maatte vække Skoternes største Uvilje, som ogsaa ganske rigtig paafulgte. Gesandterne vare Biskop Henrik, og Cantsleren Sira Askatin [1]). De fandt en daarlig Modtagelse. Man truede endog med at lade dem dræbe eller fængsle, og der klagedes blandt andet over at Nordmændene havde brændt og herjet mere end en Trediedeel af hele Skotland. De vendte saaledes til-

[1]) Magnus's Saga, Cap. 1.

bage med uforrettet Sag, og Asfatin drog strax efter til Norge, for at berette Kong Magnus det uheldige Udfald af Sendelsen. Allerede tidligere var Agmund Krøkedans og Erik Duggalssøn komne til Norge med en Deel af de paa Orknøerne tilbageblevne Krigere, og havde berettet, at Skoterne vare intet mindre end fredeligt stemte [1]). Kong Magnus havde derfor, endnu forinden Sira Asfatin indtraf, sendt Agmund tilbage til Orknøerne som Overbefalingsmand over Krigsstyrken, og sandsynligviis med nogle flere Tropper, ligesom han ogsaa sendte Erik Duggalssøn med en Attensesse, bemandet af Hirdmænd, Gjester og Kjertesvende, til Sydersøerne, befalende ham paa Vejen at medtage fra Orknøerne tvende Skibe, under Befaling af Jon Thjore og Erik Bosk. Det var saaledes ikke Kong Magnus's Hensigt, at afbryde alle Krigsforetagender, end sige at søge Freden paa nogen uhæderlig Maade, modløst opgivende alt. Han vilde vel underhandle, men kun med en tilstrækkelig Styrke i Baghaanden til at give sine Fordringer Eftertryk; han var vistnok beredt til, om det skulde behøves, for Fredens Skyld at gjøre Indrømmelser, men ingen vanærende, og kun mod en sømmelig Erstatning. En anden Sag var, at Kong Haakons Død gav det hele Krigsforetagende en anden Vending, thi hans Personlighed var alt for mægtig og indgribende, til at den kunde savnes uden følelig Skade for den Sag, han skulde lede. Det var alene hans Død, hverken Stormen eller det forholdsviis ubetydelige Folketab, der udbredte den mørke, nedslagne Stemning blandt hans Folk, som gav sig Luft i den ovenfor omtalte Folkevise, og af hvilken Kong Alexander og hans Raadgivere særdeles godt forstode at benytte sig. Alexander [2]) erfarede paa een og samme Dag Kong Haakons Død, og at hans Dronning den 21de Januar havde født ham en Søn. Hele Riget, siger Fordun, gjenlød af Jubel over dette dobbelte Glædesbudskab.

---

[1]) Dette sees deraf, at Brudstykket af Kong Magnus's Saga Cap. 1 begynder med Ordene . . . . . „stor Hær, som havde været vester med Kong Haakon, og nu meldte at det saa ufredeligt ud i Vesterlandene", og at Cap. 2 lader Kongen sende Agmund Krøkedans og Erik Duggalssøn vester, uagtet der tidligere udtrykkeligt siges, at den eneste Lendermand, der vendte tilbage strax efter Togets Ende, var Eiliv i Naustdal, med andre Ord, at i det mindste Agmund Krøkedans var en af dem, som da blev tilbage. Agmund maa saaledes i Mellemtiden være kommen til Norge, og det rimeligste er da, at han fulgte med hiin „store Hær", eller den Deel deraf, om hvis Hjemkomst Cap. 1 aabenbart handler. Maaskee at Agmund og Erik kom senere ved Vintertide, efter Kongens Død, for at melde denne.

[2]) Fordun, X. 18. Wyntoun, X. 235—246. Alexanders Søn af samme Navn var født i Jedworth den 21de Januar: det var altsaa strax efter denne Dag, at saavel Sønnens Fødsel som Kong Haakons Død meldtes Alexander, der ej selv synes at have været i Jedworth, da Sønnen fødtes.

Det er ovenfor nævnt, at efter de skotske Beretninger skal Kong Haakon have modtaget skriftlig Opfordring fra flere af Skotlands Magnater om at komme til Landet og bekrige Kong Alexander. Den skotske Historieskriver Fordun siger, at efter eet Sagn skulde Kong Haakon før sin Død have sendt disse Breve til Kong Alexander, for at han kunde tage sig vare for de Forrædere, der omgave ham: han erklærer dog dette Sagn for usandsynligt, og holder det for rigtigere, hvad andre berettede, at Nordmændene efter Kong Haakons Død under Kongens Segl tilskreve ham et Brev, hvori de advarede ham for visse mægtige Mænd i Landet, uden at dog denne Beskyldning var grundet, men kun for at han i sin Harme skulde afstraffe dem, og hans egen Magt derved saaledes svækkes, at han og hans Rige let kunde blive undertvunget [1]). Begge Beretninger synes i denne Skikkelse lidet rimelige; imidlertid maa der dog vel ligge noget til Grund derfor, og naar man seer hen til den særdeles Uvilje, hvormed Biskop Henrik og Kansler Askatin bleve modtagne, saa fristes man til at tro, at de enten selv medbragte det her omtalte Brev, hvad nu dets Indhold kan have været, eller at Brevet tidligere har været affærdiget, saa at Gesandterne netop indtraf, da Forbitrelsen derover var stegen til det højeste. At flere af de skotske Stormænd maa være blevne compromitterede, synes utvivlsomt; men Nordmændene handlede uklogt ved at lade det komme dertil, uden forud at være sikre paa, at de Misfornøjede vare sterke nok til at begynde en aabenbar Opstand. Thi ellers vilde de kun blive nødsagede til at anstille sig saa meget mere loyale, og vise saa meget større Iver for deres Konges Interesser. Og dette blev nu ogsaa Tilfældet. Der synes nu kun een Vilje at have besjælet alle Skoterne, den at tage Hevn for Nordmændenes Angreb, og erobre Øerne. Byerne forstrakte Kongen med Pengelaan, ej alene til Udrustninger, men ogsaa til at kjøbe Tilhængere paa Øerne [2]). Der blev gjort betydelige Udrustninger, fornemmelig, som det heed, imod Kong Magnus paa Man. Da han hørte, hvilket Uvejr der truede ham, og vidste at Nordmændenes Flaade nu hverken var sterk nok eller nær nok til at understøtte ham, blev han overmaade bange, og lod strax ved Gesandter anholde om Grid, for at han siden personligt kunde indfinde sig hos Kongen og underhandle. Alexander tilstod ham Grid, men fortsatte dog

[1]) Fordun, X. 16. Ogsaa Wyntoun taler herom, VII. X. 215—234.

[2]) Man seer saaledes, at Staden Perth laante Kongen 50 Pund, hvoraf de 10 udbetaltes af Sheriffen i Perth til en Christinus af Ila, der saaledes maa have været en mægtig Mand, hvis Hengivenhed Kongen vilde sikre sig. De øvrige Byer have vistnok ogsaa skaffet Penge lige saavel som Perth. Se Sheriffen, John de Cambrun's Regnskab i de oven omtalte Chamberlains Rolls.

Udrustningerne — hvorved da rimeligviis de i Aaret forud byggede Skibe kom til Gode — og begav sig syd til Dumfries, hvorfra der kun er et kort Stykke Vej over til Man. Denne Vej behøvede han dog ikke at tilbagelægge, thi Magnus mødte ham allerede ved Dumfries, og faldt ham ganske til Fode. Han gik ham til Haande, erklærede sig for hans Vasal, og aflagde ham Lenshylding, kun paa det Vilkaar, at han for sig og sine skulde have et sikkert Tilflugtssted i Skotland, hvis Norges Konge angreb ham for at hevne hans Frafald; derimod skulde han, naar det behøvedes, stille til den skotske Konges Tjeneste ti Krigsskibe, fem paa 24 og fem paa 12 Aarer. Umiddelbart derefter sendte Kong Alexander Jarlerne Villjam af Moray og Alexander af Buchan saavel som Alan Durward, med en betydelig Skare deels indfødde deels lejede Krigere, til de egentlige Sydersøer, for at erobre dem [1]). Ogsaa dette lykkedes, da der for Øjeblikket var liden eller ingen Styrke til Øernes Forsvar. Angus paa Ila og mange af dem, som Aaret forud havde fulgt Kong Haakon, underkastede sig nu Skoterne. De Forrædere, siger Fordun, efter hvis Opmuntring den norske Konge var kommen til Skotland, bleve deels dræbte i Kamp, deels forjagede; nogle af de fornemste bleve hængte, og en stor Mængde Bytte samlet paa Øerne. Kun Kong Duggall vidste at vogte sig saa godt paa sine Skibe, og rimeligviis at flygte til fjernere, men afsidesliggende Egne, at man ikke fik fat paa ham [2]). Endelig sendtes en Hær mod Katnesingerne, til Straf, siges der, fordi de havde udredet den Contribution, som Kong Haakon havde paalagt dem. Sandsynligviis havde de endog hyldet Kong Haakon. De skotske Krigsmænd toge meget Gods fra Katnesingerne; det tillægges ikke, om det skede ved Plyndring, eller efter Overeenskomst: dette sidste synes dog at ligge mere i Ordene og stemme nøjere med de forhaandenværende Omstændigheder. Det heed endog, at de vilde herje over paa Orknøerne, hvilket bestemte Agmund Krøkedans, der just nu var

[1]) At ogsaa Jarlen af Mar og Galloway-Folkene vare med paa dette Tog, sees af denne Jarls Regnskab som „Chamberlain" for 1264, hvor der staar: Item en yderligere Udgift af 30 Pd. 13 Sh. 6 Pence til Fortæring for 200 Sergeanter, som Jarlen af Mar førte med sig til Øerne, efter Kongens Befaling, om Sommeren 1264. Derhos bemerkes, at bemeldte Jarl af Mar fik af Kongsgaardene paa Cantyre fra Pinseterminen 1264 20 Kjør for 3 Pd., og overlod dem til Galloway-Mændene, der manglede Victualier.

[2]) Fordun, X. 18. Kong Magnus's Saga, Cap. 4. Her seer det ved første Øjekast ud, som om dette henføres til 1265, men ved nærmere Sammenholden med Cap. 2 erfarer man dog at det er Sommeren 1264, som menes. Ligeledes seer det ud, som om der ej alene skede et Tog fra Skotland lige til Man, men og som om dette Tog skede efter Toget til Sydersøerne. Angivelsen er dog kun løselig, og Fordun har her vistnok det rette.

ankommen, til at indstille det paatænkte Sydersø-Tog, da han nemlig ikke vilde blotte Orknøerne for Tropper paa en Tid, da man just kunde vente at blive angreben. Af dette Angreb blev dog intet. Men da Skoterne, belæssede med Bytte eller med udpresset Gods, forlode Katanes, overfaldt Kong Duggall dem, dræbte mange, hvoriblandt endog en, der kaldes Skoternes Lagmand, og tog meget Gods fra dem. Heller ikke senere kunde Skoterne faa ham fat, men om Vaaren efter maatte han dog begive sig til Orknøerne, for at bede om Hjelp. Da fulgte hans Søn Erik saavel som Jon Thjore og Erik Bose hver paa sit Skib med ham til Syderøerne, saaledes som det allerede tidligere var bestemt[1]).

Imidlertid var Sira Asklatin kommen til Kong Magnus, og havde underrettet ham om, hvorledes Sagerne stode. Kongen benyttede sig da deraf, at den før nævnte Høskuld Oddssøn just skulde afgaa til Orknøerne, sandsynligviis med flere Hjelpetropper, til at sende et Gesandtskab med ham, for efter Ankomsten til Orknøerne at begive sig over til Skotland, opsøge Skotekongen, og aabne Underhandlinger med ham. Gesandtskabets fornemste Medlemmer vare tvende Barføddere eller Franciscaner-Brødre, ved Navn **Mauritius** og **Sigurd**. Hiin Broder Mauritius nævnes fra denne Tid af oftere som norsk Gesandt i Skotland, og overhoved som anvendt i flere offentlige Anliggender af Vigtighed[2]), han maa derfor have været en kundskabsrig og dygtig Mand, hvorom ogsaa de faa Arbejder, vi have tilbage fra hans Haand, vidne, saaledes som der i det følgende skal vises. Vi vide imidlertid ej, til hvilket Kloster han hørte: sandsynligviis var det dog det i Bergen, hvor Kongen havde bedst Anledning til at gjøre hans Bekjendtskab. Man erfarer ogsaa, at han stod i nærmere Forbindelse med den allerede oftere omtalte Lendermand Andres Nikolassøn, der synes at have haft hjemme i Gulathingslagen. Gesandterne fik Henrik Skot og flere Svende med sig til Opvartning. Da de kom til Orknøerne, hvilket maa have været temmelig seent om Høsten, begave de sig ufortøvet til Skotland. Kong Alexander viste sig, heder det, rimeligere mod dem end mod deres Forgængere, og bad dem melde Kong Magnus, at han næste Sommer maatte sende „gode Sendebud" til ham, for at stifte Fred mellem Rigerne. Altsaa betragtede han de tidligere Sendebud ikke som „gode", eller han har vel især været forbitret paa Biskop Henrik, hvad enten nu fordi denne som Biskop over Orkøerne tillige havde haft Anledning til at paa-

[1]) Magnus Haakonssøns Saga, Cap. 4. Hvilken skotsk Embedsmand Sagaen forstaar ved „Lagmand", er ikke godt at vide; sandsynligviis er det vel kgl. Justitiarius.

[2]) Se især Langes Klosterhistorie S. 140.

drage sig hans Uvilje, eller fordi han, ifølge den ovenfor udtalte Formodning, har medbragt Breve, der ansaaes som falske og beregnede paa at stifte Splid blandt Kongens egne Omgivelser. Nogen egentlige Forhandlinger om Betingelserne for Freden synes ikke at have fundet Sted, ligesom Gesandterne vel ikke engang havde Fuldmagt til at underhandle derom. De vendte endnu samme Høst eller rettere Vinter tilbage til Norge, og ankom lidt efter Juul (altsaa i Januar 1265) til Throndhjem, hvor Kongen tilbragte denne Vinter [1]).

Man seer imidlertid, at ogsaa den skotske Konge samtidigt sendte to Minoriter som Gesandter til Kong Magnus, skjønt Sagaen intet nævner derom, thi de islandske Annaler fortælle, at der i 1264 kom Barfodderbrødre fra Skotland til Kong Magnus, og af de skotske Regnskabsbøger sees at Brødrene Malise og Alexander af Berwick i Aaret 1264 sendtes „hiinsides Havet i Kongens Ærende" [2]); disse vare altsaa de selvsamme Barfodderbrødre eller Minoriter, som Annalerne omtale. Maaskee de have ledsaget sine norske Ordensbrødre paa disses Hjemrejse, og tilbragt Vinteren i Norge, for at kunne underhandle med Kongen i Ro og Mag, og faa ham til at opfylde Kong Alexanders Begjæring. Dette maa i saa Fald ogsaa have lykkets dem, thi da Vaaren kom, og Kong Magnus efter Paaske havde begivet sig til Bergen, sendte han de forlangte „gode Gesandter" til Skotland; disse vare Biskop Gilbert af Hamar og Kansler Askatin. Af den Omstændighed at Askatin nu atter blev brugt i dette Ærende, skjønt han tidligere havde været sammen med Biskop Henrik ved det første uheldige Gesandtskab, sees det tydeligt, at det ikke kunde være ham, hvem den skotske Konge dengang havde saa meget imod: følgelig maa det have været Biskop Henrik [3]). Kongen valgte rimeligviis Gilbert, fordi han som forhenværende Archidiaconus paa Hjaltland maatte være nøje kjendt med de skotske Forhold og forstaa Sproget godt; sandsynligviis var han endog, som ovenfor ytret, skotsk af Fødsel. Kongen gav dem Fuldmagt til at underhandle om Fred paa de Betingelser, at den skotske Konge skulde beholde Arran og Bute, vel ogsaa Kumrøerne, men at derimod

---

1) Magnus Haakonssøns Saga, Cap 4.

2) Sheriffen af Perths Regnskab, i Chamberlain's rolls, Archæol Scot. II. S. 39. Her beregnes til deres Udgifter 37 Sh. 1 P. En ringe Sum for to overordentlige Gesandter!

3) Formodentlig have vel og de skotske Gesandter været tagne paa Raad med om, hvilke norske Mænd Kong Alexander vilde ansee for „gode Sendebud". Fordun omtaler dette Gesandtskab X. 19, men kun Hearnes Udgave har her rigtig Text, idet der staar: Rex Magnus misit Gilbertum, episc. de Hamer, et suum Cancellarium, i Goodalls Udg. staar der „suum Cancellarium dom. Gilbertum episc. de Hamer", som om der kun var een Gesandt, og Gilbert tillige var Kansler.

alle Øerne udenfor og nordenfor Cantire skulde vedblive at tilhøre Norge. De rejste over England, hvor de landede i Lynn, og siden begave sig til York. Man maa formode, at det kom til England omtrent paa samme Tid, som Fejden mellem Kongesønnen Edvard og Baronerne under deres Høvding Simon af Montfort rasede paa det heftigste og Simon faldt ved Evesham (12te Aug.), thi der anmerkes udtrykkeligt i Sagaen: „den Sommer blev Simon af Montfort fældet" [1]). Disse Uroligheder have maaskee ogsaa været Aarsag i at de norske Gesandter opholdt sig nogen Tid i York. Endelig kom de til det skotske Hof, og fremsatte sine Fredsbetingelser. Men Kong Alexander lod kun haanligt derover og vilde intet høre om saadant. Han fordrede en Afstaaelse af alle Øerne, hvoraf nu desuden de fleste factisk vare i hans Vold. Det seer nemlig ikke ud til, at den ubetydelige Forsterkning, Kong Duggall havde faaet, udrettede stort, i alle Fald ikke mere end at Duggall selv fremdeles undgik at falde i Skoternes Hænder. For Resten kjender man intet til de yderligere Krigsbegivenheder, om der overhoved forefaldt flere end de nys omtalte.

Saaledes maatte da ogsaa disse Gesandter vende tilbage, tilsyneladende med uforrettet Sag. Men den skotske Konge sendte nu selv en Gesandt til Norge for at underhandle, nemlig **Reginald af Roxburgh**, Munk i Melrose Kloster, en særdeles klog, smidig og veltalende Mand. Han havde det Hverv at tale godt for Kong Magnus og faa ham til, i Mindelighed at afstaa Man og Øerne imod en passende **Erstatning i Penge**; saa vidt havde altsaa dog nu den skotske Konge nedstemt sine Fordringer, at han ej paastod nogen ubetinget Afstaaelse. Hvor vidt Robert gjorde Følge med de norske Gesandter paa deres Tilbagerejse, vides ikke; det er imidlertid det sandsynligste. Ved Tilbagekomsten til Norge meldte vel Biskoppen og Kansleren, at deres Sendelse havde været forgjeves, men fraraadede dog Kongen at afbryde Underhandlingerne. Sandsynligviis anbefalede de ham endog meget indstændigt at modtage Reginald vel og underhandle videre med ham, thi der fortælles, at Kongen modtog ham med mange Æresbeviisninger, ligesom man ogsaa erfarer, at han villigt laante Øre til hans Forestillinger, og temmelig snart maa have ladet sig overbevise om det fornuftige i at afstaa Øerne mod klækkelig Erstatning. Thi, siger Klostret Melroses Annalist, Kongen sammenkaldte sine fornemste Mænd og Raadgivere for at overlægge om Sagen, og ved denne Sammenkomst ytrede Kongen selv, at det dog nok var det bedste for Fredens Vedligeholdelse, at disse omtvistede Øer folg-

[1]) Magnus's Saga Cap. 4. I Texten staar her Misfort, hvilket kun kan være Fejllæsning.

[illegible]

Strax efter at Reginald var afreist, sendte Kong Magnus et Gesandtskab, bestaaende af **Kantsler Askatin** og Stalderbroderen **Andreas Nikolassøn**, til Skotland for at fuldføre den endelige Tractat; naar dette var skeet, skulde Overeenskomsten beedyges saavel af de norske Gesandter, paa Kong Magnus's, som af de skotske Stormænd paa Kong Alexanders Vegne, og et Document opsattes over den hele Act, der i to ligelydende Exemplarer, gjensidigt beseglede af begge Konger, skulde nedlægges i det norske og det skotske Rigs-Archiv. Saaledes meddeeltes i den Tid Ratificationerne: vi have tidligere seet et lignende Exempel i Tractaten med Lübeck af 1250 [2]). Gesandterne have derfor ved deres Ankomst neppe underhandlet om Sagens Realitet, men alene om Formerne; Sagen i sig selv var allerede afgjort. Dette kan ogsaa sees deraf, at uagtet Gesand-

---

[1]) Chron. de Mailros. Da denne allerede fra det 12te Aarhundrede kun indeholder samtidige fra Tid til anden indtegnede Notitser, maa altsaa den her meddeelte Underretning ansees som hævet over enhver Tvivl: den er skreven af en af Reginalds egne Kammerater, der selv var tilstede baade ved hans Afreise og Hjemkomst, og af hans egen Mund kunde høre, hvorledes det var gaaet ham.

[2]) Se ovenfor, Side 76.

terne kom til Skotland noget efter Reginald, altsaa rimeligviis i Begyndelsen af Sommeren eller i Juni Maaned, udfærdigedes dog den definitive Freds-Act allerede Fredagen efter Petersmesse, eller 2den Juli samme Aar.

Denne merkelige Tractat, der skilte Norge ved Man og Sydersøerne, og som endog i den Artikel, der skulde give et Slags Erstatning derfor, indeholdt den første Spire til de Forhold, som to hundrede Aar derefter ledede til at ogsaa Orknøerne og Hjaltland gik tabt for Norge, lyder i det væsentligste saaledes:

„For at Visheden om det Nærværende altid skal kunne give klar „og tydelig Erindring om det Forbigangne, gjøres herved vitterligt, at „Aar efter Guds Byrd 1266, Fredagen næst efter Apostlerne Petri og „Pauli Fest, blev i Prædikebrødrenes (Dominicanernes) Kirke ved **Perth**, „denne Overeenskomst og endelige Forligelse afsluttet, for med Guds „Bistand at bilægge og gjøre Ende paa Tvistemaal, Klager, Skadetil„føjelser, Fornærmelser og Uenigheder angaaende Øerne Man og Sy„derøerne, samt de dertil hørende Rettigheder, mellem de gjeve og beröm„melige Fyrster, Herr **Magnus den 4de** af Guds Naade Norges Konge „ved hans offentlige Sendebud, de Herrer Askatin, hans Kansler, og „Andres Nikolassøn, hans Lendermand, dertil særskilt beskikkede og lovligt „befuldmægtigede, samt fremmødende paa oven nævnte Sted, fra den ene „Side; og Herr **Alexander den 3die** af samme Naade Skotlands Konge, „personligen fremmødende sammesteds med gejstlige og verdslige Herrer, „sit Riges Ældste, paa den anden Side, under denne Form, nemlig:

„At bemeldte Herr Magnus, Norges Konge, som Fredens Ven og „Retfærdighedens Hævder, til des større Overholdelse af den Gud skyl„dige Ærefrygt og gjensidig Kjærlighed og Fred, saavel som for at „fjerne Sjælenes Fare og des snarere at forebygge Menneskeblod, efter „bemeldte Herr Alexanders, Skotlands Konges, Anmodning og til hans „Ære, ved bemeldte forstandige Herrer, Kansler Askatin og Lendermand „Andres Nikolassøn, som af Kongen selv have modtaget uindskrænket Fuld„magt til derom at slutte Overeenskomst, venskabeligt og forligeligt **af„stod, oplod og frasagde sig**, baade hvad Besiddelser og Fordringer an„gaar, for sig og sine Arvinger, til bemeldte Herr Alexander Skoternes „Konge og hans Arvinger at eje, nyde og besidde til evig Tid, **Man** „tilligemed de øvrige **Sydersøer** og alle de andre Øer vesten- og sønden„for **det store Hav** (Magni Haff), med den Ret, som han selv og hans „Formænd fra gammel Tid kunne have haft, eller han selv og hans Ar„vinger for Fremtiden maatte kunne faa derover, samt med alle Her„skabsrettigheder, Lensrettigheder, Indtægter, Tjenester og alle andre

„Rettigheder og Tilbehør, der vedkomme bemeldte Øer [1]), uden noget „Forbehold, tilligemed Patronatsretten over Bispopsdømmet Man, dog „den Ret, Jurisdiction og Frihed uforkrænket, som tilkommer Nidaros „Kirke i og ved Alt, eller som den har med Hensyn til Mans Bisp og „Kirke: samt ligeledes med Undtagelse af Orknøerne og Hjaltland, hvilke „Øer samme Norges Konge, med Herskabsrettigheder, Lensrettigheder, „Indtægter, Tjenester og andre Rettigheder og Tilbehør inden deres „Enemarker særskilt reserverede for sit Herredømme.

„Og skulle alle Indbyggerne i de bemeldte Øer, der saaledes ere „afstaaede til Skotlands Konge, saa vel ældre som yngre, være under- „kastede Riget Skotlands Love og Sædvaner, og fra nu af og i Fremtiden „behandles og dømmes efter dem. Og skulle de ikke straffes for de For- „nærmelser [2]) og Skadetilføjelser (mod Skotland), hvori de maatte have „gjort sig skyldige indtil denne Dag, saa længe de stode under Kongen „af Norge, heller ikke skulle de søges for deres Arvemidler i samme „Øer, men beholde dem i Fred under Skotlands Konges Herredømme, „ligesom andre frie og retmæssige Undersaatter af den skotske Konge, der „vides at nyde den frieste Ret, uden for saa vidt de ellers maatte begaa no- „get, hvorfor de bør med Rette at straffes efter Riget Skotlands Love „og vedtagne Sædvaner. Og om de ville fremdeles blive i bemeldte „Øer under bemeldte Herres, Skotlands Konges, Herredømme, da skulle „de kunne frit og roligt blive; men om de heller vilde flytte bort, da „skulle de ogsaa frit, uhindret og i fuld Fred kunne flytte med deres „Ejendele. Saaledes skulle de hverken tvinges til at forblive, eller til „at flytte, mod Rigets Skotlands Love og Sædvaner".

„Forbemeldte Herre, Alexander, Skotlands Konge, af Iver for det „Sande og Rette, og af Kjærlighed til Fred og Enighed, saavel som hans „Arvinger for alle kommende Tider, skulle derimod til Gjengjeld for hiin „Afstaaelse og Overdragelse, og især for Fredens Gode, samt til Er- „statning for Anstrengelser og Arbejder, til evig Tid 8de Dags Dagen „efter St. Hans (1ste Juli), paa Orknø, Norges Konges Land, i St. „Magnus's Kirke, give og udbetale til oftmeldte Herre, Norges Konge, „og hans Arvinger eller Assignerede, i den orknøiske Bispops eller den „norske Konges dertil særskilt udnævnte Sysselmands Hænder, den Sum

[1]) De her brugte Talemaader, der for det meste alle henhøre til Middelalderens Lensret og derfor ikke ere saa lette at gjengive i Oversættelse, lyde saaledes i den latinske Text: cum dominiis, homagiis, reditibus, servitiis, et omnibus juribus et pertinentiis.

[2]) I Texten staar „forisfactis", hvilket betegner saadanne Sager, hvorved Ejendom forbrødes.

„**af hundrede Merker gode og lovlige Sterlinger**, efter den romer„ske Curies og Rigerne Frankriges, Englands og Skotlands Maade, „eller ogsaa om Biskoppen eller Sysselmanden ikke er tilstede der, skulle „de til Norges Konges Behov deponere Pengene under Varetægt af „samme Kirkes Chorsbrødre, hvilke skulle give dem Qvitterings-Brev. „**Derforuden** skal han udbetale **fire tusende** Merker Sterling paa samme „Maade, inden de **nærmeste fire Aar**, paa samme Sted og til samme „Tid som oven meldt, nemlig 1000 Mkr. 8 Dage efter St. Hansdag „1267, samt 100 Mkr. af før nævnte aarlige Udredsel; ligesaa 1268 „og 1269, samt endelig sidste Gang 1270, paa samme Sted og til „samme Termin 1000 Mkr., og 100 Mkr. af den aarlige Udredsel. „Men siden efter skal der paa samme Sted og til samme Termin kun „betales 100 Mkr., og saa fremdeles Aar efter Aar".

„Og at alt dette og hvert enkelt Punkt, saaledes som oven anført, „troligen og ubrødeligen skal overholdes, have de oven nævnte Kansler „Askatin og Andres Lendermand, for deres Herre Kong Magnus og „hans Arvinger og Assignerede, offentligt, i Prædikebrødrenes Kirke i „Perth, med Haanden paa de hellige Evangelier, aflagt Eed i Kongens „Navn, om hvis Vilje i denne Sag de havde fuldkommen Vished, „og i deres eget Navn. Og bemeldte Herr Alexander, Skotlands „Konge, har ligeledes i samme Gesandters Overvær ladet de højbyrdige „Mænd, Adam Jarl af Carrick og Robert af Meygners paa samme „Maade ladet højtideligt sværge i sit Navn saavel som i deres, for sig og „sine Arvinger.

„Og til des større Sikkerhed for alt dette, forbandt hver af Parterne „sig til, at den Part, der maatte ville unddrage sig Opfyldelsen, uden nogen „Udflugter og Rettergang skal udbetale til den, der iagttager Overeens„komsten og overholder Enighed, en **Mulct af ti tusende Merker**, me„dens dog Overeenskomsten og Enigheden fremdeles skal være ved fuld „Kraft. End videre undergav Herr Magnus, Norges Konge, ved sine „oven nævnte Sendebud, sig selv og sine Arvinger og Efterfølgere, lige„saa Herr Alexander, Skotlands Konge, sig selv og sine Arvinger, i „denne Sag, det apostoliske Sædes Jurisdiction, saaledes at dette, kun „forudskikkende en enkelt Admonition, ved Excommunication af enkelte „Personer, ingen undtagne, og Interdict for hele Riget, uden nogen „Rettergang eller formelig Undersøgelse af Sagen, skal kunne tvinge den „fra Overeenskomsten og Forliget sig unddragende Part til fuldt og „ubeskaaret at udbetale den anden Part, der overholder det, bemeldte „Straffesum af 10000 Mkr., og derforuden til at ophæve samme „Overeenskomst og Forlig, — indtil samme Mulct er udbetalt, som

[illegible]

„omgaa fra Herres Tjeneste, skal Kongen først efter et Aars Forløb ikke „udsætte ved at forjage ham fra sig og sit Rige. Thi de undtagne, „der have begaaet Majestætsforbrydelse, bør ikke paa nogen Maade af „den ene eller anden Part maa meddrages. [illegible] det sig end videre „saa, som Gud forbyde, at Mand fra Norges Rige lide Skibbrud i „Skotlands Konges Rige eller Herredømme, eller omvendt, da skal det „være dem tilladt i Fred og Ro at optage deres brudte eller skadede „Skib, saavel som deres Ejendomme, af hvad Slags nævnes kan, enten „selv eller ved andre, samt beholde, sælge eller afhænde dem, uden al „Forulempelse, saa længe de ikke kunne anses at have ganske forladt „dem. Og hvis Nogen tvert imod dette fælles Enighedsstatut enten ved „List eller Vold bortrager noget af de saaledes skadede Skibe eller Ejen„dele, og overbevises derom, da skal han straffes som Ransmand og „Fredsbryder efter Fortjeneste, uden at nogen mediat Sædvane, om „den ellers maatte herske, heri skal være til Hinder. Men dersom nogen „saadan Forstyrrer af denne Fred og dette endelige Forlig mellem for„nævnte Konger, Riger og deres Indbyggere antreffes og overbevises om „sin Brøde, da skal han af den Konge, i hvis Rige han er antruffen, „straffes saa eftertrykkeligt, at det kan være Andre til Skræk".

„Og til Vidnesbyrd om denne Sag er der til den Part af nærværende

„i Chirograf-Form indrettede Document, der skal forblive hos bemeldte „Herre, Norges berømmelige Konge, vedføjet bemeldte Herres, Kongen af „Skotlands, Segl, tilligemed de ærværdige Fædres, Gamelyns og Johns „af Guds Naade Biskopper af St. Andrews og Glasgows, samt de „højbyrdige Mænd Alexander Comyns af Buchan, Patriks af Dunbar, „Villjams af Mar, Adams af Carrick, Jarlers, og Robert Meygners, „Barons, Segl. Og til den anden Part af nærværende, i Chirograf- „Form indrettede Document, der forbliver hos bemeldte Herre, Kongen „af Skotland, vedføjes den udmerkede Herres, Kongen af Norges, Segl, „tilligemed de værdige Fædre Peters og Thorgils's, af Guds Naade „Biskopper af Bergen og Stavanger, samt de højbyrdige Mænd Gauts „paa Mel, Brynjulf Jonssøns, Finn Gautssøns, Andres Nikolassøns og „Askatins, bemeldte Herres, Norges Konges, Kanslers, Segl" [1]).

---

[1]) Dette Document sees, som dets egne Ord udtrykkeligt lyde, at have været udstedt i Chirograf-Form, det vil sige in duplo, paa et eneste stort Stykke Pergament, saaledes at begge Afskrifter begyndte midt paa Pergamentet, paa hver sin Side af et med store Bogstaver skrevet Ord CHIROGRAPHVS, der siden efter Længden overklippedes i Siksak, hvorved følgelig begge Gjenparter skiltes fra hinanden, og hver af dem i sin øvre udtungede Kant beholdt Stykker tilbage af hine store Bogstaver. Dette kaldtes ogsaa Indentura, og skede til Forebyggelse af Forfalskning, da man nemlig kunde prøve den ene Gjenparts Egthed ved at lægge den sammen med den anden og see, om den passede. Men da det udtrykkeligt siges, at den ene Gjenpart var forsynet med den norske Konges og andre norske Magnaters Segl, maa altsaa disse enten have været paatrykte førend Gesandterne forlod Norge, og Documentet selv saaledes allerede have været fuldt forfattet i Norge før Gesandternes Afrejse, kun med aabne Rum for Datum o. s. v., eller ogsaa, hvad der heller ikke er saa usandsynligt, er der fulgt skotske Befuldmægtigede til Norge med det tilbagerejsende Gesandter, for at faa den Gjenpart, der skulde ligge i de skotske Archiv, med sig i fuldt forseglet Stand. Ingen af Originalgjenparterne er nu til, men af dem begge findes Vidisser. Den, der var beseglet af den norske Konge, og saaledes opbevaredes i det skotske Archiv, blev allerede i Aaret 1312 optagen i et Document, der da udfærdigedes i Inverness paa et Møde mellem tvende norske Gesandter og den skotske Kong Robert samt hans Magnater (hvorom senere); derfra blev det indført i en gammel skotsk Copibog, sædvanligviis kaldet the black Buik, der nu opbevares i Registerhouse i Edinburgh, og begynder med 1385. Fra denne hidrøre alle i Skotland og England foranstaltede Aftryk af Tractaten, hvoraf det bedste findes i Acts of Parliaments of Scotland Vol. I. S. 78 og 101. I denne Afskrift ere et Par af Navnene forvanskede, rimeligviis af den, der førte Documentet ind i „the black buik"; i Stedet for Bryniolfi ellre Bryniulvi filii Johannis (Brynjulf Jonssøn), staar der „Kynsiti filii Johannis"; og i Stedet for Gauti de Mel samt Finni fil. Gauti staar der paa begge Steder Gunter d. M. og F. f. Gunter; ligesaa, i Slutningen, Aukyni i Stedet for Askatini (dette er dog rettet i Aftrykket S. 101). Af den i Norge opbevarede Gjenpart blev der i 1426 i Bergen taget flere Vidisser, der endnu

Samtidigt med dette Documents Udfærdigelse, eller maaskee tidligere, udstedte ogsaa de norske Gesandter en saakaldet Confession, hvori de sandsynligviis udtrykkeligt bevidnede og legitimerede deres Bemyndigelse til at afslutte Tractaten i deres Konges Navn. Derhos udstedtes under Kongens Segl et Mandat til Sydereernes Indbyggere, hvori de løstes fra deres Troskabseed til ham, og derimod tilboldtes at hylde den skotske Konge [1]). Derpaa synes Gesandterne at have begivet sig tilbage til Norge, hvor Kong Magnus strax derefter paa et Thing i Christkirkegaarden i Bergen St. Laurentii Dag (10de August) lod Fredstractaten oplæse og saaledes bringe til almindelig Kundskab [2]). Sandsynligviis kjendte man dog visstnok allerede dens væsentligste Indhold, eller vidste dog saa meget, at Man og Sydereerne ikke længer skulde bibeholdes som nogen Deel af det norske Rige. Derfor blev man vel heller ikke synderlig overrasket, da man fik den at høre, og for saa vidt mange maaskee havde troet, at Øerne skulde afstaaes uden nogen Erstatning, var det endog en beha-

forefindes i det danske Geheime-Archiv; efter en af disse har Th. Torvesson ladet Tractaten aftrykke i sit Verk Orcades S. 198 fgg., samt efter en anden i sin Norges Historie, IV. S 343. Ogsaa her er der nogen Urede ved Brynjulf Jonssøns Navn; paa det ene Sted staar der Buccolini, hvilket øjensynligt er Feillæsning af Brunolui, der maa have staaet i Originalen; paa det andet staar Gamalielis, hvilket er ubegribeligt. Titelen Lendermand gjengives allerede i dette Document ved baro, hvilket siden blev formeligt paabudet.

[1]) Se Fortegnelsen over de Brevskaber, der i 1282 fandtes i Edinburghs Fehirdsle; Acts of Parl. I. Preface S. 3; under Overskriften: negotia tangentia Norwagiam, opregnes først: Compositio inter reges Scotiæ et Norwagiæ super insulis, duplicata; dette var altsaa Tractaten selv med en Copi; dernæst: Item confessio procuratorum missorum a rege Norwagiæ pro dicta compositione facienda; item mandatum regis Norwagiæ quod insulani faciant homagium regi Scotiæ et ei intendant ut domino. Blandt de øvrige Breve, som her opregnes, ere de fleste, som det synes, ældre end Afstaaelsen, og det er sørgeligt, at de aldeles skulle være tabte. Man seer, at der har været verlet flere Breve om Skibbrudne, der altsaa rimeligviis have været underkastede haard Betaling, hvorfor og en særegen Artikel til Forebyggelse deraf indførtes i Tractaten; saaledes nævnes Carta regis Johannis (maaskee Jon Kuvlung) regis Norwagiæ de naufragium passis, item alia Sveri Regis Norw. de eodem, og længer nede: item litera regis I. (Ingonis) Norwagie et H (Hakonis, det er Haakon Jarls) fratris ejus de naufragium passis. Der nævnes og om en Confirmation og Donation af den norske Konge til Klostret Russin paa Man, et norsk Kongebrev om Øen Bute og andre Øer, overladte til Kongen paa Man, og et Brev fra den norske Konge om Øerne Ivist og Egyn — alle disse synes at være fra det 12te Aarhundrede.

[2]) Isl. Annaler — I Udg. af 1847 er Tiden urigtigt henført til 1265; Cod. Regius, aftrykt i Langebeks Scr. rer. Dan. III, har det rette 1266.

gelig Overraskelse, at Norge skulde nyde en aarlig, ikke ubetydelig Indtægt for dem. Thi i alle Fald var Norges Ære derved frelst. Tingen havde endog faaet det Udseende, som om Skotland var bleven skatskyldigt under Norge, og saaledes betragtede man den tildeels ogsaa i Skotland selv. Annalisten i Melrose Kloster siger nemlig udtrykkeligt, at den aarlige Afgift af 100 Merker brændt Sølv, som den skotske Konge forbandt sig til at yde den norske, var en Erkjendelse af at han gjorde ham sit Homagium, d. e. hyldede ham som sin Overherre [1]). Derom staar der vel ikke et Ord i Tractaten selv, men der kan dog have været ytret noget saadant i de foreløbige Underhandlinger, og det er i alle Fald sandsynligt, at Reginald af Roxburgh, der her maa have været Annalistens nærmest Kilde, har udladt sig derom. Under alle Omstændigheder var dette en Trøst for dem af Nordmændene, der med Smerte saa den gamle, hvorvel lidet nyttige og lidet sikre, Provins skilles fra Riget. Desuden kunde Kongen jo til alle dem, der desuagtet maatte ytre Misfornøjelse over at Rigets Omraade var forringet, paaberaabe sig, at det just nu igjen paa en anden Kant var blevet saa meget mere forøget, idet Island og Grønland havde underkastet sig Norges Konge. Men man maa formode, at den almindelige Stemning i Norge var for Freden, og at det kun var de færreste, der bebrejdede Kongen at han for at opnaa denne havde givet Slip paa de fjerne Sydersøer. Gejstligheden kunde ikke klage, siden Nidaros Erkestols Metropolitan-Rettigheder over Sydersøerne udtrykkeligt vare forbeholdte.

Man kan heller ikke med Rette dadle Kong Magnus, fordi han ikke gjorde større Anstrengelser for at bevare Herredømmet over disse Øer, men foretrak en sikker og efter Omstændighederne fordeelagtig Fred for den tomme og med mangfoldige Ulemper forbundne Ære, at kunne kalde sig Herre over nogle fjerne, af urolige, oprørske Folk beboede Øer, og at kunne tælle et Par saakaldte Konger blandt sine Vasaller. Herredømmet over Sydersøerne var, naar det skulde være virkeligt, og ikke et tomt Ord, i Sandhed mere til Bryderi og Bekostning for Norges Konger, end til Nytte. Thi dertil udkrævedes Nærværelsen af en bevæbnet Magt i Øerne; og den kunde vistnok ikke holdes der, uden med langt større Bekostning, end Indtægten af Øerne beløb sig til. At de norske Konger hidtil havde haft saa mange tilsyneladende troe Tilhængere blandt Øernes Høvdinger, kom væsentlig deraf, at de formedelst den lange Af-

---

[1]) Ordene i Chron. de Mailros lyde saaledes: „quod rex Scotiæ omni anno in perpetuum dabit regi Norwagiæ centum libras sterlingorum pro cognitione homagii facti regi Norwagiæ a dicto Alexandro rege Scotiæ“.

første ikke at hjemsøge Man [1]). Denne Ø blev saaledes ikke indlemmet i det skotske Rige, men alene den skotske Konge personligt underkastet, ligesom Island Norges Konge. Hvorledes Øen Man siden kom under Englands Konger og af dem bortforlenedes til engelske Stormænd, senest af Huset Stanley, hvis Hoveder bleve Jarler af Derby, hører ikke herhen at berette; men saa meget ville vi kun tilføje, at Man fremdeles gjennem alle Omvexlinger, lige til vore Dage, er vedbleven at danne en særegen Deel af den britiske Krones Besiddelser, uden at høre enten til Skotland eller England. Den lyder ikke under det britiske Parliament, men har sin egen Jurisdiction og ældgamle lovgivende Forsamling, den saakaldte Tynwald- (egentlig Thingvold-) Forsamling, altsaa med andre Ord „Thing", bestaaende af Gouverneuren som Kongens Repræsentant; Raadet, nemlig Biskoppen, Erkediaconen, Overdommerne m. m.; og de Kaaredes eller Kejsedes Huus (House of Keys, ogsaa kaldet Taxiaxi) sammensatte af 24 Medlemmer, der supplere hinanden indbyrdes, og beholde deres Hverv for Livstid. Thinget har baade dømmende og lovgivende Myndighed, og kan sammenkaldes af Kongen eller Gouverneuren i hans Navn til hvilken som helst Tid. Vi gjenkjende i denne Sammensætning ganske den gamle norske Thing-Organisation, nemlig med Biskoppen, de fornemste Gejstlige, Lendermændene, Sysselmændene og Lagmændene som selvskrevne Medlemmer, og Nævningsmændene, kun med den Forskjel, at disse nu udnævne hinanden indbyrdes, i Stedet for at de i Norge udnævntes af Lendermændene eller Sysselmændene. Man har siden lempet denne Indretning efter den engelske Parliamentsforfatning, saaledes at Raadet skulde svare til Overhuset, de Kejsede til Underhuset; og den Bestemmelse gjelder endog, at de Kejsede danne den første, Raadet den anden Instans i visse Appelsager, saa og at Raadet kan forkaste Lovforslag, vedtagne af de Kejsede, og Kongen Lovforslag vedtagne af begge Huse. Men denne Tillempning ligger aabenbart ikke i Organisationens egentlige Aand; ligesom de gamle norske Lagthing udøvede vist ogsaa dette Thing sin lovgivende Myndighed kun ved at antage eller forkaste hele Love og Lovbestemmelser, foreslaaede af Kongen, ej ved selv at foreslaa eller debattere. Og saadan er endnu i Virkeligheden dets Virksomhed, thi uagtet strengt taget ingen Beslutning af det britiske Parliament gjelder for Man, uden den først er vedtagen paa

[1]) I den oven nævnte Fortegnelse nævnes Brev fra Mans „Majores" til Kong Alexander, og Obligation af Kong Alexander til Biskoppen af Man „quod non iret super Manniam usque ad tempus". Ligeledes sees det, at Kong Magnus havde givet Kong Alexander sin skriftlige Tilstaaelse quod tenebit terram Manniæ de rege Scotiæ. At Magnus døde uden Arvinger, sees bedst deraf, at den manske Krønike ikke omtaler nogen saadan.

Thingvolden, falder det dog af sig selv, at alle slige Beslutninger blive vedtagne, medens der vistnok aldrig er Tale om at Thinget antager særegne Love for Man, der ikke først ere besluttede af det britiske Parlement. Thingets lovgivende Virksomhed bestaar altsaa fornemmelig i at samtykke eller bifalde; den er, om man vil, en Formalitet, men den er lige fuldt en ærværdig Levning fra Oldtiden og et bestandigt Minde om Øens Selvstændighed som eget Rige. Hver St. Hansdag drager Gouvernøren, ledsaget af militær Bedækning, fra Castletown med hele Thingpersonalet til St. Johns Capel, der ligger tæt ved Thingvold-Højen, bivaaner der Gudstjenesten, og drager derpaa videre i Procession op paa Højen, hvor alle de i Aarets Løb antagne Love blive oplæste paa Engelsk og Mansk. Derfra vender Processionen tilbage til Capellet, hvor Lovene undertegnes og besegles [1]).

Den geistlige Jurisdiction over Man og Sydersøerne var fremdeles, som vi have seet, forbeholdt Nidaros Erkestol, og den vedblev endnu uforstyrret i henved 80 Aar, eller til 1348, da Baandet blev opløst, saaledes som det i det følgende skal vises.

Af Besiddelserne ved Skotlands Kyster havde dog Norges Krone endnu de mest værdifulde, Orknøerne og Hjaltland, tilbage, og beholdt dem fremdeles i to hundrede Aar, medens Baandet i denne Tid endog snarere knyttedes fastere, end løsnedes. Forholdet var ogsaa her ganske anderledes end paa Man og Sydersøerne, thi Befolkningen var heel igjennem norsk og Sproget norskt; at Jarle-Ætten selv var skotsk saavel som at flere Skotlændere efterhaanden havde nedsat sig der, kunde under disse Omstændigheder ikke gjøre saa meget til Sagen, thi den herskende Nationalitet var dog fremdeles den norske, og der udkrævedes i alle Fald meget lang Tid til at denationalisere den ovenfra, medens derimod paa Sydersøerne den norske Nationalitet kun spillede paa Overfladen, og Folkets inderste Rod og Kjerne var gaelisk. Det kan neppe betvivles, at Orknøernes Jarl, **Magnus Gilbertsøn**, der under Begyndelsen af den sidste Krig, nødtvungen eller frivillig, havde sat sin Lenspligt under Norges Krone højere end sit Vasallforhold under Skotlands Konge som Jarl af Katanes, maa efter Fredens Afslutning have befundet sig i en meget vanskelig Stilling. Højst besynderligt er det, at han ikke omtales i Fredstractaten. Hvorledes man end

[1]) Se Neal, Ecclesiological Notes; Worsaae, om de Danske og Norske i England Skotland og Irland, Cumming, „the isle of Man". Thingvold-Højen selv beskrives som kunstigt opført af Jord fra alle 17 Sogne paa Øen; den bestaar af fire Terrasser, af hvilke den nederste er 8, den anden sex, den tredie fire og den øverste sex Fod bred, samt 3 Fod mellem hver Terrasse; i Omkreds er Højen nederst 240 Fod.

tænker sig hans Stilling, og hvad Parti han end i den seneste Tid kan have taget, maatte han som Jarl af Orknø og Katanes paa een Gang være ilde faren. Det er ikke usandsynligt, at han i Tiden strax efter Kong Haakons Død, da Kong Alexanders Vaaben havde saadan Fremgang, i det mindste har ønsket at kunne følge de sydersiske Høvdingers Exempel, og forlige sig med Kong Alexander. Men om han end nok saa meget ønskede det, saa maatte det blive ham heel vanskeligt at finde Lejlighed dertil, da Orknøerne, som vi have seet, den hele Tid vare besatte med norske Tropper, og han selv saaledes, hvis han da var paa Orknø, befandt sig under et Slags Opsigt. Men merkeligt er det, at han aldeles ikke omtales ved Kong Haakons Tilbagetog og under hans paafølgende Ophold i Kirkevaag. Det synes dog, som om Jarlen, den fornemste Mand næst Kongen, ved en eller anden Lejlighed i denne Tid maatte være bleven nævnt, og at han i det mindste maatte have været tilstede ved Kongens Død. Men der tales kun om Biskoppen, ikke om Jarlen. Heraf maa man næsten slutte, at han havde forladt Kong Haakon, begivet sig til Kong Alexander, og forligt sig med ham, saavel som og, at det Tog, Kong Alexander siden lod foranstalte til Katanes, ved hvilken Lejlighed ogsaa Orknøerne truedes, var skeet efter Magnus Jarls eget Ønske baade for at tilbageerobre Katanes, der nu maatte ansees at have underkastet sig de Norske, og for siden, om muligt, at forjage de norske Tropper fra Øerne. Dette bestyrkes ogsaa deels deraf, at der blandt de skotske Archivsager senere forefandtes et Brev fra Norges Konge til Katnesingerne [1]), der synes at maatte være skrevet strax efter Fredsslutningen, for at erklære dem løste fra de Forpligtelser, de under Krigen maaskee havde indgaaet til Norges Krone, deels, og fornemmelig, af den Omstændighed, at Magnus Jarl selv Aaret efter Fredsslutningen maatte indfinde sig i Bergen, og indgaa et Forlig med Kong Magnus, der ikke kan have været fordeelagtigt for Jarlen, eftersom dets Grundlag var det Forlig, der sluttedes i 1195 mellem Kong Sverre og Harald Jarl, hvortil der endnu kom flere særdeles Bestemmelser [2]). Skade, at vi lige saa lidet

[1]) Se den oven nævnte Fortegnelse paa Documenter i Edinburghs Fehirdsle, Acts of Parl. of Scotl. I. S. 3.

[2]) Hirdskraa, Cap. 15. Den anden Maade, heder det her, hvorpaa Norges Konge giver Mænd Jarlsnavn, er naar han indsætter dem til Jarler over sine Skatlande; først Orknøerne, paa de Vilkaar, der omtales i Sættarskraaen (Forligsdocumentet) mellem Kong Sverre og Harald Jarl Maddadhssøn, og de flere særskilte Bestemmelser som findes indførte i Forliget mellem Kong Magnus Haakonssøn og Magnus Jarl Gilbertssøn, da de forligte sig i Bergen Aar 1267, i Kong Magnus's Riges 4de Aar. Om Forliget 1195 se ovenfor III. S. 200.

besidde dette sidste Forlig af 1267, som det ældre af 1195, og saaledes ikke nøje kjende Betingelserne. Men man seer kun af andre Omstændigheder, at om Kong Magnus end havde givet Slip paa een Deel af Kronens Besiddelser i de Egne, nemlig Sydersøerne m. m., saa søgte han at knytte den øvrige Deel, Orknøerne og Hjaltland, desto fastere til Kronen. Hjaltland blev fremdeles umiddelbart Kronland, og aldeles adskilt fra Orknøerne i verdslig Henseende. Paa Orknøerne selv tilkom det halve Sagefald, som vi have seet, Kongen; derforuden erfarer man, at han nu virkelig hævede Skat, hvilket synes at være skeet paa den Maade, at hver Gaard ansattes til et vist Skattebeløb, som Kongen lod opkræve ved sin Sysselmand, uden Jarlens Mellemkomst. Hertil kom Landskylden af de virkelige Krongodser, der for største Delen vare tilfaldne Kronen ved Inddragningen i 1195, efter Øyeskeggernes Fejde. Paa Orknøerne herskede saaledes nu et meget indviklet Afgifts-System. Der var Odelsgods, som kun betalte Skat til Kongen, og Tiende til Kirken; Krongods, der betalte Landskyld til Kongen, Jarlegods, der betalte Landskyld til Jarlen og Skat til Kongen, og endelig Kirkegods, der betalte Landskyld enten til Bisskoppen, eller ringere gejstlige Personer, eller til Kirkerne [1]). Dette indviklede System vedblev indtil sildige Tider, og har forvoldt Orknøboerne megen Skade, da det har givet Anledning til mangebaande Udsugelser og Uretfærdigheder. Det ligger endog til Grund for Øernes nuværende Skattevæsen, og dets slemme Følger spores derfor endnu den Dag i Dag. Ogsaa Hjaltland rammedes senere deraf, i hvor vel Tilstanden her i den Tid, det var Norge underkastet, maa have været bedre end paa Orknøerne [2]).

51. Erkebiskop Einars Død. Abbed Byrge valgt til hans Eftermand, men Valget casseret. Haakon, og efter ham Jon Raude, Erkebiskopper.

Endnu førend Kong Haakon, om Høsten 1263, døde Erkebiskop Einar, efter at have beklædt Metropolitan-Værdigheden i aatte Aar. Efter alt, hvad vi have erfaret om hans Virksomhed, synes han at have været en dygtig og nidkjær Mand, men der maa dog ogsaa have været

[1]) Dette kan bedst sees af de forskjellige Skatte- eller Jordebøger (Rentals) for Orknøerne, der samlet ere udgivne af A. Peterkin, Edinburgh 1820, under Titelen Rentals of the ancient earldom and bishoprick of Orkney.

[2]) Hvilke Misligheder Orknøerne og Hjaltland i senere Tider have været udsatte for med Hensyn til Afgiftsvæsenet, erfares af Mackenzies „The general grievances and oppressions of the isles of Orkney and Shetland“, Edinburgh 1750, og senere 1836.

noget fordægtigt eller mindre behageligt ved ham, siden den ærlige, veltænkende Kong Haakon aldrig ret kunde lide ham, saa stor Umag som Kong Magnus end gjorde sig for at faa det godt imellem dem. I mange, ja de fleste Stykker gjorde Kong Haakon ham visstnok Uret, thi med Hensyn til Kongen lader det virkelig til at Einar har meent det nok saa vel; men der synes dog at maatte have været noget i hans Forhold, som altid har vakt Kongens Uvilje og holdt hans Mistanke vedlige. Med sit eget Capitel stod Einar heller ikke paa nogen god Fod. Uagtet Pave Alexander formeligt havde stadfæstet hans Formand Erkebiskop Sørles Fundation af fælles Bordhold for Chorsbrødrene, og hans Gave dertil af Gaard og Grund samt Biskopstienden af Korskirken, Olafskirken og Clemenskirken i Byen tilligemed Steins Kirke paa Bynesset, og denne Stadfæstelse var udstedt medens Einar selv opholdt sig ved Pavestolen for at modtage Pallium, altsaa i det mindste med hans Vidende, maaskee endog efter hans Anmodning, saa fratog han dem dog siden ej alene hine Tiender, men endogsaa Gaarden „med Foragt for den retlige Orden, deels ved List, deels med Magt", som hans Eftermand udtrykte sig [1]). Det kan gjerne have været, at Chorsbrødrene vare blevne vel myndige, og saaledes trængte til at holdes noget i Tømme, men det synes dog uforsvarligt at bruge saadan Fremgangsmaade, som den, Einar her anvendte. Den var vel tildeels en Frugt af hans Studium ved Universitetet i Paris, der nu søgtes temmelig hyppigt af de Nordmænd, som ønskede at arbejde sig op til de højere kirkelige Værdigheder, og hvor de fornemmelig synes at have lagt sig efter Studiet af den canoniske Ret. Kong Magnus tabte i Einar en faderlig og ham hengiven Ven, hvis Død han sikkert inderligen beklagede.

Da Chorsbrødrene skulde skride til Valg paa hans Eftermand, valgte de ingen af sin egen Midte, maaskee fordi ingen af dem ønskede at see sin Ligemand ophøjet til sin Overmand, men udsaa derimod til Metropolitan Byrge, Abbed i Tuterø Kloster. Som den, der allerede indehavde en egen høj kirkelig Verdighed, kunde han ikke egentlig vælges, men kun udbedes eller postuleres, og hertil kom nu ogsaa de særegne Mangler, at han var Prestesøn og Klostermand. For disse Mangler maatte han saaledes søge Pavens Dispensation. Dog skulde han under enhver Omstændighed drage til Rom for at modtage pavelig Bekræftelse og Pallium. Imidlertid tiltog han sig allerede før sin Afrejse fuld Ret til at forføje over Biskopsgodset, idet han bekræftede Sørles Fundation, som Einar havde ophævet; det var ved denne Lejlighed, at han skildrede Einars Ferd som ulovlig, og Gaven fravendt Chorsbrødrene ved List og

[1]) Dipl. Norv. III. 8.

Magt. Maaskee at denne Bekræftelse har været en stiltiende Betingelse for hans Valg, ligesom Gaven selv synes at have været en Betingelse for Sørles. Derhos bragte han en Forligelse i Stand mellem Chorsbrødrene og Prædikebrødrene i Nidaros, efter at der havde været nogen Uenighed mellem dem, formodentlig af samme Slags, som tidligere i Bergen [1]). De oven anførte Ytringer af Byrge røbe just ikke det bedste Sindelag mod hans Forgænger, og naar man erindrer, hvilket Venskab der havde været mellem Einar og Kong Magnus, vil man ogsaa snart formode, at denne ikke kan have været synderlig gunstigt stemt mod Byrge. Byrges Sindelag mod Einar var ingen Hemmelighed, og af Tingens hele Gang sees det, at det maa have været det forrige Oppositionsparti mod Einar, som drog Byrge frem. Rimeligviis var Kongen ikke engang bleven adspurgt med Hensyn til Valget. Da Byrge paa Rejsen til Pavestolen kom gjennem Bergen, og der traf Kongen, havde de heller ikke stort utalt med hinanden, og Byrge fortsatte sin Rejse til Rom, hvor han opholdt sig hele Vinteren. Aarsagen til dette forlængede Ophold var rimeligviis, at Pave Urban den 4de døde 2den October 1264, altsaa netop paa den Tid, Byrge maa antages at være kommen til Rom, saa at der altsaa ikke for det første kunde gjøres noget ved hans Sag. Og hans Efterfølger, Guido Foulquois, Cardinalbiskop af Sabina, der som Pave kaldte sig **Clemens den 4de,** blev ikke udvalgt førend den 5te Februar 1265, og kronedes først den 22de eller 26de samme Maaned. For øvrigt fik Byrge ingen Trøst hos Clemens, thi denne maa ganske have casseret hans Valg, siden vi ikke engang finde ham opført i Biskops-Fortegnelserne [2]); man erfarer endog at Clemens maa have fundet Chorsbrødrenes Fremgangsmaade ved Valget mere end almindeligt uforsvarlig, siden han ikke længe efter sin Ophøjelse paa Pavestolen overdrog Valget af en Erkebiskop i Nidaros til fire norske Klosterforstandere, nemlig Abbeden i Nidarholms Kloster, Abbeden i Lysekloster, Prædikebrødrenes Prior i Nidaros, og Minoriternes Custos i Norge. Disse fire Mænd valgte, eller rettere postulerede Biskop **Haakon** i Oslo til Erkebiskop [3]). Haakon, der i sin Tid havde hentet Dronning Ingeborg

[1]) Dipl. Norv. I. 59.

[2]) Man hører siden ikke mere tale om Byrge; dog kan man ej antage, at han døde i Rom, siden Sagaen ellers neppe vilde have udtrykt sig „han forblev i Pavegaarden", men ligefrem omtalt hans Død. I Langes Klosterh. S. 239 anføres der, at Byrge kom tilbage til Throndhjem, og forblev Archipostulatus til sin Død 1265, uden at det dog kan sees, hvorfra denne Notits er tagen. Byrges Død 1265 omtales ej i Annalerne, men vel Byrge Jarls, i dette Aar.

[3]) Annalerne, ved 1265.

fra Danmark, og siden med saadan Varme talt Magnus's Sag, da Kong Haakon havde Betænkeligheder ved at lade ham krone, maa have staaet paa den venskabeligste Fod med Kong Magnus, og hans Valg til Erkebiskop kan derfor ikke andet end have været ham saare behageligt. Haakon tiltraadte dog endnu ikke paa over et Aars Tid sit nye Embede. Da han nemlig som allerede indviet Biskop ikke nødvendigviis behøvede selv at hente Pallium, men kunde lade det afhente ved en anden, benyttede han sig af denne Rettighed, og lod sig det bringe ved Chorsbroderen **Jon Raude**, der rimeligviis i dette Erende affendtes til Paven. Der omtales ikke, at Paven havde nogen videre Betænkelighed med Hensyn til Haakon, skjønt han havde været gift, eller i det mindste havde en Søn, saaledes som det allerede i det foregaaende er omtalt, den senere saa anseede Thore Haakonssøn, eller, som han kaldtes, Biskopssøn. Alligevel er det nok muligt, at denne Omstændighed har været Skyld i at Jon ikke kom tilbage med Pallium førend 5te Januar 1267, hvilket nemlig tyder hen paa at den pavelige Bekræftelse af Valget først seent er paafulgt. Palliet blev den paafølgende Skjerthorsdag, 4de April, med megen Højtidelighed ifort Haakon i Nidaros af Biskopperne Peter i Bergen og Thorgils af Stavanger, efter Pavens udtrykkelige Bemyndigelse, i Overvær af Kong Magnus selv, Dronning Ingeborg, og to andre Biskopper, Olaf fra Grønland, der allerede i flere Aar havde været borte fra sit Biskopssæde, og Gaute, Biskoppen paa Færøerne. Haakons Virksomhed som Erkebiskop blev dog kun kortvarig, thi han døde allerede 18de August samme Aar. De eneste af hans Embedshandlinger, som kjendes, er at han indviede sin Eftermand **Andres**, Biskop i Oslo, saavel som Biskop Brands Eftermand paa Hole Biskopsstol, **Jørund**, hvorom mere nedenfor, og at han, to Dage før sin Død, og man skulde saaledes formode paa sin Sotteseng, skjenkede St. Andreæ Kirke paa Haug, Verdalens gamle Fylkeskirke, til Chorsbrødrenes fælles Bordhold, paa Grund af Præbendernes Knaphed. Til hans Eftermand valgtes (28de October) den før omtalte Chorsbroder **Jon Raude**, der strax drog til Rom, fik Pallium af Pave Clemens 1268, kom hjem samme Aar lidt før Juul, og holdt sin første Messe i Nidaros Christkirke paa Juledag [1]). I Jon fik den norske Kirke et Overhoved, der baade besad Vilje og Evne til at træde i Eysteins og Eriks Fodspor, og fuldføre den Kappestrid mellem Kongedømmet og og Kirkens Højhed, der var stillet i Bero siden Kong Haakon Sverressøns Tid, men ingenlunde udkæmpet.

---

[1]) Annalerne, ved de anførte Aar.

52. Dronning Margrete gaar i Reins Kloster. Giske-Ættens mandlige Linje uddør. Andre anseede Mænd og Ætter.

De første, som overhovedt de fleste Aar af sin Regjering synes Magnus at have tilbragt i **Bergen**, der nu i Ordets egentlige Forstand kunde kaldes Residensstad og Kongens verdslige **Hovedstad**. I hiin Tid, da de fleste Rejser foregik til Søs, var ogsaa Bergens Beliggenhed paa en Maade den mest centrale; derfra kunde man med Lethed komme til Throndhjem eller til Viken, hvorhen Kongen nu og da gjorde Rejser, men hvor han ikke tilbragte mange Vintre. I den Tid, da Underhandlingerne stode paa med Skotland, var det ogsaa af denne Grund bekvemmere for Magnus at opholde sig paa Vestkanten af Norge, ej at tale om de øvrige Forhandlinger, der nu i en Tidlang fandt Sted med Islændingerne om Tillempningen af deres Lovgivning efter norsk Mønster, hvorom der i det følgende skal tales. I Bergen var det, at Hallvard Guldsko og Thorvard Thorarinssøn om Sommeren 1264 kom til Kongen med den behagelige Efterretning, at ogsaa Østfjordene nu havde underkastet sig ham, og at saaledes Island fuldstændigt adlød Norges Konge. Om Høsten foretog Magnus en Rejse til Throndhjem, ledsaget af sin Moder, Enkedronning Margrete, der nu paa sin gamle Alder agtede at indtræde i det af hendes Fader stiftede Reins Kloster, hvortil, saa vidt man kan skjønne, allerede nu de forberedende Skridt gjordes. Da Kongen paa denne Rejse, der formedelst Høststormene var noget langvarig, laa i Steinavaag, fik man see en Ild brænde ude mod Havet. Kongen gjettede strax at der maatte være Ildløs i Giske Hovedgaard, og sendte øjeblikkeligt sin Fehirde, Jon Tviskaven, med to Mand af de fleste Halvrum, hen til Øen for at hjelpe. Det lykkedes dem med stor Anstrengelse at bjerge den nye Bygning, som Nikolas Peterssøn havde opført, men den gamle fortæredes af Luerne. Magnus fortsatte Rejsen paa en Kjertesvends-Skude, for at bringe sin Moder til Rein, medens han lod Kongeskibet drage i Forvejen til Throndhjem, hvor det for det første, under et haardt Vejr, lagde sig ved Munkholmen. Selv fulgte han den følgende Morgen efter, og Vejret var da saa haardt at han ikke engang kunde lægge til ved Holmen, men maatte søge ind i Osen ved Bakke, hvor Skibet leed betydeligt, uden at dog Folkene eller Godset kom til nogen Skade. Han tilbragte Vintren i Throndhjem, og modtog her strax efter Juul den fra Skotland tilbagevendende Broder Mauritius, som aflagde ham Meddelelsen om Udfaldet af sit Gesandtskab. Om Vaaren vendte Magnus derfor ogsaa tilbage til Bergen, for at fortsætte og tilendebringe Underhandlingerne, saaledes som det ovenfor er berettet [1]). Den føl-

[1]) Magnus Haakonssøns Saga Cap. 4.

gende Sommer havde Magnus en Sammenkomst med Byrge Jarl, hvorom mere nedenfor. Aaret efter Fredsslutningen (1267) tog Dronning Margrete sit stadige Ophold i Reins Kloster, hvor hun forblev til sin Død 1270 [1]).

Allerede det samme Aar, Kong Haakon døde, strax efter hans Udfart, var Lodin Lepp kommen tilbage fra sit Gesandtskab i Tunis, hvor han og hans Følge havde tilbragt hele Vintren. De ledsagedes af Gesandter fra Sultanen, Abu Abdalla Mohammed Mostansir Billah, der medbragte Gjenforæringer fra deres Herre. Det var sandsynligviis første, og rimeligviis ogsaa sidste Gang, at Norge saa Gesandter fra en saracenisk Fyrste ved sit Hof, og denne Begivenhed maa da vistnok have gjort lige saa megen Opsigt, som en lignende nu omstunder vilde vække. Da denne Sultan af Tunis herskede ej alene over en stor Deel af Nord-Afrika, men ogsaa anerkjendtes som Overherre i Granada, Malaga og Sevilla, er det ikke usandsynligt, at Gesandtskabet ej udelukkende har haft til Hensigt at gjengjelde Høfligheder, men ogsaa, under den nys udbrudte Fejde mellem Kong Alfonso af Castilien og Saracenerne i Spanien, der understøttedes af sine Troesfæller i Afrika, at faa det Forbund opløst, som tidligere var stiftet mellem Kong Haakon og Kong Alfonso. Hertil kunde Kongedatteren Christinas i Aaret 1262 indtrufne Død frembyde en god Anledning, især hvis de spanske Historieskriveres Udsagn er rigtigt, at Christina levede ulykkeligt i Spanien, og døde af Sorg. I alle Fald var det vel de i 1263 tilbagevendende Gesandter, der bragte Efterretningen om hendes Død. Men da Kong Haakon imidlertid var dragen bort, havde han vel lige saa lidet den Sorg at erfare denne, som den Glæde at see det fjerneste Sydens Udsendinger ved sit Hof. Hans Død afbrød denne, som andre lignende Forbindelser.

Høsten 1265, kort efter at den gamle Giske-Gaard afbrændte, som det nys er omtalt, afgik ogsaa Godsets Herre, Nikolas Paalssøn selv, ved Døden. Med ham uddøde i lige nedstigende Linje paa Sverdsiden den ældgamle Giske-Ætt, hvis Medlemmer, lige fra Arne Arnmodssøn af, vi i det foregaaende have haft Anledning til, saa godt som een for een at omtale, da de alle, mere eller mindre, men dog altid formedelst deres Magt og Anseelse i en ikke ringe Grad, grebe ind i de offentlige Begivenheder. Vi have seet, hvorledes Slægten udledede sin Herkomst lige fra den fabelagtige Finnvid, der skulde have været funden i et Ørnerede, hvorfor den ogsaa kaldtes Arnunge- eller Ørneunge-Ætten [3]). Sin egent-

[1]) Annalerne, ved 1267 og 1270. At Margrete allerede skulde være død 1267, grunder sig kun paa en urigtig Læsemaade.

[2]) Se Ferreras Synopsis VI. S. 261, 262.

[3]) Se ovenfor I. 2. S. 659, 660.

lige Magt og Anseelse naaede den paa Olaf den helliges Tid, ved Brødrene Kalf, Finn, Thorberg og Arne; den var besvogret saavel med Sole-Ætten som med Thjotta-Ætten og senere med Konge-Ætten selv, samt med Jarle-Ætten paa Orknøerne, ja i Tidens Løb var der neppe en eneste højbyrdig norsk Ætt, der ej kunde udlede sin Herkomst fra den: vi have ovenfor viist, hvorledes alle de mægtige norske Ætter ved Midten af det 12te Aarhundrede vare indbyrdes besvogrede [1]). Men uagtet flere af dem maaskee overgik Arnunga-Ætten i Rigdom og politisk Indflydelse, var der neppe nogen, som kunde maale sig med den i Ælde og virkelige Højbyrdighed. Omstændighederne føjede det saaledes, at kun Thorberg Arnessøns Linje vedvarede, Mand efter Mand, til det Tidspunkt, hvortil vi her ere komne. Kalf Arnessøn efterlod, saa vidt vides, ingen Efterkommere; Finn havde kun Døtre, af hvilke den ene, Ingebjørg, blev Stammoder saavel til de senere orknøiske Jarler, som til den Linje af det skotske Kongehuus, der kaldtes den macwilliamske eller egremontske. Arne Arnessøns sidste mandlige Ætling var den ovenfor omtalte Vidkunn Erlingssøn i Bjarkø, der i Aaret 1183 dræbtes af Baard Guthormssøn og Ivar Silke; hans Syster Ragna, oprindelig maaskee bestemt for Kong Magnus Erlingssøn selv, blev, som det ligeledes er omtalt, gift med den lovkyndige Bjarne Mardssøn, senere Lagmand paa Haalogaland [2]). Bjarkø, Thore Hunds gamle Ættegaard, havde denne Green af Arnunga-Ætten erhvervet ved Jon Arnessøns Giftermaal med Thores Sønnedatter Rannveig, og siden den Tid kaldtes den **Bjarkø-Ætten**, eller Bjarkøingernes Ætt. Derimod kaldtes den anden Linje, Thorbergs, **Giske-Ætten** efter dennes Hovedgaard Giske paa Søndmøre. Thorbergs Ætlinger synes i det hele taget at have været rolige og loyale Mænd, der med Maadehold benyttede sig af deres Magt, og derved tilsyneladende kom til at spille en mindre fremragende Rolle end de ikke nær saa højbyrdige Blindheims- og Reins-Mænd. De synes i det hele taget ikke at have blandet sig mere i de politiske Storme, som i Slutningen af det 12e og Begyndelsen af det 13de Aarhundrede rystede Norge, end netop nødvendigt; de synes mere at have været nødsagede dertil formedelst deres fremragende Stilling, end at have fulgt deres Tilbøjelighed. Det forstaar sig af sig selv, at Ætten, den ypperste af alle aristokratiske Ætter i Norge, under Kampen mellem Magnus Erlingssøn og Sverre sluttede sig til den første: saaledes finde vi Nikolas Paalssøn Kuvung af Giske, Ættens daværende Hoved, som den eneste af Magnus's daværende Tilhængere, hvilken Kong Sverre

[1]) Dette sees aller bedst ved Sammenligning af Slægttavlerne i de foregaaende Bind.

[2]) Se ovenfor III. S. 151, 152.

selv erklærede for ubestikkelig og tro [1]); men med Baglerne tog han, som det synes, ikke Parti, og da han ikke senere omtales, lige til sin Død 1217, maa han have sluttet Forlig med Sverre og ganske draget sig bort fra Stats-Anliggender. Vi finde hans Søn Paal Flida som en ivrig Tilhænger af Skule Jarl, (det er ovenfor antydet, at Skules Hustru Fru Ragnhild maaskee endog var Paals egen Syster); Paals Søn, Peter i Giske, var ogsaa først i Skule Jarls Tjeneste, men sees at have hørt til dem, der efter den saakaldte Haakarle-Høst 1233, da Jarlens Holdning begyndte at blive mistænkelig, toge det fornuftige Parti at slutte sig ganske til Kongen. Siden nævnes Peter som en af Kongens høit betroede Lendermænd. Hans Søn Nikolas nævnes allerede som Lendermand i 1253, Aaret før Faderens Død. Nikolas, der tilligemed Gaut af Mel var bleven tilbage hos Magnus, da Kong Haakon drog til Skotland, efterlod ved sin Død 1265 kun en eneste Datter, Margrete, sandsynligviis opdragen efter Dronningen, der paa Grund af sin Ætt, Rigdom og Skjønhed ansaaes for det bedste Parti i Landet [2]). Hun blev sandsynligviis kort Tid derefter gift med sin Frænde, nemlig Bjarne, ældste Søn af Erling i Bjarkø, og Bjarkø-Linjens daværende Hoved [3]). Da hans Fader, Erling, rimeligviis var en Sønnesøn eller Dattersøn af Bjarne Mardssøn og Ragna Erlingsdatter [4]), forenedes saaledes ved dette Giftermaal begge Linjer af den ældgamle Arnunga-Ætt, Bjarkø-Linjen og Giske-Linjen, ligesom vel ogsaa det meste af Godset kom under een Ejer. Da Bjarne

[1]) Se ovenf. III. S. 119.

[2]) Magnus Haakonssøns Saga Cap. 4. Her staar ogsaa (for saa vidt Stedet er rigtigt læst): „hvilkes Moder var . . .", men i Haandskriftet er der kun et aabent Rum, hvor Navnet skulde staa: vi erfare saaledes ikke, hvad Moderen hed.

[3]) Da det Brudstykke af Magnus's Saga, hvor alt dette omtales, standser kort efter, faa vi der ikke udtrykkelig Beviis om Margretes Giftermaal med Bjarne, men at det skete, sees nøksom deraf at Bjarne kaldes Bjarne i Giske, og fornemmelig af Brevet No. 88 i Dipl. Norv. II, dateret 5te Novbr. 1307, hvoraf man erfarer at Hr. Bjarne Erlingssøn gjorde en Forandring i Fru Margrete af Giske's Testamente, og foreskrev hvorledes det skulde forholdes med hendes Aartid; dette kunde han alene gjøre i Egenskab af hendes Mand, naar han ei var hendes Søn, hvilket dog ikke er tænkeligt. Men hvad Tid Giftermaalet fandt Sted, vides ikke; kun seer man af Sagaens Udtryk: „Nikolas efterlod Datteren Margrete, hvilkes Moder var . . . og troedes det Parti at være i den Tid det bedste i Landet formedelst Ætt, Rigdom og Skjønhed", . . at hun endnu var ugift da Faderen døde; derimod den Omstændighed, at han allerede 1276 kaldes „Bjarne i Giske", viser at han inden den Tid maa have egtet Margrete.

[4]) At Bjarne Mardssøn blev gift med Ragna Erlingsdatter af Bjarkø, sees

kun havde en yngre Broder, **Vidkunn**, som i alle Fald ikke arvede Bjarkø, eftersom Bjarne fremdeles skrives deels „Bjarne af Bjarkø", deels „Bjarne i Giske" [1]). Ved sit Giftermaal med Margrete blev Bjarne vistnok Norges rigeste Godsejer, ligesom han allerede var en af dets højbyrdigste Mænd; han spillede ogsaa især efter Kong Magnus's Død en meget fremragende Rolle i Landets politiske Begivenheder. Lendermand var han allerede i 1273, i det mindste nævnes han da som saadan [2]). Hvorledes Linjen i de næst paafølgende Generationer naaede endnu større Magt og Rigdom end forhen, men derpaa atter gjennem Kvindeled sammensmeltede med, eller forgrenede sig over i andre Ætter, vil i det følgende blive viist.

Faa Aar efter Nikolas i Giske, nemlig i Aaret 1270, døde ogsaa den anden af de Lendermænd, Kong Haakon ved sin Udfart havde efterladt sin Søn som paalidelige Raadgivere, nemlig **Gaut Jonssøn paa Mel**. Da han nævnes som Lendermand allerede i 1217, altsaa 53 Aar forud, maa han ved sin Død have været meget alderstegen. Vi have lært ham kjende som en tro og hengiven Ven af Kong Haakon, men tillige som en Mand, hvilken i det mindste Skule Jarls Parti beskyldte for ikke altid at anvende sin Indflydelse til det bedste, og navnlig for at stifte ondt mellem Kongen og Jarlen. Vi have tillige seet, hvorledes han var en stor Ven og Velynder af Sturlungerne, med Undtagelse af Snorre selv og de øvrige, der sluttede sig til Skule, hvorfor ogsaa Snorre gjorde hiint oven omtalte Smædevers over ham, i hvilket han paa Grund af hans Eenøjethed sammenlignede ham med Odin, og beskyldte ham for, som denne, at sætte Splid mellem Fyrsterne. Gaut

---

udtrykkeligt i Fagrskinna Cap. 215 (jvfr. ovenf. l. c.); det er ogsaa klart, at Erling i Bjarkø var Bjarnes Descendent, siden han kaldte sin egen Søn Bjarne. Dog kan han ej selv have været en Søn af Bjarne Mardssøn, da han ellers vilde have været for gammel til at deeltage i Toget 1263; Bjarnes og Ragnas Giftermaal maa nemlig sættes til henved 1185. Men da der iblandt de fornemste Lendermænd ved Toget 1263 først omtales en „Erling Ivarssøn", sammen med Ragnvald Urka og Jon Drottning, (Cap. 318, 319) og siden, tilsammen med disse „Erling i Bjarkø" (Cap. 328) medens Erling Ivarssøn forsvinder, bliver det saa godt som vist, at Erling Ivarssøn og Erling i Bjarkø er een og samme Mand; altsaa heed Erlings Fader Ivar, og var rimeligviis en Søn eller Svigersøn af Bjarne. Maaskee han, naar det kommer til Stykket, er Haalogalændingen Ivar Nev, der nævnes aller først ved 1198, i Forbindelse med Bjarne Mardssøn (Sv. Saga Cap. 154, jfr. ovenfor III. S. 327) og levede endnu i 1235, ja maaskee i 1243.

[1]) Formen Betereige i Dipl. Norv. III. 24 er kun en Læsefejl af Afskriveren for Bercereye, thi man finder Bjarkey ogsaa skrevet Berkrey.

[2]) Nemlig i Overeenskomsten til Bergen af 1 Aug. 1273, se nedf. S. 557.

tilhørte, som det tidligere er viist, en søndhordlandsk Slægt, der havde hjemme i og ved Kvinnherred [1]), og af hvilken hans Farfader, Gaut paa Wnes, er den første som nævnes. Wtten synes dog at have været en af de gamle Lendermands-Wtter i Landet, og begge Gaut den ældres Sønner, Jon og Munaan, toge, som de øvrige Aristokrater, Parti med Magnus Erlingssøn. Jon og Munaan deeltoge begge i Nordnes-Slaget, efter hvilket Jon ej senere nævnes; Munaan nævnes ligeledes ikke efter Slaget i Norefjorden, hvoraf man maaskee kan slutte, at de ere faldne i hine Slag, Jon i det første, Munaan i det andet; men det er ogsaa muligt, at de, ligesom Nikolas Kuvung, have sluttet Forlig med Sejrherren og afholdt sig fra videre Deeltagelse i Borgerkrigene og de øvrige offentlige Anliggender [2]). Jons ældste Søn Arnbjørn var derimod, som vi have seet, en ivrig Baglerhøvding, indtil han ved Baglerpartiets Ophør 1218 svor Kong Haakon Troskabseed og fra nu af var en af hans troeste og paalideligste Mænd, der endog en Tidlang var at betragte som en Art af Statholder i den nordlige Deel af Viken. Gaut, der foruden Wttegaarden Mel i Kvinnherred, efter hvilken han benævntes, ogsaa havde andre og store Besiddelser i Søndhordland og Hardanger, som Hattaberg og Sæim nær ved Mel, Haugaland paa Framnes, Nesheim, m. m., efterlod tvende Sønner, af hvilke den ældste, **Finn Gautssøn** paa Mel, allerede havde naaet Lendermands-Værdigheden før Faderens Død, og, som vi have seet, i denne Egenskab nævnes først blandt dem, der deeltoge i Toget i 1263, og siden som en af dem, der beseglede Fredsslutningen i Perth. Gaut havde ogsaa en yngre Søn, **Gaut**, kaldet Gaut unge, til Forskjel fra Faderen, ligeledes Lendermand; samt Datteren Ulfhild. Wtten og dens Medlemmer vedblev endnu at blomstre og nyde stor Anseelse indtil efter et Par Generationer, da den, ligesom Arnunga-Wtten, uddøde paa Sverdsiden og sammensmeltede med andre Wtter [3]).

Blandt de Lægmænd, der for øvrigt synes at have havt størst Anseelse og Magt i den tidligere Deel af Kong Magnus's Regjering, maa vi først og fremst nævne **Erling Alfssøn** paa Thornberg, som allerede ovenfor i Forbigaaende er omtalt blandt Deeltagerne i Skotlands-Toget; han var nemlig, som Systersøn af Hertug Skule, og saaledes Syskende-

---

[1]) Se ovenfor III. S. 486.

[2]) Munaan nævnes ogsaa i et Brev, udstedt af Biskop Paal i Bergen, om hvilket vi altsaa kun vide, at det er ældre end 1194, saasom Paal døde i dette Aar; men Paal var Biskop i det mindste før 1170, og saaledes kan Brevet gjerne være meget ældre end Slaget i Norefjorden. Thorkelin, der meddeler det (Dipl. II. 11), henfører det løseligt til 1190.

[3]) Se „Bergens Kalvskind", Anm. S. 122 fgg.

barn af Enkedronning Margrete, en nær Frænde af Kongen selv. Hans Ættegaard, Thornberg, laa paa Ringerike, og han selv var, i det mindste senere, forlenet med Borgarsyssel, ligesom tidligere Arnbjørn Jonssøn, med hvilken Forlening der fremdeles synes at have fulgt et Slags Overopsigt med eller Statholderskab over hele Østlandet [1]). Erling Alfssøns Søn var den berømte Alf Erlingssøn, der endog naaede Jarleværdigheden, som det i det følgende skal omtales.

Næst Erling Alfssøn maa **Agmund Krøkedans** nævnes, men han synes ikke længe at have overlevet det sidste Tog til Skotland; han efterlod en Søn, Hallkell Agmundssøn, ligeledes kaldet Krøkedans, om hvilken der i det følgende vil blive Tale; derhos nævnes en yngre Agmund Krøkedans, ogsaa simpelt hen kaldet „Agmund Dans", eller „Agmund unge Dans", om hvem det ikke er sikkert, hvor vidt han var Søn af Agmund den ældre eller af Hallkell [2]). Det er allerede i det Foregaaende omtalt, at denne Æt sandsynligviis havde hjemme i eller ved Byen Skida (Skien), siden en Gaard der har Navnet „Dansen". Den hørte ellers øjensynligt til de Ætter, der paa denne Tid nøde størst Anseelse i Landet, uden at man deraf tør slutte, at den var en af de gamle Lendermands-Ætter.

I Sogn var fremdeles **Brynjulf Jonssøn** paa Hval den mægtigste Mand, ligesom han og var en af de fornemste og mest formaaende i hele Landet. Han levede endnu i 1277, og efterlod en Søn, **Jon Brynjulfssøn**, der, ligesom han, var Lendermand og tog virksom Deel i de følgende Begivenheder. Det synes som om Ætten vedligeholdt sig temmelig længe paa de Kanter [3]). Før Brynjulfs Faders, Jon Staals Tid, synes den vel at have hørt til de fornemmere og mere formaaende, men dog ikke at have naaet saadant Vælde, som den siden fik. Ligesom Brynjulf Jonssøn havde mest at sige i Sogn, synes Lendermanden **Eiliv af Naustdal**, der allerede i det foregaaende er omtalt, at have været den mest formaaende i Fjordene. Man kan være overbeviist om, at de begge tillige vare Sysselmænd, hver i sit District, ligesom i sin Tid Peter i Giske, og vistnok ogsaa hans Søn Nikolas, paa Søndmøre, eller en Deel deraf.

---

[1]) I Annalerne omtales Erling ved 1245 som Befalingsmand over Borgesyssel; i Kong Magnus's Brev af 22 Sept. 1277 (N. gl. L. II. 483) nævnes han først, som „Kongens Frænde", blandt Høvdingerne paa Østlandet.

[2]) Se Annalerne, ved 302.

[3]) Der siges vel ikke udtrykkeligt, at Jon Brynjulfssøn var Brynjulf Jonssøns Søn men efter det herskende Opkaldelsessystem kan man ikke tvivle derom. I 1355 omtales en Hr. Jon Brynjulfssøn, der havde Besiddelser i Dalsfjorden i Søndfjord, og som upaatvivlelig maa have været en Sønnesøn af Jon Brynjulfssøn den ældre. Dipl. Norv. I. No. 345.

Den oftere omtalte **Andres Nikolassøn**, der var med at slutte Freden i Perth, sees ogsaa at have været en af Landets mest ansete Lendermænd, og da han temmelig tidligt benyttedes i en saa vigtig Sendelse, som den at ledsage Kongedatteren Christina til Spanien, maa man ogsaa formode at han var af meget høj Byrd, skjønt der ingensteds siges, hvo hans Fader var. Man erfarer, at han stod i Svogerskabs-Forhold til Erling Ivarssøn paa Bjarkø [1]), hvoraf man har Grund til at slutte, at hans Ætt hørte hjemme paa Haalogaland, uagtet han selv snarere har haft sit Tilhold i Gulathingslagen. Det er ej usandsynligt, at han var Søn af den i 1245 afdøde haalogalandske Høvding og Lendermand Paal Vaagaskalms Søn Nikolas Paalssøn, der havde været Gesandt hos Kejser Frederik og nydt megen Udmerkelse af ham, og som døde endnu i sine bedste Aar, før Faderen, savnet af Kongen selv og alle andre, der kjendte ham. Andres Nikolassøn stod, som allerede berørt, i nøje Venskabsforbindelse med den før omtalte Franciscanermunk Broder Mauritius, der 1264 havde været kongelig Gesandt i Skotland, strax førend han selv afsendtes i et lignende Erende. Maaskee var det ved denne Lejlighed, at de stiftede Bekjendtskab og sluttede Venskab med hinanden. Andres Nikolassøn foretog senere, ledsaget af Broder Mauritius, en Søreise til det hellige Land, men døde 1273 undervejs i Middelhavet, enten fra eller til Palæstina [2]). Broder Mauritius derimod kom tilbage til Norge, hvor han fremdeles brugtes i diplomatiske Erender, og paa Latin beskrev sin og Hr. Andres's Rejse; af denne Rejsebeskrivelse haves endnu endeel Brudstykker tilbage [3]).

En anden mægtig Lendermand, som vi ovenfor ligeledes have havt Lejlighed til at omtale, var **Ragnvald Urka**, hvis Hjemstavn dog ikke nævnes. Han levede endnu i 1277, og synes at have været Fader til den i Kong Magnus's senere Aar og lige indtil Begyndelsen af det 14de Aarhundrede oftere forekommende Lendermand Hr. Aslak Ragnvalds-

[1]) Haakon Haakonss. Saga Cap. 319.

[2]) Isl. Annaler, ved 1273.

[3]) Se Norskt Tidsskrift I. S. 43—46. Absalon Pedersson maa have kjendt dette Skrift, siden han i Norges Beskrivelse (Suhms Saml. I. 70) veed at fortælle at Andres Nikolassøn „med Skib drog til den hellige Grav, der han havde tilforn hørt Messe udi Sola Kirke, hvis Prædikanter heed Hr. Mauritz, som hannem fulgte" (hvilket vel kun er at forstaa saaledes at Broder Mauritz ved den Lejlighed prædikede). De af Skriftet tilbageblevne Brudstykker have, som det sees, udgjort en Deel af et Hefte, hvori ogsaa de Tractater, i hvis Affattelse Broder Mauritz deeltog, vare indførte; altsaa rimeligviis en af ham selv skreven Samling af alt hvad han har concipteret. Brudstykkerne af Rejse-Beskrivelsen indeholder deels hvad der vedkommer Rejsen fra det sydlige af Spanien til Sardinien, deels en Beretning om Syrtens Kyststæder.

søn, der igjen havde en Søn, ved Navn Ragnvald, som fremdeles hørte blandt Landets Magnater. Aslak Ragnvaldssøn var i sin Tid forlenet med Skiens Sysſel, uden at man dog deraf tør slutte, at Ætten selv hørte hjemme der, thi vi have netop ved Skiens Sysſel seet Exempel paa, hvorledes den overdroges til vildfremmede Mænd, idet nemlig Thord Kakale forlenedes dermed, og det samme synes at have været Tilfælde med flere af disse østlandske Sysler. Saaledes treffe vi i den senere Deel af Kong Magnus's Regjering, som Sysſelmand enten paa Oplandene eller i Viken, en Mand fra Søndfjord, hvilken vi i det Følgende ville see at spille en ualmindelig glimrende Rolle. Dette var den bekjendte **Audun Hugleikssøn**, af sin Ættegaard **Hegranes** paa Joluſtør (Jølſter) kaldet Audun af Hegranes, men mere bekjendt under Tilnavnet „Heſtakorn", fordi han, som det heder, var den første i Norge, som fodrede sine Heste med Korn. Om denne Audun tilhørte nogen ældre Æt, og da hvilken, vides ikke, men man erfarer, at han var beslægtet med Kongehuset, og dette i Forbindelse med hans Lovkyndighed og andre udmerkede Egenskaber, forklarer noksom hans hurtige Stigen. Allerede ved 1273 kaldes han „den viseste Mand i Landsloven" [1]), og i 1276 finde vi ham som en af Kongens Stallarer [2]). Vi ville i det følgende see, hvorledes han omsider svingede sig op til Jarle-Værdigheden.

En anseet Lendermand fra Nofylke, der nævnes i den sildigere Deel af Kong Magnus's Regjering, og som maaskee derfor nærmest skyldte Kongen sin Ophøjelse, var **Gaute i Tolga**, fra hvem en mægtig Ætt nedstammede. Men man kjender intet til hans Forfædre eller øvrige Frænde-Forhold.

Kantslerværdigheden vedblev Sira Askatin at beklæde indtil 1270, da Biskop Peter i Bergen døde, hvorefter Askatin, sikkert ved Kongens Medvirkning, befordredes til den ledige Biskopsstol. I Askatins Sted fulgte Erkebiskop Haakons Søn **Thore**, kaldet Biskopssøn eller Thore Kantsler; denne Mand, der siden blev Lendermænd og giftede sig, maa saaledes, skjønt verdslig, have faaet en gejstlig Opdragelse, og stod altsaa fuldkommen i samme Kategori som de bekjendte retskyndige Regjeringsmænd, der fra denne Tid af spillede saadan vigtig Rolle i Frankrige: atter et ikke utvetydigt Beviis paa Indflydelsen af den nu mere og mere i Norge almindelige Skik, at de, der lagde sig efter en højere Lærdom, studerede ved Universitetet i Paris, og fornemmelig lagde sig efter Retskyndigheden, saavel den civile som den canoniske. Man tør vistnok med temmelig Sikkerhed antage, at Thore Haakonssøn havde gjennemgaaet et saadant Studium, og derved erhvervet de til Forvaltningen af Kantsler-

---

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 11.

[2]) Isl. Annaler.

Embedet nødvendige Kundskaber, saa meget mere, som det udtrykkeligt meldes om ham, at han var vel forfaren i kirkelig Lov [1]).

Det vigtige **Fehirde-Embede** beklædtes i Kong Haakons sidste Regjeringstid, eller i det mindste paa Skotlandstoget, af **Andres Plytt**, der tidligere havde været brugt i Gesandtskaber, og senere nævnes blandt de fornemste Lendermænd. Vi have allerede seet, at **Jon Tviskaven**, den samme Krigsmand, der allerede i 1241 paa Kong Haakons Befaling aflivede Vaarbelgen Sigurd Hiit [2]), nævnes som Kong Magnus's Fehirde i Aaret 1264; men om han kun var Fehirde eller Casserer for Rejsen [3]), eller om han for længere Tid beklædte Embedet, er lige saa uvist, som hvor vidt der allerede paa denne Tid var flere Fehirder, eller kun een. Sandsynligviis var der dog endnu blot en eneste, og det er da ikke usandsynligt, at Jon Tviskaven har beklædt Embedet, efter at Andres Plytt som Lendermand har frasagt sig det.

Som Kongens Stallarer nævnes, foruden Audun, ogsaa **Olaf af Stein** og **Vigleik Audunsson** [4]), begge Mænd, om hvilke der for Resten intet tidligere berettes. Muligt, at Vigleik var beslægtet med Audun. Aslak Guus, der var Stallare under Kong Haakon, afgik maaskee fra dette Embede ved Thronskiftet: han forekommer senere som Lendermand. Andre anseede Mænd, der brugtes af Magnus i offentlige Sendelser, vare Hallvard Guldsko, Aamunde Haraldsson og fornemmelig **Lodin Lepp**; det maa dog merkes, hvad Hallvard, der 1264 kom tilbage fra Island, angaar, at han allerede var afsendt af Kong Haakon. Aamunde Haraldsson afsendtes vel i Kong Haakons Levetid, men dog, som det maa antages, efter hans Afrejse, altsaa af Kong Magnus, tilligemed den før omtalte Broder Nikolas, til Danmark, for i Forening med svenske og danske Befuldmægtigede, de sidste paa de ugifte Søstres Vegne, at afgjøre Skiftet mellem Kong Erik Valdemarssons Døtre. Dette, der hidtil havde mødt saa mange Vanskeligheder, bragtes nu endelig i Stand paa et Møde i Lund den 15de November; de danske Befuldmægtigede vare Erland, Archidiacon i Lund, Chorsbroderen Mester Thrugot, samt de verdslige Herrer Anders Pallesøn og Nils Tulesøn; de svenske vare Karl Ingeborgssøn samt Benedict, Kong Valdemars Klerk. Alt blev her paa det nøjeste beregnet efter Mark Guld og Sølv, i Ører og Skil-

---

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 11.

[2]) Se ovenfor IV. S. 982.

[3]) Der staar kun „Jon Tviskaven var Fehirde i Skibet."

[4]) Annalerne, ved 1276. Olaf af Stein og Vigleik Audunsson omtales ogsaa i det andet Brudstykke af Kong Magnus's Saga. Fra hvilken Gaard Stein, Olaf var, er umuligt at sige, da der fandtes saa mange Gaarde af dette Navn.

linger, og man erfarer tillige, at Kong Magnus maa have holdt Fogeder eller Befuldmægtigede i Jylland, for strax, eller endog foreløbigt, at tage de Dronning Ingeborg tilkommende Godser i Besiddelse. Der haves nemlig endnu et Brev fra Aamunde Haraldssøn og Nikolas til Broder Peter, Franciscanermunk i Horsens, og den norske Konges Advocater (Fogeder) i Nørrejylland, hvori de melde dem, at da der ved det sluttede Skifte var tilfaldet Jomfruerne Jutha og Agnes visse Gaarde, som enkeltviis opregnes, skulde de frit og ufortøvet oplade dem til samme Jomfruers Fuldmægtig, og ikke paa nogen Maade befatte sig dermed [1]). Vi erfare alligevel af de følgende Begivenheder, at det desuagtet ikke lykkedes Magnus at faa Godserne i sin Besiddelse. — Lodin Lepp, der allerede havde været baade i Spanien og i Tunis, sendtes ligeledes af Magnus til forskjellige Lande, endog til Ægypten, eller, som det i den Tid kaldtes, Babylonien [2]). Saavel Lodin Lepp som Hallvard Guldsko synes at have hørt hjemme i Bergen, i det mindste ejede de de efter dem

[1]) Se Huitfeld S. 265, jfr. udateret Brev, aftrykt i Thorkelins Diplomatarium II. S. 1284, Dipl. Norv. III. No. 2. Dette sidste Brev er rigtignok henført til 1284, sandsynligviis paa Grund deraf at Kong Erik i Mai Maaned dette Aar holdt et almindeligt Ting i Nyborg, hvorved der besluttedes at det Jordegods, der tilhørte Erik Valdemarssøns Døtre, skulde udleveres dem. Men naar man gjennemlæser Brevet, faar man det bestemte Indtryk af, at det er skrevet umiddelbart efter Skiftets Slutning 1263; man kan umuligt forstaa det anderledes, end at de norske Fogeder i Nørrejylland foreløbigt havde sat sig i Besiddelse af det udeelte Gods, eller en Part deraf, men nu ved dette Brev underrettedes om, hvad der var blevet de yngste Søstres Part, m. m.; endelig er det ej alene udstedt af Aamunde Haraldssøn og Nikolas, de samme Befuldmægtigede, som sluttede Overeenskomsten i Lund, men det heder og at de, da de ej selv havde Segl ved Haanden, benyttede Karl Ingeborgssøns og Benedict Klerks, det vil sige de svenske Befuldmægtigedes, Segl. Nu er det dog næsten utænkeligt, at ej alene de norske Udsendinger, men ogsaa de svenske, der underhandlede i 1263, atter skulde kunne være samlede i 1284, saaledes at de sidste kunde laane de første deres Segl. Her kan der altsaa kun være Tale om 1263, hvilket ogsaa passer bedst med Forholdene. For Resten kalder Huitfeld de svenske Underhandlere Karl, Ingemar og Benedict Klerk, hvilket upaatvivleligt er en Læsefejl i Stedet for „Karl Ingeborgssøn og Benedict Klerk"; Nikolas's Navn giver han den vendiske Form Niclot. I Brevet staar der kun N.

[2]) Dette angives udtrykkeligt i Arne Biskops Saga, Cap. 25. „Lodin Lepp", heder det her ved 1280, „havde været nogle Gange i Kong Magnus's Sendelser til forskjellige Lande, saaledes og ud til Babylonien, og var derved bleven meget navnkundig". Her maa der saaledes ganske vist sigtes til Rejser, han foretog under Kong Magnus's Regjering, efter at han havde været i Tunis, og hans Sendelse til Babylonien maa have været en anden, end den til Tunis 1262, thi da var det Kong Haakon, som sendte hma.

benævnte Gaarde ved Bryggen, Guldskoen og Leppen, der endnu føre disse Navne.

53. Kong Magnus's Lovreform og hans Forhandlinger desangaaende med Erkebiskop Jon.

Saa snart Kong Magnus havde faaet frie Hænder for Krigen med Skotland, rettede han sine fornemste og ivrigste Bestræbelser paa en fuldstændig Reform af Landets Love. Vi have seet, hvorledes Trangen dertil allerede gjorde sig gjeldende, saavel under Kong Haakon Sverresson, som under Kong Haakon Haakonsson, og navnlig, hvilke betydelige partielle Forbedringer denne bragte til Veie; men nogen almindelig, gjennemgribende Forandring opnaaede Haakon dog ikke at bringe i Stand; og navnlig stod det endnu tilbage, ved Siden af de enkelte Reformer at tilveiebringe en fuldkommen Eenhed i Lovgivningen for Landets enkelte Dele. Om der end ikke er os opbevaret noget Exempel paa de Misligheder, som det førte med sig, at hvert af de tre gamle Lagsokn eller Lovforeninger havde sin særskilte, fra de øvrige i mange Enkeltheder afvigende, Lovgivning, saa behøver man dog kun at vide, at dette var Tilfældet, for at indsee hvor mange Ulemper det maatte affstedkomme. Man kan derfor ikke betvivle, at allerede Haakon, som vi ovenfor have ytret, var betænkt paa at faa de tre forskjellige Lovgivninger sammensmeltede til een, og det sluttes aller bedst deraf, at Kong Magnus saa hurtigt bragte dette vigtige Arbeide i Stand, som det her i det følgende vil sees; thi det synes neppe muligt, at det havde kunnet udføres i saa faa Aar, med mindre det allerede for en stor Deel var forberedt under Kong Haakon. Der maa saaledes upaatvivleligt fra hans Dage have ligget Udkast til en ny Fælleslovgivning for det hele Land, om ikke fuldt udarbeidede, saa dog for en Deel og forsøgsviis affattede, om det end ikke lykkedes ham at faa dem vedtagne, eller vel rettere Arbeidet selv ikke var nok fremskredet, til at dette kunde skee. Man kan ogsaa paa det nærmeste slutte noget saadant af den Lovbog, som Kong Magnus allerede i Aaret 1265 sendte ud til Island, for der at faa den vedtagen, og om hvilken vi i det følgende komme til at tale nærmere. Denne Lovbog, hvilken vi rigtignok ikke have i dens første Skikkelse, men kun saaledes som den saa ud efter at være bleven forøget med en Deel Tilsætninger, fornemmelig i Aaret 1273, viser sig nemlig, disse Tilsætninger fraregnede, at være en Sammensmeltning af Frostathingslagen og Gulathingslagen, forøget med de ældre Retterbøder, hvilke, som i det foregaaende er paaviist, enten ere at henføre til Kong Haakon Sverres-

søn, eller til Kong Haakon Haakonssøn, samt med denne sidstes Retterbøder af 1260, navnlig Bestemmelsen om Tronfølgen, hvortil der endelig kommer nogle særegne Bestemmelser om Landboforholdene paa Island, tagne fra den ældre islandske Lovbog [1]). Om denne, af Kong Magnus til Island oversendte Lovbog, der saaledes indeholdt det første Forsøg paa at indføre norsk Lovgivning paa Øen (thi alt det Væsentlige er her norskt, de faa oprindelige islandske Bestemmelser ere en Ubetydelighed mod det Norske, saavel hvad Omfang som Vigtighed angaar), heder det at den var affattet efter Sturla Thordssøns Raad og Anviisning [2]). Men da Sturla saa kort efter sin Ankomst til Norge vanskeligt kan have været saa fortrolig med den norske Lovgivning, at det kunde falde Kongen ind at æske hans Raad om, hvorledes de Dele, der af denne bibeholdtes, skulde ordnes, maa man slutte, at Forsøget paa en Sammensmeltning af Frostathingslagen og Gulathingslagen med de Forandringer, der Tid efter anden vare vedtagne eller for Fremtiden ansaaes nødvendige, allerede var gjort under Kong Haakons Regjering, og fra hans Tid henlaa i Concept, samt at Sturlas Raad og Anviisning indskrænkede sig til et Skjøn om, hvad der af dette Concept kunde blive staaende for Islands Vedkommende, eller hvad der paa Grund af de særegne Forhold maatte vige Pladsen for Bestemmelser, hentede fra den ældre islandske Lov; hvilke Bestemmelser da Sturla ligeledes maa have fremledet og redigeret i deres nye, meget forkortede Form. Dette bestyrkes ogsaa deraf, at i den senere fælles Landslov, som Kong Magnus fik bragt i Stand, findes for største Delen de samme Artikler af Frostathingsloven og Gulathingsloven bibeholdte, som de, der udgjøre Hovedindholdet af hiin islandske Lovbog, og om de end ere forandrede, saa sees dog Forandringerne selv at staa i samme Orden, som de oprindelige Artikler [3]). Da man nu ikke godt kan antage, at et Hastverks-Arbejde af en Islænding skulde være lagt til Grund for en rigtig og gjennemgribende Lovforandring i Norge, følger det ligefrem heraf, at Udkastet allerede har været gjort, førend Sturla havde noget at bestille dermed, altsaa maaskee endnu i Kong Haakons Levetid. En yderligere Bestyr-

[1]) Disse Bestemmelser fra „Graagaas" findes næsten udelukkende fra Cap. 80 til 88, eller hvad der maa ansees for at have udgjort den første Deel af Landabrigde-Baalken; Original-Artiklerne findes i „Graagaasens" Landabrigde Cap. 1 og 2, Cap. 12 og 13; men disse Artikler ere alle betydeligt forkortede og forandrede.

[2]) Biskop Gudmunds Saga, jvfr. Safn til Sögu Islands, S. 582.

[3]) Herom overbeviser man sig let ved en Sammenligning mellem „Jarnsida" og den nyere Landslovs Capitler, især i Mannhelgen.

kelse derpaa er den Omstændighed, at den oftere omtalte islandske Lovbog af 1265, som det synes efter en ældgammel Tradition, stundom har været kaldet Hákonarbók (Haakons Bog); thi da den nu, endog i sin oprindelige Form, ikke skriver sig fra Haakons, men fra Magnus's Regjering, kan Meningen af dette Navn, hvis det virkelig er gammelt, ej være nogen anden end den, at der har været en saakaldet **Haakonarbok**, d. e. en ved Kong Haakons Foranstaltning udarbejdet Bog, indeholdende et Udkast til en Fælleslov for Norge, hvilken Kong Magnus benyttede som Grundlaget ved Udarbejdelsen af den nye Lov for Island, saa at man altsaa med Føje kunde sige, at Magnus sendte Haakonarboken, kun i en noget forandret Form, ud til Island for at faa den vedtagen [1]. Den for Island bearbejdede Haakonarboks sædvanlige Navn skal ellers have været „Jarnsida", efter Bindet, om hvilken Sag vi i det følgende komme til at handle nærmere.

Naar man skal dømme efter hiint Udkast, saa maa dog dette første Forsøg paa at bringe en Fælleslovgivning i Stand have været heel tarveligt og ufuldstændigt. Navnlig indeholder det ikke en eneste Artikel fra Eidsivathingsloven, hvilket neppe kan forklares deraf, at man ej har fundet nogen Artikel værd at optage, thi i den senere Fælleslov findes flere Artikler, umiskjendeligt hentede derfra; men man maa endnu ikke være naaet saa langt frem i Arbejdet, eller ogsaa maa det have været Kong Haakons Plan, for det første at indskrænke sig til en Fælleslovgivning for Frostathingslagen og Gulathingslagen: et Foretagende, hvortil man unegteligt havde et Forbillede i det Forsøg paa at sammensmelte Frostathingets og Gulathingets Christenretter, hvorom vi i det foregaaende have talt, og som sædvanligviis tillægges Kong Sverre. Magnus synes derfor ogsaa at have taget Sagen fra Grunden af. Da han, uagtet han for Resten nærede ikke ringere Begreber om Kongedømmets guddommelige Bestikkelse, Højhed og Magtfuldkommenhed end hans Fader og Kong Sverre, endnu erkjendte Folkets ældgamle Ret til at have den afgjørende Stemme i Lovgivningssager, eller ligefrem at udøve den lovgivende Myndighed, indrettede han Sagen paa den Maade, at han først fik sig af Folket selv uindskrænket Fuldmagt overdragen til at gjøre de Forandringer ved Lovgivningen, som han fandt passende. Ja det synes endog, som om han magede det saaledes, at Anmodningen om at foretage en fuldstændig Lovrevision udgik fra Folket selv. Det heder nemlig i Indledningen til den af ham tilsidst udgivne Fælles-Lovbog: „I vide, at de skjønsomste Mænd af Gulathingslagen

---

[1]) Hvor Benævnelsen „Hákonarbók" først findes brugt, er vanskeligt at sige; den synes at være traditionel.

(eller, efter som de forskjellige Exemplarer vare bestemte for de forskjellige Lagsokn, „Frostathingslagen", „Eidsivathingslagen", „Borgarthingslagen") ideligen havde talt til os om, hvorledes I have hørt at vi beskjeftige os med at forbedre noget ved de fleste Lovbøger i Landet, med de bedste Mænds Raad, og anmodet os om at eders Bog heller ikke kom til at savne nogen saadan Forbedring". Naar Anmodningen saaledes udgik fra Folket selv, maatte det blive Kongen lettere at faa en saadan uindskrænket Fuldmagt, som oven anført, og som han heller ikke vel kunde undvære, naar han skulde bringe noget heelt og ordentligt i Stand. Imidlertid viser dette dog, hvor stor Tillid Folket havde til ham, idet man, som han selv udtrykker sig, „betroede til hans Omsorg et saa vigtigt Hverv, at man dømte Lovbogen ganske til hans Behandling, det at borttage og det at tilføje, som tyktes ham passende, efter de bedste Mænds Skjøn". Udtrykket „dømme", d. e. „vedtage til Thinge", viser at dette store Tillidshverv er overdraget ham til Thinge, og man erfarer af de samtidige islandske Annaler, at dette skede for Gulathingslagen paa Gulathinget, 1267, for Oplændingerne og Vikverjerne sandsynligviis paa Eidsivathing 1268, og for Frostathingslagen 1269, dog, for dette Districts Vedkommende, kun hvad den verdslige Lovgivning angik, aabenbart en Følge af den imidlertid fra Pavehoffet hjemkomne, myndige Hierarch Erkebiskop Jons Indflydelse, saaledes som det nedenfor nærmere skal vises. Det er umiskjendeligt, at de forsamlede Thingmænd virkelig paa Forhaand forpligtede sig til at adlyde og vedtage de nye Love, Magnus nu stod i Begreb med at lade udarbejde; thi uagtet vi vistnok erfare, at de færdigt udarbejdede Lovbøger senere bleve formeligt vedtagne i Aarene 1273—76, saa seer man dog, at denne Vedtagelse kun har været en Formalitet, for at give den nye Lov endelig Lovskraft, uden at nogen Raadslagning om den hele Lov eller nogen enkelt Artikel har fundet Sted; det heder ogsaa kun, at Kongen lod Bogen oplæse paa Thinget og „gav Thingmændene Bogen tilligemed den Retterbod, at den herefter skulde gjelde", samt at den derpaa blev lovtagen. Lovbogen selv var kun Opfyldelsen af det tidligere, foreløbige Løfte [1]). Det vilde ogsaa have ledet netop til det Modsatte af den tilsigtede Eenhed i Lovgivningen, om Kongen skulde have baaret

[1]) I de islandske Annalers Beretning om den foreløbige Overtagelse af Hvervet for Gulathingsmændenes og Oplændingernes Vedkommende 1267 og 1268 heder det derfor ogsaa ligefrem: „lovtagen den Gulathingsbog som Kong Magnus gjerde", „lovtagen Oplændingernes og Vikverjernes Lovbog, som Kong Magnus indrettede". Dette vilde staa i ligefrem Modsigelse som Lovbogens egne Ord i Slutningen, at den blev lovtagen paa alle fire Thing i 1273, 1274 og 1276, dersom det ikke skulde forstaaes alene om den foreløbige Overdragelse af Lovforbedrings-Hvervet; men da denne Overdragelse tillige indeholdt Forpligtelsen til at antage den nye Lov, bliver Udtrykket dog i sig selv rigtigt.

sig anderledes ad, eller ladet den færdige Fælleslovs Antagelse blive Gjenstand for særskilte Forhandlinger paa hvert enkelt Hovedthing; deraf vilde igjen nye Forskjelligheder have været Følgen, eller ogsaa, om man tilsidst opnaaede Enighed, vilde denne neppe have været vunden forend efter meget længere Tid end den som medgik, og hvorved Landet kunde være tjent [1]). Og saaledes maa man da antage, at Kong Magnus i de nys nævnte tre Aar personligt har besøgt Lagthingene, og der, efter at have hørt Folkets Ønsker med Hensyn til Lovforbedringen og maaskee gjort Rede for de Hovedprinciper, han i saa Henseende agtede at følge, faaet sig det Hverv, at indrette en fælles Lovgivning for det hele Rige, anbetroet. Hvor meget man nu end her maa skrive paa Tidsforholdenes og den manglende politiske Udviklings Regning, saa var dog den Tillid, Folket her viste ham, under enhver Omstændighed overmaade stor, og vidner fordeelagtigt, saavel om den Agtelse, han selv maa have nydt for Redelighed og Velsindethed, som om det oprindelige Forhold mellem Konge og Folk. Han viste sig ogsaa denne Tillid fuldkommen værdig.

Hvilke Medhjelpere eller Raadgivere Kong Magnus havde ved dette vigtige Arbeide, angives ikke, men man kan vel neppe tvivle paa, at han for en betydelig Deel har benyttet Thore Biskopssøn og Audun Hugleiksson, siden det udtrykkelig siges om dem, at den første var saa vel forfaren i den canoniske, den anden i den fædrelandske Ret, ligesom de ogsaa i Aaret 1273 tilkaldtes af Kongen som kyndige Mænd ved Afgjørelsen af et vigtigt Spørgsmaal vedkommende Patronatsretten paa Island. De daværende Lagmænd have vel ogsaa for en stor Deel været tagne paa Raad med.

Hvad der ved denne Lovrevision synes at have gaaet lettest fra Haanden, fordi man der meestendeels holdt sig til, hvad man tidligere havde og hvad der rimeligviis allerede var bearbeidet i Kong Haakons Udkast, var Lovgivningen om Landboforholdene, eller Landsleigebaalken, samt tildeels Tyvebaalken. Ogsaa i den saakaldte Mannhelge-Baalk, om personlige Fornærmelser, bibeholdtes meget, men en heel Deel forandredes eller tilføiedes fra nyt af, og det vigtigste af alt var, at den gamle Skik med Frændeboder og Saktal, til hvis Afskaffelse Kong Haakon allerede havde bidraget ved at forbyde at hevne Drab paa andre end Drabs-

---

[1]) Det vilde i sig selv have været en Umulighed, endog paa et eneste Thing at kunne have faaet alle Lovforandringer forhandlede og særskilt vedtagne. Man seer, hvorledes Forhandlingerne derom paa Island vedvarede gjennem flere Thing. Naar det da heder, at en norsk Lovbog blev vedtagen paa eet Thing, kan det ikke forklares anderledes end at Vedtagelse er sket en bloc, uden nogen anden Forhandling end en høitidelig Oplæsning, ledsaget af nogle faa Ord af Kongen selv eller en Stalare, og derpaa følgende Vaabentag.

manden selv, nu fik sin sidste Rest derved, at alle **Frændebøder** fuldstændigt **ophævedes**, saaledes at herefter, i Drabstilfælde, kun Drabsmanden selv skulde bøde efter fer forstandige Mænds Kjendelse, og til den Dræbtes Arving alene, foruden Thegngilde til Kongen [1]). Folket synes selv at have følt Nødvendigheden af denne Forandring for den almindelige Roligheds og Sikkerheds Skyld, siden den, som det heder, efter Almuens egen Bøn blev vedtagen tilligemed flere andre vigtige Lovbestemmelser, Mannhelgen betreffende, førend endnu Lovrevisionen var tilendebragt, paa et almindeligt Rigsmøde, om hvilket vi nedenfor komme til at handle udførligere. Fremdeles forandredes **Arvegangen** ganske efter de nyere Grundsætninger, som paa denne Tid vare gjeldende i Norden [2]). I Stedet for at hidtil Søn stod i første Arv og ganske udelukkede Datter og Sønnesøn, sattes nu Datter op i første Arv ved Siden af Sønnen, kun saaledes at hun fik halv Lod mod ham, ligesom det indtil de aller sidste Tider har været gjeldende Lov, og lige med Datter stilledes Sønnesøn, naar der tillige fandtes Sønner, uden at, merkeligt nok, Principet for Stirpal-Arven her gjordes gjeldende, uagtet det iagttoges i anden Arv, der indbefattede Ætleding, egtefød Sønnesøn, egtefød Sønnedatter og egtefød Dattersøn, hvilke alle arvede lige meget, og det saaledes, at om der i een af disse Linjer kun fandtes eet, i den anden eller de øvrige flere Individer, fik dog hver enkelt Linje lige fuldt en Fjerdedeel af den hele Arv, hvor mange der end var i de andre. Man merker her i mangt og meget tydeligt nok det romerske og canoniske Retsstudiums Indvirkning; herfra skriver sig ogsaa det mere og mere fremtrædende Begreb om Statsmyndighedens Betydning lige overfor de private Forhold, og Overgangen at betragte de fleste Forbrydelser som personlige Fornærmelser, der kun vare Gjenstand for privat Forfølgning, til at opstille dem blandt offentlige Retsbrud, som det tilkom Kongemagten, Statsmyndighedens Repræsentant, gjennem sine Ombudsmænd at paatale og afstraffe. For øvrigt indførtes endnu større Mildhed og Humanitet baade i Pengestraffene og de legemlige Straffe end forhen. De vigtigste

---

1) Se Magnus Haakonssøns nyere Landslov, IV. 12, jvfr. Mgn. Retterbod 5.

2) Om den ældre Arvegang og dens Forskjelligheder i de enkelte Thingforeninger, se ovenfor II. S. 199 fgg. Ogsaa i den yngre Vestgøtalag, der skriver sig fra 2den Halvdeel af 13de Aarhundrede, er Datter optagen i første Led, halft mod Søn, medens hun i den ældre Lov staar tilbage for Sønnen, se ovenfor. Det forstaar sig, at lignende Regel foreskrives i Kong Valdemars sjællandske Lov. Saxo og Sven Aagesøn meddele et Sagn om at Kong Sven Tjugeskegg, for at belønne de danske Kvinder, der løskjøbte ham fra det jomsbergske Fangenskab, skulde have tilstaaet Søster Ret til at arve halft med Broder; dette viser, hvad man nu end mener om Sagnet selv, at denne Arvegang herskede i Danmark allerede længe før det 12te Aarhundrede.

af disse Forandringer opregnes korteligen ved Slutningen af Lovbogen selv under Navn af „Kong Magnus's Retterbøder", hvor der rigtignok ogsaa findes andre, senere vedtagne Modificationer, men hvoriblandt hine dog ere kjendelige derved, at de henvise til Lovbogen. Blandt disse kan man foruden Afskaffelsen af alle Frændebøder, der først vedtoges paa Rigsmødet 1273, og Forandringerne i Arvegangen, anføre den store Forandring i Tyvslovgivningen, at medens de ældre Love erklærede hver den for Tyv, der stjal til en Ertogs Verd eller mere, hvoraf fulgte, at endog et saa lidet Tyveri medførte Dødsstraf og Ejendoms Fortabelse, — da nemlig den Regel ufravigeligt gjaldt, at enhver Tyv skulde dræbes og hans Ejendom, løst og fast, tilfalde Kongen, — indtraadte nu Dødsstraffen ikke førend ved fjerde Gangs Tyveri, naar det Stjaalne beløb sig til en Øre eller derover indtil ½ Mark; ved anden Gangs Tyveri, naar det Stjaalnes Beløb var over ½ Mk.; dog med den Forskjel, at det første Gangs Tyveri under en heel Marks Beløb skulde straffes med en Bod af 8 Ertoger og 13 Mk. Sølv, eller, hvis denne ej udrededes, med Landflygtighed, over een Marks Beløb derimod med en arbitrær Straf, tilkjendt af den kongelige Ombudsmand, samt Forbrydelse af al Ejendom til Kongen. For første Gangs Tyveri til en Øres Beløb bestemtes Kagstrygning eller en Bod af 3 Mk. Sølv, hvilken Bod kaldtes „Løsning af Huden"; for anden Gang, Kagstrygning eller en Bod af 6 Mk. Sølv, for tredie Gang, Kagstrygning uden nogen Løsning og 6 Mk. Sølv til Kongen. De 8 Ertoger og 13 Mk. Sølv, som skulde bødes for første Gangs Tyveri til en halv Marks Verd, kaldes ligeledes Løsning af Huden. Først naar Dødsstraffen indtraadte, betragtedes Forbryderen som virkelig Tyv, og da gjaldt fremdeles den gamle Regel, at han skulde bringes bunden til Kongens Ombudsmand, og at Ombudsmanden med Bøndernes Bistand skulde lade ham bringe til Fjæren og hænge [1]).

---

[1]) Nyere Landslov. IX. 1. jvfr. Mgn. Retterb. 10. Disse Bestemmelser findes ogsaa ordlydende i Jarnsida, Cap. 131, 132; da det nu i Magnus's Retterbøder udtrykkeligt siges, at denne Forandring skyldes Magnus, og at tilforn et Tyveri af en eneste Ertogs Verd medførte Forbrydelse baade af Land og Løsøre, bliver det klart, at denne Deel af Tyvebaalken i den islandske Lov ej kan hidrøre fra Kong Haakon, men maa være affattet i Magnus's Dage. Vi ville i det følgende see, hvorledes ogsaa enkelte senere Bestemmelser ere indtagne i den eneste nu forhaandenværende Afskrift af denne islandske Lov, men disse Bestemmelser danne dog en egen Afdeling for sig selv, der udtrykkeligt anmelde sig som senere réttarbætr ok einkamál (42—47): en anden Sag er det derimod med de første Capitler af Tyvebaalken, der vise sig at være formede under eet med Lovens Hovedmasse. Heraf, saavel som af andre Omstændigheder, der ydérligere skulde paapeges, fremgaar det saaledes klart, at Lovens egentlige Affattelsestid ligger efter Kong Magnus's Tronbestigelse.

Medens nu den ordentlige Regulering af Straffene, der ved Lovrevisionen bevirkedes, navnlig Frændebødernes Ophør, medførte en stor Simplification i Criminalproceduren, og dannede den nys berørte Overgang fra det ældre System, hvorved saa godt som alle Retsbrud betragtedes som private Fornærmelser, til et ordentligt Justitsvæsen, hvorved Staten selv gjennem Kongen, og han igjen ved sine Ombudsmænd, lod Søgsmaal anstille, tør man dog neppe paastaa, at denne hensigtsmæssige og velgjørende Forandring udelukkende hidrørte fra umiddelbare Hensyn til Folkets Tarv. Meget maa man skrive paa Tidsaandens Regning i Almindelighed, og som den nærmeste Kilde dertil maa man betragte de strengt monarchiske Principer, der besjælede Magnus ikke mindre end hans Forfædre, og som nu ogsaa hans fleste nærmere verdslige Omgivelser deelte. Ikke at jo Magnus tillige oprigtigt havde Folkets Velvære for Øje, men han var, som man seer, gjennemtrængt af den Overbeviisning, at Vejen dertil gik gjennem den sterkest mulige Kongemagt. Unegteligt bestyrkede ogsaa de tidligere Begivenheder, under Lendermandsvældet og Borgerkrigene, en saadan Betragtningsmaade af Forholdene, medens saavel Kong Haakons som Kong Magnus's Retsind havde udelukket enhver Tanke om Misbrug af Magten fra Tronen af, og saaledes dannet Folket i Almindelighed til at føle sig bedst tjent med en saadan Tingenes Orden, hvorved det hele Styrelsesvæsen lagdes i Kongens Hænder. Saaledes kunde det da gaa til, at hine monarchiske Principer paa det consequenteste, og uden mindste Indvending fra Folkets Side, gjennemførtes i den nye Fælleslovgivning. Ved allerede paa Forhaand at give Kongen frie Hænder til at gjøre de Forandringer i Lovgivningen, han fandt passende, udtalte Folket utvetydigt nok sin Overbeviisning i dette Henseende.

Men om end Folket i Almindelighed var stemt for en uindskrænket Kongemagt, eller fandt sig bedst tjent med at kunne overlade Kongen hele Rigsstyrelsen, for selv udelukkende at kunne beskjeftige sig med private Anliggender, saa var dog Gejstligheden des mere paa sin Post mod at indrømme Kongemagten for meget, især efter at den dygtige Erkebiskop Jon var bleven dens Overhoved. Ikke at Gejstligheden, eller dens Formand Erkebiskoppen, egentlig følte sig opfordret eller forpligtet til at tale Folkets Sag. Den havde intet imod at indrømme Kongen den uindskrænkede Magt, ja saa endog gjerne hans Magt saa sterk, og Folkets egen Myndighed saa liden som muligt, naar kun Kirkens Frihed ikke indskrænkedes, og naar den selv, som en Kongedømmet sideordnet, ikke underordnet Autoritet, deelte Herredømmet med dette. Spørgsmaalet, hvorledes dette Forhold skulde ordnes, var derfor ogsaa det eneste, der vakte Modstand og foranledigede vidløftigere Forhandlinger.

Og dog var Kong Magnus aabenbart en religiøs, mod Kirken meget velsindet, Fyrste, snarere tilbøjelig til at indrømme den for meget, end for lidet, ganske saaledes som man kunde vente sig det af Erkebiskop Einars fortrolige Ven og maaskee Opdragling. I Indledningen til Kong Magnus's nye norske Fælleslov findes der en Fremstilling af Kongedømmets og Kirkens Forhold til Folket og dem selv indbyrdes, der allerede forekommer ordlydende i den nye islandske Lov af 1265, og saaledes rimeligviis hidrører fra Kong Magnus's aller første Regjeringsaar, hvis den ej, hvad der dog er mindre troligt, udgjør en Deel af hvad der allerede var ført i Pennen under Kong Haakon. Her udtales ikke længer, som i Kong Sverres Stridsskrift, det Princip, at Kongedømmet efter Guds Beskikkelse skulde have Overopsigt over Kirken, men Kongemagten og Biskopsmagten (d. e. Kirken) opstilles som sideordnede. „Fordi", heder det, „at Guds Miskundhed seer det daglígen at være det utallige Folks og den adskilte Mængdes Tarv, har han beskikket trende sine Tjenere at være sine synlige Ombudsmænd med Hensyn til denne hellige Tro og hans hellige Lovmaal, gode Mænd til Værn og Retssikkerhed, men onde Mænd til Refselse og Renselse. Disse trende ere, den ene Kongen, den anden Biskoppen. Kongen har af Gud faaet verdslig Magt, til alle verdslige og lovlige Sager, men Biskoppen aandelig Magt til aandelige Sager; og de vedkjende selv, at de have deres Magt og Myndighed af selve Gud, men ikke af sig selv. Og fordi at de ere af Guds Ombudsmænd, saa og fordi alle see at man ikke paa nogen Maade kan undvære dem, for det tredie fordi Gud selv værdigedes at kalde sig med deres Navn, da er den sandelig i stor Fare med Hensyn til Gud, der ej med fuldkommen Kast og Rædsel styrker dem i Udøvelsen af deres Magt, og det dem af Gud overdragne Hverv, der paalægger dem en saa ængstlig Omsorg for Folket og saa stort Ansvar for Gud; aller helst, hvor Lovene selv vidne med faste Enemerker, saa at hverken Høvdingerne, naar de holde sig indenfor dem, kunne forkue eller betynge Folket med alt for stor Herskesyge, eller omvendt uklogé Mænd negte Høvdingerne den lovlige Lydighed af Trods eller fortsynet Uvillighed" [1]).

Overeensstemmende med den her udtalte Erklæring, hvor man dog endnu savner nogen bestemt Grændse mellem Kongemagtens og Kirkemagtens Gebeet, formede nu Kong Magnus, som man seer, sin nye Lovgivning, og begyndte, som det lader, med Christenretten, ej alene fordi den var den vigtigste Deel af Loven, men ogsaa fordi den indtog den

[1]) Isl. Lov Cap. 8, Landsl. Chr. B. Cap. 2.

første Plads i Lovbogen. Allerede forend han skred til det egentlige Lovarbejde havde han lagt sit venskabelige Sindelag mod Kirken for Dagen, idet han ved en Retterbod, udgiven i Tunsberg, 1267, Ord til andet gjentog og bekræftede sin Faders Bestemmelse om Tiende, Olafsskot og Hallvardsskot [1]); ligeledes havde han, i 1265 efter Overlæg med Biskop Haakon, saavel som de øvrige Biskopper, udgivet for Viken et Forbud mod Aager, under Straf af Capitalens Forbrydelse, halvt til Kongen, halvt til Biskoppen [2]). Dette var ganske i Overeensstemmelse med de paa den Tid herskende kirkelige Anskuelser, der gjorde Aager til en Forbrydelse mod Guds Lov, og til Gjenstand for kirkelig Paatale. Sandsynligviis er Forbudet senere ogsaa udstrakt til de øvrige Dele af Landet ved andre, nu tabte Breve. Hvad nu for øvrigt den af Magnus foranstaltede nye Christenret angaar, da viser den sig tydeligt at være et noget ubehjelpeligt Forsøg i Lovreforms-Vejen, og aabenbarer sig allerede derved som et af de tidligste Arbejder i dette Stykke. Det var, som vi ovenfor have ytret, Magnus's Hensigt, at udgive een fælles Lovgivning for det hele Folk, kun med de faa indbyrdes Afvigelser i Thingfare-Baalken, som de locale Forhold paa ethvert Sted gjorde nødvendige; men med Christendomsbaalken lykkedes dette ikke ganske. Hvad der er fælles for de Afskrifter af Kong Magnus's Christenret, som vi have tilbage, er Bestemmelsen om Børns Opfødsel og Daab [3]), om Biskoppens Raadighed over Kirken [4]), om Kirkers og Kirkegaardes Fredhellighed, om Begravelse i Kirkegaard, om Helligdages Højtideligholdelse, om Faste, om Skriftemaal og Rumaskat, om Fæstemaal og Bryllup, om Egteska-

[1]) Norges gl. Love II. S. 453. jvfr. ovf. S. 119.

[2]) Norges gl. Love II. S. 484. Her nævnes udtrykkeligt „Biskop Haakon og de øvrige Biskopper“; at Haakon nævnes først, kunde vel være, fordi han var Biskop i Viken, til hvis Indbyggere dette Brev nærmest er rettet, men snarere var det dog vel, fordi han, da Brevet udstedtes, var udvalgt Erkebiskop, hvorfor man maaskee kan sætte Udstedelsestiden i 1265, samme Aar, som Magnus havde sin Sammenkomst med Byrge Jarl. Dette passer dermed, at han i Intimationen paaberaaber sig Ytringer, han havde bragt paa Bane, da han holdt Thing ved Elven (paa Elvebakken eller Baagaholmen) og Haugathing ved Tunsberg. At Bestemmelsen om Aager udvidedes til de øvrige Biskopsdømmer kan man vel slutte deraf, at ogsaa Magnus's nyere Christenret for Gulathingslagen regner aabenbare Aagerkarle blandt dem, der ej maatte begraves i indviet Jord. (Cap. 16). For øvrigt indeholder denne Retterbod ogsaa en Bestemmelse, henhørende til den verdslige Lovgivning, om Rydningsjord.

[3]) Gul. Christenr. Cap. 10, 11, Vikens Cap. 2, 3.

[4]) Gul. Christenret Cap. 14, Vikens 6.

dets Hellighed [1]), og om forbudne Ed [2]). Derimod ere Bestemmelserne forskjellige angaaende Tienden og Kirkernes Opførelse og Indvielse, hvor baade for Vikens og Gulathingets Vedkommende de ældre Bestemmelser i hvert af disse Districters Christenretter findes optagne [3]), og endelig forekommer der i den for Viken bestemte, nyere Christenret endeel Bestemmelser om Fæstemaal, Skilsmisse, m. m., der tilhøre den verdslige Lov, og som saaledes maa være tagne af den ældre Landslov [4]), samt ligeledes i Gulathings Christenret ej alene nogle til den verdslige Lov henhørende Bestemmelser om Fællig mellem Egtefolk, men derhos nogle Artikler om Bødedommes Efterlevelse, om Manddrab og forskjellige Edsaflæggelser [5]), der tilhøre andre Dele af Landsloven, og som synes at være foreløbigt indførte, forinden den samlede Lov fuldstændigt kom i Stand: hvad der da ogsaa stempler denne Christendomsbaalk som det ved Kong Magnus's Foranstaltning næst den islandske Lov aller først istandbragte Lovarbejde. At denne Christenrets Bestemmelse var at staa i Spidsen for den hele Landslov, sees tydeligt nok af Begyndelses-Ordene: „Dette er Begyndelsen til vore, Gulathingsmændenes, Love, hvad der er Ophavet til alt Godt, at vi skulle have og overholde den christelige Tro". Thi saaledes begynder ogsaa, næst Thingfare-Ordningen, baade den islandske Lovbog og den senere almindelige Landslov [6]). Efter denne Indledning indføres Troesartiklerne, sandsynligviis efter den fra Cardinal Nicolaus's Tid opstillede Formular; derpaa følger hiin ovenfor meddeelte Fremstilling af Kongens og Biskoppens sideordnede Myndighed, Ord til andet som i den islandske Lov, hvorefter fremdeles, ganske som i denne, den ved Kong Haakons Foranstaltning paa Frostathing og Rigsmøde 1260 vedtagne Lov om Konge-Arven og Konge-Tagelsen indtages, med en Indledning, hvor der tales om den store Skade, Folket havde lidt ved falske eller uberettigede Tronprætendenters Antagelse og de deraf følgende Borgerkrige [7]). Ef-

[1]) Gul. Christenret Cap. 15—27, Vikens Cap. 7—19.

[2]) Gul. Christenret Cap. 30—32, Vikens Cap. 21—23.

[3]) Gul. Christenret Cap. 9, 12, 13, Vikens, Cap. 1, 4, 5.

[4]) Vikens Christenret Cap. 25, 26, hvortil kommer et fra den ældre vikske Christenret hentet Capitel om de Sager, Biskoppens Aarmand skal paatale.

[5]) Gul. Christenret Cap. 28, 33—39.

[6]) Gul Christenret Cap. 1, jvfr. isl. Lov Cap. 7, og nyere Landslov, Christenret Cap. 1.

[7]) Gul. Christenret Cap. 3, isl. Lov Cap. 9. Den Omstændighed, at Haakons Successionslov der udtrykkeligt omtales som indført, viser ogsaa, at den foregaaende Text maa være yngre end denne Successionslov, og saaledes vistnok hidrøre fra Magnus.

ter Bestemmelserne om Konge-Arven og Kongens Antagelse m. m. følge Formularerne for Kongens, Lendermændenes og Bøndernes Eed, fremdeles ganske som i den islandske Lov. Hele dette Stykke synes saaledes at høre til det Concept, som enten laa færdigt udarbejdet fra Kong Haakons Tid, eller udarbejdedes strax efter Magnus's Tronbestigelse, førend den nye islandske Lov kom i Stand; det udgjør, ligefra Troesartiklerne af, aabenbart et samlet, under eet affattet, Afsnit, der i den nye Christenret kun har faaet en noget fremmedartet Afbrydelse, derved at en Artikel om hedensk Tro og dermed forbundne Uskikke er indskudt strax efter Fremstillingen af Kongens og Biskoppens Magt, idet denne Sag paa en temmelig haartrukken Maade indføres som et Anliggende, der er Gjenstand for Kongens og Biskoppens særdeles Opmerksomhed. Hvad Frostathinget angaar, da findes der ikke nogen saadan nyere Christenret for dettes Vedkommende, af den Grund, som vi allerede have berørt og strax nedenfor nærmere ville omhandle, at Kongen endnu ikke havde modtaget nogen Fuldmagt til Lovrevision fra dette, inden Erkebiskop Jon var kommen hjem og fik Christenretten undtagen derfra. Hvad ellers Bestemmelserne selv angaar, der i den for Viken og Gulathinget fælles Hoveddeel ere indtagne, da sees ogsaa disse væsentligt at være formede efter de ældre Christenretter, men med flere nye Bestemmelser af megen Vegt, i de daværende kirkelige Anskuelsers Aand, saasom om Skriftemaal [1]), om en Udvidelse af Tiende-Ydelsen [2]), om Gejstlighedens Coelibat i Graderne fra og med Subdiaconus op ad [3]), om Indskrænkningen af de forbudne Led i Giftermaal, ifølge Lateranmødet, til det 5te, i Stedet for, som tidligere, til det 10de Led [4]). Derhos er her skeet nogen Forandring i Festdagenes Antal og Henførelse til dem, der havde Noonhelligt, eller ej. Paa de fleste Steder, hvor en større Forandring er foregaaet, bærer Foredraget umiskjendelige Merker af Oversættelse fra Latin, ligesom der ogsaa paa enkelte Steder, f. Ex. ved Artiklen om Egteskabets Hellighed, spores en vis Prædiketone: alt dette viser nokksom, at disse Forandringer, saavel som deres Indhold, hidrører fra Gejstlige, hvilke Magnus saaledes ingenlunde har undladt at tage paa Raad med. Alligevel fandt denne nye Christenret, som vi ville see, ikke Nåde for Ultra-Hierarchernes Øjne; den var ogsaa i flere Henseender mangelagtig, saaledes

[1]) Gul. Christenret Cap. 22. Vikens Cap. 14.

[2]) Gul. Christenret Cap. 9, Vikens Cap. 1.

[3]) Gul. Christenret Cap. 26, Vikens Cap. 17. I den udførligste Text af Gul. Christenret (Norges gl. Love II. S. 320) er „Prester, Diaconer og Subdiaconer" udeglemt; de findes dog i den kortere Bearbejdelse, se Cap. 21.

[4]) Gul. Christenret Cap. 30, 31, 32. Vikens 21, 22, 23.

savnedes f. Ex. Bestemmelser om Egtevielse, der dog nu ellers var almindelig indført. Jon har vist allerede med sine Meningsfæller længe før sin Ophøjelse paa Erkestolen med Misbilligelse og Mistanke betragtet Magnus's Ferd med Hensyn til Christenrettens Reform, uden dog endnu at kunne foretage noget afgjørende Skridt derimod, saa længe han ikke havde Kirkens Overordnede paa sin Side. Tidspunktet var og for saa vidt gunstigt for Magnus, som der i længere Tid lige fra Erkebiskop Einars Død indtil, kan man gjerne sige, Jons Tiltrædelse var et Slags Interregnum i Kirkens Bestyrelse, thi Haakon tiltraadte, som vi have seet, Erkesædet ikke førend i 1267, og forestod det kun i faa Maaneder; dertil kom, at han neppe var den, der betragtede den fromme Konges Virksomhed til Christenrettens Reform med ugunstige Øjne.

Vi have allerede omtalt den gjennemgribende Forandring, som Magnus søgte bevirket, og omsider, hvorvel ikke i Begyndelsen af sin Reform-Virksomhed, fik sat igjennem, at alle Frændebøder og Saktal ophæves ved Drabssager, men Boden alene erlagdes til den Dræbtes Arving. Da nu tillige Thegngilde skulde udredes til Kongen, og ethvert Drab i og for sig medførte Fredløshed, indtil Kongen udtrykkeligt gav Drabsmanden Landsvist, blev det en naturlig Følge, at Drabets Charakteer som privat Fornærmelse traadte mere og mere i Skyggen mod dets Egenskab af Statsforbrydelse, der paataltes af Kongens Ombudsmand. Da nu ligeledes de ældre Bestemmelser om Bøder til Kongen ved Siden af Bøder til den Forurettede bibeholdtes med større Regelmæssighed end før, og derhos udvidedes til Ejendomsindgreb og andre dermed beslægtede Forseelser, hvori det Offentlige hidtil ikke blandede sig, er det klart, at Sysselmændene, Kongernes Repræsentanter i alt hvad der vedkom det Executive, nu fik langt mere at sige og en langt mere indgribende Virksomhed, end hidtil. Ligeledes erklæredes **Lagmændene** for ordentlige **Dommere**. Hidtil havde deres Stilling, som vi have seet, været noget ubestemt. De havde været beskikkede af Kongerne mere som et Slags Consulenter for de Ringere og Ukyndigere, for ved sin Orskurd eller Lovsagn at underrette dem om, hvad der i ethvert Tilfælde var Lov, og derved forebygge unyttig Rettergang og Tvistemaal. Men vi have rigtignok tillige bemerket, hvorledes Kongerne allerede tidligt søgte at faa deres Orskurder eller Udsagn betragtede som virkelige Domme, og gjøre det til Undersaatternes Pligt at adlyde dem [1]). Dette blev nu tydeligt udtalt og indskjerpet ved endeel i den nye Landslovs Thingfarebaalk indførte Bestemmelser. Der fastsattes Frister for Stevninger til Lagmanden, og Bøder for den, der, skjønt indstevnt, ej

[1]) Se ovenfor S. 114.

mødte; Dommen skulde ubrødeligt efterleves under en betydelig Bod; man kunde vel appellere en Lagmands Dom til Lagthinget, men paa dette skulde nu Lagmanden selv præsidere, og i Forening med Sysselmændene udnævne Lagretten, ligesom han og skulde have Stemme med i Domsafsigelsen; ja naar Lovbogen ingen Artikel indeholdt, som var anvendelig paa Tilfældet, skulde Afgjørelsen væsentligen rette sig efter hans Mening. Heraf indsees det let, at alt dog egentlig beroede paa ham. Ja, om endog den hele Lagrette var uenig med ham, skulde den dog ikke være berettiget til at ophæve hans Orskurd, men kun indberette til Kongen, at man ej fandt den lovlig, hvorefter Kongen med sit Raad skulde give den endelige Afgjørelse, „da han", som det heder, „er beskikket over Loven" [1]). Dette var saaledes den formeligste Udtalelse af det Princip, at den **dømmende** Myndighed i civile Sager ikke længer tilhørte Folket, men Kongen. Kun criminelle Sager afgjordes endnu efter den gamle Skik paa det i Anledning af Forbrydelsen selv sammenkaldte Thing, ved 12 Mænds Dom [2]), dog alene efter Sysselmandens Foranstaltning, ligesom endog i det Tilfælde, at den, der havde tilføjet en Anden en mindre Fornærmelse, hvorfor han var pligtig at bøde, ikke godvilligt udredede Boden til den Forurettede, denne kunde klage for Sysselmanden, hvilken derpaa skulde indstevne begge Parter for sig og opnævne en Dom af 12 gode Bønder, for med fuldkommen Executions-Kraft at kjende mellem dem [3]). Saaledes ytrede sig i al Rettergang Kongens Myndighed som den altformaaende. Kongen dømte gjennem sine Lagmænd, hændede Dom gjennem sine Sysselmænd; Folkets egen Medvirkning blev liden eller ingen.

Da det var Magnus's Plan, som han ogsaa gjennemførte, at Lovgivningen for hele Landet skulde være een og den samme, synes ogsaa i Forbindelse hermed den gamle Inddeling i Lagsokn at burde have været ophævet, i det mindste for saa vidt Folkets Deel i Lovgivningen angik, saaledes at nu ikke længer en Lov behøvede at vedtages, at for hver enkelt Lagsokn, men at Vedtagelsen skede paa et almindeligt Rigsmøde. Uagtet nu dette ogsaa, som vi have seet, allerede var blevet Praxis, saa erfarer man dog af den nyere Landslov, saadan som den endeligt vedtoges, at Magnus dog enten ikke kunde eller ikke vilde forlade den gamle Lagsokns-Inddeling; de mange Afskrifter af Loven, vi endnu have tilbage, kunne alle lade sig henføre til fire Klasser, for Frostathingslagen, Gulathingslagen, Oplandene og Viken: de ere eenslydende i Alt, undtagen paa de Steder, hvor Lagthinget omtales, og det Capitel i Thing-

[1]) Nyere Landslov I. 11.

[2]) Nyere Landslov 17.

[3]) Sammesteds, Cap. 20.

farebaalken, hvor Nevndarmændenes Antal angives: her viser det sig, om Lovbogen er en Gulathingsbog eller Frostathingsbog o. s. v. Vi see saaledes i hver Lovbogs Thingfarebaalks Cap. 2, der omhandler Nevndarmændenes Antal, at Gulathinget, ligesom før, fastsættes som fælles for alle de vestlige Fylker fra og med Agder til og med Søndmøre, hvorhos Valdres, Hallingdal, Setr (Setersdal) og Otrudal (Robygdelaget), der hidtil ikke nævntes, udtrykkeligt anføres som Districter, hvorfra Nevningsmænd skulde sendes. Ligeledes angives de Landskaber, der skulde sende Nevningsmænd til Frostathinget, at være Ytre Throndelagen, Indre Throndelagen, Raumsdal, Nordmøre, tilligemed Opdal, og Naumdal. Endelig anføres som de Landskaber, der henhørte under Eidsivathinget: Nordre Gudbrandsdalen, Søndre Gudbrandsdalen, Heinafylke, Hadafylke, Raumafylke, Nordre Østerdalen og Søndre Østerdalen. Vi finde her, hvad der er merkeligt nok, at de Districter, der tidligere synes ej at have sendt Thingmænd, og saaledes ej udøvede nogen Indflydelse paa Lovgivningen, nu regnedes med som sideordnede Landskaber, hvorved Antallet af Frostathingets Nevndarmænd blev meget talrigere end før, saasom det forrige Antal for det egentlige Throndelagen bibeholdtes, medens derimod Gulathingsfylkernes saaledes nedsættes, at det samlede Antal, uagtet de nye Thingmænd for Valdres m. m., dog blev over hundrede mindre end før [1]). I de for Viken skrevne Lovbøger angives det ikke udtrykkeligt, af hvilke Districter Nevndarmænd skulle udgaa, men det heder kun at de efter gammel Viis skulle opnævnes fra hvert Fylke eller Bygdelag: heller ikke angives ligefrem, hvor vidt der var noget fælles Thing-

[1]) Nevndarmændene for Frostathing fastsættes, som før, til 60 af hvert Fylke i Ytre Throndhjem, 40 af hvert Fylke i Indhered, samt derforuden 2 fra hver Skibrede i Naumdal og Raumsdal, 3 fra hver Skibrede paa Nordmøre, og tre fra Opdal. Da nu Raumsdal havde 8, Naumdal 9 Skibreder, udgjorde Nevndarmændenes Antal for disse Fylker 34; Nordmøre havde 16 Skibreder; dets Nevndarmænd, tilligemed de tre fra Opdal, vare saaledes 51. Altsaa var det samlede Antal Nevndarmænd paa Frostathing nu 485, forhen kun 400. Til Gulathinget skulde der sendes 12 fra Egdafylke, 30 fra Ryfylke, 40 fra Hørdafylke, 20 fra Sygnafylke, 20 fra Firdafylke, 12 fra Søndmøre, 4 fra Valdres, to fra Hallingdal, tre fra Setersdal, fire fra Otrudal, tilsammen 117; forhen sendtes alene fra Kystfylkerne 146. Til Eidsivathing skulde der efter den nye Lov sendes 4 fra Gudbrandsdalen nordenfor Rusten, 8 fra Gudbrandsdalen søndenfor Rusten, fra Heinafylke, Hadafylke og Raumafylke hvert 24, fra Østerdalen 2 nordenfor Aamot, 4 søndenfor, tilsammen 90. Af det ubetydelige Antal fra Gudbrandsdalen og Østerdalen i Forhold til det større fra de tre oprindelige Hovedfylker skulde man slutte, at ogsaa hine først nu have faaet Adgang til at sende Thingmænd, men forhen, ligesom Valdres m. m. i Gulathingslagen, og Raumsdal m. fl. i Frostathingslagen, vare udelukkede derfra.

sted, og da hvilket: man seer kun, at de fleste Lovbøger tale om **Borgarthing** og Borgarthingsmænd, hvoraf man maa slutte, at Thinget i Sarpsborg nu betragtedes som det fælles Hovedthing for Viken. Da vi ej besidde den ældre Eidsivathingslov, kunne vi ikke med Sikkerhed vide, om Viken allerede tidligere, skjønt den for Resten havde verdslig Lov fælles med Oplandene, har været regnet som en Afdeling for sig selv, med et eget Fællesthing, eller om den sendte Nævningsmænd til Eidsivathinget: det sidste var vel i det mindste længer tilbage det sædvanlige, men at Viken dog ogsaa stundom, i særegne Tilfælde, kunde holde særskilt Thing og vedtage særegne Love, derpaa have vi allerede seet Exempel i den ældre vikske Christenret, der i flere Stykker afviger fra den oplandske, skjønt man dog tydeligt kan see, at Grundbestemmelserne ere de samme; ligeledes i de Forandringer i den verdslige Lovgivning der bevirkedes af den lovkyndige Berse [1]). Det laa ogsaa i Sagens Natur, at der i Viken, som Kystdistrict, maatte indtreffe mange Tilfælde, hvorom der ej kunde være Spørgsmaal i de fra Havet adskilte Oplande, og som derfor gjorde særegne Bestemmelser nødvendige. Paa hvilket Sted nu Vikens Indbyggere i saa Fald holdt deres særegne Fællesthing, angives ingensteds: sandsynligviis var det **Borg**, men det torde dog ogsaa hænde, at det nu og da kan have været holdt paa et af de andre Thingsteder, hvor Kongerne plejede at hyldes, og hvor der vel ogsaa holdtes Fylkes- eller Halvfylkes-Thing, fornemmelig **Haugene** ved Tunsberg (Haugathing) for Vestfold, og **Elvebakken** eller Baagaholmen (Elvething) for Søndre Ranafylke [2]). Det lader endog til, at det **fælles** Thing for hele Østlandet eller Sevslagen stundom kunde holdes paa Borgarthing i Stedet for paa Eidsiva-Thing, eftersom det heder i den før omtalte Retterbod af 1224, hvorved Cardinal Nicolaus's Bestemmelse om Gaver bekræftedes, at den blev samtykt paa Borgarthing med Kong Haakons og Biskop Nikolaus's, Lagmændenes, Lagrettesmændenes og Lagnauternes (Thingforeningens Medlemmers) Raad, samt at den skulde gjelde baade for Viken og Oplandene [3]). Paa den anden Side seer man, at Lovbestemmelser alene for Viken kunde foreslaaes, og derfor vel endog vedtages, paa særskilte Fylkesthing: saaledes heder det i Begyndelsen af den ovenfor nævnte Retterbod, som Kong Magnus i Begyndelsen af sin Re-

---

[1]) See ovenfor II. S. 455.

[2]) Hyldingsthingene for Viken angives i Haakon Haakonsøns Saga Cap. 28, jvfr. ovenfor III. S. 589, at være Haugathing, Borgarthing, Stefnething i Vettahered, Hornborathing ved Hornbora, og Elvebakke-Thing.

[3]) Norges gl. Love I. S. 447, 448.

gjering lod udgaa om Ager m. m., at han havde talt herom saavel da han havde Thing ved Elven som paa Haugathing i Tunsberg [1]). Her synes altsaa Elvethinget at have gjeldt for hele den østlige Deel i Viken, Haugathinget for hele den vestlige. Man faar overhoved det Indtryk, at der herskede en vis Uregelmæssighed i Vikens Thingvæsen og dens Forhold til Oplandene i saa Henseende: en Uregelmæssighed, der maaskee havde sin første Grund i de tidligere Delinger mellem Kongerne, og som siden forøgedes under Thronkrigenes Uroligheder. Men den sædvanlige Regel synes dog i Tidens Løb at være bleven den, at Borgarthinget skulde betragtes som Fællesthing for hele Viken, og heri lader det heller ikke til at Kong Magnus har gjort nogen anden Forandring, end den, der opstod af den nye Organisation af Lagmands-Embedet, saaledes som det strax herefter skal vises, men som vistnok blev heel betydelig, maaskee betydeligere end oprindelig tilsigtet [2]). Han lod ogsaa, som vi i det følgende ville see, den nye Lov formeligt vedtage baade paa Borgarthing og Eidsivathing [3]), medens han derimod havde ladet sig Fuldmagten til at omarbejde Loven overdrage af Oplændinger og Vikverjer under eet, altsaa rimeligviis paa et for hele Sevslagen fælles Eidsivathing.

Lagmændenes Embedsvirksomhed havde hidtil været ganske uafhængig af Thingene. Vi have seet, at der ved Rigsmødet 1223 fremmødte ni Lagmænd, nemlig to fra Gulathingslagen, tre fra Frostathingslagen, to fra Oplandene og to fra Viken [4]). Og paa det samme Rigsmøde ytrede ogsaa Gunnar Grjonbak, at Kong Sverre egentlig havde beskikket ham til at skifte Ret mellem Kotkarle, ej mellem Storfolk [5]), altsaa, som vi allerede tidligere have paapeget, til at udøve paa Kongens Vegne den umiddelbare Retsskiftning, som Almuen var vant til at søge og er-

---

[1]) Norges gl. Love II. S. 484.

[2]) Andet kan man vanskeligt faa ud af Annalernes Ord ved 1268: „Oplændingernes og Vikverjernes Lovbog lovtagen". Det er allerede ovenfor vist, at her ikke sigtes til den endelige Vedtagelse, om hvilken vi i Loven selv underrettes om at den foregik til forskjellig Tid og Sted, men kun til den foreløbige Fuldmagt.

[3]) At Borgarthinget betragtesdes som det rette Fællesthingsted for Viken, naar der først var Tale om noget saadant, sees baade deraf at Borgarthing hyppigst nævnes i de vikske Lovbøger, samt fornemmelig af Overskriften til en Codex (Cap. 14 qv. i det stockh. kgl. Bibl.) hvor det heder: „her begynder Borgarthingslagen for alle vikverske Mænd, hvilken Kong Magnus lod skrive og sammensætte i Sarpsborg efter alle Bøger i Landet og gav Borgarthingsmændene den".

[4]) Se ovenf. III. S. 654.

[5]) Sammesteds S. 657.

holde hos Kongerne paa deres Rejser om i Landet, men som det baade blev vanskeligere for Folket at søge og for Kongerne at besørge eftersom deres Rejser bleve sjeldnere og Hofskikkene tabte deres gamle Simpelhed. For Thingenes Skyld kunde der gjerne have været udnævnt saa mange Lagmænd, man fandt for godt, saa længe Lagmændene intet andet havde at gjøre, end at give Orskurd, det vil sige i ethvert dem forebragt Tilfælde at erklære hvad Loven bød, thi dette skede hjemme hos Lagmanden selv, og stod ikke i mindste Forbindelse med Forhandlingerne til Things. Det faldt vistnok af sig selv, at Lagmændene maatte være tilstede paa Thinget, for at gaa til Haande med sine Raad, men nogen bestemt Autoritet udøvede de ikke der. Den nye Lov knyttede derimod Lagmændenes Functioner paa det nøjeste til Thingene, idet den forordnede, at Lagmændene ej alene skulde bestyre Thingenes Forhandlinger i Almindelighed, men ogsaa deeltage med Lagretten i Sagernes Behandling. Et Lagthing kunde efter denne Forandring ikke bestaa uden en Lagmand, og flere af Lagmandens vigtigste Forretninger vare uadskillelige fra Thinget. Men her møder nu den Vanskelighed, at der i hver Thingforening vare mindst tvende Lagmænd, medens der kun var eet Thing. Besynderligt nok, afgiver Loven selv intet Vink til at oplyse, hvorledes man indrettede sig med Hensyn hertil. Den taler kun om een Lagmand, og synes aldeles ikke at forudsætte, at begge Lagmænd endog samtidigt vare tilstede paa Thinget, end mindre at de skiftedes til at præsidere. Men hvis man da skulde antage, at det f. Ex. paa Gulathing kun var Lagmanden i den nordre Deel af Foreningen, som havde med Thinget at bestille, medens Lagmanden i Rygfylke intet havde med det at skaffe, maatte Følgen heraf være, at den førstes Stilling ej alene var meget forskjellig fra den sidstes, men at han endog var denne overordnet, forsaavidt han oftere kunde komme i det Tilfælde, at skulle revidere hans Orskurder, og indstille dem til Forandring. Dette var vistnok i og for sig selv ikke saa urimeligt; man kunde endog tænke sig den fornuftige Indretning, at naar een Lagmands Orskurd var indanket til Forandring, var det altid den anden, som bestyrede Thinget. Men ubeldigviis giver Loven selv ingen Anledning til at antage noget saadant; Lagmændene omtales saaledes, at man tydeligt kan skjønne at de forudsættes ganske sideordnede [1]). Man maatte endog, efter Lovens

[1]) F. Ex. i Thingfarebaalkens Cap. 9, 10, 11, 12, hvor der handles om Stevninger til Lagmanden og Appell; der tales kun om „Lagmanden" i Almindelighed, som om der blot var een, uden at der f. Ex. i Gulathingsloven tales et Ord om, enten det er Lagmanden i Nordre Gulathingslagen eller Lagmanden i Rygfylke som menes.

Udtryk, slutte, at der kun var een Lagmand i hver af de gamle Thingforeninger, dersom man ikke andenstedsfra vidste, at der netop paa den Tid, da Loven blev given, vare ligesaa mange Lagmænd som før, om ikke flere. Her synes altsaa Loven at være i Modsigelse med sig selv. Da man nu ikke vel kan antage dette, maa man forklare den tilsyneladende Modsigelse derved, at Kong Magnus ved at give Bestemmelsen om Thingmændene nærmest har haft Thingene i deres legislatoriske eller lovsamtykkende Egenskab for Øie, medens han, idet han tildeelte Lagmændene deres udvidede Myndighed og knyttede dem saa nøie til Thingene, kun betragtede disse i judiciel Henseende, enten uden at gjøre sig ret klart Regnskab for de nys paapegede Collisionstilfælde, eller, hvad man snarere skulde formode, henholdende sig til en Praxis, som maaskee allerede paa den Tid var bleven almindelig i Viken, nemlig at judicielle Lagthing kunde holdes for mindre Thingdistrikter, uden at umage Nevndarmænoene til et fjernere Fællesthingsted, og med den Hensigt, at treffe lignende Foranstaltninger for de øvrige Dele af Landet, hvilket ogsaa virkelig skete, skjønt ikke i hans Tid, saa at Lovbogen fra hans Haand endnu intet kom til at indeholde derom. Thi for det første finder man i en af de vikske Lovbøger, der ikke ere yngre end første Fjerdedeel af det 14de Aarhundrede, altsaa ikke stort over 50 Aar yngre end Lovreformen selv, Christendomsbaalken at begynde med de Ord: „dette er Begyndelsen til vor, Skiduthingsmændenes, Lov" [1]); medens der overalt i Thingfarebaalken, hvor Thinget i de øvrige Haandskrifter nævnes, og „Borgarthing" i de fleste vikske Lovbøger, kun i Almindelighed tales om „Lagthinget;" heraf seer man da, at der allerede omkring 1320 gaves et eget Skiduthing, i Skien, for Grenafylke, med egen Lagmand, Lagrette og Nevndarmænd; og da vi nu anden Steds finde en Lagmand i Skien omtalt allerede i 1294 [2]), medens ingen saadan endnu nævnes i 1223, maa man vel endog kunne antage at Oprettelsen af Skiens Lagthing eller Skiduthing omtrent falder strax før Udgangen af det 13de Aarhundrede. I andre Haandskrifter af vikske Lovbøger finde vi „Skidan" og „Skiduthing" indført med senere Hænder, i en enkelt forekommer endog, og skjønt med en sildig Haand, dog aabenbart efter en ældre Optegnelse, Nevningsmændenes Antal tilføjet, og Landskaberne, der skulde sende dem, nævnte, nemlig Havund, Grenland, Bamble, Skat-

[1]) Dette er Cod. 362 fol. i den arnamagnæanske Samling, skreven, efter Haanden at dømme, aabenbart ikke senere end 1325, men snarere før.

[2]) Dipl. Norv. I. No. 82, 82. Her nævnes Vige, Lagmand i Skidan. Før ham findes ingen Lagmand i Skidan nævnt; ved Rigsmødet 1223 var der ingen saadan.

landet (Thelemarken) og Numedal [1]). Paa samme Maade finder man i et offentligt Document, der udstedtes i 1322, Agvaldsnes Lagthing i Rygfylke omtalt, med Lagmand, Lagrettesmænd, og Retsforhandlinger, og det den 22de Juni, faa Dage efter Botolfsmesse den 17de Juni, den Dag, da Lagthinget ifølge den nyere Landslov skulde aabnes: med andre Ord, man erfarer at Agvaldsnes Lagthing allerede i 1322, kun 48 Aar efter den nye Gulathingslovs Antagelse, var et ligesaa fuldstændigt Lagthing, som Gulathinget, og at det, hvad end mere var, holdtes ganske paa samme Tid, saaledes at det endog var en Umulighed for de der tilstedeværende Lagrettesmænd og Nevndarmænd at være tilstede paa Gulathing, som Loven oprindeligt bød [2]). Dette Lagthing er da sandsynligviis oprettet, og den gamle Gulathingslag saaledes deelt i tvende, ved Rigets Deling mellem Kong Magnus's Sønner, saaledes som det i det følgende skal omtales. For det andet seer man, at der til samme Tid som de øvrige Lagthing, i de nærmeste Dage efter Botolfsmesse, afholdtes et Lagthing for Haalogaland, paa Steig (Stegen), under Forsæde af en egen Lagmand; tilfældigviis har man intet ældre Diplom, hvor det omtales, end af 1404, men den Omstændighed, at Haalogaland slet ikke nævnes i Thingfare-Ordningen for Frostathingsloven, viser, at dette allerede paa den Tid, den nye Lov blev given, betragtedes som et eget Lagsokn [3]); det er endog ikke saa usandsynligt, at flere af de Lovbøger, vi endnu have, hvor intet bestemt Lagthing nævnes, ligesaa gjerne kunne have været bestemte for Stegen, som for Viken. Det er derfor neppe nogen altfor rask Slutning, naar man antager det som vist, at der allerede før Udgangen af det 13de Aarhundrede vare ligesaa mange Lagthing, som der fandtes Lagmænd, eller at altsaa den Tingenes Orden, som senere hen var den bestaaende med Hensyn til Lagthingene, og som udtrykkeligt findes foreskreven i sildigere Lov-Afskrifter, allerede neppe 30 Aar efter Lovens Promulgation var fuldstændigt indtraadt.

Men da intet Lovbud desangaaende kan paavises, og der heller ikke findes Spor til at noget saadant er udgaaet fra Magnus, kan denne Forandring af ham

[1]) Saadanne Haandskrifter ere Cod. arnam. 305 fol., Cod. Cap. 14 qv. i det stockh. kgl. Bibliothek, Cod. Cap. 15 qv. ssteds. Tilføjelsen om Nevndarmændene findes i Cod. 305: Af Harund 2 Mænd, af Grenland 4 Mænd, af Bamle 2, af hvert Prestegjeld i Skatlandet 2, af Numedal 2; i Cod. Cap. 14 stod der oprindelig i Thingfarebaalk Cap. 1: paa Borgarthing, men det er senere rettet til „i Skidan paa rette Thingsted".

[2]) Dipl. Norv. No. 168. Brevet er udstedt 23de Juni 1322.

[3]) Dipl. Norv. I'. No. 580. Brevet, udstedt paa Steige Lagthing, er dateret 23de Juni 1404.

kun være paatænkt, ej istandbragt. Den maatte dog betydeligt fremskyndes derved, at den nye Lov satte een og samme Aabningsdag for alle Lagthing i Landet, nemlig Botolfsmesse eller 17de Juni, saaledes som det nys er omtalt. Thi forhen havde Lagthingene, som vi paa et andet Sted have viist, været afholdte til forskjellige Tider om Sommeren, saaledes at Kongen kunde drage fra det ene til det andet, og thinge med de forsamlede Bønder [1]). Men ved at sætte alle Thing til een Dag blev dette gjort umuligt, og allerede dette maatte ganske betage Thingene deres legislatoriske Charakteer. Naar Kongen ej personligt kunde thinge med Bønderne om nye Lovforslag, kunde der heller ikke godt være Tale om disses Antagelse paa Thingene. Han kunde vel lade Fuldmægtige fremmøde paa sine Vegne, men det stred ligefuldt mod Sagens Natur, at der til een og samme Tid skulde kunne thinges paa fire eller flere forskjellige Thing om een og samme Lov. Enhver saadan deelvis Thingen og Vedtagen stred desuden mod den Eenhed i Lovgivningen, som Kongen tilsigtede. Den samme Aarsag, der i tidligere Dage, da hver Thingforening virkelig havde sin egen Lov for sig selv, og vedtog Lovsforandringer for sig selv, gjorde det utænkeligt, at disse Lovsforandringer skulde kunne omhandles og vedtages anderledes end under eet for hele Foreningen: den samme Aarsag gjorde det nu, efterat Landet havde faaet en eneste fælles Lov, og saaledes i Virkeligheden udgjorde en eneste Lovs-, om ikke Thing-Forening, lige saa utænkeligt, eller i det mindste urimeligt, at Forslag til yderligere Lovsforandringer skulde kunne behandles og vedtages anderledes end paa Fællesmøder eller Fællesthing for det hele Land. Vi have seet, hvorledes Nødvendigheden af, under eet, at behandle og vedtage gjennemgribende Lovbestemmelser, der skulde gjelde for hele Riget, allerede hundrede Aar før det Tidspunkt, hvortil vi her ere komne, tydelig føltes, og foranledigede Rigsmøder, der siden bleve hyppigere, endskjønt Lovgivningen i sig selv da endnu var forskjellig for de forskjellige Dele; saa meget sterkere maatte denne Nødvendighed indlyse, naar der ligefrem lagdes an paa, at Lovgivningen skulde være fælles. Denne tildeels ogsaa af Concordaterne med Kirken flydende Praxis, at

[1]) Se ovenfor II. S. 1002. Vi kunne i Forbindelse hermed nærmere henvise til S. 192 fgg. i nærværende Bind, jvfr. Haakon Haakonssøns Saga Cap. 305, hvoraf det fremgaar, at Frostathinget holdtes noget efter Olafsvaketid (hvor længe, siges ikke), altsaa i det mindste ikke tidligere end August Maaned. Gulathinget holdtes ved Petersmesse, 29de Juni; og da den nyere Eidsivalov, som det i et enkelt Haandskrift selv siges, vedtoges 6 Dage før Mariemesse sidere, altsaa 2den September, synes Eidsivathing at maatte have været afholdt paa denne Tid indtil hin Vedtagelse selv flyttede Thingtiden til Botolfsmesse, 17de Juni.

afholde fælles Rigsmøder, naar vigtige Lovbestemmelser for det hele Rige skulde vedtages, maa allerede i Kong Haakons Tid have bidraget meget til, at gjøre Lagthingenes lovsamtykkende Virksomhed til en blot og bar Formsag, saaledes at den kun indskrænkede sig til en forhen aftalt, eller som en Nødvendighed forudsat Acclamation til de allerede paa Rigsmødet fattede Bestemmelser. Under disse Omstændigheder kan det ikke engang have ligget i Kong Magnus's Tanke eller Plan at gjenoprette Lagthingenes ældre Vedtagelsesret, der nu kun vilde medføre tusende Ulejligheder. Vi ville strax nedenfor see, hvorledes han endnu under Forhandlingerne om den nye Lov afholdt tvende Rigsmøder, hvor flere af de vigtigste nye Bestemmelser, baade i den gejstlige og den verdslige Ret, bleve gjennemgaaede og vedtagne. Det berettes udtrykkeligt, at han allerede i 1269, da han paa Frostathing fik sig Fuldmagt overdraget til at give en ny verdslig Lov for Frostathingslagen, ogsaa fik vedtaget, at Thinget herefter skulde holdes ved Botolfsmesse; for de øvrige Thinglag vedtoges det vel under eet med den hele nye Lov [1]). Kong Magnus har altsaa ved Thing-Indretningen kun haft Thingenes dømmende, ej deres lovsamtykkende Virksomhed for Øje; han har kun foreløbigt beholdt Inddelingen i Lagsokn; eller, skjønt alene Gulathing, Frostathing, Eidsivathing og Borgarthing udtrykkeligt nævnes i Lovbøgerne, kan det dog være muligt, at han ikke har taget dette saa nøje, men kun villet betegne „det eller de flere Lagthing, som holdtes i de her nævnte Thingdistricter;" thi naar der siges, at Lagthinget for Gulathinget her skulde afholdes „paa Gulø i rette Thingsted", kan dette ligefuldt have sin Rigtighed, om end dette saakaldte Gulathings Lagthing kun afholdtes for den nordlige Deel af Gulathinget; det samme kan siges om Eidsivathing, forsaavidt Oplandene fik tvende Lagthing. Vel seer man af Bestemmelserne om Thingfarefæ, eller den Godtgjørelse, Thingmændene skulde nyde, at denne i Gulathinget selv tiltager i Forhold til Folkets Afstand fra Gulo, og i Eidsivalagen i Forhold til Afstanden fra Eidsvold, hvorved tydeligt nok Gulø og Eidsvold betegnes som Centralpunkterne [2]), men alt dette kan være skeet, fordi man,

---

[1]) Isl. Annaler, ved 1269. Denne Vedtagelse er vel Aarsagen til, at der senere, ved Slutningen af den nyere Landslov, ikke nævnes nogen særegen Dag, da Frostathingsloven blev vedtagen.

[2]) Nemlig i Gulathingslagen, af Egdafylke hver 10 Ører Sølv, af Ryfylke hver 1 Mkr. (8 Ører) sønden Fjorden (Bukneſfjorden) og 7 Ører norden Fjorden; af Søndhordeland hver 5 Ører S., af Nordhordeland 3 Ører S., af de indre Districter hver 1 Mk., af Sygnafylke 5 Ører S. af Søndfjord 6 Ører S., af Nordfjord 7 Ører S., af Søndre Søndmøre 1 Mk., af Nordre

ſaa længe det ikke var nøjagtigt beſtemt, hvor mange Lagſtole der ſkulde være, ikke godt kunde indlade ſig paa engang for alle at faſtſætte den nye Lagſokn-Inddeling, og derfor heller gik ud fra den gamle ſom den egentlig beſtaaende. Desuden. naar Thingene, efter den nye Forandring, havde tabt deres legislatoriſke Charakteer, og kun beholdt den judicielle, var Spørgsmaalet om deres ſtørre eller mindre Antal, eller den ſtørre eller mindre Udſtrækning af deres tilliggende Diſtricter egentlig noget, ſom nærmeſt maatte komme an paa Kongens Vilje og Evne til at beſolde et ſtørre eller mindre Antal Lagmænd efter Indbyggernes eget Ønſke og Bekvemmelighed. Nu var det aabenbart bekvemmeſt for disſe at have ſaa mange Lagthing ſom muligt; derved ſparede man lange Rejſer, og kunde desuden ſlippe med at udrede ringere Thingfareſæ. Det var ſtor Forſkjel for Indbyggerne i Egdafylke, om de ſkulde udruſte Thingmænd lige til Gulø, og om de der havde Sager at forhandle, paa egen Bekoſtning ſkulde drage derhen, eller om de kunde ſlippe med at ſende Thingmændene, og ſelv at drage til Agvaldsnes. Hvor mange Lagthing man ſaaledes ſkulde have, maatte altſaa for en ſtor Deel være afhængigt af Bekvemmelighed i Forbindelſe med det forhaandenværende Forraad af duelige Subjecter til Lagmands-Embedet, ſamt Kongens Vilje og Evne til at kunne ſkaffe dem pasſende Underholdning. Thi endnu var ikke den ſaakaldte **Lagmands-Told** indført, om hvilke vi i det følgende komme til at tale, og ſom førſt kan ſiges at have fuldſtændigt beſtemt og affluttet Lagmandens Embedsſtilling [1]). Lagmanden beſoldedes endnu kun af Kongen med en aarlig Indtægt af 15 Mkr. Sølv [2]); og vi have allerede ſeet, hvorledes Kong Haakon Haakonsſøn eller maaſkee endog hans Fader paaberaabte ſig dette ſom en Opofrelſe fra Kronens Side til Folkets Bedſte, der i ſamme Forhold ogſaa burde paaſkjønnes ved deſto ſtørre Villighed til at underkaſte ſig Lagmændenes Dom. Det kan vel heller ikke betvivles, at denne Betragtning i en væſentlig Grad maa have bidraget til at ſkaffe Lagmands-Inſtitutionen Yndeſt og Indgang hos den ſtore Masſe af Folket, hvis Øjne umuligt kunde være ſaa opladte til at ſkjønne den Tilvæxt, Kongemagten derved fik, og ſom kun følte ſig Kongen forbunden, fordi han af ſine egne Kronindtægter lønnede Embedsmænd, der til enhver Tid kunde ſkaffe Bønderne det Slags Retsaf-

10 Ører; i Eidſivaloven, fra nordre Gudbrandsdalen og nordre Øſterdalen 6 Ører, fra ſøndre Gudbrandsdalen og Øſterdalen 4 Ører, fra Heinafylke og Hadafylke 3 Ører, fra Raumafylke 2 Ører.

[1]) Se Norges gl. Love III. S. 77.

[2]) Dette ſees af Retterboden af 1308, ſſteds, S. 77.

gjørelse, som de tidligere blot kunde søge hos Kongen selv paa hans Gjennemrejser, og som derfor de Egne for det meste maatte undvære, der sjelden eller aldrig plejede at besøges af Kongen. Hvad Tilværelsen af duelige Subjecter til Lagmands-Embederne angaar, da torde det vel i Førstningen, strax efter den nye Lovs Publication, have sin Vanskelighed at finde dem i betydeligt Antal, thi den nye Lov med de deri udtalte, fra mangt og meget i den tidligere Lovgivning saa forskjellige Principer, fordrede et eget Studium, og det torde vel maaskee især have kostet dem, der nu engang ved langvarig Praxis havde vant sig til de gamle Rets-Grundsætninger, betydeligt Hovedbrud at sætte sig ind i det Nye, især naar de vare ustuderede Folk. Thi den nye Lovbog maatte læses og studeres; de nye, **strenge** Retsregler skulde nu tvinges ind i Bevidstheden i Stedet for de gamle, der ved mange Aarhundreders Vane havde befæstet sig i Hukommelsen; jo fastere de gamle sad, desto vanskeligere maatte det være at tilegne sig det nye for den, der ikke selv forstod at læse med Lethed eller var vant til idelig at have Lovbogen ved Haanden. Det var ej alene nødvendigt for en Lagmand efter den nye Lovs Indførelse at kunne læse og skrive, han maatte vel endog have et Slags juridisk Dannelse for at kunne supplere Lovens Mangler, som ovenfor omtalt, medens man derimod tidligere, i den traditionelle Rets Periode, kunde være en dygtig Lovkyndig, og vel endog meget forsvarligt forestaa Lagmands-Embedet, om man end ikke engang var synderligt øvet i Læsning og Skrivning. Hertil kom nu ogsaa den Betydning, **Kirkeretten** i de seneste Tider, efter de hierarchiske Forholds Udvikling, havde faaet, medens den i ældre Tider ej havde stort at betyde; der var nu en Mængde Spørgsmaal, endog vedkommende verdslige Forhold, hvori den mere eller mindre greb ind, ej at tale om at Lagmændene, saa længe Grændsen mellem den civile og gejstlige Jurisdiction endnu ei var nøjere dragen, end den paa denne Tid var, oftere kunde faa Sager at afgjøre, der maaskee nærmere vedkom den canoniske, end den civile Ret. Lagmanden maatte saaledes ganske vist besidde nogen Indsigt i den første. Alle disse Omstændigheder, der paa den ene Side gjorde det vanskeligen at finde duelige Lagmandssubjecter, hvilke nu virkelig maatte være **lærde** Folk, gjorde paa den anden Side Lagmands-Embedet i sin nye Organisation des mere nødvendigt, siden ej længer Hver og Een kunde dømme. Dertil udkrævedes nu Mænd, som havde gjort Retsvæsenet til Gjenstand for særskilt Studium; Lovkyndighed tilstrækkelig til at bestyre dømmende Embeder og lede Lagrettens Forhandlinger erhvervedes ikke længer ved blot Praxis eller Tradition, som hidtil. Her i Norge tog Culturens og Statsvæsenets Udvikling den samme Retning, som andensteds i Europa, for saa vidt Retsvæsenet blev for indviklet og omfattende til at Retskyndigheden kunde

blev først Mændenes Sag, medens der dannede sig en egen Stand af virkelige **Retslærde**, af hvem man ei alene fordrede Indsigt i Fædrelandets civile Ret, men saa megen Kundskab til Kirkeretten som var nødvendigt til at forebygge Collisioner og vel ogsaa i paakommende Tvivlstilfælde lempe Afgjørelsen af verdslige Spørgsmaal efter de kirkelige Loves i det Hele taget mere humane Aand. Føler man sig nu end fra et vist Standpunkt fristet til at beklage, at Retskyndigheden saaledes ikke længer blev hele Folkets, men kun en enkelt Stands Sag, og derved paa en vis Maade fjernet fra selve Folkelivet til Studerestuen, saa kan det dog heller ikke negtes, at det var en Forandring, som den tiltagende Oplysning og Overgangen fra en mindre mere primitiv og simpel, men derfor ogsaa i sig selv mere raa og barbarisk til en mere civiliseret og forfinet, men derfor ogsaa mere indviklet Samfundstilstand medførte, og for saa vidt var den altsaa et tydeligt Tegn paa at Norge ikke stod tilbage i den almindelige europæiske Cultur-Gang, men var berørt af den samme Fremskridts-Aand, der gjorde sig gjeldende hos de mest civiliserede europæiske Nationer. Den gamle, primitive germaniske Lovgivning og Retsforfatning, hvor folkelig den end kunde være, passede egentlig kun til de ældre Fejde-Tider, hvor Staten strengt taget kun udgjorde en Samling af indbyrdes uafhængige Familiestater, blandt hvilke en øverste Statsmyndighed kun svagt gjorde sig gjeldende, og hvor saaledes alle indbyrdes Sammenstød mere eller mindre ytrede sig i Form af Fejder. Et ordnet Statsvæsen, hvor Fred og Ro indenlands dannede Hovedprincipet, og hvor Privatinteresserne aldeles underordnedes Statsmyndigheden, fordrede en saadan Mangfoldighed af nye Drivhjul, og en saa forskjellig Ordning af de enkelte Samfundsmedlemmers indbyrdes Stilling, at det ikke længer var hvilken som helst Mand af Folket muligt, uden særeget Studium, at erhverve den tilbørlige Oversigt derover. Kan dette betragtes som et Onde, da var det dog saa uadskilleligt forbundet med de mange Goder, en bedre ordnet Statsskik bragte, at man ej kan beklage Folket med Forandringen, og hele Europas Historie i de følgende Aarhundreder viser netop, hvorledes Overgangen fra den ældre Middelalders primitive Folkefrihed eller Fejdetilstand til de nyeste Tiders systematiske Constitutioner gik gjennem Folke-Umyndighed og Regjerings-Absolutisme. Dette, med sine lettere overskuelige Former, dannede Skolen, hvori Folkene oplærtes; da Folkene havde lært, hvad der var nødvendigt, og fuldstændigt vænnet sig til at underordne sig Statsmyndigheden i hvilken som helst Form, indtraadte den Tid, hvor de selv kunde kræve sin Deel deraf.

Sammenligningen mellem de Bestemmelser, der foreskrive Lagmandens Forhold til Lagthinget, i den islandske Lovbog, der her maa

være ordlydende med hvad der allerede fandtes i Udkastet til den forandrede norske Lov, og de samme Bestemmelser, saaledes som de findes videre og nøjagtigere udførte i den nye norske Lovbog af 1274, viser ellers tydeligt, hvorledes det i Forstningen enten ikke har ligget i Planen, eller Kongen endnu ikke har fundet det raadeligt, at tillægge Lagmanden saa stor og overvejende Myndighed ved Siden af Lagrettesmændene, som den der ved den endelige Lov blev ham til Deel [1]). Der nævnes endnu kun Lagrettesmændene som de egentlige Dommere, og der tales intet om deres Incompetence til at forandre Lagmandens Orskurd [2]). Lagmanden er her endnu kun ledende og raadgivende. Først under de paafølgende Raadslagninger og Forhandlinger har altsaa Lagmandsembedet faaet den ovenfor skildrede Organisation.

Under disse Omstændigheder, da Lagmandsembedet i sin nye, udvidede Skikkelse endnu saa at sige kun var i sin Barndom, og det heller ikke var saa nøje bestemt, hvor mange faste Lagmandsembeder der skulde være, bliver det saa meget mere forklarligt og let begribeligt, hvorfor der i selve Loven ikke nævnes noget om nye Thingsteder, men at der med Undtagelse af Vikens kun er Tale om de gamle, uagtet der paa den Tid, da Loven forberedtes, allerede var flere Lagmænd end der var ældre Lagsokn. Den endelige Organisation heraf, som overhoved Iverksættelsen endog af flere vigtige Bud, der allerede findes optagne i Loven, tilhører vistnok, som det i det følgende skal vises, Gjæringsperioden strax efter Kong Magnus's Tid. Man kan ikke egentlig sige at det var denne Lagsoknenes Deling, der betog Lagthingene deres gamle Betydning og svækkede Folkets Interesse for dem. De tabte deres Betydning i legislatorisk Henseende, det er vist nok, og de med formelige Trusler ledsagede Bud, hvormed vi i det følgende see Kongerne at tilholde Folket, ej at forsømme Lagthingene [3]), viser ogsaa, at Interessen for disse var tabt: men dette var ikke en Følge af Delingen, kun af Maaden, hvorpaa de legislatoriske Anliggender forhandledes, og denne Forhandlingsmaade, det vil sige den blotte Bekræftelse af det allerede vedtagne uden Debat, var igjen en Følge af Eenhedsprincipet, der saavidt muligt maatte søge at forhindre al Separatisme i Lovgivning, ligesom det og maa indrømmes, at Thingenes hele

[1]) Dette kan man ikke betragte som nogen særegen Eftergivenhed eller Skaansomhed mod Islænderne, thi i den senere isl. Lovbog af 1280, kaldet Jonsbogen, findes Bestemmelserne om Lagmanden Ord til andet som i Kong Magnus's Landslov. Det er aabenbart, at Lovconceptet, der knyttedes til den ældre islandske Lovbog, ikke har haft Bestemmelserne anderledes udførte, end de findes i denne, og at de her ere enslydende optagne fra hlint.

[2]) Jfr. f. Ex. Jarnſ. Cap. 3, 5, med N. Landslov I. 3, 6, 7, 11.

[3]) See N. gl. Love III. S. 313.

Organisation i legislatorisk Henseende nu var forældet, og ej passede til de Tidsforhold, hvori man paa Magnus's Tid befandt sig. Dette var **Parlementernes** eller Rigsmødernes Tid, hvor **Høvdingerne** vare Folkets selvskrevne Repræsentanter ligesom Prælaterne Kirkens, men hvortil dog endnu i Norge flere af de saakaldte bedste eller viseste Mænd, der ikke egentlig hørte til Høvdingeklassen, udvalgtes for de forskjellige Egne af Landet, og hvor der formeligt debatteredes om de offentlige Anliggender, saaledes som vi allerede have seet ved det store Rigsmøde i Bergen 1223.

Hvor mange særskilte Lagthing der oprettedes i den nærmeste Generation efter Magnus's Levetid, vides ikke med Vished. Vi erfare kun, at Lagsoknenes Antal omsider steeg til tolv, hvorved dog er at merke, at en af disse var Steigarthingets, for Haalogaland, og en anden for Jemteland, hvilke tvende tidligere ikke strengt taget kunne siges at være skilte fra Frostathinget. Hertil kommer og, at allerede ved den Reform af Bjarkøretten eller Byloven, der ogsaa skyldes Kong Magnus, og som vi nedenfor komme til at omtale, fik de fire fornemste Byer, Nidaros, Bergen, Oslo og Tunsberg, egne Lagthing, og saavel Oslo som Tunsberg egne Lagmænd, der tillige fik Jurisdiction over Landdistrikterne, hiin over Follo, denne over Vestfold. De nye Lagsokn, som kjendes, vare Agvaldsnes Lagsokn, der indbefattede den sydlige Deel af Gulathingslagen, for saa vidt ikke allerede strax et eget Lagthing oprettedes paa Nidarnes (Nedenes) for Agder; Skidutings Lagsokn, der indbefattede Grenafylke; Oplandenes Lagsokn, (nordre Deel af Eidsivalagen), Eidsvolds eller det egentlige Eidsivathings Lagsokn (den søndre Deel af Oplandene), Borgarthings Lagsokn, og det egentlige Vikens, eller Ranafylkes Lagsokn. Der er, som oven berørt, al Rimelighed for, at den her skildrede Tingenes Orden allerede var i fuld Gang ikke længe efter Kong Magnus's Død [1]).

I **Ledings**-Præstationen gjorde Kong Magnus ved de nye Bestemmelser, der indførtes i Utfarebaalken, en tidsmæssig og gjennemgribende Forandring, idet den, fra at være reent **personlig**, som hidtil, nu blev **reel**. Forhen rettede den sig nemlig efter **Mandtal**, og dens Størrelse bestemtes hvert Aar paa **Mandtalsthing**: nu, beed det i Loven, skulde den bestemmes efter **Jevned** (Ligning), hvilken Jevned skulde rette sig efter **Jordegods** og **Formue**, hvorved endog, for saa vidt man var Kjøbstedsboer, Lejeindtægt af Gaarde og Handelsfortjeneste skulde komme

---

[1]) Se Noten til Chr. d. 4des Norske Lovbog, udg. af Hallager og Brandt, Thingfarebaalk 21.

med i Beregningen [1]). Forandringen var tidsmæssig, fordi, som det allerede ovenfor er viist, Ledingen selv forlængst var gaaet over til at være en regelmæssig Skat, idet virkelige Ledingstropper nu kun sjelden opbødes, da de ej længer svarede til Tidens Fordringer, og spillede en daarlig Rolle ved Siden af de øvede Huustropper: Kongerne fandt derfor bedst sin Regning ved at benytte disse og lade sine Ombudsmænd oppebære hvert Aar kun de til Udrustning af halv Almenning foreskrevne Udredsler in natura som en Skatte-Afgift. Men da alle de ældre Bestemmelser [2]) om denne Sag vare affattede med stadigt Hensyn til Præstationens personlige Natur, var det saaledes nødvendigt, ganske, og i Bund og Grund, at forandre dem, hvilket altsaa skede paa den oven nævnte Maade. Dette hindrede ikke at de Bestemmelser, der gjaldt for Skibes Opbyggelse, Vedligeholdelse og Udrustning i Skibrederne lige fuldt kunde blive staaende, for det Tilfælde, at personlig Leding virkelig blev opbudt [3]); men Ledingens Charakter af Skat var nu bleven det væsentlige, hvilket ogsaa bedst sees deraf, at Utfarebaalkens første Capitel udtrykkelig indeholder den Bestemmelse, at hvor Leding udredes, skal Kongen ikke være berettiget til at paalægge nogen almindelig Told (d. e. Skat), Gaver, Veitsler, Hestefoder eller Vedhugster [4]). Her træder Ledingen ganske i Række med almindelige Skatter. En Tilnærmelse til dette Princip indeholdes unegteligt, som vi allerede ovenfor have paapeget, i den tidligere Bestemmelse om Audner eller Ødegaarde, vedtagen paa Frostathing enten ved Kong Haakon Haakonssøns eller Kong Haakon Sverressøns Foranstaltning, at den, der har en Audn, hvor han baade kan saa og slaa, er pligtig at udrede Leding, thi uagtet Præstationen fremdeles beregnes efter Mandtal, udredes den dog med Hensyn til den nye Gaard [5]). I Magnus's Landslov bestemtes det udtrykkeligt, at naar en Plads oprvddedes i Almenning, skulde Rydningsmanden nyde den i tre Aar frit for al Leding og Landskyld. Dette synes at vise, at Ledingen og Landskylden, hvad der ogsaa i og for sig er rimeligt, overalt stode i det samme Forhold til hinanden, saa at man, naar man kjendte den ene, kunde regne sig til den anden.

---

[1]) Nyere Lbsl. III. Cap. 6, 7.

[2]) Se ovenfor III. S. 1058.

[3]) Nyere Landsl. III. Cap. 8—14.

[4]) Ligeledes sees Bestemmelsen om Redeskyds for Kongen, der aller først opført blandt de ældste Artikler i Indl. til den ældre Frostathingslov Cap. 19, og maaskee hidrører fra Kong Haakon Sverresøn, at være indført i Utfarebaalken Cap. 15 som det meest passende Sted. Saa og indtager den saakaldte Thegnskylda (Undersaatternes Lydigheds- og Skatte-Pligter) samme Plads i den nyere isl. Lov, som Udfarebaalken i den norske.

[5]) Se ovenfor S. 115, 116.

Allerede længe før havde man i hele Gulathingslagen brugt Benævnelsen „Maanadarmat", d. e. den Qvantitet af Smør, der ifølge Utfarebaalken skulde udredes til enhver Hamle (Aarebaand) i en Maaned, og som paa det nærmeste svarede til en Løb Smør, til Eenheden ved Landskyldsberegning, saaledes at en Gaard sagdes at udgjøre saa og saa mange Maanadarmaters Bool: dette kunde ved første Øjekast synes at antyde Ledingens, ikke Landskyldens Størrelse, dersom man ej vidste, at Ledingen kun var personlig indtil Kong Magnus's Lovreform. I de øvrige Lagsokn brugte man heller ikke denne Maade at angive Matrikulskylden paa [1]); i Frostathingslagen regnedes deels efter Markebool, Øresbool m. m. deels efter „Spanslejer", deels efter „Vetter", paa Oplandene deels efter Markebool, Øresbool m. m. deels efter Saald og Hessælder (halve Saald) samt Span Smør, i Viken efter Markebool med Underafdelinger. Man kan saaledes for det meste af den blotte Angivelse af en Gaards Matrikulskyld i ældre Breve see, om denne er beliggende i Gulathingslagen eller ej. Hvorledes man nu ved virkelige Udbud i Krigstilfælde bar sig ad med at bestemme Antallet af de Folk, der skulde stilles, siges ej udtrykkeligt; men det forstod sig af sig selv, at dette nu rettede sig efter Naturalpræstationernes Størrelse, i Stedet for at disse tidligere rettede sig efter Personernes Antal, og da Naturalpræstationerne igjen rettede sig væsentligst efter Jordegodsets Størrelse, maatte det snart komme dertil, at samtlige Gaarde i enhver Skibrede inddeeltes i mindre Grupper eller Grannlag, af hvilke hvert stillede og udrustede sin Mand. Denne Inddeling blev endog meget gængse i hele den sydøstlige Deel af Viken, hvor man nu seer at enhver Skibrede bestod af visse saakaldte **Lider** [2]), og enhver Lide af visse Gaarde, medens tidligere en **Lide**, d. e. hvad der stillede een Mand (Lidsmand) i Leding, alene kan have betegnet en vis Deel af Folketallet. Om denne Benævnelse eller Inddeling end ikke var brugelig i de andre Egne af Landet, maatte den dog factisk være til. I Oplandene og de øvrige fra Søen

[1]) I Dipl. Norv. 1. No. 95 findes vel Gaarden Throndthveit sydligt i Niesedal i Thelemarken ansat til Skyld efter Maanadarmater, men dette er allerede paa Grændsen af Agder, ved et til Agder førende Vasdrag, og blandt en Befolkning, der, efter Stedsnavnenes Form at dømme, var eens med den i Agder: dette forklarer saaledes Anvendelsen af den ellers ikke i Thelemarken brugelige Beregningsmaade af Skylden. I Thelemarken finder man derimod stundom en Vikumat (Ugemadportion) brugt til Skyldberegning; men her kan man ej have haft Ledingen for Øje.

[2]) Om Lider og Lidegjeld er der allerede ovenfor talt III. S. 308, 374. Den omstændeligste Besked om Lide-Inddelingen faar man af to Breve af 15de og 17de Marts 1344, hvor Liderne i Skjæbergs og Idde Skibreder opregnes, og hvor man seer, at Skjæbergs Skibr. indbefattede 43 Lider (Thorps, Hafs-

affsondrede Egne, der ej hørte til Skibrede-Inddelingen, og hvor ikke Leding præsteredes, maatte man med Hensyn til Afgiften indrette sig paa en anden Maade. Da vi desværre ikke længer have den ældre Sevslov, vide vi heller ikke, hvilken Præstation her tidligere traadte i Stedet for Ledingen, men maa alene slutte at det ældgamle Nevgilde eller den personlige Skat her fremdeles vedblev, da den ej kan være bleven ombyttet med Ledingen, ligesom i Skibrede-Districterne. Den nyere Landslov indeholder, besynderligt nok, heller ikke nogen udtrykkelig Forskrift om denne Sag; man skulde i de Lovbøger, der vare bestemte for Eidsivalagen eller Oplandene, have ventet en ganske anden Utfarebaalk, end den for Gula- og Frostathinget, hvis Bestemmelser om Skibreder, Skibes Udrustning og Bemanding umuligt kunde passe for Indlandsdistricter; men tvertimod er Eenhedsprincipet saaledes overholdt, at selv disse Ord til andet have de samme Artikler, der her maatte være aldeles overflødige. Dog synes den nys anførte Reservation, der er indtagen i Baalkens første Capitel, at Kongen i de Districter, hvor Leding præsteres, ej maa paalægge almindelige Skatte m. m., at indeholde et Slags Vink om, hvorledes man i Indlandsdistricterne bar sig ad; thi da Leding her ikke præsteredes, maatte Kongen følgelig her være berettiget til at fordre slige almindelige Skatter, Gaver, Veitsler, Hestefoder, Vedhugster m. m., saaledes som det ved Overeenskomst eller Omregulering af den gamle Nevgilde-Afgift til Grundskat maatte bestemmes. Noget saadant sees ogsaa at have fundet Sted, idet man finder, at Kronen herefter af Indlandsdistricterne oppebar en aarlig Skat, kaldet **Vis-Øre**, der saagodtsom i intet synes at have været forskjellig fra Ledingen, undtagen i Navnet [1]).

lunds, to Byrgens, Klavastads, Navastads, Bergs, Bjarnastads, Arnvidsruds, Fjells, Vestergaards, Setre, Bude, Thveite, Østre Viker, Vestre Viker, Skjæbergs, to Fors, Haga, Jarleive, Flatbergs, Bjaar, Naaleims, Solbergs, But-Hornes, Erlend-Hornes, Lofts-Hornes, Gunnarsthorps, to Mykledals, Litledals, Brandsthorps, to Talabergs, Hellutherps, Odsruds, Olafsengs, Stødals, Ausengs, Austbø), og Jode Skibr. 40 Lider og 4 Halvlider (Kirkebø, Svinnungsbø, Verbø, Bergstigs, Aurs, Lunde, Lide, Heide, Bø, Klepper, Hops, Bergs, Riishage, Østre Oos, Bjarnastads, Dals Halvlide, Straumslunde, Aamundebø, Thorebø, Vandine, Asake, Nordbø, Radar, Medbø, Østrebø, Kornsetre, Rødke, Strander, Strander Halvlide, Thorps, Aas, Valler, Lindemarker, to Braudens, Tovetherps, Kaaregaards, Berge, Svartsgaards, Remnines, Loftsbø, Vestre-Oos). Man seer heraf at det Antal Folk, hver af disse to Skibreder skulde præstere, var omtring 40, og hvert Skib vel saaledes, som det og for Viken var bestemt, en Tyvesesse.

[1]) Visøren nævnes aller først i den Formular til Sysselmandens Reversbrev, som blev foreskreven paa Mødet i Tunsberg 1273, og optagen i Hirdskraa, Cap. 36, se nedenfor. Her er kun Tale om Sysselmændene i Oplandene og Viken, og dette var ogsaa væsentligst de Districter, fra hvilke Visøre ydedes. Man seer saaledes af Dipl. Norv. II. No. 539, hvorledes der i 1394 var Tale om

Det var imidlertid unegteligt, at ved denne Forandring antog det frie Odelsgods paa en vis Maade Charakteren af afgiftpligtigt Krongods, og for de mest frisindede Mænd maatte den vel derfor neppe være behagelig. End mere maatte den vække Ængstelse hos Gejstlighedens dybereseende Medlemmer, thi da dens hidtil nydte Ledingsfrihed kun lød paa Personer, fordi Ledingen selv var en personlig Præstation, vilde denne Frihed, ved Præstationens Overgang fra personlig til reel, i Virkeligheden ophøre, og alt kirkeligt Gods blive skatskyldigt under Kronen ligesaavel som det verdslige, hvilket stred ligefrem mod de forlængst anerkjendte og herskende Principer om Kirkens Immunitet. Vi ville ogsaa see at dette Punkt øjeblikkelig vakte den nidkjære Erkebiskop Jons Uvilje saasnart han erfarede Forandringen, og at det i Forbindelse med Spørgsmaalet om Udstrækningen af Lagmændenes Jurisdiction vakte alvorlige Tvistigheder, da de nye Lovbud begyndte at træde i Kraft.

Med Hensyn til **Odelsvæsenet** gjorde den nye Lov den vigtige Forandring i Hevds- og Præskriptionstiden, at i Stedet for at denne tidligere ikke havde noget bestemt Maximum, eftersom det kun var foreskrevet, at den Jord blev en Mands Odel, der uafbrudt havde tilhørt hans tre nærmeste Forfædre [1]), og nu ved Arv var kommen til ham, fast-

---

at kræve Visøre af Gudbrandsdalen, af Brevet sstds No. 214 er der Tale om Sysselen i Vestre Bergheim, Lomedal og Margretedal, med Visøre, Leding m. m., her er det tydeligt, at Ledingen kom fra Bergheim som nærmere Søen, Visøren derimod af Indlandsdistricterne Lomedal og Margretedal (Maridal). Af Claus Gjerdsøns Optegnelser om danske og norske Len fra c. 1524, nv Danske Mag. VI. S. 324. 325, erfarer man at Visøre ydedes, foruden af Oplandene, ogsaa af Akershered og Østre-Bergheim, det vil sige netop af Maridal og Lomedal: derhos svaredes af Akersherad og Bergheim aarlig Skat, neml. 30 Tdr. Hestekorn, foruden Ved og Høns; her have vi altsaa et Exempel paa „Hestefoder" og „Vedhugst" samt „Gaver", der, aabenbart for de samme Districter af Akershered og Bergheimsheredd, der ydede Visøre, var gaaet over til at blive en „aarlig Skat". Da vi ligeledes finde Haddingdal, der ogsaa hørte til Indlandsdistricterne, her opført blandt dem, der svarede aarlig Skat (73 Deker Skind, 29 f. 2 Hvid) maa det ved Skatteguleringen i Haddingdal være blevet sluttet en Overeenskomst om at Visøren skulde erlægges i Skind og det synes at være bleven Talebrug, at bruge Benævnelsen „Skat", naar Afgiften ikke erlagdes væsentligst i Penge, men in natura. Ellers sees det af en Notits om Mængden af det Folkeantal, der ved Leding kunde opbydes fra Norge, at „Visøre" ydedes fra „Oplandene og Jemteland". Mere herom i det følgende.

[1]) Saaledes i Frostathingsl. XII. 4. Udtrykket i Gulathingsloven Cap. 260: „er ave hever ava leift" er sikkert Skrivfejl i Stedet for „er aie hever ava leift", d. e. som Oldefader (nemlig til nærværende Besidder) har efterladt Farfaderen, med andre Ord, som allerede Besidderens Oldefader havde erhvervet. Thi Udtrykket „som Farfader har efterladt Farfader" giver egentlig ingen Mening. Ved nogen Tvang kunde det maaskee forklares saaledes som om ave paa første Sted betegnede ave til den ave, efter hvem igjen

sættes der i den nye Baalk om Landabrigde ved Siden af denne ældre Regel, at naar en Jord havde ligget under den samme Ættlegg 60 Aar eller derover, blev den Besidderens Odel. Saaledes skulde nu Hevds-Tiden være indtraadt for Besidderens, Præskriptionstiden for den tidligere Ejers-Ætt, ved det fuldendte 60de Aar, uanseet om den nærværende Ejer endnu ikke stammede i fjerde Led fra Kjøberen. Derimod var der intet i Vejen for at Hevden og Præskriptionen indtraadte tidligere, naar Ledene i Ætten havde afløst hinanden saa hurtigt, at fjerde Led var naaet førend de 60 Aar var omme. Ligesaa indtraadte saavel Præskription for den ene Part som Hevd for den anden allerede naar den periodiske Thinglysning af Odelsret og Pengemangel, som Loven foreskrev, een Gang blev undladt; og den Tid af tyve Aar, som den ældre Lovgivning fastsatte, at der skulde gaa hen mellem hver Lysning, forkortedes til det Halve eller ti Aar. Naar altsaa Odelsmanden lod det 10de Aar efter Salget gaa hen uden at lyse, havde han saaledes allerede da, ved disse ti Aars Forløb, tabt sin Odelsret, og ligesaa, naar han eller hans Descendenter, efterat have lyst een eller flere Gange, lod de næste ti Aar gaa hen uden Lysning. Det forstaar sig ellers af sig selv, om det end ikke var tydeligt udtalt, at Lysningen ej kunde vedligeholde Odelsretten længer end hine 60 Aar; naar disse vare omme, uden at Godset virkelig var blevet indløst, blev det uigjenkaldeligt den nye Æts Odel [1]). Paa denne Maade var altsaa Hevds- og Præskriptionstiden i det Hele taget væsentligt forkortet. Man maa regne, at de tidligere foreskrevne tre paa fjerde Led i Gjennemsnit varede længere end 60 Aar; men nu var Tiden i Tilfælde af regelmæssig Lysning indskrænket til 60, ved aldeles undladt Lysning endog til ti. Herved forebyggedes vistnok mange Odelstrætter, der maaskee just paa den Tid torde have tegnet sig til at blive hyppige, da man befandt sig i den tredie Generation efter de heftigste Borgerkrige, under hvilken Ejendommene saa hyppigt skiftede Herrer.

Landboforholdene skjenkedes der ved den nye Lovrevision en særdeles Opmerksomhed, og den saakaldte Landsleigebaalk indtager den største Deel af den nye Lovbog. Flere Bestemmelser findes her indtagne, der ikke forekomme i de ældre Lovbøger, som nu haves, og derfor enten ere nye, eller hentede fra den tabte Sevslov. Til den sidste Klasse

Besidderen arvede det, altsaa Farfaders Farfader, men man plejer dog ellers ikke bruge Udtrykket leisa, d. e. efterlade Arv, uden om umiddelbart Efterladenskab, som fra Fader til Søn; at Farfader efterlader en Arv til Sønnesøn forudsætter at Mellemledet, Faderen eller Sønnen, er død. Frostathingsloven XII. 4, nævner ogsaa udtrykkelig 4de Led.

[1]) Nyere Landsl. VI. 2, 4, 13, jvfr. ovf. II. S. 977.

hører rimeligviis for en Deel flere udførlige Artikler om Vejvæsenet. Frostathingsloven foreskriver intet derom, uden forsaavidt Christenretten paabyder aarligt Vejarbejde i Stedet for den tidligere Frigivelse af en Træl i hvert Fylke. Gulathingsloven byder kun at en almindelig Landevej skal være saa bred, som et Spyd er langt, hvis Skaft hviler paa Jorden og til hvis Fal, ovenfor hvilken der endnu skal være et Spanns Længde, en Mand kan naa [1]). I ældre Tider var der heller ikke saa megen Trang til Landeveje i Gulathingslagen og Frostathingslagen, der stødte til Søen, og hvor man sædvanligviis drog til Sös. Men nu bestemtes, rimeligviis efter den gamle Sevslov, at enhver Thjodvej eller Landevej skulde holde 8 Alen i Bredde (det maa erindres, at der kun var Tale om Rideveje), og at Kongens Ombudsmand skulde kræve Vejarbejde af Bønderne til Udbedring af Landevejene, Ann=imellem, som det heed, det vil sige i de tre Tider mellem Annetiderne, for Vaar=Orken til Ploven kom ud, mellem Vaar=Orken til Høslaatten, og efter Indhøstningen indtil første Snefald. Der fattes følelige Bøder for ufremkommelige Steder i Landevejene, og Kongens Ombudsmand kunde derhos, om han vilde, holde **Baugreid**, det vil sige foretage en Besigtelsesrejse, nærmest for at undersøge, om Vejens Sider vare tilbørligt frie for Buske og Grene. Baugreiden bestod i at han lod en Mand ride midt i Vejen med et 8 Alen langt Spyd, paa hvis begge Ender Vidjebaander (Bauge) vare hængte, lagt tversover Sadelknappen: for enhver Green eller Kvist, der naaede saa langt frem over Vejen, at den rev en Hank af Spydet, skulde Bønderne bøde 1 Ørtog Sølv til Kongen. Dette, heder det, har fra gammel Tid af hedet Baugreid: det maa altsaa have været en gammel Skik paa Oplandene, og som allerede var paabudt i Sevsloven, men nu udstraktes til hele Riget [2]). Fremdeles bestemtes der, at de, der boede ved en Elv eller Aa, over hvilke Landevejen faldt, vare pligtige til enten at bygge Bro derover, eller skaffe Ferje=Flaade eller Pram. Dog var Grundejeren for Overfætning af Rejsende paa Ferje berettiget til at kræve Sundpenge, 1 Pening for hver Mand og 1 for hver Hest. At alt dette gik rigtigt til, at Vejene holdtes i Orden og de Rejsende ej opholdtes og betyngedes, skulde, som det allerede er antydet, Sysselmændene paasee: tidligere var vel meget af dette snarere Lendermændenes end Aarmændenes Sag [3]).

Fattigforsørgelsen, der hidtil mere havde været ordnet efter gammel Skik og Brug end ifølge Lov, i det mindste i Frostathingslagen og

---

[1]) Gulathingsl. Cap. 90.

[2]) Nyere Landslov, VII. 43—46.

[3]) Sammestteds, Cap. 47.

Gulathingslagen, blev nu Gjenstand for mere bestemte Lovbud [1]). Det paalagdes nu Bønderne udtrykkeligt, at flytte, som det heed, alle de Fattige, som hverken selv kunde føde sig eller hvis Frænder ej kunde ernære dem. Flytningen skulde skee efter samme Regel som Budbyrd, nemlig til den samme Gaard, hvortil man var pligtig at bære Budstikken. Den Fattige skulde nyde Nattely paa den Gaard, hvor han om Aftenen befandt sig, og Bonden maatte ikke lade ham bringe videre efter Solens Nedgang eller før dens Opgang. De Fattige skulde nyde fri Overfætning over alle Sund paa Bygdens Bekostning. Blev en Fattig dødssyg under sit Ophold paa en Gaard, skulde Bønderne være forpligtet til at lade hente Prest til ham [2]). Man seer tydeligt, om det end ikke udtrykkeligt udhæves, at man her kun havde de i enhver Bygd hjemmehørende Fattige for Øje, og om man end kun tænkte sig dem som omvankende Betlere, uden at der findes nogen bestemt Forskrift om de skulde bespises, saa synes dog dette ligefrem at følge af Forholdene; der udtales dog umiskjendeligt en Bygden i Almindelighed paahvilende Forpligtelse til ej at lade de Fattige vansmægte af Hunger eller Anstrengelse; og man kan neppe tvivle paa, at det hele Flytnings- og Forsørgelsesvæsen nærmere bestemtes og ordnedes paa Bygdemøder De her berørte Bestemmelser danne saaledes aabenbart Grundlaget for det senere Lægds- og Indlægs-Væsen. Forøvrigt betragtede Lovgivningen Betleri fremdeles med megen Ugunst. Frostathingslovens Bestemmelse, at den arbejdsføre Mand, der gik med Betlerstav fra Huus til Huus og modtog Almisse, ingen Ret skulde have paa sig (d. e. ej kunne fordre Bod for Legemsfornærmelser), optoges i den nye Lov.

Med Hensyn til Kjøb og Salg bibeholdtes i det Væsentlige de ældre Bestemmelser, saa vel som Forbudet mod at ubemidlede Mænd drog i Kjøbferd om Sommeren, naar arbejdsføre Karle tiltrængtes paa Landet [3]). Et stort Gode var det vistnok, at **Maal** og **Vegt**, der hidtil havde været forskjellige i de forskjellige Dele af Landet, nu blev eens over det hele Rige. Her paaberaabes en særlig Vedtagelse [4]), sandsynligviis paa det samme Møde i 1271, hvorom ovenfor er talt. Skippundet skulde udgjøre 20 Lindspund eller 24 Vetter, hver Vett 29 Mk.

---

[1]) I Bestemmelsen om Audn i Indl. til Frostathingsl. Cap. 17 staar der udtrykkeligt, at den som baade saar og slaar skal bestride Budbyrd og Fattiges Flytning. Altsaa seer man at Forpligtelsen til Fattiges Flytning nok var der, men den var dog ikke udtrykkeligt foreskreven.

[2]) Nyere Landslov VII. 57.

[3]) Sammesteds VIII. 23.

[4]) „Nu er det saaledes vedtaget," hedder det i Landsl. VIII. 29.

2 Ører og 2 Ertoger [1]). Et Smørpund skulde udgjøre 24 Merker. Af større Vegter, indrettede som Bismere, skulde man have to Slags, Skippundere, med hvilke man skulde kunne veje fra ½ Vett til 1¼ Skippund, og Smørpundere, hvis Lod skulde veje 3 Smørpund. Eenheden for Huulmaal af tørre Varer var Saaldet, der i Strygmaal skulde rumme ¼ Skippund Ruug; hvert Saald holdt to Hesfælder, eller sex Mæler; hver Mæle inddeltes i Halvmæle, Fjerding og Setting. Flydende Varer maaltes efter Asker, Boller og Juster. En Ask holdt 4 Boller, 1 Bolle 4 Juster. Normalmaal og Normal-Vegter skulde opbevares af Lagmanden i Forening med dem, som forvarede Bondegodset, det vil sige de Penge, der i ethvert Lagsokn enten vare tilovers fra Thingfarefæet, eller vare indkomne ved Bøder mod Overtrædelse af Thingordninger, af hvilke en Deel tilfaldt Bønderne. Ved Thingene selv skulde Lagmanden have dem fremme, for at Sysselmændene igjen derefter kunde indrette andre, til Efterretning for Bønderne i hans Syssel, og enhver huusfast Mand skulde eje Maal eller Maalekar merkede eller justerede med Lagthingets Merke; Brugen af umerket Maal straffedes med en Bod af 1 Mk. Sølv, og Sysselmanden skulde være forpligtet til engang hvert Aar at efterse Enhvers Mæler, Pundere og Bismere.

Disse faa Hovedtræk af den nyere Lovgivning ere allerede tilstrækkelige til at vise, hvorledes det monarchiske Element i eet og alt vilde gribe ind og føre den øverste Ledning. Der kan ikke klages over Liberalitet i det enkelte; Bodssystemet sattes paa en langt liberalere Fod end hidtil, de Summer, Kronen oppebar i Sagefald, vare nu langt ringere end før, den personlige Frihed nød ingen Indskrænkning, men Principet var nu allerede: alt for Folket, intet ved Folket. Alt skulde skee ved de kongelige Embedsmænd. At disses Stilling derved ogsaa blev en langt anden og mere formaaende end hidtil, have vi allerede seet med Hensyn til Lagmændene, og vi ville i det følgende noksom erfare, hvad Sysselmændene angaar.

Vi have her under eet omtalt de vigtigste af de Reformer, som Kong Magnus og hans nærmeste Raadgivere søgte at bringe til Veje, og fik indført i Lovbogen, uden Hensyn til den Tid, da enhver enkelt af dem første Gang blev bragt paa Bane. De tilhørte alle eet og samme System, der med Consequens blev gjennemført, om end ikke alle bleve indførte paa een og samme Tid: vi have allerede havt Exempler paa et Par Bestemmelser, der ikke synes at have været optagne i det første

[1]) Uheldigvis hersker der her megen indbyrdes Strid mellem de forskjellige Læsemaader, saa at Angivelsen ej er ganske sikker.

Udkast, men senere at være tilkomne, og navnlig synes Forandringen med Ledingsydelsen at have hørt til de sildigere. Fra det egentlige Folks Side mødte han, som det maa antages, liden eller ingen Modstand, skjønt dets politiske Rettigheder saa kjendeligt indskrænkedes, og enkelte Foranstaltninger endog synes at have maattet forekomme mange heel odiøse, fornemmelig Ledings- og Skattevæsenets Overgang fra at være en personlig til at blive en reel Præstation. Men det odiøse i at Jordegodset behæftedes med en fast Grundskat formildedes vel ved at Skattebyrden selv blev retfærdigere og ligeligere fordeelt. Og hvad Folkets politiske Rettigheder angaar, saa var den Deel af Befolkningen, der tabte mest, nemlig den ringere og mere ubemidlede, ogsaa den, der havde mindst Interesse for det Offentlige, og som vel forlængst havde ophørt at tage nogen ivrig Deel i de politiske Forhandlinger, medens derimod de Fornemmere og Mægtigere nu ved Rigsmøderne endog havde bedre Lejlighed end forhen til at ytre deres Mening, og gjøre deres Indflydelse gjeldende. Men desto større Modstand fandt Magnus fra Gejstlighedens Side, da den i Erkebiskop Jon havde faaet en kraftig og djerv Leder, og denne Modstand forhalede aabenbart, som man seer, Lovens endelige Vedtagelse, ligesom den vel og for en stor Deel er Aarsag i, at mange af de mest indgribende Lovbud neppe endnu bleve satte i Værk inden Magnus's Død, men at Tingene indtil da endnu for det meste blev ved det gamle.

Vi have seet, hvorledes Kong Magnus i 1267 og 1268, medens Jon Raude var i Rom, for at faa Pallium, eller i det mindste førend han endnu var bleven valgt til Erkebiskop, havde faaet sig uindskrænket Fuldmagt overdragen af Gulathingslagens, Oplandenes og Vikens Bønder til at lade en ny Lovbog forfatte for dem. Formodentlig har Kongen foreløbigt ladet dem gjøre bekjendte med de Hovedprinciper, han agtede at følge, og disse kunde heller ikke være nogen Hemmelighed for Gejstligheden. Men den gamle Erkebiskop Haakon, Kongens hengivne Ven, der nu desuden stod paa Gravens Rand, var ikke den, der kunde træde i Spidsen for Gejstligheden og fremkomme med nogen Protest imod de Punkter, der fra et kirkeligt Standpunkt kunde ansees betænkelige. Dette var Erkebiskop Jon forbeholdt. Han kom, som vi have seet, tilbage fra Rom som indviet Erkebiskop lidt før Juul 1268, og Følgen af hans Nærværelse sporedes strax. Sommeren efter vare baade han og Kongen tilstede paa Frostathing [1]). Kongens Hensigt med sin Nærvæ-

[1]) Isl. Annaler. Her staar kun, at Kongen og Erkebiskoppen vare tilstede paa Frostathing, og at Kongen fik Fuldmagt til at gjøre Forandringer i den verdslige Lovgivning, samt at Thingtiden vedtoges at skulle være ved Botolfs-

relse var, som man seer, at faa en lignende Fuldmagt af Frostathingsmændene, som den, han allerede havde faaet af Gulathingsmændene og Eidsivathingsmændene til at forbedre Loven; men, fortælles der, han fik kun denne Fuldmagt med Hensyn til alt hvad der hørte til det Verdslige, og Kongedømmet. Erkebiskop Jon har saaledes uden al Tvivl fremsat en Protest med Hensyn til Kirkeretten. Han maa nu have haft tilstrækkelig Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med de allerede udarbejdede Udkast til den forbedrede Christenret for Gulathingslagen og Viken, hvilke han, som vi have viist, umuligt kunde finde fuldstændige og tilfredsstillende; derhos maatte han ogsaa fra Principets Side have haft meget at indvende imod at Kongen eller den verdslige Magt tiltog sig paa egen Haand, Gejstligheden uadspurgt, at reformere Kirkeloven. Fra det Standpunkt, Kirken nu indtog, maatte den fordre, ej alene at Christenrettens Reform udelukkende overlodes til den, som den verdslige Myndighed uvedkommende, men ogsaa, og det ifølge de udtrykkelige Ord i Pave Coelestins Privilegie-Bulle af 1194, hvorom mere nedenfor (S. 528), at dens Repræsentanter bleve tagne paa Raad ved Reformen af den verdslige Ret, for ogsaa her at varetage dens Interesser, og overholde en vis Eenhed i den Aand, der gik gjennem det Hele. Rimeligt er det, at Erkebiskoppen allerede under sit Ophold i Rom har meddeelt Paven selv og dem, der havde mest at sige ved Curien, hvilket vigtigt Foretagende der nu var paa Bane i Norge, og at han har faaet fuldstændig Instruction om, hvorledes han i den Anledning skulde optræde. Og Jon optraadte, som vi ville see, med

messe. Der er ikke Tale om noget almindeligt Rigsmøde, og jeg kan derfor ikke være enig med Keyser i den Antagelse, der fremsættes i den N. Kirkes Hist. II. S. 10, at de nye Bestemmelser om Kongearvefølge og Kongevalg her skulde have været bekræftede. Thi den paaberaabte Omstændighed, at et Hdskr. af Frostathingsloven ytrer om den nye Kongearv, at den blev vedtagen paa Frostathing med Raad og Samtykke af Jon Erkebiskop, de øvrige Lydbiskopper, Lendermænd og Lærde, Stallarer, Lagmænd og alle haandgangne Mænd, som da vare tilstede paa Frostathing, har ikke stort at betyde, naar man tager Hensyn til, at de bedste Haandskrifter i Gulathingslagen indeholde ganske det samme, kun saaledes at der staar „Gulathing" i Stedet for „Frostathing". Men da nu dette længere Tillæg kun findes i hine to Codices, medens de øvrige kun i Korthed melde, at Bestemmelsen blev vedtagen paa N. N. Thing, og et overvejende Antal, endog de bedste Codices af Frostathingslagen selv, her nævne „Gulathing", kan der ikke være nogen Tvivl om, at det Rigsmøde, hvortil her sigtes, og hvor den nye Kongearvelov blev vedtagen, holdtes i Bergen eller i Gulathingets Nærhed. Der er ogsaa en Omstændighed, der viser at Kongearven først vedtoges efter 1271, nemlig den, at Kong Magnus's Islandske Lov, der i den Skikkelse, hvori vi have den, maa være yngre end 1271, da den anden Gang sendtes til Island for at vedtages, indeholder Kongearven i sin gamle Skikkelse, saaledes som den vedtoges paa Rigsmødet 1260. Mere herom nedenfor S. 538, hvor det vises, at Kongearven tilhører Mødet i 1273.

stor Myndighed og Kraft, idet han klogeligt endog stillede sine Fordringer langt videre, end hvad han med mindste Skin af Rimelighed kunne vente at opnaa, aabenbart for at have noget, som han kunde lade sig afprutte, og derfor være sikrere paa at beholde, hvad der var det væsentligste.

Paa Frostathinget 1269 fik Kongen derfor, som sagt, kun Fuldmagt til at omdanne den verdslige Lovgivning, hvorhos det allerede nu blev vedtaget, at Frostathing herefter skulde aabnes Botolfsmessedag, ej, ligesom før, henimod Høsten. Hvorvidt allerede ved denne Sammenkomst mellem Kongen og Erkebiskoppen den nye Forandring i Ledings-Ydelsen kom paa Bane, vides ikke. Sandsynligviis var den endnu ikke kommen i Stand, eller indført i Lovbogen, thi i et Diplom, der udstedes endeel Aar senere, strax efter Kongens Død, fortælles der, at aldrig saa snart havde Erkebiskoppen erfaret, at hiin Forandring var optagen i Lovbogen, forend han gjorde Indvendinger derimod hos Kong Magnus, der med sin sædvanlige Sagtmodighed skal have svaret: „Synes I bedre om at Alt er som før, da kan det gjerne være saa", og hertil svarede da igjen Erkebiskoppen: „vi ville ikke have nogen anden Maade at beskatte Kirkegodset, Gejstlige eller Kirkens Folk, end den, der har været brugelig fra gammel Tid" [1]). Dette synes at vise, at Forandringen ej kan være bleven indtagen i Lovbogen, førend Jon var kommen tilbage som Erkebiskop, altsaa efter Begyndelsen af Aaret 1269, og da nu denne Forandring netop vedkommer de kongelige Rettigheder, hvilke Kongen ikke fik Frostathingsmændenes Fuldmagt til at forandre, førend paa det nys omtalte Thing 1269, er det altsaa rimeligt at hine Artikler først efter den Tid ere blevne endeligt affattede og indførte paa sit Sted i Lovbogen. Heraf følger da, at hiin Samtale mellem Kongen og Erkebiskoppen først tilhører en senere Tid.

Overhoved maa man antage, at Lovrevisions-Arbejdet nu først begyndte med ret Kraft, og gik hurtigt fra Haanden, da det Kongen af Frostathingsmændene meddeelte Samtykke omsider havde gjort den Fuldmagt, han maatte være i Besiddelse af, aldeles fuldstændig for hele den verdslige Lovs Vedkommende. Sandsynligviis havde han hidtil mest beskjeftiget sig med Christenretternes Revision, hvoraf Frugten var de to ovennævnte Christenretter eller Udkast til Christenretter for Gulathinget og Viken, men Erkebiskop Jons Protest standsede alt videre Arbejde hermed, og desto mere udeelt Opmerksomhed kunde han anvende paa den verdslige Ret.

Derimod lagde Erkebiskop Jon allerede ved denne Tid og netop under denne Sammenkomst med Kongen første Haand paa den Reform af

[1]) Dipl. Norv. III. No. 20.

Kirkeloven, som han agtede at bringe i Stand. Kort før disse Forhandlinger paa Frostathing, der, efter hvad det tidligere er viist, i den Tid maa have været afholdt i de første Dage af August Maaned, havde han nemlig indviet den ivrige Arne Thorlaksson (30te Juni), om hvilken vi i det følgende ville komme til at tale nærmere, til Biskop i Skaalholt, og ved hans Afreise, d. 15de Juli, medgivet ham et Brev til Islands Indbyggere, hvori disse fem Punkter paabødes: a) at Alle skulde knæfalde med opragte Hænder, naar vor Herres Kjød og Blod blev opløftet i Messen, saavel som naar det blev baaret til Syge; b) at ingen maatte feste en Mø eller Kone til Egteskab førend efter tre Gange forudgaaet Lysning i Kirke; c) at Mænd, der holdt Friller, ikke maatte stedes til Alterens Sakramente om Paaske, uden at de enten giftede sig med dem eller ganske skiltes ved dem; d) at alle Kirker med Gods og Tiende skulde gives i Biskoppens Vold, og e) at ingen maatte udleje dødt Gods paa Rente [1]). Den tredie og fjerde af disse Artikler, især den sidste, sigtede mere til Island end til Norge, og har derfor maaskee ikke været bekjendtgjorte her, men den første, der vedkommer Ritualet, og den anden og tredie, der lige frem tilhøre Christenretten, have sikkerlig været paabudte i Norge strax efter Erkebiskop Jons Tiltrædelse, og i alle Fald været forkyndte paa det nys omtalte Frostathing. De to sidste ere ogsaa begge optagne i den Christenret, som Erkebiskop Jon siden fuldstændigt lod udarbejde, saa at de altsaa paa en vis Maade kunne ansees at danne Begyndelsen til hans Arbejde med denne. Det er ikke sandsynligt, at de skulde have været forkyndte paa Island tidligere end i Norge. Hvad Budet om Egteskabs-tillysning angaar, da har det vel, som foreskrevet paa Lateranmødet 1216 [2]), allerede oftere været indskærpet i Norge, især af den driftige Erkebiskop Sigurd, og Kong Magnus havde optaget det i sit Udkast til en ny Christenret; men formeligt indført i nogen gjeldende Christenrets-Codex var det endnu ikke blevet. Åager havde allerede været strengt forbudet paa Lateranmødet 1179 [3]), og Adgang til Guds Bord saavel som Begravelse i indviet Jord allerede her negtet aabenbare Aagerkarle, uden at dette dog synes at have haft synderlig Virkning i Norge; det første Tegn hertil er den før omtalte Bestemmelse i Kong Magnus's Udkast, hvorved Aagerkarle negtedes Begravelse ved Kirker; men Forbudet selv er ikke engang der udtrykkeligt udtalt; man kan vel ikke tvivle paa, at de tidligere Erkebiskopper fra Tid til anden have erindret derom,

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 5.

[2]) Se ovenfor III. S. 619.

[3]) Conc. Lateran. 1179 Cap. 25. Jvfr. Decretum Gregorii lib. V. Tit. 19, Cap. 3.

men i den ældre Revision af Frostathings-Christenretten findes det dog ikke, og man maa saaledes formode, at det ikke er sat igjennem med nogen Kraft, førend ved Erkebiskop Jons Decret.

I den nærmeste Tid efter dette Møde paa Frostathing, Slutningen af 1269 og hele 1270, synes Arbejdet med Lovrevisionen at have gaaet raskt fra Haanden, da man i det følgende Aar, 1271, var saa langt fremskreden, at Kongen da kunde sammenkalde et almindeligt **Rigsmøde** i **Bergen**, for allerede foreløbigt at faa en Mængde særdeles vigtige og indgribende Artikler vedtagne. Disse Artikler ere de før omtalte, der især vedkomme Mandhelgen, og den radicale Forandring i Bodssystemet, hvorved Frændbøderne aldeles ophørte. Sandsynligviis holdtes Mødet, ligesom tidligere og senere Møder af samme Slags, samtidigt med alle umiddelbart efter Gulathing, saaledes at Bestemmelser ved samme Lejlighed kunde blive lovtagne paa dette. For Resten vide vi desværre altfor lidet om dette merkelige Møde. Alt, hvad der berettes derom, indskrænker sig til den magre Notits i de islandske Annaler[1]), at Kong Magnus i hiint Aar „holdt et Thing i Bergen med Erkebiskop Jon, hvor mange Mænd vare tilstede", samt af den Maade, hvorpaa de nys nævnte Forandringer i Mandhelge-Baalken betegnes i selve Loven, nemlig som „Retterbøder og særegne Bestemmelser (einkamál), vedtagne for hele Norge efter Kong Magnus's Foranstaltning og Forordning, med Tilsyn og Understøttelse af Erkebiskop Jon og de øvrige Biskopper, Lendermænd, lærde Mænd, Stallarerne, Lagmændene og de forstandigste Mænd fra alle Dele af Riget"[2]). Disse Bestemmelser lære vi i deres oprindelige Orden bedst at kjende af den islandske Lovbog, hvori de findes optagne, og som endnu samme Aar, saaledes som det i det følgende vil sees, anden Gang blev sendt til Island[3]). Ved den senere Redaction af den almindelige norske Landslov sees de at have undergaaet adskillige Forandringer, mere dog i Formen og Ordenen end i Materien[4]). Den første af disse Artikler er den vigtigste af

---

[1]) Isl Annaler, ved 1271; Udgaven af 1847 S. 140.

[2]) Jarns. Cap. 42, jvfr. Magnus's nye Landsl. IV. 12, fornemmelig Note 15 i Varianterne.

[3]) Se foreløbigt Annalerne, ved 1271, og Arne Biskops Saga Cap. 9.

[4]) Det forstaar sig, at Artiklerne i Jarnsida ogsaa ere lempede for Island, saaledes at f. Ex. stundom „Landstyreren" (d. e. Statholderen) nævnes hvor den norske Lov har „Kongen", fordi Statholderen maatte handle i Kongens Navn, ligeledes undgaaes Benævnelsen „Sysselmand", der endnu ej var indført paa Island, men i dets Sted „Kongens Ombudsmand", eller „Valdsmanden"; men i alt andet sees det tydeligt, at Jarnsida har disse Artikler saaledes som de aller først vare redigerede, i det mindste i den samme Orden. Her følger Artiklen

dem alle, nemlig den, hvorved alle Frændbøder afskaffes, med de øvrige Bestemmelser, som dermed staa i Forbindelse, nemlig om hvorledes der skulde forholdes, naar Manddraberens Gods ej var tilstrækkeligt til at udrede baade Bod og Thegngilde, m. m. Disse Tillæg, hvori Kongen med megen Liberalitet gjorde Afkald paa, hvad der efter den ældre Lovs Bogstav tilkom ham, behøvede vistnok, efter de Tiders Anskuelse af Kongens og Folkets gjensidige Rettigheder, ikke noget Samtykke fra Folkets Side: det var en Indrømmelse eller Gave, som man sikkert modtog med megen Taknemmelighed, og betragtede som et Tegn paa Kongens velvillige Tænkemaade [1]).

De nærmest følgende Artikler handle om Baadesdrab og anden Baadesgjerning, om Forbud mod at bære Nytninger eller Dolke, og om Straf for Knivsting samt for at „bides ligesom Hunde eller Heste;" dernæst følger et strengt Forbud mod at gaa ubuden i Selskaber og sidde der, andre til Fortrængsel: et Forbud der viser, at den endnu i vore Dage paa visse afsidesliggende Kanter af Landet ikke ganske aflagte Skik, at visse Urostiftere, især de saakaldte Slagskæmper, trænge sig ind i Selskaber og yppe Klammeri, ja endog stundom foranledige Blodsudgydelse, paa hiin Tid maa have været meget almindelig. Den var en Levning fra den vildeste og raaeste Berserke-Tid, og vi have i det foregaaende seet, hvor vidt en saadan Frekhed stundom kunde gaa [2]).

Den sjette Artikel foreskriver nøjagtigt, hvorledes man skulde forholde sig med Paagribningen og Afstraffelsen af Misdædere i Tilfælde af at der var begaaet et saadant Drab eller anden dermed beslægtet Voldsgjerning, som skulde straffes med Død eller Lemlæstelse. I Stedet for at det Offentlige forhen ikke blandede sig i Sagen, blev det nu ud-

om uberettiget Sæde i Selskaber umiddelbart efter Artiklen om Vid (Jarns. Cap. 45, 46) medens den i Magnus's Landsl. følger efter Artiklen om Jevneder-Eed (IV. 26, 27) hvor den ikke saa godt passer med den øvrige Materie; efter den følger Artiklen om Tiggeri, der ej hører til dem der paa Rigsmødet 1271 vedtoges, siden den, eller en lignende, allerede fandtes i Frostathingsloven; derefter følger Capitlet om Ret for visse kvindelige Slægtninger, der allerede af de første Ord „svá er ok tekit um alt landet", viser sig at høre til Artiklerne af 1271. I Jarnsida findes derimod Artiklen om Tiggere optagen førend man kommer til Artiklerne af 1271, og aldeles paa samme Sted, hvor den forekommer i den ældre Frostathingslag., af hvilke den første Deel af Jarnsidas Mannhelge sees næsten uforandret at være tagen. Her gjør saaledes ikke denne Artikel nogen Brud paa den fortløbende Række af Artiklerne fra 1271.

[1]) Jarns. Cap. 42, Nyere Landsl. 12.

[2]) Jarns. Cap. 43—46, Nyere Landsl. IV. 13, 15, 27.

trykkeligt paalagt enhver, der fik Misdæderen fat, at bringe ham bunden til Sysselmanden, der strax skulde føre ham til Thinget, og lade Bønderne dømme ham efter Loven, hvorefter Sysselmanden igjen skulde lade ham afstraffe. Den Forandring, dette indeholdt i den hidtil bestaaende Ret, var det vel, som foranledigede den udtrykkelige Bemerkning tilføjet, „at ingen kunde gjøre dette (lade en Forbryder afstraffe) uden selv at gjøre sig skyldig i en Synd, undtagen den Dommer, som Kongen dertil har indsat, thi da er det Loven selv, som revser, ikke han, der kun gjør sin Skyldighed efter Loven; de andre (Private eller dertil uberettigede) gjøre det med Hevnfølelse og Avind, hvorfor det ofte hænder, at de først lide Mandskaden, og desuagtet siden maa underkaste sig haard Skrift, betale svære Bøder, ligge længe i Utlegd, eller lide anden haard Straf, medens den Skade, de have lidt, dog er den samme som før. Straffen for Selvtægt fastsattes til Utlegd, indtil Kongen efter de nærmere Omstændigheder maatte bestemme anderledes, „forsaavidt der nemlig kunde være nogen trængende Nødvendighedsgrund, der hindrede Vedkommende i at afvente Sysselmandens Mellemkomst". Da der efter den nye, ved disse Lovbud indførte, Orden blev langt hyppigere Brug for de af Sysselmændene paa Thinget opnævnte saakaldte Domme end forhen, og Bønderne saaledes oftere end hidtil maatte vente at blive opnævnte, for at undersøge de nærmere Omstændigheder ved et Drab eller en Legemsforbrydelse, og efter disse at tilkjende Forbryderen den vedbørlige Straf, enten Døden eller Lemmers Tab, ansaaes det nødvendigt, i et eget Capitel alvorligt at foreholde dem det store Ansvar, der hvilede paa dem. Man gjenkjender i den her anvendte Stiil ganske det samme Slags Foredrag, som er egent for enkelte Dele af „Kongespejlet", ligeledes er Tonen og for en stor Deel den samme som i Erkebiskop Jons Christenret, og det er derfor ikke usandsynligt at han kan have haft nogen Deel med i Affattelsen af dette Capitel, siden det nu engang udtrykkeligt siges, at han havde Tilsyn med og hjalp til ved disse Artiklers Istandbringelse. Det bestemtes udtrykkeligt, at dette Advarselscapitel skulde oplæses saavidt muligt hver Gang der skulde dømmes om store Sager, derfor finder man det ogsaa stundom afskrevet for sig selv, ligesom man nu til Dags stundom finder Forklaringen over Vidners Eed særskilt aftrykt for at haves ved Haanden paa Thingene [1]).

Fremdeles følger en Artikel om hvorledes der skal forholdes naar saadanne Fruentimmer beskjemmedes, hvis Frænder ikke vilde tage sig

---

[1]) I den Codex, der indeholder baade Graagaas og Jarnsida, er det saaledes indført for sig selv foran den første og kun Begyndelsen af Ordene indtagne paa sit Sted i den sidste, se Jarns. Cap. 48. N. gl. Lov, S. 275.

af dem, samt endelig en temmelig vigtig Artikel, om de saakaldte **Jevneder-Eede**, der tidligere skulde gaa forud for Trygdekjøb eller gjensidig Tilsigelse af Trygd ved alle Forligsmaal efter Drabssager [1]). De kaldtes Jevneder-Eede fordi de indeholdt en Jevning eller Sammenligning mellem Drabsmanden og den Dræbte, og dette gav Anledning til megen Misbrug, eller, som Kongen udtrykker sig i Artiklen derom, at de havde mere været foranstaltede med Overmod og til Ufkjel, end med Lov og Ret. Nu bleve de aldeles afskaffede, og ingen andre Eeder tilladte, end de sædvanlige Negtelses- og Sigtelses-Eeder. Dog gjordes ved de første ogsaa den Forbedring at i Stedet for at de tidligere — dog kun, som det lader, ved Misbrug — vare udartede dertil at alle Medeedsmænd skulde gjentage Partens egne Ord, blev det nu bestemt, at alene Parten selv skulde sverge fuld og ligefrem Benegtelses-Eed, de andre skulde kun sande hans Eed, med den Forsikring, at de intet sandere vidste [2]).

Til disse Artikler indskrænkede sig de Forandringer i den saakaldte Mannhelge, eller Balken om Drab og Legemsfornærmelser, der vedtoges paa Mødet i Bergen 1271. Ved de andre Bestemmelser i Mannhelgen, om Viglysing, Orvarthing, m. m. havde man aabenbart endnu intet faaet gjort, thi de findes i den Lovbog, som endnu samme Aar sendtes til Island, uforandret optagne fra den ældre Frostathingslov [3]). I den nyere Landslov findes de, med Vibehold af det Væsentlige, dog betydeligt omredigerede, men denne Bearbejdelse maa have fundet Sted efter Mødet i Bergen, ellers vilde ikke den ældre Redaction have været optagen i den islandske Lov. Den indskrænker sig dog kun til en bedre Ordning af Materien, og til de Forandringer som de nye vedtagne Hovedartikler gjorde uomstændeligt nødvendige. Derfor har man vel ikke engang anseet det nødvendigt at underkaste dem nogen særskilt Granskning paa et Rigsmøde. Dette hørte til den Deel af den nye Lovbog, om hvilken det ved dens Slutning udtrykkeligt heder, at, efter at de egentlige Retterbøder vare vedtagne, lod Kong Magnus af alle Landets Bøger sammensætte hvad han fandt tjenligst [4]). Dette betragtedes altsaa som hørende til den allerede gjeldende Lovgivning og derfor heller ikke

---

[1]) Se den gl. Bjarkø-Ret, Cap. 32, N. gl. L. I. S. 310.

[2]) Jarns. Cap. 49, jvfr Magnus's Landslov IV. 26.

[3]) De ere saa uforandret optagne, endog med Vibeholdelse af Artiklernes Orden, at man endog efter Jarnsida for en Deel kan udfylde en Lacune, der her indfalder i Frostathingsloven. Se Frostathingsl. V. 22—40, sammenholdt med Jarns. Cap. 37—41, jvfr. Note (5) i N. gl. Love I. S. 181, og Supplem. til 1ste B. i N. gl. L. II. S. 505, 506.

[4]) Nyere Landsl. X; 3.

tiltrængende nogen Vedtagelse. Men man seer ogsaa heraf, at dette er den Deel af Loven, som udarbejdedes sidst.

Foruden disse vigtige Forandringer vedkommende Mannhelgen sees ogsaa i det mindste een Artikel vedkommende Giftings- og Arve-Baalken at være vedtagen, og som allerede fandtes i Christenrets-Udkastet, nemlig at de Børn, Festemanden maatte have haft med sin Festemø, skulde være berettiget til at tage al Slags Arv, hvad enten de vare fødde før Festingen eller efter [1]). Med Arve- og Giftings-Baalken forøvrigt kan man paa dette Møde ej have beskjeftiget sig. Den islandske Lov indeholder endnu Frostathingslovens gamle Privat-Arvetal uforandret. En Begyndelse sees vel her at være gjort til at ordne og redigere Bestemmelserne om Giftermaal, saaledes, som de siden forekomme i Landsloven, og Spor dertil findes allerede i Kong Magnus's Christenrets Udkast; men endnu kan dog dette Forsøg siges at have været i sin første Barndom, og dette Parti af Loven synes overhoved at være det, hvor man havde størst Vanskelighed ved at bringe fuldkommen Orden og Eenhed til Veje, thi endog i de Afskrifter, som haves af den nyere Landslov, sees et enkelt Capitel her at være optaget i nogle, der ikke findes i andre [2]). Derimod er det ikke usandsynligt, at de Forandringer i Tyvslovgivningen, for hvilke der allerede ovenfor er gjort Rede, bleve vedtagne paa dette Møde; i det mindste maa de før den Tid have været indførte i Lovbogen, siden de findes i den islandske Lovbog.

54. Fortsættelse. Rigsmødet i Bergen 1273 og Kongens første Overeenskomst med Erkebiskoppen.

Hvorvidt de nye Bestemmelser om Ledingsydelsen allerede kom paa Bane mellem Kongen og Erkebiskoppen paa dette Thing i 1271, nævnes ikke, men man maa dog næsten formode det, siden allerede to Aar var henløbne efter at Kongen havde faaet den endelige Fuldmagt til at forandre den verdslige Lov saavel som hvad der henhørte til Kongedømmet eller Kronens Rettigheder, og her spillede Skattevæsenet en altfor betydelig Rolle til at han ej snarest muligt skulde have stræbet til dets vistnok al-

[1]) Nyere Landsl. V. 7. Her findes Artiklen optagen i Slutningen af første Arv. I Jarns. Cap. 68 findes den for sig selv.

[2]) Se især Landsloven, V. 3. Sammenligner man her, i „Norges gl. Love" II. S. 76, Texten med Varianterne, og begge Dele igjen deels med K. Magnus's Christenrets-Udkast for Gulathingslagen, Cap. 28, deels med Jarnsida, Cap. 51, da vil man finde, at det Stykke af Capitlet, der handler om Maaden,

af dem, samt endelig en temmelig vigtig Artikel, om de saakaldte **Jevneder-Ede**, der tidligere skulde gaa forud for Trygdekjøb eller gjensidig Tilsigelse af Trygd ved alle Forligsmaal efter Drabssager [1]). De kaldtes Jevneder-Ede fordi de indeholdt en Jevning eller Sammenligning mellem Drabsmanden og den Dræbte, og dette gav Anledning til megen Misbrug, eller, som Kongen udtrykker sig i Artiklen derom, at de havde mere været foranstaltede med Overmod og til Uskjel, end med Lov og Ret. Nu bleve de aldeles afskaffede, og ingen andre Eder tilladte, end de sædvanlige Negtelses- og Sigtelses-Eder. Dog gjordes ved de første ogsaa den Forbedring at i Stedet for at de tidligere — dog kun, som det lader, ved Misbrug — vare udartede dertil at alle Medeedsmænd skulde gjentage Partens egne Ord, blev det nu bestemt, at alene Parten selv skulde sverge fuld og ligefrem Benegtelses-Eed, de andre skulde kun sande hans Eed, med den Forsikring, at de intet sandere vidste [2]).

Til disse Artikler indskrænkede sig de Forandringer i den saakaldte Mannhelge, eller Bolken om Drab og Legemsfornærmelser, der vedtoges paa Mødet i Bergen 1271. Ved de andre Bestemmelser i Mannhelgen, om Viglysing, Orvarthing, m. m. havde man aabenbart endnu intet faaet gjort, thi de findes i den Lovbog, som endnu samme Aar sendtes til Island, uforandret optagne fra den ældre Frostathingslov [3]). I den nyere Landslov findes de, med Bibehold af det Væsentlige, dog betydeligt omredigerede, men denne Bearbejdelse maa have fundet Sted efter Mødet i Bergen, ellers vilde ikke den ældre Redaction have været optagen i den islandske Lov. Den indskrænker sig dog kun til en bedre Ordning af Materien, og til de Forandringer som de nye vedtagne Hovedartikler gjorde uomstændeligt nødvendige. Derfor har man vel ikke engang anseet det nødvendigt at underkaste dem nogen særskilt Granskning paa et Rigsmøde. Dette hørte til den Deel af den nye Lovbog, om hvilken det ved dens Slutning udtrykkeligt heder, at, efter at de egentlige Retterbøder vare vedtagne, lod Kong Magnus af alle Landets Bøger sammensætte hvad han fandt tjenligst [4]). Dette betragtedes altsaa som hørende til den allerede gjeldende Lovgivning og derfor heller ikke

---

[1]) Se den gl. Bjarkø-Ret, Cap. 32, N. gl. L. I. S. 310.

[2]) Jarns. Cap. 49, jvfr Magnus's Landslov IV. 26.

[3]) De ere saa uforandret optagne, endog med Bibeholdelse af Artiklernes Orden, at man endog efter Jarnsida for en Deel kan udfylde en Lacune, der her indfalder i Frostathingsloven. Se Frostathingsl. V. 22—40, sammenholdt med Jarns. Cap. 37—41, jvfr. Note (5) i N. gl. Love I. S. 181, og Supplem. til 1ste B. i N. gl. L. II. S. 505, 506.

[4]) Nyere Landsl. X; 3.

tiltrængende nogen Vedtagelse. Men man seer ogsaa heraf, at dette er den Deel af Loven, som udarbejdedes sidst.

Foruden disse vigtige Forandringer vedkommende Mannhelgen sees ogsaa i det mindste een Artikel vedkommende Giftings- og Arve-Baalken at være vedtagen, og som allerede fandtes i Christenrets-Udkastet, nemlig at de Børn, Festemanden maatte have haft med sin Festemø, skulde være berettiget til at tage al Slags Arv, hvad enten de vare fødde før Festingen eller efter [1]). Med Arve- og Giftings-Baalken forøvrigt kan man paa dette Møde ej have beskjeftiget sig. Den islandske Lov indeholder endnu Frostathingslovens gamle Privat-Arvetal uforandret. En Begyndelse sees vel her at være gjort til at ordne og redigere Bestemmelserne om Giftermaal, saaledes, som de siden forekomme i Landsloven, og Spor dertil findes allerede i Kong Magnus's Christenrets Udkast; men endnu kan dog dette Forsøg siges at have været i sin første Barndom, og dette Parti af Loven synes overhoved at være det, hvor man havde størst Vanskelighed ved at bringe fuldkommen Orden og Eenhed til Veje, thi endog i de Afskrifter, som haves af den nyere Landslov, sees et enkelt Capitel her at være optaget i nogle, der ikke findes i andre [2]). Derimod er det ikke usandsynligt, at de Forandringer i Tyvslovgivningen, for hvilke der allerede ovenfor er gjort Rede, bleve vedtagne paa dette Møde; i det mindste maa de før den Tid have været indførte i Lovbogen, siden de findes i den islandske Lovbog.

54. Fortsættelse. Rigsmødet i Bergen 1273 og Kongens første Overeenskomst med Erkebiskoppen.

Hvorvidt de nye Bestemmelser om Ledingsydelsen allerede kom paa Bane mellem Kongen og Erkebiskoppen paa dette Thing i 1271, nævnes ikke, men man maa dog næsten formode det, siden allerede to Aar var henløbne efter at Kongen havde faaet den endelige Fuldmagt til at forandre den verdslige Lov saavel som hvad der henhørte til Kongedømmet eller Kronens Rettigheder, og her spillede Skattevæsenet en altfor betydelig Rolle til at han ej snarest muligt skulde have strebet til dets vistnok al-

---

[1]) Nyere Landsl. V. 7. Her findes Artiklen optagen i Slutningen af første Arv. I Jarns. Cap. 68 findes den for sig selv.

[2]) Se især Landsloven, V. 3. Sammenligner man her, i „Norges gl. Love" II. S. 76, Texten med Varianterne, og begge Dele igjen deels med K. Magnus's Christenrets-Udkast for Gulathingslagen, Cap. 28, deels med Jarnsida, Cap. 51, da vil man finde, at det Stykke af Capitlet, der handler om Maaden,

lerede længe paaankede Reform. Den Deel af Loven, der handler om denne Materie, eller Urfarbalken, synes ingen Forandringer berørt, thi den indeholder, som det nedenfor nærmere skal omtales, kun en almindelig, overfladisk Bestemmelse, at Kirken skal bestemmes efter Formue og Jordegods, uden at give nogen speciel Regel for Bestemmelsen, og viser sig i det Hele taget at være ufuldstændig, [illegible] dette Spørgsmaal ej har hvilet paa det Rene, da man fandt det nødvendigt at lade Loven [illegible]. Men netop af den Grund kunne det sluttes, at den nye Urfarbalk allerede i 1271 dog har været saa vidt udarbeidet, som vi nu kjende den, thi dertil skulde der ikke meget; og at der maaske endog allerede har været indført i Udkastet nogen om Bestemmelser, som vi nu ikke længer have, maaske fordi Jon, ved at [illegible] Modforestillinger hos Kongen, har faaet ham til at slaa denne Materie i Bero indtil Kirken og Geistligheden ved saadanne Overeenskomster var [illegible] med, hvad Erkebiskoppen [illegible] for

---

[illegible] Cod. [illegible] 1271 [illegible] 1273 [illegible]

Overlast. Her paa dette Rigsmøde har altsaa rimeligviis hiin Samtale mellem Kongen og Erkebiskoppen fundet Sted angaaende den nye Beskatningsmaade, som vi i det foregaaende have meddeelt.

En anden Deel af Loven, vedkommende Kongedømmet eller Kongens Magtfuldkommenhed, der ogsaa maa have været færdig i 1271, men mod hvis Antagelse Erkebiskop Jon paa Kirkens Vegne maa have indlagt en midlertidig Protest, var upaatvivleligt Thingfarebaalken med dens Udvidelse af Lagmændenes og Sysselmændenes Embedsmyndighed. Thi ogsaa den greb, som vi allerede have antydet, paa mange Maader ind i hvad man kaldte Kirkens Friheder. Hidtil, da Lagmanden kun havde været til for at skifte Ret mellem Smaafolk, medens alle Domme i civile Sager, ligesom de criminelle, fældtes af Thingmændene uden Lagmandens Mellemkomst, kunde man uden synderlig Vanskelighed forebygge Anstød mod den almindeligt gjeldende, og særskilt ved Pave Coelestins Privelegier af 1194 indskjerpede Regel [1]), at ingen Gejstlig maatte underkaste sig verdslige Domstole i de Tilfælde, som den canoniske Ret forbød, hvortil ogsaa de Søgsmaal hørte, der rejstes af Lægmænd mod Gejstlige, og om de end kun vedkom verdslige Anliggender [2]). Vel paabyde ikke vore ældre Love nogen særegne kirkelige Domstole, og Lovbestemmelserne selv gaa aabenbart ud fra, at Ejendomsspørgsmaal, hvad enten de vedkom Kirken eller ej, skulde behandles ved de almindelige Domstole; men ved Lagthingene skulde ifølge de udtrykkelige Lovbud visse Prester være tilstede, ligesom det var foreskrevet, at Biskopperne skulde være der; den Bestyrelse af Lagthinget, der ved den nye Lov tillagdes Lagmanden, synes tidligere at have været udført af Stedets Prest: saaledes havde man vel altid Adgang til, ved Sager, der regnedes for Gejstligheden eller Kirken vedkommende, at faa opnævnt Gejstlige til Dommere, eller overhoved at mage det saaledes, at den saakaldte verdslige Arms Indblanding ej blev altfor skarpt fremtrædende [3]). Vi have ogsaa seet,

---

[1]) Se ovenf. III. S. 274.

[2]) Det bedste Begreb om, hvad der regnedes til de undtagne Sager, faar man ved at sammenholde Cardinal Villjams Brev af 15de Aug. 1247 (se ovf. S. 38) med de senere mellem Kongen og Erkebiskoppen stillede Overeenskomster, hvor Sagerne selv udtrykkeligt opregnes. Her nævnes aller først Sager, der angik Gejstlige, hvad enten de tvistede mellem sig selv indbyrdes, eller sagsøgtes af Lægmænd.

[3]) De ældre Christenretter byde udtrykkeligt, at Biskopperne skulde indfinde sig paa Thingene, ligeledes sees det af Gul. Lov Cap. 3, at Biskoppen skulde opnævne Messeprester til at komme der. Hensigten hermed kan neppe have været nogen anden, end at de skulde fungere som Nævnings- og Lagrettesmænd i kirkelige Sager. Nærmere Oplysning findes i Keysers n. Kirkehistorie I. S. 210, 460.

hvorledes Cardinal Villjam i sit merkelige Brev af 16de August 1247 bevidnede, „at han fandt Norges Riges Kirke i fuldkommen og uantastet Frihed med Hensyn til Jurisdictionen i alle gejstlige Sager, samt over alle Gejstlige, hvad enten der rejstes Søgsmaal mod dem i gejstligt eller verdsligt Henseende". Var dette end ikke den rene Sandhed efter Lovens Bogstav, saa var det dog vistnok den factiske Tilstand [1]). Men en anden Sag var det, naar Lagmanden blev Enedommer, og enhver civil Retsact, i det mindste i første Instans, skulde afgjøres af ham uden at det med et eneste Ord var omtalt, hvorledes det skulde forholdes, naar saadanne Trætter verserede mellem Gejstlige og Verdslige eller mellem Gejstlige indbyrdes. Thi da vilde man ofte komme i det Tilfælde, at Sager, som netop henhørte under den i hiin Artikel undtagne Klasse, maatte paadømmes af den alene af Kongen indsatte, verdslige Dommer, ligesom ogsaa den, der skulde paasee Dommen overholdt og i Gjenstridighedstilfælde kræve Vedkommende til Rette, var den anden kongelige Embedsmand, Sysselmanden. Naar Erkebiskoppen erfarede, at saa betydelige Lovs-Forandringer, som disse, ej alene vare i Gjære, men ogsaa virkelig førte i Pennen — og det kan naturligviis ikke have varet længe, førend han erfarede det, — da var det endog fra hans Standpunkt en Pligt at protestere derimod, indtil Misligheder ne vare hævede. Ved at protestere saavel herimod, som mod den før omtalte Forandring i Skatteydelsen benyttede han sig kun af den Ret og Myndighed der tilkom ham ifølge hiin Privilegiebulles 9de Artikel, der foreskrev „at ingen Konge eller Fyrste maatte uden Biskoppernes og de forstandige Mænds Samtykke forandre Landets **vedtagne skrevne Love** eller de bestemte Pengebøder, enten for Gejstlige eller Verdslige, mod gammel Sedvane, til Kirkernes eller Gejstlighedens Skade" [2]). Det var endog, kan man sige, i Medhold af denne Artikel, at saavel dette, som det forrige Rigsmøde var tilstevnet, eller at Kongen, som Aarbøgerne udtrykke sig, holdt Thing med Erkebiskoppen. Denne var saaledes i sin fulde Ret, naar han protesterede mod de her omhandlede Forandringer, og fordrede Lovgivningen i disse Dele lempet efter de Norges Kirke af Kongerne selv indrømmede Friheder.

---

[1]) En anden Sag er, at Kongen allerede ved Villjams egen Mellemkomst har søgt at faa den Udvidelse af Lagmændenes Dommermyndighed forøvrigt, som man kan se har ligget Kongerne saa meget paa Hjertet, bragt i Stand. Thi hertil sigter vel Cardinal Villjams Bud i oftnævnte Brev (se ovf. S. 38), at hvis der opstaar Søgsmaal mod en Lagmand angaaende en verdslig Sag, skal Sagsøgeren, hvad enten han er gejstlig eller verdslig, forfølge Sagen for Kongen eller de af Kongen beskikkede Dommere.

[2]) Se ovenf. III. S. 274.

Men Erkebiskop Jon nøjede sig ikke hermed. Han gjorde endog Miner til at ville vinde de Herligheder tilbage, som Kirken havde haft i Magnus Erlingssøns og Erkebiskop Eysteins Tid, og som gjorde Kongen til d..s Vasall. Tiden ansaa han vel for særdeles gunstig til at vove et Forsøg derpaa, siden der nu ej alene var Tale om en fuldstændig Lovreform, og Lejlighed saaledes forhaanden til at faa ældre Artikler fremdragne og underkastede en ny Granskning, men ogsaa Kong Magnus's velbekjendte Hengivenhed for Kirken i Forbindelse med hans blide og fromme Charakteer lod formode, at man maaskee vilde finde ham mere medgjørlig end nogen af hans Forfædre hidtil havde været eller nogen af hans Eftermænd paa lang Tid vilde blive, saa at det altsaa gjaldt at benytte Lejligheden. Planen hertil var allerede fattet af Erkebiskoppen fra det første Øjeblik, han begyndte at tage Deel i Forhandlingerne om Lovreformen. Men han savnede heller ikke særskilt Opfordring dertil. Pave Clemens den 4de var død den 24de Novbr. 1268, og efter at Pavestolen i to Aar og ni Maaneder havde staaet ubesat, fordi Cardinalerne ej kunde blive enige i Valget af hans Eftermand, var under 1ste Septbr. 1271 Theald af Piacenza, Archidiaconus i Lüttich, bleven valgt til Pave, og kronet den 27de Marts 1272 under Navn af **Gregorius den 10de.** Et af hans første Foretagender var allerede under 29de Marts at udskrive et nyt almindeligt **Concilium**, der skulde holdes den 1ste Mai 1274, paa et Sted, han nærmere efter Omstændighederne forbeholdt sig at angive, og hvortil ej alene Biskopperne og de andre højere Prælater, men ogsaa Fyrsterne indbødes til at møde enten i egen Person eller ved Fuldmægtige. I Cirkulærskrivelsen, hvoraf ligeledes Exemplarer sendtes til alle Erkebiskopper, nævntes vel fornemmelig Grækernes saakaldte Frafald og det hellige Lands sørgelige Tilstand som Hovedgrundene, der bestemte ham til at sammenkalde dette Møde, dog anbefalede han derhos alle de Prælater, til hvem han henvendte sig, „nøje at eftergrandske og troligen at optegne alt hvad der kunde trænge til Berigtigelsens og Reformens Fiil, for siden at bringe det til selve Conciliets Kundskab, ligesom han paa sin Side lovede at anvende sin yderste Flid paa, at alt sammen, saavel som hvad andet der maatte blive Conciliet forelagt, skulde blive behørigt drøftet og ordnet" [1]). Skrivelserne til Norge affendtes med en Chorsbroder fra Nidaros, ved Navn **Sighvat**, der, uvist i hvad Erende, havde opholdt sig ved Curien [2]), og nu vendte tilbage; han maa være ankommen til Norge om Sommeren 1272. Slutnings-Opfordringen gav Erkebiskop Jon en velkommen An-

[1]) Raynaldi Annales, 1272 No. 21.

[2]) Arne Biskops Saga Cap. 10.

ledning til at fordoble sin Iver i at fremføge Alt, der efter hans Mening i den norske Kirke maatte trænge til Reform, og han haabede vel at kunne give sine Reformforslag saa meget større Eftertryk, som han ifølge Pavens Bud i Skrivelsen i egen Person agtede at indfinde sig ved Mødet.

Erkebiskoppen var allerede, som han selv senere udtrykker sig [1]), ved de Undersøgelser, som han lige fra sin Tiltrædelse til Embedet havde anstillet om den norske Kirkes Rettigheder og Friheder, kommen til den Overbeviisning, at disse i mange Maader vare blevne indskrænkede og forringede ved den verdslige Ret, nemlig fordi næsten alle de Sager, der vedkom Kirken, behandledes af de kongelige Ombudsmænd eller Sysselmænd for Retterne efter Landets verdslige Love eller Vedtægter, med Tilsidesættelse af den canoniske Ret og de kirkelige Friheder, saa at Nidaros Kirke factisk ikke havde andre Personer frie (for den verdslige Arm), end dem, der hørte til Erkebiskoppens Huus eller arbejdede paa Christkirkens Opbygning. Derhos meente han, at de tidligere, Nidaros Kirke særskilt tilstaaede, Privilegier vare blevne mangfoldigt beklippede, „formodentligt", som han listigt udtrykte sig, „ved undladt Brug"; og blandt disse Privilegier fornemmelig det før omtalte, mere end mistænkelige af 1174, hvorved Kong Magnus Erlingsson skulde have ofret sig og sit Rige til St. Olaf, og til Tegn paa denne sin Underkastelse forordnet, at Norges Krone efter hans, saavel som efter hver følgende Konges Død skulde ophænges i Nidaros Christkirke [2]). Idet han uden Videre

[1]) Nemlig Intimationen til Overeenskomsten i Bergen 1273, se nedenfor, jvfr. Dipl. Norv. I No. 64. a., N. gl. L. II. S. 482.

[2]) Da den Artikel af 1164, hvorom der senere, hvad Valgretten angaar, er Tale, ikke, saadan som den findes indført i den ældre Gulathingslov, indeholder det mindste om Kongedømmets Underkastelse, men handler alene om Kronens Ofring, maa saaledes det Privilegium af Kong Magnus, hvortil her sigtes, være hiint mistænkelige Brev, hvorom der ovenfor er talt udførligt II. S. 936 og III. S. 186. Thi kun her tales der om Kongedømmets Underkastelse. Er nu Brevet ikke ligefrem understukket, hvilket dets besynderlige Sprog saavel som andre Omstændigheder kunde give Anledning til at tro, da har det i det mindste ganske vist, saaledes som ovenfor antydet, været erhvervet af Erkebiskop Eystein underhaanden, medens Kong Magnus befandt sig i forknytte Omstændigheder, og hengjemt i Archivet, for senere, efter et Par Generationers Forløb, at kunne drages frem ved en bekvem Lejlighed og benyttes til Kirkens Gavn. I Brevene af 1273 og 1277 gjør Erkebiskoppen tydeligt Forskjel mellem Magnus's Privilegium for Kirken, altsaa det her omspurgte, og Constitutionen, d. e. den paa Rigsmødet fattede Beslutning, om Kongevalget. Men hvorledes Sammenhængen er med hiint Privilegium, bliver fremdeles en Gaade. At Kong Magnus Haakonsson ikke erkjendte dets Egthed synes at fremgaa af hans Indvendinger derimod.

henholdt sig til Bestemmelserne paa Rigsmødet 1164, som fremdeles gjeldende, men kun „ved Mangel af Brug" halv forglemte, paastod han endog, at ifølge den der givne Forskrift for Tronens Besættelse efter en Konges Død var Norge et Valgrige, og at Erkebiskoppen tilligemed Lydbiskopperne skulde have de fornemste Stemmer ved Valget. Dette var, som man let seer, en aldeles haartrukken Fortolkning, thi endog ved Artiklen af 1164 bestemtes det med rene og klare Ord, at naar den regjerende Konge havde nogen egtefød Søn, skulde denne være hans Efterfølger, med mindre Ondskab eller Uforstandighed gjorde ham uskikket dertil; i saa Fald skulde den af hans samfedre Brødre, eller i Mangel af disse hans nærmest arveberettigede Frænde, forsaavidt han paa Mødet dertil ansaaes duelig, blive Konge, og først naar ingen saadan fandtes, skulde Forsamlingen **vælge** en ny Konge, og Erkebiskoppens saavel som Biskoppernes Stemme herved have størst Vegt [1]). Hvor stor Indflydelse end de verdslige og især de gejstlige Magnater herved fik paa Tronens Besættelse, saa erklæredes dog ikke Norge derved absolut for et **Valgrige**, tvert imod udtaltes udtrykkeligt det Princip, at Kronen skulde gaa i Arv fra Fader til Søn. Men Erkebiskoppen ignorerede alt andet end det allersidste Tilfælde, eller ogsaa maa han have meent, at det altid stod i de gejstlige og verdslige Magnaters Magt ved overdreven Udstrækning af deres Ret til at bedømme Tronprætendentens Duelighed, at bringe hvem de vilde paa Tronen. Disse tre her nævnte Punkter, siger Erkebiskoppen, besluttede han, ifølge den ved Indkaldelsen til Conciliet givne Opfordring om at antegne alt hvad der kunde trænge til Forbedring, at fremlægge for Paven som værende af dette Slags [2]). Vi have allerede i det Foregaaende paapeget den tvivlsomme Stilling, hine Artikler af 1164 indtog i Norges Statsret. Det er vist nok, at Bestemmelsen om Kronens Ofring, den egte Fødsel o. s. v. ganske maatte ansees ophævet ved Magnus Erlingssøns Fald, hans Linjes Fjernelse fra Tronen, og det strenge Arveretligheds-Princips Opretholdelse efter gammel Skik ved Sverre og hans Efterkommere uden Hensyn til Tronprætendentens legitime eller illegitime Fødsel; men vist er det, at Kong Haakon Sverressøns Ord i hans Forlig med Gejstligheden af 1202 vare noget tvivlsomme; ved Inge Baardssøns Ophøjelse paa Tronen fremfor nogen anden Kongeætling synes man fornemmelig at have taget Hensyn til hans egte Fødsel, altsaa til det i Artiklerne af

[1]) Se ovenf. II. S. 934, jvfr. Gulathingsl. Cap. 2.

[2]) Se Intimationen til Overeenskomsten i Bergen af 1ste Aug. 1273, N. gl. Love II. 457. Dipl. Norv. 64. a.

1164 udtalte Princip, og end mere søgte man at sætte dette igjennem, da et saa stort Parti, især blandt Geistligheden, erklærede sig til Fordeel for Inges Broder Skule fremfor Haakon Haakonssøn. Haakon Haakonssøn havde selv bragt det samme Princip et Offer, idet han ansaa det nødvendigt at lade sig legitimere, før at opnaa Kroningen. Forsaavidt som disse og lignende Stridt kunde udtolkes som Indrømmelser til Gunst for hiin Artikel, og forsaavidt Artiklen ej udtrykkeligt var tilbagekaldt eller afløst af nogen ny Tronfølgelov, kunde altsaa Erkebiskoppen med nogenlunde Skin af Ret sige, at disse Artikler kun havde ligget ubrugte, uden derfor i sig selv at være hævede. Men dette gjaldt dog ikke længer end til Aaret 1260, thi den nye, i dette Aar, paa et Rigsmøde, af Erkebiskoppen, Biskopperne og alle verdslige Magnater og Deputerede, altsaa nøje efter alle Forskrifter vedtagne Tronfølgelov meldte ikke et Ord enten om Kronens Offring, eller om nogen som helst Valgret til Tronfølgen, end mindre om Kongedømmets Underkastelse og Erkebiskoppens og Biskoppernes „fornemste Stemme" ved Valget. Erkebiskoppen maa saaledes ganske have slaaet en Streg over denne vigtige, kun for tolv Aar tilbage, rimeligviis endog under hans egne Øjne istandbragte Akt. For at der imidlertid, som Erkebiskoppen fremdeles udtrykker sig, ikke heraf skulde opstaa nogen Strid mellem Kongedømmet og Kirken, der kunde blive til Skade for Manges Sjæle og Legemer, fremstillede Erkebiskoppen først hine Punkter for Kong Magnus selv, idet han bad ham om at samtykke i, at de begge ordnede Sagen imellem sig, „saaledes som det bedst kunde vorde Gud til Ære, Kirken til Gavn, og det hele dem betroede Folk til Frelse". Kongen svarede dog hertil, „at han havde de klækkeligste Grunde at opstille mod hine Punkter, om Sagen skulde komme for nogen retfærdig Dommer, fornemmelig hvad Kongevalget og Kronens Ofring angik; man skulde have ondt for at bevise at Nidaros Kirke nogensinde havde været i fredelig og ubestridt Besiddelse af disse Rettigheder; det forekom ham i Sandhed at være en ny og hidtil uhørt Fordring, man stillede til ham, at han skulde lægge sit Kongedømme under nogen anden Myndighed, hvilket han med uindskrænket Arveret havde faaet efter sin Fader og Forfædre, og med Guds Hjelp haabede ligesaa frit og ubestridt at efterlade til sine Arvinger og Efterkommere". „Imidlertid", tilføjede han, „skulde han dog formedelst den Kjærlighed, han altid havde næret for hvad der var godt ædelt, og især for Moderkirken i Nidaros, hvis Yndest han gjerne vilde nyde, samt fordi han elskede Fred og overholdt Retfærdighed, ej være utilbøjelig til at indrømme den noget større Privilegier og Friheder" [1]). Han

[1]) Se fremdeles Intimationen til Overeensk. i Bergen af 1ste Aug. 1273.

erklærede saaledes, hvorvel paa den mildeste og sagtmodigste Maade, at han vilde have Spørsmaalet om Kirkens Supremati over Kronen holdt aldeles borte, og at han ikke agtede at tilstaa Kirken andre Friheder, end hvad der lod den kongelige Souverainetet aldeles ubeskaaren. Kun paa dette Grundlag var han villig til at underhandle.

Paa dette Grundlag viste ogsaa Erkebiskoppen sig fra sin Side villig til fremdeles at underhandle, hvad enten han nu trøstede sig med, at den Overeenskomst mellem Kronen og Kirken, som disse Underhandlinger vilde lede til, dog kun maatte blive en foreløbig, siden det faldt af sig selv at den først maatte forlægge Paven paa det vordende Concilium og bekræftes af ham for at faa endelig Gyldighed, eller han, som ovenfor antydet, kun fremsatte hine overdrevne Fordringer for at have noget, han kunde lade sig afprutte, og derved være des sikrere paa at opnaa de Privilegier og Friheder for Kirken, der ikke saa iøjnefaldende og paa en for Kronen saa krænkende Maade greb ind i dens Souverainetetsret. Havde det været Erkebiskoppens Hensigt at drive hine Fordringer til det yderste, da havde han vel snarere afbrudt alle Underhandlinger. At han fortsatte dem, viste, at han ej var utilbøjelig til at lade det komme til et Forlig paa mindelige Vilkaar. Han maatte desuden snart have haft saa god Lejlighed til at erfare hvorledes Kongens verdslige, tildeels maaskee og gejstlige Raadgivere, saavel som overhoved det hele verdslige Aristokrati, optog den efter saa lang Tids Forglemmelse opfriskede Fordring paa Kronens Underkastelse, at han derefter kunde indrette sin Handlemaade, og man seer tydeligt at en saadan Underkastelse af Kronen under St. Olafs Højhed, langt fra at betragtes som nogen Forherligelse for Kronen, tvertimod betragtedes som en Forringelse og Nedværdigelse, og at et saadant Forsøg vilde blive yderst upopulært og møde den heftigste Modstand.

Hvad der paa den anden Side ogsaa stemte Kong Magnus til nogen Eftergivenhed, var vel ikke alene, som Erkebiskoppen udtrykte sig, hans sædvanlige velvillige Sindelag mod Kirken, og hans Retfærdighedsfølelse, der maatte tilsige ham, at Kirken ved den almindelige Lovreform havde en billig Fordring paa at see sine lovlige og overalt i det katholske Europa erkjendte Rettigheder udtrykkeligt fastsatte, men ogsaa særegne Betragtninger, deels af religiøs, deels af politisk Natur. Kongen havde strax efter Nytaar 1272 været farlig syg, saa at han endog troede sig Døden nær, og lod sin Ven og forhenværende Cantsler, Biskop Askatin i Bergen, give sig den sidste Olje [1]). Det er ikke usand-

[1]) Annalerne, for 1272, Br. af K. Magnus's Cap. 5. Udtrykkene i Annalerne kunde let give Anledning til at tro at Kongens Sygdom indtraf om Vintren

synligt, at hans Sygdom kan have virket noget paa hans fromme Gemyt til at gjøre ham noget mere føjelig med Hensyn til Kirkens Fordringer, ligesom man vel og maa antage, at Erkebiskoppen ikke har undladt at benytte sig af den svagere og mere blødhjertede Tilstand, hvori Kongen befandt sig som Reconvalescent, til at virke paa hans religiøse Følelse, og aflokke ham Løfter. Der nævnes vistnok ikke, til hvad Tid i Aaret 1272 de vigtigste Forhandlinger mellem Kongen og Erkebiskoppen plejedes, men af det ovenfor berettede synes det rimeligst, at Kongens foreløbige Løfte, om noget saadant gaves, har været givet i Løbet af Sommeren 1272, efterat Indkaldelsen til Conciliet var kommen. Men dette hindrer ikke, at Erkebiskoppen ogsaa før den Tid kan have haft alvorlige Samtaler med ham om denne Sag: tvertimod er det endog det sandsynligste, at Erkebiskoppen, efter at han først havde bragt den paa Bane i 1271 eller maaskee allerede i 1269, og fremsat Protester mod flere af de foreslaagne Bestemmelser i den verdslige Lovgivning, ikke lod nogen Lejlighed gaa forbi til at tale udførligere med Kongen derom. Hertil kom nu ogsaa at Kong Magnus, maaskee fornemmelig paa Grund af sin sidste farlige Sygdom, ønskede at faa Tronfølgen nærmere bestemt og sine Sønners Rettigheder sikrede endnu i sit levende Live, for at der ej, om han atter pludselig faldt i en lignende Sygdom og bortrykkedes, skulde opstaa Forvirring. Hans ældste Søn, Olaf, om hvem der allerede ovenfor er talt, da han endnu var født i Kong Haakons Levetid, var død i 1267, men Dronning Ingeborg havde efter den Tid født ham trende Sønner, nemlig Erik, i 1268, og Haakon, i 1270 [1]. Den ældre Tronfølgelov, vedtagen i 1260, var altfor kortfattet og i flere Henseender mangelagtig. Den betegnede ikke tilstrækkeligt de muligt indtreffende Tilfælde, og bar altfor meget Præget af at være lempet efter de særegne Forhold, der just paa dens Udstedelsestid fandt Sted, nemlig da Magnus var Kong Haakons eneste Søn, og han selv heller ikke havde mere end een Søn, Olaf. Den forudsætter nemlig ikke Tilværelsen af mere end een egtefød Kongesøn, og for det Tilfælde at en saadan ej findes, erklærer den Kongens uegte Søn strax for Tronfølger, uden med et Ord at omtale Kongens egtefødte Broder. Nu, da Kongen havde to egtefødde Sønner, maatte Tanken om, at den ældstes uegte Søn maaskee skulde kunne udelukke den anden fra Tronfølgen, være modbydelig saavel for Kongen og Dronningen, som for Folket i Almindelighed, og derfor var en ny Tronfølgelov nødvendig,

---

1272—1273, umiddelbart før hans Vinterophold i Tunsberg, men af Sagabrudstykket sees det, at han blev syg strax efter Julen 1271—72.

[1]) Annalerne, ved de her nævnte Aar.

hvor egtefødde Side-Arvinger fik den tilbørlige Plads foran Kongens uegte Sønner. Ved Siden heraf maatte det ansees nødvendigt at Kongen ved en særegen Disposition bestemte, hvad Stilling hans yngre Søn efter hans Død skulde indtage og hvorledes han skulde forsørges; efter det allerede ved Overeenskomsten mellem Kong Haakon og Skule Jarl paa Rigsmødet i Bergen 1223 udtalte Princip, hvilket Erkebiskop Einar og mange anseede Mænd senere ogsaa vilde have gjort gjeldende i 1255, da der var Tale om en Disposition med Hensyn til Kong Haakons Sønner, Haakons og Magnus's gjensidige Stilling efter Faderens Død [1]), faldt det saa at sige af sig selv, at den ældste af Brødrene skulde have Kongetitel og Souverainetetten over Riget, den yngste Hertugstitel med en Deel af Riget, paa det nærmeste en Trediedeel, til Len under Broderens Overhøihed. Da man maa antage, at Erkebiskop Einar ikke kan have gjort blot Forslag i 1255 uden Magnus's Vidende og foreløbige Samtykke, havde denne derved allerede selv paa en Viis godkjendt Principet, og dette agtede han nu ogsaa at følge. Men da Geistligheden, hvis den var altfor ugunstigt stemt mod Kongen og Kongehuset, kunde lægge store Hindringer i Vejen mod en saadan Dispositions Antagelse, var det af stor Vigtighed for Kongen at sikre sig dens Samtykke, og denne Betragtning kan vel have ledet ham til at give efter for Erkebiskoppen i alt, hvori han med nogen Rimelighed kunde føje ham, uden utilbørligt at opoffre nogen af de Rettigheder, der billigviis tilkom Kronen og uden hvilke den vilde tabe i sin Værdighed.

Der berammedes derfor et nyt Rigsmøde i Bergen til Sommeren 1273, før at ordne de her nævnte Anliggender og slutte den forønskede Overeenskomst mellem Kronen og Kirken. Imidlertid begav Kongen sig henimod Høsten til Viken, hvor han havde aftalt en Sammenkomst med den svenske Konge Valdemar, saaledes som det i det følgende nærmere skal berettes, og hvor han tillige vilde holde et Møde med alle de østlandske Lendermænd og Sysselmænd, for at faa deres nye Embedspligter og Rettigheder nærmere bestemte. Det var vel ogsaa hans Hensigt, at sikre sig deres Samtykke og Medvirken ved de Anliggender, der skulde behandles paa det forestaaende Rigsmøde i Bergen. Han tilbragte derfor Vinteren i Tunsberg, og sammenkaldte der til St. Paalsmesse (25de Januar) alle Lendermænd, Stallarer, Lagmænd og Sysselmænd, baade fra Viken og Oplandene [2]). De Forhandlinger, som her

---

[1]) Se ovenfor S. 146, 147.

[2]) Brudst. af K. Magn. Saga Cap. 6, jevnfør Hirdskraa Cap. 36, hvor der gjøres bedst Rede for dette Møde, og hvor dets Statuter findes optegnede.

fandt Sted, vedvarede hele tre Uger, og særdeles vigtige Beslutninger bleve her vedtagne.

For det første skulde alle Lendermænd og Veitslemænd, altsaa saadanne Hirdmænd, der uden at være Lendermandstitel dog havde faaet Veitsle, i Krigs- eller dermed beslægtede Nødvendighedstilfælde, for hver 15 Merkers Veitsle holde til Kongens Tjeneste fem Mand i tre Maaneder, (altsaa mindre eller mere i Forhold eftersom Veitslen selv var mindre eller større, eller 1 Mand for hver 3 Merkers Veitsle) med saadanne Vaaben, som vare foreskrevne for Hirdmænd, Gjester eller Kjertesvende, samt Tilbehør, paa sin egen Kost, uden- og indenlands, ligesom og enhver Sysselmand i Kystdistricterne fra Elven til Rygjarbit paa samme Maade og i samme Tid for hver Tyvesesse[1]) i hans Syssel skulde skaffe 6 Mand, eller flere, om Sysslens Lidetal var større, samt de i Oplandsdistricterne hver et engang for alle bestemt Antal, nemlig af Valdres og Haddingdal 40 Mand, af Raumarikes søndre Halvdeel 12 Mand, af Raumarikes nordre Halvdeel 10 Mand, af søndre Hedemarken 10, af nordre Hedemarken 12, af ydre Hadafylke 10, af nordre Hadafylke 12, af nordre og søndre Gudbrandsdalen tilsammen 16, af Østerdalen fem.

For det andet bestemtes der, at enhver, som fik Syssel af Kongen, skulde under sit Segl udstede og nedlægge hos Cantsleren et Reversbrev, hvori han forpligtede sig til i sin Embedsførsel nøje at iagttage den baade af Kongen og ham selv aflagte Eed, og til paa den ene Side at vise Mildhed og Skaansomhed saavel mod dem, der af Uvidenhed eller Enfoldighed kom til at paadrage sig Bøder, som mod de kongelige Leiglændinger, af hvilke Landskyld skulde opkræves, men paa den anden Side ogsaa at gaa frem med tilbørlig Strenghed mod dem, der selv ved deres Ondskab og Voldsomhed havde forskyldt deres Straf, samt paasee, at Kongens Gaarde bleve ordentligt bebyggede, og fremfor alt ikke tage Gaver eller Bestikkelser, ligesom han og skulde give en nøjagtig Fortegnelse paa, hvor stor Kongens Visøre (eller i Skibrede-Districterne Leding) var da han tog ved Sysslen[2]).

---

[1]) Der kunde vel ligesaa godt have staaet „Skibrede", eftersom Vikens Skibreder kun havde Tyvesesser at udrede; men det har vel været Meningen, udtrykkeligt at betegne Maalestokken, efter hvilken man skuldre regne.

[2]) Det er her (N. gl. Love II. 129), hvor „Visøre" første Gang nævnes. Rigtignok bruges Udtrykket her, saaledes at det indbefatter alle visse Indtægter, baade Ledingen af Kystdistricterne, samt den egentlige Visøre og Skatten af Indlandsdistricterne; det er heller ikke saa usandsynligt, at man aller først brugte „Visøre" som en fælles Betegnelse paa al vis Kronskat, og at det kun ved senere Skik og Brug gik over til at bruges i denne speciellere Betydning. Men saa meget er vist, at denne Betydning af Ordet blev den sædvanlige og udelukkende. Erindres maa det og, at de fleste af Østlandets Sysselmænd,

Fremdeles bestemtes det, at saafremt en Misdæder, der skulde afstraffes, var rømt til en anden Syssel end den, hvori Forbrydelsen var bleven begaaet, skulde Sysselmanden over denne være pligtig til at udlevere ham til Sysselmanden over hiint, paa den sidstes Reqvisition.

Fremdeles blev det foreskrevet, at i Tilfælde af Manddrab, der efter Omstændighederne ej strax skulde straffes med Døden, skulde Sysselmanden snarest muligt sende Drabsmanden til Kongen med en Beretning om det Forefaldne, for hvis Sandhed de vilde indestaa; og dømtes han til Fængsel, ikke til Dødsstraf, skulde han sendes til en af de følgende Borge: til Borgen paa Ragnhildarholmen ved Kongehelle, hvis han hørte hjemme i Egnen mellem Rigsgrændsen og Svarteborg; til Baldensholm, hvis han havde hjemme mellem Svarteborg og Kamborn (ved Moss); til Oslo (d. e. Borgen paa Baakeberg) fra Strøget mellem Kamborn og Dramn, samt fra Raumarike; til Slotsbjerget paa Tunsberg fra Egnen mellem Rygjarbit samt fra Thelemarken; og til Mjøskastellet fra alle Oplandene med Undtagelse af Raumarike. Og dømtes endelig Banemanden til Døde, skulde vedkommende Sysselmand selv undersøge Sagen, og selv skaffe Skarpretter, ej lade Henrettelsen besørge ved den Dræbtes Frænder, hvilket ogsaa Loven bød [1]). Af disse Forskrifter har den første, angaaende Indberetning om Manddrab, fremkaldt den Mængde Breve om Drabssager, der endnu forefindes her i Landet, især fra Tidsrummet mellem 1300 og 1530, og hvoraf mange give fortrinlige Skildringer af Folkets Levevüs og den Raadhed i Sæder, som endnu i lang Tid herskede, især blandt de lavere Klasser [2]). Hvad Reglerne for Drabsmændenes Fængselsstraf angaa, da er det merkeligt nok, at denne Straf ej udtrykkeligen omtales i Loven; men det maa have været betragtet som en Følge af Kongens Benaadningsret, at han kunde forandre Dødsstraffen eller Lemlæstelsen til Fængsel paa vilkaarlig Tid. Det er i og for sig at betragte som et ikke ubetydeligt Fremskridt i Kultur, at man nu saaledes kundre sikre Samfundet mod en Forbryder uden

nemlig 10, vare fra Oplandene, hver Bisøre i egentlig Forstand betaltes, medens der fra Rygjarbit til Elven neppe var flere end sex.

[1]) Se det ovenfor S. 523 anførte om Advarselen for Sysselmændene og Dommerne om at bruge Maadehold, Alvor og Upartiskhed i Forbryderes Forfølgelse og Domfældelse.

[2]) Bestemmelsen indskærpedes paa en Maade ved Art. 10 i Kong Haakon Magnussons Retterbod af 17de Juni 1308, hvor der vel handles om den aarlige Indberetning i et Hefte (Kvaterni) om de i Aarets Løb stedfundne Drab, men hvor dog netop de Omstændigheder fordres anmerkede, som man altid seer anførte i de enkelte Drabsindberetninger, saa at altsaa den for hine givne Forskrift ogsaa har været anvendt paa disse.

altid at anvende grummere Straffe. Dette opnaaede man ved de nye ogsaa ovenfor omtalte, Borge, der vel for en Deel havde skyldt Borgerkrigene deres Oprindelse, men nu ved den humanere Fremfærd, de gjorde mulig, kunde siges at have opvejet de Onder, af hvilke de vare en Affødning.

Endelig bestemtes det, at Ledingen skulde ydes i to Afdelinger, Vaar og Høst, og at Vaarledingen skulde være udbudt til Midfaste, indsamles til Paaske, og bragt til Tunsberg ved Hallvardsmesse (15de Mai), Høstledingen udbuden ved Vinternat, indsamlet ved Mortensmesse, og bragt til Byen til Juul, saavel som Landskylden af Kongsgaardene [1]).

Da Vaaren kom, forlod Kongen Tunsberg, og begav sig tilbage til Bergen, hvor Mødet skulde holdes ved Begyndelsen af Juli Maaned, og, som man erfarer, umiddelbart efter Gulathing eller rettere i Forbindelse dermed, saaledes at den nye Tronfølgelov, efter at være affattet og vedtagen af Høvdingerne i Bergen, ogsaa kunde paa gammel Viis lovtages paa Gulathing. Dette var nemlig endnu ikke henlagt til Botolfsmesse, og aabnedes vel saaledes efter den i den ældre Lov bestemte Tid ved Petersmesse 29de Juni. Erkebiskoppen og de øvrige Biskopper, Lendermændene, Lagmændene og Sysselmændene samt de fleste haandgangne Mænd kom efterhaanden til Bergen, og Mødet blev ogsaa ualmindelig talrigt derved at Biskop Arne i Skaalholt, saavel som en heel Deel islandske Herrer vare tilstede, for at faa den nu paa Island gjenoptagne Trist om Bestyrelsen af Kirkegodserne afgjort, saaledes som det i det følgende vil blive omtalt. Biskop Arne og de islandske Herrer vare allerede Aaret forud ankomne til Norge, og Biskopen havde været med Kongen under hans Ophold paa Østlandet. Saa vidt man kan skjønne, maa de foreløbige Forhandlinger allerede have begyndt for Gulathinget, siden ej alene Tronfølgeloven virkelig blev lovtagen paa Gulathing, som det udtrykkeligt heder, med Erkebiskoppens, alle Lydbiskoppernes, Lendermændenes, de øvrige lærde Mænds, Stallarernes, Lagmændenes og alle de tilstedeværende haandgangne Mænds Samtykke [2]), men ogsaa, hvorom mere nedenfor, en foreløbig Lovtagelse af Landsloven synes at være skeet. Ved hiint Samtykke til en ordent-

[1]) Der findes vistnok ikke nogen foreløbig udtrykkelig Erklæring om at Ledingen herefter skulde ydes i to Terminer, men da Terminerne selv nævnes, og der ikke tidligere er Tale om dem i Loven, er det klart, at denne Deling skriver sig fra samme Møde. Det er ogsaa det naturligste at den stod i Forbindelse med og var en Følge af den nye Ledings-Indretning.

[2]) Se herom ovenf. S. 518. Det er dog vistnok ikke umuligt, at det Hyldingsthing, som den 2den Juli holdtes paa Christkirkegaarden i Bergen, regnedes for Gulathing. Da Kong Haakon hyldedes i Bergen den 8de Juli 1217, blev han, som det udtrykkeligt siges, budt velkommen af Sigurd af Onareim paa alle Gulathingsmændenes Vegne, og Dagfinn Bonde, Gulathings Lagmand, erklærede at Gulathingsmændene nu gjerne vilde vise Haakon al den Hæder, de kunde.

lig reguleret Arvegang havde Erkebiskoppen, om end ikke i udtrykkelige Ord, opgivet sin Fordring paa at Norges Rige skulde være et absolut Valgrige: en Fordring som jo ogsaa, efter hvad vi have seet, var uholdbar. Dog blev en formelig Renunciation fra Erkebiskoppens Side af denne Fordring, saavel som af Fordringen om Kronens Ofring, indført som første Artikel i den strax efter udstedte Overeenskomst, saaledes som det nedenfor vil sees. Imidlertid forbeholdt han sig dog, og Kongen indrømmede ham, at den Artikel, der tilføjedes efter det egentlige Arvetal, og som handlede om, hvorledes man skulde forholde sig, naar der aldeles ingen var tilbage af den kongelige Stamme, og en Konge saaledes maatte vælges, blev formet ganske ligesom hiin Artikel fra 1164, hvilken Erkebiskoppen havde fordret opfrisket, nemlig at de verdslige og gejstlige Herrer tilligemed 12 fra hver Syssel af Sysselmændene opnævnte Mænd skulde uopfordret indfinde sig i Nidaros til Raadslagning med Erkebiskoppen, og at Erkebiskoppens samt Biskoppernes Stemmer skulde gjøre Udslaget ved Valget. Saaledes kunde Erkebiskoppen trøste sig med, at der dog gaves eet Tilfælde, hvor Tronfølgeren formelig skulde vælges og hvor den af ham for sig og sine Lydbiskopper paastaaede overvejende Indflydelse paa Valget var lovhjemlet. Hvad Arveloven selv angaar, da udtalte den først og fremst det Princip at kun een ad Gangen skulde være Konge, og opstillede dernæst tretten Arvegangsklasser, nemlig 1) ældste egtefød Søn; 2) ældste egtefød Sønnesøn (med det udtrykkelige Tillæg: „hvis ingen egtefød Søn er til"; yngre egtefød Søn gik saaledes foran ældste egtefød Søns Søn); 3) ældste egtefød samfædre Broder; 4) ældste egtefød samfedre Farbroder; 5) ældste samfedre egtefødde Broders egtefødde Søn; 6) ældste egtefødde Søn af egtefød samfedre Farbroder; 7) ældste uegte Søn af sidst afdøde Konge, kun ikke fød i Hoor eller Blodskam; 8) egtefød Datters ældste egtefødde Søn; 9) egtefød samfedre Systers ældste egtefødde Søn; 10) ældste mandlige Nærsyskendebarn, stammende ved egte Fødsler fra den afdøde Konges Farfaders samfedre Broder; 11) ældste mandlige Nærsyskendebarn stammende paa samme Maade fra afdøde Konges Farfaders samfedre Syster; 12) afdøde Konges Moders samfedre egtefødde Systers egtefødde Søn; og endelig 13) næste mandlige Arving, efter det i Loven opstillede sædvanlige Arvetal, for saa vidt han er af rette Konge-Ætt.

Det bestemtes tillige, at den afdøde Konges Datter, Sønnedatter, Syster eller Moder, saavel som øvrige kvindelige Frænder, der ifølge den private Arvelov vare berettigede til Arv, men derimod udelukkede fra Kongearven, saa og de mandlige Frænder, der ikke hørte til den egentlige Kongeætt, og saaledes heller ikke havde Ret til Tronarven, men derimod

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... [illegible] Sommerhall [illegible] ... [illegible] angaaende

1 [illegible]

2 [illegible] 1202, [illegible]

3) [illegible]

hans Sønners Titler, og hvor han tillige gav sine Mænd de behørige Forskrifter, hvorledes de skulde forholde sig ved Hyldings-Højtideligheden, hvilke Vaaben de skulde bære o. s. v. Og denne Højtidelighed berammedes allerede til den følgende Dag, Marie Besøgelses-Dag eller St. Svithuns-Dag (2den Juli), den samme Dag, paa hvilken Cardinal Villjam havde indviet Apostelkirken, og som derfor tillige var dennes Kirkemesseday, altsaa var en tredobbelt Festdag [1]). Da 1ste Juli var en Søndag, kunde Gulathinget til denne Tid netop have begyndt sine Forhandlinger, og vanskeligt have tilendebragt dem; det er derfor rimeligt, at Kongen, Erkebiskopen og de øvrige Herrer først senere, henimod Thingets Slutning, have begivet sig til Gulathing, for at lade Arveloven antage med desto større Højtidelighed. Tidligt om Morgenen den 2den Juli hørte Kongen selv Tider og Messe i Apostelkirken, og begge Junkerne, af hvilke den ene kun var fem, den anden kun tre Aar, „Udmesse" i Christkirken de spiritu sancto. Imidlertid var der om Morgenen tidligt tilblæst almindeligt Thing paa det sædvanlige Sted, Christkirkegaarden, og alt ordnet saaledes som Kongen Dagen forud havde bestemt. Dette var vel i det hele taget saaledes som det havde været Skik og Brug ved de tidligere Hyldinger, men dog i flere Stykker anderledes, og derfor vel paa det nærmeste saaledes som det findes foreskrevet i „Hirdskraa", efter den Bearbejdelse og Udvidelse, som Kong Magnus underkastede denne Lov (hvorom mere nedenfor). Magnus behagede sig altfor meget i al Slags pragtfulde Optog, Højtideligheder og Ceremonier, til at han ej skulde have grebet denne Anledning, den eneste, han kunde vente at opleve, til at gjøre de Forandringer og Forbedringer i det ældre Ceremoniell, som han fandt passende, og derfor er det vel næsten at ansee som vist, at det Ceremoniell, der findes paabudt i Hirdskraa Cap. 5, netop er det selvsamme som det, Magnus nu fastsatte paa Hirdstevnen, og af hvilken endog denne Hirdstevne selv dannede en Deel. Det bestemmes her udtrykkeligt, at Kongen paa denne Hirdstevne skal foreskrive Hirden, hvorledes den havde at forbe-

[1]) At Cardinalen indviede Apostelkirken den 2den Juli 1247, er ovenfor omtalt, S. 29, og siges udtrykkeligt i Sturlunga Saga VII. 46. Dette forklarer noksom, hvorledes de Forklaringer i Brudst. af Magnus's Saga, hvor Hyldingsfesten omtales, skulle opløses. Udgiverne af Folio-Udgaven S. 391 have læst krossmessudagr Jesu gerðr, og Udg. af Fornm. S. X. S. 163 kanuka messudagr Jesú ok guði, hvorved det paa sidste Sted endog er tilføjet en Anmerkning for nogenledes at begrunde denne Læsning. Men der har aabenbart staaet kirkjumessudagr ihugaðr, d. e. Kirkemessedagen erindret, eller efter den kirkelige Talemaade „commemoreret". Forkortningen for kirkju er læst som kross eller kanuka, ihu (i Ordet ihugaðr) som Jesú og -gaðr som gerðr el. guði.

rede sig til og forholde sig ved den forestaaende Akt [1]). Det er og her foreskrevet, at den vordende Konge netop skal lade sig synge Messen de spiritu sancto med flere dertil bestemte Collecter [2]). Derpaa skulde han gaa til Altaret og forrette en Bøn, samt knælende modtage Velsignelsen af Biskoppen. Derefter skulde det hellige Kors og de øvrige Helligdomme, der havdes ved Haanden, altsaa i nærværende Tilfælde St. Sunnivas Skriin, bæres i Procession ud til Thingpladsen, hvor alle, der kunde, skulde begive sig hen. Alt dette blev vistnok nøjagtigt iagttaget. Paa Thingpladsen skulde der være indrettet en stor Tribune med Trappetrin og flere saakaldte Højsæder, af hvilke det i midterste, det kongelige, skulde være højest og smukkest prydet. En saadan Tribune eller Hyldingsstol stod muret paa Christkirkegaarden i Nidaros; i Bergen var den vel kun for Dagen indrettet af Træ. Her skulde nu alle de tilstedeværende Høvdinger sætte sig i Sæderne paa begge Sider af Kongehøjsædet efter deres Rang, men Kongehøjsædet selv skulde, som det heed, staa tomt, og Kongsemnet, som den vordende Konge kaldtes, sætte sig paa Trinet nedenfor, indtil han havde faaet Kongenavn. Denne Bestemmelse gjelder dog kun det som det sædvanligste forudsatte Tilfælde, at ingen anden regjerende Konge er tilstede end Kongsemnet selv. Men her, hvor Hyldingen skulde skee endnu i den regjerende Konges Levetid, og hvor denne desuden skulde creere den yngre af Sønnerne til Hertug, satte han sig vistnok selv paa Kongetronen. Den vordende Hertug satte sig efter Forskriften ogsaa paa det samme Trin som Broderen. Da man var kommen til Sæde, rejste en af den forsamlede Skare, sandsynligviis en anseet Bonde, sig, og bød Kongen velkommen [3]). Derpaa traadte Stallaren Vigleik Audunssøn frem og holdt en Tale paa Hirdens Vegne. Efter ham holdt Erkebiskoppen en

[1]) Hirdskraa, Cap. 5. „Naar de fornemste Mænd ere sammenkomne“, heder det her, „skal Thing tilstevnes efter gammel Sedvane, men Hirdstevne skal være førend Thinget holdes, for at afhandle hvad der især kan synes nødvendigt. Kongsemnet skal her enten selv holde eller lade holde en Tale, hvori han takker alle for deres Nærværelse, og lover alle de samme Æresposter og Titler som de havde før, samt den Forfremmelse efter gode Mænds Raad, der fortjene den; siden skal der tales om paa hvad Maade hele Hirden kan berede sig saa sømmeligt som muligt til Thinget, saa at dens hele Fremtræden er som hæderligst“. Hiin Taksigelsestale har naturligviis Kongen her holdt paa Sønnens Vegne.

[2]) Dette vare Collecterne: „Deus in te sperantium fortitudo; de domino, de sancto Olavo, de omnibus sanctis“.

[3]) Her er i Sagabrudstykket en Linje ulæselig, saa at man ej kan see, hvo der hilsede Kongen; men da det paa Hyldingsthinget 8de Juli 1217 var Bonden Sigurd af Onareim, der saaledes hilsede Kong Haakon i alle Gulathingsmændenes Navn, maa det vel ogsaa denne Gang have været en af Gulathingslagens mere anseede Bønder.

Lang og smuk Tale, hvori han først berørte den Sorg, alle havde følt over Junker Olafs Død, og derpaa udbredte sig over den Fryd, Gud nu havde forundt det hele norske Folk [1]). Efter det nye Ceremoniell var det ej længer en Bonde, der skulde give Kongsevnet Kongenavn, men den fornemste af de Tilstedeværende, læg eller lærd. Dette Hverv tilfaldt altsaa nu Kongen selv, som holdt en smuk Tale og endte den dermed, at han gav Erik Kongenavn og Haakon Hertugsnavn, hvorefter de begge toge Plads i det kongelige Højsæde. Den nys udnævnte Konge skulde ifølge Forskriften løftes op deri af alle Biskoperne, Lendermændene, Hirdstjorerne og Lagmændene, under Afsyngelsen af Te Deum og Kyrie eleison, medens Kongen kun skulde give Hertugen Haanden og sætte ham ved sin Side, samt staaende overrække ham Sverd og Merke. De Ord, hvormed Kongenavnet gaves, vare disse: „det Kongenavn, Gud forlener dig og som du er fød til, og af Landsens Folk tagen til efter den hellige Kong Olafs Lov, det lægger jeg paa dig, Erik Magnussøn, paa Guds Vegne og alle deres, som under dit Velde ere satte, med den Hæder og Magt, som tilkommer det at følge over hele Norge og dets Skatlande; i Faderens, Sønnens og den Helligaands Navn, Amen" [2]). Disse Ord sees med Flid at være saaledes valgte, at de skarpt udtale Arvekongens medfødte, af Gud selv uden nogen Mellemkomst enten af Kirken eller Folket overdragne Ret til Kronen. Formularen for Hertugsudnævnelsen lød saaledes: „Det Navn, jeg lægger paa dig, Haakon Magnussøn, paa Guds Vegne, og af den Magtfuldkommenhed, han har forlenet mig, det giver jeg dig med Godvilje; og lade Gud selv sin Miskund følge det med alle de Dele, han seer at være dig meest tjenlige, til hans Ære, min Hæder og Lettelse, dig selv til Lykke og Held, alle dem til Fred og Glæde, som jeg med Guds Forsorg undergiver din Raadighed". Efter Udnævnelsen gik, fremdeles efter det beskrevne Ceremoniell, den unge Konge og Hertug begge til St. Sunnivas Skriin for derpaa at aflægge deres Eed, Kongen til Folket og Hertugen til Kongen; hvorefter Lendermændene og Hirdstjorerne, Lag-

---

1) Disse tvende Taler havde sandsynligviis mere Hensyn til Hertugs-Udnævnelsen, end til Kongehyldingen. Thi i Hirdskr. Cap. 5, hvor Ceremoniellet for Kongehyldingen beskrives, staar der intet om nogen saadan Tale, derimod heder det udtrykkeligt i Cap. 12, der beskriver, hvorledes Kongen skal creere en Hertug, at naar Hertugsevnet har taget Plads paa Trinet foran Kongens Højsæde, skal den, som Kongen dertil beskikker, først holde en Tale om hvad der kan findes mest passende. Om nu ellers Kongen havde formaaet Erkebiskoppen til at træde frem og holde denne Tale, eller han gjorde det af sig selv, kan ikke sees.

2) Hirdskraa, Cap. 5. 12.

denne samme Lejlighed, hvor stort Hertug Haakons Len skulde være, og hvilke Forpligtelser der som Vasall skulde paaligge ham. Thi Hirdskraaen forudsætter udtrykkeligt, at Hertugen skulde have en Deel af Landet til Len, og optegner nøje Hertugens Pligter. „Hertugen" lyder Hirdskraa, „skal frit (frjálslega) raade over den Deel af Landet, som Kongen giver ham at tage Sagøre af med Miskunhed, kun skal han ikke have større Udbud end Kongen, uden denne i Nødsfalds-Tilfælde tillader det. Han skal ikke bortskjenke det Jordegods, Kongen forlener ham med, men han maa bortforlene dem til hvem han vil. Heller ikke skal han have flere haandgangne Mænd end Kongen og forstandige Mænd finder tilbørligt, og forøger han sin Hird, efter at Kongen har forbudt det, da ere alle de, der sværge ham Troskabseed, skjønt Kongens Forbud var bekjendt, Landraademænd. Hertugen skal heller ikke forlade Landet uden Kongens Tilladelse, lige saa lidet som han skal staa i venskabelig Forbindelse med nogen Høvding, med hvem Kongen af lovlige Grunde staar paa fiendtlig Fod, eller have de Mænd i sin Tjeneste, paa hvilke Kongen er vred. Er der Ufred i Landet, skal Hertugen og alle hans Mænd være forpligtede til at understøtte Kongen i alle nødvendige Foretagender, og kræver Nødvendighed det for Hertugen, da skal Kongen igjen skaffe ham saa stor Hjelpe-Styrke som gode Mænd finde passende. Ere de sammen i Ufred, da skulle de og deres Mænd begegne hinanden som de, der danne et eneste Samfund. Hertugen er forpligtet til, baade i Fred og Ufred at føre de Fejder, Kongen med Rimelighed befaler ham at føre, og hvori han ogsaa, om det gjaldt, vilde sende sine kjæreste Venner. Naar Hertugen er hos Kongen, skulle Hertugens Mænd besørge Vagthold og al anden Udkig og Bevogtning, lige saa vel som Kongens, efter Mandtal og Lodkastning. Kongen lægger først ind i enhver Havn. Hertugen skal være sin Konge huld og tro, opmerksom paa al Fare, og vogte vel paa Fienders Tale og Raad. Beskylder Kongen sin Hertug for Svig eller Utroskab, da skal dette ransages med Skjønsomhed, men ikke refses med Heftighed og Voldsomhed. Negter han Beskyldningen og forsikrer om sin Troskab, da skal han tilbyde Gisler og erklære sig rede til at underkaste sig retlig Undersøgelse, hvorpaa Sagen skal undersøges med Skjønsomhed og gode Mænds Raad efter Loven. Vægrer Hertugen sig uden lovligt Forfald for at komme til Kongen, skjønt han er lovligen stevnt, da maa man dømme Beskyldningen at være sand, og alle de, som efter denne Doms Afsigelse frivilligt følge ham eller vise ham nogen Lydighed, ere alle Ubodemænd. Som Udmerkelsestegn bestemmes, at Hertugen kunne lade bære Merke for sig, hvad enten han rider til Byen eller ror, med mindre Kongen allerede er der; ligeledes skal han,

naar Kongen ikke er tilstede, have et bevæbnet Følge af 6 Personer; i Kongens Nærværelse kun af fire [1]).

Dette viser, at den nu creerede Hertugs Rettigheder ikke kunne have været saa store som Hertug Skules, siden, hvad der for Resten er merkeligt nok, Ledingen maa have været forbeholden Kongen, da aldeles intet nævnes om denne, medens det derimod udtrykkeligt siges, at Lenet overdrages Hertugen til at tage Sagøre af [2]). Heraf maatte da ogsaa følge at Sysselmændene i Hertugens Len egentlig vare at betragte som kongelige, og rimeligviis skulde udstede Forsikringsbrev samt aflægge Eed baade til Kongen og Hertugen. Men for øvrigt var den Stilling, man tænkte sig at denne skulde indtage, ganske en Lensfyrstes, der ubindret førte Regjeringen over og oppebar de øvrige Indtægter af det ham overdragne Len, uden nogen Indblanding af Overherren, og kun var forpligtet til at vise denne Troskab og understøtte ham i Krig, efter Lensforholdets sædvanlige Medfør. Der nævnes intet om at Lenet skulde være arveligt i Hertugens Ætt, thi det maa ansees vist, at det gjaldt herom, hvad der strax efter udtrykkeligt siges om de Jarler, Kongen udnævner i det egentlige Norge, „at Jarldømmet paa ingen Maade havde at gaa i Arv, skjønt enkelte utilbørligt havde klængt sig derved". Hertugdømmet var nemlig, som vi allerede ovenfor have viist ved at omtale Hertug Skules Ophøjelse til denne Værdighed, i sig selv intet andet end Jarleværdigheden med en noget højere Titel og Rang. De for Jarlen opregnede Rettigheder og Pligter ere ogsaa ganske de samme, som de, der opregnes for Hertugen; begge derom handlende Capitler ere aldeles ligelydende, og selv det Antal Folk, Hertugen eller Jarlen kan benytte til Følge, angives for begge lige stort [3]). Hvad der siges om Oprindelsen til denne indenlandske Jarleværdighed, nemlig at Norges Konge stundom giver sine egtefødde Sønner, stundom sine egtefødde Brødre eller nærmeste Svogre Jarlsnavn, og giver dem saadanne Stykker af Landet, beliggende i de Egne af Riget, og paa de Vilkaar, han finder for godt, passer lige saa godt

[1]) Hirdskraa Cap. 13.

[2]) Udtrykket i Cap. 13, der ogsaa gjentages i Cap. 17, hvor der handles om Jarlens Rettigheder, er vistnok noget dunkelt, men kan dog ikke vel forstaaes anderledes. Der staar i nogle Codices: „den Deel af Landet, Kongen giver ham til Sagøre efter Loven med Misfun", i andre „den Deel af L., Kongen giver ham at tage Sagøre af" o. s. v. Nu er det vist, at ved „Sagøre" forstodes kun Sagefaldet, og Ledingen kunde ikke paa nogen Maade regnes dertil. Man maa saaledes visselig antage, at Ledingen har været forbeholdt Kongen selv; jvfr. nedenfor S. 548 Not. 4. Af Dipl. Norv. I. 92 synes det ogsaa at Haakon Magnussøn, først efterat være bleven Konge, skjenker Chorsbrødrene i Mariekirken Ledingen af to Skibreder paa Follo.

[3]) Hirdskraa, Cap. 17.

paa Hertugsværdigheden, og Navnet eller Titlen gjør fra denne Side intet til Sagen. Saaledes maa det da vistnok ogsaa henføres til Hertugsværdigheden, hvad der end videre tilføjes som Beviis paa at Jarleværdigheden i Norge ej var arvelig. For det første, heder det, „kan det noksom bevises, at den aldrig har gaaet i Arv. For det andet findes ingensteds i Landet nogen særegen til Jarldømmet bestemt Part, men naar Kongerne have givet Jarlerne noget af Landet, da have de givet dem Len, som det har behaget dem bedst, snart i Frostathingslagen, stundom i Gulathingslagen, stundom i Viken og især paa Oplandene, stundom ogsaa i alle Dele af Landet, men desto mindre paa hvert Sted [1]); ofte have ogsaa Kongerne tilbagetaget de Forleninger, de have givet Jarlen paa een Kant af Landet og givet ham Len andetsteds, efter som de have fundet det mest passende; der findes ogsaa hverken Jordegods eller Odelsjorder nogensteds i Norge særskilt henlagte til Jarldømmet. For det tredie, og hvad forstandige Mænd især have lagt Vegt paa, have kloge Konger ofte fundet, at Jarlerne vare upaalidelige, enten mod dem selv eller mod deres Forfædre, hvorfor det er rettest at Kongen har det i sin Magt at hædre og fremme den mest ved Forleninger af sin Fædrenearv, som han befinder at være ham huldest, og vil lægge mest Vind paa at udføre hans Befalinger uden- og indenlands, **thi alt Landet er Kongens Odel og Eje**, og det er ikke sikkert at det gaar bedre, om man forsøger paa noget andet. Og for det fjerde, saaledes slutter denne merkelige Erklæring, er det jo bekjendt nok, at der lange Stunder slet ikke har været nogen Jarl i Norge, og dermed har Almuen været bedst tjent, thi sjelden har det baadet Smaafolket, at der var flere Befalingsmænd paa een Gang" [2]). — Det kan saaledes umuligt have været Kongens Mening, at Hertugsværdigheden med tilhørende Len skulde gaa i Arv. Man havde desuden allerede et afskrækkende Exempel paa, hvad det blotte Spørgsmaal derom kunde lede til, i Stridighederne mellem den kongelige og hertugelige Linje i Danmark.

Hvor stort Len Hertug Haakon fik, angives ingensteds. Man kan vel af flere Omstændigheder slutte, at Meningen har været, at han skulde have en Trediedeel af Norge og Skatlandene, men hvad der regnedes til denne Trediedeel, nævnes ikke udtrykkeligt; man kan kun nogenledes slutte sig dertil fra de senere af ham som Hertug udstedte Breve. Af disse sees, at han fik alle Oplandene eller hvad der nu regnedes til Eidsiva-

[1]) Man skulde næsten formode, at her sigtes til Skule Tostigsøn, hvilken, som det ovenfor er viist (II. 603), synes at være bleven udnævnt til Jarl af Kong Eystein.

[2]) Hirdskraa, Cap. 14.

thingslagen, paa Østerdalen nær [1]), saavel som Oslo med Oslo-Syssel [2]); dertil Egdafylke og Rogjafylke [3]), samt endelig Færøerne og Hjaltland [4]). Derimod synes Vestfolden eller Tunsbergs Syssel saavel som Borgesyssel, Ranafylke og Skiduisyssel at have været forbeholdt Kongen [5]), eller

---

[1]) Se Hertug Haakens Retterbot af 9de Febr. 1291 (N. gl. L. III. S. 18) til Eidsivathingslagens Mænd: her nævnes udtrykkeligt Raumafylke, Hadafylke, Hedemarken og Gudbrandsdalen. Østerdalen nævnes derimod ikke, og har saaledes maaskee ej været medregnet.

[2]) At Oslo og Oslo Syssel stod under Hertug Haaken, er en saa bekjendt Sag, at det her ej behøver nærmere at paavises: det vil noksom sees i det følgende.

[3]) Hvad Rygiafylke og Stavanger angaar, da erfares det ligeledes noksom af flere Breve, at de hørte til Hertugdømmet. At Egdafylke hørte dertil, falder næsten af sig selv, og kan desuden sluttes af Dipl. Norv. I. 81, hvor et Brev af 1292, udstedt fra Egdafylke, dateres baade efter Eriks Konge- og Haakens Hertugs-Aar.

[4]) Dette sees noksom af Haakens bekjendte saakaldte Saudabrev til Færøerne af 1298, N. gl. L. III. 33, saavel som af Dipl. Norv. I. 89.

[5]) Hvad Tunsberg angaar, da seer man af flere Data, at det stod umiddelbart under Kong Erik selv. Flere af Kong Eriks Breve ere udstedte derfra, som Privilegiet til Lubeck af 11te August 1292 (Urkundenb. No. 594, Thork. Dipl. II. 133); hans Hustru Margrete døde der (Annal. ved 1283); i Brev af 12te Jan. 1293 (Urk. No. 606) love Hansestædernes Deputerede, hvis Stædernes Ratihabitions-Brev ikke til en bestemt Tid indtreffer, at indstille sig i Tunsberg og ikke forlade det uden Kongens Tilladelse; ifølge Arne Biskops Saga Cap. 48 holder Kongen til i Tunsberg og drager til Landsenden, hvor han ligeledes opholder sig en Stund: ifølge Cap. 74 sejler Kongen fra Danmark „hjem" til Tunsberg, men „indbydes" siden af Hertug Haaken til Oslo, samt drager efter dette Besøg tilbage til Tunsberg, uden at der tales om nogen Indbydelse til ham fra Hertugen did; og i Hertug Haakons Privilegier for de vendiske Stæder, af 14de Aug. 1287, nævner han blandt Stæderne i sit Hertugdømme kun Oslo. Han vilde vel og have nævnt det vigtige Tunsberg, hvis han havde havt noget at sige derover. (Urk. No. 517, Thork. Dipl. II. 111). Det staar vistnok ogsaa i Forbindelse med hiin Undtagelse af Ledingen fra de hertugelige Indtægter, at Tunsberg forbeholdtes Kongen, thi dette var det Sted, hvortil Ledingen skulde indbetales, saasom Tunsbergs Slot paa denne Tid var Norges vigtigste Fæstning, der ej burde være i andres end Kongens egen Vold. At Ranafylke lød under Kongen, synes af det nys anførte Sted i Br. Arnes Saga at være indlysende: det var ogsaa i sin Orden, at Grændsedistriktet og Grændsefæstningen ved Kongehelle tilhørte Kongen; Ranafylke havde desuden ogsaa ved tidligere større Forleninger været forbeholdt Kronen. At Erling Alfsson havde Borgesyssel i Len, er forhen nævnt, og sees af flere Breve, navnlig af Kongens Retterbot af 22de Sept. 1277 (hvorom mere nedenfor), angaaende Tiende i Viken og paa Oplandene, nærmest udstedt til Erling Alfsson, Thore Biskopssøn og Audun Hugleiksson, sammenholdt med Kong Eriks og Hertug Haakons Retterbot (1280—83) om Geistlighedens Anmasselser (se Norges gl. L. III. S. 32), der ligeledes henvendes først til Erling Alfsson og Thore Biskopssøn; heraf maa man slutte, at disses Forlening har været af et eget Slags; da man nu finder Thore Biskops-

de vare maaskee allerede bortforlenede eller bortlovede til visse anseede Mænd med det Forbehold at de skulde beholde Sysslerne paa Levetid, uden at staa under andre end Kongen selv, og med større Rettigheder end de almindelige Sysselmænd. Saaledes sees det, at Erling Alfsøn i 1276 havde Borgesyssel, og Skidusyssel var i det mindste senere overdragen til den nye Cantsler, Thore Haakonssøn. Muligt er det vel og, at enkelte Ændringer i den oprindelige Bestemmelse kunne have været gjorte strax før eller efter Kongens Død. For Resten faldt det sig vel af sig selv, at Hertugen ej skulde tiltræde Forleningen førend efter Kongens Død, og vel heller ikke da, førend han var bleven myndig.

Ved denne Lejlighed vedtoges ogsaa lignende Bestemmelser for Sysselmændene nordenfjelds, som det ved Mødet i Tunsberg havde været vedtaget for dem paa Østlandet. Af Egdafylke skulde der holdes fire Mand af hver Skibrede, saaledes bevæbnede og udrustede, som før bestemt for Viken; af Rygfylke, Hørdafylke og Sogn tre, af Søndfjord to, af Nordfjord tre, af Søndmøre to, af Raumsdal og Nordmøre tre Mand af hver Skibrede, af Thrøndelagen deels to, deels tre Mand af hver Skibrede, af Naumdal to, af Haalogaland fire Mand af Skibreden. Om Stederne hvor Forbrydere skulde holdes i Fængsel, findes ingen Bestemmelse; sandsynligviis har man kun haft de to Borge ved Bergen og Nidaros at vælge imellem, og faldt det da af sig selv, at Gulathingslagens Forbrydere bragtes til hiin, Frostathingslagens til denne. Ved disse Bestemmelser oprettedes, kan man sige, en for de Tider ikke ubetydelig staaende Hær. Thi det Antal, Sysselmændene som saadanne skulde holde, beløber sig efter en temmelig nøjagtig Beregning til 1084 [1]). Naar herforuden de, der havde Veitsler (d. e. vare forlenede med Kongsgaarde), skulde stille fem Mand for hver 15 Mks. Veitsle, altsaa 1 Mand for hver tre Mks. Veitsle, kan man vel regne af Lendermændene, af hvilke der vel gaves omtrent 120 [2]), og som hver i Gjennem-

søn i Breve fra 1294, 1303 og 1306 nævnt saaledes at han maa antages at have været forlenet med Skidusyssel (fornemmelig Brevet af 1303, Dipl. Norv. 95), maa man vel antage, at han allerede som Cantsler, maaskee ved sit Giftermaal 1277 med en Slægtning af Kongen, se nedenfor, fik denne Forlening med større Rettigheder end de sædvanlige Sysselmænd. Audun Hugleiksøn maa have været Befalingsmand over Tunsberghuus, og som saadan kgl. Fehirde; det var han i det mindste i 1298 (se Brev i Lappenbergs Sartorius II. 738, hvor han selv kalder sig saa); dog har han vel dertil haft andre Forleninger.

[1]) Skibredernes Antal paa denne Tid erfares fuldstændigt af Kong Magnus's Testamente af 1ste Februar 1277, Dipl. Norv. III. No. 3. Heraf kan da Troppe-Antallet temmelig nøjagtigt beregnes.

[2]) Vi gaa ud fra, at der var omtrent 4 Lendermænd, ligesom tidligere 4 Herser, i hvert Fylke, og Antallet af Fylker, eller hvad der kunde regnes lige med Fylker, kan omtrent ansættes til 30.

snit havde 15 Mks. Veitsle, stillede 600, og de øvrige haandgangne Mænd, samt Lagmændene, der vel ogsaa tilsammen havde ikke mindre end 1800 Mks. Veitsle, ligeledes 600 Mand; det hele Beløb udgjorde saaledes 3284 Mand. Vistnok vare vel mange Sysselmænd ogsaa tillige Lendermænd, men derfor kan man ikke regne deres Contingent som saadanne ind i, hvad de som Sysselmænd skulde stille: dette stilledes af Syslen, hiin derimod af deres Veitslegods. Hertil komme nu og de Tropper, som Sysselmanden i Jemteland og Herjedalen vel ogsaa maa have stillet, skjønt det ikke optegnes. De reglementerede Vaaben for disse Tropper vare i det mindste en sterk Vaabentrøje, Staalhue, Skjold, Sverd, Spyd, og Haandbue med to Tylfter Brodde [1]). Denne Hær var saaledes ej alene i sig selv temmelig sterk, men ogsaa vel bevæbnet. Det er nemlig tydeligt, at disse Tropper nu traadte ganske i Stedet for de tidligere saakaldte Huuskarle eller Lenstropper, som Lendermændene vare pligtige at holde, og hvis Antal vilde have udgjort omtrent 2400 Mand, men som nu billigtviis maatte fordeles anderledes, da der i Tidens Løb var opstaaet et ganske andet System med Veitslerne, end forhen; i ældre Tider var der neppe andre Veitslemænd end Lendermændene, hvoraf hver havde des større Veitsler og kunde holde des flere Mand, hvorimod Aarmændene, der forrettede Sysselmændenes Pligter, intet havde med at stille Tropper; nu var der ved Siden af Lendermændene mindre Veitslemænd; Sysselmændene vare komne op i Aarmændenes Sted som virkelige Befalingsmænd, og vare tildeels selv Lendermænd, i det mindste Veitslemænd: her udkrævedes altsaa en ny Fordelingsmaade. Det maatte da næsten falde af sig selv, at det Antal Tropper, Sysselmændene skulde holde, beregnedes i Sysdistricterne efter Skibrede-Antallet, uden at man deraf maa forledes til at tro, at denne Troppestilling traadte i Stedet for den virkelige Leding- eller Folke-Udbudet. Dette vedblev lige fuldt, eller meentes i det mindste at skulle vedblive; en anden Sag var det, at disse Ledingstropper kom til at spille en mere og mere ubetydelig Rolle ved Siden af Huustropperne, eller, som man gjerne kan kalde dem, de staaende Tropper, for saa vidt det maa antages, at i det mindste Sysselmændene, om de end ikke have holdt det hele foreskrevne Antal uden i Krigstid, dog altid have været omgivne af saa mange Krigere eller Huuskarle, som vare nødvendige for dem til at opretholde Orden i deres Sysler, hvilken mindre Skare da igjen udgjorde Kjernetropperne, med hvem de øvrige, der skulde holdes i Krigstilfælde, forenedes,

[1]) Disse vare ifølge Hirdskraa Cap. 35 de for Gjester og Kjertesveiner reglementerede Vaaben, og saadanne i det mindste skulde disse af Lendermændene og Sysselmændene stillede Krigere have.

og af hvilke de lærte den tilstrækkelige Vaabenfærdighed, for saa vidt de ikke allerede forben havde erhvervet den. Sandsynligviis regnedes ogsaa blandt disse Tropper de før omtalte **Borgere**, der dannede Besætningen i de nys oprettede Borge.

Der er al Grund til at antage, at ogsaa den nye private Arvegangslov ved denne Lejlighed, eller rettere allerede paa Gulathinget, blev vedtagen. Det var nemlig i og for sig rimeligt, at den behandledes i Forbindelse med Kongearve-Loven, som den i visse Tilfælde supplerer. Vel kunde man sige, at hvor Kongearve-Loven, efter at have gjennemgaaet de 12 Arvegangsklasser, erklærer den, som ifølge den private Lov er nærmest til Arv, for ret Tronarving, saavel som hvor den omtaler de Slægtninger af den afdøde Konge, der i Følge den private Arvelov staa nærmere til Arv af Gods, end Tronarvingen, har den ikke nogen bestemt Arvelov for Øje, men sigter kun i Almindelighed til, hvad der til enhver Tid er bestaaende: imidlertid synes dog dens Udtryk „som Landsbogen vidner i det almindelige Arvetal", at maatte betegne den nye Fælleslov, thi kun denne kunde kaldes „Landsbogen". Desuden blev den nye Lov endeligt lovtagen inden næste Rigsmøde; Rigsmødet 1273 var saaledes det eneste, paa hvilket det nye Arvetal kan have været behandlet og vedtaget, for saa vidt det overhoved kom fore paa noget Rigsmøde, hvilket man dog maa antage om en saa vigtig Forandring, hvorved endog et aldeles nyt Arvegangsprincip indførtes [1]). I Forbindelse hermed bar da vel ogsaa den nærmere Bestemmelse og Begrændsning af Odelshævd og Odelspræscription fundet Sted, ligesom overhoved de øvrige Punkter, der trængte til en særegen Drøftning og Vedtagelse, førend de indførtes i Lovbogen, her maa have været behandlede: de kunne dog ikke have været mange. Ja det lader endog til, at disse her nævnte Forandringer i den verdslige Lovgivning have været forelagte paa Gulathinget til Antagelse allerede strax ved dets Aabning, og at den hele Lovbog med det samme foreløbigt blev vedtagen.

Da saaledes disse vigtige verdslige Anliggender vare afgjorte, skred man til at behandle de kirkelige. Dog kom først den vigtigste islandske Sag for, mellem Biskop Arne af Skaalholt og Kirke-Ejerne, saaledes som det i det Følgende skal nærmere berettes. Uagtet Kongen heldede til disses Side, faldt Dommen, hvilken Erkebiskoppen afsagde den 24de

[1]) I Annalerne for 1273 staar der at ved Martinsmesse (10de Nov.) dette Aar blev Arve-Baalken i den af Kong Magnus udsendte Lovbog vedtagen. Heraf skulde det synes, som om dette var i den gamle Arvelov efter Frostathingsloven; men da Arne Biskops Saga Cap. 12 oplyser at det var de fra Mødet hjemkomne Ravn Oddsøn og Thorvard, der dreve Vedtagelsen igjennem, maa man formode, at dette var den nye Arvelov.

Juli, ganske til Bisloppens Fordeel. Endelig kom Raden til Tviste-Emnerne mellem Kongen og Erkebiskoppen, af hvilke dog flere nu allerede vare afgjorte, og efter mange Forhandlinger fra begge Sider, som det heder, sluttedes da omsider den længe forberedte Overeenskomst, med Biskoppernes, Baronernes, de nidarosiske Chorsbrødres, og flere andres Raad og Samtykke. Det tør dog nok hænde, at der ved hine „mange Forhandlinger" sigtes til alle dem, der overhovedt i dette Emne havde fundet Sted, ikke til de nu sidst afholdte alene, hvor man allerede var bleven enig om de vigtigste Hovedpunkter, saa at Erkebiskoppen, som vi have seet, endog tog en vigtig Deel i Holdings-Højtideligheden.

Overeenskomsten er affattet paa Latin, og dateret den 1ste August 1273. Dens egentlige Grundlag er, som man seer, den før omtalte Privilegie-Bulle af Pave Coelestin til Erkebiskop Erik, fra 1194, af hvilken den endog saa godt som Ord til andet indeholder flere Artikler. Men denne Bulle stemmer vel igjen for største Delen med den oprindelige, nu tabte, Overeenskomst mellem Kongerne Sigurd, Inge og Eystein, og Cardinal Nikolas, af 1152, der indeholdt de Friheder og Forrettigheder, som ved denne Lejlighed tilstodes Nidaros Metropolitankirke: saaledes tør man vel antage, at Overeenskomsten af 1273 paa det nærmeste ogsaa indbefatter alle Artikler af hiin. Dens Indhold er følgende:

1) At Erkebiskoppen „for at holde Fred samt til Kirkens Gavn og Sjæles Frelse" afstod for sig og sine retmæssige Efterfølgere, saaledes som det allerede ovenfor er omhandlet, fra al Ret til Kongernes Udvælgelse, Kongedømmets Underkastelse, og Kronens Offring, saa længe der fandtes nogen arveberettiget efter Loven, hvorimod i Mangel af en saadan de første og bedste Stemmer forbeholdtes Erkebiskoppen og Biskopperne ved Valget.

2) At Kongen for sig og sine Efterfølgere til evig Tid frasktev sig al den Ret, han hidtil havde udøvet til at undersøge og paakjende Sager der vedkom Kirken, forbydende strengeligt alle sine Sysselmænd og Lagmænd at understaa sig at dømme i saadanne Sager, eller under Paaskud af nogen tidligere sædvansmæssig Ret, Kongen kan have udøvet, at befatte sig med dem, hvorimod de for Fremtiden alene skulde behandles af gejstlige Dommere. Disse Sager vare alle de, der angik **gejstlige Personer**, hvad enten de havde Retstrætter med hinanden indbyrdes, eller sagsøgtes af Verdslige; **Egteskabssager, Fødselsspørgsmaal**, Sager vedkommende **Patronatsretten, Tiender, hellige Løfter, Testamenter**, især til Kirker eller gejstlige Stiftelser, **Børn for Pilegrime**, der besøgte St. Olafs eller andre Helgeners Helligdomme, og disse Pilegrime vedkommende Sager, **Kirkens Ejendomme, Bannsverk, Meeneed,**

Aager, Simoni, Kjetteri, Frilleliv, Hoor, Blodskam og alle andre der ifølge den almindelige Ret kunde henhøre til den kirkelige Domstol.

3) At Kongen paany indrømmede, hvad allerede hans Forgængere havde indrømmet, at Erkebiskoppen og Biskopperne skulde til de af Kongerne stiftede eller doterede Capeller lige saavel som til andre Capeller i Provinsen kunne udnævne passende Prester, uden Kongernes eller andre Lagmænds Samtykke eller Præsentation. Denne Artikel er saa godt som Ord til andet den samme, som den 3die Artikel i Bullen af 1194, der vistnok ogsaa allerede fandtes i Overeenskomsten af 1152, eller i det mindste den af 1164, men som dog havde været et Tviste-Emne i Sverres Tid, indtil Kong Haakon Sverressøn forligede sig med Kirken og opgav sin Fordring 1202; hvad der siges om tidligere Kongers Indrømmelse passer saaledes bedre i nærværende Overeenskomst, end i hiin Bulle af 1194.

4) Den fjerde Artikel i Bullen af 1194, at ved Udvælgelsen af Biskopper og Abbeder skulde ingen Magt, Vold eller Myndighed af nogen Konge eller Fyrste komme imellem, men Besættelsen af Embedet kun skee efter lovligt Valg, bekræftedes ordlydende, kun saaledes at Ordet „Samtykke", der findes i Bullen, her udelodes, hvoraf man da maa slutte, at et Slags formelt Samtykke forbeholdtes Kongen; dette blev, som det siden vil sees, nærmere forklaret i den endelige Overeenskomst af 1277.

5) Kongen indrømmede paany, heder det, at det ikke skulde være tilladt Kongerne, imod gammel Sædvane, til Kirkernes eller de Gejstliges Skade at forandre Rigets vedtagne og skrevne Love eller de fastsatte Pengebøder, enten med Hensyn til Gejstlige eller Verdslige. Dette er altsaa et Slags Bekræftelse af den ældre, oftere omtalte 11te Artikel i Bullen af 1194, der ogsaa kan sees at have udgjort en Deel af Overeenskomsten 1152. Men her viser sig den merkelige Omstændighed, at medens hiin ældre Artikel udtrykkeligt fordrer „Biskoppernes Samtykke og forstandige Mænds Raad" som Betingelse for enhver Lovsforandring (en Bestemmelse, der allerede i sig selv maatte gjøre Rigsmøder nødvendige, om end ikke andre Aarsager fremkaldte dem), og derimod føjer Tillægget „mod gammel Skik" og „til Kirkens eller Gejstlighedens Skade" kun til det sidste Led, om Forandring af Pengebøder, har Artiklen i Overeenskomsten intet Ord om hiint Samtykke til Lovsforandringer, men indeholder kun et absolut Forbud mod at forandre enten Love eller Bodsbestemmelser til Kirkens eller Gejstlighedens Skade [1]). Da man nu ikke

[1]) Herved er det dog rigtignok at merke, at i det Aftryk af denne Overeenskomst, der meddeles af Th. Torvesen, som han siger efter en Pergamentsco-

kan antage, at Udeladelsen har været tilfældig, maa man betragte den som en Antydning eller Forudsætning af, at herefter, naar den almindelige Lov engang var vedtagen, saadant Samtykke af Biskopper og de forstandige Mænd til partielle Lovsforandringer ikke mere skulde være nødvendigt, men at det skulde staa Kongerne frit for, paa egen Haand at foretage dem, **uden at sammenkalde noget Rigsmøde**, naar kun Gejstligheden og Kirken ikke derved leed noget Afbræk. Og virkelig ville vi ogsaa i det følgende see, at enkelte vigtige Bestemmelser, der synes at maatte egne sig til Behandling paa Rigsmøder, siden efter kun bleve foreskrevne af Kongen „med de bedste tilstedeværende Mænds Raad", som det heed, uden nogen formelig Sammenkaldelse af Rigsmøde. Artiklen var en Erkjendelse af det Absolutismens Princip, der gik igjennem Magnus's hele Lov- og Statsforandring. Gejstligheden renoncerede gjerne paa sin egen og Folkets Ret til at give eller negte Samtykke ved verdslige Lovsforandringer, naar kun et absolut Forbud sattes mod at indskrænke Kirkens Frihed og materielle Fordeel; den saa, som vi ovenfor have ytret, nok saa gjerne at Kongedømmet var sterkt, naar den kun deelte Magten med det, og den Overeenskomst, der nu fandt Sted mellem Kirke og Kongemagt, og som saa længe havde været forberedt, var egentlig kun en Forening om broderligt at dele de Fordele af Folkemyndighedens Tilintetgjørelse, som ellers vilde have kommet Kronen alene til Gode. Gejstlighedens Opposition var saaledes ikke længer noget Værn for Folkets ældgamle Rettigheder. Den indrømmede Kongen frie Hænder i alle verdslige Sager, imod at faa saa meget mere ubunden Frihed paa sit eget Felt, og saa meget større materielle Fordele. Vi ville snart endog see, hvorledes Kronen maatte optræde til Folkets Værn imod Gejstlighedens Anmasselser.

6—9) Erkebiskoppen skulde som hidtil have Ret til at kjøbe Falke; Kongen skulde i Tiende-Ydelse af sine Jorder og Gaarde ganske følge de canoniske Bestemmelser, Erkebiskoppen skulde fremdeles nyde Ret til aarligt at udskibe 30 Lester Meel til Island, samt til aarligt at oppebære Landøren af eller rettere nyde Toldfrihed for et fra Island kommende Skib. Alt dette var Gjentagelser af de tidligere Bestemmelser i Bullen af 1194 og Overeenskomsterne af 1152 og 1164. Dog indskydes der

der, findes disse Ord tilføjede, men man skulde dog vel formode, at Afskriften i den pavelige Copibog, hvor Ordene udelades, er den rigtige, og beferget efter den, der af Erkebiskop Jon forelagdes Paven. Den Afskr., Th. Torvessøn har fulgt, kan maaskee have været Afskrift af et Concept, hvor hine Ord have været indtagne efter Bullen af 1194, men siden i den endelige Reenskrift udeladte. Forholder Sagen sig saaledes, hvilket i og for sig er det rimeligste, bliver denne Udeladelse dobbelt betydningsfuld.

ved Udskibningsprivilegiet det Tillæg, hentet fra det mistænkelige Privilegium af 1174, at dette ikke skulde betragtes som et Forbud for Erkebiskoppen mod ogsaa at udskibe andre Varer.

10) Den ældre Bestemmelse i Bullen af 1194, der rimeligviis var en Gjentagelse af hvad der var bestemt i Overeenskomsten af 1152, om frit Værn eller Lejde for Pilegrime, der besøgte St. Olafs og andre Helgeners Helligdomme, gjentoges, kun med Udeladelse af det Tillæg, der findes saavel i Bullen som i Magnus Erlingssøns foregivne Privilegium, at de, der ved et Angreb paa slige Pilegrime kom af Dage, ikke skulde begraves i indviet Jord.

11) Da Kongen, som det heder, vilde forherlige Nidaros Kirke med end større Fordele end den hidtil havde nydt, indrømmede han baade for sig og sine Arvinger at Erkebiskoppen for Eftertiden skulde have hundrede Mand fritagne for Udbud, Skibsdræt og Leding; de af disse, som vare hans Skutilsveiner, selv tredie, de øvrige selv anden; samt at hver af de øvrige Biskopper paa samme Maade skulde have 40 Mand frie; dog saaledes at Undtagelser skulde skee for de Tilfælde, at Kongen, Erkebiskoppen og Biskopperne fandt at Rigets Velfærd fordrede det. Ligeledes bestemtes det, at enhver Sogneprest selv tredie skulde være fri for Leding, og beholde een uomgængelig nødvendig Tjener fri for personlig Krigstjeneste. Disse Bestemmelser forudsætte, som man tydeligt seer, endnu Ledingen kun som en personlig Præstation; fornemmelig vel, fordi man endnu ikke paa den Tid havde faaet den nye Præstationsmaade efter Jordegods og Formue, hvorved det bestemtes, hvad der skulde ansees svarende til en Person (nef) beregnet og ordnet (s. o. S. 510, 511), saa at man maatte gaa ud fra det hidtil bestaaende System, forbeholdende sig siden at bestemme Maaden, hvorpaa Fritagelsen skulde beregnes efter det nye. Heraf fulgte dog, som man seer, at man fremdeles hvor der var Spørgsmaal om Fritagelse, bibeholdt den gamle Maalestok efter Personer (nef), uagtet Ledingen selv dog nu var en Realpræstation. Den Ret, Biskoperne og Presterne efter den ældre Lovgivning havde nydt i dette Henseende, var, som vi vide, meget indskrænket: Biskopen nød kun Fribed for sig selv, sin Prest og sin Diacon, og Messepresten kun for sig, sin Kone og sin Klerk. Men en Forandring maa vel allerede have været gjort heri ved Cardinal Nicolaus's Bestemmelse, eller i det mindste ved Magnus Erlingssøns Overeenskomst af 1164, siden Pave Coelestin i sin Bulle af 1194 udtrykkeligt paaberaaber sig det af Kongen givne Privilegium, hvor han erklærer alle Prester, Klerke og **Lægmænd i St. Olafs Tjeneste,** saavel som alle Sogneprester, fritagne for Leding. Ved disse „Lægmænd i St. Olafs Tjeneste" forstodes dog nærmest kun Erkebiskoppens

Hirdmænd, og de Arbejdere, der vare beskjeftigede med Kirkebygningen [1]), hvilke sidste Erkebiskoppen selv i Indledningen til Forligs-Acten erkjendte allerede at have frie. Og Hirdens Antal sees af Forhandlingerne mellem Erkebiskop Erik og Kong Sverre kun at have været bestemt til 30 Mand, medens Erkebiskoppen derimod holdt en Hird af 90 Mand, og anvendte saa meget færre til Bygningsarbejdet. Hvorledes dette senere ordnedes, efter Haakon Sverressøns Concordat, vides ikke nøje, men man kan dog vistnok antage som givet, at Kongen stiltiende fandt sig i, hvad det erkebiskoppelige Embedes Værdighed næsten allerede syntes at fordre. Imidlertid trængte dette Punkt til en nærmere udtrykkelig Bestemmelse, og dertil var Lejligheden just nu kommen, saa meget mere som Kongen, hvad vi i det følgende ville erfare, stod i Begreb med at give sine egne haandgangne Mænd en lignende Fritagelse. Erkebiskoppen bemyndigedes saaledes ved denne Artikel til at holde en Hird af 100 Personer, deels Skutilsveiner, deels Hirdmænd, vel ogsaa Gjester og Kjertesveiner, og hver Lydbiskop en lignende Hird af 40 Personer, hvilke alle skulde nyde Ledingsfrihed, altsaa **Skattefrihed**, for saa meget Jordegods, som efter den fastsatte Maalestok ansaaes at svare til tre eller to Mer. Den Bestemmelse i Bullen af 1194, at Biskopper, Abbeder og andre Gejstlige, der ikke havde kongelig Forlening, ej skulde være pligtige til at føre Vaaben eller følge med paa Krigstog, eller dertil anvende noget af sit eget Gods, uden i de Nødsfald, som Biskopperne og andre forstandige Gejstlige erkjende at være forhaanden, blev udeladt, som det synes kun ved en Forglemmelse, men senere tilført ved en særegen Skrivelse fra Kongen til Paven, som det strax nedenfor skal vises. For Resten blev der her, merkeligt nok, ikke optaget nogen udtrykkelig Bestemmelse om at Kirkegodset selv skulde være skattefrit, hvilket man dog under de nærværende Forhold kunde have ventet. Men Erkebiskoppen benholdt sig vel her til Kong Magnus's foreløbigt givne Løfte, at alt med Hensyn til dette Punkt, eller Spørgsmaalet om Kirkegodsets Ledingsfrihed, kunde blive ved det gamle. Desuden har vel ogsaa den besynderlige Blanding af personlig og reel Charakteer, som efter den nye Bestemmelse betegnede Ledingspræstationen, forekommet Erkebiskoppen nogenledes betryggende indtil videre. Den skulde vel gaa over til at blive en reel Præstation, men kun for saa vidt de Ejendomme, for hvilke den skulde præsteres, tilhørte og besaddes af ledingspligtige Personer. Forpligtelsen var endnu den personlige, kun skulde Beregningen skee efter Ejendom. Da nu Kirkegodset ikke tilhørte legemlige Personer, meente vel Erkebiskoppen, at dets Le-

[1]) De samme som vi og i det følgende ville see fritagne for Leding „for 1 Mer" ved et særegent Privilegiebrev, udstedt af Kongen for Erkebiskoppen eller Christ-Kirken i Throndhjem.

dingsfrihed faldt af sig selv, saa meget mere som det herskende Princip selv fordrede, at Kirkegods ej skulde beskattes. Det ansaaes maaskee i alle Fald tidsnok, nærmere at afhandle denne Sag, naar den nye Præstationsmaade skulde bringes i Udførelse og den dertil nødvendige Matrikulering foregaa. Derhos vare de sidst nævnte Skattefriheds-Tilstaaelser saa store Indrømmelser i dette Stykke fra Kongens Side, at Erkebiskoppen maaskee ikke for denne Gang troede at burde gaa videre i sine Fordringer.

I Forbindelse hermed bestemtes, at hvis disse Erkebiskoppens haandgangne Mænd gjorde hinanden Skade, naar de vare i hans Følge, enten til Lands eller Vands, da skulde han selv dømme i Sagen og oppebære Sagefaldet, for saa vidt der ej var Tale om Drab eller Lemlæstelse; i saa Fald skulde Dommen afsiges af Kongen eller hans Dommere. Men hvis Forbrydelsen var skeet andensteds, skulde den Fornærmede have Valget, enten han vilde indstevne Sagen for Kongens eller for Erkebiskoppens Domstol, dog skulde Boden altid deles ligt mellem Kongen og Erkebiskoppen.

12) Fremdeles erklærede Kongen, at under de Indskrænkninger i Kjøb og Salg, Varers Flytning o. s. v., som han selv eller hans Efterfølgere eller deres Embedsmænd foreskreve, skulde Biskopperne, de Gejstlige og de Lægmænd hvilke de særskilt maatte have overdraget deres Erinde, ikke være indbegrebne uden Erkebiskoppens eller Biskoppernes Samtykke, undtagen naar Tiden ikke tillod at indhente dette Samtykke.

13) Endelig tilstod Kongen Erkebiskoppen Ret til at holde en Mand til at slaa Mynt. Dette var kun en Fornyelse af hans Faders tidligere Indrømmelse til Erkebiskop Guthorm (af 1222) ligesom han ogsaa selv synes at have givet et særskilt Brev desangaaende.

Om alle disse Punkter erklærede derpaa Kongen og Erkebiskoppen sig enige og forligte i Overvær af Biskopperne Thorgils i Stavanger, Andreas i Oslo og Askatin i Bergen, saavel som Lendermændene Brynjulf Jonsson, Ragnvald Urka, Anders Gregoriusson, Eiliv af Naustdal, Andres Plytt, Aslak Gus, Bjarne Erlingsson og Thore Cantsler, samt fem Chorsbrødre fra Nidaros, og andre forstandige Mænd, hvilke navngivne Herrer ogsaa beseglede Akten tilligemed Kongen og Erkebiskoppen. At ikke de øvrige Biskopper nævnes som tilstedeværende, kommer vel deraf, at de allerede havde forladt Mødet, og givet de øvrige deres Fuldmagt. Fra begge Sider gjorde man Afkald paa alle fremtidige Indsigelser, Retsmidler og specielle Fritagelser, hvorved denne Overeenskomst kunde rokkes eller hæves, dog forbeholdes det udtrykkeligt baade Kongen og Erkebiskoppen, at hvis Paven negtede den sit Samtykke, skulde alt være som før Indgaaelsen, og begge Parter kunde da føre de

samme Klager og anvende de samme Forsvarsmidler som forhen. Altsaa betegnedes Overeenskomsten herved dog kun som foreløbig. Kong Magnus, der dog vistnok oprigtigt ønskede at faa den bekræftet, for snarest muligt at kunne bringe Lovreformen paa det rene, sendte den, ledsaget med en anbefalende Skrivelse, dateret Bergen den 15de August, til Paven, med Anmodning om, at han vilde meddele den sin Bekræftelse, hvorhos han i samme Skrivelse tilføjede, at da den oven anførte Artikel om Gejstliges Fritagelse fra at deeltage i Krigstog eller Krigsrustning var bleven udeglemt i Forligsacten, og man nødig for den Sags Skyld vilde skrive hele Documentet om, især da flere af de Lendermænd, der havde beseglet det, allerede havde forladt Bergen, indførte han den her, for at den kunde blive bekræftet under eet med Hoved-Documentet [1]).

Da vi uheldigviis ikke have nogen fuldstændig Saga om Kong Magnus, saa vide vi heller ikke nøje, hvilken Rolle de verdslige Herrer have spillet ved disse Forhandlinger. Uagtet de senere Begivenheder vise, at de i det hele taget have staaet paa Kongens Parti, tør det dog have været visse Punkter, hvorved de ikke havde mindre Interesse end Gejstligheden i at see sig særegne Rettigheder eller Fritagelser sikrede, og dette maa navnlig have været den nye Ledingsberegning. Thi den Fritagelse, som paa dette Møde var tilstaaet Bisfoppens haandgangne Mænd, var aabenbart et Gode, som ogsaa de kongelige haandgangne Mænd attraaede og omsider ogsaa fik; naar den var bleven hine til Deel, maatte det endog synes ubilligt, at den ej ogsaa bevilgedes disse. De kunne saaledes i det mindste ikke have haft noget imod at hiin Artikel, der afgav et Slags Præjudicat for, hvad de ogsaa ønskede at betinge sig, og som de maaskee ogsaa paa dette Møde havde fordret, men, uvist af hvad Grund, endnu ikke synes at have faaet sat igjennem, indflød i Overeenskomsten. Overhoved maa man antage, at de have benyttet en-

---

[1]) Disse Documenter ere aftrykte i „Norges gl. Love" III S. 457—462 efter Afskriften af Originalregistret i det pavelige Archiv. Efter de samme Afskrifter findes de og aftrykt i Dipl. Norv. I No. 64. Et ældre Aftryk, dog kun i Udtog, efter Originalregesten findes i Raynaldi Ann. Eccl. XIV. S. 1209. Th. Torvessen meddeler i sin hist. rer. Norv. IV. S. 354—357 et Aftryk, der, som han siger, er taget efter en Pergamentscodex, hvilken han dog ikke nærmere betegner. Man skulde næsten formode, at det er en nu tabt Copibog for Bergens Bispestol, der i sin Tid tilhørte Univ.-Bibl. i Kbhavn., og som har indeholdt en Mængde ypperlige Actstykker til Norges Kirkehistorie i Aarene mellem 1300 og 1400. De fleste af dem ere afskrevne af Arne Magnussen i 4de Bind (E) af Bartholiniana, men blandt disse Afskrifter findes ikke hiin Overeenskomst. Hvis den har staaet i hiin Codex, saa er den maaskee udeladt i Afskriften, fordi det meste allerede fandtes aftrykt hos Raynaldus.

hver Lejlighed til at gjøre sig den herskende Strid mellem Kronen og Kirken saa nyttig som muligt, og sikre sig Rettigheder og Friheder, der nogenlunde svarede til hvad Baronerne og Magnaterne i England og andre Lande nys havde erhvervet.

55. Fortsættelse. Conciliet i Lyon. Overeenskomsten i Bergen hævet. Landsloven vedtagen, og Byloven forbedret.

Erkebiskop Jon overbragte neppe selv Forligsacten, thi han tiltraadte ikke sin Rejse til Conciliet, hvis Afholdelses-Sted nu var bestemt at skulle være i **Lyon**, førend den følgende Vaar [1]). Forligsacten med Kongens Brev maa saaledes have været sendt i Forvejen. Foruden Erkebiskoppen rejste ogsaa Biskop Andreas af Oslo og Biskop Askatin af Bergen. Den første var en ivrig Tilhænger af Erkebiskoppen, den sidste, Kongens fortrolige Mand, har derimod rimeligviis haft Kongens Fuldmagt. Ogsaa Biskop Arne af Skaalholt skulde have været med, men han havde allerede tidligere faaet Fritagelse derfor af Erkebiskoppen, saasom man ikke godt kunde undvære ham hjemme; han vendte derfor ikke længe efter Mødet tilbage til Island, men overdrog sin Fuldmagt til den før omtalte Chorsbroder fra Nidaros Sira Sighvat, der nys havde været ved Curien, og nu paa Capitlets Vegne havde deeltaget i Mødet i Bergen og beseglet Overeenskomsten [2]). Endnu en til Nidaros Provins hørende Biskop rejste til Kirkemødet, nemlig den før omtalte Biskop Richard af Man [3]). Af Norges Abbeder have vel een eller flere mødt, men hvilke, vides ej. Sandsynligviis medbragte Erkebiskop Jon til Pavens Gjennemsyn og Approbation sit Udkast til Christenretten, der nu maa have været fuldstændigt udarbejdet, siden det udtrykkeligt berettes, at Biskop Arne i Skaalholt om Vinteren 1273—1274 sammensatte en Christendoms-Baalk for Island med Erkebiskoppens Raad, det vil sige saaledes som han og Erkebiskoppen under hans Ophold i Norge vare blevne enige derom; samme Christendomsbaalk viser sig nemlig ved Sammenligning med den, som Erkebiskoppen selv senere udgav, kun at være en efter Islands særegne Forhold lempet Redaction af denne, der altsaa, naar den kunde tjene hiin til Kilde, allerede tidligere maa have været ført i Pennen [4]). Mødet aabnedes den 7de Mai og sluttede den 17de

[1]) Arne B. Saga, Cap. 14.

[2]) Den manske Krønike ved 1274.

[3]) Isl. Annaler, ved 1274. Arne Bisk. S. Cap. 10. Denne Sighvat skal have været Arnes specielle Ven.

[4]) Nylig har den Mening været antydet (Jon Sigurdsson, om Islands stats-

Juli. Det skal have været ualmindeligt talrigt, 500 Bisskopper, 70 Abbeder og tusende andre høje Gejstlige skulle have været tilstede. En Mængde vigtige Artikler bleve vedtagne om Pave- og Bisskopsvalg, Besættelse af andre gejstlige Embeder, om Bestyrelse af Kirkegods, om Kirkernes Immunitet, om Ager o. s. v.; der stiftedes, som det heed, en Forening mellem den latinske og græske Kirke, hvilken dog ikke havde synderligt at betyde, og ved en engere Sammenkomst, som Paven mellem den 1ste og 2den almindelige Session foranstaltede i sit eget Kammer, af Cardinalerne, og en Erkebisskop, Bisskop og Abbed fra hver Provins, blev det vedtaget, at Gejstligheden til Beforbning af det hellige Lands Frelse skulde erlægge Tiende af alle sine Indtægter i sex Aar fra 24 Juni 1274 at regne [1]), ligesom der og blev forordnet, at Korstog skulde prædikes, og som sædvanligt store Indulgenser tilsagdes dem, der toge Korset. Faa Dage efter at Mødet var hævet, kom den mellem Kong Magnus og Erkebisskop Jon sluttede Overeenskomst til Pavens Afgjørelse. Ved et Brev af 26de Juli 1274 [2]) stadfæstede Paven den, dog kun med det Forbehold, at den først skulde træde i Kraft, naar Kongen havde antaget og fuldstændigt ratificeret trende Tillægsartikler, nemlig, a) at hvis Kongen eller hans Efterfølgere handlede aabenbart imod Overeenskomsten, og Erkebisskoppen eller hans Efterfølgere med alle eller Fleerheden af sine Lydbisskoppers Raad anholdt hos Kongen om passende Fyldestgjørelse herfor, men dette negtedes, da skulde Erkebisskoppen og Nidaros Kirke umiddelbar derved have gjenerholdt sin før Overeenskomstens Afsluttelse havte Ret med Hensyn til Kongens Valg, og hans, saavel som Kongedømmets Underkastelse under St. Olaf, og alt skulde være, som det var forhen; men hvis det derimod var Erkebisskoppen og Lydbisskopperne, der handlede mod Foreningen og negtede at

retl. Forhold S. 17), at Jons Christenret muligvis kunde være udarbejdet efter Arnes, men man behøver kun at sammenligne hiin med de tidligere norske Christenretter, saavel som Kong Magnus's Udkast, for at erkjende, at den paa det nøjeste slutter sig til disse, og at dens Hovedmasse saaledes tilhører Norge, ikke Island. Jons Christenret omtaler heller ikke med et eneste Ord den i 1274 (se nedenfor) reglementerede Tornekrone-Festdag, skjønt den endog omtaler den saakaldte Fingerguldsmesse, der højtideligholdtes i Nidaros alene, fordi „Christi Blod" paa den Dag bragtes did (s. o. III. S. 37). Men en anden Sag er, at Bisskop Arne maaskee kan have været tagen paa Raad med ved Affattelsen af enkelte Artikler, især de nye, der ikke have nogen Kilde i de ældre Christenretter.

[1]) Harduins Conciliesamling, VII. 688. Raynaldus, 1274, No. 3. Se ogsaa Annalerne, ved 1274.

[2]) Aftrykt efter Afskrift af Originalregesten, saavel i Norges gl. Love II. S. 455, som i Dipl. Norv. I. No. 68.

give Fyldestgjørelse, skulde de have tabt den Ledingsfrihed for hiint Antal Mænd, som ved Overeenskomsten var dem tilstaaet, dog saaledes at denne i alle øvrige Punkter skulde staa ved Magt; b) hvis der skulde opstaa nogen Tvivl om en eller anden Artikel i Overeenskomsten, skulde der til dens Forklaring udnævnes tvende duelige Personer, den ene af Kongen, den anden af Erkebiskoppen, og hvis disse ikke kunde blive enige, skulde de igjen have Ret til at tilkalde en tredie, hvorefter da det, som disse eller to af dem bestemte, skulde gjelde; og endelig c) at dersom det af en eller anden Grund skulde blive nødvendigt at beskikke Formyndere eller Curatorer for Kongen, og dette skulde skee ved Valg, da skulde Erkebiskoppen eller hans Efterfølgere ved dette Valg have „den eneste og første Stemme". Man kan neppe antage, at Paven af sig selv har fundet paa disse Tillægsartikler. Det er vistnok maaskee i sin Orden, at Overeenskomsten indeholdt en Straffeclausul, og at han kan have paapeget Nødvendigheden af at tilføje en saadan, saavel som af en Regel for, hvorledes Tvivlsmaal om Artiklernes Fortolkning skulde hæves, men det nærmere Indhold af Straffeclausulen, og fornemmelig den tredie Tillægsartikel, der søger at sikre Erkebiskoppen en ny Lejlighed til at udøve den af ham saa meget attraaede Indflydelse paa Regentens Valg, røber temmelig tydeligt, at Forbeholdet og de foreslaaede Tillægsartikler dog nærmest maa have været Erkebiskoppens Verk. Men hvis han derved troede at kunne overliste Kongen, tog han Feil, og forregnede sig meget, som vi snart ville see.

Kong Magnus, der siden sin sidste Sygdom havde været svagelig, og derfor vel des mere stundede efter at faa sin nye Lov fuldstændigt vedtagen, for at kunne skride til de vigtige Foranstaltninger, der vare nødvendige, førend den ret kunde træde i Kraft, hvilket han naturligviis gjerne ønskede at opleve før sin Død, skyndte sig nu, som man tydeligt kan see, at faa den nye Lovredaction nogenledes færdig, for endnu samme Sommer, medens Erkebiskoppen var i Lyon, at kunne faa den fremlagt og lovtagen paa Frostathing, det fornemste af Lagthingene i Norge. Paa Gulathing var den, som det synes, og som det ovenfor er nævnt, vedtagen allerede i 1273, skjønt den da neppe engang var saa vidt udarbejdet, som vi nu have den; og aabenbart er det, at den selv i denne Skikkelse, hvilken synes at være den, hvori den blev lovtagen paa Frostathing, tydeligt bærer Præget af at være bleven afsluttet og promulgeret, førend alle Materier vare fuldstændigt behandlede; man seer, at just de Punkter ere udeladte, om hvilke der hidtil havde hersket saa stor Uenighed, at man endnu ej havde kunnet skride til Affattelsen af de dem vedkommende Lovbud. Kongen har

altsaa ikke villet oppebie dette, men foretrukket at lade Lovbogen i Hast afslutte, forbeholdende sig senere at tilføie det manglende; om meget af dette maatte der desuden fremdeles raadslaaes nærmere med Erkebiskoppen. Af denne Grund indeholder Lovbogens saakaldte Christendomsbaalk intet andet virkelig vedkommende Religionen, end en almindelig Bestemmelse om at alle skulle være christne, og tro de trende Troes-Artikler, som i sin Heelhed indføres. Det øvrige er kun de forhen omtalte Bestemmelser om Tronfølgen og Tronarven, saaledes som de vare vedtagne paa det sidste Møde i Bergen 1273, med Tilføielse af Formularer for den Eed, Konge, Hertug, Jarl, Lendermænd, Lagmænd, og Bønder skulde aflægge ved Holdingen. I Utfarebaalken søger man forgjeves nøjagtige Bestemmelser om, hvorledes den nye Præstation af Ledingen efter Formue og Jordegods skulde beregnes, samt, hvad der er endnu merkeligere, hvilke Personer der skulde være fritagne for Leding. Herom indeholdt dog ej alene de ældre Love nøjagtige Bestemmelser, der nu burde afløses af andre, men de Indrømmelser, der nys vare gjorte til Erkebiskoppen og Biskopperne med Hensyn til Ledingsfrihed for deres Mænd, burde dog i det mindste have fundet deres Plads i selve Lovbogen; Udeladelsen af disse vigtige Punkter er saaledes aabenbart skeet af den Grund, at den hele Materie endnu ikke var fuldstændigt bragt paa det rene. Hvad Mannhelgebaalken angaar, da have vi allerede seet, hvorledes den, i Stedet for at være bearbejdet til et harmonisk Heelt, først indeholder en Deel omarbejdede Bestemmelser fra de ældre Love, og dernæst saa godt som i sin Heelhed, kun med enkelte mindre heldige Afbrydelser, optager Artiklerne fra Mødet 1271. Heller ikke Giftings- og Arve-Baalken kan siges at have faaet sin tilbørlige sidste Bearbejdelse. De Baalker, der synes ombyggeligst udarbejdede, og med hvilke man altsaa maa være bleven færdig, men hvis Indhold ogsaa frembød mindst Vanskeligheder, ere de fire sidste, Landabrigde eller Odelsløsnings-Baalken, Landslejebaalken, Kjøbebaalken og Tyvebaalken. Til disse, saavel som de foregaaende, ere neppe flere Tillæg nu blevne gjorte, end de der ansaaes nødvendige for Redactionens Skyld, saavel som enkelte andre, der alene afhang af Kongens Godtbefindende, og som han ej behøvede at lade vedtage paa noget særskilt Møde. Hertil hører maaskee det i Forbindelse med Lagthingenes Henlæggelse til Botolfsmesse staaende Bud, at Sysselmanden inden tre Uger efter hvert Lagthings Slutning skulde holde Thing hjemme i sin Syssel for at bekjendtgjøre, hvad der var forhandlet paa Lagthinget, og navnlig, hvad Afgjørelse der var faldt paa de Sager, som vedkom Syslens Indbyggere [1]). Ligeledes sees det,

[1]) Landsloven, Thingf. Cap. 7. Det er ikke usandsynligt, at denne fornuftige

at Kongen fastsatte en yderligere Nedsættelse af Bøderne, nemlig til en Fjerdedeel af det oprindelige Beløb (altsaa $\frac{1}{12}$ mindre end hvad hans Fader havde bestemt), thi hermed begynder Rækken af de „Retterbøder", der ved Lovbogens Slutning tillægges Kong Magnus. Men uagtet det udtrykkeligt tilføjes, at han nøjagtigt lod „sætte i Bogen", hvor meget der skulde tages for hver enkelt Sag, for at Ukyndige ikke skulde blive narrede ved denne Fjerdedeels-Beregning, saa finder man dog, i alle de mange for Haanden værende Haandskrifter af Landsloven, kun i de færreste Tilfælde Bøderne opførte efter denne Maalestok; i en enkelt Codex for Frostathingslagen er den hele „Retterbod" endog udeladt, og i de fleste Bestemmelser om Bøder sees tydeligt den gamle Trediedeels-Beregning at være fulgt. Man maa saaledes antage, at denne Forføjning af Kongen ikke engang er kommen ret til Udførelse; at han ved hiint Udtryk om „at sætte i Bogen, hvor meget der skulde tages for hver Sag", kun har meent en senere Tilføjelse enten i Form af en Marginalrettelse paa hvert Sted, eller som en særegen Liste, men at Tilføjelsen eller Listen ej er kommen i Stand, og at alt senere er blevet ved det gamle [1]). Hertil kom ogsaa en speciel Fritagelse, Kongen gav Indbyggerne omkring

Indretning oprindelig er en Efterligning af de gamle islandske Leidething, der holdtes i lignende Öjemed efter Althinget, og at Bestemmelsen herom først er optaget i Jarnsida, samt efter denne indført i den norske Landslov. I Jarns. Cap. 5 og Jonsbok I. 7 kaldes ogsaa udtrykkeligt disse Thing Leidething.

[1]) Hele dette Punkt er meget dunkelt. Det er muligt, at disse Ord skulle tages i en anden og mere indskrænket Mening, end ovenfor, og at de maaskee kun sigte til de Böder, der foreskrives i de saakaldte einkamál, der vedtoges paa Rigsmødet i 1271. Thi sammenligner man Bøderne, saaledes som de foreskrives i den første, og, som vi have seet, oprindelige Redaction af Artiklerne, der er indtagen i Jarnsida, med de for de samme Forseelser foreskrevne Bøder i Landsloven, vil man finde en betydelig Nedsættelse, snart til det Halve, snart til Trediedelen, snart til Fjerdedelen. Saaledes f. Ex. i Forbudet mod at bære Rustninger (Jarns. 44, Lvsl. IV. 14); uagtet Ordene ellers stemme paa begge Steder, foreskriver Jarns. en Bod af 6 Örer, Lvsl. en Bod af 2; for at drage Kniv mod en Mand fastsætter Jarns. 12 Örer, Lvsl. 3 (altsaa en Fjerdedeel). Betragter man nu det tilsvarende Sted i den nyere Bylov, hvor ogsaa K. Magnus's saakaldte Retterbøder findes anførte, da staar der ikke noget om nogen yderligere Nedsættelse, men kun at „hvor før Sagøret slet ikke faldt i Bymændenes Lov, skulde det nu falde til det Halve og sommesteds mere". Dette passer unegteligt godt paa saadanne Nedsættelser som de oven anførte, og det er ikke usandsynligt, at ogsaa Landslovens Ord nærmest have Hensyn dertil. Thi det er vist nok, at hvor f. Ex. den ældre Lovgivning fordrede 40 Merkers Bod, fordrer den nyere Landslov Trediedelen (8 Ertoger og 13 Mkr.), ikke Fjerdedelen (10 Mkr.). Endnu kunde dog rigtignok ogsaa den Mulighed være for Haanden, at Pengevæsenets Tilstand og Myntens Gehalt her er kommet i Betragtning; at 13 Mkr. 8 Ertoger i de daværende Penge beregnedes at svare til 10 Mkr. gl. Cours.

Bergen, da han tilbragte Julen der (1273—1274), for at erlægge den saakaldte Slagt-Told, som, uvist naar og ved hvilken Anledning, var bleven indført [1]). Saa vidt man nu af de mangelfulde Efterretninger kan see, begav Kongen sig om Sommeren 1274, ledsaget af Dronningen og sine Sønner, til Throndhjem, deels for at lade den nye Lov vedtage paa Frostathing, deels ogsaa for at lade sin Søn Erik hylde som Konge paa Orething, hvilket var nødvendigt for at Kongeværdigheden skulde have fuld Gyldighed. Da Frostathinget nu siden 1260 aabnedes den 17de Juni, indtraf Kongen ogsaa omtrent paa den Tid, og Lovbogens høitidelige Vedtagelse fandt Sted St. Hansdag. Efter at Kongen siden, uvist i hvad Øiemed, havde aflagt et Besøg paa Levanger, drog han til Nidaros, hvor han ankom lidt før Petersmesse (29de Juni) og lod der paa holde Orething, den 2den Juli, Aarsdagen efter Hyldingen i Bergen, hvor han da, som det heder, lod lyse sine Sønners nye Titler, det vil da sige, at han lod Erik hylde som Konge af Thrøndernes Deputerede, og for øvrigt bekjendtgjorde Bestemmelsen med Hensyn til Haakon. Den 3die August forlod Kongen atter Nidaros og vendte tilbage til Bergen [2]). Til Eidsivathinget kom han ikke den Sommer. Det vig-

[1]) Denne Fritagelse staar, merkeligt nok, ikke i Byloven, skjønt man snarest skulde vente at finde den der.

[2]) Beretningen herom findes, besynderligt nok, kun i tre temmelig unge Papirsafskrifter af islandske Annaler, hvorved det ogsaa er at merke, at de henføre dette Kongens Besøg paa Frostathing og Lysningen paa Orething til 1275. Dette er dog aabenbart urigtigt, og Angivelsen maa sikkert henføres til 1274. For det første ere de islandske Annaler, paa de saakaldte Annales regii og vetustissimi (Hauk Erlendssøns) nær, slet ikke saa ganske paalidelige i Aarstals-Angivelserne, ei engang Flato-Annalerne, end sige de yngre Papirs-Haandskrifter; man behøver kun at kaste et Blik paa den Arna-Magnæanske Udgave af Annalerne, for at overbevise sig om, hvorledes de mindre gode Haandskrifter ofte angive eet, to eller tre Aar fejlagtigt. Et Par af hine tre Afskrifter fortælle endog allerede ved 1274, hvad de dog selv gjentage ved 1275 umiddelbart førend der berettes om Kong Magnus's Reise til Frostathing m. m., at der i det Aar dræbtes en Mængde Hvidbjørne paa Island. Kan den ene Angivelse være indsat paa et urigtigt Sted, da kan dette lige saa gjerne være Tilfældet med den anden. For det andet hersker der øiensynligt en ikke liden Forvirring i det hele taget ved Annalernes Angivelser af de Begivenheder, der skulde have fundet Sted i 1274 og 1275. Arne Biskops Saga Cap. 14 omtaler flere af de Begivenheder, der i Annalerne henføres til 1275, som forefaldne i 1274, eller rettere, antyder ikke Grændsen mellem begge Aar. Nu siges det udtrykkeligt i alle Codices af Landsloven for ethvert Lagthing, at Kongen personligt begav sig derhen og gav Thingmændene Bogen, og Aaret angives af de fleste til 1274; kun tre have 1273, og en 1277; vistnok er der siden, hvor ogsaa Kongens Regjeringsaar angives, lige saa mange, der angive hans 9de Aar (1272), som hans 11te Aar (1274), men da de fleste af dem dog have Aarstallet 1274, maa man ansee 1274 for det rette,

tigste var ogsaa skeet, naar Lovbogen allerede var vedtagen paa Gulathing og Frostathing, og fra denne **Vedtagelse paa Frostathing**, 24de Juni 1274, synes man senere at have **dateret Lovens Promulgation**. Det

i det mindste for Frostathingets Vedkommende, og Angivelsen „det 9de" kun hidrerende fra en Forverling af XI og IX. Vi ville nedenfor see, hvorledes Angivelsen af en enkelt Eidsivathings-Codex, at Bogen blev lovtagen paa Eidsivathing i Kongens 13de Aar (1276, hvortil dog urigtigt Aarstallet 1277 føjes) maa være rigtig. Derimod findes ikke en eneste Codex, der nævner Aaret 1275. Altsaa maa Kongen i 1274 have været paa Frostathing for at lade Loven bekjendtgjøre, og da det vilde have været højst urimeligt, at han ej skulde have benyttet Lejligheden til snarest muligt at lade Eriks Hylding fornye paa Ørething — han selv var ogsaa bleven hyldet der Aaret efter at han havde faaet Kongenavn i Eferøerne — men ladet et heelt Aar gaa hen, inden denne vigtige Akt fandt Sted, er det aabenbart, at Annalhaandskriftets Notits, baade om Kongens Nærværelse paa Frostathing og om Lysningen af hans Sønners Titler paa Ørething, tilhører 1274, ikke 1275. — For Resten er der ikke ringe Vanskelighed for Haanden med Angivelsen af den Dag, da Landsloven for Gulathing blev lovtagen. De fleste Codices angive St. Hansdag, en enkelt Gulathingscodex har Botolfsdag, hvilket maa være urigtigt, da Botolfsdagen endnu ikke var Thingdag i Gulathing. Den samme Eidsiva-Codex, hvorom ovenfor er talt, har „6 Nætter før Mariemesse senere" (2den Sept.), hvilket nedenfor vil sees at være rigtigt, lige saavel som Regjeringsaars-Angivelsen; men en enkelt Borgarthingscodex har „Petersvaka", hvilket, som det ligeledes vil sees, er urigtigt for Borgarthingets Vedkommende, og som saaledes rimeligviis hidrører derfra, at den ældre Codex, efter hvilken dette Haandskrift er skrevet, tilhørte et andet Lagthing, samt at Afskriveren nok har erindret at ombytte „Gula", „Frosta" eller „Eidsiva" Thing i sin Original med „Borgarthing", men derimod enten glemt, eller ikke forstaaet at sætte det for Borgarthinget gjeldende Datum i Stedet for „Petersvaka". Lignende Skjødesløshedsfejl findes ofte: navnlig findes, netop her paa dette Sted, St. Hansdag (Jonsmesse) ogsaa anført for Eidsivathinget, skjønt det er sikkert, at hiin anden Dag (2den Sept.) er den rette. Aarsagen er nemlig, at Afskriften er tagen efter en anden Codex, end den for Eidsivathinget oprindeligt forsattede, og kun Thingets Navn, ej Dagangivelsen, forandret. Heraf ledes man da igjen til at slutte, at hiin oven nævnte Dag, St. Hansdag, kun kan være rigtig for den ene af de tvende øvrige Klasser af Lovbøger, Frostathingets eller Gulathingets, og at den alene ved Afskriverens Tankeløshed er optagen i den anden. Spørgsmaalet, for hvilken Klasse Angivelsen er rigtig, synes let at besvare: det er nemlig Frostathing, hvor vi netop see, at Kongen var tilstede omkring St. Hansdags-Tider, og hvor desuden Thing just da holdtes, siden Thingets Aabningstid allerede i 1269 var fastsat til Botolfsdag. Men Kongen kunde ikke samtidigt være paa Gulathing og Frostathing St. Hansdag i eet og samme Aar; hertil kom, at der ej synes at være fattet nogen foreløbig Bestemmelse for Gulathing om at Thingtiden skulde flyttes fra Petersmesse til Botolfsmesse, førend dette blev vedtaget med selve Loven, ligesom det senere skede paa Eidsivathing (se nedenfor). Altsaa maa man da antage, at hiint „Petersmesse", der findes i en enkelt Borgarthingsbog, hidrører fra en oprindelig Gulathingsbog, og er den rette Dag for Landslovens Vedtagelse paa Gulathing. Men Petersmesse 1274 var Kongen i Throndhjem. Petersmesse 1276 var Kongen, som det vil sees, i Viken. Om Petersmesse 1275 kan der vanskeligt

varede endnu en Tid, førend de norske Prælater kom tilbage fra Lyon. De lagde Tilbagevejen over Paris, hvor den franske Konge, Philip den 3die, som gjerne vilde vise Kong Magnus en Opmerksomhed, benyttede Lejligheden til at sende med Erkebiskoppen, som en Gave til Norges Konge, et Stykke af Christi Tornekrone, som hans Fader, Kong Ludvig den hellige, for en stor Sum Penge havde kjøbt af Kejser Baldvin i Constantinopel, og til hvis Modtagelse Kong Ludvig havde ladet opføre en særegen Pragtbygning, det saakaldte hellige Capel. Det lille Stykke, som foræredes Kong Magnus, lod Kong Philip i sin egen Nærværelse afskjære ved en Gejstlig, og derpaa indslutte i et klart Stykke Krystal, som en Engel af Sølv holdt med begge Hænder. Stykket kan saaledes kun have været meget lidet, men det betragtedes lige fuldt som en kostelig Gave. Med denne drog da Erkebiskoppen videre, og tog siden Søvejen, uvist fra hvilken Havn, for at sejle lige til Bergen, hvor han nu, da det allerede var ledet langt ud paa Høsten, kunde vente at træffe Kongen. Han var uheldig nok til at faa et forfærdeligt Uvejr og lide Skibbrud efter at han allerede var kommen ganske i Nærheden af Bergen, ved Eidsvaag, Søndagen efter Allehelgensdag (4de November), men for Resten synes hverken han eller hans Følge at være kommen til Skade, ligesom ogsaa Reliqvien frelstes, og først blev nedlagt i Christkirken, indtil det Uvejr ophørte, som havde foranlediget Skibbrudet, og som nu hindrede Kongen fra at modtage den og bringe den hen til sit eget Capell, Apostelkirken, med de sædvanlige Højtideligheder. Men Fredagen efter (9de November) blev der smukt Vejr, og Kong Magnus lod den da ved en højtidelig Procession afhente. Ved denne Lejlighed sang Erkebiskoppen selv Messen, og det blev bestemt, at Dagen (9de November) herefter skulde helligholdes som en for Norge særegen Festdag [1]). Og ligesom den franske Konge havde ladet opbygge et eget

blive Tale, da dette Aar ingensteds findes angivet i Lovbøgerne. Man har derfor kun Petersmesse 1273 tilbage, da Kongen, som vi have seet, var paa Gulathing, hvilket Aar vi og i tre Codices, en Gulathings-, en Eidsivathings- og en Bergarthings-Bog, virkelig finde angivet. Men da kan den Lovbog, som her vedtoges, neppe have været saa fuldstændigt redigeret, som den, der i 1274 fremlagdes og vedtoges paa Frostathing. Dette er vel derfor ogsaa Grunden, hvorfor Frostathingsbogen er bleven anseet for den principale, og næsten alle senere Gulathingsbøger skrevne efter den, endog med Bibeholdelse af det for Frostathinget anførte Vedtagelsesdatum.

[1]) Isl. Annaler, ved 1274. Arne B. Saga, Cap. 14. En legendarisk Beretning om hvorledes den franske Konge lod Stykket af Tornekronen afskære, indfatte, og sende til Kong Magnus, blev optagen i den norske Liturgie, og findes saaledes ogsaa indført i Breviarium Nidrosiense for 9de November, eller festum coronæ spineæ, som den kaldes i de norske Kalendarier. Denne

Capell for Tornekronen, saaledes lod Kong Magnus nu paabegynde en ny Apostelkirke, hvori Reliqvien skulde opbevares, og som skulde blive en virkelig Pragtkirke, ikke hvad Størrelsen, men hvad Udførelsen og Prydelserne angik. Pladsen for denne nyeste Apostelkirke valgte Kongen i sin Urtehave (Grasgard), og saa vidt man af de faa Antydninger om dens Udseende, der ere os levnede, kan slutte, synes man endog at havde lagt an paa en vis Liighed mellem den og det „hellige Capell" i Paris. Kong Magnus oplevede dog ikke at see det færdigt, thi det blev først indviet i 1302, og først da blev ogsaa den forrige Apostelkirke nedreven [1]).

Efterretningen om at Paven kun betingelsesviis havde bekræftet Overeenskomsten, var Kongen vistnok heel ukjærkommen, for saa vidt som dette kunde lede til nye Udsættelser i hvad der laa ham saa særdeles paa Hjerte, at faa Lovarbejdet ganske afsluttet og en fuldstændig Christenret antagen. Den første og den sidste af de Artikler, Paven havde opstillet, vare af den Natur, at Kongen umuligt kunde antage dem, thi de indeholdt, især den første, en Anerkjendelse af de Punkter, som Magnus den hele Tid havde erklæret uhjemlede, nemlig Kongedømmets Underkastelse og Valgretten. Han antog dem heller ikke, og dermed var Overeenskomsten hævet, i det mindste med Hensyn til de Artikler, som ikke allerede havde været lovtagne paa Gulathing og Frostathing, og dette var blandt alle Artikler i Overeenskomsten kun den, der foreskriver Kongevalg, naar den kongelige Linje er uddøet. Hvad Erkebiskoppen angaar, da havde han vel neppe forudseet, at Kongen her vilde gjør Vanskeligheder, og for saa vidt han

---

Beretning er siden aftrykt i Th. Torvesøns hist. Norv. IV. S. 359, 360. Heri forekommer dog den chronologiske Vanskelighed, der ligefrem maa være en Fejl i Beretningen selv, at den Dag, da Kong Philip i Paris med sine „forstandige Mænd" fattede denne Beslutning, medens Erkebiskoppen opholdt sig i Paris paa Tilbagerejsen, angives at være St. Nicolai Dag (6te December) 1274. Men nu er det aabenbart, at det ikke kan være skeet paa denne Dag, thi Erkebiskoppen var allerede da kommen hjem til Norge med Reliqvien. Suhm har søgt at bortforklare Fejlen paa den Maade, at Aaret skulde være 1273, og at Erkebiskoppen paa Henrejsen til Lyon fik Reliqvien overleveret; men deels staar der i selve Beretningen, at det var paa Tilbagerejsen, deels erfarer man af Biskop Arnes Saga, at Erkebiskoppen forlod Norge om Vaaren 1274, og saaledes ej kunde være i Paris 1273. Man kunde tænke sig Muligheden af at Erkebiskoppen var bleven i Paris Vinteren over, og ikke kom hjem førend Høsten 1275; men dette strander igjen paa Brevet i Dipl. Norv. III. No. 12, hvoraf sees, at han 17de August 1275 var hjemme i Nidaros. Hvis der saaledes ikke skulde være en „Dies Sancti Nicolai confessoris et pontificis" i August eller September, hvorom de sædvanlige Kalendarier tie, maa hiin Angivelse være aldeles fejlagtig.

[1]) Se Annalerne, ved de her nævnte Aar, jvfr. Nicolaysen: Archæol.-hist. Fortegnelse over Norges Levninger af Kunst og Haandverk S. 102, 103.

selv havde givet Anledning til at Paven fordrede hine Clausuler tilføjede, maa han nu bittert have angret det. Der findes nemlig tydelige Tegn til, at de kongelige Raadgivere helst saa, at det hele Forlig gik overstyr, og at alt blev ved det Gamle. Det kunde saaledes synes for, at aldeles ingen endelig Overeenskomst blev sluttet, i det mindste ikke førend ogsaa de havde sikret sig større Rettigheder baade paa Kronens og Kirkens Bekostning, og at saaledes netop den skadelige Strid vilde opstaa, som det i Indledningen til Overeenskomsten af 1273 heed at man havde villet undgaa. De verdslige Herrers Maade at opfatte Sagen paa fremlyser af deres Ferd kort Tid efter, da Kongen var død. Sagernes Stilling i det hele taget skjønnes ogsaa tydeligt af de Forhandlinger, der fandt Sted paa Island i Aarene 1275 og 1276, da det var blevet bekjendt, at Overeenskomsten for det første var gaaet tilbage. Biskop Arne havde, som ovenfor nævnt, faaet sin efter Erkebiskop Jons Ankomst formede Christendomsbaalk for Island udarbeidet, og drev det vel ogsaa dertil, at den foreløbigt blev antagen paa Thinget, men kun med det Forbehold, at den kun midlertidigt skulde gjelde, indtil Kongen og Erkebiskoppen forordnede en ny; derhos blev der under Haanden klaget for Kongen over de egenmægtige Skridt, som Biskopperne foretoge sig, ej alene med Hensyn til Udførelsen af de Beslutninger, der vare vedtagne paa Conciliet i Lyon, men ogsaa ved at opføre i Christenretten Bestemmelser, der paalagde nye Skatter eller Ydelser til Kirken. Uagtet Kongen, som vi vide, var meget kirkeligt sindet, og navnligt yndede Biskop Arne, ligesom han ogsaa med Varme omfattede Korstogs-Sagen, saa skrev han dog tilbage til Island, at man ej skulde understaa sig at antage nogen anden Lov, det være sig Christenret eller verdslig Lov, end den, han selv foreskrev, indtil han blev enig med Erkebiskoppen og Gejstligheden om hvad der skulde gjelde; han truede enhver den med sit Uvenskab, der handlede herimod, tilføjende at det var hans og Erkebiskoppens, men ingen anden Mands, Sag at forordne Christenret eller nogen anden Lov i hans Land [1]). Heraf kunne vi slutte, at Erkebiskoppen havde haft til Hensigt, samtidigt at faa vedtaget i Norge den Christenret, han havde udarbejdet, og af hvilken Biskop Arnes islandske Christenret kun var en Afspejling, men at han nu ikke engang vovede at bringe noget Forslag derom paa Bane. Dette havde dog det Gode ved sig, at Erkebiskoppen maatte indsee, at han ikke fremmede sin eller Kirkens Sag ved Underfundighed eller alt for nærgaaende Iver, men at han udrettede langt mere ved Aabenhed og Maadehold; og at det var højst uklogt af ham at sætte sig i et spendt Forhold til Kongen, da de verdslige Høvdinger

[1]) Arne Biskops Saga, Cap. 17.

nok vilde vide at kaste sig imellem dem og udvide Bruddet til egen Fordeel, men baade til Kirkens og Kronens Skade. Derfor see vi nu ogsaa tydeligt, at Erkebiskoppen nedstemte den høje Tone, hvori han tidligere talte, og navnligt undlod at henskyde Tvistepunkterne til Paven.

Imidlertid synes Kongen, der engang saa at sige havde givet sit Ultimatum, og ikke kunde gaa videre i sine Indrømmelser, for det første at have ladet de kirkelige Anliggender hvile, men derimod at have arbejdet paa Fuldstændiggjørelsen af den verdslige Lovgivning, deels ved at faa Landsloven, hvorvel endnu i dens ufuldendte Tilstand, vedtagen paa Eidsivathing og Borgarthing, deels ved at bringe en Tillempning af Landsloven i Stand for Kjøbstæderne, hvis særegne Forhold naturligviis deels i mangt og meget gjorde særegne Bestemmelser nødvendige, deels gjorde mange af Bestemmelserne i Landsloven aldeles overflødige. Allerede længe havde man, som ogsaa ovenfor omtalt, følt Nødvendigheden af særegne Lovbestemmelser og Vedtægter for Kjøbstæderne og Markedspladsene, og derved var den saakaldte **Bjarkø-Ret,** eller maaskee rigtigere Bjarkøretterne, opstaaede, en Samling af Bestemmelser for Byer og Markedspladse, der dog kun sluttede sig til Hovedlovgivningen for Landet, som et Supplement til denne, og uden vel nogensinde at have været betragtet som en egen Lov, eller at have været vedtagen paa den højtidelige Maade som Hovedlovene. Vi have nu kun Brudstykker tilbage af den Bjarkø-Ret, der gjaldt for Frostathings-Lagen, altsaa nærmest for Byen Nidaros, og som derfor kun er et Supplement til den gamle Frostathingslov; hvis vi havde den Bjarkø-Ret, der gjaldt for Gulathingslagen, eller for Bergen og Stavanger, da vilde den ganske sikkert vise sig at være et Supplement til den ældre Gulathingslov [1]). Men alligevel tør det nok være muligt, ja endog sandsynligt, at alle de Bestemmelser paa begge Steder, der udelukkende vedkom Byforholdene, vare de samme, og at man saaledes maaskee endog kan have haft en særegen Samling af Vedtægter med Hensyn til Kjøbstads- og Handelsforhold, kaldet slet hen **Bjarkøretten,** som det overlodes enhver By-Corporation saa godt det lod sig gjøre at tillempe paa Hoved-Lovgivningen. Oprindelig ere vel disse Vedtægter endog opkomne førend egentlige Byer endnu havde dannet sig i Norge, paa Markeds- og Handels-Pladse, eller „Kaupanger og Birker", „Sildevær", „Fiske-Nes" (hvor

---

[1]) Norges gl. L. I S. 301—336. De her samlede Brudstykker af Bjarkøretten vise sig strax at være compilerede uden nogen planmæssig Orden, ligesom de og sees kun at have været tilføjede Frostathingsbøger som Supplementer til disse.

det udtrykkeligt foreskreves at Bjarkøretten var gjeldende) [1]. Og til disse almindelige Bestemmelser, der ej vare særegne for noget enkelt Lagthing, hørte vel især den saakaldte **Farmannalov**, Farmands- eller de ſe- farende Handelsmænds Lov, Bestemmelser om Skibsstyrernes og de saakaldte Haaseters (Besætningens) gjensidige Pligter og Rettigheder. Af de Levninger, vi have tilbage af den ældre Farmannalov, lader det til at disse Pligter og Rettigheder, saavel som den Fremgangsmaade, man havde at iagttage ved at tage sig Fragt m. m., have været meget udførligt og nøjagtigt optegnede, men at meget heraf nu var forældet, især formedelst den alt for store Masse af Formaliteter, der foreskreves [2]. Overhoved, man trængte ikke mindre til en Revision af Byloven, end af Landsloven, og det fandtes ogsaa nødvendigt her at bringe den samme Eenhed til Veje, som tilsigtedes for Landet. Opfordringer til Kongen om at forbedre Lovgivningen vare heller ikke mindre udgaaede fra Byboerne end fra Landbefolkningen. Det ligger for øvrigt i Sagens Natur, at man først maatte være færdig med Hovedlovgivningen for Landet, forend man kunde tage fat paa at lempe Bylovgivningen derefter, og saaledes har vel neppe Arbejdet med denne taget sin Begyndelse, forend efter 1274, da Landsloven var bleven vedtagen paa Frostathing. Fremgangsmaaden, man fulgte ved dette Arbejde, synes at have været den, at man først foretog sig at indrette en fuldstændig Lovbog for Bergens By, og at man siden efter deri gjorde de nødvendige locale Forandringer for de andre Byer. Thi af alle de Haandskrifter af Byloven, som vi have tilbage, ere ej alene de fleste indrettede for Bergen, men de bergenske Lovbøger ere ogsaa fuldstændigere end de for de andre Byer, og der gives desuden enkelte, hvis Text er bestemt til at gjelde som almindelig Bylov, altsaa hvor alt særegent skulde være borte, men hvor der dog findes et og andet, som nærmest passer for Bergen, hvoraf man altsaa seer, at Uddraget har været gjort fra et Bergens-Exemplar. Dette Forhold finder ogsaa sin fuldkomne Forklaring i den Omstændighed, at Bergen var Kongens egentlige Residents, og at det saaledes laa ham nærmest at indrette det første Lovudkast for Bergen; ikke at tale om, at Bergen nu var Norges vigtigste By, hvor de charakteristiske Kjøbstadsforhold vare komne til størst Udvikling, saa at man, ved nærmest at have dem for Øje, var sikrest paa at opnaa den størst mulige Fuldstændighed. Det er ogsaa at merke, at alle de Haandskrifter af Byloven, som vi have

---

[1]) Bjarkøret 42.

[2]) Sammenl. f. Ex. Brudst. af den ældre Farmannalov (N. L. I 334) med den nyere.

tilbage, kun udtrykkeligt nævne Bergen, Nidaros, Oslo og Tunsberg. Disse vare nemlig de eneste egentlige Byer, der betragtedes som særegne Communer, afsondrede fra Landet, og som havde sin egen Jurisdiction. De øvrige, som Stavanger, Kongehelle, Marstrand, Skidan, ansaaes kun som Handelspladse, hvor vistnok Byretten i alt væsentligt gjaldt, men som dog med Hensyn til Jurisdictionen endnu kun betragtedes som hørende til Landet; de stode under Sysselmanden, medens hine Byer havde hver sin egen Gjaldkere eller Byfoged, tildeels ogsaa egen Lagmand, ligesom de og havde Raadmænd. Det er at formode, at de Haandskrifter af Bylovene, der lægge an paa en vis Almindelighed, netop ere bestemte for disse endnu under Landjurisdictionen staaende Byer, og derfor nævnes vel ogsaa, endog i Bergens Bylov, Sysselmanden ved Siden af Gjaldkeren som den, der udfører de paa Landet til Sysselmandens Embede hørende Functioner.

I den nye Bylov bestemtes for Byerne et aarligt **Lagthing**, ligesom for Landet, hvor de samme Slags Sager skulde afgjøres, og paa samme Maade. Sandsynligviis holdtes ikke saadanne Thing tidligere, men man nøjede sig med at holde særegne Møder (mót) som Gjaldkeren kunde sammenkalde, og for øvrigt gik vel de større eller vanskeligere Sager til det almindelige Lagthing for Landet. I de os levnede Brudstykker af den ældre Bjarkøret for Throndhjem finde vi nemlig ikke By-Lagthinget nævnt; men derimod udtrykkeligt hentydet til det almindelige Lagthing [1]). By-Lagthinget skulde i Bergen og Nidaros, vel ogsaa i Oslo, aabnes den første Søndag efter Helligtrekongersdag, altsaa mellem 7de og 13de Januar, strax efter Julens Udgang, for Tunsberg en Uge senere, eller Søndag efter Brettivemesse [2]). Dette Lagthing skulde i Bergen afholdes i Marie Gildeskaale, i Nidaros i Korsgildeskaale, i Tunsberg i Olafs Gildeskaale; for Oslo er Stedet ej bestemt, sandsynligviis var det dog ogsaa her i en Gildeskaale. Gjaldkeren eller Sysselmanden skulde paa et foregaaende Møde St. Thomas-Dag (21de Decbr.) lyse Julefreden og udnævne 12 Thingmænd fra hver Fjerding i Byen. „Raadmændene" skulde være selvnævnte til Thinget; vi erfare saaledes heraf, at Byerne paa denne Tid havde faaet egne Raadmænd, som ovenfor nævnt. Lagretten skulde bestaa af de 12 Raadmænd

1) Se Bj. Ret Cap. 9, der slutter saaledes: „saadan Christendom skulle vi have i Kaupangen som det er aftalt mellem alle Mænd paa Lagthinget". Her er det klart, at det fælles Lagthing for hele Thingsoknen er meent.

2) Brettivemesse er 11te Januar. Det turde dog nok være muligt, at det ene Haandskrift af Tunsbergs Bylov, hvor dette findes tilføjet, her anførte den Dag, paa hvilken Loven blev vedtagen, som Dagen, da Thinget herefter skulde aabnes.

[illegible]

rens ²). Men [illegible] i Landsloven, derimod [illegible] Odelsløsnings-Baalken, saavel som Landsleiebaalken, ganske udelades, hvorimod der i Stedet for disse traadte en saakaldet „Gaardsretten" eller Bygdetning. Her bestemmes alt, hvad der hører til Byens [illegible] ordentlige Bebyggelse, Sikkerhed mod Ildsvaade, Vægtehold og Politi m. m., og saavidt man af de enkelte Artikler kan dømme, maa der have hersket meget god Orden. Ingen fik derefter Lov til at opføre nye Huse uden saaledes som Lagmanden, Gjaldkeren og Raadmændene fandt det passende med Hensyn til Gaarde, Veiter og Bryggerne; der sattes strenge Straffe for Uforsigtighed med Ild, og det forordnedes at Badstuer, Bagerovne og Smedjer skulde være udenfor Byen ³). Dog nøiedes man endnu

¹) Bylov, IV 6.

²) Bylov, Utfærdsbaalk. Cap. 7, 8

³) Dette sidste var dog allerede i lang Tid Regelen, og Bestemmelsen blev nu

med meget smale Gader. Hver Gade bestemtes kun til en Brede af 12 Alen, Almenningerne til 8, og Veiterne til tre. For Bergen gjentoges og bekræftedes en Bestemmelse, der allerede havde været fastsat i Kong Haakons Tid, om Stedet, paa hvilket de forskjellige Haandverkere og Smaahandlere skulde have deres Udsalgsboder. Man seer deraf, at Byen var vel forsynet med alle Slags Haandverkere, og at der maa have været drevet en livlig Detailhandel, thi den hele Hovedgade, eller Øvregade, lige fra Vaagsbotnen til Sandbru sees paa begge Sider at have været besat med Udsalgsboder [1]). De fleste af disse Haandverkere eller Smaahandlere vare vel ellers Udlændinger, mest Tydskere [2]). Hvorledes det forholdt sig i de andre Byer, vides ikke ret, da ingen tilsvarende Artikel til denne findes i de andre Bylove, og det heder kun i Almindelighed, at intet Udsalg i Smaat maa finde Sted uden i Boder ved Gaderne, forat Enhver skal kunne see sig for, hvad han kjøber. Der gives strenge Forbud mod Udsalg fra Skibe, der komme til Byen, da alle Varer først skulde bringes i Huus, og enten udsælges der eller paa Torvet i større Partier, eller fra Boder i mindre. Undtagelse herfra gjøres kun med, hvad der kjøbes til Kongens Gaard. For øvrigt staa alle disse Bestemmelser, saavel som flere andre, i nøjeste Forbindelse med det Indpas, som de tydske Handelsmænd nu mere og mere begyndte at faa i de norske Kjøbstæder, især Bergen, hvorom der i det følgende vil blive udførligt handlet. Kjøbebaalken er, paa faa særegne Capitler nær, eens-

kun enten fornyet eller strengere indskjærpet. Af Reglerne for Vægternes natlige Patrouiller baade i Nidaros og Tunsbergs Bylove (Bøarsk. Cap. 3), seer man at „Smedeboderne" laa affondret fra de andre Huse, hist ude paa Øren, her oppe under Bjerget.

1) Bergens Bylov, Bøarsk. Cap. 8. Her bestemmes at Skomagerne (sútarar) ikke maatte drive deres Haandtering længere ud i Byen end (fra Vaagsbotnen) ud til Hallvardskirke-Almenningen; fra denne til Auta-Almenningen paa begge Sider af Gaden skulde Bødkerne have sine Boder; fra Auta-Almenningen til Martins Kirkegaard Skindere (Feldberedere); fra Martins Kirkegaard til Steinkirke- (St. Columbæ Kirke-)Gaard Guldsmede paa den øvre, Kammagere paa den nedre Side af Gaden; fra Steinkirkegaarden til Nicolaikirke-Almenning Madhøkere (matmangarar) paa begge Sider af Gaden, fra Nicolai Almenning til Breida-Almenning Klædehandlere i Detail, fra Breida-Almenning til Bua-Almenning Galanterihandlere (glysmangarar), Malere og Sadelmagere, fra Bua-Almenning til Peterskirkegaard Skræddere, fra Peterskirken til Mariekirkegaard Brynjemestere, Sverdslibere, Plademestere paa den nedre, Snedkere (Kistesmede) paa den øvre Side af Gaden; fra Mariekirkegaards-Hjørne oventil skulde der være Skjoldmagere, udentil indtil Sandbru atter Madhøkere. Udenfor Maria-Almenning og indenfor Auta-Almenning ovenfor Korskirken kunde alle Slags Smaahandlere være.

2) I det mindste erfarer man dette nokfom om „Sutarerne" i Vaagsbunden. Ordet „Snidbarar" (Schneider) om Skrædderne antyder og Tydskheden.

lydende med Landslovens, og Tyvebaalken ganske. Dernæst følger den merkelige Farmannalov, der vistnok, som man maa formode, indeholder mange Artikler uforandrede fra den ældre, men alligevel, efter de Brudstykker, man har tilbage fra hiin, at dømme, maa være betydeligt forbedret og simplificeret. Bergens Bylov blev lovtagen den 22de Januar 1276 [1]), sandsynligviis paa et overordentligt, til den Ende sammenkaldt Lagthing, og saaledes vel ogsaa det første, der holdtes i Bergens By. Naar de øvrige bleve lovtagne, vides ikke. Thi saa godt som alle de Afskrifter man har af Byloven, paa en eneste for Bergen nær, have kun de Artikler fuldt udførte, der ikke findes i Landsloven, eller i Byloven ere forskjellige fra Landslovens, ved de øvrige er der kun henviist til denne, og Slutningsartiklen, om Vedtagelsen, mangler.

Om Sommeren 1276 gjorde Kong Magnus, som det siden nærmere skal berettes, et Tog til Rigsgrændsen ved Gota-Elven for at megle Forlig mellem den svenske Konge Valdemar Byrgesson og hans Broder, Hertug Magnus. Han opholdt sig der fra Slutningen af Juni Maaned til de sidste Dage af Juli, hvorpaa han begav sig først til Tunsberg [2]), siden til Oslo, og herfra, efter Midten af August over Ringerike, Hadeland og Thoten til Hedemarken, samt endelig til Eidsvold, hvor han, som det heder, holdt Lagthing. Det vil da sige, at han indtraf til Lagthinget, som endnu holdtes der paa den gamle Tid. Hans Hensigt med Besøget paa Thinget var at lade den nye Eidsivathingslov vedtage, hvilket ogsaa skede den 2den September [3]), hvorefter

[1]) Vincentiusmessedag, som det i Slutningen heder. Da Thinget først indstiftedes ved Loven, kan man ej antage, at denne Lovtagelse har fundet Sted paa noget ordentligt Thing. Og om et saadant virkelig holdtes, og var aabnet strax efter Helligtrekongersdag, maatte det dog være til Ende den 22de Januar.

[2]) I Tunsberg creerede han den 29de Juli Magnus Magnussøn til Jarl over Orknø, se nedenfor.

[3]) Dette siges just ikke udtrykkeligt i Annalerne, der berette om Kongens Rejse, men derimod staar der i den allerede ovenfor omtalte Eidsivathingsbog, at Loven vedtoges paa Eidsivathing 2den September i Magnus's 13de Aar (altsaa 1276, Aarstallet 1277, som tilføjes, maa være urigtigt). Her sigtes der, som allerede vist, aabenbart til det samme Kongens Besøg paa Eidsvold, som Annalerne omtale; Tidsangivelserne passe ogsaa ganske. Derhos er det klart, at hvis Eidsivaloven allerede havde været vedtagen før, saa vilde med det samme ogsaa Lagthingstiden have været bestemt til 17de Juni, og saaledes intet Lagthing kunne have været holdt den 2den September. Muligt er det jo vistnok, at Kongen under sit fortsatte Ophold paa Østlandet 1277 kunde have været paa Eidsvold ved denne Tid (man veed intet om hans Skridt mellem 9de August, da han sluttede Forliget i Tunsberg, og 13de September, da han var i Bergen), men sandsynligt er det ikke. Hans Gjerninger paa Lagthingene i 1276,

Kongen gjennem Raumarike drog til Oslo, og derfra til Tunsberg, hvor han indtraf den 8de September. Strengt taget var det vel mindre nødvendigt at lade Loven vedtage paa Borgarthing, siden dette endnu, indtil den nye Lov var fuldstændigt vedtagen, maatte ansees underordnet Eidsivathing; men da det dog ved den samme Lov skiltes derfra, maatte vel en særegen Lovtagelse ogsaa her ansees ønskelig. Da Kongen desuden skulde overvære Cantsleren, Thore Haakonssøns, Bryllup med Ingebjørg, Erling Alfssøns Datter, begav han sig Michelsmesse-Aften over Fjorden til Sarpsborg, hvor han holdt Lagthing, og hvor Lovbogen ligeledes maa være bleven vedtagen, om end dette ingensteds siges udtrykkeligt [1]). Nu stod det kun tilbage at lade den vedtage paa Haalogaland, paa Steigarthing. Dette maa Kongen have ladet gjøre ved en Fuldmægtig, maaskee Bjarne af Bjarkø, da han selv ingensinde kom derhen. Men man veed ikke, naar det skede.

56. Fortsættelse. Møde i Tunsberg. Ny Overeenskomst mellem Kongen og Erkebiskoppen.

Saaledes var nu da Lovbogen, om end i en ufuldkommen Skikkelse, lovtagen over hele Landet eller største Delen deraf, og det stod nu kun tilbage at skride til den nærmere Behandling af de Punkter, der endnu ikke vare bragte paa det rene, fornemmelig det vigtige Ledingsspørgsmaal. Men forend noget saadant kunde skee, var det nødvendigt, at Kongen og Erkebiskoppen kom til Enighed. Erkebiskoppen var nu øjensynlig spagfærdigere end før. Han maa have indseet, at han ikke kom nogen Vej ved Paastaaelighed, og at han derved snarere vilde fordærve sin Sag, hvis ingen Afgjørelse kom i Stand, medens Magnus levede. Han maatte vel desuden i sit Hjerte erkjende, at Kongen i mangt og meget havde viist ham større Overbærenhed, end han vel kunde vente, og at han selv stundom havde tilsidesat de Hensyn, han skyldte Kongen, som f. Ex. da han, om end i en god Hensigt, havde ladet opføre et Hospital for Fattige paa Ilevolden, uden at spørge Kongen ad, skjønt Tomten dertil, som Almennings-Tomt, egentlig tilhørte Kongen [2]).

hvorom Annalerne tale, kan visselig ikke have været andet end det at faa Loven vedtagen.

[1]) Lovbøgerne selv tale vistnok om en Lovtagelse paa Borgarthing, men med Tilføjelse af den sædvanlige Jonsmesse 1274, saa at man seer, at Stedet kun tankeløst er afskrevet efter en Frostathingsbog, eller Frostathingsbogs Afskrift. Annalernes Udsagn bliver her afgjørende, og viser derhos, paa hvad Tid Borgarthing tidligere plejede at holdes.

[2]) Dette sees af Kongens Brev af 13de Sept. 1277, se nedenfor.

Hertil kom at Pave Gregorius var død den 10de Januar 1276, hvilket man vel endnu om Vaaren maa have erfaret i Norge, og Erkebiskoppen havde saaledes tabt den Støtte, han kunde have i ham; i Tiden fra hans Død indtil det følgende Aars Høst valgtes der ikke færre end tre Paver, af hvilke de to første kun overlevede deres Valg nogle faa Maaneder (Innocentius den 5te fra 21de Febr. til Juli, Hadrian den 5te fra 11te Juli til Sept. 1276, og Johannes den 21de fra 13de Sept. 1276 til 25de Novbr. 1277). I al denne Tid maatte der saaledes for Erkebiskop Jon i det fjerne Norge være, som om der slet ingen Pave var til. Det lader ogsaa til, at han nok saa venligt har nærmet sig Kongen; saaledes fulgte han ham paa Toget til Grændsen, uden at der tales noget om, at Forholdet mellem dem under dette lange Samvær var andet end nok saa godt. Kongen overvintrede i Viken, da de Uroligheder, som paa denne Tid fandt Sted i Sverige, gjorde hans længere Ophold paa denne Kant nødvendigt ¹), og da han tillige, som det vil sees, paa denne Tid gjorde sit Testamente, valgte han Erkebiskoppens ivrige Ven, Biskop Andreas af Oslo, til en af Executorerne. Saa vidt man kan skjønne, have altsaa Underhandlingerne om en endelig Overeenskomst været fortsatte i al Venskabelighed paa begge Sider. Man skulde nu ogsaa snarere formode, at det var de verdslige Herrer, som bragte Stridsspørgsmaal paa Bane, end de Gejstlige, for saa vidt ogsaa de fordrede visse Friheder, især med Hensyn til Ledingen, overeensstemmende saavel med hvad der var blevet Gejstligheden og dens Tjenere til Deel, som overhoved med Tidsaanden. Det er allerede viist, hvorledes Erkebiskoppens og Biskoppernes haandgangne Mænd ved Overeenskomsten i Bergen vare blevne fritagne fra Leding selv anden, og for saa vidt de vare Skutilsveiner, selv tredie. Ved denne Fritagelse findes intet tilføjet om lignende Frihed, tilstaaet Kongens egne haandgangne Mænd, og der findes heller ikke i den ældre Lovgivning nogen anden dermed analog Bestemmelse, end at Kongens Aarmand ej skulde gjøre Leding for sig, sin Kone og sin Træl, hvorimod det endog udtrykkeligt var bestemt, at Lendermanden skulde gjøre Leding ²). Men den Forandring i Maaden at føre Krig paa, som de senere Tider, især Tronkrigene, medførte, og som visselig gjorde de haandgangne Mænds Krigstjeneste og øvrige Pligter baade meget bekosteligere og byrdefuldere end forhen, især da der ofte nu var Tale om Krigstjeneste **til Hest**, og at holde **Svende**, synes at have gjort den

---

¹) At Kongen overvintrede i Viken, og havde sit egentlige Tilhold i Tunsberg, sees nokfom deraf, at hans Testamente, hvorom nedenfor, er dateret Tunsberg 1ste Februar 1277.

²) Gulathingslov, Cap. 208, jvfr. Frostathingslov VII. 17, 18.

Mening gjeldende, at disse haandgangne Mænd derfor ogsaa til en vis Grad burde være fritagne for Leding. Hvor vidt de nu virkelig have nydt en saadan Fritagelse, erfarer man ikke af de for Haanden værende Kilder; den hele Lovgivning indtil 1273 indeholder intet derom, og det første ligefremme Tegn til, at noget saadant var paa Bane, findes først i hiin Indrømmelse, tilstaaet Bisskoppens haandgangne Mænd. Dog torde maaskee den saakaldte „Hirdskraa" give nogen Oplysning. Det er allerede ovenfor berørt, at Kong Magnus blandt sine Lovforbedrings-Arbejder ogsaa foretog sig at forbedre eller udvide denne Lov eller Baalk, der handlede om Hofceremoniellet, saavel som Hofembedsmændenes og de haandgangne Mænds Pligter og Rettigheder, og som sandsynligviis oprindeligt var forfattet af eller under Kong Sverre, da den i saa mangt og meget minder om „Kongespejlets" Indhold og Udtryksmaade [1]). Uagtet flere af de Forandringer, Kong Magnus foretog ved den, synes at have tilhørt hans første Regjeringsaar, er det dog vist nok, at den i den Skikkelse, hvori den er kommen til os, ikke er ældre end Rigsmødet 1273, eftersom baade den nye Konge-Arvelov og de paa Møderne i Tunsberg og Bergen foreskrevne Bestemmelser om Sysselmændenes Pligter og de Krigsfolk, saavel de som Lendermændene skulde holde, der findes optagne [2]); hvoraf vi altsaa maa slutte, at Kong Magnus ikke kan have lagt sidste Haand paa den førend efter hiint Møde: flere Omstændigheder tyde ogsaa hen paa, at det netop maa have været i 1274 eller 1275. Denne „Hirdskraa" opregner ved Slutningen omstændeligt de „Retterboder" eller Rets-Forbedringer, som baade Kong Haakon og Magnus selv gav Lendermændene, Stallarerne, Merkesmændene, Skutilsveinerne, Hirdmændene, Gjesterne og Kjertesveinerne, men der findes dog intet om Fritagelse for Ledings-Ydelsen. Da nu en saadan vigtig Fritagelse dog maatte have sin Plads her, om den virkelig var given, saa maa man slutte, at den endnu ikke var given paa den Tid, da den forbedrede „Hirdskraa" blev ført i Pennen. Derimod heder det, som det nedenfor nærmere vil vises, at de Huuskarle, Lendermanden var berettiget til at holde ifølge Kong Magnus's Retterbod, skulde være fritagne for alle Nevninger, det vil sige for den almindelige personlige Krigstjeneste ved virkeligt Ledings-

[1]) Man sammenligne f. Ex. kun Cap. 29, der taler om Hirdmændenes Høviskhed, med de allerede ovenfor (III. S. 403—408) anførte Uddrag af Kongespejlet om Hirdmændenes Opførsel.

[2]) Nemlig i Capitel 36, se ovenfor S. 536, 549. Hertil kommer, at hvor der tales om Orknø-Jarlens Forhold til Kronen, nævnes der kun om Magnus Gilbartssøns Forlig med Kong Magnus 1267, men intet om hans Søn Magnus Magnussøns Hylding 1276, hvilken, eller rettere de ved denne Hylding fornyede Lensbetingelser, ikke vel kunde have været uomtalte, hvis Loven var nedskreven bagefter at den fandt Sted.

Udbud; den Slutning ligger da nær, at den samme Fritagelse udstraktes til Skutilsveinerne og de øvrige haandgangne Mænds Huuskarle, skjønt ingen Bestemmelse herom findes. Sandsynligviis havde da allerede tidligere et lignende Forhold ordnet sig af sig selv, saa at de haandgangne Mænd for sig og sine Mænd faktisk nøde et Slags Ledingsfrihed, om den end ikke var dem udtrykkeligt tilstaaet; og det kan derfor letteligt forklares, at Trangen til en udtrykkelig Fritagelse ikke blev følelig, førend Ledingspræstationen skulde gaa over til at blive reel [1]). Det første Spor til at en saadan Fritagelse har været given findes i Byloven, hvor der handles om Huusejernes Pligt at holde Brygger, Gader og Alminninger ordentlige foran deres Huse. Det heder nemlig her, at hvis Prester eller haandgangne Mænd i dette Stykke ikke gjøre rede for sig som andre Bymænd, skal Gjaldkeren forbyde Vedkommende at bortleje Huset eller koge eller bage der, indtil de opfylde deres Pligt [2]). Her er det klart nok, at det maa være Ledingsfriheden, nu, efter den nye Beregningsmaade, heftende ved Huset, saa længe det ejes af ledingsfri Person, der antages at give dette Paaskud til ogsaa at unddrage sig fra Forpligtelser, som ikke egentlig henhøre under Ledingen, og hvorfra man saaledes ikke skulde være fritagen. Men den haandgangne Mand vilde dog ikke paa denne Maade kunne have været sat i Klasse med Presten, naar ej den samme Fritagelse nu var bleven ham til Deel, som den, der allerede ved Overeenskomsten i Bergen var indrømmet denne. Altsaa kan man vel være sikker paa, at Kongen, efter at „Hirdskraaen" afsluttedes, men førend Byloven blev vedtagen i 1276, har tilstaaet sine haandgangne Mænd saadan Frihed, som den, hvorom der her er Tale. Hvori denne Frihed bestod, erfare vi af senere Retterbøder, udgivne af Hertug Haakon efter at han var bleven Konge. Han klager her over, at de haandgangne Mænd, lærde Mænd og Biskopsmænd undsloge sig for at yde Leding eller svare anden Rettighed af det Jordegods, som de ejede mere end hvad han selv og hans Formænd havde givet dem frit, eller at de unddroge sig fra sin Skyldighed at udrede Leding til Kongedømmet af deres Aabøler og Jorder, medens det dog ikke var hans Hensigt at betage Hirden og de lærde Mænd deres gamle Ret, hvilken bestod deri, at hver Ridder (d. e. Skutilsvein) og Hirdmand skulde være fritagen for tre Personer, men hver Gjest og Kjertesvein for to Personer, af deres Aabøler (d. e.

[1]) Især maatte Trællevæsenets Ophør her gjøre meget til Sagen, thi da de haandgangne Mænd hørte til de fornemste og rigeste i Landet, og saaledes holdt flest Trælle, for hvilke der maatte svares Leding, vilde Lettelsen for dem ej ret føles, naar der ej længer gaves Trælle, men frie Folk, der svarede Leding for sig selv.

[2]) Bylov, VI. 13.

paaboende Gaarde) [1]. Dette var saaledes de haandgangne Mænds Frihed, den samme, der ved Overeenskomsten i Bergen tilstodes de bisfoppelige Mænd, og som gjentoges i den nye Overeenskomst med det udtrykkelige Tillæg, at den var „den selv samme som den, de kongelige Mænd nøde, og som de havde paa den Tid denne sidste Overeenskomst blev indgaaet". Her have vi saaledes baade Fritagelsens Beskaffenhed og Tiden, naar den blev given, nogenlunde nøje bestemt. Der maa rimeligviis have fundet Underhandlinger derom Sted mellem Kongen og de haandgangne Mænd, hvorom vi nu af de sparsomme Kilder intet erfare, i Løbet af Aarene 1274 og 1275; i et af disse Aar maa en saadan Fritagelse have været tilstaaet de haandgangne Mænd, sandsynligviis som **Godtgjørelse for det Antal Krigsfolk, de nu efter de nye Bestemmelser skulde stille**; og det staar maaskee og i Forbindelse med Planer, Kong Magnus, vel ogsaa de haandgangne Mænd selv, nærede til at gjøre deres Stilling endnu mere glimrende, og bringe den endnu mere i Lighed med den, Baronerne og Ridderskabet i England og Frankrige indtoge, hvilke Planer, som vi snart ville see, kom til Udførelse allerede i Aaret 1277. Med Forhandlinger om disse Sager har Kongen saaledes maaskee for en stor Deel været optagen i Tiden efter at Arbejdet med Landsloven selv for det første var blevet sluttet, og Hirdskraaen omarbejdet og vedtagen. Forhandlingerne med Erkebiskoppen om Overeenskomstens Fornyelse bleve neppe optagne, førend ved Sammenkomsten mellem ham og Kongen om Sommeren 1276, da Kongen havde sikret sig de verdslige Herrers Bistand ved hine Indrømmelser og Løfter om yderligere Fordele, medens Erkebiskoppen derimod havde modtaget Underretning om Pave Gregors Død, og saaledes vel allerede var bleven enig med sig selv om, at det klogeste, han kunde gjøre, var at komme til Forlig med Kongen, og sikre sig de Fordele, denne endnu fremdeles var villig til at byde.

Det er ikke usandsynligt, at et nyt Sygdomsanfald har truet Kongens Liv i Løbet af Vinteren, og derfor end mere fremskyndet Erkebiskoppens Higen efter at faa Overeenskomsten fornyet. Thi den 1ste Februar 1277 gjorde Kongen endelig Alvor af at fuldføre og besegle sit Testamente, der alt længe havde ligget færdigt, og hvortil han allerede i Aaret 1268 havde erhvervet pavelig Confirmation, men som han altsaa ikke har fundet sig foranlediget til at overgive Executorerne førend nu [2].

---

[1] Retterbod af 29de Mai 1303 (Norges gl. Love III. 56) og af 15de Mai 1311 (sstds S. 90).

[2] Testamentet er udgivet i Dipl. Norv. IV. No. 3, ligeledes i Thork. Dipl. II. S. 253, Script. rer. Dan. VI. 248 fgg., og endelig særskilt, af Arne Magnussen

Udbud; den Slutning ligger da nær, at den samme Fritagelse udstraktes til Skutilsveinerne og de øvrige haandgangne Mænds Huuskarle, skjønt ingen Bestemmelse herom findes. Sandsynligviis havde da allerede tidligere et lignende Forhold ordnet sig af sig selv, saa at de haandgangne Mænd for sig og sine Mænd faktisk nøde et Slags Ledingsfrihed, om den end ikke var dem udtrykkeligt tilstaaet; og det kan derfor lettelig forklares, at Trangen til en udtrykkelig Fritagelse ikke blev følelig, førend Ledingspræstationen skulde gaa over til at blive reel [1]). Det første Spor til at en saadan Fritagelse har været given findes i Byloven, hvor der handles om Huusejernes Pligt at holde Brygger, Gader og Alminninger ordentlige foran deres Huse. Det heder nemlig her, at hvis Prester eller haandgangne Mænd i dette Stykke ikke gjøre rede for sig som andre Bymænd, skal Gjaldkeren forbyde Vedkommende at bortleje Huset eller koge eller bage der, indtil de opfylde deres Pligt [2]). Her er det klart nok, at det maa være Ledingsfriheden, nu, efter den nye Beregningsmaade, heftende ved Huset, saa længe det ejes af ledingsfri Person, der antages at give dette Paaskud til ogsaa at unddrage sig fra Forpligtelser, som ikke egentlig henhøre under Ledingen, og hvorfra man saaledes ikke skulde være fritagen. Men den haandgangne Mand vilde dog ikke paa denne Maade kunne have været sat i Klasse med Presten, naar ej den samme Fritagelse nu var bleven ham til Deel, som den, der allerede ved Overeenskomsten i Bergen var indrømmet denne. Altsaa kan man vel være sikker paa, at Kongen, efter at „Hirdskraaen" afsluttedes, men førend Byloven blev vedtagen i 1276, har tilstaaet sine haandgangne Mænd saadan Frihed, som den, hvorom der her er Tale. Hvori denne Frihed bestod, erfare vi af senere Retterbøder, udgivne af Hertug Haakon efter at han var bleven Konge. Han klager her over, at de haandgangne Mænd, lærde Mænd og Biskopsmænd undsloge sig for at yde Leding eller svare anden Rettighed af det Jordegods, som de ejede mere end hvad han selv og hans Formænd havde givet dem frit, eller at de unddroge sig fra sin Skyldighed at udrede Leding til Kongedømmet af deres Aabøler og Jorder, medens det dog ikke var hans Hensigt at betage Hirden og de lærde Mænd deres gamle Ret, hvilken bestod deri, at hver Ridder (d. e. Skutilsvein) og Hirdmand skulde være fritagen for tre Personer, men hver Gjest og Kjertesvein for to Personer, af deres Aabøler (d. e.

[1]) Især maatte Trællevæsenets Ophør her gjøre meget til Sagen, thi da de haandgangne Mænd hørte til de fornemste og rigeste i Landet, og saaledes holdt flest Trælle, for hvilke der maatte svares Leding, vilde Lettelsen for dem ej ret føles, naar der ej længer gaves Trælle, men frie Folk, der svarede Leding for sig selv.

[2]) Bylov, VI. 13.

paaboende Gaarde) [1]). Dette var saaledes de haandgangne Mænds Frihed, den samme, der ved Overeenskomsten i Bergen tilstodes de bispelige Mænd, og som gjentoges i den nye Overeenskomst med det udtrykkelige Tillæg, at den var „den selv samme som den, de kongelige Mænd nøde, og som de havde paa den Tid denne sidste Overeenskomst blev indgaaet". Her have vi saaledes baade Fritagelsens Beskaffenhed og Tiden, naar den blev given, nogenlunde nøje bestemt. Der maa rimeligviis have fundet Underhandlinger derom Sted mellem Kongen og de haandgangne Mænd, hvorom vi nu af de sparsomme Kilder intet erfare, i Løbet af Aarene 1274 og 1275; i et af disse Aar maa en saadan Fritagelse have været tilstaaet de haandgangne Mænd, sandsynligviis som **Godtgjørelse for det Antal Krigsfolk, de nu efter de nye Bestemmelser skulde stille**; og det staar maaskee og i Forbindelse med Planer, Kong Magnus, vel ogsaa de haandgangne Mænd selv, nærede til at gjøre deres Stilling endnu mere glimrende, og bringe den endnu mere i Lighed med den, Baronerne og Ridderskabet i England og Frankrige indtoge, hvilke Planer, som vi snart ville see, kom til Udførelse allerede i Aaret 1277. Med Forhandlinger om disse Sager har Kongen saaledes maaskee for en stor Deel været optagen i Tiden efter at Arbejdet med Landsloven selv for det første var blevet sluttet, og Hirdskraaen omarbejdet og vedtagen. Forhandlingerne med Erkebiskoppen om Overeenskomstens Fornyelse bleve neppe optagne, førend ved Sammenkomsten mellem ham og Kongen om Sommeren 1276, da Kongen havde sikret sig de verdslige Herrers Bistand ved hine Indrømmelser og Løfter om yderligere Fordele, medens Erkebiskoppen derimod havde modtaget Underretning om Pave Gregors Død, og saaledes vel allerede var bleven enig med sig selv om, at det klogeste, han kunde gjøre, var at komme til Forlig med Kongen, og sikre sig de Fordele, denne endnu fremdeles var villig til at byde.

Det er ikke usandsynligt, at et nyt Sygdomsanfald har truet Kongens Liv i Løbet af Vinteren, og derfor end mere fremskyndet Erkebiskoppens Higen efter at faa Overeenskomsten fornyet. Thi den 1ste Februar 1277 gjorde Kongen endelig Alvor af at fuldføre og besegle sit Testamente, der alt længe havde ligget færdigt, og hvortil han allerede i Aaret 1268 havde erhvervet pavelig Confirmation, men som han altsaa ikke har fundet sig foranlediget til at overgive Executorerne førend nu [2]).

---

[1]) Retterbod af 29de Mai 1303 (Norges gl. Love III. 56) og af 15de Mai 1311 (ssteds S. 90).

[2]) Testamentet er udgivet i Dipl. Norv. IV. No. 3, ligeledes i Thork. Dipl. II. S. 253, Script. rer. Dan. VI. 248 fgg., og endelig særskilt, af Arne Magnussen

Udbud; den Slutning ligger da nær, at den samme Fritagelse udstraktes til Skutilsveinerne og de øvrige haandgangne Mænds Husekarle, skjønt ingen Bestemmelse derom findes. Sandsynligviis havde da allerede tidligere et lignende Forhold udviklet sig af sig selv, saa at de haandgangne Mænd for sig og sine Mænd faktisk nøde et Slags Ledingsfrihed, om den end ikke var dem udtrykkeligt tilstaaet; og det kan derfor letteligt forklares, at Trangen til en udtrykkelig Fritagelse ikke blev følelig, førend Ledingsprestationen skulde gaa over til at blive reel [1]. Det første Spor til at en saadan Fritagelse har været given findes i Byloven, hvor der handles om Huseiernes Pligt at holde Bryggier, Gader og Alminninger ordentlige foran deres Huse. Det heder nemlig her, at hvis Prester eller haandgangne Mænd i dette Stykke ikke gjøre rede for sig som andre Bymænd, skal Gjaldkeren forbyde Vedkommende at bortleje Huset eller koge eller bage der, indtil de opfylde deres Pligt [2]. Her er det klart nok, at det maa være Ledingsfriheden, nu, efter den nye Beregningsmaade, hæftende ved Huset, saa længe det ejes af ledingsfri Person, der antages at give dette Paaskud til ogsaa at unddrage sig fra Forpligtelser, som ikke egentlig henhøre under Ledingen, og hvorfra man saaledes ikke skulde være fritagen. Men den haandgangne Mand vilde dog ikke paa denne Maade kunne have været sat i Klasse med Presten, naar ej den samme Fritagelse nu var bleven ham til Deel, som den, der allerede ved Ørerenskomsten i Bergen var indrømmet denne. Altsaa kan man vel være sikker paa, at Kongen, efter at „Hirdskraaen" afsluttedes, men førend Byloven blev vedtagen i 1276, har tilstaaet sine haandgangne Mænd saadan Frihed, som den, hvorom der her er Tale. Hvori denne Frihed bestod, erfare vi af senere Retterboder, udgivne af Hertug Haakon efter at han var bleven Konge. Han klager her over, at de haandgangne Mænd, lærde Mænd og Biskopsmænd undsloge sig for at yde Leding eller svare anden Rettighed af det Jordegods, som de ejede **mere** end hvad han selv og hans Formænd havde givet dem frit, eller at de unddroge sig fra sin Skyldighed at udrede Leding til Kongedømmet af deres Aaboler og Jorder, medens det dog ikke var hans Hensigt at betage Hirden og de lærde Mænd deres **gamle Ret**, hvilken bestod deri, at hver Ridder (d. e. Skutilsvein) og Hirdmand skulde være fritagen for tre Personer, men hver Gjest og Kjertesvein for to Personer, af deres **Aaboler** (d. e.

[1] Især maatte Trællevæsenets Ophør her gjøre meget til Sagen, thi da de haandgangne Mænd hørte til de fornemste og rigeste i Landet, og saaledes holdt flest Trælle, for hvilke der maatte svares Leding, vilde Lettelsen for dem ej ret føles, naar der ej længer gaves Trælle, men frie Folk, der svarede Leding for sig selv.

[2] Bylov, VI. 13.

paaboende Gaarde) [1]). Dette var saaledes de haandgangne Mænds Frihed, den samme, der ved Overeenskomsten i Bergen tilstodes de bisköppelige Mænd, og som gjentoges i den nye Overeenskomst med det udtrykkelige Tillæg, at den var „den selv samme som den, de kongelige Mænd nøde, og som de havde paa den Tid denne sidste Overeenskomst blev indgaaet“. Her have vi saaledes baade Fritagelsens Beskaffenhed og Tiden, naar den blev given, nogenlunde nøje bestemt. Der maa rimeligviis have fundet Underhandlinger derom Sted mellem Kongen og de haandgangne Mænd, hvorom vi nu af de sparsomme Kilder intet erfare, i Løbet af Aarene 1274 og 1275; i et af disse Aar maa en saadan Fritagelse have været tilstaaet de haandgangne Mænd, sandsynligviis som **Godtgjørelse for det Antal Krigsfolk, de nu efter de nye Bestemmelser skulde stille**; og det staar maaskee og i Forbindelse med Planer, Kong Magnus, vel ogsaa de haandgangne Mænd selv, nærede til at gjøre deres Stilling endnu mere glimrende, og bringe den endnu mere i Lighed med den, Baronerne og Ridderskabet i England og Frankrige indtoge, hvilke Planer, som vi snart ville see, kom til Udførelse allerede i Aaret 1277. Med Forhandlinger om disse Sager har Kongen saaledes maaskee for en stor Deel været optagen i Tiden efter at Arbejdet med Landsloven selv for det første var blevet sluttet, og Hirdskraaen omarbejdet og vedtagen. Forhandlingerne med Erkebiskoppen om Overeenskomstens Fornyelse bleve neppe optagne, førend ved Sammenkomsten mellem ham og Kongen om Sommeren 1276, da Kongen havde sikret sig de verdslige Herrers Bistand ved hine Indrømmelser og Løfter om yderligere Fordele, medens Erkebiskoppen derimod havde modtaget Underretning om Pave Gregors Død, og saaledes vel allerede var bleven enig med sig selv om, at det klogeste, han kunde gjøre, var at komme til Forlig med Kongen, og sikre sig de Fordele, denne endnu fremdeles var villig til at byde.

Det er ikke usandsynligt, at et nyt Sygdomsanfald har truet Kongens Liv i Løbet af Vinteren, og derfor end mere fremskyndet Erkebiskoppens Higen efter at faa Overeenskomsten fornyet. Thi den 1ste Februar 1277 gjorde Kongen endelig Alvor af at fuldføre og besegle sit Testamente, der alt længe havde ligget færdigt, og hvortil han allerede i Aaret 1268 havde erhvervet pavelig Confirmation, men som han altsaa ikke har fundet sig foranlediget til at overgive Executorerne førend nu [2]).

---

[1]) Retterbod af 29de Mai 1303 (Norges gl. Love III. 56) og af 15de Mai 1311 (ssteds S. 90).

[2]) Testamentet er udgivet i Dipl. Norv. IV. No. 3, ligeledes i Thork. Dipl. II. S. 253, Script. rer. Dan. VI. 248 fgg., og endelig særskilt, af Arne Magnussen

Man skulde derfor antage, at der var en bestemt Anledning dertil, en pludselig Sygdom, eller en Følelse af legemlig Svaghed, der gjorde at han frygtede en nær forestaaende Død. Vi ville see, at han døde i en forholdsviis ung Alder; det er ovenfor berettet, at han om Vintren 1272—73 var farligt syg; han havde allerede i Faderens Levetid ved uforsigtig Ridning paadraget sig et farligt Tilfælde: alt tyder paa, at han maa have følt sig meget svag, uden just egentlig at lide af nogen bestemt Sygdom, da han udstedte Testamentet, siden han i Indledningen til dette siger at han er sund og uskadt paa Legemet. Til Executorer af dette Testamente havde Kongen allerede betinget sig Biskopperne af Bergen og Oslo, hvilke ogsaa som saadanne vare bekræftede af Pave Clemens. Sandsynligviis blev Tiden til Kongens og Erkebiskoppens næste Sammenkomst allerede berammet i Løbet af Vintren, og bestemt til August 1277, paa Tunsbergs Slot. Til denne Sammenkomst indkaldtes ogsaa i det mindste de øvrige Biskopper, en Deel Lendermænd, og Befuldmægtigede fra Capitlerne; thi dette vide vi deraf, at de udtrykkeligt nævnes i den Overeenskomst, der blev sluttet; hvor vidt der ellers atter har været holdt et formeligt **Rigsmøde** eller ej, er uvist; men man skulde dog snarest formode, at intet Rigsmøde var holdt, kun et **Høvdingemøde**, siden Overeenskomsten kun nævner de her omtalte Mænd, ikke, som den forrige, tilføjer „og andre forstandige Mænd". Men vi have ogsaa allerede seet, hvorledes det synes at have ligget i Planen, at Høvdingemøder herefter skulde træde i Rigsmødernes Sted. Af Biskopper indfandt sig til dette Møde kun Andreas af Oslo, og **Arne**, der samme Aar havde efterfulgt Thorgils som Biskop i Stavanger. Kongens gamle Ven Asktatin af Bergen var just død, og ligeledes Gilbert af Hamar, eller han laa paa sit Yderste. Erkebiskoppen indfandt sig allerede i eller før Juli Maaned, hvor han den 10de skjenkede St. Margretes Kirke paa Mæren med alt dens Gods til Chorsbrødrene i Nidaros, „da deres Præbender vare for ubetydelige"; skulde dette maaskee være for at stemme Chorsbrødrene, hos hvem allerede en ikke ringe Oppositions-Aand havde begyndt at vise sig, gunstigt for sig ved de forestaaende Underhandlinger? [1]) Gangen af disse kjendes ikke, men den 9de August kom den **fornyede Overeenskomst** i Stand; den er i det meste ordlydende med den ældre, af 1273, men der findes dog flere ret merkelige Forandringer, og især viser Indledningen,

selv, efter den 1728 opbrændte Original, i Khavn 1719. Confirmationsbullen af 6te August 1268, som egentlig er stilet til Executorerne fra Pave Clemens IV, idet denne befaler dem at overtage det dem i Testamentet givne Hverv, er indtagen i dette.

[1]) Dipl. Norv. III. No. 13. Erkebiskoppen havde tilbragt Vintren i Nidaros, siden han sees derfra at have udstedt et Brev den 30te April, Dipl. Norv. II. 17.

i den Form, den nu fik, hvorledes denne Overeenskomst sluttedes under langt gunstigere Forhold for Kongen, end den foregaaende. Thi der mæles ikke i saa skarpe Udtryk ved de Rettigheder, hvori Kirken skulde have lidt Afbræk; der tales vel fremdeles om den foregivne Underkastelse af Kongedømmet og Ofring af Kronen, saavel som om Biskoppernes paastaaede Ret til at have de første Stemmer ved Kongevalget, men i Stedet for at det i den foregaaende Overeenskomst er Kongen, der, uagtet han indvender, at Erkebiskoppens Fordringer ere overdrevne og utaalelige, dog erklærer sig villig til, for Fredens Skyld og af Kjærlighed til Kirken at tilstaa den større Friheder, saa er det nu Erkebiskoppen, der, skjønt han paa den ene Side finder, at han ikke uden Samvittighedsskrupler kan gaa disse Punkter stiltiende forbi, dog indrømmer „at det vilde lede til stor Forvirring og Urolighed om han vilde yppe Strid, da ej alene Ophævelsen af visse Vedtægter kunde synes skadelig for Folket, men Fastsættelsen af andre Bestemmelser kunde synes at være stilet lige mod Kongen selv og hele Kongedømmets Magt;" hvorfor han helst vælger Fred og Enighed, og derfor „henvender sig til den berømmelige Kong Magnus's Naade, hvilken baade Kirken og Riget saa ofte havde prøvet"; hvorimod da ogsaa Kongen, af sin Kjærlighed til alt ædelt og godt o. s. v., beslutter, med Biskoppernes, Lendermændenes, og Chorsbrødrenes Raad at hædre Nidaros Kirke med større Friheder, end den forhen havde. Og efter mange Forhandlinger fra begge Sider, heder det ogsaa her, besluttede Kongen, venskabeligt at bilægge Tvisten paa den Maade som følger.

Den første Artikel er paa det nærmeste ligelydende med den tilsvarende i den ældre Overeenskomst, paa det nær, at hvor denne slutter med at Erkebiskopperne og Biskopperne skulde have den fornemste Stemme i Tilfælde af at Kongevalg finder Sted, tilægges der: „hvorhos de skulle forsikre paa deres Samvittighed, at de oprigtigt ville arbejde paa at faa den valgt, som de ansee mest tjenlig for Riget og Indbyggerne". Den anden er ligeledes eenslydende med den tidligere, der handler om Kongens Affald paa Jurisdiction i de saakaldte gejstlige Sager, undtagen at der tilføjes: „med stadigt Forbehold af Kongens Ret i saadanne Sager, hvor der ifølge godkjendt Sædvane eller Rigets Love skal betales Pengefekt" (Mulct), med andre Ord altsaa, at Kongen fremdeles skulde beholde det ham ved Lov eller Sædvane hjemlede Sagefald, om endog Sagen selv paadømtes af gejstlig Ret. Den tredie Artikel, om Erkebiskoppens eller Biskoppernes udelukkende Ret til at beskikke Prester ved de kongelige Capeller, er ordlydende bibeholdt, kun med Udeladelse af det Tillæg „som det er indrømmet af Kongens Forgængere". Den fjerde Artikel, om at ingen Indblanding fra Kongens Side maatte finde Sted ved Biskoppers eller Abbeders Valg, er bibeholdt ordlydende med det vigtige Tillæg,

„at naar Valget var skeet, skulde Vælgerne, før dets Bekræftelse, underrette Kongen derom enten ved Chorsbrødre fra samme Kirke eller ved et passende Sendebud, hvis ellers ikke Kongen just skulde være nærværende paa Valgstedet, eller paa et Sted, gjennem hvilket den Udvalgtes Vej vilde falde, naar han skulde modtage sin Stadfæstelse, thi i saa Fald skulde han efter Skik og Brug præsentere sig personligt for Kongen" [1]). Dette Tillæg indeholder da en Forklaring af, hvorfor „kongeligt Samtykke" er udeladt i Overeenskomsten af 1273, skjønt det fandtes i Bullen af 1194, hvoraf Artiklen for Resten heel og holden er tagen. Femte Artikel er den, som var udeladt i den tidligere Overeenskomst, men som tilføjedes i Kongens Følgebrev, at Bisskopper, Abbeder og Klerker ikke skulde være pligtige at drage paa Krigstog med Kongen, eller dertil at yde noget af deres Midler, med mindre saadan Nød skulde være for Haanden, at vedkommende Bisskop og de forstandigste Gejstlige tillod det. Her udelodes det Tillæg, som optoges i Overeenskomsten af 1273 efter Bullen af 1194: „naar de ikke selv have kongelige Forleninger". Man antog saaledes vel nu, at dette ikke herefter vilde finde Sted. Den sjette Artikel, om at Kongen ikke skulde have Tilladelse til at forandre Love og Sekter til Kirkens og Gejstlighedens Skade, svarer ganske til femte Artikel i den foregaaende Overeenskomst, og der er fremdeles ingen Tale om „Bisskoppernes Samtykke og erfarne Mænds Raad". De fire følgende Artikler (7—10) ere ligeledes eenslydende med de tilsvarende (6—9) i Overeenskomsten af 1273. Den 11te Artikel, om Værn for Pilegrime, svarer ligeledes ganske til Art. 10 i denne, paa det nær, at der er indskudt en Undtagelse for det Tilfælde, at en foregiven Pilegrim antages for at være en Spejder og derfor bliver paagreben: det er tydeligt nok at Kongen eller hans Mænd derved fik Paaskud til at underkaste Pilegrimene en Control, der næsten betog hele Artiklen dens Betydning. Den 12te Artikel, som i det Væsentlige svarer til den 11te i den tidligere Overeenskomst, om Ledingsfrihed for Erkebisskoppens 100 og hver Bisskops 40 Mænd, har, hvor der tales om Skutilsveinernes Frihed selv tredie, det oven nævnte merkelige Tillæg: „saaledes som de kongelige Mænd pleje at have og som de paa den Tid, Overeenskomsten blev indgaaet, havde det"; altsaa et Vidnesbyrd om, at denne Frihed officielt maa være tilstaaet Kongsmændene i Mellemtiden mellem den tidligere og denne Overeenskomst [2]). Hvor der tales om den Jurisdiction, der tilkommer

[1]) Det var dette, Erkebisskop Einar havde undladt at gjøre, hvorover Kong Haakon blev saa forbitret, at han havde vanskeligt for at glemme ham det.

[2]) Man kunde jo vistnok sige, at dette maaskee mere var en Redactionsforandring, skeet for Tydelighedens Skyld, end et Tillæg af noget nyt, og at Friheden for Skutilsveinerne derfor gjerne kunde være ældre. Men i det foregaaende

Erkebiskoppen over disse Mænd i [illegible]
den indbyrdes Fornærmelser, er [illegible]
nøjagtigere stemmer med Lovens Bu[illegible]
de, hvad Gud forbyde, skulde have tilføj[illegible]
Døden eller Lemlæstelse, i hvilke Tilfælde [illegible]
eller hans Ombudsmænds (exactorum) [illegible]
flydende Sekt". I den forrige Overeenskom[illegible]
Kongens „Dommere", hvilket ikke var nøjag[illegible]
merne, d. e. Lagmændene, men Sysselmændene, [illegible]
rerne, altsaa med et fælles Udtryk, Ombudsmæn[illegible]
Criminalsagers Paatale og Afstraffelse at bestille. [illegible]
ældre Artikel her udtrykkeligt om den Kongen tilkommende [illegible]
13de og 14de Artikel svare ganske til den 12te og 1[illegible]
Overeenskomst. Endelig tilføjes som 15de Artikel den Clausul, [illegible]
Gregorius i sit Bekræftelsesbrev havde foreskrevet at skulle indføres, [illegible]
les ordlydende, nemlig at Tvist om Fortolkningen af et eller andet Punkt
i Overeenskomsten skulde afgjøres af tvende Mænd, een udnævnt af Kongen, een af Erkebiskoppen, hvilke igjen, hvis de ikke kunde blive enige, skulde kunne tilkalde en tredie. Om den af Paven fordrede Tvangsclausul var nu derimod ingen Tale.

Denne Overeenskomst, eller, som den siden sædvanligviis kaldes, **Compositionen** (da den nemlig i den latinske Original kaldes compositio), eller **Sættargerden**, afsluttedes af Kongen og Erkebiskoppen den 9de August i Minoriternes Kirke i Tunsberg, i Overvær af de tvende Biskopper, Andreas af Oslo og Arne af Stavanger, 8 Lendermænd som før, nemlig Hr. Erling Alfsson, Hr. Ragnvald Urka, Hr. Andres Plytt, Hr. Gaute af Tolga, Hr. Bjarne Erlingsson, Hr. Thore Haakonsson, Hr. Audun Hugleiksson og Hr. Vigleik Audunsson, samt endelig af Domcapitlernes Befuldmægtigede, blandt hvilke fire fra Nidaros ere navngivne: Sighvat, Erlend, Thorfinn og Audun. Der er her ikke længer som i den tidligere Overeenskomst, nogen Tale om Forbehold af pavelig Confirmation, derimod heder det, at Foreningen paa begge Sider blev **besvoren**, paa Kongens Vegne af hine verdslige Høvdinger, paa Erkebiskoppens af Biskopperne og Capitlernes Befuldmægtigede, hvorhos begge Eedsformularer fuldstændigt indtoges. Altsaa skulde denne Overeenskomst nu betragtes som **endelig**, og Tvisten som fuldkommen bilagt. Documentet, der endnu er til, og, ligesom den forrige Overeenskomst, forfat-

---

have vi paaveget de Punkter, der vise, at Friheden i det mindste i denne Stiftelse var ny, og ved Siden heraf bliver ogsaa det her paapegede Moment af Vegt.

tet paa Latin, forsynedes med Kongens, Erkebiskoppens og de øvrige gejstlige Herrers Segl [1]).

Da Overeenskomsten, som nys nævnt, var forfattet paa Latin, og saaledes ikke forstaaelig for Menigmand, blev der og, som det synes, samtidigt affattet en Oversættelse deraf paa Norsk for at kunne indtages i eller vedlægges Lovbøgerne. Af denne Oversættelse haves mange Afskrifter [2]), hvorved dog den merkelige Omstændighed møder, at der mellem 14de og 15de Artikel findes indtaget et nyt og omstændeligt Regulativ for Tiende-Ydelsen, hvilket ogsaa, som det siges, ved samme Lejlighed blev vedtaget for hele Norge, undtagen for Hamars Bispedømme, Raumarike og Solør. Den samme Artikel findes ogsaa indtagen i Erkebiskop Jons Christenret, saaledes som vi nu kjende den i dens endelige Redaction, med den Bemerkning, at de her følgende Bestemmelser om Tienden bleve vedtagne og fuldkomment fastsatte i Tunsberg om Sommeren 1277 for hele Norge, med Undtagelse af de nys nævnte Landskaber [3]). Dette kan man saaledes neppe forklare anderledes, end at Tiende-Regulativet blev ombandlet og vedtaget strax efter Afslutningen af Compositionen, for at kunne indtages i Oversættelsen af dette, hvilken Oversættelse maaskee ogsaa har været udstedt i Form af et Diplom, og forsynet med de oven nævnte Herrers Segl. Tienden, heder det her, skulde erlægges ubeskaaret af Gaardlejer, Bryggerier, Møller, Skovlejer, Bagerovne, Badstuer, Saltkjedler, Net og Not, saaledes at Udlejeren betaler Tiende af Lejen, og Lejeren af den bevoldne Vinding, naar Leje-

---

[1]) Documentet er, med de øvrige Nidaros Bispestol tilhørende Breve, forlængst kommet til Kjøbenhavn, og opbevares nu i den arnamagnæanske Diplomsamling, Fasc. 5, No. 9. Af Seglene er nu kun det 5te tilbage, dog kun som Brudstykke; dette er, skjønt kun to Biskopper vare tilstede, og de biskoppelige Segl derhos skulde antages at slutte med No. 4, dog et Bispesegl, paa hvilket man kan læse ...nsis epi...; man synes deraf at maatte slutte, at alle norske Biskoppers Segl have været tilføjede, og at saaledes Capitlerne fra de to ledigværende Bispestole have medbragt de biskoppelige Segl. Seglenes Antal sees i alt at have været 21, hvilket Antal er vanskeligt nok at forklare, om man endog medregner alle Bispestole i Landet. Thi Kongens, Erkebiskoppens, de fire Biskoppers og de 8 Lendermænds ere 14; da det udtrykkeligt siges, at kun Capitlerne, ikke de enkelte Chorsbrødre, beseglede, bliver der for dem kun at regne fem Segl, hvilket med hine udgjør 19: der bliver saaledes to tilbage, for hvilke der ej kan gjøres Regnskab. Maaskee dog at hine tre navngivne Chorsbrødre fra Nidaros forseglede hver for sig. — Documentet er aftrykt i N. gl. L. II. S. 462, og (yderst urigtigt) i Thorkelins Dipl. II. S. 66—73.

[2]) Texten er med Varianter aftrykt i N. gl. Love II. 467—477. Oversættelsen er i sig selv daarligt gjort, da den vrimler af Latinismer.

[3]) N. gl. L. II. 474. 354.

summen og Bekostningen fradrages. For ethvert Skib skulde, naar det var færdigt, og Sejl og andet Tilbehør anskaffet, Tiende ydes af de to Trediedele af Lejen, den tredie Deel skulde anvendes til Skibets og Redskabens Udbedring. Af hver Ko, som udlejedes, skulde der betales fem Peninge vejet i Tiende, medens fremdeles den forrige Vidreldes-Tiende (Tiende af Ungfæ, der tillagdes) erstattedes ved den Ost, der ystedes af al den paa Fredag før St. Hansdag faldende Melk, ligesom man og desforuden i Melke-Tiende skulde for hvert Kreatur, som man ikke udlejede, men selv benyttede, give den Ost, der ystedes af Melken paa Fredag før Olafsmesse. End videre skulde der betales Tiende af Uld, af alle de Sauder, der holdtes ude paa Øerne, af alle Frugter, af Slags Korn; Rug, Hvede, Hamp, Liin, Næper, Erter, saa og af Skreid, Selhunde, Hvaler, Haakjerringer, af Tran, samt al Slags Fisk, hvorfor Høvedsmændene paa hvert Baadlag skulde være ansvarlige under Eed, endelig af al Slags Vildt, Salt, Kvernsteensbrud, Penge i Handel, Arbejdsfortjeneste, Tjære (hver tyvende Ask) og Jern (hvert tyvende Pund). — Man behøver kun at gjennemlæse disse strenge Fordringer, for at kunne skjønne, at Regulativet maatte være yderst upopulært, om man end ikke af Documentet selv, der indeholder det, erfarede, at hele Oplandene samt hvad der for Resten hørte til Hamars Biskopsdømme (Numedal og Nordre Thelemarken) ikke vilde underkaste sig det. Ogsaa den søndre Deel af Thelemarken, der hørte til Oslo Biskopsdømme, maa have gjort Vanskeligheder, og temmelig alvorlige Forhandlinger desangaaende have fundet Sted, hvorved Kong Magnus endog maatte give efter, thi vi erfare af de gamle Annaler, at **Thelebønderne** i Aaret 1277, som det heder, forligte sig med Kong Magnus [1]), — altsaa havde der været en Uenighed mellem dem, og da hele Thelemarken, lige saavel den sydlige som den nordlige Deel, fremdeles, indtil vore Tider, har været fritagen for Tiende, men i dets Sted haft den saakaldte Hovedtiende [2]), bliver det saa godt som sikkert, at Tvisten just har drejet sig om denne Sag, og at Kongen ved Forliget har maattet finde sig i, at Syd-Thelerne lige saavel som Nord-Thelerne slap for den forhadte Tiende-Ydelse, og fremdeles fik have alt paa den gamle Viis. Ogsaa efter at Kongen havde forladt Tunsberg og var kommen tilbage til Bergen, fandt han sig foranlediget til at tilskrive Borgarthingsmændene et Brev, hvori han formeligt smigrer for dem, for at de skulle være villige til at underkaste

---

[1]) Sættust Þilir við Magnus konung. — Isl. Annaler, ved 1277.

[2]) Det er allerede forhen omtalt, at Øvre Thelemarken, det vil sige det egentlige Thelemarken, i det 16de og 17de Aarhundrede kaldtes **Skatlandet**, modsat **Tiendetaget**, der var Nedre Thelemarkens (Grenlands) Navn, fordi her ydedes Tiende, ikke derimod i hiint Landskab.

fin Tiende-Forordning: „Gud takke eder, Bønder, [illegible] den, saavel som Oplændingerne, for den Hjelp, Fremgang og Godvilje I have vist os baade nu [illegible] at have været hos eder og før, som vi ogsaa baade at det fremdeles vil vedblive, og hvad der vil bringe os til [illegible] at bringe eder"; han erindrer dem om det ord i [illegible] Herlig[illegible] som han lover skal blive baade Lande og Lage til Gavn og Grøde, og siger at han har samtykket i at der skal ydes Tiende af alt hvad Gaven yder, og hans Faders saavel som hans egne ældre Breve omhandle[1], hvormed Biskoppen havde lovet, at, naar hine Tiender ordentligt erlagdes, skulde alle Hovedtiender og alle andre ulovlige Tiender være afskaffede; han raader dem til at love til denne Forordning, „for at det skulde blive Gud til Ære, dem selv til Gavn og til større Enighed mellem Lærde og Læge". Det hjalp dog ikke, som man seer, i det mindste for Thelemarkens Vedkommende[2]. I Forbindelse med denne Sag staar, som man af Indholdet seer, et Brev fra Kong Magnus til Indbyggerne i Hamars Bispedømme, der er skrevet i en temmelig alvorlig Tone, saasom der tales om de tydelige Klager, der havde været førte over den Ulydighed mod Gud og Kirken, der herskede mere her end i de fleste andre Bispedømmer i Landet, for det første med Hensyn til Tiende, idet nogle ikke vilde yde Tiende af sin Trad, „Greitefærd", og andet mere, hvilket Kongen siger ikke at ville taale længere og derfor befaler sine

---

[1]) Her kan der kun sigtes til de ovenfor (S. 119, 491) omhandlede Breve om Tiende, Olafsoffer og Hallvardsoffer, hvor Tienden kun i Almindelighed omtales uden nærmere at specificeres.

[2]) Brev af 22de September 1277 i N. gl. Love II. 483. Det er henvendt til Hr. Erling Alfsøn, Thore Viskersøn, Hr. Audun Hugleiksøn, Lagmændene, Sysselmændene og de haandgangne Mænd, alle Borgarthingsmænd og alle andre. Dette viser, at hine tre navngivne Herrer maa have indtaget en høiere Stilling end de sædvanlige Sysselmænd, som det ovenfor er paavist. Det var, som man seer, blevet en staaende Form, at almindelige Breve til et enkelt Landskab eller til en enkelt Stand henvendtes først til den eller de Personer i samme Landskab eller Stand under Navn, saaledes ogsaa det Brev, der strax herefter omtales, til Erkebiskop Jon. Men nu havde Erling, Thore og Audun, som det er viist, deres Forleninger kun i Viken eller i Borgarthingslagen, ikke i Eidsivathingslagen, ligeledes nævnes der kun „Borgarthingsmænd" udtrykkeligt som de Thingmænd, til hvilke Brevet er henvendt. Derfor maa det her nærmest være Vikverjerne, eller Beboerne af de Districter i Borgarthingslagen, nemlig Skiru-Sysel, der endnu ikke havde underkastet sig de nye Tiendebestemmelser, for hvilke Brevet er bestemt. Vel siger Kongen senere: „Gud takke eder, Vikverjer og Oplændinger" o. s. v., men her er aabenbart kun „Oplændinger" taget med, fordi de sædvanligt pleiede at nævnes sammen med Vikverjerne, og fordi Kongen under sit første lange Ophold paa Østlandet ogsaa havde været paa Oplandene. Hvor han taler om deres og Vikverjernes Lydighed, sigter han visselig til den Beredvillighed, hvormed Lovbogen antoges.

Sysselmænd strengt at tilholde Vedkommende at gjøre deres Pligt; for det andet, at flere ikke vilde lystre Biskoppernes Stevninger, hvilket herved paa det strengeste indskjerpedes; endelig, at man holdt Samkvem med Bansatte, hvilket strengt blev forbudt. Da Slutningen af Brevet mangler, kjende vi ikke dets Udstedelses-Aar; efter al Sandsynlighed er det snarere forfattet i Magnus's tidligere Aar, end efter Compositionen, men det viser, hvorledes Stemningen i Hamars Bispedømme har været med Hensyn til Tienden og Gejstlighedens Fordringer [1]).

Dette viser imidlertid, hvor alvorligt det har ligget Kongen paa Hjerte, at tilveiebringe en god Forstaaelse med Kirkens Foresatte, og at han, naar han først havde opnaaet, hvad han for sin egen Æres Skyld maatte holde paa, at Erkebiskoppen indgik et endeligt, ej af noget pavesligt Samtykke betinget, Forlig, og ikke udstrakte sine Fordringer videre, men snarere indskrænkede dem i et og andet, og derved ligesom erklærede sig overvunden, — bagefter gjerne af egen fri Vilje gjorde Indrømmelser, der lagde for Dagen, at han meente det godt og oprigtigt med Kirken, men kun ikke vilde lade sig noget aftvinge ved et Magtsprog. End mere fremgaar dette af et andet Brev, han ligeledes strax efter sin Tilbagekomst til Bergen, nogle Dage tidligere end hiint, udfærdigede fornemmelig til Erkebiskop Jon; og hvori han, som det lader aldeles uopfordret, gjorde yderligere Indrømmelser, idet han i den venligste Tone omtaler Erkebiskoppen og hans Fortjenester. Da disse Ytringer i flere Henseender ere merkelige, især fordi de vidne om Kongens blide og fromme Sind, at han var sig sin fredelige Stræben fuldkommen bevidst, og glædede sig oprigtigt ved sine Undersaatters Kjærlighed, fortjene de her at anføres. „Velsignet være Jesus Christus"; saaledes begynder det, „Fredens og den samchristelige Kjærligheds Gud, der af sin store Mildhed og Naade forundte os med større Fred og Ro at forestaa Norges Kongeriges Styrelse efter vor Fader, end nogen af vore Forfædre, der før os vare Konger i Norge, have kunnet. Siden har han mangfoldeligen skjenket os sin Mildheds og Miskundheds Gaver i Almuens store Lydighed og saavel Lærdes som Læges Fojelighed. Og efterdi alle Mænd i Landet have vendt sig til os med den ombyggeligste Kjærlighed og Huldskab, og i Særdeleshed den værdige Fader, Erkebiskop Jon af Guds Naade Erkebiskop i Nidaros, styrkende os og vor kongelige Magt i mange gode Ting, i de daglige Forbønner til Gud, som han med faderlig Velvilje har faaet alle Mænd til at gjøre for os, Dronningen og vore Børn, samt idelig Meddelelse af heldbringende Raad, og ofte stor Bekostning

[1]) N. gl. Love II. S. 486. Man skulde formode, at det især var Nord-Thelerne dette Brev gjaldt.

og Meje, som han og enkelte af hans Brødre Biskopperne have haft for os indenlands, vel og herligen, hvilken vi ogsaa tro at de fremdeles ville have: saa gjøre vi herved vitterligt, at vi for at hædre Gud og vor Frænde St. Olaf og hans Kirke, der ligger os særdeles paa Hjertet med Guds dyrebare Kjærligheds Sam-Baand, have vi gjort Herr Erkebiskop Jon og hans lovlige Efterfølgere følgende Indrømmelser". Indrømmelserne slutte sig alle til Artiklerne i den nys indgaaede Composition. Medens denne kun tilsted Erkebiskoppen den halve Sekt, og forbeholdt Kongen den anden halve Deel af Sekten, naar Erkebiskoppens Mænd begik Fredsbrud i hans Fraværelse, indrømmede Kongen nu Erkebiskoppen den hele Sekt, undtagen naar Forbrydelsen var begaaet i Kongens umiddelbare Nærværelse, hvor den halve Sekt fremdeles skulde tilfalde Kongen som noget, der skyldtes hans Ære og Værdighed, ligesom ogsaa Kongens udelukkende Dom fremdeles forbeholdtes i Drabs- eller Lemlæstelses-Tilfælde, dog saaledes at en passende Æres-Bod skulde tilkomme Erkebiskoppen naar Forbrydelsen var begaaet i hans Gaard eller Nærværelse. End videre tilsted han ogsaa hver af de øvrige Biskopper i Norge halv Sekt for de Fredsbrud, som deres Mænd maatte begaa i deres Nærværelse; i Compositionen var ingen saadan Ret forbeholdt Lydbiskopperne. Fremdeles bestemte han for Uvillighed i at møde efter Erkebiskoppens, Biskoppernes, eller deres Chorsbrødres og Provsters lovlige Stevninger i Kirkesager de samme Bøder som Lovbogen bestemte for Stevnefald og Takfald i Kjøbstæderne, dog saaledes at ingen skulde takfættes eller stevnes for Penge-Udpresnings Skyld eller for „Klængesager". Erkebiskoppens Myntret bestemtes nærmere saaledes at han skulde kunne holde en Mand dertil, med en Svend, men at han skulde slaa saadanne Sølvpenge som Kongen selv bestemmer at skulle gaa i Nidaros, baade med Hensyn til Vegt og Gehalt. Den allerede længe bestaaende Ledingsfrihed for Erkebiskoppens Huusfolk og Arbejdsfolk bestemtes saaledes, at alle Steenhuggere, Tømmermænd, daglige Arbejdsfolk der gik til hans Bord, og de øvrige, der arbejdede paa Christkirken og Erkebiskopsgaarden skulde være fritagne for Leding for eet Aar, saavel som for Skibsdrætt, undtagen naar Landet hjemsøgtes af en fiendtlig Hær, saa at Kongen og Erkebiskoppen maatte finde det nødvendigt at gjøre en Undtagelse. Endelig gjorde Kongen ej alene Afkald paa sin Ret til de Tomter, hvorpaa Erkebiskoppen havde opført det forhen omtalte Hospital, men skjenkede derhos St. Olaf (d. e. Christkirken) nogle Tomter til et Teglverk, som Erkebiskop Einar i sin Tid havde faaet laant af den kongelige Ombudsmand, Jon Triskaven[1]. — Saa magtpaaliggende lod Kong

[1]) N. gl. Love II. S. 483, 484.

ignus det være sig, at vise Geistligheden sin Velvilje, og lægge sit igtige Ønske for Dagen, at alt nu skulde være godt, og fuldkommen ighed oprettet.

57. De haandgangne Mænds Friheder. Hirdloven.

Vi have ovenfor antydet, at den udstrakte **Ledingsfrihed**, som Kon- kort før Afslutningen af den sidste Composition med Erkebiskoppen od sine haandgangne Mænd, skjønt den vistnok kan siges at være be- ndet i de herskende Tidsforhold og Anskuelser, dog tillige, eller for Deel, maa betragtes som et Middel, Kongen anvendte til at sætte verdslige Høvdinger i bedre Lune, og gjøre dem villigere til at sam- e i de Indrømmelser, som Kongen fremdeles agtede at tilstaa Geist- eden og dens Tjenere. Men denne Frihed, som saaledes baade var en Kongens og Biskoppernes haandgangne Mænd til Deel, var af gt større Betydning, end man maaskee anede paa den Tid, den blev n. Skutilsveinerne og Hirdmændene fik Ledingsfriheden selv tredie: — sterne og Kjertesveinerne selv anden, og Lendermændene, som man maa node, i det mindste selv 6te, da de skulde stille hver fem Mand Hæren. Da nu Ledings-Ydelsen ikke mere skulde være per- lig, men reel, medens dog den personlige Beregning lagdes til und, bliver altsaa Meningen heraf, at de haandgangne Mænd fik **attefrihed** for saa meget Jordegods, som efter den nye Beregning de ansees at svare mod fem, tre eller to Rev, hvilket sidste vel d udgjorde saa meget som den Hovedgaard, enhver beboede, eller ste Delen deraf [1]). Derfor taler og hine ovenfor nævnte Breve,

---

[1]) Dette kunde maaskee tilnærmelsesviis beregnes efter Skibredernes Lide-Antal, sammenholdt med Jordegodsets virkelige Størrelse. Saaledes f. Ex. dannede Follo en Skibrede, og skulde altsaa, som alle Vikens Skibreder, udruste en Tyve-sesse, det vil vel sige, at Lidernes Antal var omkring 40, se o. S. 511. Da nu en-hver Lide ved halv Almenning repræsenterede 14 Rev, bliver altsaa Rev-Antallet 560. Men sammenligner man den ældste Matrikulskyld for de Gaarde, hvoraf Follo Skibrede bestod (Kraakstads, Aas og Nesodden, samt Vestby Thinglag), vil man finde, at denne i alt udgjorde omkring 560 Skp. Tunge. Altsaa svarede en Rev omtrent til 1 Skp. Tunge. Nu kommer det jo rigtignok an paa, om ikke det betydelige Kirkegods betragtedes som aldeles staaende udenfor denne Beregning, thi i saa Fald bliver det Jordegods, der skal fordeles paa de 560 Rev, betydeligt mindre. Men man seer dog af den „røde Bog", at Gaarde, der tilhørte Kirker, angaves at ligge i den og den „Lide"; deraf skulde man vel slutte, at Lide-Inddelingen ej tog Hensyn til den absolute Skattefrihed. Under disse Forudsætninger vilde saaledes en Skutilsvein og Hirdmand, i det mindste paa Østlandet, faa 3 Skp. Tunge, en Gjest eller Kjertesvein 2 Skp. Tunge skattefrie. Lendermændenes Skattefrihed vilde vel udstrække sig til det meste Jordegods, de ejede.

der senere udgaves af Haakon Magnussøn, om Frihed for Leding af de haandgangne Mænds Aabøler (d. e. paaboende Gaarde), hvilken de vilde strække videre, end Fritagelsen berettigede dem til, d. e. videre end hvad der svarede til tre eller to Aer. Vi see ogsaa af Compositionen, at Friheden ogsaa har strakt sig til andre Byrder, som Skibsdræt, m. m., ligesom det ovenfor paapegede Sted i den nye Bylov viser, at Prester og haandgangne Mænd af den Aarsag enten allerede fordrede, eller antoges at ville fordre Fritagelse for at opfylde de sædvanlige Pligter, der paalaa Huusejerne i Byer med Hensyn til Gaders og Bryggers Vedligeholdelse. Her see vi derfor Begyndelsen til **Sædegaards-Friheden**, hvilken jo ikke er andet end Skatte- og Tynge-Frihed for de Gaarde, paa hvilke den saaledes Begunstigede har sit **Aasæde** (**Aaböle**), og hvis Lendermands- eller Hirdmands-Værdigheden havde været arvelig, saa vilde med det samme en arvelig Frelsestand eller **Adelstand** have været oprettet, thi den blotte Fødsel og Arverek til Aabølet vilde da have været tilstrækkelige til at gjøre Gaarden skattefri; nu udfordredes dertil en særskilt Optagelse i de haandgangne Mænds Tal. Men en **personlig** Frelsestand kan dog under alle Omstændigheder derved siges at være grundlagt, og da vi vide, at det næsten faldt af sig selv, at en Lendermands Søn blev Lendermand, eller haandgangne Mænds Sønner ligeledes lode sig optage i Hirden, var den virkelige Tingenes Orden ikke stort anderledes, end om en arvelig Frelsestand allerede fandtes, hvor meget endog Benævnelsen „Bonde" endnu længe, i det mindste af Islændingerne, plejede at anvendes om de haandgangne Mænd, der ej havde opnaaet de højere Hoftitler [1]). Den norske højere Krigerstand stræbede her til samme Maal, og nærede samme Folelser, som deres Standsbrødre i det øvrige Europa, især Nabolandene Danmark, Sverige og England, og fornemmelig synes dette sidste Land, hvis nordmanniske Indretninger frembøde saa mange Analogier med Norges, at have foresvævet de norske Herrer som Mønster. Ved det samme Høvdingemøde, paa hvilket Compositionen sluttedes, gjorde man et stort Skridt videre i dette Henseende, idet der endog skede en stor Forandring i de højere Hird-Embedsmænds eller de saakaldte Hirdstjorers Titulatur. Kongen, siges der, gav sine Lendermænd, Stallarer og Skutilsveiner den Ret, at de herefter af alle skulde tituleres **Herre**, samt at Lendermændene herefter skulde hede **Baroner**, og Skutilsveinerne **Riddere** [2]). Allerede længere

[1]) Se f. Ex. Annalerne ved 1407 og 1410, hvor baade Erlend Philipssøn og Haakon Sigurdssøn kaldes „Bonde".

[2]) Saaledes lyder den udførligste Beretning herom, i den saakaldte Lagmands-Annal, se Isl. Annaler udg. 1847, S. 155, Note b. Udtrykket „da gav K. Magnus" viser ogsaa, at dette skede paa Høvdingemødet i Tunsberg.

Tid forud havde man i Breve, forfattede paa Latin, gjengivet Lendermands-Titlen med baro, da det var den, der efter den i England og Frankrige brugelige Titulatur nærmest svarede til den Rang, Lendermændene indtoge i Norge, nemlig nærmest efter Jarlerne (i Middelalderens latinske Titulatur comites), ligesom ogsaa Lendermændene i Egenskab af deres Værdighed som Kongernes faste Raadgivere, og tilsammen dannende hans Raadscollegium i alle vigtigere Sager, nogenledes indtoge eller troedes at indtage den samme Stilling som de engelske Rigsbaroner, der tilligemed Jarlerne udgjorde Rigets øverste Raad eller rettere Repræsentation, der i Parliamenter (Høvdingemøder) raadsloge om de offentlige Foranstaltninger [1]). Men i Norsk brugte man den dog endnu ikke, ej engang i Hirdskraaen, hvis endelige Affattelsestid dog ligger saa kort forud for dette Møde i Tunsberg, forekommer anden Benævnelse paa denne Værdighed, end det ældgamle „Lendermand“. Ved den nye Bestemmelse blev denne Titel saaledes ganske afskaffet, og det udenlandske „Baron“ (eller i den norske Gjengivelse sædvanligviis „Barun“) blev sat i Stedet. Da nu derhos Skutilsvein hos os var det næste Rangtrin efter „Lendermand“, og derimod „Ridder“ (knight, miles) i England næst efter Baron, fulgte det næsten af sig selv, at Skutilsveins-Titlen, ogsaa ombyttedes med Riddertitlen. Og ligesom det allerede i England var brugeligt, at enhver Baron og Ridder, naar han omtaltes eller tiltaltes, hædredes med Titlen „Herre“, sat foran hans Navn, saaledes blev ogsaa det samme forestrebet i Norge, kun med den Forskjel, at man ikke, som i England, kunde skjelne mellem de to Slags Herretitler, Lord for Baronerne og Sir for Ridderne, men maatte anvende „Herre“ til dem begge, da „Sira“ allerede forlængst var bleven en Titel, der udelukkende brugtes om Gejstlige. Havde Forandringen skeet tidligere, f. Ex. som paa Kong Sverres Tid, vilde man maaske for Baronerne have optaget Titlen „Lavard“ (d. e. angl. hláford, engl. lord), der da ogsaa brugtes i Norge [2]), men nu var den, som det lader, aldeles henlagt og glemt. Af denne nye Titulatur fulgte da ogsaa, som man af Diplomer nokksom erfarer, at Ridderes og Lendermænds Hustruer hædredes med Titlen „Frue“ paa samme Maade, som deres Mænd med Titelen „Herre“, og at Hirdmænds eller endnu ringere Mænds Hustruer ikke benævntes saaledes [3]). Ligeledes seer man, at blotte Hirdmænd,

[1]) S. ovf. S. 460, hvor det paapeges, at de norske Lendermænd i Fredstractaten til Perth kaldes barones.

[2]) Saaledes Sigurd Lavard, Kong Sverres Søn. I „Kongespejlet“ bruges ogsaa Formen hlafdi (hlæfdige, lady).

[3]) Dette er saa sikkert, at man endog kun af den Omstændighed, at en Mands Kone kaldet Frue, kan slutte sig til at hendes Mand var mindst Ridder.

der endnu ikke havde naaet Riddertitlen, siden denne Tid, i Lighed med hvad der var Skik og Brug udenlands, kaldtes i latinske Breve armigeri, hvoraf man maa slutte, at de paa Norsk kaldtes „aa Vaaben", Væbnere (i vápn, paa Engelsk Esquire, Squire)[1] — der har maaskee endog været truffet en udtrykkelig Bestemmelse ogsaa derom ved det samme Møde, om hvis Forhandlinger vi desværre ikke have nogen udførlig Beretning —, og man erfarer ligeledes af Diplomer, at saadanne „Væbneres" Koner i det mindste senere tituleredes „Hustru (d. e. Huusfrue) N. N.", hvilket igjen ganske svarer til det engelske mistress. At man saaledes nærmest har havt den engelske (eller skotske) Rangorden eller Titulatur for Øje, og søgt at tillempe den paa de norske Forhold, er vist, og man kunde derfor letteligt ved første Betragtning antage det hele kun for en Bestræbelse, udgaaet enten fra Kong Magnus selv, der tydeligt kan sees at have yndet Pragt, Stads og Hofceremoniell, eller fra forfængelige Hofmænd, efter at faa Hofvæsenet og Titulaturen indrettet efter fremmede Hoffers Sædvane. Men betragter man Sagen selv og de daværende Forhold tydeligere, saa ville vi see, at den faar en langt dybere Betydning. Vi have allerede gjort opmerksom paa, at begge Compositionerne mellem Kongen og Erkebiskoppen, ved at udelade den i tidligere Concordater opstillede Bestemmelse om Biskoppernes og „vise Mænds" Samtykke til Lovsforandringer, antydede at fuldstændige Rigsmøder herefter kunde være overflødige, og at Kongen saaledes kunde bestemme, hvad han fandt for godt, efter kun at have hørt sine saakaldte „højere Raadgiveres", det vil sige Lendermændenes og Prælaternes, Mening. Vi have endog seet, hvorledes dette selvsamme Møde i Tunsberg, hvorved den endelige Composition sluttedes, og de her nævnte Titulatur-Forandringer gjordes, saa at sige var det første Møde af dette engere eller mere exclusive Slags, idet kun Prælaterne (hvortil ogsaa Capitel-Fuldmægtigerne maa regnes) og Lendermændene vare tilstede. Men herved havde man saaledes allerede et virkeligt Parliamentum af det Slags, som paa denne Tid var brugeligt i England, nemlig hvor Rigets **Baroner** tilligemed **Prælaterne** dannede Folke-Repræsentationen, og i Raadslagning med Kongen afgjorde Lovsforandringer og andre vigtige Beslutninger. Det er bekjendt, hvorledes Englands parliamentariske Forfatning netop udviklede sig i de urolige Tider lige fra Aaret 1215, da Baronerne rejste sig med saadan Vælde imod Kong Johan, og under Kong Henrik

[1] Om Benævnelse „a vápn" allerede denne Tid brugtes om Hirdmændene, eller kun anvendtes om Officiererne i Borgund (s. o. S. 445) er uvist: senere brugtes den, det er vist; saaledes kaldes den nys nævnte Erlend Philipsson til Losne ofte i latinske Breve „armiger", i norske á vápn, medens Islændingerne kalde ham „Bonde".

den 3dies langvarige og svage Regjering. Det var da, at især det nuværende Overhuus, eller Baronernes og Prælaternes Kammer, fik sin bestemte Form og Myndighed, thi uagtet Simon af Montfort, Jarl af Leicester, i den korte Tid, Baronerne under hans Ledelse havde Kong Henrik i deres Vold, sammenkaldte et Parlement, hvorved der ogsaa foruden Baronerne eller Prælaterne skulde møde Riddere fra Shirerne og Deputerede fra Byerne, var dette endnu noget ganske nyt og udenfor Regelen, og desuden alene for at bevilge Penge, ej for at raadslaa om Statens Anliggender, saa at det egentlige Parlement kun var en Sammenkomst af Prælaterne og Baronerne, eller, som Kongen selv kaldte dem, sine Raadgivere (rædesmen) [1]). Man havde derhos i England seet Exempler paa, at Baronerne havde sat et staaende, af sin egen Midte udvalgt, Raad ved Kongens Side, for at varetage deres Ret, og have Tilsyn med Regjeringens Førelse [2]). Man kan ikke betvivle, at Nordmændene, der stode i saa mangehaande Forbindelser med England, iagttoge disse Begivenheder med den mest spendte Opmerksomhed. Man finder og saavel i Kongesagaen, som i de islandske Annaler Simon af Montfort og den Feide, Baronerne med ham i Spidsen førte mod Kongen, udtrykkeligt omtalt. De norske Høvdinger vare altfor oplyste i Almindelighed, og vante ved at behandle vigtige indenrigsk-politiske Anliggender i Særdeleshed, til at de ikke fuldkommen skulde have forstaaet, hvad de engelske Baroner meente med deres Optræden mod Kongen, og hvor de vilde hen. Det er derfor højst naturligt, at de have søgt at arbejde til et lignende Maal, for saa vidt som Forholdene i Norge og deres egen i det hele taget sterke Loyalitet tillod det. Naar vi altsaa finde de norske Herrer netop paa den Tid, da Baronernes Værdighed i England havde faaet en mere bestemt statsretlig Betydning, antage de engelske Titler af Baroner og Riddere, medens tillige de nye Høvdingemøder paa det nærmeste sees at svare til de engelske Parlementer, og derhos den nys erhvervede Skattefrihed gjør Hirdens Medlemmer til en priviligeret Stand i Stedet for at de hidtil kun havde været et Corps af kongelige Krigere: saa ligger den Slutning nær, at de nye Baroner og Riddere lode sig tildele hine Titler med den bestemte Hensigt, ej alene at antage en Benævnelse, der bedre end de tidligere charakteriserede deres nye politiske Stilling, men ogsaa at give denne Stilling selv et mere bestemt Præg, og at de arbejdede paa at faa den ganske svarende til den Betydning, hine Titler havde i England. I det mindste retfærdiggjør Baronernes Optræden saa klar efter ganske denne Formodning. Hvad der endnu gjør Over-

[1]) Brev paa gl. Engelsk hos Rymer af 1258 I. S. 378.

[2]) Dette skete baade under Johan og Sønnen Henrik, den 3die.

eensstemmelsen med de engelske Forhold og derfor ogsaa denne Formodning selv sterkere, er den Omstændighed, at de engelske Baroners Reisning under Kong Henrik for en stor Deel fremskyndtes af de Udsugelser, hvormed Landet plagedes af Pavestolen, under hvilket Kong Johan havde lagt det som et Len. Paa lignende Maade havde jo Erkebiskop Jon fordret at Norge skulde være et Len af St. Olaf eller Nidaros Kirke, altsaa dog ogsaa af Kirken i Almindelighed, og med de sørgelige Exempler for Øje, hvortil saadan Underkastelse kunde føre i England, kunde vel ogsaa de norske verdslige Herrer føle sig dobbelt fristede til at følge de engelske Baroners Exempel, og allerede antyde dette i de blotte Titler, som de nu antog. Vi skulde saaledes være mest tilbøjelige til at tro, at Forslaget til denne Foranstaltning snarere udgik fra dem, end fra Kongen. At denne samtykkede deri, kan deels finde sin Forklaring i hans umiskjendelige Hang til at omgive sig med Pragt og Ceremoniell, der gjorde at han maaskee selv fandt det i sin Orden at de ældre, særegent norske Titler ombyttedes med de i England og Frankrige brugelige [1]), men deels ogsaa i den Nødvendighed, han befandt sig, eller i det mindste troede at befinde sig, at maatte forsone den Ugunst, hvormed de verdslige Herrer unegteligt betragtede Indrømmelsen til Gejstligheden, ved yderligere Indrømmelser ogsaa til dem. Og om end Indrømmelsen for det første ej havde været mere end den blotte Titel — og mere var den dog visselig —, vilde dog, som det gjerne gaar, allerede Titlen eller Navnet have været nok til at drage det med samme Titel og Navn sædvanligt forbundne Begreb efter sig, og man vilde snart betragte en „Baron" eller „Ridder" som berettiget til at indtage samme politiske Stilling, som en Baron eller Ridder i England. Saaledes, kan man sige, havde de haandgangne Mænd, der hidtil kun vare Kongens Tjenere, nu gjort Begyndelsen til at sikre sig en egen uafhængig Stilling og statsretlig Myndighed: det var lykkets dem at tilvende sig en Deel af den Magt, som Kongen og Kirken stod i Begreb med at skifte mellem sig alene paa det øvrige Folks Bekostning, og Lendermændene, hvis største Forrettigheder i lang Tid kun havde bestaaet i deres Rang og deres

[1]) Vi have vistnok allerede, i de meddeelte Brudstykker af Kong Sverres Stridsskrift mod Gejstligheden saavel som af Kongespejlet seet at Benævnelsen „Ridder" ikke var ukjendt i Norge, hvad den naturligviis heller ikke kunde være, men den havde ingen særegen officiel Betydning; den betegnede kun Krigere af højere Rang, fornemmelig dem, som kæmpede til Hest, og hver de omtales i Stridsskriftet som en Deel af Statslegemet, har Forfatteren ikke særskilt Norge for Øje, men søger kun at skildre, hvad han anseer for Idealet af Statsforfatningen.

Veitsle, nærmede sig nu atter den Stilling, de havde indtaget under de ældre Konger før Sverres Dage.

Da de Lendermænd, der beseglede Compositionen af 1277, i den latinske Original kaldes „dominus Erlingus, dominus Ragnaldus", o. s. v., og i den norske Oversættelse ej alene „Hr. Erling", „Hr. Ragnvald", men ogsaa tidligere tilsammen „Rigets Baroner", medens den ældre Composition ikke sætter nogen Herretitel foran deres Navne, er det tydeligt, at disse Titler have været Lendermændene og Skutilsveinerne givne førend Compositionen sluttedes, og at saaledes Høvdingemødet i Tunsberg først har begyndt med Raadslagninger herom, hvis det ellers ikke er skeet paa en engere Hirdstevne, uden at engang Erkebiskoppen og Biskopperne vare nærværende. At Retten til at kaldes „Ridder" ikke udstraktes til Erkebiskoppens Skutilsveiner, kan maaskee sluttes deraf, at disse i Compositionen udtrykkeligt omtales under dette ældre Navn. Thi, hvis de havde været titulerede „Riddere", maatte denne Benævnelse i det mindste have forekommet i Oversættelsen.

Da den forandrede Titulatur, i Forening med den nys forhen tilstaaede Ledingsfrihed, sluttede Rækken af de nye Bestemmelser, der under Kong Magnus's Regjering bleve givne eller vedtagne for hans Hird, og dennes sociale og politiske Stilling derved fik sin endelige Skik, er det her det beleiligste Sted til, nærmere at betragte den oftere omtalte Hirdskraa, hvori Kong Magnus's Love og Forskrifter for Hirden, paa de nys omhandlede sidste Indrømmelser nær, ere optegnede. Den egentlige Hovedmasse af denne merkelige Lov tilhører, som vi allerede have paapeget, aabenbart Kong Sverres Tidsalder, og sandsynligviis ham selv, siden endog „Birkebeinerne" og deres Løfter omtales der, thi man maa deraf slutte, at den nærmest er skreven for en Hird, der bestod af Birkebeiner [1]. Paa mange Steder kan man endog ret godt skjelne, hvad der hører til den oprindelige Text, og hvad der senere, fornemmelig af Kong Magnus, er tilføiet. I dennes „Retterbøder", der anføres til Slutning, nævnes ogsaa „den gamle Hirdskraa" [2], d. e. Hirdskraaen i sin oprindelige Skikkelse. Men paa flere Steder er det dog igjen ikke saa let, at paapege, hvad der er gammelt og hvad der er nyt, da Kong Magnus, som man tydeligt kan see, og aabenbart af den Grund, at Hirdskraaen var bestemt til at oplæses hver Juul [3], øiensynligt har stræbt efter at faa de af ham gjorte Tilsætninger indflettede i den allerede for Haanden værende Text, der her

[1]) See f. Ex. Cap. 38, om Deling af Bytte, jvfr. ovf. III. S. 303.

[2]) Hirdskr. Cap. 50.

[3]) Hirdskr. Cap. 54.

eller overhoved af de fornemste blandt de Tilstedeværende lede frem for sit Høisæde, hvorefter han selv skulde række ham Haanden og lede ham til sit Sæde paa Pallen til Høire, hvor de andre Lendermænd sad. „Den Ret", heder det, „skulle Lendermændene have hos Kongen, at de næst Hertugen og Jarlerne skulle være **Kongens første og høieste Raadgivere**, ligesaa og inden Hirden, ved alle vigtige Sager." Her have vi saaledes det Grundlag, hvorpaa deres senere Titel af Baroner og vel ogsaa de dermed forbundne Fordringer hvilede. Som den til Lendermandens Værdighed hørende Forlening bestemmes fremdeles femten Merkers Veitsle, ligesom de og skulde have Ret til „sig til Støtte og Kongen til Hjelp", at holde 40 Huuskarle, ikke flere. Paa de største Høitidsdage skulde de „holde Fylgd", som det heder, med Kongen, og naar han bar Krone eller Garland (ved Processioner) skulde en Lendermand bære Kroningssverdet, hvis det ikke bares af Hertugen eller en Jarl [1]. I de saakaldte „Retterbøder", som tilføies Hirdskraaen ved Slutningen, findes den merkelige Bestemmelse, at om end en Sysselmand eller anden Lendermand (nemlig i Egenskab af Sysselmand) har Magt over en Lendermands Huuskarl (det vil sige i alt andet end hans lovligt beskikkede Øvrighed), er han dog ikke berettiget til at opnævne ham til Krigstjeneste, uden naar Kongen selv udtrykkeligt byder det i sit Brev, eller et pludseligt Fiende-Anfald gjør det nødvendigt; samt at ved almindeligt Opbud Lendermandens Huuskarle blot skulle følge deres Herre (altsaa ikke sættes paa et andet Skib eller til Lands i nogen anden Trop) [2]. Dette er den eneste Antydning, vi i Hirdskraaen selv finde til den oftere omtalte Ledingsfrihed for Kongens haandgangne Mænd; thi her handles vel kun om virkelig personlig Tjeneste, ikke om Ledings-Ydelsen, men af den ene Frihed maatte dog ved den forandrede Ledingsberegning den anden følge, og man kan derfor antage som temmelig sikkert, at Lendermanden i det mindste var ledindingsfri for de fem Mænd han skulde stille. Da Lendermandsværdigheden var afskaffet paa den Tid, hiin kongelige Forordning udkom, der nærmere omtaler Antallet af de „Nev", for hvilke Skutilsveiner og ringere Kongsmænd vare fritagne, er der følgelig blot Tale om disse, uden at man seer, om Lendermanden overhoved havde nogen „Nev" fri. Men da denne Ledingsfrihed, som det ovenfor er paapeget, uopløselig sluttede sig til den Forpligtelse at stille Krigsfolk, ledes man herved til den Formodning, at Lendermændene maa have faaet Fritagelse for Leding samtidigt med de øvrige haandgangne Mænd, og

---

[1]) Hirdskr. Cap. 18—20.

[2]) Hirdskr. Cap. 48. Jvfr. nedenfor.

at den netop har beløbet sig til ser „Nev" [1]). Da Lendermændene, siges det endvidere, skulle være Kongens højeste Raadgivere, bør de og være ham de huldeste, baade hemmeligt og aabenbart, og deri ligesaavel være forud for andre som i Ære og Rang. Naar Kongen beskylder sin Lendermand for „Landraad" eller Svig, og Sagen ikke er ganske aabenbar, men Lendermanden benegter Sigtelsen, skal der først prøves Afgjørelse i Stilhed, mislykkes dette, skal Sagen behandles paa Hirdstevne og 12 Mand udnævnes til at undersøge den.

Efter Lendermændene nævner Hirdskraa **Kantsleren**, „der hørte blandt Kongens højeste Raadgivere inden Hirden, og skulde have Ret og Rang ved Siden af Lendermændene baade i Sæde og al anden Hæders-beviisning". Kantsler- eller Storseglbevarer-Embedet havde allerede længe bestaaet ved de norske Kongers Hof; saaledes yttrede Kong Philip udtrykkeligt, da man ved Forliget til Hvitingsø fordrede, at han skulde nedlægge sin Kongetitel og udlevere sit kongelige Segl, „at dette sidste var ham umuligt, da Seglet var hos hans Kantsler i Oslo" [2]). Kantslerens Embedspligter vare, som det i Hirdskraaen heder, at bevare Kongens Segl, og udfærdige samt besegle de Breve, Kongen udstedte, holde Bog over Kongens Ejendomme, og nøje optegne saavel de ved Kjøb og Sagefald tilkommende, som de bortforlenede, samt derhos holde Kongens Landskyldsbøger i Orden; hvorhos han altid skulde gaa Kongen tilhaande med sine Raad, og fare i de Sendeferder, Kongen paalagde ham inden- og udenlands [3]). Paa denne Viis sees Askatin, der senere blev Biskop i Bergen, allerede under Kong Haakon at være brugt i Gesandtskaber, skjønt han, besynderligt nok, ikke kaldtes Kantsler førend i Kong Magnus's Saga. Men man kan dog ikke tvivle paa, at han allerede under ham har beklædt Kantsler-Embedet, og man maa ansee det for en blot og bar Tilfældighed, at han ikke udtrykkeligt kaldes Kantsler, ligesom at dette Embede overhoved ikke nævnes i Kong Haakons Saga. Da Kantsleren ej alene skulde være skrivekyndig, men og ifølge de Pligter, der paalaa ham, maatte besidde mere end almindelig Dannelse, fornemmelig i Sprog og Lovkyndighed, med andre Ord have fuldkommen „Klerke-Lærdom", faldt det af sig selv, at Embedet som oftest beklædtes af Gejstlige, og dette var vel ogsaa i de ældre Tider, da Boglærdom var saa sjelden hos Lægmænd, næsten altid Tilfældet. At man endog ved Affattelsen af Capitlet i „Hirdskraa", der handler om Kantsleren, tænkte sig denne nærmest som Gejstlig, og at det saaledes rimeligviis er fort i Pennen

[1]) Nemlig for Lendermanden selv og de fem Mænd han skulde stille.

[2]) See ovf. III. S. 535.

[3]) Hirdskraa, Cap. 21.

førend endnu Askatin var bleven Biskop (1270), skjønnes deraf, at der ogsaa til Slutning tales om „Hirdprester". Men Askatins Efterfølger, Thore Haakonsson, der netop var Kantsler paa den Tid, da Hirdskraaen maa have faaet sin sidste Redaction, var ikke Gejstlig, som det sees deraf, at han i Aaret 1277 giftede sig: altsaa var det ej Regelen, at Kantsleren nødvendigviis skulde være gejstlig, han skulde kun besidde gejstlig Lærdom. Thore Haakonsson maa og have faaet en fuldkommen gejstlig Oplærelse, siden det ikke alene heder om ham, at han var vel forfaren i Kirkeloven, men han derhos etsteds kaldes „Sira Thore", altsaa med en gejstlig Titel [1]). Kantsleren lønnedes med 15 Mk. Veitsle ligesom Lendermændene og skulde derhos nyde Sportler fra de Breve, der løstes, som det heder, det vil sige for alle Bistikkelser, Veitslebreve, Sysselbreve, Bevillinger, o. s. v., udfærdigede fra Canselliet. Vi see, at man ogsaa her hos os forstod at efterligne Pavestolens Exempel. Det er, heder det i Hirdskraa, højst vigtigt for Kongen at see sig vel for, hvem han vælger hertil, da Kantsleren næsten kan kaldes Kongens anden Skriftefader, efter som han faar vide saa meget som Kongen nødigt vil sige til andre. Kantsleren skulde udnævnes paa Hirdstevne, og dernæst sverge Kongen Troskabseed. **Hirdpresterne**, som Kongen holdt, skulde i Regelen være tvende; deres Pligter vare at holde Messe for Kongen og høre de haandgangne Mænds Skriftemaal samt overhoved være deres Sjælesørgere, samt forøvrigt at være Kongen til Hjelp i hvad de formaaede, altsaa vel fornemmelig i alt hvad der vedkom Sekretær-Forretninger, i hvilket Henseende man kunde betragte dem som Kantslerens Substituter, især den ene, hvis Hovedhverv det var at bevare Messeklæderne og Bøgerne, den anden skulde fornemmelig besørge Tideholdet i Kongens Capell. De skulde, heder det, være Kongen nærmest tilhørende (heimilegastir) blandt andre Prester, og derfor helst være valgt blandt hans egne Mænd. I Løn skulde de have fem Mks. Veitsle og to Klædninger til Juul samt Trediedelen af Hirdmændenes Tiende til lige Deling. Ogsaa Kong Haakon saavel som de tidligere Konger havde, som vi oftere have haft Lejlighed til at omtale, egne Hofgejstlige,

---

[1]) Her er det ikke af Vejen at gjøre opmerksom paa en stor Fejltagelse der lige fra Th. Torvessøns Tid har indsneget sig med Hensyn til hvo der var Kantsler i Norge omkring 1276. I den, aabenbart lige ud af Magnus's Saga tagne, Beretning i Annalerne om Kongens Sammenkomst med den svenske Konge 1276, men hvis Text i de daarlige Papiir Haandskrifter er yderligt forvansket, staar der, hvor Kongens Følge opregnes: Bjarne Gyrski. Gauti i Tolgu, þessir kantselerar; hvoraf allerede Th. Torvesøn har sluttet, at Bjarne i Giske og Gaute i Tolga paa denne Tid begge vare Kantslere. Men Sagen er den at „þessir kancelerai" er en Fejllæsning i Stedet for þórir kanceler, der sandsynligviis i Originalhdsk. var sterkt forkortet.

Klerker og Capellaner, og da det maatte være dem om at gjøre, at sikre sig disse uundværlige Tjeneres Hengivenhed endog naar der skulde være Uenighed mellem Kongen og Kirken, overhoved at drage dem saa meget som muligt ind i sine Interesser, havde Kongen søgt at beholde Retten til at beskikke Prester ved de af dem selv stiftede eller voterede Capeller. Vi have ogsaa seet, hvorledes Kong Haakon Haakonssøn havde erhvervet sig en udtrykkelig Tilladelse dertil af Pave Innocentius den 4de, „som Erstatning fordi hans Forfædre havde gjort Afkald paa Patronatsretten over de øvrige Kirker i Landet" [1]); nemlig saaledes at Biskopperne skulde erkjende og indvie de Prester, som Kongerne dertil præsenterede. Rigtignok havde Erkebiskoppen, som vi nys have seet, faaet den gamle Artikel fra 1194 ind i Compositionen, hvorved denne Præsentation skulde bortfalde, og Biskoppen uden Videre have Ret til at indsætte Prester ved de kongelige Capeller som andensteds; men da Hirdskraa blev ført i Pennen, havde dog Kongen Retten endnu, og det var vel endog et Spørgsmaal om en pavelig Bestemmelse saaledes uden videre kunde afskaffes. I det mindste maa Kongen, uanseet Compositionen, have beholdt sin Ret ved det Capell, der kunde betragtes som hans egentlige Sognekirke, nemlig Apostelkirken i Bergen. Denne havde Kongen allerede i 1271 indrettet til en Collegiatkirke, med en Provst og Canonici eller Chorsbrødre [2]), og disse i det mindste havde Kongen udvalgt selv, da Compositionen den Gang endnu ej var afsluttet; desuden var hans Ven Askatin paa den Tid Biskop, og rettede sig vistnok ganske efter Kongens Ønsker i det Stykke. At Kongen for Eftertiden tænkte at vælge sine Hirdprester af dette Collegium, ja at han vel og haabede herved at sikre sig et Forraad af Mænd, blandt hvilke han kunde vælge sine Kantslere, er høist sandsynligt. Vi ville i det følgende see, hvorledes de kongelige Capeller tilsidst kom til at udgjøre et eget geistligt Stift for sig selv, unddraget Biskoppernes Tilsyn.

Den næste Rang i Hirden efter Lendermændene og Kantsleren skulde **Stallarerne** indtage; de havde, heder det, efter Lov og gammel Skik al den Ret som Lendermændene; Lendermand og Stallarere opføres ogsaa i den ældre Gulathingslov med een Ret, nemlig 6 Mkr, medens Jarlen og Biskop tager 12, Haulden tre. Derfor regnedes Stallarerne ogsaa efter 1277 blandt Rigets Baroner, ligesom vi i Compositionen see begge Stallarer, Audun Hugleikssøn og Vigleik Audunssøn, nævnte blandt disse. Stallarernes Forretning var, som det tidligere (II. S. 992) er omtalt, fornemmelig at tale paa Kongens Vegne paa

[1]) Dipl. Norv. I, No. 43 jvfr. ovf. S. 48.

[2]) Isl. Annaler, ved 1271.

Thing og ved Hirdstevner, samt andre Anliggender, ligesom han og skulde føre Ordet for Hirdmændene, og være tilstede paa Hirdstevner for at megle Forlig mellem de haandgangne Mænd, og endelig paa Kongens Rejser have Tilsyn med at Rideskydsen kom ordentlig tilstede og skiftedes tilbørligt. Dette var maaskee hans oprindelige Forretning, da Navnet aabenbart er dannet af Ordet „Stald", og derfor nærmest betegner „Staldmester"; det er altsaa den samme Forretning, som i Middelalderens Latin kaldes Comes Stabuli, (ég. Staldgreve), i Fransk connétable, i Tydsk derimod **Marskalk**, (Mariscalcus), paa Dansk og Svensk sammendraget til „Marsk" [1]). Stallerernes Løn var ifølge Kong Magnus Retterbod 15 Mkr. aarligt i rede Penge saavel som to Klædninger med graa Pelsverk til Juul, naar de ellers ikke havde Sysler. Stallaren udnævntes ligeledes af Kongen naar denne havde sat sig til Bords, og blev af to Skutilsveiner ledet hen til Kongen, som rakte Haanden og førte ham til Stallare-Stolen.

Merkesmanden indtog den næste Rang efter Stallaren, og fik af Kong Magnus Lendermands Ret (altsaa Rang) og Veitsle (15 Mkr.), men havde tidligere kun 10 Mkr. Veitsle og synes heller ikke at have været Lendermændene sideordnet. Hans Forretning var, som Navnet antyder, at bære Kongens Merke (Banner) baade i Fred og Ufred, ligesom han og skulde være tilstede paa alle Hirdstevner og bistaa Stallaren i at bilægge de Stridigheder, der kunde opkomme mellem de haandgangne Mænd indbyrdes. I Regelen synes der kun at have været een Merkesmand ad Gangen; senere omtales der to samtidigt, men dette har kun været et Undtagelses-Tilfælde [2]). Merkesmanden udnævntes paa den Maade, at Kongen ved en Hirdstevne lod en af Stallarerne forkynde Udnævnelsen, hvorefter Kongen selv overleverede ham Merket, bundet til Stangen, og rakte ham Haanden til Kys [3]).

Næst efter Merkesmanden fulgte **Skutilsveinerne**, eller, som de efter 1277 kaldtes, **Ridderne**. „Ingen Tjeneste", heder det, „i hele Kongens Hird er hæderligere og fagrere end deres, for den der med Sømmelighed, Omhyggelighed og Opmerksomhed vil røgte den; ofte og ideligen bør de, naar de ville fortjene at kaldes høviske og „kurteise"

[1]) „Marskalk" kommer af „Mar" d. e. Hest og Skalk d. e. Tjener. „Connetable" og „Marskalk" (Maréchal) kom i Fransk og Engelsk til at betegne trende forskjellige Embeder, dog af samme Slags, saaledes at Marskalken kun var Connetablen underordnet. Med begge Embeder forenedes en høj Krigsbefaling; Connetablen blev endog øverste Befalingsmand over Hæren. Den samme Stilling indtog „Marsken" i Danmark og Sverige.

[2]) I Retterboden af 1302 omtales to Merkesmænd, dog rigtignok efter hvad det lader, som en extraordinær Foranstaltning. Norges gl. Love III. S. 174.

[3]) Hirdskraa, Cap. 23, 50, jvfr. ovf. II. S. 992.

(courtois) at vaage over og tænke sig om paa hvad Maade de bedst kunne indrette hele sin Opførsel, saaledes at de baade kunne hede og være erbare og sædelige Mænd; for den, der ikke vil tage vare paa sig selv, er det bedre at staa i en lavere Rang, hvor man ikke lægger videre Merke til ham, end at søge at komme i en Hædersplads, hvor alle siden spotte og udlee ham; men lykkelig er den, der ved gode Ting arbejder sig frem til Ære, og siden godt kan bevare det Navn, han har vundet, og med Huldskab tjene sin Herre". Skutilsveinernes fornemste Pligt, naar de vare ved Hoffet, var at holde Vagt umiddelbart hos Kongen selv to og to ugeviis, saavel som at tilsige Lendermændene og Stallarerne paa Højtidsdagene, naar de skulde „holde Følgd" med Kongen, samt forrettigt at have Overopsigt med Fordelingen af Hirdmændenes Vagthold. Derfor regnedes Skutilsveinerne ogsaa, skjønt de ikke havde Lendermands-Ret, dog med Lendermændene, Stallarerne og Merkesmanden til det højere Hofpersonale eller de saakaldte **Hirdstjorer** (Hirdstyrere). Maaden, hvorpaa Kongen ifølge Hirdskraa udnævnte en Skutilsvein, var den, at han efter Taflet overleverede ham et tomt Kar med Laag, og rakte ham Haanden til Kys. Dette viser, hvad ogsaa Navnet lægger for Dagen, at Skutilsveinens Forretning oprindelig kun var den personlige Opvartning ved Taflet, og ikke havde noget af den krigerske Charakteer, som Riddernavnet antyder [1]). Men der er et Spørgsmaal, om ikke senere, med det forandrede Navn, ogsaa en forandret Udnævnelsesmaade, mere i Lighed med hvad der udenlands var brugeligt, nemlig Ridderslaget, fandt Sted [2]).

Blandt Skutilsveinernes Tal udvalgte Kongen tvende til **Drottsete** og **Skjenker**, hvilke skulde have at paasee, at Maden og Drikken kom ordentligt paa Kongens Bord, og at Opvartningen ved Bordet gik ordentligt til. Drottseten var altsaa ifølge Hirdskraa endnu kun Skutilsvein og ikke den høje Hof-Embedsmand, som han siden blev og tildeels allerede var i andre Lande [3]).

Efter at have omtalt de her nævnte højere Hofembedsmænd gaar Hirdskraaen i sin anden Deel over til at behandle de egentlige **Hirdmænds** Pligter, idet den først forudskikker en Deel almindelige Forskrif-

---

[1]) Ordet er nemlig dannet af skutill, Fad, Præsenteerbakke, det tydske Schüssel.

[2]) Hirdskraa Cap. 24, 25, 51.

[3]) Hirdskraa Cap. 26. „Drottsete" betegner egentlig „den som sikker Drott", d. e. Kongens hele Følge, (Angl. dryht, Tydsk trucht) til Sæde, altsaa „Ceremonimester"; hans Syssel var og andenstedes nærmest en Hofmarschals, indtil Embedet blev et Rigsembede, og sædvanligt forbundet med dømmende Myndighed. I Tydsk er „Truchseß" det samme Ord; paa Dansk sammendrages det til „Drost". I Middelalderens Latin kaldtes Embedet deels Dapifer, (d. e. Mad-Indbærer), deels Senescallus, (Siniskalk) ligesom Skjenkeren kaldtes en Scanchio (fransk échanson).

ter om Sædelighed og god Opførsel, som man næsten skulde antage flydte af den samme Pen som Kongespejlet, og derfor upaatvivleligt hører til den oprindelige Deel af Hirdskraaen, fra Sverres Tid. Med Hensyn til Optagelsen i Hirden er her den merkelige, og som man af mange Beretninger i Sagaerne seer, ældgamle Regel, at om end Kongen foreløbigt har givet den, der anholdt derom, sit Samtykke, skulde dog, gjennem en af Stallarerne eller Merkesmanden, de tilstedeværende Hirdmænd tilspørges, hvorvidt nogen maatte have noget at indvende mod Optagelsen, for hvilken Indvending der da skulde anføres Grunde, og disses Gyldighed skulde underkastes en formelig Ransagelse. Kongen var vistnok ikke forpligtet til at rette sig efter Hirdmændenes Vilje i dette Stykke, men det er dog klart, at naar de alle, eller de fleste af dem, vare enige om at frabede sig den Foreslaaedes Optagelse, maatte denne Opinionsytring udøve en stor Indflydelse, og næsten tvinge Kongen til at lade Sagen fare. Udnævnelsen til Hirdmand skete paa den Maade, at Kongen, paa den Tid, han ej sad tilbords, skulde have et Sverd, helst sit Kroningssverd, liggende over sine Knæ og holde i Festet, hvorefter den vordende Hirdmand knælende skulde tage under Festet med sin højre Haand og kysse Kongen paa Haanden; derefter skulde han staa op, og berørende en Bog (Evangeliebog), som Kongen skulde have ved Haanden og række ham, sverge følgende Eed: „Dertil lægger jeg Haand paa den hellige Bog, og det skyder jeg til Gud, at jeg skal være min Herre (N. N.) Norges Konge huld og tro, aabenbarligen og lønligen, følge skal jeg ham inden- og udenlands, og aldrig skilles fra ham uden hans Tilladelse eller i fuldstændigt Nødsfald; holde skal jeg de Eder, som han har tilsvoret alt Landets Folk, efter det Vid, Gud under mig; saa være mig Gud huld som jeg siger sandt, gram om jeg lyver". Derpaa skulde han atter falde paa Knæ for Kongen og lægge begge sine Hænder sammen, medens Kongen lagde sine Hænder udenom hans, hvorefter Kongen skulde kysse ham. Siden skulde han ligeledes hilses af Lendermændene og de øvrige Hirdmænd ved Kys [1]). Saaledes var Hirdmanden virkelig **Sverdtager**, og hans Hverv at bære Sverd og med Vaaben værne om Kongens Person derved antydet. Hirdmændenes Hovedpligter, naar de opholdt sig ved Hoffet, var at holde Følgd, som det kaldtes, nemlig at gjøre Vagttjeneste i Gaarden, og ledsage Kongen paa hans Vandringer. De fleste Hirdmænd vare vel ellers de, som Kongespejlet kalder de „ikke bordfaste", der havde Orlov og sad hjemme paa deres Gaarde; det forforstaar sig, at de der ej alene maa have nydt en qvalificeret Anseelse (hvilket endog fremgaar deraf, at det udtrykkeligt paalægges dem at være

[1]) Hirdskraa, Cap. 31.

skikkelige mod deres Granner, altsaa ikke utilbørligt benytte sig af deres Overvegt), men det maa ogsaa have været anseet som en nødvendig Følge af deres Forhold til Kongen, og af deres Stilling forøvrigt, da de, som det siges udtrykkeligt i „Kongespejlet“, og som vi allerede ovenfor oftere have paapeget, vare forpligtede til at staa Kongens Embedsmænd, fornemmelig Sysselmanden, bi i Udøvelsen af deres Forretninger, eller overhoved at være et Slags Styrelsesmænd (stjórnarmenn) [1]. Det er klart, at den nøjere betegnede og udvidede Embedsvirksomhed, der i den senere Tid, fornemmelig ved Artiklerne af 1273, var anviist Sysselmændene, tildeels maa have givet hiin ubestemte Myndighed for Hirdmændene nogen Indskrænkning, thi ellers maatte de endog paa en utilbørlig Maade kunne gribe ind i hans Forretninger; men Forpligtelsen til at staa ham bi, naar han dertil opfordrede dem, seer man dog altid har været der, og deres Myndighed og Anseelse blev snarere større end mindre [2]. Hertil bidrog ogsaa deres Ret til at holde hver tvende Huuskarle, hvilket den ofte omtalte Ledingsfrihed viser at de maa have haft. I Tilfælde af fiendtligt Overfald i den Egn, hvor en Hirdmand boede, skulde han strax indfinde sig enten hos Kongen selv eller hos Sysselmanden, og tilbyde sin Tjeneste [3]. Ligeledes skulde de haandgangne Mænd og Veitslemændene hjelpe Sysselmanden med Eftersynet af Vaaben paa de almindelige Vaabenthing [4]. Det faldt ogsaa af sig selv, og er derfor ikke udtrykkeligt paabudet, men sees ligeledes af Kongespejlet at have været det sædvanlige [5], at ved virkeligt Udbud valgtes Skibsstyrerne af Hirdmændenes Tal, og heraf maatte det igjen blive Regelen, at den fornemste eller maaskee eneste Hirdmand, der boede i en Skibrede, betragtedes som fast Skibsstyrer, havde stadigt Opsyn med Skibet, og forestod Udrustningen, naar det skulde behøves. Der manglede saaledes egentlig kun, at denne Styremandsværdighed skulde være arvelig, til at de norske Hirdmænds Stilling omtrent vilde være som de danske saakaldte Herremænds (d. e. Hirdmænds), [6] eller med andre Ord, at de dannede en ar-

---

[1]) See ovenfor II. S. 992 jvfr. Kongespejlet, Cap. 28; her faar man egentlig bedre Begreb om Hirdmændenes virkelige Stilling og Betydning i Samfundet, end af Hirdskraaen.

[2]) Merkeligt nok, tales der ikke om den særegne Huuskarlsgjeld, (1 Mk. Guld), som Kongen ved Siden af det almindelige Thegngilde skulde tage for en Huuskarls, altsaa ogsaa for en Hirdmands Drab, ifølge det udtrykkelige Udsagn i Kongespejlet, s. o. II. S. 993. Denne Bod er dog visselig vedbleven.

[3]) Hirdskr. Cap. 37.

[4]) Landslov, III. 12.

[5]) Kongespejlet S. 61, 62.

[6]) De danske saakaldte „Herremænd“ havde allerede paa denne Tid forlængst,

skulde saaledes have fuldt Harnisk, bestaaende ef Spaldiner [1]) eller Vaabentrøje, Brynkolle [2]) og Brynje med Brynhoser og Brynhandsker, Hjelm eller Staalhue, Sverd, Spyd, et sterkt Skjold, og en Panserplade, helst ogsaa en Buklare [3]), samt enten Haandbue eller Laasbue. Hirdmændene skulde have Vaabentrøje, og uden om den Panser eller Brynje, Staalhue, Sverd, Skjold, Spyd, Buklare og Haandbue med tre Tylfter Brodde. Gjesterne og Kjertesveinerne skulde have en sterk Vaabentrøje, Staalhue, Skjold, Sverd, Spyd og Haandbue med to Tylfter Brodde. Lendermændene og Sysselmændene skulde have endnu flere Vaaben i Forhold til deres større Anseelse. Man seer heraf, at man ved Skutilsveinernes, nu Riddernes, Bevæbning har haft Kamp til Hest for Øje, thi dertil maatte især Brynhoserne behøves: deres hele Rustning blev vel tung til Fodkamp. Saaledes lagdes den aabenbart an paa, at Ridderens Udrustning nu virkelig skulde svare til Navnet. For at undersøge, om enhver havde de reglementerede Vaaben, skulde Kongen hver Juul holde Vaabenthing og Mønstring, og nøje lade optegne hvo der da manglede noget af disse Stykker.

Om Hirdskraaens Regler for Byttets Deling, som tydeligt nok viser sig at være fra Kong Sverres Tid, er der forhen talt. Hertil hører ogsaa den Bestemmelse, der siges at være lovet Gud baade af Kongen og hele hans Følge, at iagttage Kirke- og Kvinde-Fred. Dette var vistnok blandt de Regler, Sverre tidligt fik indført blandt Birkebeinerne for at forvandle dem til en hæderlig Krigerskare fra at være en vild Røverhob. De haandgangne Mænd tilholdtes at overholde godt Kammeratskab med hinanden, hver i sin Klasse, og indbyrdes at hjelpe hinanden af Nød og Trængsel. Den, som f. Ex. ikke vilde hjelpe sin Kammerat fra Skibbrud eller i farlige Fjelde, eller hvor han var besat af Fiender, skulde være udstødt af Hirden, hvis Kongen ej benaadede ham. Om en haandgangen Mand blev hærtagen og ført til et fremmed Land, og hans Kammerat kom did, da skulde denne udløse ham, for saa vidt hans Penge strak til, imod at faa det Udlagte erstattet naar han kom hjem, og var den andens Gods ikke tilstrækkeligt, skulde Kongen og de øvrige Kammerater tilskyde det manglende. Dersom nogen af dem blev fattig og hjelpeløs, enten formedelst Ælde eller Sygdom, skulde Kongen og hans Kammerater forhjelpe ham til Forsørgelse i Kloster, saaledes at Kongen udredede det halve af Indskudssummen (provenia), Kammeraterne

---

[1]) Spaldiner, det middelalder-latinske Spaldinarium eller Spaldarium, af Spalda, Skulder, fransk épaule, hvoraf épaulière.

[2]) De. e. Halsbedækning (col) af Brynjevævning.

[3]) Buklare, det franske bouclier.

det halve. Ligesaa skulde de følge deres afdøde Kammeraters Liig til Jorden. Det Kloster, hvortil affældige Hirdmænd skulde forhjelpes, var, som man maa antage, Johanniter-Hospitalet paa **Varna** (nu Værnekloster ved Moss). Der staar nemlig i Hirdskraa, at det var Birkebeinernes gamle Sedvane og Løfte, at yde Tiende af sin Sold, baade Hirdmændenes og Gjesternes; hvilket da skulde skiftes i tre Dele, een til Biskopperne, een til Presterne, og een (den som ellers gik til de Fattige) til Hospitalet paa Varna. Siden heder det i Kong Magnus's Retterbøder eller Tillæg til Hirdskraa, at de haandgangne Mænd efter Kongens Raad havde samtykt i at enhver Hirdmand ved sin Optagelse i Hirden skulde betale een Øre til Hirdmændenes Provende til Sjælemesser for afdøde Kammerater, og een Øre til fattige Kammerater, for af denne Sum at forhjelpe dem til Kloster, ligesom Gjester og Kjertesveiner til hvert af disse Øjemed en halv Øre. Her kan neppe noget andet Kloster end hiint være meent. For Resten vides det ej, naar Varna Kloster eller Hospital er blevet stiftet; kun synes man af den Omstændighed, at det sættes i Forbindelse med Birkebeinernes „gamle Skik og Løfte", at maatte slutte, at det er ældre end Kong Magnus's Tid og maaskee allerede stiftet af Birkebeinerne under Kong Sverre, efter dennes Ønske eller Befaling [1]).

Til Slutning forordnes det i Hirdskraaen, at den hver Juul skal oplæses fra Begyndelsen til Enden for de ved Kongens Hof forsamlede Hirdmænd. Uagtet den, som sagt, indeholder flere saakaldte Retterbøder, finder man dog intet deri om de nys omhandlede Friheder og Titler, forundte de haandgangne Mænd, og Aarsagen til, at der ikke er tilført noget derom i yngre Afskrifter, er vistnok den, at senere Bestemmelser, fornemmelig Haakon Magnussøns vigtige Retterbod af 1308, gjorde saa store Forandringer i hele Hirdvæsenet, at de ikke længer passede deri. Vi have tilfældigviis ingen Afskrift af Hirdskraa ældre end 1308; om en saadan var til, vilde vi maaskee i den finde noget derom.

Søge vi nu i Korthed at stille os de Rettigheder, Friheder og Udmerkelser for Øje, af hvilke de haandgangne Mænd nu efter 1277 vare i Besiddelse, blive hine omtrent følgende.

Baronerne vare Kongens faste Raadgivere, havde en meget høj Rang — næst Jarlerne —, besad Forleninger af det kongelige Gods af indtil mindst 15 Mks. Landskyld, og vare berettigede til at holde 40 Huuskarle, medens de tillige skulde stille fem fuldt udrustede Mænd til Hæren; for disse fem Mænd saavel som sig selv, altsaa i alt 6 Nev,

---

[1]) Hirdskraa Cap. 21, 53. Jvfr. Langes „N. Klostres Historie" S. 462.

nøde de sandsynligviis Ledingsfrihed, eller Skattefrihed af deres Gaarde, og dette var vel tilstrækkeligt til at frelse ej alene deres Hovedgaarde, men ogsaa i det mindste een af de Gaarde, de besad i Byerne. I Krigen vare de de højeste Befalingsmænd [1]); i Fred var det fornemmelig dem, der raadsloge og stemte paa Høvdingemøderne; de dannede overhovedet det højere Aristokrati, og om disse Forhold havde vedblevet, og Baronerne, hvad Enden vel tilsidst vilde have været, havde faaet det gjort til Regel, at deres Værdighed skulde være arvelig, da vilde de fuldkommen have indtaget den samme Stilling som Jarlerne og Baronerne i England, og ved Høvdingemøderne dannet et eget Kammer, der ganske svarede til Lordernes Huus eller Overhuset i England. Til Baronernes Klasse hørte ogsaa, som vi have seet, de højere Hof-Embedsmænd, Kantsleren, Stallarerne og Merkesmanden.

Skutilsveinerne, eller, som de nu kaldtes, **Ridderne,** hørte ogsaa til Herrestanden; de udøvede en højere Myndighed ved Hoffet, og beklædte vel ogsaa højere Commando-Poster i Krigen [2]), vare ledingsfrie for tre Nev, det vil sige for sig selv og to Mand, og hvis man, saaledes som det nys er antydet, gaar ud fra, at denne Ledingsfrihed rettede sig efter det Antal Krigsfolk, enhver Veitslemand ifølge Bestemmelserne af 1273 skulde holde, nemlig fem Mand af hver 15 Mks., altsaa 1 Mand af hver tre Mks. Veitsle, maa man saaledes slutte, at Ridderne i Regelen have haft sex Mks. Veitsle. Thi naar der, som man allerede af Udtrykkene i hiin Bestemmelse seer, og hvad ogsaa Kongespejlet udtrykkeligt beretter, har været ringere Veitslemænd foruden Lendermændene, er det vel at formode, at hermed fornemmelig menes Skutilsveinerne, der i Rang stode dem nærmest. Denne Ledingsfrihed deelte de ogsaa med Hirdmændene, som det ovenfor er viist, og det var maaskee derfor saaledes Regelen, at Riddere og Hirdmænd skulde have 6 Mks. Veitsle. Kongespejlet taler om, at der af de „ikke bordfaste" Huuskarle (haandgangne Mænd) vare nogle som havde 1½, nogle 2, nogle 3 Mks. Veitsle, nogle mere; til denne sidste Klasse (dem der havde mere end 3 Mks. Veitsle) have da ventelig Skutilsveinerne og Hirdmændene hørt. Ved Rigs- eller Høvdingemøderne synes Ridderne ikke at have været selvskrevne Deeltagere, uden for saa vidt som de vare Sysselmænd, og de hørte i det mindste ikke til de verdslige Herrer, der beseglede de paa Møderne udstedte Akter. Dette viser, at uagtet de reg-

[1]) Vi see dem saaledes altid som Førere af virkelige Langskibe, ej engang af Ledingsskibe.

[2]) Skutilsveinerne og Hirdmændene have vel især været Befalingsmænd paa Ledingsskibene, samt til Lands „Sveitarhøvdinger".

nedes til Hirdstjorernes Tal, have Lendermændene dog været betragtede som dannende en højt over dem staaende Klasse, aldeles med samme Forskjel, som der i England fandt Sted mellem Baronerne og Ridderne, og hvis Norges statsretlige Forhold havde vedblevet at uddanne sig i den nys antydede Retning, vilde saaledes Ridderne rimeligviis have kommet til at danne et Underhuus, der ogsaa heri vilde ligne det engelske, at de, formedelst deres større Antal, ikke alle vilde kunne have mødt frem, men maattet sende Repræsentanter.

Hirdmændenes Stilling var, som det nu er viist, i det hele taget temmelig liig Riddernes, uagtet de ej, som disse, hørte til Herrestanden; men alene af den Omstændighed, at de havde Ledingsfrihed for det samme Antal Personer, og derfor vel ogsaa de samme Forleninger, sees det tydeligt, at de dog i det væsentlige betragtedes som hørende til den samme Klasse. Hermed staar det da vistnok ogsaa i Sammenhæng, at Hirdmændene nu, som oven omtalt, i latinske Breve begyndte at kaldes armigeri, i norske „aa Vaaben"; Hirdmandsværdigheden var nu det første Trin til Ridderværdigheden, og enhver Hirdmand ansaaes vel endog berettiget til, efter en vis Tjenestetid at stige op til Ridderværdigheden, naar han for Resten selv ønskede den, hvilket ikke altid var Tilfældet. De Sysler, der ej forestodes af Lendermænd, besattes vel i Regelen kun med Riddere eller Hirdmænd. Det var neppe nogensinde Tilfældet, og stred vel endog ganske mod Vedtægten, at en Gjest skulde kunne blive Syselmand. I denne Egenskab havde Ridderne og Hirdmændene Adgang til Høvdingemøderne; ellers ikke. Vi have allerede seet mange Exempler paa, at Hirdmændene vare de egentlige „Sveitarhøvdinger" eller Officerer, ligesom det ogsaa nys er omtalt, at man af dem (saavel som Ridderne) fortrinsviis, eller vel endog udelukkende, maa have valgt Styremændene for Ledingsskibene, samt at det deraf, som af deres hele øvrige Stilling, rimeligviis fulgte, at de havde stadigt Tilsyn med disse Skibe og den hele Udrustning i deres Hjembygd. Da det nu derhos var Styremændenes Pligt at udskrive Mandskabet i Ledingstilfælde, udøvede de allerede derved en betydelig Myndighed; deres Ret eller Pligt — hvorledes man vil tage det — til at staa Syselmændene bi forøgede denne Myndighed end mere, og saaledes vare de i Ordets egentlige Forstand „Herremænd", ligesom Herremændene i Danmark. Deres personlige Stilling var ganske som disses, og da Slægternes Anseelse og conventionelle Stilling var arvelig, saa længe de besad Ejendomme til at holde den vedlige, kan man næsten endog sige, at de Hirdmænds Rettigheder allerede vare arvelige, der hørte til de ældre, højt anseede Slægter.

Gjesterne stode i Ledingsfrihed ved Siden af Kjertesveinerne, men

hørte dog aabenbart til en anden Klasse end disse. Saa vidt man kan skjønne, vare Gjesterne at betragte som ringere Officierer, der vel endog overhoved, paa Grund af de mere underordnede, ofte odiøse, Ærender, de havde at udrette, og hvormed de Fornemmere ej vilde befatte sig [1]), toges fra de mindre anseede Slægter, eller fra de lavere Klasser; det synes ikke at have været Regelen, at en Gjest skulde avancere til Hirdmand, medens vi derimod finde, at de, hvis Byrd og Stilling berettigede dem dertil, strax bleve Hirdmænd, uden at have gjennemgaaet Gjeste-Klassen. Derfor seer man Gjesterne heller ikke i Leding som egne Sveitarhøvdinger, men derimod samlede paa eet Skib under Anførsel af en Hirdmand. Med Kjertesveinerne var vel dette ogsaa Tilfældet, men Aarsagen hertil var nærmest den, at de vare saa unge; der fordredes udtrykkeligt med Hensyn til dem, at de skulde vælges af de fornemste Ætter, og saaledes maa det endog have været Regelen, at de, naar de opnaaede den behørige Alder, bleve Hirdmænd: ja mange af dem sprang vel endog baade Hirdmands- og Ridder-Værdigheden ganske forbi, og bleve strax Lendermænd, naar de f. Ex. vare Sønner af Lendermænd, og deres Fædre døde, førend de endnu havde naaet Hirdmands-Værdigheden. Den Ledingsfrihed, Kjertesveinerne nøde, kom derfor vel endog fornemmelig deres Fædre til Gode; „Gjesterne" derimod kunde rimeligviis blive graahærde og tilbringe hele deres Liv, uden at komme i nogen anden Stilling. Da en Gjests Ledingsfrihed beløb sig til to Mæ, altsaa eet for sig selv og eet for en Krigsmand, bliver det sandsynligt, at Gjesten ogsaa skulde holde en Krigsmand, og derfor havde 3 Mk. Veitsle. Om Gjesternes og Kjertesveinernes Deeltagelse i Rigs- eller Høvdinge-Møderne kan der ikke have været Tale. Selv i Tilfælde af at et System, liigt det engelske, havde uddannet sig i Norge, vilde vel de ej have kunnet komme i Betragtning som berettigede til at repræsenteres. Imidlertid maa dog ogsaa Gjesterne, paa Grund af de Fritagelser og den Myndighed, der var bleven dem til Deel, have nydt Anseelse i deres Hjembygd fremfor de øvrige Bønder, og været betragtede som Aristokratiets yderste Ende [2]).

Af hvad der her er fremstillet, følger altsaa, at Ridderne og Hirdmændene maa antages at have bidraget til den ved Artiklerne af 1273

[1]) „De kaldes „Gjester", heder det i Hirdsk. Cap. 43, „fordi de ofte gjeste paa Steder, hvor man kun lidet takker dem for deres Nærværelse". At udføre slige Ærender, især hvor det gjaldt at dræbe eller tilfangetage Nogen, oftest med Ulv, maatte vel ansees under en Ridders eller Hirdmands Værdighed.

[2]) Vi see af Dipl Norv. II. No. 25, at Hertug Haakon i Aaret 1289 skjenkede sin „Gjest" Vidar ikke ubetydelige Bygningstomter i Oslo (hvor den saakaldte Vidarsgaard opførtes); ligeledes af No. 27, at han i 1290 gav sin „Gjest" Andres en Tomt øster paa Lykkerne. Dette tyder dog paa en vis Anseelse hos Gjesterne.

oprettede faste Hær hver med tre, og Gjesterne samt Kjertesveinerne hver med een Mand. Her vil det nu lettere forstaaes, hvad der ovenfor er anført som en af de „Retterbøder", Kong Magnus tilstod Lendermændene, „at skjønt Sysselmanden i Regelen har Magt (vald) over en Lendermands Huuskarl, skal han ingen Revninger have over ham, uden dem Kongen selv paabyder, med mindre man i Hast maa gjøre Anstalter til Forsvar mod et pludseligt Fiende-Anfald". Det er tydeligt, at denne Bestemmelse paa det nøjeste slutter sig til Artiklerne af 1273. De Tropper, som Veitslemændene stillede, skulde, som man seer, i Regelen staa under Sysselmandens Befaling, og stilles sammen med dem, han selv skulde holde; dette blev saaledes Tilfældet med Ridderens eller Hirdmandens tvende, og med Gjestens eller Kjertesveinens ene Mand, medens Lendermanden beholdt sine fem Mand under sin egen Commando. Dette kan ogsaa let forklares med Hensyn til Lendermændenes Stilling for øvrigt: de holdt nemlig selv en „Sveit", der, som vi have seet, kunde udgjøre indtil 40 Huuskarle; dette Antal var saa stort, at de fem, som skulde stilles til Kongens Disposition, godt kunde vedblive at være deriblandt, medens derimod hine ringere Kongsmænds Contingent var for ubetydelig til at danne nogen særegen Commando. Aller mindst kunde der her være Tale om Gjesterne og Kjertesveinerne, der selv skulde staa under Commando.

Af det Foregaaende viser det sig ogsaa klart, hvor omfattende og betydningsfuld Sysselmændenes Stilling nu var. De havde i civil Henseende den øverste Opsigt med Retsplejen, paatalte alle Sager, hændede Dom, oppebare Bøderne paa Kongens Vegne, havde Tilsyn med Kongens Ejendomme og Indtægter for øvrigt, bortfæstede Gaardene, oppebare Landskylden og holdt Bog derover, indkrævede Skatterne, og udøvede den nødvendige Politimyndighed. Kort og godt, de repræsenterede i eet og alt Kongens Person og den kongelige Myndighed. I militær Henseende sørgede de for Udskrivningen i Krigstilfælde, holdt det før omtalte Antal Krigsfolk og havde naturligviis Tilsyn med, at de øvrige, som dertil vare forpligtede, og hvis Contingenter skulde stilles under deres Commando, gjorde sin Skyldighed; hvor der fandtes Borge eller Kongsgaarde af borgmæssigt Udseende vare de vel i Regelen ogsaa Befalingsmænd paa disse. Det er tydeligt nok, at Sysselmændene umuligt kunde række at udføre alle deres Forretninger alene. De maatte for det første holde et Slags Contor, hvortil Klerker eller Skrivere udfordredes; saadanne omtales vel ikke, men at de have været holdte, kan man betragte som faldende af sig selv. Derhos maatte de og have Medhjelp eller underordnede Fuldmægtige til Udførelsen af de executive Forretninger. Saadanne Fuldmægtige sees de ogsaa allerede at have holdt, nemlig de

saakaldte „Sysselmænds-**Lensmænd**", om hvilke der i det følgende vil blive mere Tale, og som i hine Tider vistnok mere svarede til, hvad der siden efter kaldtes og nu omstunder kaldes **Fogeder**, men hvis Benævnelse dog endnu har vedligeholdt sig, tildeels endog forbunden med samme Slags Forretninger, hos vore nuværende **Lensmænd**. Det er besynderligt nok, at Hirdskraaen intet nævner om den vigtige **Fehirde**- eller Skatmester-Post, skjønt denne allerede hyppigt omtales i Sagaerne. Endnu var maaskee Embedet ikke fast oprettet, og den, der besørgede Skatmester-Hvervet, maaskee snart en, snart en anden Hofmand, der hørte til Kongens personlige Omgivelser, og førte Kassen med sig, naar han ledsagede Kongen [1]). Men paa den anden Side synes dog allerede den ovenfor anførte Bestemmelse om Ledingens Indbetaling til Tunsberg for Viken, at tyde hen paa, hvad der senere med Vished vides at have været Tilfældet, at der paa det faste Tunsbergs Slot var en fast **Fehirdsle** (Hovedkasse) for Østlandet, til hvilken alle Kongens Indtægter derfra indbetaltes, og hvorpaa en Deel af de forefaldende Udgifter anvistes til Udbetaling: ved denne Kasse maatte der da være en fast **Fehirde**, og denne Fehirde, naar han var en verdslig Mand, var da vistnok tillige Befalingsmand over Slottet [2]). Da vi erfare, at Audun Hestakorn i Aaret 1298 indehavde denne Post, eller i alle Fald var Fehirde (thesaurarius) [3]), og vi allerede i 1277 finde ham i Besiddelse af Len i Viken, ligger den Slutning nær, at han beklædte Embedet allerede da, og saaledes maaskee enten ikke længer var Stallare, eller ved Siden af Stallare-Embedet ogsaa besørgede Fehirde-Forretningerne, hvad der ogsaa meget godt kunde lade sig gjøre. Men foruden Fehirdslen i Tunsberg maa der ogsaa have været i det mindste een for det Nordenfjeldske, om ikke flere; og for saa vidt der kun var een, maa den fremfor noget andet Sted have været i **Bergen**, hvor Kongen selv oftest residerede, og hvor vi ogsaa allerede i 1316 finde omtalt ikke blot een, men tvende Fehirder [4]), hvilket viser, at dette endog maa have været en større og mere

---

[1]) F. Ex. Fehirden Jon Tviskaven, der ledsagede Kongen fra Bergen til Throndhjem 1264, s. o. S. 471. Tidligere var, som vi have seet, (III. S. 872, III. S. 348) Erkebiskop Eystein Kong Inges „Capellan og Fehirde". Som „Capellan" udførte han vistnok ogsaa det da endnu ikke oprettede Kantsler-Embedes Functioner, og var altsaa Kantsler og Fehirde paa een Gang.

[2]) Af Hertug Haakons Brev af 8 Sept. 1288 (Lüb. Urkundenbuch No. 537) seer man tydeligt, at Udtællinger fandt Sted i Tunsberg eller anvistes paa Hovedkassen der.

[3]) Lappenbergs Sartorius II. S. 738.

[4]) Dipl. Norv. I. No. 147. Der omtales ogsaa i flere en „Under-Fehirde" i Bergen.

omfattende Fehirdsle end den i Tunsberg. Senere finde vi ogsaa Fehirdsler i Oslo og Nidaros [1]), men det er meget muligt, at der i Førstningen kun var de tvende faste Fehirdsler, Bergens for det Nordenfjeldske og Tunsbergs for det Søndenfjeldske.

I Forbindelse med **Sysselmændene** bør ogsaa **Lagmændene** i deres nye, udvidede Embedsvirksomhed omtales. De vare nu, som vi have seet, ikke længere Voldgiftsmænd eller Retsconsulenter, beskikkede for de ringere Klasser, men kongelige Dommere, under hvilke Enhver skulde lyde i alle civile Sager, samt Bestyrere af Lagthingene. De havde derfor nu ogsaa betydelige Forleninger, lige saa store som Lendermændene, og vare som retskyndige selvskrevne til Høvdingemøderne. Man erfarer af flere Diplomer, at Lagmændene senere havde i det mindste Ridderværdighed, og man maa vel derfor antage, at allerede paa Kong Magnus's Tid ingen blev udnævnt til Lagmand, uden i det mindste at være Hirdmand. Under Kong Haakon Haakonssøns første Regjeringstid have vi seet, at Dagfinn Bonde baade var Gulathings Lagmand, Befalingsmand paa Bergens Borg, og Sysselmand paa Hørdaland [2]). En saadan Forbindelse af Embeder maa vistnok senere, efter Lagmands-Embedets nye Organisation, have været umulig. Man kan ikke antage, at Nogen paa een Gang baade var Lagmand og Sysselmand, baade forvaltede den dømmende og udøvende Magt. Loven selv forudsætter disses Adskillelse, og heller ikke have vi i Diplomer noget Exempel paa en saadan Combination. Som Veitslemænd og kongelige Dommere vare Lagmændene højt agtede og hørte nu aldeles bestemt til Aristokratiet.

Den Omstændighed, at Hirdværdighederne nu saa at sige havde mest at betyde udenfor Hirden, ved den Titel, Rang og Myndighed de medførte, medens Hofsyslerne næsten kun vare en Biting, maatte nødvendigviis medføre, at Antallet paa Hirdmænd blev langt større end før, eftersom det vel næsten ansaaes at falde af sig selv, at en større Godsejer eller Medlem af en anseet Ætt skulde i det mindste have Hirdmands Rang; saaledes at vel endog mange renoncerede paa Veitsler, og enda paatoge sig de med Hirdmandsværdigheden forbundne Pligter, naar de kun fik Titlen og de dermed forbundne Rettigheder. Men heraf maatte da ogsaa Følgen blive, at den gamle Benævnelse „**Bonde**" maatte blive sjeldnere, i det mindste i det daglige Liv, og tildeels antage en anden Betydning. Paa Island vedblev den endnu uforandret, og Islændin-

[1]) Dipl. Norv. II. 265. 285, fra 1344 og 1347.

[2]) Se ovf. III. S. 576. Det lod sig ogsaa godt gjøre for Sysselmanden at skifte Ret imellem de Ringere, saa længe dette ikke betragtedes som noget egentligt Dommer-Embede.

gerne vedbleve ogsaa endnu en lang Tid at kalde alle de norske bosatte Mænd „Bønder", som ikke bare Herrenavn, endog Hirdmændene; og i Loven bibeholdtes ligeledes Benævnelsen „Bønder" om Landboerne i Almindelighed saavel som om Huusejerne i Byer, men conventionelt synes dog allerede det med Navnet forbundne Begreb at have betegnet den menige Landbefolkning, især Lejlændingerne, saa meget mere som Jordegodset mere og mere sees at have samlet sig paa faa Hænder, til de rige og mægtige Ætter, medens Mængden af Landsbefolkningen virkelig var Lejlændinger, der deels stode under de mægtige Godsejere, deels under Kongen (paa Krongodserne), deels under Kirken eller Gejstligheden. De store Godsejere, der tillige i Regelen enten vare Hirdmænd eller Riddere, og saaledes nøde betydelig Skattefrihed, kunde derfor ogsaa bortbygge de Gaarde, for hvilke de nøde denne Frihed, mod større Bygsel og Landskyld end de ringere Selvejere, der ingen saadan Fritagelse havde; derved fik de naturligviis en uforholdsmæssig stor pecuniær Overvegt over disse, og havde derved saa meget lettere for at fortrænge dem fra deres Gaarde, eller saa godt som tvinge dem til at sælge disse, naar de laa dem belejligt til dermed at afrunde deres Besiddelser. Sælgeren blev da sædvanligviis Lejlænding, ofte paa sin egen Gaard, og derved forøgedes altid Lejlændingernes Antal, medens Kløften mellem de højere og ringere Bønder blev større. Man kan vel endog antage, at Adgangen til at komme ind i Hirden og erhverve de med Hirdmandsværdigheden forbundne Fordele var i Regelen aldeles stængt for den ringere Bondes eller Lejlændings Søn, og at dertil udfordredes en særegen Lykke, eller at man møjsommeligt maatte have tjent sig op fra de laveste Grader. Det ligger altsaa i Sagens Natur, at de fornemme Gaardejer-Ætter ligesom havde faaet Eneret til Hirdmandsværdigheden, og dette gjorde da saaledes de dermed forbundne Rettigheder i Virkeligheden arvelige, om de end ikke strengt taget vare det for Loven. Alle disse Forhold maa man stille sig klart for Øje, for at forklare sig, hvorledes den nye Tingenes Orden, som Kong Magnus's Lovreformer deels indførte, deels nøjere udviklede, kunde slaa Rodder. Bondestanden som saadan havde allerede tabt det meste af sin politiske Indflydelse, eller rettere, det Element, der i ældre Tider repræsenteredes af de mægtige Bønder med Lendermændene i Spidsen, var nu at søge i Hirden eller overhoved blandt de kongelige Krigere. Men det var Norges Held, at det Grundlag, hvorpaa disse politiske Forandringer kom til at hvile, endnu havde saa meget tilbage af den gamle germaniske Enkelthed, at Friheden selv ikke derved kunde anfegtes i sin inderste Rod.

58. Forholdene paa Island. Biskop Arnes Virksomhed. Bestræbelser for at indføre norsk Lovgivning paa Øen. Stridigheder om Patronats-Retten.

Under den foregaaende Fremstilling af Kong Magnus's politiske og legislatoriske Reformer i Norge have vi allerede oftere haft Anledning til at berøre de samtidige Bestræbelser i lignende Retning, som foregik paa Island, og som her endog kunde siges at være af saa meget større Betydning, som det gjaldt hverken mere eller mindre end at ordne Islands hidtil fra Norges saa forskjellige Statsforfatning og Lovgivning ganske efter norsk Mønster, og derved at gjøre Unionen fra en løs Personal-Union til en fast Real-Union, hvorved Island blev en virkelig Deel af Norges Rige. Vi ville nu her nærmere betragte disse merkelige Begivenheder, idet vi begynde fra det Punkt, hvor vi tidligere afbrøde Beretningen om de islandske Tildragelser, nemlig med den fuldstændige Anerkjendelse af den norske Konges Herredømme paa Øen [1]).

Gissur Thorvaldssøn havde, som det ovenfor er berettet, været Jarl siden 1258, men hans Magt var meget indskrænket, deels ved de øvrige mægtige Høvdinger, fornemmelig **Oddeverjerne** paa Sønderlandet, **Ravn Oddssøn** paa Vesterlandet, og **Orm Ormssøn** paa Østerlandet, deels ogsaa ved de Nordmænd, som Kong Magnus af og til sendte ud til Øen, for at have Opsigt med ham, og som da ej alene afgjorde mangt og meget uden hans Mellemkomst, men endog søgte sin Støtte hos hans Modstandere, overhoved tydeligt lagde for Dagen, at Kongen ingen Tillid havde til ham. De indre Forhold paa Øen vare endnu ganske uforandrede. Lovgivningen og Statsforfatningen vare endnu de gamle: Godordene vare fremdeles i Hænderne paa nogle faa Høvdinge-Ætter. Det var aabenbart de Høvdingers Mening, der havde underkastet sig, at alt skulde gaa i sin gamle Gang, paa det nær, at de nu betalte den norske Konge Skat, og at denne skulde sørge for at holde Fred og Enighed mellem dem. Dette var da nærmest Jarlens Hverv som Kongens Repræsentant, men Jarlen selv passede igjen slet ikke i hele den islandske Forfatning, og naar han nu heller ikke tilbørligt understøttedes af Kongen, men derimod af ham betragtedes med Mistænkelighed, og af Høvdingerne med formeligt Had, er det tydeligt nok, at hans Magt som Jarl maatte være liden eller ingen, hans Stilling yderst ubehagelig, og at Fejderne om kort Tid atter vilde begynde som før, med mindre der gjordes Foranstaltninger til at udrydde Ondet fra Grunden af, nemlig at forandre den hele Statsforfatning efter norsk Mønster, og fratage Godordsmændene deres utilbørligt sammendyngede og nu gjennem saa mange

[1]) Se ovf. S. 376.

Generationer aldeles misbrugte Myndighed. En saadan Bestræbelse fra Kongens Side behøver saaledes i det mindste ikke at lægges ud som en utilbørlig Stræben efter at betage Island dets politiske Frihed mod Unionsforbragets Aand, og gjøre det til en Provins af Norge. Den kunde i det mindste udspringe — og efter hvad man kjender til Magnus's Charakteer maa man ogsaa antage at den virkelig udsprang — af fuld Overbeviisning om at dette var den eneste Vej til at skaffe Landet virkelig Fred og Ro, og ganske at tilintetgjøre Anarchiet. At Magnus ellers gjerne greb Lejligheden til at knytte Baandet mellem Norge og Island fastere, og at han ved Reformerne paa Island søgte at gjøre de samme monarchiske Grundsætninger gjeldende, som i Norge, kan man under de daværende Tiders Forhold og de paa den Tid herskende politiske Anskuelser ikke synderligt gaa i Rette med ham for. Han troede vissselig at handle paa det bedste.

Hvorledes Jarlen, skjønt han skulde staa over Partierne, dog fremdeles i sig selv kun var en Partihøvding som de øvrige, der blot ligesom tilfældigviis havde en højere Titel, seer man af en Fejde, som han allerede i 1264, samme Aar, den endelige Underkastelse under Norges Konge fandt Sted, havde med Odde-Verjerne. Ikke længe efter Thinget, da Gissur opholdt sig paa Sønderlandene, gjorde Thord Andresson, der nu var Familiens Hoved, tilligemed sine Brødre et Forsøg paa at overfalde ham i Nærheden af Gaarden Tunga. Det lykkedes Gissur at slippe ind i Kirken og holde sine Forfølgere saa længe oppe med Underhandlinger indtil en af hans Mænd imidlertid havde faaet samlet saa mange Folk, at Forfølgerne ikke længer fandt det raadeligt at blive der, men stevnede op til nogle Fjelde i Nærheden. Gissur forsterkede sig med flere Skarer, indtil han i alt havde 720 Mand, og herjede nu Rangaarvalle, Thords og hans Brødres Høvdinge-District anden Gang paa det ubarmhjertigste. Siden aabnede han Underhandlinger med Thord og hans Brødre, og lovede dem sikker Grid, hvis de vilde indfinde sig til et personligt Møde med ham. De kom, skjønt Thord selv tidligere havde ytret, at han ikke troede Gissur vel. Gissur lod dog i Førstningen til at mene det nok saa oprigtigt, og fremsagde selv Gridsformularen. Men Morgenen efter, da Thord og hans Brødre, der med deres Mænd havde taget deres Nattekvarteer i Kirken, skulde gaa ud af denne, havde Gissur stillet sine Mænd, fuldt bevæbnede, i tvende lange Rækker fra begge Sider af Kirkedøren, og erklærede nu at Thord, hans Brødre og deres Syskendebarn Sæmund Haraldsson skulde følge med ham vester over Aaen for der nærmere at tale om deres Anliggender, hvorhos han lod dem alle afvæbne, sigende at de ej behøvede Vaaben der vester. Det nyttede ikke at gjøre nogen Modstand, og saaledes maatte de da følge

ed, indtil de kom til Gaarden Throndarholt. Der forkyndte Jarlen, den mindste Hensyn til den højtideligt lovede Grid, at han vilde lade m alle sammen henrette. De Forraadte, der vare indsatte i en Stue, som havde faaet fat paa nogle Vaaben, vilde i Førstningen forsvare g, for at sælge sit Liv saa dyrt som muligt, men de bleve snart overældede og grebne. Mange af de Tilstedeværende begyndte nu at bede m Naade for dem, og Gissur lod sig saa vidt formilde, at han skjende alle Livet, paa Thord nær, men denne blev henrettet, medens Gisr med største Koldblodighed saa derpaa, og sørgede for at det skede rsvarligt (27de Sept. 1264)[1]). Det er let at skjønne, at Gissur ved ig Ferd, saa langt fra at vedligeholde sin Anseelse, tvert imod tabte almindelig Agtelse, og blev forladt af sine egne Landsmænd. Det var rmodentlig i Bevidstheden heraf, og af Misfornøjelse med sin ubehalige Stilling, at Gissur, som de islandske Annaler berette, i Julen 267 fattede den Beslutning, at gaa i Kloster, og allerede havde aftalt t fornødne med Biskop Jørund (hvorom nedenfor) at lade sig indklæde Sommeren efter i Vidø Kloster som Augustinermunk. Men han døde a Dage efter at denne Beslutning var fattet (12te Januar 1268), paa n Gaard Stad paa Reynenes, hvilken han skjenkede til gudeligt Brug, ed den Bestemmelse, at der skulde oprettes et Kloster, hvilket der dog ke blev noget af førend henimod teedive Aar senere[2]).

Det første Forsøg paa at omforme den islandske Lovgivning efter en norske, gjorde Kong Magnus, som vi ogsaa tidligere have berørt, llerede i Aaret 1265. Men vi vide desværre kun meget lidet i denne igtige Sag, da vi næsten ganske mangle historiske Optegnelser fra Isand for Aarene fra 1265 til 1269. Alt, hvad vi erfare derom, er, t Sturla Thordssøn var Kongen behjelpelig i at udarbejde en ny Lovog for Island, og at denne blev sendt ud med Thorvard Thorarinssøn, r at lovtages, i Aaret 1265, idet ogsaa Sturla, som det heder, fik illadelse til at drage hjem[3]). Saaledes som Anledningen til Sturlas

[1]) Sturlunga-Saga III. Cap. 25, 26.

[2]) Annalerne for 1267, 1268.

[3]) Se Safn til Sögu Íslands S. 582, hvor der er anført et Sted af den endnu utrykte Biskop Gudmunds Saga, nemlig: „Thord Sturlassøn kalder til sig sin Søn Sturla, der siden blev Kong Magnus's Ridder, samt Lagmand, og med hvis Raad og Tilsagn Kongen skrev den første Lovbog, Island fik, efter at have underkastet sig Kongens Magt. Med denne Lov kom Hr. Thorvard Thorarinssøn til Øen i Østfjordene, og den stod i 15 Aar, indtil oftnævnte Kong Magnus skrev en anden Bog efter Jon Einarssøns Raad". Da nu denne sidste Lovbog kom til Øen 1280 og blev antagen 1281, faar man, naar man regner derfra, 1265 og 1266 som det Aar, hvortil Sagaen her

Hjemrejse berettes, synes denne jo visselig kun at have haft en fuldkommen privat Charakteer. Der fortælles nemlig, at da Kong Magnus om Sommeren 1265 havde en Sammenkomst med Byrge Jarl, fulgte Sturla, der allerede havde digtet en Flokk om Jarlen, med for nu ogsaa at hædre ham med en Draapa, og fremsagde den virkelig for Jarlen, der fandt sig saa smigret derved, at han indbød Sturla til at følge med ham op i Sverige, lovende ham gode Heste og fri Rejse; for dette Tilbud takkede Sturla ham, men undskyldte sig med at Kongen allerede havde givet ham Tilladelse til at rejse hjem til Island, ved hvilke Ord Kongen skal have vendt sig bort med et Smiil, fordi der ikke havde været talt et Ord om denne Sag imellem ham og Sturla; dog gav han ham Tilladelsen. Men om end saaledes ikke Sturlas Rejse fra først af var paatænkt fra Kongens Side, er der dog intet usandsynligt i, tvert imod er det i højeste Maade rimeligt, at Kongen ved samme Lejlighed paalagde ham at virke for Antagelsen af den Lovbog, som han selv havde været med at forfatte. Hvad Skridt der nu ellers bleve foretagne i den Anledning paa Island, er ganske ubekjendt. Saa meget er kun vist, at det ikke lykkedes Sturla og Thorvard denne Gang at faa Loven antagen, i det mindste ikke af noget stort Antal af Befolkningen [1]). Forsøget kom ogsaa aabenbart for tidligt, ligesom og Lovbogen selv maa have været et alt for stort Hastverksarbejde til engang at fortjene at antages. Vi have ovenfor viist, at denne Lovbog ikke kan have været andet end et i Skyndsomhed gjort første Forsøg paa at tillempe et sandsynligviis fra Kong Haakons Tid beroende Udkast til en Sammensmeltning af Gulathings- og Frostathings-Lagen efter de islandske Forhold, fornemmelig ved at optage nogle Artikler af den ældre islandske Lov i de Afsnit, der angaa Landboforholdene. Kun paa denne Maade kan man forklare Navnet „Haakonarbok", der lader til at være traditionelt. Endog i den Skikkelse, vi have denne Lov, nemlig saadan som den var bleven forøget, vel ogsaa omarbejdet, i Aaret 1271, viser den sig mangelagtig nok; end mere maa man have haft Grund til at udsætte paa den i dens ældre Skikkelse: der maatte i alle Fald dog ogsaa gaa nogle forberedende

sigter. Vel veed man, at Sturla og Thorvard kom med den ældre Bog ogsaa i 1271 og at den da blev virkelig lovtagen, men dette hindrer ikke, at Kongen kan have overdraget de samme Mænd at gjøre et tidligere Forsøg, og af Annalerne erfare vi, at Thorvard virkelig rejste til Island 1265, medens Sturlas Hjemrejse samme Aar berettes i Sturl.-Saga X. 18, saaledes som det her ovenfor er meddeelt.

[1]) Det oven anførte Udtryk „Loven stod i 15 Aar" behøver ikke at tages i anden Betydning end at det var den, om hvis Antagelse der i Løbet af 15 Aar var Tale, indtil Jonsbogen kom.

Aar hen, inden man kunde skride til en saa overvættes Forandring, som at indføre norsk Lov og Rettergang i Stedet for den islandske. Forsøget maa saaledes have mislykkets, og hvis vi kunne slutte noget derfra, at vi ikke saa længe efter atter finde Sturla hos Kong Magnus, kunde det maaskee være dette, at Sturla endog har mødt betydelig Modstand og Uvilje, saa at han ikke engang fandt det behageligt at dvæle længer paa Island. Han lod endog sin Hustru Helga og sine Sønner komme over til Norge, og nød derimod nu megen Ære af Kong Magnus, der gjorde ham først til Hirdmand, siden til Skutilsvein, og overdrog ham det Hverv at skrive hans egen Historie, ligesom han og senere kaldte hans Søn Thord til sin Hirdprest. Ogsaa Thorvard Thorarinsson sees at have vendt tilbage til Norge, skjønt ikke førend Aaret 1268.

Der nævnes ikke om noget nyt Forsøg paa at forandre Islands Lovgivning og Statsforfatning førend i 1271. Imidlertid var en Mand traadt frem, der snart kom til at udøve den mægtigste Indflydelse paa Forholdene i Landet, og i en Række af Aar kan siges at have baaret dets Skjebne i sine Hænder. Denne Mand var **Arne Thorlaksson,** Sønnesøn af den tidligere omtalte Gudmund Griis, og saaledes beslægtet med Gissur Thorvaldsson. Han viste sig allerede i sin tidlige Ungdom alvorlig og fandt mest Behag i Læsning og Skrivning; derhos udmerkede han sig i al Slags Haandarbejde. Han kom siden som „Klerk" til Abbed Brand Jonsson i Thykkvabø, der underviste ham i den Tids theologiske Lærdom og roste meget hans ypperlige Nemme. Da Brand i Aaret 1262 drog over til Norge og blev indviet til Biskop i Hole, drog Arne med; han var da Diaconus, og under Opholdet i Nidaros om Vintren 1262—63 blev han nøje kjendt med Kong Magnus, der fattede en Yndest for ham, som aldrig siden ophørte. Da Brand var vendt tilbage til Island, fulgte Arne ham fremdeles, og blev hos ham paa Hole; og efter Brands Død i 1265 blev Arne af Nordlændingerne sendt til Biskop Sigvard i Skaalholt for at bede ham indsætte en Official eller midlertidig Bestyrer af Biskopsstolen. Sigvard udnævnte dertil Arne selv, efter at han først i det Øjemed havde givet ham prestelig Vielse. Den 28aarige Arne gav allerede nu tilstrækkelige Prøver paa sin Nidkjærhed og Frygtløshed, hvor det gjaldt at overholde Kirkens Forskrifter. Saaledes forbød han strengeligt en riig Mand, der havde Diacon-Vielse, at gifte sig, uagtet Gissur Jarl selv havde været med at aftale hans Giftermaal; Brylluppet blev vel holdt efter Jarlens Bud, og denne var selv Gjest; men da han kom hjem til Stad, fandt han Kirken stængt, og hørte nu, at Arne havde lyst Interdict over Brudgommen og alle hans Gjester. Siden havde han et Møde med Arne angaaende denne Sag, og forestillede ham, at saadanne Giftermaal efter

Landets gamle Skik havde været tilladte, og at det var utilbørligt at forbyde dem, men Arne paaberaabte sig, at Paverne, „hvilke med Rette havde at raade over alle Love", havde saa strengeligt under fuldstændig Bansstraf forbudet dem, og Enden blev, at Gissur tilsidst maatte give Arne Ret, og fik Absolution af ham, hvorhos Giftermaalet blev ophævet [1]). Ved Afskeden kunde dog Jarlen ikke bare sig for at sige til ham: „du bliver nok ikke den, der giver efter i Stridigheder, siden du ikke engang gav efter for mig". Arnes Bestyrelse af Hole Bispestol varede i hele to Aar, da Bispestolen i al den Tid stod ubesat; thi da nemlig Islands Bisper nu valgtes af Erkebiskoppen og Chorsbrødrene i Throndhjem, kunde intet nyt Valg komme i Stand, førend man havde faaet en ny Erkebiskop efter Einar, og dette skede ikke egentlig førend Haakon havde faaet Pallium i 1267. Haakon beskikkede og indviede da Presten **Jørund Thorsteinssøn**, ligesom Arne en Discipel af Biskop Brand [2]). Da Biskop Sigvard i Skaalholt imidlertid var bleven saa gammel og affældig, at han ikke længer kunde bestyre sit Embede, overdrog Erkebiskoppen Biskop Jørund ogsaa Tilsyn med dette, og Jørund sendte nu ved sin Hjemkomst Arne til Skaalholt som Sigvards Medhjelper. Aaret efter døde Sigvard (1268) og Biskop Jørund saavel som de forstandigste Mænd i Landet forenede sig nu om at anholde hos Erkebiskoppen om at Arne maatte blive beskikket til hans Efterfølger. Arne overbragte selv Brevet. Ved hans Ankomst til Norge var den nys udvalgte Erkebiskop Jon endnu ikke hjemkommen fra Rom med Pallium; han kom nemlig, som vi have seet, ej førend henimod Juul. Jon negtede først at opfylde Islændingernes Begjæring. Sandsynligviis have Chorsbrødrene protesteret imod, at de islandske Bispestole nu tredie Gang skulde besættes med en Indfød, ikke med en Mand af deres egen Midte; thi han valgte, den 3die Marts, Sira Thorleif, der netop synes at have været en af Chorsbrødrene i Nidaros [3]). Denne Thorleif døde dog efter ikke fuldt en Maaneds Forløb, og ud paa Sommeren sees endelig de Vanskeligheder at være bortryddede, der stillede sig imod Arnes Valg. Han blev udvalgt og confirmeret den 21de, samt indviet den 30te Juni. Erkebiskoppen bevidnede, siges der, i sit Collationsbrev til

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 4.

[2]) Jørund sees af Annalerne allerede i 1265 at have begivet sig til Norge. Maaskee havde han faaet en Anbefaling fra sine Landsmænd til Erkebiskoppen lig den, Arne siden fik. Jørunds Moder Gudlaug nedstammede i 6te Led fra Thorgils Arrebeinsstjup.

[3]) Se Dipl Norv. III. No. 61, det Brev, hvorved Erkebiskop Haakon i 1267 skjænkede Chorsbrødrene i Nidaros Hangs Kirke (s. o. S. 470); her nævnes blandt Chorsbrødrene „dominus Thorlawus".

Arne, „at han ikke havde foretrukket Thorleif for ham, fordi han fandt nogen Flek ved hans Opførsel eller Levnet, men at han tvert imod ansaa ham at være baade forstandig og velsindet i alt hvad der var nødvendigt og hvad der paalaa en Biskop". Han oplyste imidlertid ikke, hvorfor han alligevel havde tilsidesat ham for Thorleif, men Grunden kan vel neppe have været nogen anden end den nu anførte. Muligt, at Kong Magnus, der denne Sommer var i Throndhjem for at lade sig Fuldmagt til at forandre Loven overdrage paa Frostathing, og maaskee allerede var ankommen tidligt paa Sommeren, bidrog ved sin Indflydelse til at stemme Chorsbrødrene gunstigt for Arne. Thi han havde, som nys berettet, fattet Yndest for ham under hans tidligere Ophold i Norge, og at han fremdeles interesserede sig for ham, sees af et Brev, han ved hans Afrejse medgav ham til Islands Indbyggere, hvori han bevidnede, at han kjendte ham af mange gode Egenskaber, og derfor herved bød alle sine Thegner paa Øen at tage godt imod ham og hædre ham i alt hvad der hørte til den christelige Lydighed [1]. Ogsaa Erkebiskop Jon anbefalede ham paa det bedste, og forærede ham før Afrejsen en Afskrift af **Decretalerne** med Tillæg, en Foræring, som Arne heel vel forstod at bruge, og som Erkebiskoppen vel ogsaa meente at han netop vilde komme til at bruge, naar han nu skulde til at rydde op i Kirkeforholdene paa Island, der ikke paa langt nær svarede til det ellers paa den Tid i den katholske Christenhed herskende System. Erkebiskoppen medgav ham nemlig, som det ovenfor er berettet [2], et Budskab til Islands Indbyggere, hvori de paa hiint Sted opregnede fem Punkter indskjærpedes til Overholdelse, nemlig om Knæfald for Sanctissimum, om Egteskabstillysning, om Udestængelse fra Alterens Sacramente af dem, der holdt Friller, om Kirkegodsets Overleverelse til Biskoppen, og om Forbud mod Aager. Af disse rammede den tredie og fjerde, og især denne, fornemmelig de islandske Forhold, og herom var den unge, driftige og nidkjære Biskop bestemt paa at vove en alvorlig Dyst.

Biskop Arne forlod Nidaros den 15de Juli, og ankom til Eyjafjorden den 17de August. Han opsøgte strax Biskop Jørund, og forelagde ham Erkebiskoppens Brev, hvilket Jørund strax lod oplæse; derpaa fulgtes begge Biskopper ad til Skaalholt, hvor Arne ligeledes lod Brevet oplæse paa et Møde baade af Prester og Lægfolk; hvorhos han lod Afskrifter deraf sende rundt om i sit vidløftige Bispedømme, der indbefattede de tre Fjerdedele af Island, til Bekjendtgjørelse. De tre første Ar-

---

[1] Arne Biskops Saga Cap. 5.

[2] Se ovf. S. 520.

lige og private Ret, maatte møde Modstand, var naturligt; men det er kun merkeligt, at Modstanden ikke var større, og det kan blot forklares af Menigmands Misfornøjelse med det gamle System. Allerede den samme Sommer, Lovbogen var sendt ud, blev, siges der, **Thingfarebaalken** og Artiklerne om **Thegngilde** saavel som to Artikler af **Arvebaalken** vedtagne [1]). Dette berettes ganske kort og godt, uden nogen Bemerkning, uagtet Thingfarebaalkens Vedtagelse var den egentlige Revolution, saasom derved hele den gamle Statsforfatning afskaffedes. Fra dette Øjeblik af existerede der ikke længer nogen Godord; hvad der nu kaldtes Althing, havde, som vi nylig have seet, kun lidet mere end Navnet tilfælles med det gamle; man havde anerkjendt Oprettelsen af Lagmands-Embedet saavel som af Sysselmands=, eller som det endnu kaldtes, Valdsmands=Embedet. Det synes dog, som om Godordsmændene maatte have gjort nogen Modstand, eller betinget sig nogle Fordele til Erstatning, førend de frasagde sig deres Godord, men derom berettes intet. Tvert imod, man skulde snarest formode, at de ingen Betingelse have sat, thi først senere, i den nye Overeenskomst, som sluttedes med Kong Haakon, Magnus's Søn, bestemtes det udtrykkeligt, at Lagmænd og Sysselmænd skulde være islandske, og af deres Ætt, som **før havde opgivet Godordene**. Det slaar dog ikke fejl, at mange have været misfornøjede hermed, og med blødende Hjerte seet deres ældgamle, ærværdige, om end til de daværende Forhold mindre passende Statsforfatning erklæret død og magtesløs, men de have enten ikke vovet at hæve deres Røst, eller talt for døve Øren. Biskop Arne, Kongens Ven og ivrige Hjelper i alt hvad der vedkom det Verdslige, kan man vel for en meget stor Deel tilskrive dette over al Forventning gunstige Udfald, thi hans Indflydelse paa Almuen var allerede overordentlig stor. Hvad Thegngildet angaar, da tilføjes der „over alt Landet"; dette Tillæg sigter rimeligviis til, at det allerede var vedtaget i en Deel af Landet; i enkelte Annaler findes det nemlig antegnet, at Thegngildet blev vedtaget i Aaret 1269 [2]): dette, sammenholdt med hiin bestemte og over

[1]) Biskop Arnes Saga Cap. 9, Annalerne ved 1271.

[2]) Se enkelte af Annalerne, ligeledes Biskop Laurentius's Saga, der for hvert Aar af Laurentius's Liv anfører de i Annalerne antegnede Begivenheder, og saaledes slutter sig til disse. Der staar udtrykkeligt i Laurentius's 3die Aar (1269) tilstode Islændingerne Kong Magnus Thegngilde, blev Arne indviet til Biskop i Skaalholt, og Erlend til Biskop i Færøerne. Rigtignok staar der ogsaa her, saavel som i enkelte Annaler, for det følgende Aar (1270), at Islændingerne toge ved Kong Magnus's Lov; men dette maa enten være urigtigt, eller sigte til en partiel Vedtagelse af en enkelt Lovbestemmelse, hvorom nu ellers intet vides.

nok allerede af Sæmund, der selv var Prest, været lagt under den der staaende Kirke, men med det Forbehold, at det skulde blive under Ættens Bestyrelse; hans Ættmænd havde stedse vedblevet at ansee det som deres Ejendom, og nu nylig endog forføjet over den ved et Slags Frændeskifte, idet Steinvar Sighvatsdatter, Halfdan Sæmundssøns Enke [1]), havde kjøbt den, som det heder, af sin afdøde Mands Broder og Brodersøn uden at spørge Biskoppen ad, og hun havde igjen solgt Halvdelen deraf til sin Søn Sighvat, der nu tillige med sine to Brødre Loft og Sturla vægrede sig ved at give Slip paa den. Arne krævede vel paa Althinget 1270 en Dom for, hvor vidt Odde var Kirke-Ejendom eller ej; men uagtet Dommen lød paa at Godset tilhørte Kirken — hvad der jo i sig selv bogstaveligt var sandt, — vovede han dog ikke mod saa mægtige Mænd som disse strax at fare løs med de voldsomste Tvangsmidler. Han underhandlede i Mindelighed med dem, og der blev sluttet et Forlig, hvorved Sagen henskødes til Kongens og Erkebiskoppens Dom, medens det imidlertid skulde være dem tilladt at bebo Gaarden som før, imod at bygge den forfaldne Kirke forsvarligt op igjen; hvis Dommen derimod gik dem imod, skulde de uvægerligen fravige Godset. Med Ketil Loftssøn, der sad inde med Hitardal, vilde han gjøre kortere Proces, idet han allerede paa hiint samme Thing 1270 truede ham med Bansættelse, og Ketil maatte da love strax at udbetale en Sum Penge, men for Resten blev Spørgsmaalet om Jordegodset selv ogsaa her henskudt til Kongens og Erkebiskoppens Dom, eller rettere til Erkebiskoppens alene, da Arne reent ud erklærede at han ikke brød sig om Kongen i dette Stykke, uden for saa vidt han var enig med Erkebiskoppen. Da Ketil siden gjorde Vanskeligheder ved hiin Udbetaling, skred Biskop Arne virkelig til Bansættelse, og for at blive løst af Bannet, maatte Ketil fratræde Godset, idet han dog fremdeles forbeholdt sig sin Ret, hvis Kongens og Erkebiskoppens Dom blev ham gunstig [2]).

Imidlertid havde der ej været udnævnt nogen Jarl efter Gissurs Død, og i over et Aars Tid synes der ikke at have været nogen egentlig Overbestyrer af Landet. Men i 1268 rejste Thorvard Thorarinssøn tilligemed sin unge Frænde **Orm Ormssøn**, Østfjordenes Høvding [3]), over til Norge, og det følgende Aar fulgte **Ravn Oddssøn** efter [4]).

---

[1]) Om Steinvars og Oddefolkenes Slægtskabsforhold se foregaaende Bind III, Slægttavle 11 og 13.

[2]) Arne Biskops Saga Cap. 6, 8.

[3]) Orm var en Søn af den i 1241 afdøde Orm Jonssøn paa Svinafell, fød strax efter Faderens Død, se ovf. S. 227, jvf. Sturlunga Saga VII. 48.

[4]) Annalerne for 1267, 1268.

Kongen og bedet ham, som en sand og fuldkommen Ven af Kirken „at stoppe Munden paa disse Kirkens Uvenner og hans Modstandere". Kongen svarede særdeles venligt, lovede at understøtte ham, og sagde at han ønskede baade at see ham og de øvrige mest anseede Islændinger hos sig for at raadslaa om denne vanskelige Sag, men fordrede derhos at Biskoppen til Gjengjeld skulde gjøre ham den Billighed at bruge al sin Indflydelse for at faa den nye Lov vedtagen. Han ledsagede Brevet med gode og kostbare Foræringer [1]). Overbringeren var den før nævnte Eindride Bøggul, der synes at have forladt Island om Høsten 1271, siden det heder, at han nu kom ud igjen 1272, lidt før Thinget. Paa dette Thing drev virkelig ogsaa Biskop Arne det til, at hele Loven, paa Arvebaalken nær, blev antagen; og hvad denne Arvebaalk angaar, er det endog sandsynligt, at Kongen selv har ønsket dens Antagelse udsat indtil videre, da han nu ganske sikkert maa have været beskjeftiget med, eller have haft i Sinde, at lade udarbejde en ny.

Saaledes havde da Island paa et eneste Aar faaet fuldkommen ny Statsforfatning og Lovgivning. Fra at være en i sin indre Frihed selvstændig, om end skatskyldig Republik, blev det nu saa godt som et norskt Landskab, i det mindste med de monarchiske Former lige saa gjennemførte i alle Administrationens Grene som nogensteds i Norge selv, og med sporløs Udslettelse af alle republikanske Merker [2]).

Af denne Aarsag bliver den her beskrevne Antagelse af Kong Magnus's nye Lov i Aaret 1271 og 1272 at betragte som en Begivenhed af yderste Vigtighed i den islandske Historie, skjønt Loven selv ikke kom til at gjelde i mange Aar, forend den afløstes ved en ny. Thi denne nyeste Lov, der kun er en for Island indrettet Tillempning af Kong Magnus's norske Landslov, var saaledes blot at ansee som en Forbedring og Fuldstændiggjørelse af den foregaaende, og medførte ingen radical Forandring af et allerede bestaaende System. Forandringen, eller rettere Revolutionen, var skeet ved Antagelsen af hiin: fra det Øjeblik af maa man paa Island datere Begravelsen af den ældgamle republikanske Forfatning, og Indførelsen af norske monarchiske Institutioner, ja endog af norsk Privatret. Fra det Øjeblik kan man først sige, at Islands Tilslutning til Norge var fuldkommen.

Til Lagmand efter den fuldstændige Vedtagelse af den nye Lovbog beskikkedes **Sturla Thordssøn**. Heller ikke var nogen nærmere dertil, da han selv havde været med at udarbejde den, og saa-

[1]) De Gaver, Kongen skjenkede Arne, opregnes saaledes: „et uden og indentil forgyldt Sølvkar, to „Ormetunger" og en Budk med „Electuarium" godt for Frost".

[2]) Biskop Arnes Saga Cap. 9.

relse [1]). Man erfarer derimod ikke, hvorledes der forholdtes med den re Deel, der skulde have staaet under Orm. Der var ikke nogen dslig Høvding der, hvem Magten i hans Sted kunde betroes. Sand-ligviis har da Biskop Arne haft mest at sige der, og dette forklarer 'aa tildeels hans større Held i at drive sine Fordringer med Hensyn Kirgegodset igjennem paa den Kant end andensteds paa Øen.

I det følgende Aar, efter at det vigtige Rigsmøde i Bergen havde ret holdt, hvorved saa mange forbedrede Bestemmelser med Hensyn til annhelgen vare blevne vedtagne, sendte Kongen anden Gang den for land tillempede norske Lovbog til Øen, for at faa den antagen. Og denne Gang var det Sturla Thordssøn og Thorvard Thorarinssøn, bragte den, men ved deres Side havde Kongen ogsaa stillet en af Hirdmænd, ved Navn Eindride Bøggul. Vi have endnu Lovbogen en Skikkelse, hvori de bragte den, sandsynligviis er det endog det selv me Exemplar, de bragte over [2]). Den indeholder, som det allerede

[1]) Dette sees af Arne Biskops Saga Cap. 9, hvor det udtrykkeligt heder, at Ravn af Kong Magnus havde faaet halve Island.

[2]) Dette maa man slutte deraf, for det første, at det i og for sig selv vilde have været usandsynligt, at en Lovbog, der kun gjaldt saa kort som denne, skulde have oplevet flere Afskrifter; for det andet, at Lovbogen, foruden den nye Lov, ogsaa indeholder den gamle islandske, eller Graagaas, skreven med samme Haand som hiin, og foran den, saaledes at „Graagaas" endog egentlig begynder Bogen, kun fraregnet at det aller første, som findes skrevet i den, er det forhen omtalte „Domme-Capitel", hvilket indeholder Formaninger og Advarsler for de opnævnte Dommere, der i Følge det nye System skulde bedømme enhver Injuriesag, og som aabenbart sees at tilhøre Artiklerne, der vedtoges paa Rigsmødet 1271, s. o S. 522, 523. Den Omstændighed at den ældre Lov, der endog efter den nye Lovs Antagelse skulde være afskaffet, findes heel optagen, synes nemlig at vise, at Bogen nærmest har været indrettet for de Mænd, der skulde faa den nye Lov antagen, for at de under Debatterne ved ethvert Punkt kunde have den ældre Lov ved Haanden og henvise til den, samt vel ogsaa for at Sturla, der, som vi ville see, skulde være den første Lagmand, der dømte efter den nye Ret, altid kunde benytte den ældre som Subsidiærret, hvor hiin var ufuldstændig. At hiint Domme-Capitel sattes foran, er aabenbart kun skeet af den Grund, som ogsaa forhen er berørt, at det saa ofte skulde oplæses, og man derfor vilde have det paa et Sted, hvor det lettere kunde findes; saaledes satte man det da paa en Side foran i Bogen, medens der paa det rette Sted i Loven selv kun findes den første Linje med en Henviisning (Norges gl. Love I. S. 275). Det mest afgjørende Beviis af alle bliver dog dette, at den Konge-Arvelov, som her findes optagen, er Konge-Arveloven af 1260, ikke den af 1273, hvilken jo naturligviis maatte have været indtagen, om Afskriften var yngre; medens paa den anden Side Optagelsen af Artiklerne fra Mødet i Bergen 1271 viser at i det mindste den Deel, der indeholder den nye Landslov, er senere end dette. Thi heraf sees det aldeles bestemt, at Afskriften maa være besørget i Mellemtiden mellem

ikke være Lovens, men maa, om det virkelig har været brugt, være Bogens Navn, sandsynligviis efter den Indbinding, som den da havde. Den har og, som det ovenfor er nævnt, været kaldet **Haakonarbok**, men dette Navn passer daarligt, da den jo øjensynligt er bleven udarbejdet under Kong Magnus [1]).

59. Sagen om Patronatsretten paa Island afgjort ved Erkebiskoppens Dom. Biskop Arnes store Magt og Stridigheder med de verdslige Høvdinger.

Det Medhold, som den kongelige Statholder, Ravn Oddssøn, gav dem, der modsatte sig Biskop Arnes Bestræbelser for at faa Kirkegodset unddraget de verdslige Høvdingers Patronat, synes ogsaa at have givet andre Mod til at efterfølge deres Exempel, ja man kan næsten sige, at alle de større Høvdinger rejste sig som een Mand imod ham, og henskøde deres Sag under Kongens og Erkebiskoppens Dom. Da denne Sag saaledes var af yderste Vigtighed, besluttede Arne at modtage Kongens venlige Indbydelse for selv at være tilstede og føre den. Han indskibede sig derfor allerede om Sommeren 1272, og drog over til Norge, hvor Kong Magnus modtog ham med største Venlighed. Samtidigt droge ogsaa flere af de verdslige Herrer over, nemlig først og fremst Sighvat Halfdanssøn af Odde, forsynet med Fuldmagt af sine Brødre til at svare paa deres saavel som paa sine egne Vegne; desforuden ogsaa Sysselmændene Ravn Oddssøn og Thorvard Thorarinssøn, Sighvats Svoger; Ketil Loftssøn, der fordrede Hitardal, Einar Thorvaldssøn, der ikke vilde overlade Vestfjordens Kirke til Biskoppen, og flere. Alle disse Herrer tilbragte saaledes Vintren i Norge, saavel som Biskop Arne, der benyttede sig af Lejligheden til at lade sig nøje underrette af Erkebiskoppen om, hvilke Bestemmelser denne agtede at optage i sin nye Christenret, for at han kunde indrette den islandske Christenret derefter. Erkebiskoppen havde allerede skriftligt befalet ham at gaa aldeles frem paa samme Viis paa Island, som han selv gik frem i Norge. Sandsynligviis havde vel Erkebiskoppen, som vi ovenfor have viist, Udkastet til sin Christenret færdig, saa at Arbejdet blev Arne saa meget lettere. I Betragtning af at dette vigtige Anliggende, nemlig Udarbejdelsen og Indførelsen af en ny Christenret, saavel som de nys rejste Stridsspørgsmaal, selv om de afgjordes til Arnes Fordeel, i lang Tid vilde komme til at optage hele hans Virksomhed, fritog Erkebiskoppen ham, som det ovenfor

1) For Navnene Jarnsida og Haakonarbok har man ingen samtidig Autoritet. De synes kun gjennem Traditionen at være komne til i senere Tider. Se ellers ovenfor, S. 484.

derlandet, to fra Østerlandet og to fra Vesterlandet [1]). Dette Thing, der i Begyndelsen af Loven kaldes **Lagthing**, benævnes ogsaa i Loven selv, og benævntes altid senere, ligesom det forrige, **Althing**, men enhver seer letteligt, at det havde ikke stort andet tilfælles med det gamle Althing, end at det var en Sammenkomst, hvor Sager paadømtes og Love antoges, samt at det skulde holdes paa den gamle Althingsplads ved Øxaraa, een Gang om Aaret.

Forandringerne i den øvrige Lovgivning vare ikke mindre radicale. Hele den gamle Rettergang, med de vidløftige Formaliteter, og den særegne Indretning med Kviderne, som ovenfor er omtalt, ombyttedes med den norske; i Stedet for Kviderne kom nu Tylfter-Eed og Lyriter-Eed, Frændebøderne og Sagetallet afskaffedes ogsaa her ganske ved Optagelsen af Statuterne fra 1271, medens alle Drabs- og Lemlæstelses-Bøder herefter, som i Norge, skulde tildømmes af 6 opnævnte Mænd [2]). For Drab skulde her, ligesom i Norge, Kongen være berettiget til **Thegngilde**, ved Siden af de andre Straffe, eller Bøder, hvorhos der ogsaa for alle andre større eller mindre Forseelser bestemtes en Sekt til Kongen, efter det norske System. Vi ville her ikke opholde os ved alle de mindre Lovsforandringer, som vare en Følge af, at de fleste Bestemmelser i Mannhelgen, foruden Artiklerne af 1271, henkedes fra Frostathingsloven, at Bestemmelserne om Landboforholdene for den største Deel toges af Gulathingsloven, medens man kun i enkelte for Island særegne Materier bibeholdt Artikler fra den ældre islandske Lovgivning [3]). Frostathingslovens Arvetal traadte i Stedet for det gamle islandske, og Bestemmelserne for Giftermaal hentedes deels fra Frostathings- deels fra Gulathingsloven, formodentlig saaledes som allerede Materialierne til den nye norske Landslovs Bestemmelser herom vare ordnede i Udkastet til denne. Kort at sige, de gamle islandske Annalers Udsagn, at der nu kom **norsk Lov** til Island, indeholder bogstavelig Sandhed, og hvad man nu fordrede af Islændingerne, var altsaa et fuldkomment Afkald paa det Tilsagn, Kongen havde givet dem i Tractaten af 1262, at de skulde faa beholde „**islandsk Lov**".

At en saadan Lov, der ganske omstyrtede hele den bestaaende offent-

---

1) Thorleif og Ketils Christenret Cap. 15.

2) Se ovf. S. 523.

3) Se Udg. af Jarnsida i N. gl. Love I., hvor det neden under hvert Capitel er anført, hvor vidt det er taget fra Gulathingsloven eller Frostathingsloven. En fuldstændig Tabel over Kilden til hvert Capitel findes i Fortalen til Kjøbenhavner-Udgaven S. VII—IX. Her sees det, at „Graagaas" kun har leveret eet Cap. i Mannhelgen, 14 i Landabrigde og Landsleje-Baalken, 3 i Kjøbe- og Tyve-Baalken.

lige og private Ret, maatte møde Modstand, var naturligt; men det er kun merkeligt, at Modstanden ikke var større, og det kan blot forklares af Menigmands Misfornøjelse med det gamle System. Allerede den samme Sommer, Lovbogen var sendt ud, blev, siges der, **Thingfarebaalken** og Artiklerne om **Thegngilde** saavel som to Artikler af **Arvebaalken** vedtagne [1]). Dette berettes ganske kort og godt, uden nogen Bemerkning, uagtet Thingfarebaalkens Vedtagelse var den egentlige Revolution, saasom derved hele den gamle Statsforfatning afskaffedes. Fra dette Øieblik af existerede der ikke længer nogen Godord; hvad der nu kaldtes Althing, havde, som vi nylig have seet, kun lidet mere end Navnet tilfælles med det gamle; man havde anerkjendt Oprettelsen af Lagmands-Embedet saavel som af Sysselmands-, eller som det endnu kaldtes, Valdsmands-Embedet. Det synes dog, som om Godordsmændene maatte have gjort nogen Modstand, eller betinget sig nogle Fordele til Erstatning, førend de frasagde sig deres Godord, men derom berettes intet. Tvert imod, man skulde snarest formode, at de ingen Betingelse have sat, thi først senere, i den nye Overeenskomst, som sluttedes med Kong Haakon, Magnus's Søn, bestemtes det udtrykkeligt, at Lagmænd og Sysselmænd skulde være islandske, og af deres Ætt, som **før havde opgivet Godordene**. Det slaar dog ikke fejl, at mange have været misfornøjede hermed, og med blødende Hjerte seet deres ældgamle, ærværdige, om end til de daværende Forhold mindre passende Statsforfatning erklæret død og magtesløs, men de have enten ikke vovet at hæve deres Røst, eller talt for døve Øren. Biskop Arne, Kongens Ven og ivrige Hjelper i alt hvad der vedkom det Verdslige, kan man vel for en meget stor Deel tilskrive dette over al Forventning gunstige Udfald, thi hans Indflydelse paa Almuen var allerede overordentlig stor. Hvad Thegngildet angaar, da tilføjes der „over alt Landet"; dette Tillæg sigter rimeligviis til, at det allerede var vedtaget i en Deel af Landet; i enkelte Annaler findes det nemlig antegnet, at Thegngildet blev vedtaget i Aaret 1269 [2]): dette, sammenholdt med hiin bestemte og over

---

[1]) Biskop Arnes Saga Cap. 9, Annalerne ved 1271.

[2]) Se enkelte af Annalerne, ligeledes Biskop Laurentius's Saga, der for hvert Aar af Laurentius's Liv anfører de i Annalerne antegnede Begivenheder, og saaledes slutter sig til disse. Der staar udtrykkeligt i Laurentius's 3die Aar (1269) tilstode Islændingerne Kong Magnus Thegngilde, blev Arne indviet til Biskop i Skaalholt, og Erlend til Biskop i Færøerne. Rigtignok staar der ogsaa her, saavel som i enkelte Annaler, for det følgende Aar (1270), at Islændingerne toge ved Kong Magnus's Lov; men dette maa enten være urigtigt, eller sigte til en partiel Vedtagelse af en enkelt Lovbestemmelse, hvorom nu ellers intet vides.

al Tvivl hævede Angivelse, at den almindelige Vedtagelse af denne Bod fandt Sted i 1271, kan kun forklares om en partiel Vedtagelse i hiint Aar, og denne partielle Vedtagelse har sikkert igjen været i Arnes Bispsdømme, sandsynligviis paa Sønderlandet. Af de to Capitler af Arvebaalken, som vedtoges, er det ene det nys omtalte, der erklærer de Børn, en Mand har faaet med sin lovlige Fæstemø, for fuldkommen arveberettigede (en Bestemmelse, der allerede forekommer i Kong Magnus's Christenrets-Udkast)[1]; den anden, om Arv- eller Ættledning, væsentligst hentet fra Gulathingsloven, og i den omarbejdede Form, hvorunder den findes i den islandske Lov, ogsaa optagen i den norske Landslov[2]). Mere blev dengang ikke antaget, altsaa var den største Deel af Privatlovgivningen saavel som hele Frændbods-Systemet endnu ved det gamle; men det vigtigste var allerede udrettet, og det var at forudsee, at naar man først havde faaet Statsforfatningen omformet paa norsk Viis, maatte de tilsvarende Forandringer i den private Lovgivning næsten komme af sig selv.

Imidlertid vedblev Biskop Arne med sine Bestræbelser for at faa Kirkegodset fravristet de verdslige Høvdinger. Men jo ivrigere han drev herpaa, desto større Modstand mødte han. Henskydelsen af Sagen om Odde-Godset til Erkebiskoppens Dom vakte megen Uvilje. Flere, som før havde været tilbøjelige til at vise nogen Eftergivenhed, erklærede nu, at de ikke vilde vide af Erkebiskop Jons Dom i disse Sager, da han var aldeles uindviet i den rette Sammenhæng med Kirke-Patronatet paa Island; han vilde neppe, sagde de, finde det billigt at tage Kirkegodset fra dem, dersom han vidste at de første Givere udtrykkeligt havde forbeholdt sig og sine Arvinger, ikke Bisopperne eller Presterne, Brugs- og Besiddelses-Retten. Ravn Oddsson, nu kongelig Statholder, tog selv Kirke-Ejernes Parti. Han erklærede ligefrem for alle og enhver, at Kongen aldeles ikke vilde taale, at man saaledes fratog Bønderne deres Ejendom, eller at de bansattes uden Aarsag. Biskoppen svarede igjen, at Ravn havde fundet paa dette af sig selv, uden at have faaet nogen Meddelelse af Kongen derom, og efter den canoniske Ret havde ingen anden end Gejstlige at forestaa Kirkens Ejendomme. Dog fik han ikke længer Bugt med Almuen, der nu ved Ravns Erklæring fattede saa meget mere Mod til at byde ham Trods. Biskoppen skrev nu til Erkebiskop Jon, berettede hvad der var skeet, og klagede sin Nød for ham. Allerede strax efter Forliget med Odde-Folkene havde han skrevet til

[1]) Kong Magnus's Christenret, Gulathings-Lov Cap. 24. Jarnsida Cap. 68.
[2]) Gulathings-Lov Cap. 58. Jarnsida Cap. 70. Nyere Landslov, Cap. 8.

Kongen og bedet ham, som en sand og fuldkommen Ven af Kirken „at stoppe Munden paa disse Kirkens Uvenner og hans Modstandere". Kongen svarede særdeles venligt, lovede at understøtte ham, og sagde at han ønskede baade at see ham og de øvrige mest anseede Islændinger hos sig for at raadslaa om denne vanskelige Sag, men fordrede derhos at Biskoppen til Gjengjeld skulde gjøre ham den Villighed at bruge al sin Indflydelse for at faa den nye Lov vedtagen. Han ledsagede Brevet med gode og kostbare Foræringer [1]). Overbringeren var den før nævnte Eindride Bøggul, der synes at have forladt Island om Høsten 1271, siden det heder, at han nu kom ud igjen 1272, lidt før Thinget. Paa dette Thing drev virkelig ogsaa Biskop Arne det til, at hele Loven, paa Arvebaalken nær, blev antagen; og hvad denne Arvebaalk angaar, er det endog sandsynligt, at Kongen selv har ønsket dens Antagelse udsat indtil videre, da han nu ganske sikkert maa have været beskjeftiget med, eller have haft i Sinde, at lade udarbejde en ny.

Saaledes havde da Island paa et eneste Aar faaet fuldkommen ny Statsforfatning og Lovgivning. Fra at være en i sin indre Frihed selvstændig, om end skatskyldig Republik, blev det nu saa godt som et norsk Landskab, i det mindste med de monarchiske Former lige saa gjennemførte i alle Administrationens Grene som nogensteds i Norge selv, og med sporløs Udslettelse af alle republikanske Merker [2]).

Af denne Aarsag bliver den her beskrevne Antagelse af Kong Magnus's nye Lov i Aaret 1271 og 1272 at betragte som en Begivenhed af yderste Vigtighed i den islandske Historie, skjønt Loven selv ikke kom til at gjelde i mange Aar, førend den afløstes ved en ny. Thi denne nyeste Lov, der kun er en for Island indrettet Tillempning af Kong Magnus's norske Landslov, var saaledes blot at ansee som en Forbedring og Fuldstændiggjørelse af den foregaaende, og medførte ingen radical Forandring af et allerede bestaaende System. Forandringen, eller rettere Revolutionen, var skeet ved Antagelsen af hiin: fra det Øjeblik af maa man paa Island datere Begravelsen af den ældgamle republikanske Forfatning, og Indførelsen af norske monarchiske Institutioner, ja endog af norsk Privatret. Fra det Øjeblik kan man først sige, at Islands Tilslutning til Norge var fuldkommen.

Til Lagmand efter den fuldstændige Vedtagelse af den nye Lovbog beskikkedes **Sturla Thordssøn**. Heller ikke var nogen nærmere dertil, da han selv havde været med at udarbejde den, og saa-

[1]) De Gaver, Kongen skjenkede Arne, opregnes saaledes: „et uden og indentil forgyldt Sølvkar, to „Ormetunger" og en Bydk med „Electuarium" godt for Frost".

[2]) Biskop Arnes Saga Cap. 9.

:des maatte kjende den nøje, førend endnu nogen anden Mand paa Is- ınd havde kunnet sætte sig ind i dens aldeles nye Bestemmelser. Vel mtales Thorleif Reym, en gammel Tilhænger af Gissur, som Lagmand 1271, ligesom tidligere i 1268 og 1263, men just dette viser, at Be- ævnelsen „Lagmand" nu er urigtig [1]). Men merkeligt er det, at man)r det første fik to Lagmænd paa een Gang. Foruden Sturla, er udnævntes til Lagmand fra nyt af, blev ogsaa den allerede 1269 ıngerende Lovsigemand, **Jon Einarssøn**, nu udnævnt til Lagmand, og)nes, saavidt man af de sparsomme Beretninger kan skjønne, med større :raft og Iver end Sturla at have arbejdet paa at faa den nye Lovs Bestemmelser gjennemførte.

Senere udnævntes ogsaa, som det vil sees, **Sysselmænd** for Island. **Ravn Oddssøn** fik denne Titel for sit District; **Thorvard Thorarins- øn** for Størstedelen af Sønderlandet og Østerlandet, **Asgrim Thor- :einssøn**, Broder af Eyjulf Ofse, og i sin Tid virksom ved Overfaldet aa Flugumyre, fik siden ved Biskop Arnes Hjelp Syssel paa den syd- estlige Kant af Sønderlandet, mod Borgarfjorden [2]). Maaskee ogsaa ere udnævntes, men deres Navne kjendes ej.

Det er et gammelt Sagn, at denne Lov, der blev antagen i 1271 g 1272, skal have været kaldet **Jarnsida**, og dette sætter man i For- indelse med dens korte Varighed, som om den skulde have faaet Navnet ormedelst sin Strenghed, og derfor saa tidligt være afløst af en ny. Af det allerede anførte vil man letteligt skjønne, at det slet ikke forhol- er sig saaledes. Loven af 1271—72 er, som bygget paa de nyere, umanere Principer, mildere end baade de ældre norske og den ældre slandske Lov, og i det væsentlige ikke strengere end den yngre Lov af 1280, ndtagen at Bøderne ikke, som i den yngre Lov, ere nedsatte til en Tredie- eel. Aarsagen, hvorfor den blev afløst af denne, er kun den, at man ınskede en Lov for Island, der sluttede sig nærmere til den da i Norge ;jeldende Lovgivning, vel ogsaa at den som et Hastverksarbejde var ufuld- ommen, og trængte til mange Forbedringer. Navnet „Jarnsida" kan

[1]) Det er dog kun Annalerne, der for hine Aar give Thorleif den urigtige Titel „lögmaðr" i Stedet for „lögsögumaðr". Men disse bruge Benævnelsen lögmaðr langt tidligere, eller hvad der nok egentlig er Tilfældet, Udgiverne af den arnamagnæanske Udgave have sat lögmaðr i Stedet for det latinske legifer, som det bedste Haandskrift, nemlig Annales regii, har. Biskop Arnes Saga Cap. 10 udtrykker sig saaledes: „denne Sommer tog Sturla Thordssøn ved Lagsagaen, før havde Thorleif Reym haft den". Benævnelsen „Lagsaga" om Embedet var det eneste, man beholdt fra Lovsigemands-Tiden; dog er her- ved at bemerke, at ogsaa i Norge og Sverige Lagmandens Embede kaldtes „Lagsaga", i Sverige kaldes det saa endnu.

[2]) Arne Biskops Saga Cap. 26. Om Asgrim s. ovf. S. 315, 316.

ikke være Lovens, men maa, om det virkelig har været brugt, være Bogens Navn, sandsynligviis efter den Indbinding, som den da havde. Den har og, som det ovenfor er nævnt, været kaldet Haakonarbok, men dette Navn passer daarligt, da den jo øjensynligt er bleven udarbejdet under Kong Magnus [1]).

59. Sagen om Patronatsretten paa Island afgjort ved Erkebiskoppens Dom. Biskop Arnes store Magt og Stridigheder med de verdslige Høvdinger.

Det Medhold, som den kongelige Statholder, Ravn Oddssøn, gav dem, der modsatte sig Biskop Arnes Bestræbelser for at faa Kirkegodset unddraget de verdslige Høvdingers Patronat, synes ogsaa at have givet andre Mod til at efterfølge deres Exempel, ja man kan næsten sige, at alle de større Høvdinger rejste sig som een Mand imod ham, og henskøde deres Sag under Kongens og Erkebiskoppens Dom. Da denne Sag saaledes var af yderste Vigtighed, besluttede Arne at modtage Kongens venlige Indbydelse for selv at være tilstede og føre den. Han indskibede sig derfor allerede om Sommeren 1272, og drog over til Norge, hvor Kong Magnus modtog ham med største Venlighed. Samtidigt droge ogsaa flere af de verdslige Herrer over, nemlig først og fremst Sighvat Halfdanssøn af Odde, forsynet med Fuldmagt af sine Brødre til at svare paa deres saavel som paa sine egne Vegne; desforuden ogsaa Sysselmændene Ravn Oddssøn og Thorvard Thorarinssøn, Sighvats Svoger; Ketil Loftssøn, der fordrede Hitardal, Einar Thorvaldssøn, der ikke vilde overlade Vestfjordens Kirke til Biskoppen, og flere. Alle disse Herrer tilbragte saaledes Vintren i Norge, saavel som Biskop Arne, der benyttede sig af Lejligheden til at lade sig nøje underrette af Erkebiskoppen om, hvilke Bestemmelser denne agtede at optage i sin nye Christenret, for at han kunde indrette den islandske Christenret derefter. Erkebiskoppen havde allerede skriftligt befalet ham at gaa aldeles frem paa samme Viis paa Island, som han selv gik frem i Norge. Sandsynligviis havde vel Erkebiskoppen, som vi ovenfor have viist, Udkastet til sin Christenret færdig, saa at Arbejdet blev Arne saa meget lettere. I Betragtning af at dette vigtige Anliggende, nemlig Udarbejdelsen og Indførelsen af en ny Christenret, saavel som de nys rejste Stridsspørgsmaal, selv om de afgjordes til Arnes Fordeel, i lang Tid vilde komme til at optage hele hans Virksomhed, fritog Erkebiskoppen ham, som det ovenfor

[1]) For Navnene Jarnsida og Haakonarbok har man ingen samtidig Autoritet. De synes kun gjennem Traditionen at være komne til i senere Tider. Se ellers ovenfor, S. 484.

· omtalt, for at drage i egen Person til Kirkemødet i Lyon, naar dette ulde holdes, saa meget mere som det havde sine Vanskeligheder, i Hast · skaffe de dertil fornødne Penge fra Island. Det blev aftalt, at horsbroderen Sighvat skulde drage i hans Sted og med hans Fuld-agt. Denne Sighvat var, som ovenfor nævnt, nys kommen tilbage a Rom og havde medbragt Indkaldelsen; han havde ogsaa, under sit)phold i Rom, af Venskab for Arne udvirket et paveligt Privilegium, vorved han bemyndigedes til at give Absolution i 30 reserverede Sager.

Biskop Arne deelte sin Tid under Opholdet i Norge mellem Con-rencer med Erkebiskoppen og Besøg hos Kongen, der fremdeles viste ham iegen Opmerksomhed og Venskab, og navnlig havde ham med sig ved sin Sammenkomst i Marts Maaned med den svenske Konge Valdemar i Sarpsborg. Sandsynligviis har da Biskop Arne tilbragt Julen hos Kong Nagnus i Tunsberg. Paadømmelsen af den vigtige Sag om Kirkegod-t bestemtes at skulle skee ved det store Rigsmøde, som denne Sommer 'ulde holdes i Bergen, saaledes som det allerede ovenfor er berettet. Vi ave seet, at de verdslige Høvdinger fordrede Sagen paadømt af Kongen g Erkebiskoppen i Forening, medens Biskop Arne stedse havde paastaaet, t han ikke vilde erkjende Kongens Dom, med mindre han samtykkede ied Erkebiskoppen, hvilket med andre Ord var det samme som at Erke-iskoppen skulde være Enedommer, og da kunde man vel paa Forhaand ide, hvad Udfald Sagen vilde faa. Arne drev her ogsaa sin Vilje jjennem. Til Kongen stilede man kun den Anmodning „at sidde hos ed denne Dom", altsaa ikke i Egenskab af Meddommer, kun som Raad-iver, eller for at paasee at alt gik ordentligt til. Kongen, som vel ikke)ntes videre om denne Anordning, foreslog at man skulde indstevne Sa-en for Pavens Domstol, og tilbød sig at skaffe en duelig Mand dertil, aar Biskoppen vilde bekoste Reisen. Men herpaa vilde Biskoppen ikke ndlade sig. Kongen overdrog da Stallaren Audun Hugleiksøn, der avde Ord for at besidde den grundigste Kundskab i den fædrelandske let, og Kantsleren Thore Haakonsøn, der var vel forfaren i den cano-iske Ret, at have Indseende med, at Sighvat Halfdansøn ikke leed)verlast. Man vilde nemlig begynde med Sagerne om Odde- og Vatns-jord-Godset, da disse vare de vigtigste, og den Dom, der faldt heri, aaledes tillige vilde blive et Præjudicat for alle de øvrige Sager. Sa-;en behandledes, som det ovenfor er nævnt, i Løbet af Juli Maaned, trax efter at den nye Konge-Arvelov saavel som mange andre vigtige Punkter vare vedtagne, og Kongens Sønner høitideligt havde været ud-ıævnte, Erik til Konge og Haakon til Hertug. Arne begyndte med at lage over at Sighvat og hans Brødre tilegnede sig St. Nicolai Kirke Odde, med alt dens tilliggende Gods, og opfordrede Erkebiskoppen til

en Indberetning til Kongen, men kunde dog ikke andet end give Biskoppen det bedste Lov i alt, hvad Kongedømmets Sager forøvrigt angik. I Brevet forekom ellers disse merkelige Ord, der baade vidne om Biskop Arnes overvættes Indflydelse og om Uvantheden ved de nye Retsformer: „Herre, med eders Tilladelse vil jeg sige, at det nok vil blive de fleste vanskeligt at styre Regjeringen her, med mindre han (Biskop Arne) rækker dem Haanden og hjelper dem som han finder for godt. Hans Magt i Landet er saa stor, at eders Mænd neppe tør byde ham den Modstand som man ellers skulde tro at de havde Mands Mod og Hjerte til. Paa Thinget i Sommer vare Ravn og Biskoppen de raadende; det var ellers saa som saa med deres Enighed; Lovsigemanden (Sturla) var ugreid, han henskød de fleste Sager under Biskoppens og andre Mænds Dom, som det kunde falde sig, og af Lagrettesmændene havde man liden Nytte" [1]).

Kong Magnus sendte i denne Anledning Eindride Bøggul anden Gang til Island som sin Ombudsmand, og med ham Islændingen Nikolas Oddssøn, den samme, vi have seet som Thord Kakales ivrige Tilhænger [2]). Han medgav dem Breve til Gjensvar paa dem, han havde faaet, og uagtet han strengeligt forbød den nys omtalte Henskydning fra Sysselmændene under Biskoppen, viste han dog fremdeles Biskop Arne den største Venlighed og Agtelse, sendte ham betydelige Foræringer til hans Kirke, og æskede endog, som det synes, hans fortrolige Mening om hvorledes man skulde indrette det med Øens Regjering, og om de fornemste Mænds Egenskaber og større eller mindre Dygtighed med Hensyn dertil. Biskoppen skrev strax tilbage som Svar herpaa, at Ravn Oddssøn forekom ham bedst skikket af de Indfødde til ene at raade for Landet, men at det dog var bekvemmere og mindre kostbart at der vare flere Sysselmænd. Af de tvende Lagmænd roste han Jon, og sagde at han foor vel og forstandigt frem med sit Hverv, men at Sturla derimod

ham, vilde de ikke til, overvundne af Thorvards Overtalelser eller Trusler". Der tales nu end vidère om en „Dom", der skulde dømme mellem dem, ganske paa norsk Viis Ved den anden Sag er der Tale om „Enseed", og Biskoppen skriver udtrykkeligt til Thorvard, at Sagen ej er saa stor at flere skulle deeltage i Benegtelsen, med andre Ord at Lyritar- eller „Settar"-Eed ej behøvedes, efter den norske Regel at een skal nægte for en Øre, to for tvende, tre for trende, o. s. v. I den ældre isl. Lovgivning kjendtes ikke disse Slags Eder; der havde man „Kviderne". Altsaa var norsk Rettergang nu fuldstændigt indført.

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 19. Lagrettesmændene vare vel, som ovenfor antydet, endnu uvante ved sin nye Bestilling, og forknytte. Thorvard har, som man seer, endnu ikke kunnet vænnet sig af med at bruge den gamle Benævnelse „Lovsigemand".

[2]) Se ovf. S. 232.

eller Kirken (24de Juli) [1]). Da denne Dom var falden, gave de
ge, der havde lignende Sager at føre, uopfordret efter, og Biskop
e gik saaledes fuldkommen sejrrig af Striden. Efter vore Forestil-
er synes det imidlertid, som om Sagen ikke har været ført med til-
kkelig Upartiskhed. Erkebiskoppen dømte jo, strengt taget, i sin egen
. Han havde vistnok den strenge Ret for sig, men Billighed tilsagde
at Kirke-Ejerne nøde nogen Skadesløsholdelse, forbi man saa ganske
eg fra hvad der havde været de første Giveres Mening. Det viser
øvrigt, hvor mægtig Kirken nu var, at Kongen ikke, selv eller gjen-
hine Mænd, synes at have gjort nogen Indsigelse i Billighedens
n, eller, om han virkelig har gjort den, formaaet at faa den tagen
Følge. Han ytrede ikke engang, saa vidt det lader, nogen Utilfreds-
med Biskop Arne, men skiltes fra ham, som det siges, med største
lighed. Aarsagen hertil var dog vel for en stor Deel de Fortjene-
Biskop Arne havde indlagt sig af at faa den norske Lov vedtagen
Island, og som han fremdeles lagde for Dagen, ligesom overhoved
oprigtige Varme, hvormed han omfattede Kongens Ønsker i alt hvad
ej stødte an mod Kirkens Interesser.

Biskop Arne maa have forladt Norge, førend Overeenskomsten mel-
Kongen og Erkebiskoppen sluttedes den 1ste August; thi ellers vilde
vel have fundet hans Navn blandt de i Beseglingen af Forligs-
n nævnte Biskoppers. Ogsaa Ravn Oddsøn og Thorvard Thora-
søn vendte denne Sommer tilbage til Island. Før Afrejsen over-
Kongen dem som Sysselmænd Bestyrelsen over hele Island i
Navn, ligesom Ravn og Orm forhen, og lod dem i Erkebiskop-
og mange andre anseede Mænds Nærværelse, sværge hinanden
yrdes Troskabs-Eed og Staldbroderskab [2]). Ved deres, saavel som
kop Arnes og Sturla Lagmands kraftige Medvirkning blev, siges
den norske Arvebaalk antagen endnu samme Høst, ved Mortensmesse
e November). Hvorledes dette gik til, er ikke nærmere forklaret;
den Tid af Aaret var der intet almindeligt Thing, og om Vedta-

[1]) Jakobsvaka-Aften (altsaa Dagen før 25de Juli) staar udtrykkeligt i Biskop Arnes Saga Cap. 11, hvor Forhandlingerne og Dommen meddeles in extenso. Naar det tidligere heder, at Stevnedagen til denne Sag var 29de Juni, da er dette ikke saaledes at forstaa, som om Forhandlingerne allerede da begyndte; det var kun den Dag, da alle Parter skulde være tilstede i Bergen; vi have ovenfor seet, at Hyldingen skede 2den Juli, og før den Tid kunne Forhandlingerne ej have begyndt. Den 29de Juni, Petersmessedag, var Gulathingets Aabningsdag; derfor var denne Dag nævnt, thi Kongen skulde, som vi have seet, lade flere vigtige Bestemmelser og rimeligvlis den hele Landslov vedtage paa Gulathing.

[2]) Annalerne, ved 1273.

paatale sine Sager paa Heredsthingene efter den gamle Christenret, dog saaledes at Sekterne helst skulde rettes efter den nye Lov; han forbød ogsaa de haandgangne Mænd at befatte sig med Kirkesager; men til Gjengjeld viste ogsaa Arne sig desto ivrigere i at befordre Kongens Interesser, thi, sagde Eindride, desto rimeligere var det da ogsaa, at Kirken og Bisskoppen beholdt sine Rettigheder ubeskaarne.

Et Exempel paa Bisskop Arnes Iver for Kongens Sag er os opbevaret. Sysselmanden Asgrim Thorsteinssøn, der havde Bisskop Arnes Anbefaling at takke for sin Udnævnelse til Sysselmand, laa i Uenighed med en vis Bjørn, hvis Kone var i Slægt med Bisskoppen, saavel som med Loft Helgessøn, Bisskoppens Systersøn og Forstander for Skaalholts Bisskopsgaard. Asgrim søgte at bringe dem i Ulejlighed, og der fremstod virkelig nogle Folk, der, vistnok efter hans Anstiftelse, beskyldte dem for at have talt usømmeligt om Kongen. Bisskoppen selv anmeldte dette for Eindride, der strax stevnede dem over til Norge for at retfærdiggjøre sig. Dette er et af de første Exempler, vi treffe, paa slige saakaldte „Utanstevninger", der naturligviis vare Islændingerne yderst forhadte. De Stevnte tyede til Bisskoppen om Hjelp, og nu først, efter at have opfyldt hvad han ansaa for sin Pligt mod Kongen, tog han sig af sine Slægtninger; han fik et Møde i Stand mellem Eindride og Asgrim; de undskyldte sig, og det viste sig at deres Forseelse ikke var saa slem; det kom da til et Forlig, hvorved de svore Kong Magnus, Kong Erik og Hertug Haakon Troskabseed, og lovede at være ham hulde og tro, hemmeligt og aabenbart, samt aldrig at være imod Kongens Ombudsmand, naar han talte om Lov og Ret; hvorimod Eindride tilbagekaldte Stevningen. Saa magtpaaliggende lod Bisskop Arne det være sig at hævde Kongens Hæder, at han endog satte den over sine egne Frænders Interesser. Af denne saavel som andre Beretninger skulde det for Resten synes, som om allerede Eindride Bøggul har haft det Hverv at faa enkelte Artikler af den nyere norske Landslov vedtagne paa Island, førend endnu nogen egentlig for Island indrettet Lovbog var sendt der over. Dette var, som vi have seet, rimeligviis allerede skeet med Arvebaalken i 1273, og det kunde, efter at først den norske Lov var indført paa Øen, let skee med andre Dele, idet disse kun undergik en Modification, uden at Forandringen i sig selv var iøjnefaldende [1]). Da Eindride for-

[1]) Egentlig kunde man vel næsten allerede betragte Arnes Bestræbelser for at faa sin Christendomsbaalk antagen som henhørende til dette Foretagende. Naar der ovenfor tales om at Eindride „handlede om Lov og Ret", kan det vel vanskeligt forstaaes om andet end slige partielle Vedtagelser af Forandringer i Lighed med hvad der var skeet i Norge.

ret [1]). Biskop Arne formodede vel, at man nu kunde betragte Tvisten mellem Kirken og Kronen som ganske afgjort til den førstes Fordeel, og selv de verdslige Høvdinger, der havde samtykket i den nye Christenret, tænkte vel neppe, at der vilde opstaa nogen Vanskelighed med Hensyn til Bekræftelsen af Overeenskomsten, hvorpaa den var bygget. Arne troede vel endog, at det første Skridt, Erkebiskop Jon vilde gjøre efter sin Hjemkomst fra Conciliet, var at lade den Christenret, han havde udarbejdet for Norge, lovtage. Den samme Tro, i Forbindelse med Arnes store Anseelse og Popularitet, var det vel og, som bevægede Thingmændene til at antage Christenretten, uagtet, som vi strax i det følgende ville see, flere af dens Bestemmelser i det mindste vare Høvdingerne meget imod. Men strax efter at Althinget havde været holdt, og Christenretten vedtagen, kom Biskop Jørund hjem fra et Besøg i Norge, medbringende Afskrift af de paa Conciliet fattede Statuter, ligesom han da og maatte kunne give Besked om, at Paven kun havde meddeelt en betinget Bekræftelse paa Overeenskomsten, og at Betingelserne vare af den Natur, at Kongen ikke kunde antage dem alle, hvoraf Følgen igjen maatte blive den, at Overeenskomsten endnu indtil videre maatte betragtes som ikke tilværende. Dette forandrede Sagens Udseende. Med Overeenskomsten faldt ogsaa den Grundvold, hvorpaa den nye Christenret hvilede, eller den Forudsætning, under hvilken den var antagen. De verdslige Herrer grebe derfor Lejligheden til at kvæle den i Fødselen, og for Resten til at sætte sig op mod Biskop Arne, hvis Indflydelse ej alene i gejstligt, men ogsaa i verdsligt Henseende de betragtede med Skinsyge, og hvis myndige Ferd overhoved var dem ubehagelig. Denne Myndighed lagde Arne især for Dagen, da han med sin sædvanlige Nidkjærhed søgte at bringe de paa Conciliet fattede Bestemmelser med Hensyn til Korstogs-Anliggendet i Udøvelse. Han fik ej alene Tienden af de kirkelige Indtægter ordnet og bestemt paa den for Sagen fordeelagtigste Maade, men prædikede dertil saa ivrigt og indtrængende for Folket, at en Mængde toge Korset, og at Bønderne endog vedtoge, at enhver, som betalte Thingfarekjøb, det vil altsaa sige enhver skatteydende Indbygger af Landet, i hvert af de 6 Aar, hvorom her var Tale, skulde betale en Alen Vaadmaal til det hellige Lands Frelse, til hvilken Afgifts Inddrivelse han beskikkede duelige Folk over hele Landet. Hertil kom nu ogsaa den Strenghed, hvormed han og Biskop Jørund søgte at sætte flere af den

---

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 14. Dette maa have Fortrinnet for nogle mindre gode Codices af Annalerne der henføre den nye Christenrets Antagelse til 1276. De Begivenheder, der i det følgende omtales, vilde, naar Christenrettens Antagelse ikke skede før, ej have kunnet foregaa af Mangel paa Tid.

tilkom enhver af Kong Eriks fire Døtre [1]), uden at det dog lykkedes i det mindste den svenske og norske Dronning at komme i fuldstændig Besiddelse af sine Godser, hvilket igjen senere, som vi ville see, var Hovedaarsag til en langvarig og blodig Krig mellem Norge og Danmark. Det Møde, som Kong Magnus om Sommeren 1265 havde med Byrge Jarl, sandsynligviis i Kongebelle eller Ljodhuus, og hvorom der ovenfor er handlet, var vel for en stor Deel foranstaltet i den Hensigt at raadslaa nærmere om disse Anliggender; man veed for Resten ikke mere derom, end hvad Sturlunga-Saga beretter i Anledning af Sturla Thordssøns Nærværelse ved Mødet, og den Draapa, han her kvad for Jarlen. Det er imidlertid ogsaa høist sandsynligt, at Kong Magnus allerede ved den Lejlighed bragte et Anliggende paa Bane, der sees at have ligget ham særdeles meget paa Hjertet, nemlig at faa Grændsen mellem Norge og Sverige bestemt. Der havde, saa vidt man kan see, ingen Forhandlinger fundet Sted herom, siden Kong Harald Gilles og Jarlen Karl Sunessøns Dage, da Grændsefestjellet mellem Vestergøtland og de tilstødende Dele af Norge var bleven bestemt ved Vidnesprov paa begge Sider [2]). Nu blev hele den norsk-svenske Grændse lige fra det øverste af Jemteland, ved Lapmarkens Begyndelse, til Gota-Elven opgaaet og bestemt. Vi have endnu en Afskrift af et i den Anledning forfattet Document, hvoraf man seer, at hver Konge udnævnte sex Mænd til at træde sammen og bestemme Grændsen efter Vidneforklaringer, optagne i de forskjellige Grændsedistricter. Disse tolv Mænd, hvoraf saaledes Grændsecommissionen bestod, vare fra norsk Side Hr. Erling Alfssøn, Erling Lagmand paa Raumarike, Sigurd Pertil, Lagmand i Oslo [3]), en viss Gjardar Bonde, Thorlak paa Riva [4]) og Thore Thinghatt [5]); fra svensk Side Gotstaf Peterssøn, Karl Haraldssøn, Brynjulf Bothildessøn, Gunulf Prest paa Ving, Christmad Palnessøn og Nikolas Christinessøn [6]). Men om disse Mænd selv foranstaltede Vidneforklaringerne optagne, eller, hvad der er det rimeligste, disse allerede vare optagne ved Kongernes Foranstaltning førend Commissionen udnævntes, eller om

[1]) See ovf. S. 480, 481.

[2]) S. o. II. S. 762.

[3]) At Sigurd Pertil var Lagmand i Oslo 1266, ligesom Erling Lagmand paa Raumarike, sees af et Diplom for dette Aar aftrykt i Annaler for Nord. Oldk. og Hist. 1846, S. 162. En Sigurd Fertil, neppe den samme, nævnes i Haakon Haakonssøns Saga, allerede ved 1239, se ovf. III. S. 938.

[4]) Riva er Gaarden Rive i Aremark.

[5]) En Thore Thinghatt nævnes som Søn af Hr. Jon Raud Ivarssøn i Annalerne ved 1310; da han faldt i en Trefning mod Hertug Erik. Men det kan vel ikke være den samme.

[6]) Karl Haraldssøn og Brynjulf Bothildessøn nævnes i Dipl. af 1285 som den svenske Kong Magnus's Mænd.

gjerne, om man vilde, ogsaa yde den Almisse, hvorom her var Tale, men ellers maatte man ikke formeligt underkaste sig nye Bestemmelser, uden at de udgik fra Kongen [1]). Disse Breve fra Kongen bleve overleverede Biskop Arne og de øvrige, til hvem de vare bestemte, just som de sad i et prægtigt Bryllup paa Madrevalle, hvor foruden Biskop Arne ogsaa Biskop Jørund, Abbederne af Vidø og Tveraa, Ravn Oddssøn, Jon Lagmand og mange andre Høvdinger vare tilstede. Brevene bleve strax ivrigt læste, og Stemningen mod Biskop Arne gav sig tydelig nok tilkjende derved at man i Spøg lod falde Ord om, at Thangbrand Prest nok var kommen igjen for at christne Island anden Gang [2]). Imidlertid kunde deres Triumf over Biskop Arne enda ikke være saa stor, thi i et andet Brev, hvori Kongen forordnede et og andet med Hensyn til Regjeringen paa Island, viste han Arne den største Tillid og Hæder. Der kom ogsaa Brev fra Erkebiskoppen, hvori denne opfordrede Biskopperne til at opretholde Kirkens Ret som de bedst kunde. Arne lod sig derfor ikke forknytte, men skrev tilbage til Kongen, at han efter bedste Overbeviisning havde ladet Christenretten vedtage, og sendte nu herved en Afskrift af den for at Kongen og Erkebiskoppen selv kunde tage den under Overvejelse. Han havde paa denne Tid alvorlige Trætter med den mægtige Thorvard Thorarinssøn. Anledningen hertil var især, at han tog sig af Bønderne naar Thorvard, som Sysselmand, forekom ham at gaa alt for strengt til Værks mod dem: derved blev det endog almindeligt, at Bønderne, naar de sagsøgtes af Sysselmanden, skød deres Sager fra denne under Biskoppen, det vil sige anraabte Biskoppens Beskyttelse, og Biskoppen truede da endog stundom med Ban, hvis ikke Sysselmanden lod Sagen falde: en Fremferd, der sikkert var gjort i den bedste Mening og maaskee i de fleste Tilfælde havde Billigheden paa sin Side, men dog umuligt kunde bestaa med ordentlig Rettergang, og neppe engang lader sig forklare anderledes end deraf, at de nye Rettergangsformer endnu ikke havde levet sig ind blandt Folket, saa at baade Biskoppen og Folket med en vis Naivetet troede at kunne tilsidesætte dem, naar det forekom dem at de misbrugtes [3]). Herom sendte Thorarin, som man lettelig kan begribe,

---

[1]) Arne Biskops Saga, Cap. 17.

[2]) Arne Biskops Saga, Cap. 18.

[3]) Tvende af disse Sager omtales udførligt i Arne Biskops Saga, Cap. 18 og 19. Det er af Interesse at lægge Merke til, hvorledes de nye norske Institutioner her allerede vise sig at være i Virksomhed, siden den norske Lovs Antagelse. I begge Sager handles der om Benegtelseseed efter norsk Skik, med eller uden Mededsmænd. „Olaf", heder det, „gik til Eed og svor, men da hans Vidner (det vil her sige Mededsmænd) skulde sande hans Eed med

en Indberetning til Kongen, men kunde dog ikke andet end give Biskoppen det bedste Lov i alt, hvad Kongedømmets Sager forøvrigt angik. I Brevet forekom ellers disse merkelige Ord, der baade vidne om Biskop Arnes overvættes Indflydelse og om Uvantheden ved de nye Retsformer: „Herre, med eders Tilladelse vil jeg sige, at det nok vil blive de fleste vanskeligt at styre Regjeringen her, med mindre han (Biskop Arne) rækker dem Haanden og hjelper dem som han finder for godt. Hans Magt i Landet er saa stor, at eders Mænd neppe tør byde ham den Modstand som man ellers skulde tro at de havde Mands Mod og Hjerte til. Paa Thinget i Sommer vare Ravn og Biskoppen de raadende; det var ellers saa som just med deres Enighed; Lovsigemanden (Sturla) var ugreid, han henskød de fleste Sager under Biskoppens og andre Mænds Dom, som det kunde falde sig, og af Lagrettesmændene havde man liden Nytte“ [1]).

Kong Magnus sendte i denne Anledning Eindride Bøggul anden Gang til Island som sin Ombudsmand, og med ham Islændingen Nikolas Oddsson, den samme, vi have seet som Thord Kakales ivrige Tilhænger [2]). Han medgav dem Breve til Gjensvar paa dem, han havde faaet, og uagtet han strengeligt forbød den nys omtalte Henskydning fra Sysselmændene under Biskoppen, viste han dog fremdeles Biskop Arne den største Venlighed og Agtelse, sendte ham betydelige Foræringer til hans Kirke, og æskede endog, som det synes, hans fortrolige Mening om hvorledes man skulde indrette det med Øens Regjering, og om de fornemste Mænds Egenskaber og større eller mindre Dygtighed med Hensyn dertil. Biskoppen skrev strax tilbage som Svar herpaa, at Ravn Oddsson forekom ham bedst skikket af de Indfødde til ene at raade for Landet, men at det dog var bekvemmere og mindre kostbart at der vare flere Sysselmænd. Af de trende Lagmænd roste han Jon, og sagde at han foor vel og forstandigt frem med sit Hverv, men at Sturla derimod

ham, vilde de ikke til, overvundne af Thorvards Overtalelser eller Trusler“. Der tales nu end videre om en „Dom“, der skulde dømme mellem dem, ganske paa norsk Viis Ved den anden Sag er der Tale om „Genseed“, og Biskoppen skriver udtrykkeligt til Thorvard, at Sagen ej er saa stor at flere skulle deeltage i Benegtelsen, med andre Ord at Lyritar- eller „Settar“-Eed ej behøvedes, efter den norske Regel at een skal nægte for en Øre, to for tvende, tre for trende, o. s. v. I den ældre isl. Lovgivning kjendtes ikke disse Slags Eder; der havde man „Kviderne“. Altsaa var norsk Rettergang nu fuldstændigt indført.

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 19. Lagrettesmændene vare vel, som ovenfor antydet, endnu uvante ved sin nye Bestilling, og forknytte. Thorvard har, som man seer, endnu ikke kunnet vænnet sig af med at bruge den gamle Benævnelse „Lovsigemand“.

[2]) Se ovf. S. 232.

gjorde mindre Nytte end det kunde behøves, og at der i den Anledning burde tages Forholdsregler. Høvdingerne, skrev han, vare uenige indbyrdes, men dog alle Kongen troe; med de haandgangne Mænd kom han selv godt ud af det, undtagen med Thorvard, skjønt der ikke egentlig var nogen Sag imellem dem. I denne Uenighed, meente han, havde Thorvard vel saa megen Skyld som han, og hvis han, som han troede, sværtedes hos Kongen af Thorvard, bad han ham ej give ham nogen Sag førend han havde overbeviist sig om at Thorvard havde Ret. Hvad Christendomsbaalken angaar, da var det, sagde han, ikke hans Agt at drive mere paa Gjennemførelsen af de vedtagne Dele end passeligt kunde være. Imidlertid rejste Eindride Bøggul og Nikolas Oddssøn om i Landet paa Thingene og inddrev de kongelige Skatter med langt større Strenghed, end man hidtil havde været vant ved; de irettesatte ogsaa Bønderne haardt fordi de skød deres Sager fra Sysselmændene og til Biskoppen, erklærende dem, som gjorde det, for Landraademænd eller i det mindste skyldige i Brevbrud; endelig forbød de Bønderne reent ud at yde Madgaver i saa stor Udstrækning, som Biskoppen havde fordret dem. I alt dette handlede Eindride, som man seer, ganske efter Kong Magnus's Instruction, og han tilføjede derfor, hvad Helligdagsholo angaar, at han ikke vilde blande sig deri, saasom Kong Magnus havde erklæret, at det alene tilkom Biskoppen at bestemme Helligdagsholdet. Siden fik Biskop Arne Anledning til at erklære baade Eindride og Nikolas faldne i Ban, fordi de havde forgrebet sig paa en Prest [1]), der var uforskammet imod dem. De protesterede herimod, og vilde intet Skridt gjøre til at erhverve Absolution. Biskoppen saa sig da nødt til at give dem den uden anden Betingelse, end at de betalte Presten 6 Mkr. Men fra den Tid af, heder det, var Eindride den føjeligste mod Biskoppen, og de kom udmærket vel overeens i alt hvad Eindride skulde udføre paa Kongens Vegne; han aabenbarede ham nu, at Kongen ved hans Afrejse havde befalet ham at give efter for Biskop Arne, men ikke mere end han selv syntes for Biskop Jørund. Eindride tillod ogsaa Biskop Arne at

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 22. Presten, en sterk og voldsom Mand, havde været uforskammet mod dem, da de skulde sætte over en Elv paa en Ferje, der tilhørte ham, og som de maaskee havde taget uden at spørge ham ad; han vilde endog kaste de Tasker overbord, hvori de forvarede de kongelige Breve, hvorfor de straffede ham ved at kaste hans Sager i Vandet. Denne Prest, heder det, var en Søn af Gudmund Hjaltesson, der blev dræbt i Throndhjem fordi han havde saaret Thorberg paa Raudsvold. Denne Thorberg sees af Navnet, saavel som hans Gaards Navn, at maatte være en Søn af hiin Erlend Thorbergssøn, der var en Brodersøn af Erkebiskop Eystein. Saa længe ejede altsaa Ætten endnu sin gamle Odelsgaard Raasvold eller Raudsvold. Se foregaaende B. Slægttavle 6.

paatale sine Sager paa Heredsthingene efter den gamle Christenret, dog saaledes at Sekterne helst skulde rettes efter den nye Lov; han forbød ogsaa de haandgangne Mænd at befatte sig med Kirkesager; men til Gjengjeld viste ogsaa Arne sig desto ivrigere i at befordre Kongens Interesser, thi, sagde Eindride, desto rimeligere var det da ogsaa, at Kirken og Biskoppen beholdt sine Rettigheder ubeskaarne.

Et Exempel paa Biskop Arnes Iver for Kongens Sag er os opbevaret. Sysselmanden Asgrim Thorsteinssøn, der havde Biskop Arnes Anbefaling at takke for sin Udnævnelse til Sysselmand, laa i Uenighed med en vis Bjørn, hvis Kone var i Slægt med Biskoppen, saavel som med Loft Helgessøn, Biskoppens Systersøn og Forstander for Skaalholts Biskopsgaard. Asgrim søgte at bringe dem i Ulejlighed, og der fremstod virkelig nogle Folk, der, vistnok efter hans Anstiftelse, beskyldte dem for at have talt usømmeligt om Kongen. Biskoppen selv anmeldte dette for Eindride, der strax stevnede dem over til Norge for at retfærdiggjøre sig. Dette er et af de første Exempler, vi treffe, paa slige saakaldte „Utanstevninger", der naturligviis vare Islændingerne yderst forhadte. De Stevnte tyede til Biskoppen om Hjelp, og nu først, efter at have opfyldt hvad han ansaa for sin Pligt mod Kongen, tog han sig af sine Slægtninger; han fik et Møde i Stand mellem Eindride og Asgrim; de undskyldte sig, og det viste sig at deres Forseelse ikke var saa slem; det kom da til et Forlig, hvorved de svore Kong Magnus, Kong Erik og Hertug Haakon Troskabseed, og lovede at være ham hulde og tro, hemmeligt og aabenbart, samt aldrig at være imod Kongens Ombudsmand, naar han talte om Lov og Ret; hvorimod Eindride tilbagekaldte Stevningen. Saa magtpaaliggende lod Biskop Arne det være sig at hævde Kongens Hæder, at han endog satte den over sine egne Frænders Interesser. Af denne saavel som andre Beretninger skulde det for Resten synes, som om allerede Eindride Bøggul har haft det Hverv at faa enkelte Artikler af den nyere norske Landslov vedtagne paa Island, førend endnu nogen egentlig for Island indrettet Lovbog var sendt der over. Dette var, som vi have seet, rimeligviis allerede skeet med Arvebaalken i 1273, og det kunde, efter at først den norske Lov var indført paa Øen, let skee med andre Dele, idet disse kun undergik en Modification, uden at Forandringen i sig selv var iøjnefaldende [1]). Da Eindride for-

[1]) Egentlig kunde man vel næsten allerede betragte Arnes Bestræbelser for at faa sin Christendomsbaalk antagen som henhørende til dette Foretagende. Naar der ovenfor tales om at Eindride „handlede om Lov og Ret", kan det vel vanskeligt forstaaes om andet end slige partielle Vedtagelser af Forandringer i Lighed med hvad der var skeet i Norge.

lod Island, for at reise hjem igjen til Norge, skrev Biskop Arne med ham til Kong Magnus, og overlod det nu ganske til Kongens Bestemmelse, hvorledes det skulde forholdes med Christendomsbaalken [1]). Altsaa, med andre Ord, denne var nu ganske suspenderet og den ældre endnu gjeldende.

Allerede førend Eindride drog fra Öen, havde Ravn, Thorvard og Sturla indskibet sig for at drage til Norge. Om de havde faaet nogen Kaldelse af Kongen, vides ikke; maaskee havde Eindride efter Biskoppens Raad anmodet dem om at rejse, Ravn for, om Kongen fandt saaledes for godt, at blive udnævnt til Overbefalingsmand, Thorvard for at svare paa de Klager, Biskoppen fremførte mod ham, og Sturla for at møde baade Thorvards og Biskoppens Klager over hans Mangel paa Holdning. De kom dog ikke det Aar længere end til Færøerne, da de lede Skibbrud der og maatte forblive der Vintren over. Vaaren efter kom de til Norge, hvorfra Sturla dog allerede samme Sommer vendte tilbage. De Klager, som baade Biskoppen og Thorvard førte over Sturla, vise at han nu paa sin gamle Alder har været for svag og ængstelig til at kunne bestyre sit vanskelige Embede tilbørligt. Efter sin Hjemkomst synes han ogsaa tildeels at have draget sig ud af de politiske Conflicter, indtil han, i 1283, nedlagde Lagmands-Embedet, og trak sig tilbage til Fagerø i Breidafjorden, hvor han døde Aaret efter, 70 Aar gammel (30te Juli 1284) [2]).

60. Kong Magnus's Forhold til det svenske Hof. Forhandlinger om Rigsgrændsen. Magnus optræder som Fredsmegler mellem Kong Valdemar og hans Broder.

Med Sveriges Konge og Jarl fortsatte Kong Magnus den venskabelige Forbindelse, der allerede var stiftet i hans Fader Kong Haakons Tid. Hertil bidrog ogsaa meget det Svogerskab, som var mellem Magnus og Kong Valdemar, og den fælles Interesse, de som gifte med hver sin Datter af Kong Erik Valdemarssøn i Danmark havde af at varetage deres Hustruers Tarv lige over for det danske Kongehuus. Vi have saaledes seet, at der i Aaret 1264 ved norske og svenske Befuldmægtigede paa den ene Side, og danske paa den anden, istandbragtes et saakaldet Opgjør, hvorved det endog paa Skillingen beregnedes, hvad der

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 37. Arne sendte ved denne Lejlighed Kongen ogsaa „en frisk Hest, der kom godt tilpas".

[2]) Arne Biskops Saga Cap. 20, jvfr. Sturlunga-Saga X. 19. Her siges det, at Sturla lod Lagmands-Embedet fare da Stridighederne begyndte; dette er ikke ganske nøjagtigt, for saa vidt som han virkelig blev i Embedet til 1283, som det nedenfor skal omtales; men man seer dog, at han den hele Tid holdt sig udenfor disse voldsomme Storme.

tilkom enhver af Kong Eriks fire Døttre [1]), uden at det dog lykkedes i det mindste den svenske og norske Tronning at komme i fuldstændig Besiddelse af sine Gođser, hvilket igjen senere, som vi ville see, var Hovedaarsag til en langvarig og blodig Krig mellem Norge og Danmark. Det Møde, som Kong Magnus om Sommeren 1265 havde med Birger Jarl, sandsynligviis i Kongehelle eller Ljodhuus, og hvorom der ovenfor er handlet, var vel for en stor Deel foranstaltet i den Hensigt at raadslaa nærmere om disse Anliggender; man veed for Resten ikke mere derom, end hvad Sturlunga-Saga beretter i Anledning af Sturla Thordssøns Nærværelse ved Mødet, og den Draapa, han her kvad for Jarlen. Det er imidlertid ogsaa høist sandsynligt, at Kong Magnus allerede ved den Leilighed bragte et Anliggende paa Bane, der sees at have ligget ham særdeles meget paa Hjertet, nemlig at faa Grændsen mellem Norge og Sverige bestemt. Der havde, saa vidt man kan see, ingen Forhandlinger fundet Sted herom, siden Kong Harald Gilles og Jarlen Karl Sunessøns Dage, da Grændsefjeldet mellem Vestergøtland og de tilstødende Dele af Norge var bleven bestemt ved Vidnesprov paa begge Sider [2]). Nu blev hele den norsk-svenske Grændse lige fra det øverste af Jemteland, ved Lapmarkens Begyndelse, til Gøta-Elven opgaaet og bestemt. Vi have endnu en Afskrift af et i den Anledning forfattet Document, hvoraf man seer, at hver Konge udnævnte sex Mænd til at træde sammen og bestemme Grændsen efter Vidneforklaringer, optagne i de forskjellige Grændsedistricter. Disse tolv Mænd, hvoraf saaledes Grændsecommissionen bestod, vare fra norsk Side Hr. Erling Alfsson, Erling Lagmand paa Raumarike, Sigurd Pertil, Lagmand i Oslo [3]), en vis Gjardar Bonde, Thorlak paa Riva [4]) og Thore Thinghatt [5]); fra svensk Side Gotskaf Peterssøn, Karl Haraldssøn, Brynjulf Bothildessøn, Gunulf Prest paa Ving, Christmad Palnessøn og Nikolas Christinessøn [6]). Men om disse Mænd selv foranstaltede Vidneforklaringerne optagne, eller, hvad der er det rimeligste, disse allerede vare optagne ved Kongernes Foranstaltning førend Commissionen udnævntes, eller om

---

[1]) Se ovf. S. 480, 481.

[2]) S. o. II. S. 762.

[3]) At Sigurd Pertil var Lagmand i Oslo 1266, ligesom Erling Lagmand paa Raumarike, sees af et Diplom fra dette Aar aftrykt i Annaler for Nord. Oldk. og Hist. 1846, S. 162. En Sigurd Fertil, neppe den samme, nævnes i Haakon Haakonssøns Saga, allerede ved 1239, se ovf. III. S. 938.

[4]) Riva er Gaarden Rive i Aremark.

[5]) En Thore Thinghatt nævnes som Søn af Hr. Jon Raud Ivarssøn i Annalerne ved 1310; da han faldt i en Trefning mod Hertug Erik. Men det kan vel ikke være den samme.

[6]) Karl Haraldssøn og Brynjulf Bothildessøn nævnes i Dipl. af 1285 som den svenske Kong Magnus's Mænd.

endelig denne Commission kun beskikkedes til at bestemme den mest omtvistede Grændse fra Eidskogen af indtil Herjedalen, det erfarer man ikke af Documentet, lige saa lidet som der angives noget Aar, naar Acten forfattedes. Vi erfare kun at de 12 Mænd samledes paa **Magnor**, paa Eidskogen, og bestemte der Grændsen, under Eeds Tilbud, og med Trusel om Lovens Straf for enhver, der krænkede den.

Documentet indeholder udførligt alle de enkelte Vidneforklaringer, hvorved man nøje lærer Grændsen at kjende for hvert enkelt Grændselandskab. Det bestaar saaledes af forskjellige Afdelinger. Den første Afdeling af Documentet indeholder Vidnesprov for hvert af de ti saakaldte Endemerker mellem Nødinge-Aa-Osen ved Gøta-Elven og Grinnefors paa den nuværende Grændse af Smaalenenes Amt og Akershuus Amt [1]). Hvert af disse Endemerker indbefatter selv en kort Strækning; de sex første ere besvorne af tretten, det syvende af fem, det aattende af sex, det niende ligesaa af sex, det tiende af fire Personer, af hvilke ingen for Resten er bekjendt af historiske Beretninger eller Diplomer. „Endemerkerne" selv ere 1) fra Nødinge-Oos til Aur, 2) fra Aur til Røden ved Naudemyr, 3) fra Røden til Stevnelundene midt paa Kyrfjeld, 4) fra Stevnelundene til Kverndølebek, 5) fra Kverndølebek til Fylsbek, 6) fra Fylsbek til Brotebek, 7) fra Brotebek til Sundsbrunn, 8) fra Sundsbrunn til Stavnen ved Store Lee, 9) fra Stavnen forbi Sledakleiv til Runefuren, 10) fra Runefuren over Slodrefors og Hylvekjølen til Grinnefors. Foruden dette mere udførlige Thingsvidne optoges ogsaa en kortere Forklaring om Grændsen fra Nødinge-Aa til Store-Lee, af en vis Peter paa Hjertheim i Elvesyssel. Ved at undersøge Beliggenheden af de anførte Grændsepunkter sees det, at Grændsen, paa ubetydelige Afvigelser nær, var den samme som den nuværende mellem Baahuuslen og Smaalenene paa den ene Side, Vestergøtland, Dalsland og en Deel af Vermeland paa den anden.

Efter Thingsvidnet om Grændsen fra Elven til Grinnefors følge umiddelbart to andre, optagne paa Herjedalens saakaldte Allthing, der holdtes paa Sveig, i Overvær af Erkebiskop Jon, de oven nævnte Chorsbrødre Sira Sighvat og Erlend, nogle Prester og en Deel andre anseede Mænd, hvoriblandt den blandt Deeltagerne i Orknø-Toget nævnte Paal Sure, og Markus Dylla, Søn af Eindride Skvadra, en Thrønder [2]). Aabenbart er dette skeet medens Erkebiskoppen visiterede i

[1]) Grinnefors er ogsaa nu Grændsepunkt (Røset No. 38) lidt søndenfor Remskogen. Jevnf. ellers Lignell i Ann. for Nord. Oldk. og Hist. 1849 S. 146—150.

[2]) Markus Dylla omtales i et Par Breve. (Dipl. Norv. II. No. 40, 41, 640.) som Broder til en vis Eilif Skvadra eller Eilif paa Skvadra; det er derfor saa godt som vist, at Markus og Eilif maa have været Eindrides Sønner. Markus sees af det førstnævnte Diplom at have været død allerede en god Stund før 1297, lige-

Herjedalen, men hvad Aar det var, angives ikke, kun synes man at maatte antage, at det var ved Thingtid, om Sommeren, følgelig ikke i noget Aar, hvor man veed, at han om Sommeren var andenstedds, f. Ex. i 1269, 1271, 1273; det maa da have været enten i 1270 eller i 1272, thi paa noget Aar senere end 1273 synes man af Grunde, der nedenfor ville vise sig, vanskeligen at kunne gjette. Det første Thingsvidne aflagdes saaledes, at ½ Tylft af de ældste Bønder i den øvre Dal, hvis Navne angives, aflagde Eed paa at visse af dem opgivne Grændsepunkter vare rigtige, medens en anden halv Tylft sandede deres Ord, i Overvær af hine Mænd saavel som af alle Bønder fra den nedre Deel af Dalen [1]), der ligeledes erklærede Angivelserne for rigtige, „og at de heller skulde falde, den ene paa den anden, førend de fravege de nu omvidnede Endemerker, som deres Fædre havde angivet og opregnet for dem". Det bestaar af to Afdelinger, af hvilken den ene begynder ved Straum i Jemteland og angiver mange Merkepunkter langs Jemtelands og Herjedalens egen Grændse mod Helsingeland og Dalarne; denne Grændse er, saa vidt det kan skjønnes, ganske som den nuværende, nemlig over Ravnafil (Ramsele), Ravundafors (Ragunda-Fors) o. s. v. til Throndeklett og Trollegrav; den indlader sig siden endog paa at antyde Grændsen videre, lige indtil Store Lee, med de faa Merkepunkter: Trollegrav, Feimufjeld, Frengsende, Thingvold og Lee, hvoraf det skulde synes som om disse Folk endnu troede at Vermeländ, eller den største Deel deraf, hørte til Norge. Det falder af sig selv, at dette Vidnesbyrd blot for deres eget Landskabs Grændse har kunnet være af nogen Vegt. Den anden Afdeling indskrænker sig til at angive Grændsepunkterne mellem Jemteland og Herjedalen paa den ene, og Angermannland, Helsingeland og Dalarne paa den anden, uden at gaa videre. Dette begynder allerede med „Raudaberg" i Finmarken (d. e. Lapmarken), og angiver derefter ikke altid de samme Punkter som den foregaaende, men Retningen synes dog ganske at være den samme [2]). — Om en af de Svergende, og som

som man erfarer, at han da havde Herretitel, altsaa i det mindste var Ridder; han kan derfor ved sin Død, der maaskee er indtruffen ved 1290, ikke have været ung; var han altsaa fød omkring 1240, da passer det godt med Tidsregningen, at han i en Alder af omkring 30 Aar, førend han endnu var bleven Ridder, var tilstede ved dette Vidnesbyrd.

[1]) Her har aabenbart Afskriveren læst Originalens nedra dalenom som nedra d. og skrevet Vedra dalenom.

[2]) De vigtigste af de Grændsepunkter, som i begge Angivelser antydes, er for den første Raudaberg i „Finmarken", langs Kjølen mellem Ravunda og Angermannland, over Murubek eller Morbek, Mykleholmen i Havre-Søen, Fjeldseidet paa Hoe (Hodalen eller Hogdalen), Maure-Oos to Raster vestenfor Elveroos, Malong, Siksoos, Amsafreng, Rilsberg, Throndeklett, og Trollegrav; — for den

det synes den ældste og mest anseede af dem, Lodin i Alrarkelda, siges der forøvrigt, at han kunde erindre, at da han første Gang opgik dette Grændseskjel (ventelig kun for Jemtelands og Herjedalens Vedkommende), kunde endnu ikke en eneste Mand i Straum pater noster, hvilket viser, at Christendommen enten maa være kommen meget sildigt til disse afsides Egne, eller ogsaa at Indbyggerne der maa have været meget forsømte. Hvilket af begge Dele der antages, forklares let af den Omstændighed, at Jemteland lige siden Christendommens Indførelse i Biskop Steinfinns Dage [1]) hørte under det langt bortliggende Upsalas Diøces, ikke under Nidaros, hvorfra der havde været saa meget lettere at sende Prester og Lærere. — Det andet Thingsvidne siges at være aflagt af en vis Thord i Trosavik med 12 gamle Mænd, der tillige meddeelte det gamle Sagn om Herjedalens Bebyggelse ved Herjulf Hornbrjot, ja opregnede endog Herjulfs Ættmænd lige til den Tid da Vidnesbyrdet optoges. Det begynder ogsaa fra Jemtelands Sammenstød med „Finmarken", men nævner som øverste Grændsepunkt her Veimo-Sjø (Vaimo Javre nogle Mile norden for Jadnem-Røset), hvorved Jemterne siges at erholde en Strækning af 19 Raster nord for Straum i hvad man da kaldte Finmarken, nemlig de nuværende svenske Lapmarker, til at veide Dyr og Ikorne; og endelig heed det om det nys angivne Landskjel mellem Jemteland og Helsingeland, at det saaledes havde ligget lige siden Skule Jarl døde, om hvilken Skule Jarl vi allerede tidligere have antydet at han sandsynligviis er Skule, Tostig Jarls Søn, der i sine gamle Dage under Kong Eystein, da Jemteland underkastede sig Norge, har baaret Jarletitel, og haft et Slags Befaling derover, uden at det i de for dette Tidsrum saa ufuldstændige Sagaer er angivet [2]).

Grændsen var saaledes paa det nærmeste undersøgt for hele Strækningen fra Raudaberg eller Vaimo-Sø i Finn- eller Lapmarken, hvor der i den Tid ingen egentlig Grændse gaves, til Herjedalens sydvestligste Punkt, samt fra Grinnefors sydefter lige til Gøta-Elven. Det stod nu kun tilbage at bestemme Grændsen mellem Herjedalen og Grinnefors, hvilket og var saa meget mere nødvendigt, som det erfares at Gøterne, det vil da her

---

anden fra Veimosjø, (Vaimo Javre ved Røset No. 207) Hulsjø, Kjødsjø, Randesjø, Hettingsijø, Hillesjø, Negasjø, Kjærsjø eller Kjolsjø, Thelle-Aasen, Vilartjern og Blaafinnstjern (om hvilke et gammelt Sagn meddeles), Tunderaasen ved Fors, Thelle-Aasen (Talleraasen), o. s. v.: de her sidst angivne Grændsepunkter antyde Grændsen paa hiin „Kjøl", nemlig mellem Jemteland og Aangermannland, som i den forud udgaaende Angivelse kun omtales under eet.

[1]) Se ovenfor II. S. 603, 604.

[2]) Se ovenfor II. S. 603.

sige Vermelændingerne, gjerde Fordring paa Trekil, og Nordmændene derimod paa et Sted eller en Bugt, kaldet Eistrande. Denne Grændse blev nu bestemt af de 12 Mænd fra begge Riger omtrent saaledes som den nu gaar, kun, som det forstaar sig af sig selv, med den Forskjel, at den lige fra Falu- eller Fulufjeldet ret for Trekil gik mod Øst, til et Sted betegnet ved en Helle, kaldet Breimarhellen, der endog skulde være opsat af Einar Thambarskelve, samt derfra til Serna og rimeligviis til Trollegrav og Threndeklett, saaledes at Serna og Ytre Sogne indsluttedes og kom paa den norske Side, hvorhos man ogsaa gjensidigt eftergav de nys nævnte Fordringer. Dette skete paa Eidskogen ved Rigsgrændsen, hvor de tolv Mænd, som der siges, bestemte dette under Eeds Tilbud [1].

Der findes ingen af Kongerne selv udstedt Overeenskomst om denne Grændse; maaskee blev den ikke engang oprettet, formedelst de Uroligheder, der fra Aaret 1274 forstyrrede Kong Valdemars Regjering, og gave saavel ham, som Kong Magnus, andre og mere øieblikkeligt nødvendige Sager at overveie, end Grændseanliggenderne. Ved en Sammenkomst, som begge Konger havde i Ljodhuus 1268, skal der efter en Beretning, hvis Paalidelighed der dog ikke kan indestaaes [2], virkelig være forhandlet mellem dem om Grændsebestemmelsen, men det kan da kun have været for at aftale hvad Forholdsregler der skulde tages, og udnævne Grændsecommissionen, siden man seer at Erkebiskop Jon, som da endnu ikke var kommen tilbage fra Rom, var tilstede ved Vidnesbyrdets Optagelse i Herjedalen; thi dette maa følgelig være skeet senere end 1268. Om Høsten 1272 havde Kongerne Magnus og Valdemar aftalt et nyt Møde med hinanden, atter ved Elven. Magnus begav sig virkelig ogsaa derhen til bestemt Tid, lidt før Mariemesse (8de Sept.) og forblev i Kongehelle, ventende paa Valdemar, henimod en 14 Dages Tid, men

[1]) Documentet er aftrykt i N. gl. Love II. og med Anm. i Annaler for Nord. Oldk. og Historie, 1845—46, S. 100 flgg. Originalen til disse Aftryk fandtes i en norsk Lovcodex, der i sin Tid havde tilhørt Stegens Lagstol, og i hvilket ogsaa K. Sverres Stridsskrift mod Geistligheden var indført: Stridsskriftet og Grændsedocumentet ere senere af Arne Magnussen blevne skilte fra Hovedcodex, og indbundne for sig selv. De ere skrevne med samme Haand, fra c. 1320. Uagtet Haanden er god, og Afskriften i det Hele taget uraaflagelig, sees dog flere Feil at være begaaede, aabenbart ved Feillæsning af Bogstaver i den oprindelige Original, f. Ex. naar der staar „Vedradalenom" i Stedet for „Nedradalenom", som ovenfor anmerket.

[2]) I Worms Tillæg til Peder Claussøns Overs. af Kongesagaerne staar det, uden at der sees, eller nu vides, hvor han har det fra: „Kong Magnus havde ofte handlet med Kong Valdemar af Sverige om Grændseskjellet mellem Rigerne, i Besynderlighed 1268 og 1273, og endskjønt de paa en fredelig Maade havde handlet derom med hverandre, saa finder man dog ikke, hvorledes de derom ere blevne forligt". Sammenkomsten i Ljodhuus omtales i Annalerne.

Valdemar kom ikke, og tilbragte derimod Tiden, heder det, med at fornøje sig, rimeligviis med Jagt, oppe i Sverige, hvorpaa Magnus vendte tilbage til Tunsberg, for at tilbringe Vintren der. Sandsynligviis skulde Grændse-Anliggendet have været videre behandlet paa dette Møde. Men nu fik Valdemar andet at tænke paa. I denne Tid, heder det, begyndte Kong Valdemars Vennesælhed meget at aftage i Sverige, i Sammenligning med hvad den havde været i hans Faders Tid. Byrge Jarl var nemlig død i Aaret 1266, og det er aabenbart at Valdemar manglede Kraft og Indsigt til at raade sig selv. Han havde tre Brødre, Magnus, der havde faaet Hertugstitel, Junker Erik, og Benedict, kaldet Klerk, der havde faaet en gejstlig Opdragelse og ventede at blive Erkebiskop; af disse stod den ærgjerrige Hertug Magnus langt over Valdemar i Klogskab og Dygtighed, og pønsede i Bevidstheden herom sikkert allerede nu paa at støde sin Broder fra Tronen, om han end ikke for det første lod sig merke med andet, end at han fandt sine Forleninger for smaa. Dog holdt han sig endnu for det første tilbage, medens derimod Junker Erik ligefrem ytrede sin Misfornøjelse med at han ej havde faaet saa store Forleninger som han ansaa sig tjent med eller berettiget til; han kaldte sig derfor i sin Harme selv „Erik Allsenkte" (aldeles intet) [1]), opholdt sig endog en Stund ved det danske Hof, maaskee lige siden Faderens Død, og kom først tilbage mod Slutningen af 1272. Medlemmerne af Folkunge-Ætten, Kongens Slægtninger, blandede sig ligeledes, som det synes, i Tvisten. Deres Hoved synes paa denne Tid at have været Hr. Jon Philipssøn af Rumby, en Søn af Philip Laurentssøn, og derved beslægtet saavel med det norske Kongehuus, som paa mødrene Side med den mægtige Esbern-Snare-Ætt i Danmark. Jon Philipssøn maa paa en eller anden Maade have gjort sig mistænkt af Valdemar, eller fornærmet ham, thi der berettes, at han lod ham fængsle engang medens han var i Kirke, og holde i Forvaring. Maaskee har han staaet i nærmere Forbindelse med Junker Erik, hvilken Kong Valdemar havde sterkt mistænkt for oprørske Planer, og derfor nu holdt under et Slags Opsigt. En anden fornem svensk Herre, Bo Galen, var ogsaa faldt i Unaade hos Valdemar og erklæret fredløs, saa at han maatte flygte til Norge, hvor Kong Magnus tillod ham at opholde sig ved Hoffet; han har formodentlig ogsaa været indviklet med i Junker Eriks og Jon Philipssøns virkelige eller foregivne Stemplinger. Alt dette maa have vakt saa megen Misnøje og Uro, at Kong Valdemar fandt det raadeligst at tye til sin Svogers, den redelige og almeenagtede Kong Magnus's Bistand, og han lod ham derfor om Vintren

[1]) Efter Rimkrøniken skulde Dronning Sophia have givet ham dette Ögenavn.

Forlig, og da nu Hertug Erik døde [1]), og hans Broder Magnus selv kom i et spændt Forhold til den danske Konge angaaende Udbetalingen af de belovede Penge, hvorfra han vilde unddrage sig [2]) (sandsynligviis netop for Eriks Part), besluttede Valdemar at vove et Forsøg paa at faa sit Kongedømme tilbage ved sin Svoger Kong Magnus's Hjelp, og begav sig tilligemed Dronning Sophia fra Ljodhuus, hvor de hidtil havde opholdt sig [3]), til Kongehelle, hvor de for Sikkerheds Skyld tog deres Ophold i Borgen paa Ragnhildarholmen. Befalingsmanden paa denne maa vel have haft Myndighed til at modtage dem; det er endog ikke usandsynligt, at Kong Magnus allerede havde givet ham Befaling dertil, for saa vidt et saadant Tilfælde som dette skulde indtræde. Det tør ogsaa være muligt, at Kong Valdemar enten med Rette eller Urette har troet at hans personlige Sikkerhed truedes, saa længe han var paa svensk Grund, eller at han i det mindste har foregivet noget saadant, siden han, som det lader, saaledes over Hals og Hoved flygtede til Norge. Han selv blev imidlertid ikke længe paa Ragnhildarholm, men begav sig lige til Bergen, hvor hans Svoger, Kong Magnus, tilbragte Vintren, for at anmode ham om hans Bistand [4]). Denne tilsagde Kong Magnus ham, ej alene, som det synes, for Svogerskabets Skyld, men ogsaa fordi han i højeste Maade misbilligede Hertug Magnus's Ferd. Han gjorde store Udrustninger, og lod, som der udtrykkeligt siges, for første Gang efter sin Tronbestigelse udskrive en virkelig Ledingshær og

Erik har der ingen Titel. Brevet No. 586, af 1ste Januar 1275, maa derfor enten være forfalsket, eller urigtigt dateret, siden Magnus allerede der kalder sig Konge. (Hvis ellers ikke Aaret er 1276, og regnet fra 25 Marts).

[1]) De isl. Annaler ved 1275. Erik synes at maatte være død mellem 11te September og 5te October, siden han nævnes i hiint, paa førstnævnte Dag daterede Brev, men derimod ikke i Brevet No. 600, dateret 5te October, lige saa lidet som i No. 606, af 6te October. Rimkrøniken henfører urigtigt Hertug Eriks Død, som det synes, til 1276. I Chron. hos Fant Scr. R. Sv. I. S. 25 omtales Eriks Død baade 1275 og 1276.

[2]) At der allerede maa have hersket Tvist om disse Anliggender mellem Hertug Magnus og Kong Erik, førend Krigen udbrød mod Høsten 1276, skjønnes deraf, at danske Gesandter vare tilstede ved Forligsmødet om Sommeren, og det, som man tydeligt seer, allerede paa Valdemars Side. Hertug Eriks Død har vel givet Anledning til Tvist om hvorvidt Magnus skulde overtage hans Andeel af Betalingen.

[3]) Han opholdt sig endnu 12te December i Ljodhuus, siden han da holdt sin Datters Bryllup med Grev Gerhard af Holsten og stadfæstede Hamburgernes Privilegier; se Brev i Dipl Svec. I. No. 605. Altsaa maa han lidt før Juletider være flygtet til Ragnhildarholmen siden det skede endnu i 1275, ifølge de isl. Annaler ved 1276.

[4]) Isl. Annaler ved 1276.

: Vegne følge med til Skara for at høre de nys omhandlede Eder. ꝛſe, siges der, bleve dog ikke saaledes aflagte, at de, der skulde høre n, fandt dem betryggende, hvorpaa der paa ny opstod Uenighed mellem svenske Fyrstesønner. Desværre ere Kilderne her saa mangelagtige, at ikke nøje kjende Sammenhængen med alt dette. Saavidt man kan mne, maa der især have været et meget fiendtligt Forhold mellem rtug Magnus og Dronning Sophia, der formodentlig havde gjennem- et hans listige Planer; hun kaldte ham spotviis „Katlabotaren" (Kje- flikkeren) formedelst hans mørke, tateragtige Udseende [1]), og han gav ide igjen Skyld for, at Kongen, som han sagde, ikke gav ham saa re Forleninger, som der tilkom ham. Hidtil havde han, som det es, skudt sin yngre Broder Erik foran sig, og ladet ham handle, dens han selv holdt sig i Baggrunden; men nu traadte han ogsaa frem, og ved Midsommerstid 1274 var Uenigheden i aabenbar e [2]). Man gjorde dog endnu et Forsøg paa at bilægge Fei-

[1]) Man skulde heraf næsten slutte at et Slags omløbende Tatere eller Kjedel- flikkere allerede da, førend de egentlige Zigeuneres Ankomst, fandtes i Norden.

[2]) Man vil her vistnok savne Hentydning til hvorledes Kongen skal have for- ført sin Svigerinde Jutha 1273, og om hans i den Anledning foretagne Romer- reise, for at erholde Pavens Absolution 1274, samt hvorledes Hertug Mag- nus under hans Fraværelse skulde have tilrevet sig Tronen. Men jeg har udeladt alt dette med velberaad Hu, da baade Chronologien og andre Om- stændigheder synes at stille sig ganske imod en saadan Combination. Det er af ældre Kilder alene Rimkrøniken og det i Scr. r. Sv. I. S. 50 fgg. aftrykte Chronicon, der omtaler Valdemars og Juthas Fejltrin, men naar man læser Rimkrønikens Ord i Sammenhæng med det efterfølgende, seer man strax, at der her ikke er lagt an paa nogen nøjagtig Tidsangivelse, og for saa vidt en saadan skulde være tilsigtet, faar man snarest Indtrykket af at Juthas Besøg hos Dronning Sophia og paafølgende Uheld skede kort efter Sophias Bryllup, da Jutha endnu ikke var bleven Nonne, men kun, som Rimkrøniken siger, havde sagt, „at hun vilde blive Jomfru", da man vilde bortgifte hende. Hendes hejtidelige Indklædning fandt Sted 1266. (Suhm X. 577). Da var hun omtrentlig 20 Aar gammel. Aaret forud (Suhm X. 543) havde hun anlagt Klosterdragten; nu er det dog for det før- ste rimeligere, at hendes Fejltrin skede tidligere, i hendes yngre, mere uerfarne Dage, end i 1273, da hun i det mindste maa have været 27 Aar gammel; for det andet bliver det aller sandsynligst, at hun gik i Kloster for at skjule sin Skam og afbøde sin Synd. Rimkrønikens Beskrivelse af hendes „engle- lige" Skjønhed ved hendes Besøg i Sverige passer ogsaa bedst paa en meget ung Pige. Derhos vilde det dog være besynderligt, om ikke Rimkrøniken ved at omtale hendes Fald, ej skulde have udhævet, at hun var Nonne, hvis dette virkelig var Tilfældet: ligeledes vilde det være utænkeligt, at Pave Nicolaus III., da han i Aaret 1279 klagede over at Jutha havde forladt Klostret uden Tilladelse, og taget hendes Ejendomme i Besiddelse, ikke ogsaa skulde have om- talt hendes Fejltrin, hvis dette var begaaet efter hendes Indtrædelse i Klo- stret. Det oven nævnte Chronicon siger kun at Valdemar var bleven stødt

lum, Bisshop Tuke af Aarhuus, Henrik, Prior i Andvorskov Kloster, Uffe Drotsete og Jon Litle, Befalingsmand i Lund [1]). Ligeledes indfandt sig Grev Johan af Ravensburg og Junker Jakob af Halland. Det var aftalt, at Mødet mellem Kong Magnus og begge de svenske Konger skulde finde Sted ved Horsaberg, et Sted, der synes at have ligget i Nærheden af Ljodhuus eller Thorskebakke [2]). Den 25de Juni sejlede Kong Magnus op fra Kongehelle til Horsaberg i Følge med alle de her nævnte Herrer, saavel som Erkebiskop Jon og Biskop Andres af Oslo, af hvilke den første rimeligvis havde begivet sig landvejs til Oslo, for derfra, tilligemed Biskop Andres, at opsøge Kongen. Det samlede Antal Skibe, som Kongen førte med sig op ad Elven, var henved 260, men det største, Christsuden, kunde man dog ikke faa med; det var nemlig for stort til at kunne bringes igjennem den stride Strøm ved Baagaholmen eller Elvebakken, kaldet Baagastrømmen, og det maatte derfor ligge ved Ragnhildarholmen. Den følgende Dag ankom Hertug, eller som han nu af sine egne Tilhængere kaldtes, Kong Magnus Byrgessøn, til Horsaberg, ledsaget af flere gejstlige og verdslige Herrer; blandt dem Erkebiskop Folke i Upsala, og de tre Biskopper, Henrik af Linkøping, Erik af Skara og Anund af Strengenes. Der var paa Horsaberg opslaaet Telte, hvor begge Navnerne nu kom sammen, for, som det synes, at treffe foreløbig Aftale om de Underhandlinger, som nu skulde finde Sted. Hertug Magnus vilde ikke indlade sig paa nogen saadan, uden at ogsaa Kong Valdemars unge Søn Erik var med. Den følgende Mandag, Petersmessedag (29de Juni), fortælles der, begav derfor Kong Magnus sig med den unge Kongesøn over Elven til Nidingeberg [3]), hvor der nu blev sat „Parlement", og hvor ogsaa Kong Valdemar indfandt sig. Ved Kong

[1]) I Texten, saaledes som den meddeles i Annalerne, staar her: Jón litli af Skáni, son Jóns Reginmodu sonar Úlfs dróttséta; dette er igjen en Forvanskning istedetfor Jón litli af Skáni, sun Jóns Reginmodusunar, Ulfi dróttseti; vi vide nemlig (se f. Ex. Suhm X. 735), at den danske Drottsete paa denne Tid netop heed Uffe, og navnlig endnu samme Høst stred mod Hertug Magnus; der var ingen dansk Drottsete ved Navn Ulf eller Uffe, af hvilken Jon Litle kunde være Sønnesøn; derimod erfare vi, at der i Midten af det 13de Aarhundrede netop var en Jon, Søn af Jon Reinmodssøn, der i Aaret 1248 skjødede en Gaard til Æsrom Kloster (Thorkelins Dipl. I. 8. 167), og som maa være den samme som den her nævnte Jon Litle, der fra 1264 af omtales som Befalingsmand i Lund, se Suhm, X. S. 518.

[2]) Stedet turde vel af de i Egnen Localiserede endnu kunne paapeges, hvis ellers Navnet er rigtigt, hvilket vistnok er et stort Spørgsmaal, at dømme efter de Exempler, vi allerede have seet paa, hvor mishandlet Texten og Navnene ere i det Udtog, hvor disse Notitser forekomme.

[3]) I Annalernes Text staar Hnidingaberg — maaskee det dog er det samme Navn som det før nævnte Horsaberg, kun urigtigt læst.

Flaade, for med den om Sommeren at drage til Rigsgrændsen ved Elven. Det var dog ikke hans Hensigt, strax at paaføre Hertug Magnus Krig, men kun at forsøge en Mægling i al Mindelighed, hvorved han da, med en sterk Flaade i Baghaanden, kunde optræde med saa meget større Vegt; han ansaa det desuden nødvendigt at have en slagferdig Hær ved Grændsen, „for at ingen Ufredsgnister skulde sprede sig til Norge fra den Fejde, de svenske Fyrster havde med hinanden" [1]). Da Kong Valdemar havde faaet hans Tilsagn, begav han sig til Kongehelle, oppebiende hans Komme. Imidlertid havde Hertug Magnus formeligt ladet sig tage til Konge paa Morasteen ved Upsala, og ladet sig krone af Erkebiskop Folke (Pintsedag 24 Mai 1276) [2]).

Da Sommeren kom, drog Kong Magnus fra Bergen med en betydelig Flaade og mange fornemme Mænd, blandt hvilke nævnes Biskop Askatin i Bergen, Thore Kantsler, Stallarerne Olaf af Stein, Vigleik Audunssøn og Audun Hugleikssøn (hvis denne sidste ikke allerede var paa Østlandet), Orm Merkesmand, Lendermændene Eiliv af Naustdal, Andres Plytt, Bjarne i Giske og Gaute i Tolga, og Dominicanernes Provincialprior Broder Aake. Denne sidste, sandsynligviis en dansk Mand, eller i det mindste bosat i Danmark [3]), synes at være affendt fra den danske Konge for at anmode Kong Magnus om ogsaa at overtage Męglingen mellem ham og Hertugen, eller i det mindste for at bebude at Kong Erik i dette Øjemed agtede at sende Gesandter og Befuldmægtigede til Kongehelle, for at deeltage i de Forhandlinger, der antoges at ville finde Sted mellem de norske og de svenske Herrer. Kong Magnus styrede selv den store „Christsuden", som hans Fader i sin Tid havde haft paa Skotlandstoget. Han anløb først Tunsberg, hvor han lod Dronning Ingeborg og sine Sønner blive tilbage; derpaa sejlede han over Folden, og ankom til Kongehelle den 22de Juni. Her forefandt han Kong Valdemars Dronning, Sophia, med deres Søn, Erik og deres Datter Ingeborg, der nys havde haft Bryllup med Gerhard, en Søn af Grev Johan af Holsteen, og de danske Gesandter, Biskop Johannes af Børg-

1) Sammesteds.

2) Diarium Wisbyense, Scr. Rr. Sv. I. S. 41; isl. Annaler ved 1276.

3) At han ej, som det antages muligt i Langes Klosterhistorie S. 438, kan have været den samme som Hertug Haakons Kantsler Aake, sees deraf, at hans Død sættes til 1285 i det hos Langebek Scr. Rr. Dan. II. S. 434—438 indtagne Chronicon. Han nævnes allerede i 1266, som den, der modtog Kongedatteren Juthas Klosterløfte (Suhms Hist. X. 577), og ligeledes i 1267 i Brev udstedt af Legaten Guido, Scr. Rer. Dan. V. S. 607. Endelig forekommer et Brev til ham, udstedt af Ordensgeneralen, fra Lyon, 6te Nov. 1275, Dipl. Sv. I. No. 602, og et af ham selv i samme Anledning til Prioren i Sigtuna udstedt Brev af 1275 (udateret); fra „Skr." (Skara?) sammesteds No. 603.

lum, Biskop Tuke af Aarhuus, Henrik, Prior i Andvorskov Kloster, Uffe Drotsete og Jon Litle, Befalingsmand i Lund [1]). Ligeledes indfandt sig Grev Johan af Ravensburg og Junker Jakob af Halland. Det var aftalt, at Mødet mellem Kong Magnus og begge de svenske Konger skulde finde Sted ved Horsaberg, et Sted, der synes at have ligget i Nærheden af Ljodhuus eller Thorskebakke [2]). Den 25de Juni sejlede Kong Magnus op fra Kongehelle til Horsaberg i Følge med alle de her nævnte Herrer, saavel som Erkebiskop Jon og Biskop Andres af Oslo, af hvilke den første rimeligvis havde begivet sig landvejs til Oslo, for derfra, tilligemed Biskop Andres, at opsøge Kongen. Det samlede Antal Skibe, som Kongen førte med sig op ad Elven, var henved 260, men det største, Christsuden, kunde man dog ikke faa med; det var nemlig for stort til at kunne bringes igjennem den stride Strøm ved Baagaholmen eller Elvebakken, kaldet Baagastrømmen, og det maatte derfor ligge ved Ragnhildarholmen. Den følgende Dag ankom Hertug, eller som han nu af sine egne Tilhængere kaldtes, Kong Magnus Byrgesson, til Horsaberg, ledsaget af flere gejstlige og verdslige Herrer; blandt dem Erkebiskop Folke i Upsala, og de tre Biskopper, Henrik af Linkøping, Erik af Skara og Anund af Strengenes. Der var paa Horsaberg opslaaet Telte, hvor begge Navnerne nu kom sammen, for, som det synes, at treffe foreløbig Aftale om de Underhandlinger, som nu skulde finde Sted. Hertug Magnus vilde ikke indlade sig paa nogen saadan, uden at ogsaa Kong Valdemars unge Søn Erik var med. Den følgende Mandag, Petersmessedag (29de Juni), fortælles der, begav derfor Kong Magnus sig med den unge Kongesøn over Elven til Nidingeberg [3]), hvor der nu blev sat „Parlement", og hvor ogsaa Kong Valdemar indfandt sig. Ved Kong

---

[1]) I Texten, saaledes som den meddeles i Annalerne, staar her: Jón litli af Skáni, son Jóns Reginmoðu sonar Úlfs dróttséta; dette er igjen en Forvanskning istedetfor Jón litli af Skáni, sun Jóns Reginmoðusunar, Uffi dróttseti; vi vide nemlig (se f. Ex. Suhm X. 735), at den danske Drottsete paa denne Tid netop heed Uffe, og navnlig endnu samme Høst stred mod Hertug Magnus; der var ingen dansk Drottsete ved Navn Ulf eller Uffe, af hvilken Jon Litle kunde være Sønnesøn; derimod erfare vi, at der i Midten af det 13de Aarhundrede netop var en Jon, Søn af Jon Reinmodsson, der i Aaret 1248 skjødede en Gaard til Esrom Kloster (Thorkelins Dipl. I. 8. 167), og som maa være den samme som den her nævnte Jon Litle, der fra 1264 af omtales som Befalingsmand i Lund, se Suhm, X. S. 518.

[2]) Stedet turde vel af de i Egnen Localiserede endnu kunne paapeges, hvis ellers Navnet er rigtigt, hvilket vistnok er et stort Spørgsmaal, at dømme efter de Exempler, vi allerede have seet paa, hvor mishandlet Texten og Navnene ere i det Udtog, hvor disse Notitser forekomme.

[3]) I Annalernes Text staar Hnidingaberg — maaskee det dog er det samme Navn som det før nævnte Horsaberg, kun urigtigt læst.

Magnus's Mægling kom det nu saa vidt, at begge de usamdrægtige Brødre erklærede sig villige til at indgaa Forlig, saaledes at Kong Magnus tilligemed 16 Voldgiftsmænd, af hvilke enhver af Parterne opnævnte Halvdelen, skulde ransage og prøve deres Mellemværende paa det omhyggeligste, og derefter fælde Dom imellem dem, hvilken Dom de da uvægerligen skulde underkaste sig. Kong Valdemar nævnte nu Erkebiskop Jon, Biskop Askatin, Biskop Johannes af Børglum, Prioren Henrik, Hr. Jon Litle, Erling Alfsøn, Alf Erlingsøn, og Stallaren Olaf af Stein: altsaa lutter norske og danske Herrer, fire gejstlige og fire verdslige. Hertug Magnus nævnte Erkebiskop Folke, Biskop Henrik af Linkøping, Biskop Erik af Skara, Biskop Anund af Strengenes, samt de verdslige Herrer Jon Philipsøn, Æsgøt Lagmand, Ulf Karlsøn og Karl Marskalk [1]). Disse sexten Herrer traadte nu sammen i Dom under Kong Magnus's Forsæde. Kong Valdemar forlangte at faa sit Rige og modtages med den ham tilkommende Ære, som den, der uretferdigt var stødt fra Thronen, uden at de mod ham fremsatte Beskyldninger tilbørligt vare ransagede: naar han havde faaet sit Rige tilbage, var han beredt at tilsvare hvad der kunde overbevises ham, og yde Enhver sin Ret. Herpaa vilde imidlertid de af hans Broder opnævnte Mænd ikke gaa ind, og meente at han kunde nøje sig med Helsingeland, Vermeland med Dalsland, Borgen Stikleborg og en aarlig Indtægt af 360 Mark Sølv. Kong Magnus derimod stod ivrigt paa sin Svogers Bedste og meente, at han aldeles ikke kunde indlade sig paa noget andet Forslag, end at det hele Rige med alle dets Indtægter blev ham tilbagegivet, saa utilbørligt som man tidligere med Vaabenmagt og Manddrab havde forjaget ham, uden engang at bevise de Beskyldninger, man lagde ham til Last, **„især da det ej engang tilkom dem, der nu understøttede**

---

[1]) Her er der ligeledes Forvirring i Annalernes Text. Efterat de fire svenske Biskopper ere opregnede, nævnes de verdslige Dommere saaledes: **Herra Jón Philippusson, Ásgauta lögmann, Úlf Kársson, Böðvar son Úlfs fasa, Kar Marskalk.** Men nylig i Forvejen er det udtrykkeligt sagt, at der paa hver Side skulde opnævnes 8 Dommere, ligesom vi have seet at 4 af disse skulde være gejstlige, 4 verdslige; hvis nu den nysanførte Læsemaade var rigtig, vilde der paa Hertugens Side være 9 Dommere, hvoraf de fem verdslige. Dette kan umuligt forholde sig saaledes, og derfor maa et af de fem Navne være urigtigt indkommet. Dette urigtige Navn sees tydeligt at være „Bødvar"; thi for det første brugtes ikke Navnet Bødvar i Sverige, for det andet havde ikke Jarlen Ulf Fase nogen Søn af dette Navn. Det er klart, at der oprindelig har staaet **Úlf Karlsson** (ikke **Kársson**), **bróðurson Úlfs fasa**, og at Afskriveren har læst **bróður**, forkortet, som **böðvar**. Vi have ovenfor (S. 94) seet, at Jarlen Ulf Fase netop havde en Broder ved Navn Karl Karlsøn, og naar denne havde en Søn, er det høist sandsynligt, at han kunde hede Ulf efter Farbroderen.

taaleligere Vilkaar, siden vi erfare, at der strax efter kom til et Forlig mellem Brødrene, hvorved Valdemar erkjendte Magnus som Konge, forbeholdende sig Vestergøtland og Østergøtland [1]). Dette Forlig sluttedes dog ikke under den norske, men under den danske Konges Megling, paa et Møde, der holdtes i Laholm, og hvor tillige begge Konger, Magnus og Erik, indgik nærmere Forbund med hinanden. Det aftaltes, at Kong Eriks ældste Datter skulde egte Kong Magnus's Søn og Thronfølger, naar de begge bleve voxne, ligesom ogsaa begge Konger indbyrdes skulde staa hinanden bi mod hvilken som helst Fiende [2]). Valdemar vendte nu tilbage til Sverige. Men ikke længe efter udbrød en farlig Opstand, idet flere af Folkungerne, nemlig den før omtalte Jon Philipssøn, Jon Karlssøn, Anund Tuvessøn og Philip af Rumby, grebe til Vaaben, af Misfornøjelse, som det heed, over den Yndest, Kong Magnus viiste Fremmede, især den før omtalte Peder Pors og en anden dansk Herre, ved Navn Ingemar Skjelg. De overrumplede i Skara Dronning Helvig tilligemed hendes Fader Grev Gerhard, og Ingemar, som just opholdt sig der, tog Gerhard fangen, dræbte Ingemar, og belejrede derpaa Jønkøping Slot. Kong Magnus, der ej følte sig sterk nok til at dæmpe Oprøret ved Vaabenmaat, maatte skjule sin Harme og give Oprørerne gode Ord [3]). Imidlertid svor han dem dog i sit Hjerte Hevn, og det er derhos højst sandsynligt, at dette Oprør tillige har bragt Kong Valdemar i en ubehagelig Stilling, og nødet ham til, hvad vi i de svenske Annaler finde omtalt, at afstaa til Kong Magnus de Landskaber, der ved det nys indgaaede Forlig i Laholm vare ham forbeholdte, samt at forlade Sverige, og tage sit blivende Ophold i Danmark [4]). Fra denne Tid af spillede Valdemar ingen politisk Rolle, men henlevede mange Aar ubemerket i Danmark, hvor han ikke døde førend i Aaret 1302 [5]). Kong Magnus tog allerede i 1280 en blodig Hevn over Folkungerne, idet han under Venskabs Maske indbød dem til sig paa Gaarden Gælakvist, ved Skara, og lod dem der gribe og føre fangen til Stockholm, hvor flere af dem, navnlig Jon Philipssøn, Jon Karlssøn, bleve henrettede,

---

[1]) I Annalerne staar der umiddelbart efter at Toget til Gøtaelven omtales: „Valdemar Sveakongen tagen tilbage i sit Rige". Suhm (X. 765) gjør opmerksom paa, at, da Valdemar allerede i et Brev af 17de Juni 1276 kalder sig „forhenværende Konge", maa K. Magnus's Tog og Forliget mellem Brødrene have fundet Sted tidligere paa Aaret, altsaa i Førstningen af Vaaren.

[2]) Suhm X. 764, 765.

[3]) Rimkrøniken.

[4]) Chron. hos Fant, Scr. Rer. D. I. S. 54.

[5]) Hans Død i dette Aar omtales i de isl. Annaler, samt i Chron. hos Fant, l. c. S. 27. Her anføres ogsaa Dødsdagen, 26 Decbr.

rgesyssel, hvorved den nye Lovbog blev vedtagen [1]), Høsten og Vint-
i Tunsberg, for at kunne holde nærmere Øje med de Fiendtlighe-
, som nu udbrød mellem Sverige og Danmark. Thi det lykke-
virkelig Kong Valdemar at erholde Hjelp hos Kong Erik, der
og selv greb til Vaaben for hans Skyld. Fiendtlighederne toge alle-
e sin Begyndelse om Høsten, og fortsattes i Vintrens Løb. Det
under den Forbitrelse, som nu herskede mellem Hertug Magnus
Kong Erik i Danmark, en let Sag for Kong Valdemar at erholde
nes Tilsagn om Understøttelse, saa meget mere som det lader til, at
ignus ikke engang oppebiede, at Kong Erik bekrigede ham, men endnu
me Høst, efter at have egtet den holsteenske Grev Gerhards Datter
vig (11te Novbr.), selv herjede de nærmeste Grændse-Egne af Skaane
Halland [2]). Det følgende Aar (1277) gjorde Kongerne Erik og
ldemar selv et Tog ind i Sverige og herjede i Smaaland og Vester-
land, ved hvilken Lejlighed Staden Vegsjø tilligemed Domkirken blev
rændt [3]). Men medens Kong Erik belejrede Arevalla Slot, blev en
sk Hær, som var kommen ham til Undsætning, overrumplet og slagen
den før nævnte Ulf Karlssøn, tilligemed to danske landflygtige Herrer,
der **Pors** af Halland og **Uffe Dyre** [4]), og da nu fredelskende Mænd
begge Sider lagde sig imellem, kom der et Forlig i Stand, hvorved
ıg Erik lovede at afholde sig fra videre Fiendtligheder og drage hjem,
d at Hertug Magnus udbetalte de Penge, han skyldte ham. Erik
dte ogsaa virkelig tilbage til Danmark, og Valdemars Sag var saa-
s fra hans Side opgiven. Kong Valdemar opgav alligevel ikke
ıbet om at faa sit Rige tilbage og henvendte sig atter til Kong
gnus i Norge, uden dog, som det synes, personligt at begive sig til
ı. Hans Henvendelse var heller ikke denne Gang forgjeves, thi Kong
ignus gjorde virkelig om Vaaren 1278 et nyt Tog til Gøta-Elven.
n desværre kjende vi ikke til de nærmere Omstændigheder herved,
det meste af Kong Magnus's Saga er tabt [5]). Uagtet dette Tog
ıskee snarest havde til Hensigt at understøtte Magnus's Fordringer i
ımark, (hvorom mere nedenfor), er det dog ikke usandsynligt, at
tillige har bestemt Hertug Magnus til at byde Kong Valdemar

[1]) Se ovf. S. 574.

[2]) At der allerede fandt Fjendtligheder Sted i Løbet af Vintren, siges udtrykke-
ligt i de isl. Annaler; ogsaa Rimkrøniken omtaler et Tog, Hertug Magnus
foretog over den danske Grændse til Rygnabro, men her er dog nogen For-
virring, da dette Tog sættes tidligere end eller samtidig med Junker Eriks
Død. Formodentlig ere to forskjellige Tog her sammenblandede.

[3]) Rimkrøniken, jvfr. isl. Annaler, ved 1277. Chron. hos Fant, Scr. R. Sv. I. S. 54.

[4]) Rimkrøniken.

[5]) Isl. Annaler, ved 1278.

1237, som vi have seet, havde forefaldet lignende Scener [1]). Det er endog neppe tænkeligt, at ved et saadant Slagsmaal som dette de mange tilstedeværende Tydskere ikke skulde have deeltaget deri, og slaaet sig til en af de stridende Partier. Sandsynligviis har vel baade dette Slagsmaal ved Skanør, hvis det virkelig fandt Sted, og Afslaget af Arveforbringen været Hoved-Aarsagen til Kong Magnus's før omtalte Ledingstog i 1278, der under denne Forudsætning mere havde til Hensigt at indjage de Danske Skræk, end at understøtte Mæglingen mellem de kongelige Brødre i Sverige. At dette Tog og overhoved Kong Magnus's Optræden var de Danske særdeles ubehagelige, maa man slutte af hvad de islandske Annaler berette, efter at have omtalt Forliget mellem Brødrene Magnus og Valdemar, nemlig at de Svenske, opeggede af Danerne, truede med at paaføre Norge Krig [2]). Heraf blev der nu vel intet, men man erfarer dog, at der i Danmark raadede en meget fiendtlig Stemning mod Norge. Hvor vidt der i den korte Tid, Kong Magnus endnu levede, kom til yderligere Fiendtligheder mellem begge Folk, vides ikke, da Kilderne til de Tiders Historie ere mangelagtige; man skulde dog formode, at ingen saadanne fandt Sted, skjønt Forholdet vedblev at være meget spendt, indtil endelig nogle Aar efter Kong Magnus's Død Krigen blussede op i fuld Lue.

Forholdet til de **nordtydske Handelsstæder** synes for øvrigt i det mindste fra Hoffets og Magthavernes Side at have været ret godt, uagtet deres driftige Borgere mere og mere begyndte at fortrænge Landets egne Børn fra Handelsmarkedet. Men det er aabenbart, allerede af den tidligere omtalte Skrivelse fra Kong Haakon, at man ikke længer godt kunde undvære dem og deres Varer [3]). Hertil kom nu ogsaa, at de fornemmere og meest formaaende Mænd ikke længer, som i tidligere Dage, selv droge i Kjøbmandsferd, men nu, ligesom de i alt andet søgte at efterligne Riddere og Herrer i andre Lande, ogsaa vistnok efterlignede dem deri, at betragte Handel og Kjøbferd som værende under deres Værdighed. Selv kom de saaledes ikke i nogen Nærings-Collision med

[1]) Se ovf. S. 70. Werlauff (Nord. Tidsskr. II. S. 529), antager det rimeligt, at de to nys anførte Annalister, der omtale Slagsmaalet ved Skanør 1277, ved en Feiltagelse have henført det tidligere Slagsmaal 1237 til dette Aar. Vist er det, at de øvrige danske Annaler ej omtale noget Slagsmaal i 1277; men da det ikke i sig selv vilde være besynderligt, om slige Scener indtraf oftere, hvor saa mange Folk af forskjellige Nationer kom sammen, tør man dog ikke reent ud benegte de tvende nys anførte Annalers udtrykkelige Udsagn, om Annalerne end overhoved ere ukritiske, og Angivelsen om de 5000 Dræbte vaatageligt er falsk.

[2]) Isl. Annaler, ved 1278.

[3]) Se ovenfor S. 72—74.

medens de øvriges Gods blev inddraget under Kronen (20de August 1280) [1]). Saaledes endtes for det første de langvarige indre Stridigheder i Sverige, uden at Norge denne Gang videre indvikledes deri.

61. Kong Magnus's Uvenskab med Danmark og Forhold til de vendiske Stæder.

Imidlertid var Forholdet mellem det danske og det norske Hof, der lige fra den første Tid, Arvespørgsmaalet havde været bragt paa Bane, ej havde været synderlig venligt, i de sidste Aar blevet mere spendt end før, uden at vi dog af de mangelfulde Efterretninger, vi have om de Tiders Begivenheder, tydeligt kunne skjelne den nærmere Sammenhæng. Der skal atter have været handlet om Udleverelsen af Dronning Ingeborgs Arvegods, og sandsynligviis var det vel netop i dette Ærende, at de nys omtalte norske Gesandter i 1276 ledsagede Dronning Sophia til Danmark; men Kong Erik skal have undskyldt sig med, at Arvegodset indestod hos de sønderjydske Hertuger [2]). Derhos tale et Par danske Annaler, der just ikke høre til de aller paalideligste, om at der i Aaret 1277 „var en stor Kamp ved Skanør mellem de Danske og de Norske, hvorved der af de sidste faldt 5000 Mand" [3]). Denne Angivelse er nu vistnok overdreven, da der vel neppe engang vare saa mange Nordmænd tilstede ved Skanørs Sildefiske; men saa meget sees dog heraf, at den Kamp, hvortil her sigtes, maa have været blodig og forbitret, og at en heel Deel Nordmænd omkom. Efter en just ikke sikker Kilde skulle de Tydskere, der vare tilstede ved Sildefisket, have taget de Danskes Parti, og usandsynligt er det vistnok ikke [4]). Vi have seet, hvorledes der i Kong Sverres Dage herskede megen Skinsyge mellem de norske Bymænd og de tydske, især de lübeckske Handelsmænd, der mere og mere trængte dem ud af Markedet, og ved ingen Anledning kunde denne Skinsyge lettere give sig Luft i alvorlige Haandgribeligheder, end paa et saadant Handelsmarked som det i Skanør, hvor der i Mængdeviis kom Folk sammen fra alle de nordiske og østersøiske Havne, og hvor der allerede i

[1]) Rimkrøniken, jvfr. Scr. R. D. I. S. 255. Rimkrønikens Chronologi er her ikke ganske sikker.

[2]) Huitfeldt I. S. 281. Han henfører Svaret til 1278. Jfr. Werlauff, i Nord. Tidsskr. II. 528.

[3]) Annaler i Scr. Rer. D. V. 615, 624. Suhm, der anseer denne Kamp for Følgen af et virkeligt Krigstog fra norsk Side, troer at maatte henføre det til 1278, fordi man fra andre Kilder veed, at Kong Magnus ej havde nogen Leding ude i 1277; men Annalernes Ord giver ikke Anledning til at antage det Hele for andet og mere end et tilfældigt Slagsmaal, uagtet det for Resten kunde være blodigt nok og give Anledning til yderligere Fiendtligheder.

[4]) Messenius, Scondia S. 57.

saa store og vidtløftige, at de selv ingen Ulejlighed havde af Lejetagernes Bedrift [1]), medførte naturligviis, at de fremmede Kjøbmænd, hvor forhadte de end kunne have været for Menigmand og alle Andre, i hvis Næring de gjorde Skaar, ivrigt begunstigedes af de mægtige og formaaende Mænd, og dette maa man altid have for Øje, naar man vil forklare sig deres næsten utroligt hurtige Opkomst i Norge, især i Residensstaden Bergen, fra Kong Magnus's Regjeringstid af. En Antydning til denne Begunstigelse findes allerede i en Skrivelse, som den nys udvalgte romerske Konge, Rudolf af Habsburg, i Aaret 1274 tilskrev Kong Magnus, paa samme Tid som han bekræftede de Friheder og Rettigheder, hans Forgængere havde tilstaaet Lübeckerne. Efter at have sagt sin „særdeles kjære Ven", Kong Magnus, flere Complimenter, takker han ham for den naadige Yndest, han havde tilstaaet Lübeckerne, og beder ham fremdeles at lade dem nyde Godt af sin Beskyttelse [2]). Det kan ikke være nogen Tvivl om, at de lübeckske Gesandter, der udvirkede hiin Fornyelse af ældre Friheder, ogsaa have anmodet Kong Rudolf om at medgive dem nysnævnte Skrivelse til Kong Magnus, for at de derved kunde være saa meget sikrere paa hans Velvilje. Men siden efter blev, som vi have seet, den nye Bylov given og vedtagen, og det er let at forstaa, at de tydske Kjøbmænd maatte finde sig meget besværede ved dens strenge Bestemmelser med Hensyn til de communale Pligter, og den politimæssige Orden, fra hvilke Udlændinger ej vare undtagne, som f. Ex., hvor det blandt andet var foreskrevet, at Forpligtelsen til, i Ufredstider at holde Nattevagt ved nærmeste Vete skulde skifteviis overtages af trende Mænd, to indenlandske og een udenlandsk. At erhverve en Fritagelse fra disse og lignende byrdefulde Pligter laa derfor de tydske Handelsmænd særdeles paa Hjerte, og saa vidt vi erfare, bestormedes Kong Magnus af alle de østersøiske Stæder med Bønner i denne Retning. Staden Lübeck sendte i dette Erende som specielle Gesandter tvende Raadmænd, Henrik Stenecke, en af dem, der tidligere havde været hos Kong Rudolf for at hente hine Breve [3]), og Alexander. Disse Gesandter traf Kong Magnus i Tunsberg, under hans Ophold der om Sommeren 1278, altsaa

[1]) Der gaves Gaarde, som indeholdt over 60 Stuer, som f. Ex. Finnegaarden, der ifølge et Diplom af 1403 bestod af 15 Huse og 68 Stuer. Her kunde de fornemme Ejere beholde den bedste Deel for sig, og overlade Baghusene til Kjøbmændene.

[2]) Brev af 1ste Nov. 1274 i Lübecks Urk.-Buch, No. 354. Kong Rudolfs Frihedsbrev for Lübeck er af 6te Nov. 1274, sstsds No. 356; begge, saavelsom et af 5te Nov., der indeholder det Tilsagn, at Ingen skal blive udnævnt til Lübeckernes Foged uden deres Samtykke, ere daterede fra Hagenau.

[3]) Se det nysnævnte Brev No. 355 i Lüb. Urk.-Buch.

de fremmede Kjøbmænd, men derimod maatte disses hyppige Besøg være dem en Behagelighed, fordi de derved paa bekvemmeste Maade forsynedes med de udenlandske Luxusvarer, der med den tiltagende Pragt og Elegants i Levemaaden ej længer kunde undværes i anseede Huse. Hvad der dog havde mest at betyde, var den, saa vidt man kan skjønne, rigelige Fortjeneste, som de fornemste Mænd, især i Bergen, havde af at udleje Stuer, Pakhuse og Brygger i og ved deres store Gaarde til de udenlandske Handelsmænd. Allerede i Kong Haakons Tid, og maaske tidligere, var det Skik og Brug, at selv Hirdmænd og Lendermænd paa den Maade gjorde sig Fordeel af deres Gaarde. Vi erfare saaledes, at Thord Kakale under sit Ophold i Bergen 1239 leiede Herberge hos den kongelige Hirdmand Hallvard, hvis Gaard efter ham kaldtes Hallvardsgaarden [1]). Senere maatte den Fortjeneste, de saaledes kunde gjøre sig, blive endnu større, da den nye Ledingsanordning, ved at gjøre Ledingspligten fra personlig til reel, ogsaa tildeels gjorde den Hirdmændene og Gjesterne tilkommende Ledingsfrihed reel; det er allerede ovenfor viist, at de ogsaa for sine Gaarde i Byerne maa have nydt eller i det mindste tiltaget sig betydelige Friheder, og de vare følgelig i Stand til at byde Lejetagerne billigere Vilkaar, end andre mindre begunstigede Gaardejere, medens deres egen Fortjeneste derfor ikke blev ringere. Følgen heraf maatte nødvendigviis blive den, at deres Gaarde fortrinsviis søgtes af de fremmede Handelsmænd, hvortil vel ogsaa kom, at de laa paa det belejligste og bekvemmeste Strøg [2]). Det er en bekjendt Sag, og vil i det følgende nærmere blive viist, hvorledes de Gaarde i Bergen, hvori de tydske Handelsmænd først kun lejede sig enkelte Stuer, i Tidens Løb, da deres Vælde uforholdsmæssigt tiltog, gik over til at blive deres Ejendom. Men da nu flere af disse Gaarde netop have Navne efter fornemme Mænd, der levede under Kong Magnus's Regjering, som Leppen efter Lodin Lepp, Guldskoen efter Hallvard Guldsko, kan man heraf med temmelig Bestemthed slutte, at dette Udlejnings-System just begyndte paa den Tid, ligesom man ogsaa just ved denne Tid finder de første Antydninger til, at de tydske Kjøbmænd overvintrede i Bergen, og lejede Stuer paa et heelt eller et halvt Aar, for selv efterhaanden at udsælge sine Varer, og knytte varige Handelsforbindelser. Den Fordeel og Bekvemmelighed, dette medførte for de fornemme Gaardejere, hvis Huse vare

[1]) Se ovf. III. S, 993, Note 3.

[2]) Ifølge Bylovens VI. 15 skulde Skibene, der kom til Bergen, lægge til langs Bryggerne fra Kongens Eblegaard til inde ved Øren. Af dette Strøg maatte igjen den nordlige Deel, der laa nærmest Kongsgaardens Enemerker, ansees som det bedste og bekvemmeste: og netop her finde vi senere tydske Kjøbmænd fast etablerede, i de Gaarde som tidligere tilhørte de fornemste Mænd.

3) Kongen indrømmede, at de tydske Kjøbmænd „som et Tegn paa hans yderligere Naade og Gunst“, skulde frit og uhindret opkjøbe paa Brygger, Gader eller i Baade alle Slags „Smaavarer“, saa og alle Slags Huder, naar de tilsammen ikke udgjorde et Deker, og Smør i ringere Partier end 9 Lauper, i Tiden fra Hallvardsmesse (15de Mai) til Mariemesse fyrre (15de August). Dette var en Undtagelse fra den ovenomhandlede Bestemmelse i Byloven VI. 16, at der ikke maatte kjøbes eller sælges slige Varer fra Fartøjer, eller andensteds end i Huse eller paa Torv, undtagen naar der kjøbtes til Kongens Gaard.

4) De fremmede Kjøbmænd skulde være fritagne for Skibsdræt, undtagen naar Skibene vare saa store, at deres Hjelp ikke kunde undværes, hvilken Tilfælde man dog skulde anmode dem venskabeligt derom, uden mindste Tvangs-Anvendelse. Det kunde synes at falde af sig selv, at udenlandske Handelsmænd, der kun for en kortere Tid laa i Havnen med deres Skibe, stedse havde været ganske frie for denne Byrde, men den nye Bylovs VI. 17, bestemte udtrykkeligt, at alle Kjøbmænd, naar de kun havde været tre Nætter i Byen, skulde være pligtige at indfinde sig til Skibsdræt, saa snart Hornet lød.

5) Fremdeles indrømmede Kongen, at Sysselmænd, Gjaldkerer eller andre kongelige Ombudsmænd i tre Dage ikke skulde kunne forbyde de tydske Kjøbmænd at sælge sine Varer til hvem de fandt for godt, hvilke tre Dage skulde regnes fra det Øjeblik, de anmeldte for vedkommende kongelige Ombudsmænd, at de havde saadanne Varer tilfals. Inden disse Dage skulde ogsaa de kongelige Ombudsmænd have underrettet Kjøbmændene om, hvilke Varer de for en bestemt Priis ønskede afholdte til Kongens Brug. Dette sigter ligeledes til Bestemmelserne i Bylovens VI. 16, saavel som det ældgamle Regale, Forkjøbsretten. Dog skulde det kun gjelde, for saa vidt der ikke udstedtes noget almindeligt Forbud mod at føre Varer fra Sted til andet.

6) Kongen indrømmede fremdeles, at alle Tydskere, der leed Skibbrud i Norge, skulde frit beholde og nyde alt deres Gods, som de kunde faa reddet, og at Ingen skulde understaa sig at tilegne sig noget deraf, saa længe de ikke selv havde forladt det.

7) Endvidere tilstodes det dem, at ingen af dem, naar han tilbød eller stillede paalideligt „Tak“ om at fremstille sig for Retten eller adlyde den fældede Dom, skulde for nogen som helst Gjeld eller Forbrydelse kastes i Fængsel, med mindre Forbrydelsen var saa stor, at den straffedes med Halshugning eller Haandens Tab.

8) Alle de tydske Handelsmænd, der lede Skibbrud paa Norges Kyster, skulde, naar de ikke selv vare mandsterke nok til at bjerge Skib eller Gods, have Ret til at opbyde saa mange, som de troede at behøve,

ter hans Tilbagekomst fra Ledingstoget. Det er ikke usandsynligt, at isse Gesandter, for at give deres Andragende mere Vegt, have gjort)phævelser over hvad der Aaret forud var forefaldet ved Skanør og erpaa grundet visse Fordringer, eller maaskee endog ladet Trusler falde m, at Stæderne vilde tage Danmarks Parti i den Krig, der nu maaskee ar i Begreb med at bryde ud.

Hvorledes nu end disse Underhandlinger førtes, og hvad Midler Gesandterne nu end have anvendt for at stemme Kongen til Eftergiven-ed, saa blev Resultatet dette, at han den 18de Juli [1]), i Tunsberg, gav e østersøiske Stæder det første virkelige **Friheds-Brev**, som de nogensinde erholdt i Norge, og som allerede neppe to Aar efter Bylovens Emanation jorde ikke ubetydelige Undtagelser fra dens Bud. Efter Gesandternes ndstændige Bøn, heder det i Brevet — Kongen kalder dem endog sine ærdeles Venner — saavel som efter ivrig Anmodning fra mange andre ydske Søstæders Borgere og Raad, fandt Kongen for godt, at tilstaa e tydske Kjøbmænd, der med deres Varer besøgte Norge, visse Friheder il Guds Ære og deres Nytte. At Kong Magnus og hans „vise Mænd", med hvilke det udtrykkeligt siges at han raadførte sig, vare saa eredvillige til at gaa ind paa Tydskernes Fordringer, viser noksom, at isse maa have haft de mægtigste og mest formaaende Mænd paa sin Side, skjønt man jo rigtignok maa antage, at de daværende Forhold, det en Krig med Danmark var i Ferd med at udbryde, maatte gjøre det betænkeligere end ellers for Norge, at lægge sig ud med de ydske Stæder. Da dette Friheds-Brev, som sagt, er det første, om efter den nye Bylovs Vedtagelse blev tilstaaet de tydske Kjøbmænd, og saaledes danner Grundlaget for disses senere, højst særegne, Rets-ilstand i Norge, er det her nødvendigt, nærmere at gjennemgaa dets nkelte Punkter.

1) Først og fremst indrømmede Kongen „af sær Naade og med ine vise Mænds Raad", at de tydske Kiøbmænd, der ej lejede Herberge or et heelt eller et halvt Aar (altsaa de, som kun opholdt sig i Byerne om Sommeren) skulle slippe for at tvinges til at gjøre de før omtalte Nattevagter. Heraf følger altsaa, at de, der opholdt sig længere i Lan-det, endnu ikke kom til at nyde godt af denne Fritagelse.

2) Meenedere og andre berygtede Personer skulde i Rettergang ej anvendes som Vidner mod de tydske Kjøbmænd. Her sigtes formodent-ig snarere til Mededsmænd end til egentlige Vidner, der endnu ikke havde tort at betyde i den norske Rettergang.

[1]) Saaledes udtrykkeligt i Brevet, (XV. Kal. Aug.); i Lüb. Urk.-Buch No. 398 er Dagen urigtigt angivet til den 16de. Brevet findes ogsaa, med rigtig Datum, i Thorkelins Dipl. II. S. 8.

det lader, i venskabelig Forbindelse, undtagen med Rusland eller rettere med Storfyrstendømmet Novgorod, for saa vidt det erfares, at Karelerne og Kvænerne i 1271 gjorde Herverk endog i Haalogaland, og at de første om Vintren 1278—1279 fangede Kongens Sysselmand, Thorbjørn Skæne, og dræbte 35 Mand for ham oppe paa Fjeldet [1]). Disse Tog ere sikkert ej de eneste, som de foretoge i denne Tid. Man seer her en Bekræftelse paa, hvad der tidligere i Sagaen ytres, at den i 1251 med Novgorod sluttede Fred ikke længe overholdtes. Det var heller ikke muligt, under saadanne Betingelser, som dem, Tractaten af 1251 opstillede, at undgaa Sammenstød og deraf følgende Fiendtligheder. Saa længe Karelerne skulde have Tilladelse til at strejfe om i det norske Gebet, var det ikke at vente, at de kunde afholde sig fra at gjøre Indgreb i de norske Undersaatters Rettigheder, især da det er øjensynligt, at deres Ferd, hvor tractatstridig den end var, begunstigedes af de novgorodske Autoriteter. Der tales dog ikke om at der i denne Anledning blev gjort nogen Forestillinger i Novgorod fra norsk Side, eller overhoved Underhandlinger desangaaende. Imidlertid er Kildernes Taushed herom ikke tilstrækkelig Grund til, at betvivle at saadanne kunne have fundet Sted. I alle Fald synes det vist nok, at fra denne Tid af de uafladelige Overgreb fra russisk Side ret toge sin Begyndelse, der siden efter ledede til, at Norge tabte saa store Strækninger af sine oprindelige Besiddelser i Finmarken.

Hvilken særdeles venlig Forstaaelse der fandt Sted mellem Kong Magnus og det franske Hof, have vi allerede seet Beviser paa i den dyrebare Gave, som Kong Philip i 1274 oversendte Kong Magnus, nemlig Stykket af den hellige Tornekrone. Paa den i Aaret 1273 udvalgte romerske Konge Rudolfs Agtelse og Hengivenhed for Kong Magnus have vi allerede seet Bevis i den Skrivelse, hiin i November 1274 lod afgaa til Magnus for Lübeckernes Skyld. Da Rudolf rimeligvis ikke før sin Ophøjelse paa Kongethronen havde staaet i nogen som helst Forbindelse med Magnus, kan saaledes de smigrende Udtryk, der forekomme i Skrivelsen, ikke hidrøre fra noget ældre Bekjendtskab eller Venskab; de vise altsaa, at Kong Magnus maa have indtaget en Stilling blandt Europas Fyrster, der i og for sig gjorde ham hædret og anseet. Med **England** lader det til, at der siden Kong Haakons Tog til Skotland en Tidlang havde været et mindre godt Forhold, ja at der endog mellem norske og engelske Undersaatter har været øvet Fiendtligheder, siden der den 21de August 1269, i Winchester, blev sluttet formeligt „Freds- og Enigheds-Tractat" mellem Kong Magnus og Kong Henrik, som det udtrykkelig heder „angaaende de Berøvelser, Skaden og Fornærmelser, som Indbyggerne i begge Riger gjen-

[1]) Annalerne for 1279. Arne Biskops Saga Cap. 24.

nden Skibreden, hvilke vare forpligtede til at hjelpe ved Bjergningen imod en Godtgjørelse af sex Ører norsk for hver Lest, samt en af uvillige Mænd ansat Betaling for Skib og Redskab; undsloge de sig for at komme, skulde de være underkastede lovlig Straf.

9) For at dette kunde overholdes, og Fred og Venskab bevares, forbød Kongen alle sine Sysselmænd og Ombudsmænd at gjøre Brud paa nogen som helst af de her tilstaaede Friheder, saa snart de vilde undgaa hans Vrede; og „for at de, som Kongen omfattede med særdeles Kjærlighed, kunde mødes af Undersaatterne med saa meget større Venlighed", bød han alle Rigets Dommere, og paalagde dem indstændigt, „at de ved en vis Forkjærlighed behandlede de lübeckske Borgere og deres Gods, der kom til Norge, idet de, naar de klagede, ufortøvet skaffede dem Ret, straffede dem, der søgte at undertrykke dem, strengt, og viste dem al mulig Gunst og Velvilje, hvor saadant med Retferdighed og Ærlighed kunde skee".

Det sees let, at disse Fritagelser endnu ikke vare saa overvættes store, og at navnlig endnu ikke de tydske Vintersiddere havde erholdt nogen særegen Begunstigelse, hvilket var det egentlige Maal, til hvilket Tydskerne stræbede, og som de da omsider efter megen Modstand fra norsk Side, endelig langt om længe opnaaede, saaledes som det i det Følgende skal vises. En Paategning, der findes paa det af Kongen udstedte Originaldocument [1]), der endnu opbevares i Lübeck, antyder, at Kjøbmændene ikke vare synderligt fornøjede ved dette Frihedsbrev. Om denne Paategning er samtidig, eller kun lidet yngre end Udstedelsen, vides ikke; men man kan neppe tvivle paa, at den ganske rigtigt udtrykker den Stemning, der raadede ved Modtagelsen af Brevet. Men Norge var endnu for mægtigt til at de kunde tiltvinge sig alt, hvad de vilde, og de maatte for Øjeblikket nøje sig med det Mindre, i Haab om, med Tiden, naar Omstændighederne vare gunstigere, at faa det Mere. Begyndelsen til en Undtagelses-Lovgivning for deres Vedkommende var dog nu allerede gjort. Det følgende Aar (7de August) gav Kong Magnus et ligelydende Frihedsbrev for de **bremiske** Kjøbmænd: heraf sees, at i det mindste disse dog toge til Takke dermed [2]).

62. Kong Magnus's Forhold til andre Magter. Uroligheder paa den russiske Grændse.

Med de øvrige Nabomagter i Europa stod Kong Magnus, saa vidt

[1]) Documentet, med Kongens store Segl, findes paa Tresen i Lübeck. Sigillet er aftegnet i Thorkelins Dipl. II. Pl. I.

[2]) Cassels Nachr. S. 10—12.

Bergen 6te Mai 1280, altsaa tre Dage før hans Død, hvori han takker denne, fordi han havde sendt ham en Deel værdifulde Reliqvier, anbefalende ham sine Sønner, og tilkjendegiver, at han med Overbringeren, Hr. Erlend, Provst ved hans Capell, sender ham atter to hvide Edelfalke og sex graa. Brevet afgik ikke førend efter Kong Magnus's Død [1]). Sandsynligviis var ikke Englands Hof det eneste, til hvilket Kong Magnus sendte saadanne i hine Tider kjærkomne Gaver; ligesom Faderen har han vel ogsaa sendt Falke til fjernere Lande, men intet er derom opbevaret til vore Tider.

63. Merkelige Begivenheder indenlands.

Vi have fulgt Kong Magnus Skridt for Skridt under hans Forhandlinger med Gejstlige og Læge angaaende Lovforbedringer, der rettest kan kaldes en Statsforandring, under hans Bestræbelser for at knytte Island nærmere til Norge, under hans Optræden som Mægler i den svenske Brødrestrid, og i hans Forhold til fremmede Magter; vi ville nu kaste et Tilbageblik paa hans øvrige Virksomhed indenlands, som paa de Begivenheder af større Vigtighed, der forefaldt i den senere Deel af hans Regjeringstid, og som ikke staa i umiddelbar Forbindelse med de Anliggender, der allerede ere omtalte. Kong Magnus arvede sin Faders Lyst til **Bygnings-Arbejder**, men denne Lyst synes dog fornemmelig hos ham at have været rettet paa Opførelsen af Kirker og Oprettelsen af andre gejstlige eller halvgejstlige Stiftelser. Et af hans første og nyttigste Foretagender i saa Henseende var Fuldførelsen af Allehelgenskirken i Vaagsbunden i Bergen, hvilken hans Fader havde ladet paabegynde, og Oprettelsen af det dermed forbundne Hospital. Det er ovenfor nævnt [2]), at allerede Kong Haakon sandsynligviis havde bestemt, at der skulde sættes et Hospital i Forbindelse med denne Allehelgenskirke, og at det rimeligviis var i den Hensigt, at han hertil skjenkede 120 Maanedmaters Bool; men han fik ikke mere end paabegyndt Kirken: det var Magnus forbeholdt at fuldføre denne og oprette Hospitalet. Derimod havde Kong Haakon allerede, som vi have seet, stiftet et Hospital for Spedalske med tilhørende Kirke — St. Katharina Kirke — ved Sandbru, og dertil skjenket den betydelige Gave af 240 Maanedmaters Bool. Heri gjorde Kong Magnus en stor Forandring. Efter Overlæg med Abbed Erik af Munkeliv, og flere saavel lærde som læge Mænd, besluttede han at slaa begge Stiftelsers Gods sammen, saa at de herefter

[1]) Rymer, Brev fra 1280.

[2]) S. o. S. 120.

ulde betragtes som en eneste, og den oprindelige Plan forandret tillige rhen, at i Stedet for at i det mindste Katharina-Hospitalet tidligere :r bestemt til at være en Plejestiftelse for Spedalske — hvilket maaskee ; var Planen med Allehelgenshospitalet, — indrettedes de nu begge til attighuse, den sidste for Mænd, den første for Kvinder. Denne Forving af begge Stiftelser har vel ogsaa været Hovedaarsagen til, at Katarina-Kirke og Hospital, for saa vidt de allerede vare færdige før Kong aakons Død — hvilket vel er et stort Spørgsmaal — nu flyttedes til aagsbunden, ganske i Nærheden af det andet. Allehelgenskirken var lerede færdig i 1266, og blev da indviet [1]), men Katharina-Kirke og ospital kunne ej have været fuldførte, og den hele Stiftelse saaledes agt i Gang, førend ved Udgangen af 1275 eller Begyndelsen af 1276, i den kongelige Fundats for den hele Indretning er dateret den 19de pril 1276 [2]). Den er udstedt i Bergen af Kong Magnus og Biskop skatin i Forening. Det bestemtes her, at der i Allehelgens-Hospital ılde være 30 Senge, alle for Mandspersoner, og i Katharina-Hoital 20 Senge, alle for Fruentimmer. Til Indretningen skulde der stikkes tre Prester, to ved Allehelgenskirken og een ved Katharinakirken; :n ved begge skulde der kun være een fælles Raadsmand eller Økonom. ngen maatte optages i Stiftelsen med Provende, men derimod skulde de ri optagne, naar de døde, arves af Stiftelsen. Hvert Almisselem ılde dagligdags have een Ret Mad og een Juste Øl, men paa Fastege, merkeligt nok, det dobbelte. — Fundatsen besegledes, foruden af ongen og Biskoppen, ogsaa af Dronningen, Abbed Erik, og Chorsødrene ved Christkirken. Den næste Stiftelse af Betydenhed, som de ved Kong Magnus's Foranstaltning, var den før omtalte Oprettelse af Preste-Collegium ved Apostelkirken i Bergen 1271, med en Provst i pidsen; dette stod i Forbindelse med betydelige nye Anlæg i og ved

[1]) Annalerne, ved 1266.

[2]) Dipl. Norv. II. No. 16. I Kong Magnus's Testamente af 2den Febr. 1277 kaldes endnu Katharina Hospital en Stiftelse for de Spedalske (leprosi) og Allehelgens-Hospital et Fattighuus, men da det ved dette Testament er at merke, at det er forsynet med en Confirmation af Pave Clemens IV. fra 1268, hvori det allerede omtales som gjort, og derfor maa være opsat før den Tid, eller omtrent ved 1266, seer man kun heraf, at Forandringen endnu ikke var skeet eller maaskee endog paatænkt, da Testamentet blev conciperet. At Alt da endnu var ved det oprindelige, sees tillige deraf, at begge Stiftelser ej omtales under eet, men særskilt, samt ogsaa af den Omstændighed, at der til Katharinas Hospital skjenkes 100, til Allehelgens kun 60 Mkr., medens derimod efter den nye Indretning Allehelgens-Hospitalet var det fornemste. Muligt, at Kongehallens Brand og de deraf opstaaede Udvidelsesplaner have bragt K. Magnus til at flytte Katharinas Hospital fra Egnen ved Sandbro.

Kongsgaarden, eftersom, hvad der allerede ovenfor er berørt, en ny prægtig Apostelkirke strax efter Modtagelsen af den hellige Torn blev grundlagt i Kongens Urtehave. Denne blev dog ikke færdig, førend længe efter Magnus's Død i 1302, og da først blev den ældre nedreven [1]). Desforuden indrettede Kongen et Capell i Kongsgaarden selv, i Castellet ved Søen [2]). Ifølge en enestaaende Beretning skal Kongehallen i Bergen være afbrændt 1266; forholder dette sig saaledes, maa Kong Magnus have ladet den istandsætte, og muligt er det, at det er Arbejdet hermed, som først har givet Anledning til, at hine større og mere omfattende Anlæg foretoges. I **Tunsberg** forøgede Kong Magnus de Befæstninger, hans Fader allerede havde opført, med et nyt Castell af Tegl, hvoraf der endnu findes nogle faa Levninger [3]). Muligt, at dette Anlæg stod i Forbindelse med andre Udbedringer efter en Ildebrand, der fandt Sted i Tunsberg 1275, og hvilken rimeligviis, ligesom alle de andre i Annalerne optegnede Ildebrande fra den Tid, var af betydelig Udstrækning, saa at næsten hele Byen lagdes i Aske [4]). Ellers er det ogsaa sandsynligt, at denne Befæstning kan have været opført til en yderligere Betryggelse mod forventende Angreb fra Sverige eller Danmark; den blev nemlig just fuldført om Sommeren 1276.

Af de Munkeordener, som paa den Tid fandtes i Norge, omfattede Kong Magnus især med Forkjærlighed Franciscaner-Ordenen. Dette viste sig tydeligt nok af hans Testamente, hvorom der allerede ovenfor er talt, thi han betingede sig heri udtrykkeligt at begraves ved Minoriterklosteret i Bergen, og foruden at han skjenkede det tolv Merker Sterling, ligesom andre Klostre, gav han det særskilt syv hundrede Merker Sølv af de almindelige gængse Penge, til dets Opbyggelse: den største Gave, nogen norsk Konge vides at have givet til gejstlige Stiftelser [5]). For Resten seer man heraf, at Klosteret ikke var færdigbygget, da Testamentet blev ført i Pennen. Der fortælles, at Kongens Forkjærlighed for dette Kloster gik saa vidt, at han endog ivrigt hørte theologiske Foredrag i dets Læresale [6]). Ligeledes finder man følgende besynderlige Fortælling. „Da Dronningen paa St. Franciscus's Dag fødde Kongen hans Søn **Magnus**, var dette Riget mere til Skam end til Glæde, da det nyfødde Barn ikke lignede et Menneske, men en

---

1) S. o. S. 566, 567.

2) Annalerne, ved 1273.

3) Isl. Annaler, ved 1276.

4) Isl. Annaler, ved 1275.

5) Dipl. Norv. IV. No. 3.

6) Chronicon de Lanercost, fol. 191 b.

Bjørn eller en Kjødklump. Men da dette blev meldt Kongen, sagde enne ganske trøstig, at man skulde vikle Barnet ind i et reent Stykke Lærred og lægge det op paa St. Franciscus's Altar under Messen: dette skede, og saa snart Messen var til Ende, og man tog Barnet ed igjen, fandt man i Lærredssvøbet en smuk Dreng, hvorfor alle glade akkede Gud". Denne Fortælling, siger Nedskriveren, en engelsk Gejstlig, t han selv havde hørt af de norske Gesandter, der bejlede for denne Kongesøn til den skotske Kongedatter Margrete [1]). Dette viser, at Sagnet maa ave været udbredt og almindeligt troet i Norge, og noget sandt maa el have ligget til Grund derfor. Det antyder i det mindste, at en bestemt Begivenhed maa have været Aarsag til at Kongen kastede saadan Forkjærlighed paa Minoriterklostret i Bergen.

Vi have i det foregaaende allerede omtalt de fleste Biskops-Skifter, om fandt Sted i Norge og overhoved i Nidaros Provinds indtil 1277. Af alle de norske Biskopper, der levede paa Magnus's Tid, havde ingen eklædt sit Embede længer end **Thorgils** i Stavanger, den i 1254 afødе Biskop Askells Eftermand, hvilken, som man af hans Daterings-aade maa slutte, indviedes i 1256, og ikke døde førend i 1276, altsaa fter en tyveaarig Embedsførelse [2]). **Askatin** i Bergen var ikke Biskop mere end 7 Aar, fra 1270 til 1277, og hans Formand Peter kun i 4, fra 1256 til 1270. Erkebiskop **Haakon** havde i 17 Aar været Biskop i Oslo, fra 1248 til 1265; hans Eftermand paa Oslo Biskops-tol beklædte den i 20 Aar, fra 1267 til 1287, men overlevede Kong Magnus. **Gilbert** paa Hamar var Biskop i 15 Aar, fra 1263 til 1278. Biskop Thorgils, der i den Tid, da Kong Magnus i sin Faders levende Live bestyrede Rygfylke og havde sin Hovedresidens i Stavanger, andsynligviis kom i et nærmere Venskabsforhold til ham, sees ogsaa at ave deelt hans Iver for Oprettelsen af veldædige Stiftelser. Ligesom

---

[1]) Sammestedѕ. Her staar der vistnok, at denne Begivenhed fandt Sted, da Dronningen fødde sit første Barn, og at den Søn, der da fødtes, og saa underbart forvandledes fra en Vanskabning til et smukt Barn, var 18 Aar i 1280, hvilket passer paa Kong Magnus's og Dronning Ingeborgs førstefødde Søn, Olaf, der var født 1262. Men der staar tillige, at det var den samme Søn, der siden blev gift med Margrete af Skotland, altsaa Erik; men han var ifølge Annalerne født 1268. En Forvexling maa følgelig have fundet Sted, maaskee paa Grund af at Optegneren ikke ret har forstaaet de norske Gesandter, og intet bliver da rimeligere, end at henføre Beretningen til en Søn, som Kong Magnus skal have faaet i 1264, som netop kaldes Magnus, men kun levede i 18 Dage. De skotske Munkes Fejltagelse bliver under denne Forudsætning saa meget lettere forklarlig, som Erik ogsaa førte Tilnavnet Magnus, og netop benævnes saaledes i Krøniken.

[2]) Annalerne, ved 1276.

Kong Magnus stiftede de ovenfor nævnte Hospitaler i Bergen, saaledes stiftede Biskop Thorgils et Hospital eller Fattighuus for Syge af Stavanger ved St. Peters Kirke i denne By, hvor Domkirken havde Jordegods (St. Peters Gjerde). I det af ham herom udstedte Brev, heder det, at han i sit 15de Embedsaar (altsaa enten i 1270 eller 1271) underrettede Kongen og Chorsbrødrene om sit Forsæt at stifte et saadant Hospital som det nys nævnte, for at de Syge af Byen kunde finde Huusly der, indtil de enten kom sig eller døde, heller end at de syge eller saare skulde bæres halvdøde fra Huus til Huus som før; det var tillige hans Plan at lade saa mange Huse opføre, at Presten og hans Tjenere kunde faa fornødent Huusrum. Kong Magnus selv skjenkede dertil St. Peters Kirke, hvorover han havde Dispositionsret. Biskoppen skjenkede til den nye Stiftelse flere Gaarde, tilligemed et Stykke Jord og flere Tomter i Byen. Efter al Sandsynlighed var det ogsaa her de Spedalske, til hvis Pleje Stiftelsen oprettedes. Brevet er udateret, men maa efter det oven anførte Indhold være at henføre til et af de nærmeste Aar efter 1271 [1]). Man seer ogsaa her Kongen med sin sædvanlige Godhed og Menneskekjærlighed række en hjelpsom Haand. Endnu lige til vore Dage har dette Fattig- eller Sygehuus gjennem forskjellige Omskiftninger holdt sig paa samme Sted; nu er det Stavanger Amts Sygehuus, men dets Navn er fremdeles „St. Peters Gjerde". Biskop Thorgils viste sig ogsaa betænkt paa at skaffe sine Chorsbrødre en bedre Stilling, idet han, deels, med Kongens Samtykke, gav dem Biskopsstolens Lod i Tienden af Finnø, deels, som han udtrykte sig, i Betragtning af Præbendernes Ubetydelighed skjenkede til Chorsbrødrenes fælles Bordhold Sole Kirke med alt dens Tilbehør og alle dens Indtægter [2]). Af alt dette maa man slutte, at Thorgils har været en virksom og for sine Undergivnes Bedste omhyggelig Biskop, ligesom der vel ogsaa maa have været noget fremragende ved hans Personlighed, siden han var en af de tvende Biskopper, der kom til at ledsage Kong Haakon paa Toget til Skotland. Thorgils oplevede den Ulykke, at Byen Stavanger tilligemed Domkirken afbrandt i 1272 [3]). Dens egne Midler

[1]) Thorkelins Dipl. Norv. II. S. 58. I Brevet siges der udtrykkeligt: I vort Biskopsdømmes 15de Aar tilkjendegav vi Kongen og Chorsbrødrene vort Forsæt, som flere Mænd nu kunne see. Dette synes at antyde, at Bygningsarbejdet allerede var paabegyndt og følgeligen ikke saa ubetydelig Tid hengaaet efter at han havde gjort hiin første Tilkjendegivelse. Af de strax nedenfor omtalte Breve sees det, at han regner en Deel af 1266 for sit 11te, (ved Skrivfejl staar 9de), og en Deel af 1273 for sit 18de Embeds-Aar; dette viser, at hans Indvielse falder i 1255 eller 1256.

[2]) Dipl. Norv. II. No. 13, 15.

[3]) Annalerne, v. d. Aar.

forsloge ikke til at bygge den op igjen i den rige Stiil, som paa den Tid var bleven den herskende: det varede derfor længe, førend den kom i Stand, og der findes lige fra 1278 til 1289 Breve fra flere norske Biskopper, ja endog et fra Biskoppen i Skara i Sverige, hvori der tilstaaes dem, der paa visse Festdage besøge Stavangers Domkirke, og række den hjelpsom Haand, Indulgens for flere Dage [1]). Henimod 1297 maa den have været færdig, thi et Indulgensbrev, udstedt i det Aar af den daværende Erkebiskop, Jørund, taler kun om et Altar i Domkirken, ikke om denne selv [2]). Efter Thorgils's Død 1276 valgtes til hans Eftermand en **Arne**, sandsynligviis den samme Arne Capellan, der i det nys nævnte Stiftelsesbrev nævnes blandt Chorsbrødrene, og som blev indviet 1277; i Askatins Sted valgtes til Bergens Bispopsstol Dominicanermunken Broder **Narve**, der indviedes 1278. Hvorledes det gik til, at han kunde blive valgt, medens der herskede et saadant Uvenskab mellem de Sæculargejstlige og Dominicanerne, som det, vi allerede have skildret og fremdeles komme til at berøre, er næsten ufatteligt, med mindre man skulde antage, at Kongen selv har gjort sin Indflydelse gjeldende, i det Haab at et Valg, som dette, skulde bringe et Forlig til Veje. Saa meget er i alle Fald vist, at Narve stod i et nærmere Venskabsforhold til den kongelige Familie. — Efter Gilbert i Hamar valgte Capitlet en vis **Thorfinn**, sandsynligviis af deres eget Collegium, til hans Efterfølger. Biskoppen og Capitlet i Oslo søgte ved denne Lejlighed atter at gjøre deres gamle Fordring paa at besætte Hamars Bispopsstol gjeldende, og indgave derfor en Protest mod Thorfinns Valg til Erkebiskop Jon, medens denne i 1278 opholdt sig i Tunsberg. Men Erkebiskoppen dømte, efter at have undersøgt Sagen, ganske til Bedste for Hamars Capitel, og paalagde Oslo Capitel bestandig Taushed herom: et Paalæg, der, som vi ville see, ikke i det følgende fuldkommen blev overholdt [3]). Thorfinn lønnede Biskop Jon hans Bistand ved at vise sig som hans svorne og urokkelige Tilhænger i hans paafølgende Stridigheder med de verdslige Høvdinger. Om Erkebiskop Jons nidkjære og vistnok velmeente Virksomhed til Kirkens Bedste er der allerede handlet udførligt, ligesom det og er viist, at den Strid, der fandt Sted mellem ham og Kongen

[1]) Erkebiskop Jon gav 40 Dages Aflad ved Brev, dateret Nidaros. 17de Aug. 1275, (Dipl. Norv. III. 12), Biskop Peter af Orknø ved Brev, dat. Tunsberg 3die Sept. 1278 (sstds No. 14) Andreas af Oslo 20 Dages Aflad ved Brev dat. Tunsberg 7de Sept 1278 (sstds No. 15), Thorfinn af Hamar og Jørund af Hole hver 40 Dages Aflad ved Brev, dat. Bergen 14de Juli 1280 (sstds No. 17, 18); Biskop Arne af Skaalholt 20 Dages Aflad ved Brev dat. Bergen 24de Juli 1280 (sstds No. 19), Biskop Brynjulf af Skara 40 Dages Aflad ved Brev dat. Ljodhuus 10de Juli 1286 (sstds No. 23).

[2]) Dipl. Norv. III. No. 40.

[3]) Dipl. Norv. I. No. 105.

om visse Principspørgsmaal, ikke synes at have gjort dem til personlige Uvenner, tvert imod see vi, hvorledes Erkebiskoppen hyppigt var omkring Kongens Person, holdt Tale ved hans Sønners Hyldingsfest, og deeltog med ham i hans Tog til Gøta-Elven 1276, hvorhos der og er stor Sandsynlighed for, at han ogsaa var med paa Toget 1278, siden vi af hvad der nys er berettet angaaende hans Dom i Sagen mellem Oslos og Hamars Capitel 1278, erfare, at han i dette Aar, og vistnok om Sommeren, var i Tunsberg. Man skulde formode, at han holdt et Slags Provincial-Concilium der, eftersom vi af et Par Breve see, at saavel Biskop Andreas af Oslo, som Biskop Peter af Orknø, der havde succederet den i Aaret 1269 afdøde Biskop Henrik, (upaatvivlelig den samme Peter, der før var Archidiaconus paa Hjaltland, og som saadan endnu i 1269 var med at slutte den før omtalte Tractat med England) befandt sig i Tunsberg i de første Dage af September Maaned. Formodentlig indviede han da ogsaa Biskopperne Narve og Thorfinn, ligesom det og er rimeligt, at Biskop Arne af Stavanger var tilstede, i det mindste for at assistere ved Indvielsen [1]). Det er allerede fortalt, hvorledes heller ikke Erkebiskop Jon stod tilbage i den rosværdige Virksomhed, hvortil Kongen selv eller maaskee nærmest hans Ven Biskop Askatin synes at have givet Stødet, at oprette milde Stiftelser; idet han nemlig stiftede Hospitalet for Fattige paa Jlevoldene, hvilket endnu gjennem mange Omstiftninger staar ved Magt [2]). Om de islandske Biskopsstifter er der talt i det Foregaaende, ligesaa om Biskop Olaf i Grønland, der levede lige til 1280. I Færøerne døde Biskop Gaute i Aaret 1268, og til hans Eftermand valgte Chorsbrødrene i Bergen en af deres egen Midte, **Erlend**, der beklædte Biskopsstolen i den lange Tid af henved 40 Aar [3]). Hvad det nys omtalte Biskopsstifte paa Orknøerne angaar, da findes, merkeligt nok, Spor til, at endnu ikke Erkestolen i York havde opgivet sine Fordringer paa at besætte denne Biskopsstol, eftersom der, uagtet den ovenfor nævnte Biskop Peter levede lige til 1284, dog i Aaret 1275 tales om en Biskop Villjam af Orknø, der i dette Aar opholdt sig i Hartlepool paa Nordkysten af England, og berettede mange merkelige Ting om de Norge undergivne Øer, fornemmelig om Island, hvilket viser, at han maa have tilbragt nogen Tid enten i Norge eller paa Island, eller have haft Forbindelser der [4]). — Over Biskopsstolen paa Man og Sydernerne

[1]) Se de nys anførte Breve, vedkommende Stavangers Domkirke.

[2]) Se ovf. S. 575.

[3]) Annalerne, ved 1268.

[4]) Chronicon de Lanercost, ved 1275. Det er slet ikke usandsynligt, at denne Villjam, hvo han nu monne have været, kan have været Forfatter af den korte „Historia Norvegiæ", med forudskikket Beskrivelse af Landets og tilliggende Øers Beskaffenhed som er bleven udgiven efter et yngre skotsk Haand-

vedligeholdt Erkebiskoppen i Nidaros endnu sin Jurisdiction, skjønt disse Øer i verdsligt Henseende vare løsrevne fra Norge. Saaledes erfarer man, at da **Richard**, som ovenfor er nævnt, paa sin Tilbagereise fra Conciliet i Lyon var død i England, blev en vis **Markus** af Galloway udvalgt til hans Efterfølger, og indviet i Tunsberg, altsaa af Erkebiskop Jon, 1275 [1]). Imidlertid maa Manværingerne have været misfornøjede med hans Valg, siden det heder, at han i Førstningen var i Landflygtighed, hvorfor Man i tre Aar var belagt med Interdict. Siden blev han tilbagekaldt, og Indbyggerne forbandt sig, for at faa Interdictet hævet, til at betale een Pening af hvert Huus, fra hvis Arnested der gik Røg, hvilken Afgift siden vedblev. Markus siges at have bestyret sin Kirke ypperligt, og beklædte sit Embede i 24 Aar [2]). Han deeltog, som det nedenfor vil sees, i et Provincial-Concilium, der afholdtes i Bergen om Sommeren 1280; men hvor vidt han da endnu opholdt sig i Norge som landflygtig, eller han havde begivet sig anden Gang fra Sydersøerne til Norge, vides ikke: det første er imidlertid det sandsynligste. For øvrigt fik Erkebiskoppens Myndighed over Gejstligheden paa de Øer i Vesterhavet, der hørte til hans Provinds, følgelig ogsaa i Man og Sydersøerne, paa denne Tid en Udvidelse. Erkebiskop Jon tilmeldte nemlig i Aaret 1278 [3]) den nys før (25de Novbr. 1277) udvalgte Pave, **Nikolaus den 3die** (Johannes Gaetanus, Cardinal af St. Nikolaus), at da „Øen Grønland" formedelst det barske Hav kun sjelden besøgtes af Skibe, havde han nys benyttet sig deraf, at et Skib just skulde afgaa derhen, til at affende en forstandig Mand, som kunde opkræve den ved Conciliet i Lyon paabudne gejstlige Tiende, og under Forventning af Pavens Godkjendelse overdraget ham at absolvere de Gejstlige, der ikke havde betalt samme Tiende, fra den Excommunicationsstraf, de derved havde paadraget sig, samt for øvrigt at dispensere dem fra Straffen for hvilken som helst anden „Uregelmæssighed", hvori de maatte have gjort sig skyldige; hvorfor han nu anholdt om en saadan Godkjendelse. Denne tilstod Paven ham, og gav ham desuden eengang for alle Myndighed til at meddele

---

skrift i Christiania 1850. Her handles netop om de ildsprudende Bjerge og Jordskjelvene paa Island, hvorom Villjam ifølge Chron. de Lanercost skal have berettet.

[1]) De isl. Annaler, ved 1275.

[2]) Den manske Biskopskrønike ved Enden af Kongekrøniken, S. 30.

[3]) At det maa have været i dette Aar, sees deraf at Pavens Svar er dateret 1ste Januar 1279; Brevet fra Erkebiskoppen maa saaledes være indløbet før Vintren 1278—79, medens det dog ikke kan være skrevet før Vintren 1277—1278, eftersom Pave Nikolaus indviedes i Decbr. 1277.

slig Absolution og Dispensation ej alene for Grønlands Vedkommende, men ogsaa for alle andre Øer i samme Hav [1]).

Kong Magnus havde i Aaret 1276 en ny Anledning til at gjøre sin Overhøjhed over Orknøerne gjeldende, idet Jarlen **Magnus**, Magnus Gilbertssøns Søn og Efterfølger, om Sommeren indfandt sig i Norge, og fik Jarlsnavn samt følgelig aflagde sin Troskabseed til Kongen i Tunsberg Olafsmessedag (29de Juli) just som Kongen var kommen tilbage fra Mødet ved Horsaberg [2]). Om denne Magnus Magnussøn Jarl veed man for øvrigt ikke det mindste; saa meget er kun vist, at de af hans Fader indgaaede Forligsbetingelser ogsaa nøjagtigt med Hensyn til ham maa have været iagttagne, siden man seer, at han aldeles intet havde med Hjaltland at bestille, medens dette derimod lagdes til det Len, der blev overdraget Kongens yngre Søn, Hertug Haakon; det er endog høfst sandsynligt, at først ved denne Lejlighed Færøerne, hvilke ogsaa faldt paa Hertugens Deel, forenedes med Hjaltland til et eneste Lagdømme. Magnus Jarl havde ellers, ligesom sine Forgængere, Katanes til Len af den skotske Krone, og var saaledes paa een Gang baade norsk og skotsk Vasall. Hvor længe han levede, vides ikke; der fortælles kun om ham, at han døde uden Børn, og efterfulgtes, som Jarl i Orknøerne og Katanes, af sin Broder, **Jon Magnussøn** [3]).

Om Kong Magnus's daglige Liv og hvad der tildrog sig i hans nærmere Omgangs- og Familie-Kreds vide vi ej mere, end der allerede er berettet. Vi have seet, at han, i Særdeleshed under Forhandlingerne om Lovreformen, hyppigt rejste om i Landet, men at Bergen dog var at betragte som hans Hovedresidens, hvor han i Regelen tilbragte Vintren, og hvor han derfor ogsaa stiftede sit fornemste Capell, den før omtalte Apostelkirke. Saa vidt vi af de ufuldstændige Optegnelser kunne slutte, tilbragte Kong Magnus kun tvende Vintre i Nidaros, nemlig 1265—1266 og 1275—76; Vintrene 1269—70, 1272—73 og 1276—77 tilbragte han i Tunsberg; alle de øvrige Vintre synes han at have tilbragt i Bergen. Denne By forskjønnede han derfor, og, som vi have seet, mest med Pragtbygninger, og her valgte han sin Begravelse hos Franciscanerne. Hans Omhu strakte sig ogsaa til de i Nærheden af Byen liggende Egne, saaledes have vi et Brev fra ham, hvori han takker Menigheden paa Voss, fordi den efter hans Faders Tilskyndelse havde bestemt sig til at opføre en Steenkirke paa Vangen i Stedet for, som fra først af paatænkt, en Trækirke, og allerede sat Bygnings-Arbejdet i

[1]) Dipl. Norv. I. 66.

[2]) Isl. Annaler, ved 1276.

[3]) Det orknøiske Successionsdiplom i Symbolæ ad hist. ant. rer. Norv. S. 23.

Gang [1]). Dette er den store, i sin Tid smukke St. Michaelskirke paa Vossevangen, der endnu er til, i taalelig god Stand. Om Kong Magnus's Menneskekjærlighed og oprigtige Religiøsitet efter de Tiders Maade vidne saavel mange af de allerede omtalte Foranstaltninger, han i sin Regjeringstid traf, og hans Beredvillighed til at yde Kirken dens Ret, som i Særdeleshed hans Testament, der, som ovenfor berørt, blev udstedt i Februar 1277, men som allerede maa have været færdigt rum Tid i Forvejen, omkring 1266 eller 1267. I dette Testament skjenker han først tre Merker Sølv til enhver Skibrede i Landet, for dermed at kjøbe Korn og Kvæg til de Fattige; Bestemmelsen er saa nøjagtig, at endog hvert Fylke opregnes med dets Skibrede-Tal og det dertil svarende tredobbelte Antal Merker. De fire oplandske Fylker, Gudbrandsdalene, Hadafylke, Heinafylke og Raumafylke, hvor Skibrede-Inddelingen ikke kjendtes, fik hvert 30 Merker. Til Reins Nonnekloster skjenkede han 30 Merkers Bool, til en Præbende, som han indstiftede i Bergens Kathedralkirke, 60 Laupers Bool, paa det Vilkaar, at Præbendens Indehaver paa det til Præbenden hørende Altar skulde til bestemte Tider holde Sjæle-Messe for de afdøde Troende, især for Kongens Fader, hans Moder og ham selv. Til Nonneklosteret i Bergen skjenkede han 70 Laupers Bool af sin Mødrenearv; til Chorsbrødrene ved St. Hallvards Kirke i Oslo kun 3 Markebool, imod at de efter hans Død skulde holde hans Aartid. Til St. Stephans Kloster i Tunsberg gav han 20 Markebool, til Dragsmark Præmonstratenserkloster 10 Markebool. De her nævnte Klostre fik Gaver i Jordegods; de øvrige gejstlige Stiftelser kun i rede Penge eengang for alle, nemlig Nidarholmskloster 120 Mkr. courant, imod den Forpligtelse at levere baade Sæculargejstlige og Klostergejstlige Brød og Viin til Consecration; Dominicanerklosteret i Nidaros fik 12 Mkr. Sterling; Chorsbrødrene ved Kathedralkirken i Bergen 120 Mkr. Sterl. imod en lignende Forpligtelse, som den der paalagdes Munkene i Nidarholm, samt derhos 30 Mkr. Sterl. mod hvert Aar at højtideligholde Kongens Aartid; Dominicanerne i Bergen fik 12 Mkr. Sterl., og Franciscanerne, som det allerede er omtalt, foruden en lignende Sum af 12 Mkr. Sterl. derhos 700 Mkr. sædvanlig Courant til Klostrets Bygning, ligesom Kongen ogsaa der betingede sig sit Gravsted. Nonneklostret i Bergen fik, foruden den tidligere omtalte Gave i Jordegods, 40 Mkr. Sterl. i Penge; de to nævnte Hospitaler i Bergen, St. Katharinæ og Allehelgens, hiint 100, dette 60 Mkr. Sterl. Cistercienserklostret i Lyse fik 12 Mrk. Sterling. Biskopperne i Stavanger, Oslo og Hamar fik hver 120 Mkr. Sterl. imod den samme For-

[1]) Brev af 1271, i Dipl. Norv. IV. No. 2.

pligtelse, som Munkene i Nidarholm og Chorsbrødrene i Bergen. Nonneklostrene i Gimsø og Oslo fik hvert 30 Mkr. sædvanlig Courant. Dominicanerne i Oslo fik 12 Mkr. Sterl., Cistercienserne i Hovedø Kloster 30 Mkr. sædvanlig Courant. Hospitalet paa Varna fik 20 Mkr. sædvanlig Courant. Franciscanerne i Kongehelle fik 12 Mkr. Sterl., samt derhos til Opbyggelse af deres Kloster 120 Mkr. sædvanlig Courant. Dette viser, at dette Kloster da ganske nyligt maa være stiftet, maaskee ved Kongens egen Foranstaltning. Desforuden skjenkedes til enhver Skibrede i Kystfylkerne 3 Mkrs. Værd i Korn. Til Executorer beskikkedes Biskopperne af Oslo og Bergen, og bekræftedes som saadanne af Pave Clemens den 4de ved Bulle af 6te August 1268 [1]).

Kong Magnus's milde Gaver kom sandsynligvis meget vel tilpas, eftersom det erfares, at Norge i 1277 hjemsøgtes af Misvært og deraf følgende Hungersnød. Erkebiskop Jon tog deraf Anledning til at anholde hos Pave Nikolaus om, at Norges Gejstlighed maatte fritages for at erlægge den paa Conciliet i Lyon vedtagne Sexaars-Tiende til det hellige Lands Hjelp: hvilken Bøn Paven dog ikke fandt for godt at opfylde, men tilstod kun Udsættelsen med Tiende-Ydelsen for 1277 indtil det 8de Aar [2]). Ogsaa i 1278 maa det have seet ilde ud i Norge, da Misværten havde været saa stor, at kun de færreste havde faaet sine Agre tilsaaede. Desto mere behøvede man Tilførsel udenlands fra, og dette var vel for en stor Deel Aarsag, saavel til at Kong Magnus saa beredvilligt indrømmede de østersøiske Handelsmænd Friheder i norske Havne, som til at der ej udbrød nogen aabenbar og betydelig Krig med Danmark. Overhoved maa man vel antage, at Magnus's Hofholdning, der efter alt, hvad man kan slutte fra de sparsomme Træk, der desangaaende ere os opbevarede, maa have været meget pragtfuld, saavel som hans store Bygge-Arbeider, hans Gavmildhed til Kirker og Klostre, og hans betydelige Udrustninger i den senere Deel af hans Liv, slugte store Pengesummer, som man havde Vanskelighed ved at tilvejebringe. I det mindste erfarer man, at Kong Magnus saa sig nødt til at benytte den i hine Tider sædvanlige Finans-Operation, at slaa daarlig Mynt, og det ikke engang med Maade, men saaledes at kun den ubetydeligste Deel af de

[1]) Kong Magnus's Testament i Dipl. Norv. IV. No. 3. Thorkelins Dipl. Norv. II. S. 253.

[2]) Pavelig Skrivelse af 31te Januar 1279; Dipl. Norv. I. No. 67. Hvad her skal forstaaes ved „8de Aar" er vanskeligt nok at sige; det kunde betegne det 8de fra Udstedelsesdagen, men da tidligere Udtrykket „andet Aar" efter Kirkemødet forekommer (1275 eller 1276) kunde „8de" maaskee ogsaa betegne „8de efter Mødet", altsaa 1281 eller 1282.

saakaldte Sølvpenge var reent Sølv [1]). I Aaret 1278 indberettede Erkebiskop Jon til Pave Nikolaus, at han havde indkrævet Sex-Aars-Tienden til det hellige Land for 1276, men at sædvanlig norsk Courant var af saa ringe Værd, at den ej alene ikke modtoges udenfor Norge, men ikke engang paa nogen Maade kunde blive vexlet mod Sølv. Han forestillede derfor Paven, at han maaskee gjorde bedst i at omsætte de indkomne Penge i Varer og lade disse sælge i Udlandet for Sølv, hvortil ogsaa Paven bemyndigede ham ved Skrivelse af 31te Januar 1279. For øvrigt kjender man hidtil kun tvende Exemplarer af Mynter med Kong Magnus's Navn.

64. Kong Magnus's sidste Aar, Sygdom og Død.

Imidlertid nærmede Kong Magnus's Liv sig sterkt sin Ende. Uagtet han endnu var en Mand i sine bedste Aar, synes dog hans Helbred at have været saa svag, at hans Omgivelser forudsaa hans nær forestaaende Endeligt, og indrettede sig derefter. Dette gav Anledning til nye Brydninger mellem de verdslige og gejstlige Høvdinger, der synes at have formørket hans sidste Dage. Magnus selv viste aabenbart, at det var hans oprigtige Hensigt at holde sine i Compositionen givne Løfter, og fremdeles staa paa en venskabelig Fod med Erkebiskoppen. Som et tydeligt Beviis derpaa kan man vistnok ansee den af ham givne Erklæring, at det ingenlunde var hans Hensigt, eller endog sømmeligt, at der ved de Privilegier, han havde tilstaaet Apostelkirken og dens Provst, berøvedes Kathedralkirken og Capitlet den disse tilkommende Ærefrygt, men at han herved forpligtede sig og sine Efterkommere til at præsentere den af dem nævnte Provst for Biskoppen, paa det at denne kunde tage ham i Eed og indsætte ham i Embedet, efter modtaget Haandkys, samt at saa vel Provsten selv, som de af denne udnævnte Chorsbrødre skulde vise Biskoppen al sømmelig Lydighed, Agtelse og Ærbødighed, opfylde hans Befalinger, og underkaste sig hans passende Straf som deres Diøcesan-Biskop [2]). Dette var vistnok aldeles stemmende med Compositio-

[1]) Man har Mynter fra K. Erik Magnussøns Tid, der neppe indeholde $^1/_{16}$ reent Sølv (Holmboe: das älteste Münzwesen Norwegens S. 22), og dog heder det i Hertug Haakons Retterbod for Hedemarken og Thoten, Hamar 23de April 1293, Art. 10, „at hvad Klagen over Peningen angaar, at den gjelder libet, er det dog Gud og hver Mand bekjendt, at den nu var lige saa god som i hans i Faders Dage". N. gl. Love III. S. 22. Dog finder man af flere Diplomer fra Tiden strax efter K. Magnus's Død, at 3 Mkr. norsk Mynt gjaldt ligt med 1 Mk. reent Sølv.

[2]) Thorkelins Dipl. II. S. 85. Dette Brev mangler vistnok Datum, men synes at maatte være at henføre til Tiden efter 1277.

nens Artikel 3, men at Kongen dog ved denne Indstiftelse af et eget Capitel af Capell-Gejstlige har tænkt sig en større Fritagelse fra den biskoppelige Myndighed for disse, og friere Hænder for sig selv til deres Beskikkelse, end hvad han ved denne Erklæring lod sig nøje med, synes i det mindste af de senere Forhandlinger, Capell-Gejstligheden vedkommende, højst rimeligt. At han her gav efter, viser saaledes hans gode Vilje. Som et Tegn paa god Forstaaelse mellem Kong Magnus og Erkebiskoppen kan det vel ogsaa betragtes, at denne i Aaret 1279 bestemte 100 Dages Aflad for alle dem, der bade for Kong Magnus, Dronning Ingeborg og deres Børn. Vistnok havde Paven selv befalet alle Biskopper i Riget, at holde Gejstligheden til et saadant Bønnehold, men Erkebiskoppen udstrakte her Budet til alle og Enhver, og dette maa dog saaledes ansees som et Tegn paa Velvilje fra Erkebiskoppens Side. Kongen selv sendte den herom af Erkebiskoppen udstedte Skrivelse til sin Ven Biskop Arne paa Island, med venlige Hilsener og en Deel Viin og Hvedemeel til Messesang. Overbringerne af dette Brev vare Ravn Oddssøn, hvilken Kongen nu havde udnævnt til Merkesmænd, og Thorvard Thorarinssøn. Men kort efter indløb et Brev fra Erkebiskoppen, hvori denne bød Biskop Arne, ikke at lade Kongens Mænd drage de Friheder bort fra Kirken, som den havde, førend Landet kom under Norges Konge, nemlig frit at kjøbe Svovl og Falke [1]). Dette viser, at Kongsmændene fremdeles med Iver og Strenghed søgte at gjennemføre den nye Lovs Bud, og, som det allerede ovenfor er antydet, rimeligviis at faa enkelte Artikler af den i Norge nys indførte nye almindelige Lov vedtagne, førend endnu denne selv i sin Heelhed var forelagt Islændingerne. I Norge maa man ligeledes have haft travlt med at bringe de nye Lovbud i Udøvelse, og fornemmelig at organisere den nye Ledingsberegning, medens Erkebiskoppen igjen paa sin Side, saa vidt man kan skjønne, gjorde alle Forberedelser til at faa sin Christendomsbaalk vedtagen i Norge, og antog nu vel dette saa meget lettere, som Compositionen til Tunsberg, efter hvis Principer hans Christenret var udarbejdet, gav ham et fast Grundlag at bygge paa, og syntes at maatte bortrydde enhver betydeligere Trist om de herved afgjorte Punkter. Allerede i Aaret 1278 lod Erkebiskoppen hos alle sine Lydbiskopper tilsige et almindeligt Provincial-Concilium, der skulde holdes i Bergen ved Midsommerstid 1280 [2]). At han satte en saa lang Frist, som af to Aar, viser,

---

[1]) Arne Biskops Saga, Cap. 24.

[2]) Sammestedes, Cap. 20. Her omtales rigtignok kun Indkaldelsen af de islandske Biskopper; muligt er det derfor, at de norske, der ej behøvede saa lang Frist, indkaldtes senere: men i alle Fald fremgaar dog heraf, at Jon allerede da havde besluttet at afholde et Kirkemøde 1280.

hvor magtpaaliggende det var ham, at Mødet maatte blive fuldtalligt, og man kan derfor neppe tvivle om, at han paa dette Møde agtede at faa sin Christendomsbaalk vedtagen af den forsamlede Gejstlighed. Det er ikke usandsynligt, at dette skede efter Aftale med Kong Magnus, og at denne selv nu endelig har givet sit Samtykke til, at Erkebiskoppens Christenret blev forelagt de verdslige Høvdinger til Vedtagelse. Vi erfare nemlig, at Kongen besluttede at lade sin Søn Erik krone i Bergen St. Hansdag 1280, og da en saadan Kroning ej kunde finde Sted uden de fornemste verdslige Høvdingers Deeltagelse, bliver det klart, at et virkeligt Høvdingemøde maa være tilstevnt samtidigt med Biskopsmødet, ganske saaledes som det tidligere havde været brugeligt, navnlig i 1277. Men hvor vidt dette allerede fra først af har været aftalt mellem Kongen og Erkebiskoppen, eller om hiin kun senere hen besluttede sig til at holde Høvdingemødet, kan man ej see af de forhaandenværende Oplysninger. Det første synes dog at være det rimeligste, nemlig at Kongen og Erkebiskoppen i Forening besluttede at sammenkalde et Møde af verdslige og gejstlige Høvdinger, med saa lang Frist, at det nogenledes kunde blive fuldtalligt, hovedsageligt for at handle om den nye Christenret og derved ganske at bringe de kirkelige Anliggender paa det Rene. Derimod er det nok muligt, at Beslutningen om at lade Kong Erik krone først er opstaaet hos Kongen senere, da han allerede var saa syg, at han frygtede snart at blive bortrykket, og derfor gjerne vilde gjøre alt, hvad han formaaede, for endnu i sit levende Live at sikre Erik Kronen. Det eneste Sted, hvoraf vi erfare denne hans Beslutning, er hiint før omtalte Brev til Kong Edward i England, der kun er dateret to Dage før Kong Magnus's Død [1]). At Beslutningen maa være fattet tidligere, kan neppe betvivles, medens det dog ikke er rimeligt, at han allerede to Aar forud skulde have tænkt derpaa. Af hvad der senere forefaldt, saavel som af de samtidige Begivenheder paa Island see vi noksom, at de verdslige Høvdinger med stor Uvilje betragtede Erkebiskoppens Bestræbelser, at de lagde Planer til at gjøre ham alvorlig Modstand paa det forestaaende Møde, og at de vel endog imødesaa dette med en vis Harme. Paa sin Side sees igjen Erkebiskoppen at have truffet kraftige Forberedelser til at drive igjennem, hvad han ansaa for at være Kirkens og sin Ret. Dette fremgaar noksom af et Brev, dateret Nidaros 14de Marts 1280 [2]), hvori Nidaros Domkapitel, Abbederne Thore af Tuterø og Haakon af Nidarholm, saavel som Thrond, Prior i Elgeseter, bekjendtgjøre, at, da

---

[1]) Rymeri Foedera I. p. II. S. 579.

[2]) Dipl. Norv. III. No. 16. Ogsaa aftrykt, men meget skjødesløst hos Thorkelin, Dipl. Arn. II. S. 86.

Erkebiskop Jon ønskede at sikre sig mod fremtidige Tilfælde, samt for at den Frihed, Kirken i mange Tider fredeligt og urokket havde nydt, ikke pludseligt skulde tilintetgjøres ved Indgreb af dem, der hensynsløst styrtede frem for at gjøre den Afbræk, havde han anmodet dem, tilligemed tvende Brødre fra hvert af de før nævnte Klostre, efter foregaaende nøjagtig Undersøgelse paa et Møde i hans eget „Auditorium" tilligemed tvende Prædikebrødre samt Presterne og Vicarierne ved Nidaros's Kirker at afgive sandfærdigt og oprigtigt Vidnesbyrd om, hvor vidt Nogen kunde erindre, at før den Tid Kirkernes Landgodser og Besiddelser i Nidaros Diøces, i det mindste de i Throndhjem, havde været underkastet Skatter, offentlige Afgifter eller andre Tvangs-Ydelser, eller om Lægmænd havde haft nogen Ret over dem; hvilket Vidnesbyrd de afgave saaledes: at da det ikke var ubekjendt for nogen af Throndhjems Indbyggere, at Kirkernes og de Gejstliges Gods havde været frit for Skatter og hvilke som helst Ydelser, kunde det næsten synes overflødigt at æske faa Mænds Vidnesbyrd derom, thi Alles eenstemmige Udsagn bevidnede det noksom; men for at Taushed fra deres Side ikke skulde udtolkes til Skade for Kirkens Frihed, havde de alle besluttet at efterkomme Erkebiskoppens Begjæring; og ved at samtale derom med de fornemste og ældste, dernæst med andre forstandige Mænd havde de kun hørt een og samme Erklæring af alle, nemlig at Kirkegodset i Throndhjem fra umindelige Tider lige til indeværende Aar havde været ganske frit og ledigt for alle Slags Skatter og Afgifter, saa at de derpaa boende Lejglændinger med Hensyn til de samme Gaarde, hverken skyldte Kongen eller de andre noget, men kun vare pligtige til at yde dem, af hvem de havde lejet Gaardene, en aarlig Landskyld. Noget andet eller modsat havde de aldrig hørt, men Godserne havde i umindelig Tid været frie for alle Slags Byrder. Dette bevidnede de fornemste af dem ved deres hoshængte Segl; de øvrige Prester, 29 i Tallet, navngives særskilt. Brevets Indhold viser noksom, at de kongelige Befuldmægtigede just ved denne Tid enten allerede maa have gjennemrejst det Throndhjemske for at ansætte alt Jordegods til Leding ifølge det nye System, eller at de stode i Begreb med at gjøre det, og at Erkebiskoppen ved dette Vidnesbyrd vilde sikre sig mod enhver Skatlægning af Kirkens og Gejstlighedens Gods [1]). Der kan saaledes ikke være nogen Tvivl om, at mange ubehagelige Sammenstød maa have fundet Sted mellem Gejstligheden og de saakaldte Kongsmænd, der i hans velmeente Eftergivenhed vistnok kun saa uforsvarlig Svaghed og Ligegyldighed ved at opretholde Kronens Rettigheder. Hvor nær disse Ubehageligheder gik den fromme, fredelskende Konge til

[1]) Brev af 14de Marts 1280 Dipl. Norv. III. No. 16.

Hjerte, og hvor ulykkelig han følte sig ved at iagttage det Stof til fremtidige voldsommere Stridigheder, som allerede i saa rigt Maal var for Haanden, erfarer man af nogle Ytringer, han lod falde ikke lang Tid før sin Død, da han sad i sit Herberge med nogle faa Venner. Dette Liv, sagde han, var fuldt af Tvang og mangehaande Prøvelser og Møje, men de vare derimod lykkelige, der skulde dø. De Tilstedeværende, der kun havde hans ydre Ro, Fred og Lykke for Øje, kunde ikke skjønne, hvorfor han talte sligt, og spurgte hvad det skulde betyde. Han svarede: „det kan gjerne være, at det tykkes eder, som om jeg har liden Møje og Vanskelighed at kæmpe med i min Regjering; jeg derimod synes at Møjen er mangfoldig og stor, thi ikke nok med at det altid er vanskeligt og ansvarsfuldt at styre et stort Rige, forekommer det mig dobbelt betænkeligt at dømme og afgjøre Tvistmaalene mellem Gejstligheden og Lægfolket, uden at begaa store Misgreb". De andre meente, at det dog vel ikke var saa vanskeligt for ham. „Jo", svarede han, „Vanskeligheden tykkes mig saa stor, at jeg priser de Døde lykkelige fremfor de Levende; naar dette Hoved", sagde han, og strøg sig om Panden, „har ligget under Jorden i tre Aar, ville I nok faa at see, hvad jeg har haft at staa i" [1]).

Under disse Sorger og Bekymringer tilbragte Kong Magnus saaledes Slutningen af Aaret 1279 og Begyndelsen af 1280, oppebiende det forestaaende store Møde, og sandsynligviis gjørende sine Forberedelser dertil. Det var vistnok ikke liden Glæde og Opmuntring for ham, at hans Ven Biskop Arne af Skaalholt allerede om Høsten 1279 kom til Norge, for at tilbringe Vintren der. Han var affejlet fra Ørebakke den 24de August, landede lidt søndenfor Jæderen den 11te September, og kom til Bergen 1ste October [2]). Han tog, som det lader, sit Ophold hos Biskop Narve; men allerede Dagen efter hans Ankomst [3]) lod Kongen ham kalde til en Samtale i sin Maalstue, og viste sig meget naadig imod ham: umiddelbart derefter lod han ham indbyde til et Gjestebud, som han just skulde holde næste Dag, St. Francisci Dag, og noget senere, i Julefasten, indbød Kongen ham ej alene til at være hos ham om Julen, med saa mange Mænd, han selv vilde, men forærede ham endog en Deel Levnetsmidler til at holde sine Folk med. Arne tilbragte ej alene Julen, men ogsaa den følgende Paaske hos Kongen og var desuden i alle hans Gjestebud, og fik i Julegave et prægtigt Stykke Tøj af det Slags, som kaldtes Baldikin. Ogsaa Biskop Jørund af Hole forlod Island allerede i 1279, men, som det synes, paa et andet Skib end

[1]) Arne Biskops Saga Cap. 32.

[2]) Arne Biskops Saga Cap. 24.

[3]) Isl. Annaler, ved 1279.

Arne, og uden at besøge Kong Magnus. Denne sendte imidlertid Eindride Bøggul paany ud til Island, og med ham Thrønderen Lodin af Bakke [1]), som det hed, i Egenskab af Lagmand, fremdeles, som man maa formode, for at bane den nye Lovreform Indgang. For Resten lader det til, at der hele denne Høst og Vinter har været plejet hyppige Underhandlinger mellem det norske Hof og fremmede Magter. Saaledes udstedte han allerede den 7de August det før omtalte Frihedsbrev for Kjøbmændene i Bremen, aldeles eenslydende med det, han Aaret forud have udstedt til Lübeckerne. Siden sees der at have været verlet Breve med det engelske Hof angaaende Paagribelsen af Guido af Montfort, Søn af den bekjendte Simon af Montfort, Jarl af Leicester, hvilken Kong Edward, paa Grund af hvad han og hans Fader sagdes at have forbrudt mod Kongehuset, og især fordi han i Italien havde dræbt Kong Edwards Frænde Henrik, den udvalgte tydske Konge Richards Søn, havde lyst fredløs, og som Edward derfor ønskede at faa i sin Vold, for at tage Hevn over ham. Guido maa have faret vidt og bredt gjennem Europa, thi vi erfare først, at han om Vaaren 1279 var i Italien, og at Fyrsten af Salerno da paa hans Vegne anholdt om Naade for ham, hvilken dog ej blev ham til Deel [2]); senere, efter Kong Magnus's Død, finde vi ham, eller i det mindste En, som man antog for ham, i Norge, hvor man næsten synes at have ventet hans Ankomst, og hvorhen derfor Kong Edward neppe har at undladt at skrive, for at belave Kongen og hans Høvdinger paa dette Tilfælde [3]). Den 6te Mai 1280 tilskrev endelig Kong Magnus den engelske Konge det allerede ovenfor omtalte Brev fra Bergen, hvori han underettede ham om, at han laa i en haard Sygdom, og derfor anbefalte til hans Raad og Bistand sine to Sønner, Kong Erik saavel som Hertug Haakon, hvorhos han og lod ham vide, at han agtede at lade Kong Erik krone i Bergen, førstkommende St. Hans Dag. Han takkede ham tillige, fordi han havde sendt ham Reliqvier, og sendt ham til Gjengjeld med Overbringerne af Brevet, hvilke vare Erlend, Provst for hans Capell (Apostelkirken), saavel som hans Drabant, Richard, atter en Deel vel afrettede Falke, to hvide og sex graa. Den Svaghed, der nu fængslede Magnus til Sygelejet, var hans Helsot, og det her nævnte Brev var maaskee det sidste, der i hans Navn blev skrevet, i det mindste til noget udenlandskt Hof, thi han døde allerede tre Dage efter, den 9de Mai 1280, kun 41 Aar og hen-

[1]) Sammestedს. Det er kun Annalerne, som tale herom; i Arne Biskops Saga nævnes ikke det mindste om denne Sag, der dog ganske synes at have sin Rigtighed.

[2]) Brev hos Rymer (II. 568) af 11te April 1279.

[3]) Se nedenfor, hvad der berettes om denne Sag. Chronologien er her noget dunkel.

ved 8 Maaneder gammel [1]). Han blev, som han selv havde bestemt det, begraven ved St. Olafs Franciscaner-Kloster i Bergen.

Der siges om Magnus i et samtidigt Skrift, at hans Død var ligesaa stor Skade for hele Landets Folk og især for Gejstligheden, som Kong Josias Død fordum for Jødefolket. Det kan heller ikke være nogen Tvivl om, at hans Død har vakt almindelig Sorg, ej alene fordi Folket paa Grund af hans personlige Elskværdighed havde faaet ham meget kjær, men ogsaa, og i Særdeleshed, fordi det maatte være Alle og Enhver klart, at han alene nu formaaede at holde de politiske Storme tilbage, der hvert Øjeblik truede med at udbryde, og at det eneste Haab om at faa dem afværgede, var afhængigt af, om han levede længe nok til at berolige Gemytterne og vænne dem til den gjensidige Fordragelighed, som de endnu ikke tilfulde havde kunnet lære. Om end saadanne Elementer til Parti-Tvedragt havde været tilstede, saa vilde kun den langvarige Mindreaarigheds-Regjering, som ved hans alt for tidlige Død maatte indtræde, være nok til at lade alle sande Fædrelandsvenner betragte denne som en af de største Ulykker, der kunde overgaa Landet. Og de Storme, som virkelig brøde ud, og om hvilke vi i det Følgende komme til at berette, maatte i Tidens Løb ved den overordentlige Modsætning, de afgave i Forhold til Kong Magnus's lykkelige og fredelige Regjering, bidrage end mere til at stille denne i et glimrende Lys.

Et Tilbageblik paa Kong Magnus's Regjeringstid viser ogsaa denne som en i det hele taget for Norge lykkelig og glædelig Periode. Folket nød i fuldt Maal Freden og dens Velsignelser; Kongen arbejdede ivrigt og med Held, for at afskaffe gamle Misbrug og indføre, hvad i det mindste han selv og den Tids øvrige Statsmænd antoge for en bedre Tingenes Orden; Riget var mægtigt og hædret; de politiske Misgreb, hvori Kongen og hans Raadgivere maatte have gjort sig skyldige, betragtedes i det mindste ikke som saadanne, undtagen hvor man maaskee troede at finde, at han viste sig alt for eftergivende mod Gejstligheden. Men hvad dette angaar, maatte dog vistnok alle Retfærdige og Sandhedskjærlige erkjende, at han havde en yderst vanskelig Stilling lige over for en Mand af saadan Myndighed og Heftighed som Erkebiskop Jon; at han i det mindste var at undskylde, om ikke ligefrem at forsvare, naar han i det længste søgte at undgaa en erklæret Kirkestrids Rædsler og

[1]) Hans Dødsdag angives i flere Kalendarier, saa og i Arne Biskops Saga, Cap. 25; Dagen kaldes her Adventus beati Nicolai i Bari, d. e. Translatio Nicolai; Annalerne nævne VII. id. Maii. De stockholmske Minoriters Diarier, der omtale hans Begravelse ved Minoriterklostret i Bergen, nævne hans Død ved 1ste Juni (Scr. rer. Svec. I. 77); men maaskee sigte de her til Begravelsesdagen,

Forvirringer, og det maa tvert imod paaskjønnes, at han med sit fredelige Gemyt og religiøse Sind, og paa en Tid, da Kirkens Anseelse og Overhaand saa godt som havde naaet sit høieste Punkt, dog vovede at gjøre dens Forkæmpere nogen Modstand, og ikke aldeles blindt hengav sig som Redskabet til deres Forherligelse. At Undersaatterne paaskjønnede hans gode Vilje og ufortrødne Virksomhed, viser sig ogsaa noksom i Tilnavnet „den Gode", som hans Samtid eller nærmeste Eftertid synes at have tillagt ham. Man finder ham ogsaa i yngre Aarbøger kaldet lagabœtir eller Lovbøderen, paa Grund af hans Hovedvirksomhed, Lovforbedringen; men det vides ikke med Vished, om dette Tilnavn allerede blev brugeligt strax efter hans Død, eller om det først blev opfundet i sildigere Tider [1]). Imidlertid er det nu omstunder blevet næsten uadskilleligt fra hans Navn. I latinske Breve, som han enten selv udstedte eller modtog, kaldes han „Magnus den 4de". Han har da sandsynligvis regnet Magnus Olafssøn (den gode) for den første, Magnus Barfod for den anden og Magnus Erlingssøn for den tredie, uden at medregne Magnus Haraldssøn og Magnus Sigurdssøn (blinde), formedelst deres kortvarige Regjering.

---

[1]) Man finder dette Tilnavn, saa vidt vides, aller først i et Papirshaandskrift af Annalerne (Cod. Arnam. No. 429 qv.), der er nedskrevet i det 16de Aarhundrede, og naaer til 1427; hvis dens Original naaede lige saa langt, bliver saaledes Benævnelsen lagabœtir her ikke ældre end Begyndelsen af 15de Aarhundrede. For Resten er Cod. 429 meget beslægtet med Cod. 417 qv., og denne igjen med den saakaldte Lagmands-Annal, der naar til 1356. Ældre end denne Tid er Tilnavnet neppe. „Den gode" kaldes Magnus allerede i Annales regii fra Begyndelsen af 14de Aarhundrede.

Chronologisk Register.

Aar 1263. Erkebiskop Einar †
» — Kongen drager til Orknøerne
» — (15 Nov.) Opgjør i Lund ang. de danske Kongedøttres Arvegods
» — (15 Decbr.) Kongens Sygdom og Død
» 1263—1264. (Vinter) **Kong Magnus** i Bergen
» 1264. Kongen af Skotland underkaster sig Syderøerne
» — Kong Magnus af Man hylder Skotekongen
» — Østerlandet paa Island underkaster sig Kongen
» — Gesandtskab til Skotland
» — Skotske Gesandter i Norge
» — Gissur Jarls Feide med Oddeverierne, Thord Andresson henrettet
» — Abbed Byrge af Tutero postuleres til Erkebiskop
» — (Høst) Ildebrand paa Giske
» — Nikolaus paa Giske †
» — (2 Octbr.) Pave Urbanus *IV* †
» — Margrete paa Giske egter Bjarne af Bjarkø
» — (Novbr.) Kongens Søn Magnus født og død
» 1264—1265. (Vinter) K. Magnus i Throndhjem
» 1265. (Febr.) Clemens *IV* Pave
» — K. Magnus's Sammenkomst med Byrge Jarl
» — Biskop Gilbert og Kantsler Askatin sendes til Skotland
» — Thorvard og Sturla sendes til Island med det første Udkast til en islandsk Lovbog
» — Reginald af Roxburgh sendes til Norge
» — Biskop Brand i Hole †
» — Biskop Haakon af Oslo postuleres til Erkebiskop
» — (24 Novbr.) Kong Magnus i Man †
» 1265—1276. Lovreform i Norge
» 1265—1266. K. Magnus i Bergen (?)
» — Reginald af Roxburgh i Norge
» 1266. Askatin og Andres Nikolasson sendes til Skotland
» — (2 Juli) Fredsslutning og Traktat til Perth. Sydersøerne og Man afstaaes til Skotland mod en aarlig Afgift
» — Allehelgenskirken i Bergen færdiggjort
» 1266. Byrge Jarl i Sverige †
» — Junker Erik i Sverige drager til det danske Hof
» 1266—67. (Vinter) K. Magnus i Bergen (?)
» 1267. (5 Jan.) Jon Raude bringer Pallium fra Rom til Erkebiskop Haakon
» — (4 April) Haakon indviet til Erkebiskop
» — Dronning Margrete gaar i Reins Kloster
» — Jorund Thorsteinsson bestikkes til Biskop i Hole
» — Andres indviet til Biskop i Oslo og Jorund til Biskop i Hole
» — K. Magnus faar Fuldmagt af Gulathingets Indbyggere til at forfatte en ny Lovbog
» — (18 Aug.) Erkebiskop Haakon †
» — (28 Oct.) Jon Raude valgt til Erkebiskop
» 1167—68. (Vinter) K. Magnus i Bergen (?)
» 1268. (12 Jan.) Gissur Jarl død
» — Erik, Kongens Søn født
» — Biskop Sigvard i Skaalholt †
» — Thorvard Thorarinsson og Orm Ormsson drage til Norge
» — Kongen faar Fuldmagt af Eidsivalagens Bønder til at foretage Lovreform
» — Sammenkomst i Ljodhuus mellem Kongen og K. Valdemar
» — (6 Aug.) Paven confirmerer Kongens Testament
» — (24 Novbr.) Pave Clemens *IV* †
» — (Decbr.) Erkebiskop Jon kommer tilbage med Pallium
» — Biskop Gaute i Færøerne †. Erlend hans Eftermand
» 1268—69. (Vinter) K. Magnus i Bergen (?)
» 1269. Partiel Vedtagelse af Thegngildet paa Island
» — (30 Juni) Biskop Arne til Skaalholt indvies
» — (15 Juli) Biskop Arne drager til Island
» — (Aug.) Kongen og Erkebiskoppen paa Frostathing. Kongen faar begrændset Fuldmagt til Lovreform

			Side
Aar	1274—1275.	(Vinter) Kong Magnus i Bergen (?)	680
"	1275.	Den forbedrede Hirdskraa udgiven	577
"	—	Ildebrand i Tunsberg	674
"	—	Biskop Arne faar Storstedelen af sin Christenret lovtagen paa Island	666
"	—	Biskop Markus indviet til Man	679
"	—	Biskop Jorund bringer de lyonske Statuter til Island	680
"	—	Hertug Magnus og Junker Erik i Sverige bekrige sin Broder med Hjelp fra Danmark	657
"	—	(4 Juli) K. Valdemar slagen ved Hova, flygter til Erling Alfsøn i Sarpsborg	655
"	—	K. Valdemar fangen af sin Broder, afstaar Regjeringen; Magnus antager Kongetitel	655
"	—	Hertug Erik i Sverige †	656
"	—	K. Valdemar og Dronning Sophia paa Ragnhildsholmen	656
"	1275—1276.	(Vinter) K. Magnus i Bergen	680
"	—	K. Valdemar Byrgesøn begiver sig til Bergen	656
"	1276.	(10 Jan.) Pave Gregorius *X* †.	575
"	—	(22 Jan.) Bergens Bylov vedtagen	574
"	—	(21 Febr.) Innocentius *IV* Pave	576
"	—	(19 April) Fundats for Katharina Kirke og Hospital i Bergen	675
"	—	(Mai) Brevverling mellem Magnus og K. Edward i England	671
"	—	(24 Mai) Magnus Byrgesøn kronet til Sveriges Konge	657
"	—	(11 Juli) Hadrian *V* Pave	576
"	—	Biskop Thorgils i Stavanger †	675
"	—	Kong Magnus's Tog til Elven	574. 657
"	—	(22 Juni) K. Magnus kommer til Kongehelle	657
"	—	(25 Juni—2 Juli) Forgjeves Forligsmøde ved Horsaberg	657—660
"	—	(Juli) K. Magnus drager tilbage til Tunsberg, og K. Valdemar til Danmark	660
"	—	Tunsbergs Befæstninger forbedres	674
"	—	(29 Juli) Magnus Magnusøn udnævnes til Jarl i Orknø	574. 680
"	—	(Aug.) K. Magnus paa Oplandene	564. 680
"	—	(2 Sept.) Den nye Lovbog vedtagen paa Eidsivathing	576
"	—	(8 Sept.) Kongen kommer tilbage til Tunsberg	575
"	—	(13 Sept.) Johannes *XXI* Pave	576
"	—	Dronning Sophia og norske Gesandter drage til Danmark	660, 661
"	—	Skrivelse fra Islands Biskopper m. fl. til Kongen om Christenrettens Vedtagelse, samt Klage fra Høvdingerne over Biskop Arne	640
"	—	Kongens Svarskrivelse til Island	565—640
"	—	Thorvard skildrer de isl. Forholde for Kongen	642
"	—	(Høsten) Krig mellem Brødrene K. Valdemar og K. Magnus Byrgesøn	661
"	1276—1277.	(Vinter) K. Magnus i Tunsberg	576. 661
"	—	(Vinter) K. Magnus i Tunsberg	680
"	1277.	(1 Febr.) Kongen udsteder sit Testamente	579. 681
"	—	Arne indvies til Biskop i Stavanger	677
"	—	Slagsmaal ved Skanør	663
"	—	K. Magnus sender Eindride Boggul og Nikolas Oddsøn til Island	642
"	—	K. Erik i Danmark og K. Valdemar gjøre et Tog ind i Sverige	661
"	—	Forlig. K. Erik drager hjem igjen	661
"	—	(August) Høvdingemøde i Tunsberg	680
"	—	Lendermænd faa Titel af Baroner, Skutilsveinerne af Riddere, begge af Herrer	590
"	—	(9 August) Ny Overeenskomst eller Composition mellem Kongen og Erkebiskoppen	590—593
"	—	Nyt Tiende-Regulativ	584. 585
"	—	Thelebøndernes Forlig med K. Magnus	586
"	—	(18 Sept.) Kongen gjør Erkebiskoppen yderligere Indrømmelser og bestemmer nærmere hans Myntret	586
"	—	Eindride Boggul, Ravn, Thorvard og Sturla drage til Norge	645
"	—	Ravn, Thorvard og Sturla lide Skibbrud paa Færøerne	645
"	—	Biskop Askatin i Bergen †	675
"	—	Misvext i Norge	681
"	—	(Nov.) Nikolaus *III* Pave	679
"	1177—1278.	(Vinter) K. Magnus i Bergen (?)	680
"	—	Ravn, Thorvard og Sturla paa Færøerne	645
"	1278.	Biskop Gilbert paa Hamar †	675
"	—	(Vaar) Kong Magnus Haakonsøn gjør et Tog til Gotaelven	661

Rettelser.

Side 6 i Noterne, Linje 2 f. n. „Eyla-Jarl“ læs „Engla-Jarl“.

— 17 i Texten, — 13 f. o. „Bjarne“ læs „Bjørn“.

— 29 i — — 16 f. o. „Lagmænd“ læs „Lægmænd“.

— 42 i — — 16 f. o. „1242“ læs „1245“.

— 58 i — — 20 f. o. Ved „Gilchrist“ o. s. v. tilføjes Noten: „See ovenfor *III.* S. 761“.

— 63 i — — 6 f. o. „Pavestolen“ læs „Biskopsstolen“.

— 63 i Note 2, „1298“ læs „1248“.

— 80 i Texten, Linje 1 f. n. „De mægtigste“ læs „Den mægtigste“.

— 93 i Sideoverskriften „1252“ læs „1253“.

— 110 i Texten, Linje 4 f. o. „Anordninger“ læs „Antydninger“.

— 118 i — — 10 f. o. „med sig“ læs „mellem sig“.

— 135 i — — 4 og 5 f. o. „Lagmændenes“ læs „Lægmændenes“.

— 137 i — — 10 f. o. efter „blotte Navn“ tilføies: „med Undtagelse af, at Peter var Tørklan hos Biskop Arne i Bergen, og siden hans Efterfølger paa Bergens Biskopsstol“.

— 156 i — — 7 f. n. „Julen“ læs „Paasken“.

— 171 i Noterne — 8 f. n. „1217“ læs „1257“.

— 174 i Texten — 9 f. o. efter „Kong Magnus tilføies: „hvilken han nu og havde ladet hylde som Konge paa Ørething“.

— 191 Sideoverskriften skal lyde: 1260. „Forhandlinger om en Tronfølgelov“.

— 207 i Texten Linje 7 og 8 f. o. „Gesandten nu“ læs „Gesandterne“.

— 207 i — — 9 f. o. „Kong Haakon“ læs „Biskop Haakon“.

— 207 i — — 10 f. o. „højtideligt“ læs „høitideligt paa den unge Konges Vegne“.

— 218 i — — 20 f. o. „Peter“ læs „Peter, havde fra 1246 været Biskop paa Færøerne“.

— 248 i Noten „S. 271“ læs „S. 272“.

— 256 paa flere Steder „Reykjaholt“ læs „Reykja-Hole“.

— 291 i Sideoverskriften, „1244“ læs „1252“.

— 293 i — „1257“ læs „1252“.

— 299 i Texten, Linje 7 f. n. „Thorleif“ læs „Thorgils“.

— 307 i — — 20 f. o. „Aamersvadet“ læs „Aamotsvadet“.

— 331 i — Mellem Linje 3 og 4 mangler Afdeling og Overskriften: „39. Thorvard og Thorgils hevne Odds Drab. Slag paa Iveraa-Øre; Eyjulfs Fald. Kongens Herredømme erkjendt paa Nordlandet“.

— 382 i — Linje 4 f. o. „Sone“ læs „Zone“.

— 408 i — — 11 f. o. „eller af Hv Rial-Ætten“ læs „eller Hv-Rial-Ætten“.

— 448 Sideoverskriften skal være: „Magnus Haakonssøn“.

— 472 i Texten, Linje 10 f. n. „1265“ læs „1264“.

— 474 i — — 14 f. o. „1265“ læs „1264“.

— 479 i — — 19 og 20 f. o. „Vi ville . . . . . Jarle-Værdigheden“ udgaar.

— 482 i — — 4 f. n „1273“ læs „1271“.

— 488 i — — 6 f. o. „1273“ læs „1271“.

— 488 i — — 6 f. o. mellem „Arvegangen“, og „anføre“ indskydes „der vedtoges 1273“.

— 561 i Sideoverskriften „Conciliet i Bergen“ læs „Conciliet i Lyon“.

— 628 i Noterne, Linje 3 f. n. „Hegrams“ læs „Hegranes“.

— 628 i — — 2 f. n. „Thinguja“ læs „Thingeyra“.

— 645 i Texten, — 3 f. n. „1264“ læs „1263“.

— 659 i Noten tilføies: Et Brev, udstedt af Ulf Karlsen 3 Jan. 1281, findes i Liljegrens *Dipl. Svec. I.* No. 710.

— 677 i Texten, Linje 21 f. o. „af deres eget Collegium“ læs „Chorsbrøder i Nidaros“

— 680 i — — 18 f. o. Istedetfor „Hvor længe . . . . vides ikke“, skal der staa: „Han levede til 1284“.

— 680 i — — 28 f. o. „kun tvende“ læs „kun een eller tvende“.

— 680 i — — 29 f. o. „1265—1266 og 1275—1276“, læs „1264—1265“ og maaskee „1268—1269“.

